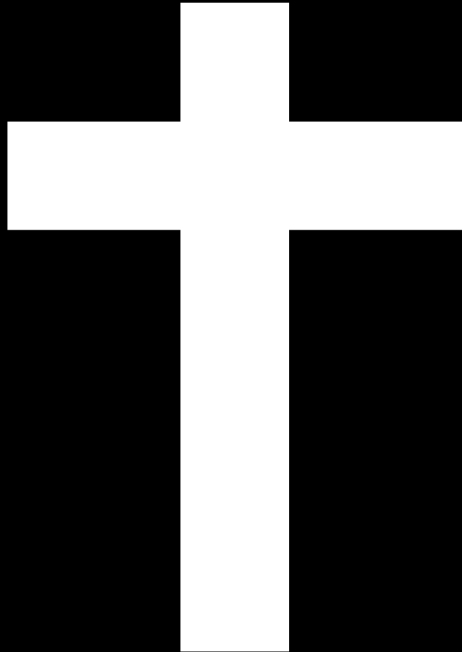

PULU YEMONGA UNGU
KONDEMO

The New Testament in the No Penge Dialect of the Umbu-Ungu
Language of Papua New Guinea

PULU YEMONGA UNGU KONDEMO
The New Testament in the No Penge Dialect of the Umbu-Ungu Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Umbu-Ungu No Penge long Niugini

copyright © 1995 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Umbu-Ungu No Penge (Umbu-Ungu)

Dialect: No Penge

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 7 Nov 2023 from source files dated 31 Aug 2023
d72fc3f0-db59-5dba-99c3-8bd2a84ed896

Contents

MATEYU	1
MAKO	73
LLUKU	118
JONO	194
Lipe Mundurumu Yema . . .	246
ROMO	311
OU KORINI	348
PE KORINI	384
GALLESIA	410
EPESASI	425
PILLIPAI	437
KOLLOSI	445
OU TESALLONAIKA	454
PE TESALLONAIKA	462
OU TIMOTI	466
PE TIMOTI	477
TAITASI	485
PILLIMONO	490
IPURU	492
JEMISI	523
OU PITA	533
PE PITA	544
JONO KUMBI LEPAMO	551
JONO TALO SIPEMO	560
JONO YEPOKO SIPEMO	561
JUTU	563
LIPE ORA SIRIMU	567
UNGU PULU MARE	599

TEMANE PEANGAMO Mateyu, Mako, LLuku, Jono Keme, Enene Toringi Bokuma

Aku Bokumanga Ungu Pulu Mare

Yesusinge temanemondo “temane peangamo” nilimolomonga ungu pulumu Mako 1:1 molemo. Ye kisene Yesusi mana manie omba molopalie tepa andopa molorumu mele temanemo bokuna toringi. ‘Makone boku te ou torumu. Mateyu LLukutolone pe toringili. Jonone paa pe boku torumu.’ ningu pilimele. Makone torumu bokumu ponjili mele, Mateyu LLukutolone toringili bokutolo sulu mele. Kanu boku yepoko temane kinie ungu kinie molemo mele telu sipemo. Nakolo Jonone konopuni pilipelie bokuna torumu mele lupe. Yuni torumu bokuna temane molemomo sike Yesusinge temanemola nakolo ye yepokone temane aisili toringime yuni naa topa, Yesusini nirimu ungu aisili Jono yuni mindi torumu, ye yepokone naa toringi. Ye kise akumane bokuma walu naa toringi. Enene yu mele mele ‘Yesusi molorumu mele kinie ungu mane sirimu unguma kinie yambomane pilkulie konopuni apuruku pilku teangi.’ ningu temanema pilku apuruku bokuna toringi.

Mateyu kinie Jonotolo mindi Yesusi lombili andoli yetolo molokolo Yesusi pulu monjipe yunge kongonomo andopa terimu kinie pea andoringi, yuni terimu mele sumbi siku kanokolo, nirimu unguma sumbi siku piliringili. ‘Boku Mako ye Makone sike boku torumu liemo Yesusi lombili andorumu ye Pitane temane topa sirimuma pilipelie bokuna torumu.’ ningu pilimele. Yambo marene pilkulie ‘Mateyu LLukutolone Makone ou torumu bokumu kanokololie mare manda lelko toringilinje.’ ningu pilimele. LLuku yu konopu pilipe konginjili ye doketamo molopalie, Yesusi molopa andopa terimu mele yuyu andopa walsipe pilipe, temane aisili mimi sipe pilipe bokuna torumu (Kolosi 4:14, LLuku 1:1-4).

Yesusi yu sike Pulu Yemonga kandi Malo nakolo yu mana ye molombando meringi yambomanga anda kolepalime Mateyu LLukutolone temane bokuna toko (Mateyu 1:1-17, LLuku 3:23-37); yu meringi mele temanemo kanu yetolone mindi toringilila.

Ungu te kamu piliéni: Ye talo molo yepokone temane telumu toringi kinie kanokolie, akuma pali mimi siku kanokolie laye lupe lupe toringi mele kanani.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

MATEYU Temane Peangamo MATEYUni Torumu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1 molemo.

Imbi Mateyunge ungu pulumu “Ailimuni we sirimumu”. Yu Romo gapomano kou takisi linjili yemo molopili Yesusini yundu “Na lombili oi.” nirimu. Yunge imbi te LLipai (Mako 2:14,15, LLuku 5:27-29). Yuni boku Mateyu sike torumu nimbe para silimo ungu te bokumunge sukundu naa nimbe molemo. Nakolo koronga ou pilipe konginjili perimu yambo marene pilkulie ‘Mateyuni sike torumu.’ ningu piliringimunge kinié kepe aku sipu nimbu pilimolo.

Mateyuni Yesusinge temanemo bokuna tombando ‘Pulu Yemone yunge yambo- mando “Walse ene nokopa konjimbe ye nomi te ene molongena lipu mundumbu.” nimbe, ou nimbe panjipe mako torumu yemo, Yesusi yu kanu yemo omba molorumu mele Isirele yambomane paa pilkulie “Yu sike aku yemo.” ningu tondolo munduku piliengi!’ nimbe, Yesusinge temanemo tombando kanu ye nomi Kirasimu pe omba molopa temba mele ou Yesusi mana manie omba naa molopili ou ningu siringi mele Yesusini omba molopa terimu temanema wale aisili topa sirimu. Pe wendo ombá mele ou ningu siku bokuna toringi ungu mare Mateyuni mindi nimbe sirimu (Mateyu 1:22-23, 2:15, 2:17-18, 2:23, 4:14-16, 8:17, 12:17-21, 13:35, 27:9-10). “Ye nomi kingi Depisini kalopa lirimu yemo” wale aisili bokuna torumula, akumunge pulumu telu sipemo. Pulu Yemo ye

nomi kingimu molombamonga ungu aisili bokuna torumula.

Yesusini ungu mane sirimu aisili bokuna torumu (Mateyu kolomongo aili 5-7 pali, 10 pali, 13 pali, 18 pali, 24-25 pali).

Ungu pulu mare boku ambolkonomonga alsena paa anjukundu i sipe mele molemo kanani: "23. Krais", "32. Pikinini 32.1 Bilong Devit, 32.2. Bilong God, 32.3. Bilong Man", "20. kingdom".

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Isirele yambomanga ou pulu pulu anda kolepa, Eporayamo kinie* pe yandopa, enenga ye nomi kingi aili, Depisi kinie eltene Yesusi Kirasi** kalko liringili mele i sipe:

² Eporayamone Aisake merimu; Aisakene Jokopo merimu; Jokopone Juda kinie Judanga angenupilime kinie merimu;*

³ Judane Peresi kinie Sera kinie merimu, kanu yetolonga anumu Tema; Peresini Esirono merimu; Esironone Ramo merimu;

⁴ Ramone Aminadape merimu; Aminadapene Nasono merimu; Nasonone Sallimono merimu;

⁵ Sallimonone Boasi merimu, Boasi yunge anumu Reapa; Boasini Opete merimu, Opete yunge anumu Rute;

Opetene Jesi merimu;

⁶ Jesini ye nomi kingi Depisi merimu.*

Depisini Sollomono merimu. Sollomononga anumu ou Yurayanga ambo menumu molorumu. Pe Depisini kanu ambomo konopu monjipe

Yuraya topa konjipe ambomo yu lirimu.**

⁷ Sollomonone Riapoamo merimu; Riapoamone Apaya merimu; Apayane Eta merimu;

⁸ Etane Josipate merimu; Josipatene Joramone merimu; Joramone Asaya merimu;

⁹ Asayane Jotamo merimu; Jotamone Eyasi merimu; Eyasini Esikaya merimu;

¹⁰ Esikayane Manasa merimu;

Manasane Emosi merimu;

Emosini Josaya merimu;

¹¹ Josayane Jekonaya kinie yunge angenupilime kinie

merimu. Josaya kolopili yunge malopili molangi opa

tou yamboma Isirele yamboma kinie ongo opa

tekolie toko munduku Isirele yambo aisili ka siku

enenga kolea aili Bepillono mengo puringi.*

¹² Ka siku mengo puringi kinie pe

Jekonayane Sialtele merimu;

Sialtelene Serapapele merimu;

¹³ Serapapelene Apayate merimu;

Apayatene Ellayakimu merimu;

Ellayakimuni Eso merimu;

¹⁴ Esone Sedoke merimu;

Sedokene Ekimu merimu;

Ekimuni Ellayate merimu;

¹⁵ Ellayatene Elliesa merimu;

Elliesane Matano merimu;

Matanone Jokopo merimu;

¹⁶ Jokopone Josepo merimu.

Josepo Maria menu. Josepone Maria ou naa lipili

Maria yu ambolango olona monjipe molorumu.

Pe ambo yetolo moloringili kinie

Mariane Yesusi merimu.

„Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye nomi te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu yemo pe Yesusi aku yemo omba molorumuna, yunge imbi te pea sikulie ‘Kirasimu’* niringila.

¹⁷ Eporayamo kinie Eporayamone yandopa yandopa kalopa lipe Depisi kalopa lipe terimu yema „Yesusinge, anda kolepa tene po* moloringi. Pe Depisini yandopa yandopa ou Bepillono yambomane Juda yambo mare ka siku Bepillono anju naa mengo pangi anda kolepa tene pola moloringi. Bepillono ka siku mengo puringi kinie pe yandopa ye nomi Kirasimu kinie kalko liringi ye tene pola moloringi.

¹⁸ Yesusi, Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou

nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu,* yu meringi temanemo i sipe:

Yunge anumu Marianga pulu lerimu yambomane “Maria Josepone lipili.” ningu koronga niringi nakolo ou Josepo pea teluna naa peangili Mini Kake Telimuni Maria yunge olona ambolango te monjinjirimumu Maria yuyu pilirimu. ¹⁹ Kanu kinie yunge ye Josepo yu ye sumbi nilimu molorumuna Maria ambolango monjirimu kinie pilipelie ‘Maria olie naa polopili.’ nimbe ‘Yambo aisili molangi yu temu mele nimbu para naa sipu yu yuyu molomba kinie kiyongo nimbu we “Kamu pui.” niembo.’ konopu lerimu.

²⁰ Josepo aku sipe konopu lipe mundupe molopili Ailimunge angello tene Josepo uru kumbu sipelie nimbendo: “Josepo, ye nomi kingi Depisini kalopa lirimu yemo, Mini Kake Telimuni Maria ulu te terimuna yu ambolangomo olana monjilimo kene yu linindu pipili naa kolko li.” nirimu. ²¹ “Yu kango kanopa limbe. Kanu kangomone yunge yamboma ‘Enenga konopuna ulu pulu keru telemelema pepili molkolie mindili nonge.’ nimbe ene lipe taponjipe, mindili nolemelka ulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjimbe kene yunge imbi lelko “Yesusi” nieni.” nirimu.

²² Aku sipe wendo orumu ulumanga pali koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye tene ulu mare pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Akumu i sipe:

²³ “Pilieyo.

Ambo wenepo tene ambolango olona monjipelie

kango te memba.

Kanu kinie yunge imbi lelko “Imenule” ningi.”*

nirimu. I imbimunge ungu pulumu ‘Pulu Yemo** olio kinie molemo’.

²⁴ Josepo uru pepa makilipelie Ailimunge angellomone nirimu mele pilipe lipe tepalie ambomo lirimu. ²⁵ Nakolo yu ambolangomo ou naa mepili “Teluna naa peambili.” nirimu. Pe Mariane kango

te merimu kinie* Josepo yuni yunge imbi lepa “Yesusi” nirimu.**

2

¹ Erote kolea Judia disiriki yambomanga ye nomi kingi molopili Mariane kolea Judia, Betellieme taonona Yesusi merimu. Kanu walemanga ena wendo oli koleana pilipe konginjili peli ye pokore alieli ‘Ulu mare wendo okomonje piliemili.’ ningu kombukandipime mimi siku kanoko moloringime kolea aili Jerusalleme ongolie ningindu: ² “Juda yambomanga ye nomi kingi molomba kango meringimu* tena molemoye? Olio ena wendo olemo koleana molopolie ye te ye nomi kingi molomba meringimu lipe ora sili kombukandipi te pulu pulu wendo omba angilirimu kanopolie nirimulumuni, yu popo topo imbi ambolopo ola linjimulundu okomolo.” niringi.

³ Ye nomi kingi Erote i ungumu pilipelie ‘Ye te yu kolo wangopa kingi molomba lepamo.’ nimbe pilipelie yu mini wale mundupe, Jerusalleme yamboma pali mini walela munduringi.

⁴ Kanu kinie yuni Juda yambomanga Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime pali kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema pali kinie* “Sukundu wai.” nimbelie ene walsipe pilipelie nimbendo: “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu** tena mengemondo niringiye?” nirimu.

⁵ Enene yundu ningindu: “Kolea Judia sukundu Betellieme taonona yu munge. Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye ‘Maikane,’* pe aku sipe wendo ombamondo ou nimbe boku torumu akuna molemo kanumu. Yuni nimbendo:

⁶ “Betellieme, kolea Juda* lemo kolea te, yu kolea Juda sukundu kolea ailimenga yu kolea manie te molo.

Yunge sukundu ye nomi aili te wendo ombá, akumuni nanga Isirele yambomanga sipisipi tapu yemo molopa ene nokomba.”**

nirimu kanumu.” niringi.

⁷ Kanu kinie yambo lupema naa kanoko naa pilku molangi Erotene pilipe konginjili peli yema “Wai.” nimbe kombukandipimu pulu pulu wendo omba angilirimu walemo walsipe pilipelie nirimumuni, yundu ningu siringi kinie ⁸ pilipelie enendo nimbendo: “Ene Betellieme puku kangomo wamoko koropayo! Kanoko lenjikulie na ongo ningu sieyo. Na kepe yu ombo popo topo imbi ambolopo ola linjembo.” nirimu. ⁹ Kingimuni aku sipe nirimu pilkulie ene kelko puku kanopuringi.

Kanu kinie ena wendo oli koleana molkolie kombukandipi kanoringimu ene puringine kumbi lepa pumbe pupelie kangomo molorumu ulke imuna pupe ola angilirimu. ¹⁰ Enene kombukandipimu kanokolie konopu paa aili teko siringi. ¹¹ Ulkena sukundu pukulie kangomo kinie anumu Maria kinie moloringili puku kanoko lenjiringi. Kanokolie kangomonga kumbikerena koporongolangoko ma kanokolie yu popo toko imbi ambolko ola linjiringi. Linjikulie ene walepeanga mengo oringime apisiku mele peangama wendo liku yu siringi. Kou gollo kinie, paura kalemele kinie mune paa toli paura te kinie, kopongo wele mune paa toli te kinie, aku melema yu siringi.

¹² Kanu kinie Pulu Yemone ene uru kumbu sipelie enendo nimbendo: “Ene Erote molemona kelko pu naa pangimolo.” nirimu kinie pilkulie ene aulke tenga lupe ongolie ulkendo puringi.

¹³ Kanu kinie pilipe konginjili peli yema kelko puringi kinie Ailimunge angello tene Josepo uru kumbu sipelie nimbendo: “Ye nomi kingi Erotene nondopa yunge ami yemando “Kangomo koroko toko konjipai!” nimbé kene nu ola molkolie kangomo kinie anumu kinie liku mengo kolea Isipindu kowa puku molopayo. Ne anju molkolie ningimuni, pe nane “Kelko yando wai.” nimbú kinie wangi. Ou molo.” nirimu. ¹⁴ Aku nirimu kinie pilipelie Josepo ola molopalie ipulueli anungulutolo lipe memba Isipindu purumu. ¹⁵ ‘Erote kolomba kinie kelepo

ulkendo pumulú.’ ningu ou Isipi anju moloringi.* Aku teringimunge Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye tene ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Akumu i sipe:

“Pulu Yemone nimbendo:

“Nanga kangomondo

“Kolea Isipi munduku kelko

wendo oi.” nirindu.” nirimu.”**

nimbe kanu ye ,Osiane, nirimu kanumu.

¹⁶ Kanu kinie anumu lapatolo Yesusi pea Isipi puku molangi, pilipe konginjili peli yemane Erote yu liku lou lenjiringi Erote yuni pilipelie mumindili paa pulumu kolorumu. Mumindili kolopalie ami ye marendo nimbendo: “Betellieme taono kinie Betellieme nondopa lemo koleama kinie kanumanga puku kango ponie talo omba puli kangoma kinie ponie talo naa pora nili kangoma kinie koroko toko konjipai!” nirimu. Kombukandipi kanoko pilipe konginjili peli yemane kombukandipimu pulu monjipe wendo omba angilirimu walemo yundu ningu siringi mele pilipelie ponie aku sipe nirimu.

¹⁷ Aku sipe terimumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Jeremayane ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele wendo orumu. ¹⁸ Yuni nimbendo: “Ene kolea Rama* suku ungu te piliringi; kola teringi pilku,

yambo kolemele kinie kola telemele mele kola aku siku teringi piliringi.

Ambo Reselene yunge ambolangomanga kola terimu.

Yu ‘Konopu pe nipili.’ ningulie teringi nakolo

yunge ambolangoma naa moloringine yu kondo kolopa mindi molorumu.”**

nimbe Jeremayane ou aku nirimu kanumu.

¹⁹ Pe Erote kolorumu kinie Ailimunge angello tene Josepo Isipi molopili uru kumbu sipelie nimbendo: ²⁰ “Kangomo toko konjengi koropai.” nirimu yemo kolorumu kene ola molko anumu malotolo liku mengo kolea Isirelendo kelko pui.” nirimu kinie ²¹ pilipelie yu ola molopa anumu malotolo lipe memba Isirelendo purumu.

²² Nakolo Akellesi yunge lapa Erote kolo wangopa ye nomi kingimu molopa kolea Judia disiriki nokorumu pilipelie Josepo yu kanuna altopa pumbendo pipili kolorumu. Kanu kinie Pulu Yemone uru kumbu sipelie nimbendo: "Marena tongenje kene akuna naa pui." nimbe yundu lepi lepi torumu kinie yu kelepa kolea Gallilli disiriki pupe ²³ akuna lerimu Nasarete taonona pupe molorumuna Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane ,Yesusi kinie, ulu te pe wendo ombá ou niringi mele kamu wendo orumu. Enene ningindu:

"Yambomane "Yu Nasarete taono ye te." ningí."
niringi kanumu.

3

¹ ,Yesusi Nasarete taonona we molopili, No Linjili Jono omba kolea Judia disiriki sukundu kolea ku leline opa ungu nimbelle nimbendo: ² "Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba walemo nondopa wendo ombá tekemo kene enenga ulu pulu keru teringi konopuna pelemoma munduku kelko konopu alowa teai." nirimu.

³ Kanu yemo ,ou naa molopili paa koronga ou, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye* Aisayane Pulu Yemonga ungu te nimbe sipe boku torumu. Kanu ungu i sipe:

"Kolea ku leline yambo tenga kerena ungu te nimbendo:

"Ailimu ombá aulkemo teko mimi tenjei.

Yu ombá aulke kangama toko sumbi siei." nikimu.**

nirimu. ,Aisayane Jonone paa pe temba mele ou aku sipe nimbe panjipe boku torumu,.

⁴ Jono yu kongi kemelenga indini teli wale te pakopa, kongi kilumuni teli kako te topalie, kulikumbe kinie pilimu no kinie aku langitolo mindi nomba molorumu. ⁵ Kanu kinie kolea aili Jerusalleme yamboma kinie Jerusalleme lerimu kolea Judia disiriki pali yamboma kinie kolea Jodane pali yamboma kinie kanu yemo

molorumuna pukulie niringimuni, ⁶ no Jodane sukundu pukulie enene ulu pulu keru teringime ningu para siringi kinie yuni ene no linjirimu. ⁷ Yuni ,Juda yambomanga ye aili, Parisime kinie Sadusime kinie* aisili no lingindu oringi kanopalie nirimumuni, ene iri topalie nimbendo:

"Kolo topa yamboma tepa kenjili wambiyemonga waloma, Pulu Yemo mumindili kolomba walemonga naene "Ene talopa lelko pai." nimu kinie ene 'Pulu Yemone naa tepa kenjipili.' ningu 'No liemili.' ningu okomeleye? ⁸ Ene sumbi siku molko, ulu peangama mindi teko molonge kinie ene ulu pulu keru teringime paa sike munduku kelko konopu alowa tenge mele mona lembe. ⁹ "Olio anda kolepa Eporayamone kalopa lirimuma molemolomonga yambo peangama molemolo." ningu aku siku ningu naa pilieme. Nane ene nimbu sikiru: 'Pulu Yemone i koumando "Eporayamone kalopa lirimu yamboma au leangi." nilkenje kouma Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelka.' nikiru. Ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelemonga uluri naa telemo.*

¹⁰ "Unju peko tomba loumu Pulu Yemone koronga unju puluna ambolopa ola lipe molemo. Unju mongo peanga naa tomba unjuma* yuni peko topalie tepena kalomba. ¹¹ Nane ulu pulu kerime siye kolko konopu alowa telemele yamboma sike no linjilio. Nakolo te na akilipe ombámo yuni ,Pulu Yemonga, Mini Kake Telimu kinie tepemo kinie ene linjimbe ,lingí, I na akilipe ombá yemo yunge tondolomo paa olandopa, nanga tondolomo paa maniendopa. Na yu kinie manda molo. Yambo ailimenga kongono keru teli kendemande yambo-mané sike enenga ailimenga kongono keru tenjingindu kimbu su wendo linjilimele nakolo na akilipe ombámonga kimbu su wendo linjimbú kanu kongonomo paa olandopa mele nane tenjimbú kapola naa telka, ,na ye paa keru,.

¹² "Yuni yunge rasi witi apuruli apulu pokomo ambolopalie yunge rasi witi

mongo kinie rasi witi kilu kinie apurumbendo molemo. Yunge rasi witi apuruli polomo tepa mimi tembando rasi witi pali 'wendo liembo.' nimbe apurupelie mongoma lipe rasi witi nosilimo mingine 'Lepili.' nimbe nosimbendo mingi topa, pe kiluma lipe maku topa tepe naa kumbulupe nomba pepa mindi pulimona kalomba." nirimu.

¹³ Jonone yamboma no linjipe molopili Yesusi kolea Gallilli disiriki mundupe kelepalie nirimumuni, 'Jonone na no linjipili.' nimbe Jono no Jodane molorumuna yu purumu. ¹⁴ Orumu kinie Jonone nimbendo: "Aku paa molo. Nane nu no nambe tepo linjembo ningu nikinuye? Nuni na no linjilinanje papu." nirimu.

¹⁵ Nakolo Yesusini pundu topa nimbendo: "Molo. Ulu kake teli uluma pali kapola tepili kene nikiru mele tei." nirimu. Kanu kinie Jonone "Kapola." nimbe yu no linjirimu.

¹⁶ Yesusi no lipe pora sipelie nona sumbi sipe wendo orumu. Wendo ombá orumu kinie mulúmu kengeya lepa anju yando purumu, Pulu Yemonga Minimu, kera waembono mele, manie omba Yesusi molorumuna pupe kangine ola molorumu kanorumu. ¹⁷ Kanu kinie muluna ola ungu te wendo ombalie, "I nanga konopu monjilio kangomo. Yu kinie konopu sipu molio." nirimu.*

4

¹ Yesusi ,no lirimu kinie Pulu Yemonga Minimu yu kinie omba molopalie nirimumuni, Minimu yuni 'Kurumanga nomi, depelemone* yu kondi topili.'** nimbe Yesusi kolea ku leline memba purumu. ² Akuna Yesusi oli te koro talo mele* langi naa noli we molopa perimu kinie yu engelene kolopa molorumu.

³ Kanu kinie ,kuru, kondi toli ,Setene, ombalie yundu nimbendo: "Nu Pulu Yemonga Malo* liemo i kouma 'Pillawa kaloli au lepili.' ni." nirimu.

⁴ Nakolo yuni pundu topa nimbendo: "Pulu Yemonga bokumuni nimbendo: 'Langimene mindi yamboma konde mololi ulu pulumu naa silimo. Pulu Yemone ungu nilimoma pali

pilku liku teko molonge kinie konde mololi ulu pulumu lingí.' nimbe molemo."* nirimu.

⁵ Kanu kinie depelemone Yesusi lipe kolea aili Jerusalleme, akumundu 'kolea aili kake teli' nilimu, akuna memba pupe Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena memba, paa ola imuna pupe anjipelie nirimumuni, ⁶ yundu nimbendo: "Nu Pulu Yemonga Malo liemo nu lipe taponjimbe kene pou ningu manie pui." ,nirimu., "Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:

'Pulu Yemone yunge angellomane 'Nu ongo nokangi.' nimbé. Enene nu 'Kou tene kepe na topili.' ningu nu enenga kimene oko polko lingí.'* nimbe molemo kanumu. Aku sipe nirimu kene pilkulie aku siku tei." nirimu.

⁷ Yesusini yundu nimbendo: "Pulu Yemonga yambomando ungu te pea nimbe molemola. Akumu i sipe: 'Pulu Yemo enenga Ailimuni "Tembo." nilimo mele 'Sike nilimonje molo kolo tolemonje kanamili.' ningu enene yu manda manjiku na teangi."*

nimbe molemola kanumu." nirimu.

⁸ Altopa depelemone yu lipe mulu te paa olandopa lerimuna ola memba pupe anjipelie, yu ma koleama pali kinie koleamanga mele peangama pea lipe ora sipelie ⁹ yundu nimbendo: "Nu nanga kumbikerena koporongo langoko manie molko na popo toko nanga imbi ambolko ola linjiru liemo i nu kanokono ma koleana lemo melema pali nu simbu." nirimu.

¹⁰ Kanu kinie Yesusini yundu nimbendo: "Setene,* nu anju pa! Pulu Yemonga bokumuni nimbendo: 'Pulu Yemo enenga Ailimu manjiku popo toko imbi ambolko ola linjiku, yunge kongonoma manjiku tenjiku molangi.'**

nimbe molemo kanumu." nirimu.***

¹¹ Kanu kinie depelemo Yesusi yu mundupe kelepa yu purumu. Purumu kinie mulu koleana angelloma ongo Yesusi nokoringi.*

12 Kanu kinie ‚No Linjili, Jono ka siku ka ulkena panjiringi* kinie pilipelie Yesusi kelepa kolea Gallilli disirikindu yando omba 13 Nasarete taonona ombalie nirimumuni, pe aku taonomo mundupe kelepa Kapeniame taono, nomu Gallilli kélona lerimu, akuna pupe ‘Kinié i koleamo nanga molombo kamu koleamo lepili.’ nimbe akuna molorumu. Kapeniame ye Sepullano kinie Napatallaitolone kalko liringili yamboma ou moloringi koleana* lerimu. 14 ‚Kapeniame taonona pupe molorumumunge, koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane* ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Aisayane nimbendo:

15 “Sepullanone kalopa lirimu yamboma pelemele koleamo kinie, Napatallaine kalopa lirimu yamboma pelemele koleamo kinie, nomuna pulimo aulkemo no Jodane nek-
endo

lemo koleamo kinie, kolea Gallilli wikindu yambo lupe aisili* molemele koleamo kinie, aku koleamanga molemele yamboma ‚paa sumbulu toline molemele,‚

16 Kanu yambo paa sumbulu toline molemelema pa tondolo paa aili tepa teli te kanoringi. Kololi ulu pulumu aki topa sumbulu ton-
jilimo

koleana pelemele yambomanga koleana pa tenjikimu.” nirimu.*

17 ‚Kapeniame omba molorumu, kanu walemonga Yesusini yamboma pulu monjipe unguma nimbe sipelie nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba walemo* nondopa wendo ombá tekemo kene ‚Pulu Yemo yuni nokomba yambomanga talapena sukundu molamili.’ ningu, ulu pulu keru telemelema munduku kelko konopu alowa teai.” nirimu.**

18 Yesusi Nomu Gallilli kélona andopalie angenungulu talo kanorumu, akutolo Saimono kinie angenu Enderutolo oma lili wale te nomuna toko munduku moloringili kanorumu. Pe Saimononga imbi te Pita niringila. Oma liringili akumu eltenga kou kongono

teringili kanumu. 19 Aku siku teko moloringili kanopalie nimbendo: “Na lombili wangili. Oma lingilindu oma lili wale te liku nona manie mundulimbele kinie omama walena omba pelemo mele, pe ‘nanga kongonomo tengelendo nanga ungumu pilkulu ningu siliku andongele kinie yamboma nanga talapena sukundu ongo molangi.’ nimbu ‘Elte na lombili wale.’ nikiru.” nirimu. 20 Aku nirimu kinie pilkululie tamburembu eltenga oma lili walema munduku kelkololie Yesusi lombili puringili.

21 Kanu kinie yu laye kolte wilsu pupelie angenungulu talo lupe kanorumu, akutolo Seperi malo Jemisi kinie Jemisi angenu Jonotolo, lapa Seperi kinie enenga nona andoli sipine sukundu oma lili walema toko tambulku moloringi kanopalie elte walsipelie “Na lombili wale.” nirimu. 22 Aku nirimu kinie pilkululie eltenga lapa Seperi kinie nona andoli sipimu kinie tamburembu munduku kelkololie Yesusi lombili puringili.

23 Kanu kinie Yesusi kolea Gallilli disiriki sukundu koleamanga pali andopa, yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga yamboma ungu mane sipe, Pulu Yemo nondopa ye nomi kingimu molopa nokomba mele* temane peangamo topa sipe, yambo kuru lupe lupe torumuma kinie kangine ulu aisili terimuma kinie tepa konde lirimu.

24 Yu terimu mele temanemo kolea Siria poropinji koleamanga pali anju anju purumu pilkulie enenga yambo kuru lupe lupe torumu yamboma kinie, mindili lupe lupe nongo moloringi yamboma kinie, yambomanga konopuna kuru molko amboloringi yamboma kinie, kuru kopalli torumu yamboma kinie, kimbu ki kukurumu yamboma kinie, yu molorumuna mengo oringi kinie yuni ene tepa konde lirimu. 25 Yambo paa aisili yu lombili puringi. Kolea Gallilli disiriki yamboma kinie, ‘Kolea Aili Rureponga Talo’ niringi kolea yamboma kinie, kolea Judia disiriki lerimu kolea aili Jerusalleme yamboma kinie, kolea Judia sukundu lerimu we koleamanga moloringi yamboma kinie,

no Jodane nekendo koleamanga yamboma kinie, paa aisili yu lombili puringi.

5

1 Yesusini yambo aisili maku toko yu lombili puringime kanopalie ma pangine ola pupe molorumu kinie yu lombili andolime* yu molorumuna oringi. 2 Kanu kinie yuni ene ungu mane sipelie nimbendo:

3 “Yambo konopuna koropa pulimo pilimele yamboma Pulu Yemo enenga ye nomi kingimu molopa* ene nokolemomonga ene malo.

4 “Yambo kola teko konopu keru pepili molemele yamboma Pulu Yemone “Ene konopu peanga pepa toembo topili.” nimbemonga ene malo.

5 “Yambo taka lelko molko yambo lupema pilku molemele yamboma ma koleama pali Pulu Yemone ene simbe lingimunge ene malo.

6 “Pulu Yemone “Teai.” nilimo ulu sumbi nilime tengendo waka kolko molemele yamboma manda molongemonga ene malo.

7 “Yambo lupema kondo kolemele yamboma Pulu Yemone kondo kolombamonga ene malo.

8 “Yambo konopu kake tepili molemele yambomane Pulu Yemo kanongemonga ene malo.

9 “ ‘Yamboma konopu teluna pupili molangi.’ nilimele yamboma Pulu Yemone ‘Ene nanga ambolangoma.’* nimbemonga ene malo.

10 “Pulu Yemone “Teai.” nilimo ulu sumbi nilime teko molemelemonga yambo lupemane ene mindili silimele, akumunge, Pulu Yemo enenga ye nomi kingimu molombamonga ene malo.

11 “Na pilku molemele yamboma, ene nanga yamboma molemelemonga we yambomane ene ungu taka tonjiku mindili siku, ungu keru lupe lupema enenga bulkundu kolo toko ninjingi kinie ene malo. 12 Yambomane ene aku siku mele telemelemonga, ene mulu koleana pungí kinie kanuna Pulu Yemone ene mele kalopa konjimbe kene konopu paa aili teko siku konopu peanga

pepili molayo.* Yambomane kinié ene mindili silimele mele aku siku ene na molangi koro ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siliku andoringi yamboma** we yambomane ene kepe mindili siringila kanumu.” nirimu.

13 “Ene ma koleana yambomanga api kusa mele molemele. Akumu mele peanga, nakolo yu songo na temba kinie ‘Yu kelepa songo tepili.’ nimbu ulu te manda temoloye? Yu kongono temba tondolo te altopa na pembamonga we topo ele temolo kinie yamboma kimbu kongono teko andoko kambilingi kinie papu.

14 “Ene ma koleana yambomanga pa tenjilime molemele.* Kolea aili ma pangine ola lembamo manda lopi na tenge. 15 Yambomane tepe llame kandokolie mingine suku na panjilimele. ‘Melema kanangi, ulke sukundu pa tepili.’ ningu polo tenga ola nosilimele.* 16 Aku sipe mele ‘Olione ulu peangama telemolo mele yambomane kanokolie olionga Lapa, mulu koleana molemomo, kapi niengi.’ ningu* enenga pa telemomone yamboma kanangi, pa tenjengi.” nirimu.

17 “Nane ‘Pulu Yemonga ungu manema, Mosisini, bokuna torumu unguma kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane bokuna toringi unguma kinie* ‘manie pupili.’ nimbé okomo.’ ningu na piliengi! Nane ‘Kanu unguma kamu manie pupili.’ nimbú naa okoro. ‘Aku ungumanga ungu pulu pelemoma kamu wendo opili.’ nimbú okoro. 18 Nane enendo paa sike nikiru: Mulu matolo ou pora na nipili Pulu Yemonga ungu manemanga ungu wallo kolte kepe paa we manie na pumbe. Ungu manemanga pali ungu aili kangamanga pali kongonoma ou wendo ombá.* 19 Akumunge, yambo tene kanu ungu manemanga ungu mane kanga te kepe pulue topa,* yambo lupema mane sipelie “Pulue tangi.” nimbé yambomo Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana** yunge imbi paa manie molomba. Nakolo yambo

tene kanu ungu manema pilipe lippe lippe tenge panjipe molopa, yambo lupema mane simbe yambomo Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana yunge imbi paa olandopa molomba.
²⁰ Nane ene nimbu sikiru: Parisime kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma mane silimele yema kinie* enene ulu sumbi nilime telemele ulumanga olandopa ene we yambomane na tengi liemo, Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yambo nokolemo talapena sukundu ene paa na puku molonge. „Kanu yemane ungu manema pilkulie telemele mele lupe. Pulu Yemone kanopa ulu sumbi nilime nimbe kanolemo mele lupe.” „nirimu.”**

²¹ “Koro ou „Mosisini, anda kolepali-mendo ungu mane te sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe: “Ene yamboma toko na konjengi.*

Yambo topa konjimbe yambomo mongo limbe,

„kote pilimele yambomane, yu kote tenjikulie mongo liku singi.”**

nirimu kanumu. ²² Nakolo kinié nane ene kanu ungu manemonga ungu pulumu i nimbu simbu tekero: Yambo tene yunge angenu kinie mumindili kolomba yambomo willisi kotena mengo puku kote tenjingi. Yambo tene yunge angenundu “Nu kamakoye?” nimbé yambomo poropinjili kotena mengo puku kote tenjingi. Yambo tene yambo tendo “Nu paa kongi mele aroma tolimu!” nimbé yambomo tepe koleana pumbe.

²³ “Aku siku tenge yamboma mongo lingi kene nuni ‘Pulu Yemone na kanopa peanga kanopili.’ ningu yunge melema tepena kaloli polona Pulu Yemo kongi molo kera popo toko kalko sinindu mengo ongolie nu angenane nu kinie we mumindili te kolomba pilkulie ninimuni, ²⁴ nu Pulu Yemo kalko sini melema Pulu Yemo popo toko kaloli polo alsekondo we lepili nosikulie kelko anju puku angenando “Teluna kapola kapola molambili.” ningu puku nipukulie, pe kelko ongo nu Pulu Yemo kaloni melema ongo yu kalko sieni.

²⁵ “Nu kote tenjimbe temba yambomo ‘Kapola kapola molambili ulu te teambo.’

ningulie welea teani. Aku na tenu liemo nu kote tenjimbe yambomone nunge kote pilili yemo molombana memba pupe simbenje. Pe kote pilili yemone nu ka ulke nokoli yemo lippe simbe, yuni nu ka ulkena lippe mundumbe. ²⁶ Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Nu ka ulkena wendo onindu pundu paa pali tokolie mindi wendo onimu. We manda wendo na oni.” „nirimu.”*

²⁷ “„Ou Mosisini, ungu mane te sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:

‘Ambo ye pulime ye lupema kinie wa ulu kerinele na teko, ye ambo lilime ambo lupema kinie wa ulu kerinele na teangi.’*

nirimu kanumu. ²⁸ Nakolo kinié nane ene „kanu ungu manemonga ungu pulumu, i nimbu sikiru: Ye tene ambo te kanopalie ‘Yu pea tapu topo pelembelkanje papu.’ konopu lemo akumu konopu sukundu ambomo kinie kamu wa ulu kerinele telemo.

²⁹ Nunge mongotolone melte kanokolie konopuni ‘Liemboa.’ ningu pilku ulu pulu keru te tenu liemo mongotolo akuku ele teani. Nunge mongotolo angilipili nu tepe koleana liku mundungi kinie kapola na temba kene kangimunge melte wendo liku ele tekolie molko konjini kinie papu. ³⁰ Nunge kitolone ulu pulu keru te tenu liemo aku kitolo kari lelko ele teani. Nunge kitolo angilipili nu tepe koleana liku mundungi kinie kapola na temba kene kangimunge melte wendo liku ele tekolie molko konjini kinie papu.” „nirimu.”*

³¹ “„Ou Mosisini, ungu mane te sipelie nimbendo:

“Ye tene yunge ambomondo ‘Kamu pupili.’ nimbe makorombando ambomo “Kamu pui.” nimbé mele pepá te topa ambomo sipelie yundu “Kamu pui.” nimbe aku tepili.”

nirimu kanumu.* ³² Nakolo nane kinié ene nimbu sikiru: Ye puli ambo te ye te kinie wa ulu kerinele na tepili yunge yemone yu makoropa “Kamu pui.” nimu liemo ‘Wa ulu kerinele teli ambomo molopili.’ nimbe aku telemo. “Pui.” nimbe makorolemo ambomo pe ye tene

yu limo kinie kanu yemo kepe wa ulu kerinele telemola.”* 1nirimu.1

33 “Koro ou 1Mosisini, anda kolepali-mendo ungu mane te pea sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:

‘ “Paa sike tembo.” ningu, ningu panjiku mi lenge ungu pulue na tangi.

Ailimundu “Paa sike tembo.” ningu, ningu panjiku

mi lenge mele paa sike aku siku teangi.’* nirimu kanumu. 34 Nakolo kinié nane ene nimbu sikiru: ‘ ‘Paa sike nikimu.’ ningu piliengi!’ ningu mele aili tenga imbi lelko paa mi na leangi. Mulu koleamo kepe imbi lelko mi na leangi. Aku koleamo Pulu Yemo molopa melema nokolemo koleamo kene aku na teangi.

35 Ma koleamo kepe imbi lelko mi na leangila. Akumu Pulu Yemo yunge kimbu mundulimo polomo kanumu. Jerusalleme kepe imbi naa la leangi. Akumu Ye Nomi Kingi Paa Ailimunge* kolea ailimu kanumu. 36 Nunge penge kepe. Akumu nuni penge indi te ‘Kake tepili.’ molo ‘Pombera topili.’ ningu ulu te manda na teni kene pengemo walsiku imbi lelko mi na leai. 37 Ulu te sike teni liemo sumbi siku “Tembo.” nieni. Naa teni liemo “Naa tembo.” nieni. Ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo 1kuru, muni* ambolemo yambomane mindi ungu sulu teko niliku puku mi lemele.” 1nirimu.1**

38 “1Ou Mosisini, ungu mane te sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:

“Yambo tene yambo tenga mongomo

topa akumbe kinie

yunge mongomo toko akunjengila.

Yambo tene yambo tenga ungu topa langomba kinie

yunge ungu toko langonjengila.”*

nirimu kanumu. 39 Nakolo kinié nane ene nimbu sikiru: Ene tepa kenjimbe yambomo anju uluri na teko, ‘We tepa kenjipili.’ niengi. Yambo tene nunge kumbikere ekendonga laruwe tomba kinie topele toko ‘ekendonga kamu laruwe topili.’ nieni. 40 Yambo tene ‘Nunge wale pakolimu liembo.’ nimbe kote tenjimbe

temba yambomo nunge wale sulu peangamo kepe ‘pea we lipili.’ nieni. 41 1Romo ami, ye tene nu ambolopalie “Nuni na liku taponjiku mako tenga 1nanga melema menjeni, pambili.” nimbé kinie mako tenga pea yu we liku taponjiku melema menjiku pani. 42 “Melte si.” nimbe mawa temba yambomo mawa temba melema we sieni. “Kou te pundu anjiku si.” nimbé yambomo “Molo.” na nieni.” 1nirimu.1

43 “1Ou Mosisini, ungu mane te sirimumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe:

“Opa lkerayemo konopu monjiku,* opa toumu kanoko keru kanani.”**

nirimu kanumu. 44 Nakolo kinié nane ene nimbu sikiru: Enene enenga opa touna konopu monjiku, ene teko kenjilimele yamboma ‘Pulu Yemone tepa konjipili.’ ningu Pulu Yemo enenga mawa tenjengi. 45 Enenga ‘Lapa mulu koleana molemomonga ambolangoma* molamili.’ ningu aku siku teangi. Yuni yambo keru peangama molemelena ‘Ena topili.’ nilimo. Yambo ulu sumbi nilime telemele yamboma kepe yambo ulu sumbi nilime na telemele yamboma kepe enenga pea pali ‘Lo topili.’ nilimola.

46 “Ene konopu monjilimele yamboma mindi konopu monjilimele kinie Pulu Yemone kanopa peanga kanombaye? 1Romo gapomano, kou takisi limele yambo 1kerime, kepe* anju yando akula telemele kene 1ene kanoko keru kanolemele yamboma pea konopu monjingi kinie peanga, 47 Enene enenga pulu lemo yambomando mindi “Ene manda molemeleye?” nilimele kinie we yambomane telemele mele maniendopa, enene telemele mele olandopaye? Ulsukundu yambomane aku sikula na telemeleye?

48 Akumunge 1Mosisini sirimu ungu manema we pilku na teko, enenga Lapa mulu koleana molemo ye paa sumbi nilimu molemo mele ene aku siku yambo sumbi nilime molangi.”* 1nirimu.1

6

1 1Yesusini ungu mare nimbe molopalie ungu mare pea nimbendo:1*

“Yambomane ‘Olio yambo paa peangama. Uluma paa tepo konjilimolo.’ ningu kanangi.’ ningu yamboma kanoko molangi enenga ulu peangama paa na teangi. Aku siku tenge kinie yambomane ene kapi ningí. Kanu kapi ningí unguma enenga mele kalolimu lingímunge enenga mulu koleana molemo Lapamone ene mele na kalomba.**

² “Enenga mulu koleana molemo Lapamone aku siku tenge yamboma mele na kalomba, kene enene yambo koropa pulime kondo kolko ‘Lipu taponjemili.’ ningu kou mone te singíndu ‘Temolo mele yambomane kanangi.’ ningu, ru ningu melte naa siengi. Topele mapele toli yemane* ‘Na yambomane kapi niengi.’ ningu yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilili ulkemanga kinie aulkemanga kinie we yambo aisilini mongone kanangi yambo koropama liku taponjilimele. Aku yemane telemele mele enene aku siku na teangi. Nane enendo paa sike nimbu sikiru: Aku telemelemonga ene yambomane kapi nilimele unguma enenga mele kalolimu koronga limele.**

³ “Nakolo enene yambo koropama kondo kolko melte singíndu ‘Yambomane paa naa kanangi. Yambo te pea tapu topo andolembolomone kepe naa kanopili, lopi tepo kiyongo nimbu lipu taponjembo.’ niengi. ⁴ Kanu kinie yambomane naa kanangi, tenge mele yambo te naa ningu sikulie koropa puli yambo te liku taponjingí kinie enenga ,mulu koleana molemo, Lapamone lopi teko telemele uluma kanolemomone ene mele kalomba.” ,nirimu.,

⁵ “Ene Pulu Yemo kinie ungu ningindu topele mapele toli yemane* Pulu Yemo kinie ungu nilimele mele aku siku naa teayo. Kanu topele mapele toli yemane ‘Na ye paa peangamo molio mele yambo aisilini mongone kanoko na kapi niengi.’ ningu yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu pilili ulkemanga kinie aulkemanga kinie yamboma kanoko molangi konopu siku angilku Pulu Yemo kinie ungu nilimele. Nane enendo paa sike nimbu sikiru:

Aku siku telemelemonga ene enenga mele kalolimu koronga limele kanumu.**

⁶ Nakolo ene Pulu Yemo kinie ungu ningindu enenga suluminiana sukundu puku nambune sikulie kanu lopi teli koleana enenga ,mulu koleana molemo, Lapa naa kanolemele yemo kinie ungu nieyo. ,Yu akuna molemo., Aku tenge kinie enenga ,mulu koleana molemo, Lapa lopi teko telemele uluma kanolemomone ene pe mele kalomba.

⁷ “‘Na Pulu Yemo kinie ungu niembo.’ ningulie Isirele talapemonga ulsu molemele yambomane* enenga kuruma molo pulu ye kolo tolime kinie ungu ningindu we ungu aisili nilimele mele aku siku naa teangi. Kanu yambomane ‘Na ungu aisili nimbú kinie pilimbe.’ ningu aku siku nilimele kanumu.** ⁸ Enenga ,mulu koleana molemo, Lapamo ou mawa naa teangi ene molo tolemo melema yuni pilipe kanolemo kene aku yambomane telemele mele aku siku naa teangi.

⁹ “Ene Pulu Yemo kinie ungu ningindu i siku niengi:

“Olionga mulu koleana moleno Lapamo, yambomane ‘Nu imbi ola molopa ye kake teli peangamo moleno.’ ningu molangi.

¹⁰ Nu ye nomi kingimu molko yamboma nokoni walemo* wendo opili. Nunge ungumu mulu koleana pilku liku telemele mele

aku siku ya ma koleana pilku liku teangi.

¹¹ Olio kinié langi nomolo mele kinié siyo.

¹² Yambomane olio teko kenjingi kinie siye kolopo ulu te na temulu mele aku sikula olione nu tepo kenjimulu uluma

siye kolko olio ulu te na teyo.*

¹³ Olio ‘Ulu tene kondi topili.’ naa ningu ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ,kuru, muni* ‘olio na ambolopili.’ ningu yunge kine wendo liyo.

(Nu koleama kinie melemanga pali ye nomi kingimu molko, tondolo olan-dopamo nu kinie pepa, nu imbi paa

olandopa molopa nu kinie pa tondolo tepa tepili alieli molko mindi pulino kene

aku sipe tepili.)”**

ningu aku siku Pulu Yemo kinie niengi.

¹⁴ “Yambomane ene teko kenjingi uluma ‘We manie pupili.’ ningu siye kolongi liemo enenga mulu koleana molemo Lapamone enenga ulu pulu kerime ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolombala. ¹⁵ Nakolo yambomane ene teko kenjingi uluma ‘We manie naa pupili.’ ningu siye naa kolongi liemo enenga ,mulu koleana molemo, Lapamone enenga ulu pulu kerime ‘Manie naa pupili.’ nimbe siye naa kolombala.” ,nirimu.)*

¹⁶ “Ene langi naa nongo mi toko we molonge ulu pulumu tengendo topele mapele toli yemane* ‘Na nono nimbu molambo.’ nilimele mele aku siku naa niengi. Kanu yemane ‘Na langi naa nombondo mi topo molio mele yambomane kanangi.’ ningu ene kumbikere teko enenga kumbikerema teko kenjiku molemele. Nane enendo paa sike nimbu sikiru: Kanu yemane aku telemelemonga yambomane ene kapi nilimele unguma enenga mele kalolimu koronga limele.**

¹⁷⁻¹⁸ “Nakolo ene langi na nongo mi toko we molongendo ‘We yambomane na aku tekero mele naa kanangi. Tarane manjipe kanopili.’ ningu we yambomane kanonge uluma naa teangi. Aku tenge kinie enenga ,mulu koleana molemo, Lapa lopi teko telemele uluma kanolemomone ene mele kalomba.” ,nirimu.)*

¹⁹ “Ya ma koleana mele nosilimelema urelo tepa koka molo lkurinia melemane ongo teko kenjiku, wa lili yema ongo melema wa limele kene ,ya mana, kamako molopo mele aisili lipu noseмили. ni naa niengi. ²⁰ Aku naa tekolie mulu koleana melema urelo naa tepa koka molo lkurinia meltene omba tepa na kenjipe, wa lili yema ongo wa na limele kene ene mulu koleana ,pe pungimunge, ‘mele aisili pe limuluma ou lepili.’ ningu ya ma koleana ulu peangama teko molangi. ²¹ Enenga nosilimele melema lemo kolea

akuna ene konopuni pilku konopu monjiku molemele kene ,mulu koleana mindi melema lepili.’ ningu molangi.” nirimu.)*

²² “Nunge mongomo nunge kangimunge tepe llame melemo. Aku kene nunge mongo peanga angilimo kinie nu kangi pali pa tepili moleno kinie nu molko konjilino. ²³ Nakolo nunge mongomo kerilemba kinie nunge kangi pali sumbulu topili andoni. Kanu kinie nunge kangine pa teli pembamo alowa tepa sumbulu tomba kinie akumu paa kamu sumbulu tomba.” ,nirimu.)*

²⁴ “Yambo tene ye aili talonga kongono lipe tere lepa manda naa tenjimbe. Ye aili te konopu kerilemba panjipe, te konopu monjimbe. Molo aku naa temu liemo ye aili tenga ungu nimbema paa konopu sipe pilipe lipe kongono nimbema tondolo mundupe tenjipe, te konopu kerilemba panjipe yunge ungu nimbema ta nimbé. Yambomane Pulu Yemonga kongonomo kinie Kou Monemonga kongonomo kinie liku tere lelko manda naa tenjingi.*

²⁵ “Akumunge nane ene ,tenge mele, nimbu siembo. ‘Kangikundu molopo konjemili.’ ningu konopu aisili liku naa mundengi. Langi nongemonga kepe no nongemonga kepe mulu wambale pakongemonga kepe akumanga konopu aisili liku munduku naa molangi. Ene kapola molonge mele ulu pulumu langi kinie mulu wambale kinie mindiye? ²⁶ Kerama kaname. Langi te panjikulie nou lemo kinie liku mengo ulkendo puku nosiku naa nolemele nakolo ene yambomanga mulu koleana molemo Lapamone kerama langi silimo. Kerama we mele ene yamboma olandopamonga yuni ene naa nokombaye? ²⁷ Enenga yambo tene konopu aisili lipe mundumbemone yu kolomba ena te manda ‘We lepili.’ nimbeye? Manda naa nimbé.

²⁸ “Ene pakonge melemana konopu aisili nambemuna liku mundulimeleye? Pillawa sindime mana olemo mele ene naa kanolemeleye? Pillawa sindimene kongono mindili siku na teko, mulu wambale te teko mimi naa telemele ²⁹ nakolo pillawa sindime molemele mele olandopa, ,ye nomi kingi, Sollomono*’

kongono aisili tepalie wale paa peangama pakopa au nirimu mele maniendopa.
³⁰ Era sindi tolemoma kinié mele molemo, opali mele poroko tepena kalemelema Pulu Yemone aku sipe nokopa konjilimo liemo ene 'Pulu Yemone olio manda nokombanje.' ningu laye kolte mindi pilimele yamboma pakonge melemanga yuni manda lipe naa taponjimbe? Ene paa sike lipe taponjimbe.

³¹ "Pulu Yemone kerama kinie era sindime kinie aku we melema aku sipe nokolemo, kene ene konopu aisili liku mundukulie 'Esi, langi te tena lipu nomolonje?'; molo 'No tena kolopo nomolonje?'; molo 'Wale pakoli tena lipu pakomolonje?' ningu pilku naa molangi.

³² Pulu Yemonga yamboma naa molko ulsukundu molemele yambomane aku siku telemele nakolo enenga mulu koleana molemo Lapamone ene yunge yambomanga mele molo tolemoma kanopa molemo. ³³ Ene langi nongemanga kinie mulu wambale pakongemanga kinie konopu naa liku munduku, Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo* uluma kinie yu kanopa kake telemo kanolemo uluma kinie melema kinie 'Kumbi lepo teambo.' konopu lelko molangi. Aku tenge kinie yuni we melema kepe ene simbe. ³⁴ Yuni aku temba kene 'Opali nambe tembonje?' ningu kinié konopu aisili liku na mundengi. Opalimunge langi molo melema aku opali, kiniémonga langi molo melema kinie, opalimunge kinie, liku tere lelko naa piliengi! Enamanga yu mele mele umbunime pelemo pembama kanu enamanga mindi. Kinié umbuni wendo ombáma kinie, opali talu umbuni wendo ombámanga kinie tere lelko konopu liku naa mundengi." nirimu,]

7

¹⁻² Pulu Yesusini ungu mare nimbe molopalie ungu mare pea nimbendo:]*

"Enene anju yamboma telemele uluma, apurungí kinie aku sipe Pulu Yemone, ene telemele mele yando apurumbela.** Enene anju yambomane telemele mele apuruku kanokolie "Teko

kenjikimili. Tekemele mele Pulu Yemone kanopa keru kanopili." ningí mele Pulu Yemone, aku sipe ene apurumbe. Aku temba kene 'Pulu Yemone, olio ulu telemoloma naa apurupili.' ningu enene yamboma telemele uluma naa apurengila.***

³ "Nuni angenanga mongona nurupulu te lemo kanoleno nakolo nunge mongona unju aili te lemomo naa kanoleno akumu nambemuna telenoye? ⁴ Nunge mongona unju aili lemomo naa kanokolie angenando "Ano, nunge mongona nurupulu te lemomo wendo linjembo." nambe teko nilinoye? ⁵ Topele mapele toli yambomo,* nuni nunge mongona lemo unju ailimu ou wendo likulie pe kanoko konjiku angenanga mongona lemo nurupulumu manda wendo linjini." nirimu,]**

⁶ " 'Pulu Yemonga' nilimele melema liku owa naa sieme. Nombalie pe topele topa ene nombanje kene aku naa teangi. Enenga mele peangama kongi angilimbena toko naa mundengi. Kimbuni kambilimbenje kene aku naa teangi." nirimu,]

⁷ "Lapa, mulu koleana molemo yemo, melema mawa teko "Si." niengi. Aku tenge kinie melema sike simbe lingí. Lapa molemona, melema korangi. Aku tenge kinie melema sike kanoko lingí. Ulke kerepuluna angilku "Sukundu wamili." niengi. Aku ningí kinie "Sukundu wai." nimbe nambune tonjimbe. ⁸ Mawa tenge melema sike simbe lingí, koronge melema sike kanoko lingí, "Sukundu wamili." ningí kinie sike nambune tonjimbe. Aku temba kene aku teai.*

⁹ "Enenga ye te yunge malo ombalie "Tara, pillawa kaloli te nambo si." nimbé kinie yunge lapane yu kou mulú te simbeye? ¹⁰ Molo kangomone "Tara, oma te nambo si." nimbé kinie yunge lapane wambiye te simbeye? ¹¹ Pe ene konopu keru pepili molemele yambomane aku siku enenga ambolangoma mele peangama silimele liemo enenga Lapa mulu koleana molemomone "Melema si." ningu mawa tenge yamboma mele peangama paa olandopa na simbeye?

„Paa simbemo.”¹² Akumunge, ‘Yambomane nu kinie teangi.’ konopu leno mele nuni anju yamboma aku siku teani. ‘Aku teangi.’ niku ulumuni Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimu bokuna torumumanga pulumu kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane bokuna toringi ungumanga pulumu kinie,* lipe tere lepa nilimo kene aku siku anju yando yamboma kinie teko konjengi.”** „nirimu.”

¹³ “Ene pala kerepulu kangamonga paa pangi.* Kolea kerine pulimo kerepulumu paa ailimu, akuna pulimo aulkemo paa anju yando pupe paa pará lemo akuna yambo aisili mindili naa siku we we teko pulimele. ¹⁴ Nakolo alieli konde molopa konjipe mindi puli koleana* pulimo kerepulumu paa kanga, yunge aulkemo paa tengepea teli kangamo lemona yamboma akuna pungindu mindili silimelemonga yambo telu telu ningu mindi aku aulkemo kanokolie pulimele.** Aku telemele kene ene kanu kerepulu kangamonga pangi.” „nirimu.”

¹⁵ “Pulu Yemone ungu umbu tonjilime na pilku we kolo toko yando ningu singi yema onge kene kanoko konjiku molayo. Kongi sipisipi paa taka lelko molemele mele aku siku kanu yamboma ongo molonge nakolo owa takara* paa engelene kolkolie ‘Melte topo namili.’ ningu andoko molemele mele aku siku kanu yambomane ‘Ene mindili nangi. Ene tepo kenjemili.’ ningu molemele.** ¹⁶ Kanu kolo toli yamboma ongo ulu tengema kanokolie, ‘Ene sike kolo tolime.’ ningu kanonge. ‘Amu namili.’ ningu takeme manda olko toko nolemelkaye? Molo ‘Me te namili.’ ningu silipu manda akuku nolemelkaye? Paa molo. ‘Amu lupe takeme lupela, me lupe silipu lupela.’ ningu kanolemele. „Aku siku mele Pulu Yemone sike ungu umbu tonjilime pilku yamboma sike ningu silimele mele lupe, Pulu Yemone ungu umbu na tonjilime yamboma kolo toko ningu silimele mele lupela ningu kanonge.” Unjuma mongo tolemo kinie kanokolie ‘Ime nomolo lemo. Ime naa nomolo lemo.’ ningu kanoko imbi silimele kanumu.*

¹⁷ Unju peangamone mongo peangamo tolemo; unju kerimuni mongo kerimu tolemo. ¹⁸ Unju peangamone mongo kerite manda naa tomba; unju kerimuni mongo peanga te manda naa tombala.*

¹⁹ Unju mongo peangama naa tomba unjuma pali peko tokolie tepena kalemele.* ²⁰ Unjuma mongo tolemo kinie kanokolie, “Imu peanga, imu kerite.” ningu apurulimele mele, onge yambo kanumane tenge uluma enene kanokolie yamboma molemele mele sike aku siku kanonge.

²¹ “‘Yambomane nando ‘Ailimu.’ nilimele yamboma pali Pulu Yemone nokolemo mulu koleana* suku pungí.’ ningu na pilieyo. Tara mulu koleana molemomonga unguma pilku liku tenge yamboma mindi akuna pungí. ²² Yamboma apurumbe wale kanumu wendo ombá kinie yambo aisilini nando ningindu: “Ailimu, nane nunge imbi lepo* nunge unguma nimbu sirindu kanumu; nunge imbi lepo yambomanga konopuna kuru moloringime “Ongo ulsu pai.” nirindu kanumu; nunge imbi lepo ulu tondolo aisili terindu kanumu.” ningí. ²³ Nakolo aku siku ningí kinie nane enendo nimbundu: “Na enenga imbime paa na pilipu ene kanopo imbi naa silio.* Ene Pulu Yemonga ungumu na pilku liku teringi kene nanga kumbikerena naa ongo anju pai.” nimbú.

²⁴ “Akumunge, i nanga unguma pilku liku tenge yamboma ene ye te molemo mele niembo: Ye pilipe konginjili perimu ye te yuni yunge ulkemo ‘Ingi nimbe angilipili.’ nimbe kou polona ola takorumu. ²⁵ Pe lo topa no topa poporome topalie ulkemo paa topa kalalu simbe terimu nakolo ulke simumu kou polona angilirimuna topa tekisi naa tekisipe ingi nimbe we angilirimu. Nanga unguma pilku liku telemele yamboma ene kanu yemo mele molemele.

²⁶ “I nanga unguma pilku liku na tenge yamboma ene ye te molemo mele niembo: Ye pilipe konginjili naa perimu ye tene yunge ulkemo okiana ola takorumu. ²⁷ Pe lo topa no topa poporome topalie ulke kanumu topa kalalu sipe paa

bulu balu sirimu. Nanga unguma na pilku liku tengge yamboma ene kanu yemo mele molemele." nirimu.

²⁸ Yesusini aku unguma nimbe pora sirimu kinie yuni mane sirimu pilku moloringi yambomane yuni ungu mane sirimu mele pilkulie mini wale munduringi. ²⁹ Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku ene mane siringi yemane* we mane siringi mele Yesusini aku sipe mane naa sirimu. Namba lerimu yemane pipili naa kolko tondolo munduku mane siringi mele aku sipe mane sirimuna pilkulie ene mini wale munduringi.

8

¹ Yesusi ma pangine maniendo ombá orumu kinie* yambo aisili liku maku toko yu lombili oringi.

² Kanu kinie ye te kuru kendi nomba perimumu Yesusi orumuna omba yunge kumbikerena koporongu langopalie yundu nimbendo: "Ailimu, nunge konopumuni na 'konde pambo.' konopu lenu liemo nuni na manda teko konde lini." nirimu kinie ³ Yesusini yemo kini ambolopalie yundu nimbendo: " 'Nu konde pani.' konopu lekero kene konde pui." nirimu kinie tamburembu kuru kendimu nomba kelerimu. ⁴ Kanu kinie Yesusini yundu altopa nimbendo: "Nuni ya ulu tekeromo yambo telurindu kepe paa naa niyo. Sumbi siku puku Pulu Yemo popo tonjili yemo* nunge kangimu liku ora siku, 'Na altopo kang peanga lepili molgoro kene.' ningu Mosisini "Tei." nimbe panjirimu mele pilku liku tenindu "Pulu Yemo popo toko kalko si." nirimu mélemo liku Pulu Yemo popo tonjili yemondo "Kalonji." ningu yu sieni. Pe yambomane nu kanokolie 'Yu sike kang peanga lepili molemo.' ningu piliengi kene nikiru mele isili ou tepui." nirimu. " 'Aku siku teni kinie yambomane nu kanoko keru naa kanonge, nu altoko we yamboma molemelena manda teluna puku moloni." nirimu.

⁵ Yesusi Kapeniame taonona sukundu purumu kinie Romo yambomanga ami ye wane anderete nokorumu ye te yu

orumuna omba yundu mawa tepalie nimbendo: ⁶ "Ailimu, nanga kendemande yemo kimbu ki kolopa pora sipe mindili nomba perepa ulkena lepili okoro." nirimu.

⁷ Yesusini yundu "Ombo tepo konde limbu." nirimu.

⁸⁻⁹ " 'Aku nirimu kinie pilipelie, ami ye wane anderete nokorumu yemone yundu pundu topa nimbendo: "Ailimu, na ye kerimu mele molio, nu nanga ulkena oni kinie kapola naa temba. Na ye tene kepe nokopa molemo, yunge ungumu pilipu lipu telio. Nane kepe ami ye mare nokopo molio. Kanu yemanga tendo "Pui." nilio kinie yu pulimo. Molo tendo "Oi." nilio kinie yu olemo. Molo nanga kongono tenjili kendemande yambo tendo "I siku tei." nilio kinie yu aku sipe telemo kanumu. Aku sipela, nuni ungu te we nini kinie nanga kendemande yemo konde pumbe kene nuni we ni." nirimu.

¹⁰ Yesusini yu nirimu mele pilipelie yu konopu aisili lipe mundupelie yu lombili oringi yambomando nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: I Isirele yambomanga talapena ulsu mololi yemone na ungumuni mindi manda tembo mele nimbe tondolo mundupe pilimo mele koleamanga pali, Isirele koleana sukundu kepe, yambo telurini kepe aku siku ningu piliringi mele paa na kanorundu. ¹¹ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ena mundi olemo koleamanga kinie ena pulimo koleamanga kinie yambo aisili wendo ongo Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo* mulu koleana sukundu Eporayamo kinie Aisake kinie Jekopo kinie pea ongo langi nongo molonge.** ¹² Nakolo Pulu Yemone 'yunge yamboma' nimbe mako torumu "Isirele, yamboma yu nokopa molemo koleana puku molemelka yamboma yuni topa makoropa sumbulu toline mundumbe. Kanuna paa mindili nongolie kola teko pereko molonge." nirimu.*

¹³ Aku nimbelle yuni ami ye wane anderete nokorumu yemondo nimbendo: "Nane nu 'manda tenjimbe' konopu lenu mele* tenjindu kene pui." nirimu. Kanu

kinie yuni aku sipe nirimu enamonga kendemande yemo yu kuru topa kelepa konde pupe molorumu.

14 Kanu kinie, Yesusi Pitanga ulkena sukundu ombalie Pitanga kolepa ambomo kuru topa kang'i norumuna aniembo lerimu kanopalie, 15 yunge kimu ambolorumu kinie kang'i nomba kelerimu kinie ambomo ola angilipe wendo ombalie Yesusi langi sipe yu nokorumu.

16 Pe kolea ipu lemba terimu kinie konopuna kuru molorumu yambo aisili Yesusi molorumuna mengo oringi kinie yuni kurumando "Ongo wendo pai." nirimu kinie ongo wendo puringi. Kuru torumu yamboma pali tepa konde lirimula.

17 Aku sipe terimumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye* Aisayane ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Aisayane nimbendo:

"Yuni yuyu olio kuru torumuma makoropa,

olio aniembo lerimulu kuruma lipe ulsu mundurumu." nirimu.**

18 Walse,* Yesusi nomu Gallilli kélona molopili, yambo aisili liku maku toko yu liku makaye teko moloringi kanopalie nirimumuni, lombili andolimendo, "Nomuna nekendo pamili wai." nirimu.

19 Nakolo ou naa pupe we angilipili, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe mane sirimu ye te* yu angilirimuna omba yundu nimbendo: "Ungu Mane Silimu, nu puni koleamanga pali nu lombili ombó." nirimu.

20 Aku nirimu kinie, Yesusini yundu nimbendo: "Pílie! Owa takarama ulke pelemelemanga pelemele; kerama enenga mi takolemelemanga pelemele, nakolo Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemonga pelemo kolea te naa lemo kene, nu 'Yu lombili pupulie kapola naa molombo.' ningu pilkulie na lombili wani. We naa wani." nirimu.

21 Kanu kinie yu lombili andorumu ye tene* yundu nimbendo: "Ailimu, nu kamu lombili wambo mangali ou pupu nanga lapamo kinie pea molambo. Pe

yu kolomba kinie, ono tepolie nu lombili ombó." nirimu.

22 Nakolo Yesusini yundu nimbendo: "Nanga ungumu naa pilku, yambo kololi none teli, yambomane yambo kolongema ono teangi. Nakolo nu na lombili oi." nirimu.

23 Aku nimbelie nomu Gallilli nekendo pumbendo, nona andoli sipi tenga sukundu purumu kinie yu lombili andolime yu lombili sukundu puringila.

24 Kanu kinie nomuna pung'i puringi kinie, poporome aili te nomuna torumu. Aku terimuna nomumu apisipe ola ombalie sipimu lipe aki tomba terimu nakolo Yesusi we uru perimu. 25 Kanu kinie enene yu uru perimuna puku toko makinjikulie ningindu: "Ailimu, olio liku taponjiyo. Olio no wangokomolo." niringi.

26 Yu makilipelie, enendo nimbendo: "'Pulu Yemone olio nokomba.' ningu konopu tondolo naa pekemo yema, ene nambemuna mini wale mundukumiliye?" nirimu. Aku nimbelie ola molopa poporomemo kinie nomumu kinie iri torumu. Kanu kinie poporomemo topa kelepa nomumu lope naa tepa paa we lerimu. 27 Yuni terimu mele kanokolie, yemane mini wale mundukulie ningindu: "Apa! I yemo nambolka yerenje? Poporomemone kepe nomumuni kepe yunge ungumu pilku liku kelkembele." niringi.

28 Kanu kinie yu lombili andolime kinie pea, nomu nekendo pupe kolea Gadara puringi kinie kanu kolea Gadara ye talo, konopuna kuru molorumu yetolo, yambo ono koleana wendo ongolo yu molorumuna oringili. Elte paa enge ningulu yamboma tongele teringilimunge we yamboma elte peringili koleana 'Eltene ene tongele.' ningu aulkena ongo naa puringi. 29 Yesusi kanokololie tondolo munduku walsikululie ningilindu: "Pulu Yemonga Malo, olio kinie ulu nambolka uluri tenindu onuye? Olio mongo lipe simbe walemo ou wendo naa opili nuni isili ou olio mindili liku sini okonoye?" niringili.

30 Akuna anjupe kolea tenga umbu kongi aisili ímu nongo moloringi

kanokolie,³¹ kurumane Yesusi mawa tekolie ningindu: “Olio toko makorokolie ‘ne kongimenga konopuna molopangi.’ ni.” niringi kinie

³² Yuni enendo nimbendo: “Kapola, akuna pangi.” nirimu kanu kinie ku-ruma, kanu yetolonga konopuna wendo ongolie kongi akuna moloringimenga konopuna puku moloringi kinie kanu kongime pali kekelepa toko lkisiku puku kopona pukue toko nomuna suku puku no wangoringi.

³³ Ulu akuma wendo orumu kinie kanokolie, kongi tapu teko moloringi yema talopa lelko pukulie niringimuni, taonona puku akuna moloringi yamboma enenga kongime terimu mele kepe kuruma konopuna moloringi yetolo terimu mele kepe temane toko siringi.

³⁴ Niringi mele pilkulie taonona moloringi yamboma pali Yesusi molorumuna ongo kanokolie yu mawa tekolie ningindu: “Olionga koleana naa mololi kelko pui.” niringi.

9

¹ Kanu kinie Yesusi altopa nona andoli sipi tenga sukundu pupelie nirimumuni, nomu Gallilli, yakondo omba yunge kolea Kapeniame taono, orumu.

² Yu Kapeniame kelepa, omba molorumuna ye marene kimbu ki kolopa pora sirimu ye te taropola teko mengo oringi. Enene ‘Yesusini i yemo manda tepa konde limbe.’ ningu pilkulie yu mengo oringi, Yesusini kanopa pilpelie kimbu ki kolopa pora sirimu yemondo nimbendo: “Nanga kangomo, nunge konopu wayongo nipili. Nunge konopuna ulu pulu keru terinu pelemoma manie pupili, siye kolkoro.” nirimu.

³ Aku nirimu kinie pilkulie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye marene* eneno konopuni pilkulie, ‘I yemone Pulu Yemo marake tekemo.’ ningu piliringi.

⁴ Ene konopu leringi mele Yesusini pilpelie nimbendo: “Ene nambemuna konopu lelko kenjikimiliye? ⁵ I yemondo “Nunge ulu pulu kerime manie pupili, siye kolkoro.” nimbú kinie ene ulu

te naa kanokolie ‘We we tepa nikimu.’ konopu lengeye? Molo “Ola angilku nunge kunungumu liku mengo kimbu kongono teko andoi.” nimbú kinie yu ola angilimbene naa angilimbenje mona lemba manda kanokolie ‘Aku sipe mindili sipe nikimunjé?’ konopu lengeye? ⁶ Nakolo ‘Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* tondolo pelemomone ya ma koleana yambomanga ulu pulu kerime “Manie pupili, siye kolkoro.” manda nimbé.’ ningu piliengi!’ nimbu aku sipu nindu.” nirimu.

Aku nimbelle kimbu ki kolopa pora sili yemondo nimbendo: “Nu ola angilku nunge kunungumu liku mengo ulkendo pui.” nirimu. ⁷ Aku nirimu kinie yemo ola angilipe ulkendo purumu. ⁸ Yambo aisili akuna maku toko moloringimene yu aku terimu kanoko mini wale mundukulie, mana yamboma ulu tondolo aku mele tenge tondolomo sirimu Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjiku kapi niringi.

⁹ Kanu kinie Yesusi pumbe pupelie nirimumuni, kou takisi lipe molorumu ye te, yunge imbi Mateyu, kanopalie yundu “Na kinie pea pambili lombili oi.” nirimu. Kanu kinie Mateyu yu ola angilipe yu lombili purumu.

¹⁰ Pe Yesusi Mateyunge ulkena langi nomba molorumu kinie kou takisi lili yema kinie, Juda ye ailimene, “ulu pulu kerime teli ye” niringi, wema kinie aisili ongo Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie* ene pea manie molko langi noringi.

¹¹ Ene aku siku teluna langi nongo moloringine, Parisi yemane kanokolie yu lombili andolimendo walsiku pilkulie ningindu: “Enenga ungu mane sili yemo kou takisi lili yema kinie ulu pulu kerime teli ye wema kinie ene kinie yu nambemuna langi pea nokomeleye?” niringi.*

¹² Aku siku niringi mele pilpelie Yesusini enendo nimbendo: “Kuru naa tolemo yamboma doketana naa pulimele. Kuru tolemo yamboma mindi doketana pulimele kanumu.* ¹³ Nane “Yambo sumbi nilime na molombona wangi.” nimbundu ma koleana naa orundu.* ‘Ulu pulu keru teli yamboma na molombona wangi.’ nimbundu orundu. Ulu pulu

keri teli yamboma lipu taponjimbundu orundu kene** ene puku Pulu Yemonga bokuna molemo ungu tenga pulumu puku pilipayo. Pulu Yemone nimbendo:

“ ‘Na melema popo toko kalko siengi.’
nimbu pilipu naa molio.

‘Ene yambo lupema konopu monjiku kondo kolangi.’

nimbu pilipu mindi molio.”***

nirimu kanumu.” nimbe Yesusini nirimu.

¹⁴ Pe 1No Linjili, Jono lombili andoringi yema Yesusi molorumuna ongolie yundu walsiku pilkulie ningindu: “Olio kinie Parisi yema kinie olio alieli langi mi topo naa nolemolo* nakolo nu lombili andolime aku siku naa telemele akumu nambemuna na telemeleye?” niringi.

¹⁵ 1Aku siku niringi kinie pilipelie, Yesusini pundu topa enendo 1ungu iku te topa yu kinie ulu te wendo ombá mele nimbelie, nimbendo: “Ambo limbe ye te yunge pulu lemo yema kinie molemo kinie ene konopu sikulie “Kola tepo langi naa namili.” manda ningíye? Manda na ningí. Pe mindi, ambo limbe yemo ene molongena ongo wendo liku 1tonge, kinie kanu walemanga sike 1konopu keru panjiku, langi naa nongendo mi tonge. 1Isili ou molo.”*

¹⁶ “Mulu wambale ou te sungu nilimo kinie olione mulu wambale paa konde tenga te kopisipu lipu, sungu nilimomonga naa topo tambululimolo kanumu. Yambo tene aku sipe topa tambulkenje kanu mulu wambalemo nona panjilke kinie mulu wambale konde kopisilimu kanga lepa lli nimbelie mulu wambale oumu kelepa kamu aili tepa sungu nilke.*

¹⁷ “Kongi meme kalumuni teli mingi ou tenga no waene konde naa la kolemololo kanumu. Yambo tene mingi ou tenga no waene konde te kolkanje kanu no waenemo mingine sukundu pepalie pe akolka kinie kanu mingi oumu naa akopa sungu nilke. Kanu kinie nomo kepe mingimu kepe kamu keru lelka. Akumunge no waene konde kongi meme kalumuni teli mingi kondena mindi kolemololo kanumu. 1Pe nomo akolemo kinie kalumuni teli mingi kondemo anju yando pupe sungu

naa nilimomonga, nomo kinie mingi kondemo pea kapola lemo.” nirimu.

¹⁸ Yesusini Jononga lombili andoli yemandu ungu nimbe molopili 1Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te, nokorumu ye te Yesusi molorumuna omba yunge kumbikerena koporongu langopa yundu nimbendo: “Nanga ambolamo kinié isili kolopa pora sikimu. Nakolo nu ongo yu kimuni amboloni kinie yu konde pumbe.” nirimu.

¹⁹ Aku nirimu kinie Yesusi ola angilipe yu lombili purumu. Yesusi lombili andolime pea puringila.

²⁰⁻²¹ Kanu kinie ambo te molorumu kanumunge pena perimu walema pora na nirimu. Yu pena mindi pepili ponie engaki rurepo omba purumu. Kanu ambomone ‘Yunge wale pakolimu mindi ambolundu liemo na konde pumbu.’ nimbe pilipelie Yesusi pumbe purumu kinie bulkundu omba, yunge wale pakolimunge pundumu ambolorumu.*

²² Ambolorumu kinie Yesusi topele topa yu kanopalie nimbendo: “Ambolamo, nu konopu wayongo nipili molooyo. ‘Nu manda tepa konde limbe.’ konopu lenu kanu ulumuni nu konde pukunu.” nirimu. Kanu enamonga ambomo konde pupelie we molorumu.

²³ Kanu kinie Yesusi 1Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemo, nokoli yemonga ulkena sukundu ombalie yambo aisili molko kondo kolko, kolape mingi langoko, kola aili teko teko moloringi kanopalie yuni nimbendo: ²⁴ “Ene anju pame! Ambolamo kolou na kolomu. We uru mindi pelemo.” nirimu.* Aku nirimu kinie 1ambola kanumu sike kolopa pora sirimu pilkulie yuni “We uru pelemo.” nirimumunge, yu ungu taka tonjiku tae tenjiringi.

²⁵ Kanu kinie yambo maku toko moloringime pulu sipe pena pena tepalie 1ambola onomo lerimu, suluminiana pupe yunge kimu ambolorumu kinie ambolamo ola molorumu. ²⁶ I ulu tondolo terimumunge temanemo kanu koleamonga sukundu lerimu koleamanga pali anju anju purumu piliringi.

yamboma molemelena mindi pangi. ⁷Ene molemelena pungí pukulie, enendo “Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokomba walemo* nondopa wendo ombá tekemo.” niliku pangi.

⁸ “Kuru tomba yamboma teko konde liku, kolko lenge yamboma ‘Lomboroko ola molai.’ ningu, kuru laká nombá yamboma* ‘Umbu kangi angilipili.’ ningu, kuru konopuna molopili molonge yamboma ‘Konopuna naa molangi, ongo wendo pangi.’ ningu teliku pangi. I kongonomo tengemonga tondolomo kou te molo meltene topo toko naa likimili kene anju yamboma aku siku liku taponjikulie ningímuni, ‘Kou te liemili.’ ningu naa la teangi. We teangi.

⁹ “Pungindu kou gollo mare molo kou sillipa mare molo kou kopa mare kakona panjiku mengo pu naa pangi. ¹⁰ Mele wale kepe wale pakoli talo kepe kimbu su kepe apulu mingi kepe naa mengo we pangi. Yambo kongono tenjilimomo kongono tenjilimo yambomone langi simbe kinie papu kene* melte mei naa meangi. We pangi.

¹¹ “Pe kolea aili tenga molo kolea kanga tenga suku pukulie ningímuni, yamboma walsiku pilkulie “Ye nae ye peanga te molemomonga oliondo “Pea peamili wai.” nimbeye?” niengi. Kanu kinie te ningu singí kinie pilku yu kanoko lenjikulie kanu yemonga ulkena puku yu kinie mindi pea peko molkolie pe aku koleamo munduku kelko pangi. ¹² Ulke pinie pinie na andoko ulke teluringe mindi langi nongo peangi.* ¹² Kolea tenga puku ye peanga te liku ora singí kinie kanoko lenjiku, yunge ulkena sukundu pukulie ningímuni, ulke pulu yambomando “Ene konopu peanga pepili molai.” nieyo. ¹³ Kanu kinie kanu yambomane “Pea peamili sukundu wai.” níngi liemo, enenga ungu peanga níngi kanumu kanu yamboma kinie pepili. Nakolo kanu yambomane konopu peanga naa panjiku, “Pea peamili wai.” na níngi liemo ungu peanga ou sukundu pukulie níngi kanumu “Ene kinie naa pepili.”

ningu, kelko mengo ₁ene munduku kelko yando wangi₁.

¹⁴ “Yambo tene enendo “Pea peamili wai.” ni naa ningu enene ungu níngime pilku naa língi liemo kanu ulkemo molo kanu taonona yambo kerime munduku kelko pungindu ₁kanu koleana yamboma ‘Kamu molko kenjengi! Pulu Yemone ene lipe naa taponjimbe mele piliengi.’ ningu, enenga kimbuna kanu kolea-manga ma angilimbe mamó kulu toko pangi. ¹⁵ Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Kote walemo wendo ombá kinie kolea aili Sodomó kinie Gomoratólo eltenga yamboma ₁ou ulu pulu kerí aisili sike teringi* nakolo, eltenga kote kanga mele pemba. Nakolo i yambo enendo “Sukundu wai.” ni naa ningu enenga ungu pilku na língi yamboma kote walemo wendo ombá kinie enenga kote ailimu pemba.

¹⁶ “Ene lipu mundukuru yema ene sipisipi melema, yambo owa takara aili kerimene* sipisipi** topa nolemo mele yamboma molemelena ene lipu mundukuru. ₁Nanga ungumu andoko ningu singí kinie pilku kerí pilkulie yambomane ene mindili liku singí., Yamboma owa takara mele aku siku molemele kene kongi ka wambiyema pilipe konginjilimu paa pelemona uluma tembando mimi sipe pilipe telemo mele ene aku wambiyema mele molko, kera waembono molemo mele molangi. ₁Aku keramone melema mindili sipe tepa kenjimbe ulu pulu te naa pelemo.

¹⁷ “Yamboma mimi siku kanangi. Enene ₁Na lombili andoli yamboma mindili nongo, kolangi.’ ningu, ene ₁mare liku ambolkolie, kanjollomanga makumanga mengo puku kote tenjiku, ene ₁mare, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga liku mengo puku kopene tongela. ¹⁸ Ene nanga yamboma molongemonga ene ₁mare ka siku, yambo lupemanga gapomano ye ailime kinie ye nomi kingime kinie molongena ₁kote tenjingindu, mengo pungíla. Aku siku tenge kene ene eneno kanoko konjiku molayo. Nakolo kote tenjingí kinie

kotena angilkulie kanu yema kinie kanu yema nokonge ye nomime kinie enene 'Nanga ungumu pilingi!' ningu ene ningu singi. ¹⁹ Nakolo ene ka siku kote tenjingi kinie 'Kotena nambolka unguri nimulunje? Olio ungu te walsiku pilingi kinie nambolka unguri pundu topo nimulunje?' ningu mini wale naa mundengi. Aku tenge enamonga ene ungu ningi mele pilingi. ²⁰ Ene ungu ningime eneno pilkulie naa ningi. Enenga ,mulu koleana molemo, Lapanga Minimu enenga kerena molopalie nimbe simbe unguma enene anju ningi kene konopu kimbu naa siku, pilingi mele niengi.

²¹ "Aku walemanga, angenuni yunge angenu ,nanga yambo molombamonga, 'Kolopili toko konjengi.' nimbe kote tenjimbe. Lapane yunge ambolangoma akula temba. Ambolangomane kepe enenga anupili lapali kinie mumindili kolko kotena mengo puku "Toko konjengi." ningila. ²² Nanga yamboma molongemonga yambomane pali ene kinie konopu keru panjingi, nakolo na munduku naa kelko walema pora naa nipili tondolo munduku molonge yamboma ,Pulu Yemone, lipe taponjipe 'Mindili nonge koleana naa puku pea molopo konjipu mindi pamili.' nimbé.* ²³ Kolea tenga yambomane 'ene mindili nangi.' ningu teko kenjingi kinie kolea tenga kowa pangi. Nane enendo paa sike nikirumu: Ene kolea Isirele sukundu koleamanga pali andoko nanga kongonomo teko pora naa sinjengi Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* ,kelepa yando, ombá.

²⁴ "Mane sili ye te lombili puku unguma pilimele yamboma 'Enenga mane silimu maniendopa, ene olandopa.' manda naa ningi. Kendemande yambo tene 'yunge nokoli yemo maniendopa, yu olandopa.' manda naa la nimbé. ²⁵ Lombili pupe unguma pilimo yambomo kinie yunge ungu mane silimo yemo kinie kapola kapola molembele akumu manda. Kendemande yambomo kinie yunge nokoli yemo kinie kapola kap-

ola molembele akumu mandala. Ulke pulu yemonga ungu na pilimele yambomane yu kinie mumindili kolko iri tongendo ,kurumanga nomi Setenenga imbi manda lelko, "Yu Belsipuli" ningu imbi lemele kanumu.* Pe kinié ulke pulu yemondo aku siku ningi liemo yunge ulkena pelemele yambomando pali paa aili teko olandopa ungu kerime ningila.

²⁶ "Nanga opa toumane na teko kenjilimele mele ene na lombili andoli yema sike teko kenjingila, akumunge ene kanu yamboma pipili naa kolayo. Aki tolemo ulumanga telu kepe pe aki naa topa pali mona lemba. Lopi telemo ulumanga telu kepe pe lopi naa temba. Kanu uluma kinie unguma pali yambomane pali pilingi kene pipili naa kolangi. ²⁷ Nane enendo sumbulu toline nilio unguma pa teline nieyo. Ungu ólo toko ningi eneno komuna pilingi unguma ulke imuna ola angilku ru ningu niengi.

²⁸ "Kangimu mindi toko konjikulie minimu manda toko naa konjingi yamboma pipili naa kolayo. ,Pulu Yemo mindi pipili kolayo,. Yuni kangimu kinie minimu kinie peatolo tepe koleana manda topa konjimbe kene yu mindi pipili kolai.*

²⁹ "Kera kalsindipele paa kangamo molemo, topo toko lingindu kera talo pea tene toya mele mindi pulimo kanumu. Nakolo te kolopa we manie naa pulimo. Kanu kerama na lombili andoli yambomanga ,mulu koleana molemo, Lapamone kanolemo.* ³⁰ Ene ,na lombili andolime,, enenga penge indime kepe yuni koronga telu telu nimbe pali kambu torumu. ³¹ Enenga ,mulu koleana molemo, Lapamone aku sipe ene molemele mele kanopa mololipe pulimo kene ,Yambomane olio teko kenjingi.' ningu, pipili naa kolayo. Kera kalsindipele yu kou paa wallotolo mele pulimo nakolo kanu keramo Pulu Yemone kanopa molemo. Ene yamboma paa olandopa ailime kanopalie ene paa nokopa konjipe molomba.

³² "Yambo tene yambomanga kumbikereña ola angilipe "Na Yesusinge yambomo molio." nimbé kinie nane Tara mulu koleana molemomonga kumbikereña ola angilipu "Kanu yambomo nanga

yambomo.” nimbula. ³³ Nakolo yambomanga kumbikerena “Yesusi yu naeye? Yu na naa pilkiru.” aku mele nimbé yambomo yu nane Tara mulu koleana molemomonga kumbikerena “Aku yambomo yu naeye? Yu na naa pilkiru.” nimbúla.

³⁴ “ ‘Ya mana yamboma opa naa teko teluna kapola kapola molangi.’ nimbu orundu.’ konopu naa leangi. Ene yamboma ‘Taka lelko molko kapola kapola molangi.’ nimbundu naa orundu. ‘Mumindili kolko opa teangi.’ nimbundu orundu.* ³⁵⁻³⁶ ‘Yambomane teangi.’ nimbundu orundu mele i sipe:

“Ye tene yunge lapa kinie opa tepili,
lemenu tene yunge anumu kinie opa tepili,
malo tenga menuni yunge bamu kinie opa tepili.

Ulke teluna pelemele yamboma opa tou molonge.”*

‘Aku teangi.’ nimbundu orundu.

³⁷ “Yambo tene na olandopa konopu naa monjipe, yunge lapa molo anumu olandopa konopu monjimbe yambomo ‘Nanga yambomo molopili.’ nimbú kapola naa temba. Yambo tene na olandopa konopu naa monjipe, yunge malo molo lemenu olandopa konopu monjimbe yambomo ‘Nanga yambomo molopili.’ nimbú kapola naa temba. ³⁸ Yambo tene ‘Yu lombili pambo.’ nimbélie yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando ‘Na yu lombili pumbundu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.’ naa nimu liemo ‘Nanga yambomo molopili.’ nimbú kapola naa temba.* ³⁹ Yambo te ya ma koleana ‘Na molopo konjipu, nondopo naa kolambo.’ nimbe pilimo yambomo kolopalie kolea kerine mindili nomba molopa mindi pumbe. Nakolo yambo te na lombili andopa nanga kongonomo tenjimbendo ‘Ya mana mindili nombu molombo kinie mandala, kolombo kinie mandala.’ nimbé yambomo konde molopa konjipe mindi pumbe.*

⁴⁰ “Ene kolea tenga pungí kinie yambo tene ‘Pea molamili wai.’ nimbe lipe taponjilimo yambomo na pea aku sipe

lipe taponjilimo. Na ‘Pea molambili oi.’ nilimo yambomone na “Ma koleana pui.” nimbe lipe mundurumu yemo ‘Pea molambili oi.’ nilimola.* ⁴¹ Yambo tene Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo yambo te olemo kinie ‘Yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo yambo te* kene’ nimbe pilipelie “Pea molambili oi.” nimbe lipe taponjilimo yambomo Pulu Yemone yunge ungumu nimbe silimo yambomo mele kalomba mele kanu lipe taponjilimo yambomo kepe telu sipe mele kalombala. Yambo tene Pulu Yemonga ungumu pilipe lipe konopu sumbi nipili molemo yambo te olemo kinie ‘Yu Pulu Yemonga ungumu pilipe lipe konopu sumbi nipili molemo yambo te kene.’ nimbe pilipelie ‘Pea molambili oi.’ nimbe lipe taponjilimo yambomo ‘Pulu Yemone,’ kanu yambo sumbi nilimu mele kalomba kinie yu lipe taponjilimo yambomo kepe telu sipe mele kalombala. ⁴² Yambo tene ene nanga lombili andoli yambo imbi naa mololi yambo te* kanopa ‘yu nanga lombili andoli yambo te kene’ nimbe kanopalie yu lipe taponjipe we no kepe kolopa simu liemo nane ene paa sike nimbu sikirumu, kanu yambomo paa sike mele kalolimu limbe.” nirimu.**

11

¹ Yesusini yu lombili andoli ye rurepondo yunge kongono tenjingí mele mane sipe pora sipelie nirimumuni,* yu aku koleamo mundupe kelepa kolea Gallilli disiriki taonomanga andopa mane sipe ‘Pulu Yemonga,’ ungumu nimbe sirimu.

² ‘Pulu Yemone’ “Nanga yamboma nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe ou mako torumu ye nomi, Kirasimuni* ulu tondoloma terimumunge Jono ka ulkena pepa pilipelie nirimumuni, “Yesusindu i siku i siku walsiku pilinjengi!” nimbe yu lombili andoli mare Yesusi molorumuna lipe mundurumu.

³ Kanu yema Yesusi molorumuna ongo yu walsiku pilinjikulie ningindu: “Pulu Yemone olio nokopa konjimbe yere “Lipu mundumbu.” nimbe, nimbe panjirimu

yemo ‘Ombá.’ nimbu nokopo molemolo kanumu nu molo te lupe ombámo nokopo molamiliye?” niringi.

⁴ Yesusini enendo pundu topa nimbendo:

“Enene ya kanokomele mele kepe pilkimili mele kepe puku Jono ningu sipayo.

⁵ Mongo keru leli yamboma mongone kanoko, kimbu keru leli yamboma kapola andoko, kuru laká nolime* umbu kangu angilipe, komu silime komuni pilku, kolopa lelime ola molemele kepe, koropa pulime temane peangamo topo silio pilimelela kanumu.** Aku siku Jono ningu sieyo. ⁶ Na kanokolie ‘Yu sike kanu yemo molemo.’ ningu tondolo munduku pilkulie, altoko konopu talo naa panjiku molonge yamboma ene malo.” nirimu.

⁷ Jono lombili andolime pungí puringi kinie Yesusini kelepa yambo aisili maku toko moloringimendo Jonondo nimbendo: “Kolea ku leline Jono no linjipe molorumu kinie, ene kanu kolea ku leline nambolka kanonge puringiye? Lkepanie mele poporomene lope lope tenjipe molorumu te kanonge puringiye? ⁸ Molo kanumu. Alieli kanolemele mele kanonge naa puringi liemo, ulu nambolkare kanongendo puringiye? Ye te mulu wambale paa peangama pakopa molorumuna kanonge puringiye? Akumu molola. Yambo mulu wambale paa peangama pakolemelema ye nomi kingimenga ulkena manjiku molemele kanumu.

⁹ “Aku sili te kanonge na puringi liemo, Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe sili ye te* kanonge puringiye? Akumu sike nakolo nane enendo nimbu sikiru: Jono yu sike Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe sili ye te nakolo yu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilipe nimbe sili ye we te molo. ¹⁰ Yuni Pulu Yemone ou “Lipu mundumbu.” nirimu yemonga* aulkemo tepa mimi temu kanumu.** Kanu yemondo Pulu Yemonga bokuna sukundu molemo ungu te i sipe:

‘Pulu Yemone yunge Malondo nimbendo:’

“Pilieyo. Nanga ungu te ninjimbe yemo nane nu puni aulkena yu kumbi lepo lipu mundukuru.

Yuni nunge aulkemo akisinjimbe.” nirimu.***

kanu ungumu bokuna molemo.****

¹¹ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ou mana moloringi yambomanga te No Linjili Jono kinie manda molo. Jono olandopa mele. Nakolo kinié wale kondemo wendo okomo. Kanu walemo Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo* yambomanga te paa imbi naa molopa paa koropa puli yambomo olandopa; Jono yu maniendopa. ‘Ou moloringi yamboma manie mele; kinié na ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingimunge konopu peanga pemba yamboma olandopa.’ ¹²⁻¹³ Jono ou mana na omba molopili ungu manema pelemo boku Mosisini torumuma kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilku yamboma ningu siku bokuna toringi bokuma kinie, aku bokumane* Pulu Yemonga unguma ningu siku, Jono kinie Pulu Yemone “Ene nokomba ye nomi te lipu mundumbu.” nimbe panjirimu yemo kinie** ongele mele unguma niringi. Nakolo Jono orumu kinie yandopa Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo ulumu paa tondolo mundupe wendo omba yunge opa touma topa manie mundulimola; ye enge nilimene aku ulumu ambolongendo tondolo munduku karaye teko lingi tekemelela.*** ¹⁴ Ungu te nimbú tekeromo pilimulú konopu lingi liemo piliengi! Pulu Yemonga bokuna “Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe simbe ye, Illainja ombá.” nirimu* ye kanumu Jonondo nirimu.** ¹⁵ I nikiru mele komu angilimo yambomane paa mimi siku piliei!” nirimu.

¹⁶ “Kinié mana molemele yamboma nambolka melte ene manda lepo manda nimbunje? ‘Ene molemele mele i sipu nimbu siembo:’ Ene yamboma maku tolemele koleana ambolangoma pepe pereko molemele mele. Aku ambolangomanga marene ne anju molemele ambolango mare ‘pea pepe pereko molonge

aulke te koroko kelkolie, enendo wal-sikulie ningindu:

¹⁷ “Konana nímulu kinie ene ‘Pea konana niemili.’ na ningu “Molo.” níngi.

Pe kelepo kola temulu kinie ene ‘Pea kola teamili.’ ni na níngi.

‘Pea pepe perepo molomolo aulke te molo lepamo.’”

nilimele. ‘Kinié molemele yamboma ene aku ambolangoma mele molemele.’

¹⁸ ‘Na kinie No Linjili Jono kinie oltone nilimbolo unguma enene pilku keru pilimele; telebolo mele kanoko keru kanolemelela.’ Jono ombalie ga kinie no waene kinie na nomba molorumu kinie ‘kanoko keru kanokolie,’ ningindu: “Yunge konopuna kuru te molemo.” niringi. ¹⁹ Pe Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo omba ga kinie no waene kinie norumu kinie ‘kanoko keru kanokolie,’ ningindu: “Yu ga aisili nomba keru pilipe, no waene aisili nomba kekelepa topa telemo yemo. Yu kou takisi lili yema kinie,* ulu pulu keru telemele yambo wema kinie ‘Yu kinie pulu lepili pea tapu topo molamili.’ nimbe telemo.” nilimelela. ‘Enene aku siku Jono kanoko keru kanolemele. Na kanoko keru kanolemele.’ Nakolo pilipe konginjili ulu pulumu Pulu Yemo kinie pelemona yuni telemo temba mele kanokolie ‘Papu telemo.’ níngi.” nirimu.

²⁰ Aku nimbelle Yesusi kolea ou andopa ulu tondolo aisili terimu koleamanga ‘moloringi yamboma,’ yuni terimu mele kanokolie enenga ulu pulu kerime kanoko keru kanoko munduku kelko konopu alowa naa teringi kanopalie yuni ene iri topalie nimbendo: ²¹ “Kolea Korasini kinie Besaida taonotolonga ‘molemele yamboma,’ mindili nongo paa molko kenjingí! Kanu koleatolonga sukundu ulu tondolo aisili terindu ‘nakolo akuna molemele yamboma konopu alowa naa telemele.’ Kolea aili Taya kinie Saidonotolonga sukundu* ulu tondolo te naa terindu** nakolo kanu koleatolonga sukundu, nane ulu tondolo aku sipu telka kanolemelkanje kanu koleatolonga ‘yambomane,’ ene ulu pulu keru telemelema koronga munduku

kelko, bulu siku, konopu alowa telemelka.

²² Akumunge nane enendo nimbu sikiru: Pe kote walemo wendo ombá kinie kanu kolea Taya kinie Saidonotolonga ‘yamboma ulu pulu keru telemelomonga,’ enenga kote kanga mele pemba. Nakolo ene kolea Korasini kinie Besaidatolonga ‘yamboma nane ulu tondoloma terindu kinie kanokolie konopu alowa naa teringimunge,’ kote walemo wendo ombá kinie enenga kote aili mele pemba.

²³ “Kapeniame taono ‘yamboma enene,’ ‘Mulu koleana pupu molamili.’ konopu lekemele? Aku manda molo. ‘Enene nanga unguma alieli pilimele nakolo konopu alowa naa telemelomonga,’ ene kolea keru puku molonge.* Enenga koleana sukundu ulu tondolo aisili terindu ‘nakolo ene konopu alowa naa teringi.’ Kolea aili Sodomu sukundu** ‘ulu tondolo te na terindu nakolo kanu koleana sukundu,’ nane ulu tondolo aku sipu telka kanolemelkanje yamboma konopu alowa telemelka, pe kinié kepe kanu koleamo we lelka. ²⁴ Akumunge nane ene ‘Kapeniame yambomando,’ nimbu sikirumu: Kote walemo wendo ombá kinie kolea Sodomu ‘yamboma ou ulu pulu keru aisili sike teringi nakolo,’ enenga kote kanga mele pemba. Nakolo ene kolea Kapeniame ‘yamboma nane ulu tondolo terinduma kanokolie konopu alowa naa teringi yamboma,’ kote walemo wendo ombá kinie enenga kote aili mele pemba.” nirimu.*

²⁵ Aku walemanga Yesusini nimbendo:

“Tara, Mulu Matolo Nokoko Moleno Ye Nomimu, nane nu kinie ‘Ange’ nikiru. “Olio pilipe konginjili pelemo. Olio oliolio ungumanga puluma pali pilipu konjilimolo.” ningu pilimele yamboma ene nane kinié telio ulumanga pulumu nuni ‘Naa piliengi!’ ningu naa ningu sirinu. Yambo ambolango pame mele molko nane nilio unguma komu tenjiku molemele yamboma mindi nane telio ulumanga pulumu ‘Piliengi!’ ningu, ene ningu sirinu kanumunge nu kapi nimbu ‘Papu terinu.’ nikiru. ²⁶ Sike, Tara, nuni ‘aku sipe wendo ombá kinie konopu

simbu.' ningu aku siku terinumunge ,aku sipe wendo okomo.,” ,nirimu.,

²⁷ ,Pulu Yemondo aku sipe nimbelie kelepa yambo moloringimendo nimbendo:,” “Melema pali Tarane na sirimu.* Yambo tene Malo paa sike molemo mele pilipe kanopa imbi silimo yambo te molo; Lapane mindi yu kanopa imbi silimo. Yambo tene Lapa paa sike molemo mele pilipe kanopa imbi silimo yambo te molo. Malone mindi kanopa imbi silimo; Malone ‘Lapa lipu ora siembo.’ nimbé yamboma ene Lapa kanoko imbi singila.**

²⁸ “Ene kongono mindili siku telemele yamboma kinie, konopuna umbuni telemo yamboma kinie, na moliona wayo. Onge kinie na pea konopu teluna pumbemonga nane ‘Konopu pe nipili koro molai.’ nimbú. ²⁹ Nando “Nunge kongono teleno mele pea ambolambili. Nu nanga ungu mane silimu molani. Nunge ungu ninime pilipu lipu molambo.” ningu teayo. Na taka lepo molopo, yambomane na teko kenjilimele kinie pilipu siye kolopo moliona i nikiru mele ene na molombona ongo tenge kinie enenga konopuma pe nimbe. ³⁰ Nanga kongono teliomo pea ambolombolo kinie taka lelko teni. Mele pe nilime mindi silio kene* moliona wai.” nirimu.**

12

¹ Walse, ,Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tenga,* Yesusi kinie yu lombili andolime kinie rasi witi poniemanga ongo puringi kinie yu lombili andoli yema engelene kolkolie rasi witi mongo mare inie toko noringi. ² Aku teringi kinie kanokolie Parisi yemane* Yesusi yundu ningindu: “Kána! ,Koro molemolo, wale Sambatemonga ‘Kongono naa teangi.’ nimbe pelemo ungu manemo** nu lombili andoli yemane manemo pulue tokolie aku siku tekemele.” niringi.

³ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ene Pulu Yemonga bokuna sukundu ,anda kolepa ye nomi kingi, Depisini* terimu mele nimbe molemo temanemo kanokolie temanemonga pulumu naa

pilimeleye? Depisi kinie yu pea puringi yema kinie ene engelene kolkolie niringimuni, ⁴ Depisi Pulu Yemo molorumu sele ulkena sukundu pupe, Pulu Yemonga kumbi kerena lerimu pillawa kalolime lipe nomba, yu pea puringi yema sirimu noringila kanumu.* Kanu pillawa kalolimendo Pulu Yemone ungu mane te sipelie nimbendo:

“We yambomane paa na nangi!

Pulu Yemo popo tonjili yema manjiku nangi!”**

aku sipe mele nirimu ,kanu ungu manemo pulue torumu, kanumu. ,Ene konopu talo nambemuna lemeleye? Depisi yuni ou aku terimu mele ene pilku keru naa pilimelemonga pe kinié na lombili andoli yemane tekemele mele na kanoko keru kanai.,” ,nirimu.,

⁵ “Ungu mane te pelemola. “Pulu Yemo popo tonjili yemane* koro mololi wale Sambatemanga Pulu Yemonga ulkena kongono telemele kinie Sambate walemanga ungu manemo pulue tolemele nakolo aku kongono telemelemonga mongo naa pemba.” nimbe molemo** akumu naa la pilimeleye? ⁶ Nane enendo nimbu sikiru: Mele konde te* kinié pelemo akumu Pulu Yemo popo toko kalemele ulke tembelemonga olandopamo. ⁷ ,Pulu Yemone nirimu ungu te yunge bokuna molemo mele i sipe:,”

“Ene yamboma kondo kolemele kinie kanopo peanga kanolio.

Na popo toko kongime kalemele akumu uluri molo.”*

nilimo, akumunge ungu pulumu ene Parisi yemane pilimelkanje i ye ulu teko naa kenjikimili yema “Teko kenjikimili.” na nilimelka. ⁸ Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone* Sambate walema nokolemo yemo molemona ,Sambate wale kinie yamboma molko konjingindu tenge mele manda nimbé kanumu,” nirimu.

⁹ Kanu kinie Yesusi aku koleamo mundupe kelepa pupe Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulke tenga purumu. ¹⁰ Kanu ulkena ye te molorumu, yunge ki te

kamu kolopa kukurumu. Kanu kinie akuna moloringi ye marene 'Yesusini tepa kenjimbe kinie kote tenjemili.' ningu yu walsiku pilkulie ningindu: "Koro molemolo wale Sambate kinie yambo kuru tolemoma tepo konde limulú kinie manda molo aku temulu liemo Pulu Yemonga ungu manemo pulue tomoloye?" niringi.

¹¹ Yesusini yemando pundu topa nimbendo: "Sambate wale kinie ye tenga kongi sipisipi te muruna topa manie mundumbe kinie sipisipi ari telemo yemone kundupe ola lipe memba naa ombáye?" ¹² Aku liemo sipisipi manien-dopa mele, yamboma paa olandopa, akumunge Sambate wale kinie ulu peangama manda na temoloye?" nirimu.

¹³ Aku nimbelle ki kolopa kukurumu yemondo nimbendo: "Nunge kimu sinio si." nirimu kinie yemone yunge kimu sinio sirimu kinie yunge ki ekendo peanga lerimu mele ki keru lerimumu altopa kamu peanga lerimu. ¹⁴ Nakolo 'Yesusini aku terimu kinie kanokolie, Parisi yemane pena puku maku toko "Yu nambe tepo topo konjimulúye?" ningu aulke te kororingi.

¹⁵ 'Parisi yemane, yu tonge teringi pilipelie Yesusi aku koleamo mundupe kelepa purumu. Kanu kinie yambo aisili Yesusi purumu mele yu lombili puringi kinie yuni yambo kuru torumuma pali tepa konde lipelie ¹⁶ nimbendo: "Na sike yemo molopolie i ulu tondoloma tekero mele enene yambo lupe marendo na ningu siei!" nirimu.* ¹⁷ Aku sipe wendo orumumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane* ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Aisayane nimbendo:

¹⁸ "I yemo nanga mako torundu kongonomo tenjili yemo; nane i yemo konopu monjipu, yu kanopo paa peanga kanolio yemo. Nanga Minimu yunge konopuna panjin-jimbu. Yuni ma koleana yamboma pali*

nane ene sumbi sipu nokombo mele nimbe simbe.

¹⁹ Yambomane yu iri tonge kinie yuni pundu topa ungu te naa nimbe, ungu te tondolo mundupe naa nimbe, yamboma andoko molemele koleamanga yuni opa ungu naa nimbé.

²⁰ Kamaye enge naa nilimo te elke naa topa,

tepe llame mimi sipe naa nolemo kinie kamu topa naa kumunjimbe.*

'Pulu Yemone yamboma kamu sumbi sipe nokomba walemo kamu wendo opili.' nimbe

yu aku sipe naa tepa taka lepa molomba.

²¹ Kanu kinie mana yamboma pali 'Yuni 'olio mongo naa liemili.' nimbe lipe taponjimbe.' ningu molonge."* nirimu ungu akumu wendo orumu.

²² Kanu kinie ye te yunge konopuna kuru te molorumuna mongo keru lepa melema naa kanopa ungu naa nirimu ye te Yesusi molorumuna mengo oringi kinie Yesusini yemo tepa konde lirimu kinie kanu yemo ungu nimbe melema kanorumu. ²³ Aku terimu kanokolie yambomane pali mini wale mundukolie ningindu: "I yemo ye nomi kingi Depisinge malonje?"* niringi.

²⁴ Nakolo aku niringi ungumu pilkulie Parisi yemane* ningindu: "Molo. Kurumanga nomi Belsipuli** mindi i ye Yesusinge konopuna molopalie yu tondolo silimona yuni kuruma topa makorolemo." niringi.

²⁵ Enene aku siku konopuni piliringi mele Yesusini pilipelie 'Yesusi 'Setene kinie opa tou moloringimunge Setenene yu naa lipe taponjilke.' ningu paa piliengi!' nimbe, enendo nimbendo: "Yambo talape te konopu teluna naa pupili molko suku singine owe panjiku ene eneno opa teko lupe lupe molemele kinie kanu talapemo pora nilimo. 'Molo, kolea tenga yamboma molo ulke teluna pelemele yamboma konopu teluna pupili naa molko ene eneno opa telemele kinie kanu yambo talapemo sungu siku yu mele mele molemele. ²⁶ Aku sipela, Setenene* yunge kuru te makorolkanje aku telkamonga yunge talapemo kinie opa mele

telka. Pe yunge talapemo nambe tepa kapola molemelkaye? „Pora nilke.”

27 “Ungu te piliengila! Nane Bel-sipulinge tondolomone kuruma makorolio liemo enenga yemane naenga tondolomone kuruma makorolemeleye? Akumunge „enenga ye kuruma makorolemele yemane ‘Pulu Yemone olio tondolo silimona olione kuruma makorolemolo.’” ningu pilimelena, enene nando i nikiimi unguma kanu yemane pilku apurukulie “Ene kolo tokomele.” ningi. 28 Nakolo sike Pulu Yemonga Minimuni na tondolo silimona nane kuruma makoronda liemo Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba walemo* ene molemelena koronga wendo omu.” „nirimu.”

29 “Ungu te pea i sipe: Ye enge nili tene yunge ulkemo nokopa konjilimo kinie ye tene we manda sukundu omba melema wa lipe memba pulimoye? Akumu manda molo. Ou wa noli yemone ye enge nilimunge kimbu kime ka topalie yunge ulkena manda omba melema wa limo kanumu.*

30 “Na naa lipe taponjilimo yambomone na kinie opa tou molemo. Yambo tene na lipe taponjipe „kongi sipisipime, sukundu naa limo yambomone „kongi sipisipime, topa bulu balu silimo. 31 Akumunge nane enendo nikiru: Yambo tene ulu pulu kerime tepa, ungu taka tonjipe nimbe kenjilimo uluma Pulu Yemone manda ‘Manie pupili.’” nimbe siye kolomba. Nakolo yambo tene Pulu Yemonga Minimu nimbe kenjipe ungu taka tonjimbe uluma Pulu Yemone ‘Manie naa pupili.’” nimbe siye naa kolomba. 32 Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* ungu taka tonjipe ungu nimbe kenjilimo yambomo aku sipe ulu keru telemoma Pulu Yemone ‘Manie pupili.’” nimbe siye kolomba. Nakolo Mini Kake Telimu, ni ulu te telemo kinie, yambo tene ungu taka tonjipe, opa tepa sipe „Yuni naa tekemo. Kurumanga nomi Setenene yu lipe taponjilimona aku telemo.” nilimo yambomo aku sipe ulu keru telemoma kinei kepe mulu ma pora nimbé wale kinie kepe ‘Manie naa pupili.’” nimbe paa siye naa kolomba.**

33 “Unju peanga te kanokolie ‘Mongo peangama tomba nomolo.’” ningu kanolemele. Unju keru te kanokolie ‘Mongo kerime tomba manda naa nomolo.’” ningu kanolemele. Unju te mongo tolemo kinie kanokolie ‘I unjumu peanga, i unjumu keru.’” ningu apuruku kanolemelemonga aku siku ningu kanolemele.* 34 Ene Parisi yema, kolo topa yamboma tepa kenjili wambiye-monga waloma,* ene ye keru molemelemane nambe teko ungu peangama manda ningiye? Yambo te yunge konopuna pelemo unguma mindi kerena nilimo akumunge ene ye kerimene nambe teko ungu peangama manda ningiye? 35 Aku sipe mele, yambo peanga tene yunge konopuna ulu peanga pelemoma telemo, nakolo yambo keru tene yunge konopuna ulu keru pelemoma telemo. 36-37 Akumunge nane enendo nimbu sikirumu: Pulu Yemone yamboma kote tenjimbe walemonga eneno ungu nilimelema apurupe pilipolie “Nu yambo peangamo, nu yambo kerimu.” nimbé akumunge yambomane mana we ungu nilimelema pali kepe apurupe pilipolie “Aku unguma nambemuna niringiye?” nimbé.**” nirimu.

38 Kanu kinie Parisi ye mare kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare* kinie enene Yesusindu ningindu: “Ungu Mane Silimu, ‘Nu sike Pulu Yemone ‘Kongono tenjeni.’” nimbe mana lipe mundurumunje olio kanamili.’” ningu Pulu Yemone mindi manda ulu tondolo telemo mele te tei.” niringi.**

39 Yesusini pundu topa nimbendo: “Kinei mana molemele yamboma keru mindi molemele. Ene teko kenjiku Pulu Yemo liku su silimele yambomane “Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telemo mele kanamili tei.”” ningu na mawa telemole. Nakolo „Pulu Yemone na lipe mundurumuna ombo molgoro. Yu kinie tapu topo kongono telembolo mele* lipe ora simbe ulu, tondolo te wendo naa ombá. Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuna pilipe yamboma nimbe sirimu ye** Jona kinie wendo orumu ulu

akumuni mindi lipé ora silimo manda kanonge. ⁴⁰ Oma aili tene Jona topa penge mundurumu kinie yu omamonga olona ipulueli tangoli wale yepoko molopa perimu, kinie omamone yu nomu kélona meku topa wendo mundurumu kinie yu altopa we molorumu, mele* Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo, ono teko panjingí kinie, aku sipe ipulueli tangoli wale yepoko mana sukundu pepalie, lomboropa ola molomba,**

⁴¹ “Ou kolea aili Ninipa yamboma, sike molko kenjiringi nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu mele, Jonane pilipe, Ninipa yamboma pupe nimbe sirimu kinie pilkulie teko kenjiringi mele kanoko keru kanoko konopu alowa teko molko konjiringi.* Aku teringimunge kinié molemele yambomane Jonanga olandopa ye te ya molemo yemonga ungumu liku su siku naa pilimelemonga kote walemo pe wendo ombá kinie Ninipa yambomane kotena angilku, kinié molemele yambomando “Teko kenjiringi. Mindili nonge kinie papu.” ningí.” nirimu.

⁴² “Ou olio Isirele yambomanga ye nomi kingi Sollomono yu ye paa tondolo te molopa, yu ungu lupe lupema pilipe konginjilimu pepili molorumu mele kolea Sipa nokorumu ambo nomi kuinimu pilipelie, Sollomonone ungu peangama mindi nirimu mele pilimbendo yu kolea suluna molopalie, Sollomono molorumuna, wale aisili aulkena pelipe orumu.* Aku sipe terimumunge, ye nomi Sollomononga olandopa ya molemo yemone nilimo ungumu kinié mana molemele yambomane naa pilku, liku su silimelemonga kote walemo wendo ombá kinie kolea Sipa ambo nomi kuinimuni nimbendo: “Nane Sollomonone ungu peanga nirimu mele pilimbundu aulke suluna orundu nakolo Sollomononga olandopa molorumu yemone nirimu ungumu ene naa pilku, liku su siringi yamboma aku teringimunge ene papu mindili nonge.” nimbé.”** nirimu.

⁴³ “Kuru te ye tenga konopuna wendo ombalie, no naa mololi koleamanga pupe manda koro molomba kolea te korolemo.

Te naa kanopa lenjipelie ⁴⁴ yuni nimbendo: “Na ou molopolie wendo ondu ulkena* kelepo pambo.” nimbe yu omba yu ou molopa purumu ulkemo kanolemo kinie ulke puri memba tepa peanga tepa we lepa yambo te naa molemo kinie kanopalie nilimomone, ⁴⁵ yu kelepa anju pupelie kuru kara puli paa olandopa yepoko pakara lipé memba omba ene pea kanu ulkena sukundu puku molemele. Kanu kinie kanu yemo ou molopa kenjilimo nakolo pe paa kamu olandopa mele molopa kenjilimo. Aku sipe kinié ya teko kenjiku molemele yamboma pe kamu molko kenjingí.” nirimu.

⁴⁶ Yesusi yambo maku toko moloringime ungu mane sipe molopili yunge anumu kinie angenupili kinie yu kinie ungu ningindu ongo pena angiliringi. ⁴⁷ Yambo tene yundu nimbendo: “Aminie kinie angenali kinie* enene nu kinie ungu ningindu ongo pena angilimele.” nirimu.

⁴⁸ Yesusini yundu pundu topa ungu iku topalie, nimbendo: “Nanga anumu naeye? Nanga angenupili nameleye?” nimbelle nirimumuni, ⁴⁹ yu lombili andoli yamboma lipé ora sipelie nimbendo: “I yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie molemele. ⁵⁰ Nanga Lapa, mulu koleana molemomone “Teangi.” nilimo mele pilku liku telemele yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie nanga kemulupili kinie molemelemonga aku sipu nikiru.” nirimu.

13

¹ Yambo maku toko moloringimendo aku sipe nimbe pora sipelie nirimumuni, Yesusi ulkena molopa pena pupe nomu kélona pupe manie molorumu.

² Yambo paa aisili yu molorumuna ongo maku toko moloringimunge nona andoli sipi te nona ola lerimumunge suku pupe manie molorumu, yamboma nomu kélona angiliringi. ³ Yuni enendo ungu aisili nimbe simbendo ungu iku pokoretorumu.

Ungu iku te i sipe topalie nimbendo: “Pilieme!

“Ye tene rasi witi umbu poniena andopa tanda sirimu.

4 Tanda silipe andorumu kinie umbu mare aulkena manie purumu, kanuma keramane ongo liku noringi.

5 Umbu mare kou perimuna manie pupelie ma wallo kolte mindi lerimuna nondopa mulie topa wendo orumu. 6 Nakolo pulkeno naa mundurumuna ena terimu kinie kanuma kolorumu.

7 Umbu mare kombulu siri ka mélemo molorumuna manie purumu, siri ka melemo wendo omba witi umbuma topa norumuna omba peanga naa lepa, mongo te na torumu.

8 Umbu mare ma peangana manie purumuma wendo omba mongo peangama torumu. Mare mongo tokapu kise mele topa, mare mongo tokapu yepoko mele topa, mare tokapu telu mele torumu." nirimu.

9 "Aku nimbelle, "Yambo komu peo lemane i ungumu piliei." nirimu.

10 Yesusi lombili andolime yu molorumuna ongolie yundu ningindu: "Nu yambomando ungu te ninindu ungu ikuma alieli nambemuna tolenoye?" niringi.

11 Yuni enendo pundu topa nimbendo: "Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma kinie melema kinie nokolemomonga* ulu pulu yu yuyu pilirimu kanu ulu puluma 'Kinié ene, na lombili olemele yamboma, piliengi!' nimbelle ene nimbe sikimu. Nakolo we yamboma nimbe naa sikimu.** 12 Pulu Yemonga ungumu pilku molemele yamboma paa olandopa nimbe simbe pilingi. Pe paa aisili pilingi. Nakolo naa pilku molemele yamboma ene laye kolte pilimele ungumu kepe wendo limbe.*

13 'Ene mongone kanokolie naa kanoko, komuni pilkulie naa pilimele.*' akumunge nane we yamboma enendo 'Unguma nimbu siembo.' nimbelle ungu ikuma mindi topo silio.

14 "Aku siku teko molemelemonga koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma yamboma nimbe sirimu ye Aisayane "Aku siku tenge." ou nirimu mele wendo olemo. Aisayane nimbendo: "Enene alieli komuni pilingi nakolo konopuni pilkulie paa naa pilingi; mongone kanonge nakolo

melte paa sike na kanonge.

15 I yambomanga konopuma paa pipi silimo;

enene ungu pilingindu komu na tenjiku molemele;

enenga mongoma kumbulku molemele.

Aku siku teko molemelemonga

na kanoko na pilku molemele.

I uluma aku sipe na telkanje

enene enenga mongone kanoko

komuni pilku

konopuni pilkulie alowa telemelka,

kanu kinie nane 'Ene konde pangi.' nilke."*

nirimu. "Aisayane aku sipe nirimu mele, aku siku kinié we yamboma teko molemele.

16 "Nakolo, na lombili andolime, enene mongone paa sike kanoko komuni paa sike pilku molemelemonga ene malo. 17 Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ou moloringi yamboma, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema kinie,* Pulu Yemonga unguma pilku liku sumbi siku moloringi yamboma kinie, kanu yambo aisili kinié ene mongone kanoko molemele melema kinie uluma kinie kanongendo "Kanamola!" ningu moloringi nakolo na kanoringi. Ene kinié komuni pilku molemele unguma pilingindu "Piliemola!" ningu moloringi nakolo naa piliringi akumunge, nane 'Kinié sike kanoko sike pilimelemonga ene malo.' nikiru.

18 "Akumunge, yambo tene rasi witi umbu tanda sirimu ungu ikumunge pulumu kinié niembo pilieyo.

19 "Umbu mare tanda sirimu aulkena manie purumu kanumanga ungu pulumu i sipe:, Yambo tene Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema nokolemomonga ungumu pilpelie na pilimo kinie ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo, kuru, muni* omba umbu tanda sili konopuna pupe pelemoma walsikale toropa wendo limo.

20 Umbu mare tanda sirimu kou perimuna manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilkulie walsikale sumbi siku konopu siku

pilku limele. ²¹ Nakolo ene pulkeno naa mundukulie ungumu laye kolte mindi pilku molemele. Pe ene konopuna umbuni telemo kinie molo ene Pulu Yemonga ungumu pilku liku molemele mele yambo lupemane kanoko keru kanokolie ungu taka tonjiku teko kenjiku mindili silimele kinie enenga pilimele unguma siye kolemele.

²² Umbu mare tanda sirimu siri ka mele molorumuna manie purumuma yambo mare kepe aku silime molemele. Enene ungumu pilimele kinie konopuna umbuni telemo umbunime kinie, mele aisili nosikulie 'Aku melemane olio lipe taponjilimo taponjimbe.' ningu pilku molemele uluma kinie,* kanu sili ulu mare wendo omba ungu kanumu topa nolemo kinie ungumuni uluri naa tepa langi mongo na tolemo.

²³ Umbu mare tanda sirimu ma peangana manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilkulie ungu pulumu pilku konjilimele. Pe ene langi mongo tolemele. Kanu yambo marenga langi mongo tokapu kise mele topa, yambo marenga mongo tokapu yepoko mele topa, marenga mongo tokapu telu mele topa, aku sipe tolemo. Ungu ikumunge ungu pulumu aku sipe." nirimu.

²⁴ Yesusini ungu iku te pea yamboma topa sipelie nimbendo:

"Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema nokolemo akumu i sipe mele:

Ye tene yunge poniena rasi witi umbu peangama tanda sirimu. ²⁵ Nakolo yamboma uru peringi kinie yunge opa tou ye te omba era 'rasi witi none teli era,' umbu te witi poniena tanda sipelie kelepa purumu. ²⁶ Kanu kinie umbu peangama wendo omba witi mongo torumu kinie era kinie pea wendo orumu mele mona molorumu kanoringi.*

²⁷ Kanu kinie ponie pulu yemonga kongono tenjili yema ongo yundu ningindu: "Ailimu, nunge poniena langi umbu peangare tanda naa sirinuye? Pe kinié era nambe tepa wendo okomoye?" niringi.

²⁸ Yuni enendo nimbendo: "Tena. Opa tou ye tene aku era umbuma omba tanda sirimu lepamo." nirimu.

Kongono tenjili yemane ningindu: " 'Era pea waka maka wendo okombeke kene pupu erama akupu lipu maku tamili.' konopu lekenoye?" niringi.

²⁹ Nakolo yuni nimbendo: "Molo. Era tengi liemo witi pea pulu akunginje. ³⁰ Pe witi kamu lipu maku tomolondo ou pea ongolo molangili. Pe witi kamu limulú walemo wendo ombá kinie nane witi kari lelko linjingí yambomando nimbundu: "Ou era kalongendo liku piye teko maku tokolie ningímuni, pe witi liku nanga witi nosilio ulkena maku toko nosengi." nimbú." nirimu." nimbe, Yesusini "Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu aku sipe mele." nirimu.*

³¹ Ungu iku te pea yamboma topa sipelie nimbendo:

"Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipe mele: Ye tene unju masetete umbu te lipe ³² yunge poniena umbumu mundurumu. Masetete umbu akumu langi umbumanga pali yu paa kangamo nakolo wendo omba ai lemo kinie poniena molemo mele-manga pali yu paa ailimu. Kamu ai lepa unju mele angilimo kinie kerama kanu unjuna ongo kolamanga pelemele. 'Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba mele aku sipe,' nirimu.

³³ Ungu iku te pea yamboma topa sipelie nimbendo:

"Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipe mele: Ambo tene yu langi pillawa akoli mele isi wallo kolte pillawa aisilinge mundurumu kinie pillawa pali akorumu.* 'Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba mele aku sipe,' nirimu.

³⁴ Kanu unguma pali Yesusini yambomando nimbendo yu ungu iku mindi topa nirimu. We ungu te enendo sumbi sipe naa nimbe ungu iku manjipe topa nirimu. ³⁵ Aku sipe terimumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe

yamboma nimbe sirimu ye tene ou nirimu ungu te kamu wendo orumu. Akumu i sipe:

“Nane i , ungu nimbundu,
ungu iku ,manjipu, topo nimbú.
Pulu Yemone ou mulu matolo terimu kinie kepe
yandopa yandopa kepe ,mona naa niringi,
lopi tepa perimu unguma ,nimbundu ungu iku mindi topo, nimbú.”*
nirimu.

³⁶ ,Yesusini ungu iku akuma topa pora sipelie, yu maku toko moloringi yamboma mundupe kelepa ulkendo purumu kinie yu lombili andolimene yu molorumuna ongolie ningindu: “Poniena era orumu ungu ikumunge ungu pulumu olio ningu para si.” niringi.

³⁷ Yuni pundu topa nimbendo:
“Langi umbu peangama tanda sirimu yemo Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo.* ³⁸ Ponienio ma kolea pali. Langi umbu peangama yambo ‘Pulu Yemo nanga ye nomi kingimu molopili.’ nilimelemonga enenga konopumanga Pulu Yemone tapu tepa molopa nokolemo yamboma. Era umbu akuma ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ,kuru, munge* yamboma. ³⁹ Era umbu tanda sirimu opa tou akumu ,kurumanga nomi, depelemo.* Witi sukundu liku maku tonge wale akumu ma kolea pora nimbé walemo. Witi mongoma sukundu lingi yamboma mulu koleana angelloma.

⁴⁰ “Erama liku maku tokolie tepena kalemele mele ma kolea pora nimbé walemonga aku sipe. ⁴¹ Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone yunge angelloma lippe mundumbe, enene ‘Yamboma Pulu Yemonga unguma naa pilku, teko kenjiku molangi.’ nilimele yamboma pali kinie, ulu pulu keritелеmele yamboma pali kinie, Pulu Yemone tapu tepa molopa nokolemo yamboma molongena wendo liku maku tokolie ningimuni,* ⁴² tepe aili nomba pelemo koleana sukundu toko mundungí, kanuna yamboma kola teko paa mindili nongo pereko molonge.* ⁴³ Kanu walemanga konopu sumbi nili yamboma enenga Lapa ye nomi kingimu

molopa nokolemo koleana ena pa telemo mele ene aku siku kanuna pa tepili molonge.

“Yambo komu peo lemomane i ungumu piliei.” ,nirimu,.

⁴⁴ ,Yesusini aku nimbelle kelepa nimbendo:.

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipe mele: Sumele ombele te laku teko ponie tenga ou lopi teringi we perimu kanumu ye tene pe walse kanopa lipelie kelepa aki torumu. Aki topalie konopu sipe pupe yunge melema pali lippe makete tepa kou pokore yando lipelie kanu ponienio pupe topo topa yando lirimu. ,Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba mele aku sipe,.” ,nirimu,.

⁴⁵ “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipela:

Kou bisinete teli ye tene siripelu ‘pélle’ nili peangama koropa molorumu. ⁴⁶ Kanu kinie siripelu péllé kou paa aisili puli te kanopalie nirimumuni, yu pupe yunge melema pali makete tepa kou yando lipelie kanu siripelu péllémo topo topa yando lirimu. ,Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba mele aku sipe,.” ,nirimu,.

⁴⁷ “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu i sipe melela: Oma lili wale te nomuna toko munduringi kanumuni oma lupe lupema lirimu.

⁴⁸ Walemo paa peke lerimu kinie kunduku liku nomu kélona nosikulie, manie molko apurukulie peangama liku wale basikete pokorenga munduringi nakolo kerime toko ele teringi.

⁴⁹ “Ma koleamo pora nimbé walemonga aku sipela. Mulu koleana angelloma ongolie ningimuni, yambo teko kenjiku molongema kinie yambo sumbi siku molko konjingime kinie apuruku ⁵⁰ yambo teko kenjiku molongema liku tepe aili we nomba pelemo koleana toko suku mundungí, kanuna kola teko paa mindili nongo pereko molonge.”* ,nirimu,.

⁵¹ ,Ungu ikuma topa pora sipelie Yesusini lombili andolime walsipe

pilipelie nimbendo: „Aku unguma pali ungu puluma ene pilíngiye?” nirimu.

Enene yundu ningindu: „Pilímulu.” niringi.

⁵² Yuni enendo nimbendo: „Aku liemo Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yemane* Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemomonga unguma mane silimolo kinie pilku liku molemele kanu yema ene i sipe: Ulke pulu ye tene yunge mele peanga aisili nosilimomonga mele kondema kinie mele ouma kinie pea wendo limo.” nirimu.

⁵³ Yesusini aku ungu ikuma topa pora sipelie kanu koleamo mundupe kelepá yu púrumu.

⁵⁴ Mundupe kelepá pupelie yunge pulu kolea „Nasarete, ombalie Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena suku pupe yamboma mane sirimu kinie pilkulie ene suru ningu mini wale mundukulie ningindu: „I yemo yunge pilipe konginjilimu kinie yunge ulu tondolo telemomanga tondolomo kinie yu tena lirimuye?” ⁵⁵ Yu ulkema takorumu yemonga* malo moloye? Maria yunge anumu naa molemoye? Jemisi keme, Josepo keme, Saimono keme, Judasi keme, yunge angenupili moloye? ** ⁵⁶ Yunge kemulupili kinie pali olio kinie pea na molemoloye? „Yu paa sike aku yemo molemomo,„. Aku liemo yunge pilipe konginjilimu kinie yunge ulu tondolo telemomanga tondolomo kinie yu tena lirimuye?” niringi. ⁵⁷ „Aku siku unguma ningu, yu ungu nimbe uluma tepa molorumu mele kanoko kerí kanoko yu kinie paa konopu kerí panjiringi.

Kanu kinie „ene yu kinie mumindili koloringimunge ulu pulumu pilipelie, Yesusini enendo nimbendo: „Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te* koleamanga pali imbi ola molemo, yambomane pali yunge unguma pilku limele. Nakolo yunge pulu koleana yu kinie pea tapu toko molemele yamboma mindi yuni nilimo ungumu pilkulie ‘Yu olionga we yere. Yu imbi mololi ye te molo.’ ningu

yu nilimo unguma naa pilku, liku su silimele.” nirimu.

⁵⁸ Kanu kinie yu „ungu nimbe uluma tepa yu yuyu molorumu mele ‘Sike.’ ningu, tondolo munduku naa piliringimunge yu kanu koleana ulu tondolo aisili na terimu, wallotolo mindi terimu.

14

¹ Kanu walemanga kolea Gallili disiriki nokorumu ye nomi kingi Erotene Yesusini terimu mele temane toringi pilipelie ² yu kinie tapu toko molko yu liku taponjiringi tapu yemando nimbendo: „I uluma telemo yemo No Linjili Jono lepamo! Yu kolopalie lomboropa wendo omumunge ulu tondoloma temba tondolomo yu kinie pelemo.” nirimu.

³⁻⁴ „Kingi Erotene aku sipe nirimu ungumunge pulumu i sipe: „Ou walse Erotene yunge angenu Pillipunge ambo menu Erodiasi mangopa lirimu. „No Linjili, Jonone Erote aku sipe terimu kanopalie yundu alieli nimbendo: „Nuni „Pulu Yemonga, ungu mane te pulue toko angenanga ambomo mangoko lirinú. Akumu teko kenjirinú.” nirimu kinie Erotene yu lipe ka sipe ka ulkena panjirimu.* ⁵ Ka ulkena panjipelie ‘Yu topo konjembo.’ konopu lerimu nakolo we yambomane ‘Jono yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te molemo.’* ningu kanoringimunge yu pipili kolopalie Jono topa na konjirimu.

⁶ Pe walse kingi Erotenga meringi walemo wendo orumu kinie Erodiasi lemenu ulkena sukundu omba, yema maku toko kanoko molangi yu denisi terimu. Erotene ambo wenepomo aku terimu kanopa paa peanga kanopalie ⁷ yundu nimbendo: „Nando “Si.” nini melemo paa sike simbu.” nimbe, nimbe panjipe Pulu Yemonga imbi lepa mi lerimu. ⁸ Yuni aku sipe nirimuna anumuni pilipelie lemenu ungu te nimbe sirimu kinie pilipelie ambo wenepomone Erotendo nimbendo: „No Linjili Jononga „nomimu karu lelko* yunge, pengemo pellete tenga nosiku yando si.” nirimu.

„Jonone ou alieli “Erote kinie Erodiastitolone teko kenjiringili.” nirimumunge mumindili kolopalie Erodiadini ‘Yu kolopili. Sike kolomunje na kanambo.’ nimbe “Pengemo ongo si.” nirimu.„

9-10 Yuni aku sipe mele mawa terimuna pilipelie Erote konopu umbuni terimu nakolo yuni “Paa sike simbu.” nimbe, nimbe panjipe Pulu Yemonga imbi lepa mi lerimu mele kepe, yu konopu alowa temba kinie yu kinie pea langi nongo moloringi yema yu kanoko keru kanonge mele kepe, aku ulutolo pilipelie, ka ulkena nokoringi yemandu ungu te nimbe mundupelie “Yuni mawa tepa “Si.” nikimu mele siengi kene „No Linjili, Jononga „nomimu karu lelko yunge, pengemo yando mengo wai.” nirimu. 11 Aku nirimu kinie pilkulie Jono toko konjiku, yunge pengemo pellete tenga nosiku, yando mengo ongo ambo wenepomo siringi kinie yuni lipe anumu molorumuna memba pupe sirimu.

12 Aku teringi pilkulie Jono lombili andoringi yema ongo yunge onomo liku mengo puku ono tekolue Yesusi molorumuna puku temane toko siringi. „Kingi Erotene No Linjili Jono ou aku sipe topa konjirimu kolorumumunge pe Yesusini ulu tondoloma terimu mele pilipelie “Jono nomi karu lerindu yemo lomboropa ola molemo lemo.” nirimu.„

13 „Ye nomi kingi, Erotene No Linjili Jono topa konjirimu pilipelie nirimumuni, Yesusi yu molorumu koleamo mundupe kelepa “Tenga nanu molambo.’ nimbe nona andoli sipi tenga sukundu pupe nomu „Gallili, nekendo pupe kolea ku leli tenga yuyu pumbe purumu. Nakolo yambo aisili yu aku terimumu pilkulie enenga koleama munduku kelko kimbu kongono teko nomu kelona makaye teko puku yu purumuna akilku lombili puringi. 14 Yesusi no kelona ombalie yambo paa aisili akuna maku toko moloringi kanopalie ene kondo kolopa enenga kuru torumuma ‘Konde pangi.’ nimbe ene tepa konde lirimu.

15 Pe ipupini ena pumbe terimu kinie yu lombili andolime yu molorumuna ongo

yundu ningindu: “I koleana yambo te naa pelemo, ena kamu pukumu kene ya maku toko molemele yamboma ‘Puku kolea marenga langi topo toko lipangi.’ ni.” niringi.

16 Nakolo yuni yu lombili andolimendo pundu topa nimbendo: “Nambemuna ‘yambo akuma ‘We pangi.’ niembo.’ ningu nikimiliye? Enene eneno yamboma langi mare liku siei.” nirimu.

17 Enene yundu ningindu: “Ya langi aisili molo. Pillawa kaloli kanga te pakara kinie oma kaloli talo kinie aku langi pokore mindi lemo.” niringi.

18 Yuni “Na moliona yando mengo wai.” nirimu.

19 Kanu kinie yambomando “Erana manie molai.” nimbelie yuni kanu pillawa kaloli te pakara kinie oma talo kinie lipelie mulu koleana olando sipe kanopa „Pulu Yemo kinie, “Ange.” nimbe pillawa kalolime ambolopa pike lepa „oma kinie, lombili andolime moke tepa sipelie “Anju yamboma siei.” nirimu, enene yamboma moke teko siringi. 20 Ene pali kanu langime noringi kinie olo terimu. Pe lombili andolimene langi goli lerimuma liku maku toko wale basikete engaki rurepo toko peke siringi. 21 Langi noringi yema manjipe pape tausini mele. Ambo ambolango „mare pea langi noringi, akuma olandopa.

22 „Yamboma langi sirimu noringi, kinie Yesusini yu lombili andoli yemandu sumbi sipe nimbendo: “Maku toko molemele yamboma nane “Pangi.” niembo. Ene nona andoli sipine ola puku no nekendo kumbi lelko pai.” nirimu. 23 Yambomando “Pai.” nimbelie yu yuyu Pulu Yemo kinie ungu nimbendo ma pangine ola purumu. Kanu kinie ena pupe kolea kala torumu kinie akuna yuyu molorumu.

24 Sipimu no nekendo pumbendo nomu ai suku singine kokele pumbe purumu kinie sipi kumbikundu mendo sipe poporomene topa, nomu torumula kinie nomo ola pupe manie omba terimu, sipimu topa ola munde manie munde tepa topele mapele torumu.

²⁵ Kanu kinie ipulueli kolea muni naa lepili, yu lombili andolime sipine ola molko, puringine Yesusi nona ola kimbu kongono tepa ombá orumu. ²⁶ Enene yu nona ola kimbu kongono tepa orumu kanokolie niringimuni, pipili aili teko kolkolie “Kuru te okomaa!” ningu mini wale munduringi kinie ²⁷ Yesusini tamburembu enendo nimbendo: “Ene konopu tondolo pupili molayo. Na mindi okoro. Pipili naa kolai.” nirimu.

²⁸ Yuni aku nirimu piliringi kinie, Pitane pundu topa nimbendo: “Ailimu,* akumu sike nu nunu onu liemo nu okonona na nona ola angilipu wambo walsi.” nirimu.

²⁹ Yuni “Oi.” nirimu kinie Pita sipine ulsu pupe pukue topa nona manie pupelie nona ola kimbu kambilipe Yesusi molorumuna pumbe purumu.

³⁰ Nakolo poporome tondolo torumu kinie kanopalie pipili kolopa yu no wangomba tepalie, “Ailimu, na liku taponji!” nimbe ru nirimu.

³¹ Kanu kinie Yesusini ki sinio sipe mundupe Pita kundupe ola lipelie yundu nimbendo: “Nane ulu telioma nu wallo kolte mindi pilino lemo. Ou ‘Yuni na lipe taponjimbe, sike nona ola manda pumbu.’ konopu lelkolie altoko konopu alowa nambemuna teko ‘Na no wangombonje?’ ningu pilinuye?” nirimu.

³² Sipine suku puringili kinie poporome topa kelerimu. ³³ Aku terimuna kanokolie sipine suku moloringi yemane Yesusinge imbi ambolko ola linjiku kapi ningu “Nu paa sike Pulu Yemonga Malo lepamo.” niringi.*

³⁴ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, nomu Gallilli, nekendo pukulie nomu kélona kolea Geneserete lerimuna wendo oringi.

³⁵ Kanu koleana sipine manie oringi kinie, akuna moloringi yemane Yesusi kanoko imbi sikulie akundu lerimu koleamanga moloringi yamboma pali ningu munduringi kinie yambomane kuru torumu yamboma pali yu omba molorumuna mengo ongolie niringimuni, ³⁶ “‘Nunge wale pakoli pundumu kepe ambolangi.’ ni.” ningu mawa teringi.

Kanu kinie kuru torumu yambomane yunge wale pakolimu amboloringi yamboma pali kamu konde puringi.*

15

¹ Kanu kinie Parisi ye mare kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare kinie* ene Jerusalleme munduku kelko Yesusi molorumuna ongo yu walsiku pilkulie ningindu: ² “Olionga anda kolepalimene “Teai.” niringi ungu manemo nu lombili andolimene nambemuna pulue tolemel-eye? Anda kolepalimene “Teai.” niringi mele mimi sipu pilipulie olione kíme kulumiye tolemolo mele, enenga kíme aku siku kulumiye na toko langi we nolemele kanumu.” niringi.

³ Yesusini pundu topa nimbendo: “Enene kepe enenga anda kolepalimene “Teai.” niringi mele mindi pilku liku tengendo Pulu Yemonga ungu manema nambemuna pulue tolemeleye? ⁴ Akumunge Pulu Yemone nimbendo:

“Aminielu lanielinge unguma pilku liku, liku ai siku teai.”*
nimbe

“Yambo tene yunge anumundu molo lapando

ungu te nimbe kenjipe iri tomu liemo kanu yambomo toko konjengi.”**

nirimu kanumu. ⁵ Nakolo ene yemane ningindu: “Yambo tene yunge anumu lapatolondo nimbendo: “Nane elte mele mare lipu taponjipu silkema koronga ‘Pulu Yemo simbu.’ nimbu panjirindu kanumunge elte manda naa lipu taponjipu simbu.” nimbé kinie ⁶ aku sipe nimbemonga, yunge lapa imbi ambolopa ola linjimbe ungu te naa pemba.” nilimele. Aku siku nilimele ungumuni ‘Anda kolepalimene mane siringi unguma olandopa.’ ningu ‘Pulu Yemone nirimu ungumu uluri molo. Manie pupili.’ nilimele.

⁷ “Ene ungu manema pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie, ene topele mapele toli yema molemele!* Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuna pilku yamboma nimbe sirimu ye Aisayane enendo nirimu mele papu nirimu. Enene

kinié telemele mele yuni ou nimbe Pulu Yemonga bokuna torumu molemo mele i sipe:;

⁸ Pulu Yemone nimbendo: „Kanu yamboma enenga keremane na kapi ningu ‘Ye aili olandopamo. Nu lipu ai silimolo.’ ningu na imbi ambolko ola linjilimele nakolo enenga konopuma kinie nanga konopumu kinie teluna naa pulimo. Lupe lupe pelemo.

⁹ Enene ‘Nanga imbi ambolopo ola linjemili.’ ningu na we popo toko kapi nilimele. Mana yambomane mane silimele unguma mindi mane sikulie ‘I ungu manema Pulu Yemone “Teai.” nilimo ungu manema.’ ningu pilku liku telemele, akumunge na sike popo tonge kinie uluri naa temba.”* nirimu.

¹⁰ Aku nimbelle Yesusini maku toko moloringi yambomando “Na moliona wai.” nimbelle enendo nimbendo: “Nane „aku nikirumunge* ungu te, nimbú tekero ungumu komu tenjiku ungumunge pulumu pilku konjeyo. ¹¹ Yambomanga kangine ulsukundu lepalie kerena pupe olona suku pulimo meltene „Pulu Yemo manda popo tonge aulkemo pipi silimo, kalaro te manda naa monjilimo. Yambomanga konopuna sukundu pepalie wendo olemo ulumane mindi yamboma kalaro monjilimo.” nirimu.

¹² Aku nirimu pilkulie niringimuni, yu lombili andolime yu molorumuna ongolie ningindu: “Nu aku siku nkinu mele pilkulie Parisi yemane paa pilku keripilingi mele nu pilkinuye?” niringi.

¹³ Nakolo Yesusini pundu topa „ungu iku topa Parisime moloringi mele nimbelle, nimbendo: “Nanga mulu koleana molemo Lapamone umbu naa panjirimuma pali pulu akumbe.* ¹⁴ I yemane nilimele mele konopu kimbu siku naa pilku molangi. Ene mongo keripilingi lelimene „mongo keripilingi lelime, aulke liku ora silimele yema molemele. Mongo keripilingi leli ye tene mongo keripilingi leli ye te aulke te

lipe ora sipe ki ambolopa memba pumbe kinie elte peatolo kombuna topa manie mundumbe.”* nirimu.

¹⁵ „Kalaro molemomonga ungu ikumu aku sipe torumu kinie pilipelie, Pitane yundu nimbendo: “Aku ungu ikumunge pulumu nambolkanje? Ningu para si.” nirimu kinie

¹⁶ Yesusini enendo nimbendo: “Kinié kepe naa pilkimiliye? ¹⁷ Yambo tenga kangine ulsu lepalie kerena pulimo melte olona suku pupe ulsu omba le muruna kamu pulimo mele naa pilkimiliye? ¹⁸⁻¹⁹ Kerena sukundu pulimo melemane uluri na telemo kanumu. Ulu kerime ou konopuni pilkulie pe kamu wendo olemomonga konopuna pepalie kerena wendo olemo kanu melemane mindi „Pulu Yemo popo tomba aulkemo pipi silimo, kalaro te monjilimo. Kanu melema i sipe: Konopuni ulu kerime pilimele, yamboma toko konjilimele, ambo ye pulime molo ye ambo lilime yambo lupema kinie ulu kerinele telemele, wa ulu kerinele lupe lupema andoko telemele, wa nolemele, kolo toko yamboma kote tenjilimele, ‘Yamboma pipili kolko molko kenjengi!’ ningu ungu bulkundu ninjilimele, ulu pulu akuma pilku telemele.* ²⁰ Aku telemele ulu akumane yamboma „Pulu Yemonga kumbikerena pungí aulkemo pipi silimo, kalaro te monjilimo. Nakolo ki ou naa kulumiyé toko langi we sumbi siku nolemele ulu pulumuni „yambo tenga konopuna suku, kalaro te naa monjilimo.” nirimu.*

²¹ Kanu kinie Yesusi molorumu kolea „Geneserete,* mundupe kelepa „Juda yamboma moloringi kolea Gallilli disiriki ulsukundu, kolea aili Taya kinie Saidonotolo lerimu koleana sukundu purumu. ²² Akuna purumu kinie kolea Kenane ambo te* molorumu, yu wendo omba tondolo ru nimbelle nimbendo: “Ailimu, Ye Nomi Kingi Depisini Kalopa Lirimu Yemo,** nanga ambolamo kuru te konopuna sukundu molopa yu tondolo ambolemo kene nuni na kondo koloi!” nirimu. ²³ Nakolo Yesusini yundu ungu te pundu topa na nirimu.

Kanu kinie yu lombili andolimene ongo yundu ningindu: “Ambomone nu wal-silipe olio lombili okomomo, siye tekemo, kene ‘Anju pupili.’ ni.” niringi.

²⁴ Ambomo yu ambo lupe, Juda ambo te molo, nimbe kanopalie, Yesusini yundu, nimbendo: “Pulu Yemone na Isirele yambo talapemonga kongi sipisipi talopa lemele mele* molemele yamboma molemena mindi lipe mundurumu kanumu. Yambo talape lupema molemena lipe naa mundurumu.” nirimu.

²⁵ Aku sipe nirimu kinie pilipelie ambomo omba yunge kumbikerena koporongo langopa ma kanopalie nimbendo: “Ailimu, na liku taponji.” nirimu.

²⁶ Aku nirimu kinie Yesusini pundu topa ungu iku te topalie, nimbendo: “Ambolangomanga langime lipu owama simulú kinie kapola naa temba.” nirimu.*

²⁷ Ambomone nimbendo: “Ailimu, sike niku nakolo owamane kepe enenga pulu yambomanga langi pundu manie pulimoma liku nolemele kanumu.” nirimu.

²⁸ Kanu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Ambomo, nu manda tembo mele tondolo munduku pilino lemo kene mawa tekeno mele aku sipe wendo opili.” nirimu kinie yuni aku sipe nirimu mele aku enamonga ambomonga lemenu konde pupe kapola molorumu.

²⁹ Kanu kinie Yesusi kanu koleamo mundupe kelepa nomu Gallili kélona, aulke te lerimuna, omba pupe ma pangi tenga ola pupe manie molorumu.

³⁰ Kanu kinie yu molorumuna yambo paa aisili oringi.

Kimbu keru lerimuna aulke mimi siku na andoringi

yamboma kinie,
mongo keru lerimu yamboma kinie,
kimbu ki karaye terimu yamboma kinie,
ungu manda naa niringi yamboma kinie,
aku sipe kuru lupe lupe torumu yambo aisili
mengo ongo yu molorumuna nondoko nosiringi kinie

yuni ene tepa konde lirimu.

³¹ Ungu naa niringi yamboma ungu niringi;

kimbu ki karaye terimu yambomanga kimbu kime
kelepa sumbi sipe angilirimu;
kimbu keru lerimuna aulke mimi siku naa andoringi

yamboma kapola andoringi;
mongo keru lerimu yamboma mongone melema kanoringi;

aku sipe ulu tondoloma wendo orumu kinie kanokolie we maku toko moloringi yambomane paa konopu aisili liku munduku, Pulu Yemo ene Isirele yamboma nokorumu popo toringi Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjiringi.

³² Kanu kinie Yesusini yu lombili andolimendo “Na moliona wai.” nimbelle enendo nimbendo: “I yambo maku toko molemelema na kondo tekemo. Wale yepoko na kinie molongi, pe kinie ga nonge te naa lemo. Ene langi naa nongo we pungí kinie aulkena kimbu ki pange mange tepa, topa ne munde ya munde temba kene ‘ene engele tepa pepili ulkendo pai.’ naa nimbú.” nirimu.

³³ Aku nirimu kinie pilkulie yu lombili andolimene ningindu: “Sike niku nakolo, i kolea ku leline molemolo. I yambo paa aisili manda nonge mele pillawa kaloli tena lembana lipu simulúye?” niringi.

³⁴ Yesusini enendo “Pillawa kaloli nambepa nosikimiliye?” nimbe walsirimu kinie

enene “Pillawa kaloli yepoko pakara kinie oma wallotolo kinie nosikimulu.” niringi.

³⁵ Kanu kinie yuni maku toko moloringi yambomando “Manie molai.” nimbelle, ³⁶ pillawa kaloli yepoko pakara kinie omama kinie lipe Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbe, langi akuma pike lepa yu lombili andolime sirimu kinie enene yamboma moke teko siringi. ³⁷ Yamboma pali nongo keru piliringi. Pe langi kakena lerimuna lombili andolimene liku wale basiketemanga lakiliringi, wale aili yepoko pakara peke lerimu. ³⁸ Ye po tausinini aku langime noringi. Ambo ambolangoma kinie pea langi noringi.

³⁹ Kanu kinie Yesusini maku toko moloringi yambomando “Ulkendo pai.” nimbelle nirimumuni, nona andoli sipi

tenga suku pupe, ɽnomuna nekendo, kolea Makatane* purumu.

16

¹ ɽKolea Makatane purumu,* kinie Yesusi molorumuna Parisi yema kinie Sadusi yema kinie** ene ongo, 'Yuni nambe tembanje? Kanamili.' ningu yu manda manjiku*** mawa tekolie ningindu: "Ungu Mane Silimu, 'Nu sike Pulu Yemone 'Kongono tenjeni.' nimbe ya mana lipe mundurumunje kanamili.' ningu mulu koleana molemo Pulu Yemone mindi manda ulu tondolo telemo mele te tei." niringi.****

² Yesusini pundu topa nimbendo: "Ipupini ena pumbendo mulumu kondoli telemo kinie kanokolie 'wale peangamo wendo ombá.' nilimele. ³ Ipulueli ou kolea tangombando kolea kupe topa mulumu sumbulu tolemo kinie kanokolie* 'Lo ombá lemo.' ningu pilimele kanumu. Mulumu kanokolie 'koleamo i sipe i sipe temba.' ningu kanolemele nakolo i walemanga uluma wendo olemoma kanokolie ulumanga pulumu manda naa pilimele. ⁴ Kinié mana molemele yamboma yambo kerime mindi molemele. Ene teko kenjiku Pulu Yemo liku su silimele kanu yambomane "Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telemo mele kanamili tei." ningu na mawa telemele. Nakolo ɽPulu Yemone na lipe mundurumuna ya ombo molgoro. Yu kinie tapu topo kongono telembolo mele, lipe ora simbe ulu tondolo te wendo naa ombá. ɽPulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye, Jonane terimu* ulumuni mindi lipe ora silimo mele manda kanonge. Te pea wendo naa ombá." nimbelle ene mundupe kelepa purumu.

⁵ Ene ɽnomu Gallilli, nekendo pungindu ɽYesusi, lombili andoli yema pillawa kaloli komu siku na mengo puringi. ⁶ ɽKanu kinie, Yesusini enendo ɽlepi lepi topa ungu iku topalie, nimbendo: "Paa mimi siku kanai! Parisi yema kinie Sadusi yema kinie* enene pillawa akoli mele isi nosilimelemo kanoko konjei!" nirimu.**

⁷ Aku sipe nirimu kinie pilkulie yu lombili andoli yemane eneno kerepali ningulie ningindu: "Olio pillawa kaloli ɽnomolo, mare na lipu membo omulumunge aku sipe nikimunje." niringi.

⁸ Aku siku niringi mele pilipolie Yesusini enendo nimbendo: "Ene 'nane manda lipe taponjimbe.' ningu wallo kolte mindi pilimele yema, "Pillawa kaloli naa memulu." ningu nambemuna kerepali nikimiliye? ⁹ Ene kinié kepe naa pilku konjilimeleye? Pillawa kaloli te pakara ye pape tausini moke teko siringi mele komu silimeleye? ɽNongo pora siringi kinie, langi kakena lerimuma liku wale basikete aisili toko peke siringi mele komu siku na pilkimiliye?*

¹⁰ "Molo pillawa kaloli yepoko pakara moke teko ye po tausini siringi mele naa pilku, ɽnongo pora siringi kinie, wale basikete aili mare langi kakena lerimuma toko peke siringi mele naa pilku molemel-eye? ¹¹ 'Yuni sike pillawa kalolimundu naa nikimu.' ningu nambemuna naa pilíngiye?* 'Parisi yema kinie Sadusi yema kinie pillawa akoli mele isi nosilimelemo mimi siku kanangi.' nimbu nikiru." nirimu. ¹² Yuni aku nirimu kinie pilkulie enene 'pillawa kalongendo isi mundulimele akumundu naa nikimu. Parisi yema kinie Sadusi yema kinie enene ungu mane siringi ungumando nikimu.' ningu piliringi. ɽ'Parisi yema kinie Sadusi yema kinie enene ungu mane mare kolo toko siringime yunge lombili andolimene paa na piliengi!' nimbe nirimu mele ningu piliringi.*

¹³ Yesusi kolea aili Sisaria Pillipai lerimu koleana pupelie nirimumuni, yu lombili andolimendo walsipolie nimbendo: "Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemondo yambomane yu imbi lelko nae nilimeleye?" nirimu.

¹⁴ Enene yundu ningindu: "Marene "Nu No Linjili Jono ɽkolorumu, kinié kelepa lomboropa ola molemo,." ningu pilku, marene "Nu ɽPulu Yemone ou konde molopili olando lirimu ye, Il-lainja* kelepa omba molemo." ningu pilku, marene nu "Jeremaya** molo Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe

yamboma nimbe sirimu ye ɿou kolorumu kinié lomboropa ola molemo, te lupe.” nilimele.” niringi.

15 Aku niringi pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “ɿWe yambomane aku siku nilimele, nakolo ene eneno na nae nilimeleye?” nirimu.

16 Saimono Pitane pundu topa nimbendo: “Nu Konde Molopa Minda Puli Pulu Yemonga Malo,* ɿPulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi, ɿKirasimu.”** nirimu.

17 Yuni aku nirimu pilipelie Yesusini yundu nimbendo: “Jona* Malo Saimono, nu malo. I nikinumu mana yambo tene nu na nimbe simu. Tara mulu koleana molemomone nimbe simu. 18 Ungu te pea nundu nikirula: Nunge imbi Pita, (kanu imbimunge ungu pulumu ‘kou’ kanumu). Kanu kounmunge ola* nanga yambo talapemo** lipu maku topo monjimbu. Kanu kinie kololi ulu pulumunge tondolomone i nanga talapemo topa manie manda na mundumbe, molo. 19 Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokomba ulke kimu* nu simbu. Kanu kinie nuni mana meltendo “Molo.” nini mélemo mulu koleana sukundu “Molo.” nimbéla. Nu mana meltendo “Kapola.” nini mélemo mulu koleana sukundu “Kapola.” nimbéla.” nirimu.**

20 Kanu kinie yu lombili andolimene Yesusindu “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe yere lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu ongo moleno.” niringi kanu ungu-mundu yuni enendo tondolo mundupe nimbendo: “Enene anju yambo telurindu kepe na kanu yemo molio mele ɿisili ou, paa na ningu siei!” nirimu.*

21 Kanu kinie Yesusi yu lombili andolimene yundu ɿ“Pulu Yemone olio “Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu.” ningu, ningu para siringi kinie pilipelie, yuni yu kinie wendo ombá mele pulu monjipe* ene sumbi sipe nimbe sipelie nimbendo: “‘Na mindili aisili nombondo kolea aili Jerusalleme paa pumbu.’ nimbu pilipu molio.** Juda yamboma nokolemele tapu

yema kinie, Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie,** enene na paa toko mindili konjingí. Na toko konjingí kolombo kinie wale talo omba pumbe kinie yepoko sipemonga Pulu Yemone nando ‘Lomboroko ola moloi.’ nimbé.” nirimu.

22 ɿAku nirimu kinie pilipelie, Pitane yu anju lipe memba pupelie yu pulu monjipe iri topalie nimbendo: “Ailimu, aku siku paa naa ni! Nu nkinu mele aku sipe paa wendo naa ombámo.” nirimu.

23 Nakolo ɿyuni kurumanga nomi Setenene ungu umbu tonjirimu mele pilipelie nirimuna pilipelie, Yesusini topele topa Pitando nimbendo: “Setene,* nu anju pa! Pulu Yemone nando “Tei.” nirimu kongono tembo tekeromo pipi sini tekeno kene nu anju pa! Nuni na teko embambo sini tekeno. Nu Pulu Yemone konopu lemo mele naa leno. Yambomane konopu lemele mele mindi leno.” nirimu.**

24 Kanu kinie Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: “Yambo tene ‘Yu lombili pambo.’ nimbelie yuni yunge konopumuni pilimo melemanga ‘Topo manie mundembo.’ nimbe yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando ‘Na yu lombili pumbundu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.’ nimbelie na lombili opili. We na opili. 25 Yambo tene yunge mana molopa na kololi ulu pulumu ambolomba temba kinie yu kolopalie sike molopa kenjipe mindi pumbe. Nakolo yambo tene na konopu monjipelie nanga kongonomo “Tenjembo.” nimbe temba kinie yu kolopalie yu konde molopa kenjipe mindi puli ulu pulumu sike kanopa limbe. 26 ɿAkumu nambemuna nikiruye?, Yambo tene mana melema pali yu yuyu lipe nosipelie yu mini pali Pulu Yemo na molomba koleana pupe mindili nomba molopa kenjilkenje kanu melemane kanu yambomo nambe tepa lipe taponjilkenje? Lipe na taponjilkemo. Molo yambo tene ‘Na mini pali konde molopo konjipu mindi pambo.’ nimbelie yu nambolka

meltene mini pali konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu topo topa lilkeye? Meltene manda topo topa na limbe.*

²⁷ “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo pe Lapanga tondolo pa telimu kinie* yunge ‚mulu koleana, angelloma kinie pea ombá. Ombalie yuni olio ya mana yamboma yu mele mele tele-molo ulumanga olio yu mele mele pundu tombamonga nane aku nikiru.

²⁸ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene ya angilkimilimenga mare ou kolou na kolangi Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ye nomi kingimu omba molopa melema kinie yamboma kinie pali nokomba* ombá kanonge.” nirimu.**

17

¹ Yesusini ‚yu lombili andolimendo aku sipe nimbe sirimu kinie,* pe koro te omba purumu kinie Pita keme Jemisi keme Jemisi angenu Jono keme ene lipe memba pupe mulú** paa olandopa polorumu tenga ola purumu. ‘Olio oliolio mindi molamili.’ nimbe ene akuna lipe memba purumu. ² Akuna puringi kinie ene kanoko molangi yunge kangimu alowa tepa, yunge kumbikeremo ena tondolo topa yambomanga mongo takele telemo mele pa aili tepa tepa, yu pakorumu mulu wambalema pa telemo mele aku sipe kake terimu. ³ Yu aku sipe molopili, ‚Juda yambomanga koronga ou moloringili ye aili talo, ‚ Mosisi kinie Illainjatolo on-golo Yesusi kinie ungu ningulu mona angiliringili kanoringi.

⁴ Kanu kinie Pitane Yesusindu nimbendo: “Ailimu, olio ya molopamolo peanga lepamo. Nuni “E.” ninu liemo, ulke takaye yepoko takonjimbu. Te nunge, te Mosisinge, te Illainjanga takonjimbu.” nirimu. ⁵ Yuni aku sipe nimbe molopili kupe tondolo pa teli te omba ene aki torumu kinie kupena suku ungu te wendo ombalie nimbendo: “I yemo nanga konopu monjilio Malomo.* Yu kanopo paa peanga kanolio. Yuni ungu nimbéma pilku liengi.” nirimu.

⁶ Aku nirimu pilkulie yu lombili andoli ye ‚yepoko, paa mini wale mundukulie mana manie molko tamalu peringi. ⁷ Ene

tamalu peringine Yesusi omba ene ambolopalie nimbendo: “Mini wale na munduku ola angilie.” nirimu. ⁸ Pe olando siku kanoringi kinie Yesusi yuyu molorumu kanoringi.

⁹ Mulú polorumumunge manie onge oringi kinie Yesusini ene mane sipelie nimbendo: “Enene kinié kanongi mele isili ou yambo teluri kepe ningu na siengi. Pe mindi, Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kolopalie lomboropa ola molomba kinie temanemo toko anju siengi. Ou molo!” nirimu.

¹⁰ Aku nirimu kinie pilkulie yu lombili andolimene ‚yu sike molorumu mele ningu kanokolie,* yundu walsiku pilkulie ningindu: “‚Pulu Yemone ‘olio nokopa konjipe lipe mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu liemo, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yemane “Illainja ‚kelepa, kumbi lepa ombá. ‚Ye nomi Kirasimu pe akilipe ombá.” nilimele mele** nambe-muna nilimeleye? ‚Illainja kelepa na opili nu koronga orunu moleno kanumu.” niringi.

¹¹ Yesusini pundu topa nimbendo: “Illainja ‚kelepa, kumbi lepa ombalie melema pali tepa mimi temba.” nilimele kanumu sike nilimele. ¹² Nakolo ‚akumunge ungu te pea nimbu sikirula, ‚ Pilieme. Illainja koronga orumu. Yu orumu kinie ‚kanu yemane, yu kanoko imbi na siku ‘Yu we yere.’ konopu lekolie ‘Yu kinie temolo.’ ningu piliringi uluma pali teringi.* Aku siku mele Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo** mindili liku singila.”*** nirimu.

¹³ Aku sipe nirimu kinie pilkulie lombili andolimene ‘No Linjili Jonondo nikimu.’ ningu piliringi.*

¹⁴ ‚Yesusi kinie yu lombili andoli ye yepoko kinie, ene ‚muluna manie, on-golie yamboma maku toko moloringine oringi kinie ye te Yesusi orumuna omba koporongu langopa ¹⁵ mawa tepalie nimbendo: “Ailimu, nanga kangomo kondo koloyo. Yu kuru kopalli tolemona mindili aili tepa nolemo. Taki taki yu tepena pupe nomanga pulimo. ¹⁶ Nu lombili andoli yema molongine kangomo membo

ondu kinie enene yu manda teko konde na língi." nirimu.

¹⁷ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini, yamboma iri topalie, nimbendo: "Kinié molemele yamboma ene, 'Pulu Yemone uluma sike manda temba.' ningu, tondolo munduku na pilimele. Ene konopu karaye tepa pepili molemele yamboma, na ene wale nambe tepo mane sipu ulu mare lipu ora simbu kinie mimi siku pilingiye? 'Na ene kinie siye tekemo.'" nimbelle

"Na moliona kangomo mengo wai." nirimu. ¹⁸ Mengo oringi kinie Yesusini kanu kurumu iri torumu kinie yu kangomonga, konopuna, omba wendo purumu kinie kanu enamonga kangomo manda molorumu.

¹⁹ Aku terimu kinie kanokolie Yesusi lombili andoli yema Yesusi yuyu molorumuna ongo walsiku pilkulie ningindu: "Kuru akumu olione nambemuna manda na makoromuluye?" niringi kinie

²⁰ Yesusini pundu topa nimbendo: " 'Pulu Yemone sike olio lipe taponjimbe.' ningu, tondolo munduku na pilimelemonga ulu tondolo isilime manda na telemele. Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Unju tenga mongo akumu mele paa kanga nakolo kanu mongomo mana mundulimele kinie unju akopa ai lepa angilimo mele, aku sipe enene 'Pulu Yemone olionga unguma pilimbe. Olio lipe taponjimbe.' ningu wallo kolte mindi pilkulie i polemo mulúmundu "Anju puku ne koleana angili." ningí kinie sike aku sipe pupe angilimbe. 'Teamili.' ningí ulumanga ulu manda na tenge ulu te na pemba.* ²¹ (Pulu Yemo mawa teko langi mi toko na nongolie kuru isilime yambomanga konopumanga manda makorongé. Ulu tondolo isilime we manda na tenge.)" nirimu.*

²² 'Pe walse, kolea Gallilli disiriki puku moloringi kinie Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: "Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo, ka sikulie yu tonge, yema anju singí kinie* ²³ enene yu toko konjingí. Kolopalie wale yepoko sipemonga Pulu Yemone yundu 'Lomboroko ola moloi.' nimbé." nirimu. Aku nirimu pilkulie enenga konopuna

sukundu meme kulupi perimuna pilkulie paa kondo koloringi.*

²⁴ Pe Yesusi kinie yu lombili andolime kinie Kapeniame taonona oringi kinie Pulu Yemo popo toringi ulke tembelemonga kou takisi* liringi yema ongo Pita walsikulie ningindu: " 'Nunge ungu mane sili yemone ulke tembelemonga kou takisi tolemo.' konopu lekemolomo. Sikeye?" niringi kinie ²⁵ Pitane "Tolemo." nirimu.

Kanu kinie Pita ulkena sukundu pupelie ungu te nimbé terimu kinie Yesusini yu ou walsipelie nimbendo: "Saimono, nu nambolka konopu lekenoye? Ye nomi kingimene kou takisi lupe lupema lingíndu namele "Tai." nilimeleye? Enenga yamboma kinie kou takisi limele molo yambo lupema "Tai." nilimeleye?" nirimu.

²⁶ Pitane pundu topa nimbendo: "Yambo lupemando "Takisi tai." nilimele." nirimu.

Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yundu nimbendo: "Aku liemo kingimunge* yambomane takisi na tonge. ²⁷ Nakolo takisi na tombolo kinie ulke tembele takisi limele yemane olto kanoko keru kanonge kapola na temba kene* nomuna puku uku mundupani. Uku mundukulie oma te toni aku omamonga keremo aká tenjini kinie kou te** pemba, aku koumu likulie mengo puku oltonga pea liku tere lelko takisi toi." nirimu.

18

¹ Aku walemonga Yesusi lombili andolimene yu molorumuna ongo yu walsiku pilkulie ningindu: "Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo* yambomanga nae paa olandopa molemoye?" niringi. ² Enene walsiringi mele Yesusini pilipelie yu ambolango kanga te "Na moliona oi." nimbe ene moloringine monjipelie ³ enendo nimbendo: "Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Ene konopu alowa teko ambolango kangama mele na molongi liemo Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo koleana* suku paa manda na pungí.

4 Akumunge yambo tene 'Na we yambomo molambo. Nanga imbi te olandopa na molopili.' nimbe i ambolango kangamo mele na molemo yambomo yu Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo kolea na yambo imbi paa mololimu molemo."* ,nirimu.,

5 "I ambolangomondo ungu te pea niembo:, Yambo tene 'Na Ailimunge yambomo molio.' nimbe i ambolangomo mele lipe taponjimbe kinie kanu yambomone aku tembamonga na lipe taponjimbela. 6 Nakolo yambo tene i ,ambolango, kangamonga ,mele yambo, te ,na 'Sike' nimbe, tondolo mundupe pilimo ,ambolango, kanga te* 'Ulu kerime tepili.' nimbe kondi tombamonga kanu ,ambolango, kangamo tondolo mundupe pilimo mele mundupe kelepa bulu simu liemo ,ambolango, kangamo ou kondi na topili kou paa aili te** moko toko nomine lenjiku 'Yu kamu kolopupili.' ningu paka toko nomuna paa maniekondo mundulimelkanje paa papu.***

7 "Na, 'Sike' ningu tondolo munduku pilimele yamboma kelko bulu siku munduku kelenge uluma ya mana lemomonga na ene kondo tekemo. Sike aku sipe uluma wendo ombá nakolo yambo tene nanga yambo te kondi tombamonga kanu yambomo na bulu sipe anju pumu liemo kanu kondi tomba yambomo mindili nomba paa molopa kenjimbe.

8 "Nunge kitolone molo kimbutolone ulu pulu keru te temu liemo aku kitolo molo kimbutolo karu lelko ele teani. Nu konde mololiku mindi puni koleana* kitolo molo kimbutolo na angilipili puni kinie peangamo. Nunge kimbu ki pali we angilipili tepe na kumbulupe nomba pepa mindi pumbe koleana liku toko mundungí kinie kerimu. 9 Molo nunge mongotolone melte kanokolie konopuni 'liemboa.' ningu pilku ulu pulu keru te tenu liemo aku mongotolo akuku ele teani. Nu konde mololiku mindi puni koleana mongotolo na angilipili puni kinie peangamo. Mongo talo we angilipili nu tepe koleana suku liku toko mundungí kinie kerimu."* ,nirimu.,

10 "I ambolango kangama ,mele yamboma, nga te* kanoko keru kanoko 'Yu koropamo.' ningu paa na teangi. Enenga nokolemele mulu koleana angelloma** alieli Tara mulu koleana molemona pea molemele kene ,aku na teai., 11 (Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone 'Yambo aulke lou lelko molko kenjilimele yamboma koropo lipu taponjembo.' nimbe orumu kanumu.)"* ,nirimu.,

12 "Ene nambolka ningu pilkimiliye? 'Ye tene kongi sipisipi pape paono monjilke kinie, te talopa lelkanje, yuni sipisipi po paono tene kelepa nani wema ma pangine molangi mundupe kelepa pupe, talopa lelka sipisipimu kanopa limbendo korolipe na pulke.' konopu lekemeleye? 13 Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Sipisipi talopa lelka kanumu kanopa lipelie kanu sipisipimu kinie paa olandopa konopu silke. Talopa na lemekama we konopu silke. 14 Aku sipela enenga Lapa mulu koleana molemomone i ambolango kangama ,mele molemele yamboma,* 'aulke lou lelko molko kenjingí kinie paa keru.' nimbe molemola." ,nirimu.,

15 "Na lombili andolimenga, angenu tene nu* tepa kenjimu liemo nu puku tepa kenjimbe yambomo pea eltelte molangili kanu ulu pulu kerimu yuni nu temba mele ningu sieni. Nuni nini ungumu tepa kenjimbe angena pilimu liemo angena kinie elte altoko kapola kapola molongele. 16 Nakolo nuni nini ungumu yu na pilimu liemo pe nuni 'I ungumu pora nipili kene tembo mele yambo mare kanoko molangi altopo niembo.' ningulie, kanonge yambo talo molo yepoko liku angena molombana mengo ongo ene kanoko molangi angenando 'Teluna molambili.' altoko nieni.* Kanu kinie nuni teni kinie angenane temba mele kanu yambomane kanokolie yambo lupemando manda temane toko singí. 17 Kanu kinie yuni enenga ungumu kepe na pilimu liemo Kirasinge yambo talapemondo* puku ningu sieni. Pe Kirasinge yambo talapemo* kepe angenane na pilimu liemo 'Yu olionga angenu molo. Yu ulsukundu molko konopu alowa na teli yamboma mele** molemo lemo.' ningu

kanayo.***

18 * “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ya mana enene uluma kinie yamboma kinie, “Molo.” ningi kinie Pulu Yemone mulu koleana sukundu “Molo.” nimbela; enene mana “Kapola.” ningime Pulu Yemone mulu koleana sukundu “Kapola.” nimbela.**

19 “Akumunge, nane enendo ungu te pea nimbu sikirumu: Enenga yambo talone ya mana “I sipu mawa teambili.” ningu panjingili liemo eltene mawa tengele mele mulu koleana molemo Tarane eltenga mawa tengele mele aku sipe tenjimbe.* 20 Yambo wallotolo, talo molo yepoko, na enenga Ailimu imbi lelko walsiku, ‘Pea tapu topo molemolo.’ konopu lelko maku toko molemelemanga na ene kinie molemolona mawa tenge mele Tara yuni aku sipe tenjimbemo,.” nirimu.

21 Yesusini yambo teko kenjilimelemando ungu mane aku sipe sirimu, kinie yu molorumuna Pita nondopa ombalie yu walsipe pilipelie nimbendo: “Ailimu, nanga angenu tene na wale nambepa tepa kenjimbe kinie na we ‘Manie pupili.’ nimbu siye kolomboye? Wale sepene yuni temba mele siye kolopo we molopolie engaki sipemonga ‘Pundu topili.’ nimbú kinie papuye?” nirimu.*

22 Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane “Wale sepene mindi yuni nu tepa kenjimbe kinie yuni tembama siye kolko altoko pilku na moloi.” ni na nikiru. “Wale sepene anderete sependi sepene yuni nu tepa kenjimbe walema pali yu tepili, siye kolko we moloi.” nikiru.

23 “Akumunge Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema nokolemo* akumu i sipe mele:

“Walse ye nomi kingi tene yunge kongono nokonjiringi kendemandema kinie pundu angilirimuma ‘ “Kinié mimi sipu kanopolie pundu tangi.” niembo.’ nirimu. 24 Aku sipe nirimu kinie kingimuni kou tene milliene kina mele* ou pundu angilirimu ye te kumbi lelko yu molorumuna mengo oringi. 25 Nakolo yu manda aku kou pundumu tomba aulke te paa na lerimuna ailimuni nimbendo:

“Kapola, i yemo kinie yunge ambo ambolangoma kinie yunge melema pali kinie makete teko kou mone likulie* koumu ongo pundu tonjengi.” nirimu.

26 Aku nirimuna pilipelie kendemandemo ye nomimunge kumbikerena koporongo langopa tamalu pepa mawa tepalie nimbendo: “Nuni na kondo kolko we nokoko molooyo. Nane pundu pali tombo.” nirimu.

27 Kanu kinie, ye nomimuni yunge kendemandemo paa kondo kolopa yu kendemandemo kinie pundu angilirimuma pali “Yu tepili. Altoko pundu na tani.” nimbe kamu siye kolopa yemo ka na sipe “We pui.” nirimu.

28 Nakolo ka singi teringi, kendemande kanumu yu pena pupe kendemande te yunge kou wane anderete kina mele sirimumu kanopalie, yu pupe yunge nomine ambolopa ‘Yu kolopili.’ nimbe ambolopa elkele lakurupelie “Nanga kou sirindumu pundu toi!” nirimu.

29 Aku terimu kinie yuni tomba terimu yemo yunge kumbikerena koporongo langopa tamalu pepa mawa tepalie nimbendo: “Nuni na kondo kolko we nokoko molooyo. Nane pundu pali tombo.” nirimu.

30 Nakolo kendemande lupemone “Molo, paa isili pundu tani.” nimbelle “Nu ka ulkena pekolie pundu toko pora siku wendo wani.” nimbe yu ka sipe ka ulkena panjirimu.

31 Yuni aku terimu mele kendemande wemane kanokolie ene konopu keripanjiku puku enenga ye nomimundu kendemandetolo teringili kanoringi mele konditoringi.

32 Kanu kinie ye nomimuni aku niringi pilipelie kendemande yunge pundu “Naa toko we pui.” nirimu kendemande kanumu “Yando oi.” nimbelle yundu nimbendo: “Kendemande kerimu, nuni na tondolo munduku mawa tenuna nu na kinie pundu paa aili tepa angilirimumu “Yu tepili, na toi.” nimbelle we siye kolondu kanumu. 33 Pe nane nu we kondo kolondu mele nuni aku siku kendemande te nambemuna kondo na kolonuye?” nirimu.

³⁴ Ye nomimuni yu mumindili kolopalie ka ulke nokoko ka ulkena peringi yamboma teko mindili konjiringi yema yu lipe sirimu. Yuni nimbendo: “Nu mindili nongolie pundu tani. Ou pundu pali toko pora sikulie pe mindi wendo wani. Ou molo.” nirimu.” „nimbe Yesusini nirimu.”*

³⁵ „Yesusi yuni aku nimbelie ungu ikumunge pulumu kamu nimbendo: „Aku sipela, angenalini ene aku siku teko kenjingi kinie ene kerena mindi “Manie pupili. Siye kolkoro.” we ningu, sike munduku na kelko, we konopuni pilku molongi liemo, „kendemandemonga ye nomimuni kendemandemo tepa kenjirimu mele, mulu koleana molemo Tarane siye na kolko we konopuni pilku molonge yambo kanuma enenga ulu pulu kerime ‘Manie na pupili.’ nimbe, we siye na kolopa kanu ulu pulu kerimenga “Mindili nangi.” nimbe aku tembala.” nirimu.*

19

¹ Yesusini aku sipe unguma nimbe pora sipelie nirimumuni, kolea Gallilli disiriki mundupe kelepa kolea Judia disiriki pupe no Jodane lumbilipe nekendo purumu. ² Kanu kinie yambo aisili yu lombili oringi kinie yuni kuru torumu yamboma tepa konde lirimu.

³ Parisi ye mare* yu molorumuna ongo ‘Yu nambolka nimbenje? Nimbe kenjimbenge manda manjipu piliemili.’ ningu** yu walsiku pilkulie ningindu: “Ye tene yu yuyu pilipelie yunge ambomo “Kamu pui.” nimbé kinie kapola temba molo aku temba kinie ungu mane te pulue tombaye?” niringi.

⁴ Yuni anju pundu topa nimbendo: “Pulu Yemone ungu nirimu yunge bokuna molemo mele kanoko kambu na tongiye?

Ou pulu pulu, Pulu Yemone melema tepalie,

yuni yambo tembando

yemo kinie ambomo kinie tepalie*

⁵ nimbendo:

“Aku sipu tendumunge ye tene ambo te lipelie

yunge anumu lapatolo mundupe kelepa

yunge ambomo kinie eltelte teluna tapu toko peko

kangi telumu mele „molkolo

eltenga konopu teluna pupili, molongele.”*

nirimu kanumu na pilíngiye? ⁶ Pulu Yemone aku sipe nirimuna ye te ambo te limo kinie kangi telumu mele molembelena elte altoko talo mele na molembele, elte yambo telumu mele molembele. Yambo telumu molembele kene Pulu Yemone ambo ye talo ‘Telumu molangili.’ nilimo ambo yetolo yambo tene liku lupe lupe na mundengi. Aku tengi liemo kapola na temba.” nirimu.

⁷ Aku sipe nirimu kinie enene ningindu: “Aku liemo Mosisini ungu mane te sirimu mele nambemuna sirimuye? Mosisini nimbendo:

“Ye tene yunge ambomondo

‘Kamu pupili.’ nimbe makorombando

ambomo “Kamu pui.” nimbé mele

pepá te topa ambomo sipelie

yundu “Kamu pui.” nimbe aku tepili.”

nirimu kanumu.”* niringi.

⁸ Yesusini nimbendo: “Mosisini sike aku sipe nirimu nakolo ene kara puku Pulu Yemone ambo yetolo kapola kapola molongele mele ungu mane sirimumu liku su siku na piliringine yuni “Aku teangi.” nirimu. Nakolo ou pulu pulu, „Pulu Yemone melema kokele tepa mimi terimu kinie, ungu mane aku sipe te na perimu kene ⁹ nane ene i sipu nimbu sikiru: Ye tene yunge ou limo ambomo makoropa “Kamu pui.” nimbelie kelepa ambo te limo kinie aku yemone wa ulu kerinele telemo. Yemonga ambomone ye te kinie wa ulu kerinele temu liemo manda topa makoromba. We molo. (“Pui.” nimbe makorolemo ambomo pe ye tene yu limo kinie kanu yemo kepe wa ulu kerinele telemola.)”* nikiru.” nirimu.

¹⁰ „Yuni aku nirimu kinie pilkulie, yu lombili andoli yemane yundu ningindu: “Ye tene ambo limo kinie nuni nikinu mele aku siku molongele mele ungu mane te pelemo liemo ye te ambo na lilkenje papu.” niringi.

11 Nakolo Yesusini pundu topa nimbendo: "I ungu ,mane sikirumu, yambo mane pali manda na pilku lingi. ,Pulu Yemone, mako topa tondoloma simbe yamboma mindi manda ,amboma ye na puku yema ambo na liku, tenge. 12 Ye mare anupilini melemele kinie amboma kinie teluna tapu toko peko ulu kerime tenge enge te na pelemo. Ye mare 'Amboma kinie teluna na peangi.' ningu enenga láka tonjilimele.* Marene eneno 'Ye nomi kingi Pulu Yemonga yema molopo yunge kongonoma manjipu tenjemili.' ningu ene eneno mi lelko ambo na limele. I ungumu yambo pilku lingi yamboma piliengi!" nirimu.**

13 Kanu kinie yambomane enenga ambolangoma 'Yesusi yunge kimuni ambolopa Pulu Yemo kinie enenga mawa tenjipili.' ningu yu molorumuna mengo oringi. Nakolo yu lombili andolimene iri toko , "Naa mengo wai." , niringi.

14 , "Molo." niringi kinie, kanopalie Yesusini nimbendo: "Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo yambo talape* akumu i ambolangoma mele molemele yamboma enenga yambo talapemo kene enene i ambolangoma na moliona wangi pipi siku "Molo." na niei." nirimu. 15 Aku nimbelle yuni ambolangoma ,kondo kolopa, yunge kimuni ene telu telu nimbe ambolopalie kanu koleana mundupe kelepa purumu.

16 Walse ye te Yesusi molorumuna omba yundu walsipe pilipelie nimbendo: "Ungu Mane Silimu, na nambolka ulu peangamo tembo kinie konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu limbuye?" nirimu.*

17 Yesusini yundu nimbendo: "Nuni na nambemuna ulu peangamondo walsiku pilkinuye? Yambo telu mindi peanga molemo. Nuni 'konde molopo konjipu mindi puli ulu pulumu limbu.' konopu lenu liemo ,Pulu Yemonga, ungu mane ,Mosisini yando nimbe sirimuma, tenge panjiku teko molani." nirimu.

18 Yemone walsipelie nimbendo: "Aku ungu manemanga temando nikinuye?" nimbe walsirimu kinie

Yesusini pundu topa nimbendo:

" "Yambo toko na konjengi." nimbe, "Ambo ye pulime molo ye ambo lilime yambo lupema kinie wa ulu kerinele na teangi." nimbe, "Melema wa na liengi." nimbe, "Yambomanga kote kolo toko na tenjengi." nimbe,

19 "Aminieli lanieli kinie teko konjiku, ungu ningi mele pilku liku teko molangi." nimbe,*

"Ene eneno yu mele mele konopu monjiku

enenga kangimu eneno kondo kolko nokolemele mele aku sikula pulu lemo yamboma konopu monjiku nokoko molangi." nimbe,**

ungu mane akuma sirimu pelemo kanumu." nirimu.

20 Aku nirimu kinie pilipelie kanu kango yemone nimbendo: "Na kanu ungu manema pali pilipu lipu tepo molio. Pe kinié nambolka uluri olandopa teamboye?" nimbe walsirimu.

21 Yesusini yundu pundu topa nimbendo: "Nu 'kamu ye sumbi nilimu* molambo.' konopu lenu liemo nu puku nunge mele nosilinoma pali kou mone lipukulie, kou mone linime yambo kopama moke teko sikulie na lombili oi." nirimu. "Nunge ,mana, melema aku teni kinie mulu koleana nunge mele aisili lemba." nirimu.**

22 Kanu kango yemo mele paa aisili nosirimuna Yesusini yundu aku nirimu kinie pilipelie yu konopu keru panjilipe anju purumu.

23 , Aku terimuna kanopalie, Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: "Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana suku pungindu yambo kamakoma paa mindili siku suku pungí.

24 Enendo altopo nikiru: Kongi kemele ,kongi paa aili te* nakolo, kale suru toline suku pumbendo mindili kanga mele sipelie pumbe. Nakolo yambo kamakoma Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana** suku pungindu mindili paa aili mele siku pungí." nirimu.

25 Aku nirimu kinie pilkulie yu lombili andolime paa mini wale munduku

suru ningulie anju yando ungu mele tekolie ningindu: “Aku liemo mindili nolemelka aulkena nae manda wendo pupe, molopo konjimulu aulkena pumb-eye?* Te molonje.” niringi.

²⁶ Yesusini ene nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: “Sike yamboma eneno manda molo nakolo Pulu Yemone manda tenjimbe. Pulu Yemo yuni uluma pali kapola telemo. Ulu te yuni manda na temba te molo.”* nirimu.

²⁷ Yuni aku nirimu kinie pilipelie Pitane yundu nimbendo: “Pe olio kinie nambolka uluri wendo ombáye?, Olio olionga melema pali mundupu kelepo nu lombili purumulu pulimolo kene mele nambolka melema limulúye?” nirimu.

²⁸ Yesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Pe Pulu Yemone, melema pali ‘konde pupili.’ nimbé kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo yunge ye nomi kingi polo pa tondolo teline molopa yamboma nokomba kinie, ene na lombili andolemele yema pea ye nomi kingi polo rureponga molkolie ningímuni, Isirele yambo talape rurepo* nokonge.**

²⁹ Yambo na konopu monjiku kongono tenjingindu enenga ulkema, angenupili, kemulupili, anupili, lapali, ambolangoma, koleama, akuma munduku kelingi yamboma pali, ya mana paa olandopa mele aisili likulie, konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu lingila.*

³⁰ Nakolo kinié aili molemele yambomanga aisili pe Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokomba koleana, yambo koropama molonge; kinié koropa pupili molemele yamboma pe yambo ailime molonge.” ,nimbe Yesusini nirimu.)*

20

,Yesusini yu lombili andolimendo ungu te pea nimbendo:)

¹ “Aku nikiru ungumunge* ,ungu te niembo,; Pulu Yemone ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo** akumu i sipe mele:

“Walse ponie pulu ye tene ‘Kongono tenjili ye mare yunge unju waene poniena kongono tenjengi.’ nimbe paa ipulueli ou pupe lipurumu. ² “Kongono teangi.”

nimbe lirimu yemando nimbendo: “Kinié tenge walemonga ene kou mone pape kina* pape kina nimbu mele kalombo.” nirimu kinie

enene “Kapola.” niringi kinie

yuni ene yunge unju waene poniena “Kongono teangi pai.” nimbe ene lipe mundurumu.

³ Pe, ipulueli ou nani killoko mele terimu kinie, yu kelepa yamboma maku toringi koleana pupe ye mare akuna we angiliringi kanopalie ⁴ enendo nimbendo: “Ene kepe ,nanga, unju waene poniena kongono tenjengi payo. Pe nane ene kou kapola mele kalombo.” nirimu ⁵ kinie ene puringi.

Pe ai tangoli terimu kinie kepe, ipupini tere killoko mele terimu kinie kepe, kelepa aku sipe pupe ye mare pea lirimula.

⁶ Ipupini pape killoko mele terimu kinie ,altopa, pupe ye mare we angiliringi kanopalie enendo nimbendo: “Walemonga pali kongono na teko ya inie nambemuna we angilimeleye?” nirimu.

⁷ Enene yundu ningindu: “Ye tene olio kongonona na limuna we angilimolo.” niringi.

Yuni enendo nimbendo: “Ene kepe ,nanga, unju waene poniena kongono tenjipai.” nirimu.

⁸ Ena pora nirimu kinie unju waene ponie pulu yemone yunge kongono nokoli yemondo nimbendo: “Kongono tekemele yema ‘sukundu wai.’ ningu ene kongono tengimunge mele kalonindu paa akilku ongi yema pulu monjiku mele kaloliku puku kumbi lelko ongi yema paa akilku mele kaloi.” nirimu. ⁹ ,Aku nirimu kinie, ipupini pape killoko mele terimu kinie “Kongono tenjengi.” nimbe lirimu yema ,kumbi lelko, ongo pape kina pape kina nimbe sirimu liringi. ¹⁰ Akilku ongo kongono tenjiringi yema kou aku siku liringi kanokolie kumbi lelko ongo kongono tenjiringi yema ongolie ‘Olio kou olandopa mele limulú.’ konopu leringi nakolo ene pape kina pape kina nimbe sirimu liringila.

¹¹ Likulie enene ponie pulu yemondo iri tokolie ningindu: ¹² “Akilku ongi

yema ena telu manjiku kongono tengi, olio ipulueli ou ombo kongono aili tepo temulu, ena aili tomumuni olio paa nomu kanumu, nakolo ene kinie olio kinie kou kapola kapola teko sikinumu, kapola na tekemo." niringi.

13 Yuni enenga ye tendo pundu topa nimbendo: "Kangomo, nane nu tepo na kenjikiru. "Pape kina simbu." nindu kinie "Kapola." ninu kanumu. 14 Kou sikirumu liku mengo puyo. Nanga konopuni mindi pilipulie akilipe omu yemo nu sikiru mele yu aku sipu sindu. 15 Nanga nosilio melemanga konopuni pilipulie manda na temboye? Molo pe ongi yema kou aili tepo sindumunge nu konopu keru panjikinuye?" nirimu." „nimbe Yesusini nirimu.„

16 „Ungu iku akumu topa pora sipelie ungu ikumunge pulumu kamu nimbendo:„ "Aku sipela, akilku onge yamboma „Pulu Yemone nokolemo talapena sukundu, kumbi lelko pungí; kumbi lelko onge yamboma akilku pungí." nirimu.*

17 Kanu kinie Yesusi kolea aili Jerusalleme pumbe purumu kinie yu lombili andoli engaki rurepo* 'na kinie ene kinie oliolio molamili.' nimbe ene lipe anju memba pupelie enendo nimbendo:

18 "Pilieme! Olio Jerusalleme pumulú pukumulu.* Akuna pumulú kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ye tene 'Tangi.' nimbe Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie,** lipe simbe, enene yu kote tenjiku 'Yu kolopili tangi.' ningulie 19 Juda ye na molemele yema liku singí.* Kanu kinie kanu yemane yu ungu taka tonjiku, ka pulsene toko, 'Yu kolopili.' ningu unju perana uku toko panjingí. Kolopalie wale yepoko sipemonga Pulu Yemone yundu 'Lomboroko ola moloi.' nimbé." nirimu.

20 Kanu kinie Seperi malo Jemisi kinie Jonotolonga anumu Yesusi molorumuna omba koporongu langopa yundu " 'Nu ulu te teani.' nimbu mawa tembo okoro." nirimu kinie

21 yuni yundu nimbendo: "Nambolka uluri 'nane tenjembo.' ningu nikinuye?" nirimu.

Ambomone nimbendo: "Nu pe ye nomi kingimu moloni kinie i nanga kango talo „elte nu kinie pea ye nomime molamili.' ningu, 'eltenga te nunge ki umbukundu monjiku te nunge ki tarokondo monjeni.*' nimbu mawa tekeru." nirimu.

22 Yesusini enendo nimbendo: "Mawa tekemele mele ene pilku na konjikimili. Na no mingine no nondopo nombomo elte manda nongeleye?*" nirimu kinie eltene "Manda nombolo." niringili.

23 Yuni eltendo nimbendo: "Na no mingine no nombomo pe elte paa sike nongele nakolo nane elte "Nanga wangutolonga ongo molangili." nimbumu kapola na temba. Tarane yuyu akuna molongeletolo koronga mako torumu." nirimu.

24 Angenungulu „Jemisi kinie Jonotolone 'Yesusinge wangutolonga molambili.', ningu mawa teringili mele pilkulie lombili andoli ye rureponga talo* „wemane, elte kinie konopu keru panjiringi.

25 Kanu kinie Yesusini ene "Wai." nimbelle nirimumuni, enendo nimbendo: "Olio Juda yambomanga ulsu molemele yambo talapemanga ye nomime enenga yamboma tondolo munduku nokoko kongono enge nilime alieli silimele. Ye imbi ola molemo yema enenga yamboma 'Mindili nangi.' ningu nokolemele. Yambomane enenga ye nomimenga unguma liku su singí aulke te na lemo. Aku siku telemele mele enene pilimele kanumu. 26 Nakolo „we yambomanga ye nomimene enenga yamboma tondolo munduku nokolemele mele na lombili andoli yema, ene eneno aku siku anju yando na teangi. Enenga ye te 'Na imbi olandopa molopili. Na ye ailimu molambo.' nimbé yemo enenga kongono tenjili yemo molopili. 27 'Na enenga ye nomimu molopo ene nokambo.' nimbé yemo enenga kongono kendemande tenjili yemo molopili.* 28 Aku sipela, Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* kepe 'Yambomanga ye ailimu molopo ene nokambo. Enene nanga kongono tenjili kendemande yamboma molangi.'

nimbe na orumu. ‘Yambomanga kongono tenjili kendemande yemo molopo ene lipu taponjipu, ulu pulu kerimene ene ka sipe nokolemo mele na tepili kapola molangi kene na yambo aisilinge nimbu pundu tonjipu nanga kangimu sipu, enenga kolo wangopo kolonjembo.’** nimbe orumu.” nirimu.

²⁹ Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene kolea aili Jeriko munduku kelko pungí puringi kinie we yambo aisili yu lombili puringi. ³⁰ Kanu kinie mongo keru lerimu ye talo aulke alselsena moloko Yesusi omba purumu mele pilkululie yundu tondolo ru ningu walsikulie ningilindu: “Ailimu, ıye nomi kingi, Depisini kalopa lirimu yemo,* olto kondo koloi.” niringili.

³¹ Yambomane elte iri toko “Ungu na nili taka lelko molale.” niringi.

Nakolo eltene paa tondolo ru ningu walsikululie ningilindu: “Ailimu, Depisini kalopa lirimu yemo, olto kondo koloi.” niringili.

³² Yesusi we angilipelie “Elte wale.” nimbelle eltendo nimbendo: “Nane elte nambe teambo konopu lekembeleye?” nirimu kinie

³³ mongo keru lerimu yetolone ningilindu: “Ailimu, ‘oltonga mongotolo ‘Altopa umbu mongo angilipili.’ nieni.’ konopu lekembolo.” niringili.

³⁴ Kanu kinie Yesusini elte kondo kolopa mongona ambolorumu kinie elte tamburembu mongoma peanga lerimu, melema kanokololie, Yesusi lombili puringili.

21

¹ ıYesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene kolea aili Jerusalleme nondoko ongo, ma pangi te ‘Ma Pangi Unju Olipi Ponie’ nili akuna lemo kolea kanga Betepasi oringi. Kanu kinie Yesusini yu lombili andoli ye talo lipe mundupelie, ² eltendo nimbendo: “Ne kolea kanga kanokombelena pukululie kongi dongi te ka teko panjingımu kinie yunge walomo pea ne sukundu molongele kanongele, kanutolo puku posiku yando mengo wangili pale. ³ Posingilı teko molongele kinie yambo tene eltendo ungu te nimu

liemo eltene i siku niengili: “Ailimu yu ‘Dongimuni mepili.’ nimuna ombo likimbulu.” niengili. Aku ningilı kinie yuni sumbi sipe “Kapola, mengo pale.” nimbé.” nirimu.

⁴ Aku sipe wendo orumumunge koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye tene ulu te pe wendo ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Akumu i sipe: ⁵ “Enene kolea aili Sayono* yambomando i siku niengi: “Kanayo!

Ene molemelena enenga ye nomi kingimu okomo.

Yu ye imbi na mololi yemo mele taka lepa molemomo kongi dongi bulu mingine molopa okomo. Kongi dongi tenga walomonga bulu mingine

molopa okomo.” ningu, ningu siei.”** nirimu kanumu. ıAku nirimu mele Yesusi terimu.ı

⁶ Kanu kinie lombili andolitolo pukulu Yesusini “Tepale.” nirimu mele tepuringili. ⁷ Eltene kongi dongimu kinie yunge walomo kinie mengo ongololie, enene enenga mulu wambalema kulku dongitolonga bulu mingine ola pauwe toringi kinie Yesusi kanuna ola molorumu. ⁸ Yambo maku toringimenga aisilini enenga mulu wambalema kulku yu ombá aulkena pauwe toluku puku, marene kipiuala gomo langoko liku yu ombá aulkena pauwe toluku puringi.

⁹ Kumbi lelko puringi yambomane kepe akilku oringi yambomane kepe naka lelko unju ambololiku pukulie ningindu:

“ıYe Nomi Kingi, Depisini Kalopa Lirimu Yemo*

‘Imbi ola molopili.’ niemili.

Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna yunge kongonomo tenjimbe okomo yemo molopa konjipili.**

Mulu koleana ola yu imbi ola molopili.” niliku puringi.

¹⁰ Yesusi Jerusalleme suku purumu kinie kanu kolea ailimunge sukundu moloringi yamboma pali konopu aisili liku mundukulie “Imu naeye?” niringi.

¹¹ Maku toko moloringi yambomane ningindu: “Imu Pulu Yemone ungu umbu

tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye Yesusi,* kolea Gallilli disiriki Nasarete taono ye te.” niringi.

¹² Yesusi ɽJerusalleme suku pupelie nirimumuni, Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena ɽ“Juda yambo na molemele yamboma ‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningu maku tolemele kolea” niringi akuna, suku pupe kanopalie akuna melema makete teko moloringi yamboma kinie, melema topo toko liku moloringi yamboma kinie akuma kanopalie ene pali topa makoropa, kou mone lupe lupema alowa teko anju siringi yambomanga poloma kinie, kera waembono makete teringi yambomanga manie moloringi poloma kinie, topele topa, topa bulu balu sipelie, ¹³ enendo nimbendo: “Pulu Yemonga bokuna ungu te i sipe nilimo:

‘Yambomane nanga ulkemono

“Pulu Yemo kinie ungu nilimolo ulkemo.” ningi.*

kanumu. Ungu aku sipe molemo nakolo enene i ulkemo

‘wa nolemele yamboma lopi teko molemele ulkemo’ mele** ningu pilkulie aku siku telemele.” nirimu.

¹⁴ Kanu kinie Yesusi ulke tembelena molopili yambo mongo keru lepa, kimbu ki keru lerimu yambo aisili yu molorumuna oringi kinie yuni ene tepa konde lirimu. ¹⁵ Nakolo yuni we yambo tene manda na telka ulu tondolo peangama terimu mele kinie, ulke tembelena ambolangomane tondolo ru ningulie:

“Ye Nomi Kingi Depisini Kalopa Lirimu Yemo*

‘Imbi ola molopili.’ niemili.”

niringi mele kinie, kanu ulutolo wendo orumu mele kanokolie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie** enene konopu keru panjikulie ¹⁶ Yesusi walsikulie: “Andi ambolangomane ungu nikimili mele nu ɽnaa, pilkinuye?” niringi.*

ɽNakolo, Yesusini enendo nimbendo: “Na pilkiru. ɽAndi ambolangomane tekemele mele, ungu te bokuna molemo

mele ene na kanolemeleye? Kanumu i sipe molemo:

‘Ambolango kangama kinie ambolango pamema kinie

ɽPulu Yemo, nu paa kapi ningi mele

mane sirinu.’**

aku ungumu bokuna molemo mele ene na kanolemeleye?” nirimu.

¹⁷ Aku nimbelle yu kanu yema mundupe kelepa kolea aili ɽJerusalleme, ulsukundu pupe kolea kanga Betani pupe akuna perimu.

¹⁸ Ipulueli ou ɽJerusalleme nondopa lerimu kolea Betani mundupe kelepa Yesusi, kelepa kolea aili ɽJerusalleme, pumbe purumu kinie yu engele terimu. ¹⁹ Kanu kinie yu orumu aulke kelona unju piki te angilirimu kanopalie nondopa pupe kanorumu kinie unju mongo te topa na perimu, gomo mindi terimu kanorumu. ɽGomo mindi terimuna, kanopalie “Nu altoko mongo te na tani.” nirimu kinie unju piki kanumu walsikale kolorumu.

²⁰ Aku ulumu wendo orumu kinie kanokolie yu lombili andolimene paa mini wale mundukulie ningindu: “I unju pikimu nambe tepalie walsikale kolomuye?” ningu walsiringi.

²¹ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene konopu talo tepa na pepili ɽPulu Yemone nanga ungumu sike pilimbemonga nimbú mele ‘paa sike wendo ombá.’ ningu, tondolo munduku pilingi liemo nane i unju pikimu tendu mele manda tenge. Unjuma mindi molola. Ne ma pangimundu “Ungú toko nomu kusana sukundu pui.” ningi kinie pumbela.* ²² ‘Olio ɽPulu Yemone paa sike lipe taponjimbemonga ‘Teamili.’ nimulú mele sike manda aku sipu temolo.’ molo ‘Nimulú kinie sike aku sipe wendo ombá.’ ningu, tondolo munduku pilkulie ɽPulu Yemo kinie, ungu ningu mawa tenge mele pali Pulu Yemone sike tenjimbemonga kanu uluma sike wendo ombá.” nirimu.*

²³ Kanu kinie Yesusi ɽkamu Jerusalleme omba, ulke tembele kerepuluna omba, yamboma ungu mane sipe molorumu kinie ye mare, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga

tapu yema kinie* ene ongo yu walsiku pilkulie ningindu: “Nu namba nambolka nambamo likulie i kongonomo telenoye? Naene i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe nu nambamo sipe lipe mundurumuye?” niringi.

²⁴ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ene ungu te walsipu piliembola. Pe nane ene walsimbu mele enene na sumbi siku pundu toko níngi liemo ‘Na i kongonomo teambo.’ nimbe namba sirimumunge pulumu ene nimbu simbula. ²⁵ Nane i sipu ene walsipu pilkiru: Ou, No Linjili, Jono omba yamboma no linjirimu kinie yu mulu koleana molemo yemonga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimu molo ya mana yambomanga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimuye? Naene “Tei.” nirimuna terimuye? Ningu siei.” nirimu.

Yuni aku sipe walsirimu mele pilkulie, enene eneno kerepali ningulie ningindu: “Yuni walsikimu mele olione pundu topo, ‘Jono, yu mulu koleana molemo yemonga kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.’ nímulu liemo yuni oliondo nimbendo: ‘Aku liemo ene Jonone nirimu ungumu nambemuna ‘I ungumu sike.’ ningu na pilku liringiye?’ nimbé. ²⁶ Molo olione nimulundu: ‘Yu mana yambomanga kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.’ nímulu liemo we yambomane ‘olio tongenje’ nimbu pipili kolkomolo. We yambomane ‘No Linjili Jono, yu paa sike Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye te* molorumu.’ ningu pilimele kene olio nambe temolonje?” ningu eneno aku siku kerepali niringi.

²⁷ Eneno aku siku anju yando kerepali ningulie, Yesusindu pundu toko ningindu: “Nuni walsikinu mele, olio na pilkimulu.” niringi.

Aku siku niringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kapola. Nane ene walsikuru ungumunge ungu te pundu toko na nikimilimunge, enene na walsikimili ungumunge ungu te pundu topo nando i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe na lipe mundupe namba sirimu yemonga

imbimu ene na nimbu simbula.” nirimu.

²⁸ Yesusini kelepa kanu Juda yambomanga ye ailimendo* nimbendo: “Ene nambolka konopu lekemeleye? Ye te yunge kango talo moloringili. Yu pupe kango komomondo nimbendo: “Kangomo, kinié nu unju waene poniena puku kongono tepui.” nirimu.

²⁹ “Yuni pundu topa lapando “Molo, na na pumbu.” nirimu, nakolo pe yu konopu alowa tepalie purumu.

³⁰ “Lapa pupe komomondo nirimu mele aku sipe akiliomondo nirimu kinie, yuni pundu topa “Tepumbu.” nirimu, nakolo na purumu.

³¹ “Kanu kangotolonga naene lapanga ungumu pilipe lipe terimuye?” nirimu.

Enene pundu toko “Komomo.” niringi.

Yesusini enendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene Juda yambomanga ye ailime, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo talapena sukundu* kumbi lelko na pungí,.. Kou takisi lili yema kinie wapura toli amboma kinie kanu yamboma, ene Juda yambomanga ye ailimene kanoko kerikanolemelema, kumbi lelko pungí. ³² No Linjili, Jono omba ene sumbi siku molongelaulkemo lipe ora sirimu kinie enene yu nirimumu ‘Kolo tokomo.’ konopu lelko yunge ungumu pilku na liringi nakolo kou takisi lili yema kinie wapura toli amboma kinie yuni nirimu ungumu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliringi. Nakolo kanu ambo ye kerimene aku teringi kinie kepe kanokolie ‘Konopu alowa tepo ‘Yuni sike nikimu.’ nimbu tondolo mundupu piliemili.’ na niringila. Akumunge kanu ambo ye “Tepo kenjilimolo.” ningu konopu alowa telemelema Pulu Yemo molemona kumbi lelko pungí.” nirimu.*

³³ Aku nimbelle Yesusini kanu ye ailimendo* altopa nimbendo: “Ungu iku te pea tambo pilieyo.

“Kolea pulu ye tene unju waene ponie tepalie pala terimu. Poniena sukundu loyekolo akupe waene no ingi tepa monjimbendo tepa mimi tepalie nirimumuni, pe ponie nokonge ulke takaye te

polo kulupe ola takorumu. Ye mare kanopa lipelie enendo nimbendo: “Nanga poniemo tapu tenjiku unju mongoma inie toko nokonjengi. Pe waene mongo polo tomba kinie unju mongoma moke tepo, kongono tenjingi mele mare ene liengi mare na liembo.” nimbe kanu poniemo ene sipelie yu kolea paa suluringe pupe molorumu.

³⁴ Kanu kinie pe waene mongo polo tomba terimu kinie ponie pulu yemone yunge kendemande ye mare “Nanga waene mongo siengi puku liku menjiku wangi pai.” nimbe ponie nokoringi yema moloringine lipe mundurumu. ³⁵ Nakolo kendemande yema ‘oringi kinie, ponie nokoli yemane ene ambolko likulie te kopene toko, te toko konjiku, te kouni toringi.

³⁶ Altopa ponie pulu yemone kendemande ye mare aisili mele lipe “Nanga waene mongo linjipai.” nimbe lipe mundurumu, ou kendemande ye wallo-tolo mele lipe mundurumu. Nakolo ponie nokoli yemane ou pulu pulu oringi kendemande yema kinie teringi mele pe kendemande oringi yema kinie akula teringi.

³⁷ Kanu kinie ponie pulu yemo yuni ‘konopuni pilipelie, ‘Nanga kangomo pipili kolko yunge unguma pilku liku, yu waene mongoma singi.’ konopu lep-alie yunge malomo lipe mundurumu. ³⁸ Nakolo ponie nokoli yemane ponie pulu yemonga malo omba orumu kanokolie enene eneno ningindu: “Andi okomo yemo pe lapanga melema limbe yemo okomo. Yu topo konjipu i poniemo olio kamu liemili.” ningulie ³⁹ enene yu ambolko liku poniena ulsu mundukulie yu toko konjiringi.”* ‘nimbe Yesusini nirimu.’

⁴⁰ ‘Yesusini ungu iku akumu topa pora simbendo kanu Juda yambomanga ye ailimendo walsipelie nimbendo:’

“Ponie nokoli yemane aku teringimunge ponie pulu yemo ombalie kanu ponie nokoli yema kinie yuni nambolka uluri temba konopu lekemeleye?” nirimu.

⁴¹ Enene yundu pundu toko ningindu: “Yuni kanu ye kerime ‘kamu molko kenjengi.’ nimbe tepa kenjipelie ponie

nokonge ye lupe mare lipe waene mongo polo tomba kinie waene mongoma moke teko, mare ponie pulu yemo singi yema poniemo simbe.” niringi.*

⁴² Yesusini ‘Pulu Yemonga Juda yamboma nokoringi yemane yu toko konjingi mele pilipelie,* enendo nimbendo: “Pulu Yemonga bokuna sukundu molemo ungu te kanoko na pilimeleye? ‘Aku ungumu i sipe mele:’

“Ulke takoringi yemane

kanoko keru kanoko toko ele teringi kou kanumu

kinié kelepa ulke simu mele

ulke enge sinjili kou aili peangamo.

Ailimuni aku ulumu terimu olione kanopo paa peanga kanolemolo.”**

nimbe molemo kanumu. ⁴³ Aku ‘nirimu,’ munge nane ene ‘Pulu Yemonga Juda yamboma,’ nimbu sikirumu: Pulu Yemo enenga ye nomi kingi molopa ene nokolemo mele mundupe kelepalie nimbémone, yambo talape lupe tene yunge ungumu pilku liku teko molongema lipe nokomba.* ⁴⁴ (I kou ‘nikiru,’ munge ola yambo te a topa topalie ombele melema elke tomba. Nakolo yambo te molombana ola koumu omba yu topalie kanu yambomo topa nurupulu tomba.)” nirimu.*

⁴⁵ Kanu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Parisi yema kinie* Yesusini ungu iku torumuma pilkulie enene yu tonge teko moloringi mele yuni nirimu pilkulie ⁴⁶ enene yu ka singi teringi nakolo yambomane ‘Yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yando nimbe silimo ye te.’* konopu leringine yamboma pipili kolkolie yu isili ou ambolko ka na siringi.

22

¹ Yesusini kelepa ungu mare ‘Juda ye ailimendo nimbendo,’ ungu iku te pea topalie nimbendo:

² “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo* akumu i sipe mele:

“Ye nomi kingi tene yunge malo ambo limbemonga langi aisili kalonjirimu. ³ Koronga “Ye ambo limbe langi pea namili sukundu wangi.” nirimu

yamboma yunge kendemandemandando “Kinié langi namili wai.” nipai.” nimbe mundurumu, nakolo puku aku siku niringi kinie ene “Naa omolo.” niringi.

⁴ Altopa kendemande mare lupe lipe mundupelie nimbendo: “Langi pea namili wangi.” nirindu yambomando puku ningindu: “Langi tepa mimi tepa pora simu. Yunge kongi kao peleama kinie kongi kao walo wami telime kinie tomu. Langi pali tepa mimi tepa nosilimo kene ye ambo limbemonga langi pea namili wai.” nipai.” nirimu.

⁵ Nakolo puku niringi kinie na pilku siye kolko, te yunge poniena pupe, te yunge bisinetena pupe, ⁶ marene kingimunge kendemandema ambolko liku teko kenjikulie toko konjiringi.

⁷ „Aku teringimunge, kingimu mu-mindili kolopalie yunge ami yemando nimbendo: “Ene molemena puku toko konjiku enenga koleamo tepe lelko topai.” nimbe ene lipe mundurumu kinie pukulie, nirimu mele teringi.

⁸ Kanu kinie kingimuni yunge kende-mandemandando nimbendo: “Ye ambo limbemonga langi nosilimolo nakolo “Pea namili wangi.” nirindu yamboma nonge kapola na temba kene ⁹ ene pukulie aulke lupe lupe lemomanga pali puku yambo kanongema “Ye ambo limbemonga langi pea namili wai.” nipai.” nirimu. ¹⁰ Pilkulie kanu kendemandema aulke-manga pali puku yambo kanoringime pali liku maku toringi. Yambo peangama kinie yambo kerime kinie pea liku maku toringi. Kanu kinie ye ambo limbemonga koleana yamboma paa ongo si siku moloringi.

¹¹ Ongo moloringi kinie kingimu “Yambo maku toko molemelema kanambo.” nimbe ene moloringine ombalie, yamboma ye ambo limbe „makuna ongemonga wale pakoli kamuma ‘pakoko sukundu wangi.’” ningu siringi, wale pakolimenga* ye te wale pakoli akumanga te na pakopa molorumu kanopalie ¹² yundu nimbendo: “Kangomo, nu ye ambo limbe wale te na pakokono kanokoro kene nu aulke tena sukundu

onuye?” nirimu kinie kanu yemone unguri na nirimu.

¹³ Kanu kinie kingimuni langi nokoringi kendemandemandando nimbendo: “I yemo kimbu kime ka tokolie pena kolea sumbulu tokomona toko pena munde!” nirimu. Akuna yamboma paa mindili nongolie kola teko pereko molonge.” „nimbe Yesusini nirimu.”

¹⁴ „Aku nimbelle Yesusini ungu ikumunge pulumu kamu nimbendo:” „Sike „Pulu Yemone, yambo aisilindu “Wai.” nilimo nakolo yambo wallotolo mindi* mako topa “Sukundu wai.” nilimo.” nirimu.

¹⁵ „Yesusini aku sipe nirimu, kinie „pilkulie, Parisi yema* ulsu puku ene eneno liku maku tokolie ningindu: “‘Yesusini ungu te nimbe kenjipili.’ nimbu nambe teamiliye?” ningu kerepali ningulie niringimuni,** ¹⁶ ene lombili andolime kinie ye nomi kingi Erotenga talape ye mare kinie liku Yesusi molorumuna liku munduringi, ene puku Yesusindu ningindu:

“Ungu Mane Silimu, olio pilimolo, ‘nuni ungu sikema mindi ningu, Pulu Yemone “Teai.” nilimo uluma paa sike unguma mane siku, nu yambo teluringe kepe konopu kimbu na siku, yamboma pipili na kolko enendo pali ungu telu siku kapola kapola ningu silino.’ konopu lemolo. ¹⁷ Aku siku ningu molenomonga nu nambolka konopu lekenoye? Olione Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine ‘Sisa’ nilimu kou takisi tomulu liemo kapola molo moye? Pulu Yemone akumundu ungu mane sirimu ungu mane nambolkamo pelemoye? Ningu si.” niringi.

¹⁸ Nakolo Yesusini yu kinie konopu keripanjiku yu teko kenjingi teringi pilipelie enendo nimbendo: “Ene kolo toko topele mapele toli yema,* ‘Yuni nimbe kenjipili.’ ningu nambemuna na manda manjiku kolo toko walsikimiliye?*** ¹⁹ Takisi tolemele kou mongo te na liku ora siei.” nirimu.

Enene yu molorumuna te mengo ongo yu siringi.

²⁰ Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: "I kouna naenga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemoye?" nirimu.

²¹ Enene yundu ningindu: "Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemo." niringi.

Kanu kinie yuni enendo nimbendo: "Kou monemo Sisamonga, kene Sisamonga melema Sisamo yuyu siku, Pulu Yemonga melema Pulu Yemo yuyu siei." nirimu.

²² Yuni aku sipe, paa sumbi sipe, nirimu mele pilkulie, 'Yu paa pilipe konginjili pelemo yemo lepamo.' ningu pilku, konopu aisili liku mundukulie yu munduku kelko ene puringi.

²³ Kanu yema Yesusi kinie kou takisi toli ungumu ningu pora siringi kinie, pe aku enamonga Sadusi ye mare* Yesusi molorumuna oringi. Sadusi yema ene 'Pulu Yemone pe kolemele yamboma topa na makinjimbe, lomboroko ola na molongé.' ningu pilku moloringi talapemo. Aku Sadusi yema ongo Yesusi walsiku pilkulie ningindu: ²⁴ "Ungu Mane Silimu, Pulu Yemonga ungu manema olio sirimu ye, Mosisini ungu mane sipelie nimbendo:

"Ambo limbe ye te ambolango na membalie kolomba kinie kanu yemo yunge angenu molombamone yunge ambo wayemo lipé angenu lipé taponjipe ambolango menjipili."*

nirimu aku sipe bokuna molemo kanumu.

²⁵ Aku ungu manemonga ulu te olionga ye mare kinie wendo orumu mele nu walsipu piliemili.

"Angenupili yepoko pakara moloringi. Komomo ambo lipelie kolorumu. Ambolango te na molopili kolorumuna yunge bulkundu angenumuni, yunge angenu kolorumunge, ambolango 'Menjembo.' nimbe ambo wayemo kelepa lirimu. ²⁶ Nakolo ambolango te na menjipelie yu we kolorumula. Yunge bulkundumuni kanu ambomo lirimula nakolo yu kepe we kolorumula. Aku teliku pukulie ye yepoko pakara pali ambolango telu kepe na mengolie

kolko pora siringi kinie akiliomo we kolorumula. ²⁷ Pe ambomo yu kolorumula. ²⁸ Akumunge, kolemele yamboma pe lomboroko ola molongé kinie kanu ambomo ye yepoko pakara pali ya mana liringine ambomo yu ye paa naenga menu molombaye?" niringi.

²⁹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: "Ene Pulu Yemonga bokuna ungu molemoma kinie, Pulu Yemo kinie tondolo pelemo mele kinie, na pilku lou lemelemonga, yamboma pe tengemondo nikimili mele pilku sunduku kolo tokomele." ³⁰ Lomboroko ola molongé yambomanga yema ambo na liku, amboma ye na puku, aku paa na tenge. Mulu koleana kolemele angelloma kolemele mele aku siku molongé. Angellomane mana yamboma telemele mele na telemele kanumu. Aku tengemonga, 'Ene Pulu Yemonga ungumu pilku sunduku lawa telemele.' nikiru.

³¹⁻³² "Nakolo, ene Sadusimene, 'Kolemele yamboma lomboroko ola na molongé.' konopu lemelemonga ungu te Pulu Yemone enendo nirimumu enene na kanoko pilimeleye? Yuni i sipe nimbendo: "Na Eporayamo kinie Aisake kinie Jekopo kinie

enenga Pulu Yemo molio." nirimu.*

Pulu Yemonga bokuna aku ungu molemomo na kanoko pilimeleye? 'Enenga Pulu Yemo molorundu.' na nirimu. 'Enenga Pulu Yemo molio.' nirimu kanumu. Pulu Yemo yu kololi yambomanga Pulu Yemo molo; yu konde mololi yambomanga Pulu Yemo." nirimu.**

³³ Yuni aku nirimu mele yambo maku toko moloringimene pilkulie yunge ungu mane sirimu unguma pilkulie pungu pungu ningu paa konopu aisili liku munduringi.

³⁴ Nakolo Yesusini aku ungu nirimumuni Sadusi yemanga ungumu pipi sinjirimu, ene ungu te na perimuna Parisi yemane* pilkulie ene liku maku toko, Yesusi molorumuna, oringi. ³⁵ Oringi kinie, enenga ye te, yu Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe konjirimu yemone 'Yuni nimbe kenjimbenje manda manjipu piliembo.' nimbe*

Yesusindu walsipe pilipelie nimbendo:
³⁶ “Ungu Mane Silimu, Pulu Yemone ungu mane sirimu pelemomanga nambolka ungu manemo yu olandopaye?” nirimu.*

³⁷ Yesusini yundu nimbendo:
 “Ungu mane olandopamo i sipe: ‘Enene enenga kamelema kinie, enenga minime kinie, enenga pilipe konginjilime kinie, akumane Ailimu enenga Pulu Yemo man-
 jiku

tondolo munduku konopu monjengi.’
 aku nimbe pelemo.* ³⁸ Aku ungu manemo yu paa tondolo, olandopamo.

³⁹ Talo sipe ungu manemo yu kinie telu sipe mele. Akumu i sipe:

‘Enene eneno yu mele mele konopu mon-
 jiku

enenga kangimu eneno
 kondo kolko nokolemele mele
 aku sikula pulu lemo yamboma
 konopu monjiku nokoko molangi.’

nimbe pelemo.* ⁴⁰ Pulu Yemonga ungu mane Mosisini sirimuma pali kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane bokuna toringi unguma pali kinie,* kanu ungumanga pulumu aku ungu manetolo mindi.” nirimu.

⁴¹ Kanu kinie Parisi yema aku siku we maku toko molangi Yesusini enendo i sipe walsipelie nimbendo: ⁴² “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimundu* enene nambolka konopu lekemeleye? Yu nae? Yu naene kalopa limbe konopu lemeleye?” nirimu kinie

enene ningindu: “‘Ye nomi Kirasimu yu ye nomi kingi, Depisini kalopa limbe ye te.’”** niringi.

⁴³ Yuni altopa ene walsipelie nimbendo: “Aku liemo ‘Pulu Yemonga, Minimu Depisinge konopuna molopalie ungu te nirimu kinie Depisini pilipelie ye nomi Kirasimundu “Ailimu” nirimu akumu nambemuna nirimu konopu lekemeleye? Depisi yuni ‘ye Kirasimu molomba mele, i sipe nirimu:

⁴⁴ “Aili ‘Pulu Ye Yawene, nanga Ailimundu nimbendo:

“ ‘Nunge opa touma nuni nokani.’ nimbu, pe ene topo manie mundunjimbu kene isili ou nu ‘na kinie pea tapu topolo ye nomitolo molopolo melema nokambili, nanga ki umbukundu ongo molani.” nir-
 imu.”*

nimbe Depisini nirimu kanumu.
⁴⁵ Depisini ‘ye nomi Kirasimu, yundu “Nu nanga Ailimu.” nirimu liemo yu pe nambe tepa Depisini kalopa limbe ye te ‘mindi, molombaye?” nirimu.

⁴⁶ ‘Yesusini aku sipe walsirimu mele pilkulie, ye akuna moloringimenga tene ungu telu kepe pundu toko manda na niringi. ‘Enene yu walsiku piliringi unguma pali yuni pundu topa anju nimbe konjirimu pilkulie, pe altoko yu ungu te walsiku pilingindu pipili kolko na walsiringi.

23

¹ Kanu kinie Yesusini yambo maku toringime kinie, yunge lombili andoli yema kinie, ungu nimbe sipelie nimbendo:

² “Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie* enene Mosisini ungu manemanga puluma mane sirimu mele yandopa mane silimele. ³ Akumunge kanu yemane ene mane silimelema pali mimi siku pilku teangi, nakolo kanu yemane mane silimele mele kanu yema eneno pilku liku na telemelemonga kanu yema enene ulu telemelema manda lelko na teangi.* ⁴ Yambo tene wale umbuni teli te tepa mimi tepalie yambo te ‘mepili.’ nimbe ola lipe buluna menjilimo mele ‘aku siku kanu yemane yambomando ungu mane siku “I siku i siku teai.” ningu, umbuni silimele nakolo laye kolte kepe ‘Lipu taponjipu meamili.’ na nilimele.*

⁵ “Kanu yemane ulu telemelema ‘we teamili.’ ningu na telemele. ‘Yambomane olio kanokolie ‘molko konjilimele.’ ningu kanangi.’ ningu uluma telemele. Pulu Yemonga ungu manema molemo pepá te kulupi toko mambelena molo kine ka tongendo ‘Yamboma paa kanangi.’ ningu

kulupi paa aili teko toko,* enenga wale pakolimenga ka moko toko monjingindu ka sulu peanga mare aili teko moko toko monjilimele.** 6 Yambomane langi nongo yambomando “Namili wai.” nilimele kinie kanu yema ongolie ye ailimenga polo kumbikundu ‘olio molamili.’ ningu konopu siku molemelela. Yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkena sukundu pukulie manie molongendo ye ailime molemele polo peanga akuna ‘molamili.’ ningu mendo puku polo akuna konopu siku molemelela.* 7 Yamboma maku toko molemele koleana andongendo mongo kenge teko ‘We yambomane olio kanoko kapi niengi.’ ningu pilkulie konopu siku pilku andoko molemelela. Yambomane enendo ‘Rapai’* nilimele kinie paa konopu silimelela.

8 “Kanu yemane aku telemele, nakolo enenga nokoli ye aili telumu mindi molemo, ene pali angenupili molemele kene yambomane “ene olionga Rapaima.” na niengi. 9 Enenga Lapa telumu mindi molemo, akumu mulu koleana molemo, akumunge mana yambo tendo ‘olionga ye ailimu’ ningu, “Tara” na niengi. 10 Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* mindi enenga nokoli ye ailimu molemo kene yambomane enendo ‘olio nokolemo yemo’ ningu, “Ye Ailimu” naa la niengi. 11-12 Yambo tene yunge imbimu yuyu ambolopa ola limbe kinie ‘Pulu Yemone,’ yunge imbimu topa manie mundumbe; yambo tene yunge imbimu yuyu topa manie mundumbe kinie ‘Pulu Yemone,’ yunge imbimu ambolopa ola linjimbe kene enenga ye te ene nokomba ye aili te molopa enenga kongono kendemande yemo molopili.”* ‘nirimu.’

13 ‘Yu lombili andolimendo ungu nimbe kelepalie Yesusini Juda yambomanga ye aili moloringimendo nimbendo,; “Ene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie, Parisi yema kinie, ene mindili nongo paa molko kenjingi! Ene topele mapele toli yema! * Enene yamboma Pulu Yemo ye nomi

kingi molopa nokolemo** mulu koleana pungí pulimele kerepulumu pipi silimele. Ene eneno sukundu na pulimele; yambo lupema pungí telemele kinie aulkemo pipi siku “Molo.” nilimelela.***

14 “(Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie ene mindili nongo paa molko kenjingi! Ene topele mapele toli yema! Enene ambo wayema liku lou siku enenga ulkema wa liku, enene ‘Yamboma kanangi.’ ningu Pulu Yemo kinie unguma sulu teko we ningu angilimele, akumunge kote walemo wendo ombá kinie ene kinie umbuni aili tepa pemba.)*

15 “Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie ene mindili nongo paa molko kenjingi! Ene topele mapele toli yema! ‘Yambo telu mindi kepe konopu alowa tepa olio lombili andomba kinie papu.’ ningu ma koleamanga kimbu kongono teko kolea sulumanga puku, nomu kusa sipimenga andolemele nakolo pe yambo te sike enene nilimele unguma pilipe lipe konopu alowa tepa lombili andolemo kinie kanu yambomo tepa kenjilimo mele paa olandopa, enene teko kenjilimele mele maniendopa, akumunge yu tepe koleana paa sike pumbe aulkemo akisinjilimele.

16 “Ene mongo keru lelimene “‘Mongo keru leli, yamboma aulkemo lipu ora siemili.” nilimele yema ene mindili nongo paa molko kenjingi! Enene yamboma mane sikulie ningindu: “Yambo tene mi lembando ‘ulke tembelemo’ imbi lepa “Paa sike tembo.” nimbelie pe “Tembo.” nimbe panjimbe mele na temba kinie uluri molo. Nakolo yambo tene mi lembando “ulke tembelena ape kanjiringi kou gollomo” imbi lepa “Paa sike tembo.” nimbelie pe “Tembo.” nimbe panjimbe mele na temba kinie kapola na temba. Yu sike kamu tepili.” nilimele.* 17 Ene aroma toko mongo keru leli yema! Mele nambolka melemo olandopaye? Kou gollo akumu mele olandopamo molo Pulu Yemo molemo ulke tembelemone kou gollo mako topa ‘Pulu

Yemonga' nimbe kake tenjilimo ulkemo olandopaye?

18 "Enene ungu te pea yamboma mane sikulie ningindu: "Yambo tene mi lembando 'Pulu Yemo popo toko melema kalemele polomo' imbi lepa "Paa sike tembo." nimbelie pe "Tembo." nimbe panjimbe mele na temba kinie uluri molo. Nakolo yambo tene mi lembando "aku polona ola melte singimu" imbi lepa "Paa sike tembo." nimbelie pe "Tembo." nimbe panjimbe mele na temba kinie kapola na temba. Yu sike kamu tepili." nilimele. 19 Ene mongo keru leli yema! Mele nambolka melemo olandopaye? Polona ola 'Pulu Yemo popo toko kalonjengi.' ningu silimele melemo olandopamo molo polomone kanu melema mako topa 'Pulu Yemonga' nimbe kake tenjilimo polomo olandopaye?

20 "Akumunge, yambo tene mi lembando 'Pulu Yemo popo toko melema kalemele polomo' imbi lemba kinie mele polona ola lemba melemo kepe imbi lepa mi lemba. 21 Aku sipela yambo tene mi lembando 'ulke tembelemo' imbi lemba kinie ulke tembelemo kinie akuna sukundu molemo yemo kinie imbi lepa mi lemba. 22 Yambo tene mi lembando 'mulu koleamo' imbi lemba kinie Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa kolea nokombando molemo polomo kepe aku polona ola molemo yemo kepe imbi lepa mi lembala.

23 "Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie, Parisi yema kinie, ene mindili nongo paa molko kenjingi! Ene 'sike unguma nikimulu.' ningu kolo toko topele mapele toli yema!* Langi kalongendo 'songo tepili.' ningu enenga poniena mele kanga lupe lupe olemomanga inie toko langine mundulimele akumanga ungu mane te pelemomo pilku tene tene ningu nosilimelemanga telu telu Pulu Yemonga ningu yu silimele.** Aku telemele nakolo ungu mane tondolo olandopa mare munduku kelko na pilku telemele. 'Yamboma apuruku yambo ailime liku taponjiku yambo kerime teko kenjiku na teko, yamboma na apuruku pali kondo kolko, Pulu Yemo 'Sike.' ningu

tondolo munduku pilku "Temolo." nilimele mele sumbi siku teko molko, aku teangi.' nimbe pelemo ungu manemando nikiru.*** Ungu mane wema pilku telemelema munduku na kelko 'mare na telemele' nikiru akuma pali telemelkanje papu. 24 Ene mongo keru lelimene "Mongo keru leli, yamboma aulkemo lipu ora siemili." nilimele yema,* ene ungu mane wema tondolo munduku pilku teko, ungu mane tondoloma na pilku telemele aku telemele mele ungu iku topo niembo:, Langi nongendo mele kanga lopalo molo lomou langine pelemo kanokolie 'Naa namili.' ningu wendo liku ele telemele, nakolo kongi kao te langine pelemo kinie na kanoko we liku toko penge mundulimele.**

25 "Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie, ene mindili nongo paa molko kenjingi! Ene topele mapele toli yema! Pellete kapomanga ulsukundu kulumiye toko konjilimele nakolo akumanga sukundu langi pelemoma enene tondolo munduku wa liku, enene eneno waka kolko eneno konopu kimbu siku limele uluma.* 26 Ene mongo keru leli Parisi yema! Pellete kapomanga sukundu kulumiye tonge kinie ulsukundu kepe kake temba.

27 "Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie, ene mindili nongo paa molko kenjingi! Ene topele mapele toli yema! 'Yambo ono koleamo kanoko peanga kanangi.' ningu pene kake telimu ape kanjilimele mele ene aku silime mele molemele. Yambo ono koleama sike ulsukundu peanga lemo kanolemele nakolo sukundu yambo kololimenga ombelema kinie mele puruli nurupuluma kinie peke lepa pelemo. 28 Ene aku siku mele molemele. Yambomane enenga kangikundu kanokolie 'Ene ye sumbi nilime' konopu lemele nakolo enenga konopuna sukundu kolo toli uluma kinie ulu pulu kerime kinie mindi si nimbe pelemo.

29 "Ene ungu manemanga puluma pilku mane silimele yema kinie Parisi yema

kinie ene mindili nongo paa molko kenjingi! Ene topele mapele toli yema! Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yando ningu silime kolemele kinie enenga ono telemele koleama teko mimi teko, sumbi nili yambomanga ono koleama au silimele. ³⁰ Aku tekolie enene ningindu: "Olio olionga anda kolepalime kinie molemelkanje enene Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilku yamboma ningu siringi yema* toko konjiringi kinie olionga anda kolepali na lipu taponjipu ene na tolemelka." nilimele. ³¹ Aku nilimelemonga 'Kanu yema toko konjiringi yambomane kalko liringi yema molemolo.' ningu eneno liku ora silimele. ³² Aku liemo kapola enenga anda kolepalimene pulu monjiku teko kenjiringi mele enene kamu teangi.

³³ "Yamboma nongo konjili, wambiyema! Ene kolo topa yamboma tepa kenjili wambiyemonga waloma! * Pulu Yemone enendo "Teko kenjiringimunge tepe koleana pai." nimbé kinie ene manda kowa pungí aulke te lembaye? ³⁴ Akumunge nane Pulu Yemone ungu umbu tonjimbema pilku yamboma ningu singí yema kinie, pilipe konginjili pemba yema kinie, mane singí yema kinie, ene molemelena lipu mundukuru. Aku yemanga mare toko konjiku, mare 'Kolangi.' ningu unju perana uku toko monjiku, mare ene maku toko Pulu Yemonga ungumu pilili ulkemanga mengo puku ka pulsene toko, koleamanga 'tamili.' ningu pulú siku akilku lombili pungí. ³⁵ Aku tengemonga ou pulu pulu, Pulu Yemone mulu matolo terimu kinie, kepe yandopa kinié kepe yambo sumbi nilime toko konjiringimunge ulu umbunime ene, Juda yambomanga ye ailime, kinie pemba. Pulu Yemonga bokuna, ou pulu pulu sumbi nili ye Epele kinie, yandopa moloringi yambo sumbi nilime kinie, yandopa Pulu Yemonga bokumu pora nilimo akuna, Berekia malo Sekaraya kinie toko konjiringi akumanga pali* ulu umbunime ene kinie pemba. Sekaraya akumu Pulu Yemonga ulke sulumina lerimu ulkemo kinie Pulu Yemo popo toko melema kaloringi polomo

kinie ai suku singine toringi kanumu. ³⁶ Nane paa sike enendo nikiru: Ou teko kenjiringi ulumanga pali ulu umbunime i yambo kinié molkomelema kinie pemba." nirimu.

³⁷ "Aku nimbelle Yesusini Jerusalleme moloringi yamboma yu kondo kolopa akumundu ungu te nimbelle nimbendo:,"

"O Jerusalleme, yamboma, Jerusalleme, yamboma, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilku yamboma ningu siringi yema toko konjiku, yuni yamboma 'liku taponjengi.' nimbe ene moloringine lipe mundurumu yema kouni toko konjiku telemele yamboma, kera gulta anumumuni yunge waloma lipe yunge kongona lopi tepa nokolemo mele nane wale aisili ene aku sipu nokolka nakolo eneno "Molo!" niringi.

³⁸ Akumunge pilieme! "Opa touma ene tonge onge kinie Pulu Yemone altopa ene na nokopa na lipe taponjimbemonga, opa toumane ongo sike toko munduku enenga koleamo kinie enenga ulke tembelemo kinie kamu toko kalongemonga ene ku penge. ³⁹ Akumunge, nane ene ungu te pea nimbu sikiru:," Ene Jerusalleme yamboma, enene nando

"Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna okomo yemo imbi ola molopa, molopa konjipili."* ningí walemonga na altoko kanonge. Ou molo." nirimu.

24

¹ Kanu kinie Yesusi, Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena ulsu pupe aulkena pumbe purumu kinie yu lombili andolime ongo ulke tembelemonga ulke lupe lupe, paa peanga angiliringime,* yu "Kanoi." ningu liku ora siringi. ² "Aku teringi kinie, yuni enendo nimbendo: "Ya, ulke tembele peanga angilimo, kanokomele melema pali paa sike nimbu sikirumu: "Pe walse ya kolea aili Jerusalleme yamboma mindili nonge walemo wendo ombá kinie, i ulke tembelemo tekisikulie kouma pali toko manie mundungí."* nirimu.

³ Kanu kinie yu ma pangí Unju Ollipi Poniena ola pupe manie molorumuna

we yamboma na molangi yunge lombili andoli yema ongo ene eneno molkolie yundu walsiku pilkulie ningindu: “Nuni niku meke tewale wendo ombáye? Pe nu nondoko oni teni walemo kinie kepe ma pora nimbé walemo kinie kepe wendo ombándo ou nambolka uluri temba kinie olio kanopolie “Kinié ombá tekemo.” nimbu pilimulúye? Ningu si.” ningu walsiringi.

⁴ Yuni enendo nimbendo:

“Kanú uluma wendo ombámonga ungu mare, yambomane ene kolo toko singí kene kanoko konjiku molangi. ⁵ Ye aisili ongo na molio mele yu mele mele kolo toko ningindu: “Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasi, akumu na.” ningulie aku siku kolo toko singí kene kanoko konjiku molangi. Yambo aisilini kanu yemanga unguma pilku liku “Sike nikimili.” ningí.

⁶ “Kolea marenga opa aili teko tenge mele pilku, ‘Opali talu opa aili i sipe i sipe wendo ombá.’ ningu we ningí kinie pilkulie mini wale na mundengi. Opa tengema kinie aku uluma Pulu Yemone ‘Ou wendo opili. Laye pe mele ya ma koleamo pora nimbé.’ nimbe, nimbe panjirimunge aku uluma sike wendo ombá nakolo aku kinie mulu matolo ou na pora nimbé. ⁷ Mulu ma pora nimbé walemo ou wendo na opili, yambo talape aili te kinie talape aili te kinie opa tekolo, ye nomi kingi marenga talapema kinie marenga talapema kinie opa tenge. Ya ma kolea tenga tenga engele lepa, ma jimi jimi tepa, aku sipe temba. ⁸ Ambo tene ambolango kokele kanopa limbendo ou mini topa mindili nolemo mele, mulu ma pora nimbé walemo kokele wendo ombándo umbuni lupe lupe aku sipema ou wendo ombá.” nirimu.

⁹ “Kanú uluma wendo ombá walemanga ‘Na lombili andoli yamboma, mindili nongo, kolangi.’ ningu ene mare, kote teko ka singí. Nanga yamboma molko nanga unguma andoko ningu singimunge koleamanga pali yambomane ene kinie mumindili kolko konopu keru panjingi. ¹⁰ Kanu umbunime wendo

ombá, walemanga na ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingí yambo aisili tondolo munduku pilingí mele siye kolko anju yando eneno konopu keru panjiku, ‘Kirasinge yamboma molele-monga mindili nangi.’ ningu enenga opa touma liku singí. ¹¹ Kanu walemanga, Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma na pilku we kolo toko yando ningu singí yambo aisili wendo ongela. Aku tenge kinie we yambo aisilini ‘Sike nikimili.’ ningu enenga unguma pilku lingí. ¹² Ulu paa keru aisili olandopa olandopa wendo ombámonga nanga yambomane anju yando, konopu monjingí mele kinie, na konopu monjingí mele kinie, siye kolongela. ¹³ Nakolo nanga ungumu munduku na kelko mulu ma pora na nipili tondolo munduku molonge yamboma Pulu Yemone, lipe taponjipe ‘Mindili nonge koleana na puku pea molopo konjipu mindi pamili.’ nimbé.* ¹⁴ Pulu Yemone ye nomi kingimu molopa yamboma nokombamonga* temane peangamo ‘Yamboma pali piliengi!’ ningu koleamanga pali andoko ningu singí kinie pe mulu ma pora nimbé walemo kamu wendo ombá.” nirimu.

¹⁵ (Na i bokumu tokoro yemone ene boku kanokomele yambomando ungu te niembo:, ‘Yesusini nirimu, ungumu inie anjukundu molemo akumu ene imbi kanokomele yambomane ungu pulumu paa pilku konjengi.’ nimbu nikiru: ‘Yesusini nimbendo:.)

“Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Denielene bokuna imbi topa nimbe sirimu mele yambo tepa pipili konjili mele paa kerimu ulke tembelena suku, Pulu Yemonga ulke suluminia kake teline angilimbemonga kolea akumu paa kalaro molomba mele nirimu, bokuna molemo. Aku mélemo akuna wendo omba angilimbe kanokolie* ¹⁶ Umbuni ailime wendo ombá tekemo.’ ningu pilku, kolea Judia poropinji koleamanga molonge yamboma enenga koleama munduku kelko, ma pangi lembamanga kowa pangi. ¹⁷ Yambo te ulke imuna ola molopili aku sipe wendo ombá kinie kanopolie, kowa pum-

bendo manie omba 'Melema lipu membo pambo.' nimbe ulkena sukundu na pupili. ¹⁸ Yambo te poniena molopalie, 'Kowa pambo.' nimbe, kelepa ulkendo pupe yunge ali wale sulumu na lipili. 'Sumbi siku kowa mindi pangi.' ¹⁹ Aku sipe wendo ombá walemonga ambo ambolango monjingime kinie, ambo ambolango ame singime kinie, 'ene manda lkisiku kowa na pungimunge, ene kinie paa umbuni wendo ombámonga ene kondo tekemo.

²⁰ "Pulu Yemo mawa tekolie, 'Ali telemo olimenga kinie, 'koro molopo manda na andomolo, wale Sambatemanga kinie manda kowa na pumulú kene kanu walemanga kanu umbunime wendo na opili.' nieyo.* ²¹ Kanu walemanga umbuni paa ailime wendo ombá, ou mulu matolo pulu monjipe terimu kinie kepe, yandopa kinié kepe umbuni aku sipe te wendo na orumu. Pe kepe aku sipe umbuni ailime na wendo ombála. ²² Kanu umbunime wendo ombá kinie Pulu Yemone, 'Nondopa pora nipili.' nimbe ou na nimbe panjilkenje yamboma pali kolemelka. Nakolo Pulu Yemone 'Nanga yamboma molangi.' nimbe mako torumu yamboma 'Pali na kolangi.' nimbe 'Umbuni wale akuma nondopa pora nipili.' nimbe, nimbe panjirimu.

²³ "Kanu umbunime omba pemba walemanga yambo marene ningindu: "Kanai! Pulu Yemone "Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu ya omba molemo." ningí molo "Nena omba molemo." ningí kinie enenga unguma na pilku, 'Sike nikimili.' ningu na piliengi! ²⁴ Ye mare ongo kolo tokolie ningindu: "Pulu Yemone mako torumu ye nomi Kirasimu na." ningí, molo kolo tokolie "Pulu Yemone ungu umbu tonjimuma pilipulie ombo nimbu sikimulu." ningí. 'Yamboma pali, Pulu Yemone 'Nanga yamboma molangi.' nimbe mako torumu yambomane kepe lipu lou sipu, nikimulu mele 'Sike.' ningu tondolo munduku piliengi!' ningu Pulu Yemone mindi ulu tondolo kapola telemoma mele manda lelko ulu paa tondolo aisili tenge. Nakolo

Pulu Yemonga yamboma aku siku kondi tonge kinie enenga unguma na pilku, liku su singí. ²⁵ Pe ulu akuma wendo ombá mele 'Ene ou piliengi!' nimbu ya nimbu sikiru mele piliei.

²⁶⁻²⁷ "Wendo ombá mele nimbu sikiru, pilkimili, kene pe yambo tene nimbendo: "Ye nomi Kirasimu,* ne yambo na peli kolea ku leline molemo." nimbé kinie 'Kanamili.' ningu akuna na payo. Molo "I ulkemonga suluminiana molemo." ningí liemo enene 'Sike nikimili.' ningu na piliengi! Muluna kariapá telemo kinie ena mudi wendo olemo koleana kepe ena pulimo koleana kepe kariapá telemo walsikale kanolemele, aku sipe Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo, 'altopa, manie ombá kinie koleamanga pali yambomane yu walsikale kanonge aku kene "Ya molemo ongo kanai." ningí kinie, molo "Ne molemo puku kanopai." ningí kinie, enenga unguma na piliengi! ²⁸ Mele kololi te lemo koleana kera ilsepema ongo maku tolemele kanumu.*

²⁹ "Kanu walemanga aku mindili nonge nikiru uluma wendo ombá kinie pe sumbi sipe, ulu lupe lupe mare wendo ombála. Akuma i sipe:,

'Kolea tangombando ena pa telemo mele na tepa, sumbulu topa, oli ipulueli pa telemo mele na tepa, kombukandipime muluna manie omba, muluna angilimo mele tondoloma* lope lope tepa anju yando pupe, aku sipe ulu lupe lupema wendo ombá.'**

³⁰ Kanu uluma wendo ombá kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kamu ombá temba mele lipe ora simbe melte muluna angilimbe kinie, 'kanokolie, koleamanga pali yambomane paa kola aili teko tenge. Pe kanoko molangi Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo tondolo pulimu kinie, pa aili tepa telimu kinie kupe tenga suku molopa kamu manie ombá yambomane kanonge.*

³¹ Kanu kinie biyukele ungu paa tondolo tepa nipili* yuni yunge angelloma lipe mundumbe kinie ene winju mendo anju yando mulu, 'ma koleamanga, pali puku Pulu Yemone 'Nanga yamboma

molangi.’ nimbe ou mako torumu yamboma sukundu sukundu lingi.

³² “Unju pikimuni telemo aku sipe ungu iku mele pelemo kene pilkulie ungu pulumu piliei. Unju piki kuku topa gomo tolemo kinie kanokolie ‘Kinié ena temba walemo wendo ombá tekemo lemo.’ ningu pilimele. ³³ Aku sipela, i ulu “Wendo ombá.” nikiruma sike wendo ombá kinie kanokolie ningimuni ‘Yu paa sike nondopa ombá tekemo. Yu paa kamu okomo.’ ningu pilingi. ³⁴ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kinié molemele yamboma ou na kolangi i “Wendo ombá.” nikiru uluma pali wendo ombá. ³⁵ Mulúmu kinie mamó kinie pora nimbé nakolo nanga ungu nilioma paa pora na nimbé.* ‘Nilio mele pali paa sike wendo ombá.’” ‘nirimu.’

³⁶ “‘Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo paa sike ombá, nakolo yu ombá walemo na pilimolo. Ipulueli ombáne, tangoli ombáne na pilimolo. Mulu koleana angelloma kepe na pilimelela. Pulu Yemonga Malo kepe naa la pilimo. Tara yuyu mindi ‘aku walemo, pilipe molemo.’” ‘nirimu.’

³⁷ “Ou ye Noa molopili yambomane teringi mele Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ombá temba kinie yambomane aku siku tengela. ³⁸ ‘Ma koleamanga pali, no ou na topili yamboma langi nongo, yema ambo liku, amboma ye puku, aku uluma mindi teko mololiku puringi.* Noa nona andoli sipi ulkemonga suku purumu kinie kepe ene aku uluma mindi we teko moloringi. ³⁹ Ene ‘Noanga ungumu, na pilku aku siku uluma mindi teko molangi no topa ‘koleama pali none aki topa, yamboma pali topa konjirimu.* Pe Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa ombá walemonga ou Noa molopili teko moloringi nikiru mele aku siku teko molongela. ⁴⁰ Yu ombá walemonga ye talo lamana* unju toko angilingilí kinie ‘Pulu Yemonga angello tene omba, ye te we molopili mundupe kelepa te lipe memba pumbe. ⁴¹ Ambo talo langi kalongele teko molongele kinie ‘angello te omba, ambo te we molopili mundupe kelepa te lipe memba pumbe.

⁴² “Akumunge enenga Ailimu ombá walemo paa na pilimele kene ‘Yu ombá.’ ningu kanoko molai.” ‘nirimu.’

⁴³ “Ene i ungumu konopu liku munduku pilieyo: Ulke pulu ye tene ipulueli wa noli ye tene yunge ulkemo omba bulsupe melema wa limbe mele pilkenje ‘Wa noli yemo ombá.’ nimbe nokopa molka kinie wa noli yemo yu manda suku na olka. ⁴⁴ Aku siku ene nokoko molai. Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* ombá enamo na pilimele kene ‘Yu sike ombá.’ ningu aku siku nokoko molangi.” ‘nirimu.’

⁴⁵ “‘Akumunge ungu te niembo:’ Kongono tenjili kendemande ye naene kongono tepa konjinjilimo kinie kanopalie yunge ye ailimuni ‘Yuni kongono silioma sumbi sipe telemomonga yu kongono simbu kinie tepa konjimbemonga na altopo konopu kimbu sipu na molombo.’ nilimoye? Kendemande ye te aku sipe mele tepa konjipe molemomo kanopalie yunge ye ailimuni yu mako topalie yundu nimbendo: “Kongono tenjili kendemandema pali nokonjiku enenga langi nongema ena mako toliomonga ene nangi moke teko sieni, nokonjiku moloi.” nimbe ‘yu tenga pulimo.’ ⁴⁶ Pe ye ailimuni kongono simumu kanu kongono tenjili kendemandemone mimi sipe tenjipe molopili ailimu kelepa omu liemo kendemandemo yu konopu sipili. ⁴⁷ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kanu ye ailimuni kanu kendemandemondo “Nanga mele nosilioma pali nuni nokonji.” nimbé.

⁴⁸⁻⁴⁹ Nakolo ‘ye ailimuni kanu kendemande yemondo nimbendo: “Nanga kendemande yamboma pali nokonji.” nimbe tenga pulimo kinie, kanu kendemande yemone tepa kenjipe “Nanga ailimu welea na ombá.” konopu lepalie yuni nokonjilimo kendemande yamboma kopene topa, no nongo kekelepa toli yema kinie langi nomba no tondoloma nombalie, aku sipe tepa kenjipe molomu liemo ⁵⁰ walse kanu kendemande yemo ‘Yunge ye ailimu ombá.’ nimbe na pilipe ‘kongono sirimu mele na tepa, walu tepa kenjipe molomba kinie ombá. ⁵¹ Omba ‘kanu

yemo tepa molomba mele kanopalie, yu paa kopene topa konjipelie, kolo tolemele yambo topele mapele toli yamboma* „kolea keru, molemelena ‘Pupili.’ nimbe lipe mundumbe. Kanu koleana yamboma paa mindili nongo kola teko pereko molonge.”** „nirimu.”

25

¹ „Aku nimbelie nirimumuni, Yesusini yuyu kelepa ombá mele ungu mare pea nimbelie nimbendo:”*

„Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa wale talo sipe mana manie ombá kinie, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba** akumu i sipe mele:

“Ye te ambo limbe uluma yamboma pea tengendo kanu yamboma maku toko moloringine yemo ombá terimu kinie pilkulie ‘Ipulueli ombá.’ ningu ambo wenepo rureponga talo enenga tepe llamema liku “Yu aulkena limulu.” ningu puringi. ² Kanu ambo wenepomanga te pakara konopu na pepili aroma toko moloringi; te pakara pilipe konginjili pepili moloringi. ³ Konopu na pepili aroma toko moloringi ambo wenepomane enenga tepe llamema mengo puringi nakolo llame karasene pea na mengo puringi. ⁴ Nakolo pilipe konginjili pepili moloringimene karasene kinie enenga tepe llamema kinie mengo puringi. ⁵ Ambo limbe yemo welea na orumuna ambo wenepoma pali uru orumuna uru peringi.

⁶ Kanu kinie ai burumi ungu te wendo omba nimbendo: “Ambo limbe yemo okomo kanayo! Aulkena liengi wai!” nirimu.

⁷ Kanu kinie ambo wenepoma ola angilku tepe llame ‘Aili tepa nopili.’ ningu teko mimi teringi. ⁸ Konopu na pepili moloringimene pilipe konginjili pepili moloringimendo ningindu: “Olionga tepe llamema kumbulkumu kene enenga karasene mare olio liku munduku siei.” niringi kinie

⁹ pilipe konginjili pepili moloringimene pundu toko ningindu: “Karasene ene kinie olio kinie manda na tembanje. Ene

sitoana puku enenga topo toko lipai.” niringi.

¹⁰ Kanu kinie sitoana topo toko lingindu puringi kinie ambo limbe yemo orumu. Kanu kinie ye ambo limbemonga langi akuna nongendo maku toringi yamboma, pilipe konginjili pepili moloringi wenepoma pea ulkena suku puringi. Kanu kinie ulke kune toko ingi siku langi nongo moloringi.

¹¹ Pe langi nongo molangi ambo wenepo sitoana puringime ongolie ningindu: “Ailimu, Ailimu, olionga kune ongo linji.” niringi.

¹² Nakolo yuni enendo pundu topa nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Na enenga imbime na pilkiru. „Ulsu molemelema manda sukundu na onge.” nirimu.” „nimbe Yesusini nirimu.”

¹³ „Aku nimbelie yuni altopa nimbendo:” „Aku sipe temba kene Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa ombá walemo kepe ene na pilku, ipulueli ou ombáne tangoli ombáne, ipulueli ombáne, na pilimele kene yu ombá nokoko konjiku molai.” „nirimu.”

¹⁴ „Nimbelie Yesusini ungu iku te pea topalie nimbendo:” „Pulu Yemone ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu, i sipe melela:”*

“Ye te kolea tenga pupe molombando yunge kendemande yema “Wai.” nimbe yunge melema “Nokonjei.” nimbelie nirimumuni, ¹⁵ enene kongono telemele mele pilipe apurupe yunge melema ene moke tepalie ye te kou pape tausini kina mele sipe, te kou tu tausini kina mele sipe, te wane tausini kina mele sirimu. Aku tepalie yu purumu.

¹⁶ Ye pape tausini kina lirimumu sumbi sipe pupe kanu koumuni bisinete tepalie nirimumuni, kou pape tausini kina olandopa pupe lirimu. ¹⁷ Aku sipela ye tu tausini kina lirimumu olandopa tu tausini kina pupe lirimu. ¹⁸ Nakolo wane tausini kina lirimumu pupe ‘Lopi teambo.’ nimbe yuni mana muru akupe yunge nokoli yemonga koumu lowa terimu.

19 Kanu kinie wale aisili omba purumu kinie kanu kendemandemanga nokoli yemo omba enendo nimbendo: “Kouma ene teringi mele kanambo liku ora siei.” nirimu.

20 Kanu kinie pape tausini kina lirimu yemone pape tausini kina olandopa pupe lirimumu memba ombalie nimbendo: “Ailimu, nuni na pape tausini kina sirinu kanumu. Nane pape tausini kina olandopa pupu lirindumu i ambolkoro kanoi.” nirimu.

21 Nokoli yemone yundu nimbendo: “Kendemande ye peangamo, paa papu terinu. Kongono wallo kolte mele sirindumu nuni teko konjirinumunge “Nuni nanga mele aisili nokonji.” nimbú kene nu ongo na pea tapu topo konopu sipu molambili oi.” nirimu.

22 Ye tu tausini kina lirimu yemo yu kepe ombalie nimbendo: “Ailimu, nuni na tu tausini kina sirinu kanumu. Nane tu tausini kina olandopa pupu lirindumu i ambolkoro kanoi.” nirimu.

23 Yunge nokolimuni yundu nimbendo: “Kendemande ye peangamo, paa papu terinu. Kongono wallo kolte mele sirindumu nuni teko konjirinumunge nanga mele aisili “Nu nokonji.” nimbú kene nu ongo na pea tapu topo konopu sipu molambili oi.” nirimu.

24 Kanu kinie wane tausini kina lirimu yemo kepe ombalie nimbendo: “Ailimu, nane pilipulie, ‘Nu bisinete tondolo munduku teko ‘Kou mone lipu nosimbumunge yamboma mindili nongi liemo mandala.’ ningu ‚kendemande yamboma ‘Kongono mindili siku teangi.’ ningu siku, ene mele wallotolo siku melema pali nunu mindi lino yemo; ‚ ponie yambomane panjinjilimele kinie nu nunu langi melema we akuku liku; rasi witimunge kilu kinie mongotolo yambo wemane kilu toko apurunjilimele kinie nu nunu rasi witi mongo we lino mele.’ na pilirindu.

25 ‚Aku siku telenomonga, nane nu pipili kolopolie na pupu nunge kou na sirinumu mana lowa terindu. Kanu koumu i ambolkoro kanoyo. I nunge koumu nunu sikiru li.” nirimu.

26 Aku nirimu kinie pilipulie nokoli yemone yundu pundu topa nimbendo:

“Teko kenjili kendemande ye kerimu, nuni pilkulie, ‘Ponie yambomane panjinjilimele akuna na nanu langi melema we akupu lipu; rasi witimunge kilu kinie mongotolo yambo lupemane apurunjilimele kinie na nanu rasi witi we lio.’ ningu pilirinu lemo. 27 Aku siku pilkulie nanga kou monemo kou benge ulkena nosilinanje papu. Aku telenanje na ombo nanga koumu wendo lipulie kou wallo kolte ola panjiku silimelka lilkelala.” ‚nirimu.‚

28 ‚Kanu kendemande yemondo aku sipe nimbe pora sipelie yuni we kendemande yemondo nimbendo:‚ “I yemo tepa kenjirimu kene yunge koumu wendo likulie tene tausini kina ambolkomo yemo siei.” ‚nirimu.‚

29 “Melema nosilimo yambomo* nane mare pea simbu, yu paa aisili nosimbe. Nakolo melema na nosilimo yambomo** yu nosilimoma kepe wendo limbu kene*** aku siku tekolie, 30 kendemande ye kerimu sumbulu toline liku paka toko pena mundeyo. Akuna yamboma paa mindili nongolie kola teko pereko molonge.”* nirimu.” ‚nimbe Yesusini nirimu.‚

31 ‚Aku nimbelie yu pe kelepa omba temba mele nimbelie nimbendo:‚

“Manie Omba Mana Ye A Lerimu Yemo yunge tondolo pa telimu kinie ombalie nimbemone, yunge mulu koleana angeloma kinie pali onge kinie tondolo pa teline suku ye nomi kingi polomo lembana yu molomba.* 32 Yunge kumbikerena ma koleana yamboma pali liku maku tonjingi. Kanu kinie kongi tapu teli ye tene yunge kongime apurupelie kongi sipisipime lupe lipe mundupe, kongi memema lupe lipe mundulimo mele aku sipe Ye Nomi Kingimuni yambo maku toko molongema apurupelie nimbemone, 33 yambo kongi sipisipi mele molongema yunge ki umbukundu lipe mundupe, kongi memema mele molongema yunge ki tarokondo lipe mundumbe.

34-36 Aku tepalie, yuni yunge ki umbukundu molonge yambomando nimbendo: “Na engelene kolorundu kinie enene na langi siringi. Na no waka

kolorundu kinie enene no kolko siringi. Na aulke ponenge orundu kinie enene na "Pea molamili oi." niringi. Na pulue wambale na panjipu we we andorundu kinie mulu wambale te siringi. Na kuru torumu kinie nokoringi. Na ka ulkena perindu kinie ongo kanoringi. Tarane 'Ene molko konjengi.' nirimuna konopu peanga pepili molemele yamboma, enene ulu akuma na kinie teringi kene, ya ongo, ou mulu matolo na lepili Tarane yu nokomba koleana ene pea 'Tapu topo molomolo.' nimbe, nimbe panjirimu koleana sukundu wai." nimbé.

³⁷ Aku sipe nimbé kinie pilkulie sumbi nili yambomane pundu toko yundu ningindu: "Ailimu,* tewale nu engelene kolorunu kinie kanopolie nu langi sirimuluye? Tewale nu no waka kolorunu kinie kanopolie nu no kolopo sirimuluye?"
³⁸ Nu ye ponengemo tena molorunu kinie kanopolie "Ulke sukundu molamili oi." nirimuluye? Mulu wambale na pakoko we we andorunu kinie kepe nu tena kanopolie mulu wambale sirimuluye? ³⁹ Nu kuru torumu kinie kepe, ka ulkena perinu kinie kepe, tewale ombo kanorumuluye?" ningí.

⁴⁰ 1 Aku siku ningí kinie, Ye Nomi Kingimuni enendo pundu topa nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: I nikiru mele i nanga angenupili imbi na mololi te kepe liku taponjiringi akumu na liku taponjiringi." nimbé.

⁴¹⁻⁴³ Kanu kinie yunge ki tarokondo molonge yambomando nimbendo: "Pulu Yemone 'Ene molko kenjengi.' nilimo yamboma, na engelene kolorundu kinie enene na langi te na siringi. Na no waka kolorundu kinie enene na 'no nambo.' ningi kolko na siringi. Na aulke ponengemo orundu kinie na "Pea molamili oi." na niringi. Na mulu wambale te na pakopo we we andorundu kinie na mulu wambale te na siringi. Na kuru torumu kinie na na nokoringi. Na ka ulkena perindu kinie na na ongo kanoringi. 1 Enene na aku siku na liku taponjiringi, kene ene nanga kumbikerena na ongo

anju puku, depelemo* kinie yunge angel-loma kinie enenga tepe we nomba pepa mindi pulimo pumbe tepe kalonjirindu** akuna anju pai." nimbé.

⁴⁴ Aku sipe nimbé kinie pilkulie kanu yambomane kepe pundu toko ningindu: "Ailimu, nu engelene kolorunu kinie kepe, no waka kolorunu kinie kepe, nu ponenge lelko orunu kinie kepe, we we andorunu kinie kepe, kuru torumu kinie kepe, ka ulkena perinu kinie kepe, olione nu aku siku molorunu kinie tewale kanopolie nu na lipu taponjirimuluye?" ningí.

⁴⁵ 1 Aku siku ningí kinie, yuni enendo pundu topa nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Enene i nanga angenupili yambomanga imbi na mololi te na liku taponjiringi aku kinie na naa la liku taponjiringi." nimbé.

⁴⁶ "Kanu kinie kanu 1 teko kenjilimele, yamboma puku kamu kamu molko kenjiku mindi puli koleana pungí, nakolo sumbi nili yamboma puku kamu kamu molko konjiku mindi puli koleana* pungí." 1 nimbe Yesusini, nirimu.

26

¹ Yesusini 1 yu pe yando ombá mele, ungu akuma nimbe pora sipelie yunge lombili andolimendo nimbendo: ² "Ene pilkimili, wale talo we omba pumbe kinie Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu Mele Pilimolo Walemo* wendo ombá. Aku walemo wendo ombá kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo "Kolopili unju perana ola uku tangi." ningi liku anju singi."** nirimu.

³ Yesusini aku sipe nirimu walemonga Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yamboma nokoringi tapu yema kinie,* ene Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa 'Kayapasi' nili ye akumunge ulkena puku liku maku tokolie niringimuni, ⁴ Yesusi kiyongo ningi ka siku tongendo langi ningi moloringi. ⁵ Ningi molkolie ningindu: "1 Nondopo tamili, nakolo Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu Mele Pilimolo Walemanga 1 uluma

tepo molamili.’ ningu, yambo aisili ya Jerusalleme ongo maku toko molongemonga yu isili ou tomolo kinie enene olio kinie mumindili kolko opa tenge kene isili ou na topo, keleamili.” niringi.

⁶ Kolea kanga Betani ye te ou kuru laká nombalie kelerimu ye te,* imbi lelko “Ye Kuru Laká Noli Saimono” niringi kanumunge ulkena Yesusi molopili ⁷ ambo te kopongo wele ma mingi paa peanga te yu molorumuna memba orumu. Kanu wele paa mune tolimunge kou mone paa aili tepa purumu. Akumu memba ombalie Yesusi langi noli polo molorumuna memba omba, ‘Yu tepo konjembo.’ nimbe, pengena ondo lenjirimu.* ⁸ Yuni aku terimu kinie kanokolie Yesusi lombili andolime konopu keru panjikulie ningindu: “Aku kopongo welemo nambemuna we teko kenjikinuye? ⁹ Aku welemo kou mone limelkanje kou aisili lipulie yambo koropama moke tepo silimelka.” niringi.*

¹⁰ ‘Enene ambomondo, aku siku, niringi, pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “I ambomo kinie nambemuna ungu aisili nikimiliye? Yuni na kinie ulu peanga te temu. ¹¹ Yambo koropama ene kinie alieli molonge nakolo na ene kinie alieli na molombo. ¹² Na ono tengemonga yuni i wele mune tolimu nanga kangine ondo lenjimu.* ¹³ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ma koleamanga pali i, nanga, temane peangamo andoko toko singi kinie i ambomone kinié temu temanemo kepe ‘Yambomane pilkulie ‘Yuni tepa konjirimu.’ ningu piliengi!’ ningulie aku temanemo toko singila.” nirimu.

¹⁴ Kanu walemonga Yesusi yu lombili andoli ye rurepo akumanga ye te, yunge imbimu Judasi Isikeriote, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime moloringine pupe, ¹⁵ ene walsipe pilipelie nimbendo: “Nane ene Yesusi ambolko ka singi aulke te lipu ora sindu liemo enene na, kou, nambepa singiye?” nirimu. ‘Aku nirimu kinie pilkulie, enene kou sillipa mongo wane paono tene* kambu toko yu siringi. ¹⁶ Kanu kinie yu kelepa yando ombalie

Yesusi lipe ene simbe aulke te koropa molorumu.

¹⁷ Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi* Koromonga pulu pulu walemo wendo orumu kinie, Juda yambomane Pulu Yemone ou enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* pilingindu kongi sipisipi walo te toko nonge mele pilkulie niringimuni, Yesusi lombili andoli yema yu molorumuna ongo walsiku pilkulie ningindu: “Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilimulúndu kongi sipisipi walo te kinié nonimu kolea tena pupu tepo mimi tepamili konopu lekenoye?” niringi.

¹⁸ ‘Aku siku ningu walsiringi kinie, Yesusini, ye te molomba mele ene lipe ora sipelie, nimbendo: “Ne kolea aili Jerusalleme, suku pukulie, ne ye akumu molombana* puku yundu i siku niengi: “Ungu Mane Silimuni i sipe nimu: “Na kinie ulu te wendo omba walemo nondopa wendo omba tekemo.** Nunge ulkena sukundu na kinie na lombili andolime kinie olio Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilimulú kongi sipisipi walomo nomolo.” nimu.” niengi.” nirimu.

¹⁹ Kanu kinie lombili andolime puku Yesusini nirimu mele tepukulie niringimuni, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilingi kongi sipisipi walo nongemo teko mimi teko nosiringi.

²⁰ Kanu kinie, ipupini ena pupe kala torumu kinie Yesusi kinie lombili andoli ye rurepo kinie, ongo, langi noli polona moloringi. ²¹ Langi nongo moloringi kinie Yesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Enenga ye tene na lipe nanga opa tuma simbe.” nirimu.

²² ‘Aku nirimu kinie pilkulie, enenga konopuna umbuni aili tepa terimu pilkulie yu mele mele walsikulie ningindu: “Ailimu, nando nikinuye?” niringi.

²³ Yesusini pundu topa nimbendo: “‘Ene nanga ye rureponga, ye te na kinie langime polo ai suku singine ola lemo

te walsikale lipu nombolo yemone na lipe, opa touma anju simbe. ²⁴ Kinié Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie tenge mele koronga ou ningu panjiringi temanemo, Pulu Yemonga, bokuna molemo mele* sike opa toumane tenge, nakolo yu lipe opa touma simbe yemo mindili nomba paa molopa kenjimbe. Yu molopa kenjimbemonga ye akumu anu-muni na melkanje papu. Yu mindili na nolka." nirimu.

²⁵ Yesusini aku sipe nirimu pilipelie Judasi, yu lipe anju simbe terimu yemo, yuni yundu nimbendo: "Rapai,* niki nu yemo na molonje?" nimbe walsirimu kinie

Yesusini yundu "Sike, nu." nirimu.

²⁶ Ene langi nongo moloringi kinie Yesusini berete te lipe Pulu Yemo kinie "Ange." nimbe ambolopa pike lepa yu lombili andolime sipelie nimbendo: "Imu nanga kangimu ene liku nangi." nirimu.*

²⁷ Pe no waene kapo te lipelie Pulu Yemo kinie "Ange." nimbe ene sipelie nimbendo: "I no waenemo, ene pali liku nangi. ²⁸ I no waene, sikirumu nanga mememo. Pulu Yemone, yu kinie yunge yamboma kinie molonge mele, ungu te nimbe panjipe mi lerimu kanu ungumu* 'Kamu wendo omba pepili.' nimbu 'Yambo aisilinge ulu pulu kerime kamu manie pupili. Pulu Yemone altopa na kanopa siye kolopili.' nimbu nanga mememo ondo lenjipulie, kolombo, aku mememo imu.** Akumu ene pali liku nangi. ²⁹ Nane enendo i sipu nimbu sikirumu: Isili ou na no waene altopo paa na nombó. Pe mindi, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana* ene kinie no waene kondemo kelepo nombó." nirimu.

³⁰ Langi nongo pora sikulie, ene Pulu Yemonga konana te ningulie, pena puku ma pangi Unju Ollipi Poniena ola puringi.*

³¹ Kanu kinie Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: "Paa kinié ipulueli, opa toumane, na kinie tenge ulumu kanokolie enene pali na munduku kelenge. Aku siku tenge mele, Pulu Yemone ou nirimu yunge bokuna molemo

kanumu. Pulu Yemone ungu iku te topalie, nimbendo:

" "Kongi sipisipi tapu yemo tangi." nimbú,

yu tonge kinie sipisipime bulu balu ningí.**

nirimu, aku mele kinié wendo ombá. ³² Isili ou na toko konjingí kinie ene sike bulu balu ningí, nakolo na lomboropo ola molopolie nimbumuni, na kumbi lepo kolea Gallilindu pumbu, ene pe akilku akuna onge kinie altopo pea molomolo." nirimu.*

³³ Yesusini aku sipe nirimu kinie pilipelie, Pitane nimbendo: "Nu kinie ulu te wendo ombámonga kanokolie enene pali 'Nu sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele manie pumbe kinie nu munduku kelengi liemo nane nu aku sipe paa mundupu na kelempo, paa molo." nirimu.

³⁴ Yesusini pundu topa nimbendo: "Nane nu paa sike nimbu sikirumu: Paa kinié ipulueli, kera gulta ou ko na topili nuni, pipili kolkolie, wale yepoko nando kolo toko "Yu naeye? Na na kanolio." nini." nirimu.

³⁵ Nakolo Pitane yundu nimbendo: "Na nu kinie tapu tolembolomonga olto pea "Tomolo." níngi liemo kepe nu "Naa kanolio." paa na nimbú." nirimu. Lombili andoli ye wemane pali " "Nu na kanolemolo." paa na nimulú." niringila.

³⁶ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea 'Gesemani' niline puringi. Akuna puringi, kinie yuni enendo nimbendo: "Na anju pupu Pulu Yemo kinie ungu nipukuru kene ene ya molai." nirimu. ³⁷ Aku nimbelle Pita kinie Seperi malo, Jemisi kinie Jonotolo, pea lipe memba pupelie, 'Na teko kenjingí ulumu paa nondopa wendo ombá tekemo.' nimbe pilipelie, yu yuyu kondo kolopa konopu keru panjipe kamelena mindili tepili molorumu. ³⁸ Yuni enendo nimbendo: "Nanga konopuna umbuni paa aili te tepamo kene na kolkoro none tekemo. Ene uru na peko na kinie pea tapu topo nokopo konjipu molamili, ene ya we mimi siku kanoko molai." nirimu.

³⁹ „Aku nimbelle, yu yuyu laye kolte anju pupe koporongu langopa tamalu pepalie Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepalie nimbendo: “Nanga Tara, na nondopo „mindili noli, no mingine no nombómo* ‘Naa nambo.’ nini aulke te lemo liemo paa papu nakolo ‘Nane tepolie nanu konopu simbu.’ konopu lekero mele na teambo. Nuni kanoko peanga kanoni ulumu mindi teambo.” nirimu.

⁴⁰ Aku nimbelle kelepa yunge lombili andoli ye yepoko moloringine yando omba ene uru peringi kanopalie Pitando nimbendo: “Ene uru na peko na kinie ena laye kolte manda we kanoko konjiku na molemelkaye? ⁴¹ ‘Kurumanga nomi Setenene, olio kondi tomba kinie tepo kenjimulú kene.’ ningulie „uru na peko, Pulu Yemo kinie ungu ningu kanoko konjiku molayo. Sike ‘tepo konjemili.’ nimbu konopumane pilimolo nakolo temolondo kangimu siye tepa tondolo na pulimo.” nirimu.

⁴² Aku sipe nimbelle yu altopa anju pupe ou Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa terimu mele altopa nimbendo: “Nanga Tara, na ‘Mindili noli, no mingine nomo nani.’ nirinu nomo na nombó kinie we pemba liemo nuni ‘Wendo opili.’ konopu leno mele na kinie wendo opili.” nirimu.

⁴³ Altopa yando orumu kinie ene uru orumuna altoko uru peringi kanopalie ⁴⁴ yu altopa wale yepoko sipe anju pupe Pulu Yemo kinie ungu ou nimbe mawa terimu mele altopala nirimu.

⁴⁵ Kelepa yando ombalie lombili andolimendo nimbendo: “Nambemuna we uru peko mulu pilku molemeleye? * Kaname! Yemone Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo „tonge, ulu pulu keru telemele yema lipe simbe enamo** wendo ombá tekemo. ⁴⁶ Ola angilku pamili wame! Na lipe anju simbe yemo okomo kanai!” nirimu.

⁴⁷ Yesusini „kolea Gesemani yu lombili andolimendo, aku nimbe molopili yu lombili andoli rurepo akumanga ye Judasi orumu. Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie,* Juda yambomanga tapu yema kinie, kanu yemane liku munduringi

ye aisili, yambo toli lou pulsema kinie kopema kinie mengo, Judasi kinie oringi.

⁴⁸ Ou Yesusi molorumuna naa wangi Yesusi Juda ye ailime lipe simbe nimbe panjirimu ye „Judasini, ene Yesusi yu ipu-lueli manda kanonge mele nimbe sipelie nimbendo: “Nane ye te kanopolie kangulumbu akumu Yesusi. Yu ambolko ka siei.” nirimu. ⁴⁹ „Aku yema, oringi kinie „Judasi, yu Yesusi molorumuna sumbi sipe ombalie “Rapai,* nu akuna angilinu lemo.” nimbe omba yu kangulurumu.

⁵⁰ Aku terimu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Ano, nuni teni okono mele sumbi siku tei.” nirimu.

„Judasini Yesusi kinie terimu mele, kanokolie oringi yemane yu liku ka siringi. ⁵¹ Aku teringi kinie kanopalie Yesusi pea tapu toko angiliringi ye tene* yunge lou pokete napimu kulu topa wendo lipe Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye te topa yunge komu te topa laká lenjirimu, aku komumu wendo orumu.

⁵² „Yuni aku terimu kinie kanopalie, Yesusini yundu nimbendo: “Nunge lou pokete napimu altoko lakilí! Lou napi liku yambo tonge yamboma lou napini toko konjingíla, aku kene „Molo.’ nimbu lou napimene ulu te na teamili, ⁵³ Nane nanga Tara walsipulie “Liku taponji.” nilkenje yuni angello ami talape rurepo,* molo olandopa malapunge telu molo talo, tamburembu na “Liku taponjengi pai.” nimbe lipe mundulke akumu nu na pilkinuye? ⁵⁴ Nakolo „angellomane ongo opa toumane na ‘na tangi.’ ningu liku taponjilimelkanje, Pulu Yemonga bokuna na kinie wendo ombá nimbe molemo mele nambe tepa wendo olkaye?” nirimu.

⁵⁵ „Aku nimbelle, Yesusini „yu ka singí oringi, ye aisili ongo moloringimendo nimbendo: “Na ‘yambo topa wa noli yere molemo.’ konopu lelkolie na ka singindu yambo toli lou pulsema kinie kopema kinie mengo okomeleye? Ulke tembele „kerepuluna we yamboma maku toko molemele, koleana alieli ene pea molemolo kinie ungu mane sipu molio kinie na liku ka na silimele kanumu. ⁵⁶ Nakolo i sipe wendo okomo ulumanga pali Pulu

Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye marene ulu mare, na kinie, pe wendo ombá mele ou ningu bokuna toringi molemo mele kamu wendo okomo." nirimu.

Kanu kinie yu lombili andolime pali, 'Olio pea ka singinje.' ningu pilkulie, yu munduku kelko ene talopa lelko puringi.

⁵⁷ Kanu kinie Yesusi ka sikulie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa Kayapasi molorumuna mengo puringi. Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* Juda yambomanga tapu yema kinie, enene, 'Yesusi kote tenjipu piliemili.' ningu, akuna ou ongo maku toko moloringi.

⁵⁸ Nakolo, Yesusi mengo puringi kinie, Pita lombili aki lipe taka lepa pupe, Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga ulkena, ulke angilipe pala mele makapu terimu, ai suku singine yambo maku toringi kolea we lerimuna paa sukundu pupe, 'Yesusi nambe tengenje piliembo.' nimbe, Yesusi nokoko moloringi, ele yema kinie molorumu.

⁵⁹ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga kanjollo yema* pali kinie, akumane Yesusi yu toko konjingindu ulu te tepa kenjirimu ulu te 'Yambo tene 'yu i sipe i sipe tepa kenjirimu.' nimbe kolo topa nipili.' ningu yambo te koroko moloringi kinie ⁶⁰ yambo aisili ongo ungu mare kolo toko niringi nakolo enene yu manda toko konjingi ungu te na niringi.

Laye pe mele yambo talo ongolo ⁶¹ kolo toko, ningilindu: "I yemo i sipe nirimu, pilirimbulu,": "I Pulu Yemo, popo toko kaloli, ulke tembelemo nane topo tekisipulie wale yepoko omba pupili ulke tembele, konde, te manda kolo wangopo takombo." nirimu.* Yuni aku nirimumunge 'Yu Pulu Yemo mele molio.' konopu lepalie aku nirimumu nimbe kenjirimunje,." niringili.

⁶² Aku niringili pilipelie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo ola angilipe Yesusi walsipelie nimbendo: "Ungu te pundu toko na nikinuye? Nu, ningu kenjirinu mele, nikimbilimu

nambolka ulumu ningu kenjirinumundu nikimbiliye?" nirimu.

⁶³ Nakolo Yesusi ungu te pundu topa na nimbe we angilirimu.

Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone yundu altopa nimbendo: "Nu moleno mele paa sike ningu sieni, Konde Molopa Minda Puli Pulu Yemo pilipe molopili "Paa sike nikiru." ningu mi lelkolie, Pulu Yemo yunge Malo,* yuni olio "Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu** sike nu molo moyoye? Olio paa ningu si!" nirimu.

⁶⁴ Yesusini nimbendo: "Akumu na." nirimu, "Ungu te pea enendo pali nikirula. Pe walse Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo, Ye Tondolo Olandopa Pulimu, kinie melema nokombando, yunge ki umbukundu molopa, kupemanga ola molopa manie ombá ene kanonge." nirimu.

⁶⁵ Aku sipe nirimumunge, 'Yu Pulu Yemo mele molio.' nimbe nirimuna, pilipelie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone, paa pilipe keripilipe, yunge wale pakolimu yuyu ambolopa sungu sipelie nimbendo: "Kinié yu yuyu paa sike Pulu Yemo ungu taka tonjikimu kene pilipulie mongo lirimu mele nimbe simbe yambo te pea nambemuna koromoye? Yu yuyu paa sike Pulu Yemo ungu taka tonjikimu pilkimulu.

⁶⁶ Nambolka konopu lekemeleye? Yu kinie nambe teamiliye?," nirimu kinie

enene ningindu: "Yu Pulu Yemo ungu taka tonjimumunge topo konjimulu liemo papu." niringi.

⁶⁷ Kanu kinie enene yunge kumbikerekena lkambe toko munduku, ki lumuni toringi. Marene yu laruwe tokolie ningindu: ⁶⁸ "Nu 'Pulu Yemone olio nokopa konjimbe ye te "Lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu molio.' nilino kene naene nu tokomonje ningu si." niringi.*

⁶⁹ Kanu kinie Pita yu pena mele, yamboma liku maku toringi koleana molorumu kinie* kongono tenjili kendemande ambo te Pita molorumuna omba yundu nimbendo: "Nu kepe Gallilli disiriki ye

Yesusi kinie pea tapu toko moloringi kanumanga ye te lemo.” nirimu.

⁷⁰ Nakolo akuna moloringi yamboma pali kanoko molangi Pitane kolo topalie “Molo.” nimbe “Nu niku mele na na pilkiru.” nirimu.

⁷¹ Aku nimbelle Pita yu ulke kerepu-luna pupe molopili kongono tenjili kende-mande ambo tene yu kanopalie akuna moloringi yambomando nimbendo: “I yemo yu Nasarete ye Yesusi kinie pea tapu toko molongi ye te lemo.” nirimu.

⁷² Pitane altopa “Molo. Nuni niku yemo na na kanolio.” nimbelle Pulu Yemonga imbi lepa mi lerimu.

⁷³ Laye kolte pe mele, Pita angilirimuna nondoko angiliringi yemane, yu ungu laye lupe mele nirimu mele pilkulie, yu angilirimuna ongolie yundu ningindu: “Kolea Gallilli disiriki yambomane ungu nilimele mele nu aku siku ungu niku pilkimulu. Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea Gallilli disiriki yemala, nu kepe Gallilli ye te, aku kene ‘Nu paa sike yu lombili andoli ye te lemo.’ konopu lekemolo.” niringi.

⁷⁴ Aku niringi kinie Pitane Pulu Yemonga imbi lepa tondolo mundupe mi lepalie nimbendo: “Paa sike nikiru. Ene nikimili yemo paa na kanolio. Kolo tokoro liemo Pulu Yemone na topa konjipili.” nirimu.

Aku nirimu kinie tamburembu kera gulta ko torumu.

⁷⁵ Aku terimu kinie pilipelie Yesusini yundu “Kera gulta ou ko na topili nuni wale yepoko kolo tokolie “Yu na kanolio.” nini.” nirimu ungu kanumu Pita kelepa pilirimu.* Pilipelie, ‘Ama, paa tepo kenjindu lepamo. ‘Paa na tembo.’ konopu lerindu mele sike tendu.’ nimbe pilipelie, pena pupe kola paa aili tepa terimu.

27

¹ Ipulueli ou kolea kokele tangorumu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie,* Juda yambomanga tapu yema kinie enene pali, Yesusinge kotemo pilku pora sikulie, ‘Yu topo konjemili.’ ningu, ningu panjiringi. ² Aku ningu panjikulie yu liku, ka toko, mengo puku, ‘Romo,

gapomano ye nomi Paillate molorumuna mengo puku kote tenjiringi.

³ Kanu kinie Judasi, yu Yesusi lipe yunge opa touma sirimu ye kanumu, Yesusinge kotemo pilkulie “Kolopili, toko konjengi.” niringi kinie pilipelie yuni Yesusi ene lipe sirimu mele pilipe keru pilipelie kelepa konopu alowa tepa enenga kou sillipa wane paono tene ou yu siringime kelepa memba pupe Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Juda yambomanga tapu yema kinie sipelie nimbendo: ⁴ “Nane ye ene lipu sindu kanu yemo yu ulu te tepa na kenjili yemo* ‘Toko konjengi.’ nimbu lipu sindumu paa ulu pulu keru te tendu.” nirimu.

Nakolo enene pundu toko ningindu: “Akumu olionga ungu te molo. Nu nuni mindi olio liku sinu. Akumu nunge kongonomo.” niringi.

⁵ Kanu kinie Judasi yuni kou sillipa kanuma memba pupe, Pulu Yemo popo toringi, ulke tembele palana topa anjukundu mundupelie yu ene mundupe kelepa anju purumu. Anju pupelie ‘Ka nombo kolambo.’ nimbelle ka te lipe memba pupelie ka nomba kolorumu.

⁶ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene kou kanuma, manie polona, lerimu kanoko likulie ningindu: “I kouma yambo topo konjimulundu simuluma kene ulke tembele kouma kinie tere lepo nosimulu kinie kapola na temba. Akumunge ungu mane te pelemo kene na noseмили.” ningulie ⁷ ungu te ningu panjikulie ningindu: “I kou monemane mingi sosipene mane tepa mimi telemo yemonga mamu topo topo liemili. Yambo ma te na lepa enenga kolea suluna yambo ya ongo molemelemanga yambo kolongema akuna ono teangi.” ningulie aku siku topo toko liringi. ⁸ Kanu kou monemane ye te toko konjingi aulkemo akisinjiringi koumane, aku teringimunge kanu mamu imbi lelko ‘Yambo Toko Meme Ondoringi Mamu’ niringi mele kinié kepe aku sipu nilimolo.

⁹⁻¹⁰ Juda ye ailimene, aku siku teringimunge Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Jeremayane ulu te pe wendo

ombá ou nirimu mele kamu wendo orumu. Yuni nimbendo: "Ailimuni nando "Tei." nirimu mele ene aku siku tengendo Isirele yambomane "Ye akumu kou sillipa wane paono tenene topo toko liengi." niringi kouma likulie, kanu koumane mingi sosipene mane tepa mimi terimu yemonga mamu topo toko liringi."*

¹¹ Judasi aku sipe tepa molopili Yesusi Romo gapomano ye nomi ,Paillate, molorumumunge kumbikerena angilirimu kinie kanu ye nomimuni ,yunge kotemo pilipelie, yu walsipe pilipelie nimbendo: "Nu Juda yambomanga ye nomi kingimu molo moloye?" nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: "Sike niku. Akumu na." nirimu.

¹² Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, ,Juda yambomanga, tapu yema kinie, enene Yesusi kote tenjiku Paillatendo ,kolo toko, ungu aisili ningulie ningindu "Yesusi yu tepa kenjilimo." ningu yu kote tenjiringi kinie Yesusi yu ungu te na nimbe we angilirimu.

¹³ ,Yesusini ungu te na nirimu kanopalie, Paillatene yundu nimbendo: "Nu ulu keru aisili terinu nikimili mele nu na pilkinuye?" nirimu kinie

¹⁴ Yesusi ,yu tepa kenjirimu niringi mele, pundu topa ungu telu kepe na nimbe ,karaye na tepa we angilirimu kinie kanopalie Romo, gapomano ye nomi kanumuni paa mini wale mundupe konopu aisili lipe mundurumu.

¹⁵⁻¹⁶ ,Yesusi kote tenjiku molangi, ye te, yunge imbi Barapasi, yu mongo lirimu mele yamboma pali pilku moloringi kanu yemo yu ka ulkena perimu. ,Ponie tenga tenga, Juda yambomane kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilingindu* langi noringi walema wendo orumu kinie enene ka ulkena perimu ye te imbi lelko "Wendo liku mundoi." ningu mawa teringi kinie ,Romo, gapomano ye nomimuni kanu yemo wendo lipe yamboma sirimu. ¹⁷ ,Aku siku te pu

opu teringi walema kamu wendo omba pepili Yesusi kote tenjiringi pilipelie nirimumuni, ,Juda yamboma liku maku toko moloringi kinie Paillatene ene walsipelie nimbendo: "Ye nae ka ulkena wendo lipu ene siembo konopu lekemeleye? Ye Barapasi wendo lipu siembo, molo enene "Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu."* nilimele ye Yesusi wendo lipu siemboye?" nirimu. ¹⁸ ,We yamboma Juda yambomanga ye ailime munduku kelko enenga unguma liku su siku Yesusinge ungumu pilku yu lombili andoringimunge Juda yambomanga ye ailime, ,Yesusi kinie konopu keru panjikulie* kote tenjiringine pilipelie Paillatene aku sipe nirimu.

¹⁹ Paillate kote pilili polona ,molopa 'Juda ye ailimene pundu toko ungu te ninginje.' nimbe nokopa, molorumu kinie yunge menuni ungu te yu molorumuna nimbe mundupelie nimbendo: "Nuni andi ye sumbi nilimu ulu te na tei. Kinié yu kumbu tepo kanondumunge nanga konopuna umbuni aisili wendo omu kene yu ulu te paa na tei." nirimu.

²⁰ ,Paillatene "Ka ye nae wendo lipu siemboye?" nirimu kinie pilkulie, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, ,Juda yambomanga, tapu yema kinie, enene we yamboma kondi toko ungu umbu tonjikulie " "Yesusi topa konjipili. Barapasi wendo lipe sipili." niei." niringi.

²¹ ,Aku niringi kinie pilipelie Romo, gapomano ye nomimuni enendo "yetolonga 'nae wendo lipu siembo.' konopu lekemeleye?" nimbe walsirimu kinie

enene pundu toko ningindu: "Ye Barapasi ,wendo liku yando si." niringi.

²² Aku niringi kinie pilipelie Paillatene enendo nimbendo: "Aku liemo, enene "Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu." nilimele ye Yesusi, nambe teamboye?" nimbe walsirimu kinie

enene pali "Yu unju perana kolopili uku toko panji!" niringi.

²³ Aku niringi pilipelie yuni enendo nimbendo: "Aku nambemunaye? Yu

mongo nambolka mongore limuye?" nirimu.

Nakolo enene „altoko, paa tondolo munduku ningindu: “Molo! Yu kolopili, unju perana uku toko panji!” niringi.

²⁴ Yunge ungumu na pilku, opa tenge teringi kanopali Paillatene no mare kolopa lipe, yambo liku maku toko angiliringime kanoko molangi ki kulumiyeye topalie nimbendo: “I yemo toko konjingi kolomba kinie* ene kinie ungu pemba; nanga ungu te na pemba.”** nirimu.

²⁵ „Aku sipe nirimu kinie pilkulie, yambomane pundu toko ningindu: “Yu tonge kolombamonga umbuni pembamo olio kinie olionga ambolangoma kinie pepili.” niringi.

²⁶ Kanu kinie ye Barapasi ka ulkena wendo lipe ene sirimu. „Aku tepalie, Yesusi lipe „yunge ami yema, sipelie nimbendo: “Yu ka pulsene tokolie pe ‘Unju perana kolopili.’ ningu mengo puku unju perana uku toko panjipai.” nirimu.

²⁷ Kanu kinie „Romo, gapomano ye nomimunge ami yemane Yesusi liku kanu ye nomimu perimu ulke aili* akuna suku „yamboma liku maku toko moloringi koleana, pukulie, enenga ami talape yema pali „Yesusi ya molemona, sukundu sukundu wai.” niringi. ²⁸ Kanu kinie yunge mulu wambalema kulku wendo linjiku, ‘Yu ye nomi kingi te none tepili.’ ningu mulu wambale kondoli peanga te pakonjiku, ²⁹ unju ka koko molorumu te mulkupiye teko ‘Ye nomi kingimunge waniemo.’ ningu pengena mere mundunjiku, kingimene unju kope te we ambolemele mele koló te liku yunge ki umbukundu amonjikulie niringimuni, yu angilirimuna koporongu langoko ungu taka tonjiku imbi we kólo toko ola linjingindu “Juda yambomanga ye nomi kingimu, nu angilinoye?” ningu ³⁰ yunge kumbikerena lkambe toko kanjiku, koló kope ambolorumumu liku yunge pengena kope to pu opu teringi.

³¹ Yu aku siku ungu taka tonjiku pora sikulie mulu wambale kondolimu kulunjiku, yunge ou panjirimu mulu wambalema altoko panjinjikulie “Yu unju

perana kolopili, panjipamolo.” ningu yu liku mengo puringi.

³² „Romo ami yemane Yesusi Jerusalleme palana, ulsu mengo pungí pukulie niringimuni,* kolea Sairini** ye te, yunge imbi Saimono, ambolko liku ka mele siku Yesusi kolomba unju peramo “Kolo wangoko menji.” ningu siringi. ³³ „Pukulie, kolea Golkota puku akuna moloringi. (Golkotanga ungu pulumu ‘penge ombele leli koleamo’.) ³⁴ „Yesusi akuna mengo pukulie niringimuni, ‘Yamboma mindili na nangi.’ ningu, no waenena suku maratene kombili teli te munduku nosiringi aku no waenemo* ‘Yu nopili.’ ningu, siringi nakolo aku no waenemo nomba pilipelie “Molo.” nimbe na norumu.**

³⁵ Kanu kinie „ami yemane, yu unju perana ola panjikulie unjumu liku ola anjiringi. „Aku tekolie, ou unjuna ola uku toko na panjikulie, yunge mulu wambale „kulunjiku nosiringime, ‘Moke teamili.’ ningu ene yu mele mele lingi mele pilingindu kou kate teko pe mulu wambalema liringi.* ³⁶ Pe yu unju perana ola angilipili tapu teko kanoko moloringi. ³⁷ ‘Yu mongo lirimu mele yamboma kanangi.’ ningu
I YE YESUSI JUDA YAMBOMANGA YE NOMI KINGIMU
ningu imbi toko yunge pengena olakondo unjuna monjiringi.

³⁸ Opa tekolo melema wa liringili ye talo pea unju pera talonga uku toko panjiringila. Te Yesusi yunge ki umbukundu uku toko, te ki tarokondo uku toko panjiringi.*

³⁹ Akuna ongo puringi yambomane Yesusi „kanoko keru kanokolie yu, ungu taka tonjiku iri mele tokolie ⁴⁰ ningindu: “Aa! “Ulke tembelemo tekisipulie altopo wale yepoko omba pupili takopo limbu.” nimiru yemo,* ‘Naa kolambo.’ ningu nu nunu liku taponji. Nu sike Pulu Yemonga Malo liemo unju perana manie oi.” niringi.

⁴¹ Aku sikula Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* „Juda yambomanga, tapu

yema kinie, enene kepe yu ungu taka tonjikulie ningindu: ⁴² “Yu yambo wema ‘Naa kolangi.’ nimbe lipe taponjirimu nakolo yu yuyu ‘Naa kolambo.’ nimbe manda na lipe taponjikimu. Yu ‘Isirele yambomanga ye nomi kingimu, ‘molio.’ nilimo mele sike aku sipe, molemo liemo yu yuyu unjuna manie opili. Yu yuyu unjuna manie ombá kinie kanopolie ‘Yu sike olionga ye nomi kingimu.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo.* ⁴³ Yuni ‘Pulu Yemone na lipe taponjimbe.’ nimbe tondolo mundupe pilipe molemo kanumu; yu “Pulu Yemonga Malo molio.” nilimo* kene Pulu Yemone yu kanopa peanga kanopa, ‘Yu manie we olkanje papu.’ konopu lemu liemo kapola, yu omba yu lipe taponjipe, unjuna wendo lipili. ‘Aku sipe temu liemo ‘Yu sike Pulu Yemonga Malo.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo,” niringi.

⁴⁴ Wa noli ye talo yu kinie unjutolonga uku toko panjiringi yetolone yu aku siku ungu taka tonjiringilila.

⁴⁵ ‘Yesusi unjuna ola we angilipili, ai tangoli ena tuwellepo killoko terimu kinie kolea pali sumbulu topalie, pe ipupini ena tere killoko terimu kinie kelerimu.

⁴⁶ Ipupini ena tere killoko mele terimu kinie Yesusini ru nimbelle nimbendo: “Elloi, Elloi, llama sapatani.”

nirimu. Akumu Juda yambomanga ungu te. Akumunge pulumu i sipe:

“Nanga Pulu Yemo, nanga Pulu Yemo, na nambemuna munduku kelenuye?”* nirimu.

⁴⁷ Akuna nondoko angiliringimenga marene yuni aku nirimu kinie pilku, sundukulie, ningindu: “Pilieme. Yu Illainja walsikimu.” niringi.*

⁴⁸ Aku nirimu kinie piliringimenga ye te tamburembu lkisipe pupe ulú pinje mele te lipe no waene kombili teli mare akuna panjipelie, ‘Yesusi no waene kombili teli pinjena pelemomo nopili.’* nimbe memba omba unju pepena tenga ka topa olando sirimu. ⁴⁹ ‘Nakolo yu no waenemo sirimu mele kanokolie, we yambomane ningindu: “Molo. Kinié unjuna we angilipili. Illainjane sike yu ‘Naa kolopili.’

nimbe lipe taponjipe manie limbendo okomonje, kanopo kanamili.” niringi.

⁵⁰ Yesusini ungu te tondolo ru nimbelle,* pe yunge minimundu ‘Pui.’ nimbe yu kolorumu.

⁵¹ Yu aku sipe kolorumu kinie, ulu aili mare, walsikale, wendo orumu. Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele, Jerusalleme suku angilirimu akuna sukundu Pulu Yemo molorumu, suluminia paa kake telimunge kerepuluna, ‘Yamboma sukundu na pangi.’ ningu ou alieli, mulu wambale aili tene pipi siku panjiringi angilirimu. ‘Yesusi kolopa pora sirimu kinie, kanu mulu wambalemo ai suku singine olakondo maniendo sipe olá torumu.* ‘Aku tepa,’ ma jimi jimi te tepa, kou ailime topa ungu mengu topa, ⁵² yambo ou ono teringi koleama anju yando pupe, Pulu Yemonga yambo kake teli ou koloringime* ‘Pulu Yemone, topa makinjirimu. ⁵³ Lomboroko ola molko ono kolea peringine wendo ongolie, Yesusi pe lomboropa ola molorumu kinie Pulu Yemonga kolea aili kake teline* suku pukulie yambo aisili ‘Kanangi.’ ningu puringi.

⁵⁴ ‘Romo, ami ye wane anderete nokorumu yemo kinie, yu pea Yesusi terimu mele tapu teko kanoko moloringi ami yema kinie, enene ma jimi jimi tepa ulu lupe lupema wendo orumu kinie kanokolie ene paa mini wale mundukulie ningindu: “I yemo yu paa sike Pulu Yemonga Malo lepamo.” niringi.

⁵⁵ Ambo aisili mele, ‘Yesusi unju perana kolorumu, akuna sulu teko kanoko angiliringi. Ou kanu amboma, enenga pulu, kolea Gallilli disiriki munduku kelko Yesusi lombili andoko liku taponjiku nokoko, Jerusalleme pea, oringi amboma. ⁵⁶ Enenga ambo te Makatalla taono ambo Maria, te Jemisi kinie Josese kinie eltenga anumu Maria, te ye Seperinge malotolonga anumu.

⁵⁷ Ipupini, kolea kala tomba terimu kinie Arimatia taono ye kamako te, yunge imbi Josepo, yu kepe Yesusi lombili andorumu ye te, yu omba ⁵⁸ ‘Romo gapo-manu ye nomi, Paillate molorumuna pupe, “Yesusinge onomo na si.” nimbe

mawa terimu kinie Paillatene yu “Onomo lipili.” nimbe „ami yemando nimbe mundurumu.”

⁵⁹ „Paillatene “Kapola.” nirimu kinie, Josepo pupe onomo manie lipe, mulu konde tene lipe kulupi torumu. Kulupi topalie ⁶⁰ kou kande konde te, Josepo yu ‘Kolombo kinie akuna na ono teangi.’ nimbe kou kande te akupe nosirimu kou kandemonga suku memba pupe nosirimu. Nosipelie kou kande kerepuluna kou aili te perele marele memba omba pipi sipelie yu kelepa purumu. ⁶¹ Makatalla taono ambo Maria kinie Maria te kinie* elte kou kandemo lerimu kerepuluna nondoko „yu onomo kou kandena nosirimu mele kanoko,”** moloringili.

⁶² „Kanu kinie,„ ‘Opali „koro molomolo wale, Sambatemo.’* ningu pilkulie, kinié mele, melema undu undu siringi kanu walemo pora nirimu kinie opalikundu Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Parisi yema kinie,** ene „Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna puku liku maku toko angilkulie ⁶³ ningindu: “Ye Ailimu, ye kanumu ou na kolopa we molopalie yambomane ‘Sike.’ ningu pilingi unguma kolo topa nirimu kanu yemo yu “Kolopolie wale yepoko omba pumbe kinie lomboropo ola molombo.” nirimu* olio pilirimulu kene ⁶⁴ „nuni ami yemando, “Kanu yemo „bonongo, ono tengi kou kandemo wale yepoko paa mimi siku nokai!” nieni. Naa nokonge kinie yunge lombili andoli yemane onomo ongo wa liku mengo pukulie “Yu lomboropa ola molopa omba pumu.” ningi. Aku siku kolo toko ningi kinie yu ou ‘Sike nikimu.’ niengi.’ nimbe kolo torumu ungumu maniendopa, enene ‘Yambomane ‘Yuni sike aku sipe temu.’ niengi.’ ningu kolo tonge ungumu paa olandopa pemba.” niringi.*

⁶⁵ Paillatene „Juda ye ailimendo, pundu topa nimbendo: “„Aku liemo,„ ami ye mare liku mengo puku, “Yemo ono tengi koleamo nokoko konjengi.” ningu monjiku, ‘Yambomane ono koleamo ulu te na teangi.’ ningu ‘Aulkemo tondolo pipi siemili.’ konopu lenge mele teangi.” nirimu. ⁶⁶ „Aku nirimu kinie, pilkulie

ami ye mare liku mengo puku, yambo ono kou kandemo pipi siringi koumu pala teko pele lelko enenga imbimu akuna toko monjikulie, “Ami yema akuna nokoko molangi.” ningu monjikulie „ene puringi.”

28

¹ „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo pora nimbe, enenga pulu pulu kongono walemo* wendo ombando kolea tangombando muni lerimu kinie Makatalla taono ambo Maria kinie, Maria te kinie,** pukulu „Yesusinge, onomo nosiringi kou kandena „onomo, kanongele puringili.

² Ailimunge mulu koleana angello te manie orumu kinie ma jimi jimi paa tondolo tepa terimu.* Angellomone omba kou kandena pupe kou kande kerepulumu pipi siringi koumu wendo lipe perele marele memba pupe nosipe akuna ola molorumu. ³ Kanu angellomonga kumbikeremo kariapá tepa pa telemo mele pa tepa, mulu pakorumuma kalopera topa paa kake telemo mele kake terimu. ⁴ Yesusi ono kolea nokoringi ami yema angellomo kanoko paa mini wale munduku pungu pungu ningulie yambo kololimene ungu na ningu ulu te na telemele mele ene aku siku uluri na teko we moloringi.

⁵ Angellomone ambotolondo nimbendo: “Pipili na kolale. Yesusi ‘Kolopili.’ ningu talko unju perana uku toko panjiringi kanu yemo kanongele okombe na pilkiru. ⁶ Yu ya na lemo. „Kolopolie wale yepoko sipemonga, lomboropo ola molombo.” ou nirimu aku mele temu. Onomo ou lerimu koleamo ongo kanale. ⁷ Kanokololie popenge teko pukulu yunge lombili andolime i siku ningu siengili: “Yesusi ono koleana lepalie lomboropa ola molopa kolea Gallilli disirikindu kumbi lepa pulimo kene ene akuna yu kanonge.”* ningu siengili. „Ungu nimbu sinjimbundu ondu, kanu ungumu nimbu pora sikiru.” nirimu.

⁸ „Angellomo aku sipe omba mona molopalie nirimu mele, kanoko pilkulie ambotolo pipili kolkolo kamele paa

akokolo, aku sipe konopu talo pepili lkisiku pukulu yunge lombili andolime ningu singili puringili. ⁹ Lkisiku pungili puringili kinie, Yesusi lipe sinjipe elte aulkena kanopa lipelie "Okombeleye?" nirimu. Kanu kinie eltene yunge kimbukundu puku kangulkulu yu kapi ningu imbi ola linjiringili.

¹⁰ Kanu kinie Yesusini eltendo nimbendo: "Pipili na kolkololie, elte pukulu nanga angenupilindu ningilindu: "Kolea Gallillindu pangi. Yu akuna kanonge." nipale." nirimu.

¹¹ Ambotolo kelko yando ongele oringili kinie Yesusinge ono kou kandemo nokoringi ami ye mare kolea aili Jerusalleme, suku puku Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimendo* uluma wendo orumu mele pali ningu sipuringi.

¹² Piliringi kinie, popo tonjiringi ye ailime, Juda yambomanga ye ailime kinie pea maku tokolie ene kinie ungu ningulie ningindu: "We yamboma i uluma wendo omu mele pilkulie "Yesusi lomboropa ola molomunje." ningi kene 'Naa piliengi!' nimbu nambe teamolonje?" ningu, kerepali ningulie tenge mele ningu panjikulie niringimuni, ami yema kou mone aisili sikulie ¹³ enendo ningindu: "Yambomane "Yesusi nambe temuye?" ningu walsingi kinie enene i siku niengi: "Ipulueli uru pemulu kinie yunge lombili andolimene kiyongo ningu ongo yu liku mengo pungi." niengi. ¹⁴ Olio Juda yamboma nokolemo Romo, gapomano ye nomimuni aku tengi mele, ungu te pilimu liemo 'Ene mongo na liengi.' nimbu olione enenga lipu taponjipu yu kinie ungu nimulu, kanu kinie 'Enene ono koleamo mimi siku na nokoko we uru pengi.' konopu lembamonga mongo na lingi." niringi.

¹⁵ Aku niringimunge pilkulie ami yemane kou mone liku enene "Niei." niringi mele yambomando niringi. Akumunge yandopa kinié i boku tokoro, walemo kepe Juda yambomanga koleamanga pali i ungumu anju anju pulimo pilkulie yambo aisilini kanu temanemo toko molemele.

¹⁶ Amboma pukulie kanoko piliringi mele temane toko siringi, kinie pilkulie Yesusi lombili andoli ye rureponga yepoko kolea Gallilli disiriki puku, Yesusini ma pangi te imbi lepa ou "Akuna wangi." nirimu ma panginge puringi. ¹⁷ Akuna puku Yesusi kanokolie niringimuni, yu kapi ningu yunge imbi ambolko ola linjiringi nakolo marene 'Yesusi kolorumu. Imu Yesusi molo naenje?' ningu konopu talo teko leringi.

¹⁸ Kanu kinie Yesusi yu nondopa omba enendo nimbendo: "Tarane nando "Nu nunu mulu koleana melema kinie yamboma kinie, ma koleana melema kinie yamboma kinie nokani." nimbe tondolomo* na sirimu, na kinie pelemo. ¹⁹ Aku tondolo na sirimumu ene simbu ene kinie pemba, kene ene ma koleamanga pali puku 'Yamboma pali nanga ungumu pilku liku, nanga lombili andolime molangi.' ningu, puku ningu sipukulie ningimuni, pilku liku molonge, yamboma no linjingindu Lapa kinie Malo kinie Mini Kake Telimu kinie enenga imbi lelko* ene no linjiku, ²⁰ enendo "Na lombili andolimene teangi." nirindu mele pali 'Aku yamboma teangi.' ningu ene mane siengi. Aku siku niliku andoko molonge kinie na ene kinie alieli molambo mulu matolo pora nimbé." nirimu.*

aku pea.

MAKO Temane Peangamo MAKOne Torumu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1 molemo.

I bokumu torumu yemonga imbimu bokuna sukundu naa molemo, nakolo 'Makone torumunje.' ningu pilimele. 'Makone sike boku torumu liemo Mako 14:51-52 kango ye tene ulu te terimu akumu Mako yuyunje.' ningu pilimele. 'Imbimu nimbe para naa sirimumunge yu yuyu lemo.' ningu pilimele. Yunge imbi 'Jono Mako' ningu leringila (Lipe Mundurumu Yema 12:12). Mako kolea aili Romo purumu, Pita pea moloringili ungu talo molemo (Pe Timoti 4:11, Ou Pita 5:13. Ou Pita akuna Pitane "Bepillono" nirimu akumu "Romo" nimbemondo nirimu). Pitane Yesusinge temanemo topa sirimu ungu te Lipe Mundurumu Yema 10:37-42, 2:14-41, 3:12-26, 4:8-12, 5:29-32 molemo.

Wale aisili, wale paono talo mele, "Yesusini mane sirimu" molo Yesusi imbi lembando "ungu mane sili yemo", aku sipe unguma bokuna torumu molemo. Yesusi unju perana kolorumunge ungu aisili mele bokuna molemo (12:12, 14:1-2, 15:10 molopa, 8:31, 9:31, 10:33). Yesusini yu molorumu mele "Ningu para naa siengi." nirimu mele 1:34,44, 3:11, 5:43, 7:36-37, 8:26,30, 9:9 molemo. Yesusi mana ye te molorumu (3:5, 6:6,31,34, 7:34, 8:12,33, 10:14, 11:12), nakolo Pulu Yemonga Malomo molorumula (1:1,11, 3:11, 5:7, 9:7, 12:1-11, 13:32, 15:39).

Temanemo tombando Makone ou No Linjili Jonone terimu temanemo topa, Jonone Yesusi no linjirimu kinie kurumanga nomi Setenene Yesusi kondi torumu mele temanemo ponjipe torumu. Pe yamboma umbuni aisili meringimunge kanopalie Yesusi ene kondo kolorumu mele bokuna molopa, Yesusini yamboma mane sirimu mele temane mare molemo. Yesusini ulu terimumunge ungu pulumu yunge lombili andoli yemane naa piliringi nakolo walse walse wallo wallo teko ungu

pulumunge mare pilku Yesusi sike molorumu mele piliringi.

Ye aisili Yesusi kinie opa tou molko, umbunime siringi mele temane mare molopa, yu toringi kolorumu mele temane mare molemo. Nakolo kolorumu kinie temanemo pora naa nirimu. Yesusi kelepa lomboropa ola molorumu mele temane mare bokuna kamu molemola.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Yesusi, Pulu Yemone mako topa "Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu, Pulu Yemonga Malo,* yunge temane peangamo pulu polorumu mele**
┌ya inie tombo tokoro┐.

² ┌Yesusi, Pulu Yemone mako torumu ye nomi Kirasimunge temane peanga imu wendo ombándo ye te ou omba temba mele, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane* Pulu Yemonga ungu te nimbe boku torumu akuna molemo mele i sipe: '┌Pulu Yemone nimbendo: "┌Pílie!┐ Nane ' 'Nanga ungu umbu tonjilime pilipe nimbe sipili.' nimbu lipu mundumbu yemone

nunge aulkemo akisinjipili.' nimbu yu "Kumbi lelko pui." nikiru.'**

³ 'Kolea ku leline
┌kumbi lepa pumbe, ye tenga kerena ungu te nimbendo:

"Ailimu ombá aulkemo teko mimi teame. Yu ombá aulke kangama toko sumbi siei." nikimu.*

nimbe ┌Aisayane Jonone paa pe temba mele ou aku sipe nimbe sipe bokuna torumu molemo.┐

⁴⁻⁵ Akumunge, ┌temane peangamo pulu monjimbendo No Linjili, Jono kolea ku leli tenga wendo omba ┌aku sipe, ungu mare yamboma nimbe sipe molorumu. Kolea Judia disiriki yamboma pali kinie kolea Judianga kolea aili Jerusalleme yamboma pali kinie ene yu molorumuna puku yunge ungumu pilingi puringi. Yuni ungu te enendo nimbe sipelie nimbendo: "Ene ulu pulu keru telemelema kanoko keru kanoko konopu alowa tekolie 'Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime 'We manie pupili.' nimbe siye kolopili.' ningu

‘No liemili.’ ningu wai.” nirimu. Aku sipe nirimu kinie enenga ulu pulu keru teringime ningu para siringi kinie yuni ene no Jodane kolo no linjirimu.

⁶ Jono kongi kemelenga indini teli wale pakoli te pakopa, kongi kilumuni teli kakomo topalie, kulikumbe kinie pilimu no kinie aku langitolo mindi nomba molorumu.

⁷⁻⁸ Yuni yamboma ungu nimbe sirimu mele i sipe: “Nane sike ene no linjilio nakolo ye te akilipe ‚nondopa, ombá ‚tekemo, mo yuni ene ‚Pulu Yemonga, Mini Kake Telimu linjimbe ‚lingí, .. I na akilipe ombá yemo yunge tondolomo paa olandopa, nanga tondolomo paa maniendopa, na yu kinie manda molo. Yambo ailimenga kongono keru tenjili kendemande yambomane sike enenga ailimenga kongono keru tenjingindu manie molko enenga yambo ailimenga kimbu suma ka pilke tonjilimele nakolo na ye paa kerimu moliomonga kanu ombá yemo yunge kimbu su ka pilke tonjili kanu kongonomo paa olandopa mele, nane tenjilkenje kapola naa telka. ‚Na ye paa kerimu, yu ye paa ailimu.,” nirimu.

⁹ ‚Jono yamboma no linjipe molorumu, kanu walemo kinie Yesusi kolea Gallilli disiriki Nasarete taono mundupe kelepa ‚Jono molorumuna, orumu kinie Jonone yu no Jodane kolo no linjirimu.

¹⁰ ‚Yesusi no lipe pora sipelie, nona wendo omba angilirimu kinie sumbi sipe mulúmu kengeya lepa anju yando purumu kanopalie, Pulu Yemonga Minimu, kera waembono mele, manie omba Yesusi molorumuna pupe kangine ola molorumu kanorumula. ¹¹ Kanu kinie muluna ola ungu te wendo ombalie nimbendo: “Nu nanga konopu monjilio kangomo. Nu kinie konopu sipu molio.” nirimu.*

¹² ‚Yesusi no lirimu kinie Pulu Yemonga Minimu yu kinie omba molopalie nirimumuni, sumbi sipe Minimuni Yesusi kolea ku leline pulu sipe mundurumu.

¹³ ‚Akuna purumu kinie, oli te koro talo Yesusi aku kolea ku leline takara melema kinie molopili ‚kurumanga nomi, Setene* omba yu kondi torumu.** Kanu kinie

‚mulu koleana, angelloma ongo yu nokoringi.

¹⁴ Kanu kinie ‚No Linjili, Jono ka siku ka ulkena panjiringi* kinie pilipelie Yesusi kelepa kolea Gallilli disiriki omba Pulu Yemonga temane peangamo topa silipe andorumu. ¹⁵ ‚Topa silipe andopalie, nimbendo: “Kinié enamo kamu wendo okomo, Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba enamo* nondopa wendo okomo kene ulu pulu kerime munduku kelko konopu alowa teko, ‘Temane peangamo yu sike ungumu.’ ningu tondolo munduku piliei.” nirimu.

¹⁶ ‚Aku sipe nilipe andopa, nomu Gallilli kélona andopalie Yesusini Saimono kinie Saimono angenu Enderutolo oma lili wale te nomuna toko munduku moloringili kanorumu. Oma liringili akumu eltenga kou kongono teringili kanumu. ¹⁷ ‚Aku siku teko moloringili kanopalie, Yesusini eltendo nimbendo: “Na lombili wale. Oma lingilindu oma lili wale te liku nona manie mundulimbele kinie omama walena omba pelemo mele, pe ‚nanga kongonomo tengelendo nanga ungumu pilkulu ningu siliku andongele kinie yamboma nanga talapena sukundu ongo molangi.’ nimbu ‘Elte na lombili wale.’ nikiru.” nirimu. ¹⁸ ‚Aku nirimu kinie pilkululie, tamburembu eltenga oma lili walema munduku kelkololie Yesusi lombili puringili.

¹⁹ ‚Kanu kinie, yu laye kolte wilsu pupelie, Seperinge malo Jemisi kinie Jemisi angenu Jono kinie eltenga nona andoli sipine sukundu moloko oma lili walema toko tambuluringili kanopalie ²⁰ walsikale eltendo “Wale.” nirimu. Kanu kinie lapa Seperi kinie kongono yema kinie sipine sukundu molangi munduku kelkololie Yesusi lombili puringili.*

²¹ ‚Kanu ye pokore Yesusi lombili puringi kinie, yu kinie ene Kapeniame taono puringi. Kanu kinie ‚Juda yambomanga, koro moloringi wale Sambatemo* wendo orumu kinie Yesusi Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena suku pupe yamboma mane sirimu. ²² Mane sirimu kinie

Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku ene mane siringi yemane* we mane siringi mele Yesusini aku sipe mane naa sirimu. Namba lerimu yemane pipili naa kolko tondolo munduku mane siringi mele yuni aku sipe mane sirimuna pilkulie yambomane mini wale munduringi.**

²³ Kanu kinie ulke kanuna suku kuru te ye tenga konopuna molopa ya ambolorumu ye te molorumu, yemonga konopuna suku molorumu kanu kurumuni yu “Ungu ni.” nimbe tópe sirimuna, ²⁴ yuni opa ungu nimbelie nimbendo: “Nasarete taono ye Yesusi, nu pea olio kuruma, kinie teluna tapu topo manda naa molomolo. Nu olio kinie nambemuna onuye? Nu olio toko konjini onuye? Nane nunge imbi pilio. Nu Pulu Yemonga Ye Kake Telimu.” nirimu.

²⁵ Aku sipe nirimuna pilipelie, Yesusini kanu kurumu iri topalie yundu nimbendo: “Nu ungu naa ningungu yemonga konopuna ongo wendo pui.” nirimu kinie ²⁶ kurumuni yemo ambolopa tondolo mundupe puru puru sipelie kalle nilipe omba wendo purumu.

²⁷ Yesusini aku terimu kanokolie, yamboma suru ningungu, mini wale munduku ene eneno anju yando ningingu: “I ulumu nambolka uluri tekemonje? Ungu mane konde te wendo ombamo. Ye namba leli tene we yambomando “Teai.” nilimo mele i yemone kurumando kepe aku sipe nilimo kinie kanu kuruma yunge ungumu pilku liku telemele.” niringi. ²⁸ Kanu kinie kolea Gallilli disiriki koleamanga pali yuni aku sipe terimu mele temanemo tamburembu anju anju purumu piliringi.

²⁹ Kanu kinie Yesusi kinie, yu lombili andoli yema kinie, ene kanu maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemo munduku kelko wendo ongolie niringimuni, ene kinie, Jemisi Jonotolokinie ene puku Saimono kinie Enderutolongu ulkena puringi. ³⁰ Ulkena sukundu puringi kinie Saimononga kolepa ambomo kuru topa kangie nopili lerimumu Yesusi ningungu siringi. ³¹ Aku siku niringi pilipelie ambomo lerimuna pupe yunge

kimu ambolopalie yu ola lirimu kinie kangie nomba kelerimu kinie ambomone, ola angilipe wendo ombalie, oringi yema langi sipe nokorumu.

³² Pe kolea kalá topa ena purumu kinie, kuru torumu yamboma kinie, konopuna kuru molorumu yamboma kinie, Yesusi molorumuna mengo oringi.

³³ Kanu koleana moloringi yamboma pali Saimononga ulke kerepuluna ongo maku toringi. ³⁴ Kanu kinie Yesusini yambo kuru lupe lupe torumu aisili tepa konde lipe, yambomanga konopuna moloringi kuru aisili topa makororumula.* Kurumane Yesusi Pulu Yemonga Malo, yu Pulu Yemone mako topa lipe mundurumu ye nomi Kirasimu, molorumu mele piliringine yuni enendo “Molio mele anju ningungu naa siei.” nimbe enenga kerema pipi sirimu.

³⁵ Ipuueli ou, kolea muni ou naa lepa sumbulu topa pepili Yesusi ola molopa penando pupelie nirimumuni, kolea ku leli tenga pupe, akuna Pulu Yemo kinie ungu nimbe molorumu. ³⁶ Saimono kinie pea moloringi yema kinie ene yu koroliku lombili pukulie niringimuni, ³⁷ yu kanoko lenjikulie yundu ningingu: “Yambomane pali nu korokomele.” niringi.

³⁸ Aku niringi pilipelie, yuni enendo nimbendo: “Na kolea marenga kepe ungu nimbu siembo kene i koleamo mundupu kelepo kolea tenga pamili. Ne nondopa lemo koleamanga pamili. Na koleamanga pali ungu nimbu simbundu mana manie orundu kanumu.” nirimu.

³⁹ Aku nimbelie yu kolea Gallilli disiriki sukundu koleamanga pali andopa Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga sukundu pupe ungu nimbe sipe, yambomanga konopuna kuru moloringime topa makororumu.

⁴⁰ Walse ye te kuru laká nomba perimumu* Yesusi molorumuna omba yunge kumbikerena koporongu langopa yu mawa tepalie nimbendo: “Nunge konopumuni na ‘Konde pambo.’ konopu lenu liemo nuni na manda teko konde lini.” nirimu.

⁴¹ Kanu kinie Yesusini yu paa kondo kolopalie yunge kimuni yemo ambolopalie yundu nimbendo: “‘Nu konde pani.’ konopu lekero kene konde pui.” nirimu kinie ⁴² kuru lakámo tamburembu nomba kelerimu, yemo konde pupe umbu kangi lirimu.

⁴³⁻⁴⁴ Kanu kinie Yesusini yu ungu te tondolo mundupe nimbendo: “Nuni ya ulu tekeromo yambo telurindu kepe paa naa ni!* Sumbi siku puku Pulu Yemo popo tonjili yemo** nunge kangimu liku ora siku, ‘Na altopo kangi peanga lepili molgoro kene.’ ningu Mosisini “Tei.” nimbe ungu mane sirimumu pilku liku tenindu “Pulu Yemo popo toko kalko si.” nirimu mélemo liku Pulu Yemo popo tonjili yemondo “Kalonji.” ningu yu sieni. Pe yambomane nu kanokolie ‘Yu sike kangi peanga lepili molemo.’ ningu piliengi kene nikiru mele isili ou tepui.” nirimu.

⁴⁵ Nakolo yemo yu anju pupelie ungu aisili yambo aisilindu anju anju nimbe para silipe andopa, Yesusini yu kinie terimu temanemo topa sirimu. Yemone aku terimuna Yesusi, ‘Yambo aisili na molombona nondoko nondoko ongo maku naa tangi.’ nimbe, altopa taonomanga sukundu mona manda naa andopalie kolea ku leline molorumu, nakolo kanuna yambo aisili kolea lupe lupemanga molko sukundu sukundu ongo yu molorumuna maku toringi.

2

¹ Wale mare omba purumu kinie Yesusi Kapeniame taono altopa sukundu purumu. Yu ou perimu ulkena altopa omba molorumu yambomane pilkulie ² ene aisili ongo ulkena sukundu sukundu ongo liku maku toko moloringi kinie ulke kanuna ekelepa terimuna yambo mare molonge kolea te naa lerimuna pena moloringila. Yuni ene, Pulu Yemonga, ungumu nimbe sipe molorumu.

³ Yuni nirimu mele aku siku maku toko pilku molangi, yambo mare kimbu ki kolopa pora sirimu ye te mengo oringi. Kanu yambomanga ye kisene kanu yemo taropola teko mengo Yesusi molorumuna onge oringi nakolo ⁴ yambo aisili ulkena

ekelepa teko angiliringine yu molorumuna nondoko mengo pungí aulke te naa lerimuna ulke imuna mengo ola pukulie* Yesusi molorumuna kana kana ulkemo tekisikulie yemo taropola pali moko toko manie munduringi.

⁵ ‘Yesusini i yemo manda tepa konde limbe.’ ningu, tondolo munduku pilkulie* yu mengo oringi kanopa pilipelie Yesusini kimbu ki kolopa pora sirimu yemondo nimbendo: “Nanga kangomo, nunge konopuna ulu pulu keru terinu pelemoma manie pupili, we siye kolkoro.” nirimu.

⁶⁻⁷ Kanu kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare* eneno akuna molko, Yesusini aku nirimu kinie pilkulie pilku keru pilku, konopu kimbu sikulie, “Nendi yemone ungu aku sipe nambemuna nikimuye? Yu Pulu Yemo marake tekemo. Yambomane ulu pulu keru telemelema naene ‘Manie pupili, siye kolkoro.’ manda nimbeye? Pulu Yemone mindi manda telemo.” ningu eneno ningu pilku molko konopu kimbú siringi.

⁸ Kanu kinie Yesusini ene aku siku konopu kimbú siku moloringi mele yunge konopuni sumbi sipe pilipelie enendo nimbendo: “Enene, nane nikirumunge, aku siku nambemuna konopu kimbú sikimiliye? ⁹ I yemondo “Nunge ulu pulu kerime manie pupili, we siye kolkoro.” nimbú kinie ene ulu te naa kanokolie ‘We we tepa nikimu.’ konopu lengeye? Molo “Ola angilku nunge kunungumu liku mengo kimbu kongono teko andoi.” nimbú kinie yu ola angilimbene naa angilimbene mona lembe manda kanokolie ‘Aku sipe mindili sipe nikimunje.’ konopu lengeye? ¹⁰ Nakolo ‘Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* tondolo pelemomone ya ma koleana yambomanga ulu pulu kerime “Manie pupili, we siye kolkoro.” manda nimbé.’ ningu piliengi!’ nimbu aku sipu nindu.” nirimu.

Aku nimbelie kimbu ki kolopa pora sili yemondo nimbendo: ¹¹ “Nane ‘Nu ola angilku nunge kunungumu liku mengo ulkendo pui.’ nikiru.” nirimu. ¹² Aku nirimu kinie yemo ola angilipe tamburembu

kunungumu lipe memba, ene pali kanoko molangi omba pena purumu. Yu aku terimu kanokolie ene suru ningu mini wale mundukolie Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjiku yu kapi ningulie ningindu: “Olio i ulu wendo okomo kanokomolo mele ou walse kepe ulu te aku sipu paa naa kanorumulu.” niringi.

13 Yesusi ,ulkemo mundupe kelepa, pena pupelie altopa nomu Gallilli kélona pupe andopa molorumu. Kanu kinie yu molorumuna yambo aisili ongo liku maku toko moloringi kinie yuni ene mane sirimu.

14 Kanu kinie yu pumbe pupelie nirimu-muni, Allapiasi malo LLipai* kou takisi liringi ulkena ,kou takisi lipe, molorumu kanopalie yundu “Nu na kinie pea pambili lombili oi.” nirimu. Kanu kinie LLipai yu ola angilipe yu lombili purumu.

15 Pe Yesusi LLipainge ulkena langi nomba molorumu kinie kou takisi lili yema kinie, ,Juda ye ailimene, “ulu pulu keru teli ye” ,niringi, wema kinie aisili ongo Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie ene pea manie molko langi noringi. Aku sili yambo aisili alieli yu lombili andoringimunge ene aisili ,akuna lombili puku, pea langi nongo moloringi.

16 Yesusi yu “ulu pulu keru telime” niringi yambo wema kinie kou takisi lili yema kinie pea langi nongo moloringi kanokolie Parisi ye marene,* Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sirungi kanu yemane, Yesusi lombili andolimendo ningindu: “Kou takisi lili yema kinie, ulu pulu kerime teli wema kinie, ene kinie yu nambemuna langi pea nokomeleye?” niringi.

17 Aku siku niringi pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kuru naa tolemo yamboma doketana naa pulimele. Kuru tolemo yamboma mindi doketana pulimele kanumu.* Nane “Yambo sumbi nilime na molombona wangi.” nimbundu ma koleana naa orundu.** ‘Ulu pulu keru teli yamboma na molombona wangi.’ nimbundu orundu. Ulu pulu keru teli yamboma lipu taponjimbundu orundu.” nirimu.

18 No Linjili Jono lombili andoringi yema kinie, Parisi yema lombili andoringime kinie, ene walse walse langi mi toko naa noringi mele* walse aku siku teko moloringila. ,Aku teringine, yambo mare Yesusi molorumuna ongo yu walsiku pilkulie ningindu: “Jono lombili andolime kinie,** Parisi yema lombili andolime kinie,** alieli langi mi toko naa nolemele nakolo nu lombili andolime** aku siku naa telemele akumu nambemuna naa telemeleye?” niringi.

19 ,Aku siku niringi kinie pilipelie, Yesusini pundu topa enendo ,ungu iku te topa yu kinie ulu te wendo ombá mele nimbelie, nimbendo: “Ambo limbe ye te yunge pulu lemo yema kinie molemo kinie ene konopu sikulie “Langi mi topo naa namili.” manda ningiye? ,Manda naa ningi.” 20 Nakolo pe, ambo limbe yemo ene molongena ongo wendo lingi kinie kanu walemanga sike ,konopu keru panjiku, langi naa nongendo mi tonge. ,Isili ou molo.”* ,nirimu.

21 * “Mulu wambale ou te sungu nilimo kinie olione mulu wambale paa konde tenga te kopisipu lipu, sungu nilimomonga naa topo tambululimolo kanumu. Yambo tene aku sipe topa tambulkenje kanu mulu wambalemo nona panjilke kinie mulu wambale konde kopisilimu kanga lepa lli nimbelie mulu wambale oumu kelepa kamu aili tepa sungu nilke.

22 Kongi meme kalumuni teli mingi ou tenga* no waene konde naa la kolemolo kanumu. Yambo tene mingi ou tenga no waene konde te kolkanje kanu no waenemo mingine sukundu pepalie pe akolka kinie kanu mingi oumu naa akopa sungu nilke. Kanu kinie nomo kepe mingimu kepe kamu keru lelka. Akumunge no waene konde kongi meme kalumuni teli mingi kondena mindi kolemolo kanumu.” nirimu.

23 Walse, ,Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tenga,* Yesusi kinie yu lombili andolime kinie rasi witi poniemanga ongo puringi kinie yu lombili andoli yemane rasi witi mungo mare ,nongendo, inie toringi.

²⁴ Aku teringi kanokolie Parisi yemane* Yesusindu ningindu: “Kána! ,Koro mole-molo, wale Sambatemonga ‘Kongono naa teangi.’ nimbe pelemo ungu manemo** nambemuna nu lombili andoli yemane manemo pulue tokolie aku siku tekemel-eye?” niringi.

²⁵ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ene Pulu Yemonga bokuna sukundu ,anda kolepa ye nomi kingi, Depisini* terimu mele nimbe molemo temanemo kanokolie ,temanemonga pulumu, naa pilimeleye? Depisi kinie yu pea puringi yema kinie ene ,langi, molo torumu, munge, engelene kolkolie niringimuni, ²⁶ Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa Apayata molopili Depisi Pulu Yemo molorumu sele ulkena sukundu pupe, Pulu Yemonga kumbikerena lerimu pillawa kalolime lipe nomba, yu pea puringi yema sirimu noringila kanumu.* Kanu pillawa kalolimendo Pulu Yemone ungu mane sipelie nimbendo:

“We yambomane paa naa nangi!

Pulu Yemo popo tonjili yema manjiku nangi!”**

nirimu ,kanu ungu manemo pulue torumu, kanumu.

,Ene konopu talo nambemuna lemeleye? Depisi yuni ou aku terimu mele ene pilku keru naa pilimelemonga pe kinie na lombili andoli yemane tekemele mele kanoko keru naa la kanai!,” nirimu.

²⁷ Aku nimbelle ungu te pea nimbendo: “Pulu Yemone ‘Yamboma molko konjengi.’ nimbe koro molonge wale Sambatemo lipe ene sirimu kanumu. ‘Sambate walemo pepa konjipili.’ nimbe yamboma lipe Sambate walemo naa sirimu. ²⁸ Akumunge Sambate walemo kepe Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo nokolemo yemo molemona ,Sambate wale kinie yamboma molko konjingindu tenge mele manda nimbé kanumu.” nirimu.

3

¹ Pe walse Yesusi pupe Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulke tenga purumu. Kanu ulkena ye te molorumu, yunge ki te kamu kolopa

kukurumu. ² Kanu kinie akuna moloringi ye marene ‘Yesusini ulu te tepa kenjimbe kinie yu kote tenjimulú.’ ningu ulu te tepa kenjimbe te ,alieli koroko molkolie, ‘Koro molemolo, wale Sambate kinie* yuni yemo tepa konde limbenje.’ ningu yu mimi siku kanoko moloringi. ³ Yesusini kanu ki kolopa kukurumu yemondo nimbendo: “Yamboma molemelena ongo ola angilieni.” nirimu.

⁴ Kanu kinie yemando nimbendo: “Sambate wale kinie ulu nambolka ulu te manda temoloye? ‘Sambate walemonga ungu manemone “Teangi.” nilimo mele teamili.’ nimbu yamboma lipu taponjimulú kinie manda molo tepo kenjimulú kinie mandaye? ‘Naa kolangi konde pangi.’ nimbu temolomo manda molo topo konjimulú mandaye?” nimbe walsirimu kinie pilkulie enene ungu te pundu toko naa ningu we moloringi.

⁵ Yuni ene nemo nemo nimbe kanopalie mumindili kolopa ene yemo kondo naa koloringi kanopalie lakopa konopu keru panjipelie ki kolopa kukurumu yemondo nimbendo: “Nunge kimu sinio si.” nirimu kinie yemone yunge kimu sinio sirimu kinie ki kolopa kukurumu altopa kamu peanga lerimu.

⁶ ,Yesusini aku terimu kinie kanokolie, Parisi yema* pena puku, ene kinie ye nomi kingi Erotenga talapena yema kinie maku toko “Yu nambe tepo topo konjimulúye?” ningu aulke te kororingi.

⁷⁻⁸ Yesusi kinie yu lombili andolime kinie* ene nomu Gallilli puringi kinie yambo aisili lombili puringila.* Kolea Gallilli disiriki yamboma kinie, Judia disiriki yamboma kinie, kolea aili Jerusalleme yamboma kinie, Idumia disiriki yamboma kinie, no Jodane nekendo lemo koleamanga yamboma kinie, kolea aili Taya kinie Saidonotolo lerimu koleamanga yamboma kinie, aku koleamanga moloringi yamboma pali Yesusi uluma tepa molorumu mele pilkulie yu molorumuna oringi.

⁹⁻¹⁰ Yesusini yambo aisili tepa konde lirimuna yambo kuru lupe lupe to-

rumumane 'Yu ambolamili.' ningu* yu angilirimuna nondoko pungindu ekelepa teringine Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: "Yambo paa aisili ongo molemele. Yamboma na molombona nondoko ongo ekelepa naa teangi kene sipi te nondoko mengo ongo nosengi. Na molombona yamboma nondoko ongo ekelepa tenge kinie sipine suku pumbu." nirimu.

11 ɿYambomanga konopuna, kuru moloringimene yu kanokolie alieli koporongo langoko tondolo ru ningulie ningindu: "Nu Pulu Yemonga Malo."* niringi 12 nakolo Yesusini enendo nimbendo: "Yu ɿsike, molemo mele ɿyambomane naa piliengi kene, paa naa ningu para siei!" nirimu.

13 ɿPe walse, Yesusi yu ma pangi tenga ola pupelie yuyu pilipelie 'yu kinie pea tapu topo molamili.' nimbe pilirimu yemando "Wai." nirimu kinie yu molorumuna oringi. 14-15 Oringi yemanga ye engaki rurepo lipe, yu kinie pea tapu toko molko, "Ene nanga kongonomo tenjipangi lipu mundumbu yema molangi." nimbe ene mako torumu.* 'Ene koleamanga andoko Pulu Yemonga temane peangamo toko sipuku, yambomanga konopuna kuru molombama toko makoronge tondolomo ene kinie pepili andoko toko makorangi lipu mundumbu.' nimbe kanu ye engaki rurepo aku sipe lipe mako torumu.

16 Kanu ye rurepo mako torumumanga imbime i sipe: Saimono (yunge imbi te Pita) yu keme, 17 Seperi malo Jemisi keme, Jemisi angenu Jono keme, (elte imbi te Boanekesi sirimula. Boanekesi yunge ungu pulumu mulú tolimunge malotolo.) elte kinie, 18 ɿPita angenu, Enderu keme, Pillipu keme, Batollomiu keme, Mateyu keme, Tomasi keme, Allapiasinge malo Jemisi keme, Tadiasi keme, "Olio Juda yamboma oliolio gapomano molamili." niringi talape ye Saimono keme, 19 Judasi Isikeriote, Yesusi pe lipe opa tuma sirimu yemo keme, ɿaku yema 'yunge kongonomo tenjipangi lipu mundumbu.' nimbe mako torumu yema.

20 Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene ulke tenga sukundu puringi kinie yambo aisili akuna ongo liku maku toko moloringine ene langi nonge ena te kepe paa naa lerimu.*

21 Kanu kinie Yesusi pulu lerimu yamboma ɿYesusini aku terimu mele, pilkulie "Kangomo paa kekelepa tomu." ningu yu lingí oringi.

22 Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare* Jerusalleme molko oringi kanu yemane ningindu: "Kurumanga nomi Belsipuli** Yesusinge konopuna molopalie yu tondolo silimona yuni kuruma topa makorolemo." niringi.

23 Aku siku niringi pilipelie ɿYesusi Setene kinie opa tou moloringilimunge 'Setenene yu naa lipe taponjilke paa piliengi!' nimbe, Yesusini enendo "Wai." nimbelie enendo ungu iku topa nimbendo: "Setenene Setene yuyu* nambe tepa topa makorombaye? 24 Yambo talape te konopu teluna naa pupili molko suku singine owe panjiku ene eneno opa teko lupe lupe molemele kinie kanu talapemo pora nilimo. 25 ɿMolo, ulke teluna pelemele yamboma konopu teluna pupili naa molko ene eneno opa telemele kinie kanu yambo talapemo sungu siku yu mele mele molemele. 26 Aku sipela, Setenene* yunge kuru te makorolkanje aku telkamonga yunge talapemo kinie opa mele telka. Pe yunge talapemo kapola naa molemelka. Pora nilke.

27 "Ye enge nili tene yunge ulkemo nokopa konjilimo kinie ye tene we manda sukundu omba melema wa lipe memba pulimoye? Akumu manda molo. Ou wa noli yemone ye enge nilimunge kimbu kime ka topalie yunge ulkena manda omba melema wa limo kanumu.*

28 "ɿAkumunge, nane enendo paa sike nimbu sikiru: Yambomane ulu pulu kerime teko ɿPulu Yemo, ungu taka tonjiku ningu kenjilimele uluma kinie, enenga ulu pulu keru wema kinie pali ɿPulu Yemone, 'Manie pupili.' nimbe siye kolomba. 29 Nakolo yambo tene Mini Kake Telimu ungu taka tonjipe, nimbe kenjipe, marake telemo yambomo yu

Pulu Yemone aku sipe ulu pulu keru tele-moma 'Manie naa pupili.' nimbe paa siye naa kolomba. 'Alieli pepa mindi pupili.* nimbé." ,nimbe Yesusini, nirimu.

³⁰ Enene "Yu kuru te yunge konopuna molemo." niringimunge ,aku siku Mini Kake Telimu ningu kenjiringimunge, Yesusini enendo aku sipe nirimu.

³¹⁻³² Kanu kinie yambo aisili manie ,molko, Yesusini ,mane sirimu unguma pilku, molangi yunge anumu kinie angenupili kinie yu kinie ungu ningindu ongo pena angilku "Yu kinie ungu niemili opili." ningu ungu te ningu munduringi kinie yambomane yundu ningindu: "Aminie kinie angenali kinie nu kinie ungu ningindu ongo pena angilimele." niringi.

³³ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: "Nanga anumu naeye? Nanga angenupili nameleye?" nimbelle nirimuni, ³⁴ yunge ungumu manie molko pilku moloringi yamboma nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: "I yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie molemele. ³⁵ Pulu Yemone "Teangi" nilimo mele pilku liku telemele yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie nanga kemulupili kinie molemele-monga aku sipu nikiru." nirimu.

4

¹ Walse Yesusi altopa nomu ,Gallilli, kélonu pupe yamboma mane sipe molorumu kinie yambo paa aisili yu molorumuna ongo maku toko moloringimunge nona andoli sipi te lerimumunge suku pupe manie molorumu, yamboma nomu kélonu angiliringi. ² Yuni enendo ungu aisili nimbe simbendo ungu iku pokore torumu.

'Ene mane siembo.' nimbelle ungu iku te i sipe topalie nimbendo: ³ "Pilieme.

Ye tene rasi witi umbu poniena andopa tanda sirimu.

⁴ Tanda silipe andorumu kinie umbu mare aulkena manie purumu, kanuma keramane ongo liku noringi.

⁵ Umbu mare kou perimuna manie pupelie ma wallo kolte mindi lerimuna nondopa mulie topa wendo orumu. ⁶ Nakolo

pulkeno naa mundurumuna ena terimu kinie kanuma kolorumu.

⁷ Umbu mare kombulu siri ka mele molorumuna manie purumu, siri ka melemo wendo omba witi umbuma topa norumuna omba peanga naa lepa mongo te naa torumu.

⁸ Umbu mare ma peangana manie purumuma wendo wendo omba akopalie mongo peangama torumu. Mare mongo tokapu telu mele topa, mare mongo tokapu talo mele topa, mare tokapu kise mele torumu." ,nirimu.

⁹ Aku nimbelle "Yambo komu peo lemane i ungumu piliei." nirimu.

¹⁰ Pe we yamboma pali puringi kinie yu lombili andoli ye engaki rurepo kinie yambo mare pea yu kinie moloringime kinie, enene yu walsikulie ningindu: "Nu yambomando ungu te ninindu nambe-muna ungu iku tolenoye?*" niringi.

¹¹⁻¹² Yuni enendo pundu topa nimbendo: "Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma kinie melema kinie nokolemomonga ulu pulu* ou yuyu pilirimu kanu ulu puluma 'Kinié ene ,na lombili olemele yamboma, piliengi!' nimbelle ene nimbe sikimu. Nakolo ulsu molemele yamboma 'Unguma nimbu siembo.' nimbelle ungu ikuma mindi topo silio.

,Pulu Yemone Aisayanga kerena nimbendo: ,

'Ene mongone kanokolie naa kanoko, komuni pilkulie naa pilimele.

Konopuni pilkulie alowa telemelka kinie,

,Pulu Yemone, enenga ulu pulu kerime 'manie pupili.' nimbe siye kolka.'**

nirimu akumunge we yambomando ungu ikuma mindi tolio." nirimu.

¹³ Aku nimbelle Yesusini enendo kelepa nimbendo:

"Ungu iku topo nindu* akumunge ungu pulumu naa pilimeleye? Akumu naa pilkulie we ungu ikumanga pali ungu puluma nambe teko pilingiye? ,Ungu ikumunge pulumu i sipe: ,

¹⁴ Langi umbu tanda sirimu yemone tanda sirimu umbuma ,Pulu Yemonga, ungumu.

¹⁵ Umbu mare tanda sirimu aulkena manie purumuma yambo mare i siku

mele molemele. Enene ungumu pilimele kinie pe ‚kurumanga nomi, Setenene* sumbi sipe omba ungu tanda sili konopuna pupe pelemoma wendo limo.

¹⁶ Aku sipela, umbu mare tanda sirimu kou perimuna manie purumuma yambo mare i siku mele molemele. Enene ungumu pilkulie walsikale sumbi siku konopu siku pilku limele. ¹⁷ Nakolo ene pulkeno naa mundukulie ungumu laye kolte mindi pilku molemele. Pe ene konopuna umbuni telemo kinie molo ene ‚Pulu Yemonga, ungumu pilku liku molemele mele yambo lupemane kanoko keru kanokolie ungu taka tonjiku teko kenjiku mindili silimele kinie enenga pilimele unguma siye kolemele.

¹⁸ Umbu mare tanda sirimu siri ka mele molorumuna manie purumuma yambo mare kepe i siku mele molemele. Enene ungumu pilimele ¹⁹ nakolo konopuna umbuni telemo umbunime kinie, mele aisili nosikulie ‚Aku melemane olio lipe taponjilimo taponjimbe.‘ ningu pilku molemele uluma kinie,* mele naa nosilimelema waka kolko ‚liemili.‘ konopu lemele ulu mare kinie, kanu sili ulu mare wendo omba ungu kanumu topa nolemo kinie ungumuni uluri naa tepa langi mongo naa tolemo.

²⁰ Umbu mare tanda sirimu ma peangana manie purumuma yambo mare i siku mele molemele. Enene ungumu pilkulie ungu pulumu pilku konjiku ungumu kamu pilku limele. Pe ene langi mongo mele tolemele. Kanu yambo marenga langi mongo tokapu telu mele topa, yambo marenga mongo tokapu talo mele topa, marenga mongo tokapu kise mele topa, aku sipe tolemo.*

‚Ungu ikumunge ungu pulumu aku sipe.‘ nirimu.

²¹ ‚Aku nimbelle ungu iku te pea topa nimbendo:‚

“Yambomane tepe llame kandokolie mingine suku panjilimeleye? Molo polo maniekondo nosilimeleye? Polo tenga ola nosilimele kanumu. ²² Aku sipe mele, kinié lopi telemo melema pe walse mona lembu yamboma kanonge; kinié aki topa lemo melema pe walse pa temba kinie

yambomane kanu melema kanonge.

²³ Yambo komu peo lemomane ‚ungu nikirumu, piliei.‘ ‚nirimu.‚

²⁴ “Enene ungu pilimele akumu mimi siku piliengi! Enene melema yamboma silimele mele ‚Pulu Yemone, ene aku sipe mele kalomba. Mare olandopa simbela.

²⁵ Melema nosilimo yambomo nane mare pea simbu, yu paa aisili nosimbe. Nakolo melema naa nosilimo yambomo yu nosilimoma kepe wendo limbu.”* nirimu.

²⁶ Yesusini ungu te pea nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu* i sipe mele:

“Ye tene langi umbu mana tanda silimo.

²⁷ Aku yemo ipulueli uru pepa, tangoli ola molopa ‚andopa kongono tepa,‚ telemo kinie langi umbu tanda silimoma mulie topa omba ai lemo nakolo aku sipe telemomonga pulumu yemone nimbe naa kanopa naa pilimo. ²⁸ Langi umbu tolemoma mamone yu yuyu ‚wendo opili.‘ nilimo. Ou kumbi lepa mulie tolemo. Pe gomo angilimo. Pe langi mongo tolemo.

²⁹ Pe langi nou lemo kinie ‚Langi inie topo sukundu sukundu limbu walemo wendo okomo.‘ nimbelle* langi umbu tolemo yemone langi inie tolemo. ‚Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo aku sipe molemo.‚ nirimu.

³⁰ Pe Yesusini enendo kelepa nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo akumu nambolka melte mele niemboye? ‚Yu kingimu molopa yamboma nokolemo mele piliengi nimbu siembo.‘ nimbelle nambolka ungu ikumu topo niemboye?” ‚nimbelle nirimumuni, altopa ungu iku te pea topalie nimbendo:‚

³¹ “Pulu Yemo ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo akumu unju masetete umbu mele:

Yamboma langi umbu poniena mundulimelemanga pali unju masetete umbumu yu paa kangamo. ³² Nakolo poniena mundulimele kinie wendo omba ai lemo kinie poniena molemo melemana pali yu paa ailimu. Kamu ai lepa unju mele angilimo kinie kerama kanu unju kolamanga ongo pelemele. Pulu Yemo

ye nomi kingi molomba mele aku sipe.” nirimu.

³³ Yesusini unguma yamboma nimbe simbendo ungu iku aisili aku sipema topa sirimu. Ene manda pilingi mele topa sirimu. ³⁴ Ene ungu te nimbe simbendo ungu iku te mindi torumu. „Ungu te sumbi sipe naa nimbe sirimu.” Nakolo yu kinie yu lombili andolime kinie* ene eneno moloringi kinie yuni yunge ungu-manga puluma pali ene sumbi sipe nimbe para sirimu.

³⁵ Kanu walemonga kolea kala torumu kinie Yesusini yu lombili andoli yemando nimbendo: “Nomu nekendo pamolo.” nirimu kinie ³⁶ nona andoli sipi tenga Yesusi ou suku molopalie unguma nirimu* akuna suku yu we molopili nomu kélona maku toko moloringi yamboma munduku kelko yu mengo puringi. Sipine puringi kinie sipi mare pea puringila. ³⁷ Kanu kinie, nomuna pungí puringi kinie poporome paa aili te nomuna torumu. Aku terimuna nomumu apisipe ola ombalie no sipine sukundu sukundu omba peke lepalie sipimu memba nona manie pumbe terimu ³⁸ nakolo Yesusi sipimunge bulkundu penge kanda wale tenga we uru perimu. Yu lombili andoli yemane yu toko makinjikulie ningindu: “Ungu Mane Silimu, olio no wangopo kolomolomonga nu mini wale naa pukumuye?” niringi.

³⁹ Yu makilipelie poporomemo iri topa nomumundu nimbendo: “Taka lelko moloi!” nirimu kinie poporomemo topa kelepa nomumu lope naa tepa paa we lerimu.

⁴⁰ Kanu kinie yuni lombili andolimendo nimbendo: “‘Pulu Yemone olio nokomba.’ ningu konopu tondolo naa pekemo yema, ene nambemuna mini wale mundukumiliye?” nirimu.

⁴¹ „Yuni terimu mele kanokolie, yemane mini wale munduku pipili aili teko kolkolie anju yando eneno walsikulie ningindu: “Apa! I yemo naenje? Poporomemone kepe nomumuni kepe yunge ungumu pilku liku kelkembele.” niringi.

5

¹ Kanu kinie, „Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie, ene „nona andoli sipine, nomu nekendo puku kolea Gerasa puringi. ² Akuna oringi kinie Yesusi sipine wendo orumu kinie konopuna kuru molorumu ye te, yambo ono koleana pelipe andorumumu tamburembu wendo omba yu molorumuna orumu. ³⁻⁴ Kanu yemo, yambo ono koleana yunge perimu koleamo lerimu. „Kurumu yunge konopuna molorumumunge yu paa enge nirimuna, yambomane yu taki taki ka wemane kinie, ka senene kinie kepe yu kimbu kime ka toringi ka senema yu sungu sipe, kimbutolo anakapa panjiringimu elke malke tonjirimu. Ye teluri kepe enge te perimuna ‘Yu taka lepa molopili.’ nimbe manda ambolopa nokomba ye te paa naa molorumu. ⁵ Alieli, ipulueli kepe tangoli kepe, yambo ono koleana kinie ma pangimenga kinie kalle nilipe andopa, yunge kangimu yu yuyu kou „nee angilili, marene kopisilipe andopa molorumu.

⁶⁻⁸ Kanu yemone sulu tepa molopa Yesusi kanopalie yu molorumuna lkisipe orumu. „Orumu kinie, Yesusini nimbendo: “Kurumu, i yemonga konopuna ongo wendo pui!” nirimu mele pilipelie yemone yunge kumbikerena koporongo langopa tamalu pepa yundu tondolo ru nimbelle nimbendo: “Yesusi, Pulu Ye Paa Olandopa Ailimunge Malo,* na kinie ulu nambolka uluri tenindu onuye? ‘Pulu Yemonga imbimu lelko mi lelko “Paa sike nikiru. Na mindili paa naa lipu simbu.” ni!’ nimbu mawa tekero.” nirimu.

⁹ Aku nirimu kinie Yesusini yemondo walsipelie nimbendo: “Nunge imbi naeye?” nirimu kinie

yuni nimbendo: „„Olio paa aisili kene, nanga imbi Paa Aisili.” nirimu. ¹⁰ Aku nimbelle wale aisili Yesusi mawa tepalie nimbendo: “Olio ‘ongo wendo pang.’ ningu toko makorokolie “I koleamo munduku kelko kolea luperenga pai.” ni naa ni.” niringi.

¹¹ Akuna ma pangi tenga umbu kongi aisili imu nongo moloringi kanokolie ¹² kurumane Yesusi mawa tekolie

ningindu: “Olio ɿtoko makorokolie, “Ne kongime molemelena puku, enenga konopuna molopangi.” ni.” niringi kinie

¹³ yuni “Kapola, akuna pangi.” nirimu kinie kuruma kanu yemonga konopuna wendo ongolie kongi akuna moloringimenga konopuna puku moloringi kinie kanu kongime kekelepa toko lkisiku puku kopona pukue toko nomuna suku puku no wangoringi. Kongi kanuma ɿpaa aisili,ɿ tausini talo mele.

¹⁴ ɿUlu akuma wendo orumuna kanokolie, kongi tapu teko moloringi yema talopa lelko pukulie niringimuni, kolea ailine moloringi yamboma kinie, kolea kangamanga moloringi yamboma kinie, ulu akuma wendo orumu mele temane toko siliku puringi. Kanu temanemo piliringi yamboma ‘Uluma wendo orumu mele kanamili.’ ningu wendo puku ¹⁵ Yesusi molorumuna ongolie ou kuru paa aisili konopuna molko ongo wendo puringi yemo mulu wambale pakopa, umbu konopu pepili molorumu kanokolie ene pipili koloringi. ¹⁶ Yesusini terimu mele mongone kanoringi yambomane pe oringi yamboma ningu siringi. Kuru aisili konopuna moloringi yemo kinie, kongime kinie uluma wendo orumu mele temanemo toko siringi. ¹⁷ Kanu kinie yamboma ɿpaa mini wale mundukulie, Yesusi mawa tekolie ningindu: “Olionga koleana naa mololi kelko pui.” niringi.

¹⁸ Aku siku niringi pilipelie Yesusi pumbendo nona andoli sipine suku pumbe purumu kinie kuru aisili konopuna ou molko wendo oringi yemone yundu nimbendo: “Pea pambili.” nimbe mawa terimu.

¹⁹ Nakolo Yesusini “Molo.” nimbe yundu nimbendo: “Nu ulkendo puku Ailimuni nu kondo kolopa ‘Molko kenjinu mele pora nipili.’ nimbe, lakopa tepa konjinu mele nunge pulu lemo yamboma ningu sipui.” nirimu. ²⁰ Yesusini aku nirimuna pilipelie ye kanumu pupe yunge kolea, ‘Kolea Aili Rureponga Talo’ niringi koleana andopa Yesusini lakopa tepa konjirimu mele nimbe sirimu. Nimbe sirimu

kinie pilkulie yamboma pali paa suru ningu mini wale munduringi.

²¹ Yesusi ɿyu lombili andolime kinie, nona andoli sipine suku pupe nomu yakondo altopa ombalie nomu kelona wendo orumu kinie yambo aisili yu molorumuna ongo liku maku toko kakapu teko moloringi. Yu nomu kelo akuna molopili ²² Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te nokorumu ye te, yunge imbi Jairasi, Yesusi molorumuna orumu. Kanu kinie yu Yesusi kanopalie Yesusi yunge kimbuna nondopa omba manie molopa tamalu pepa ²³ yundu tondolo mundupe mawa tepalie nimbendo: “Nanga ambola nanamo nondopa kolomba tekemo kene ‘Yu konde pupe kapola molopili.’ ningu ongo yu kimuni amboloi.” nirimu. ²⁴ Aku nirimuna pilipelie Yesusi yu pea puringili.

Pungili puringili kinie yambo aisili liku maku toko lombili puku yu kakapu teko ekelepa teko pea puringi. ²⁵ Kanu kinie ambo te molorumu kanumunge pena perimu walema pora naa nirimu. Yu pena mindi pepili ponie engaki rurepo omba purumu. ²⁶ Yu doketa aisilimenga yunge kurumu ‘Pora nipili.’ nimbe andorumu nakolo mindi mindi siringi. Yunge kou mone pali ene sirimu nakolo yunge kuru pora naa nirimu. We topa olandopa mindi purumu. ²⁷ Kanu ambomo Yesusi ulu tondoloma terimu mele temanema pilipelie yamboma maku toko angiliringine sukundu omba Yesusinge bulkundu omba yunge wale pakolimu ambolorumu.* ²⁸ ‘Yunge wale pakolimu mindi ambolundu liemo na konde pumbu.’ nimbe pilipelie aku terimu.* ²⁹ ɿAmbolorumu kinie, walsikale yunge kuru torumu kanumu pora nirimu, yunge kangimu ou umbuni perimu mele wayongo nirimu pilirimu.

³⁰ Nakolo ɿyu Yesusinge wale pakolimu ambolorumu kinie, Yesusi yuni yamboma lipe taponjili tondolo mare yunge kangine omba ulsu purumu sumbi sipe pilipelie topele topa kanopa yambomando walsipe pilipelie, “Nanga wale pakolimu naene ambolomuye?” nirimu.

³¹ Nakolo ɽyuni walsirimu mele pilkulie, yu lombili andoli yemane pundu toko ningindu: “Yambo aisili nu angilinona nondoko nondoko ongo kakapu teko ekelepa teko angilkimili kanumu. Pe nambemuna “Naene na ambolomuye?” nikinuye?” niringi.

³² Nakolo Yesusi mongo male male tepa koropalie “Akumu naene temuye?” nimbe we angilirimu.

³³ Kanu kinie tondolo tene yunge kangine kurumu pora nirimu pilipelie ambomo paa pipili kolopa kangime puru puru nipili Yesusi molorumuna omba manie molopa tamalu pepalie yu ulu terimuna pali nimbe para sirimu.

³⁴ Yesusini yundu nimbendo: “Ambolamo, ‘Nu manda tepa konde limbe.’ ningu tondolo munduku pilinu kanu ulumuni nu konde pukunu. Nu kuru pora nimbe konopu pe nipili molopani.” nirimu.

³⁵ Yesusini ambomondo aku sipe nimbe molorumu kinie, ye mare, yamboma maku toko Pulu Yemonga piliringi ulke nokoli ye Jairasinge ulkena molkolie ongo ɽJairasindu, ningindu: “Nunge ambolamo kolopa pora simu. Nambemuna Ungu Mane Silimu ‘Mindili nopili.’ ningu we mengo oniyee?” niringi.

³⁶ Nakolo Yesusini ene niringi ungumu pilipe naa lipelie ulke nokoli yemondo nimbendo: “Mini wale naa munduyo. ɽNunge ambolamo nane ‘Manda lipetaponjimbe.’ ningu, tondolo munduku pilii.” nirimu.*

³⁷ Kanu kinie yuni maku toringi yambomando “Naa ongo anju pai.” nimbelle Pita keme Jemisi keme angenu Jono keme akuma mindi lipelie “Pea pamolo.” nirimu. ³⁸ Ulke nokoli yemonga ulkena oringi kinie yambo aisili molko kondo kolko kola aili teko teko moloringi kanorumu. ³⁹ Yu ulke suku pupelie yambo moloringimendo nimbendo: “Ene nambemuna kola teko kalle ningu molemeleye? Ambolamo kolou naa kolomu. We uru mindi pelemo.”* nirimu.

⁴⁰ Nakolo aku nirimu kinie enene yu ungu taka tonjiku tae tenjiringi.*

Ene pali makoropa pena pena tepalie, ambolamonga anumu lapatolo kinie, kanu lombili andoli ye pokore kinie lipememba ambola onomo lerimu sulumini-ana purumu. ⁴¹ Pupelie ambolamonga kimu ambolopa Juda yambomanga ungu lepa yundu “Tallita kumi!” nirimu. (Ungu akumunge pulumu i sipe: “ “Ambolamo, nu ola moloi.” nikiru.” nirimu.) ⁴² Aku nirimu kinie ambolamo tamburembu ola molopalie andorumu. (Ambola kanumu ponie engaki rurepo mele omba pupili yu molopalie kolorumu kinie Yesusini omba tepa konde lirimu.) ɽAkumu kanokolie, yu kinie moloringi yamboma suru ningu mini wale aili teko munduringi.

⁴³ Kanu kinie Yesusi yuni enendo tondolo mundupe nimbendo: “Ulu i tekeromo yambo telurindu kepe anju puku paa naa ningu siei!” nimbelle ɽanumundu, nimbendo: “Ambolamo langi mare liku si.” nirimu.

6

¹ Yesusi molorumu koleamo mundupe kelepa yunge pulu kolea ɽNasarete, purumu, yu lombili andoli yema pea puringi.* ² ɽJuda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* wendo orumu kinie ene maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena suku pupelie yamboma mane sipe molorumu. Yunge ungumu pilku moloringi yambo aisilini suru ningu mini wale mundukulie ningindu: “Ne yemo aku unguma tena lirimunje? Yunge pilipe konginjilimu kinie yunge ulu tondolo telemomanga tondolomo kinie yu tena lirimuye? ³ Yu ulkema takonjirimu yemo* moloye? Yu Maria malo moloye? Jemisi keme Josepo keme, Judasi keme Saimono keme, enenga angenu moloye? Yunge kemulupili olio kinie pea naa molemoloye? ɽYu paa sike aku yemo molemomo,” niringi. ‘Yu paa we yemo nambe tepa i tondoloma yu kinie pelemoye?’ ningu pilkulie ene yu kanoko keru kanoko yu kinie paa konopu keru panjiringi.

⁴ Kanu kinie ,ene yu kinie mumindili koloringimunge ulu pulumu pilipelie, Yesusini enendo nimbendo:

“Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te* koleamanga pali imbi ola molemo, yambomane pali yunge unguma pilku limele. Nakolo yunge koleana yu kinie pea tapu toko molemele yamboma kinie, yunge pulu lemo yamboma kinie, ene mindi yuni nilimo ungumu pilkulie ‘Yu olionga we yere. Yu imbi mololi ye te molo.’ ningu yu nilimo unguma naa pilku, liku su silimele.” nirimu. ⁵ ,Yunge ungumu liku su siringine, kolea akuna yuni ulu tondoloma manda naa terimu. Kuru torumu yambo telu telu nimbe mindi kimuni ambolopalie tepa konde lirimu. ⁶ Yu ,ungu nimbe uluma tepa molorumu mele, ‘Sike.’ ningu tondolo munduku naa piliringimunge yu paa konopu aisili lerimu.

Kanu kinie Yesusi kolea kanga lupe lupemanga andopalie ,Pulu Yemonga ungumu, mane silipe andorumu.

⁷ Yesusini yu lombili andoli engaki rurepondo “Wai.” nimbelle enene yambomanga konopuna kuru molemoma “Ongo wendo pai.” ningu toko makoronge tondolomo sipelie ene talo talo nimbe “Koleamanga andopai.” nimbe lipe mundurumu.

⁸⁻⁹ ,Lipe mundupelie, ene tenge mele ungu mane sipelie nimbendo:

“Pungindu ene melema naa meangi. Apulu mingime mindi liku ambolko pangi. Kimbu su monjingi manda nakolo wale pakoli talo kepe langi kepe mele wale kepe naa mengo, kou mone kakona kepe naa panjiku we pangi.*

¹⁰ “Pe kolea tenga suku pukulie akuna molongendo ulke teluringe suku pukulie akuna mindi peko molkolie pe aku koleamo munduku kelko pangi. ,Ulke pinie pinie naa andoko ulke teluringe mindi langi nongo peangi.* ¹¹ Kolea marenga suku pungí kinie kolea pulu yambomane “Pea peamili wai.” ni naa ningu enene ungu ningime pilku naa lingi liemo kanu koleana yambo kerime munduku kelko pungindu kanu koleana

yambomane ene liku su singimunge ‘Ene kamu molko kenjengi! Pulu Yemone ene lipe naa taponjimbe mele piliengi!’ ningu enenga kimbuna kanu koleamanga ma angilimbema kulu toko pangi.” nirimu.

¹² ,Yu lombili andolime yuni aku sipe lipe mundurumuna pilku, pukulie yambomando ningindu: “Ulu pulu keru telemelema kanoko keru kanoko konopu alowa teai.” ningu ¹³ yambomanga konopuna kuru aisili moloringime ,‘Ongo wendo pai.’ ningu, toko makoroko, kuru torumu yambo aisili ‘Konde pangi.’ ningu enenga kangine ollipi kopongo ondo lelko kanjinjiku teko konde liku, teliku andoringi.

¹⁴ Kanu kinie Yesusi yunge imbimu yamboma pilku leringimunge ye nomi kingi Erote Yesusini terimu mele temane toringi pilirimula.

,Yesusini tepa nirimu mele pilkulie, yambo marene ningindu: “I uluma telemo yemo No Linjili Jono lepamo! Yu kolopalie lomboropa wendo omumunge ulu tondoloma temba tondolomo yu kinie pelema.” ningu moloringi.

¹⁵ Yambo marene ningindu: “Yu ,ou konde molopili Pulu Yemone olando lirimu* ye, Illainja kelepa omba molemo.”** niringi.

Yambo marene ningindu: “Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilku yamboma ningu siringi ye koro ou moloringi yema mele yu aku sipe Pulu Yemonga ungu umbu tonjilimoma pilipe yando nimbe silimo yemo molemo.”** niringi.

¹⁶ Nakolo ye nomi kingi Erotene ,Yesusi yuni terimu mele temane toringi, pilipelie nimbendo: “I uluma telemo yemo ,No Linjili, Jono, ‘Yunge pengemo wendo pupili.’ nimbu nomi karu lerindu kanu yemo. Yu kolopalie lomboropa wendo omu lepamo.” nirimu.

¹⁷⁻¹⁸ ,Kingi Erotene aku sipe nirimu ungumunge pulumu i sipe:, Ou walse Erotene yunge angenu Pillipunge ambo menu Erodiasi mangopa lirimu. ,No Linjili, Jonone Erote aku sipe terimu kanopalie yundu alieli nimbendo: “Nuni

„Pulu Yemonga, ungu mane te pulue toko* angenanga ambomo mangoko lirinu. Akumu teko kenjirinu.” nirimu kinie Erotene yu lipe ka sipe ka ulkena panjirimu. ¹⁹⁻²⁰ Jonone aku nirimumunge ambo Erodiasini yu mumindili kolopa “Yu topo konjembo.” nimbe molorumu nakolo Erotene ‘Jono yu konopu sumbi sipe pepa Pulu Yemonga ye kake telimu molemo.’ nimbe kanopa yu pipili kolopalie nokopa konjirimumunge ambo Erodiasini Jono kinie ulu te manda naa terimu. Jonone ungu nirimuma pilipelie ye nomi kingi Erote yu paa konopu aisili lipe mundupe mini wale mundurumu nakolo aku unguma yu paa konopu sipe pilirimu.

²¹ Pe walse, „ambo Erodiasi, konopuni pilipe molorumu ulumu manda temba walemo wendo orumu. Wendo orumu mele i sipe: Kingi Erote meringi walemo wendo orumu kinie yunge kendemande ailime kinie, yunge ami yemanga ye nomime kinie, kolea Gallilli disiriki yambomanga ye nomi ailime kinie, enendo “Langi pea namili wai.” nirimu. ²² „Ene ongo yu kinie pea langi nongo molangi, Erodiasi lemenu ulkena sukundu omba ene moloringine denisi terimu. Erote kinie, yu kinie pea langi nongo moloringi yema kinie enene ambo wenepomo aku terimu kanoko paa peanga kanoringi. Kingimuni paa kanopa peanga kanopalie ambo wenepomondo nimbendo: “Nuni konopu monjikinumu melte na mawa téa. Mawa teni melemo nu simbu.” nirimu. ²³ Pulu Yemonga imbi lepa mi lep-alie yundu kelepa nimbendo: “Paa sike nikiru. Nuni na mawa teni mele te paa sike simbu. Nane ye nomi kingi molopo nokolio koleamo ekendo kepe “Si.” ninu liemo paa sike simbu.” nirimu.

²⁴ Erotene yundu nirimu mele pilipelie ambo wenepomo pena pupe, anumu molorumuna pupe walsipelie nimbendo: “Mele nambolka melemo ‘Si.’ niemboye?” nirimu kinie

anumuni nimbendo: “ “No Linjili Jononga „nomimu karu lelko yunge, pengemo si.” ni.” nirimu.

²⁵ Anumuni aku nirimu pilipelie yu kingimu molorumuna tamburembu lk-isipe omba mawa tepalie nimbendo: “Paa isili ou No Linjili Jono „nomi karu lelko,* yunge pengemo pellete tenga nosiku yando si.” nirimu. „Jonone ou alieli “Erote kinie Erodiasitolone teko kenjiringili.” nirimumunge mumindili kolopalie Erodiasini ‘Yu kolopili. Sike kolomunje na kanambo.’ nimbe “Pengemo ongo si.” nirimu.„

²⁶ Yuni aku sipe mele mawa terimu kinie pilipelie Erote paa konopu umbuni terimu nakolo yuni “Paa sike simbu.” nimbe, nimbe panjipe Pulu Yemonga imbi lepa mi lerimu mele kepe, yu konopu alowa temba kinie yu kinie pea langi nongo moloringi yema yu kanoko keru kanonge mele kepe, aku ulutolo pilipelie, “Yuni mawa tepa “Si.” nikimu mele “Molo.” manda naa nimbú.” nimbe pilipelie ²⁷ yu nokoringi ami yemanga te lipe mundupelie “„No Linjili, Jono „nomi karu lelko, yunge pengemo yando mengo oi.” nirimu kinie kanu ami yemone ka ulkena pupe Jononga nomimu karu lep-alie ²⁸ yunge pengemo pellete tenga nosipe yando memba omba ambo wenepomo sirimu kinie yuni anumu sirimu.

²⁹ Aku teringi pilkulie Jono lombili andoringi yema ongo yunge onomo liku mengo puku ono teringi. „Kingi Erotene No Linjili Jono ou aku sipe topa konjirimu kolorumumunge pe Yesusini ulu tondoloma terimu mele pilipelie “Jono nomi karu lerindu yemo lomboropa ola molemo lemo.” nirimu.„*

³⁰ * Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema** yu molorumuna kelko yando ongolie niringimuni, ulu teringime kinie yamboma ungu mane siringime kinie yu temane toko siringi. ³¹ Nakolo yambo aisili ongo puku ongo puku „teko ungu ningu panjiku, teringimunge Yesusi kinie „yuni lipe mundurumu ye yando oringime, kinie langi nonge ena wallo kolte kepe naa lerimumunge* kanopalie Yesusini yemandu nimbendo: “Ene eneno yambo naa mololi kolea ku tenga laye kolte mulu

piliengi kene na kinie pea pamili wai.” nirimu. ³² Kanu kinie ene eneno mindi nomuna andoli sipi tenga suku puku yambo naa mololi kolea ku leli tenga puringi.

³³ Nakolo pungí puringi kinie kanokolie yambo aisili Yesusi kinie yu lombili andolime kinie kanoko imbi siringimunge koleamanga yamboma pali kimbu kongono teko lkisiku nomu kélona makaye teko puku ene nomuna wendo pungí koleana kumbi lelko puku nokoko angiliringi. ³⁴ Yesusi nomu kélona ulsu omba kanopa yambo paa aisili akuna ongo maku toko moloringi kanopalie ene kongi sipisipi tapu teli ye te naa mololi sipisipime mele* ku peko moloringine nimbe kanopalie ene kondo kolopa ungu aisili mane simbe terimu.

³⁵ Kanu kinie ,mane sipe molopili, ena pumbe terimumunge yu lombili andolime yu molorumuna ongo yundu ningindu: “I koleana yambo te naa pelemo, ena kamu pukumu kene ³⁶ ya maku toko molemele yamboma “Puku kolea marenga langi topo toko lipangi.” ni.” niringi.

³⁷ Nakolo yuni ,yu lombili andolimendo, pundu topa nimbendo: “Enene eneno yamboma langi mare liku siei.” nirimu.

Enene yu walsikolie ningindu: “Kakopoi ye tene oli engaki kongono tepalie mele kalolimuna limo kou monemane* olio langime topo topo lipulie yamboma siemili.’ ningu nikinuye?” niringi.

³⁸ ,Aku siku niringi pilipelie, yuni ene walsipe pilipelie nimbendo: “Pillawa kaloli nambepa nosikimiliye? Puku kanopai.” nirimu.

Puku koroko kanoko lenjiku yu molorumuna kelko ongolie ningindu: “Ya langi aisili molo. Pillawa kaloli kanga te pakara kinie oma kaloli talo kinie ,aku langi pokore mindi lemo,.” niringi.

³⁹ Kanu kinie Yesusi nimbendo: “Yambomando “Era kondili niline maku toko manie molangi.” niei.” nirimu kinie ⁴⁰ yamboma tokapu talo molo tokapu kise ningu maku toko moloringi.

⁴¹ Kanu kinie Yesusi pillawa kaloli te pakara kinie oma talo kinie kanuma lipelie mulu koleana olando sipe kanopa ,Pulu Yemo kinie, “Ange.” nimbe pillawa kalolime ambolopa pike lepa lombili andolime moke tepa sipelie “Anju yamboma siei.” nirimu, ,enene, yamboma ,moke teko siringi, . Oma talo kepe lipe moke tepa yamboma pali sirimula. ⁴² Ene pali kanu langime noringi kinie olo terimu. ⁴³ Kanu kinie lombili andolimene pillawa kaloli kinie oma kinie kanumanga goli lerimuma liku maku toko wale basikete engaki rurepo toko peke siringi. ⁴⁴ Langi noringi yema manjipe pape tausini mele.*

⁴⁵ ,Yamboma langi sirimu noringi, kinie Yesusi yu lombili andoli yemando sumbi sipe nimbendo: “Maku toko molemele yamboma nane “Pangi.” niembo. Ene nona andoli sipine ola puku no nekendo, Besaida taono lemona, kumbi lelko pai.” nirimu. ⁴⁶ Kanu kinie yamboma mundupe kelepalie yu yuyu Pulu Yemo kinie ungu nimbendo ma pangine ola purumu. ⁴⁷ Kanu kinie ena pupe kolea kala torumu kinie sipimu nomu ai suku singine purumu, Yesusi yuyu ma ,pangi, ne molorumu. ⁴⁸ Sipi kumbikundu mendo sipe poporomene torumumunge ,yu lombili andoli yema sipine suku molkolie, sipimu nomu kélona mengo pungindu pereringi kanopalie ipulueli kolea muni naa lepili ene puringine yu nona ola kimbu kongono tepa ombá ombalie ene sipine puku molangi yuni ene topa akilinjipe yu kumbi lepa pumbe orumu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Nakolo yu lombili andolimene pali yu nona ola kimbu kongono tepa orumu kanokolie niringimuni, paa pipili aili teko kolkolie “Kuru te okomaa!” ningu mini wale munduringi kinie Yesusi tamburembu enendo nimbendo: “Ene konopu tondolo pupili molayo. Na mindi okoro. Pipili naa kolai.” nirimu.

⁵¹⁻⁵² Kanu kinie yu sipine suku purumu kinie poporome topa kelerimu. Aku terimuna kanokolie paa mini wale munduringi. Yuni ,ou tangoli, pillawa kalolime ,moke, terimumunge pulumu naa pilku we konopu lou lelko moloringi. Yu kinie tondolo te perimuna

pillawa kalolime kinie ulu tondolo te terimu mele mimi siku naa pilkulie ene konopu naa perimuna kanu tondolomone poporomemo topa kelerimu mele kepe naa pilkulie* poporomemo topa kelerimu kinie kanokolie ene paa mini wale munduringi.**

⁵³ 1 Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, nomu 1 Gallilli, nekendo pukulie nomu kélona kolea Geneserete lerimuna wendo ongolie sipimu ka teringi. ⁵⁴ Sipine manie oringi kinie akuna moloringi yambomane Yesusi tamburembu kanoko imbi sikulie ⁵⁵ akundu lerimu koleamanga pali lkisiku puku yu andorumu koleama pilkulie enenga kuru torumu yamboma liku taropola teko yu andorumuna mengo oringi. ⁵⁶ Yu andorumu koleamanga pali, kolea kangamanga kinie, kolea ailimenga kinie, kolea wemanga kinie, aku koleamanga yamboma maku toko moloringi koleamanga kuru torumu yamboma mengo ongo nosikulie, “‘Nunge wale pakoli pundumu kepe ambolangi.’ ni.” ningu mawa teringi. Kanu kinie kuru torumu yambomane yunge wale pakolimu amboloringi yamboma pali kamu konde puringi.*

7

¹ 1 Walse, Parisi ye mare kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare kinie* ene Jerusalleme munduku kelko Yesusi molorumuna ongo maku toko moloringimene ² yu lombili andolimene* ki kalaro molopili ou kulumiye naa toko langi we ambolko noringi kinie kanokolie kanoko keru kanoringi. ³ (1 Sike kalaro naa molorumu nakolo, Parisi yema kinie we Juda yamboma kinie enenga anda kolepalimene “Teai.” niringi mele pilku liku tengendo ou ki pali nona munduku kulumiye toko konjikulie langi pe noringi. We naa noringi. ⁴ Makete koleana puku ulkendo ongolie ki ou kulumiye naa tokolie 1 maketena topo toko liringi, langime naa noringi. Anda kolepalimenga teringi ulu pulu lupe lupe aisili pilku liku teko moloringila. Kápoma kinie, mingime kinie, langi

noringi poloma kinie, aku sipe melema taki taki we kulumiye toringi.)

⁵ 1 Juda yambomane aku siku teringi, ne Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, enene 1 Yesusi lombili andolimene aku siku ki kulumiye naa toko langi we noringi kanokolie, Yesusindu walsiku pilkulie ningindu: “Anda kolepalimene “Teai.” niringi mele nunge lombili andolimene nambemuna naa pilku liku telemeleye? Enenga kime kalaro molopili langi nolemele kanumu.” niringi.

⁶ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Ene 1 ungu manema pilku mane silimele yema kinie Parisi yema kinie, ene topele mapele toli yema molemele!* Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane enendo nirimu mele papu nirimu. 1 Enene kinié telemele mele yuni ou nimbe Pulu Yemonga, bokuna torumu molemo mele i sipe:

1 Pulu Yemone nimbendo;
 “Kanu yamboma enenga keremane na kapi ningu
 ‘Ye aili olandopamo.
 Nu lipu ai silimolo.’ ningu
 na imbi ambolko ola linjilimele nakolo enenga konopuma kinie nanga konopu kinie
 teluna naa pulimo. lupe lupe pelemo.

⁷ Enene ‘Nanga imbi ambolopo ola linjemili.’ ningu na we popo toko kapi nilimele. Mana yambomane mane silimele ungu
 unguma mindi
 mane sikulie
 ‘1 ungu manema Pulu Yemone “Teai.” nilimo ungu manema.’ ningu pilku liku telemele, akumunge na popo tonge kinie uluri naa temba.”*
⁸ Pulu Yemone “Teai.” nirimu kanumu. ⁸ Pulu Yemone “Teai.” nirimu ungu manema munduku kelkolie anda kolepalimene “Teai.” niringi mele mindi ambolko molemele.” 1 nimbe Yesusini, nirimu.

⁹ 1 Yesusini, ungu mare pea enendo nimbendo: “Enenga anda kolepalimene “Teai.” niringi mele pilku liku tengendo Pulu Yemone “Teai.” nirimu ungu

manema bulu silimele mele papu telemel-eye? ¹⁰ Akumunge Mosisini nimbendo:

“Aminieli lanielinge unguma pilku liku, liku ai siku teai.”*
nimbe

“Yambo tene yunge anumundu molo lapando

ungu te nimbe kenjipe iri tomu liemo kanu yamboma toko konjengi.”**

nirimu kanumu. ¹¹ Nakolo ene yemane ningindu: “Ye tene yunge anumu lapatolondo nimbendo: “Nane elte mele mare lipu taponjipu silkema koronga ‘Pulu Yemo simbu.’ nimbu panjirindu kanumunge elte manda naa lipu taponjipu simbu.” nimbelle ¹² yunge anumu lapatolo naa lipe taponjimbe kinie papu.” ningungu mane silimele. ¹³ Aku siku mane silimele ungumuni ‘Anda kolepalimene mane siringi ulu puluma olan-dopa.’ ningungu ‘Pulu Yemone nirimu ungumu uluri molo. Manie pupili.’ nilimele. Enene ulu lupe lupe aisili aku siku teko molemele.” nirimu.

¹⁴ Aku nimbelle Yesusini maku toko moloringi yambomando “Na moliona wai.” nimbelle enendo nimbendo: “Nane ,aku nikirumunge* ungu te, nimbū tekero ungumu enene pali komu tenjiku ungumunge pulumu pilku konjeyo. ¹⁵ Yambomanga kangine ul-

sukundu lepalie kerena pupe olona suku pulimo meltene ,Pulu Yemo manda popo tonge aulkemo pipi silimo, kalaro te manda naa monjilimo. Yambomanga konopuna sukundu pepalie wendo olemo ulumane mindi yamboma kalaro monjilimo. ¹⁶ (Yambo komu peo lembe yamboma i ungumu mimi siku piliengi!” nirimu.)*

¹⁷ Kanuna maku toko moloringi yamboma Yesusini mundupe kelepa ulkena suku purumu kinie yu lombili andolimene yu walsiku pilkulie ningindu: “Aku ungu ikumunge pulumu nambolkanje? Ningungu para sieni.” niringi kinie

¹⁸⁻¹⁹ Yesusini enendo nimbendo: “Kinié kepe naa pilkimiliye? Yambo tenga kangine ulsu lepalie sukundu pulimo melte yunge konopuna naa pupe, olona suku pupe ulsu omba le muruna kamu

pulimomonga yu kalaro manda naa monjilimo mele naa pilkimiliye?” nirimu. (Yesusini aku sipe nirimumunge “Langimene pali yamboma kalaro te naa monjilimo.” nimbendo nirimu.)*

²⁰⁻²¹ ,“Kerena sukundu pulimo melemane aku sipe uluri naa telemo.” nimbelle, yuni kelepa nimbendo: “Yambo tenga konopuna sukundu pepalie wendo olemo kanu melemane yambo te ,Pulu Yemo popo tomba aulkemo pipi silimo, kalaro te monjilimo. Ulu pulu kerime ou konopumuni pilkulie ,pe kamu telememonga, “Konopuna pepalie wendo olemo melemane kalaro monjilimo. ,We naa telemele.” ,nikiru., Kanu melema i sipe: konopumuni ulu kerime pilimele; wa ulu kerinele lupe lupema andoko telemele; wa nolemele; yamboma toko konjilimele; ambo ye pulime molo ye ambo lilime yambo lupema kinie ulu kerinele telemele;

²² yambomanga mele nosilimelema ‘Na liembo.’ nilimele; ulu pulu kerine lupe lupema telemele; kolo tolemele;

yambomane kanokolie pipili kolemele uluma pipili naa kolko sumbi siku telemele, yambo lupema molemele mele kepe enenga melema yama mengo ‘Yu malo.’ konopu lemele;

‘Yamboma pipili kolko molko kenjengi!’ ningungu bulkundu ninjilimele; ‘Na imbi ola molemo. Na pilipe konginjili olan-dopa pelemo. Yambo lupema tondolo te naa pelemo.’ ningungu kara pulimele; kekelepa toli uluma telemele;

ulu pulu akuma pilku telemele.* ²³ Aku ulu pulu kerime pali yambomanga konopuna sukundu pepa wendo olemomane yamboma ,Pulu Yemonga kumbikerena pungí aulkemo pipi silimo, kalaro monjilimo. ,Ulsu lepa olona pulimo melemane uluri naa telemo,” nirimu.

²⁴ Kanu kinie Yesusi molorumu kolea ,Geneserete,* mundupe kelepa ,Juda yamboma moloringi kolea Gallilli disiriki ulsukundu, kolea aili Taya kinie Saidonotolo lerimu koleana sukundu purumu.

Akuna purumu kinie yu 'Yamboma na naa kanangi.' nimbe ulke tenga sukundu pupe molorumu nakolo yu omba molorumu mele yamboma piliringi. ²⁵⁻²⁶ Yesusi yu omba molorumu akumu pilipelie ambo te yu molorumuna sumbi sipe omba yunge kumbikerena manie molopa tamalu perimu. Kanu ambomo yu 'Pulu Yemonga, Juda yambomanga talapena ulsukundu ambo te, kolea Siria poropinji sukundu kolea Ponisia disiriki yunge pulu koleamo. Ambomonga lemenunge konopuna kuru te molopa ambolorumuna Yesusi molorumuna omba manie molopa tamalu pepa yundu mawa tepalie nimbendo: "Nanga ambolamo kuru te konopuna sukundu molemo kene yu 'kondo kolko, kurumu toko makoroi.'" nirimu.

²⁷ 'Ambomo yu ambo lupe, Juda ambo te molo, nimbe kanopalie, Yesusini ambomondo 'ungu iku te topalie, nimbendo: "Ambolangoma langi ou nangi olo tepili. Enenga langime lipu owama simulú kinie kapola naa temba." nirimu.*

²⁸ Ambomone yundu nimbendo: "Ailimu,* sike nikinú nakolo owamane kepe ambolangomanga langi pundu manie pulimoma liku nolemele kanumu." nirimu.

²⁹ Kanu kinie Yesusini yundu nimbendo: "Ambomo, nu aku siku nikinumu papu nikinú. Aku siku nikinumunge kuru kanumu nunge ambolamonga konopuna sukundu molopa omba wendo pumu kene nu 'konopu wayongo siliku, pui.'" nirimu. ³⁰ 'Yesusini aku sipe nirimu pilipelie, ambomo kelepa ulkendo pupe kanorumu kinie lemenu konopuna kuru te naa molopili uru peli polona ola we molorumu kanorumu.

³¹ Yesusi kolea aili Taya mundupe kelepa kolea aili Saidono sukundu omba pupe, 'Kolea Aili Rureponga Talo' niringi koleana sukundu omba pupe, nomu Gallilli kélona 'sukundu, orumu.

³² Akuna moloringi yambomane yu molorumuna ye komu sipe ungu sumbi sipe naa nirimu ye te mengo ongo " 'Yu konde pupili, nunge kimuni amboloi.'" ningu tondolo munduku mawa teringi.

³³ Kanu kinie yambo kakapu teko moloringime mundupe kelepa "Oltolo molambili." nimbe kanu yemo tenga memba pupelie nirimumuni, komutolonga ki sundu suku mundupe, lkambe topa yemonga alimbelumu kimuni ambolopalie, ³⁴ mulúna olando sipe kanopa, tondolo mundupe múlu lipe, Juda yambomanga ungu lepa yemondo nimbendo: "Epata!" nirimu. (Kanu ungumunge pulumu "Komumuni pilí!" nirimu.) ³⁵ Aku nirimu kinie tamburembu yemo komu peo lepa yu ungu kapola pilipe, alimbelumu takele terimu kanumu pe nimbe umbu alimbelu angilirimu kinie yu ungu sumbi sipe nirimu.

³⁶ Kanu kinie Yesusini enendo tondolo mundupe nimbendo: "Nane i ulu tekero mele anju yambo telurindu kepe paa naa ningu siei!" nirimu. Nakolo yu "Molo." nimbe karaye terimu mele ta ningu anju yamboma yuni terimu mele temane toko siliku mindi andoringi. ³⁷ 'Yu terimu mele kanoringi yamboma kinie, anju temane toko siringi piliringi yamboma kinie, ene paa mini wale munduku suru ningulie ningindu: "Apa! Yu telemo uluma peangama mindi telemo. "Komu silimoma ungu pilku, ungu naa nilimelema ungu ningu, teai." nilimo kinie kepe unguma pilku unguma ningu telemele." niringi.

8

¹ Walse Yesusi molorumuna yambo aisili altoko ongo liku maku toko moloringi. Moloringi koleana nonge langi te naa lerimuna Yesusini yu lombili andolimendo* "Na moliona wai." nimbelie enendo nimbendo: ² "I yambo maku toko molemelema na kondo tekemo. Wale yepoko na kinie molongi, pe kinié ga nonge te naa lemo. ³ Mare aulke suluna oringimunge nane "Ene engele tepa pepili ulkendo pai." nilkenje ene aulkena kimbu ki pange mange tepa, topa ne munde ya munde telka." nirimu.

⁴ Aku nirimu kinie pilkulie yu lombili andolimene yundu pundu toko ningindu: " 'Sike nikinú nakolo, i kolea ku leline molemolo. I yamboma manda nonge

mele pillawa kaloli tena lembana lipu simulúye?" niringi.

⁵ Yesusini enendo "Pillawa kaloli nam-bepa nosikimiliye?" nimbe walsirimu kinie

enene "Yepoko pakara nosikimulu." niringi.

⁶ Kanu kinie yuni maku toko moloringi yambomando "Manie molai." nimbelle, pillawa kaloli yepoko pakara lipu, Pulu Yemo kinie, "Ange." nimbe, akuma pike lepa yu lombili andolimendo "Yamboma moke teko siei." nimbe ene sirimu. Nirimu kanu mele teringi. ⁷ Ene oma kaloli kanga pokore kepe nosiringila, akuma lipu, Pulu Yemo kinie, "Angela." nimbelle yu lombili andolimendo "Ime yamboma moke teko siei." nirimu.

⁸ Yamboma, langime, noringi kinie olo terimu. Pe langi kakena lerimuma lombili andolimene liku wale basiketemanga lakiliringi, wale aili yepoko pakara peke lerimu. ⁹ Ye po tausinini aku langime noringi.

Kanu kinie Yesusini maku toko moloringi yambomando "Ulkendo pai." nimbelle nirimumuni, ¹⁰ yu lombili andolime kinie yu kinie ene nona andoli sipine suku puku, nomuna nekendo, kolea Dallamanuta* puringi.

¹¹ Akuna puringi kinie Parisi yema* Yesusi molorumuna ongo, 'Yuni nambe tembanje? Kanamili.' ningu yu manda manjiku** mawa tekolie ningindu: "Ungu Mane Silimu, 'Nu sike Pulu Yemone 'Kongono tenjeni.' nimbe ya mana lipu mundurumunje kanamili.' ningu mulu koleana molemo, Pulu, Yemone mindi manda ulu, tondolo, telemo mele te tei." niringi.***

¹² Aku siku walsiringi kinie pilipe keripilipelle Yesusi, yunge konopuna paa umbuni terimuma mulu aili tepa lipelle nimbendo: "Kinié mana molemele yambomane "Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telemo mele kanamili tei." ningu na nambemuna mawa telemeleye? Na molio mele nambemuna "Sike." we naa ningu tondolo munduku pilimeleye? Nane ene sike nimbu sikiru: Na Pulu Yemo kinie tapu topo kongono telembolo mele, lipu ora simbe kanonge ulu tondolo

te, kinié mana molemele yamboma kinie wendo naa ombá." nirimu. ¹³ Aku sipe nimbelle nirimumuni, ene mundupe kelepa sipine suku kelepa pupelle nomuna nekendo purumu.

¹⁴ Kanu kinie ene nomuna nekendo pungindu Yesusi lombili andoli yema, pillawa kaloli komu siku naa mengo puringi. Pillawa kaloli telu mindi sipine suku lerimu, te pea molo. ¹⁵ Kanu kinie Yesusini enendo lepi lepi topa, ungu iku topalie, nimbendo: "Paa mimi siku kanai! Parisi yema kinie, ye nomi kingi, Erote yunge yema kinie enene pillawa akoli mele isi nosilimelemo kanoko konjei!" nirimu.

¹⁶ Aku sipe nirimu kinie pilkulie yu lombili andoli yemane eneno kerepali ningulie ningindu: "Olio pillawa kaloli, nomolo, mare naa lipu membo omulumunge aku sipe nikimunje." niringi.

¹⁷ Aku siku niringi mele pilipelle Yesusini enendo nimbendo: "Enene "Pillawa kaloli naa memulu." ningu nambemuna kerepali nikimiliye? Ene kinié kepe naa kanoko, mimi siku naa pilkimiliye? Na tondolo te perimuma pillawa kalolime kinie ulu tondolo te terindu mele ene naa piliringiye? Ene konopu naa pepili molemelemonga nane nikiru mele ungu pulumu naa pilkimiliye?* ¹⁸⁻¹⁹ Ene mongo angilimo nakolo melema naa kanokomeleye? Komu angilimo nakolo unguma naa pilkimiliye? Pillawa kaloli te pakara lipu pike lepo ye pape tausini moke tepo sirindu kanumu ene komu sikimiliye? Nongo pora siringi kinie, langi kakena lerimuma liku wale basikete nambepa toko peke siringiye?*" nirimu kinie

yu lombili andolimene, yundu pundu toko "Engaki rurepo." niringi.

²⁰ Yuni enendo kelepa nimbendo: "Pe pillawa kaloli yepoko pakara lipu pike lepo, yambo, po tausini moke tepo sirindu kinie, nongo pora siringi kinie, wale basikete aili nambepa langi kakena lerimuma toko peke siringiye?" nimbe walsirimu kinie

enene yundu pundu toko "Yepoko pakara." niringi.

21 Yuni enendo „kelepa, nimbendo: “Enene kinié kepe mimi siku naa pilkim-iliye?”* nirimu.

22 Yesusi kinie, yu lombili andolime kinie, ene Besaida taonona puringi kinie mongo keru lerimu ye te Yesusi molorumuna mengo ongo mawa tekolie ningindu: “Nuni i yemo kini amboloi.” niringi.

23 Aku niringi kinie Yesusini mongo keru lerimu yemo ki ambolopa taono ulsukundu memba pupelie yunge mongotolonga lkambe topa kanjipe kimuni ambolopalie nimbendo: “Nu kinié melte kanokono molo moloye?” nirimu kinie

24 yemone olando sipe kanopalie nimbendo: “Na kinié yambo mare, ene unju melema ongo pukumili kanokoro.” nirimu.

25 Yesusini yunge mongotolonga kelepa ambolorumu kinie yemo yu mongo makilipe melema pali mongotolone sumbi sipe kanorumu.

26 Yesusini yemondo “Ulkendo pui.” nimbelie nimbendo: “Nu kelko ulkendo punindu ne kolea „molopo wendo ombulu, akuna „kelko yando, naa pui.” nirimu.*

27 Yesusi kinie yu lombili andolime kinie puku kolea aili Sisaria Pillipai nondopa lerimu kolea kangamanga pungu puringi. Akuna pungu puringi kinie Yesusini yu lombili andolimendo walsipelie nimbendo: “Yambomane na imbi lelko nae nilimeleye?” nirimu.

28 Enene yundu ningindu: “Marene “Nu No Linjili Jono „kolorumu kinié kelepa lomboropa ola molemo,.” ningu pilku, marene “Nu „Pulu Yemone ou konde molopili olando lirimu ye, Illainja kelepa omba molemo.” ningu pilku, marene “Nu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye te „ou kolorumu kinié lomboropa ola molemo,.” ningu pilimele.” niringi.*

29 Aku niringi pilipelie Yesusini enendo walsipe pilipelie nimbendo: “„We yambomane aku siku nilimele, nakolo ene eneno na nae nilimeleye?” nirimu.

Pitane pundu topa nimbendo: “Nu Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu

mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.” nirimu.

30 „Pitane aku nirimu pilipelie, Yesusini enendo tondolo mundupe nimbendo: “Na molio mele „Pitane kinié nikimumu, enene anju yambo telurindu kepe „isili ou, paa naa ningu siei!” nirimu.*

31 Kanu kinie Yesusi yu lombili andolimene yundu „Pulu Yemone olio “Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu.” ningu, ningu para siringi kinie pilipelie, yuni yu kinie wendo ombá mele pulu monjipe* ene mane sipelie nimbendo: “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo mindili aisili nombá. Juda yamboma nokolemele tapu yema kinie, Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema kinie,** enene „ningindu: “Yu Pulu Yemone naa lipe mundurumu. Yu Pulu Yemonga Malo naa molemo.” ningu, yu liku bulu siku yu toko konjingí. Yu toko konjingí kolomba kinie wale talo omba pumbe kinie yepoko sipemonga yu lomboropa ola molomba.” nirimu.

32 Yesusi yu kinie wendo ombá mele aku sipe sumbi sipe nimbe para sirimu kinie pilipelie Pitane yu anju lipe memba pupelie „Yesusi yuni “Na toko konjingí.” nirimumunge, yu pulu monjipe iri torumu. 33 Nakolo „yuni kuru-manga nomi Setenene* ungu umbu tonjirimu mele pilipelie nirimuna pilipelie, Yesusini topele topa yu lombili andolime kanopalie Pita iri topalie yundu nimbendo: “Setene, nu anju pa! Nu Pulu Yemone konopu lemo mele naa leno. Yambomane konopu lemele mele mindi leno kene anju pui!” nirimu.

34 Kanu kinie yambo akuna liku maku toko moloringime pali kinie yu lombili andolime pea “Na moliona wai.” nimbelie enendo nimbendo: “Yambo tene ‘Yu lombili pambo.’ nimbelie yuni yunge konopumuni pilimo melemanga ‘Topo manie mundembo.’ nimbe yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando ‘Na yu lombili pumbundu mindili nondu

liemo papula; kolondu liemo papula.' nimbelle na lombili opili. We naa opili. ³⁵ Yambo tene yunge mana molopa naa kololi ulu pulumu ambolomba temba kinie yu kolopalie sike molopa kenjipe mindi pumbe. Nakolo yambo te na konopu monjipe nanga yambomo molopa, 'Yamboma temane peangamo piliengi!' nimbe ene nimbe sipe molomba kinie yu kolopalie yu konde molopa kenjipe mindi puli ulu pulumu sike kanopa limbe. ³⁶ 'Akumu nambemuna nikiruye?', Yambo tene mana melema pali yuyu lipe nosipelie yu mini pali Pulu Yemo naa molomba koleana pupe mindili nomba molopa kenjilkenje kanu melemane kanu yambomo nambe tepa lipe taponjilkenje? Lipe naa taponjilkemo. ³⁷ Yambo tene 'Na mini pali konde molopo konjipu mindi pambo.' nimbelle yu nambolka meltene mini pali konde molopa kenjipe mindi puli ulu pulumu topo topa lilkeye? Meltene manda topo topa naa limbe.

³⁸ "Nanga yambo mare ulu pulu keri teko Pulu Yemo munduku kelko mele lupema imbi ambolko ola linjiku molemele yamboma kinie molkolie pipili kolko ningindu: "Olio Yesusinge unguma pilipu lipu, yu lombili andopo molemolo mele we yambomane naa piliengi!" ningulie na kiyongo ningu lombili andolemele yamboma, ene kinie ulu te pe wendo ombá mele nimbu siembo: Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* pe Lapanga tondolo pa telimu kinie 'mulu koleana, angello kake telime kinie 'manie, ombá temba kinie, kanu we yamboma molongena yunge yamboma mona molongendo we yamboma molongena kanokolie, yu ou naa opili 'Olio yunge yamboma molemolo mele we yambomane naa piliengi!' ningu pipili kolko lopi teko molonge yamboma yuni lipe wekendo kanopa, "Na moliona naa wai!" nimbéla." nirimu.

9

¹ Yesusi yuni enendo ungu te pea nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene ya angilkimilimenga mare ou kolou naa kolangi Pulu Yemo ye nomi kingimu omba,* enge

nimbe molopa, melema kinie yamboma kinie pali nokomba ombá kanonge." nirimu.**

² Yesusini 'yu lombili andolimendo aku sipe nimbe sirimu kinie,* pe koro te omba purumu kinie Pita keme Jemisi keme Jono keme ene lipe memba pupe mulú** paa olandopa polorumu tenga ola purumu. 'Olio oliolio mindi molamili.' nimbe ene akuna lipe memba purumu. Akuna puringi kinie ene kanoko molangi yunge kangimu alowa tepa, ³ yu pakorumu mulu wambalema ena tondolo topa mongo paa takele telemo mele aku sipe paa kake terimu. Ya mana yambo tene wale pakoli te sopone kulumiye topa kake tenjimbe mele kapola molo. 'Yunge mulu wambalema kake terimu mele paa olandopa.' ⁴ Yu aku sipe molopili, 'Juda yambomanga koronga ou moloringili ye aili talo,' Illainja kinie Mosisitolo ongolo Yesusi kinie ungu ningulu mona angiliringili kanoringi.

⁵ Kanu kinie Pitane Yesusindu nimbendo: "Rapai,* olio ya molopamolo peanga lepamo. Olione ulke takaye yepoko takonjemili. Te nunge, te Mosisinge, te Illainjanga takonjemili." nirimu. ⁶ (Nakolo aku nirimumu ene pipilini paa koloringine yuni nimbé mele naa pilipe ungu te walu nirimu.)

⁷ Kanu kinie kupe te omba ene aki torumu kinie kupena suku ungu te wendo ombalie nimbendo: "I yemo nanga konopu monjilio Malomo. Yuni ungu nimbéma pilku liengi." nirimu. ⁸ Pe walsikale, ene mongo male male teko kanokolie yetolo altoko naa kanoringi. Yesusi yu mindi ene kinie molorumu kanoringi.

⁹ Mulu polorumunge manie onge oringi kinie Yesusini ene mane sipelie nimbendo: "Enene kinié kanongi mele isili ou yambo teluri kepe ningu naa siengi. Pe mindi, Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* kolopalie altopa lomboropa ola molomba kinie temanemo toko anju siengi. Ou molo!" nirimu. ¹⁰ Aku nirimu kinie ene yunge ungumu pilku liku ou anju naa niringi nakolo "yu "kolopolie altopo lomboropo

ola molombo.” nikimu ungu kanumunge pulumu nambolka ulurindu nikimunjje?” ningu ene eneno kerepali niringi.

11 Kanu kinie yu lombili andolimene, yu sike molorumu mele ningu kanokolie, yundu walsiku pilkulie ningindu: “Pulu Yemone ‘olio nokopa konjipe lipe taponjimbe.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu liemo, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane silimele yemane “Illainja, kelepa, kumbi lepa ombá. Ye nomi Kirasimu pe akilipe ombá.” nilimele akumu nambemuna nilimeleye? Illainja kelepa naa opili nu koronga orunu moleno kanumu.” niringi.

12 Yesusini pundu topa nimbendo: “Illainja, kelepa, kumbi lepa ombalie melema pali tepa mimi temba.” nilimele kanumu sike nilimele. Aku liemo Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kanoko keru kanoko mindili liku singi mele, Pulu Yemonga, bokuna nambemuna imbi toringi molemoye? 13 Nakolo, akumunge ungu te pea nimbu sikiru., Pilieme! Illainja koronga orumu. Yu orumu kinie, kanu yemane yu kanoko imbi naa siku, ‘yu we yere.’ konopu lelkolie ‘yu kinie temolo.’ ningu piliringi uluma pali toringi.* Yu kinie aku siku tenge mele ou bokuna imbi toringi molemola.” nirimu.

14 Yesusi kinie yu lombili andoli ye yepoko kinie, ene yu lombili andoli ye wema moloringine yando ongo, yambo paa aisili akuna kakapu teko maku toko moloringi kanoringi. Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yemane* Yesusi lombili andoli ye wema kinie ungu ningu, ungu mare walsiku pilku moloringi kanoringila. 15 Yesusi orumu kinie kanokolie kanu maku toko moloringi yamboma suru aili teko ningu yu orumuna lkisiku ongo yundu “Ailimu., nu okonoye?” niringi.

16 Kanu kinie yuni enendo “Enene ungu nambolka ungumu kerepali nikimiliye?” nimbe walsirimu kinie

17 kanu maku toko moloringi yambomanga ye tene pundu topa yundu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, nanga kan-

gomo, kuru te yunge konopuna molemomonga ungu manda naa nilimona nu molonu, konopu lepolie, membo ondu. 18 Kurumuni kangomo wale marenga ambolopalie yu topa manie mundulimo kinie yu kuru kopalli topa, apapu memba, ungu kinirokó lipe telemo. Nu lombili andolimendo aku temanemo topo sipu enene kanu kurumu ‘Makorangi.’ nimbu mawa tendu nakolo ene manda naa tengi.” nirimu.

19 Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yamboma, iri topalie, nimbendo: “Kinié molemele yamboma ene, Pulu Yemone uluma sike manda temba.’ ningu, tondolo munduku naa pilku molemele yamboma, na ene kinie molopo, wale nambe tepo mane sipu ulu mare lipu ora simbu kinie mimi siku pilingíye? Na ene kinie siye tekemo.” nimbelle

“Na moliona kangomo mengo wai.” nirimu kinie

20 kangomo yu molorumuna mengo oringi. Mengo oringi kinie, kangomonga konopuna molorumu, kurumuni Yesusi kanopalie kangomo topa manie mundurumu kinie kangomo kimbu kime peue mundupe apapu merimu.

21 Aku terimu kinie kanopalie Yesusini kangomonga lapa walsipelie nimbendo: “Kangomo i kurumu tewale pulu monjirimuye?” nirimu.

Lapane nimbendo: “Yu kokele anumuni merimu kinie aku sipe terimu.

22 Wale aisili yu kopalli topa tepena topa mundupe, nona topa mundupe telemo kene nuni manda liku taponjini liemo olio kondo kolko liku taponji.” nirimu.

23 Yesusini nimbendo: “Nuni nambemuna “Manda liku taponjini molo moye?” nikinuye? ‘Nane nu manda lipe taponjimbe.’ ningu tondolo munduku pilinu liemo* uluma pali sike wendo ombá.” nirimu.

24 Yesusini aku nirimu kinie pilipelie kangomonga lapane tondolo ru nimbelle nimbendo: “Nane ‘sike nuni liku taponjini.’ nimbu pilkiru nakolo ‘Sike.’ nimbu pilkiru ungumu tondolo mundupu ambolombo mele manda naa tekemo

kene 'Sike.' nimbu pilkiru mele 'tondolo pupili.' ningu liku taponjeni." nirimu.

²⁵ „Kanu kinie, yamboma lkisiku sukundu sukundu kanonge onge oringi kanopalie Yesusini kurumu iri topalie nimbendo: “Kere pipi siku, komu pipi siku teleno kurumu, kangomonga konopuna ongo wendo puku, altoko paa naa ongo molani. Kamu pui!” nirimu kinie ²⁶ kurumuni kangomo tondolo topa manie mundurumu kinie yu kimbu kime peue mundurumu kinie kurumu kalle nimbe yunge konopuna wendo orumu. Kanu kinie kangomo yu kolopa lerimu none terimu kanokolie yambo aisilini “Yu kolomu.” niringi. ²⁷ Nakolo Yesusini yunge kimu ambolopalie yu ola lirimu kinie ola angilirimu.

²⁸ „Kanu kinie Yesusini kurumu topa makoropa pora sipelie, ulkena sukundu „yu lombili andolime kinie, purumu kinie lombili andolime enene Yesusi pea eneno molkolie yu walsiku pilkulie ningindu: “Kuru akumu olione nambemuna manda naa makoromuluye?” niringi kinie

²⁹ Yesusini pundu topa nimbendo: “I ulumu mele temolondo Pulu Yemo kinie ungu nimbu mawa temolomone mindi manda temolo. We manda naa temolomo.” nirimu.

³⁰⁻³¹ „Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene aku koleamo munduku kelko „yamboma moloringi koleama naa puku, kolea Gallilli disiriki sumbi siku ongo pungí puringi. Akuna pungí puringi kinie yu lombili andolime ungu mane silipe purumuna ‘Na lombili andolime ungu mane sikiru mele we yambomane naa piliengi kene olio we yambomane naa kanangi, pea naa pamili.’ nimbe yu kinie yu lombili andolime kinie eneno kiyongo ningu puringi. „Yu kinie pe wendo ombá mele, yuni ene ungu mane silipe purumu mele i sipe:

“Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ka sikulie „yu tonge, yema anju singí kinie* enene yu toko konjingí. Kolopalie wale yepoko sipemonga yu lomboropa ola molomba.” nirimu.

³² Nakolo yuni nirimu ungu pilku sundukulie ‘I ungu munge pulumu nam-

bolkarenje, naa pilkimulu.’ niringi nakolo “Nambolka ningu nikinuye?” ningu walsiku pilingindu pipili kolko naa walsiringi.

³³ „Ongolie, kamu Kapeniame taonona suku oringi.

Molonge ulkena suku puku moloringi kinie Yesusini yu lombili andolime walsipe pilipelie nimbendo: “Ene aulkena ungu nambolkarenga kerepali niliku ongiye?” nirimu. ³⁴ Nakolo enene ‘Olionga ye nae paa olandopa mole-moye?’ ningu kerepali ningu keru kuru liringine Yesusindu ene niringi mele ningu para singímunge pipili kolkolie molko duma liringi.

³⁵ Kanu kinie Yesusi yu manie molopalie yu lombili andoli rurepondo “Na moliona wai.” nimbelie nimbendo: “Yambo tene ‘Yambomanga ailimu molambo.’ nimbelie yu we yambomo molopa yambomanga kendemandemo molopili.” nirimu.* ³⁶ Aku nimbelie ambolango kanga te lipe „yu lombili andolime, angiliringine monjipelie nirimumuni, aku ambolangomo yuni kangulupe enendo nimbendo: ³⁷ “Yambo tene ‘Na Ailimunge yambomo molio.’ nimbe* i ambolangomo mele lipe taponjimbe kinie kanu yambomone aku tembamonga na lipe taponjimbela. Na lipe taponjimbe yambomone na manjipe naa lipe taponjimbe. Ambolangomo lipe taponjimbemonga kanu yambomo yuni na lipe mundurumu yemo lipe taponjimbela.” nirimu.**

³⁸ „Yesusi lombili andoli ye, Jonone Yesusindu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, olio kanomulu, ye tene nunge imbimu lepa* kuru mare yambomanga konopuna molongime “Ongo wendo pai!” nimbe topa makoropa molomu kanomulu. Kanopolie yu olio pea tapu topo naa molemolo kene yundu “Nu aku siku naa tei!” nímulu.” nirimu.

³⁹ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yundu „kanu yemone terimu ulumundu, nimbendo: “Yambo tene nanga imbi lepa ulu tondolo te tepalie yuni kelepa nondopa nando ungu te manda nimbe naa kenjimbe kene enene yundu “Molo!” naa

niengi. ⁴⁰ Yambo te olio kinie opa toumu naa molemomo olionga opa lkerayemo molemo kanumu.” „nirimu.”

⁴¹ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene no waka lemba kinie yambo tene ‘Ene Kirasinge yamboma molemele kene no te nangi kolopo siembo.’ nimbe ene te kolopa simu liemo, Kirasinge kongono tenjingí yamboma yuni mele kalomba kinie kanu yambomo kepe komu naa sipe yu konopu lipe mundupe mele kalombala.” nirimu.

⁴² “Yambo tene i ambolangomonga „mele yambo, te na ‘Sike’ nimbe tondolo mundupe pilimo ambolangomo* ‘Ulu kerime tepili.’ nimbe kondi tombamonga kanu ambolangomo tondolo mundupe pilimo mele mundupe kelepa bulu simu liemo „ambolangomo ou kondi naa topili, yu kou paa aili te** moko toko nomine lenjiku ‘Yu kamu kolopupili.’ ningu paka toko nomuna paa maniekondo mundulimelkanje paa papu.*** Aku siku toko mundulimelka kinie yu kolopalie pe yu Pulu Yemonga ambolango tendo ‘Ulu kerime tepili.’ nimbe kondi manda naa tolka. Nakolo yu aku siku nomuna naa mundulimelka kinie yu yamboma kondi tombamonga Pulu Yemone yu mongo aili silke kene enene yu nomuna papu paka toko mundulimelka.

⁴³⁻⁴⁴ “Nunge kitolone ulu pulu keru te temu liemo aku kitolo karu lelko ele teani. Nu konde mololiku mindi puni koleana* kitolo naa angilipili puni kinie peangamo. Nunge ki talo we angilipili nu tepe kolea, (‘akuna Pulu Yemo teko kenjilimele yambomanga korowama kolou naa kolopa

nolipe mindi pulimo, tepe toko kumunji naa kumunjilimele kolea’)**

akuna suku toko mundungí kinie kerimu.

⁴⁵⁻⁴⁶ “Molo nunge kimbutolone ulu pulu keru te temu liemo aku kimbutolo karu lelko ele teani. Nu konde mololiku mindi puni koleana kimbutolo naa angilipili puni kinie peangamo. Nunge kimbu talo we angilipili nu tepe kolea,

(‘akuna Pulu Yemo teko kenjilimele yambomanga korowama kolou naa kolopa nolipe mindi pulimo,

tepe toko kumunji naa kumunjilimele kolea’)

akuna suku toko mundungí kinie kerimu.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Molo nunge mongotolone melte kanokolie konopuni ‘liembo.’ ningu pilku ulu pulu keru te tenu liemo aku mongotolo akuku ele teani. Nu Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana* mongotolo naa angilipili puni kinie peangamo. Mongo talo we angilipili nu tepe kolea,

‘akuna Pulu Yemo teko kenjilimele yambomanga korowama kolou naa kolopa nolipe mindi pulimo,

tepe toko kumunji naa kumunjilimele kolea’***

akuna suku toko mundungí kinie kerimu.

⁴⁹ “Yambomane Pulu Yemo popo toko kalemele melema singíndu ‘Pulu Yemone kanopalie ‘Langi kake telime.’ nimbe kanopili.’ ningu api kusa mundukulie silimele* aku siku mele yamboma molongena tepemo, api kusa mele, yamboma kinie pali wendo ombá.** ⁵⁰ Api kusa yu mele peangamo nakolo yu songo naa temba kinie ‘Yu kelepa songo tepili.’ ningu ulu te manda telemeleye?* „Api kusa langimenga mundulimele kinie songo telemo aku siku, ene api kusa mele molko yamboma kinie anju yando konopu teluna pupili taka lelko molangi.” ** nirimu.

10

¹ Kanu kinie Yesusi molorumu koleamo mundupe kelepa kolea Judia disiriki pupe no Jodane lumbilipe nekendo purumu. Kanu kinie altoko yambo aisili yu molorumuna ongo maku toringi kinie alieli aku toringi kinie yuni yamboma ungu mane sirimu mele maku toringime altopa mane sirimula.

² Parisi ye mare* yu molorumuna ongo ‘Yu nambolka nimbénje? Nimbe kenjimbénje manda manjipu piliemili.’ ningu** yu walsiku pilkulie ningindu: “Ye tene yu yuyu pilipelie yunge ambomo “Kamu pui.” nimbé kinie kapola temba molo aku temba kinie ungu mane te pulue tombaye?” niringi.

³ Yuni anju pundu topa nimbendo: “Mosisini aku ulumundu ungu mane sipe nambolka nirimuye?” nirimu.

⁴ Enene ningindu: “Mosisini nimbendo: “Ye tene yunge ambomondo ‘Kamu pupili.’ nimbe makorombando ambomo “Kamu pui.” nimbé mele pepá tenga topa ambomo sipelie yundu “Kamu pui.” nimbe aku tepili.”* nirimu.” niringi.

⁵ Yesusini nimbendo: “Mosisini sike aku sipe bokuna torumu nakolo ene kara puku Pulu Yemone ambo yetolo kapola kapola molongele mele ungu mane sirimumu liku su siringi naa piliringine yuni “Aku teangi.” nirimu. ⁶ Nakolo ou pulu pulu Pulu Yemone melema tepalie yuni yambo tembando yemo kinie ambomo kinie terimu.

⁷ ‘Aku sipe terimumunge ye tene ambo te lipelie yunge anumu lapatolo mundupe kelepa yunge ambomo kinie eltelte teluna tapu toko peko,

⁸ kangi telumu mele ,molkolo eltenga konopu teluna pupili, molongele.’*
Ye te ambo te limo kinie kangi telumu mele molembelena elte altoko talo mele naa molembele, elte yambo telumu mele molembele. ⁹ Yambo telumu molembele kene Pulu Yemone ambo ye talo ‘Telumu molangili.’ nilimo ambo yetolo yambo tene liku lupe lupe naa mundengi. Aku tengi liemo kapola naa temba.” nirimu.

¹⁰ Altoko ulkena suku puku moloringi kinie yu lombili andolimene Yesusi yundu aku ungumunge pulumu walsiku piliringi kinie ¹¹ yuni enendo pundu topa nimbendo: “Ye tene yunge ou limo ambomo makoropa “kamu pui.” nimbelie kelepa ambo te limo kinie aku yemone wa ulu kerinele tepa, ou limo ambomo tepa kenjilimo. ¹² Molo ambo te yunge ou pulimo yemo mundupe kelepa wendo pupe ye te pulimo kinie aku ambomone wa ulu kerinele telemola.” nirimu.

¹³ Kanu kinie yambomane enenga ambolangoma ‘Yesusi yunge kimuni ambolopili.’ ningu yu molorumuna mengo oringi. Nakolo yu lombili andolimene

iri toko ,“Naa mengo wai!” , niringi. ¹⁴ ,“Molo.” niringi kinie, kanopalie Yesusini konopu keru panjipe ,yu lombili andolime, enendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo yambo talape akumu* i ambolangoma mele molemele yamboma enenga yambo talapemo kene enene i ambolangoma na moliona wangi pipi siku “Molo.” naa niei!” ,nirimu., ¹⁵ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ambolangomane* ‘Pulu Yemo olionga ye nomi kingimu molopili.’ ningu molemele mele aku siku naa nilimele yamboma yunge koleana suku paa naa pungí, molo.” nirimu.* ¹⁶ Aku nimbelie yuni ambolangoma kangulupe yunge kimuni ene telu telu nimbe pengena ambolopa ene tepa konjimbendo “Pulu Yemone “Ene molko konjengi.” nipelie.” nirimu.

¹⁷ Kanu kinie Yesusi ola angilipe kolea marenga pumbe purumu kinie ye te yu pumbe purumuna lkisipe omba yunge kumbikerena koporongu langopa yundu walsipe pilipelie nimbendo: “Ungu Mane Sili peangamo, na nambolka uluri tembo kinie na konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu limbuye?”* nirimu.

¹⁸ Yesusini yundu nimbendo: “Nuni na nambemuna “Peangamo” nikinuye? Yambo peanga te molo. Pulu Yemo mindi peangamo.” nirimu.*

¹⁹ ,Aku nimbelie yemone walsirimumunge pundu topa nimbendo: , “Nu ,Pulu Yemonga, ungu manema ,Mosisini yando nimbe sirimuma, pilino. Yuni nimbendo: “Yambo toko naa konjengi.” nimbe, “Ambo ye pulime molo ye ambo lilime yambo lupema kinie wa ulu kerinele naa teangi.” nimbe, “Melema wa naa liengi.” nimbe, “Yambomanga kote kolo toko naa tenjengi.” nimbe, “Yambomanga melema kolo toko we naa liengi.” nimbe, “Aminieli lanieli kinie teko konjiku, ungu ningí mele pilku liku teko molangi.”*
nimbe,

ungu mane akuma sirimu pelemo kanumu.” nirimu.

20 Aku nirimu kinie pilipelie kanu yemone nimbendo: “Ungu Mane Silimu, na kangomo molopolie aku ungu manema pali pilipu lipu tepo molorundu mele yandopa kinié kepe tepo molioko.” nirimu.

21 Yesusini yu nemo nemo nimbe kanopa konopu monjipelie yundu nimbendo: “Papu teleno nakolo ulu telu mindi naa teleno. Nu puku nunge mele nosilinoma pali kou mone lipukulie, kou mone linime yambo koropama moke teko sikulie na lombili oi.” nirimu. “Nunge mana, melema aku teni kinie mulu koleana nunge mele aisili lemba.” nirimu.

22 Kanu yemo mele paa aisili nosirimuna Yesusini yundu aku nirimu kinie pilipelie yu kumbikere tepa konopu keru panjilipe anju purumu.

23 „Aku terimuna kanopalie, Yesusi topele topa yunge lombili andolimendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana* suku pungindu yambo kamakoma paa mindili siku suku pungí.” nirimu. 24 Aku ungu nirimu „kinie pilkulie, yu lombili andolimene mini wale munduringi. Nakolo Yesusini altopa enendo nimbendo: “Kangoma, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana suku pungindu yamboma paa mindili siku pungí. 25 Kongi kemele „kongi paa aili te nakolo, kale suru toline suku pumbendo mindili kanga mele sipelie pumbe. Nakolo yambo kamakoma Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana suku pungindu mindili paa aili mele siku pungí.” nirimu.

26 „Aku nirimu kinie pilkulie, yu lombili andolime paa mini wale munduku suru ningu anju yando ungu mele tekolime ningindu: “Aku liemo mindili nolemelka aulkena nae manda wendo pupe, molopo konjimulu aulkena pumbe-eye?* Te molonje?” niringi.

27 Yesusini ene nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: “Sike yamboma eneno manda molo, nakolo Pulu Yemone manda tenjimbe. Pulu Yemo yuni uluma

pali kapola telemo. Ulu te yuni manda naa temba te molo.”* nirimu.

28 Yuni aku nirimu kinie pilipelie Pitane yundu nimbendo: “„Pe olio kinie nambolka uluri wendo ombáye?, Olio olionga melema pali mundupu kelepo nu lombili purumulu mele pulimolo kanumu.” nirimu.

29 Yesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Yambo na konopu monjiku nanga kongono tenjiku temane peangamo toko siliku andongendo enenga ulkema, angenupili, kemulupili, anupili, lapali, ambolangoma, koleama, akuma munduku keleringi yamboma pali 30 ya mana paa olandopa mele aisili likulie, pe pungí koleana konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu lingíla.* Ya mana ulkema, angenupili, kemulupili, anupili, ambolangoma,** koleama kinie, akuma pali aisili olandopa lingíla; „na konopu naa monjingí yambo mane, ene mindili singíla. 31 Nakolo kinié aili molemele yambomanga aisili pe „Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana,* yambo koropama molonge; kinié koropa pupili molemele yamboma pe yambo ailime molonge.” nirimu.

32 Kanu kinie „Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene kolea aili Jerusalleme pungí puringi. Yesusi kumbi lerimuna lombili andolime paa konopu aisili liku munduliku yu lombili puringi. We yambo akilku lombili oringime kepe mini wale munduku pipili kololiku puringi.

Yesusini „yu lombili andoli, ye engaki rurepo ‘na kinie ene kinie oliolio molamili.’ nimbe ene lipe anju memba pupelie yu kinie wendo ombá mele altopa pulu monjipe nimbe sipelie nimbendo:

33 “Pilieme. Olio Jerusalleme pumulú pukumulu. Akuna pumulú kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ye tene ‘Tangi.’ nimbe Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema kinie,* lipe simbe, enene yu kote tenjiku ‘Yu kolopili tangi.’ ningulie Juda ye naa molemele yema liku singí.** 34 Kanu kinie kanu yemane yu ungu taka tonjiku yunge kumbikerena lkambe toko yu ka pulsene

toko yu toko konjingi. Yu toko konjingi kinie wale yepoko sipemonga lomboropa ola molomba." nirimu.

³⁵ Kanu kinie Seperi malo Jemisi kinie Jonotolo elte Yesusi molorumuna ongololie ningilindu: "Ungu Mane Silimu, nuni 'Olto ulu te teani.' nimbu mawa tembolo okombolo." niringili.

³⁶ Yuni eltendo nimbendo: "Nambolka uluri 'nane elte kinie tenjembo.' ningu nikimbiliye?" nirimu.

³⁷ Eltene pundu toko ningilindu: "Nu pe nunge kolea tondolo pa teline ,ye nomi kingimu molkolie ninimuni, 'olto nu kinie pea ye nomime molamili.' ningu, 'olto te nunge ki umbukundu monjiku te nunge ki tarokondo monjeni.' nimbu mawa tekembolo." niringili.

³⁸ Yesusini eltendo nimbendo: "Mawa tekembele mele elte pilku naa konjikimbili. Na no mingine no nombomo elte manda nongeleye? Molo na no limbumu elte manda lingiliye?" nirimu.*

³⁹ Eltene yundu pundu toko ningilindu: "Manda tembolo." niringili.

Yuni eltendo nimbendo: "Na no mingine no nombomo pe elte sike nongelela. No limbumu pe sike lingilila.

⁴⁰ Nakolo nane elte "Nanga wangutolonga ongo molangili." nimbumu kapola naa temba. ,Pulu Yemone yuyu, akuna molongeletolo koronga mako torumu." nirimu.

⁴¹ Jemisi Jonotolone , 'Yesusinge wangutolonga molambili.', ningu mawa teringili mele pilkulie lombili andoli rureponga talo* wemane elte kinie konopu keru panjiringi.

⁴² Kanu kinie Yesusini ene "Wai." nimbelle nirimumuni, enendo nimbendo: "Olio Juda yambomanga ulsu molemele yambo* talapemanga ye nomime enenga yamboma tondolo munduku nokoko kongono enge nilime alieli silimele. Ye imbi ola molemo yema enenga yamboma 'Mindili nangi.' ningu nokolemele. ,Yambomane enenga ye nomimenga unguma liku su singi aulke te naa lemo mele, ene pilimele. ⁴³ Nakolo ,we yambomanga ye nomimene enenga yamboma tondolo munduku nokolemele mele na lombili andoli yema, ene eneno aku siku anju

yando naa teangi. Enenga ye te 'Na imbi olandopa molopili. Na ye ailimu molambo.' nimbé yemo enenga kongono tenjili yemo molopili. ⁴⁴ 'Na enenga ye nomimu molopo ene nokambo.' nimbé yemo enenga pali kongono kendemande tenjili yemo molopili.* ⁴⁵ Aku sipela, Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kepe 'Yambomanga ye ailimu molopo ene nokambo. Enene nanga kongono tenjili kendemande yamboma molangi.' nimbe naa orumu. 'Yambomanga kongono tenjili kendemande yemo molopo ene lipu taponjipu, ulu pulu kerimene ene ka sipe nokolemo mele naa tepili kapola molangi kene na yambo aisilinge nimbu pundu tonjipu nanga kangimu sipu, kolo wangopo kolonjembo.' nimbe orumu."* nirimu.

⁴⁶ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene kolea aili Jeriko oringi. Ongolie ene kinie we yambo aisili kinie Jeriko munduku kelko pungu puringi kinie mongo keru lerimu ye te, imbi Ba Timiasi, (akumunge pulumu Timiasi malo,) aulke alselsena molopa yamboma "Kou mone siei." nimbe mawa terimu.

⁴⁷ Kolea Nasarete ye Yesusi omba purumu mele pilipelie mongo keru lerimu yemo yuni pulu monjipe tondolo ru nimbe walsipelie nimbendo: "Yesusi, ,ye nomi kingi, Depisini kalopa lirimu yemo,* na kondo koloi!" nirimu.

⁴⁸ Yambo aisilini yu iri toko "Nu ungu naa nili taka lelko moloi!" niringi.

Nakolo yuni paa tondolo ru nimbe walsipelie nimbendo: "Depisini kalopa lirimu yemo, na kondo koloi!" nirimu.

⁴⁹ Yesusi we angilipelie "Yu opili niei." nirimu.

Aku nirimuna ene mongo keru lerimu yemo walsikulie ningindu: "Yuni "Nu oi." nikimu kene konopu wayongo siku ola angilku ongo pui." niringi. ⁵⁰ Yu popenge tepa ola pakorumu wale pakolimu kulupe ola angilipe Yesusi molorumuna orumu.

⁵¹ Yesusini yundu nimbendo: "Nane nu nambe teambo konopu lekenoye?" nirimu kinie

mongo keru lerimu yemone nimbendo: "Raponai,* na mongone melema

kanambo nanga mongotolo teko peanga tenjeni." nirimu.

⁵² Yesusini nimbendo: " 'Nane nunge mongotolo kapola tenjimbu.' konopu lenumunge nu umbu mongo kapola angilkimu kene pui." nirimu. Yesusini aku nirimu kinie yu tamburembu mongotolo peanga lerimu, melema kanopalie, Yesusi purumu aulkena lombili purumu.

11

¹ Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene kolea aili Jerusalleme nondoko ongo, ma pangi te 'Ma Pangi Unju Ollipi Ponie' nili akuna lemo kolea kanga talo, Betepasi kinie Betanitolonga oringi. Kanu kinie Yesusini yu lombili andoli ye talo lipe mundupelie,* ² eltendo nimbendo: "Ne kolea kanga kanokombelena pukululie kongi dongi walo te, yambo te yunge bulu mingine walsikale kepe naa molopa andorumumu ka teko panjingimu ne sukundu molomba kanongele, kanumu puku posiku yando mengo wangili pale.

³ Posingili teko molongele kinie yambo tene eltendo "Aku nambemuna tekembel-eye?" nimu liemo eltene i siku niengili: "Ailimu* yu 'Dongimuni mepili.' nimuna ombo likimbulu. Yu dongi walomo altopa nondopa yando lipe mundumbe." niengili." nimbe elte lipe mundurumu.

⁴ Lipe mundurumu yetolo pukulu, kongi dongi walo te, ulke kerepuluna ka teko panjiringimu kanokololie kongi kanumu puku posiringili. Aku siku tengele teringili kanokolie ⁵ akuna angiliringi yambo marene eltendo "Kongi dongi walomo nambemuna posikimbiliye?" ningu walsiku piliringi kinie

⁶ eltene, Yesusini 'i siku i siku niengili.' nirimu mele niringili kinie "Kapola, dongi walomo, mengo pangili." niringi.

⁷ Kanu kinie eltene kongi dongi walomo Yesusi molorumuna mengo ongololie, enene enenga mulu wambalema kulku dongimunge bulu mingine ola pauwe toringi kinie Yesusi kanuna ola molorumu. ⁸ Yambo aisilini enenga mulu wambalema kulku yu ombá aulkena pauwe toliku puku, marene unju kipiyala poniena puku kipiyala gomo langoko liku

yu ombá aulkena pauwe toliku puringi.

⁹ Kumbi lelko puringi yambomane kepe akilku puringi yambomane kepe naka lelko unju ambololiku pukulie ningindu:

" 'Yunge imbi ola molopili.' niemili!

'Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna yunge kongonomo tenjimbe okomo yemo*

molopa konjipili!'"**

¹⁰ Olonga anda kolepa ye nomi kingi Depisi,ni

kalopa lirimu yemo,

ye nomi kingi molomba tekemo yemo*

Pulu Yemone tepa konjipe

'Yu tondolo pupili.' nipili.

Mulu koleana ola yu imbi ola molopili!'"** niliku puringi.

¹¹ Kanu kinie Yesusi Jerusalleme suku pupelie Pulu Yemo popo toko kalingi ulke tembelena pupe akuna suku teko moloringi uluma, pali kanorumu, nakolo kolea ipu lerimuna kanopalie, 'Isili ou ulu te naa teambo.' nimbe, yu lombili andoli ye engaki rurepo kinie Jerusalleme, ulsukundu puku, kolea kanga Betani pengé, puringi.

¹² Ipuueli ou Jerusalleme nondopa lerimu, kolea kanga Betani munduku kelkolie kelko Jerusalleme pungí puringi kinie, Yesusi yu engele terimu. ¹³ Kanu kinie yu unju piki te gomo tepa angilirimumu sulu tepa kanopalie 'Mongo te tomunje.' nimbe nondopa pupe kanorumu nakolo, piki mongo torumu walemo ou wendo naa orumumunge unju mongo topa te naa perimu, gomoma mindi terimu kanorumu. ¹⁴ Gomo mindi terimuna, kanopalie "Nu altoko yambomane nonge mongo te naa tani!" nirimu. Aku nirimumu yu lombili andolimene piliringi.

¹⁵ Jerusalleme kamu oringi kinie Yesusi yu Pulu Yemo popo toko kalingi ulke tembelena, "Juda yambo naa molemele yamboma 'Pulu Yemo popo tamili.' ningu maku tolemele kolea" niringi akuna, suku pupe kanopalie akuna melema makete teko moloringi yamboma kinie, melema topo toko liku moloringi yamboma kinie, akuma kanopalie ene pali

topa makoropa, kou mone lupe lupema alowa teko anju siringi yambomanga poloma kinie, kera waembono makete teko manie moloringi poloma kinie, lipe topele topa, topa bulu balu sipelie, ¹⁶ yambomando nimbendo: “Yamboma kou mone lingí makete tenge melema kolea tenga lupe makete tenge pungindu ulke tembele palana naa pangi. „Anekale teko pangi.” nirimu.

¹⁷ Ene mane sipelie nimbendo: “Pulu Yemonga bokuna ungu te i sipe nilimo: ‘Yambomane nanga ulkemono “Koleamanga pali yambo talapemane* Pulu Yemo kinie ungu nilimolo ulkemo.” ningí.’**

kanumu ene naa pilimeleye?

Ungu aku sipe molemo nakolo enene i ulkemo

‘wa nolemele yamboma lopi teko molemele ulkemo’ mele***

ningu pilkulie aku siku telemele.” nirimu.

¹⁸ Yesusini aku nirimuna pilkulie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* ene yu toko konjingí aulke te kororingi. We yamboma yuni mane sirimu mele pilkulie mini wale munduringine kanokolie kanu Juda yambomanga ye ailimene yu pipili kolko yu toko konjingí aulke te kororingi.

¹⁹ Pe ipupini, kolea kala tomba terimu kinie „Jerusalleme, ulsu pupe „tenga* pepurumu,„

²⁰ Ipuveli ou, „unju piki angilirimu koleana, ongo pukulie kanu unju pikimu kamu pulu pali kolorumu kanoringi.

²¹ Aku sipe terimu mele Pitane kanopalie „Yesusini unjumundu bonongokondo nirimu mele, kelepa pilipelie yundu nimbendo: “Rapai,* kána! I unju piki nuni „bonongo, iri tonumu „walsikale, kolomu.” nirimu.

²² Yesusini pundu topa nimbendo: “Pulu Yemone nanga ungumu sike pilimbe, monga nimbú mele ‘Paa sike wendo ombá.’ ningu, tondolo munduku piliengi!

²³ Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Yambo tene ‘nane nimbú mele paa sike wendo ombá.’ nimbe konopu talo tepa naa pepili ne ma pangimundu “Ungú

toko nomu kusana sukundu pui!” nimbé kinie yu nimbé mele paa sike wendo ombá. ²⁴ Akumunge ene i sipu nimbu siembo: ‘Olio „Pulu Yemone paa sike lipe taponjimbemonga ‘Teamili.’ nimulú mele sike manda aku sipu temolo.’ molo ‘Nimulú kinie sike aku sipe wendo ombá.’ ningu, tondolo munduku pilkulie Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa tenge mele pali Pulu Yemone sike tenjimbemonga kanu uluma sike wendo ombá.” nirimu.*

²⁵ “‘Ulu pulu keru temuluma olionga Lapa, mulu koleana molemomone ‘We manie pupili, siye kolambo.’ nipili.’ ningu, Pulu Yemo kinie ungu ningu angilkulie yambomane ene teko kenjingímunge konopu keru panjiku molonge uluma ‘We manie pupili. Siye kolamili.’ niengila.* ²⁶ (Nakolo yambomane ene teko kenjingí uluma ‘We manie pupili.’ ningu siye naa kolongi liemo enenga Lapa, mulu koleana molemomone kepe enene ulu pulu keru tengema ‘Manie pupili.’ naa la nimbe siye naa la kolomba.)” * nirimu.

²⁷ Jerusalleme altoko oringi kinie Yesusi yu ulke tembelena suku andorumu kinie ye mare, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie,* ²⁸ ene ongo yu walsiku pilkulie ningindu: “Nu namba nambolka nambamo likulie i kongonomo telenoye? Naene i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe nu nambamo sipe lipe mundurumuye?” niringi.

²⁹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ene ungu te walsipu piliembola. Pe nane ene walsimbu mele na sumbi siku pundu toko níngi liemo ‘Na i kongonomo teambo.’ nimbe namba sirimumunge pulumu ene nimbu simbula. ³⁰ „Nane i sipu ene walsipu pilkiru: „Ou „No Linjili, Jono omba yamboma no linjirimu kinie yu mulu koleana molemo yemonga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimu molo ya mana yambomanga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimuye? „Naene “Tei.” nirimuna terimuye? „Ningu siei.” nirimu.

³¹ 1 Yuni aku sipe walsirimu mele pilkulie, enene eneno kerepali ningulie ningindu: “Yuni walsikimu mele olione pundu topo, ‘1Jono, yu mulu koleana 1molemo yemonga kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu,’ nímulu liemo yuni oliondo nimbendo: ‘Aku liemo ene Jonone nirimu ungumu nambemuna ‘I ungumu sike.’ ningu naa pilku liringiye?’ nimbé. ³² Molo olione nimulundu: ‘Yu mana yambomanga 1kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu,’ nímulu liemo we yambomane olio tongenje.” ningu aku siku ningindu pipili koloringi. “We yambomane ‘1No Linjili, Jono yu paa sike Pulu Yemone ungu umbu tonjirimumu pilipe yamboma nimbe sirimu ye te molorumu.*’ ningu pilimele kene olio nambe temolonje?” ningu eneno aku siku kerepali niringi.

³³ 1Eneno aku siku anju yando kerepali ningulie, Yesusindu pundu toko ningindu: “1Nuni walsikinu mele, olio naa pilkimulu.” niringi.

Aku siku niringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kapola. 1Nane ene walsikiru ungumunge ungu te pundu toko naa nikimilimunge, enene na walsikimili ungumunge ungu te pundu topo, nando i kongonomo “Tepui.” nimbe na lipe mundupe namba sirimu yemonga imbimu ene naa nimbu simbula.” nirimu.

12

¹ Walse Yesusini 1Juda yambomanga ye ailimendo, ungu ikuma ene topa simbendo ungu iku te i sipe torumu:

“Ye tene unju waene ponie tepalie pala terimu. Poniena sukundu loyekolo akupe waene no ingi tepa monjimbendo tepa mimi tepalie nirimumuni, pe ponie nokonge ulke takaye te polo kulupe ola takorumu. Ye mare kanopa lipelie enendo nimbendo: “Nanga poniemo tapu tenjiku unju mongoma inie toko nokonjengi. Pe waene mongo polo tomba kinie unju mongoma make tepo, kongono tenjingí mele mare ene liengi, mare na liembo.” nimbe kanu poniemo ene sipelie yu kolea paa suluringe pupe molorumu.

² Kanu kinie pe waene mongo polo tomba terimu kinie ponie pulu yemone yunge kendemande ye te “Nanga waene mongo siengi puku liku menjiku wani pui.” nimbe ponie nokoringi yema moloringine lipe mundurumu. ³ Nakolo kendemande yemo 1orumu kinie, ponie nokoli yemane yu ambolko likulie yu wale aisili kopene toko waene mongo mare naa siku yando we liku munduringi.

⁴ Altopa ponie pulu yemone kendemande ye te lipe 1“Nanga waene mongo linjipui.” nimbe lipe, mundurumu. Nakolo yu 1orumu kinie, ponie nokoli yemane yu ambolko likulie toko pengemo toko siku yu teko kenjiringi.

⁵ Altopa ponie pulu yemone kendemande ye te lipe mundurumu kinie enene yu toko konjiringi. Kendemande ye mare aisili mele lipe mundurumumanga mare wale aisili kopene toko, mare toko konjiringi.

⁶ Kanu kinie ponie pulu yemo yunge ye telu mindi molorumu, yunge malo, yu konopu monjirimu kangomo. Yuni 1konopuni pilipelie, ‘Nanga kangomo pipili kolko liku ai siku, yu waene mongo mare singí.’ konopu lepalie yunge malomo kamu lipe mundurumu. ⁷ Nakolo ponie nokoli yemane ponie pulu yemonga malo ombá orumu kanokolie enene eneno ningindu: “Andi okomo yemo pe lapanga melema limbe yemo okomo. Yu topo konjipu i poniemo olio kamu liemili.” ningulie ⁸ enene yu ambolko liku toko konjiku 1yunge onomo, poniema toko ulsu munduringi.”* 1nimbe Yesusini nirimu.

⁹ 1Yesusini ungu iku akumu topa pora simbendo kanu Juda yambomanga ye ailimendo walsipelie nimbendo:,

“Ponie nokoli yemane aku teringimunge pe ponie pulu yemone ene kinie nambolka uluri tembaye? Yu omba kanu ye kerime topa konjipelie ‘Ye marene lupe poniemo nokonjengi.’ nimbe lipe simbe.” 1nirimu.*

¹⁰ 1Yesusini Pulu Yemonga Juda yamboma nokoringi yemane yu toko konjingí mele pilipelie* enendo nimbendo: “Pulu Yemonga bokuna sukundu ungu te

kanoko naa pilimeleye? „Aku ungumu i sipe mele;„

‘Ulke takoringi yemane

kanoko keru kanoko toko ele teringi kou kanumu

kinié kelepa ulke simu mele

ulke enge sinjili kou aili peangamo.’**

11 ‘Ailimuni aku ulumu terimu olione kanopo paa peanga kanolemolo.’*

nimbe molemo kanumu.” nirimu.

12 „Kanu Juda yambomanga ye ailime, enene Yesusini ungu iku torumu kanumu pilkulie enene yu tonge teko moloringi mele yuni nirimu pilkulie enene yu ka singí teringi nakolo kanu ye ailimene we yamboma pipili kolkolie yu liku ka naa siringi. Yu munduku kelkolie anju puringi.

13 Pe walse „Juda yambomanga ye ailimene,* Parisi ye mare kinie** ye nomi kingi Erotenga talape ye mare kinie liku, “‘Yesusini ungu te nimbe kenjipili.’ ningu i siku i siku yundu niengi.” ningu Yesusi molorumuna liku munduringi. 14 Liku munduringi yemane Yesusi molorumuna ongo yundu ningindu:

“Ungu Mane Silimu, olio pilimolo, ‘nuni ungu sikema mindi ningu, nu yambo teluringe kepe konopu kimbu naa siku, yamboma pipili naa kolko enendo pali ungu telu siku kapola kapola ningu siku, Pulu Yemone “Teai.” nilimo uluma paa sike unguma mane siku, aku siku teleno.’ konopu lemolo. „Aku siku teko molenomonga nu nambolka konopu lekenoye?, Olione Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine ‘Sisa’ nilimu kou takisi tomulu liemo kapola molo moloye? Yu „kou takisi, simulúne naa simulúne? Pulu Yemone akumundu ungu mane sirimu ungu mane nambolkamo pelemoye? * Ningu si.” niringi.

15 Nakolo Yesusini, ene topele mapele toli yema* molemele mele pilipelie enendo nimbendo: “‘Yuni nimbe kenjipili.’ ningu nambemuna na manda manjiku kolo toko walsikimiliye? ** „Takisi tolemele, kou mongo te kanambo, mengo ongo siei.” nirimu kinie

16 enene yu molorumuna te mengo ongo yu siringi.

Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: “‘I kouna naenga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemoye?’” nirimu.

Enene yundu ningindu: “Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemo.” niringi.

17 Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “‘Kou monemo Sisamonga, kene Sisamonga melema Sisamo yuyu siku, Pulu Yemonga melema Pulu Yemo yuyu siei.’” nirimu.

Yuni aku sipe „paa sumbi sipe, nirimu mele pilkulie „‘Yu paa pilipe konginjili pelemo yemo lepamo.’” ningu pilkulie, konopu aisili liku munduringi.

18 „Kanu yema Yesusi kinie kou takisi toli ungumu ningu pora siringi kinie, pe Sadusi ye mare* Yesusi molorumuna oringi. Sadusi yema ene ‘Pulu Yemone pe kolemele yamboma topa naa makinjimbe, lomboroko ola naa molonge.’ ningu pilku moloringi talapemo. Aku Sadusi yema ongo Yesusi walsiku pilkulie ningindu: 19 “Ungu Mane Silimu, „Pulu Yemonga ungu manema olio sirimu ye, Mosisini ungu mane sipelie nimbendo:

“Ambo limbe ye te ambolango naa membalie

ambomo we molopili kolomba kinie kanu yemo yunge angenu molombamone yunge ambo wayemo lipe angenu lipe taponjipe ambolango menjipili.”*

nirimu aku sipe nimbe bokuna torumu molemo kanumu. 20 „Aku ungu manemonga ulu te olionga ye mare kinie wendo orumu mele nu walsipu piliemili.„

“Angenupili yepoko pakara moloringi. Komomo ambo lipe ambolango te naa membalie kolorumu. 21 „Ambolango te naa molopili kolorumuna, yunge bulkundu angenumuni „yunge angenu kolorumumunge ambolango ‘Menjembo.’

nimbe, ambo wayemo kelepa lirimu. Yu ambolango te naa menjipelie yu we kolorumula. Yunge angenu bulkundumuni kanu ambomo lirimula nakolo yu kepe we kolorumu. 22 Aku teliku pukulie ye yepoko pakara pali ambolango telu kepe naa mengolie kolko pora siringi kinie

akiliomo we kolorumula. Pe ambomo yu kolorumula. ²³ Akumunge, kolemele yamboma pe lomboroko ola molonge kinie kanu ambomo ye yepoko pakara pali ya mana liringine ambomo yu ye paa naenga menu molombaye?" niringi.

²⁴ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: "Ene Pulu Yemonga bokuna ungu molemoma kinie, Pulu Yemo kinie tondolo pelemo mele kinie, naa pilku lou lemelemonga yamboma pe tenge-mondo nikimili mele pilku sunduku kolo tokomele.," ²⁵ Lomboroko ola molonge yambomanga yema ambo naa liku, amboma ye naa puku, aku paa naa tenge. Mulu koleana molemele angelloma molemele mele aku siku molonge. "Angellomane mana yamboma telemele mele naa telemele kanumu.," Aku tengemonga "Ene Pulu Yemonga ungu pilku sunduku lawa telemele." nikiru.,"

²⁶ "Nakolo ene Sadusimene, 'Kolemele yamboma lomboroko ola naa molonge.' konopu lemelemonga ungu te niem-bola. Mosisi unju kanga tenga tepe nomba perimu tepemone unjumu naa norumu kanopalie nirimumuni, akuna Pulu Yemonga ungu te wendo omba Mosisindu ungu te nirimu temanemo enene naa kanoko pilimeleye? Pulu Yemone Mosisindu nimbendo:

"Na Eporayamo kinie Aisake kinie Jekopo kinie

enenga Pulu Yemo molio." nirimu.*

Pulu Yemonga bokuna Mosisini torumu aku ungu molemomo naa kanoko pilimeleye? "Enenga Pulu Yemo molorundu." naa nirimu. 'Enenga Pulu Yemo molio.' nirimu kanumu.," ²⁷ Pulu Yemo yu kololi yambomanga Pulu Yemo molo; yu yambo kondemanga Pulu Yemo. Aku siku pilku sundukulie ene lou lemele." nirimu.*

²⁸ "Sadusi yema kinie Yesusi kinie, aku siku kerepali ningu molangi Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe mane sirimu ye te* omba ene anju yando ungu mele teko kerepali ningu moloringi omba pilirimu. Enene ungu mare Yesusindu walsiku piliringi kinie yuni anju pundu topa nimbe konjirimu mele pilipelie ungu mane sirimu yemone

Yesusindu walsipe pilipelie nimbendo: "Pulu Yemone ungu mane sirimu pele-momanga pali nambolka ungu manemo yu olandopamoye?" nirimu.

²⁹ Yesusini pundu topa nimbendo:

"Ungu mane olandopamo i sipe:

'Isirele yamboma, pilieme!

Aili Yawe olionga Pulu Yemo

yu mindi Aili telumu molemo,

te lupe molo.

³⁰ Enene enenga kamelema kinie,

enenga minime kinie,

enenga pilipe konginjilime kinie,

enenga tondolomo kinie,

akumane Aili Yawe enenga Pulu Yemo manjiku

tondolo munduku konopu monjengi.'*

nimbe, ungu mane paa olandopamo aku

sipe nimbe, molemo. ³¹ Ungu mane talo sipemo i sipe:

'Enene eneno yu mele mele konopu monjiku

enenga kangimu eneno

kondo kolko nokolemele mele

aku sikula pulu lemo yamboma

konopu monjiku nokoko molangi.'*

nimbe molemo. Aku ungu manetolonga

olandopa te paa naa pelemo, molo." nirimu.

³² "Yesusini aku nirimu pilipelie, yemone yundu nimbendo: "Ungu Mane Silimu, papu nikinumu. Nuni ninindu: "Pulu Yemo telumu mindi molemo. We te lupe naa molemo. Yu yuyu molemo." nikinumu paa sike nkinu.

³³ 'Yu konopu monjingindu

enene enenga kamelema kinie,

enenga pilipe konginjilime kinie,

enenga tondolomo kinie,

akumane Ailimu enenga Pulu Yemo, manjiku

tondolo munduku konopu monjengi.'

nimbe pelemo ungu manemo kinie

'Ene enenga kangime eneno kondo kolemele mele

yambo pulu lemoma* aku siku kondo kolangi.'

nimbe pelemo ungu manemo kinie, aku

ungu manetolo temolo kinie olandopa;

Pulu Yemo kongime kinie melema popo

topo kalopo "Imu nu sikiru." nilimolo akumu maniendopa." nirimu.

³⁴ Yuni pundu topa nimbe konjirimu pilipelie Yesusini yundu nimbendo: "Nu konopu lelko molenomonga Pulu Yemone ye nomi kingi molopa nokolemo yambo talapena sukundu* nondoko puni tekeno lemo." nirimu.

Kanu kinie Yesusindu walsiku piliringi unguma pali yuni pundu topa anju nimbe konjirimu pilkulie, altoko yu ungu te walsiku pilingindu pipili kolko naa wal-siringi.

³⁵ Yesusi Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena suku yamboma ungu mane sipe molorumu. Mane sipe molopalie ungu te nimbendo: "Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yemane ningindu: "Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu ye nomi kingi, Depisini kalopa limbe yemo molomba." nilimele akumu nambemuna "Yu Depisini kalopa limbe yemo molomba." nilimeleye?*

³⁶ Aku nilimele yemane, Depisi yuni yuyu kanu yemondo nirimu mele naa pilimelenje., Mini Kake Telimu Depisinge konopuna molorumu kinie Depisi yuni ye Kirasimu molomba mele, nimbendo: "Aili Pulu Ye Yawene, nanga Ailimundu nimbendo:

" 'Nunge opa touna nuni nokani.' nimbu, pe ene topo manie mundunjimbu kene isili ou nu na kinie pea tapu topolo ye nomitolo molopolo melema nokambili, nanga ki umbukundu ongo molani." nirimu."*

nimbe Depisini nirimu kanumu. ³⁷ Depisini ye nomi Kirasimu, yundu "Nu nanga Ailimu." nirimu. Pe enene "Yu Depisini kalopa limbe yemo mindi, molomba." nambe teko pilkulie nilimeleye?" nirimu.

We yambo aisili maku toko moloringime Yesusini nirimu unguma pilkulie konopu aili teko siku pilku moloringi.

³⁸ Yesusini ungu mane sipe molopalie nirimumuni lepi lepi topa, ungu te nimbendo:

"Enene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema* mimi siku kanoko konjiku enene telemele mele manda lelko naa teko, molayo. Yambomane olio kanoko "Ye peangama" niengi.' ningu, kanu yemane wale pakoli paa sulu peangama, ye nomime pakolemele mele, pakoko andolemele. Yamboma maku toko molemele koleamanga mongo kenge teko andonge kinie 'We yambomane olio kapi niengi.' ningu pilkulie konopu siku pilku andoko molemelela. ³⁹ Yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga sukundu pukulie manie molongendo ye ailime molemele polo peanga akuna mendo puku polo akuna konopu siku molemelela.* Yambomane langi nongo yambomando "Namili wai." nilimele kinie kanu yema ongolie ye ailimenga polo kumbikundu 'olio molamili.' ningu konopu siku molemelela.

⁴⁰ "Yema kolemele kinie enene kanu yemanga ambo wayema toko makoroko mundukulie ulkema 'Olionga' ningu we limele. Pulu Yemo kinie ungu ningindu ningu sulu munduku we kolo toko nilimele.* Pulu Yemone we yamboma ulu pulu keru telemelemonga ene sike mongo lipe simbe nakolo ya ye nikirumane aku uluma telemelemonga Pulu Yemone aku yema mongo aili tepa lipe simbe." nirimu.

⁴¹ Yesusi Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele, kerepuluna ulke tembelena sukundu kongono tenge kou monema munduringi unju ketena nondopa manie molopalie yambo aisilini aku unju ketena kou mone ongo munduringi mele kanopa molorumu. Kanopa molorumu kinie yambo kamakomane kou mone aisili ongo munduringi kanorumu.

⁴² Aku sipe kanopa molorumu kinie, ambo waye paa koropa te omba yu kou kololi talo mindi mundurumu. Kanu kou kololitolo lipe tere lepa wane toya mele mundurumu.

⁴³ Ambo wayemone aku terimu kanopalie, Yesusini yu lombili andolime walsipe "Wai." nimbelle enendo nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Andi ambo waye koropamo

yuni kou mone mundukumumu paa olan-
dopa mele mundukumu, we munduku-
milime maniendopa mele. ⁴⁴ Ene kou
mone aisili nosilimelemanga layetolo
mindu ongo mundukumili. Nakolo ambo
wayemo kou mone te paa naa nosilimo.
Yunge kou layetolo nosimutolo pali
mamba omba mundumu. Langi nombá
kepe te naa nosilimo.” nirimu.

13

¹ Kanu kinie Yesusi ,Pulu Yemo popo
toko kaloringi, ulke tembelena ulsu
pumbe purumu kinie yu lombili an-
dolimenga tene yundu nimbendo: “Ungu
Mane Silimu, tembelemonga ulke lupe lu-
pema kinie, ulkema takoringi kou peanga
lupe lupema kanoi.” nirimu.* ² ,Aku nir-
imu kinie, Yesusini yundu nimbendo: “Ya
,tembelemonga, ulke lupe lupe peanga
angilimo kanokomelema, pe ,walse ya
kolea aili Jerusalleme yamboma mindili
nonge walemo wendo ombá kinie, i tem-
belemonga ulkema pali tekisikulier kouma
pali toko manie mundungí.” nirimu.*

³ Kanu kinie yu ma pangí Unju Ol-
lipi Poniena ola pupe ,Pulu Yemo popo
toko kaloringi, ulke tembelena wilkindu
manie molorumuna we yamboma naa
molangi ,yu lombili andoli ye mare, Pita
keme, Jemisi keme, Jono keme, Enderu
keme ene ongo, ene eneno molkolie
yundu walsiku pilkulie ningindu: ⁴ “Nuni
nikinu mele tewale wendo ombáye? Pe
nuni i nniku uluma nondopa wendo
ombándo ou nambolka uluri temba kinie
olio kanopolie ‘Uluma i wendo ombá
tepamo.’ nimbu pilimulúye? Olio ningu
si.” ningu walsiringi kinie

⁵ yuni enendo nimbendo:

“ ,Kanu uluma wendo ombámonga
ungu mare, yambomane ene kolo toko
singí kene kanoko konjiku molangi. ⁶ Ye
aisili ongo na molio mele yu mele mele
kolo toko ningindu: “ ,Pulu Yemone
‘Nanga yamboma nokopa konjimbe lipu
mundumbu.’ nimbe mako torumu ye
nomi Kirasi, akumu na.” ningulier aku
siku kolo toko singí kene kanoko konjiku
molangi. Yambo aisilini kanu yemanga
unguma pilku liku “Sike nikimili.” ningí.

⁷ “Kolea marenga opa aili teko tenge
mele pilku, ‘Opali talu opa aili i sipe i
sipe wendo ombá.’ ningu we ningí kinie
pilkulier mini wale naa mundengi. Opa
tengema kinie aku uluma Pulu Yemone
‘Ou wendo opili. Laye pe mele ya ma
koleamo pora nimbé.’ nimbe, nimbe
panjirimunge aku uluma sike wendo
ombá nakolo aku kinie mulu matolo ou
naa pora nimbé. ⁸ ,Mulu ma pora nimbé
walemo ou wendo naa opili umbuni aili
mare wendo ombá., yambo talape aili
te kinie talape aili te kinie opa tekolo,
ye nomi kingi marenga talapema kinie
marenga talapema kinie opa tenge. Ya
ma kolea tenga tenga ma jimi jimi tepa,
engele lepa, aku sipe temba. Ambo tene
ambolango kokele kanopa limbendo ou
mini topa mindili nolemo mele, mulu
ma pora nimbé walemo kokele wendo
ombándo umbuni lupe lupe aku sipema
ou wendo ombá.” ,nirimu.,

⁹ “ ,Kanu uluma wendo ombá wale-
manga, yamboma mimi siku kanangi.
Enene ,‘Na lombili andoli yamboma
mindili nongo, kolangi.’ ningu., ene
,mare liku ambolkolie, kanjollomanga
makumanga mengo puku kote tenjiku,
ene ,mare, Juda yamboma maku toko
Pulu Yemonga ungumu pilimele ulke-
manga liku mengo puku kopene tongela.
Ene nanga yamboma molongemonga ene
,mare ka siku, gapomano ye ailime kinie
ye nomi kingime kinie molongena ,kote
tenjingindu, mengo pungíla. Aku siku
tenge kene ene eneno kanoko konjiku
molayo. ,Nakolo kote tenjingí kinie
kotena angilkulier kanu yema kinie kanu
yema nokonge ye nomime kinie, enene
‘Nanga ungumu piliengi!’ ningu ene
ningu singí. ¹⁰ Temane peangamo ‘Yam-
boma pali piliengi!’ ningu koleamanga
pali andoko ou ningu singí ,kinie, pe
mulu ma pora nimbé walemo kamu
wendo ombá.,* ¹¹ Ene ka siku kote
tenjingí kinie ou ‘Kotena nambolka un-
guri nimulúnje? Olio ungu te walsiku
pilingí kinie nambolka unguri pundu
topo nimulúnje?’ ningu mini wale naa
mundengi. Ene ungu ningíme eneno
pilkulier naa ningí. Mini Kake Telimuni

enenga kerena molopalie nimbe simbe unguma enene anju ningí kene aku tenge enamonga ene ungu ningí mele pilkulie aku siku ningí.” ınirimu.ı

12 “ıAku walemanga, angenuni yunge kandi angenu ınanga yambo molombamonga, ‘Kolopili toko konjengi.’ nimbe kote tenjimbe. Lapane yunge kandi ambolangoma akula temba. Ambolangomane kepe enenga kandi anupili lapali kinie mumindili kolko kotena mengo puku “Toko konjengi.” ningíla. 13 Nanga yamboma molongemonga yambomane pali ene kinie konopu keru panjingí, nakolo na munduku naa kelko walema pora naa nipili tondolo munduku molongemonga yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe ‘Mindili nonge koleana naa puku pea molopo konjipu mindi pamili.’ nimbé.” * ınirimu.ı

14 (ıNa i bokumu tokoro yemone, ene bokumu kanokomele yambomando ungu te niembo: ‘ıYesusini nirimu, ungumu inie maniekondo molemo akumu ene imbi kanokomele yambomane ungu pulumu paa pilku konjengi.’ ınikiru: Yesusini nimbendo:ı)

“ıYambo, tepa pipili kondoli mele paa kerimu ıulke tembelena suku Pulu Yemonga Ulke Suluminia Kake Teline Pulu Yemone, “We yamboma naa pangí!” nimbe mi tolemona* yu manda naa pupe angilimbe, nakolo walse akuna angilipelie kolea akumu paa tepa kalara monjimbe. Aku melemo akuna ıwendo omba, angilimbe kanokolie** ı‘Umbuni ailime wendo ombá tekemo.’ ningu pilku, kolea Judia poropinji koleamanga molongemonga yamboma ıenenga koleama munduku kelko, ma pangí lembamanga kowa pangí. 15 Yambo te ulke imuna ola molopili ıaku sipe ulu te wendo ombá kinie kanopalie kowa pumbendo, manie omba ‘Melema lipu membo pambo.’ nimbe ulkena sukundu manda naa pupili. 16 Yambo te poniena molopalie ı‘Kowa pambo.’ nimbe, kelepa ulkendo pupe yunge ali wale sulumu naa lipili. ıSumbi siku kowa mindi pangí.ı 17 Aku sipe wendo ombá walemonga ambo

ambolango monjingíme kinie, ambo ambolango ame singíme kinie, ıene manda lkisiku kowa naa pungímunge, ene kinie paa umbuni wendo ombamonga ene kondo tekemo.

18 “Pulu Yemondo mawa tekolie, ‘Ali telemo olimenga kanu umbunime wendo naa opili.’ nieyo. 19 Kanu walemanga umbuni paa ailime wendo ombá, Pulu Yemone ou mulu ma pulu monjipe terimu kinie kepe, yandopa kinié kepe umbuni aku sipe te wendo naa orumu. Pe kepe aku sipe umbuni ailime naa wendo ombála. Akumunge aku siku Pulu Yemo kinie mawa teangi. 20 ıKanu umbunime wendo ombá kinie, Aili ıPulu Yemo, ne ‘Nondopa pora nipili.’ nimbe ou naa nimbe panjilkenje yamboma pali kolemelka. Nakolo Pulu Yemone mako topa ‘Nanga yamboma molangi.’ nirimu yamboma ‘Naa kolangi.’ nimbe ‘Umbuni wale akuma nondopa pora nipili.’ nimbe, nimbe panjirimu.

21 “Kanu umbuni omba pemba walemanga yambo marene ningindu: “Kanai! Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu ya omba molemo.” ningí molo “Nena omba molemo.” ningí kinie enenga unguma naa pilku, ‘Sike nikimili.’ ningu naa piliengi! 22 Ye mare ongolie kolo toko ningindu: “Pulu Yemone mako torumu ye nomi Kirasimu na.” ningí, molo kolo tokolie “Pulu Yemone ungu umbu tonjimuma pilpulie ombo nimbu sikimulu.” ningí. ‘Yamboma pali, Pulu Yemone ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe mako torumu yambomane kepe lipu lou sipu, nikimulu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliengi!’ ningu Pulu Yemone mindi ulu tondolo kapola telemoma mele manda lelko ulu tondolo lupe lupema tenge. Nakolo Pulu Yemonga yamboma aku siku kondi tonge kinie enenga unguma naa pilku, liku su singí. 23 Akumunge, pe ulu akuma wendo ombá mele ‘Ene ou piliengi!’ nimbu ya nimbu sikiru mele pilkulie kanoko konjiku molai!” ınirimu.ı

24 “Kanu walemanga aku mindili nonge

nikiru uluma wendo ombá kinie pe ulu lupe lupe mare wendo ombála. Aku uluma i sipe:,

'Kolea tangombando ena pa telemo mele naa tepa, sumbulu topa, oli ipulueli pa telemo mele naa tepa, ²⁵ kombukandipime muluna manie omba, muluna angilimo mele tondoloma* lope lope tepa anju yando pupe, aku sipe ulu lupe lupema wendo ombá.'**

²⁶ Aku temba walemonga Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo tondolo pulimu kinie, pa aili tepa telimu kinie kupe tenga suku molopa kamu manie ombá* yambo-manie kanonge. ²⁷ Ombalie yuni yunge angelloma lipe mundumbe kinie ene winju mendo anju yando mulu ma kolea-manga pali puku Pulu Yemone 'Nanga yamboma molangi.' nimbe ou mako torumu yamboma sukundu sukundu lingí." nirimu.

²⁸ "Unju pikimuni telemo aku sipe ungu iku mele pelemo kene pilkulie ungu pulumu piliei. Unju piki kuku topa gomo tolemo kinie kanokolie 'Kinié ena temba walemo wendo ombá tekemo lemo.' ningu pilimele. ²⁹ Aku sipela, i ulu "Wendo ombá." nikiruma sike wendo ombá kinie kanokolie ningimuni 'Yu paa sike nondopa ombá tekemo. Yu paa kamu okomo.' ningu pilingí.

³⁰ "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kinié molemele yamboma ou naa kolangi i "Wendo ombá." nikiru uluma pali wendo ombá. ³¹ Mulumu kinie mamó kinie pora nimbé nakolo nanga ungu nilioma paa pora naa nimbé. 'Nilio mele pali paa sike wendo ombá.'" * nirimu.

³² "Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo paa sike ombá, nakolo yu ombá walemo naa pilimolo. Ipulueli ombáne, tangoli ombáne naa pilimolo. Mulu koleana angelloma kepe naa pilimelela. Pulu Yemonga Malo kepe naa la pilimo. Tara yuyu mindi aku walemo, pilipe molemo. ³³ Yu kelepa ombá walemo ene naa pilimele kene yu ombá kanoko konjiku, uru naa peko (Pulu Yemo kinie ungu ningu)* molayo.

³⁴ Yu ombá walemo i sipe: Ye te kolea

marenga wale mare molomba pumbe telemo kinie yunge koleamo mundupe kelembando yunge kendemandemandando "Nanga koleamo nokonjei." nimbelie yunge kongonomo tenjingí mele ene yu mele mele moke tepa sipe ulke kerepulu nokolemo yemondo "Na walse ombó kene kanoko moloi." nimbelie pulimo.

³⁵ "Ulke pulu yemo sike ombá nakolo yu ombá walemo naa pilimele kene 'Yu ombá.' ningu kanoko molayo. Ipupini ombá, molo ai burumi ombá, molo kolea tangombando kera gulta ko tolemo kinie ombá, molo ipulueli ou ombánje, ene naa pilimele kene ³⁶ 'Na uru peambo walsikale yu lipe sinjipe omba na kanomba.' ningu, kanoko molangi.' nimbu nikiru.

³⁷ "Enendo i nikiru mele yambomando pali nikirula, 'Ombá.' ningu, kanoko molangi.' nimbu nikiru." nirimu.

14

¹ Juda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* pilku, Pillawa Akoli Mele Isi Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walemo* talu mele wendo ombándo, kinié mele Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,** enene Yesusi kiyongo ningu ka siku tonge aulke te koroko moloringi. ² Akumundu ungu mele tekolie ningindu: "Nondopo tamili, nakolo Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu Mele Pilimolo, Walemanga uluma tepo molamili.' ningu, yambo aisili ya Jerusalleme ongo maku toko molongemonga yu isili ou tomolo kinie enene olio kinie mumindili kolko opa tenga kene isili ou naa topo, keleamili." niringi.

³ Kolea kanga Betani ye te ou kuru laká nombalie kelerimu ye te,* imbi lelko "Ye Kuru Laká Noli Saimono" niringi kanumunge ulkena Yesusi pupe langi nomba molopili ambo te kopongo wele ma mingi paa peanga te yu molorumuna memba orumu. Kanu wele paa mune tolimunge kou mone paa aili tepa purumu. Akumu

memba ombalie Yesusi langi noli polo molorumuna memba omba, 'Yu tepo konjembo.' nimbe, mingimu kako topa welemo pengena ondo lenjirimu.**

⁴ Yuni aku terimu kinie kanokolie kanuna moloringimenga marene konopu keru panjikulie anju yando eneno ningindu: "Aku kopongo welemo nambemuna we tepa kenjikimuye?" ⁵ Aku welemo kou mone limelkanje kou aisili, kou mongo wane tausini mele, lipulie yambo koropama moke tepo silimelka." ningingu ambomo tondolo munduku iri toringi.

⁶ Enene ambomondo aku siku niringi pilipelie, Yesusini enendo nimbendo: "I ambomo kinie nambemuna ungu aisili nikimiliye? Yuni na kinie ulu peanga te temu kene yu kinie ungu aisili naa ningingu munduku keleangi." ⁷ Yambo koropama ene kinie alieli molonge kene 'Ene lipu taponjemili.' ningi walemanga pali ene manda liku taponjingi nakolo na ene kinie alieli naa molombo. ⁸ Ambomone 'Manda tembo.' konopu lemu mele temu. Na ono tengemonga yuni isili ou i wele mune tolimu nanga kangine omba ondo lenjimu.* ⁹ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ma koleamanga pali, nanga, temane peangamo andoko toko singi kinie i ambomone kinié temu temanemo kepe 'Yambomane pilkulie 'Yuni tepa konjirimu.' ningingu pilingi!' ningulie aku temanemo toko singila." nirimu.

¹⁰ Kanu kinie, Yesusi yu lombili andoli, ye rurepo akumanga ye te, Judasi Isikeriote, 'Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene ka singi aulkemo yuni akisinjembo.' nimbe ene moloringine pupe, temba mele nimbe sirimu. ¹¹ Yuni temba mele nirimu kinie pilkulie ene konopu aili teko siku "Nu kou mone te simulú." ningingu, ningingu panjiringi. Kanu kinie yu Yesusi ene lipe simbe mele aulkemo koropa molorumu.

¹² Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Koromonga* pulu pulu walemo wendo orumu kinie Juda yambomane Pulu Yemone ou enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilingindu

kongi sipisipi walo te toko nonge mele pilkulie* niringimuni, Yesusi lombili andoli yema yu molorumuna ongo walsiku pilkulie ningindu: "Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilimulundu kongi sipisipi walo te kinié nonimu kolea tena pupu tepo mimi tepamili konopu lekenoye?" niringi.

¹³ Aku siku ningingu walsiringi kinie yuni yu lombili andoli talo lipe mundupelie nimbendo: "Ne kolea aili, Jerusalleme,* suku pukululie, ye te mingine no kolopa memba omba aulkena puku kane kane tokololie yu lombili pangili.**" ¹⁴ Yu suku pumbe ulkena, suku pukululie, ulke pulu yemondo ningilindu: "Ungu Mane Silimuni i sipe walsipelie nimbendo: "Na kinie na lombili andolime kinie* olione Pulu Yemone olionga anda kolepalime naa topa we omba purumu mele pilimulundu kongi sipisipi walomo tena nomoloye? Nomolo suluminiamo tena lemoye?" nimu." niengili. ¹⁵ Aku ningili kinie yuni elte ulkemonga olakondo suluminia aili te, akuna langi noli polo te kinie, manie molomolo poloma kinie, melema pali ou teko mimi tengi lembamo, lipe ora simbe. Aku suluminiamonga, nomolo sipisipi walomo, teko mimi teangili." nirimu.

¹⁶ Kanu kinie yu lombili andoli ye akutolo kolea aili akumunge suku pukulu, Yesusini nirimu kanu mele ulu akuma teli lerimu kanoko lenjikululie, akuna Pulu Yemone enenga anda kolepalime naa topa we omba purumu mele pilingi kongi sipisipi walo nongemo teko mimi teko nosiringili.

¹⁷ Ipupini ena pupe kolea kala torumu kinie Yesusi kinie yu lombili andoli rurepo kinie oringi.

¹⁸ Langi nongo moloringi kinie Yesusini nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene pea molopo langi noko-molomonga ye tene na lipe nanga opa touma simbe." nirimu.

¹⁹ Aku nirimu kinie pilkulie, enenga konopuna umbuni terimu pilkulie yu mele mele walsikulie ningindu: "Ailimu, nando nikinuye?" niringi.

²⁰ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ene nanga ye rureponga ye te na kinie langime polo ai suku singine ola lemo te walsikale lipu nombolo yemone na lipe, opa touma anju simbe.” nirimu. ²¹ “Kinié Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie tenge mele koronga ou ningu panjiringi temanemo, Pulu Yemonga, bokuna sukundu molemo mele* sike opa toumane tenge, nakolo yu lipe opa touma simbe yemo mindili nomba paa molopa kenjimbe. Yu molopa kenjimbemonga yu anumuni naa melkanje papu. ‘Yu mindili naa nolka.’” nirimu.

²² Ene langi nongo moloringi kinie Yesusini berete te lipe Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbelle ambolopa pike lepa, yu lombili andolime, sipelie nimbendo: “Imu nanga kangimu ene liku, nangi.” nirimu.*

²³ Pe no waene kapo te lipelie Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbe ene sirimu kinie enene pali, kanu no waenemo, noringi.

²⁴ Yuni nimbendo: “I, no waene, sikirumu nanga mememo. Pulu Yemone, yu kinie yunge yamboma kinie molonge mele, ungu te nimbe panjipe mi lerimu kanu ungu* ‘Kamu wendo omba pepili.’ nimbu yambo aisilinge nimbu nanga mememo ondo lenjipulie, kolombo, aku mememo imu.** ²⁵ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Isili ou na no waene altopo paa naa nombó. Pe mindi, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana* no waene kondemo kelepo nombó.” nirimu.

²⁶ Langi nongo pora sikulie, ene Pulu Yemonga konana te ningulie, pena puku ma pangi Unju Ollipi Poniena ola puringi.

²⁷ Kanu kinie Yesusini lombili andolimendo nimbendo: “Pe, opa toumane na kinie tengemonga kanokolie, enene pali na munduku kelenge. Aku siku tenge mele Pulu Yemone ou nirimu yunge bokuna molemo kanumu. Pulu Yemone, ungu iku te topalie, nimbendo:

“ ‘Kongi sipisipi tapu yemo tangi.’
nimbu,
yu tonge kinie sipisipime bulu balu ningi.’”*

nirimu, aku mele kinié wendo ombá,..
²⁸ Isili ou na toko konjingi kinie ene sike bulu balu ningi, nakolo na lomboropo ola molopolie nimbumuni, na kumbi lepo kolea Gallillindu pumbu, ene pe akilku akuna onge kinie, altopo pea molomolo.” nirimu.*

²⁹ Yesusini aku sipe nirimu kinie pilipelie, Pitane nimbendo: “Enene pali ‘Nu sike’ ningu tondolo munduku pilimele mele manie pumbe kinie nu munduku kelengi liemo nane nu aku sipu paa mundupu naa kelembo, paa molo.” nirimu.

³⁰ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane nu paa sike nimbu sikirumu: Paa kinié ipulueli, kera gulta wale talo sipemo ou ko naa topili nuni pipili kolkolie wale yepoko nando kolo toko “Yu naeye? Na naa kanolio.” nini.” nirimu.

³¹ Nakolo Pitane tondolo mundupe nimbendo: “Na nu kinie tapu tolembolomonga olto pea “Tomolo.” ningi liemo kepe nu “Naa kanolio.” paa naa nimbu.” nirimu. Lombili andoli ye wemane pali “ ‘Nu naa kanolemolo.’ paa naa nimulú.” niringila.

³² Kanu kinie, Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea ‘Gesemani’ niline puringi. Akuna puringi kinie yuni enendo nimbendo: “Na Pulu Yemo kinie ungu nipukuru kene ene ya molai.” nirimu. ³³ Aku nimbelle Pita keme Jemisi keme Jono keme lipe memba pupelie, ‘Na teko kenjingi ulumu paa nondopa wendo ombá tekemo.’ nimbe pilipelie, yu yuyu kondo kolopa konopu keru panjipe kamelena mindili tepili molorumu. ³⁴ Yuni enendo nimbendo: “Nanga konopuna umbuni paa aili te tepamo kene na kolkoro none tekemo. Ene uru naa peko, ya kanoko konjiku molai.” nirimu.

³⁵ Aku nimbelle yu yuyu laye kolte anju pupe koporongu langopa tamalu pepalie yu kinie nondopa wendo ombá mele ‘Wendo naa omu liemo paa papu.’ nimbe* Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepalie nimbendo: ³⁶ “Nanga Tara, nuni uluma pali manda teleno kene na mindili noli no mingine no nombó* ‘Naa nambo.’ nieni. Nakolo ‘Nane tepolie

nanu konopu simbu.' konopu lekero mele naa teambo. Nuni kanoko peanga kanoni ulumu mindi teambo." nirimu.

³⁷ Aku nimbelle kelepa yunge lombili andoli ye yepoko moloringine yando omba ene uru peringi kanopalie Pitando nimbendo: "Saimono, nu uru penu lemo. Nu uru naa peko ena laye kolte manda we kanoko konjiku naa mole-naye?" ³⁸ 'Kurumanga nomi Setenene, olio kondi tomba kinie tepo kenjimulú kene.' ningulie 'uru naa peko, Pulu Yemo kinie ungu ningu kanoko konjiku molayo. Sike 'tepo konjemili.' nimbu konopumane pilimolo nakolo temolondo kangimu siye tepa tondolo naa pulimo." nirimu.

³⁹ Aku sipe nimbelle yu altopa anju pupe ou Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa terimu mele altopa nirimu.

⁴⁰ Altopa yando orumu kinie ene uru paa orumuna altoko uru peringi kanorumu. Enene uru peringimunge pipili kolkolie yundu ningi mele naa piliringi.

⁴¹ 'Altopa, wale yepoko sipemonga, anju pupe Pulu Yemo kinie ungu nimbé pupe, kelepa yando ombalie yuni enendo nimbendo: "Nambemuna we uru peko múlu pilku molemeleye?*" Manda peame! Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo 'tonge, ulu pulu keru telemele yema liku singi enamo** wendo ombá tekemo.

⁴² Ola angilku pamili wame! Na lipe anju simbe yemo okomo kanai!" nirimu.

⁴³ Yesusini 'kolea Gesemani yu lombili andolimendo, aku nimbe molopili yu lombili andoli rurepo akumanga ye Judasi orumu. Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* Juda yambomanga tapu yema kinie, kanu yemane liku munduringi ye aisili, yambo toli lou pulsema kinie kopema kinie mengo Judasi kinie oringi.

⁴⁴ Ou Yesusi molorumuna naa wangi Yesusi Juda ye ailime lipe simbe nimbe panjirimu ye 'Judasini, ene Yesusi yu ipulueli manda kanonge mele nimbe sipelie nimbendo: "Nane ye te kanopolie kangulumbu akumu Yesusi. Yu ambolko ka siku mengo pangí." nirimu. ⁴⁵ 'Aku yema,

oringi kinie 'Judasi, yu Yesusi molorumuna sumbi sipe ombalie "Rapai,* nu akuna angilinu lemo." nimbe omba yu kangulurumu. ⁴⁶ Aku terimu kinie kanokolie Yesusi liku ka siringi.

⁴⁷ Aku teringi kinie kanopalie 'Yesusi kinie, nondoko angiliringi ye tenga* lou pokete napimu kulu topa wendo lipe Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye te yunge komu te topa laka lenjirimu, aku komumu wendo orumu.

⁴⁸ Kanu kinie Yesusini 'yu ka singi oringi, yemando nimbendo: "Na 'yambo topa wa noli yere molemo.' konopu lelkolie na ka singindu yambo toli lou pulsema kinie kopema kinie mengo okomeleye?" ⁴⁹ Ulke tembele 'kerepuna we yamboma maku toko molemele, koleana alieli ene pea molemolo kinie ungu mane sipu molio kinie na liku ka naa silimele kanumu. Nakolo 'Pulu Yemonga, bokuna toringi molemo mele kamu wendo ombámonga enene tenge tekemele uluma wendo okomo." nirimu.

⁵⁰ Kanu kinie yu lombili andolime pali 'Olio pea ka singinje.' ningu pilkulie, yu munduku kelko ene talopa lelko puringi.

⁵¹ Kango ye te múlu telu mindi pakopa Yesusi lombili andorumu. Kanu kangomo 'Yesusi ka siringi yemane, amboloringi kinie ⁵² yunge múlumumu 'mindi, ambolko molangi, melte naa panjipe we we talopa lepa purumu.*

⁵³ Kanu kinie Yesusi 'ka sikulie, Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo molorumuna mengo puringi. Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie, 'Pulu Yemonga, ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* enene pali 'Yesusi kote tenjipu piliemili.' ningu, akuna ongo maku toringi.

⁵⁴ Yesusi 'mengo puringi, kinie Pita lombili akilipe taka lepa pupe, Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga ulkena, ulke angilipe makaye terimu, ai suku singine yambo maku toringi kolea we lerimuna paa sukundu pupe, 'Yesusi nokoko moloringi, ele yema kinie tepe pilipe molorumu.

⁵⁵ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga kanjollo yema pali* kinie, akumane Yesusi yu toko konjingindu ulu te tepa kenjirimu ulu te 'Yambo tene 'yu i sipe i sipe tepa kenjirimu.' nipili.' ningu yambo te kororingi nakolo yambo te naa kanoko liringi. ⁵⁶ Yambo aisilini ongo ungu mare kolo toko "I sipe i sipe tepa kenjirimu." niringi nakolo enenga unguma kapola naa terimu.

⁵⁷ Kanu kinie ye marene yu tepa kenjirimu mele ola angilku kolo toko ningindu: ⁵⁸ "I yemo i sipe nirimu pilirimulu: "I ,Pulu Yemo popo toko kalemolo, ulke tembelemo, mana yemane takoringimu nane topo tekisipulie mana yemane manda naa takonge ulke te wale yepoko omba pupili kolo wangopo takombo." nirimu.* ,Yuni aku nirimumunge 'Yu Pulu Yemo mele molio.' konopu lepalie aku nirimumu nimbe kenjirimunje,." niringi. ⁵⁹ Ene kepe laye lupe lupe niringi, enenga unguma kapola naa la terimu.

⁶⁰ Aku niringi pilipelie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo ene maku toringine ola angilipe Yesusi walsipelie nimbendo: "Ungu te pundu toko naa nikinuye? Nu teko kenjirinu mele nikimilimu nambolka ulumu teko kenjirinu-mundu nikimiliye?" nirimu. ⁶¹ Nakolo Yesusi ungu te pundu topa naa nimbe we angilirimu.

Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone yu altopa walsipe pilipelie nimbendo: "Pulu Yemone olio 'Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu sike nu molo moloye? Kapi Nimbu Imbi Ambolopo Ola Linjilimolomonga Malo nu molo moloye?" nirimu.

⁶² Yesusini nimbendo: "Akumu na." nirimu. "Pe walse Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo,* Ye Tondolo Olandopa Pulimu ,kinie melema nokombando, yunge ki umbukundu molopa, kupemanga ola molopa manie omba ene kanonge." nirimu.**

⁶³ Aku sipe nirimumunge ,yu 'Pulu Yemo mele molio.' nimbe nirimuna, pilipelie Pulu Yemo popo tonjiringi

ye aili olandopamone ,paa pilipe keripilipe, yunge wale pakolimu yuyu ambolopa sungu sipelie nimbendo: "Kinié yuni mongo lirimu mele nimbe simbe yambo te pea nambemuna koromoloye? ⁶⁴ Yu yuyu paa sike Pulu Yemo ungu taka tonjikimu pilkimulu. Nambolka konopu lekemeleye? ,Yu kinie nambe teamiliye?," nirimu kinie

enene ningindu: "Yu Pulu Yemo ungu taka tonjimumunge topo konjimulu liemo papu." niringi.

⁶⁵ Kanu kinie enenga ye marene yunge kumbikerena lkambe toko munduku, yunge kumbikeremo múlu tene pipi sinjikulie ki lumuni toko , "Nu 'Pulu Yemonga yere molio.' konopu leno kene, naene nu tokomonje ningu si!" niringi. Ele yemane yu liku laruwene toringi.

⁶⁶ Kanu kinie Pita ulke maniekondo, yamboma liku maku toko moloringi koleana molorumu kinie* Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ambo te Pita molorumuna ombalie ⁶⁷ yu tepe pilipe molorumu kanopalie nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: "Nu kepe Nasarete ye Yesusi kinie pea tapu toko moloringi kanumanga ye te lemo." nirimu.

⁶⁸ Pitane kolo topalie "Molo!" nimbe "Nu nkinu mele na naa pilkiru!" nirimu. Aku sipe nimbelie ulke kerepuluna purumu kinie kera gulta ko torumu.

⁶⁹ Pita yu ulke kerepuluna pupe molopili kanu kendemande ambomone yu kanopalie akuna angiliringi yambomando altopa nimbendo: "I yemo Yesusinge talape ye te lemo." nirimu.

⁷⁰ Pitane altopa "Molo!" nirimu.

Laye kolte pe mele Pita angilirimuna nondoko angiliringi yemane ,yu ungu laye lupe mele nirimu pilkulie, yundu ningindu: "Kolea Gallilli disiriki yambomane ungu nilimele mele nu aku siku ungu nkinu pilkimulu. ,Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea Gallilli disiriki yemala, nu kepe Gallilli ye te, aku kene 'Nu paa sike yu lombili andoli ye te.' konopu lekemolo." niringi.

⁷¹ Aku niringi kinie Pitane Pulu Yemonga imbi lepa tondolo mundupe

mi lepalie nimbendo: “Paa sike nikiru. Ene nikimili yemo paa naa kanolio! Kolo tokoro liemo Pulu Yemone na topa konjipili.” nirimu.

⁷² Aku nirimu kinie tamburembu kera gulta wale talo sipe ko torumu. Aku terimu kinie pilipelie Yesusini yundu “Kera gulta wale talo sipe ko naa topili nuni wale yepoko kolo tokolie “Yu naa kanolio.” nini.” nirimu ungu kanumu* Pita kelepa pilirimu. Pilipelie ‘Ama, paa tepo kenjindu lepamo. ‘Paa naa tembo.’ konopu lerindu mele sike tendu.’ nimbe pilipelie, kola paa aili tepa terimu.

15

¹ Ipulueli ou kolea kokele tangorumu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, kanjollo yema pali,* ‘Yesusinge kotemo pilku pora sikulie, enene pali, ‘yu tenge mele, ungu te ningu panjiringi. Aku ningu panjikulie yu liku, ka toko, mengo puku, ‘Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna mengo puku kote tenjiringi.

² Paillatene ‘Yesusinge kotemo pilipelie, yu walsipe pilipelie nimbendo: “Nu Juda yambomanga ye nomi kingimu molo moloye?” nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Sike niku. Akumu na.” nirimu.

³ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene Yesusi kote tenjiku Paillatendo ‘kolo toko, ungu aisili ningulie ningindu “Yesusi yu tepa kenjilimo.” ningu yu kote tenjiringi.

⁴ Aku niringimunge Paillatene Yesusindu nimbendo: “Nu ulu keru aisili terinu nikimili mele pilkulie ungu te pundu toko naa niku?” nirimu. ⁵ Nakolo Yesusi ‘yu tepa kenjirimu niringi mele, pundu topa ungu telu kepe naa nimbe, ‘karaye naa tepa we angilirimu kinie kanopalie, Paillate mini wale mundupe konopu aisili lipe mundurumu.

⁶⁻⁷ ‘Yesusi kote tenjiku molangi, ye te, yunge imbi Barapasi, yu kinie ye mare kinie ‘Romo gapomanomone olio Juda yamboma naa nokopili.’ ningu ou Romo gapomanomo kinie opa tekolie yambo

mare toko konjiringimunge ka ulkena peringi. ‘Ponie tenga tenga Juda yambo-mané kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilingindu langi noringi walema wendo orumu kinie* enene ka ulkena perimu ye te imbi lelko ‘Wendo liku mundoi.’ ningu mawa teringi kinie ‘Romo gapomano ye nomimuni, kanu yemo wendo lipe yamboma sirimu.

⁸ ‘Romo ye nomimuni kanu walemo wendo orumu kinie aku terimu mele pilkulie, yamboma ongo yundu mawa tekolie ningindu: “Ou ponie telu telu ningu i walemo kinie teleno mele kinié kepe aku siku teani.” niringi.

⁹ Aku niringi pilipelie Paillatene enendo walsipelie nimbendo: “ ‘Juda yambomanga ye nomi kingimu wendo lipu ene siembo.’ konopu lekemeleye?” nirimu.

¹⁰ ‘We yambomane Juda yambomanga ye ailime munduku kelko enenga unguma liku su siku Yesusinge ungumu pilku yu lombili andoringimunge, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene Yesusi kinie konopu keru panjikulie* kote tenjiringine pilipelie Paillatene aku sipe nirimu.

¹¹ Nakolo Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime we yamboma kondi toko ungu umbu tonjikulie “ ‘Yesusi molo. Barapasi wendo lipe sipili.’ niei!” niringi.

¹² Aku niringi kinie pilipelie Paillatene enendo nimbendo: “Aku liemo ‘Judamanga ye nomi kingi’ nilimelemo nambe teambonje.” nimbe walsirimu kinie

¹³ enene tondolo munduku ningindu: “Yu unju perana kolopili uku toko panji!” niringi.

¹⁴ Aku niringi pilipelie yuni enendo nimbendo: “Aku nambemunaye? Yu mongo nambolka mongore limuye?” nirimu.

Nakolo enene ‘altoko, paa tondolo munduku ningindu: “Molo! Yu kolopili, unju perana uku toko panji!” niringi.

¹⁵ Kanu kinie Paillatene ‘Na kinie konopu peanga leangi.’ nimbelie ye Barapasi ka ulkena wendo lipe ene sirimu. ‘Aku tepalie, Yesusi lipe ‘yunge

ami yema, sipelie nimbendo: “Yu ka pulsene tokolie pe ‘Unju perana kolopili.’ ningu mengo puku unju perana uku toko panjipai.” nirimu.

¹⁶ Kanu kinie ,Romo, ami yemane Yesusi liku gapomano ye nomimu perimu ulke aili* akuna suku yamboma liku maku toringi koleana pukulie, enenga ami talape yema pali “,Yesusi ya molemona, sukundu sukundu wai.” niringi.

¹⁷ Akuna ongolie niringimuni ,‘Yu ye nomi kingi te none tepili.’ ningu, mulu wambale kondoli peanga te pakonjiku unju ka koko molorumu te mulkupiye teko ‘Ye nomi kingimunge waniemo.’ ningu pengena mere mundunjiku, ¹⁸ pe yu ,ungu taka tonjiku, imbi we kólo toko ambolko ola linjingindu “Juda yambomanga ye nomi kingimu, nu angilinoye?” ningu ¹⁹ ,koló kope liku, yu pengena kope to pu opu tekolie kumbikerena lkambe toko kanjiku, yu angilirimuna ongo koporongo langoko tamalu peko yu we kólo toko kapi ningu imbi ambolko ola linjiringi.

²⁰ Yu aku siku ungu taka tonjiku pora sikulie mulu wambale kondolimu kulunjiku yunge ou panjirimu mulu wambalema altoko panjinjikulie “Yu unju perana kolopili uku topo panjipamolo.” ningu yu liku ulsukundu* mengo puringi.

²¹ ,Romo ami yemane Yesusi Jerusalleme pala ulsukundu mengo pungí pukulie niringimuni, kolea Sairini* ye te, yu Allekesanda kinie Rupasitolonga lapa Saimono, yu Jerusalleme pumbe orumu kinie kanokolie yu ambolko liku ka mele siku Yesusi kolomba unju peramo “Kolo wangoko menji!” ningu siringi. ²² Pukulie kolea Golkota Yesusi mengo puku akuna moloringi. (Golkotanga ungu pulumu ‘penge ombele leli koleamo’.) ²³ ,Yesusi akuna mengo pukulie niringimuni, ‘Yamboma mindili naa nangi.’ ningu, no waenena suku maratene ‘mo’ nili te munduku nosiringi aku no waenemo ‘Yu nopili.’ ningu, siringi nakolo naa lipe norumu.

²⁴ Kanu kinie ,ami yemane, yu unju perana ola uku toko panjikulie unjumu liku ola anjiringi. ,Aku tekolie, ou unjuna

ola uku toko naa panjikulie, yunge mulu wambale ,kulunjiku nosiringime, ‘Moke teamili.’ ningu ene yu mele mele lingí mele pilingindu kou kate teko pe mulu wambalema liringi.

²⁵ Ena topa nane killoko terimu kinie yu unju perana panjiringi. ²⁶ ‘Yu mongo lirimu mele yamboma kanangi.’ ningu I YEMO JUDA YAMBOMANGA YE NOMI KINGIMU ningu imbi toko unjuna ola monjiringi.

²⁷ Opa tekolo melema wa liringili ye talo pea unju talonga uku toko panjiringila. Te Yesusi yunge ki umbukundu uku toko, te ki tarokondo uku toko panjiringi. ²⁸ (Aku teringimunge ungu te ou Aisayane nimbe boku torumu mele wendo orumu. Aku ungumu i sipe:

“Yu kinie yambo mongo liku ulu pulu kerime teli yamboma kinie liku tere lelko mako toringi.”* nirimu.)

²⁹ Akuna ongo puringi yambomane Yesusi ,kanoko keru kanokolie yu, ungu taka tonjiku iri mele tokolie ningindu: “Aa! “Ulke tembelemo tekisipulie altopo wale yepoko omba pupili takopo limbu.” nirin yemo,* ³⁰ ‘Naa kolambo.’ ningu nu nunu liku taponjiku unju perana manie oi.” niringi.

³¹ Aku sikula Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie* enene kepe yu ungu taka tonjikulie ningindu: “Yu yambo wema ‘Naa kolangi.’ nimbe lipe taponjirimu nakolo yu yuyu ‘Naa kolambo.’ nimbe manda naa lipe taponjikimu. ³² Yu sike Pulu Yemone olio ‘Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu omba molopa, yu sike olio Isirele yambomanga ye nomi kingimu* molemo liemo yu yuyu unjuna manie opili. Yu yuyu manie ombá kinie kanopolie ‘yu sike Pulu Yemone mako topa lipe mundurumu ye nomi Kirasimu. Yu sike olionga ye nomi kingimu.’ nimbu tondolo mundupu pilimulú.” niringi.

Ye talo yu kinie unjutolonga uku toko panjiringi yetolone yu aku siku ungu taka tonjiringilila.

³³ „Yesusi unjuna ola we angilipili, ai tangoli ena tuwellepo killoko terimu kinie kolea pali sumbulu topalie, pe ipupini ena tere killoko terimu kinie kelepa tangorumu. ³⁴ Ipupini ena tere killoko terimu kinie Yesusini ru nimbelle nimbendo: “Elloi, Elloi, llama sapakatani.”

nirimu. Akumu Juda yambomanga ungu te. Akumunge ungu pulumu i sipe: “Nanga Pulu Yemo, nanga Pulu Yemo, na nambemuna munduku kelenuye?”* nirimu.

³⁵ Akuna nondoko angiliringimenga marene yuni aku nirimu kinie pilku „sundukulie, ningindu: “Pilieme! Yu Illainja walsikimu.” niringi.*

³⁶ Aku nirimu kinie piliringimenga ye te lkisipe pupe ulú pinje mele te lipé no waene kombili teli mare akuna panjipelie, ‘Yesusi no waene kombili teli pinjena pelemomo nopili.’* nimbe memba omba unju pepena tenga ka topa olando sirimu. Sipelie yuni nimbendo: “Kinié unjuna we angilipili. Illainjane sike yu „unjuna, manie limbendo okomonje, kanopo kanamili.” nirimu.

³⁷ Yesusi ungu te tondolo mundupe nimbelle* kolorumu.

³⁸⁻³⁹ „Romo, ami ye wane anderete nokorumu ye te Yesusi toringi ami yema nokopa molorumu kanu yemone Yesusi ungu te nimbe kolorumu mele pilipe kanopalie nimbendo: “I yemo yu paa sike Pulu Yemonga malo lepamo.” nirimu.

„Yesusi aku sipe kolorumu kinie ulu aili te walsikale wendo orumu, „Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele „Jerusallemé suku angilirimu akuna sukundu Pulu Yemo molorumu, Sulinia Paa Kake Telimunge kerepuluna „Yamboma sukundu naa pangí.’ ningu ou alieli, mulu wambale aili tene pipi siku panjiringi angilirimu. „Yesusi kolopa pora sirimu kinie, kanu mulu wambalemo* ai suku singine olakondo maniendo sipe olá torumu.

⁴⁰ Ambo mare „Yesusi toringi mele, sulu teko kanoko angiliringi. Enenga ambo te Makatalla taono ambo Maria,

te Josese kinie angenu Jemisi kinie el-tenga anumu Maria, te ambo Sallomi. ⁴¹ Yesusi kolea Gallilli disiriki, „kanu ambomanga pulu kolea, akuna ou we andorumu kinie kanu amboma yu lombili andoko liku taponjiku nokoringi. Yu kinie, Jerusalleme olando oringi ambo aisili wema kepe, ambo pokore kanoko angiliringi akuna ene kepe „Yesusi toringi mele, kanoko angiliringi.

⁴² Opalikundu „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* nondopa wendo ombá terimu. Sambate walemo wendo ombá kinie koro molongendo kinié mele melema liku undu undu siringi walemo wendo orumu, aku walemonga „Yesusi ou kolopili, kolea kala tomba terimu kinie, ⁴³ Arimatia taono ye Josepo, yu Juda yambomanga kanjollo ye aili te molopa, yu kepe ‘Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa olio nokomba walemo* wendo opili.’ nimbe nokopa molorumu yemo. Yu omba pipili naa kolopa** „Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna sumbi sipe pupe “Yesusinge onomo na si.” nimbe mawa terimu.

⁴⁴ Yesusi walsikale kolorumu pilipelie Paillate yuni „Yamboma unju perana uku topo panjilimolo kinie ena aisili omba pupili we pelemele. Pe kinié yu sike walsikale kolomunje molo nambe temunje?’ nimbe pilipe, konopu lipé mundupe ami ye wane anderete nokorumu yemo “Opili.” nimbelle yundu walsipelie “Yesusi koronga kolomuye?” nirimu. ⁴⁵ Ami yema nokoli yemone “E.” nirimu kinie pilipelie yuni ami yema nokolimundu nimbendo: “Kapola, ya yemone „Yesusinge, onomo lipili.” nirimu.

⁴⁶ „Paillatene “Kapola.” nirimu kinie, Josepo pupe mulu wambale te topo topa lipé onomo manie lipé, múlumuni kulupi topalie kou kande te akuku nosiringi kou kandemonga suku memba pupe nosirimu. Nosipelie kou kande kerepuluna kou aili te perele marele memba omba pipi sirimu. ⁴⁷ Makatalla taono ambo Maria kinie Josese anumu Mariatolone yunge onomo „kou kandena, nosirimu mele kanoringili.

16

¹ Ena pupe ipu lerimu kinie ,Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* omba purumu kinie Makatalla taono ambo Maria keme Jemisi anumu Maria keme ambo Sallomi keme enene 'Yesusinge onona kopongo wele mune toli pokore ape kanjinjemili.' ningu mare topo toko liku ,nosiku peringi,.

² Pekolie paa ipulueli ou, enenga pulu pulu kongono walemo wendo ombando ena mundi orumu kinie kanu amboma puku ,Yesusinge, onomo nosiringi kou kandena pungí pukulie niringimuni, ³ anju yando walsikulie ningindu: "Kou kande kerepulumu pipi siringi koumu naene wendo lipe perele marele memba pupe nosinjimbenje?" niringi.

⁴ Nakolo ongo olando siku kanoringi kinie kou kanumu, paa kou kapo ailimu, ou wendo liku perele marele mengo puku nosiringi, ,kerepulumu we lerimu, kanoringi. ⁵ Kou kandena suku pukulie kou kandemonga ki umbukundu ye kango te mulu maminia sulu paa kake te pakopa molorumumu kanokolie mini wale munduku konopu liku munduringi.

⁶ Kanu kinie yuni enendo nimbendo: "Konopu liku naa mundeyo. Kolea Nasarete ye Yesusi 'Kolopili.' ningu talko unju perana uku toko panjiringi kanu yemo kanonge okomelema na pilkiru. Yu lomboropa ola molopa omba pumu. Ya naa lemo. Onomo ou nosiringi koleamo ongo kaname. ⁷ Kanokolie anju puku Pita keme* yu lombili andolime kinie pali i siku ningu siengi: "Yesusi kolea Gallili disiriki kumbi lepa pulimo kene akuna "Ene na kanonge." ou nirimu mele** sike ene akuna yu kanonge." ningu sipai." nirimu.

⁸ ,Angellomone aku sipe omba mona molopalie nirimu mele, kanoko pilkulie amboma pungu pungu ningu konopu aisili liku mundukulie kou kandena ulsu puku munduku kelko paa lkisiku puringi. Pipili kolkolie yambo telu kepe kanoko piliringi mele ningu naa siringi.

⁹ Juda yambomanga pulu pulu kongono walemo kinie,* paa ipulueli ou,

Yesusi lomboropa ola molopalie nirimu-muni, ulke kolea Makatalla ambo Maria, ou walse kuru yepoko pakara konopuna moloringime Yesusini topa makorumu ambo kanumu molorumuna pupe , 'Na lomboropo ola molondu we molio mele kanopili.' nimbe, lipe ora sirimu. ¹⁰ Kanu kinie Yesusi ,mona angilirimu, kanopalie ambomo yu pupe, ou Yesusi kinie moloringi yamboma kamelena mindili nongo kola teko moloringine pupelie kanorumu mele ene nimbe sirimu. ¹¹ Yuni ene Yesusi konde molorumu mele kanopalie nimbe sirimu kinie pilkulie 'Yu kolo tokomo.' ningu piliringi.

¹² ,Makatalla ambo Maria Yesusi yu lipe ora sipelie nirimumuni,, pe ,yu lombili andoringimenga, yambo talo ,ulke kolea aili Jerusalleme munduku kelko, aulke tenga puringiline Yesusi yu kumbikere kangi alowa tepa 'Na kanangili.' nimbe omba mona angilirimu. ¹³ Pe yu kanoko imbi sikululie kanu yambotolo kelko yando ongolo ,lombili andoli, wemando eltene kanoringili mele ningu siringili nakolo eltene ningu siringili mele kepe 'Kolo tokombe.' ningu piliringila.

¹⁴ Pe walse lombili andoli rureponga yepoko langi nongo moloringine Yesusi omba mona molopalie nirimumuni, ene iri topalie nimbendo: "Enene na 'Lomboropa ola molomu.' ningu tondolo munduku naa pilku, na konde molondu mele yambo marene kanokolie ene ningu síngi kinie 'Kolo tokomele. Aku paa naa temu, manda naa temba.' ningu piliengi, akumu nambemuna aku siku karaye teko ningu pilíngiye?" nirimu.

¹⁵ ,Aku nimbelie, yuni enendo nimbendo: "Ene ma koleamanga pali puku yamboma pali temane peangamo toko siliku andopayo. ¹⁶ Ningí mele pilkulie 'Akumu sike nikimili.' ningu tondolo munduku pilkulie no lingí yamboma ,kote walemo wendo ombá kinie, Pulu Yemone ene lipe taponjipe 'Ene mindili nolemelka koleana naa puku, molko konjiku mindi pangí.' nimbé.* Nakolo ,ene lombili andolimene, ningí mele pilkulie 'Akumu kolo tokomele.' ningu pilkulie liku su síngi yamboma ,kote

walemo wendo ombá kinie, Pulu Yemone 'Ene mindili nongo mindi pungí koleana pangi.' nimbé.**

¹⁷ " 'Aku temanemo sike.' ningu tondolo munduku pilingí yamboma 'Na ene kinie sike molio we yambomane ningu kanangi.' nimbú kinie ulu tondoloma tenge kinie yamboma kanonge mele i sipe: Ene nanga tondolomone* kuru mare yambomanga konopuna molongema toko makoroko; umbu ungu lupe lupe naa pilingime ningu; ¹⁸ yambo nongo konjili kongi ka wambiyema naa kanoko kimuni ambolonge kinie akumane ene naa nongo konjingí; tomo pelemo no te naa pilku nonge kinie uluri paa naa temba; kuru tomba yamboma kimuni ambolonge kinie konde pungí." nirimu.*

¹⁹ Aili Yesusini ,yu lombili andolime, ndo aku sipe nimbe pora sirimu kinie ,Pulu Yemone, yu mulu koleana olando lirimu. Akuna ,imbi ola molopili Pulu Yemo kinie melema nokombando, Pulu Yemonga ki umbukundu pupe molorumu.*

²⁰ Yesusi yu mulu koleana olando purumu kinie yu lombili andolime koleamanga pali puku Yesusinge temane peangamo yamboma toko siliku andoringi kinie 'Enene nanga unguma yamboma ningu singí kinie kanu yambomane 'Ungu sikemo.' ningu pilku liengi.' nimbe Ailimu ene kinie pupe lipe taponjirimu kinie yuni lipe mundurumu yamboma enene 'Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telka mele teangi.' nimbe lipe taponjirimu.

,Aku pea.,

LLUKU Temane Peangamo LLUKUni Torumu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1 molemo. Ye LLuku yu doketa ye te molorumu (Kollosi 4:14). 'Yu Juda ye te molonje. Juda yambomanga ulsu yerenje.' ningu pilimele. Yu Pollo kinie pea andoringili (Lipe Mundurumu Yema 16:10-17, 20:5-15, Pe Timoti 4:11, Pillimono 24).

LLuku yuni yuyu "I bokumu tokoro." nimbe para sipe naa torumu nakolo yuni Lipe Mundurumu Yemanga bokumu sike torumu liemo ya Temane Peangamo kepe yuni yuyu sike torumula. LLuku 1:3-4 kinie Lipe Mundurumu Yema 1:1-2 kinie molemo ungu mare paa telu sipe mele. Mateyu, Mako, LLuku, Jono keme, enene boku toringimenga LLukuni torumu bokumu kamu sulu. Temane mare Mateyu, Mako, Jono kanu yemane naa toringi temane mare yuyu torumu.

'Olio mana yamboma lipe taponjipe, Pulu Yemo bulu sipu ulu pulu keru tele-molomonga mindili nomolo aulkena mole-molomonga wendo lipe, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokopa konjilimo yambo talapena sukundu pupu molomolo ulu pulumu liemili.' nimbe Yesusi olionga nimbe kolo wangopa kolonjirimu mele 'Paa pilipu konjemili.' nimbe LLukuni i bokumu torumu.

LLukuni pilipelie i bokumu torumu ungu pengémo mele 19:10 molemo (boku ambolkonomonga alsena anjukundu "21. kisim bek 21.2."). Yesusini yuyu "Yambomanga nimbu kolonjembo tangi." nimbe alieli konopu kimbú sipe molorumu ungu tondolo te 9:51 molemo (Jono 3:14-18).

Ungu te kamu piliéni. Ye talo molo yepoko molo kisene ungu telumu molo temane telumu bokuna toringi nakolo wale aisili laye lupe lupe toringi. Temane te molo ungu te 'paa mimi sipu piliembo.' ningulie bokumanga yu mele mele molemo mele kanokolie boku gomoma wendo liku pali mimi siku kanani. I sipe mele: Mako 1:12-13 ponjili, Mateyu 4:1-11 kinie

LLuku 4:1-13 kinie sulu tepa. Kanu temanemo Mateyu LLukutolone telu siku mele bokuna toringili molemo, nakolo angelloma oringi mele Mateyuni mindi torumu (4:11), Setenene "Walse kelepo ombó." nirimu ungumu LLukuni mindi torumu (4:13). Ungu te LLuku 11:13 molemo akumu Mateyu 7:11 naa molemo. LLuku 22:62 Pita kola terimu temanemo Mateyu Makotolonga molemola nakolo Jono 18:27 naa molemo.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹⁻² Ye paa aili Tiopillasi, olio molemolo koleana Yesusi kinie ulu wendo orumuma pulu pulu wendo orumu kinie kanoko, yandopa wendo orumuma kanoko andoko moloringi yambomane pe olio temane toko siringi mele, aku temanemo "Sike." nimbu tondolo mundupu pilimolo kanumu yambo aisilini 'Aku temanemo bokuna kamu molopili tamili.' ningu boku toringi.

³⁻⁴ Akumunge pe kelepo nane kepe 'Temanemonga pulumu paa pilipu konjembo.' nimbu ou pulu pulu wendo orumu mele kepe yandopa ulu lupe lupema wendo orumu mele kepe akuma pali walsipu pilipu konjipu molorunduna nane 'Aku ulumando yambo marene Tiopillasi nundu temane toko ungu mane silimele mele aku sipe wendo orumu uluma nu piliéni.' nimbu, 'Nane nundu ulumanga pali paa sike wendo orumu mele temane topo nimbu siembo.' nimbu, boku topo nu simbu kinie papu.' nimbu pilipulie aku temanemo topo i bokumu tokoro.

⁵ Ye Nomi Kingi Erote kolea Judia nokopa molorumu kinie Pulu Yemo popo tonjirimu ye te molorumu,* yunge imbi Sekaraya. Pulu Yemo popo tonjiringi yambomanga talape tenga imbi Apaya, Sekaraya yu kanu talapemonga ye te. Sekaraya menu ambo Illisapete Pulu Yemo popo tonjiringi yemanga talape tenga ambo te. Eltenga pea pulu pulu anda kolepamo Pulu Yemo popo tonjiringi yemanga pulu pulu ye nomi aili Erono.**
⁶ Aku ambo yetolo moloringili mele Pulu Yemone kanopa 'Yambo sumbi nilitolo.'

nimbe kanorumu. Eltene yunge ungu manema kinie “Yamboma teai.” nirimu unguma pali pilku liku teko konjiku moloringili. ⁷ Nakolo Illisapete we wayongono perimu, ambolango te naa meringili. Elte we ambu anda lelko moloringili.

⁸⁻⁹ Walse Sekarayanga talapemone Pulu Yemo popo toko kaloringi kongono tenjiringi kinie yu kepe pea Pulu Yemonga kumbikerena kanu kongonomo tenjiringi. Aku tenjiku molkolie niringimuni, Pulu Yemo popo tonjiringi yemane teringi mele tengendo enenga talapena ye te Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele akumunge suluminiana suku ‘Nae pupe mune tolemo paura kekumu yambomanga nimbe kalonjimbenje piliemili.’ ningu kou kate teringi. Aku tekolie ‘Sekaraya yu kanu kongonomo tenjimbe.’ ningu kanoringine yu ulke tembele suluminiana suku pupe mune toli paura kekumu kalonjipurumu. ¹⁰ Aku tepa angilirimu kinie ulke tembelena we yamboma maku toko Pulu Yemo popo toringi koleana yambo aisili Pulu Yemo kinie ungu ningu angiliringi.

¹¹ Sekaraya mune toli paura kekumu kalonjipe angilirimu kinie, kanu paura kekumu kalonji pu opu teringi polomonga ki umbukundu Ailimunge angello te omba mona angilirimu kanorumu. ¹² Akumu kanopalie pungu pungu nimbe pipili aili tepa kolumu.

¹³ Kanu kinie angellomone yundu nimbendo: “Sekaraya, pipili naa koloi.” nirimu. “Nu Pulu Yemo kinie mawa teleno mele Pulu Yemo yuni pilirimu. Nunge ambomo kango te kanopa limbe. Yunge imbi “Jono” ningu leani. ¹⁴ Yu molombamonga nu konopu aili teko siku kamele akoko moloni. Yu mengele kinie yambo aisili konopu singi. ¹⁵ Ailimuni yu kanopa ye aili peangamo nimbe kanomba. No waene kinie no tondoloma kinie walsikale kepe paa naa nopili. Anumunge olona we sukundu molomba kinie Pulu Yemonga Mini Kake Telimu omba yunge konopuna molopa kapola temba.

¹⁶ “Isirele yambomane enenga Aili Pulu Yemo* liku bulu siringi yambomanga aisili Jonone tembamonga al-

toko konopu alowa teko Aili Pulu Yemo pea altoko pilku kapola kapola molonge. ¹⁷ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuna pilipe yamboma nimbe sirimu ye, Illainja tondolo pepili uluma tepa molorumu mele Jono yu aku sipe tondolo pepili uluma tepa molomba. Aku sipe tondolo pepili uluma tepa molombamonga lapalini konopu alowa teko ambolangoma kelko konopu monjingila; Pulu Yemonga ungu manema liku su silimele yambomane konopu alowa teko, konopu sumbi nili yambomane telemele mele ‘Aku sipu teamili.’ ningu molongela; Jono yuni tembamonga Ailimu omba kinie Ailimu yunge ungumu sumbi siku pilku lingi yambo talape te molongela.” nimbe angellomone Sekarayando nirimu.

¹⁸ Aku nirimu kinie pilipelie Sekarayane angellomondo walsipelie nimbendo: “Aku nikinumu nambe tepo nane ‘Sike nkinu.’ nimbu pilimbuye?” nirimu. “Na anda lepo nanga ambomo ambu lerimu kanumu. Pe i nikinumu nambe tepa wendo ombamondo nkinuye?” nirimu.

¹⁹ Angellomone pundu topa nimbendo: “Nanga imbi Geperiele. Na Pulu Yemonga kumbikerena angilio. I kinie nundu nikiru mele Pulu Yemone “Aku siku nipui.” nimbe lipe mundumuna nundu ombo i temane peangamo topo sikiru. ²⁰ Nakolo nane “Kango mengele.” nikirumu ‘Kolo tokomonje?’ ningu pilkinu kene i ulumu ou wendo naa opili nu ungu naa nili moloni. Pe “Wendo omba.” nikiru mele amboma ambolango olona monjikulie meleleme-manga walema omba pulimo mele aku sipe walema omba pumbe kinie i nikiru ungumu paa sike wendo omba.” nirimu.

²¹ Aku siku ungu ningu angiliengili Sekaraya ulke tembelemonga suluminiana sukundu koronga ou pupe molopa, welea wendo naa orumuna yamboma ulsukundu yu nokoko angiliringime konopu aisili liku munduringi. ²² Kanu kinie yu wendo ombalie nirimumuni, ungu te kerena manda naa nimbe kimuni mindi manda lepa angilirimu kinie kanokolie, ‘Sekaraya yu suluminiana suku molopalie

melte omba angilili none tepa kumbikere lipe pinjimuna kanomu.' konopu leringi.

²³ Pe ulke tembelena yunge kongono walema pora nirimu kinie yunge ulkendo purumu. ²⁴ Ulkendo pupe ,ambo Illisapete kinie pekolo moloringili kinie, pe Illisapete ambolango olona monjirimu. Monjipelie oli te pakara 'Yambomane yu naa kanangi.' nimbe lopi tepa molorumu. ²⁵ Yuni nimbendo: "Kinié na kinie ulu tekemomo Ailimuni nanga nimbe tenjikimu. Na ambolango te naa merindumunge yamboma na kanoko kerikanoringi kinie pipili kolorundumunge Ailimu yuni na kondo kolomu lemo." nirimu.

²⁶ ,Illisapete ambolango olona monjipili oli te pakara kolopa, talo pakara sipemo ke topa angilirimu kinie Pulu Yemone mulu koleana angello Geperiele kolea Gallilli disiriki Nasarete taonona lipe mundurumu. ²⁷ Kanuna ambo wenepo te, ye te kinie ou naa peli we molorumu ambo wenepo te molorumuna mundurumu. Kanu ambo wenepomo yunge pulu lerimu yambomane 'Yu ye te pupili.' ningu mako toringi yemonga imbi Josepo. Kanu yemo yunge anda kolepa te ,ye nomi kingi, Depisi. Ambo wenepomonga imbi Maria.

²⁸ Maria molorumuna angello Geperiele ombalie yundu nimbendo: "Ambomo, nu molonuna na okoro. Nu malo. Ailimu nu pea tapu toko molembele." nirimu. ²⁹ Nakolo kanu ungumu pilipelie yu konopu aisili lipe mundupelie, 'A! I nikimumu nambolka unguri nimbe nikimunje?' nimbe pilirimu.

³⁰ Angellomone yundu nimbendo: "Maria, Pulu Yemone nu kanopa peanga kanokomo kene pipili naa koloyo. ³¹ Pílie. Nu pe olona kango te monjikulie menimu. Mengolie yunge imbi "Yesusi" ningu leani. ³² Yu ye nomi molomba, yu imbi lelko 'Paa Olandopa Molemomonga Malo.' ningíla; Aili Pulu Yemone 'Yunge anda kolepa Depisi Isirele yambomanga ye nomi kingi tondolomo molorumu mele yu aku sipe molopili.' nimbéla; ³³ Enenga anda kolepa Jekopone kalopa lirimu yamboma yuni kamu kamu nokombala;

Yu ye nomi kingi ailimu molopa mindi pumbe." nirimu.

³⁴ Mariane angellomondo nimbendo: "I nkinu ulumu nambe tepa tembamondo nikinuye? Na ye te naa purundu kanumu." nirimu.

³⁵ Angellomone yundu nimbendo: "Nu molonine Paa Olandopa Yemonga Mini Kake Telimu omba nunge olona kango te monjinjimbe. Aku tembamonga kango nuni menimu yu kango kake telimu molomba; yu imbi lelkolie 'Pulu Yemonga Malo'.* ningíla. ³⁶ ,Pulu Yemone nu "Tembo." nikimu mele sike temba. Ulu tondolo te "Tembo." nimbelle terimu mele niembo., Nunge pulu lemo ambo Illisapetendo "Ambo wayongono pelemo." nilimele nakolo kinié yu ambo ambu lepili oli te pakara kolopa talo pakara sipemo ke topa angilipili yu kango te olona monjikimu kanumu. ³⁷ Pulu Yemone ulu manda naa temba ulu te paa naa pelemo. Yuni uluma pali kapola telemo kanumu." nirimu.*

³⁸ ,Angellomone yundu aku sipe nirimu kinie pilipelie, Mariane nimbendo: "Na Ailimunge kongono kendemande ambomo molio. Nuni nkinu mele Pulu Yemo yuni na kinie aku sipe tepili." nirimu.

Kanu kinie angellomone Maria mundupe kelepa yu purumu.

³⁹ ,Mulu koleana angellomone Mariando ungu nimbe pora sipelie kelepa purumu kinie, pe Maria kolea Judia disiriki pupe ma pangi tenga ola taono te lerimuna purumu. ⁴⁰ Pupe akuna ye Sekarayanga ulkena suku pupelie ambo Illisapete kanopa "Na okoro." nirimu kinie kanguluringili.

⁴¹ Illisapetene Marianga ungumu pilirimu kinie Illisapete yunge olona ambolangomo pukue topa ola manie terimu pilirimu. Kanu kinie Pulu Yemonga Mini Kake Telimu Illisapetenga konopuna pupe molopa kapola terimu kinie "I siku i siku ni." nirimu mele ⁴² Illisapetene ungu tondolo tepa nimbelle nimbendo:

"Ambo molemelemanga pali nu malo. Ambomanga pali Pulu Yemone nu olandopa tepa konjirimu. Ambolango nu

olona monjilinomo kepe yuni tepa konjimbela.* ⁴³ Na ambo keru te molonduna nanga Ailimunge anumu nu onumunge na konopu aisili lipu mundukuru. Aku tenumunge na kinie teko peanga sikiinu. ⁴⁴ Nu ongolie “Na okoro.” ninuna komuni pilindu kinie nanga olona molomu ambolangomo paa konopu sipe pukue topa ola manie temu. ⁴⁵ Ailimuni nundu nirimu ungumu pilkulie ‘Sike nikimu. Yuni “Tembo.” nikimu mele sike aku temba.’ ningu tondolo munduku pilirinumunge* yuni nu tepa konjikimu mele tepa konjimbe kene nu konopu siku molani.” nirimu.

⁴⁶⁻⁴⁷ Illisapetene nimbe pora sirimu kinie Mariane nimbendo:
 “Pulu Yemo nanga Lipe Taponjipe,
 Mindili Nombo
 Molopo Kenjilio Aulkena Wendo Lipe,
 Kapola Molopo Molopo Konjimb
 Aulkena
 Lipe Monjimbe Yemo kinie*
 na konopu paa aili tepo sikirumunge
 nanga konopumuni
 Ailimu kapi nimbe imbi ambolopa ola
 linjikimu.

⁴⁸ Pulu Yemo yuni yunge we ambo kende-
 mande kerimu
 siye naa kolopa konopu lipe mundurumu-
 munge
 nanga konopumuni aku sipe yu kapi
 nikimu.
 Yambomane pe pe kepe kalko lingi yam-
 bomane nando
 “Pulu Yemone nu tepa konjikimu. Nu
 malo.” ningi.

⁴⁹ Tondolo Pulimuni na ulu tondoloma
 tenjirimumunge
 nando aku siku ningi.

Tondolo Pulimu yu ye kake telimu.

⁵⁰ Yu kinie pipili kolko pilku limele yam-
 boma
 yu kondo kolopa molemo.

Enene pe pe kepe kalko lingime kepe
 kondo kolopa molopa mindi pumbe.

⁵¹ Yuni yuyu ulu tondoloma terimu.
 Yambo kara puku enenga konopuna
 eneno kapi ningu molemele yamboma
 yuni anju anju topa makoropa
 mundulimo.

⁵² Yamboma nomi molko koleama nokoko
 molemelema
 yuni topa manie mundupe,
 yamboma enenga imbime
 ene eneno topa manie mundumbema
 yuni enenga imbime ambolopa ola linjil-
 imo.*

⁵³ Engelene kolemele yamboma yuni
 ‘Olo tepili.’ nimbe langi peangama sipe,
 yambo kamakoma mele teluri kepe naa
 sipe

“We pai.” nimbe makorolemo.

⁵⁴⁻⁵⁵ Yuni olionga pulu pulu anda kolepal-
 imendo

“Tembo.” nimbe, nimbe panjirimu
 ungumu

komu naa sipe pilipe molopalie,
 anda kolepa, Eporayamo kinie, Epor-
 ayamo yuni

yandopa yandopa kalopa lirimu yam-
 boma kinie,

enendo “Tembo.” nimbe,
 nimbe panjirimu mele tembando
 olio Pulu Yemo yunge kendemande
 Isirele yambo molemolo akuma yuni
 kondo kolopa lipe taponjimbe tepa
 molemo.”

nirimu.

⁵⁶ Maria Illisapete kinie pea molangili
 oli yepoko omba purumu kinie pe Maria
 yu yunge ulke koleando kelep purumu.

⁵⁷ Illisapete ambolango memba walemo
 wendo orumu kinie yuni kango te kanopa
 lirimu. ⁵⁸ Yunge ulke kere pongolo yam-
 boma kinie yunge pulu lerimu yamboma
 kinie Ailimuni yu kondo aili tepa kolo-
 rumu mele pilkulie ene yu pea konopu
 siku moloringi.

⁵⁹ Wale yepoko pakara kangomo
 kanopa lipe nosipe molorumu kinie wale
 engaki sipemonga yamboma sukundu
 sukundu ongo maku tokolie yunge
 kangi te kopisiku makaye teko wendo
 liku ele tekolie niringimuni,* yunge
 imbimu yunge lapanga imbi manda lelko
 “‘Sekaraya’ niemili.” niringi

⁶⁰ nakolo kangomonga anumuni
 “Molo.” nimbelie “Yunge imbi ‘Jono’
 nimulu.” nirimu.

⁶¹ Enene yundu ningindu: “Eltenga
 pulu lemo yambo tenga imbi aku sipe naa
 molemo.” niringi.

⁶² Kanu kinie enene “Lapane nambolka konopu lekemone, yunge imbi lepa nae nimbéne, walsipu piliemili.” ningu lapando kimuni manda leringi kinie ⁶³ yuni pundu topa kimuni manda lepalie “Boku siei.” nimbélie, yuni bokuna topalie nimbendo: “Yunge imbi Jono.” nirimu. Akumu kanokolie yambomane paa konopu aisili leringi. ⁶⁴ Kanu kinie walsikale Sekaraya yunge kerena kelepa ungu nimbélie Pulu Yemo kapi nirimu.

⁶⁵ Aku terimuna kanokolie yunge ulke kere pongolo yambomane pipili paa koloringi. Kolea Judia disiriki ma pangima polorumu koleamanga pali aku temanemo mindi toliku puringi. ⁶⁶ Aku ulumu piliringi kinie yambomane pali konopu liku mundukolie ningindu: “Ulu akumu we naa telemo. Ailimu i kangomo kinie molombamonga aku tekemo lemo.” ningu pilkulie “I kangomo pe nambe tepa molombanje?” niringi.

⁶⁷ Mini Kake Telimu Jono lapa Sekarayanga konopuna omba molopa kapola terimu kinie Sekaraya yuni Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu ungu te pilipe, pe wendo ombá mele yamboma nimbe sipelie nimbendo:

⁶⁸ “Ailimu, Isirele yambomanga Pulu Yemo, yu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili.

Yu omba yunge yamboma lipe taponjipe umbuni tene ene ambolorumuna mindili nongo moloringi kanu umbunimunge

wendo limuna* pilipulie aku teamili.

⁶⁹ Pulu Yemo yuni yunge kendemande ,olionga ye nomi kingi, Depisini kalopa lirimu yambomanga ye tondolo peli te

olio ‘Lipe taponjipe mindili nombo molopo kenjilimolo aulkena wendo lipe, kapola molopo konjimulú aulkena lipe monjipili.’ nimbe simu.

⁷⁰ (Yuni ungu umbu tonjirimuma pilku yando ningu siringi yemane pe tembamondo

koronga ou ningindu:)

⁷¹ “Yuni olio lipe taponjipe olionga opa touma topa mundunjipe,*

olio kanoko keru kanoko mindili silimele yamboma

‘Aku siku naa teangi.

Wendo ongo kapola molangi.’ nimbe aku siku telemele aulkena wendo limbe.”*

niringi mele kinié aku temba tekemo.

⁷²⁻⁷³ Olionga anda kolepalime kondo kolopa,

olionga pulu pulu anda kolepa Eporayamo kinie

“Tembo.” nimbe, nimbe panjipe mi lerimu mele*

“komu naa sipu, nirindu mele teambo.” nimbélie

aku temba tekemo.

⁷⁴⁻⁷⁵ ‘Pipili naa kolko, nanga kongonomo tondolo munduku tenjiku, konopu kake tepili molko

nane kanopo peanga kanolio uluma mindi

mana teko mololiku pangi.’ nimbélie

olionga opa toumane olio toko mindili silimelema

‘Naa teangi. Olio we molamili.

Lipu taponjipu tokomele aulkena wendo limbu.’

nimbe,* nimbe panjipe mi lerimu mele

‘Teambo.’ nimbélie aku tekemo.”

nirimu.

⁷⁶ “Nanga kango Jono, ,

nu kumbi lelko puku Ailimu ombá aulkemo

akisinjinímunge pilkulie ningímuni,

yambomane pe nundu ‘Olandopa Molemomonga

ungu umbu tonjilime pilipe

yando nimbe sili yemo.’* ningí.

⁷⁷ ‘Ailimu yunge aulkemo akisinjembo.’ ningulie

nuni yunge yambomando i siku ningu sini:

“Ailimu yuni enenga ulu pulu keru telemelema

‘Manie pupili.’ nimbe siye kolopalie

ene lipe taponjipe

mindili nolemelka aulkena wendo lipe,

yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjimbe.”

ningu, aku ungunu enendo ningu sini.*

⁷⁸⁻⁷⁹ Pulu Yemone olio kondo aili tepa kolopalie

olio sumbulu toline molopo kololi
aulkena molomoloma
konopu pe nipili molomolo aulkena
'Manda kanoko pangí.' nimbe
'Pa tenjipili.' nimbe olio molemolona
pa tenjilimu lipe mundukumu."
nimbe Sekarayane nirimu.

⁸⁰ Kango Jono yu ai lepa konopu tondolo
pupe kapola molorumu.* Yu pe Isirele
yambomanga kumbikerena kongono tepa
molombando ou kolea ku leline pupe
molorumu.

2

¹ Jono pamemo molopili, Romo Gapo-
mano Ye Paa Aili Kumbine 'Sisa Okasitasi'
nilimuni ungu mane te nimbe panjipelie
"Romo gapomanomone nokolemo kolea-
manga molemele yamboma pali imbi
tamili." nirimu. ² (Kiriniasi kolea
Siria poropinji nokorumu yemo molop-
ili Romo gapomanomone yambomanga
imbime pulu pulu torumu.) ³ Ungu
mane akumu Okasitasini nimbe panjir-
imu kinie, yamboma pali enenga anda
kolepalimene kalko liringi koleamanga yu
mele mele ene puringi.

⁴ Ye Josepo kolea Gallilli disiriki
Nasarete taonona molopa, Jono ye
nomimuni 'Yamboma imbi tamili.' nir-
imu, pilipelie nirimuni, Nasarete
mundupe kelepa yu kalopa lirimu
anda kolepa Depisi ou perimu kolea
Judia disiriki pupe Betellieme taonona*
purumu. ⁵ Akuna "Oltonga imbitolo
tangi pambili." ningulu yu nondopa
limbe ambo Maria kinie elte akuna
puringili. Maria ulke pelimu pea
puringili. ⁶⁻⁷ Betellieme suku pukululie,
yambo ponenge ongo pe pu opu teringi
ulkemo si nirimuna Jono kongi dongi
kinie kaoma panjiringi ulkena puku
peringili. Akuna peringili kinie, Maria
ambolango mini torumu. Pe kango te
kanopa lirimu. Aku kangomo yunge
komolayemo. Kanopa lipelie mulu
wambale marene lipe kangomo okopa,
kongime langi noli kete tenga suku
nosirimu.

⁸ Jono, ulsukundu kongi sipisipi
tapu ye mare era poniemanga ipulueli
enenga sipisipime tapu teko moloringí.

⁹ Kanu kinie ene moloringine Ailimunge
angelo te omba mona angilirimu kanoko,
Ailimunge pa tondolo tepa telimu omba
ene moloringí kolea pa terimu kanokolie,
ene mini wale aili teko munduringi.

¹⁰ Nakolo angellomone nimbendo:
"Nane ene temane peanga te topo simbu
okoro kene pipili naa kolayo. I temanemo
yamboma pali konopu singí temanemo.

¹¹ Kinié Jono molorumu ye nomi kingi,
Depisinge taonona* ambo tene kango
te memu. Yu Yamboma Lipe Taponjipe
Mindili Nongo Molko Kenjilimele Aulkena
Wendo Lipe, Kapola Molko Konjingí
Aulkena Lipe Monjimbe Kangomo,** yu
Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye
te lipu mundumbu." ou nimbe mako
torumu ye nomi Kirasimu; yu Ailimu.***

¹² Sike nikiru molo kolo tokoronje ene
puku kanangi mele nimbu siembo.
Ambolango kiki te mulu wambalene
okoko, kongime langi noli kete tenga
nosíngi puku kanoko lenjingí. Aku siku
kanoko lenjikulie nane 'Sike nimu lemo.'
ningu pilingí." nirimu.

¹³ Aku nirimu kinie tamburembu mulu
koleana angello paa aisili ou orumu
angellomo angilirimuna ongo mona
angilkulie niringimuni, Pulu Yemonga
imbi ambolko ola linjiku yu kapi ningulie
ningindu:

¹⁴ "Mulu Koleana Paa Olandopa Pulu
Yemonga imbi
paa ola molopili.

Mana yambo yuni kanopa peanga
kanolemo yamboma,
konopu wayongo siku molangi." niringi.

¹⁵ Aku ningulie ene kongi sipisipi tapu
yema munduku kelko mulu koleana kelko
olando puringi.

Angelloma kelko mulu koleana olando
puringi kinie sipisipi tapu yemane anju
yando ningindu: "Olio Betellieme pupu
i ulu kinié wendo okomo mele Ailimuni
nimbe simumu kanopamolo." niringi.

¹⁶ Aku ningulie popenge teko pukulie
niringimuni, Maria Josepotolo moloringili
kanoko, ambolango kikimu kongimenga
langi noli ketena suku lirimu kanoko

lenjiringi. ¹⁷ Yu kanokolie, ou angelomone ene aku ambolangomondo nimbe sirimu mele yamboma ningu siringi.

¹⁸ Kanu kinie sipisipi tapu yemane ningu siringi mele pilkulie yambomane konopu aisili liku munduringi. ¹⁹ Nakolo Maria i unguma kinie ulu wendo orumuma pali konopuna panjipelie, pe kepe konopu kimbu sipe molorumu.

²⁰ Sipisipi tapu yema kelko yando ongolie niringimuni, angellomone nimbe sirimu mele pali pilku kanoringimunge Pulu Yemo kapi niliku yunge imbi ambolko ola linjiliku yando oringi.

²¹ Kangomo kanoko liku nosiku molangi wale yepoko pakara omba purumu kinie wale engaki sipemonga yunge kangi te kopisiku makaye tekolie,* anumuni yu olona naa monjipili angellomone nirimu mele pilkulie yunge imbi "Yesusi" ningu leringi.

²²⁻²⁴ Josepo kinie Mariatolo, elte kamu kake tepili molongele walemo wendo orumu kinie, Mosisini ungu mane sirimu te* pilku liku tengelendo kolea aili Jerusalleme pukululie niringilimuni, kake tepili molongelendo Pulu Yemo popo toko kalopuringili. Ailimunge ungu mane te ou sirimu perimu akumu i sipe:

‘Ambo tene ambolango kanopa lipelie yu pena pemba mele molomba.

Pena pemba walema pora nimbé kinie kake tepili molombando,

kera waembono mele talo molo kera imili mele talo

Pulu Yemo popo topa kalopa sipili.’**

nimbe ungu mane aku sipe nimbe perimu kanumu pilkulie tengelendo puringili. Ailimunge ungu mane nimbe perimu te pea pilku liku tengelendo puringilila. Aku ungu manemo i sipe:

‘Kango komo kanoko lingime pali

“Ailimunge” ningu yu siengi.’***

nimbe perimu kanumu. Aku ungu manemo nimbe perimuna pilkululie ‘Oltonga kango komomo Pulu Ye Ailimu siembili.’ ningululie Jerusalleme pungilindu Yesusi mengo puringilila.

²⁵ Ye anda te Jerusalleme molopili elte puringili, yunge imbi Simiono. Yu sumbi nirimu yemo; yu Pulu Yemonga ungu

pilipe alieli Pulu Yemo kinie ungu nirimu yemo; yu Isirele yamboma kapola kapola molangi omba tenjimbe yemo kanombando nokopa molorumu;* Mini Kake Telimu yunge konopuna sukundu molorumu. ²⁶ Mini Kake Telimuni yundu ungu te ou nimbendo: “Nu ou we naa koloni. Nu ou Ailimuni “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu kanokolie pe koloni.” nirimu. ²⁷ Mini Kake Telimuni Simiono yu lipe mundurumuna yu Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena purumu.

Kanu kinie Yesusi anumu lapatolo ungu manemone kangomando “Teai.” nimbe sirimu mele tengelendo kango Yesusi mengolo ulke tembelena sukundu puringili kinie ²⁸ Simionone omba kangomo kangulupe lipe Pulu Yemonga imbi ambolopa ola linjipelie nimbendo:

²⁹⁻³⁰ “Ye Aili Tondolo Olandopamo,

yamboma lipe taponjipe

mindili nolemelka aulkena wendo lipe

nu kinie pea molko konjingí aulkena

lipe monjimbe ye sikinumu*’

na kinié nanga mongone kanokoro kinie

ou nando ningu panjirinu mele wendo

okomo kene

kinié na nunge kendemande yemo

konopu pe nipili kolombo.” nirimu.

³¹ “ ‘Kanu lipe taponjipe wendo lili ulumu koleamanga pali yambomane kanangi.’

ningu tekeno.

³² Yu Isirele yambomanga ulsu

molemele yambomanga pa tenjipe,

nunge Isirele yambomanga imbi

ambolopa ola linjimbendo

pa tenjili mélemo molemo.”

nirimu.

³³ Anumu lapatolo Simionone kango Yesusindu nirimu mele pilkululie konopu aisili liku munduringili.

³⁴ Simionone “Pulu Yemone ene tepa konjipili.” nimbelie Yesusi anumu Mariando nimbendo: “Pílie. I kangomo molombamonga Isirele yambo aisili imbi ou molorumuma pe manie pungila; aisili imbi ou naa molorumuma pe kinié imbi molombala. Yu molomba kinie yambomane kanokolie bulu siku ungu taka tonjingí. ³⁵ Ambomo, nu kepe ulu te

wendo ombá. Nunge kamelena mindili aili tepa temba kinie yambo aisili konopu lenge mele mona lemba.” nirimu.

³⁶ Pulu Yemone ungu umbu tonjiri-muma pilipe yamboma nimbe sirimu ambo te, yunge imbi Ana, yu Juda yambomanga talape kanga Asa, ye Panuelenga lemenu; yu paa ambu lerimu; yunge menu yemo pea molangili ponie yepoko pakara omba purumu, pe yunge menu kolorumu kinie yu wayemo molorumu.

³⁷ Yu mana molopili yunge ponie paono kise kelepa yepoko omba pupe paono kise kelepa kise sipemonga yu we molorumu. Yu ulke tembelemo mundupe naa kelepali alieli kanuna mindi molopa ipulueli kepe tangoli kepe Pulu Yemonga popo topa imbi ambolopa ola linjimbendo taki taki langi naa nomba Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepa mindi molorumu. ³⁸ Simionone Yesusindu ungu nimbe molopili ene moloringine kanu ambomo yu ombalie ,Pulu Yemone kanu kangomo Juda yamboma sirimumunge, Pulu Yemo kinie “Ange, papu tekeno.” nirimu. Kanu kinie pe Jerusalleme yamboma lipe taponjipe, umbuni tene ene ambolorumuna mindili nongo moloringi kanu umbunimunge wendo limbendo* ombá yemo ‘Ombá.’ ningu nokoko moloringi yambomando Ana yuni kango akumu orumu mele kinie temba mele kinie nimbe sirimu.

³⁹ Josepo Mariatolo eltene Ailimunge ungu manetolo nimbe perimu mele pali pilku liku tekololie niringilimuni, elte Yesusi kinie kelko kolea Gallilli disiriki pukulu eltenga kolea kanga Nasarete yando oringili.

⁴⁰ Kangomo ai lepa enge nimbe molopa yunge konopuna pilipe konginjili aisili omba pepili molorumu, Pulu Yemone yu kanopa peanga kanopa yu tepa konjirimu.*

⁴¹ Juda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* pilku ulu mare teringi kanu walema Yesusi anumu lapatolo kepe ‘Kanu walemo pilimbili.’ ningulu ponie tenga tenga

Jerusalleme olando puringili. ⁴² Kango Yesusi molopili yu ponie engaki rurepo omba purumu kinie kanu wale ‘Pulu Yemonga wale.’ ningu koro moloringi walemo altopa wendo orumu kinie alieli Juda yamboma Jerusalleme puringi mele Yesusi anumu lapatolo kinie yu kinie pea olando puringi.

⁴³ ,Jerusalleme puku, kanu ulumu piliringi walema pali pora nirimu kinie anumu lapatolo ulkendo pungili puringi kinie kango Yesusi anju molorumu elte naa kanoringili. ⁴⁴ ‘Olionga yambo mare kinie okomo.’ konopu lelolo wale telumunge we pukululie niringilimuni, pe ipupini kolea kalá torumu kinie puku aulkena pengendo eltenga pulu lerimu yamboma kinie we yamboma kinie pea puku moloringimendo walsiku piliku andoko kororingili. ⁴⁵ Yu naa kanoko lenjikulie Jerusalleme altoko puku koroporingili.

⁴⁶ Wale talo koroko kelkololie niringilimuni, pe wale yepoko sipemonga ,Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena puku kanoringili kinie yu akuna suku molorumu kanoko lenjiringili. Yu ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema* kinie pea moloringi, yuni enenga ungu niringime pilipeli, anju enendo walsipe pilirimula. ⁴⁷ Yu enene niringime mimi sipe pilirimu mele kepe, pundu topa nimbe konjirimu mele kepe, yambo moloringimene pilkulie enene ‘Yunge pilipe konginjili paa pepamo.’ ningu pilku konopu liku munduku mini wale munduringi.

⁴⁸ Eltene yu kanu ulkena molorumu puku kanokololie suru ningulu anumuni yundu nimbendo: “Kangomo, olto kinie pea pamili ou naa oli, nambemuna tenuye? Lanie olto mini wale mundulipulu nu andopo koropo kelembulu.” nirimu.

⁴⁹ Aku nirimu kinie yuni anumu lapatolondo nimbendo: “Elte ,koleamanga pali, nambemuna na andoko korongiliye? ‘Na ya Taranga ulkena molemo.’ konopu naa lengiliye?” nirimu. ⁵⁰ Nakolo yuni nirimu ungu pulumu eltene naa piliringili.

⁵¹ Yu elte kinie Nasarete taono maniendo pupelie nirimumuni, eltenga unguma pilipe tenge panjipe molorumu. Yunge anumuni kanu uluma konopuna panjipe pilipe mindi molorumu.

⁵² Yesusi yu ai lemba lerimu kinie yu pilipe konginjili olandopa olandopa pemba perimu; Pulu Yemo kinie yamboma kinie yu kanoko paa peanga kanoko moloringila.*

3

¹ Ye Tapiriasi Sisa, Romo gapo-manomone nokorumu koleamanga pali, Isirele yambomanga kolea akumanga pali kepe yu ye paa aili kumbinemo molorumu. Yu kanu koleamanga pali Romo ye paa aili kumbinemo molopili ponie tene po omba pupe ponie tene pape sipemo wendo orumu kinie yu aku sipe we molorumu. Kanu poniemonga Pondiasi Paillate kolea Judia disiriki yambomanga ye nomimu molorumu; Erote kolea Gallili disiriki yambomanga ye nomimu molorumu; Erote angenu Pillipu kolea Ituria disiriki kinie Terekonaitisi disirikitolo yambomanga ye nomimu molorumu; LLaiseniasi kolea Apillini disiriki yambomanga ye nomimu molorumu.

² Ene aku koleama nokoko molangi Anasi kinie Kayapasitolo Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopatolo molangili Sekaraya malo Jono kolea ku leline molorumu kinie Pulu Yemone Jono yu ungu umbu tonjirimu.

³ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu kinie pilipelie Jono yu pupe no Jodane nekendo yakondo andopa yamboma ungu mane sipelie nimbendo: "Ene ulu pulu keru telemelema kanoko keru kanoko konopu alowa tekolie 'Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime 'We manie pupili.' nimbe siye kolopili.' ningu 'No liemili.' ningu wai." nirimu.

⁴ „Aku kongonomo Jonone terimu mele yu naa molopili koronga ou yuni yamboma Yesusinge unguma sumbi siku pilku lingi aulkemo lipe nosinjimbe mele, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane

nimbe boku torumu akuna molemo mele i sipe:

„Kolea ku leline
„kumbi lepa pumbe, ye tenga kerena ungu te nimbendo:

„Ailimu ombá aulkemo teko mimi teame. Yu ombá aulke kangama toko sumbi siei.”
nikimu.

⁵ „Ma pangima akuku kalalu siku, kolo lemomanga akuku pe toko, aulke anakale manekale telemoma toko sumbi siku,

aulke ola manie pulimoma kolta lenge.

⁶ Aku tenge kinie

Pulu Yemone olio lipe taponjipe
‘Mindili nolemelka aulkena wendo ongo yu kinie pea molko konjingi aulkena pangi.’ nimbe lipe mundumbe yemo yambomane pali kanonge.” nikimu.”*
nimbe „Jonone pe temba mele Aisayane ou aku sipe nimbe sipe bokuna torumu molemo.”

⁷ Yambo aisili Jono molorumuna ‘Yuni olio no linjipili.’ ningu onge oringi kinie yu kanopalie nirimumuni, ene iri topalie nimbendo:

„Kolo topa yamboma tepa kenjili wambiyemonga waloma, Pulu Yemo mumindili kolomba walemonga naene “Ene talopa lelkolie pai.” nimu kinie ene ‘Pulu Yemone naa tepa kenjipili.’ ningu ‘No liemili.’ ningu okomeleye?

⁸ Ene sumbi siku molko, ulu peangama mindi teko molonge kinie ene ulu pulu keru teringime paa sike munduku kelko konopu alowa tenge mele mona lemba. “Olio anda kolepa Eporayamone kalopa lirimuma molemolomonga yambo peangama molemolo.” ningu aku siku ningu naa pilieme. Nane ene nimbu sikiru: ‘Pulu Yemone i koumando “Eporayamone kalopa lirimu yamboma au leangi.” nilkenje kouma Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelka.’ nikiru. Ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelemonga uluri naa telemo.*

⁹ „Unju peko tomba loumu Pulu Yemone koronga unju puluna ambolopa ola lipe molemo. Unju mongo peanga naa tomba unjuma* yuni peko topalie tepena kalomba.” nimbe Jonone aku nirimu.

¹⁰ „Yambo Pulu Yemo kanopa peanga kanolemo ulu puluma naa telemelema Pulu Yemo yuni mongo simbe mele Jonone nimbe sirimu kinie pilkulie, ongo maku toringi yambomane ningindu: “ „Yuni olio mongo naa sipili.’ nimbu, nambe temoloye?” niringi.

¹¹ Yuni enendo pundu topa nimbendo: “Wale pakoli talo nosilimele yamboma enene yambo wale pakoli te naa nosingime moke teko siengi. Langime kepe aku siku teangila.” nirimu.

¹² Kou takisi lili yema kepe ‘No liemili.’ ningu oringi. Yuni ungu nirimumu pilkulie yundu walsiku pilkulie ningindu: “Ungu Mane Silimu, olio nambe temolo kinie Pulu Yemo yuni olio kanopa peanga kanombaye?” niringi.

¹³ Yuni enendo nimbendo: “Ene kou takisi likulie gapomano yuni “Kou i siku liei.” nimbe mako topa simbe mele liengi. Enene kolo toko mare ola panjiku limele aku mele naa liengi.” nirimu.

¹⁴ Kanu kinie ami ye mare yu walsiku pilkulie, “Olio kepe nambe teamiliye?” niringi.

Yuni pundu topa nimbendo: “Enene yambomanga kou mone wa lingindu kolo toko kopene we naa tangi. Gapomanomone mele kalomba koumu mindi liku nosiku, taka lelko molangi.” nirimu.

¹⁵ Jonone terimu mele kanokolie yambomane yu kinie konopu aisili liku munduku, ‘Pulu Yemone olionga anda kolepalimendo “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nirimu ye nomi Kirasimu* i yemonje?’ ningu pilku moloringi.

¹⁶ Ningu piliringi mele pilipelie Jonone pundu topa enendo nimbendo: “Nane yamboma no mindi linjilio. Nakolo ye te ombámo yuni „Pulu Yemonga, Mini Kake Telimu kinie tepemo kinie ene linjimbe „lingí. I ombá yemo yunge tondolomo paa olandopa, nanga tondolomo paa maniendopa. Na yu kinie manda molo. „Yambo ailimenga kongono keru teli kendemande yambomane sike enenga ailimenga kongono keru tenjingindu kimbu su wendo linjilimele nakolo, ombá yemonga kimbu su wendo

linjimbu kanu kongonomo paa olandopa mele nane tenjimbu kapola naa telka, na ye paa keru. ¹⁷ Yuni yunge rasi witi apuruli apulu pokomo ambolopalie yunge rasi witi mongo kinie rasi witi kilu kinie apurumbendo molemo. Yunge rasi witi apuruli polomo tepa mimi tembando rasi witi pali ‘wendo liembo.’ nimbe apurupelie mongoma lipe rasi witi nosimo mingine ‘Lepili.’ nimbe nosimbendo mingi topa, pe kiluma lipe maku topa tepe naa kumbulupe nomba pepa mindi pulimona kalomba.” nirimu.

¹⁸ ‘Yambomane “Olio yambo molopo kenjilimolo yamboma. Olio ulu pulu kerime mundupu kelepo konopu alowa teamili.” niengi.’ nimbe Jonone yamboma ungu mane aisili aku sipe sipe, temane peangamo topa sirimu.

¹⁹ Walse, pe mele, Jonone kolea Gallilli disiriki yambomanga ye nomi kingi Erote iri torumula. Yu angenunge ambo menu Erodiasi „mangopa lirimu, ulumu kinie ulu pulu keru lupe aisili terimuma kinie nimbe para sipe yu iri torumu. ²⁰ Jonone yu iri torumumunge Erotene mumindili kolopalie yu ka sipe ka ulkena panjirimu. Yuni aku terimumu tepa kenjirimula.

²¹ „Erotene Jono ou ka naa sipili, yambo aisili Jono no linjipe molorumuna ongo no liringi kinie Yesusi kepe omba no lirimula. No lipelie Pulu Yemo kinie ungu nimbe angilirimu kinie mulumu kengeya lepa anju yando purumu, ²² Pulu Yemonga Minimu, kera waembono mele, manie omba Yesusi molorumuna pupe kangine ola molorumu. Muluna ungu te wendo ombalie nimbendo: “Nu nanga konopu monjilio kangomo. Nu kinie konopu sipu molio.” nirimu.

²³ Yesusi yu mana molopili ponie wane paono tene mele omba purumu kinie yunge kongonomo pulu monjipe terimu.

Yambomane Yesusindu ‘Josepo malo.’ ningu piliringi.

Josepo yunge lapa Illai.

²⁴ Illai lapa Matate.

Matate lapa LLipai.

LLipai lapa Melkai.

Melkai lapa Janai.

Janai lapa Josepo.

25 Josepo lapa Matatayasi.
 Matatayasi lapa Emosi.
 Emosi lapa Neame.
 Neame lapa Esillai.
 Esillai lapa Nakai.
 26 Nakai lapa Meate.
 Meate lapa Matatayasi.
 Matatayasi lapa Semene.
 Semene lapa Joseke.
 Joseke lapa Joda.
 27 Joda lapa Joanane.
 Joanane lapa Resa.
 Resa lapa Serapapele.
 Serapapele lapa Sialtele.
 Sialtele lapa Nerai.
 28 Nerai lapa Melkai.
 Melkai lapa Edai.
 Edai lapa Kosame.
 Kosame lapa Ellemadame.
 Ellemadame lapa Ere.
 29 Ere lapa Josua.
 Josua lapa Elliesa.
 Elliesa lapa Jorimu.
 Jorimu lapa Matate.
 Matate lapa LLipai.
 30 LLipai lapa Simiono.
 Simiono lapa Juda.
 Juda lapa Josepo.
 Josepo lapa Jonamo.
 Jonamo lapa Ellayakimu.
 31 Ellayakimu lapa Mellia.
 Mellia lapa Mena.
 Mena lapa Matata.
 Matata lapa Netane.
 Netane lapa ,Ye Nomi Kingi, Depisi.*
 32 Depisi lapa Jesi.
 Jesi lapa Opete.
 Opete lapa Boasi.
 Boasi lapa Sallimono.
 Sallimono lapa Nasono.
 33 Nasono lapa Aminadape.
 Aminadape lapa Ramo.
 Ramo lapa Esirono.
 Esirono lapa Peresi.
 Peresi lapa Juda.
 34 Juda lapa Jekopo.
 Jekopo lapa Aisake.
 Aisake lapa Eporayamo.
 Eporayamo lapa Tira.
 Tira lapa Neyo.

35 Neyo lapa Serake.
 Serake lapa Reu.
 Reu lapa Pelleke.
 Pelleke lapa Epe.
 Epe lapa Silla.
 36 Silla lapa Kenane.
 Kenane lapa Apakisate.
 Apakisate lapa Seme.
 Seme lapa Noa.
 Noa lapa LLameke.
 37 LLameke lapa Metusalla.
 Metusalla lapa Inoke.
 Inoke lapa Jarete.
 Jarete lapa Mallallele.
 Mallallele lapa Kenane.
 38 Kenane lapa Inosi.
 Inosi lapa Sete.
 Sete lapa Adame.
 Adame lapa Pulu Yemo.
 Adame Pulu Yemonga malo.

4

1 Yesusi ,no lirimu kinie, Mini Kake Telimu yu kinie omba molopa yunge konopuna molopa paa tengepea tepili no Jodane mundupe kelepalie nirimumuni, Mini Kake Telimuni yu kolea ku leline memba purumu. 2 Akuna Yesusi ,Mini Kake Telimu kinie molopili, ,kurumanga nomi, depelemo* omba yu kondi topa molopili** oli te koro talo*** omba purumu. Kanu walemanga langi naa noli we molopa perimu kinie yu engelenene kolopa molorumu.

3 Kanu kinie ,kurumanga nomi, depelemone yu ,kondi topalie, nimbendo: "Nu Pulu Yemonga Malo liemo i kouma 'Pillawa kaloli au lepili.' ni." nirimu.

4 Nakolo yuni pundu topa nimbendo: "Pulu Yemonga bokumuni nimbendo: "Langimene mindi yamboma konde mololi ulu pulumu naa silimo."*

nimbe molemo kanumu." nirimu.

5 Kanu kinie depelemone Yesusi yu lipe memba pupe ,ma pangi, paa olana tenga anjipelie, yu ma koleama pali walsikale lipe ora sipelie nirimumuni, 6-7 yundu nimbendo: "I koleamanga pali tondolomo kinie mele peangama kinie Pulu Yemone nando "Nokoi." nimbe koronga sirimu.

Ime nane 'Yambo te simbu.' nindu liemo manda simbu. Nu na popo toko nanga imbi ambolko ola linjinu liemo i tondolomo kinie mele peangama kinie pali nu lieni simbu." nirimu.

⁸ Kanu kinie Yesusini depelemondo nimbendo:

"Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:

"Pulu Yemo enenga Ailimu manjiku popo toko imbi ambolko ola linjiku, yunge kongonomo manjiku tenjiku molangi."*

nimbe molemo kanumu." nirimu.

⁹⁻¹¹ Kanu kinie depelemo yuni Yesusi lipe kolea aili Jerusalleme memba pupe, 'Pulu Yemo popo toko kalingi, ulke tembelemonga memba, paa ola imuna memba pupe anjipelie nirimumuni, yundu nimbendo: "Nu Pulu Yemonga Malo liemo nu lipe taponjimbe kene pou ningu manie pui." 'nirimu.' "Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:

'Pulu Yemone yunge mulu koleana angel-lomane

'Nu ongo nokangi.' nimbé.

Enene nu 'Kou tene kepe naa topili.' ningu

nu enenga kimene oko polko lingi.'*

nimbe molemo kanumu. Aku sipe nirimu kene pilkulie aku siku tei." nirimu.

¹² Yesusini yundu pundu topalie nimbendo: "Pulu Yemonga yambomando ungu te pea nimbe molemola. Akumu i sipe:

'Pulu Yemo enenga Ailimuni "Tembo." nilimo mele

'Sike nilimonje molo kolo tolemonje kanamili.'

ningu enene yu manda manjiku naa teangi.'*

nimbe molemola kanumu." nirimu.

¹³ Depelemone Yesusi kondi pali topa pora sipelie nirimumuni, 'Pe yu manda altopo kondi tombo wale te nondopo pilipulie kelepo ombo.' nimbe yu mundupe kelepa purumu.

¹⁴ Kanu kinie Minimunge tondolomone Yesusi kelepa kolea Gallilli disirikindu yando memba orumu kinie akuna andopa terimu mele temanemo koleamanga pali anju anju purumu piliringi. ¹⁵ Yuni Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga

ungumu piliringi ulkemanga pupe ungu mane sirimu kinie yambomane pali yu kapi niringi.

¹⁶ Yesusi kolea Gallilli disiriki yamboma ungu mane silipe andopalie nirimumuni, yu Gallilli lerimu kolea Nasarete taono ou molopa ai lerimuna kelepa orumu. Ombalie 'Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemonga*' koleamanga pali ene maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulkemanga yu alieli purumu mele Nasarete ungu piliringi ulke akuna aku sipe purumu. 'Maku toko moloringi kinie, yuni "Na bokumu kanopo niembo." nimbe ola angilirimu.

¹⁷ 'Pulu Yemonga bokuma nokorumu yemone, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane*' koronga ou torumu bokumu lipe sirimu kinie, Yesusini lipe sukundu ungu molorumu te kanopalie nimbendo:

¹⁸ "Aisayane i sipe nimbendo:;

"Ailimunge Minimuni na kinie molemomo yuni nando nimbendo:

"Yambo koropama temane peangamo toko siku,

ka ulkena pelemele yambomando

'Wendo ongo we molangi.' ningu

mongo keru leli yambomando

'Mongo peanga lepili kanangi.' ningu,

mindili nongo molemele yamboma

'Mindili naa nongo, molko konjengi' ningu,

¹⁹ 'Kinié poniena Ailimuni yamboma kanopa

kondo kolomba ponimo wendo okomo.'

ningu siliku andoi." nimbe

Minimuni aku sipe ye te mako topalie nirimu."*

nimbe Aisayane nirimu." nimbe Yesusini aku sipe boku kambu topa nirimu.

²⁰ Ungu akumu kanopa nimbe pora sipelie bokumu altopa pipi sipe bokuma nokorumu yemo sipe, 'Ungu te niembo." nimbe, Yesusi yu manie molorumu. Yamboma pali yu mindi nemo nemo ningu kanoko moloringi.

²¹ Kanu kinie yuni enendo nimbendo: "Kinié Pulu Yemonga bokuna ungu kanopo nindu piliringi akuna Aisayane "Wendo ombá." nimbe, ou nirimu mele kinié wendo okomo.

„Kinié na tembo okoro ulu akumanga ou nirimu.” nirimu.

²² Moloringi yambomane “Yu ye peangamo. Yu paa telemo.” ningu yu nirimu mele pilkulie “Paa nimbe konjikimu.” ningulie mini wale munduringi. „Nakolo, enene ningindu: “I yemo, yu nae konopu lekemoye?, Yu Josepo malo mindi, olionga we ye te mindi lemo.” niringi.

²³ „Nakolo, Yesusini, yuyu molorumu mele nirimu kinie pilkulie yu konopu keru panjiringi mele pilipeli,* enendo nimbendo: “Ungu iku tolemelemanga te nando toko ningi teko molemelenje konopu lekero. Enene nando i siku ningi tekemelenje: “Nu sike doketa moleno liemo nu kuru tomba kinie nunge maratenemo nunu liku nani. Pe nu konde puni, kinie kanopolie ‘Nu sike doketa moleno lemo.’ nimbu pilimulu.” ningu aku ungu ikumu na toko singi tekemelenje?, Nando ningindu: “Nuni Kapeniame taono ulu tondoloma terinu pilirimulu mele ya nunge pulu kolea, Nasarete, akuna aku siku teani. Kanopolie nu “molio.” nikiu mele ‘Sike nikiu lemo.’ nimbu pilimolo.” ningi tekemelenje?

²⁴ “Nane enendo sike nimbu sikirumu: Yambomane ulu pulu te telemele mele i sipe: Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye tene yunge pulu koleamonga yamboma ungu nimbe silimo kinie pilkulie nilimelemone, enene ‘Yu olionga we yere. Yu imbi mololi ye te molo.’ ningu yu nilimo unguma naa pilku liku su silimele. Kolea lupe yambo marene ongo ungu ningu silimele kinie aku unguma mindi pilku limele. Yambomane aku siku telemele mele enene aku sikula telemele.* ²⁵ ‘Nane paa sike nimbu sikiru mele ene piliengi!’ nimbu, temane talo tambo.”

„Illainja Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilipe, yunge pulu lerimu, Isirele yamboma nimbe sipe molopili ulu te wendo orumumu niembo. Pulu Yemone “Lo naa opili.” nirimu kinie ponie yepoko kelepa oli kise talo pakara lo naa omba paa engele lerimu kinie

Isirele koleana sukundu ambo waye aisili, engelene kolko, moloringi. ²⁶ Nakolo Pulu Yemone “Isirele ambo waye te liku taponjiku langi sieni.” nimbe Illainja akuna naa lipe mundurumu. Isirele ulsukundu lerimu, kolea aili Saidono nondopa lerimu kolea kanga Sarepate ambo waye te, ‘Langi pora naa nipili.’ nimbe Pulu Yemone kanu ulsukundu ambomo, molorumuna Illainja lipe mundurumu kanumu.*

²⁷ “Illaisia kepe ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilipe, yunge pulu lerimu Isirele yamboma, nimbe sipe molopili Isirele koleana sukundu yambo aisili kuru kendi norumu, nakolo ene pali telu kepe konde naa puringi, kuru kendi nomba we perimu. Kolea Isirele ulsukundu lerimu, kolea Siria ye Nemana mindi kuru kendi norumu kinie Illaisiane yu, lipe taponjipe, tepa konde lirimu.* Pulu Yemone Illainja kinie Illaisiatolo lipe mundurumuna ulsukundu yambo talo aku siku liku taponjiringili nikiru mele paa sike nikiru piliei.” nirimu.

²⁸ Aku sipe mele nirimu kinie pilku keru pilkulie Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena sukundu moloringi yamboma pali paa lakoko mumindili koloringi. ²⁹ Mumindili kolkolie ola angilku yu kanu koleana ulsu toko pulu siku munduku, kanu koleana nondopa kopó te lerimuna toko manie mundungi teringi. ³⁰ Nakolo yu ene maku toko angiliringine sumbi sipe pupe tenga lupe pumbe purumu, yu manda naa amboloringi.

³¹ Kanu kinie Yesusi yu kolea Gallili disiriki lerimu taono te Kapeniame akuna maniendo purumu. Akuna, Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* wendo orumu kinie Yesusi, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke kanuna suku pupe, ene ungu mane sirimu. ³² Mane sirimu kinie yu namba lerimu yemane pipili naa kolko tondolo munduku mane siringi mele yuni aku sipe mane sirimuna pilkulie yambomane mini wale munduringi.

³³ Kanu kinie ulke kanuna suku kuru te ye tenga konopuna molopa ya ambolorumu ye te molorumu, yemonga konop-

una suku molorumu kanu kurumuni yu “Ungu ni.” nimbe tópe sirimuna, opa ungu tondolo mundupe nimbelle nimbendo: ³⁴ “Kolea Nasarete ye Yesusi, nu pea olio ,kuruma, kinie teluna tapu topo manda naa molomolo. Nu olio kinie nambemuna onuye? Nu olio toko konjini onuye? Nane nunge imbi pilio. Nu Pulu Yemonga Ye Kake Telimu.” nirimu.

³⁵ ,Aku sipe nirimuna pilipelie, Yesusini kanu kurumuni iri topalie yundu nimbendo: “Nu ungu naa ningu yemonga konopuna ongo wendo pui!” nirimu kinie kurumuni yemo topa manie mundupelie omba wendo purumu. Yemo yu uluri naa terimu, we manda molorumu.

³⁶ ,Yesusini aku terimu kanokolie, yamboma suru ningu, mini wale munduku, enene eneno anju yando ningindu: “I ulumu nambolka uluri tekemonje? Ungu mane konde te wendo ombámo. Ye namba leli tene we yambomando “Teai.” nilimo mele i yemone kurumando kepe aku sipe nilimo kinie kanu kuruma yunge ungumu pilku liku wendo olemele.” niringi. ³⁷ Kanu kinie yuni aku sipe terimu mele temanemo kanu koleamonga sukundu lerimu koleamanga pali anju anju purumu piliringi.

³⁸ Kanu kinie kanu maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemo Yesusi mundupe kelepa pupelie nirimumuni, Yesusi Saimononga ulkena suku purumu. Akuna Saimononga kolepa ambomo kuru topa kangi nomba konjipili lerimuna Yesusindu “Liku taponji.” ningu mawa teringi. ³⁹ Aku siku yu mawa teringi kinie ambomo lerimuna pupe angilipelie nimbendo: “Kangi manda noi.” nirimu kinie kangi nomba kelerimu. Ambomone sumbi sipe ola angilipe wendo ombalie, oringi yema langi sipe nokopa molorumu.

⁴⁰ Kanu walemonga ipupini, ena pumbe purumu kinie, kuru lupe lupe torumu yamboma Yesusi molorumuna mengo oringi kinie kanu yamboma ene yu mele mele kini ambolopalie ene pali tepa konde lirimu.

⁴¹ ,Konopuna kuru molorumu, yambo aisili ,oringi, Kanu kuruma,ndo “Ongo wendo pai.” nirimu kinie, ongo wendo

puku ru ningulie ningindu: “Nu Pulu Yemonga Malo moleno.”* niringi. Kuru mane yu aku siku imbi sikulie yu ,Pulu Yemone mako topa lipe mundurumu ye nomi, Kirasimu** molorumu mele piliringine yuni ene iri topa “Molio mele anju ningu naa siei.” nimbe enenga kerema pipi sirimu.

⁴² Ipulueli ou Yesusi ola molopa penando pupe kolea ku leli tenga purumu kinie yambo aisili yu koroko yu molorumuna ongo yundu ningindu: “Olio kinie pea kamu molamili. Tenga naa pui.” ningu mawa teringi. ⁴³ Yuni enendo pundu topa nimbendo: “,Pea molamili mangali, kolea wemanga pea pupu, Pulu Yemo omba ye nomi kingi molomba* temane peangamo topo silipu andombo. Akumunge na yando lipe mundurumu kanumu.” nirimu.

⁴⁴ Aku nimbelle yu pupe kolea Gallilli ,disiriki, sukundu andopa, kolea lupe lupemanga pupe Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga pupe kanu temane peangamo topa silipe andorumu.

5

¹ Walse, Yesusi nomu Geneserete, ,akumundu ‘Nomu Gallilli’ niringila kanumu, aku nomu kélona angilipe yamboma Pulu Yemonga ungumu nimbe sirimu kinie piliringi ene yu angilirimuna puku maku toko nondoko nondoko puku ekelepa teko molko piliringi. ² Kanu kinie yuni nona andoli sipi talo nomu kélona lerimutolo kanopalie, oma lili yema koronga nomu kélona wendo puku enenga oma lili walema kulumiyete toko moloringi kanorumu. ³ Sipi te Saimono Pitanga, akuna sukundu pupelie yuni yundu mawa tepalie nimbendo: “Sipimu laye kolte paka toko nona sukundu mundoi.” nirimu. Paka topa nona sukundu mundurumu kinie aku sipimunge suku yu manie molopalie nirimumuni, no kélona liku maku toko moloringi yamboma ungu mane sirimu.

⁴ Ene ungu mane sipe pora sipelie yuni Saimonondo nimbendo: “Sipimu nomu ai suku singine kunduku mengo pukulie

oma lili walema nona manie mundu." nirimu.

⁵ Saimonone pundu topa nimbendo: "Ye Nomimu,* sumbulu telu oma lili kongono tondolo mundupu tepo molopo tangonjipulie** oma te paa naa límulu. Nakolo aku nkinu kene walemo nona manie mundembo." nirimu.

⁶ Kanu kinie walema nona manie munduringi kinie oma aisili walemanga sukundu puringine walema nomu sipine sukundu lingí teringi kinie sungu nimbé terimu. ⁷ Walema sungu nimbé terimu kanokolie enene enenga oma lili kongono pea tapu toko teringi yema, sipi tenga moloringime walsikulie "Ongo liku tapon-jengi wai." niringi. Oringi kinie sipi talo pea peke siringi umbuni tepa nona manie pumbe terimu.

⁸ Aku ulumu kanopalie Saimono Pita Yesusinge kumbikerena omba manie molopa tamalu pepalie nimbendo: "Ye Ailimu,* na ulu pulu keru ambololi yemo ‚nu kake teli yemo,‚ ‚Teluna molkombolo kapola naa tekemo, kene anju puku nu lupe moloi." nirimu. ⁹ Yu kinie, yu kinie pea moloringime kinie, enene oma aisili walsikale tangoli liringi kanokolie ene suru ningu mini wale munduringine ‚Saimonone aku sipe nirimu,‚ ¹⁰ Seperinge malo Jemisi kinie Jonotolo elte Saimono Pita kinie kongono teluna tapu toko teringili yetolo, elte pea mini wale munduringilila.

Kanu kinie Saimonone nirimumu pilipelie Yesusini yundu nimbendo: "Nu pipili naa koloyo. Kinié oma linindu oma lili wale liku nona manie mundulino kinie omama walena omba pelemo mele, pe nanga kongono tenjinindu nanga ungumu pilku ningu siliku andoni kinie yamboma nanga talapena sukundu ongo molonge." nirimu. ¹¹ Kanu kinie enenga sipitolo nomu kélona mengo ulsu ongolie, sipitolo melema pali lepili munduku kelko Yesusi lombili puringi.*

¹² ‚Kolea Gallilli disiriki sukundu lerimu,‚ koleamanga tenga Yesusi molorumu kinie ye te kuru kendi aili tepa nomba perimumu omba Yesusi kanopalie manie molopa tamalu pepa yu mawa tepalie nimbendo: "Ailimu, nunge konopumuni

na 'Konde pambo.' konopu lenu liemo nuni na manda teko konde lini." nirimu kinie ¹³ Yesusini yemo kini ambolopalie yundu nimbendo: " 'Nu konde pani.' konopu lekeru kene konde pui." nirimu kinie tamburembu kuru kendimu nomba kelerimu.

¹⁴ Kanu kinie Yesusini yu ungu te tondolo mundupe nimbendo: "Nuni ya ulu tekeromo yambo telurindu kepe paa naa ni! Sumbi siku puku Pulu Yemo popo tonjili yemo nunge kangimu liku ora siku, 'Na altopo kangi peanga lepili molgoro kene.' ningu Mosisini "Tei." nimbe ungu mane sirimumu* pilku liku tenindu "Pulu Yemo popo toko kalko si." nirimu melema liku Pulu Yemo popo tonjili yemondo "Kalonji." ningu yu sieni. Pe yambomane nu kanokolie 'Yu sike kangi peanga lepili molemo.' ningu piliengi kene nikiru mele isili ou tepui." nirimu.

¹⁵ Nakolo yuni terimu mele anju anju yambo aisilini pilkulie niringimuni, yu molorumuna sukundu sukundu ongo yu temane peanga topa nirimumu pilingindu ongo, yuni 'Ene tepa konde lipili.' ningu oringi kanopalie ¹⁶ yu ene oringine mundupe kelepa kolea ku leli tenga pupe Pulu Yemo kinie ungu nirimu.

¹⁷ Walse Yesusi yuni yamboma ungu mane sipe molorumu. Kuru toli yamboma tepa konde lili tondolomo yu kinie pepili molorumu. Pulu Yemone kanu tondolomo yu sirimu. Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* yu ungu mane sirimuma pilku moloringila. Kanu yema, kolea Gallilli disiriki sukundu lerimu koleamanga moloringime kinie, kolea Judia disiriki sukundu lerimu koleamanga moloringime kinie, kolea aili Jerusalleme moloringime kinie, Yesusi molorumuna ongo maku toko yu ungu mane sirimuma pilku moloringi.

¹⁸⁻¹⁹ Yu molorumuna ye marene kimbu ki kolopa pora sirimu ye te taropola teko mengo onge oringi nakolo yambo aisili ulke kerepuluna ekelepa teko angiliringine ulkena suku Yesusi molorumuna nondoko mengo pungí aulke te naa kanokolie niringimuni,

ulke imuna mengo ola pukulie* Yesusi molorumuna ,kana kana ulkemo tekisikulie, yemo taropola pali moko toko manie munduringi. ²⁰ 'Yesusini i yemo manda tepa konde limbe.' ningu tondolo munduku pilkulie yu mengo oringi kanopa pilipelie Yesusini kanu yemondo nimbendo: "Kangomo, nunge konopuna ulu pulu keru terinu pelemoma manie pupili, we siye kolkoro." nirimu.

²¹ Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, Yesusini aku nirimu pilkulie ,pilku keru pilku, konopu kimbú sikulie, "I ye Pulu Yemo marake tekemo yemo naeye? Yambomane ulu pulu keru telemelema naene 'Manie pupili, we siye kolkoro.' manda nimbeye? Pulu Yemone mindi manda telemo." ningu eneno ningu pilku molko konopu kimbu siringi.*

²² Kanu kinie Yesusini ene aku siku konopu kimbú siku moloringi mele pilipelie enendo nimbendo: "Enene ,nane nikirumunge, aku siku nambemuna konopu kimbú sikimiliye? ²³ I yemondo "Nunge ulu pulu kerime manie pupili, we siye kolkoro." nimbú kinie ene ulu te naa kanokolie 'We we tepa nikimu.' konopu lengeye? Molo "Ola angilku nunge kunungumu liku mengo kimbu kongono teko andoi." nimbú kinie yu ola angilimbene naa angilimbenje mona lemba manda kanokolie 'Aku sipe mindili sipe nikimunjé?' konopu lengeye? ²⁴ Nakolo ' 'Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo tondolo pelemomone ya ma koleana yambomanga ulu pulu kerime "Manie pupili, siye kolkoro." manda nimbé.' ningu piliengi!' nimbu ,aku sipu nindu,." nirimu.

Aku nimbelie kimbu ki kolopa pora sili yemondo nimbendo: "Nane 'Nu ola angilku nunge kunungumu liku mengo ulkendo pui.' nikiru." nirimu.

²⁵ Aku nirimu kinie ene kanoko molangi yemo sumbi sipe ola angilipe yunge kunungumu lipe memba omba pena pupelie Pulu Yemo kapi nilipe ulkendo purumu. ²⁶ ,Yu aku terimu kanokolie, ene suru ningu mini wale munduku Pulu Yemo paa pipili kolko yunge imbi

ambolko ola linjiku yu kapi ningulie ningindu: "Olio i ulu wendo okomo kanokomolomo ulu paa te lupe lepamo." niringi.

²⁷ Kanu kinie Yesusi ,ulkemo mundupe kelepa, pena pupelie nirimumuni, kou takisi lirimu ye te, yunge imbi LLipai, kou takisi lipe molorumu kanopalie yundu "Na kinie pea pambili lombili oi." nirimu.

²⁸ Kanu kinie LLipai yu ola angilipe kou takisi melema we lepili mundupe kelepa yu lombili purumu.

²⁹ Pe LLipaini yunge ulkena Yesusinge langi aisili kalonjirimu. Akuna kou takisi lili ye aisili kinie, we ye mare kinie, ene Yesusi LLipaitolo kinie pea manie molko kanu langime noringi. ³⁰ Aku teringi kanokolie Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* enene Yesusi yu lombili andolimendo ningindu: "Ene kou takisi lili yema kinie ulu pulu kerime teli wema kinie ene pea nambemuna langi nokomeleye?" niringi.

³¹ Aku siku niringi pilipelie Yesusini enendo nimbendo: "Kuru naa tolemo yamboma doketana naa pulimele. Kuru tolemo yamboma mindi doketana pulimele kanumu. ³² Nane 'Yambo sumbi nilime na molombona wangi.' nimbundu ma koleana naa orundu.* Ulu pulu keru teli yamboma ,lipu taponjipu, enendo 'Ene ulu pulu keru telemelema kanoko keru kanoko konopu alowa teko ,na molombona wangi,.' nimbundu orundu." nirimu.

³³ ,Kanu kinie, enene Yesusindu wal-siku pilkulie ningindu: ",No Linjili, Jono lombili andolime kinie, Parisi yema lombili andolime kinie, enene walse walse langi mi toko naa nongo* Pulu Yemo kinie mawa telemele nakolo nu lombili andolimene aku siku naa telemele, langi kinie no kinie we nolemele. ,Pe nu lombili andolimene telemele mele papuye,?" niringi.

³⁴ Aku siku niringi pilipelie Yesusini pundu topa enendo ,ungu iku te topa yu kinie ulu te wendo ombá mele nimbelie, nimbendo: "Ambo limbe ye te yunge pulu lemo yema kinie molemo

kinie ene konopu sikulie “Langi mi topo naa namili.” manda ningíye? Manda naa ningí. ³⁵ Pe mindi, ambo limbe yemo* ene molongena ongo wendo lingí kinie kanu walemanga sike ‚konopu keru panjiku, langi naa nongendo mi tonge. ‚Isili ou molo.‚” nirimu.

³⁶ Yesusini aku nimbelle nirimumuni, ‚‘Ou Juda yambomane ulu teringi uluma kinie pe ulu konde wendo okomomo kinie teluna manda naa pengele mele paa piliengi!’ nimbe, ungu iku talo topalie nimbendo:

“Mulu wambale ou te sungu nilimo kinie olione mulu wambale paa konde tenga te kopisipu lipu, sungu nilimomonga naa topo tambululimolo kanumu. Yambo tene aku sipe topa tambulkenje kanu mulumbalemo nona panjilke kinie mulu wambale konde kopisilimu kanga lepa lli nimbelle mulu wambale oumu kelepa kamu aili tepa sungu nilke. Ulu te i sipela: Mulu wambale oumu kinie mulu kopisili kondemo telu sipe molo akumunge kapola kapola molo.

³⁷ Kongi meme kalumuni teli mingi ou tenga* no waene konde naa kolemolo kanumu. Yambo tene mingi ou tenga no waene konde te kolkanje kanu no waenemo mingine sukundu pepalie pe akolka kinie kanu mingi oumu naa akopa sungu nilke. Kanu kinie nomo kepe mingimu kepe kamu keru lelka. ³⁸ Akumunge no waene konde kongi meme kalumuni teli mingi kondena mindi kolemolo kanumu.

³⁹ Ye tene no waene ou te nimbelle kanu waene oumu nomba peanga pilipalie no waene konde waka naa kolemo.”* nirimu.

6

¹ Walse, ‚Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tenga, Yesusi kinie yu lombili andolime kinie rasi witi poniemanga ongo puringi kinie yu lombili andoli yemane* rasi witi mongo mare nongendo inie toko liku kilu toringi. ² Aku teringi kanokolie Parisi yemane* Yesusi yundu ningindu: “Kána! ‚Koro molemolo, wale Sambatemonga

‘Kongono naa teangi.’ nimbe pelemo ungu manemo** nambemuna nunge lombili andoli yemane ungu manemo pulue tokolie aku siku tekemeleye?” niringi.

³ Yesusini pundu topa nimbendo: “Ene Pulu Yemonga bokuna sukundu ‚anda kolepa ye nomi kingi, Depisini* terimu mele nimbe molemo temanemo kanokolie temanemonga pulumu naa pilimeleye? Depisi kinie yu pea puringi yema kinie ene engelene kolkolie niringimuni, ⁴ Depisi Pulu Yemo molorumu sele ulkena sukundu pupe, Pulu Yemonga kumbikerena lerimu pillawa kalolime lipe nomba, yu pea puringi yema sirimu noringila kanumu.* Kanu pillawa kalolimendo Pulu Yemone ungu mane sipalie nimbendo:

“We yambomane paa naa nangi. Pulu Yemo popo tonjili yema manjiku nangi.”**

nirimu ‚kanu ungu manemo pulue torumu, kanumu. ‚Ene konopu talo nambemuna lemeleye? Depisi yuni ou aku terimu mele ene pilku keru naa pilimelemonga pe kinié na lombili andoli yemane tekemele mele kanoko keru naa la kanai.‚” nirimu.

⁵ “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone Sambate walema nokolemona ‚Sambate wale kinie yamboma molko konjingindu tenge mele manda nimbé kanumu.‚” nirimu.

⁶ Pe walse, koro mololi wale Sambate tenga, Yesusi omba Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulkena suku pupalie ungu mane sirimu. Kanu ulkena ye te molorumu, yunge ki umbukundu kamu kolopa kukurumu.

⁷ Kanu kinie akuna moloringi Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* enene ‘Yesusini ulu te tepa kenjimbe kinie yu kote tenjimulú.’ ningu ulu te tepa kenjimbe te ‚alieli koroko molkolie, ‚‘Koro molemolo, wale Sambate kinie yuni yemo tepa konde limbenje.’ ningu yu mimi siku kanoko moloringi. ⁸ Ene konopuni piliringi mele pilipalie Yesusini kanu ki kolopa kukurumu yemondo nimbendo: “Yamboma molemelena ongo ola

angilieni.” nirimu kinie yemo yu akuna omba ola angilirimu.

⁹ Kanu kinie yemando nimbendo: “Ene i sipu walsipu pilkiru. ‘Sambate wale kinie ulu nambolka ulu te manda temoloye? ‘Sambate walemonga ungu manemone “Teangi.” nilimo mele teamili.’ nimbu yamboma lipu taponjimulú kinie manda molo tepo kenjimulú kinie mandaye? ‘Naa kolangi. Konde pangi.’ nimbu temolomo manda molo topo konjimulúmu mandaye?’ nimbu walsikiru.” nirimu. ¹⁰ Aku sipe ene nimbe walsipelie yuni ene pali nemo nemo nimbe kanopalie ki kukuli yemando nimbendo: “Nunge kimu sinio si.” nirimu kinie yemone yunge ki sinio sirimu kinie ki kolopa kukurumumu altopa kamu peanga lerimu.

¹¹ Aku terimu kanokolie mumindili aili teko kolko enene eneno anju yando ungu mele teko ningindu: “Tepa kenjikimumunge yu nambe teamiliye?” ningu moloringi.

¹² Pe walse ipulueli Yesusi yu Pulu Yemo kinie ungu nimbendo ma pangi tenga ola pupe Pulu Yemo kinie ungu nimbe molopili kolea tangorumu.

¹³ Ipulueli ou yu lombili andolimendo “Wai.” nimbelle ‘Enenga ye engaki rurepo nanga kongonomo teangi lipu mundembo.’ nimbelle aku yema mako topalie enendo nimbendo: “Ene ‘Nanga kongonomo tenjipangi.’ nimbu lipu mundukuru yema.” nirimu.*

¹⁴ Kanu ye engaki rurepo mako torumumanga imbime i sipe: Saimono (yunge imbi te Pita) yu keme, Pita angenu Enderu keme, Jemisi keme, Jono keme, Pillipu keme, Batollomiu keme, ¹⁵ Mateyu keme, Tomasi keme, Allapiasinge malo Jemisi keme, “Olio Juda yamboma oliolio gapomano molamili.” niringi talape ye Saimono keme, ¹⁶ Jemisi malo Judasi keme, Judasi Isikeriote, Yesusi pe lipe opa touma sirimu yemo keme, aku yema ‘nanga kongono tenjipangi lipu mundukuru.’ nimbe mako torumu yema.

¹⁷ Kanu kinie yu kinie, yuni “Nanga kongonomo tenjipangi.” nimbe lipe

mundurumu yema kinie, ma pangine manie oringi kinie yu lombili andoringi yambo aisili kinie, kolea Judia disiriki moloringi yambo aisili kinie, kolea aili Jerusalleme peringi yambo aisili kinie, nomu kusa kélona lerimu kolea aili Taya kinie Saidonotolonga peringi yambo aisili kinie, yu molorumuna sukundu sukundu ongo liku maku toringi. ¹⁸ Yu temane peanga topa, ungu mane sipe terimu pilingindu ongo, yuni ene kuru torumuma ‘Tepa konde lipili.’ ningu oringi. Enenga yambo mare konopuna kuru keru molorumuma tepa konde lirimula. ¹⁹ Yamboma tepa konde lili tondolomo yu pepili molorumuna ene oringime pali ‘Yu ambolamili.’ ningu yu molorumuna nondoko nondoko oringi. Kanu kinie ongo yu amboloringi kinie kanu tondolomone ene pea pali tepa konde lirimu.

²⁰ Kanu kinie Yesusi manie molopa yu lombili andoringime olando sipe kanopalie enendo nimbendo:

“Ene koropa pulimoma

Pulu Yemo enenga ye nomi kingimu molopa

ene nokolemomonga* ene malo.

²¹ Ene kinié engele telemoma ene pe walse olo tembamonga ene malo.

Ene kinié kola telemelema ene pe walse tae tengemonga ene malo.

²² Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo pilku molemele yamboma,

ene nanga yamboma molemelemonga we yambomane ene kinie konopu keru panjiku,

“Olio molemolona anju pai.” ningu,

enendo “Ene yambo kerime.” ningu,

ningu kenjiku, enenga imbime

pilku keru pilku tenge kinie ene malo.

²³ “Yambomane ene aku siku mele telemolemonga, ene mulu koleana pungí kinie kanuna Pulu Yemone, ene mele kalopa konjimbe kene kanu yambomane ene aku siku teko kenjingí, kinie konopu aili teko siku, konopu paa peanga pepili molangi.* Yambomane kinié ene mindili silimele mele, aku siku ene naa molangi koro ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siliku

andoringi yamboma we yambomane ene kepe mindili siringila kanumu.

²⁴ “Nakolo ene kamako lemelema, ou kinié ene molko konjiku konopu peanga pepili molemele melema koronga nosilimele, pe aku siku naa molongemonga mindili nongo molko kenjingí.

²⁵ Ene kinié olo telemo yamboma pe walse engeline kolongemonga mindili nongo molko kenjingí. Ene kinié tae telemele yamboma pe walse ene kola tengemonga mindili nongo molko kenjingí.

²⁶ We yambomane pali ene kapi ningu taki taki enendo “Yambo peangama.” ningí kinie

ene mindili nongo molko kenjingí.

Kanu yambomane enendo ungu peangama ningu kapi ningí mele ou ene naa molangi koro ou

Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma naa pilku

we kolo toko yambo ningu siringi yambomando

i yambomanga anda kolepalimene ungu peangama aku siku niringila.

Pulu Yemonga unguma sumbi siku niringi yambomando kapi naa ningu mindili siringi kanumu.” „nirimu.”

²⁷ „Aku nimbelle Yesusini we moloringi yambomando nimbendo: „Akumu na lombili andolimendo nikiru, nakolo nane ungu nikiruma pilku molemele yamboma, enendo ungu te pea niembo piliengila! Enene enenga opa touma konopu monjiku, ene kinie konopu keru panjilimele yamboma teko konjiku teangi. ²⁸ Enendo ‘Yambo kerime kene molko kenjengi!’ nilimele yambomando ‘Ene yambo peangama kene molko kenjengi.’ niengi. Ene teko kenjilimele yamboma ‘Pulu Yemone lipe taponjipili.’ ningu enene enenga mawa tenjengi.*

²⁹ “Yambo tene nunge kumbikere ekendonga laruwe tomba kinie topele toko ‘ekendonga kamu laruwe topili.’ nieni. ‘Nunge wale sulu peangamo liembo.’ nimbé yambomo nunge wale pakolimu kepe ‘pea we lipili.’ nieni. ³⁰ “Melema si.” ningu mawa tenge yamboma pali

melema we sieni. Nunge melema we limbe yambomondo “Altoko nanu si.” ni naa nieni.

³¹ “‘Yambomane nu kinie teangi.’ konopu leno mele, nuni anju yamboma aku siku teani.*

³² “Ulu pulu keru telemele yamboma kepe eneno anju yando kondo kolemele pilkulie ene yando kondo kolemele yamboma mindi kondo kolonge manda molo. Ene kanoko keru kanolemele yamboma pea kondo kolangi. ³³ Ulu pulu keru telemele yamboma kepe eneno anju yando kondo kolko teko konjilimele pilkulie ene yando kondo kolko teko konjilimele yamboma mindi teko kenjingí manda molo. Ene teko kenjilimele yamboma pea teko kenjengi. ³⁴ Ulu pulu keru telemele yamboma kepe eneno anju yando pundu anjiku, ‘Walse altopo sukundu limbu’ ningu pundu anjilimele pilkulie, ene yando pundu tolemele yamboma mindi pundu anjingí manda molo. Ene pundu naa tolemele yamboma pea pundu anjengi.

³⁵ “Ulu pulu keru telemele yamboma eneno anju yando telemele mele ene ulu te olandopa teangila. Enene enenga opa touma kepe kondo kolko, teko konjiku, pundu anjiku, teangi. ‘Enene pe walse altoko aku siku yando teangi.’ ni naa ningu, we teangi. Aku siku tenge kinie Pulu Yemonga ambolangoma molkolie,* yuni ene mele aisili kalomba lingí. Pulu Yemo yuni mana yamboma kinie aku sipe tepa molemola. Yu teko kenjilimele yamboma kinie, yundu ‘Ange.’ naa ningu we molemele yamboma kinie kanuma tepa konjilimo. ³⁶ Enenga Lapa Pulu Yemo teko kenjilimele yamboma kepe yu aku sipe kondo kolopa we tepa konjilimo mele ene teko kenjingí yamboma aku siku kondo kolko teko kenjengi.” „nirimu.”

³⁷ “Enene yamboma telemele uluma naa apurungí kinie „Pulu Yemone, ene ulu telemelema naa apurumbela. Enene anju yambomane telemele mele apuruku kanokolie “Teko kenjikimili. Tekemele mele „Pulu Yemone, kanopa keru kanopili.” naa ningí kinie „Pulu Yemone, enene telemele mele apurupe

kanopalie “Teko kenjikin. Tekeno mele kanopo keru kanokoro.” naa nimbéla.* Yambomane ene kinie teko kenjingí uluma ‘Manie pupili.’ ningu siye kolonge kinie ‘Pulu Yemone,’ enenga ulu pulu kerime ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolombala.** 38 Enene yamboma pe pe kepe ‘Pundu naa tangi.’ ningu melema we singí kinie yuni ene aku sipe we simbela. Melema simbendo layetolo naa simbe; olandopa olandopa simbe. Enene anju singí kanopalie ene yando aku sipe simbela.” nirimu.

39 Yesusini enendo ungu iku wallo te topa sirimula. Akumu i sipe:

“Mongu keru leli ye tene mongu keru leli ye te aulke manda lipe ora simbeye? Peatolo kombuna manda naa tolkaye?

* 40 Ungu mane pilku mololi yamboma enenga ungu mane silimu toko manie naa mundulimele. Ou ungu mane pilku puku pora silimele kinie pe mindi enenga ungu mane silimu pea kapola kapola mele molemele.*

41 “Nuni angenanga mongona nurupulu te lemo kanoleno nakolo nunge mongona unju aili te lemomo naa kanoleno akumu nambemuna telenoye? 42 Nunge mongona unju aili lemomo naa kanokolie angenando “Ano, nunge mongona nurupulu te lemomo wendo linjembo.” nambe teko nilinoye? Topele mapele toli yambomo,* nuni nunge mongona lemo unju ailimu ou wendo likulie pe kanoko konjiku angenanga mongona lemo nurupulumu manda wendo linjini.” nirimu.

43 ‘Kanu kinie Yesusini ungu te pea nimbélie ungu iku pokore topalie nimbendo:’

“Unju peangamone mongu keru te manda naa tomba; unju kerimuni mongu peanga te manda naa tombala. 44 Unju mongu te kanokolie kanu mongu torumu unjumu imbi manda silimele.* ‘Amu nambo.’ ningu, takeme manda olko toko naa nolemelka. Molo ‘Me te nambo.’ ningu, silipu manda mengo naa nolemelka. Amu lupela takeme lupela kanoko, me lupela silipu lupela kanolemele kanumu.** 45 Aku sipe mele, yambo peanga tene yunge konopuna ulu peanga pelemoma telemo, nakolo yambo

keru tene yunge konopuna ulu keru pelemoma telemo. Yambo te yunge konopuna pelemo unguma mindi kerena nilimo.” nirimu.

46 “Nane nilio unguma pilku liku naa tekolie enene nando “Ailimu” we nambemuna nilimeleye?” nimbélie pe yuni ungu iku te pea enendo topa nimbéndo:’

47 “I nanga unguma pilku liku tenge yamboma ene ye te molemo mele niembo: 48 Ye te yuni yunge ulkemo ‘Ingi nimbe angilipili.’ nimbe we ma kinie okia kinie akupe ele tepalie, akuna manie kou polona ola takorumu. Ulkemo aku sipe takopa konjirimuna pe no topa ulkemo paa topa kalalu simbe terimu kinie topa tekisi naa tekisipe ingi nimbe we angilirimu.

49 “Nakolo i nanga unguma pilku liku naa tenge yamboma ene ye te molemo mele niembo: Ye te yunge ulke we ma pange teline ola walu takorumu. Pe no topa ulke kanumu topalie ulkemo wal-sikale kamu topa kalalu sirimu.” nirimu.

7

1 Yamboma piliengi kanu unguma nimbe pora sipelie Yesusi Kapeniame taonona sukundu purumu. 2 Akuna Romo yambomanga ami ye wane anderete nokorumu ye tenga kendemande te yu paa konopu monjirimumu kuru aili tepa topalie yu kolomba tepa lerimu. 3 Kanu ami ye nomimuni Yesusi orumu pilipelie yuni Juda tapu ye mare* lipe Yesusi molorumuna mundupelie nimbendo: “Nanga kendemandemo ‘kuru aili tepa tomu kene,’ ongo teko konde li.” nirimu. 4-5 Kanu Juda tapu yemane Yesusi molorumuna ongo aku siku ningu, yunge ningu tondolo munduku mawa tenjikulie ningindu: “I kendemande kolkomomonga ami ye nomimu yu paa peanga. ‘Yu Juda ye te molo,’ nakolo olio Juda yamboma konopu monjipe, olio maku topo Pulu Yemonga ungumu pilimolo ulkemo yuni takonjirimu kene nuni yu liku taponjinu liemo papu.” niringi.

6 Aku niringi pilipelie Yesusi ene kinie kanu yemonga ulkena pumbe purumu. Kanu ulkemonga nondopa orumu kinie

kanu ami ye nomimuni yunge pulu lemo yambo mare Yesusi orumuna lipe mundurumu ongolie yundu ningindu: “Ami ye nomimuni i sipe nikimu: “Ailimu,* na ye kerimu mele molio, nu nanga ulkena oni kinie kapola naa temba kene nu mindili siku ya naa wani. 7-8 Nu molenona na ye kerimu manda naa ombóla konopu lendu. Na ye tene kepe nokopa molemo, yunge ungumu pilipu lipu telio. Nane kepe ami ye mare nokopo molio. Kanu yemanga tendo “Pui.” nilio kinie yu pulimo. Molo tendo “Oi.” nilio kinie yu olemo. Molo nanga kongono tenjili kendemande yambo tendo “I siku tei.” nilio kinie yu aku sipe telemo kanumu. Aku sipela, nuni ungu te we nini kinie nanga kendemande ‘yemo,’ we konde pumbe kene nu we ni.” nikimu.” niringi.

9 Yesusini Romo ami ye nomimuni nimbe mundurumu mele pilipelie yu konopu aisili lipe mundupelie yu lombili oringi yambomando nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: I Isirele yambomanga talapena ulsu mololi yemone na ungumuni mindi manda temba mele nimbe tondolo mundupe pilimo mele koleamanga pali, Isirele koleana sukundu kepe, yambo telurini kepe aku siku piliringi mele paa naa kanorundu.” nirimu.* 10 Aku nirimu pilkulie ami ye nomimuni Yesusi molorumuna mundurumu yema kanu ami yemonga ulkena yando ongolie kendemandemo konde purumu kanoringi.

11 Yesusi Nene taonondo purumu, yu lombili andolime kinie yambo mare aisili kinie pea puringi. 12 Yu taono pala kerepuluna nondopa purumu kinie Nene ye te kolumumu ono tengendo taropola teko mengo ulsu pungí oringi. Kanu kolumumu yemo yunge anumu lapatolone yu komolayemo meringili kinie pe te lupe naa meangili lapa kolumumu. Pe yunge anumu ambo wayemo molopili yu kolumumula. Kango kanumu ono tengendo yambo aisili anumu kinie tapu toko puringi.

13 Ailimuni ambomo kanopalie paa kondo kolopa yundu “Kola naa tei.” nir-

imu. 14 Kanu kinie yu yambo taropola-monga nondopa omba taropolamo omba ambolopalie, meringi yema we mengo angiliengi yuni nimbendo: “Kango yemo, ola moloi.” nirimu. 15 Kanu kinie kolumumu yemo ola molopa yu ungu nirimu. Kanu kinie Yesusini ye kolumumu lipe yemo yunge anumu yuyu sirimu.

16 Yesusini aku terimuna yambomane pipili kolkolie ningindu: “Pulu Yemonga ungu umbu tonjilime pilipe yamboma nimbe sili ye aili te olio molemolona wendo omu lepamo.” ningu Pulu Yemo yunge imbi ambolko ola linjikulie ningindu: “Pulu Yemo yunge yamboma molemelena omba lipe taponjimu.” niringi. 17 I Yesusini terimumunge temanemo kolea Judia disiriki pali kinie Judia ulsu kolea lupe lupema pali kinie anju anju purumu piliringi.

18 Yesusini terimu mele Jono yu lombili andolimene yundu ningu siringi kinie yuni yu lombili andolimenga talo “Yando wale.” nimbelie Yesusi molorumuna elte lipe mundupelie nimbendo: 19 “‘Pulu Yemone olio nokopa konjimbe yere,’ ‘Lipu mundumbu.’” nimbe, nimbe panjirimu yemo ‘Ombá.’ nimbu nokopo molemolo kanumu nu molo te lupe ombámo nokopo molamiliye?” nirimu.

20 Kanu yetolone Yesusi molorumuna ongolo yundu ningilindu: “No Linjili Jonone olto lipe mundupelie nimbendo: “‘Pulu Yemone olio nokopa konjimbe yere,’ ‘Lipu mundumbu.’” nimbe, nimbe panjirimu yemo ‘Ombá.’ nimbu nokopo molemolo kanumu nu molo te lupe ombá nokopo molamiliye?” nimu.” niringili. 21 Aku siku walsiku pilkululie niringilimuni, ena tenga ‘we kanoko angiliengili,’ Yesusini kuru lupe lupe torumu yamboma kinie, konopuna kuru molorumu yamboma kinie, mongo keri lerimu yambo aisili kinie, tepa konde lipe molorumu kanoringili.

22 Pe Yesusini eltendo pundu topa nimbendo: “Eltene ya kanokombeke mele kepe pilkimbili mele kepe Jono ningu sipale. Mongo keri leli yamboma mongone kanoko,

kimbu keru leli yamboma kapola andoko, kuru laká nolime umbu kangu angilipe, komu silime komuni pilku, kolopa lelime ola molemele kepe, koropa pulime temane peangamo topo silio pilimelela kanumu.* Aku siku Jonondo ningu siele. ²³ Na kanokolie 'Yu sike kanu yemo molemo.' ningu tondolo munduku pilkulie, altoko konopu talo naa panjiku molonge yamboma ene malo." nirimu.

²⁴ Jonone mundurumu yetolo kelko nendo puringili kinie Yesusini kelepa yambo aisili maku toko moloringimendo Jonondo nimbendo: "Kolea ku leline Jono no linjipe molorumu kinie, ene kanu kolea ku leline nambolka kanonge puringiye? 'Molo, lkepanie mele poporomene lope lope tenjipe molorumu te kanonge puringiye? 'Jono yu aku sipe mele molo kanumu.' ²⁵ 'Alieli kanolemele mele kanonge naa puringi liemo, ulu nambolkare kanongendo puringiye? Ye te mulu wambale paa peangama pakopa molorumu kanonge puringiye? Akumu molola. Yambo kamako molko, mele aisili nosiku, mulu wambale paa peangama pakolemelema ye nomi kingimenga ulkena manjiku molemele kanumu.

²⁶ "Aku sili te kanonge naa puringi liemo, Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe sili ye te kanonge puringiye? Akumu sike nakolo nane enendo nimbu sikiru. Jono yu sike Pulu Yemonga ungu umbu tonjirimuma pilipe nimbe sili ye te nakolo yu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe nimbe sili ye we te molo. ²⁷ Yuni Pulu Yemone ou "Lipu mundumbu." nirimu yemonga* aulkemo tepa mimi temu kanumu.** Kanu yemondo Pulu Yemonga bokuna sukundu molemo ungu te i sipe:

'Pulu Yemone yunge Malondo nimbendo; 'Piliyo! Nanga ungu ninjimbe yemo nane nu puni aulkena yu kumbi lepo lipu mundukuru. Yuni nunge aulkemo akisinjimbe." nirimu.'***

kanu ungu buku molemo.****

²⁸ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu:

Ou mana moloringi yambomanga te 'No Linjili, Jono kinie manda molo. Jono olandopa mele. Nakolo kinié wale kondemo wendo okomo. Kanu walemo Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo yambomanga* te paa imbi naa molopa paa koropa puli yambomo olandopa; Jono yu maniendopa. 'Ou moloringi yamboma manie mele; kinié na 'Sike.' ningu tondolo munduku pilingimunge konopu peanga pemba yamboma olandopa.'" nirimu.

²⁹ Yesusini aku sipe nirimu pilkulie we yamboma kinie kou takisi liringi yema kinie Yesusini Jonondo nirimu ungu pilku peanga pilku Pulu Yemo kapi niringi. Kanu yambomane ou 'No Linjili, Jonone nirimu ungu pilku peanga pilkulie ene ulu pulu keru teringime bulu siku, konopu alowa teko 'Olio Jonone no linjipili.' ningu no liringi. ³⁰ Nakolo Parisi yema kinie,* Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjiringi yema kinie, enene 'Pulu Yemone Jono naa mundurumu.' ningu pilkulie, Pulu Yemone "Yambomanga lipu taponjipu tenjimbu." nirimu ungu pilku keru pilku bulu sikulie pe 'Jonone olio no naa linjipili.' ningu no naa liringi.

³¹ Kanu kinie Yesusini ungu te pea nimbendo: "Kinié mana molemele yamboma nambolka melte ene manda lepo manda nimbunje? 'Ene molemele mele i sipu nimbu siembo;,' ³² Ene yamboma maku tolemele koleana ambolangoma pepe pereko molemele mele.* Kanu ambolangomanga marene ne anju molemele ambolango mare 'pea pepe pereko molonge aulke te koroko kelkolie, enendo walsikulie ningindu:

"Konana nímulu kinie ene 'Pea konana niemili.' naa ningu "Molo." níngi.

Pe kelepo kola temulu kinie

ene 'Pea kola teamili.' ni naa níngi.

'Pea pepe perepo molomolo aulke te molo lepamo.'" "

nilimele. 'Kinié molemele yamboma ene kanu ambolangoma mele molemele.'

³³ 'Na kinie No Linjili Jono kinie oltone nilimbolo unguma enene pilku keru

pilimele; telembolo mele kanoko keru kanolemelela. Jono ombalie ga kinie no waene kinie naa nomba molorumu kinie kanoko keru kanokolie, ningindu: “Yunge konopuna kuru te molemo.” niringi. ³⁴ Pe Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo omba ga kinie no waene kinie norumu kinie kanoko keru kanokolie, ningindu: “Yu ga aisili nomba keru pilipe, no waene aisili nomba kekelepa topa telemo yemo. Yu kou takisi lili yema kinie,* ulu pulu keru telemele yambo wema kinie ‘Yu kinie pulu lepili pea tapu topo molamili.’ nimbe telemo.” nilimelela. Enene aku siku Jono kanoko keru kanolemele. Na kanoko keru kanolemele. ³⁵ Nakolo pilipe konginjili ulu pulumu Pulu Yemo kinie pelemona yunge ambolangomane pali yuni telemo melemando ‘Papu telemo.’ ningi.” nirimu.

³⁶ Walse, Parisi ye tene Yesusindu “Langi pea nambili oi.” nirimu kinie yunge ulkena suku pupe akuna langi polona nondopa polo tenga manie molorumu kinie ³⁷ kanu koleana molorumu ambo ulu pulu keru teli tene Yesusi yu kanu Parisi yemonga ulkena suku langi nomba molorumu pilipelie, yu kopongo wele paa peanga te mingi pali lipa akuna memba pupelie nirimumuni, ³⁸ Yesusi molorumuna bulkundu kimbuna nondopa kola tepa angilipelie, pe Yesusi yunge kimbutolo kola mongone kulumiye tonjipe, pe ambomo yunge penge lapisemo lipa kanu kimbutolo kulu tonjipe, kimbutolo kangulupe, kopongo wele memba orumu kanumuni kimbuna ape kanjinjirimu.*

³⁹ Kanu ulke pulu ye Parisi Saimono, yuni ambomone aku terimu kanopalie yuyu konopuni pilipelie ‘I yemo paa sike Pulu Yemone ungu umbu tonjilimo pilimo ye te* molkanje i ambo yu ambolkomomo molemo mele kinie ulu keru telemo mele kinie manda pilipelie “Na naa ambolko, ongo wendo pui.” nilke.’ konopu lerimu.

⁴⁰ Yesusini Saimono, konopuni pilirimu mele pilipelie yundu nimbendo: “Saimono, nu ungu te niembo.” nirimu kinie Saimonone pundu topa nimbendo: “Ungu Mane Silimu, kapola, ni.” nirimu.

⁴¹ Aku nirimu kinie Yesusini yundu temane te topa nimbendo: “Ye tene ye talo kou mone pundu anjipe sirimu. Ye te wane anderete kina mele sipe, ye te tene kina mele sirimu. ⁴² Pe elte pea pundu manda naa tonjiringili kinie ye pundu anjirimu kanu yemone pundutolo we siye kolopa “Uluri molo, yu tepili.” nirimu. Aku nirimumunge yetolonga naene yu konopu olandopa monjirimu konopu lekenoye?” nimbe Yesusini Parisi yemondo aku nimbe walsirimu.

⁴³ Kanu Parisi ye, Saimonone yundu pundu topa nimbendo: “Pundu aili anjirimu yemo, konopu lekeru.” nirimu kinie Yesusini “Paa niku.” nirimu.

⁴⁴ Kanu kinie Yesusini topele topa kanu ambomo angilirimuna kanopalie Saimonondo nimbendo: “I ambomo kana! Na nunge ulkena sukundu ondu kinie olio Isirele yambomane ye ponenge kokele olemo kinie telemolo mele, nuni nando aku naa tenu. Nuni “Kimbu kulumiye toi.” ningu no naa sinu nakolo i ambomone nanga kimbumu yunge kola mongone kulumiye tonjipe, yunge penge lapisemo lipa nanga kimbumu kulu tonjimu. ⁴⁵ Na ondu kinie nuni na naa kangulunu nakolo i ambomone na ondu kinie kepe yandopa kinié kepe nanga kimbumu kangulupe molemo. ⁴⁶ Na ondu kinie nuni nanga pengena kopongo wele liku ape naa kanjinu nakolo i ambomone nanga kimbutolo kopongo wele peanga tene ape kanjinjimu. ⁴⁷ Yuni ulu pulu keru aisili terimuma manie pumumunge na konopu aili tepa monjipelie aku sipe temu. Nakolo ulu pulu keru layetolo mindi telemo yambomo yunge terimu mele ‘Manie pupili, siye kolkoro.’ nimbé yemo konopu laye tepa monjimbela.” nirimu.

⁴⁸ Ye Saimonondo aku sipe nimbe pora sipelie nirimumuni, ambomondo nimbendo: “Nunge konopuna ulu pulu keru terinu pelemoma manie pupili, siye kolkoro.” nirimu.

⁴⁹ Aku nirimu pilkulie yu kinie langi nongo moloringime yuni nirimu mele pilku keru pilkulie enene anju yando ungu mele teko ningindu: “Yambomane ulu

pulu keru telemelema i yemone “Manie pupili, siye kolkoro.” nikimu yemo yu naeye? „Na Pulu Yemo.” konopu lepalie nikimunje?,” niringi.*

⁵⁰ Kanu kinie Yesusini ambomondo kamu nimbendo: “Nane nu ulu pulu keru terinu mele ‘Omba wendo pupili.’ manda nimbú.’ ningu pilku onumunge na sike aku sipu manda lipu taponjikiru kene nu konopu pe nipili mololiku pani.” nirimu.*

8

¹ Kanu kinie pe Yesusi pupe, kolea ailime kinie kangama kinie akumanga andopalie nirimumuni, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba* te mane peangamo topa silipe, yamboma ungu mane silipe andorumu. Yu lombili andoli ye engaki rurepo kinie ² ambo mare kinie yu pea andoringi. Kanu ambomanga mare ou kuru topa, mare ou kuru enenga konopuna perimu kinie Yesusini ene pali tepa konde lirimu. Te, kolea Makatalla ambo Maria, ou yunge konopuna kuru yepoko pakara moloringimendo Yesusini “Ongo wendo pai.” nirimu kinie ongo wendo puringi. ³ Te, ambo Joana, Susa menu. Susa yu kolea Gallilli disiriki ye nomi kingi Erotenga ulke tapu yemo. Te, ambo Susana. Ene kinie we ambo aisili kinie Yesusi nokoringi. Kanu ambomane enenga kou mone nosiringime likulie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie enenga langi kinie melema topo toko liku siku nokoringi.

⁴ Kanu kinie Yesusi molorumuna kolea lupe lupemanga moloringi yamboma sukundu sukundu ongo, liku maku toringi kinie yuni enendo ungu iku te topalie nimbendo:

⁵ “Ye tene rasi witi umbu poniena andopa tanda sirimu. Tanda silipe andorumu kinie umbu mare aulkena manie purumu, kanuma yambomane kimbuni kambiliringi; keramane ongo liku noringila.

⁶ Umbu mare kou perimuna manie pupelie akuna no naa molorumuna mulie topa wendo omba walsikale kolorumu.

⁷ Umbu mare kombulu siri ka mele molorumuna manie purumu, siri ka melemo wendo omba witi umbuma topa norumuna omba peanga naa lepa „mongo te naa torumu.”

⁸ Umbu mare ma peangana manie purumuma wendo omba mongo peangama topa, mongo tokapu kise mele torumu.” „nirimu.”

„Aku nimbelle,” “Yambo komu peo lemane i ungumu piliei.” nirimu.

⁹ „Yesusini aku nirimu kinie, yu lombili andolimene yundu ningindu: “Aku ungu ikumunge pulumu ningu si.” niringi.

¹⁰ Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma kinie melema kinie nokolemomonga* ulu pulu ou yuyu pilirimu kanu ulu puluma ‘Ene kinié „na lombili olemele yamboma, piliengi!’ nimbelle ene ‘Ungu ikumanga puluma piliengi!’ nimbelle ene nimbe sikimu. Nakolo we yamboma ‘Unguma nimbu siembo.’ nimbelle ungu ikuma mindi topo silio. „Pulu Yemone Aisayanga kerena nimbendo: „

‘Ene mongone kanokolie naa kanoko, komuni pilkulie naa pilimele.’** nirimu akumunge we yambomando ungu ikuma mindi tolio.” nirimu.***

¹¹ Aku nimbelle yuni nimbendo: “Aku ungu ikumunge* pulumu i sipe:

“Langi umbu tanda sirimu kanu umbuma Pulu Yemonga ungumu.

¹² Umbu mare aulkena manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilimele kinie pe „kurumanga nomi, depelemo* omba ‘Aku ungumu kamu tondolo munduku pilingi liemo Pulu Yemone ene lipe taponjipe aulke kerine wendo limbe** kinie manda molo.’ nimbe ungu tanda sili konopuna pupe pelemoma wendo limo.

¹³ Umbu mare tanda sirimu kou perimuna manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilkulie konopu siku pilku limele. Nakolo ene pulkeno naa mundukulie ungumu laye kolte mindi pilku molemele. Pe ene konopuna umbuni temba kinie molo „Setene omba, manda manjipe kondi ka

temba kinie, ene pilimele ungumu siye kolemele.

¹⁴ Umbu mare tanda sirimu kombulu siri ka mele molorumuna manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilkulie pe aulkena pungí pungí kinie konopuna umbuni telemo umbunime kinie, mele aisili nosilimele melema kinie ya ma koleana uluma teko konopu singí uluma kinie, kanu sili ulu mare wendo omba ungu kanumu topa nolemo kinie ungumuni uluri naa tepa langi mongo kamu naa tolemo.

¹⁵ Umbu mare tanda sirimu ma peangana manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene enenga konopu peanga pepili molko ungumu pilkulie kanu ungumu kamu liku tondolo munduku pilkulie, tondolo pupili molemele kinie kanu umbuma langi mongo aisili, tolemo." nirimu.

¹⁶ Yesusini enendo ungu iku te pea topa nimbendo:

"Yambomane tepe llame kandokolie mingine suku naa panjiku polo maniekondo naa nosikulier nilimelemone, 'Yambo ongema kolea kanangi ulkena suku pa tepili.' ningu polo tenga ola nosilimele.* ¹⁷ Aku sipe mele, kinei lopi telemo melema pe walse mona lemba yamboma kanonge; kinei aki topa lemo melema pe walse pa temba kinie yambomane kanu melema kanonge.

¹⁸ "Aku temba kene enene ungu pilimele akumu mimi siku piliengi! Pulu Yemonga ungumu pilku molemele yamboma paa olandopa nimbe simbe pilingí. Pe paa aisili pilingí. Nakolo naa pilku molemele yamboma ene laye kolte pilimele ungumu kepe wendo limbe."* nirimu.

¹⁹ Walse Yesusi ulke tenga suku molorumu kinie yunge anumu kinie angenupili kinie yu kanongendo oringi. Akuna yambo aisili ekelepa teko moloringine yu molorumuna nondoko manda naa ongolie ²⁰ ungu te ningu munduringi kinie, yambomane yundu ningindu: "Aminie kinie angenali kinie nu kanongendo ongo pena angilimele." niringi.

²¹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: "Pulu Yemonga ungumu pilku liku telemele yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie molemele." nirimu.

²² Walse, Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene nona andoli sipi tenga sukundu puringi kinie pukulier, yuni enendo nimbendo: "Nomu nekendo pamolo." nirimu kinie akuna pungí puringi. ²³ Sipine pungí puringi kinie Yesusi yu uru perimu. Yu uru pepili poporome aili te nomuna torumu. Aku terimuna nomumu apisipe ola ombalie, no sipine sukundu sukundu omba peke lepalie sipimu memba nona manie pumbe terimu kinie ene no wangonge teringi.

²⁴ Kanu kinie yu uru perimuna puku toko makinjulier ningindu: "Ye Nomimu,* Ye Nomimu, olio no wangokomolo." niringi kinie yu makilipelie poporomemo kinie no apisipe ola orumu nomumu kinie iri torumu. Kanu kinie poporomemo topa kelepa, nomumu lope naa tepa we lerimu.

²⁵ Kanu kinie yuni lombili andolimendo nimbendo: "'Pulu Yemone olio nokomba.' ningu, tondolo munduku naa pilkimiliye?" nirimu.

Yuni terimu mele kanokolie, yemane pipili kolko mini wale mundukulier anju yando eneno walsikulier ningindu: "Apa! I yemo naenje? Poporomemone kepe nomumuni kepe yuni eltendo "Teale." nilimo ungumu pilku liku kelkembele." niringi.

²⁶ Kanu kinie nomuna nekendo puku kolea Gerasa puringi. Nomu yakondo kolea Gallilli, nomu nekendo kolea Gerasa kanumu.

²⁷ Akuna oringi kinie Yesusi sipine wendo omba kelona angilirimu kinie kanu kolea ye te yu molorumuna orumu. Kanu yemo kuru aisili yunge konopuna molorumumunge mulu wambale telu kepe naa panjipe, we we andopa, ulke tenga naa pepa, yambo ono koleana pelipe andopa molorumu.

²⁸⁻²⁹ Kurumuni kanu yemo taki taki lirimuna yambomane ka senene yu kimbu

kime ka toko yu nokoko moloringi nakolo ka senema sungu sirimu kinie pe kuru-muni kolea ku leline yu memba purumu. Kanu yemone Yesusi kanopalie kalle nimbe yu angilirimuna manie molopa tamalu pepa tondolo mundupelie nimbendo: “Yesusi, Pulu Ye Paa Olandopa Ailimunge Malo, na kinie ulu nambolka uluri tenindu onuye? ‘ “Na mindili paa naa lipu simbu.” ni.’ nimbu mawa tekero.” nirimu. 1 Yu kokele ombá orumu kinie, Yesusini ou nimbendo: “Kurumu, i yemonga konopuna ongo wendo pui.” nirimu mele pilipelie yemone aku sipe “Naa tei.” nimbe mawa terimu.

³⁰ Aku nirimu kinie Yesusini yemondo walsipelie nimbendo: “Nunge imbi na-eye?” nirimu kinie

yemo yunge konopuna kuru aisili molorumuna pilipelie yuni “Nanga imbi Paa Aisili.” nirimu. ³¹ Kanu kuru aisilimene wale aisili Yesusi mawa tekoliele ningindu: “Olio ‘ongo wendo pang.’ ningu toko makorokolie “I ma koleamo munduku kelko, Pulu Yemone kowa muru paa lepa mindi pupe naa pora nilimo murumunge, olionga ye nomi Setene walse lipe mundumbe, kanu murumunge* pai.” ni naa ni.” ningu mawa teringi.

³² Akuna ma pang’i tenga umbu kongi aisili ímu nongo moloringi kanokolie Yesusi mawa tekoliele ningindu: “Olio ,toko makorokolie, ‘Ne kongimenga konopuna molopangi.’ ni.” niringi kinie

yuni “Kapola, akuna pang’i.” nirimu.

³³ Aku sipe nirimu kinie kuruma kanu yemonga konopuna wendo ongoliele kongi akuna moloringimenga konopuna puku moloringi kinie kanu kongime kekelepa toko lkisiku puku kopona pukue toko nomuna suku puku no wangoringi.

³⁴ Ulu akuma wendo orumuna kanokolie kongi tapu teko moloringi yema talopa lelko pukulie niringimuni, kolea ailine moloringi yamboma kinie, kolea kangamanga moloringi yamboma kinie, ulu akuma wendo orumu mele temanemo toko siliku puringi. ³⁵ Kanu temanemo piliringi yamboma ‘Uluma wendo orumu mele kanamili.’ ningu wendo puku Yesusi molorumuna ongoliele

ou kuru aisili konopuna molko ongo wendo puringi yemo mulu wambale pakopa, umbu konopu pepili Yesusi molorumuna nondopa manie molorumu kanokolie ene pipili koloringi. ³⁶ Yesusini terimu mele mongone kanoringi yambomane pe oringi yamboma ningu siringi. Kuru aisili konopuna moloringi yemonga konopuna kuruma ongo wendo puringi kinie yemo yu umbu konopu pepili molorumu mele ningu siringi.

³⁷ Kanu kinie kolea Gerasa yamboma pali paa mini wale mundukulie Yesusi mawa tekoliele ningindu: “Olionga koleana naa mololi kelko pui.” niringi kinie yu kelepa pumbendo nona andoli sipine suku purumu. ³⁸ 1 Yu pumbe terimu kanopalie, kuru aisili konopuna ou molko wendo oringi yemone yundu nimbendo: “Pea pambili.” nimbe mawa terimu.

Nakolo Yesusini “Molo.” nimbe yundu nimbendo: ³⁹ “Nu ulkendo puku Pulu Yemone nu lakopa tepa konjimu mele nunge yamboma ningu sipui.” nirimu. Yesusini aku nirimuna pilipelie ye kanumu pupe kolea ailine suku moloringi yamboma pali Yesusini yu kinie lakopa tepa konjirimu mele nimbe sirimu.

⁴⁰ Kanu kinie Yesusi yu nomu yakondo orumu kinie yu ‘Ombá.’ ningu maku toko nokoko moloringi yambomane “Nu papu okono.” ningu konopu siringi.

⁴¹⁻⁴² Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te nokorumu ye te, yunge imbi Jairasi, Yesusi molorumuna orumu. Kanu kinie yu Yesusinge kimbuna nondopa omba manie molopa tamalu pepa yundu mawa tepalie nimbendo: “Nanga ulkendo pea pambili oi.” nirimu. Yemo yunge ambolamo, yunge lemenu telu mindi, yu ponie engaki rurepo mele omba purumu kanu ambolamo, kuru paa aili tepa torumumunge yu nondopa kolomba tepa lerimumunge 1 yemone Yesusi aku sipe mawa terimu. 1

Pe Yesusi kanu ulkena pumbe purumu kinie yambo aisili liku maku toko yu kakapu teko ekelepa teko pea puringi.

⁴³ Kanu yambo pea puringimenga ambo te yunge pena perimu walema pora naa

nirimu. Yu pena mindi pepili ponie engaki rurepo omba purumu. Yu doke-tamanga yunge kurumu 'Pora nipili.' nimbe andopa, yunge kou mone pali ene sirimu nakolo kuru kanumu pora naa nirimu. ⁴⁴ Kanu ambomo Yesusi pumbe purumu kinie bulkundu omba, yunge wale pakolimunge pundumu ambolorumu kinie walsikale yunge kuru torumu kanumu pora nirimu.

⁴⁵ Aku terimu kinie Yesusini nimbendo: "Na naene ambolomuye?" nirimu. Enene pali "Na molo." niringi kinie ,yu lombili andoli ye, Pitane yundu nimbendo: "Ye Nomimu,* yambo aisili nu angilina nona nondoko nondoko ongo kakapu teko ekelepa teko angilkimili kanumu." nirimu.

⁴⁶ Nakolo Yesusini altopa nimbendo: "Na yambo lipu taponjilio tondolo mare nanga kangine omba ulsu pumuna pilipulie yambo tene na ambolomumundu nikiru." nirimu. ⁴⁷ Aku sipe nirimu pilipelie ambomo yu lopi manda naa tepa, yu terimu mele Yesusi pilipe molorumu kanopalie yu kimbu ki pungu pungu nipili Yesusi molorumuna omba manie molopa tamalu pepalie, yamboma pilku angiliengi yuni 'Kuru pora nipili.' nimbe omba yu ambolorumu kinie walsikale konde purumu mele nimbe para sirimu kinie

⁴⁸ Yesusini yundu nimbendo: "Ambomo, 'Nu manda tepa konde limbe.' ningu tondolo munduku pilinu kanu ulumuni nu konde pukunu. Konopu pe nipili mololiku pani." nirimu.*

⁴⁹ Yesusini ambomondo aku sipe nimbe molorumu kinie, ye te, yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulke nokoli ye ,Jairasi, nge ulkena molopalie omba ,Jairasindu, nimbendo: "Nunge ambolamo kolopa pora simu. Ungu Mane Silimu 'Mindili nopili.' ningu we naa mengo wani." nirimu.

⁵⁰ Yuni nirimu mele Yesusini pilipelie ,ulke nokoli yemondo, nimbendo: "Mini wale naa munduyo. Nunge ambolamo nane 'Manda lipe taponjimbe.' ningu tondolo munduku pilku moloni kinie* yu konde pumbe." nirimu.

⁵¹⁻⁵³ Kanu kinie Yesusi yemonga ulkena ombalie ulkena sukundu yambo aisili ambola kolorumumu kondo kolko kola teko moloringi kanopalie enendo nimbendo: "Ambolamo kolou naa kolomu. We uru mindi pelemo* kene kola naa teai." nirimu. Nakolo yu sike kolopa pora sirimu pilkulie yuni "We uru pelemo." nirimumunge enene yu ungu taka tonjiku tae tenjiringi. Pe yu ,ambolamonga suluminiana, pumbe purumu kinie 'We yamboma pali naa ongo anju pai.' nimbelle Pita keme, Jono keme, Jemisi keme, kanu ambolamonga anumum lapatolo kinie "Ene mindi pea pamili." nimbe ,ambola onomo lerimu, suluminiana ene memba purumu.

⁵⁴ Pupelie ambolamonga kimu ambolopa yundu walsipelie nimbendo: "Ambolamo, nu ola molo." nirimu kinie ⁵⁵ yunge mini purumu kanu minimu altopa sukundu orumu kinie ambolamo walsikale ola molorumu. Kanu kinie Yesusini ,anumundu, nimbendo: "Ambolamo langi mare liku si." nirimu.

⁵⁶ Yuni terimu mele kanokololie ambolamonga anumum lapatolo elte paa mini wale munduringili nakolo yuni eltendo tondolo mundupe nimbendo: "Ulu i tekeromo yambo telurindu kepe anju puku paa naa ningu siele." nirimu.

9

¹ Walse Yesusini yu lombili andoli ye engaki rurepondo "Yando wai." nimbelle, enene yambomanga konopuna kuru molemoma "Ongo wendo pai." ningu toko makoronge tondolomo sipelie, yambo kuru tolime 'Konde pangi.' ningi nambamo sirimu. ² Aku sipe tepalie enendo nimbendo: "Ene puku, Pulu Yemo omba ye nomi kingimu molomba* temane peangamo yamboma toko siliku andoko, kuru tolime teko konde liliku pangi.

³ "Pungindu, ene melema naa mengo we pangi. Apulu mingi kepe, mele wale kepe, langi kepe, kou mone kepe, wale pakoli talo kepe naa mengo we pangi.*

⁴ "Pe kolea tenga suku pukulie akuna molongendo ulke teluringe suku pukulie akuna mindi peko molkolie pe aku

koleamo munduku kelko pangi. „Ulke pinie pinie naa andoko, ulke teluringe mindi langi nongo peangi.”* ⁵ Kolea marenga suku pungí kinie kolea pulu yambomane “Papu ongi. Pea peamili wai.” ni naa ningu enene ungu ningíme pilku naa língi liemo kanu koleana yambo kerime munduku kelko pungindu ene liku su singímunge kanu koleana yamboma ‘Kamu molko kenjengi! Pulu Yemone ene lipe naa taponjimbe mele piliengi!’ ningu enenga kimbuna kanu koleamanga ma angilimbema kulu tokolie pangi.” nirimu.

⁶ Aku nirimu kinie kanu yema puku, koleamanga andoko, Pulu Yemonga temane peangamo toko siliku, kuru torumu yamboma teko konde liliku, teliku andoringi.

⁷⁻⁸ Kolea Gallilli disiriki nokorumu ye nomi kingi Erotene Yesusini terimu mele temane toringi pilipelie, ‘I yemo naenje?’ nimbe pilipe sundurumu. Yambo marene ningindu: “I yemo „No Linjili, Jono „talko kolorumu kanumu, lomboropa wendo omunje.” ningu moloringi. Marene ningindu: “„Pulu Yemone ou konde molopili olando lirimu ye, Illainja* kelepa omba molemo.” ningu moloringi.

Marene ningindu: “Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye koro ou moloringimenga ye te kolopalie lomboropa wendo orumu.” ningu moloringi.

⁹ „Ye nomi kingi, Erotene „Yesusini terimu mele temane toringi, pilipelie nimbendo: “„No Linjili, Jono ‘yunge pengemo wendo pupili.’ nimbu nomimu karu lerindu yu kolorumu* nakolo i ulu tondolo lupe lupe telemo pilio yemo yu naenje?” nirimu. Aku sipe nimbelie “I ye Yesusi kanamboa!” nimbe molorumu.**

¹⁰ Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema* yu molorumuna kelko yando ongolie niringimuni ulu teringime yu temane toko siringi. Kanu kinie kanu yema lipe memba pupe ‘Tenga oliolio molamili.’ nimbe ene Besaida taonona memba purumu.

¹¹ Nakolo yambo paa aisili ene akuna puringi mele pilkulie yu purumuna akilku lombili puringi. We yamboma oringi kanopalie Yesusini enendo “Papu ongi.” nimbelie ene Pulu Yemo omba ye nomi kingi molomba temane peangamo topa sipe, enenga yambo kuru torumuma ‘Konde pangi.’ nimbe ene tepa konde lirimu.

¹² Pe ipupini ena pumbe terimu kinie yu lombili andoli ye engaki rurepo yu molorumuna ongo yundu ningindu: “I koleana yambo te naa pelemo kene ya maku toko molemele yamboma ‘Puku kolea marenga langi topo toko liku nongo pepangi.’ ni.” niringi.

¹³ Aku niringi kinie Yesusini lombili andolimendo nimbendo: “Enene eneno yamboma langi mare liku siengi.” nirimu.

Enene yundu ningindu: “Ya langi aisili molo. Pillawa kaloli kanga te pakara kinie oma kaloli talo kinie, aku langi pokore mindi lemo. Molo nuni ‘Olio kolea tenga puku i yambomanga langi topo toko linjipangi.’ ningu nikinuye?” ningu walsiringi. ¹⁴ (Kanu yamboma layetolo molo, ye pape tausini mele akuna moloringi.)*

Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: “Yambomando ‘ene tokapu talo talo** ningu manie molangi.’ niengi.” nirimu kinie ¹⁵ enene aku siku yambomando niringi kinie yamboma pilku liku aku siku manie moloringi.

¹⁶ Kanu kinie Yesusini pillawa kaloli te pakara kinie oma talo kinie kanuma lipelie mulu koleana olando sipe kanopa „Pulu Yemo kinie, “Ange.” nimbe langi akuma ambolopa pike lepa lombili andolime moke tepa sipelie “Anju yamboma siei.” nirimu, „enene yamboma moke teko siringi, ¹⁷ Ene pali kanu langime noringi kinie olo terimu. Pe lombili andolimene langi goli lerimuma liku maku toko wale basikete engaki rurepo toko peke siringi.*

¹⁸ Walse, Yesusi yuyu Pulu Yemo kinie ungu nimbe molorumu kinie yu lombili andoli ye pea moloringimendo walsipelie

nimbendo: “Yambomane na imbi lelko nae nilimeleye?” nirimu.*

¹⁹ Enene yundu pundu toko ningindu: “Marene “Nu No Linjili Jono ɿkolorumumu kinié kelepa lomboropa ola molemomo,” ningu pilku, marene “Nu, ɿPulu Yemone ou konde molopili olando lirimu ye, ɿIllainja kelepa omba molemo.” ningu pilku, marene “Nu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye te ou kolorumumu kinié lomboropa ola molemo.” ningu pilimele.” niringi.

²⁰ ɿAku niringi kinie, yuni enendo walsipe pilipelie nimbendo: “ɿWe yambomane aku siku nilimele, nakolo enene eneno na nae nilimeleye?” nimbe walsirimu.

Pitane pundu topa nimbendo: “Nu ɿPulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi, Kirasimu.” nirimu.

²¹ Pitane aku nirimu pilipelie Yesusini enendo tondolo mundupe nimbendo: “Na molio mele ɿPitane kinié nikimumu, enene anju yambo telurindu kepe ɿsili ou, paa naa ningu siei.” nirimu.*

²² ɿNimbelie, yuni ɿyu kinie wendo ombá mele, ene nimbe sipelie nimbendo: “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* sike mindili aisili nombá. Juda yamboma nokolemele tapu yema kinie,* Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema kinie,** enene ɿningindu: “Yu Pulu Yemone naa mundurumu. Yu Pulu Yemonga Malo naa molemo.” ningu, yu liku bulu siku yu toko konjingí. Yu toko konjingí kolomba kinie wale talo omba pumbe kinie yepoko sipemonga Pulu Yemone yundu ‘Lomboroko ola moloi.’ nimbé.” nirimu.***

²³ Kanu kinie Yesusini akuna maku toko moloringimendo pali* nimbendo: “Yambo tene ‘Yu lombili pambo.’ nimbelie yuni alieli yunge konopumuni pilimo melemanga ‘Topo manie mundembo.’ nimbe, yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando ‘Na yu lombili pumbundu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.’ nimbelie na

lombili opili. We naa opili. ²⁴ Yambo tene yunge mana molopa naa kololi ulu pulumu ambolomba temba kinie yu kolopalie sike molopa kenjipe mindi pumbe. Nakolo yambo tene na konopu monjipelie nanga kongono “Tenjembo.” nimbe temba kinie yu kolopalie yu konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu sike kanopa limbe. ²⁵ ɿAkumu nambe-muna nikiruye?, Yambo tene mana melema pali yuyu lipe nosipelie yu mini pali Pulu Yemo naa molomba koleana pupe mindili nomba molopa kenjilkenje kanu melemane kanu yambomo nambe tepa lipe taponjilkenje? Lipe naa taponjilkemo.

²⁶ “Nanga yambo mare we yamboma kinie molkolie ningindu: “Olio Yesusinge unguma pilipu lipu, yu lombili andopo molemolo mele we yambomane naa piliengi!” ningulie, na kiyongo ningu lombili andolemele yamboma ene kinie ulu te pe wendo ombá mele nimbu siembo: Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo pe Lapanga tondolo pa telimu kinie ɿmulu koleana, angello kake telime kinie ɿmanie, ombá temba kinie, kanu we yamboma molongena yunge yamboma mona molongendo we yamboma molongena kanokolie yu ou naa opili ‘Olio yunge yamboma molemolo mele we yambomane naa piliengi!’ ningu pipili kolko lopi teko molonge yamboma yuni lipe wekendo kanopa, “Na moliona naa wai.” nimbéla.” ɿnirimu.,

²⁷ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene ya angilkimilimenga mare ou kolou naa kolangi Pulu Yemo ye nomi kingimu omba molopa kolea nokombando* ombá kanonge.” nirimu.**

²⁸ Yesusini ɿyu lombili andolimendo aku sipe nimbe sirimu kinie,* pe koro te omba purumu kinie Pita keme, Jemisi keme, Jono keme, ene lipe memba pupe ‘Pulu Yemo kinie ungu niembo.’ nimbelie ma pangine** ola ene lipe memba purumu. ²⁹ Yuni akuna Pulu Yemo kinie ungu nimbe molopili yunge kumbikeremo alowa tepa, yu pakorumu mulu wambalema ena tondolo topa yambomanga mongo takele telemo mele aku

sipe kake terimu. ³⁰⁻³¹ Yu aku sipe molopili, ɿJuda yambomanga koronga ou moloringili ye aili talo,ɿ Mosisi kinie Illainjatolo, ongolo pa terimuna ongo angilkululie elte kinie Yesusi kinie enene Yesusi yu kolea aili Jerusalleme akuna Pulu Yemone yundu ‘Tei.’ nirimu mele tepa kolomba mele ningu moloringi.

³² Pita kinie, yu pea akuna moloringi yetolo kinie, ene siye tepa uru ombá terimu nakolo pe ene makilku umbu konopu pepili molkolie Yesusi yunge kangi alowa tepa molorumu mele kinie, yunge tondolo pa terimu mele kinie, yu kinie angiliringili yetolo pea kanoringi.

³³ Kanu kinie aku yetolo pungilí puringili kinie Pitane Yesusindu nimbendo: “Ye Nomimu,* olio ya molopamolo peanga lepamo. Olione ulke takaye yepoko takonjemili. Te nunge, te Mosisinge, te Illainjanga takonjemili.” nirimu. (Nakolo aku nirimumu ɿpipili paa kolopalie, yuni nimbé mele naa pilipe ungu te walu nirimu.) ³⁴ Pitane aku sipe nimbe molopili kupe te omba ene aki torumu. Kupena sukundu puringi kinie ene pipili terimu. ³⁵ Kupe torumuna sukundu ungu te wendo ombalie nimbéndo: “I yemo nanga Malomo.* Nane ɿ‘Enenga’ nimbu, yu mako topo lipu mundurundu. Yuni ungu nimbéma pilku liengi.” nirimu. ³⁶ Aku ungu nungu nimbe kelerimu kinie Yesusi yu mindi molorumu kanoringi.

Enene aku siku kanoringi mele anju naa ningu para siku, yambo teluri kepe ou naa ningu siringi.

³⁷ Opali, ipulueli ou ɿYesusi kinie yu lombili andoli ye yepoko kinie, ene ma pangine maniendo onge oringi kinie yambo aisili yu lingí oringi. ³⁸ Oringi yambomanga ye tene Yesusindu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, ‘Nanga kango nanamo, yu nanga kango telumu mindi, kondo kolko liku taponjeni.’ nimbu mawa tekero. ³⁹ Yunge konopuna kuru te pelemomone yu lipe mindilí sipe tolemo kinie kangomone kalle nimbe, yu kuru kopalli topalie apapu memba molemo. Yu aku sipe taki taki telemona kangomo yu

kangime pange mange telemola. ⁴⁰ Nu lombili andolimendo aku temanemo topo sipu enene kanu kurumu ‘Makorangi.’ nimbu mawa tendu nakolo ene manda naa tengi.” nirimu.

⁴¹ ɿAku nirimu kinie, pilipelie Yesusini ɿyamboma iri topalie, nimbendo: “Kinié molemele yamboma ene ɿ‘Pulu Yemone uluma sike manda temba.’ ningu, tondolo munduku naa pilimele. Ene konopu karaye tepa pepili molemele yamboma, na ene kinie molopo, wale nambepa molopo mane sipu ulu mare lipu ora simbu kinie mimi siku pilingiye? ɿNa ene kinie siye tekemo.” nimbelle pe kanu yemondo nimbendo: “Nunge kangomo na moliona mengo oi.” nirimu. ⁴² Memba ombá orumu kinie kanu kurumuni kango kanumu topa lipe manie mundupelie yu torumu kinie Yesusini kurumu iri topa kangomo tepa konde lipelie, yu konde molorumu kinie lapa sirimu. ⁴³ Aku sipe terimu kanokolie yamboma Pulu Yemonga tondolomo konopuni pilkulie mini wale munduringi.

Yuni terimu mele ene suru ningu mini wale munduku molangi Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: ⁴⁴ “I nikiru mele pilku konjeyo. Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ɿka sikulie yu tonge, yema anju singí.” nirimu.

⁴⁵ Nakolo yuni nirimu ungu pilku sundukulie ‘I ungu munge pulumu nambolkarenje, naa pilkimulu.’ niringi nakolo “Nambolka ningu nikinuye?” ningu walsiku pilingindu pipili kolko naa walsiringi. Pulu Yemone ‘Ene kanu ungu munge pulumu isili ou naa piliengi!’ nimbe terimu kanumu.

⁴⁶ ɿWalse Yesusi lombili andolimene, ene eneno anju yando ungu mele tekolie ningindu: “Olionga ye nae paa olandopa molemoye?” niringi.*

⁴⁷ Enene konopu leringi mele pilipelie, Yesusi ambolango kanga te lipe yu molorumuna nondopa monjipelie ⁴⁸ enendo nimbendo: “Yambo tene ‘Na Ailimunge yambomo molio.’ nimbe i ambolangomo* lipe taponjimbe kinie kanu yambomone aku tembamonga na lipe taponjimbela.

Kanu kinie na lipe taponjimbe yambomone na lipe mundurumu yemo lipe taponjimbela. Enenga ye tene 'Nanga imbi ola naa molopili.' nimbe, 'Ye tenga lupe imbi ola molopili.' nilimo yemo yu enenga paa olandopa molombamonga 'aku sipe ulumu pemba,' nirimu.

⁴⁹ Yesusi lombili andoli ye Jonone Yesusindu nimbendo: "Ye Nomimu,* olio kanomulu, ye tene nunge imbi lepa** kuru mare yambomanga konopuna molongime "Ongo wendo pai." nimbe topa makoropa molomu kanomulu. Kanopolie yu olio pea tapu topo naa molemolo kene yundu "Nu aku siku naa tei." nímulu." nirimu.

⁵⁰ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yundu 'kanu yemone terimu ulumundu,' nimbendo: "Yambo te olio kinie opa tou naa molemo yambomo olionga opa lkerayemo molemo kene enene yundu "Molo." naa niengi." nirimu.

⁵¹ Kanu kinie Yesusi kolea aili Jerusalleme yu kolopalie pe mulu koleana olando pumbe walemo nondopa wendo orumu pilipelie konopu tondolo mundupe 'Jerusalleme pamba.' nimbelle pumbe purumu.

⁵² Yu lombili andoli ye mare lipe mundupelie nimbendo: "Kinié ipulueli kolea Sameria lerimu taono te nondopa lembana peamili kene ene akuna puku olio manda pemolo ulke te koroko liengi." nirimu kinie puku kororingi.

⁵³ Nakolo kanu Sameria yamboma 'ene kinie Isirele yamboma kinie opa tou molkolie,* yu Jerusalleme pumbe purumu kanokolie enene "Molo, ya manda naa penge." niringi.

⁵⁴ Aku siku niringi kanokolie yu lombili andoli ye Jemisi kinie Jonotolone yundu ningilindu: "Ailimu, 'oltone 'Mulu koleana tepe wendo omba i Sameria yamboma nomba konjipili.' niembili.' konopu lekenoye?" ningu walsiringili.

⁵⁵ Nakolo yu topele topa elte kanopa iri topa "Aku ningu kenjikimbili." nirimu kinie ⁵⁶ yu kinie ene kinie kolea tenga puku pepuringi.

⁵⁷ Ene aulkena pungí puringi kinie ye te omba Yesusindu nimbendo: "Nu puni

koleamanga pali nu lombili ombó." nirimu kinie

⁵⁸ Yesusini yundu nimbendo: "Pílie! Owa takarama ulke pelemelemanga pelemele; kerama enenga mi takolemelemanga pelemele; nakolo Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemonga* pelemo kolea te naa lemo 'kene, nu 'Yu lombili pupulie kapola naa molombo.' ningu pilkulie na lombili wani. We naa wani.'" nirimu.

⁵⁹ Kanu kinie yuni ye tendo nimbendo: "Na pea pambili lombili oi." nirimu kinie kanu yemone yundu pundu topa nimbendo: "Ailimu, 'nu kamu lombili wambo mangali, ou pupu nanga lapamo kinie pea molambo. Pe yu kolomba kinie ono tepolie nu lombili ombó.'" nirimu.*

⁶⁰ Nakolo Yesusini yundu altopa nimbendo: "'Nanga ungumu naa pilku,' yambo kololi 'none teli,' yambomane yambo kolongema ono teangi.* Nu 'Pulu Yemo omba ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba** temane peangamo yamboma piliengi!' ningu toko siliku andani." nirimu.

⁶¹ Kanu kinie ye tene yundu nimbendo: "Ailimu, nu lombili ombó nakolo ou pupu nanga yamboma kondo kolopo 'Molai.' nimbullie pe nu lombili ombó." nirimu kinie

⁶² Yesusini yundu nimbendo: "Na 'Lombili ombómo.' nimbe ombalie nondopa siye kolomba yambo te yu Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokomba koleamanga kongonomo manda naa temba." nirimu.

10

¹ Kanu kinie Yesusi kolea aili Jerusalleme pumbe pupelie nirimumuni, yu pumbe purumu kolea marenga ye pokore kumbi lepa lipe mundurumu. Yuni ye tokapu yepoko mako topa ye talo talo nimbe lipe mundupelie ² ene ungu iku mele topa nimbendo:

"Poniena langi aisili nou lepa pelemo nakolo kanu langime puku liku nosingí yamboma layetolo kene Ponie Pulu Yemone 'Kanu langime liku nosili kongonomo puku tenge yamboma poniena lipe mundupili.' ningu mawa teangi.

³ Ene lipu mundukuru yema ene sipisipi melema, yambo owa takara aili kerimene sipisipi topa nolemo mele yamboma molemelena lipu mundukuru.* „Nanga ungumu andoko ningu singí kinie pilku keru pilkulie yambomane ene mindili liku singí.,” ⁴ Pukulie, wale tapi kepe, kou mone kepe, mele wale kepe, kimbu su alowa teko monjingíme kepe naa mengo we pangí. Aulkena pukulie yamboma kanoko enendo ungu te naa ningu we pangí.

⁵ “Kolea tenga sukundu pukulie akuna molongendo ulke teluringe puku pepukulie ou aku ulke pulu yambomando ningindu: “Ene konopu peanga pepili molangi.” niengi. ⁶ Aku ningí kinie kanu ulkena ‘Konopu peanga pepili molambo.’ nimbé yambo te molomu liemo yu konopu peanga pepili molomba. Molo aku ningí kinie kanu ulkena ‘Konopu peanga pepili molambo.’ nimbé yambo te naa molomu liemo ene akuna ‘Pangi.’ nimbu mundukuru yema eneno konopu peanga pepa umbuni te naa tepili molonge. ⁷ Kongono telemo yemo yu mele papu kalemele kene* pungí ulkena peko, ulke pulu yemone langi simbema nangi. Ulke pinie pinie naa andoko, ulke teluna mindi langi nongo peangi.

⁸ “Kolea tenga suku pukulie ningímuni, kanu kolea pulu yambomane enendo “Papu ongi. Olio pea molamili wai.” níngi liemo ene langi singíme nongo, ⁹ akuna kuru tomba yamboma teko konde liku, enendo ningindu: “Pulu Yemo omba ye nomi kingi molopa olio nokomba walemo* ene molemelena nondopa ombá.” niengi.

¹⁰ “Molo kolea tenga suku pukulie aku kolea pulu yambomane enendo “Ene nambemuna ongiye?” ningu, “Pea peamili wai.” naa níngi liemo „aku koleamo munduku kelko pungindu, aulkena puku angilkulie yambomando ningindu: ¹¹ “Enene olio liku su síngimunge ‘Ene kamu molko kenjengi! Pulu Yemone ene lipe naa taponjimbe mele paa piliengi!’ nimbu, olionga kimbuna ya koleamonga ma angilki-

muma kepe kulu topolie pukumulu.” niengi. ‘Akumu piliengi!’ ningu aku siku ningulie pe ungu te pea enendo kamu ningindu: “„Ene lepi lepi tamili piliengi!,” Pulu Yemo omba ye nomi kingi molopa yamboma nokomba walemo nondopa ombá.” niengi.

¹² “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kote walemo wendo ombá kinie kolea aili Sodomo „yamboma* ou ulu pulu keru aisili sike teringi** nakolo, enenga kote kanga mele pemba. Nakolo i yambo „enendo “Pea molamili wai.” ni naa ningu, enenga ungu pilku naa lingí yamboma, kote walemo wendo ombá kinie enenga kote aili mele pemba.” nirimu.***

¹³ “Kolea Korasini kinie Besaida taonotolo „akuna molemele yamboma, mindili nongo paa molko kenjingí. Kanu koleatolonga sukundu ulu tondolo aisili terindu „nakolo akuna molemele yamboma konopu alowa naa telemele, kolea aili Taya kinie Saidonotolonga sukundu* ulu tondolo naa terindu** nakolo kanu koleatolonga sukundu nane ulu tondolo aku sipu telka kanolemelkanje kanu koleatolonga „yambomane, ene ulu pulu keru telemelema koronga munduku kelko, bulu siku, konopu alowa telemelka. ¹⁴ „Akumunge, kote walemo wendo ombá kinie kanu kolea aili Taya kinie Saidonotolonga „yamboma ulu pulu keru sike telemelemonga, enenga kote kanga mele pemba. Nakolo ene kolea Korasini kinie Besaidatolonga „yamboma, „na ulu tondoloma terindu kinie kanokolie konopu alowa naa teringimunge, kote walemo wendo ombá kinie enenga kote aili mele pemba.

¹⁵ “Kapeniame taono „yamboma enene, ‘Mulu koleana pupu molamili.’ konopu lekemeleye? Aku manda molo. „Enene nanga unguma alieli pilimele nakolo konopu alowa naa telemelemonga, ene kolea kerine puku molonge.” „nirimu,„

¹⁶ „Aku nimbelle yuni lipe mundumbe terimu yemando ungu te pea nimbendo: „Enene ungu ningíme pilipe limbe yambomone nane ungu nilio ungumu pilipe limbela. Enene ungu ningíme naa pilipe

'Olio pea molamili.' naa nimbe temba yambomone na kinie 'Pea naa molambili.' nimbéla. Nando 'Pea naa molambili.' nimbé yambomone na ma koleana lipe mundurumu ye kanumundu 'Pea naa molambili.' nimbéla." nirimu. Yesusini aku nimbe pora sipelie 'Yunge kongono tenjipangi.' nimbe ene lipe mundurumu.

17 ɿWalseɿ Yesusini lipe mundurumu ye tokapu yepoko yu molorumuna paa konopu siku yando ongolie enene yundu ningindu: "Ailimu, olione nunge imbi lepolie kuru kerime kepe olione ungu nirimuluma pilku liku teringi." niringi.

18 Yesusini enendo nimbendo: "Aku siku teliku andoringi kinie ɿkurumanga nomiɿ Setene* kariapá mele tepa, topa manie mundurumu nane kanorundu, 19 Pilieme! Ene tondolo te sirindu. Yambo nomba konjili kongi ka wambiye molo kiriwara* aku melema ene naa kanoko kambilingi kinie aku melemane ene nanga yamboma 'Uluri naa tepili.' nimbu ene kanu tondolomo sirindu.** Olio kinie opa tou ɿSeteneɿ yu sike tondolo pulimo nakolo ene kanu tondolo sirindumunge yuni ene uluri manda naa temba. 20 Nakolo aku sipu nikirumunge konopu naa siku, kuruma enenga ungumu pilku liku telemelemonga konopu naa siku; ɿPulu Yemoneɿ mulu koleana ɿmolopaɿ enenga imbime topa monjirimumunge konopu siku molangi." nirimu.

21 Yesusini Pulu Yemonga Mini Kake Telimu kinie konopu aili tepa sipelie Pulu Yemondo nimbendo: "Tara, Mulu Matolo Kinie Nokoko Moleno Ye Nomimu, nane nu kinie "Ange." nikiru. 'Olio pilipe konginjili pelemo. Olio oliolio ungu-manga puluma pali pilipu konjilimolo.' ningu pilimele yamboma ene nane telio ulumanga pulumu 'Naa piliengi!' ningu naa ningu sirinu. Yambo ambolango pame ɿmeleɿ* molko, nane nilio unguma komu tenjiku molemele yamboma mindi nane telio ulumanga pulumu 'Piliengi!' ningu, ene ningu sirinu kanumunge nu kapi nimbu "Papu terinu." nikiru. Sike Tara, nuni 'aku sipe wendo ombá kinie konopu simbu.' ningu aku siku terinununge ɿaku sipe wendo okomo.ɿ" nirimu.

22 ɿPulu Yemondo aku sipe nimbelie kelepa yambo moloringimendo nimbendo:ɿ "Melema pali Tarane na sirimu. Yambo tene Malo paa sike molemo mele pilipe kanopa imbi silimo yambo te molo; Lapane mindi kanopa imbi silimo. Yambo tene Lapa paa sike molemo mele pilipe kanopa imbi silimo yambo te molo. Malone mindi kanopa imbi silimo; Malone 'Lapa lipu ora siembo.' nimbé yamboma ene Lapa kanoko imbi singíla." nirimu.

23 Kanu kinie yu lombili andoli yema ene eneno moloringine pupe 'Ene mindi piliengi!' nimbe enendo nimbendo: "Ene mongone kanolemele melema kinie uluma kinie kanolemele yamboma ene malo. 24 Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ou moloringi yamboma, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema kinie, ye nomi kingime kinie, kanu yambo aisili kinié ene mongone kanoko molemele melema kinie uluma kinie kanongendo "Kanamola!" ningu moloringi nakolo naa kanoringi. Ene kinié komuni pilku molemele melema pilingindu "Piliemola!" ningu moloringi nakolo naa piliringi." nirimu.

25 Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe konjirimu ye tene 'Yuni nimbe kenjimbenje manda manjipu piliembo.' nimbe Yesusindu walsipe pilipelie nimbendo: "Ungu Mane Silimu, na nambe tembo kinie konde molopo konjipu mindi puli ulu pulumu limbuye?" nirimu.*

26 Yesusini yundu nimbendo: "Pulu Yemonga ungu manema Mosisini bokuna torumu bokuna kanokolie nambolka nimbe molemo kanolenoye?" nirimu.*

27 Yuni pundu topa nimbendo: "Pulu Yemonga ungu manemane nimbendo: 'Enene enenga kamelema kinie, enenga minime kinie, enenga tondolomo kinie, enenga pilipe konginjilime kinie, akumane Aili Yawe enenga Pulu Yemo manjiku tondolo munduku konopu monjengi.' nimbe pepa,

'Enene eneno yu mele mele konopu mon-
jiku
enenga kangimu eneno
kondo kolko nokolemele mele
aku sikula pulu lemo yamboma
konopu monjiku nokoko molangi.'
nimbe pelemo."* nirimu.

²⁸ Yesusini yundu nimbéndo: "Nu paa sike nikinumu. Nu aku siku tenu liemo molopa mindi puli aulkena puni." nirimu.

²⁹ Nakolo Pulu Yemonga ungumanga puluma pilipe yamboma mane sili yemone* 'Yambomane 'Na paa pilimo yemo' ningu piliengi!' nimbelle kelepa nimbendo: "Nanga pulu lemo yamboma nameleye?" nirimu.

³⁰ Yesusini ungu te pundu topa nimbendo:

"Juda ye te kolea aili Jerusalleme mundupe kelepa kolea aili Jeriko pumbe purumu kinie wa noli yema ongo yunge mulu wambale toroko kulku liku yu toko nosiku ene puringi. ³¹ Kanu kinie Pulu Yemo popo tonjili ye te* kanu aulkemonga maniendo pumbe pupelie nirimumuni, yemo aulkena lerimumu omba kanopalie yu lerimuna siye kolopa aulke kiririme ekendonga omba purumu. ³² Pe aku sipela Pulu Yemonga kongono tenjili talape LLipai ye te* yemo toko nosiringine omba kanopalie yu lepili siye kolopa aulke kiririme ekendonga omba yu purumula.

³³ Nakolo Sameria ye te* kanu aulkena pumbe ombalie yemo lerimuna omba kanopalie yu kondo kolopa, ³⁴ lerimuna nondopa pupe kang'i toringimenga kopongo kinie no waene kinie ondo lepa kanjinjipelie banisini ka tonjipelie nirimumuni, pe yuni yu kangulupe ola lipe yunge kongi dongi bulu mingine ola nosipe memba pupelie yambo ponenge ongo pe pu opu teringi ulke tenga memba pupe nosipe nokopa molorumu.

³⁵ Peringili kinie ipulueli ou yu pumbe tepalie nirimumuni, kou pape kina mele wendo lipe ulke pulu yemo sipelie nimbendo: "Yu nokoko konjiyo. Pe i sikiru koumu manda naa tepa nunge kou mare olandopa pumu liemo pe kelepa

yando ombolie nunge kou pundu tombo." nimbe Sameria yemone nirimu." ,nimbe Yesusini aku nirimu.,

³⁶ ,Aku nimbelle kelepa nimbendo:, "I ye yepoko ongo puringimenga ye wa nolimene toko nosiringi yemonga pulu lerimu yemo naeye? Juda ye ou pulu pulu ongo kanokolo we ongo puringili yetolonga te molo yunge opa tou ye akilipe orumu yemoye?" nimbe walsipe pilirimu.

³⁷ Pulu Yemonga ungumanga puluma pilipe yamboma mane sili yemo yuni nimbendo: "Yemone yu we kondo kolorumu yemo lemo." nirimu.

Kanu kinie Yesusini yundu nimbendo: "Nu puku aku siku tepui." nirimu.

³⁸ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene ongo pukulie kolea tenga pupe ambo Mata yunge ulkena "Pea molamili oi." nirimu kinie yu akuna purumu. ³⁹ Mata yunge angenu Maria molopalie yu Yesusini ungu peanga nilimo nimbémo 'Piliembo.' nimbe Yesusi molorumuna omba nondopa manie molopalie nirimumuni, Yesusi ungu nimbe molorumu mele yu pilipe molorumu.

⁴⁰ Nakolo Mata yuyu langi kalonjipe, kongono tepa molopalie yu kongono takaraki lerimuna kanu kongonomo mindi pilipelie Yesusi molorumuna pupe nimbendo: "Ailimu, nanga angenu na lipe naa taponjikimuna na nanu mindi langi simbundu kongono tepo molgoro kanokolie kondo naa tekemoye? Yuni na 'Omba lipe taponjipili.' ni." nirimu.

⁴¹ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yundu pundu topa nimbendo: "Ambo Mata, ulu aisili mele nu konopu aisili liku munduku konopu umbuni tepili moleno ⁴² nakolo ulu telu mindi nu naa pilku teleno. Kanu ulu peangamo Mariane 'Teambo.' nimbelle ,nanga ungumu pilipe, molemo. Kanu ulu peangamo yuni naa temba aulke te molo." nirimu.

11

¹ Walse, kolea tenga, Yesusi yu Pulu Yemo kinie ungu nimbe molopalie pe

nimbe pora sirimu kinie yu lombili andoringi ye tene yundu nimbendo: "Ailimu,* olio Pulu Yemo kinie ungu nimulú mele mane sieni. 1 No Linjili, Jono yu lombili andoringi yema mane sirimu mele olio aku siku mane sieni." nirimu.

2 1Aku sipe nirimu kinie pilipelie, Yesusini enendo nimbendo: "Éne Pulu Yemo kinie ungu ningindu i siku mele niengi:

"Tara, yambomane 'Nu imbi ola molopa, ye kake teli peangamo moleno.' ningu molangi.

Nu ye nomi kingimu molko yamboma nokoni walemo wendo opili.*

3 Kinié kepe pe alieli kepe olio nomolo langime siyo.

4 Yambomane olio teko kenjilimele kinie siye kolopo ulu te naa telemolo kene olione nu tepo kenjilimolo kinie nuni aku sikula siye kolko olio ulu te naa teyo.

Olio 'Ulu tene kondi topili.' naa nieni." ningu aku siku niengi." nirimu.

5 Aku nimbelle pe enendo ungu te pea nimbendo: "Nu nunge pulu lemo yambo te paa ipulué ai burumi molombana pukulie yundu ninindu: "Ano, ga mare siyo. 6 Ye ponenge te kolea tenga pumbendo nanga ulkena pemba okomo nakolo na ga te naa lemo kene nuni na ga mare si." nilina kinie

7 yuni nundu nimbendo: "Nuni na umbuni te aku siku naa si." nilke. "Ambolangoma kinie ou nambune sipu uru pemulu kene na ola molopo wendo ombo melte nu manda naa simbu, molo." nilke.

8 "Nane enendo nimbu sikiru: Yu angena molemomonga ola molopa ga naa silke nakolo nuni yu kimbu kimbu siku mawa telinamonga yu siye kolopa wendo omba ga silke.

9 "Aku telkamonga ene 1nanga lombili andolime, ndo ungu te pea nikirula: 1Lapa, Mulu Koleana Molemo Yemo,1 melema mawa teko "Si." niengi. Aku tenge kinie melema sike simbe lingí. 1Lapa molemona, melema korangi. Aku tenge kinie melema sike kanoko lingí. Ulke kerepuluna angilku

"Sukundu wamili." niengi. Aku ningí kinie "Sukundu wai." nimbe nambune tonjimbe. 10 Mawa tenge melema sike simbe lingí, koronge melema sike kanoko lingí, "Sukundu wamili." ningí kinie sike nambune tonjimbe. Aku temba kene aku teai.*

11 "Enenga ye te yunge malo ombalie "Tara, oma te nambo si." nimbé kinie yunge lapane wambiye te simbeye? 12 Molo kangomone "Tara, kera mulu te nambo si." nimbé kinie yunge lapane kiriwara* molo makena* te lipe simbeye? 13 Pe ene konopu keru pepili molemele yambomane aku siku enenga ambolangoma mele peangama silimele liemo, enenga mulu koleana molemo Lapamone 1mele paa olandopa naa simbeye? Olandopa simbemo,1 Yambomane yundu "Mini Kake Telimu olionga konopuna omba pepili si." ningu mawa tenge yamboma yuni ene simbe lingí." nirimu.

14 Walse ye te yunge konopuna kuru te molorumuna ungu manda naa nirimu kinie Yesusini kanu kurumu makoromba makororumu. Kurumu wendo omba ulsu purumu kinie kanu yemo ungu nirimu. Aku terimu kanokolie yambomane mini wale munduku moloringi. 15 Nakolo yambo mare 1Yesusi kinie konopu keru panjiringi, kanumane ningindu: "Kurumanga nomi Belsipuli* Yesusinge konopuna molopalie yu tondolo silimona yuni kuruma topa makorolemo." niringi.

16 Yambo marene Yesusi manda manjiku "Nambolka nimbenje." ningu* yundu ningindu: "Nu sike Pulu Yemone 'Kongono tenjeni.' nimbe lipe mundurumunje kanamili, mulu koleana 1Pulu Yemone mindi manda temba, ulu tondolo te tei." niringi.**

17 Enene aku siku konopuni piliringi mele Yesusini pilipelie 1Yesusi Setene kinie opa tou moloringilimunge Setenene yu naa lipe taponjilke mele paa piliengi!1 nimbe, enendo nimbendo: "Yambo talape te konopu teluna naa pupili molko suku singine owe panjiku ene eneno opa teko lupe lupe molemele kinie kanu talapemo pora nilimo. 1Molo, ulke teluna pelemele yamboma konopu teluna pupili

naa molko ene eneno opa telemele kinie kanu yambo talapemo sungu siku lupe lupe molonge. ¹⁸ Aku sipela, Setenene yunge kuru te makorolkanje aku telkamonga yunge talapemo kinie opa mele telka. Pe yunge talapemo nambe tepa kapola molemelkaye? ‚Pora nilke.‚ Enene nando “Belsipulini yu lipe taponjilimona yuni kuruma makorolemo.” nikumili kanumu. Sike aku telkanje Belsipuli yunge talapemo pora nilke.*

¹⁹ “Ungu te piliengila! Nane Belsipulinge tondolomone kuruma makorolio liemo enenga yemane naenga tondolomone kuruma makorolemeleye? Akumunge, ‚enenga ye kuruma makorolemele yemane ‚Pulu Yemone olio tondolo silimona olione kuruma makorolemolo.‚ ningu pilimelena, enene nando i nikumili unguma kanu yemane pilku apurukulie “Ene kolo tokomele.” ningi. ²⁰ Nakolo sike Pulu Yemone na tondolo silimona nane kuruma makorondolu liemo Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba walemo* ene molemelena koronga wendo omu.” ‚nirimu.‚

²¹ “Ye enge nili tene opa melema ambolopa yunge ulkemo nokopa konjilimo kinie ye tene we manda sukundu omba melema wa naa limo. Yunge ulke lemo melema kapola lemo. ²² Kanu ulke nokolemo pulu yemone ‚Nanga opa melema ambolopolie nanga melema manda nokopo konjimbui.‚ nilimo nakolo yunge opa tou ye te tondolo olandopa pulimomo omba yu tomba tepalie opa toumuni ulke nokolemo yemo topa manie mundupe yu ambolema opa melema anju lipe, yunge ulkena lemo melema lipe memba pupe yunge pulu lemo yamboma moke tepa silimo.

²³ “Na naa lipe taponjilimo yambomone na kinie opa tou molemo. Yambo tene na lipe taponjipe ‚kongi sipisipime,‚ sukundu naa limo yambomone ‚kongi sipisipime,‚ topa bulu balu silimo.” ‚nirimu.‚

²⁴ ‚Yesusini ungu te pea nimbendo:‚ “Kuru te ye tenga konopuna wendo ombalie, no naa mololi koleamanga pupe manda koro molomba tenga korolemo. Te naa kanopa lenjipelie yuni nimbendo:

‘Na ou molopolie wendo ondu ulkena* kelepo pambo.’ nimbé. ²⁵ Aku nimbelle yu omba yu ou molopa purumu ulkemo kanolemo kinie, ulke puri memba tepa peanga tepa we lemo kinie kanopalie nilimomone, ²⁶ yu kelepa anju pupelie, kuru kara puli paa olandopa yepoko pakara lipe memba omba ene pea kanu ulkena sukundu puku molemele. Kanu kinie aku yemo ou molopa kenjilimo nakolo pe paa kamu olandopa mele molopa kenjilimo.” nirimu.

²⁷ Yesusini aku sipe nimbe molopili maku toko moloringine ambo tene ungu tondolo tepa nimbendo: “Nu paa teko konjilimomonga ambo nu memba ame sirimumu yu malo.” nirimu.

²⁸ Yesusini nimbendo: “Sike nakolo yambo Pulu Yemonga ungumu pilku liku teko molemele yamboma ene malo paa olandopa.” nirimu.

²⁹ Yesusi molorumuna yambo aisili sukundu sukundu ongo liku maku toringi kinie yuni enendo nimbendo: “Kinié mana molemele yamboma kerime mindi molemele. Ene teko kenjiku Pulu Yemo liku su silimele yambomane “Na molopo nilio mele sikenje, kanamili kene Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telemo mele tei.” ningu na mawa telemele. Nakolo ‚na Pulu Yemo kinie tapu topo kongono telembolo mele lipe ora simbe ulu, te* wendo naa ombá. ‚Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu pilipe yamboma nimbe sirimu ye, Jona kinie wendo orumu ulu akumuni mindi lipe ora silimo manda kanonge. ³⁰ Jona kinie ‚oma aili te kinie, ulu tondolo te wendo orumu ulumuni Ninipa yamboma ‚kinie ulu umbuni te wendo ombá mele, lipe ora sirimu aku sipe mele Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie ulu tondolo te wendo ombá ulumuni kinié molemele yamboma kinie ulu te pe wendo ombá mele lipe ora simbe. ‚Lipe ora simbe ulu te lupe wendo naa ombá, naa kanonge.‚*

³¹⁻³² “Ou kolea aili Ninipa yamboma ‚sike molko kenjiringi nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu mele, Jonane ‚pilipe, pupe Ninipa yamboma

nimbe sirimu kinie pilkulie teko kenjiringi mele kanoko keru kanoko konopu alowa teko molko konjiringi.* Aku teringimunge kinié molemele yambomane Jonanga olandopa ye te ya molemo yemonga ungumu liku su siku naa pilimelemonga kote walemo pe wendo ombá kinie Ninipa yambomane kotena angilku, kinié molemele yambomando "Teko kenjiringi. Mindili nonge kinie papu." ningí.

"Ou ,olio Isirele yambomanga ye nomi kingi, Sollomono yu ye paa tondolo te molopa, yu ungu lupe lupema pilipe konginjilimu pepili molorumu mele kolea Sipa nokorumu ambo nomi kuinimu pilipelie, Sollomonone ungu peangama mindi nirimu mele pilimbendo yu kolea suluna molopalie ,Sollomono molorumuna, wale aisili aulkena pelipe orumu.** Aku sipe terimumunge, ye nomi Sollomononga olandopa ya molemo yemone nilimo ungumu kinié mana molemele yambomane naa pilku, liku su silimelemonga kote walemo wendo ombá kinie kolea Sipa ambo nomi kuinimuni nimbendo: "Nane Sollomonone ungu peanga nirimu mele pilimbundu aulke suluna orundu nakolo Sollomononga olandopa molorumu yemone nirimu ungumu ene naa pilku, liku su siringi yamboma aku teringimunge ene papu mindili nonge." nimbé." ,nirimu.,***

³³ ,Aku nimbelle Yesusini ungu te pea nimbendo:, "Yambomane tepe llame kandokolie loyekolona naa nosiku, mingine suku naa nosikulie nilimelemone, 'Ulkena suku pa tepili. Yambo ongema kolea kanangi.' ningu polona ola nosilimele." ,nirimu.,*

³⁴ "Nunge mongomo nunge kangimunge tepe llame mélemo. Aku kene nunge mongo peanga angilimo kinie nu kangi pali pa tepili moleno kinie nu molko konjilino. Nakolo nunge mongomo keru lembu kinie* nunge kangi pali sumbulu topili andoni. ³⁵ Akumunge, nunge kangine pa teli pembamo 'alowa tepa sumbulu naa topili.' ningu ,kangi pa tepili molemo mele molko konjiyo., ³⁶ Nunge kangine pa tepa tengepea tepili

molko sumbulu telu kepe naa topili moloni kinie nunge kangu konopuma pali pa tepili moloni. Tepe llame pa telemo kanolemolo mele nunge kangu konoputolo pa tepili moloni." nirimu.

³⁷ Yesusini ungumu nimbe pora sirimu kinie kanu Parisi yemanga tene* Yesusindu nimbendo: "Langi pea nambili oi." nimbelle yu kinie pupe langi nombando manie molorumu. ³⁸ Nakolo yu ou ki kulumiye naa topalie ga we norumu kanopalie kanu Parisi yemone konopu aisili lipe mundurumu.

³⁹ Yesusini ,yu konopu lipe mundurumu mele, pilipelie ,ungu iku mele topa, yundu nimbendo:

"Ene Parisi yema pellete kinie kapo kinie ulsukundu kulumiye tolemele nakolo akumunge sukundu, enenga konopuna sukundu mele, kaloro aisili molemo. Ulu pulu kerime kinie, melema wa limele ulu pulumu kinie akuna pelemo. ⁴⁰ Ene paa aroma tolemele. Kangi terimu yemone konopumu pea naa terimuye? ,Peatolo terimu kene, ene kangu no lelko kake tepili molemele mele aku siku enenga konopu kake tepili molongi liemo papu. ⁴¹ Ene konopu alowa tekolie yambo koropama kondo kolko enenga nosilimele melema singí kinie enenga konopu kaloro molemomo kolo wangopa kake tepili molonge mele yambomane kanonge." ,nirimu.,

⁴² "Parisi yema, ene mindili nongo paa molko kenjingí! Enene poniena olemo mele kangama lkepa kulue kemu aku sipe melema mengo kambu toko tene tene ningu liku nosikulie telu telu ningu wendo liku 'Pulu Yemonga kongono tenjili yema siemili.' ningu silimele. Pulu Yemone aku siku 'Teai.' nirimu mele ene papu telemele nakolo ulu olandopa uluma naa telemele. We yamboma kondo naa kolko, Pulu Yemone yamboma konopu monjilimo mele ene manda lelko yamboma konopu naa monjilimele. Aku siku ulu olandopa mele telemelkanje papu. Kinié ulu manien-dopama telemele mele munduku naa kelkolie aku uluma kinie ulu olandopama kinie peatolo telemelkanje papu.* Nakolo

aku siku naa telemelemonga ene mindili nongo paa molko kenjingi!

43 “Parisi yema, ene Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkena sukundu pukulie manie molongendo ye ailime molemele polo peanga akuna ‘molamili.’ ningu mendo puku polo akuna konopu siku molemele.* Yamboma maku toko molemele kolea-manga mongo kenge teko andonge kinie ‘We yambomane olio kanoko kapi niengi.’ ningu pilkulie konopu siku pilku molemelela. Aku telemelemonga ene mindili nongo paa molko kenjingi!**

44 “Parisi yema, ene yambo ono kolea tenga ‘Yambo inie ono telemele.’ ningu naa pilku walu siku kimbu kambilimele mele ene aku siku molemelemonga mindili nongo paa molko kenjingi!” nirimu.*

45 Yesusini aku sipe nirimu pilkulie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe konjirimu ye tene yundu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, ‘Nuni Parisi yema aku siku iri tokonomonga olio kepe iri tokono.’ konopu lekemolo.” nirimu kinie pilipelie

46 Yesusini kelepa ene iri topalie, nimbendo: “Sike niku. Ene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjili yema mindili nongo paa molko kenjingila! Enene ungu mane siku ‘Teai.’ nilimele mele we yamboma ene pilkulie tengendo umbuni kolemele. Aku siku umbuni aisili mindili siku menge mele ‘Meangi.’ ningu sikulie enene eneno laye kolte kepe ‘Lipu taponjipu meamili.’ naa ningu molemelemonga ene kepe, mindili nongo paa molko kenjingila!*

47-48 “Ene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjili yema, enenga anda kolepalimene Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema* toko konjiringi. Kinié, yandopa, ene kanu yema ono teringi koleama au silimele.** Anda kolepalime enene kanu yema toko konjiringi pilku peanga pilkulie pe kinié ene kanu yema ‘Papu toringi.’ ningu enene ono teringi koleama au silimelemonga ene mindili nongo paa molko kenjingi!

49 “Ou enenga anda kolepalimene aku siku teringi, kinié enene aku siku telemele, monga Pulu Yemo yuyu ungu pali pilipe konginjili yemone ou nimbendo: “Nane ye mare ungu umbu tonjipu ‘Enene yamboma ningu siengi.’ nimbu lipu mundupu, ye mare ‘Nanga kongonomo tenjipai.’ nimbu lipu mundumbu kinie* yambomane mundumbu yemanga mare mindili siku, mare toko kenjingi.” Pulu Yemone nirimu.

50-51 “Koro ou Pulu Yemone ma kokele tepa wamorumu kinie enene Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye kanuma toko, pe yandopa yandopa kanu sili yema pali toko konjiringi. Koro ou Adame malo Epele toko konjiku, pe yandopa yandopa kanu sili ye lupe lupema toliku puku, pe kamu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu unguma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Sekaraya Pulu Yemo popo toko kaloli, ulke tembelena sukundu toko konjiringi. Kanuna sukundu suluminia kake telimu anjukundu lepa, Pulu Yemo popo toko melema kaloringi polomo yakondo lerimu, kanu suku singine yu toko konjiringi. Ou moloringi yambomane kanu yema toko konjiringimunge Pulu Yemone ene sike mongo sirimu nakolo kinié molemele yambomane ene Pulu Yemone kote pilipelie anda kolepalimene aku siku teringimunge ene mongo simbela.*

52 “Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjili yema, enene ungu manemanga puluma pilku konjilimele nakolo “We yambomane naa piliengi!” ningu ene pilingi aulkemo pipi silimele. Ene Pulu Yemonga bokuna molemo ungumu alieli kanolemele nakolo apurukulie Pulu Yemone “Ye te ene lipe taponjipili.’ nimbu lipu mundumbu.” nirimu yemondo nimbe bokuna molemo unguma kanokolie pilku sundulimele. Sumbi siku pilingi aulkemo ene naa pulimele; bokuna aku yemondo nilimo unguma ‘Piliemili pamili.’ ningu molemele yambo lupema pilingi aulkemo “Molo.” ningu pipi silimelela. Aku telemelemonga ene mindili nongo paa

molko kenjingí!" nirimu.*

⁵³⁻⁵⁴ Yesusini ,aku ungumu nimbe pora sipelie, aku ulkemo mundupe kelepa pumbe purumu kinie yuni iri torumu ye Parisime kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie* enene 'Yu ungu nambolka ungu mare pea nimbelie, yu ungu nimbe kenjimbe kinie yu kote tenjimulú.' ningulie enene ungu lupe lupe aisili popenge teko walsiku pilkulie "Pundu toko ni." ningu tondolo munduku niringi.**

12

¹ Kanu kinie Yesusi molorumuna yambo tausini aisili liku maku toko angiliringine ekelepa tepili angiliringi kinie yu lombili andoringimendo ou kumbi lepa nimbendo:

"Ene lepi lepi topo, 'Parisi yema pillawa akoli mele isi nosilimelemo kanoko konjei.' nikiru.* Enenga isi nosilimele akumu enene , "Pulu Yemonga ulu peangama telemolo." ningu, kolo toko topele mapele tolemele ulumu. , 'Akumu manda lelko naa teangi.', nimbu lepi lepi tokoro.** ,Parisi yemane sike teko kenjiku molemele mele kamu lopi manda naa tenge., ² Aki tolemo ulumanga telu kepe pe aki naa topa pali mona lemba. Lopi tolemo ulumanga telu kepe pe lopi naa temba. Kanu uluma kinie unguma pali yambomane pali pilingí. ³ Sumbulu toline ungu niringime yambomane pa teline pilingí. Ulke suluminiana ungu ólo toko niringi unguma ulke imuna ola angilku ru ningu ningí." ,nirimu.,

⁴ "Nanga pulu lemo yamboma, enendo ungu te nimbu siembo: Kangimu mindi toko konjikulie pe kelko minimu pea ulu te manda naa tenge yamboma pipili naa kolangi. ⁵ Nakolo ene paa pipili kolonge yemo nimbu siembo: Kangi topa konjipelie pe mini pali tepe koleana manda topa mundumbe ,Pulu Yemo, yu pipili kolangi. Paa sike nimbu sikiru. Yu pipili kolangi.

⁶ "Kera kalsindipele paa kangamo molemo, topo toko lingíndu kera te pakara kou kololi talo mindi pulimo kanumu. Nakolo Pulu Yemone kanu

kerama nokombando komu naa silimo. ⁷ Pilieme! Ene ,na lombili andolime,, enenga penge indime kepe yuni koronga telu telu nimbe pali kambu torumu. Kera kalsindipele yu kou paa layetolo mele pulimo nakolo kanu keramo Pulu Yemone kanopa molemo. Ene yamboma paa olاندopa ailime kanopalie ene paa nokopa konjipe molomba ,kene pipili naa kolai." ,nirimu.,

⁸ "Nane enendo ungu te nimbu siembo: Yambo tene yambomanga kumbikerena ola angilipe 'Na Yesusinge yambomo molio.' nimbé kinie pe Pulu Yemonga angellomanga kumbikerena Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone ola angilipe "Kanu yambomo nanga yambomo." nimbéla. ⁹ Nakolo yambomanga kumbikerena "Yesusi yu naeye? Yu na naa pilkiru." aku mele nimbé yambomo pe Pulu Yemonga angellomanga kumbikerena Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone "Aku yambomo yu naeye? Yu na naa pilkiru." nimbéla.*

¹⁰ "Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ungu taka tonjipe ungu nimbe kenjilimo yambomo aku sipe ulu keru telemoma ,Pulu Yemone, 'Manie pupili.' nimbe siye kolomba. Nakolo Mini Kake Telimu ungu taka tonjipe, ungu nimbe kenjipe, marake telemo yambomo aku sipe ulu keru telemomo 'Manie pupili.' naa nimbe, paa siye naa kolomba.

¹¹ "Kanu kinie pe ene ,nanga yamboma molonge kanokolie, ene ongo ka siku, ene maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga ye ailime kinie, ye nomime kinie, gapomano ye ailime kinie ene molongena ene mengo puku kote tenjingí kinie 'Kotena nambolka unguri nimulúnje? Olio ungu te walsiku pilingí kinie nambolka unguri pundu topo nimulúnje?' ningu mini wale naa mundengi. ¹² Akuna Mini Kake Telimuni enene anju ningí mele mane simbe kene mini wale naa mundengi." nirimu.

¹³ Yesusi molorumuna liku maku toringi yambomanga tene yundu nimbendo: "Ungu Mane Silimu, nanga angenumu kinie oltonga lapane sirimu

monge melema yuni 'Na mare moke tepa sipili.' ni." nirimu.

¹⁴ Nakolo Yesusini yundu pundu topa nimbendo: "Yemo, 'Nane enenga kote pilinjiku enenga melema moke tenji.' nimbe naene na mako torumuye? Yambo tene nando aku sipe naa nirimu kanumu. Nanga kongono te molo." nirimu.

¹⁵ Aku nimbelle yuni enendo kelepa nimbendo: " 'Mele aisili lipu nosipu kamako molambo.' ni naa ningu, 'Melema lili ulu pulumu yu ulu pulu kerimu kene aku naa teambo.' konopu lelko molangi. Yambo tene mele aisili lipe nosilimomonga mini pali konde molopa konjimbe aulkemo naa lemo."* nirimu.

¹⁶ 'Aku nimbelle Yesusini 'Enendo nikiru ungumanga pulumu kamu piliengi!' nimbe, yuni ungu iku te topalie nimbendo:

"Walse ye kamako te molopalie yunge poniena langi paa aisili orumu.

¹⁷ Akumunge yuni yuyu nimbendo: "Langi nosilio ulkema pali si nimu, langi aisili goli lepa we lemo kene na nambe teamboye?" nirimu. ¹⁸ Pe kelepa yuni yuyu nimbendo: "Kinié na pilipero. Na i sipu teambo. Na langi nosilio ulkema tekisipulie langi nosimbu ulke paa ailime kelepo takopolie akumanga nanga rasi witi kinie langi kinie nanga poniena olemo langime pali nosebo. ¹⁹ Akuna nosipulie na nanu pilipulie nimbundu: Na papu. Na langi aisili, ponie aisili omba pumbe kinie nombo molombo mele lemo kene koro molopo, kongi nombo, no waene nombo, konopu sipu molambo." nirimu. ²⁰ Nakolo Pulu Yemone kanu yemondo nimbendo: "Ye aromamo. Kinié ipulueli nane nunge minimu ombo limbu kinie nunge nosilino melema naene limbeye?" nirimu." 'nimbe Yesusini nirimu.,"

²¹ 'Ungu ikumu topa pora sipelie ungu te pea nimbendo:,' "Aku sipe mele, 'Na mele aisili nosilio.' nilimele yamboma Pulu Yemone ene kanopalie ene yambo koropa pulime nimbe kanolemo. Pulu Yemo kanopa peanga kanolemo ulu puluma naa teko molemele yamboma enenga minime koropa pupili mele

molemele. Kanu yamboma ene aku ungu iku tokoro yemo mele molemele." nirimu.

²²⁻²³ 'We yambomando, aku sipe nimbelle Yesusini yu lombili andolimendo kelepa nimbendo: " 'Kolonge kinie mana melemane ene naa lipe taponjimbe, kene nane enendo ungu te nimbu siembo: 'Kangikundu molopo konjemili.' ningu konopu aisili liku naa mundengi. Langi nongemonga kepe no nongemonga kepe mulu wambale pakongemonga kepe akumanga konopu aisili liku munduku naa molangi. Ene kapola molonge mele olandopa, langi nonge mele maniendopa; enenga kangi yu olandopa mele, mulu wambale pakonge maniendopa mele kene langi nonge mele kinie, mulu wambale pakonge mele kinie, konopu aisili liku naa mundengi. ²⁴ Kerama kaname. Langi te panjikulie nou lemo kinie liku mengo ulkendo puku nosiku naa nolemele nakolo Pulu Yemone kerama langi silimo. Kerama we mele, ene yamboma olandopamonga yuni ene paa nokomba. ²⁵ Enenga yambo tene konopu aisili lipe mundumbemone yu kolomba ena te manda 'We lepili.' nimbéye? Manda naa nimbé. ²⁶ Enene ulu wallo kolte aku sipe mele te manda naa telemelemonga ulu wema ene nambemuna konopu aisili liku munduku molemeleye?

²⁷ "Pillawa sindime kaname. Pillawa sindimene kongono mindili siku naa teko, mulu wambale te teko mimi naa telemele nakolo pillawa sindime molemele mele olandopa, 'ye nomi kingi, Sollomono* kongono aisili tepalie wale paa peangama pakopa au nirimu mele maniendopa. ²⁸ Era sindi tolemoma kinié mele molemo, opali mele poroko tepena kalemelema Pulu Yemone aku sipe nokopa konjilimo liemo ene 'Pulu Yemone olio manda nokombanje?' ningu laye kolte mindi pilimele yamboma pakonge melemanga yuni manda lipe naa taponjimbeye? Ene lipe taponjimbe.

²⁹ " 'Pulu Yemone kerama kinie era sindime kinie aku we melema aku sipe nokolemo, kene ene konopu aisili liku

mundukulie ‘Esi, langi te tena lipu nomolonje?’; molo ‘No tena kolopo nomolonje?’ ningu pilku naa molangi.³⁰ Pulu Yemonga yamboma naa molko ulsukundu molemele yambomane* aku siku telemele nakolo enenga Lapa ‘Pulu Yemone, ene yunge yambomanga mele molo tolemoma kanopa molemo ‘kene ene langi nongemanga kinie mele pakongemanga kinie konopu naa liku mundengi.’³¹ ‘Pulu Yemo, ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo uluma* ‘Kumbi lepo teambo.’ konopu lelko molangi. Aku tenge kinie yuni we melema kepe ene simbe.” ‘nirimu.,

³² “Nanga kongi sipisipi layetolo, enenga Lapa walse ye nomi kingi molopa yamboma nokomba kinie ‘Ene pea ye nomime molko yamboma nokangi.’ nimbé. Yu aku sipe tembando konopu sipe molemomonga pipili kolko naa molangi.³³ Akumunge ene nosilimele melema kou mone liku aku kou mone lingime yambo koropama moke teko siengi.* Aku siku tekolie pe kou kamu manie naa puli koumu liku nosiku, mele aisili liku mulu koleana ‘pe pungimunge, nosiku teangi. Akuna wa lili yema ongo wa naa liku, koka molo lkurinia melemane ongo teko kenjiku naa tenge. Ene akuna nosingí melema kamu kapola lemba.³⁴ Enenga nosilimele melema lemo kolea akuna ene konopuni pilku konopu monjiku molemele kene ‘mulu koleana mindi melema lepili.’ ningu molangi.” nirimu.*

³⁵ “‘Na lombili andolime,, enene ‘Ailimu kinié ombánje.’ ningu mulu wambale pakoko, kako toko, kiye kandoko, molangi.³⁶ Ye aili te tenga pupe ye te ambo limbe langi koyolemele yamboma kinie anju langi nomba molemo kinie yu kelepa ulkendo ombámonga yunge kendemande yambomane ‘Yu ombá.’ ningu ulke kune linjingindu nokoko molemele mele ene aku siku molangi.³⁷ Kanu kendemandemanga nokolimbu omba yunge kendemandema kanopalie, uru naa peko we molonge kanomba kendemandema ene konopu siku molonge.

“Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: ‘Alieli kendemandemane enenga ailimu nokoko langi kalonjiku silimele mele yu aku siku nokolemelka nakolo kendemandemanga, ye ailimuni ‘kanu kendemande peangama konopu sipe, yuni kongono mulu wambale pakopa enendo “Langi noli polona molai.” nimbe ‘Langi nangi.’ nimbe enenga kongono tenjipe ene nokomba.³⁸ Ipulueli ai burumi ombáne, kera gulta ko tomba kinie ombánje, ene uru naa peko nokoko molongi kanomu liemo ene konopu siku molonge.

³⁹ “I ungumu konopu liku munduku pilieyo. Ulke pulu ye tene wa noli ye te yunge ulkemo omba bulsupe melema wa limbe enamo pilkenje ‘Wa noli yemo ombá.’ nimbe nokopa molka kinie wa noli yemo yu manda suku naa olka.⁴⁰ Aku siku ene nokoko molai. Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ombá enamo naa pilimele kene ‘Yu sike ombá.’ ningu aku siku nokoko molangi.” nirimu.

⁴¹ Pitane yundu nimbendo: “Ailimu, aku ungu iku toko ningu sikinumu olio ‘nunge lombili andolimendo manjiku, ningu sikiu molo yambo wemando pea ningu sikiu nuyeye?” nirimu.

⁴² Aili Yesusini pundu topa nimbendo:

“Kongono tenjili kendemande ye naene kongono tepa konjinjilimo kinie kanopalie yunge ye ailimuni ‘Yuni kongono silioma sumbi sipe telemomonga yu kongono simbu kinie tepa konjimbe-monga na altopo konopu kimbu sipu naa molombo.’ nilimoye? Kendemande ye te aku sipe mele tepa konjipe molemomo kanopalie yunge ye ailimuni yu mako topalie yundu nimbendo: “Nuni kongono tenjili kendemandema pali nokonjiku enenga langi nongema ena mako toliomonga ene nangi moke teko sieni, nokonjiku moloi.” nimbe ‘yu tenga pulimo,.’*⁴³ Pe ye ailimuni kongono simumu kanu kongono tenjili kendemandemone mimi sipe tenjipe molopili ailimu kelepa omu liemo kendemandemo yu konopu sipili.⁴⁴ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kanu ye ailimuni

kanu kendemandemondo “Nanga mele nosilioma pali nuni nokonji.” nimbé.

⁴⁵ “Nakolo ɿye ailimuni kanu kemande yemondo nimbendo: “Nanga kemande yamboma pali nokonji.” nimbe tenga pulimo kinie, kanu kemande yemone “Nanga ailimu welea naa ombá.” konopu lepalie yuni nokonjilimo kemande yamboma kopene topa, langi nomba no tondoloma nomba kekelepa topalie, aku sipe tepa kenjipe molomu liemo ⁴⁶ walse kanu kemande yemo ‘Yunge ye ailimu ombá.’ nimbe naa pilipe ɿkongono sirimu mele naa tepa, walu tepa kenjipe molomba kinie ombá. Omba ɿkanu yemo tepa molomba mele kanopalie, yu paa kopene topa konjipelie, yunge ungumu pilku su siku kongono ambolko naa konjili yamboma ɿkolea keru, molemelena ‘Pupili.’ nimbe lipe mundumbe.

⁴⁷ “Kongono teli yambo te yunge ailimuni “I siku i siku tei.” nimbé ungumu sumbi sipe pilipelie ungumu ta nimbé, molo ‘Nikimu mele naa tembo.’ nimbe pilipe aku sipe pilipe lipe naa temba yambo kanumu yunge ailimuni pe yu mongo paa aisili simbe. ⁴⁸ Nakolo “Tei.” nimbé mele mimi sipe naa pilipelie we walu tepa kenjimbe yambomo yunge ailimuni mongo laye kolte mele simbe. Yambo mele aisili siringi lipe nosirimu yambomo “Pundu toko mele aisili si.” ningí. Yambo “Mele aisili nokoko moloi.” niringi yambomo “Kelko mele aisili si.” ningí.” ɿnirimu.ɿ

⁴⁹ “ɿNa lombili andolime,ɿ* na ya ma koleana tepe mundumbu orundu. Kanu tepemo isili ou welea nolkanje papu. Na konopu silke.**

⁵⁰ “Na no limbu ulu akumu na kinie wendo ombá. Ulu akumu isili ou wendo naa okomomonga na konopu umbuni tepili molio.” ɿnirimu.ɿ*

⁵¹ “ ‘Ya mana yamboma opa naa teko teluna kapola kapola molangi.’ nimbu orundu konopu lekemeleye? Aku molo. ‘Yamboma konopu lupe lupe pepili anju yando opa tou mele molangi.’ nimbu orundu. ⁵² Kinié kepe pe anjupe kepe ulke teluna pelemele yambomanga ɿmarene

nanga ungumu pilku molko marene nanga ungumu liku su siku molkolie,ɿ ene eneno opanale teko yambo te pakara ulke teluna peko, yepoko eneno molonge, talo eltelte molongele, yu mele mele molonge. ⁵³ Lapane malo kinie opa tepa, malone lapa kinie opa tepa, teluna kapola naa molongele. Anumuni lemenu kinie opa tepa, lemenuni anumu kinie opa tepa, teluna kapola naa molongele. Bamuni yunge malonga menu kinie opa tepa, malonga menuni bamu kinie opa tepa, teluna kapola naa molongele. ɿKanu yamboma kapola naa molonge.ɿ” nirimu.

⁵⁴ Aku nimbelle Yesusini liku maku toringimendo nimbendo: “Enene kolea kolopalie kupe tolemo kinie kanokolie “Lo ombá lemo.” nilimele kinie lo sike olemo. ⁵⁵ Pe kelepa ipulueli poporome topa, kombukandipi angilimo kinie kanokolie “Ena tondolo temba lemo.” ningu pilimele kinie ena sike telemo. ⁵⁶ “ɿNaa pilkimulu.” nilimele nakolo sike pilimele, yambo kolo toko topele mapele tolime!* Ene mulumu kinie ya mamu kinie kanokolie ‘kolea i sipe i sipe temba.’ ningu kanolemele nakolo kinié ɿna mana orundu kinie, wendo olemo uluma kanoko molkolie kanu ulumanga ulu pulumu naa pilimele. Aku nambemuna ɿlipe ora silimo mele, naa kanoko naa pilimeleye?” ɿnirimu.ɿ

⁵⁷ “Enene nambemuna uluma pilku apuruku ulu peangama pilku naa telemel-eye? ⁵⁸ Nu kote tenjimbe temba yambomo ‘Kapola kapola molambili ulu te teambo.’ ningulie welea teani. Aku naa tenu liemo nu kote tenjimbe yambomone nunge kote pilili yemo molombana memba pupe simbenje? Pe kote pilili yemone nu ka ulke nokoli yemo lipe simbe, yuni nu ka ulkena lipe mundumbe. ⁵⁹ Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Nu ka ulkena wendo onindu pundu paa pali tokolie mindi wendo animu. We manda wendo naa oni.” nirimu.

13

¹ Kanu kinie Yesusini ungu mane sirimuna moloringi yambo marene yundu temane toko sikulie ningindu: “Kolea Gallilli disiriki yambo marene Pulu Yemo

popo melema toko kalko molangi, Romo gapomano ye aili, Paillatene ene topa konjirimu.” ningu temane toringi.

² Aku temanemo toringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kanu kolea Gallilli yamboma aku siku mindili noringine pilkulie ‘Gallilli yambo moloringi lupe wemane ulu pulu keriteringi mele maniendopa, kanu mindili noringi yamboma ulu pulu keriteringi mele paa olandopa.’ konopu lekemeleye?”

³ Paa sike nane enendo “Aku sipe molo.” nikiru. Ya molkomele yamboma, ene ulu pulu keritелеmelema bulu siku munduku kelko konopu alowa naa tengi liemo ene aku siku toko konjingila.” nirimu.

⁴ Pe kelepa Yesusini temane te topalie nimbendo: “Kolea aili Jerusalleme sukundu kolea kanga Silloamo kouni takoli ulke aili olana te topa kalalu sipe topa manie mundupelie yambo tene eti* topa konjirimu koloringi. Kanu yamboma ‘Kolea aili Jerusalleme yambo lupe moloringimene pali ulu pulu keriteringi mele maniendopa, koloringi yambomane ulu pulu keriteringi mele paa olandopa.’ konopu lekemeleye?”

⁵ Paa sike nane enendo ‘Aku sipe molo.’ nikiru. Ya molkomele yamboma, ene ulu pulu keritелеmelema bulu siku munduku kelko konopu alowa naa tengi liemo ene aku siku kolangela.” nirimu.

⁶ Aku nimbelle kelepa ungu iku te topalie enendo nimbendo:

“Ye tene unju piki te yunge unju waene poniena umbu lerimu. Pe ‘Piki mongo tomba.’ nimbe omba kanorumu kinie te naa torumu.”

⁷ Piki mongo te naa torumuna yunge unju waene ponie tapu yemondo nimbendo: “Pilie. Ponie talo yepoko pea i unju piki angilimomonga ombo kanorundu nakolo piki mongo telu kepe naa torumu kene yuni ma kopongo we nolemo kene peko toko ele tei.” nirimu.

⁸ Ponie pulu yemo aku sipe nirimu kinie ponie tapu yemone yundu pundu topa nimbendo: “Ailimu, i ponie telumu mindi aku unjumu we angilipili. ‘Unjumu akopa mongo topili.’ nimbu unju puluna era tepo, ma mundupu, kongi le

lipu mundupu, teambo.”

⁹ Pe nekendo poniemonga mongo tomu liemo papu. Naa tomu liemo kamu peko tani.” nirimu.”

¹⁰ Walse, Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tenga* Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke tenga suku Yesusi pupelie yamboma ungu mane sipe molorumu.”

¹¹ Akuna ambo te molorumu, yu kuru topa bulu langorumuna ola angilipe sinio simbendo perepa molorumu. Yu aku sipe molopili ponie tene eti omba purumu.”

¹² Yesusini kanu ambomo kanopalie yundu “Oi.” nimbelle nimbendo: “Ambomo, nu kuru torumumu topa kelepili.” nimbelle

¹³ ambomo kini ambolorumu kinie yu tamburembu sumbi sipe ola angilipelie Pulu Yemo kapi nirimu.

¹⁴ Nakolo kanu ulkemo nokorumu yemo yuni Yesusi, koro mololi, wale Sambatemonga yambo tepa konde lirimuna kanopa keritелеkanopalie akuna maku toringi yambomando nimbendo: “Kongono wale talo pakara lemomonga ‘Konde pamili.’ ningu onge manda. Koro mololi, Sambate walemonga manda molo.” nirimu.

¹⁵ Yemone aku sipe nirimu kinie Yesusini nimbendo: “Ene topele mapele toli yema,* alieli, koro mololi, wale Sambate wendo olemo kinie ene pali yu mele mele enenga kongi kao molo kongi dongi langi nomba molorumuna moki lelko no olemo kolea tenga ‘No nopili.’ ningu mengo pulimele kanumu.”

¹⁶ Ene enenga kongime Sambate walemonga papu moki lelko nokolemele kene i ambomo Sambate walemonga papu lipu taponjikirula. Kongimu maniendopa mele, ambomo olandopa mele kanumu. Akumunge i ambomo, yu Eporayamone kalopa lirimu ambo te, kurumanga nomi, Setenene* yu ponie tene eti ka mele sirimu ambomo Sambate walemonga moki lepo nokokoromo tepo kenjikiruye?” nimbe walsirimu.

¹⁷ Yuni aku sipe nirimu kinie kanu ungumuni yu terimu mele kanoko keritелеkanoringime olie poloringi nakolo we

yambomane yu ulu tondolo peangama terimu kanokolie konopu aili teko siringi.

¹⁸ Kanu kinie Yesusini ‚yambomando,‘ kelepa nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba,* mele nambolka mele kanu silimu lembaye? ‘Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo mele piliengi!’ nimbu akumu nambe tepo nimbu simbuye? ‚Nimbu siembo.‘ ¹⁹ Akumu i sipe mele: Ye tene yu unju masetete umbu te lipe yunge poniena umbumu mundurumu kinie kanu unju umbumu wendo omba ai lepa unjumu angilirimu kinie aku unju-munge kolamanga kerama ongo peringi. Pulu Yemo ye nomi kingi molomba mele aku sipe.” nirimu.

²⁰ Aku nimbelle kelepa walsipe pilipelie nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba mele pilingi nambe tepo nimbu siemboye? ‚Nimbu siembo.‘ ²¹ Akumu i sipe mele: Ambo tene yu langi pillawa akoli mele isi* wallo kolte lipelie pillawa aisilinge mundurumu kinie pillawa pali akorumu. Pulu Yemo ye nomi kingi molomba mele aku sipe.” nirimu.

²² Aku sipe nimbelle pe Yesusi kolea aili Jerusalleme pulimo aulkena pumbe pupelie kolea ailime kinie kangama kinie pupe, akumanga moloringi yamboma ungu mane sirimu. ²³ Kanu yambomanga tene yu walsipe pilipelie nimbendo: “Ailimu, mindili nomolo aulke molemolona Pulu Yemone yamboma lipe taponjipe wendo lipe yu kinie molko konjingi aulkena lipe monjimbe* yamboma wallotolo mindiye?” nimbe walsirimu.

Pilipelie yuni enendo nimbendo: ²⁴ “Ulke kerepulu paa kanga si niline yambo aisili ongo suku pungindu perenge. Akumunge ‘Kanu kerepuluna ene ongo sukundu puku molongendo mindili siku pangi.’ nimbu nikiru.*

²⁵ Ulke pulu yemone ola angilipe kune anjimbe kinie ene pena molkolie ningimuni, kune toko walsikulie ningindu: “Ailimu, olio nu kinie pea molamili wamili kene olionga kune linji.” ningi kinie yuni enendo nimbendo: “Enenga imbime na

naa pilipu ene kepe enenga koleama kepe na naa kanolio.” nimbé.

²⁶ “Yuni aku nimbé kinie enene yundu ningindu: “Nu pea ga norumulu. Olionga koleamanga nu ongolie olio ungu mane sirinu.” ningi.

²⁷ “Nakolo yuni enendo nimbendo: “Ene niembo piliei. Enenga imbime na naa pilipu enenga koleama na naa kanolio. Ene ulu pulu keru teko molemele yamboma pali na moliona anju pai.” nimbé. ²⁸ Akuna ulsu molkolie ene ‚anda kolepali,‘ Eporayamo kinie, Aisake kinie, Jekopo kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema pali kinie, ene Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana sukundu molonge kanokolie ene eneno akuna ulsu molonge kanokolie ene eneno mumindili kolko kola teko mini wale mundungi.” nirimu.*

²⁹ Isirele yamboma ene Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana sukundu ene manjiku naa pungí ‘Piliengi!’ nimbelle yuni kelepa nimbendo: “Ma koleana pali yambo mare Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana sukundu puku Pulu Yemo pea langi nonge. ³⁰ Pilieme. Akilku olemele yambo mare Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana sukundu kumbi lelko pungí. Kumbi lelko oringi yambo mare akilku pungí.” nirimu.*

³¹ Walse, Yesusi ou Jerusalleme naa pupelie kolea tenga ungu nimbe molorumu kinie Parisi ye marene* ongo yundu ningindu: “‚Ye nomi kingi, Erotene ‘Nu topo konjembo.’ nimbe molemo kene nu ya naa molkolie tenga kowa pui.” niringi.

³² Yesusini enendo nimbendo: “Na tomba tekemo yemo, yu kolo topa konopu keru peli owa takara pokisi* mele akumu molemona i ungumu puku ningu sipai.” nimbelle nimbendo: “Kinié mele kepe opali talu mele kepe kuruma yambomanga konopuna pelemoma makoropo, kuru toli yamboma tepo konde lipu, molopolie laye pe mele na kongono tepo moliomo pora simbu. ³³ Nakolo Jerusalleme pumbundu kinié kepe opali

talu kepe na we kongono telipu pumbu. Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te kolea aili Jerusalleme ulsukundu manda naa kolomba kene, na Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipulie yamboma nimbe silimo yemo molio kene, na Jerusalleme ulsukundu manda naa kolombo." nirimu.*

³⁴ nirimu. *
³⁴ Aku nimbelle Yesusini Jerusalleme moloringi yamboma yu kondo kolopa akumundu ungu te nimbelle nimbendo: „

„O Jerusalleme, yamboma, Jerusalleme, yamboma, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma piliku yamboma ningu siringi yema toko konjiku, yuni ene molemelena lipe mundulimo yema kouni toko konjiku telemele yamboma, kera gulta anumumuni yunge waloma lipe yunge kongona lopi tepa nokolemo mele nane wale aisili ene aku sipu nokolka nakolo eneno „Molo.” niringi.

³⁵ Akumunge pilieme. „Opa touna ene tonge onge kinie Pulu Yemone altopa ene naa nokopa naa lipe taponjimbemonga, opa toumane ongo sike toko munduku enenga koleamo kinie enenga ulke tembelemo kinie kamu toko kalongemonga ene ku penge.* Nane ene ungu te pea nimbu sikiru: Ene Jerusalleme yamboma, enene nando

„Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna okomo yemo

imbi ola molopa, molopa konjipili.”**
 ningi walemonga na altoko kanonge. Ou molo.” nirimu.

14

¹ nirimu. *
¹ Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tenga* Parisi ye aili tenga ulkena Yesusi langi pea nongendo purumu. Omba molorumu kinie pea langi nongo moloringi yemane yu nemo nemo ningu kanoko moloringi. ² Yunge kumbikere na ye kangari akorumu te molorumu. ³ Pulu Yemonga ungu manemanga puluma piliku konjiringi yema kinie, Parisi yema kinie,* ene Yesusini walsipelle nimbendo: „Koro mololi, wale Sambate kinie kuru toli yambo te tepo konde

limelkanje kapola molo molo ye?” nirimu. „Pulu Yemonga ungu manemanga sukundu nambolka nimbe molemoye?” nirimu. ⁴ Nakolo yundu ungu te pundu toko naa ningu we moloringi. Kanu kinie yuni kanu yemo lipe tepa konde lipelle yundu „Pui.” nirimu.

⁵ Aku tepelle Yesusi yuni pea moloringi yambomando nimbendo: „Ene moloringi yambomanga ye tenga kango te molo kongi kao te Sambate wale tenga no muru tenga manie tomu liemo kanu yemone yunge kangomo molo kongi kaomo tamburembu wendo naa limbeye?” nirimu.* ⁶ Aku nirimu pilkulie „Olione „Sambate wale tenga kango molo kongi kao wendo limbe akumu papu.” nimulu liemo yuni „Yemo papu Sambate walemo kinie lipu taponjikiru.” nimbe.’ ningu pilkulie ungu te pundu toko ningi aulke te naa lerimu.

⁷ Parisi ye ailimunge ulkena langi nongendo oringi yamboma ye ailimonga polo kumbikundu ‘olio molamili.’ ningu konopu siku moloringi* kanopelle Yesusini ene ungu mane sipelle nimbendo:

⁸⁻⁹ „Ye tene nu kinie yambo mare pea „Langi namili wai.” nimbé kinie nu ongolie ye ailimonga polo kumbikundu tenga puku naa molani. Nu kanu polomonga moloni kinie pe ye aili te yu imbi olandopa molomba ye te yu kepe „Langi pea namili oi.” nimbé ye te ombá kinie ulke pulu yemone nundu nimbendo: „I ye ailimu nu moleno polo akuna molopili polomo si.” nimbé kinie nu pipili kolkolie polo te lupe, namba naa leli yambomanga polo tenga puku moloni.

¹⁰ „Akumunge, ye tene nundu „Langi pea namili oi.” nimbé kinie yunge ulkena puku namba naa leli yambomanga polo tenga puku molani. Akuna moloni kinie ulke pulu yemone nu molonine omballe nundu nimbendo: „Ano, i polona naa molko ye ailimonga polona ongo moloi.” nimbé kinie langi pea nongo molonge yambomane nu kinie temba mele kanokolie nu ‘Ye ailimu.’ ningu kanonge.” nirimu.

11 “Yambomane eneno imbime ambolko ola limele yamboma, Pulu Yemone, topa manie mundumbe, nakolo yambo eneno toko manie mundulimele yamboma yuni enenga imbime ambolopa ola limbe kanumu.” nirimu.*

12 Kanu kinie Yesusini ulke pulu yemondo nimbendo: “Nu yambomanga langi kalonjikulie nunge pulu lemoma kinie, nunge angenali kinie, ye kamakoma kinie enendo ‘Langi pea namili wai.’ ni naa nieni. ‘Enene walse altoko pundu mele toko, nando ‘Langi pea namili oi.’ niengi.’ ni naa nieni, molo!

13 Nu yambomanga langi kalonjikulie yambo koropama kinie, kimbu ki lkinuwa tambulurumu yamboma kinie, kimbu keru lerimuna mimi siku aulke naa andoringi yamboma kinie, mongo keru lerimu yamboma kinie enendo ‘Langi pea namili wai.’ nieni. 14 Enene aku langime pundu paa manda naa tongemonga nu konopu siku molko konjini. Walse konopu sumbi nimbe pepili molemele yamboma kolko lomboroko ola molonge aku walemonga ya nikiru mele nu aku siku tenimunge mele kalomba lini.” nirimu.

15 Parisi yemonga ulkena Yesusi pea langi nongo moloringi ye tene Yesusindu nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana* langi nomolo yamboma, ollo, malo.” nirimu. 16 Nakolo Pulu Yemonga Isirele yamboma Yesusi yunge ungumu naa pilku liku su siringimunge mulu koleana puku naa molonge pilipelie yemone nirimu ungumu pilipelie Yesusini ungu te pundu topa ungu iku te topalie nimbendo:

“Ye tene ‘Yambo aisili pea langi namili kalambo.’ nimbelie yambo aisilindu “ ‘Langi kalopolie namili wai.’ nimbú kinie wangi.” nimbe, nimbe mundurumu. 17 Langi nonge enamo wendo orumu kinie yunge kendemandemondo nimbe mundupelie nimbendo: “Oi “Langi pea namili wai.” nirindu yambomando “Kinié enamonga langi kalonjindu kene namili wangi.” nipui.” nirimu.

18 Nakolo ene pali naa ongendo yu mele mele “Takaraki lekemo kene naa omolo.” niringi.

Tene nimbendo: “Na ma konde te topo tondumu kanopumbundu na naa ombó kene ninji.” nirimu.

19 Tene nimbendo: “Nane kongono teli kongi kao rureponga talo topo tonduma pupu kanopumbundu manda naa ombó kene ninji.” nirimu.

20 Tene nimbendo: “Kinié mindi ambo lindumunge na manda naa ombó.” nirimu.

21 ‘Aku siku niringi kinie pilipelie, kendemandemo kelepa yando ombalie niringi mele yunge ye ailimu nimbe sirimu.

Kanu kinie ulke pulu yemone mumindili kolopalie kendemandemondo nimbendo: “Nu welea lkisiku puku, i kolea ailimunge aulke ailimenga kinie aulke kangamanga kinie puku, yambo koropama kinie kimbu ki lkinuwa tambulurumu yamboma kinie, mongo keru lerimu yamboma kinie kimbu keru lerimuna mimi siku aulke naa andoringi yamboma kinie, ene liku mengo oi.” nirimu. 22 Kendemandemone aku tepalie kelepa omba nimbendo: “Ailimu, ninu mele tendu nakolo langi noli polona kolea mare we lemola.” nirimu.

23 Kanu kinie Ailimuni yunge kendemandemondo nimbendo: “Aku tekemo kene nu altoko puku, kolea ailine ulsu puku aulke ailimenga kinie aulke paka makamanga puku, yambo kanoko lenjinime pali mengo wani. “Molo.” ningi yamboma kepe karaye teko mengo wani. Nanga ulkemo si nipili kene aisili wangi.” nirimu. 24 “Paa tambu ya kana. Na paa sike ene nimbu sikirumu: Nane pulu pulu “Langi pea namili wai.” nimbu, nimbu mundurundu yambomanga telu kepe paa naa ongo langi nonge. Paa molo.” nirimu.” nimbe, Yesusini aku sipe ungu iku te torumu.*

25 Yesusi aulkena omba purumuna yambo aisili liku maku toko yu lombili andoringi kinie yu we angilipe topele topa kanopalie enendo nimbendo: 26 “Yambo tene na lombili ombando na olandopa

konopu naa monjipelie na lombili manda naa ombá. Yunge lapa kinie, anumu kinie, menu kinie, ambolangoma kinie, angenupili kinie, kemulupili kinie, yu yuyu kepe, ene pea olandopa konopu monjipe, na manjipe konopu naa monjipelie na lombili manda naa ombá.
²⁷ Yambo tene 'Yu lombili pambo.' nimbelie yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando 'Na yu lombili pumbundu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.' naa nimu liemo na lombili manda naa ombála.*

²⁸ "Enenga ye tene ulke aili tondolo te takombando yu ou naa takopalie kanu ulkemonga konopu lipe mundupelie yuyu nimbendo: 'Ulke takopo pora simbumunge kou mone manda nosilionje molo molo tombanje?' nimbe pilipelie 'Nanga kou mone manda nosindu liemo manda takombo.' konopu kimbu sipe naa molombaye? 'Aku sipe temba kanumu.'
²⁹ Yu aku sipe ou naa telkanje pe yu kanu ulkemo takombando unju pote mindi topo topa lipe polopalie pe kou mone molo tomba kinie kamu manda naa takopa pelka. Akumunge yambomane yu ungu taka tonjiku tae tenjilimelka.
³⁰ Enene tae tenjiku ungu ururumi toko ningindu: "I yemo ulke aili tondolo te takomba takorumu nakolo yunge kou mone molo torumuna yu manda naa takopa pora sirimu." ningu tae tenjilimelka.

³¹ "Te walsikirula. Enenga ye nomi tenga talapemo kinie ye nomi kingi tenga lupe talapemo kinie opa tengele kinie te yu tomba temba, te yunge koleana we molomba. Ene omba tomba ye nomi kingimu yu opa teli ye tuwendi tausini memba ombá. Nakolo we molomba ye nomimu yunge opa teli ye tene tausini mindi molonge. Kokele tonge onge kinie we molomba ye nomimu yunge yema walsipe pilipelie nimbendo: "Olio opa teli ye tene tausini mindi molopolie olio ongo tonge yamboma anju manda tamili molo moloye?" ni naa nimbéye? 'Aku sipe manda manjipe pilipe molomba kanumu.'
³² Kanu kinie

kanu ye nomi kingimu yuni 'Olione ene anju manda naa tamili.' nimbe pilimu liemo yunge ye mare lipelie, ye tuwendi tausini memba ombá ye nomimu aulke suluna ombámonga "Pai." nimbe lipe mundupelie nimbendo: " 'Opa naa tepo we taka lepo molamili kene nane nambolka ulu te teamboye?' ningu walsiku pilipai." nimbé." 'nirimu.'

³³ 'Ungu ikutolo topa kelepelie nirimumuni, pe ungu ikutolonga ye talone telembelka melemonga ungu pulumu ene nimbe sipelie nimbendo: " 'Kanu yetolone telembelka, aku sipe mele enenga yambo te yuni 'Na lombili wambo.' nimbelie yunge melema pali kinie, yunge yamboma kinie, yunge kou mone kinie, yunge kangi kinie, aku melema mindi konopu monjipe na olandopa konopu naa monjilimo yambomo na lombili manda naa ombá.'"* 'nirimu.'

³⁴ 'Aku nimbelie kelepa nimbendo: "Api kusa akumu mele peangamo nakolo yu songo naa temba kinie 'Yu kelepa songo tepili.' ningu ulu te manda temoloye?"
³⁵ Kanu api kusa songo naa telimu nambe temoloye? 'Poniena lipu mundumulú kinie langi manda naa ombá; yu ma kopongo te molo.' nimbu kanopolie we ele temolo.'"* 'nimbelie,

"Yambo komu peo lemba yambomane i nikiru mele piliei." nirimu.

15

¹ Kou takisi lili yema kinie ulu pulu kerime teli ye wema kinie ene pali Yesusinge ungu pilingindu yu molorumuna nondoko oringi. ² Parisi yema kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie enene aku teringi mele kanokolie konokono ningu ningindu: "I yemo yu tepa kenjikimu. Ulu pulu kerime ambololi yamboma "Pea molamili wai." nimbelie, langi alieli ene pea nongo molemelela." niringi.

³ Yesusini ene aku siku niringi pilipelie 'i ungu ikuma ene topa sirimu.' Ungu iku imu topalie nimbendo:

⁴ "Enenga ye tene kongi sipisipi* pape paono monjilke kinie te talopa lelkanje

yuni sipisipi po paono tene kelepa nani wema kolea ku leline molangi kelepa pupe, talopa lelka sipisipimu kanopa limbendo korolipe naa pulkeye? „Korolipe pulke.”⁵ Pe kanopa lipelie yuni konopu sipe apu topa ulkendo memba pulke.⁶ Kanu kinie ulkendo ombalie yemone yunge pulu lemo yambomando kinie yunge ulke kere pongolo pelemelka yambomando kinie walsipelie nimbendo: “Nanga kongi sipisipi* talopa lemumu kanopo lindu kene pea konopu sipu molamili wai.” nilke.” „nirimu.”

⁷ „Nimbelie ungu ikumunge pulumu nimbe para sipelie nimbendo:,” “Nane ene ungu te nimbu sikirumu: Yambo konopu sumbi nimbe pepili molemele yamboma aku siku molemelena ene ulu pulu kerime munduku kelko konopu alowa tenge aulke te naa lemo kanumu,* kanu yamboma mulu koleana angellomane konopu we silimele. Nakolo sipisipi nokoli yemone yunge sipisipi talopa lelimu kanopa lipelie paa olandopa konopu silke mele aku sipe ulu pulu keru ambololi yambo te yunge ulu pulu keru telemoma pilipe keru pilipe mundupe kelepa konopu alowa tembamonga angellomane paa olandopa konopu singi.” „nirimu.”

⁸ „Nimbelie kelepa ungu iku te pea topalie nimbendo:,”*

“Te i walsikirula: Ambo te kou mone suruli mele engaki rureponga talo nosipelie nilkemone, pe kanu kou suruli mele te manie pulkenje yu tepe llame kandopa ulke puri memba kanopa limbendo naa korolkaye? „Paa korolkamo.”⁹ Kanu kinie kanu koumu kanopa lipelie yunge pulu lemo yamboma kinie yunge ulke kere pongolo pelemelka yamboma kinie walsipelie nimbendo: “Nanga kou mone suruli manie pumumu kanopo lindu kene pea konopu sipu molamili wai.” nilke.

¹⁰ “Nane ene nimbu sikirumu: Kanu ambomo konopu silke mele aku sipe ulu pulu keru ambololi yambo te yunge ulu pulu keru telemoma pilipe keru pilipe mundupe kelepa konopu alowa tembamonga Pulu Yemonga angellomane konopu singi.” nirimu.*

¹¹ „Aku nimbelie, Yesusini kelepa „ungu iku yepoko sipemo pea topa ye ailime mane sipelie,”* nimbendo:

“Ye te, yunge kango talo moloringili.¹² Walse akiliomone lapando nimbendo: “Tara, nu kolonimunge monge melema isili ou moke teko na sini mele sieni.” nirimu kinie kanu yemone yunge nosirimu melema moke tepalie yunge kangotolo sirimu liringili.

¹³ Kanu melema elte sirimu kinie akiliomo wale pokore mindi molopalie, pe mele sirimuma pali lipe memba aulke sulu tenga purumu. Aulke sulu pupelie nirimumuni, kolea tenga pupe molopalie yu ‘Langi peangama nambo.’ nimbe, ‘Mulu wambale peangama pakambo.’ nimbe kou mone aili tepa pulimo melema topo topa lipe panjipelie, ‘No nambo.’ nimbe topo topa lipe, ‘Amboma pea peamili.’ nimbe kou mone sipe, aku telipe purumu kinie yunge kou mone melema pali pora nirimu.

¹⁴ Yunge melema kinie kou mone kinie pora nirimu kinie yu paa koropa purumu. Kanu kinie yu molorumu koleana engele aili tepa lerimu kinie yu melema pali molo torumu kinie yu paa engelene kolorumu.¹⁵ Yu engele terimuna yu kanu kolea pulu ye te molorumuna pupe “Kou kongono te teambo si.” nimbe mawa terimu kinie yuni nimbendo: “Kapola, nanga kongi tapu tenjiku langi nurupuluma ‘Nangi.’ ningu liku si.” nirimu.¹⁶ Ga kiluma kinie konapa buluma kinie kongi sirimuma ‘Nambo.’ nimbe pilipe molorumu nakolo yu te naa siringi.

¹⁷ Kanu kinie pe yu konopu lipe mundupe pilipelie yu yuyu nimbendo: “Taranga kongono tenjilimele yamboma ga aisili nongo olo telemo nakolo na ya engelene kolopolie kamu kolombo tekero.

¹⁸ Akumunge na pupu Tara molemona pupulie yundu nimbundu: “Tara, nu kinie Mulu Koleana Molemo Yemo kinie nane tepo kenjirindu.¹⁹ Na kango kerimu kene nunge marena molombo kapola naa temba kene nunge kongono ye te molambo.” nimbú.’ nimbe pilirimu.²⁰ Aku nimbe pilipelie yu molorumu

koleamo mundupe kelepa, lapa molorumuna pumbe purumu.

Yu ulkendo pumbe purumu kanu kinie yunge lapane yu sulu tepa orumu kanopalie yu kondo kolopa lkisipe pupe yu kangulurumu.

²¹ Kanu kinie kangomone lapando nimbendo: “Tara, nu kinie Mulu Koleana Molemo Yemo kinie nane tepo kenjirindu. Na kango kerimu kene nunge marena molombo kapola naa temba kene nunge kongono ye te molambo.” nirimu.

²² Aku sipe nimbe molorumu kinie lapane yunge kongono tenjiringi kendemande yemando nimbendo: “Welea puku nanga mulu wambale peangamo liku mengo ongo yu pakonjiku, ki ongi te liku yunge kine monjinjiku, kimbu su liku yunge kimbuna monjinjeyo. ²³⁻²⁴ Aku tekolie kongi kao walo ailimu toko kalonjiku molombolona mengo wai.” nirimu. “Nanga kangomo yu koronga ou purumu, ‘Yu kolorumunje.’ nimbu pilirindu nakolo kinié yu kelepa okomo. Yu ou pupe tepa nema lirimu nakolo kinié altopa okomo kanopo likimulu kene konopu sipu kongi kao nombo molamili.” nirimu kinie ene aku siku konopu siku kongi nongo moloringi.

²⁵ Nakolo yunge kango komomo poniena kongono tepa molopalie pe ipupini ulkendo ombá orumu kinie ene konopu siku musiki toko denisi teko moloringi ungumu pilipelie ²⁶ yuni kongono kendemande ye tendo “Ungu te niembo oi.” nimbelie nirimumuni, yundu walsipelie nimbendo: “Ulu tekemelemo nambemuna tekemeleye?” nimbe walsirimu.

²⁷ Kanu kongono kendemande yemone yundu pundu topa nimbendo: “Angena omuna laniene kanopa yu manda mele molopa ulu te naa tepa omuna kanopalie konopu sipe “Kongi kao walo ailimu namili.” nimbe topa kalomu.” nirimu.

²⁸ Aku sipe nirimu pilipelie komomo yu mumindili kolopalie “Na ulkena suku paa naa pumbu!” nirimu.

Aku nirimu pilipelie lapane wendo omba yundu nimbendo: “Olio pea

konopu sipu molamili oi.” nimbe mawa terimu kanu kinie

²⁹ lapando pundu topa nimbendo: “Pilie! Na alieli, ponie aisili, nunge kongono tenjipu molopolie nu nilino unguma alieli pilipu lipu tenge panjipu, walse kepe nunge ungu te karaye naa tepo molio nakolo nuni nando walse kepe kongi meme walo te ‘Kangoma kinie pea konopu siku nongo molangi.’ ningu naa silino. ³⁰ Nakolo kinié nunge kango te omba, yuni ambomando “Na pea peambili kou mone siembo.” nimbe nunge kou mone ene sipe pora sirimu, kanu kangomo omu kinie nu konopu siku ‘Kongi kao walo ailimu namili.’ ningu tonu lepamo.” nirimu.

³¹ Lapane yundu pundu topa nimbendo: “Kangomo, nu kinie na pea alieli molembolo kinie nanga melema pali oltonga. ³² Nakolo kinié angena kolorumu kanumu altopa omu. Yu ou pupe tepa nema lirimu, kinié kelepa omu kanopo likimulu kene olio papu konopu sipu musiki topo langi nombo molkomolo.” nirimu.” ,nimbe Yesusini, nirimu.*

16

¹ ,Aku nimbelie, Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo:

“Walse ye kamako te molorumu kinie yunge mele nosirimumanga nokoli ye te molorumula. Walse yambo marene kamakomo molorumuna ongo, yunge melema nokonjili yemone terimu mele ongolie yundu ningindu: “Nunge mele nosilinomanga nokonjili yemone nu tepa kenjipe, nunge melema ‘We manie pupili.’ nimbe yu akuma nokopa naa konjilimo.” niringi.

² Aku niringi pilipelie kamakomone kanu yemondo ‘Oi.’ nimbelie yundu iri topa nimbendo: “I ungu nambolka ungumu nikimiliye? Nuni nanga melema teko kenjilino mele níngi kinie pilipulie nuni nanga melema terinu teleno mele bokuna toko, yando sikulie pe pani. Nu nanga melema altoko manda naa nokani. Nu makorombo.” nirimu.

³ Kanu melema nokonjili yemo yuyu nimbendo: “Apa! Kinié nambe teamboye? Nanga ailimuni nanga kongono teliomo wendo lipe na makoromba tekemo kene na nambe teamboye? Na ma akumbundu tondolo naa pulimona aku kongonomo manda naa tembo. Yamboma langi mawa tembondo pipili kolombo.

⁴ Akumunge na tembo mele kinié pilipero. „Nanga ailimuni pundu anjirimu yamboma lipu taponjipulie enendo ‘Pundu ekendo mindi tangi, ekendo manie pupili.’ nimbú kinie, pe na makoromba kinie kanu yambomane na konopu siku liku taponjikulie nando “Pea peamili oi.” ningí.” nimbelle nirimumuni,

⁵ yunge ailimuni pundu anjirimu yamboma ‘Yu mele mele wangi.’ nimbe kumbi lepa orumu yemondo nimbendo: “Nanga ailimuni nu kinie nambolka mele pundu anjirimuye?” nimbe walsirimu kinie

⁶ yuni pundu topa nimbendo: “Wele mingi pape paono pundu anjirimu.” nirimu kinie

kamakomonga melema nokonjili yemone yundu altopa nimbendo: “Pundu anjili bokumu i sikiru; ya manie molko, pape paono toko monjiringi gomomo ora toko ele tekolie kolo wangoko gomo kondena wele mingi tu paono tene welea toko monji.” nirimu.

⁷ Yunge bulkundu orumu yemondo nimbendo: “Nanga ailimuni nu kinie nambolka mele pundu anjirimuye?” nimbe walsirimu kinie

yuni pundu topa nimbendo: “Rasi witi wale pape paono pundu anjirimu.” nirimu kinie

melema nokonjili yemone yundu altopa nimbendo: “Pundu anjili bokumu i sikiru; ya manie molko, rasi witi wale pape paono toko monjiringi gomomo ora toko ele tekolie kolo wangoko gomo kondena rasi witi wale po paono welea toko monji.” nirimu.

⁸ Yu aku terimu pilipelie ye kamako ailimuni kanu tepa kenjili yemo yu kapi nirimu. Yunge melema sike wa mele lipe

tepa kenjirimu nakolo yunge pilipe konginjilimu paa olandopa perimu pilipelie yu kapi nirimu.

“Ya mana molko, Pulu Yemo konopu naa monjilimele yamboma, enenga pilipe konginjilimu paa olandopa; pa teline molko Pulu Yemo konopu monjilimele yamboma enenga pilipe konginjilimu maniendopa. We yambomane yambo te kinie kou kongono tengendo, molo ulu te tengendo aulkemo sumbi siku kanoko akisiku konjilimele; pa teline melemele yamboma aku sipe tondolomo manien-dopa pelemo. We yamboma aku siku molemelemonga „ye ailimuni tepa kenjili yemo aku sipe kapi nirimu.” „nimbe Yesusini nirimu.”

⁹ “Nane enendo nimbu siembo: Kinié ya mana molkolie mana melema liku ‘Yamboma nunge angenali mele molangi.’ ningu nunge mele nosilinomanga ene liku taponjeni. Pe melema pora nimbé kinie nu kolea peanga kamu kamu lembana puni kinie akuna molongemane nundu “Ya kamu pea molamili.” ningí.” „nirimu.”

¹⁰ “Yambo tene yambo tenga mele layetolo nokopa konjinjilimo kinie kanopalie ‘Mele aisili simbu kinie nokopa konjinjimbe lemo.’ nilimo. Yambo tene yambo tenga mele layetolo nokopa konjinjilimo kinie kanopalie “Mele aisili simbu kinie nokopa konjinjimbe lemo.”

¹¹ Nuni ya mana nosilimele melema nokoko naa konjinu liemo nu paa sike mele aisili peanga lupema, Pulu Yemone silimo mele aisili peangama, ‘Nokonjeni.’ manda naa nimbé. „Ya mana nosilimele melema maniendopa, Pulu Yemone silimo mele aisili peanga lupema olandopa kanumu.” ¹² Nuni ya mana nosilino melema paa sike nunge molo, kanu melema Pulu Yemonga. Akumunge nuni yunge melema nokoko naa konjinjinu liemo pe yuni ‘nunge noseni.’ nimbe simbe tepa molemo melema manda simbeye?

¹³ “Kendemande yambo teluni ye aili talonga kongono lipe tere lepa manda naa tenjimbe. Ye aili te konopu keru panjipe, te konopu monjimbe. Molo aku naa temu

liemo ye aili tenga ungu nimbéma paa konopu sipe pilipe lipe kongono nimbéma tondolo mundupe tenjipe, te konopu keripanjipe yunge ungu nimbéma ta nimbé. Yambomane Pulu Yemonga kongonomo kinie Kou Monemonga kongonomo kinie liku tere lelko manda naa tenjingí." nirimu.*

¹⁴ Yesusini aku sipe nirimu pilkulie Parisi yema ene kou mone kepe melema kepe konopu paa aisili monjiringimunge yuni ungu nirimumu liku su siku tae teringi kinie

¹⁵ Yesusini enendo nimbendo: "Ene eneno i siku ningindu: 'We yambomane olio Parisi yema konopu sumbi sipe pepa, peangama molemolo kanoko niengi.' ningu molemele nakolo enenga konopuna paa sike pelemo mele Pulu Yemone kanopa molemo. Mana yambomane kanokolie 'Mele paa peanga, mele paa olandopamo.' nilimele melema Pulu Yemone kanopa keripanjipe." nirimu.

¹⁶ "No Linjili, Jono ou mana naa omba molopili Pulu Yemone yamboma 'Teai.' nirimu mele Pulu Yemonga ungu manema yando nimbe sirimu ye, Mosisini torumu bokuma kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane boku toringime kinie, kanu bokumanga molorumu, yandopa yandopa mane siku yamboma ningu siringi.* Nakolo kinié, Pulu Yemone omba ye nomi kingimu molopa yamboma nokopa konjimbe temane peangamo topo silipu andolemolo. Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba yambo talapena** sukundu puku molongendo yamboma ekelepa teko pulimele. ¹⁷ Mulu kinie ma kinie walse manda pora nimbé nakolo Pulu Yemone ungu manema Mosisini yando nimbe sipe boku torumu bokumanga molemo ungumanga imbi torumumanga imbi telu paa wallo kolte kepe manie manda naa pumbe.* Pulu Yemonga ungu manema pali lepa mindi pumbe." nirimu.

¹⁸ "Ye tene yunge ou limo ambomo makoropa "Kamu pui." nimbelie kelepa

ambo te limo kinie aku yemone wa ulu kerinele telemo. "Pui." nimbe makorolemo ambomo pe ye tene yu limo kinie kanu yemo kepe wa ulu kerinele telemola." nirimu.

¹⁹ Nimbelie Yesusini kelepa temane te topalie nimbendo:

"Ye kamako te molorumu. Yunge wale pakoli paa peanga kou paa olandopa pulime pakopa, alieli yunge ulkena langi peangama mindi nomba perimu. ²⁰ Ye koropa te molorumula, kanumunge imbi LLasirasi. Yu enamanga taki taki 'Kamakomone yu kondo kolopa kou mone te molo langi te simbenje.' ningu yunge ulke kerepuluna 'Molopili.' ningu mengo ongo monjiringi. Yunge kangime pali ereli terimu. ²¹ Aku erelime owamane ongo pene mane leringi. Yu 'Kamakomonga langi pundu manie pumbema lipu nombó.' nimbe molorumu.

²² Pe walse koropamo kolorumu. Kolorumu kinie angellomane yunge minimu liku, Juda yambomanga pulu pulu anda kolepa, Eporayamo molorumuna mengo puringi. Kamakomo kolorumula. Yambomane yu ono teringi. ²³ Kanu kinie yu tepe koleana mindili nomba molopalie, yuni mongone olando sipe kanopa aulke suluna Eporayamo kanopa LLasirasi pea moloringili kanorumu. ²⁴ Kanopalie ungu te tondolo mundupe nimbendo: "Toto Eporayamo, na kondo kolkolie 'LLasirasini nona ki sundumu manie mundupelie 'Nanga alimbeluna koma lepili.' nimbe tenjipili.' ningu yu yando munduyo. Na i tepemonga paa mindili nombo molio." nirimu.*

²⁵ Nakolo Eporayamone yundu nimbendo: "Toto, ou moloringili mele pilie! Elte mana moloringili kinie nu mele aisili nosiku kapola molorunu; LLasirasi yunge mele kerime nosipe, molopa kenjirimu kanumu. Pe kinié yu konopu peanga pepili molemo, nu mindili nongo moleno. ²⁶ Molo nane "E." nilkenje yu andine manda naa la olka. Olio kinie ene kinie ai suku singine Pulu Yemone, kombu ailimu lirimu lemo kanumu. Pe kinié ya molemolo yamboma 'Ene molemelena anju pamili.' ningí kinie manda

naa pungila; enenga yamboma 'Yando wamili.' ningi kinie yando manda naa ongela." nirimu.

²⁷ Kanu kinie kamakomone nimbendo: "Aku lepamo kene, Toto, yu nanga pulu koleana pupili mundeni nimbu mawa tekero. ²⁸ Nanga angenupili te pakara molemele kanumu. I kolea mindili noli koleana ene kepe naa wangi kene yuni ene lepi lepi topa ungu nimbe sipe konjipili." nirimu.

²⁹ Nakolo Eporayamone yundu nimbendo: "Mosisini boku torumu bokuma kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane boku toringi bokuma kinie* nosilimele kanumu. Enene kanu bokuma kanoko piliengi!" nirimu.

³⁰ Kanu kinie kamakomone nimbendo: "Toto Eporayamo, aku manda molo. Kolorumu yambo te lomboropa ola molopa ene molemelena pupe nimbe simu liemo ulu pulu keru telemelema pilku keru pilkulie siye kolko konopu alowa tenge." nirimu.

³¹ Eporayamone yundu nimbendo: "Mosisinge unguma kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemanga unguma kinie bokumanga toringi molemo akuma, pili naa pilingi liemo kolorumu yambo te lomboropa ola molopa pupe nimu liemo yunge ungumu naa la pilingi." nirimu." nimbe Yesusini temane te aku sipe torumu.

17

¹ Yesusini yu lombili andolimendo* nimbendo: "Na, 'Sike' ningu tondolo munduku pilimele yamboma kelko bulu siku munduku kelenge uluma sike wendo omba nakolo yambo tene nanga yambo te kondi tombamonga aku yambomo na bulu sipe anju pumu liemo kanu kondi tomba yambomo mindili nomba paa molopa kenjimbe. ² Nanga yamboma aku sipe kondi tomba yambomo yu kou paa aili te* moko toko nomine lenjiku 'Yu kamu kolopupili.' ningu paka toko nomuna paa maniekondo mundulimelkanje paa papu. Aku siku toko mundulimelka kinie yu kolopalie pe yu Pulu Yemonga

ambolango tendo 'Ulu kerime tepili.' nimbe kondi manda naa tolka. Nakolo yu aku siku nomuna naa mundulimelka kinie yu yamboma kondi tombamonga Pulu Yemone yu mongo aili tepa silke kene enene yu nomuna papu paka toko mundulimelka.

³ "Nanga yamboma, ene eneno telemele mele kanoko konjeme.

"Angena tene nu kinie ulu te tepa kenjimbe kinie yu molombana puku ninindu: "Ano, nuni na teko kenjinu." nieni. Aku nini kinie yu pilipolie nimbendo: "Ano, sike tepo kenjindu kene kondo kolambo." nimbé kinie nu kinie kanu ulu keru temba ulumu 'Manie pupili.' ningu siye kolani.

⁴ Kanu kinie ena telumunge yu wale yepoko pakara aku sipe nu kinie tepa kenjipe, pe kelepa wale yepoko pakara konopu alowa tepa nundu "Ano, kondo kolambo." nimbé kinie kapola, nu wale yepoko pakara kanu ulu keru tembama 'Manie pupili.' ningu siye kolani." nirimu.*

⁵ Kanu kinie Yesusini ou "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yemane* yundu ningindu: "Ailimu, nu ungu nilino mele olio 'Sike ungumu.' nimbu laye tepo mindi pilipu lipu ambolemolo kene nuni 'aili teko pilku liku tondolo munduku ambolangi.' ningu liku taponjeni." ningu mawa teringi kinie

⁶ Ailimuni, enendo pundu topa nimbendo: "Unju tenga mongo akumu mele paa kangamo nakolo kanu mongomo mana mundulimolo kinie unju akopa ai lepa angilimo kanumu. Aku sipe mele, ene nane ungu nilio mele unju mongo kanga mele paa wallo kolte mindi pilku liku ambolemelkanje, enene 'Pulu Yemone nanga ungumu manda pilimbe.' ningu ya angilkimu unju aili akumundu "Nu pulkeno pali lkuruku puku, nomuna kelko angili." nilimelka kinie kanu unjumu enenga ungumu pilipe lipelie aku sipe manda telka." nirimu.*

⁷ Nimbelle ungu te pea nimbendo: "Enenga ye te yunge kendemande ye tene ponie tenjimbe molo kongi sipisipi tapu tenjimbe kinie pe ipupini ulkendo omba

kinie yunge ailimuni yundu “Ya ongo manie molko ga noi.” nimbéye? „Aku manda naa nimbé.”⁸ Kanu kongono tenjili yemo yu kongono tepa kelepa ulk-endo ombá kinie yunge ailimuni yundu i sipe nimbé: “Nanga ga kalonjiku boroko sikulie pe na nanu ga nombo pora simbu kinie nu puku nunge ga kalko nani.” nimbé.⁹ Ye ailimuni ‘Tei.’ nimbé mele yunge kendemande yemone pilipe lipe tembamonga “Ange, papu tenu.” nimbéye? Aku naa nimbé.

¹⁰ “Aku sipela, enene Pulu Yemone enendo “Kongono tenjei.” nilimo mele pali teko likulie ene eneno ningindu: ‘Olio kendemande kerime.’ niengi. ‘Yuni olio “Teai.” nilimo mele manjipu tepo, kongono olandopa te naa tepolie olio kendemande kerime molemolo.’ niengi.” nirimu.

¹¹ Yesusi kolea aili Jerusalleme pumbe pupelie nirimumuni,* kolea Gallilli kolea Sameria disirikitolu aulke ai suku singine pupelie,¹² kolea kanga tenga sukundu purumu. Sukundu purumu kinie kuru kendi noli ye rureponga talo yu aulke omba purumuna ongo anju siku angilku¹³ enene ru ningulie ningindu: “Yesusi, Ye Nomimu,* olio kondo koloi.” niringi.

¹⁴ Yuni ene kanopalie nimbendo: “Pulu Yemo popo tonjili yema molemelena puku, enenga kangime liku ora sipai.”* nirimu. Kanu kinie ene pungí puringi kinie ene kuru pora nimbe umbu kangi angilirimu.

¹⁵ Enene konde pukulie kanoringi kinie ye akumanga te yando omba ungu tondolo nimbe Pulu Yemonga imbi ambolopa ola linjilipe omba¹⁶ Yesusi angilirimuna manie pupe tamalu pepa yundu “Paa ange.” nirimu. Kanu yemo yu Sameria yemo.*

¹⁷ Kanu kinie Yesusini nimbendo: “Nane ye rureponga talo tepo konde naa linduye? Pe kinié rureponga telu akuma tena molemeleye?¹⁸ Te pea yando ongo Pulu Yemonga imbi ambolko ola naa linjikimiliye? I ye lupemo mindi okomoye? Isirele ye kuru kendi nomu tepo konde linduma tena molemeleye?” nirimu.

¹⁹ Kanu kinie yuni Sameria yemondo nimbendo: “Ola angilku puyo. Nane nu manda tembomonga tondolo munduku pilinumuni nu konde punu.” nirimu.

²⁰ Parisi yemane* Yesusi walsiku pilkulie ningindu: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba walemo tewale wendo ombáye?” niringi.

Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba walemo wendo ombándo yamboma mongone kanonge ulu te naa wendo ombá.²¹ Ene kinié ya molemelena Pulu Yemo koronga ye nomi kingimu molopa yambo mare nokolemona yu ye nomi kingimu molopa yamboma kinie melema pali nokomba ulumundu yambo tene “Kaname! I wendo okomo.” ningu, “Andi wendo okomo.” ningu, aku mele manda naa ningí. Kanu walemo koronga wendo okomo lemo.” nirimu.*

²² Aku nimbelie Yesusini yunge lombili andolimendo nimbendo: “Enene “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo wallo kolte kanamili.” ningí walema wendo ombá nakolo naa kanonge.²³ Yambomane “Wine molemo.”, “Ya molemo.”, ningí. Nakolo aku sipe ningí kinie kolo tonge kene ene lombili naa pangi.²⁴ Kariapá lipe sinjipe telemo kinie koleama pali pa telemo yambomane pali kanolemele. Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo aku sipe mele kelepa ombá.²⁵ Nakolo ou yu mindili aili tepa nombá, kinié molemele yambomane yu liku su siku bulu singí. „Kanu kinie kolopa lomboropa ola molopalie nimbemone, pe “Ombá.” nikiru mele ombá.

²⁶ “Ou ye Noa molopili yambomane teringi mele Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ombá temba kinie yambomane aku siku tengela.²⁷ „Ma koleamanga pali, no ou naa topili yamboma langi nongo, yema ambo liku, amboma ye puku, aku uluma mindi teko molo-liku puringi.* Noa nona andoli sipi ulkemonga suku purumu kinie kepe ene aku siku uluma mindi teko molangi no topa „koleama pali none aki topa, yamboma pali topa konjirimu.**

28 “LLote pea moloringi yambomane aku siku teringila. Ene langi nongo bisinete teko ponie panjiku ulke takoko, we ulu akuma teko moloringi. 29 Nakolo LLote kolea aili Sodomo mundupe kelepa kowa purumu kanu walemonga tepe kinie kou tepene nolime kinie lo mele muluna manie omba Sodomo moloringi yamboma pali topa konjirimu.*

30 “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa ombá walemonga ou teringi nikiru mele pe aku siku teko molongela.

31 “Yu ombá kanu walemo wendo ombá kinie ulke imuna ola molonge yamboma altoko ulkendo puku enenga ulke sukundu nosingí melema puku naa lipangi. Aku sikula poniena molonge yamboma melema lepili nosiku poniena pungí kinie kanu walemo wendo ombá kinie nosingí melema altoko puku naa lipangi. 32 LLote menu terimu mele pilieme. ,LLote pea Sodomo munduku kelkolo kowa puringili nakolo Sodomo tepe manie orumuna pilipelie Pulu Yemonga angello tene ou “Iki teko naa kanokolo we sumbi siku kowa pale.” nirimu mele LLote menu naa pilipe lipe, iki tepa kanorumu kinie api kusa au lepa kou mele we angilirimu.* 33 ‘Na naa kolopo konopu simbu uluma mindi tepo molambo.’ ningu Pulu Yemonga ungu naa pilku lingí yamboma sike kolonge. Nakolo ‘Na kolondu liemo papula.’ ningu Pulu Yemonga ungu pilku liku teko molonge yamboma naa kolko molko mindi pungí.

34 “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa ombá walemonga ipulueli yambo talo suluminia teluna pengele kinie ,Pulu Yemonga angello tene, omba yambo te we pepili mundupe kelepa te lipe memba pumbe. 35 Ambo talo langi kalongele teko molongele kinie ,angelo te omba, ambo te we molopili mundupe kelepa te lipe memba pumbe. 36 Ye talo lamana* unju toko angilingilí kinie ,Pulu Yemonga angello tene omba, ye te we molopili mundupe kelepa te lipe memba pumbe.” nirimu.**

37 ,Yuni nirimu mele pilkulie, enene ningindu: “Ailimu, aku ulumu tena tembaye?” niringi.

Yesusini pundu topa ungu iku te topalie nimbendo: “Melema kolopa lemo koleamanga mele kololime nolemele kera ilsepema mele kolopa lemoma kanokolie nongendo manie ongo liku maku tolemele.” nirimu.*

18

1 Walse, Yesusini ‘Ene alieli Pulu Yemo kinie ungu ningu siye naa kolangi.’ nimbe yu lombili andolimendo ungu iku te topalie nimbendo:

2 “Walse, kolea tenga kote pilirimu ye te molorumu. Kanu kote pilirimu yemo yu Pulu Yemo kepe mana yamboma kepe, pipili naa kolorumu. 3 Aku koleana ambo waye te molorumula. Kanu ambomo yuni kote pilili yemo molorumuna alieli omba yundu nimbendo: “Na tepa kenjirimu yemo kote tenjembo. Nuni na liku taponjiku kote pilinji.” nimbe mawa te pu opu terimu.

4 Ambomo ou kokele orumu kinie kote pilili yemone yundu “Molo, nunge kote naa pilinjimbu.” nirimu nakolo ambomo yu alieli omba mawa terimumunge kote pilili yemo pilipe keru pilipelie yu yuyu nimbendo: ‘Na Pulu Yemo pipili naa kolopo, yamboma kondo naa kolopo molio 5 nakolo i ambo wayemo alieli omba walsilimomonga pe altopa omba mawa temba kinie na kamu pilipu keru pilimbu kene yunge kote pilinjembo.’ nirimu.” ,nimbe Yesusini, nirimu.

6 Aili ,Yesusini aku ungu ikumu topa pora sipelie, ungu te pea nimbendo: “Kote pilirimu ye kerimuni ambo wayemondo terimu mele pilieyo. 7 Aku sipe mele Pulu Yemone yunge yamboma umbuni silimele yamboma aku telemelemonga kote pilili yemo molopalie kote naa tenjimbeye? Yunge ou mako torumu yambomane ipulueli kepe tangoli kepe alieli “Olionga kote pilinji.” ningu mawa telemele kinie yuni enenga kote naa pilinjimbeye? Yu ou we molopa pe mele “Ene lipu taponjembo.” nimbe taka lepa ombáye? 8 Yu temba mele

nimbu siembo: Pulu Yemo yu welea omba yunge yamboma lipe taponjimbendo, ene umbuni silimele yamboma kote tenjipelie mindili simbe. Nakolo Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa wale talo sipe manie ombá kinie “Yambo marene ‘Yuni ene lipe taponjimbe.’ ningu yu mawa teko molonge molo molonje?” nimbe omba kanomba.” nirimu.

⁹ Yambo mare ene enene pilkulie ‘Na peanga. Na sumbi sipu molio, yambo lupema molko kenjilimele. Ene yambo kerime. Ene kinie tapu topo naa molambo.’ ningu pilku andoko moloringi yambomando Yesusini i ungu ikumu topalie nimbendo:

¹⁰ “Ye talo yu mele mele ‘Pulu Yemo kinie ungu niembili.’ ningulu Pulu Yemo popo toko kalingi ulke tembelena puringili. Te Parisi ye te, te kou takisi lili ye te.

¹¹ Parisi yemo* pende tepa ola angilipelie yu yuyu konopuni pilirimu unguma nimbendo: “Pulu Yemo, yambo lupe molemele mele na aku sipu naa moliomonga nu “Ange.” nikiru. Ene wa nongo, ulu pulu kerime teko, ambo yema wa ulu kerinele teko, telemele. I kou takisi lili yemo tepa molemo mele kepe na naa telio. ¹² Na koro tenga tenga wale talo langi mi topo naa nombo,* kou mone kinie melema kinie mele tene tene nimbu liomanga telu telu nimbu nu silio.” nirimu.**

¹³ Nakolo kou takisi lili yemo nondopa naa omba anju tenga lupe ma kanopa angilipe, ‘Na ye paa keru te.’ nimbe pilipelie pipili kolopa ki lumuni yunge luwine topa angilipelie nimbendo: “Pulu Yemo, na konopuna ulu pulu keru peli yemo kondo kolo.” nirimu.” nimbe Yesusini nirimu.;

¹⁴ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: I yetolonga Pulu Yemone kou takisi lili yemonga ulu pulu kerime siye kolopa, yu ‘ye sumbi nilimu.’ nimbe kanopa molopili ulkendo purumu, nakolo Parisi yemo yunge ulu pulu kerime konopuna we pepili ulkendo purumu.* Yambo eneno imbi ambolko ola limele yamboma Pulu Yemone topa manie mundumbe, nakolo yambo eneno

toko manie mundulimele yamboma yuni enenga imbime ambolopa ola linjimbe.” nirimu.

¹⁵ Kanu kinie yambomane enenga ambolango kangama ‘Yesusi yunge kimuni ambolopili.’ ningu yu molorumuna mengo oringi. Mengo onge oringi kanokolie Yesusi lombili andolimene iri toko, “Naa mengo wai.”, niringi.

¹⁶ Nakolo Yesusini ambolangomando “Wai.” nimbelle, yu lombili andolimendo, nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo yambo talape akumu* i ambolangoma mele molemele yamboma enenga yambo talapemo kene enene i ambolangoma na moliona wangi pipi siku “Molo.” naa niei.” nirimu. ¹⁷ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ambolangomane* ‘Pulu Yemo olionga ye nomi kingimu molopili.’ ningu molemele mele aku siku naa nilimele yamboma yunge koleana suku paa naa pungí, molo.” nirimu.

¹⁸ Walse, Juda yambomanga, ye nomi te Yesusi molorumuna omba yundu walsipe pilipelie nimbendo: “Ungu Mane Sili Peangamo, na nambolka uluri tembo kinie na konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu limbuye?” nirimu.*

¹⁹ Yesusini yundu nimbendo: “Nuni na nambemuna “Peangamo.” nikinuye? Yambo peanga te molo. Pulu Yemo mindi peangamo.” nirimu.*

²⁰ Aku nimbelle yemone walsirimumunge pundu topa nimbendo: “Nu Pulu Yemonga, ungu manema Mosisini yando nimbe sirimuma, pilino. Yuni nimbendo: “Ambo ye pulime molo ye ambo lilime yambo lupema kinie wa ulu kerinele naa teangi.” nimbe, “Yambo toko naa konjengi.” nimbe, “Melema wa naa liengi.” nimbe, “Yambomanga kote kolo toko naa tenjengi.” nimbe, “Aminieli lanieli kinie teko konjiku, ungu ningí mele pilku liku teko molangi.” nimbe,* ungu mane akuma sirimu pelemo kanumu.” nirimu.

21 Aku nirimu kinie pilipelie kanu yemone nimbendo: “Na kangomo molopolie aku ungu manema pali pilipu lipu tepo molorundu mele yandopa kinie kepe tepo molioko.” nirimu.

22 Yu aku nirimu pilipelie Yesusini yundu nimbendo: “Papu teleno nakolo ulu telu mindi naa teleno. Nu puku nunge mele nosilinoma pali kou mone lipukulie, kou mone linime yambo koropama moke teko sikulie na lombili oi.” nirimu. “Nunge ,mana, meleva aku teni kinie mulu koleana nunge mele aisili peangama lemba.” nirimu.

23 Kanu ye nomimu mele paa aisili nosirimuna Yesusini aku nirimu kinie pilipelie yu konopu keru panjipe konopu umbuni paa tepili anju purumu.

24 Yu aku sipe purumu kanopalie Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana suku pungindu yambo kamakoma paa mindili siku suku pungí. 25 Kongi kemele ,kongi paa aili te* nakolo, kale suru toline suku pumbendo mindili kanga mele sipelie pumbe. Nakolo yambo kamakoma Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana suku pungindu mindili paa aili mele siku pungí.” nirimu.**

26 Yuni aku nirimu piliringi yambo-mané ningindu: “Aku liemo mindili nolemelka aulkena nae manda wendo pupe, molopo konjimulu aulkena pumbeye?* Te molonje?” niringi kinie

27 yuni enendo nimbendo: “Yambo-mané paa manda naa telemele uluma Pulu Yemone manda temba. Pulu Yemo yuni uluma pali kapola temo. Ulu te yuni manda naa temba te molo.” nirimu.

28 ,Yuni aku nirimu kinie pilipelie, Pitane yundu nimbendo: “,Pe olio kinie nambolka uluri wendo ombáye?, Olio olionga meleva pali mundupu kelepo nu lombili purumulu mele pulimolo kanumu.” nirimu.

29 Yesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Pulu Yemo omba ye nomi kingimu molopa nokomba walemo* wendo ombá mele ‘Yamboma pilienge!’ ningu siliku andongendo

enenga ulkema kinie, menupili kinie, an-genupili kinie, anupili lapali kinie, ambolangoma kinie, akuma siye kolonge yamboma pali 30 ya mana paa olandopa mele aisili likulie pe pungí koleana konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu lingíla.” nirimu.

31 Kanu kinie Yesusini ,yu lombili andoli, ye engaki rurepo ‘na kinie ene kinie oliolio molamili.’ nimbe ene lipe anju memba pupelie enendo nimbendo:

“Pilieme. Olio kolea aili Jerusalleme pumulú pukumulu.* Akuna pumulú kinie ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane wendo ombá mele ningu bokuna toringi uluma pali Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie kamu wendo ombá. 32 Juda yambomanga ye ailimene Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo liku Juda ye naa molemele yema singí.* Enene yu ungu taka tonjiku yu teko kenjiku yunge kumbikerena lkambe toko, 33 yu ka pulsene toko yu toko konjingí. Yu toko konjingí kinie wale yepoko sipemonga lomboropa ola molomba.” nirimu.

34 Nakolo yuni ungu nirimumu pilku sunduringi. Ungu pulumu naa pilkulie ungu nirimumu pilku sunduringi.

35 Kanu kinie Yesusi Jeriko taono nondopa ombá orumu kinie mongo keru lerimu ye te aulke alselsena molopa yamboma “Kou mone siei.” nimbe mawa terimu. 36 Kanu yemone yambo aisili ongo pungí puringi pilipelie yuni “Nambe tekemeleye?” nimbe walsirimu kinie

37 enene yundu ningindu: “Nasarete ye Yesusi omba pukumu.” ningu, ningu siringi.

38 Aku niringi pilipelie yuni tondolo ru nimbe walsipelie nimbendo: “Yesusi, ,ye nomi kingi, Depisini kalopa lirimu yemo, na kondo koloi.” nirimu.

39 Kumbi lelko puringi yambomane yu iri toko “Nu ungu naa nili taka lelko moloi.” niringi.

Nakolo yuni paa tondolo ru nimbe walsipelie nimbendo: “Depisini kalopa lirimu yemo, na kondo koloi.” nirimu.

⁴⁰ Yesusi we angilipelie “Yu yando mengo wai.” nirimu. Yu Yesusi angilirimuna nondopa orumu kinie Yesusini yundu walsipe pilipelie nimbendo: ⁴¹ “Nane nu nambe teambo konopu lekenoye?” nirimu.

Yuni pundu topa nimbendo: “Ailimu,* na mongone melema kanambo nanga mongotolo teko peanga tenjeni.” nirimu.

⁴² Yesusini yundu nimbendo: “ ‘Nane nunge mongotolo kapola tenjimbu.’ konopu lenumunge nu umbu mongo kapola angilipili.” nirimu. ⁴³ Yesusini aku nirimu kinie yu tamburembu mongotolo peanga lerimu, melema kanopalie Pulu Yemo kapi nimbe yunge imbi ambolopa ola linjilipe Yesusi lombili purumu. Yambomane pali kanu ulu tondolo wendo orumumu, kanokolie enene kepe Pulu Yemo kapi niringi.

19

¹ Yesusi yu Jeriko taono omba pumbe purumu. ² Jeriko akuna, kou takisi lipe takisi liringi yema nokorumu ye te, yunge imbi Sakiasi, yu akuna molorumu. Yu mele aisili nosipe yu kamakomo molorumu. ³ Kanu yemone Yesusi orumu kanomba terimu. Yesusi orumuna yambo aisili liku maku toringine Sakiasi yu ye ponjilimu molopalie Yesusi manda naa kanorumu. ⁴ Akumunge Yesusi orumuna yu lkisipe kumbi lepa pupelie unju sikamo piki te Yesusi ombá orumu aulkena nondopa angilirimu unju tenga omba ola purumu.

⁵ Yesusi akuna ombalie we angilipe olando sipe kanopalie yundu nimbendo: “Sakiasi, nunge ulkena kinié na pea molambili pambili welea manie oi.” nirimu kinie

⁶ yu popenge tepa manie omba yundu “Kapola.” nimbe konopu sirimu.

⁷ Yesusi Sakiasinge ulkena pea puringili kanokolie ou akuna liku maku toringi yambomane ningindu: “Yu ulu pulu keri teli ye te kinie ‘Molambili.’ nimbe pukumu.” ningulie yu terimu mele kanoko keri kanoringi.*

⁸ Kanu kinie Yesusi kinie Sakiasi kinie elte ulkena suku molkololie Sakiasi ola

angilipe Ailimundu nimbendo: “Ailimu, nane nundu ungu te niembo pílie. Nanga mele nosilioma ekendo lipu yambo kopama sipulie, pe kou te molo melte kolo topo wa mele lirindu melte altopo wa lirindu mele pundu topo yepoko ola panjipu anju simbu.” nirimu.

⁹ Yuni aku sipe nirimu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Kinié i ulke pulu yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe ‘mindili nolemelka aulkena wendo ongo, yu kinie pea molko konjingí aulkena pangi.’ nilimo ulu pulumu likimili.* Kinié i ulke pulu yemo yu kepe anda kolepa Eporayamone kalopa lirimu ye te kanumu.**

¹⁰ “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone* ‘Yambo aulke lou lelko molko kenjilimele yamboma koropo, ene lipu taponjipu mindili nolemelka aulkena** wendo lipu na kinie molko konjingí aulkena lipu monjimbu.’*** nimbe orumu.” nirimu.

¹¹ Aku sipe nirimu pilkulie Yesusi yu kolea aili Jerusalleme nondopa ombá terimuna* kanokolie we yamboma enene ‘Pulu Yemo omba ye nomi kingimu molomba walemo paa nondopa ombá.’ konopu lelko moloringi. Enene aku siku pilku moloringi pilipelie Yesusi, yuni enendo ungu iku te topalie ¹² nimbendo:

“Ye nomi tenga malo kolea tenga aulke sulu pupe yu kingi molomba namba tondolo te lipupelie ‘Pe yando ombó.’ nimbelie yu purumu. ¹³ Ou naa pupili yunge kendemande rureponga talondo “Wai.” nimbelie kou kulupi rureponga talo moke tepa ene yu mele mele kou kulupi telu telu nimbe sipelie enendo nimbendo: “Na wele anju molambo i kou mone sikiru likimilimunge ‘Kou te olandopa pea liemili.’ ningu konopu tondolo munduku teko molangi. Pe ombó.” nimbe yu purumu.

¹⁴ Kanu yemo purumu kinie yunge talapena yamboma yu kinie konopu keri piliringine enenga ye te ‘Yu akilipe pupili.’ ningu liku mundukulie ningindu: “ ‘ “I ye nomimu olionga ye nomi kingi naa molopili.” nimbu molemolo.’ ninji.” ningu yu liku munduringi.

15 Pe kanu yemo kingi nambamo sike lipe memba yando orumu kinie ou kou mone sipe purumu kendemande-mando "Wai." nimbelie "Ene kou mone sirindumunge olandopa kou nambepa liringiye?" nimbe walsirimu.

16 Ou kumbi lepa sirimu yemone omba yundu nimbendo: "Ailimu, nunge kou kulupi te sirinu kanumunge ola panjipu kulupi rureponga talo lirindu." nirimu kinie

17 ye nomi kingimuni yundu nimbendo: "Kendemande peangamo. Papu terinu. Mele kanga sirindumunge nu teko konjirinu kene nu kolea aili rureponga talo nokani." nirimu.

18 Ye talo sipemone omba yundu nimbendo: "Ailimu, nunge kou kulupi te sirinu kanumunge ola panjipu kulupi te pakara lirindu." nirimu kinie

19 ye nomi kingimuni yundu nimbendo: "Aku siku terinumunge nu kolea aili te pakara nokani." nirimu.

20-21 Pe kendemande te omba yundu nimbendo: "Ailimu, nane pilipulie 'Nu bisinete tondolo munduku teko, 'Kou mone lipu nosimumunge yamboma mindili nongi liemo mandala.' ningungu, kendemande yamboma 'Kongono mindili siku teangi.' ningungu siku, ene mele layetolo siku melema pali nunu mindi lino yemo; ponie yambomane panjinjilimele kinie nu nunu langi melema we akuku liku; ponie naa teleno poniena langi liku nosiku, nu aku siku teko moleno yemo.' pilipulie pipili kolopo nuni na sirinu koumu kulupi topo nosirindumu i sikiru." nirimu.

22 Aku nirimu kinie pilipulie ye nomimuni iri topalie yundu nimbendo: "Nu kendemande kerimu. Nane nunge kote pilimbu kinie, nunge niku unguni nunu kote tenjimbe. Nuni pilkulie 'Ponie yambomane panjinjilimele kinie na nanu langi melema we akupu lipu; ponie naa telio poniena langi lipu nosipu, na aku sipu tepo molio.' ningungu pilku molenoye? 23 Aku ningungu pilkulie nanga kou monemo kou benge ulkena nambemuna naa nosirinuye? Aku telenanje na ombo nanga koumu wendo lipulie kou

wallo kolte ola panjiku silimelka lilikela." nirimu.

24 Kanu kendemande yemondo aku sipe nimbe pora sipelie, yuni nondoko angiliringi yambomando nimbendo: "I yemo tepa kenjirimu kene yunge koumu wendo likulie kou kulupi rureponga talo ambolkomo yemo siei." nirimu.

25 Enene yundu ningindu: "Ailimu, yu kou kulupi rureponga talo ambolkomo kanumu." niringi.

26 Enene aku niringi kinie ye nomi kingimuni kelepa nimbendo: "Enendo nimbu siembo: Melema nosilimo yambomo* nane mare pea simbu, yu paa aisili nosimbe. Nakolo melema naa nosilimo yambomo** yu nosilimoma kepe wendo limbu." nirimu.

27 Aku sipe nimbelie kanu ye nomi kingimu yuni ungu te pea nimbendo: "Kinié na teko kenjiringi yamboma mengo wame. Enene nando ningindu: 'I yemo olionga ye nomi kingimu naa molopili.' niringi kanu yamboma mengo ongo na kanopo molambo ene toko konjei." nirimu." nimbe Yesusini aku sipe kanu ungu ikumu topa pora sirimu.

28 Topa pora sipelie kolea aili Jerusallémendo kelepa pumbe purumu.*

29 Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie, ene kolea aili Jerusalléme nondoko ongo, ma pangi te 'Ma Pangi Unju Ollipi Ponie' nili akuna lemo kolea kanga talo, Betepasi kinie Betanitolonga oringi. Kanu kinie Yesusini yu lombili andoli ye talo lipe mundupelie, eltendo nimbendo: 30 "Ne kolea kanga kanokombelena pukululie kongi dongi walo te, yambo te yunge bulu mingine walsikale kepe naa molopa andorumumu ka teko panjingimu ne sukundu molomba kanongele kanumu puku posiku mengo wangili pale. 31 Posingili teko molongele kinie yambo tene eltendo "Dongimu nambemuna posikimbiliye?" nimbe walsimu liemo eltene i siku niengili: "Ailimu yu 'Dongimuni mepili.' nimuna ombo likimbulu." niengili." nimbe elte lipe mundurumu.

32 Kanu lipe mundurumu yetolo pukulu yuni nirimu mele kanoko lenjikululie

³³ pe kanu kongi dongi walomo posikulu moloringili kinie dongi pulu yemane eltendo ningindu: “Olionga dongimu nambemuna posikimbiliye?” ningu wal-siringi kinie

³⁴ eltene “Ailimu yu ‘Dongimuni mepili.’ nimuna ombo likimbulu.” niringili.

³⁵ Kanu kinie dongi kanumu likulu Yesusi molorumuna mengo ongololie enene enenga mulu wambalema kulku, dongimunge bulu mingine ola pauwe tonjiku Yesusi kanuna ola monjiringi.

³⁶ Marene enenga mulu wambalema kulku yu ombá aulkena pauwe toluku puringi.

³⁷ Kanu kinie yu Jerusalleme paa non-dopa omba, ‘Ma Pangi Unju Ollipi Ponie’ nili akuna manie ombá orumu kinie yu lombili puringi yambo aisili konopu aili teko siku, Yesusini, ulu tondolo aisili terimu kanoringimenga Pulu Yemo kapi ningu ungu tondolo munduku ningindu:

³⁸ “Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna yunge kongonomo tenjimbe okomo* ye nomi kingimu

molopa konjipili.**

Mulu koleana konopu pe nipili molomolo walemo welea opili.

Mulu koleana molemo, Pulu Yemonga, imbi

paa ola molopili lakopo kapi niemili.”*** niliku puringi.

³⁹ Aku siku niringi pilkulie pea oringi Parisi ye marene*, we yambomane aku siku niringi mele pilku keru pilkulie, yundu ningindu: “Ungu Mane Silimu, nu lombili andolimene nikimili mele ‘Naa niengi.’ ningu ene iri toi.” niringi kinie**

⁴⁰ Yesusini enendo nimbendo: “Nane enendo i sipu nikiru: I yambomane i siku naa ningu we molongi liemo ya kou lemomane ru ningi.” nirimu.

⁴¹ Kolea aili Jerusalleme paa non-dopa omba kanumu kanopalie nirimu-muni, Yesusini kola tepalie ⁴² nimbendo: “Jerusalleme yamboma, kinié ene kepe mindili naa nongo kapola kapola molonge aulkemo pilimelkanje papu. Nakolo kinié

naa pilimele, naa pilingi. ⁴³ Ene molongena wale mare wendo ombá, kanu walemanga enenga opa touma ongo ‘Enenga koleamonga aulke naa lepili.’ ningu ma liku maku toko, pala mele teko opa touma ene molko makaye teko ‘Ene sukundu molangi.’ ningu aku tenge.* ⁴⁴ Aku tekolie ningimuni, pe Jerusalleme ulkema pali toko tekisiku bulu balu sikulie suku molongea yamboma tonge, aku siku tenge walema wendo ombá lemo. Pulu Yemone, ene lipe taponjimbendo, omu walemo enene naa pilingimunge kanu walema wendo ombá.” nirimu.

⁴⁵ Yesusi Jerusalleme suku pupelie nirimumuni, Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena, “Juda yambo naa molemele yamboma ‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningu maku tolemele kolea” niringi akuna, suku pupe kanopalie akuna melema makete teko moloringi yamboma topa makoromba makoropalie ⁴⁶ enendo nimbendo: “Pulu Yemonga bokuna ungu te i sipe nilimo:

‘Yambomane nanga ulkemondo “Pulu Yemo kinie ungu nilimolo ulkemo.” ningi.’*

kanumu. Ungu aku sipe molemo nakolo enene i ulkemo

‘wa nolemele yamboma lopi teko molemele ulkemo’ mele**

ningu pilkulie aku siku telemele.” nirimu.

⁴⁷ Yuni enamanga taki taki ulke tembelena suku, “Juda yambo naa molemele yamboma ‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningu maku tolemele kolea” niringi akuna, yamboma ungu mane sirimu. Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* Juda yamboma nokoringi ye ailime kinie, enene yu toko konjingi aulke te kororingi ⁴⁸ nakolo we yambomane yunge ungu komu tenjiku pilku moloringine enene yu toko konjingi aulke te naa kanoko liringi.

20

¹ Walse, Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena Yesusi akuna maku toringi yamboma ungu mane sipe, temane peangamo topa sipe molorumu kinie ye mare, Pulu Yemo popo tonjiringi

ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie,* ene ongo ² yu walsiku pilkulie ningindu: “Nu namba nambolka nambamo likulie i kongonomo telenoye? Naene i kongonomo “Tepui.” nimbe nu nambamo sipe lipe mundurumuye?” niringi.

³ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ene ungu te walsipu piliembola. Ene walsimbu mele enene na pundu toko niengi. ⁴ Ou ₁No Linjili, Jono omba yamboma no linjirimu kinie yu mulu koleana ₁molemo yemonga, kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimu molo ya mana yambomanga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimuye? ₁Naene “Tei.” nirimuna terimuye? Ningu siei.” nirimu.

⁵ ₁Yuni aku sipe walsirimu mele pilkulie, enene eneno kerepali ningulie ningindu: “Yuni walsikimu mele olione pundu topo, “₁Jono, yu mulu koleana ₁molemo yemonga kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.” nímulu liemo yuni oliondo nimbendo: “Aku liemo ene Jonone nirimu ungumu nambemuna ‘I ungumu sike.’ ningu naa pilku liringiye?”* nimbé. ⁶ Molo olione nimulundu: “Yu mana yambomanga ₁kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.” nímulu liemo we yambomane olio kouni tonge. We yambomane ‘Jono yu paa sike Pulu Yemone ungu umbu tonjirimumu pilipe yamboma nimbe sirimu ye te molorumu.’ ningu pilimele kene enene olio kouni tonge.” ningu eneno aku siku kerepali niringi.

⁷ ₁Eneno aku siku anju yando kerepali ningulie, Yesusindu pundu toko ningindu: “Yuni Pulu Yemonga kongono tenjipelie yamboma no linjirimu, molo mana yambomanga kongono tenjipelie yamboma no linjirimunje. Olio naa pilkimulu.” niringi.

⁸ Aku siku niringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kapola. ₁Nane ene walsikiru ungumunge ungu te pundu toko naa nikimilimunge, enene na

walsikimili ungumunge ungu te pundu topo nando i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe na lipe mundupe namba sirimu yemonga imbimu ene naa nimbu simbula.” nirimu.

⁹ Kanu kinie maku toko moloringi yambomando Yesusini ungu iku imu topalie nimbendo:

“Ye tene unju waene ponie terimu. Ye mare kanopa lipelie enendo nimbendo: “Nanga poniamo tapu tenjiku unju mongoma inie toko nokonjengi. Pe waene mongo polo tomba kinie unju mongoma make tepo, kongono tenjingí mele mare ene liengi, mare na liembo.” nimbe kanu poniamo ene sipelie yu kolea paa suluringe pupe akuna wale aisili molorumu.

¹⁰ Kanu kinie pe waene mongo polo tomba terimu kinie ponie pulu yemone yunge kendemande ye te “Nanga waene mongo siengi puku liku menjiku wani pui.” nimbe ponie nokoringi yema moloringine lipe mundurumu. Nakolo kendemande yemo ₁orumu kinie, ponie nokoli yemane yu wale aisili kopene toko, waene mongo mare naa siku, ₁“Yemo molemona kelko pui.” ningu, yando we liku munduringi.

¹¹ Altopa ponie pulu yemone kendemande ye te lipe ₁“Nanga waene mongo linjipui.” nimbe lipe, mundurumu. Nakolo kendemande yemo ₁orumu kinie, ponie nokoli yemane yu ambolko likulie kopene toko, teko kenjiku, waene mongo mare naa siku yando we liku munduringi.

¹² Altopa ponie pulu yemone kendemande ye te lipe mundurumu kinie enene yu tokolie poniena ulsu munduringi.

¹³ Aku siku teringimunge ponie pulu yemone ₁konopuni pilipelie, ‘Kinié na tembo mele pilipero. Nanga malo, na konopu monjilio kangomo,* ene yu pipili kolko liku ai siku yu waene mongo mare singínje.’ konopu lepalie ₁yunge malo lipe mundurumu. ¹⁴ Nakolo ponie nokoli yemane ponie pulu yemonga malo ombá orumu kanokolie enene eneno ningindu: “Andi okomo yemo pe lapanga monge melema limbe yemo okomo. Yu topo konjipu, i poniamo olio kamu liemili.” ningulie ¹⁵ enene yu ambolko

liku poniena ulsu mundukulie* yu toko konjiringi.” „nimbe Yesusini nirimu.”

„Nimbelie ungu iku akumu topa pora simbendo akuna maku toko moloringi yambomando nimbendo:”

“Ponie nokoli yemane aku siku teringimunge pe ponie pulu yemone ene kinie nambolka uluri tembaye? ¹⁶ Yu omba kanu ye kerime topa konjipelie ‘Ye marene lupe poniemu nokonjengi.’ nimbe lipe simbe.” nirimu.

Kanu kinie Yesusini aku sipe nirimu kinie pilkulie enene ningindu: “Pulu Yemone ‘Aku sipe wendo naa opili, paa molo!’ nipili.” niringi.*

¹⁷ Yesusini „Pulu Yemonga Juda yamboma nokoringi yemane yu toko konjiringi mele pilipelie,* enendo nimbendo: “Pulu Yemonga ungu te bokuna molemomonga ungu pulumu nambolkanje konopu lemeleye? Aku ungumu i sipe mele:

‘Ulke takoringi yemane kanoko kerikanoko toko ele teringi kou kanumu kinié kelepa ulke simu mele ulke enge sinjili kou aili peangamo.’** nimbe molemo kanumu. ¹⁸ I kou „nikiru, munge ola yambo te a topa topalie ombele melema elke tomba. Nakolo yambo te molombana ola koumu omba yu topalie kanu yambomo topa nurupulu tomba.”* nirimu.

¹⁹ Kanu kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie,* ene Yesusini ungu iku torumu kanumu** pilkulie enene teko kenjiku yu tonge teko moloringi mele yuni nirimu pilkulie enene kanu enamonga yu ka singi teringi nakolo kanu ye ailimene we yamboma pipili kolkolie yu naa liku ka siringi.

²⁰ Kanu kinie „Juda yambomanga ye ailimene, ‘Yesusi ka sipu „kote tenjimulundu, gapomano yemo molombana membo pumulú.’ ningu molkolie yu kanoko moloringi. ‘Yuni ungu te nimbe kenjimbe kinie ka simulú.’ ningulie ye mare, ‘Konopu sumbi nimbe pepili molemolo. Yunge ungumu konopu sipu

pilipu molemolo.’ ningu kolo toko molongye ye mare, liku yu molorumuna liku munduringi.

²¹ Kanu yemane ongo yundu „kondi tokolie,* ningindu: “Ungu Mane Silimu, olio pilipulie, ‘Nu alieli ungu sikema mindi sumbi siku ningu, ungu mane sikema manjiku sumbi siku mane siku tekolie, nu yambo teluringe kepe konopu kimbú naa siku, yamboma pipili naa kolko, enendo pali ungu telu siku kapola kapola ningu siku, Pulu Yemone “Teai.” nilimo uluma paa sike unguma mane siku, aku siku teleno.’ konopu lemolo. ²² „Aku siku teko molenomonga nu nambolka konopu lekenoye?, Ollione Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamo kou takisi tomulu liemo kapola molo molo? Pulu Yemone akumundu ungu mane sirimu ungu mane nambolkamo pelemoye? Ningu si.” niringi.

²³ Nakolo Yesusini enene yu teko kenjindingi aku siku liku lou siku walsiringi pilipelie enendo nimbendo: ²⁴ „‘Takisi tolemele, kou mongo te na liku ora siei.’ „nimbelie enendo kelepa walsipe pilipelie nimbendo:” “I kouna naenga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemoye?” nirimu.

²⁵ Enene yundu ningindu: “Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga „kumbikeremo kinie imbimu kinie molemo.” niringi.

Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “‘Kou monemo Sisamonga, kene Sisamonga melema Sisamo yuyu siku, Pulu Yemonga melema Pulu Yemo yuyu siei.’ nirimu.

²⁶ Yuni aku sipe „paa sumbi sipe, nirimu mele pilkulie ‘Ollionga ungumu paa pundu topa nimbe konjikimu.’ ningu pilku konopu aisili liku mundukulie ungu te altoko naa niringi. Yamboma kanoko molangi yu liku lou siku walsiringi kinie yuni ungu te nimbe na kenjirimunge “Yu ka siemili.” ningi aulke te naa lerimu.*

²⁷ „Kanu yema Yesusi kinie kou takisi toli ungumu ningu pora siringi kinie, pe Sadusi ye mare Yesusi molorumuna oringi. Sadusi yema ene ‘Pulu Yemone pe

kolemele yamboma topa naa makinjimbe, lomboroko ola naa molonge.’ ningu pilku moloringi talapemo.* Kanu Sadusi yema ongo ²⁸ Yesusi walsiku pilkulie ningindu: “Ungu Mane Silimu, ɿPulu Yemonga ungu manema olio sirimu ye, Mosisini ungu mane sipelie nimbendo:

“Ambo limbe ye te ambolango naa mem-
balie

ambomo we molopili kolomba kinie
kanu yemo yunge angenu molombamone
yunge ambo wayemo lipe

angenu lipe taponjipe ambolango menjip-
ili.”*

nirimu aku sipe nimbe bokuna to-
rumu molemo kanumu. ²⁹ ɿAku ungu
manemonga ulu te olionga ye mare kinie
wendo orumu mele nu walsipu piliemili.ɿ

“Angenupili yepoko pakara moloringi.
Komomo ambo lipe ambolango te naa
membalie kolorumu. ³⁰⁻³¹ ɿAmbolango
te naa molopili kolorumuna, yunge
bulkundu angenumuni ɿyunge angenu
kolorumumunge ambolango ‘Menjembo.’
nimbe, ambo wayemo kelepa lirimu. Yu
ambolango te naa menjipelie yu we kolo-
rumula. Yunge angenu bulkundumuni
kanu ambomo lirimula nakolo yu kepe
we kolorumula. Aku teliku pukulie ye
yepoko pakara pali ambolango telu kepe
naa mengolie kolko pora siringi kinie ak-
iliomo we kolorumula. ³² Pe ambomo yu
kolorumula. ³³ Akumunge, kolemele yam-
boma pe lomboroko ola molonge kinie
kanu ambomo ye yepoko pakara pali ya
mana liringine ambomo yu ye paa naenga
menu molombaye?” niringi.

³⁴ Yesusini enendo pundu topa nim-
bendo: “Ya mana molemele yambo-
manga yema ambo liku, amboma ye
puku telemele ³⁵ nakolo Pulu Yemone
‘Yambo kolkolie manda lomboroko ola
molko mulu koleana puku molangi.’ nil-
imo yambomanga yema ambo naa liku,
amboma ye naa puku, aku paa naa tenge.
³⁶ Kanu yamboma lomboroko ola molon-
gena ene mulu koleana molemele angel-
loma molemele mele aku siku molkolie,
kelko kolou naa kolkolie Pulu Yemonga
ambolangoma molonge.

³⁷ Nakolo ɿene Sadusimene, ‘Kolemele
yamboma lomboroko ola naa molonge.’
konopu lemelemonga ungu te niembola.
Mosisini olio lipe ora sirimu mele niembo:
Walse Mosisi unju kanga tenga ɿtepe
nomba perimu tepemone unjumu naa
norumu kanopalie nirimumuni,ɿ akuna
yuni ɿPulu Ye, Yawendo imbi lepalie nim-
bendo: “Eporayamo kinie, Aisake kinie,
Jekopo kinie* enenga Pulu Yemo.” nir-
imu.** ³⁸ Pulu Yemo yu kololi yambo-
manga Pulu Yemo molo. Yu yamboma
pali konde molemele kanopalie yu konde
mololi yambomanga Pulu Yemo.” nimbe
Yesusini nirimu.

³⁹⁻⁴⁰ Aku nirimu pilkulie Pulu Yemonga
ungu manemanga puluma pilku mane
siringi ye marene altoko yu ungu te
walsiku pilingindu pipili kolkolie yundu
ningindu: “Ungu Mane Silimu, nuni papu
nikinu.” niringi.

⁴¹ Kanu kinie ɿJuda yambomanga ye
aili mare aku siku we moloringi kinie,
Yesusini enendo altopa ungu te nim-
bendo: “‘Pulu Yemone “Ene nokopa
konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou
nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu*
yu ɿye nomi kingi, Depisinge kalopa
limbe ye te molomba.’ ningu pilimele,
ɿnakolo yu aku sipe manjipe molo.ɿ
⁴²⁻⁴³ ɿAku nilimele yemane, Depisi yuni
yuyu ɿkanu yemondo nirimu mele naa
pilimelenje.ɿ Depisini ɿye nomi Ki-
rasimu molomba mele, konana te konop-
uni pilipelie bokuna torumu mele i sipe:
“Aili ɿPulu Ye Yawene, nanga Ailimundu
nimbendo:

“‘Nunge opa touma nuni nokani.’ nimbu,
pe ene topo manie mundunjimbu kene
isili ou nu ɿna kinie pea
tapu topolo ye nomitolo molopolo
melema nokambili,
nanga ki umbukundu ongo molani.” nir-
imu.”*

nimbe Depisini nirimu. ⁴⁴ Depisini ɿye
nomi Kirasimu, yundu “Nu nanga Ail-
imu.” nirimu. Pe enene “Yu Depisini
kalopa limbe yemo ɿmindi, molomba.”
nambe teko pilkulie nilimeleye?” nimbe
Yesusini nirimu.

⁴⁵ Yesusi molorumuna yambo aisili liku maku toko moloringime pilku molangi Yesusini yu lombili andolimendo, lepi lepi topa, ungu te nimbendo:

⁴⁶ “Enene Pulu Yemonga ungu mane-manga puluma pilku mane sili yema* mimi siku kanoko konjiku, enene telemele mele manda lelko naa teko, molayo. ‘Yambomane olio kanoko “Ye peangama” niengi.’ ningu, wale pakoli paa sulu peangama, ye nomime pakolemele mele, pakoko andolemele. Yamboma maku toko molemele kolea-manga andongendo mongo kenge teko ‘We yambomane olio kapi niengi.’ ningu pilkulie konopu siku pilku andoko molemelela.** Yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkena sukundu pukulie manie molongendo ye ailime molemele polo peanga akuna ‘molamili.’ ningu mendo puku polo akuna konopu siku molemelela. Yambomane langi nongo yambomando “Namili wai.” nilimele kinie kanu yema ongolie ye ailimenga polo kumbikundu ‘olio molamili.’ ningu konopu siku molemelela.

⁴⁷ “Yema kolemele kinie enene kanu yemanga ambo wayema toko makoroko mundukulie ulkema ‘Olionga’ ningu we limele. Pulu Yemo kinie ungu ningindu ningu sulu munduku kolo toko nilimele.* Pulu Yemone we yamboma ulu pulu keru telemelemonga ene sike mongo lipe simbe nakolo ya ye nikirumane aku uluma telemelemonga Pulu Yemone aku yema mongo aili tepa lipe simbe.” nirimu.

21

¹ Yesusi, Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele kerepuluna molopa, ulke tembelena sukundu kongono tenge kou mone munduringi unju ketena nondopa molorumu. Akuna molopalie yu olando sipe kanopalie ye kamakomane kanu ketena kou mone ongo munduringi kanorumu. ² ‘Aku sipe kanopa molorumu kinie, ambo waye paa koropa te omba yu kou kololi talo mindi mundurumu kanopalie’ ³ nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Andi ambo waye

koropamo yuni kou mone mundukumumu paa olandopa mele mundukumu, we mundukumilime maniendopa mele.

⁴ Ene kou mone aisili nosilimelemanga wallotolo mindi ongo mundukumili. Nakolo ambo wayemo kou mone te paa naa nosilimo. Yunge layetolo nosimutolo pali memba omba mundumu. Langi nombá te kepe naa nosilimo.” nirimu.

⁵ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie ene, Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembele kolea akuna molkolie ulke tembelemo paa peanga angilirimu mele kinie* ulke tembelemo takoringi kou paa peanga lupe lupema kinie aku kouna au siringi mele kinie kanoko, marene ungu anju yando ningu moloringi kinie Yesusini enendo nimbendo: ⁶ “Ya, ulke tembele peanga angilimo, kanokomele melema, pe walse ya kolea aili Jerusalleme yamboma mindili nonge walemo wendo ombá kinie, i ulke tembelemo tekisikulie kouma pali toko manie mundungi.”* nirimu.

⁷ Yesusini aku nirimu pilkulie enene yundu walsiku pilkulie ningindu: “Ungu Mane Silimu, nuni niku mele tewale wendo ombáye? Pe nuni i niku uluma nondopa wendo ombádo ou nambolka uluri temba kinie olione kanopolie ‘Sike i wendo ombá tepamo.’ nimbu pilimulúye?” ningu walsiringi kinie*

⁸ yuni enendo nimbendo: “‘Aku uluma wendo ombámonga ungu mare, yambomane ene kolo toko singi kene kanoko konjiku molangi. Ye aisili nanga imbi lelko* ongolie yu mele mele kolo toko ningindu: “‘Pulu Yemone ‘Nanga yamboma nokopili lipu mundumbu.’ ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasi, akumu na.” ningulie, “‘Ma pora nimbé, wale nirimumu wendo ombá tekemo.” ningila. Ene lombili naa pangi. ⁹ Kolea marenga opa aili teko tenge mele pilku, yambomane enenga ye nomime tonge pilkulie mini wale naa mundengi. Opa tengema kinie aku uluma Pulu Yemone ‘Ou wendo opili. Laye pe mele ya ma koleamo pora nimbé.’ nimbe, nimbe panjirimunge aku uluma sike wendo

ombá nakolo aku kinie mulu matolo ou naa pora nimbé.” nirimu.

¹⁰ Kanu kinie Yesusini yu lombili andolimendo kelepa nimbendo: “Mulu ma pora nimbé walemo ou wendo naa opili, yambo talape aili te kinie talape aili te kinie opa tekolo, ye nomi kingi marenga talapema kinie marenga talapema kinie opa tenge. ¹¹ Ya mana kolea tenga tenga ma jimi jimi aili tepa tepa, engele lepa, kuru aili tepa topa, aku sipe temba. Yamboma pipili aili tepa tepa konjili ulu tondoloma muluna wendo ombá kanongela.

¹² “Aku sipe mele pe wendo ombá nakolo, ou naa wendo opili ene nanga yamboma molongemonga* ene mare, liku ambolko, teko kenjingí. Ene mare, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga liku mengo puku akuna kote tenjiku, ene mare, ka ulkena mengo puku panjiku, ene mare ka siku, ye nomi kingime kinie gapomano ye ailime kinie molongena kote tenjingindu, mengo pungíla. ¹³ Ka siku kote tenjingí kinie kotena angilkulie kanu yema kinie kanu yema nokonge ye nomime kinie, enene ‘Nanga ungumu piliengi!’ ningu, ene ningu singí. ¹⁴⁻¹⁵ Ene ka siku kote tenjingí kinie ‘Enenga kere kinie konopu kinie tondolo pupili.’ nimbú kinie enene ningí unguma ene teko kenjingí tenge yambomane enene ungu ningí mele ungu ningu pundu tongendo perenge. Akumunge ene ou ongo ka naa siengi ‘Kotena nambolka unguri nimulúnje? Olio ungu te wal-siku pilingí kinie nambolka unguri pundu topo nimulúnje?’ ningu mini wale naa mundengi.

¹⁶ “Enenga kandi aminieli lanieli kinie angenali kinie, pulu lemba yamboma kinie, enene kepe liku ka siku kote tenjikulie ene mare toko konjingíla. ¹⁷ Nanga yamboma molongemonga yambomane pali ene kinie konopu keru panjingí.

¹⁸ Nakolo enenga kangine uluri naa tepa penge indi kepe telu omba manie naa pumbe. ¹⁹ Nanga yamboma molongemonga enene ene aku siku teko kenjingí kinie, na munduku naa kelko tondolo munduku molonge yamboma mini pali

konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu lingí.” nirimu.

²⁰ “Pe walse, ami yema i kolea aili Jerusalleme yamboma tongendo ongo liku makaye teko molonge kanokolie i kolea Jerusalleme yamboma toko mundungí walemo nondopa wendo ombá mele pilingí.* ²¹ Aku siku mele wendo ombá kanokolie ‘Umbuni ailime wendo ombá tekemo.’ ningu pilku, kolea Judia disiriki lerimu koleamanga molonge yamboma enenga koleama munduku kelko, ma pangi lembamanga kowa puku, Jerusalleme suku molonge yamboma wendo ongo kowa puku, Jerusalleme ulsu molonge yamboma altoko suku naa pangí.* ²² Aku walemanga Jerusalleme yambomane ou taki taki Pulu Yemo teko kenjiringimunge yuni ene mongo simbe. Koronga ou yuni ‘Walse aku sipu tembo.’ nimbe, nimbe panjirimu kanu ungumu yunge ye marene yunge bokuna toringí molemo kanumu. ²³ “Pulu Yemone, Jerusalleme yamboma mumindili kolopalie ‘Ami yema ene kinie mumindili kolko ongo tangi.’ nimbé kinie ulu umbuni teli aisili ene molongena wendo ombá.

“Aku sipe wendo ombá kinie ambo ambolango monjingíme kinie, ambo ambolango ame singíme kinie, ene manda lkisiku kowa naa pungímunge,* ene kinie paa umbuni wendo ombámonga ene kondo tekemo. ²⁴ Jerusalleme yamboma tonge walemanga yambo toli lou pulsemane yambo mare toko konjingí, mare ka siku kolea sulu lupe lupemanga mengo pungí. Juda yambomanga talapena ulsu mololi yamboma* ya Juda yambomanga kolea aili Jerusalleme suku ongo toko munduku kolea liku kolo wangoko molonge. Kanu kinie pe Pulu Yemone ‘Enenga walema pora nipili.’ nimbé kinie Juda yamboma Jerusalleme kelko ongo molonge.” nirimu.

²⁵ “Aku mindili nonge nikiru uluma wendo ombá kinie, ena kinie óli kinie kombukandipime kinie pali, uluma temba yambomane kanokolie pilingí. Ma koleana nomu kusane ungu paa aili tepa nimbe, paa aili tepa topa piki maka lepa

no tomba kanongela. Uluma aku sipe wendo ombá kinie yambo talapema mini wale mundungí. ²⁶ Muluna angilimo mele tondoloma lope lope tepa anju yando pumbe kinie yamboma pipili paa aili teko kolko 'Ma koleana nambolka uluri wendo ombá tekemonje?' ningu pilku konopu paa aisili liku mundungí. ²⁷ Aku uluma wendo ombá kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo tondolo pulimu kinie, tondolo pa aili tepa telimu kinie, kupe tenga suku molopa, kamu manie ombá* yambomane kanonge.

²⁸ "Aku uluma pulu monjipe temba kinie Pulu Yemone ene ulu pulu kerimene ka sipe nokolemomonga mindili siku molemele koleana wendo lipe,* yu kinie kamu tapu toko kapola molonge kolea peangana sukundu limbe walemo nondopa wendo ombá kene aku uluma wendo ombá kinie ene ola angilku olando siku kanangi." nirimu.

²⁹⁻³⁰ „Jesusini aku sipe nimbelle nirimu-muni, yu ombá walemo 'Piliengi!' nimbe, ungu iku te topalie nimbendo: "Unju piki kinie we unjuma pali kinie kuku topa gomo tolemo kinie kanokolie 'Kinié ena temba walemo wendo ombá tekemo lemo.' ningu pilimele. ³¹ Aku sipela i ulumu "Wendo ombá." nikiruma sike wendo ombá kinie kanokolie ningimuni, "Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba walemo* nondopa wendo ombá tekemo." ningu pilingí.

³² "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kinié molemele yamboma ou naa kolangi „i "Wendo ombá." nikiru, uluma pali wendo ombá. ³³ Mulumu kinie mamó kinie pora nimbé nakolo nanga ungu nilioma paa pora naa nimbé. „Nilio mele pali paa sike wendo ombá.”* „nirimu.”

³⁴ "Akumunge naa kanoko molangi kanu walemo ombá paa pilié! Lopa te yunge tapu andolemona 'Pumbu.' nimbe olemo kinie melu lelko panjilimelemo naa kanopa 'Yu tomba.' konopu naa lepa walu olemo kinie pe meluna walsikale tolemo, aku siku ene no tondolo nongo kekelepa toko we umbuni tepili molko konopu naa makilipili molongi liemo

„Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo, yu ombá kanu walemo ene naa kanangi lipe sinjipe wendo ombá kene kanoko konjiku pilku molayo. ³⁵ Aku walemo ma koleana pali yamboma molongena wendo ombá kene ³⁶ enene Pulu Yemo kinie mawa tekolie ningindu: " 'Na pe Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemonga kumbikerena pupu ola angiliembo kene na enge nipili, i ulu wendo ombámane na topa manie naa mundupili.' ni." ningu alieli kanoko konjiku pilku molai!" nirimu.

³⁷ Yesusini enamanga taki taki ulke tembelena yamboma ungu mane si pu opu tepa, ipuluéli taki taki Jerusalleme ulsukundunge pupe ma pangí Unju Ollipi Poniena ola pupe pe pu opu terimu. ³⁸ Yamboma pali paa ipuluéli ou 'Yu ungu mane simbema piliemili.' ningu ulke tembelena ongo maku to pu opu teringi.

22

¹ „Juda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* piliringi walema, akumu imbi lelko 'Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walemo'* niringila, aku walemo nondopa wendo orumu kinie ² Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* enene Yesusi toko konjingí aulke te koroko moloringi nakolo enene „Olio yambomane kanangi yu ka simulú kinie yambomane olio kinie mumindili kolko iri tonge." ningu, pipili kolko we moloringi.

³ Kanu kinie Yesusi yu lombili andoli ye rurepo akumanga ye Judasi, yunge imbi te 'Isikeriote' nili, kanumunge konopuna „kurumanga nomi, Setene* omba sukundu purumu. ⁴ „Setene yunge konopuna suku purumu, kinie yu Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, ulke tembele nokoli ele yemanga ele ye ailime kinie, ene moloringine pupelie, ene Yesusi ka singí aulkemo yuni akisinjimbe mele ene kinie kerepali niringi. ⁵ Yuni temba

mele nirimu kinie pilkulie ene konopu aili teko siku “Nu kou mone te simulú.” ningu, ningu panjiringi.

⁶ Yuni enenga unguma pilipelie “Kap-ola.” nimbe, we yamboma Yesusi pea naa molonge kinie yu ene lipe simbe mele aukemo koropa molorumu.

⁷ Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walemo wendo orumu kinie Juda yambomane Pulu Yemone ou enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilingindu kongi sipisipi walo te toko nonge mele pilipelie nirimumuni,* ⁸ Yesusini Pita kinie Jonotolo lipe mundupelie nimbendo: “Elte pukulu, Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilimulúndu kongi sipisipi walo te kinie nomolomo teko mimi tepale.” nirimu.

⁹ Eltene walsikululie ningilindu: “Tena tepo mimi tepambili konopu lelko nikin-uye?” niringili.

¹⁰ Yuni eltendo pundu topa nimbendo: “Pilie. Ne ulke kolea aili ,Jerusalemendo, pukululie, ye te mingine no kolopa memba ombá aulkena puku kane kane tokololie,* yu pumbe mele lombili pukulu yu suku pumbe ulkena suku pukululie ¹¹ ulke pulu yemondo ningilindu: “Ungu Mane Silimuni i sipe walsipelie nimbendo: “Na kinie na lombili andoli yema kinie olione Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilimulundu kongi sipisipi walomo tena nomoloye? Nomolo suluminiamo tena lemoye?” nimu.” niengili. ¹² Aku ningilí kinie yuni elte ulkemonga olakondo suluminia aili te, akuna langi noli polo te kinie, manie molomolo poloma kinie, melema kinie akuna ou lemoma, lipe ora simbe. Aku suluminiamonga ,nomolo sipisipi walomo, teko mimi teangili.” nirimu.

¹³ Kanu kinie elte pukululie, Yesusini nirimu kanu mele aku uluma teli lerimu kanoko lenjikululie, akuna Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilingí kongi sipisipi walo nongemo kinie langi nongema teko mimi teko nosiringili.

¹⁴ Juda yambomane ipupini kolea kalá torumu kinie Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu Walemo pilingindu kongi sipisipi walomo nonge enamo* kamu wendo orumu kinie, Yesusi kinie yunge kongonomo ‘tenjipai.’ nimbe lipe mundurumu yema kinie** ene langi noli polona moloringi. ¹⁵ Langi nongo moloringi kinie yuni enendo nimbendo: “ ‘Na mindili ou naa nombolie i wale wendo okomomonga langime ene kinie pea namili.’ paa tondolo mundupu konopu lepo andopo molorundu mele yandopa paa konopu lepo pilipu molio. ¹⁶ Nane enendo i sipu nimbu sikirumu: Isili ou i langime na altopo naa nombó. Pulu Yemo ye nomi kingimu kamu molomba walemo* wendo ombalie i langimenga sike ulu pulumu wendo ombá kinie altopo nombó.” nirimu.

¹⁷⁻¹⁸ Yu no waene kapomo lipe ambolopalie Pulu Yemondo “Ange.” nimbelle nimbendo: “Imu ene eneno moke teko nayo. Nane enendo i sipu nimbu sikirumu: Isili ou na no waene altopo paa naa nombó. Pe mindi, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo walemo wendo ombá kinie na no waene kondemo kelepo nombó kene ,ene eneno isili ou nangi,.” nirimu.

¹⁹ Berete te lipe Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbelle ambolopa pike lepa ,yu lombili andolime, sipelie nimbendo: “Imu nanga kangimu ,ene liku nangi, ‘Nanga kangimu ‘enenga’ nimbu ,lipu taponjembo.’ nimbu tangi, simbu tekero imu. Pe pe kepe, ‘Ene lipu taponjembo.’ nimbu nanga kangimu enenga nimbu ‘Na tangi.’ nimbu simbu tekero mele ‘Altopo piliemili.’ ningu i beretemo “Nanga kangimu.” nimbu sikiru mele ene aku siku berete te nongolie piliengi!” nirimu.

²⁰ Pe ene langime nongo pora siringi kinie yuni ,berete te kinie terimu mele, aku sipela no waene kapomo lipe ,ene sipelie, nimbendo: “I ,no waene, kapo ,ene sikirumu, nanga mememo. ,Pulu Yemone ‘Ene kinie tembo.’ nimbe, ,ungu te nimbe panjipe mi lerimu kanu ungumu* ‘Kamu wendo omba pepili.’ nimbu nane enenga nimbu nanga

mememo ondo lenjipulie ɿkolombo, aku mememo i no waenemo.**

²¹ “Nakolo na lipe nanga opa touma simbe yemo na kinie pea i langi nokomolo polona molemo.” nirimu. ²² “Kinié Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie tenge mele Pulu Yemone koronga ou nimbe panjirimu mele sike opa toumane tenge, nakolo yu lipe opa touma simbe yemo mindili nomba molopa kenjimbe.” nirimu.

²³ Aku nirimu kinie pilkulie ɿyu lombili andolimene, anju yando walsikulie ningindu: “Olionga ye naene ulu akumu tembanje?” niringi.

²⁴ Aku walemo kinie ungu te pea wendo orumula. ɿYesusi lombili andolimene, ene eneno anju yando ungu mele tekolie ningindu: “Olionga ye nae paa olandopa molemoye?” ningu keru kuru liku moloringi.*

²⁵ Yesusini enendo nimbendo: “Olio Juda yambomanga ulsu molemele yambo talapemanga ye nomime enenga yamboma tondolo munduku nokoko kongono enge nilime alieli silimele. Ye imbi ola molemo yema enenga yamboma ‘Mindili nangi.’ ningu nokolemele yemane ene eneno imbi ambolko ola liku, “Olio yamboma nokopo konjipu lipu taponjili yema.” nilimele. ²⁶ Nakolo ɿwe yambomanga ye nomimene enenga yamboma tondolo munduku nokolemele mele na lombili andoli yema, ene eneno aku siku anju yando naa teangi. Enenga ye te imbi ola molomba kinie aku yemo ye koropa mele molopili. Ye nomi molopa we yema nokomba yemo ye kendemandemo mele molopa we yemanga kongono tenjipili.” ɿnirimu.

²⁷ “Ye nae paa ye olandopamoye? Langi nolemo yemo ye olandopamo molo langi peko topa kalopa pellete kulumiye topa aku kongonoma tenjilimo yemo ye olandopamoye? Langi nolemo ye akumu ye nomimu lemo. Aku sipe, nakolo na aku sipe molo. Na ɿsike enenga ye ailimu, nakolo enenga kongono tenjili kendemande mele molopo ene lipu taponjili yemo molio.” ɿnirimu.

²⁸ ɿYesusini yu lombili andoli engaki rurepondo kelepa nimbendo: ɿ“Na

mindili sipu molorundu molio mele ene na kinie pea tapu topo mindili sipu molorumulu molemolola. ²⁹ Nanga Lapa ye nomi kingimu omba molopa yamboma nokomba kinie nando ‘Akuna yamboma nokonjipilila.’ nilimo nimbé mele nane enendo ‘Akuna yamboma nokonjengi.’ nilio nimbula. ³⁰ Akuna na ye nomi kingi molopo yamboma nokombo kinie ene na kinie pea langi polona molopo ga nombo molomolo. Ene ye nomi kingi polomanga molkolie ningímuni, Isirele yambo talape rurepo* nokonge.” ɿnirimu.**

³¹ ɿNimbelie, Yesusini lombili andoli ye Pitando nimbendo: ɿ“Saimono, pílie! ɿKurumanga nomi, Setenene* Pulu Yemondo mawa tepalie nimbendo: “Ene teko kenjingínje manda manjipu kondi topo kanambo.” nirimu kinie Pulu Yemone “Manda.” nirimu. ³² Nakolo Saimono, nane Pulu Yemo kinie ungu nimbu nunge mawa tenjipulie nimbundu: “Setene yuni nu aku temba kinie Pita yuni na naa mundupe kelepa na pilipe molopili.” nindu. Saimono, Setene laye kolte pilku na munduku kelkolie, pe konopu alowa teko na kelko tondolo munduku pilku molkolie ninimuni, angenalime tondolo mundunji.” nirimu.

³³ Nakolo Pitane nimbendo: “Ailimu,* nane nu pe siye kolopo talopa lepo pumbu ningu nikinuye? Manda molo. Olto pea “Ka siemili.” níngi liemo papula. Molo olto pea “Topo konjemili.” níngi liemo uluri molo. Pea kolambili.” nirimu.

³⁴ Yesusini Pitando nimbendo: “Pita, nane nundu i sipu nimbu sikirumu: Kinié kera gulta ou ko naa topili nuni pipili kolkolie wale yepoko nando kolo toko “Yu naeye? Na naa kanolio.” nini.” nirimu.

³⁵ Nimbelie Yesusini yu ye ɿrurepondo, pali kelepa nimbendo: “Nane ene ou ɿ‘Kongono tepangi.’ nimbu, lipu mundurundu kinie ‘Kou naa mengo, mele wale naa mengo, kimbu su naa mengo, we pangí.’ nimbu lipu mundurundu kinie ene melte molo torumu molo moye?” nimbe walsipe pilirimu kinie

enene “Mele telu kepe molo naa torumu.” niringi.

³⁶ Yuni enendo kelepa nimbendo: “Nakolo kinié na kinie uluri wendo ombámonga, kou mone nosilimo yemo kanu kou monemo lipe ambolopa, mele wale nosilimo yemo kanu walemo lipe ambolopa, aku siku teko molangi. Opa teli lou pulse naa nosilimo yemo yunge wale pakoli te anju sipe lou pulse te yando lipili. ³⁷ ‘Nane aku sipu nambemuna nikiru, niembo.’ Ou yambomane nando ningu Pulu Yemonga bokuna toringi molemo mele kinié wendo ombá tekemo mele i sipe:

“Yu kinie, yambo mongo liku ulu pulu kerime teli yamboma kinie, liku tere lelko mako toringi.”* niringi bokuna molemo kanumu.” nirimu.

³⁸ Yuni aku nirimu mele pilku sundukulie enene yundu ningindu: “Ailimu, ya opa teli lou pulse talo nosilimolo kanoi.” niringi kinie

yuni enendo nimbendo: “Ungu manda nimbu, ‘pamolo.’” nirimu.

³⁹ Kanu kinie Yesusi ‘ulke mundupe kelepa kolea aili Jerusalleme, ‘ulsukundu pupelie nirimumuni, yu taki taki ma pangi Unju Ollipi Poniena ola pu pu opu terimu mele akuna purumu. Yu lombili andolime yu lombili akilku pea puringi.

⁴⁰ Akuna purumu kinie yuni yu lombili andolimendo nimbendo: “‘Kurumanga nomi, Setenene ‘Olio kondi tomba kinie tepo kenjimulú kene’ ningulie Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa teko molai.” nirimu.

⁴¹ Nimbelie yu yuyu laye kolte anju pupe koporongu langopa, Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepalie nimbendo.* ⁴² “Tara, na mindili noli no mingine no nombómo ‘Naa nambo.’ konopu lenu liemo aku siku teani nakolo ‘Nane tepolie nanu konopu simbu.’ konopu lekero mele naa teambo. Nuni kanoko peanga kanoni ulumu mindi teambo.” nirimu.

⁴³ Aku nirimu kinie angello tene mulu koleana mundupe kelepa Yesusi yu molorumuna omba ‘Yu tondolo pupili.’ nimbe terimu mele Yesusini yu kanorumu.

⁴⁴ Kanu kinie yu konopuna umbuni

aili tepa tepa, kamelena mindili tepili molopalie yu Pulu Yemo kinie tondolo mundupe ungu nimbe mawa terimuna yunge kangine kúru omba kanu kúrumu meme none tepa mana manie purumu.

⁴⁵ Yu Pulu Yemo kinie aku sipe ungu nimbelie ola angilipe yu lombili andoli yema moloringine yando omba enene yu kondo kolko molkolie uru peringi kanopalie ⁴⁶ enendo nimbendo: “Ene uru nambemuna pekemeleye? ‘Kurumanga nomi Setenene, ‘olio kondi tomba kinie tepo kenjimulú kene’ ningulie ola molko Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa teko molai.” nirimu.

⁴⁷ Yesusini aku nimbe molopili ene moloringine ye aisili oringi. Oringi yemanga te kumbi lepa orumu yemo yu ye Judasi, Yesusi lombili andoli rureponga ye te. Judasi yu Yesusi molorumuna nondopa omba yu kangulurumu. ⁴⁸ Aku terimu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Judasi, opa tou yemane Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ‘kanoko imbi siku ka siengi.’ ningununi na kangulkunuye?” nirimu.

⁴⁹ Kanu kinie Yesusi pea tapu toko angiliringi yemane yu ulu temba terimu mele kanokolie enene yundu ningindu: “Ailimu, opa teli lou pulsemane i yema tamiliye?” niringi kinie ⁵⁰ enenga ye tene ‘yunge lou pokete napimu lipe ambolopalie,* Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye tenga komumu topa laká lerimu kinie komumu omba manie purumu.

⁵¹ Aku terimu kanopalie Yesusini yundu nimbendo: “Kinié manda, kelei!” nimbelie torumu yemonga komumu lipe ambolopa tambu sinjirimu.*

⁵² Yesusi ka singí oringi yema i sipe: Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili mare kinie, tembele ulkemo nokoko moloringi ami yema nokoringi ye mare kinie, Juda yambomanga tapu ye mare kinie,* enene Yesusi ka singí oringi kinie kanopalie enendo nimbendo: “Na ‘yambo topo wa noli yere molemo.’ konopu lelkolie lou pulsema kinie kopema kinie mengo okomeleye? ⁵³ Ulke tembele kerepuluna alieli ene pea molemolo kinie na ambolko

liku ka naa silimele kanumu.* Nakolo kinié i ena wendo okomomo Pulu Yemone ou 'Enenga.' nirimu enamo wendo okomo. Sumbulu tolimunge tondolomo kinie olandopa pelemo." nirimu.

⁵⁴ Kanu kinie enene Yesusi ka sikulie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga ulkena sukundu mengo puringi. Yesusi mengo puringi kinie Pita lombili akilipe taka lepa purumu.

⁵⁵ Yesusi mengo oringi ulke kanumunge ulke angilipe makaye terimu, suku we lerimuna* tepe kalko pilku moloringine Pita pupe ene kinie molorumu. ⁵⁶ Yu akuna molopili ,Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga,* kendemande ambo te omba tepe nomba pa terimuna Pita molorumu kanopalie yu nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: "I yemo Yesusi pea moloringili kanorundu." nirimu.

⁵⁷ Nakolo Pitane kolo topalie nimbendo: "Ambomo, aku nikin yemo na naa kanolio." nirimu.

⁵⁸ Laye pe mele ye te Pita kanopalie yundu nimbendo: "Nu Yesusinge talape ye te lepamo." nirimu kinie

Pitane yundu nimbendo: "Yemo, na akumu molo." nirimu.

⁵⁹ Pe ena mongo telu mele omba purumu kinie yambo te ,Pita yu ungu laye lupe mele nirimu mele pilkulie, yuni tondolo mundupelie nimbendo: "Kolea Gallilli disiriki yambomane ungu nilimele mele yu aku sipe ungu nikimu pilkiru. ,Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea Gallilli disiriki yemala,, yu kepe Gallilli ye te, aku kene 'Yu paa sike Yesusi lombili andoli ye te.' konopu lekeru." nirimu.

⁶⁰ Aku nirimu kinie Pitane yundu nimbendo: "Yemo, nu nikin mele na paa naa pilkiru." nirimu. Aku sipe nimbe molopili kera gulta ko torumu.

⁶¹ Kanu kinie Yesusini topele topa Pita kanorumu kinie Yesusini yundu "Kera gulta ou ko naa topili nuni wale yepoko kolo tokolie "Yu naa kanolio." nini." nirimu ungu kanumu Pita kelepa pilirimu.* ⁶² Pilipelie , 'Ama, paa tepo kenjindu lepamo. 'Paa naa tembo.' konopu lerindu

mele sike tendu.' nimbe pilipelie, pena pupe kola paa aili tepa terimu.

⁶³ Kanu kinie Yesusi akuna nokoko moloringi ele yemane yu ungu taka tonjiku, yu laruwe toko, teringi. ⁶⁴ Yunge kumbikeremo múlu tene pipi sinjikulie ki lumuni toko , "Nu 'Pulu Yemonga yere molio.' konopu leno kene, naene nu tokomonje ningu si." niringi. ⁶⁵ Ungu taka tonjingindu enene yu aku mele ulu aisili teko ungu aisili ningu yu aku siku teko kenjiringi.

⁶⁶ Kolea tangorumu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, kanu Juda yambomanga tapu ye kanjolloma pali 'Yesusinge kote piliemili.' niringi.* ,Enenga ele yemane, yu ene liku maku toko moloringine mengo puringi kinie enene yundu ningindu: ⁶⁷ "Pulu Yemone olio "Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu sike nu molo molye? Ningu si." niringi.

Yuni enendo nimbendo: " "Na akumu molio." nilkenje enene naa pilku "Kolo tokono." nilimelka. ⁶⁸ Nane enendo ungu te walsipu pilkenje yando ungu te naa la nilimelka. ⁶⁹ Nakolo Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kinié kepe pe pe kepe tondolo pali pelemo Pulu Yemo ,kinie melema nokombando, yunge ki umbukundu molomba." nirimu.

⁷⁰ Enene pali yundu ningindu: "Nu "Pulu Yemonga Malo molio." ningu nikin-uye?" niringi kinie

yuni nimbendo: "Akumu na." nirimu.

⁷¹ Enene ningindu: "Yuni mongo lirimu mele nimbe simbe yambo te pea nambe-muna koromolye? Yuni yuyu nimbe kenjikimu pilkimulu." niringi.

23

¹ Aku ningulie Juda yambomanga ye ailime pali ene ola angilku Yesusi liku mengo puku ,Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna mengo puku kote tenjiringi. ² Yu kote tenjikulie Paillatendo ningindu: "I yemone nimbendo:

“Romo gapomanomone olio Juda yamboma naa nokopili.” nimbe, “Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamokou takisi naa tangi.” nimbe,* “Yu yuyu “Pulu Yemone olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe makorumu ye Kirasimu, ye nomi kingimu molio.” nimbe molemomo olio pilipulu kanolemolo.” niringi.

³ Ene aku siku niringi kinie pilipelie Paillatene, Yesusinge kotemo, yu walsipe pilipelie nimbendo: “Nu Juda yambomanga ye nomi kingimu molo moye?” nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Sike niku. Akumu na.” nirimu.

⁴ Yuni aku nirimu kinie pilipelie Paillatene Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, we yamboma akuna liku maku toringime kinie, enendo nimbendo: “I yemo ulu te naa tepa kenjimu.” nirimu.

⁵ Nakolo enene karaye teko tondolo munduku ningindu: “Yuni ungu mane sipelie “We yamboma ulu teko kenjiku, mongo liku teangi.” nimbe mane sirimu. Yuni ou pulu pulu kolea Gallilli disiriki ungu akumu mane sipe, pe yandopa kolea Judia disiriki koleama pali silipe andopalie, pe kamu ya kolea aili Jerusalleme omba ungu akumu mane sipe molemo.” niringi.

⁶ “Kolea Gallilli” niringi kinie pilipelie Paillatene enendo walsipe pilipelie nimbendo: “I yemo yu Gallilli ye teye?” nirimu kinie ⁷ enene “E.” niringi pilipelie yuni nimbendo: “Ye nomi kingi, Erote, Gallilli disiriki nokoli yemo, Yesusinge kotemo yuni pilipili yu molemona mengo pai.” nirimu. Aku walemonga kanu, ye nomi kingi, Erote yu Jerusalleme omba molorumuna pilipelie, “Yu molemona mengo pai.” nirimu. Paillate yu Jerusalleme lerimu kolea Judia disiriki nokorumu yemo.

⁸ Erote, molorumuna mengo puringi kinie, yu Yesusi kanopalie konopu sirimu. Yu Yesusini ulu terimu mele ungu aisili pilipelie, ‘Kanu yemo kanamboa!’ nimbe molopa, ‘Yuni ulu tondolo te tepili kanamboa!’ konopu lepa molorumuna* yu orumu kinie kanopa konopu sirimu.

⁹ Akumunge Erote Yesusi ungu aisili walsipe pilirimu nakolo Yesusini ungu te pundu topa naa nimbe we molorumu. ¹⁰ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* akuna angilkulie enene Erotendo ningindu: “Yesusini i sipe ungu nimbe kenjipe, i sipe ulu aisili tepa kenjipe molemo.” ningu tondolo munduku niringi. ¹¹ Kanu kinie Erote kinie yunge ami yema kinie enene ‘Yesusi yu ye nomi molo, yu we yere.’ ningu ye nomimene pakolemele mulu wambale peanga te liku pakonjiku, yu ungu taka tonjiku tae teringi. Kanu kinie Paillate molorumuna Erotene Yesusi lipe yando mundurumu.

¹² Paillatene Erote molorumuna Yesusi ou naa lipe mundupili Paillate kinie Erote elte opa tou moloringili. Nakolo Yesusi aku teringili walemonga pe elte angenungulu mele moloringili.

¹³ Yesusi Paillate molorumuna yando mengo oringi kinie Paillatene Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie, we yamboma kinie, enendo “Wai.” nimbelie nimbendo: ¹⁴ “Enene “I yemone yambomando ‘Romo gapomanomo olio naa nokopili.’ nimbe ‘Ene mongo liku teangi.’ nimbe molemo.” ningu* na moliona mengo ongi. Kanu kinie ene kanoko molangi nane kote pilipulie enene ‘Yu tepa kenjirimu.’ níngi mele na ulu te naa pilkiru. ¹⁵ Gallilli disiriki ye nomi kingi, Erote, yu pea i yemo ulu te tepa kenjirimu te naa la pilipelie yu altopa yando mundumu. Pilkimiliye? Yu ulu te tepa naa kenjimu. Yu we nambemuna topo konjimulúye? ¹⁶ Ulu te tepa naa kenjimumunge nane yu we kopene topolie “Kelko pui.” niembo.” nirimu.

¹⁷⁻¹⁹ (Kolea aili Jerusalleme sukundu ye te, yunge imbi Barapasi, yu kinie ye mare kinie, ‘Romo gapomanomone olio Juda yamboma naa nokopili.’ ningu ou Romo gapomanomo kinie opa tekolie yambo mare toko konjiringimunge yu ka siringi. Romo gapomano ka ulkena kanu ye Barapasi we pepili Juda ye ailimene Yesusi kote tenjiringi. Juda yambomane

ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi walemo* wendo orumu kinie Romo gapomano ye ailimuni ka ye te ka ulkena wendo lipe mundupe “Pui.” nirimu.)** „Aku sipe terimu mele piliringimunge Paillatene “Yesusindu “Pui.” niembo.” nirimu kinie pilkulie, enene pali yundu tondolo mundukulie ningindu: “I yemo molo. Yu „kolopili, mengo pukulie, Barapasi, „ka ulkena, wendo liku si.” niringi.

²⁰ Paillatene ‘Yesusi we pupili.’ nimbelie enendo ungu te pea nirimu ²¹ nakolo enene yundu wale aisili tondolo munduku ningindu: “Yu kolopili unju perana uku toko panji!” ningu moloringi.

²² Aku niringi kinie yuni enendo altopa wale yepoko sipe walsipelie nimbendo: “Aku nambemunaye? Yu mongo nambolka mongore limuye? Yu ulu te tepa naa kenjimu. Yu we nambemuna topo konjimulúye? Nane yu we kopene topolie “Kelko pui.” niembo.” nirimu.

²³ Nakolo enene karaye teko ungu tondolo mundukulie ningindu: “Yu kolopili unju perana uku toko panji!” niringi kinie enene tondolo munduku niringi mele pilipelie Paillatene ene niringi mele temba terimu.

²⁴ Kanu kinie Paillatene kote pilipelie enene yu kinie “Paa tei.” ningu karaye teko mawa teringi mele ‘Aku sipe tepili.’ nirimu kinie ²⁵ „ye Barapasi, „ ‘Romo gapomanomone olio Juda yamboma naa nokopili.’ nimbe ou Romo gapomanomo kinie opa tepalie yambo mare topa konjirimumunge ka ulkena perimu kanu yemo, wendo lipe ene sipelie nirimumuni, pe enene ‘Yesusi kolopili.’ niringi mele pilipelie “Yu toko konjengi.” nimbe ami yema sirimu.

²⁶ „Romo ami yemane, Yesusi mengo pungí pukulie niringimuni, kolea Sairini* ye te, yunge imbi Saimono, yu Jerusalleme pumbe orumu kinie kanoko yu ambolko liku ka mele siku Yesusi kolomba unju peramo liku pendekona ola nosinjikulie “Imu menjiku yu lombili aki liku pui.” niringi.

²⁷ Yambo aisili yu lombili puringi. Ambo mare yu tongemonga kola teliku puringi. ²⁸ Kanu kinie Yesusini topele topa kanu ambomando nimbendo: “Jerusalleme amboma, ene na kolombomonga pilkulie kola naa teangi. Ene eneno kinie enenga ambolangoma kinie ulu pe wendo ombámonga pilkulie kola teangi.* ²⁹ Aku sipu nikirumu, nambemuna nikiruye? Niembo: Walse ene Jerusalleme yamboma mongo simbe walemo wendo ombá kinie ene kinie enenga ambolangoma kinie mindili nonge kinie yambomane ningindu: “Ambo ambolango te naa mengo, ambolango ame naa siku, wayongono molemele amboma, enenga ambolango te mindili nomba ene naa kanongemonga ene malo.” ningí.* ³⁰ Pe

‘yamboma kelko mulu aili polemomando “Ma ange topa olio topili.” ningu, ma pangimendo

“Ma ange topa olio aki topili.” ningí.’** nirimu, ³¹ „Nimbelie pe kamu ungu iku te topa enendo nimbendo: „ “Unju konde angilimomo peko tokomele. Pe unju kololimu nambe tengeye?* Akumunge „enene ene aku siku umbuni singí, mindili nonge, „” nirimu.

³² Ye talo pea ‘Yesusi kinie kolangi.’ ningu unjuna ola uku toko panjingindu mengo puringi. Aku yetolo mongo liringili yetolo.

³³ Kolea ‘Penge Ombele’ niline oringi kinie yu kinie mongo liringili yetolo kinie unju pera yepokonga ola uku toko panjiringi. Mongo liringili yetolonga te Yesusi yunge ki umbukundu uku toko, te Yesusi yunge ki tarokondo uku toko panjiringi. ³⁴ Aku teringi kinie Yesusini nimbendo: “Tara, na kinie tekemele mele tekemele yambomane naa pilkimili kene nuni tekemelemonga mongo naa siku siye koloi.” nirimu. „Aku tekolie, ou unjuna ola uku toko naa panjikulie, yunge mulu wambale „kulunjiku nosiringime, ‘Moke teamili.’ ningu ene yu mele mele lingí mele pilingindu kou kate teko pe mulu wambalema liringi.

³⁵ We yamboma enene yu teringi mele kanoko we angiliringi nakolo enenga

ye ailimene yundu ungu taka tonjiku ningindu: “Yu yambo wema ‘Naa kolko konde pang’i.’ nimbe lipe taponjirimu mele kinié yuni ‘Naa kolopo unju perana wendo pambo.’ nimbe yu yuyu lipe taponjipe unju perana wendo opili. Yu sike Pulu Yemone mako topa olio ‘Nokopa konjipili.’ nimbe lipe mundurumu ye nomi Kirasimu omba molomu liemo kinié yu yuyu aku sipe lipe taponjipili.” niringi.

³⁶ Ami yema pea yu ungu taka tonjiku molkolie no waene kombili teli te ‘Nopili siemili.’ ningulie ³⁷ yundu ningindu: “Nu Juda yambomanga ye nomi kingi molonu liemo ‘Naa kolambo.’ ningu nu nunu liku taponji.” niringi. ³⁸ ‘Yu mongo lirimu mele yamboma kanangi.’ ningu
I YEMO JUDA YAMBOMANGA YE NOMI KINGIMU
ningu imbi toko unjuna ola monjiringi.

³⁹ Mongo liringili yetolo unju perana ola uku toko panjiringi yetolonga tene Yesusindu ungu taka tonjipelie nimbendo: “Nuni “Pulu Yemone mako topa olio ‘Nokopa konjipili.’ nimbe lipe mundurumu ye nomi Kirasimu ‘molio.’” nilino mele sike molo moloye? Sike aku siku, moleno liemo nu kinie olto kinie pea ‘Naa kolamili.’ ningu liku taponjiku unju perana wendo li.” nirimu.

⁴⁰ Nakolo mongo liringili yetolonga tene yuni nirimu mele pilipelie yu iri topalie nimbendo: “Nu kinie yu kinie mongo telu siku mele síngimunge Pulu Yemo pipili naa kolkonoye? ⁴¹ Nu kinie olto tepo kenjirimbumunge mongo papu síngi. Nakolo i yemo yu mongo te naa lirimu.” nirimu.

⁴² Aku nimbelle yuni ‘Yesusindu,’ nimbendo: “Yesusi, nu ye nomi kingimu molko melema nokokolie ninimuni, na konopu liku mundu.” nirimu kinie

⁴³ Yesusini pundu topa yundu nimbendo: “Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Kinié nu na kinie pea Yamboma Molko Konjilimele Kolea Peangana* pupu molombolo lemo.” nirimu.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yesusi unju perana ola we pepili ai tangoli ena tuwellepo killoko terimu kinie kolea pali sumbulu topalie pe ipupini ena tere killoko kinie ena kelepa topa

kolea tangorumu. ‘Ulu aili te wal-sikale wendo orumula. Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembele ‘Jerusallemo suku angilirimu akuna sukundu Pulu Yemo molorumu, suluminia paa kake telimunge kerepuluna, ‘Yamboma sukundu naa pang’i.’ ningu ou alieli, mulu wambale aili tene pipi siku panjiringi angilirimu. Kanu mulu wambalemo ai suku singine olá torumu.*

⁴⁶ Yesusini ungu te tondolo mundupe nimbendo: “Tara, nanga minimu ‘Nu molenona opili.’ nimbu nu sikiru.” nirimu. Aku nimbelle yu kolorumu.

⁴⁷ ‘Romo,’ ami ye wane anderete nokorumu ye te Yesusi toringi ami yema nokopa molorumu kanu yemone Yesusi ungu te nimbe kolorumu mele pilipe kanopalie yuni Pulu Yemo kapi nimbelle nimbendo: “I yemo yu paa sike ye konopu sumbi nili te lepamo.” nirimu.

⁴⁸ Kanu kinie ‘Yu unju perana uku toko panjiringi kanomolo.’ ningu ou liku maku toringi yamboma yu terimu mele kanoko bulu balu ningu ungu aisili konopu liku munduku kondo kololiku ulkendo puringi. ⁴⁹ Yu kinie ou tapu toko andoringi yema kinie, kolea Gallilli disiriki munduku kelko yu lombili andoko ‘Jerusallemo,’ pea oringi amboma kinie* enene ‘yu toringi kolorumu mele,’ sulu teko kanoko angiliringi.

⁵⁰⁻⁵¹ Yesusi kolorumu kinie ye te, yunge imbi Josepo, yu Juda yambomanga kanjollo ye aili te molopa, ulu peangama manjipe tepa molorumu. Yu konopu sumbi nili ye te, kolea Judia disiriki Arimatia taono yemo. Yu ‘Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa olio nokomba walemo* wendo opili.’ nimbe nokopa molorumu yemo. Yu Juda yambomanga kanjollomo sike molorumu, nakolo kanjollo yemane ‘ou ene eneno kote pilkulie,’ “Yesusi kolopili.” niringi kinie** yuni “E.” naa nimbe we molorumu. ⁵² Kanu yemone ‘Romo gapomano ye nomi,’ Paillate molorumuna pupelie “Yesusinge onomo na si.” nimbe mawa terimu.

⁵³ Paillatene “Kapola.” nirimu kinie Josepo pupe onomo manie lipe, mulu konde tene lipe kulupi topalie, kou kande

tenga memba pupe suku nosirimu. Aku kou kandena yambo ono te ou naa nosiringi, yu mindi pulu pulu nosirimu. ⁵⁴ Yesusi ono terimu walemo yu kinié mele, opali mele, Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* nondopa wendo ombá terimu. Sambate walemo wendo ombá kinie koro molongendo kinié mele melema liku undu undu siringi walemo wendo orumu, aku walemonga Yesusi ono teringi.

⁵⁵ Ou Yesusi kinie kolea Gallilli disiriki munduku kelko yu pea, Jerusalleme, oringi amboma Josepone Yesusi ono terimu kou kandemo kanoko akuna suku onomo nosirimu mele nemo nemo ningu kanokolie niringimuni, ⁵⁶ pe kanoko pora sikulie yando ongo, 'Yunge onona kopongo welema kinie mele lupe mune tolime kinie kanjinjemili.' ningu teko mimi teringi. Nakolo Sambate walemo wendo orumu kinie Pulu Yemonga ungu manemone 'Sambate wale kinie koro molangi.*' nirimu mele pilku likulie mele teko mimi teringi melema sumbi siku ono koleana naa mengo pukulie we nosiku koro moloringi.

24

¹ Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* pora nimbe, enenga pulu pulu kongono walemo wendo ombando kolea tangomba muni lerimu kinie amboma kopongo mune toli ou teko nosiringime liku mengo puku, 'Yesusinge, onomo nosiringi kou kandena mengo puringi.

² Akuna pukulie kou kande kerepulumu pipi siringi koumu perele marele pupe wilkindu lerimu kanokolie, ³ suku puringi kinie akuna Ye Aili Yesusinge onomo ou lerimuna naa lerimu kanoringi. ⁴ Kanu kinie 'Onomo nambe temunje?' ningu konopu liku munduku moloringi kinie ye talo kariapá tepalie pa telemo mele teli wale pakoli pakoringili yetolo ene moloringine angiliringili.

⁵ Kanokolie amboma mini wale munduku tamalu peringi kinie yetolone enendo ningilindu: "Konde molemomo,

ya ono koleana nambemuna korokomel-eye? ⁶ Yu ya naa lemo. Lomboropa ola molopa wendo pumu." 'niringili.' "Yu 'ene kinie, kolea Gallilli molopa enendo nirimu mele pilieyo. Yuni nimbendo: ⁷ 'Juda yambomanga ye ailimene, Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo liku talape lupe yambo ulu pulu keru telime yu liku singi, enene yu unju perana kolopili uku toko panjingi kinie kolopalie wale yepoko sipemonga lomboropa ola molomba." nirimu kanumu." niringili.*

⁸ Kanu kinie Yesusini ou aku nirimu mele ambomane altoko piliringi.

⁹ Kou kandemo munduku kelko, kelko yando ongolie niringimuni, lombili andoli rureponga yepoko kinie akuna pea moloringi yamboma kinie enendo pilku kanoringi mele temane toko siringi. ¹⁰ Kolea Makatalla ambo Maria keme, ambo Joana keme, Jemisi anumu Maria keme, ene pea puringi amboma keme, kanu ambomane Yesusini ou "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu ye rureponga yepoko* aku temanemo toko siringi.

¹¹ Nakolo ambomane niringi ungumu pilkulie 'Ene kolo tokomele.' ningu piliringi.

¹² Aku ningu piliringi nakolo Pita ola angilipe ono nosiringi kou kandena lkisipe pupelie, wake tepa kanopa Yesusinge onomo kulupi toringi móluma yuyu akuna we lerimu kanopalie konopu aisili lipe mundupe 'I nambolka uluri temunje?' nimbe pilipe yando orumu.

¹³ Yesusi lomboropa ola molorumu aku walemonga, yu lombili andoringimenga, yambo talo* kolea kanga Emeasi pungili puringili. Aku kolea kangamo kinie kolea aili Jerusalleme kinie aulkemo laye sulu mele, illepene killomita mele. ¹⁴ Eltene Yesusi kolumumundu anju yando ungu mele teliku puringili.

¹⁵ Aulkena aku ulumando ungu mele teliku pangili Yesusi yuyu elte puringiline omba elte kinie tapu topa purumu, ¹⁶ nakolo Yesusi yu 'We ye lupere okomo konopu leangili.' nimbilie terimu, eltene yu naa kanoko imbi siringili.

17 Yuni elte walsipelie nimbendo: “Elte nambolkamondo ungu mele teliku pukumbiliye?” nirimu.

Elte Yesusi toringi kolorumumunge nono ningu we angiliringili. 18 Tenga imbi Killopasi,* akumuni yundu walsipelie nimbendo: “Jerusallemo sukundu talko ulu wendo orumuma nu naa kanorunuye? Yambo aisili akuna ongo maku tokolie kanoringi nakolo nu pea naa molko kanoringi. Tenga lupe molkolie okono lepamo.” nirimu.

19 Orumu yemone “Nambolka ulumaye?” nirimu.

Eltene ningilindu: “Kolea Nasarete ye Yesusinge ulu kanuma.” niringili. “Yesusi yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilime pilipe yando nimbe sili ye te* molopalie Pulu Yemo kinie olio mana yamboma kinie kanopo molamili ungu tondoloma nimbe ulu tondoloma terimu. 20 Kanu kinie olionga ningu Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie* olio nokolemele ye ailime kinie ‘Yu kote pilku “Kolopili.” ningu tangi.’ ningu ‘Romo gapomano yema,’ anju siringi enene ‘Yu kolopili.’ ningu unju perana uku toko panjiringi. 21 Nakolo olio pilirimulu, ‘Yu Pulu Yemone lipe mundurumu, ‘Romo gapomano yambo-mané olio,’ Isirele yamboma ‘tondolo munduku nokolemelemonga,’ mindili nombo umbuni tepili molemolomonga olio lipe taponjipe ‘enenga kine,’ wendo lipe ‘Molko konjengi.’ nimbe ‘kolo wangopa,’ olionga ye nomi kingimu molopa olio nokopa konjimbe.’ nimbu pilipu konopu sipu molorumulu nakolo yu toringi. Akumunge ungu te pea i sipe: Talko toringi, kinié wale yepoko sipe mele omba pukumu.

22-23 “Pe kinié ulu te lupe wendo omula. Yu lombili andorumulumanga ambo pokore kinié ongo níngi mele pilipulie mini wale mundúmulu. Kinié paa ipulueli ou kanu amboma yu ono teringi kou kandena puku kanongi nakolo yunge onomo naa lemu. Ene ongo oliondo ningindu: “Mulu koleana angello talo kanomulu, eltene “Yu we molemo.” níngili.” níngi. 24 Kanu kinie olio pea

molomulu ye talo ono kou kandena puku-lulie ambomane níngi mele kanongili, nakolo yu naa kanongili.” niringili.

25 Aku niringili kinie elte lombili akilipe orumu yemone eltendo nimbendo: “Elte aroma topambe. Elte konopu naa pelemomonga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjiringime pilku yamboma ningu siringi yemane yundu niringi bokuna molemo mele mongone kanoko komuni pilkululie konopuna liku mengo andolembelkanje ‘Yesusi kinie talko teringi mele kinie yuni terimu tekemo mele kinie,’ kamu kamu pilimbelka lemo. 26 Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu manie ombalie, ya ye nikimbilimu talko mindili norumu mele mindili nomba mulu koleana ye nomi aili pupe molomba mele ou ningu naa siringiye? Ningu siringi kanumu. Pe kinié ou ningu siringi mele yu aku temu.” nirimu.

27 Aku nimbelie Mosisini Yesusi yu yuyu temba mele ou boku marenga topa nirimu mele pulu monjipe nimbe sipe, yandopa yandopa Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane yu temba mele ou boku marenga toko niringi mele nimbe sipe, aku Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele pali* nimbe silipe yambotolo kinie aulkena purumu.

28 Yambotolo puringili koleamo nondoko wendo oringi kinie Yesusi we sumbi sipe tenga lupe pumbe terimu. 29 Nakolo eltene karaye tokolie ningilindu: “Molo. Ena pupe ipu nondopa lembe kene pea peamili.” niringiline yu elte kinie pupe molorumu.

30 Kanu kinie elte pea kere nongo moloringi kinie yuni pillawa kaloli te lipe Pulu Yemo “Ange.” nimbe, ambolopa pike lepa elte sirimu. 31 Aku terimu kinie elte yu kanokolo eltenga Aili Yesusi ningu kanoringili kinie tepa nema lirimu altoko naa kanoringili. 32 Kanu kinie elte eltelte anju yando kerepali ningulu ningilindu: “Aulkena olto kinie omba ungu nimbe

Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele ungu pulumu nimbe silipe omu kinie olto kamele kongulu topili ombulu kanumu. Aili Yesusi kinie ombulumunge aku temu lepamo." niringili.

³³ Kanu kinie elte ola angilku kelko sumbi siku Jerusalleme yando ongolo, lombili andoli ye rureponga yepoko kinie ene pea maku toko moloringi yambo lupema kinie moloringine puringili.

³⁴ Suku puringili kinie enene eltendo ningindu: "Ailimu* paa sike lomboropa ola molomu lemo. Yu yuyu Saimono molomuna pupe mona angilimu." niringi.

³⁵ Kanu kinie yambotolone aulkena puringili kinie ye te omba nirimu mele kepe kanu yemone pillawa kaloli te ambolopa pike lerimu kinie kanokolo 'Yu Yesusi.' ningu kanoringili mele kepe enendo temane toko siringili.

³⁶ 'Yesusi lombili andoli, yambomane 'Yesusi yu lomboropa ola molorumu kanoringimundu, ungu mele teko molangi Yesusi yu omba ene moloringine sumbi sipe angilipelie "Ene konopu pe nipili molai." nirimu.

³⁷ Ene 'Yambo kololi tenga minimu kanokomolo.' konopu lelkolie pungu pungu ningu pipili koloringi. ³⁸ Yuni enendo nimbendo: "Mini wale munduku konopu talo panjiku nambemuna molemeleye?" 'nirimu., ³⁹ "Nanga kitolo kinie kimbama kanoko 'Imu na nanu.' ningu kanayo. Ambolko pilieme. Nanga kangi kinie ombele kinie angilkimu mele minimenga aku sipe angilimoye? 'Aku sipe naa angilimo kanumu.'" nirimu.

⁴⁰ Aku nimbelie yunge kimbu ki pirimu toringime ene lipe ora sirimu.

⁴¹ Kanu kinie ene yu kanokolie pondanga konopu siku paa konopu liku munduringi nakolo 'Sikenje molo nambolkare kanokomolonje?' ningu konopu talo panjiku we moloringine yuni ene mawa tepalie nimbendo: "Langi nombó te ya lemoye? Siei." nirimu. ⁴² Enene yu oma kaloli te liku siringi, ⁴³ akumu lipe ene kanoko molangi norumu. 'Minimu naa molopo yambomo molgoro kanangi.' nimbe aku terimu.,

⁴⁴ Yuni enendo nimbendo: "Na ou naa kolopo ene kinie molopolie ene ulu wendo ombá mele nimbu sirindu kanu ulumu i wendo okomo. "Mosisi kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema kinie enene nando ningu boku marenga toringi uluma kinie, Pulu Yemonga konana niringi bokuna molemo konanane nando nilimo uluma kinie,* kanu uluma sike wendo ombá." nirindu kanumu." nirimu.

⁴⁵⁻⁴⁶ Aku nimbelie 'Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele pilku konjengi.' nimbe yuni ungu pulumu ene nimbe sipelie nimbendo:

"Bokuna toringi molemo mele i sipe: 'Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu mindili nomba kolopalie wale yepoko sipemonga ono koleana lomboropa ola molomba. ⁴⁷ Aku temba kinie kanu ye Kirasimu yunge talape yambomane yunge tondolomone yamboma ulu pulu keru tengema pilku keru pilku konopu alowa tenge mele kinie, ulu pulu keru tengema Pulu Yemone siye kolopa altopa naa pilipe mongo naa simbe mele kinie,* ningu singindu Isirele yambomanga kolea aili Jerusalleme pulu monjiku ningu siku koleamanga pali pukulie ningu siliku andonge.', ⁴⁸ aku mele nando ou ningu boku toringi.*

"Pe kinié nane terindu uluma kinie na kinie teringi uluma kinie kanoringi teringi kanokomelemonga yamboma manda ningu singi. ⁴⁹ Nakolo we naa teangi. Pulu Yemone "Simbu." nimbe nimbe panjirimu Minimu nane olando pupulie lipu mundumbu kene aku Mini Tondolomo yu mulu koleana manie omba 'Ene tondolo pupili molangi.' nimbe ene kinie molomba kene ou tenga lupe naa puku Jerusalleme suku we nokoko molai." nirimu.

⁵⁰ Yesusi yu lombili andoringi yamboma kolea kanga Betani lerimuna nondopana memba pupelie nirimumuni, 'Pulu Yemone ene sewe anjipili.' nimbe yunge kitolo ola mundupe, "Pulu Yemone ene nokopa konjipe 'Ene konopu enge nipili molangi.' nipili." nirimu.

⁵¹ Enendo aku sipe nimbe molopili ɿPulu Yemone, yu mulu koleana olando lirimu kinie ene mundupe kelepa mulu koleana olando purumu.*

⁵² Kanu kinie enene ɿYesusi, yu kapi ningu imbi ambolko ola linjikulie kamele paa akoliku, Jerusallendo kelko yando oringi. ⁵³ Akuna pukulie ɿPulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena taki taki molko, Pulu Yemone terimumunge “Ange.” ningu yu kapi ningu yunge imbi ambolko ola linjiringi.

ɿYesusinge temane peanga ekendo topo pora sikiru.ɿ*

JONO

Temane Peangamo JONOne Torumu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1 molemo.

I bokumu torumu yemo yu "Yesusini konopu monjirimu lombili andoli yemo" (13:23-24, 19:26, 20:2, 21:7,20,23-24). 'Akumu lombili andoli ye Jono.' ningu pilimele. We lombili andolimenga imbime bokuna molemo nakolo Jononga imbimu naa molemo. 1:35-42, 18:15-16, 20:2-8 kananila. Jono Pitatolo sike wale mare tapu toko andoringili ungu mare LLuku 22:8,13, Lipe Mundurumu Yema 3:1,3-4,11, 4:1,3,7,13,19 molemo.

Jonone konopu lepalie boku torumu ungu pulumu Jono 20:30-31 molemo. Yesusi yu Pulu Yemonga malo kepe, yu Pulu Yemone 'Yamboma lipe taponjipe 'Mindili naa nangi.' nimbe kolo wangopa kolonjipili.' nimbe lipe mundurumu ye nomi Mesaya Kirasimu kepe, yu mindi konde molko mindi pungí ulu pulumu kepe, aku sipe molemo mele 'Yambomane "Sike aku sipe molemo. Sike nanga nimbe aku sipe tenjirimu." ningu tondolo munduku piliengi!' nimbe Jonone i bokumu torumu. "Akumu sike." nimbu tondolo mundupu pilipulie, pe mindili naa nombu, konde molopa mindi puli ulu pulumu limulú. (Jono 1:7,12-13,17,29,35,40-42, 3:13-18, 4:10,13-14,25-26,39-42, 7:37-41, 5:21,24-27, 6:33,35,40,47-48,51,53-58, 8:12, 10:7,9, 10:11,14-15, 11:25, 14:6, 15:1,5, 8:42-47,51,56-58. Mare pea molemonje nuni nunu koroyo.) Boku ambolkonomonga alsena paa anjukundu ungu pulu mare "8. bilip", "24. laip", "27. Mesaia", "23. Krais" kinie molemo.

Jono kolomongo aili 13-17 pali molemo unguma Jonone mindi boku torumu.

Yesusini ungu iku topa yu yuyu molorumu mele, mele yepoko pakara nirimu aku unguma Jonone nimbe sirimu: "Gamo molio." nirimu Jono 6:35 molemo; "pa telimu" 8:12; "ulke kerepulumu"; "kongi sipisipi tapu tepa konjilimu" 10:7,9;

10:11,14-15; "kololime topa makinjilimu kinie molopa mindi puli ulu pulumu kinie" 11:25; "aulkemo, sike ungumu, konde mololi ulu pulumu" 14:6; "unju waenemo" 15:1,5. "Na akuma molio." nirimu.

Jono yuni pepá yepoko topa mundupe, Lipe Ora Sirimu bokumu torumula.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Paa koronga ou, 1mulu matolo kepe melte naa lepili, 1 Ungumu molorumu. Aku Ungumu Pulu Yemo kinie moloringili. Aku Ungumu yu Pulu Yemo.*

² Paa koronga ou, melte mana naa lepili, yu Pulu Yemo kinie moloringili.

³ Ungumu yuni yuyu melema pali terimu. Melte we pora naa purumu. Mele wendo orumuma pali yuni terimuna wendo orumu. ⁴ Mololi ulu pulumu yu kinie mindi perimu.* Kanu mololi ulu pulumu yambomanga pa tenjilimu.** ⁵ Aku pa telimuni sumbulu tolemomo pa tenjilimo. Sumbulu tolemomone altopa pa telimu manda pipi sipe sumbulu altopa naa tomba.

⁶ Ye te orumumu Pulu Yemone lipe mundurumuna orumu, yunge imbi Jono. 1Yu No Linjili Jono kanumu.* ⁷ Jonone pa tenjilimunge pulumu nimbe simbe orumu. 'Yambomane "Nondopa ombá yemo yu sike aku pa tenjilimu." ningu tondolo munduku piliengi!'"* nimbe omba nimbe sirimu. ⁸ Jono yu aku pa tenjilimu molo. Yu aku pa tenjilimu ombá mele nimbe simbe orumu.

⁹ Jonone yamboma ungu nimbe sipe molopili paa sike pa tenjilimuni yamboma pali pa tenjilimo kanumu mana ombá orumu.

¹⁰ Yu ma koleana omba molorumu. Yuni yuyu ma koleamo terimu nakolo ma koleana yambomane yu kanokolie 'Yu ma kolea terimu Pulu Yemo.' ningu naa kanoko 'Yu we mana ye te.' ningu piliringi. ¹¹ Yu yunge koleana omba molorumu nakolo yunge yambomane

"Nu olionga Ailimu okono kene olio ongo nokoko moloi." ni naa niringi.*

¹² Nakolo yundu "Nu sike 1Pulu Yemone lipe mundurumuna orunu yemo kene,* olio nokani pea molamili oi." ningu

yunge unguma tondolo munduku pilku liringi yamboma yuni "Pulu Yemonga ambolangoma molangi." nirimu.** 13 Nakolo kanu yamboma Pulu Yemonga ambolangoma au leringi, aku ulumu kangimunge kongonomo molo. Anupili lapalini "Pulu Yemonga ambolangoma meamili." ni naa niringila. Pulu Yemone yuyu mindi enendo "Nanga ambolangoma." nirimu.*

14 Ungumu, Pulu Yemo pea moloringilimu manie omba mana ye au lepa olio kinie pea wale wallo kolte molorumu. Yu mana omba molorumu kinie nemo nemo nimbu kanopolie, yu ye paa peanga, imbi molemo ye tondolomo, kanopo pilirimulu. Kanu ye paa peanga tondolomo Malo telu molorumumu Lapa molorumuna yu pea molkololie mana manie orumumunge yu ye paa peanga lepa imbi paa ola mololi ye tondolomo mindi kanopo pilirimulu. Yu kondo kololi ulu pulumu kinie sike nili ulu pulumu kinie yunge konopuna pepa tengepea terimu yemo.

15 Jono yamboma no linjipe molopili Yesusi Pulu Yemonga Ungumu orumu kinie, Jono yuni yamboma kanu yemo lipe ora sipe yu molorumu mele nimbe sirimu. Yuni ru nimbelie nimbendo: "I yemo nane enendo ou "Nondopa ombá." nimbu sirindu kanu yemo imu. Na naa molambo i yemo yu koronga ou Pulu Yemo kinie molorumuna "Yu ye nomi ailimu na paa we koropamo." nirindu* kanu yemo imu." nirimu.

16 Yuni olio we kondo kolemo ulu pulumu yu kinie pelemomonga yuni olio alieli kondo kolopa mindi molopa olio 'Konopu wayongo siengi.' nimbe taki taki sewe anjilimo. 17 Mosisini olio Pulu Yemonga ungu mane sirimuma mindili sipu tepo molorumulu.* Nakolo olio we kondo kololi ulu pulumu kinie sike unguma kinie aku uluma Yesusi Kirasi yu kinie mindi pepili orumu. 18 Mana yambo tene ou kepe, kinié kepe, Pulu Yemo naa kanolemele. Pulu Yemonga Malo telu mindi molemo, akumu Lapa kinie pea tapu toko molemele, akumuni mindi 'Pulu Yemo molemo mele kanangi.' nimbe yu lipe ora sirimu.

19 Juda yamboma, nga ye aili,* kolea aili Jerusalleme moloringi, kanu yemane, Pulu Yemo popo tonjiringi ye pokore kinie,** LLipai ye pokore kinie Jono no linjipe molorumuna liku mundukulie, "Jonondo "Nu naeye?" ningu walsiku piliengi pai." niringi. 20 Ene ongo yu walsiku piliringi kinie yuni kolo naa topa sumbi sipe nimbelie nimbendo: "Pulu Yemone 'Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* na molo." nirimu.

21 Enene "Nu aku yemo molo liemo nu naeye? Nu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Illainja, Pulu Yemone ou olando lirimu akumu,* nu kelko onuye?" ningu walsiku piliringi.

Yuni "Na akumu molo." nirimu.

Enene ningindu: "Aku liemo 'Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe simbe ye te pe ombá.' ou niringi yemo, nuye?".** niringi.

Yuni "Molo!" nirimu.

22 Kanu kinie enene yundu ningindu: "Nu naeye? Olio liku mundungi yemane 'Ongo ningu singi.' ningu nokoko molemele kene nunge imbi lelko si. Nunu nae konopu lekenoye?" niringi.

23 Jonone nimbendo: "Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane koronga ou nimbendo:

"Kolea ku leline ye tene

"Ailimunge ombá aulkemo sumbi sinji." nikimu pilkiru.**"

nirimu. Aisayane kanu ou pilirimu ungumu nane kinié nikiru." nimbe Jonone nirimu.

24 Kanjollomane, munduringi ongo moloringi yemanga Parisi ye mare moloringila.* 25 Aku Parisi yemane yundu walsiku pilkulie ningindu: "Nu ye nomi Kirasimu molola, Illainja molola, 'Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe simbe ye te pe ombá.' ou niringi yemo molola. Pe kinié nu nambemuna yambo no linjilinoye?" niringi.

26 Jonone enendo pundu topa nimbendo: "Na sike no linjilio nakolo nanga

kongonomo manie. Ye te olionga koleana sukundu molemo akumu ene kanokolie 'we yere' konopu lelko, kanoko imbi naa silimele, ²⁷ akumu na lombili akilipe okomo yemo. „Yambo ailimenga kongono keru teli yambomane sike enenga ailimenga kongono keru tenjingindu enenga kimbu su ka pilke toko su wendo linjilimele nakolo, i ye na lombili akilipe okomomonga kimbu su ka pilke topo su wendo linjimbu kongonomo kepe paa olandopa mele, nane manda naa tenjimbu. Na ye paa keru mele; yu ye paa nomi ailimu.” nirimu.

²⁸ I ulu wendo orumuma Betani taono, no Jodane nekendo lemo koleana, wendo orumu. Jonone akuna yambo no linjirimu.

²⁹ Opalikundu „No Linjili, Jono molorumuna Yesusi ombá orumu kanopalie nirimumuni, yambomando nimbendo: “Kaname! Pulu Yemonga Kongi Sipisipi Walomo* okomo. Yu yambomanga pali ulu pulu keru teringi telemelema kulu tonjilimo tonjimbe yemo okomo.” „nirimu.” ³⁰ “Ou nane ye te nirindu kanumu andi okomo ye akumundu nirindu. Ou nane nimbundu: “Ye na lombili ombá ye te na naa molambo yu koronga ou molorumuna yu olandopa na maniendopa.” nirindu kanumu i yemo. ³¹ Na kepe yu naa kanorundu nakolo 'Isirele yamboma yu kanokolie piliengi lipu ora siembo.' nimbu na ombo yamboma no linjilio.” nirimu.

³² Jonone yundu ungu te pea nimbendo: “Yu no linjipu molopo kanondu kinie Mini „Kake Telimu, kera waembono mele mulu koleana maniendo omba yu molorumuna omba molomu kanondu. ³³ Nane yu kanopolie yu imbi naa pilipu 'Yu we yere.' konopu lelka nakolo nando “Yamboma no linjipui.” nimbe lipe mundurumu yemone na nimbe sipelie nimbendo: “Mini „Kake Telimu, manie omba ye tenga kangu tenga ola omba molomba kanoni kinie aku yemone yamboma Mini „Kake Telimu, linjimbe yemo.” nirimuna pilipulie yu kanopo imbi sipulie ³⁴ enendo “Yu Pulu Yemonga Malo.” nilio.” nirimu.

³⁵ Opalikundu „No Linjili, Jono no Jodane kelo akuna altopa angilipelie nirimumuni, yu lombili andolimenga* ye talo pea angiliringi. ³⁶ Kanu kinie Yesusi omba purumu kinie yuni kanopalie nimbendo: “Kanale! Pulu Yemonga Kongi Sipisipi Walomo* omba pukumu.” nirimu.

³⁷ Yu lombili andolitolo yuni nirimumu pilkululie Yesusi lombili puringili.*

³⁸ Yesusi topele topa elte yu lombili oringili kanopalie eltendo nimbendo: “Nambolka korokombeleye?” nirimu.

Eltene yundu “Rapai, nu tena pelenoye?” niringili. (Rapainge ungu pulumu 'Ungu Mane Silimu'.)*

³⁹ Yuni eltendo “Kanangili wale.” nirimu. Elte yu perimuna puku kanokololie ipupini po killoko mele terimuna kanu enamonga yu pea peringi.

⁴⁰ Ye talo Jonone nirimumu pilkululie Yesusi lombili puringili yetolonga te Enderu, Saimono Pitanga angenu. ⁴¹ Yu sumbi sipe pupe angenu Saimono koropa kanopa lenjipelie yundu nimbendo: “Pulu Yemone “olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Mesayamo* kanopo lenjimulu.” nirimu. ('Mesaya' akumu Juda yambomanga ungu te. Mesayamondo Giriki unguna 'Kirasimu' nilimele.)

⁴² Aku nimbelie Enderuni angenu Saimono Yesusi molorumuna memba purumu. Yesusini yu kanopalie nimbendo: “Nu Saimono, 'Jono' nili ye tenga malo. Nunge imbi te 'Sipasi' ningu lenge.” nirimu. (Sipasindu 'Pita' niringila. Juda yambomanga unguna 'Sipasi' ningu, Giriki unguna 'Pita' nilimele, aku ungutolonga pulumu 'kou mulu'.)

⁴³ Opalikundu Yesusi 'Kolea Gallilli disiriki pambo.' konopu lepa pumbe purumu. Pupelie Pillipu aulkena angilirimu kanopalie, “Na lombili oi.” nirimu. ⁴⁴ Pillipu kepe Besaida taono yemo, Enderu kinie Pitatolonga koleamo.

⁴⁵ Pillipu Nataniele kanopa lenjipelie yuni yundu nimbendo: “Mosisini boku torumu bokumanga* 'Ye te ombá.' nimbe temane torumu kanu yemo kepe, Pulu

Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yando ningu siringi yemane enenga boku-manga 'Ye te ombá.' ningu temane toringi kanu yemo kepe, kinié olio kanopo lenjímulu. Yu Nasarete taono ye Yesusi, Josepo malo." nirimu.

⁴⁶ Nakolo 'Aku kolea kelóna ye aili te manda wendo naa ombá.' nimbe pilipelie Natanielene Pillipundu nimbendo: "Nasarete taonona ulu peanga te manda wendo ombáye?" nirimu.

Pillipuni Natanielendo nimbendo: "Ongo kanoi." nirimu.

⁴⁷ Kanu kinie Nataniele ombá orumu kinie Yesusini kanopalie, yundu nimbendo: "I ye okomomo paa sike Isirele yemo, yu kolo toli ungu te paa naa pelemo yemo." nirimu.

⁴⁸ Natanielene Yesusindu nimbendo: "Nuni na nambe teko kanoko imbi sikulie aku nikinuye?" nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: "Molo. Pillipuni nu ou naa walsipili nu unju piki puluna molonu kinie nu kanopo imbi sindu." nirimu.

⁴⁹ Aku nirimu kinie Natanielene tondolo mundupe nimbendo: "Rapai,* nu Pulu Yemonga Malo,** olio Isirele yambomanga ye nomi kingimu*** lepamo." nirimu.

⁵⁰ Yesusini nimbendo: "Nane 'Nu unju piki puluna molonu kinie kanondu.' nindu kanumunge nuni na 'Pulu Yemonga Malo molemo.' ningu pilkinuye? Kinié nane nundu nindu mele maniendopa. Pe ulu tondolo paa olandopama wendo ombá kanoni." nirimu. ⁵¹ Aku nimbelie Yesusini ungu te pea nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Pe mulu koleana anju yando pupe, Pulu Yemonga angelloma Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* molombana olando puku maniendo ongo tenge kanonge." nirimu.**

2

¹ Wale yepoko sipemonga Kena taono, kolea Gallilli disiriki sukundu lerimu, akuna ye te ambo limbendo langi koyopa yamboma simbe terimu, akuna Yesusi anumu pea maku toko moloringi. ² Yesusi kinie yu lombili andolime kinie* kanu

ambo limbe yemone "Ene kepe langi pea namili wai." nirimuna ene ongo langi pea noringi.

³ Langi nongo molangi no waene pora nirimu kinie Yesusi anumuni Yesusi yundu nimbendo: "Enenga no waene pora nimuna mini wale mundukumili." nirimu.

⁴ Yesusini yundu nimbendo: "Ambomo, nane ulu temboma nunge kongono te molo. Nane ungu tembo walemo ou wendo naa oli."* nirimu.

⁵ Yunge anumuni ulke pulu yemonga, kendemande yambomando nimbendo: "Yuni enendo "Teai." nimbé mele aku siku teai." nirimu.

⁶ Juda yambomane no lengendo no kolko monjiringi ma mingi aili talo pakara akuna angilirimu. Mingimenga tenga tenga nimbe no wane anderete llita molo wane anderete teti llita mele manda molorumu.

⁷ Yesusini ulke pulu yemonga, kendemande yambomando nimbendo: "Mingi kanga marenga no puku kolkolie, andi mingi aili lemomanga munduku peke siei." nirimu. Kanu kinie ene no kolko paa peke siringi.

⁸ Yuni enendo kelepa nimbendo: "Olama liku mundukulie langi nokoli yemo mengo puku siei." nirimu. Kanu kinie mengo puku yu siringi.

⁹ Kanu langi nokoli yemone umbu nomo no waene au lerimu naa kanopalie nomo we nomba pilirimu. Nakolo kendemande no koloringimene nomo kanoko imbi siringi. Langi nokoli yemone nomba pilipelie ambo limbe yemondo "Oi." nimbelie ¹⁰ yundu nimbendo: "Yemane pali alieli no waene peangamo ou sikulie, pe yambomane no aisili nongo pora siku altoko ko naa pilimele kinie no keru mele silimele. Nakolo nuni no waene peangamo ou we nosikulie pe kinié siki-numu, paa papu siki-nu." nirimu.

¹¹ Kolea Gallilli disiriki sukundu lerimu kolea Kena taonona Yesusini terimu ulu akumu pe yu molopa kongono terimu mele lipe ora sirimu ulu tondoloma* tembando i ulumu pulu pulu terimu. Aku sipe yu we ye te molo, yu Pulu Yemonga tondolo peli yemo 'ene kanangi.' nimbe

lipe ora sirimu. Kanu kinie yu lombili andolimene 'Yu paa sike 'Pulu Yemone lipe mundurumu,' ningu tondolo munduku piliringi.**

¹² Ye ambo limbemonga langi nongo pora sikulie Yesusi kinie anumu kinie angenupili keme lombili andolime keme Kapeniamе taonondo pukulie, akuna wale pokore moloringi.

¹³ Juda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi walema* nondopa wendo ombá terimu kinie Yesusi Kapeniamе taono mundupe kelepa kolea aili Jerusalleme olando purumu. ¹⁴ 'Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembele akuna sukundu pupe kanorumu kinie kongi pirimu kao kondema kinie kongi sipisipi kondema kinie kera waembono kondema kinie kou mone liku bisinete teringi yamboma kepe, kou mone alowa teringi yamboma kepe akuna sukundu aku teko moloringi kanorumu.* ¹⁵ Kanopa kerі kanopalie nirimumuni, ka mare lipe lakopalie kanu ka pulsemone kongime pali ulke tembelena topa makoropa pena pena tepa, kou alowa teringi yambomanga kou mone walena perimuma lipe ondo lepa enenga kou nosiringi poloma lipe topele topalie, ¹⁶ kera monjiku bisinete teringi yambomando nimbendo: "I Taranga ulkena bisinete naa teko i melema wendo liku mengo pame! I Taranga ulkemo sitoamoye?" nirimu.

¹⁷ Yuni aku terimumu yu lombili andolimene kanokolie enene ungu te Pulu Yemonga bokuna sukundu nimbe molemomo konopuni piliringi. Aku ungumuni nimbendo:

"Na paa mindili sipulie nunge ulkemo 'Angilipe peanga tepili.' nimbu nokopo molio.**"

nimbe molemo kanu ungumu konopuni piliringi.

¹⁸ Kanu kinie yuni terimumu Juda 'ye aili, mene* kanokolie yundu ningindu: "Nu namba nambolka nambare likulie aku siku tekenoye? 'Lipu ora siembo.' ningu Pulu Yemone "Tei." nimu liemo

Pulu Yemone telemo mele ulu tondolo te olio kanamili tei." niringi.**

¹⁹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: "Enene i ulke tembeleмо tekisingi kinie nane wale talo takopo yepoko sipemonga takopo limbu." nirimu.*

²⁰ Nirimu mele Juda 'ye aili, mene pilkulie ningindu: "I ulke tembeleмо ponie paono talo omba pupe kelepa ponie talo pakara omba purumu kinie takoko liringi kanumu. Pe nuni "Wale talo takopo yepoko sipemonga takopo limbu." nikinuye?" niringi. ²¹ Nakolo yuni "ulke tembeleмо" nirimu akumu yunge kangimundu nirimu. ²² Kanu kinie pe Yesusi kolopa wale talo ono koleana pepa yepoko sipemonga lomboropa ola molorumu kinie yu lombili andolimene yuni ou ulke tembelemondo nirimu mele kelko piliringi. Pilkulie Pulu Yemonga bokuna 'Yesusindu, nimbe molorumu ungumu kinie Yesusini nirimu ungumu kinie 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi.

²³ Pulu Yemone Juda yambomanga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi walemanga* Yesusi Jerusalleme molopalie yambomane yuni yu molopa kongono terimu mele lipe ora sirimu ulu tondolo terimuma kanokolie 'Yu sike Pulu Yemone 'Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu yemo omba molemo.**" ningu tondolo munduku piliringi. ²⁴⁻²⁵ Nakolo Yesusini yamboma pali teko moloringi mele pilipe kelepaliе uluma pali yambo tene yu lipe ora sipe naa nipili yu yuyu pilipe molorumu. Enene ningu piliringi mele yuni konopuni pilipelie, 'We ningu pilimele. Sike kinié aku siku ningu pilimele nakolo opali kepe talu kepe konopu alowa tekolie na 'Tamili.' ningu pilingí.' nimbe pilipelie,, 'Ene kinie we walu sipu molambo.' ni naa nirimu.

3

¹ 'Juda yambomanga ye mare Parisi moloringi. Aku, ye Parisimenga ye te, imbi 'Nikodimasi', yu Juda yamboma nokorumu kanjollo ye te,* ² yu Yesusi

molorumuna ipulueli* ombalie nirimu-muni, yundu nimbendo: “Rapai,** ‘Nu Pulu Yemo pea molkololie ungu mane sinindu orunu.’ nimbu pilimolo. Ye te ‘Pulu Yemo kinie naa molkanje Pulu Yemone ulu tondoloma telemo mele nuni teleno aku sipe yuni manda naa telka. Ulu telenomane Pulu Yemo pea molembele mele lipe ora silimo.’*** nimbu pilimolo.” nirimu.

³ Yesusini pundu topa yundu nimbendo: “Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Yambo te kelko naa mengi liemo* kanu yambomone Pulu Yemone ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo koleamo** manda naa kanopa yunge talapena manda naa molomba.” nirimu.

⁴ Nikodimasini yundu nimbendo: “Yambo te anda lepa molemo kinie yu nambe teko mengeye? Yu anumunge olona altopa manda suku pumbe, yuni yu manda membaye?” nirimu.

⁵ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane nu paa sike nimbu sikirumu: Yambo te nomone kepe Minimuni kepe mei naa mengili liemo kanu yambomo Pulu Yemonga ambolango* naa molopa Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana suku manda naa pumbe, molo. ⁶ Méle kangimuni melemó méle akumu kangimu, yu mana molomba méle méle mindi; méle Pulu Yemonga Minimuni melemó méle akumu minimu, aku méle méle mindi Pulu Yemo molemona manda pupe molomba.

⁷ “Akumunge nane nundu nimbundu: “ ‘Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana pamili.’ ningi yamboma pali ou altoko meangi.” nikirumundu konopu aisili naa lieyo.

⁸ Poporomemo yuyu pilipe kolea lupe lupemanga tolemo kinie enene yunge ungumu pilku, melema lope lope telemo kanolemele, nakolo yu naa kanoko yu wendo olemona kepe pulimona kepe naa kanolemele. Pulu Yemonga Minimuni aku sipela. Minimuni melemó yamboma mini konde pepili ene paa yambo lupe méle molemele yambomane kanolemele, nakolo ,Pulu Yemonga, Minimuni kanu

yamboma mini kondema silimo kanu Minimuni naa kanolemele.” nirimu.

⁹ Nikodimasini yundu nimbendo: “I uluma nambe tepa wendo okomoye?” nirimu.

¹⁰ Yesusini yundu nimbendo: “Nu Isirele yambomanga ungu mane sili ye te nakolo i nikiru mele naa pilkinu lepamo.

¹¹ Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Olio pilimolomando nilimolo; kanole-molomando nimbu silimolo. Nakolo i ungu nilimolo unguma enene pali pilku limele yambo te molo. ¹² Ya ma koleana uluma ene nimbu silio kinie enene ‘Kolo tokomonje.’ ningu pilimelemonga pe kinié mulu koleana uluma nimbu sindu liemo ‘Sike nikimu’ ningu nambe teko manda tondolo munduku pilingiye? Manda naa pilingi lemo. ¹³ Yambo telu kepe olando siku mulu koleana suku naa puringi. Ye telumu mindi, mulu koleana maniendo sipe orumu yemo mindi ou mulu koleana molorumu. Yu Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo.*

¹⁴ “Ou Mosisini yambo naa peli kolea kune kongi ka wambiye kapane telimu lipe ola uku topa monjirimumu mele* aku siku yambomane Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo liku ola uku toko panjingi.** ¹⁵ Kanu kinie, ,ou yambo wambiyemane nongo konjiringi kolonge teringi yambomane Mosisini lipe ola uku topa monjirimu wambiye kapane telimu kanokolie konde puringi kanu mele, pe kinié aku siku ‘Yambomane yu mele mele ‘Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo yu uluma tepa molemo mele sike.’ ningu tondolo munduku pilingi* yamboma pali molko konjiku mindi pangí.’ nimbe Pulu Yemone ‘Yu unjuna ola uku toko pan-jengi.’ nimbé nirimu.” nimbe Yesusini nirimu.

¹⁶ “Pulu Yemone mana yamboma konopu paa aili tepa monjipelie ‘Ene mindili nongo molko kenjingi koleana naa puku, alieli molko konjiku mindi pangí.’ nimbe yunge Malo telumu mindi molorumu nakolo kanumu mana yamboma sirimu. Pe kinié yambomane yu mele mele ‘Yu sike ,Pulu Yemonga Malo, olio mindili nolemelka aulkena wendo lili yemo.’ ningu tondolo munduku pilku

molonge yamboma mindili nongo molko kenjingí koleana naa puku, alieli molko konjiku mindi pungí.*

17 “Pulu Yemone Malondo “Nuni mana yamboma kote pilku ene ka ulkena liku mundeni pui.” ni naa nirimu. ‘Nanga kangomo ene lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe na kinie molko kenjingí aulkena lipe monjipili.’ nimbe yuni Malondo “Ma koleana manie pui.” nimbe yu lipe mundurumu.* 18 Yambo “Yu sike Pulu Yemonga Malo, olionga nimbe tenjirimu yemo,.” nimbe tondolo mundupe pilipe molomba yambomonga kote naa pemba. Nakolo yambo tene ‘Yu aku sipe naa molemo. Nanga nimbe ulu te naa tenjirimu.’* nimbe pilimbe yambomo, yunge kotemo koronga wendo okomo. Kanu yambomone Pulu Yemonga Malo telumu mindi molemo kanumundu ‘Yu sike Pulu Yemonga Malo.’ nimbe naa pilimuna kanu yambomo kote pilimo yemone lipe kote tenjipe “Yu kolopili.” nimbe koronga ou tenjirimu.

19 “Kotemonga ungu pulumu i sipe: Pa telimu mana wendo orumu* nakolo mana yambomane ulu pulu kerime mindi tekolie pa telimu konopu naa monjiku sumbulu tolimu mindi konopu monjilimele. 20 Yambo ulu pulu kerime telemelemanane pa telimu kanoko kerikankolie, ‘Pa telimuni nanga uluma mona lenjimbe.’ ningu pa telimunge wendo naa olemele. 21 Nakolo yambo ulu sikema telemo yambomone ‘Pulu Yemone na lipe taponjilimona i ulu pulu sikema telio kene telio uluma yambomane kanangi.’ nimbe pa telimunge yu wendo olemo.” nirimu.

22 Pe Yesusi kinie yunge lombili andoli yema kinie* kolea Judia disiriki lerimu kolea tenga pukulie niringimuni, akuna wale mare yu ene kinie molkolie, yuni yamboma no linjirimu.** 23 Jono yu yamboma no linjipe molorumula. Kolea Selimi nondopa kolea Inono no aisili omba purumuna Jono yuni akuna yamboma no linjirimu, yambo aisili yu molorumuna no lingí oringi. 24 (Jono yu ye nomi

kingi Erotene ka ou naa sipili* aku tepa molorumu.)

25 Walse „No Linjili, Jononga lombili andoli yema kinie Juda ye te kinie anju yando tondolo kerepali ningulie, “Olio no nambe tepo lemolo kinie Pulu Yemone olio kake temba kanombaye?” ningu kerepali niringi.

26 Pe Jononga lombili andolime Jono yu molorumuna ongolie ningindu: “Rapai,* ye te no Jodane nekendo nu pea moloringili kinie nuni yu molemo mele ningu sirinu kanu yemone no linjipe molemona yambo aisili pukumili.” niringi.

27 Aku niringi pilipelie Jonone pundu topa nimbendo: “Mulu koleana Pulu Yemone ‘Ye te ulu te tepili.’ ni naa nilkenje kanu yemone manda naa telka.

28 Nane ene ou nimbu sirindu piliringi mele i sipe: Nane nimbundu: “Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* na molo. Pulu Yemone ‘Kirasi yu ombá.’ nimbe na ou kumbi lepa lipe mundurumu.” nirindu piliringi kanumu. 29 Ye ambo limbemo yemo yunge mindi. Ye ambo limbe yemonga pulu lembe yemone ambo limbe yemone ungu nimbé mele pilimbendo pulu lembe yemo komu tenjipe molomba. Yunge ungumu pilipelie paa konopu simbe. Akumunge yemo kinie pulu lembe yemo konopu simbe mele na aku sipu kamu konopu silio. Ambo limbe yemo olandopa. Yunge pulu lemo yemo yu kinie we tapu topa molemo, aku yemo manien-dopa. 30 Aku sipe mele ne no linjipe molemo yemo yunge imbimu sike paa olandopa pumbe. Nanga imbimu sike manie pumbe.” nirimu.

31 Ye wi ola molopalie maniendo orumu yemo yambomanga pali yu olandopamo. Olio mana yambo molemoloma mana melemanga mindi molopo, mana mele-manga mindi imbime nimbu sipu temane tolemolo. Olio maniendopa, mulu koleana molopalie manie orumu yemo yu yambomanga pali olandopa. 32 Yuni mulu koleana kanopa pilirimu mele nimbe silimo nakolo yambomane “Kolo tokomo.”

ningu liku su siku naa pilimele. ³³ Yambo tene yunge ungumu pilipe lipe “Sike nikimu.” nimbe yambomone aku sipe “Pulu Yemone sike nilimo.” nimbéla. ³⁴ I Pulu Yemone lipe mundurumu yemo Pulu Yemo yunge Minimu paa aili tepa silimo konopuna pepa kapola telemona yuni Pulu Yemonga ungumu sumbi sipe nilimo. ³⁵ Lapane Malo konopu monjipelie ‘Melema pali Malo nokopili.’ nimbe sirimu. ³⁶ Yambo te ‘Yu sike nikimu.’ Yu sike Pulu Yemonga Malo.’ nimbe tondolo mundupe pilimbe yambomo alieli konde molopa mindi pumbe, nakolo yambo te Malo bulu sipe yunge ungumu lipe su sipe naa pilimbe yambomo konde mololi ulu pulumu naa limbe. Aku yambomo kinie kepe pe kamu kamu kepe Pulu Yemone mindili lipe simbe ulu pulumu yu kinie pelemo.

4

¹ Parisi yemane* ungu te piliringi mele i sipe: “Yesusi molemona yambo aisili ‘No linjipili.’ ningu pulimele Jono molemona yambo layetolo mele ‘No linjipili.’ ningu pulimele.” niringi ungumu piliringi.** ² (Nakolo Yesusi yu lombili puringi yamboma yuni no naa linjirimu, yu lombili andoli yemane* yamboma no linjiringi.) ³ Yesusini yambo no linjirimu, temane akumu Parisi yemane piliringi mele pilipelie Ailimuni kanu walemonga kolea Judia disiriki mundupe kelepa kolea Gallilli disirikindu kelepa pumbe purumu.

⁴ Yu Gallilli purumu aulke akumu kolea Sameria ai suku singine lepa purumu. ⁵ Aulkemo aku sipe lerimuna yu kolea Sameria taono tenga orumu, aku taonomonga imbimu Saika. Aku koleamo Juda yambomanga anda kolepa Jekopone yunge malo Josepo sirimu mamonga nondopa lerimu. ⁶ Jekopone ‘No molopili.’ nimbe muru akurumu aku no mongolomo kanu kolea Saika lerimu.* Yesusi aulke suluna orumumunge siye terimuna aku no kélona omba manie molopa mulu pilirimu. Kolea ai tangoli mele akuna omba molorumu.

⁷⁻⁸ (Yesusi yu lombili andoli ye pea oringime yu mulu pilipe molopili ene langi topo toko lingindu Saika taonona puringi.) Pe yu mulu pilipe molorumu kinie Sameria ambo te no kolombando orumu kinie Yesusini yundu nimbendo: “No te nambo si.” nirimu.

⁹ Sameria ambomone yundu nimbendo: “Nu Juda yemo. Na Sameria ambomo. Pe nambemuna nando “No si.” nikinuye?” nirimu. (Aku nirimumunge ungu pulumu i sipe: Juda yambomane Sameria yamboma konopu keru panjiku langi telumu moke teko naa nongo, ene kinie teluna tapu toko naa andoringimunge aku nirimu kanumu.)

¹⁰ Yesusini pundu topalie ambomondo nimbendo: “Pulu Yemone melemo we silimo mele pilku, i ye “No si.” nikimu yemo kanoko imbi silinaje yundu “No si.” nilina kinie yuni konde molopa mindi puli nomo* nu silke.” nirimu.

¹¹ Ambomone pundu topa nimbendo: “Ailimu, nu no koloni mingi te naa menu, no mongomo paa maniendopa lemo. Pe i no konde molopa mindi puli nikinumu nomo nu tena kolkolie siniye? ¹² Olionga anda kolepa i no mongolo sirimu ye Jekopo, yu kinie yunge ambolangoma kinie kongime kinie i nomo noringi, ‘kanu yemo maniendopa nu olandopa.’ ningu nikinuye?” nirimu.

¹³ Yesusini pundu topa nimbendo: “I no mongolona no nonge yamboma altopa no waka lembe, ¹⁴ nakolo nane no simbu nonge yamboma pe ene no paa waka naa lembe. Nane paa sike nikiru: Nane no simbu akumu nonge yambomanga konopuna no pikipe mindi molopa, konde molko mindi pungí ulu pulumu simbe.” nirimu.

¹⁵ Yesusini ungu iku torumu mele naa pilipelie nirimumuni, ambomone yundu nimbendo: “Ailimu, na no altopa waka naa lepili, ya altopo taki taki ombo no naa kolambo kene nuni no nikinumu nambo si.” nirimu.

¹⁶ Yuni yundu nimbendo: “Nunge yemo pea kelko wangili, puku walsipui.” nirimu.

¹⁷ Ambomone pundu topa nimbendo: “Nanga ye te naa melemo.” nirimu.

Yesusini yundu nimbendo: “Nunge ye te naa molemo.” nikinumu sike nkinu. ¹⁸ Ou nu ye te pakara purunu. Pe kinié nu ye te pea pelembelemo nunge emena molo. Nuni kinié ungu nikinumu sike nkinu.” nirimu.

¹⁹ Ambomone yundu nimbendo: “Ailimu, na pilkiru nu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu silino ye te lepamo.* ²⁰ Olionga anda kolepalimene i ma panginge Pulu Yemo popo toko kapi niringi nakolo ene Juda yambomane ningindu: “Pulu Yemo popo toko kapi ningí koleamo paa Jerusalleme mindi.” nilimele.” nirimu.

²¹ Yesusini tondolo mundupe nimbendo: “Ambomo, nane ya nikirumu nu pilku lini. Wale te wendo ombá kanu walemonga i ma panginge kepe Jerusalleme kepe yambomane Lapa popo toko kapi naa ningí.” nirimu. „Aku ungumunge pulumu: “Koleamanga pali Pulu Yemo popo toko kapi ningí.” nirimu kanumu.” ²² “Ene Sameria yambomane popo toko kapi nilimele yemo pilku sunduku we nilimele. Olio Juda yambomane popo topo kapi nilimolo yemo molemo mele pilipu konjilimolo. Nambemuna, mana yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjilimo ulu pulumu Juda yamboma kinie wendo ombá, enene koleamanga pali yamboma liku ora singímunge aku sipe. ²³ Nakolo Pulu Yemo sike popo toko kapi ningí yambomane Taranga ungumu ‘Sike ungumu.’ ningu pilku yunge Minimuni tondolo silimomonga Pulu Yemo popo toko kapi ningí wale wendo ombámo koronga wendo omu. Pulu Yemo aku siku popo toko kapi ningí yamboma Tarane korelemomonga kanu walemo wendo omu. ²⁴ Pulu Yemo yu minimu, akumunge yu popo toko kapi ningí yambomane yunge Minimuni tondolo silimomonga ‘Yunge ungumu sike ungumu.’ ningu sumbi siku aku tenge.” nirimu.

²⁵ Ambomone nimbendo: “Ye nomi Mesayamo* ombá. Yu ombalie ungu-manga puluma pali olio mimi sipe nimbe

simbe mele na pilipu molio.” nirimu. (Ipuru unguna ‘Mesaya’ niringi akumu, Giriki unguna ‘Kirasi’.* niringi aku ungutolonga pulumu telumu. Ungutolonga pulumu i sipe: Pulu Yemone “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi kanumu.)

²⁶ Kanu kinie Yesusini tondolo mundupe nimbendo: “Nu “Ye nomi Mesayamo ombá.” nkinu akumu na. Na nu kinie ungu nimbu molkombolo yemo kinie, nuni “Ye nomi Mesaya” nkinu kanu yemo kinie, ye telumu.” nirimu.

²⁷ Yu aku nimbe molopili yu lombili andoli yema kelko yando ongolie niringimuni, yu ambo te kinie ungu ningu moloringili kanokolie konopu aisili liku munduringi. Nakolo enenga ye tene “Nu nambolka melte lini tekenoye?”, molo “Yu kinie nambemuna ungu ningu molembel-eye?” ningu tene kepe naa walsiringi.

²⁸ Kanu kinie ambo kanumu yunge no mingimu mundupe kelepa yu kelepa kanu taonona yando pupe yambomando nimbendo: ²⁹ “Na ulu terinduma pali ye tene na nimbe simu yemo ene ongo kaname! Pulu Yemone “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nirimu ye nomi Kirasimu yunje.” nirimu. ³⁰ Aku nirimuna pilkulie yamboma taono munduku kelko Yesusi molorumuna onge oringi.

³¹ Aku teko molangi yu lombili andolimene yu paa karaye tekolie ningindu: “Rapai,* langi te nou.” niringi.

³² Nakolo yuni enendo nimbendo: “Na langi nombómo lemo, nakolo akumu ene naa pilku naa kanolemele.” nirimu.

³³ Aku nirimu pilkulie yu lombili andolimene anju yando kerepali ningulie ningindu: “Yambo tene langi ou memba omba simunje?” niringi.

³⁴ Yesusini nimbendo: “Nanga langi i sipe: Na ‘kongono teani pui.’ nimbe lipe mundurumu yemone* konopu silimo uluma tepo, yunge kongonomo tepo pora simbu. Akumu nanga langimu. ³⁵ Enene “Oli kise omba pumbe kinie rasi witi nou lembe, inie topo lipu nosimulú.” nilimele kanumu. Nakolo nane enendo nimbundu: Poniema kaname! Langi

pali koronga nou lemu. ³⁶ Langi inie tonjilimo yemo langi inie tonjilimomonga mele kaloli koronga lipe, 'Lepa mindi pupili.' nimbe langime inie tonjipe molemo. Aku tenjilimomonga ponie tepa langi panjirimu yemo kinie langi inie tonjilimo yemo kinie peatolo konopu singili. ³⁷ Akumunge ungu te pelemomo sike. 'Ye tene langi umbu tonjilimo. Tene langi inie tolemo.' nilimele ungumu sike. ³⁸ Langi enene umbu naa toringime nane "Ene inie topai." nimbu lipu mundurundu. Yambo lupemane ponie mindili siku teringi, nakolo yambo lupe-mane teringi langime ene inie tolemele." nirimu.

³⁹ Ambomone "Na ulu terinduma pali yuni na nimbe simu." nirimuna pilkulie kanu taonona moloringi Sameria yambo* aisili 'Yu sike ,Pulu Yemone 'Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe ou mako torumu, ye nomi Kirasimu.' ningu tondolo munduku piliringi.**

⁴⁰ Akumunge Sameria yamboma yu molorumuna ongo, "Nu paa ya pea molamili." niringi, kanu kinie wale talo yu ene kinie molorumu. ⁴¹ Kanu kinie yambo aisili pea yu yuyu ungu nirimumu pilkulie 'Yu sike ,ye nomi Kirasimu omba molemo. Yuni sike nikimu.,' ningu tondolo munduku piliringila.

⁴² Enene ambomondo ningindu: "Nuni ou ungu ninumu pilipu 'Yu sike.' nimbu tondolo mundupu pilimulu nakolo kinié olio oliolio yunge ungumu pilipulie 'Sike i yemo olio mana yamboma Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Limo Yemo* molemo.' nimbu tondolo mundupu pilimolo." niringi.

⁴³ Sameria yamboma kinie wale talo molopalie Yesusi ene mundupe kelepa kolea Gallilli disiriki pumbe purumu.

⁴⁴ (Gallilli Yesusi yunge pulu koleamo. Ou walse Yesusi yuni nimbendo: "Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye tene yunge pulu koleamonga yamboma ungu nimbe silimo kinie pilkulie nilimelemone, enene 'Yu olionga we yere. Yu imbi mololi ye te molo.' ningu yu nilimo unguma naa pilku liku su silimele." nirimu kanumu.)* , 'We

koleamonga yambomane kanu yemonga ungumu limele nakolo yunge pulu lemo yambomane naa pilku limele.' nimbe nirimu., ⁴⁵ Yu Gallilli suku purumu kinie Gallilli yamboma yu orumu kanokolie "Papu okono." ningu konopu siringi. Ou Pulu Yemone Juda yambomanga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* piliringi walema wendo orumu kinie ene Jerusalleme puku molangi yuni akuna ulu mare terimu kanoringimunge enene aku siku teringi.

⁴⁶ Yesusi kolea Gallilli disiriki pupelie altopa Kena taonona sukundu orumu. Kanu taonomonga ou yuni umbu no koloringime no waene au lenjirimu.* Kapeniame taono ye nomi kingimunge kongono tenjili ye aili te kanu kolea Kena molorumu, kanumunge malo kuru aili te torumu. ⁴⁷ 'Yesusi kolea Judia disiriki mundupe kelepa kolea Gallilli disiriki sukundu orumu.' pilipelie nirimumuni, kanu yemo Yesusi molorumuna pupelie nirimumuni, yundu mawa tepalie nimbendo: "Nanga kangomo nondopa kolomba tekemo kene maniendo ongo yu teko konde li." nirimu.

⁴⁸ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yundu nimbendo: " 'Na sike ,Pulu Yemo kinie molopalie mana maniendo orumu.,' we ningu naa pilingi lemo. Pulu Yemone ulu tondoloma telemo mele 'Yuni aku sipe mele temba kinie kanopolie 'Yu sike ,Pulu Yemo kinie molopalie mana maniendo orumu.,' nimbu tondolo mundupu pilimolo.' ningu nando alieli "Ulu tondoloma ongo tei." ningu mawa telemele."* nirimu.

⁴⁹ Kingimunge kongono tenjili ye ailimuni yundu nimbendo: "Ailimu, nanga kangomo mini ou naa pupili nu welea maniendo oi." nirimu.

⁵⁰ Yesusini yundu nimbendo: "Marena konde pumu kene pui." nirimu.

Yemone Yesusini nirimu mele pilipelie 'Sike nikimu.' nimbe tondolo mundupe pilipe yu purumu.

⁵¹ Maniendo pumbe purumu kinie yunge kendemandema aulkena ongo yu maniendo orumu kanoko likulie enene

yundu ningindu: “Marena konde pumu.” niringi.

⁵² Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “Ena nambolkana kuru topa kelemuye?” nimbe walsipe pilirimu.

Enene yundu ningindu: “Bonongo ai tangoli wane killoko mele kangi nomba kelemu.” niringi.

⁵³ Lapane pilipelie Yesusini “Marena konde pumu.” nirimu kanu enamonga ‘Kangi nomba kelemu lepamo.’ nimbe pilipelie, yu kinie yunge ulke peringi yamboma kinie enene ‘Yesusi yu sike ‚Pulu Yemo kinie molopalie mana manie orumu lepamo,.’ ningu tondolo munduku piliringi.

⁵⁴ Kolea Judia disiriki mundupe kelepa* kolea Gallilli disiriki omba molopalie Yesusini kangomo tepa konde lirimu kanu ulumu aku koleana yu molorumu mele lipe ora sirimu ulu tondolo talo sipe mele terimu. Te ou walse aku koleana umbu no koloringime no waene au lenjirimu kanumu.**

5

¹ Pe walse, Juda yambomane ponie tenga tenga ningu Jerusalleme puku Pulu Yemo kinie ulu te teringi wale te* wendo orumu kinie Yesusi Jerusalleme olando purumu. ² Jerusalleme sukundu, kongi sipisipimenga pala kerepuluna nondopa, no mongo te molorumu, kanu no mongomondo Ipuru unguna ‘Beteseda’ niringi, akuna ulke takaye te pakara angilipe makaye terimu. ³ Akuna kuru torumu yambo aisili aniembo leringi. Mongo keru lerimu yamboma kinie, kimbu pange tepa karaye tepa perimu yamboma kinie, kimbu kolopa kukurumu yamboma kinie enene (‘Nomo lope lope temba.’ ningu nokoko moloringi. ⁴ Walse walse nimbe Ailimunge angello te manie omba nomo lope lope tenjirimu kinie yambo te kumbi lepa nona suku purumu yambomo konde purumu.)*

⁵ Ye te akuna molorumu ponie wane paono tene eti* kuru torumu yu aniembo

lerimu. ⁶ Yesusi omba, yemo aniembo lerimu kanopa, yu koro ou lipe aniembo lerimu pilipelie, yemo walsipelie nimbendo: “Nu ‘kuru wayongo nipili.’ konopu lekenoye?” nirimu.

⁷ Aniembo lerimu yemone pundu topa nimbendo: “Ailimu, no lope lope telemo kinie yambo te na lipe taponjipe nona memba pumbe te naa molemo. Na nanu pumbu telio kinie yambo mare ou kumbi lelko nona pulimele.” nirimu.

⁸ Aku nirimu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Nu ola angilku nunge uru peleno kunungumu liku mengo ongo pui.” nirimu. ⁹ Aku nirimu kinie walsikale yemonga kurumu pora nirimu kinie yu ola angilipe yunge kunungumu lipe memba purumu.

I ulu wendo orumu wale akumu ‚Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate te,* ¹⁰ akumunge Juda ye ‚aili,* marene kuru pora nirimu yemondo ningindu: “Kinié ‚koro mololi, wale Sambatemonga nambemuna nunge kunungumu mengo ongo pukunuye? ‘Sambate wale kinie melema naa mengo andai.’ nimbe ungu mane pelemo kanumu.” niringi.

¹¹ Nakolo yemone pundu topa nimbendo: “Na tepa konde limu yemone nimbendo: ‘Nunge kunungumu liku ambolko pui.’ nimu.” nirimu.

¹² Aku nirimumunge enene yu altoko walsikulie ningindu: “Ye naene ‘Nunge kunungumu liku ambolko pui.’ nimuye?” niringi.

¹³ Nakolo ye kuru pora nirimu yemo ou aniembo lerimu koleana yambo aisili moloringine Yesusi kiyongo nimbe purumumunge yuni manda yunge imbimu walsipe naa pilirimu.

¹⁴ Pe Yesusi kanu yemo ‚Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena kanopalie yundu nimbendo: “Piliei. Kinié nunge kuru pora nimu nu altoko konde moleno kene nu ulu pulu kerime manda teko, altoko naa tei! Altoko tenu liemo nu ulu umbuni aili te wendo ombánje.” nirimu. ¹⁵ Ye kanumuni anju pupe Juda

ye ailimendo nimbendo: “Na tepa konde limu kanumu Yesusi.” nirimu.

¹⁶ Yesusini ene koro moloringi wale Sambatemonga* aku sipe uluma terimuna Juda ye ailimene Yesusi yu pulu monjiku teko kenjiku umbuni siringi.

¹⁷ Yesusini enendo nimbendo: “Tarane ou yamboma walemanga pali lipe taponjirimu mele kinié kepe aku sipe tepa molemo. Na aku sipe Sambate walemanga kongono teliola.” nirimu. ¹⁸ Yuni aku nirimuna pilku Juda ye ailimene ‘Yesusi yu paa kamu topo konjimulu.’ konopu lelko aulke te koroko moloringi. Ou Sambate walemanga ungu manemo pulue torumumunge pilku yu mumindili kolkolie; pe “Pulu Yemo yunge lapa.” nirimumunge yu ‘Pulu Yemo kinie kapola kapola molembolo.’ nimbe nirimumunge yu kamu mumindili kolko yu tonge teringi.

¹⁹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Malone yuyu uluma manda naa telemo temba. Yunge Lapane telemo mele kanopalie manda lepa telemo. Lapane telemo uluma mindi Malone telemo.* ²⁰ Nambemuna, Lapane Malo konopu monjipelie yuni telemo mele pali Malo lipe ora silimo. Ye tepa konde limu akumu maniendopa. Paa sike pe ene paa kanoko konopu aisili liku mundungí ulu tondolo olandopama Lapane Malo lipe ora simbe. ²¹ Akumu nambe tepa wendo ombáye? Lapane yambo kololime topa makinjipelie ‘Konde molangi.’ nilimo mele aku sipe Malone yambo kololime ‘Konde pangí.’ konopu lemo yamboma tepa konde limo.* ²²⁻²³ Ungu te pea i sipe: ‘Yambomane Lapanga imbimu ambolko ola linjilimele mele Malonga imbimu aku siku ambolko ola linjengi.’ nimbe Lapane kote pilipe yamboma naa apurupe kote pilili kongono akumu Malo sirimu. Akumunge yambomane Malonga imbimu ambolko ola naa linjilimele yambomane aku siku Malo yando lipe mundurumu Lapanga imbimu kepe ambolko ola naa linjilimelela.

²⁴ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Nanga ungumu pilku, na lipe

mundurumuna orundu yemo ‘Yu sike Pulu Yemo.’ ningu tondolo munduku pilimele* yamboma konde molopa mindi puli ulu pulumu ene kinie pelemo. Pe kote walemo wendo ombá kinie ene kotena naa angilingíla. Kanu yamboma kololi ulu pulumu pelemo aulkemo munduku kelko konde molopa mindi puli aulkena pulimele. ²⁵ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Wale wendo ombámo kinié koronga wendo omu. Kanu walemonga Pulu Yemo Malonga ungumu kololi yamboma pilingí. Kanu kinie yunge ungumu ‘Sike’ ningu pilku liku molonge yamboma konde molonge. ²⁶ Melema konde mololi ulu pulumu Lapa kinie pelemo mele aku sipe Lapane ‘Melema konde mololi ulu pulumu Malo kinie pepili.’ nirimula. ²⁷ Malo yu Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo molemomonga Lapane ‘Malo yambomanga kote pilipili.’ nimbe nambamo sirimu.

²⁸ “Nakolo akumunge mindi ene konopu aisili liku naa mundengi. Nambemuna, wale te wendo ombá, kanu walemonga yambo ono koleana pelemelemane Malonga ungumu pilkulie ningímuni, ²⁹ ono koleamo munduku kelko wendo onge. Kanu kinie lomboroko ola molonge yambomanga ou mana konde molkolie teko konjiku moloringi yamboma konde molonge; ou mana teko kenjiku moloringi yamboma pe kotena angilkulie pe mindili nonge.

³⁰ “Na nanu ulu te manda naa tembo. Tarane nilimo mele pilipulie yambomanga kotema apurupu pilio. ‘Na nanu konopu siembo.’ nimbu uluma naa tepo, ‘Na lipe mundurumu yemo konopu sipili.’ nimbu uluma teliomonga kote sumbi sipu pilipu apurupu konjilio. ,nirimu.,

³¹ “Sike na molio mele na nanu nimbu sindu liemo ‘Kolo tokomonje.’ ningu pilíngi liemo papu. ³² Ye tene lupe* na molio mele nimbe silimo, akumu na pilkiru nando nilimo mele paa sike nilimo, ‘Kolo tokomonje.’ manda naa ningí.

³³ “Enene ye mare ,No Linjili, Jono molorumuna “Pai.” ningu liku munduringi kinie yuni na molio mele ‘sike’ nimbe sirimu.* ³⁴ Mana yambo

tene na molio mele yamboma nimbe sipe “Sike nikimu. Sike aku sipe molemo.” nimu liemo na konopu aisili lipu naa mundupu, ‘Uluri molo.’ konopu lelio, nakolo ‘Pulu Yemone ene lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipili.’* nimbu Jonone nando nirimu mele ene nimbu sikiru. ³⁵ Jonone kongono terimumunge yu kiye mele nomba yamboma pa tenjirimu. Kanu kinie layekolo ene konopu siku kanu pa tenjirimuna moloringi.

³⁶ “Nakolo Jonone na lipe taponjipe na molio mele ene nimbe sirimu mele maniendopa. Ulu te na molio mele lipe taponjipe lipe ora silimo mele olan-dopa. Tarane “Ulu tondolo teko pora sieni.” nimbe na sirimu ulu tondolo telio kanumane na lipe taponjipe, Tarane na “Pui.” nimbe lipe mundurumu mele ene lipe ora silimo. ³⁷ Tarane na “Pui.” nimbe lipe mundurumuna orundumuni kepe nanga nimbe para sinjilimu molopa na molio mele nimbe sirimu. Enene yunge kerena ungu nirimuma walsikale kepe komumuni naa pilku,* yunge kumbikeremo mongone naa kanoringi. ³⁸ Ungu te pea kepe. Tarane lipe mundurumu yemonga ungumu “Kolo tokomo.” ningu pilimelemonga yu lipe mundurumu Lapanga ungumu enenga konopumanga naa pelemo. ³⁹ ‘Pulu Yemonga bokuna ungu molemomane olio alieli konde molopo mindi pumulú ulu pulumu simbe.’ ningu mimi siku kanolemele. Aku mimi siku kanolemele bokumuni na molio mele nimbe silimo ⁴⁰ nakolo ‘Konde molopo mindi pumulú ulu pulumu liemili.’ naa ningu, na moli-ona ‘naa omolo.’ ningu karaye telemele.

⁴¹ “ ‘Yambomane na kapi ningu nanga imbi ambolko ola linjingi kinie na ailimu molambo.’ nimbu aku naa telio. ⁴² Ene molemele mele nane pilio. Pulu Yemo konopu monjili ulu pulumu ene kinie naa pelemo pilio. ⁴³ Nanga Tarane na namba sipe yunge kongonomo ‘tenjipui.’ nimbe na lipe mundurumuna orundu* nakolo nanga ungumu ene naa pilku limele. Nakolo yambo tene yuyu namba lipe omba kongono telkanje aku yam-

bomonga ungumu pilku limelka. ⁴⁴ Ene eneno anju yando ‘imbi molopili.’ ningu, Pulu Ye telumu mindi molemo akumuni enenga imbi ‘ambolopa ola linjipili.’ naa nilimele liemo na molio mele nimbu silio ungumu ‘Sike nikimu.’ ningu nambe teko pilingiye?

⁴⁵ “Nakolo ,na kinie, teko kenjilimelemonga ‘Pulu Yemonga kote walemo wendo ombá kinie Tarane kote pilipe molopili nane nanu kote tenjimbe.’ ningu naa pilingi! ‘Mosisini* ene lipe tapon-jimbe.’ konopu lemele yemone enenga kote tenjimbe. ⁴⁶ Mosisini na ombo molombo mele boku torumuna enene ‘Mosisini nirimu unguma sike nirimu.’ ningu pilimelkanje nanga ungumu kepe ‘Sike nikimu.’ ningu pilimelka. ⁴⁷ Nakolo yuni nanga temane bokuna torumumu ‘Sike nikimu.’ ningu naa pilimelemonga nanga ungu nikirumu ‘Sike nikimu.’ ningu nambe teko pilingiye?” nimbe Yesusini nirimu.

6

¹ Pe walse Yesusi Nomu Gallilli nona andoli sipine molopa nekendo purumu. (Aku nomumunge imbi te ‘Nomu Tapiriasi’ niringi.) ² Aku nomuna nekendo purumu kinie kuru torumu yamboma tepa konde lirimu kanokolie ‘Pulu Yemone mindi ulu tondoloma telemo mele yuni aku sipe tekemo.’ ningu kanokolie* yambo paa aisili yu purumuna akiliku lombili puringi. ³ Yesusi ma panginge ola pupe lombili andolime* pea puku manie moloringi.

⁴ Juda yambomane ,ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* pilingindu Pulu Yemo kinie ulu te teringi walema nondopa wendo ombá terimu.

⁵ Yesusi ma panginge ola molopa maniendo sipe kanopalie yambo paa aisili yu orumu aulkena lombili oringi kanorumu. Kanopalie yuni yu lombili andoli ye Pillipundu nimbendo: “I yamboma nonge langime tena topo topo linjemili konopu lekenoye?” nirimu. ⁶ Yuni aku sipe Pillipundu we walsipe

pilirimu. Yesusi yuni temba mele yuyu pilipe molorumu nakolo 'Pillipu yuni nambolka nimbenje? 'Nane ulu tondolo te tepolie manda langi simbu.' konopu lemba, molo we mini wale mundumbenje piliembo.' nimbelle yuni aku sipe Pillipundu walsipe pilirimu.

⁷ Pillipuni yundu nimbendo: "Kakopoi ye tene oli engaki kongono tepalie mele kalolimulu limo kou monemane langi topo topo limelkanje yambo mare mindi laye kolte liku nolemelka. Mare molo tolka naa nolemelka." nirimu.

⁸ Lombili andoli te, Saimono Pitanga angenu Enderu, yuni nimbendo: ⁹ "Ya kango te rasi balli pillawa kaloli kanga te pakara kinie oma kaloli talo kinie nosipe molemo. Nakolo akumu layetolo, yambo paa aisili. Kapola naa temba lemo." nirimu.

¹⁰ Yesusini "Yamboma "Manie molangi." niengi." nirimu. Aku koleana era aisili orumuna manie moloringi. Ye pape tausini mele akuna manie moloringi. ¹¹ Kanu kinie Yesusini balli pillawa kalolime lipe ambolopalie Pulu Yemondo "Ange." nimbe yambo moloringime moke tepa ene manda nonge mele sirimu. Omatolo aku sipela moke terimu. Nongo olo tenjiringi.

¹² Kanu langi noringi olo terimu kinie yuni yu lombili andolimendo nimbendo: "Langi kakena lemoma we manie pupe lemba kapola naa temba kene liku maku tai." nirimu. ¹³ Kanu kinie nongo pora siringi kinie kakena lerimuma lombili andolimene liku maku toko wale basikete engaki rurepo lakilku toko peke siringi.

¹⁴ Yesusini Pulu Yemone mindi ulu tondolo manda telka mele akumu terimu kinie kanokolie yambomane pulu monjiku ningindu: " "Pulu Yemone ungu umbu tonjilime pilipe yando nimbe simbe ye te ma koleana omba olio nokomba." ningu panjiringimu* paa sike i yemo yu lepamo." niringi. ¹⁵ Aku ningu pilkulie enene 'Yu olionga ye nomi kingimu molopili.' ningu yu tondolo munduku ambolko liku 'enenga kingimu molopili.' ningi teringi. Aku tenge teringi pilipolie

yu yuyu molombando ma pangine ola altopa pupe molorumu.

¹⁶ Ena pupe kolea kala torumu kinie yu lombili andolime ma pangine maniendo puku nomu kelona maniendo puku ¹⁷ akuna nona andoli sipi tenga ola puku nomuna yakondo ongo Kapeniame taono ongo pungi puringi. Aku kinie sumbulu torumu nakolo Yesusi naa orumuna lombili andolime eneno puringi. ¹⁸ Sipine ola molko pungi puringi kinie, poporome tondolo torumu kinie nomo ola pupe manie omba terimu, sipimu topa ola munde manie munde tepa topele mapele torumu.

¹⁹ Sipimu kunduringi nomu ai suku singi melena purumu kinie Yesusi nomuna ola kimbu kongono tepa sipimu purumuna orumu kanokolie 'Kuru te okomo.' konopu lelkolie paa mini wale aili teko munduringi. ²⁰ Nakolo yuni enendo nimbendo: "Na mindi okoro, pipili naa kolai." nirimu. ²¹ Aku nirimuna pilkulie "Ailimu okomo lepamo., Sipine pea molamili." ningu enene konopu siku yu sipimunge sukundu liringi. Sukundu orumu kinie ene pungi puringi nomu kelona sipimu walsikale purumu.

²² Ipulueli ou yamboma nomu kelo nekendo ipulueli moloringime konopu kimbu sikulie niringimuni, 'Bonongo ipulueli nomuna andoli sipi telu mindi ya lemu, Yesusi akuna suku naa pumu, yu lombili andolime eneno akuna suku puku nomu kelo nekendo pungi.' ningu piliringi. ²³ Kanu kinie bonongo Ailimuni langi wallo kolte lipe ambolopa Pulu Yemondo "Ange." nimbe yamboma sirimu noringi koleana nondopa kolea aili Tapiriasi yambomanga sipi mare nomu kelona oringi. ²⁴ Yesusini langi sirimu noringi koleana yambomane Yesusi yu korokolie niringimuni, yu kinie yu lombili andolime kinie akuna naa moloringi kanokolie sipi ene moloringine nomu kelona nondoko ongo leringimenga suku puku Kapeniame taonondo Yesusi koronge puringi.

²⁵ Nomu nekendo ongo Yesusi kanoko lenjikulie enene yu walsiku pilkulie

ningindu: “Rapai,* nu tewale yando onuye?” niringi.

²⁶ Nakolo yu orumu mele nimbe para naa sipelie pundu topa enendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Nane ɿPulu Yemone na lipe taponjilimo mele, lipe ora silimo ulu tondoloma* teliomonga enene na naa korokomele. Nane ene langi sindu nongo olo tenjingi kanumunge mindi na korokomele lemo. ²⁷ Ene langi nondopa purulimoma ‘Lipu nomolo.’ ningu kongono naa teayo.* Kanu langime nongolie nilimelemone, kolonge walema wendo olemo kinie kolemelela. Langi, Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone** silimo langi, kanumu naa purulimo, kanumu nolemele kinie konde molko konjiku mindi pulimele kanu langimu ‘Lipu namili.’ ningu mindi kongono teayo. ‘Ye akumuni sike kanu langimu yamboma simbe.’ ningu piliengi!” nimbe Pulu Yemone ulu tondoloma telemo mele ‘Aku yemone ulu tondoloma aku sipe tepili.’ nimbe Pulu Yemo yuni yu sirimu.” nirimu.

²⁸ ɿ‘Sike langimundu nikimu.’ ningu pilku yuni nirimu ungumu pilku sundukulie niringimuni,* ɿ enene yundu walsiku pilkulie ningindu: “Konde molopo mindi pumulú langi lipu namili kene olio nambe tepolie Pulu Yemone kanopa peanga kanomba kongonoma temoloye?” niringi.

²⁹ Yuni pundu topa nimbendo: “Pulu Yemonga kongonomo i sipe: ‘Pulu Yemone ma koleana lipe mundurumu yemo yu sike Pulu Yemonga malo, ɿ yu sike olio molopo konjipu mindi pumulú ulu pulumu simbe yemo, ɿ.’ ningu tondolo munduku pilku molai.” nirimu.

³⁰ Aku nirimu pilkulie enene yundu walsikulie ningindu: “Nuni ‘ “Na sike Pulu Yemone lipe mundurumu. Nane nikiru unguma sike unguma.” nilio akumu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliengi.’ ningu Pulu Yemone mindi ulu tondolo manda telemo uluma mele nuni aku siku nambolka ulu tondolo te liku ora siniye? Nambe teni kinie kanopolie ‘Nuni sike nkinu.’ nimbu pilimulúnje?”

niringi. ³¹ “Olionga anda kolepali ou moloringime kolea ku leline langi mena noringi.* Langi mena orumu mele Pulu Yemonga bokuna temanemo molemo: ‘Yuni ‘Ene mulu koleana yando langi nangi.’ nimbelie sirimu.’** ungu akumu molemo. ɿNuni olionga aku siku tenjini molo nambe tenjiniye? ɿ” niringi.

³² Yesusini enendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Moloringi yamboma mulu koleana yando langi sirimu yemo Mosisi molo. Tarane sirimu. Molko konjiku mindi puli ulu pulu pelemo langi nikiru kanu sike langimu mulu koleana yando silimo yemo Tara mindila. ³³ Mulu koleana manie omba mana yamboma molko konjiku mindi pungí ulu pulumu silimomo yu Pulu Yemone silimo langimu.” nirimu.

³⁴ Yesusini nirimu mele pilku sundukulie, “Ailimu,* aku langimu kinié kepe pe kepe si.” niringi.

³⁵ Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: “Molko konjiku mindi pungí langimu na.* Umbu langi nongolie engele naa kolko kangi tondolo pupili molemele mele aku sipe na molombona onge yamboma enenga minimu engele naa kolomba, konopu tondolo pupili molonge. Umbu no nongolie no waka naa kolko kapola molemele aku mele na nilio unguma kepe molio mele kepe manda tembo mele kepe ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingí yamboma altoko alieli minimu no waka naa lepili molonge.**

³⁶ Aku tenge yamboma aku siku molonge nakolo “Enene na ɿPulu Yemonga ulu tondoloma telio mele, kanokolie kanoko sunduku ‘We telemo. Yu Pulu Yemone naa lipe mundurumu.’ ningu pilimele.” ou nimbu sirindu kanu mele kinié kepe aku siku we teko molemele. ³⁷ Tarane ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe mako tonjilimo yamboma pali na molombona ongo na tondolo munduku pilingí. Kanu kinie na lombili andongendo na molombona onge yamboma telurindu kepe “Lombili naa ongo anju pui.” paa naa nimumu.

³⁸ “ ‘Na nanu konopuna pilkiru mele teambo.’ nimbu na mulu koleana

mundupu kelepo mana maniendo naa orundu, molo. Na lipe mundurumuni konopuni pilimo mele tembo orundu. ³⁹ Na lipe mundurumu yemone konopuni pilirimu mele i sipe: 'Nane ,Malo, simbu yamboma pali ,Malone, nokopa konjipe, telu kepe mundupe kelepalié, mindili nonge koleana paa naa pumbe,* ma kolea pora nimbé walemonga ene pali topa makinjipe olando lipili.' konopu lemo. ⁴⁰ Na lipe mundurumu Tarane konopuni pilirimu mele i sipe: 'Nanga malo* 'olio lipe taponjipe, mindili nole-molka aulkemo wendo limbe.' ningu tondolo munduku pilingí yamboma molko konjiku mindi pangi.' nimbe konopuni pilimo. Kanu kinie aku tenge yamboma ma kolea pora nimbé walemonga kinie nane topo makinjipu olando limbu." nirimu.

⁴¹ Yesusini "Na mulu koleana maniendo orundu langimu." nirimu pilku keru pilkulie Juda ye ailimene* yu mumindili kolko eneno pulu monjiku konokono ningulie ⁴² ningindu: "Aku ungu nikimu yemo Joseponga malo Yesusi mindi. Yunge anumu lapatolo kanolemolo kanumu. Pe yu "Mulu koleana molopo mana maniendo orundu." nikimumu nambe tepa nikimuye?" niringi.*

⁴³ Yesusini nimbendo: "Ene anju yando konokono manda nieme! ⁴⁴ Yambo teluri kepe na we manda naa lombili onge. Na lipe mundurumu Tarane konopuna kundulimo yamboma mindi na lombili olemele. Na moliona ongo na tondolo munduku pilimele yamboma kolea pora nimbé walemonga nane topo makinjipu olando limbu. ⁴⁵ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemanga bokuna molemo ungu te i sipe:

"Pulu Yemone yamboma pali ungu mane simbe."* ningu toringi bokuna aku sipe molemo. Tarane nilimo mele pilkulie kanu ungu-manga puluma pilku limele yamboma pali na moliona olemele. ⁴⁶ Taranga ungumu pilimele nikiru akumu paa sike yunge ungumu pilimelemondo nikiru nakolo yu mongone naa kanolemele. Ma

koleana yambo telurini kepe Tara naa kanoringi naa kanolemele. Yambo telumuni mindi yu kanorumu. Tara kinie molopalie manie orumumuni mindi yu kanorumu.

⁴⁷ "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Nilio unguma 'Sike nilimo.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma molko konjiku mindi pungí ulu pulumu ene kinie pelemo.* ⁴⁸ Mini pali molko konjiku mindi pungí gamo na.* ⁴⁹ Enenga koro ou moloringi yambomane kolea ku leline langi mena* noringi nakolo molko mindi naa puringi. Enenga kolonge walema wendo orumu kinie koloringila.

⁵⁰ "Nakolo i kinié nikiru langimu mulu koleana maniendo okomo langimu. Akumu nonge yamboma mini pali naa kolonge. ⁵¹ Pora naa nimbe we lepa mindi puli langimu, akuna suku molko konjiku mindi puli ulu pulumu pelemo langimu, akumu mulu koleana maniendo orumu langimu na.* Aku langimu nanga kangimu. 'Ma koleana yamboma, mini pali molko konjiku mindi pangi.' nimbu nane nanga kangimu enenga langi simbu." nirimu.

⁵² ,Yesusini aku nirimu pilku sundukulie, yambomane kerepali ningulie, "I yemo olio yunge kangimu "Nangi." nimbe nambe tepa manda simbendo nikimuye?" niringi.

⁵³ Yesusini enendo nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Enene Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemonga kangimu naa nongo yunge mememo naa nongi liemo molko konjiku mindi puli ulu pulumu ene kinie manda naa pemba. ⁵⁴ Nanga kangimu kinie mememotolo nonge yamboma alieli molko konjiku mindi pungí ulu pulumu ene kinie pelemo. Kanu yamboma ma kolea pora nimbé walemonga nane topo makinjipu olando limbu.

⁵⁵ "Nanga kangimu sike langimu; nanga mememo sike nomo. Umbu ga kinie no kinie nongolie, kolonge wale wendo olemo kinie kolemele. Nakolo nanga kangimu kinie mememotolo nolemele yamboma molko konjiku mindi pungí.

⁵⁶ Nanga kangimu kinie mememotolo nolemele yamboma ene na kinie tapu toko molemele, na ene kinie tapu topo molio.* ⁵⁷ Molopa mindi pulimo Tarane na lipe mundurumu, yuni na 'Molko mindi pani.' nirimuna molopo mindi pulio, aku siku melela na nonge yamboma 'Molko mindi pangí.' nimbú, kanu kinie ene mini pali molko mindi pungí. ⁵⁸ Aku langimu mulu koleana maniendo orumu langimu. Olionga ou anda kolepali moloringimene langi mena nongolie kolonge walema wendo orumu kinie, koloringi, nakolo pe kinié orumu langimu kinie ou orumu langi menamo kinie telu sipe molo. Pe kinié orumu langi imu* nonge kinie alieli molko konjiku mindi pungí." nirimu.

⁵⁹ Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te, Kape-niame taonona angilirimu, akuna suku Yesusini yamboma ungu mane sipe aku unguma nirimu.

⁶⁰ Yesusini yunge kangimu kinie mememotolo langi kinie no kinie nongemonga, nirimu mele pilkulie Yesusi lombili andoringi yambo* aisilini ningindu: "I ungumu aroma topa nikimu. Naene manda pilipe limbeye? Olio naa pilkimulu." niringi.

⁶¹ Yu lombili andoringi yamboma yu nirimumunge pilku keru pilku anju yando konokono ningu kerepali niringi Yesusini pilipelie nirimumuni, yuni enendo nimbendo: "I ungumu ene pilku keru pilkimiliye? ⁶² Pe kinié Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ou molorumuna kelepa olando pumu kanongi liemo nambe teng-eye? Kamu mumindili kolongenje?

⁶³ "Minimuni konde molko puli ulu pulumu silimo; kangimuni konde molko pungí uluri naa telemo. Nane enendo ungu nindu akuma konde molko mindi puli ulu pulumu. Akuma enenga konopuna suku pemba kinie ene mini pali konde molko mindi pungí. ⁶⁴ Nakolo ene molemele yambo marene 'yu kolo tokomo.' ningu pilkimili." nirimu. Yuni pilipe 'Yu kolo toli yemo.' ningu pilingí yamboma kinie 'Yu sike ungu nili

yemo.' ningu pilingí yamboma kinie koronga apurupe pilipe, Yesusi yu yunge opa touna lipe simbe yemo koronga pilipe molorumuna "Ene mare na 'Kolo tokomo.' ningu pilkimili." nirimu.

⁶⁵ Yuni ungu te pea nimbendo: "Ene marene na 'Kolo tolemo.' ningu pilimelemonga "Tarane "Na moliona pai." ni naa nilimo yamboma na moliona manda naa ongo, na tondolo munduku manda naa pilku andonge.' ou nimbu sindu kanumu."* nirimu.

⁶⁶ Aku ungu nirimu enamonga kepe pe enamanga kepe yu lombili andoringi yambo aisili yuni nirimu mele pilku keru pilkulie yu munduku kelko bulu siku altoko yu lombili naa puringi.

⁶⁷ Yu munduku kelingi kinie yu lombili andoli rurepondo yuni walsipe pilipelie nimbendo: "Ene kepe na 'mundupu kelepo anju pumulú.' konopu lekemeleye?" nirimu.

⁶⁸ Saimono Pitane pundu topa nimbendo: "Ailimu, nae molemona pumulúye? Molopo konjipu mindi pumulú unguma nu kinie pelemo. ⁶⁹ Olio pilipu nu 'Pulu Yemonga Kake Teli Yemo' nimbu tondolo mundupu pilimolo." nirimu.

⁷⁰ Yesusini pundu topa nimbendo: "Nane nanu ene rurepondo pali 'Nanga yema molangi.' nimbu mako torundu nakolo enenga ye te depele* mele molemo." nirimu. ⁷¹ (Aku nirimumu Saimono Isikeriote malo Judasini tembamondo pilipelie nirimu. Judasi Isikeriote yu ene ye rurepo akumanga ye te nakolo yuni pe Yesusi lipe yunge opa touna sirimuna toringi.)*

7

¹ Kanu kinie pe Yesusi kolea Gallilli disiriki andopa molorumu. Juda ye aili kolea Judia disiriki moloringimene yu tonge nokoko moloringimunge pilipelie yu kelepa 'Judia naa pumbu.' nimbe anju molorumu. ² Nakolo Juda yambomane ou kolea ku leline sele ulke takoko peringi walema* piliringi wale kake telime nondopa wendo ombá terimu kinie ³ Yesusi yunge angenupilini yundu

ningindu: “ ‘Nuni ‘ulu tondoloma teleno mele nu lombili andolemele yamboma* kanangi.’ ningu nu ya munduku kelko Judiando pani.’ konopu lekemolo.” niringi.
 4 “Yambo tene ‘yu kongono tepa molemo mele pilku yu kanoko imbi siengi.’ nimbe uluma lopi tepa naa telemo. Akumunge nu aku uluma sike teleno liemo yambomane pali kanangi puku tepui.” niringi.
 5 Yesusi angenupilini kepe ‘Yesusi yu Pulu Yemone lipe mundurumuna orumu yemo.’ ningu naa pilkulie aku siku niringi.

6 Aku niringimunge Yesusini enendo nimbendo: “Nanga walemo ou wendo naa oli.* Kinié alieli ulu tenge walema enenga walema. 7 Ma kolea yambomane ene kinie konopu keru naa panjilimele nakolo nane yambomando “Ulu telemelema teko kenjilimele.” niliomonga na kinie konopu keru panjilimele. 8 Ene wale kake telimu wendo ombá pilipungí liemo pangi. Nakolo nanga walemo ou naa wendo okomona na isili ou, naa pumbu.” nirimu. 9 Aku nimbelle yu Gallili we molorumu.

10 Nakolo Yesusi yunge angenupili ‘Wale kake telime* pea piliemili.’ ningu ou puringi kinie Yesusi kepe purumu. Nakolo Yesusi yu ‘naa kanoko imbi siengi.’ nimbe kiyongo nimbe kolea Judia disiriki pupe kolea aili Jerusalleme purumu. 11 Akuna Juda yambomanga wale kake telime piliringi Juda ye ailimene* ‘Yesusi omunje.’ ningu koroko molkolie eneno ningindu: “Kanu yemo tena molemonje?” niringi.

12 We yambomanga aisilini yundu olo toko ningu andoko moloringi.

Marene ningindu: “Yu ye peangamo.” niringi.

Nakolo marene ningindu: “Yu yandopa yamboma kolo topa silimo.” niringi.
 13 Nakolo ene Juda ye ailime pipili kolkolie ‘Olio nikimulu mele ene pilingí kinie mongo limulú.’ ningu ungu tondolo teko naa niringi.

14 Kake teli walema ou wendo orumu suku singine Yesusi Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena pupe yamboma mane sirimu. 15 Juda ye ailimene konopu

aisili liku mundukulie ningindu: “Nambe tepa i yemo pilipe konginjili pelemoye? Yu sukuli aili tenga naa purumu.” niringi.

16 Yesusini pundu topa nimbendo: “I ungu nimbu siliomo nanga ungu te molo. Na lipe mundurumuna orundu yemonga ungumu. 17 ‘Pulu Yemone “Teai.” nilimo uluma pilipu lipu teambo.’ konopu lepa molemo yambomone nane ungu nilio ungumunge pulumu pilipelie, ‘Nane Pulu Yemonga ungumu nilimo.’ molo ‘Yuni yuyu konopuni pilipe nilimo.’ nimbe pilimbe. 18 Yambo tene yuyu konopuni pilipelie ungu nimbe silimomone ‘Nanga imbi ola molopili.’ nimbe telemo, nakolo yambo tene ‘Lipe mundurumu yemonga imbimu ambolopo ola linjembo.’ nimbe kongono telemo yambomo yu sumbi nili yambo te molopa, tepa kenjipe kolo toli yambo te naa molemo. 19 Ou Mosisini ene Pulu Yemonga ungu manema naa sinjirimuye? Sirimu nakolo ene molemelemanga telurini kepe kanu ungu manema pilku tenge panjiku naa telemele. Aku liemo ‘Na kanu ungu manema pulue tolemo.’ ningu nambemuna toko konjingí tekemeleye?” nirimu.

20 Yuni aku sipe nirimu pilkulie yambomane pundu toko ningindu: “Naene nu topa konjimbe tekemoye? Nunge konopuna kuru te molemomonga pilkulie aku siku niku lepamo.” niringi.

21 Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ulu tondolo te terindu kinie ene konopu aisili liku munduringi. 22 Mosisini ‘Kangomanga kangi te makaye teko kopisiengi.’ nimbe ungu mane sipe panjirimunge ene koro molemele wale Sambatemo* kinie kangomanga kangi te makaye teko kopisilimele. (Sike Mosisini ou pulu pulu ‘aku ulumu teamili.’ ni naa nirimu. Ou enenga anda kolepalimene aku ulumu teringi, nakolo pe Mosisini kanu ungu manemo sipe panjirimunge pilkulie telemele.) 23 Enene Mosisini ungu mane sirimumu pilku likulie kango tenga kangi te kopisingí walemo* ene koro molemele wale Sambatemo wendo olemo kinie kopisilimele liemo kapola na Sambate walemo

kinie ye te tepo konde lirindumunge na kinie nambemuna mumindili kolemeleye? „Sambate walemo kinie kango tenga kangi te kopisiku wendo likulie ‘Papu tekemolo.’ ningi liemo Sambate walemo kinie nane ye tenga kangi pali tepo konde lio akumu papula telio.”²⁴ Enene mongone kanolemele uluma kanokolie sumbi siku ‘Imu sike. Imu kolo.’ ningu naa piliengi! Uluma mimi siku kanoko konopuni pilkulie sumbi siku apuruku konjengi.” nirimu.

²⁵ Yu aku sipe nimbe molopili Jerusalleme moloringi yambo marene ene eneno walsiku pilkulie ningindu: “I yemo ‘Topo konjemili.’ ningu molemele yemo naa molemoye?”²⁶ Nakolo kaname. Yambo aisili molemelena yu mona omba angilipe ungu mane sikimu nakolo ye ailimene yu ulu te naa tekemele. Enene ‘Yu sike Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ nirimu ye nomi Kirasimu.’ ningu pilkimil-inje?”²⁷ Nakolo olione i yemonga pulu koleamo kanolemolo. Pulu Yemone lipe mundumbe ye nomi Kirasimu ombá kinie yambo tene yu molopa ombá koleamo naa kanopa imbi simbe.”* niringi.

²⁸ Kanu kinie Yesusi, ou ulke tembelena ungu mane sipe molorumu mele we sipe molopalie, ru nimbelie nimbendo: “Sike enene na kanoko imbi siku, na molopo ondu koleamo kanolemeleye? Na nanu konopuni pilipulie naa orundu. Na lipe mundurumuna orundu yemo yu kinie sike ulu pulumu pelemo yemo. Kanu yemo ene naa pilimele²⁹ nakolo na yu pea molopolie, yuni na lipe mundurumuna orundu akumunge nane yu kanopo imbi silio.” nirimu.

³⁰ Aku nirimuna pilkulie yu ambolko liku ka singí teringi nakolo yu tonge walemo ou wendo naa orumuna yambo tene yu naa ambolorumu.*³¹ Yambo aisilini aku tenge teringi nakolo yambo aisilini ningindu: “Pulu Yemone ‘Lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* ombalie nimbemone, i yemone yu molemo mele lipe ora silimo ulu tondoloma** telemo mele kanu yemone ulu tondolo olandopama manda

tembaye? ‘Ye nomi Kirasimuni temba.’ nimbu pilimolo uluma i yemone telemo.” ningulie ‘Yu sike kanu yemo.’ ningu tondolo munduku piliringi.

³² Yambomane aku sipe Yesusi molorumu mele aku siku anju yando olo toko kerepali niringi mele Juda ye aili Parisimene pilkulie niringimuni, ene kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie enene* ulke tembele ele ye mare “Yesusi puku ka sipai!” ningu liku munduringi.

³³ Kanu kinie Yesusini nimbendo: “Layekolo mindi ene kinie molopolie, pe na lipe mundurumu yemo molemona kelepo pumbu.”³⁴ Pe enene na koronge nakolo naa kanoko, molombona manda naa onge.” nirimu.

³⁵ Juda ye ailimene eneno anju yando kerepali ningulie ningindu: “Yu tena pumbena olio manda yu naa pupu kanomoloye? Aku liemo olionga Juda yambo mare ou kolea lupemanga puringi molemele koleamanga pupe yambo talape lupema* ungu mane sipe molombana naa kanomolonje?”³⁶ Yuni ou nimbendo: “Na koronge nakolo enene na naa kanonge. Na molombona ene manda naa onge.” nimu kanumu ungu pulumu nambolkanje?” niringi.

³⁷ Pe, yamboma Jerusalleme ongo maku toko kake teli walemanga* uluma teringi walema pora nimbéndo wale ailimu wendo orumu kinie Yesusi ola angilipelie tondolo mundupelie nimbendo: “Yambo te no waka kolomu liemo na moliona omba no nopili.”³⁸ Na molio nilio mele “Sike.” ningu tondolo munduku pilingí* yamboma enenga konopumanga konde molopa mindi puli noma pikipe wendo ombá.** Pulu Yemonga bokuna ungu te aku sipe nimbe molemo.” nirimu.³⁹ Yuni ungu nirimumunge pulumu i sipe: “Yu Pulu Yemone sike lipe mundurumu, olio lipe taponjimbe yemo molemo.” ningu tondolo munduku pilingí yamboma pe walse Pulu Yemonga Minimu enenga konopumanga omba molomba lingímundu nirimu. Yesusi ou kolopa lomboropa ola molopa mulu koleana

kelepa olando naa purumuna Minimu ou naa oli.

⁴⁰ Yambomane Yesusini ungu nirimuma pilkulie, marene ningindu: “I yemo Mosisini ‘Pulu Yemonga ungu umbu tonjimbema pilipe yamboma nimbe simbe ye te ombá.’ nirimumu* i yemo lemo.” niringi.

⁴¹⁻⁴² Marene ningindu: “Yu Pulu Yemone ‘olio nokopa konjimbe lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.” niringi.

Marene ningindu: “Pulu Yemone lippe mundumbe ye nomi Kirasimu kolea Gallilli disiriki molopalie ombáye? Yu Gallilli naa munge. Pulu Yemonga bokumuni nimbendo: ‘Pulu Yemone lippe mundumbe ye nomi Kirasimu ye nomi kingi Depisini kalopa limbe. Depisi yu meringi Betellieme taono akuna ye nomi Kirasimu munge.’ nilimo* kanumunge yu Gallilli disiriki manda naa munge lemo.” niringi.

⁴³ Aku siku yamboma Yesusi molorumu mele kerepali ningu konopu lupe lupe leringi. ⁴⁴ Yambo marene ‘Yesusi ka siemili.’ konopu lelko moloringi nakolo tene yu pupe ambolopa naa lirimu.

⁴⁵ Ulke tembele ele yema Yesusi kinie yamboma kinie ningu moloringi mele pilku molkolie, pe we kelko yando ongo Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Parisi yema kinie moloringine puringi. Yesusi ka siku naa mengo oringine kanokolie enene ele yemando ningindu: “Yemo nambemuna naa mengo ongiye?” niringi.

⁴⁶ Ele yemane ningindu: “Molo. Ye tene ou ungu mane silimele mele yuni aku sipe naa simu. Yuni ungu mane paa olandopa simu.” niringi.

⁴⁷ Parisimene pilku keru pilkulie ningindu: “Yuni kolo topa ungu nimuma ‘Sike nimu.’ konopu lelko ene we kelko yando ongiye? ⁴⁸ Olionga ye ailime kinie Parisi yema kinie olionga ye tene “Yu molemo nilimo mele sike akumu molemo.” nimbe pilimuye? ‘Molo, tene aku sipe naa nimbe pilimu kanumu.’” ⁴⁹ Nakolo we yambo maku

toko molongime Mosisini ungu mane sirimu pelemoma paa naa pilimele. Pulu Yemone enenga kotemo koronga pilipe, kolonge kinie ‘Mindili nangi.’ nimbe panjirimu.” niringi.

⁵⁰ Nikodimasi, yu ou walse Yesusi molorumuna purumu ye kanumu,* Parisi ye kanumanga te yu, yuni ene walsipelie nimbendo: ⁵¹ “Olionga ungu manemane ‘Yambo te kote naa pilkulie we mongo liku siei.’ nilimoye? Yu ou kotena ombalie nilimo mele pilipulie pe ungu nilimomanga puluma apurupu pilimolo.” nirimu.

⁵² Parisi yemane yundu pundu toko ningindu: “Aku nu kepe kolea Gallilli ye teye? Pulu Yemonga bokuna sukundu mimi siku kanani. Mimi siku kanokolie, ‘Pulu Yemone ungu umbu tonjilime pilipe yando nimbe simbe ye te Gallilli wendo ombá.’ nimbe pelemo kanoniye?” niringi.*

⁵³ Yamboma pali ulkendo bulu balu ningu puringi

8

¹ nakolo Yesusi ma pangi te ‘Ma Pangi Unju Ollipi Ponie’ nili akuna olando purumu.

² Kanu kinie kolea tangorumu kinie ipulueli ou yu kelepa ‘Pulu Yemo popo toko kalingi,’ ulke tembelena purumu kinie yamboma yu molorumuna ongo maku toko moloringi kinie ene ungu mane simbendo yu manie molorumu.

³ Kanu kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie* Parisi yema kinie** enene ambo ye puli te ye te kinie wa ulu kerinele teringilimu liku mengo ongo yamboma moloringi kumbikerena ongo anjikulie, ⁴ Yesusindu ningindu: “Ungu Mane Silimu, i ambo ye pulimu ye te kinie wa ulu kerinele teko molongili yambomane kanongine membo okomolo. ⁵ Mosisini ungu mane te sipe panjipelie nimbendo: “Ambo aku tembamo kouni toko konjei.” nirimu* kene nuni nambolka niniye?” niringi. ⁶ Nakolo enene sike pilingindu naa niringi. ‘Yuni nambolka nimbenje?’

Nimbe kenjimbe kinie kote tenjimulú.' ningu aku siku walsiringi.*

Nakolo Yesusi ma kanopa kimuni mana 'we, imbi topa molorumu. ⁷ Kanu kinie yu alieli walsi pu opu teringine olando sipe kanopalie enendo nimbendo: "Enenga ye te ulu pulu keru te naa pelemo ye tene i ambomo kumbi lepa kouni topili."* nirimu. ⁸ Aku nimbelle ye kelepa ma kanopa mana we imbi topa molorumu.

⁹ Aku nirimuna pilkulie ye ailime ene te talo ningu pena pena puku Yesusi munduku kelko ene puringi. Ye ailimenga ye nomime ou kumbi lelko puringi kinie ye ailime akiliku puringi kanu kinie ye aili te Yesusi kinie naa molopa yuyu molopa, ambomo yu molorumuna we angilirimu. ¹⁰ Kanu kinie Yesusi olando sipe kanopalie ambomo walsipalie nimbendo: "Ambomo, yema tena molemel-eye? Ye tene nu 'Teko kenjinumunge kote tenjembo.' naa nimuye?" nirimu.

¹¹ Ambomone nimbendo: "Ailimu, tene na kote naa tenjimbe tekemo." nirimu.

Yesusini nimbendo: "Nane kepe 'Nuni teko kenjinumunge mongo lieni.' naa nikiru kene nu pukulie ulu pulu keru teleno mele munduku kelko altoko naa tei!" nirimu.

¹² Yambo moloringimendo Yesusini kelepa nimbendo: "Na ma koleamanga pali yambomanga pa tenjilimu.* Na andopo molombona lombili andoko molonge yamboma sumbulu toline naa andoko molonge. Konde mololi ulu pulumu silimo pa telimu kinie molonge." nirimu.

¹³ Aku nirimuna ye aili Parisimene* pilkulie yu karaye tekole ningindu: "Nu moleno mele nunu ningu silino kene nuni ungu nikinuma pilipulie 'Sike nikimu.' nimbu pilimelkanje manda naa telka." niringi.**

¹⁴ Yesusini pundu topa nimbendo: "Na ou molopo orundu koleamo kinie kelep pumbu tekero koleamo kinie pilipu moliomonga na molio mele sike nanu nilio nakolo nane i ungu nikirumu sike ungu. Nakolo na molopo orundu koleamo kepe pe pumbu tekero koleamo

kepe ene naa pilkimili. ¹⁵ Mana yambomane pilku apuruku telemele mele ene Parisi yemane aku siku pilkulie apurulimele, nakolo nane yambo te naa apurulio. ¹⁶ Nakolo nane sike pilipu apurulkenje na nanu manjipu naa apurulkemonga sumbi sipu apurulke. Na lipe mundurumu ye Tara kinie pea tapu topo molembolomonga sumbi sipu pilipu apurulke. ¹⁷ Enenga ungu mane te bokuna molemo kanumu i sipe: 'Yambo talone ungu te ningu síngili liemo 'Aku ungu sike.' niengi.' aku sipe nimbe pelemo.*

¹⁸ Akumunge na molio mele nanu nimbu silio kepe; na lipe mundurumu ye Tarane na molio mele nimbe silimola." nirimu.

¹⁹ Kanu kinie enene walsikulie ningindu: "Lanie tena molemoye?*" niringi.

Yesusini pundu topa nimbendo: "Enene na kepe nanga Lapamo kepe naa kanoko imbi silimele. Enene na kanoko imbi silimelkanje Tara kepe kanoko imbi silimelka." nirimu. ²⁰ Yesusi ulke tembelena sukundu, Pulu Yemonga ningu yambomane kou mone siringi unju ketema lerimu koleana molopa yamboma ungu mane sipe molopalie i unguma nirimu. Nakolo yunge walemo* wendo naa orumuna yambo tene yu ambolko liku ka naa siringi.

²¹ Yesusini altopa Juda ye ailimendo nimbendo: "Na kinie pumbu tekero, kanu kinie enene na koroko kelkolie enenga ulu pulu kerime konopuna pepili kolonge. Na pumbu koleana ene manda naa onge." nirimu.

²² Aku nirimuna pilkulie Juda ye ailimene eneno kerepali ningu walsikulie ningindu: "Aku nambemuna 'Na pumbu koleana ene manda naa onge.' nikiimuye? Aku liemo yu yuyu topa konjimbenje?" niringi.

²³ Yesusini kelepa nimbendo: "Ene manie yamboma, na ola yemo. Ene ma kolea pulu yamboma, na ma kolea pulu ye te molo. ²⁴ Nane enendo ou nimbundu: "Ulu pulu kerime konopuna we pepili kolonge." nindu kanumu. Akumu "Na kinié molio ou pulu pulu molorundu pe molopo mindi pumbu yemo." nimbu silio

mele enene 'Sike akumu molemo.'* ningu tondolo munduku naa pilingi liemo pe ene kolonge kinie sike enenga ulu pulu kerime konopuna we pepili kolonge." nirimu.

²⁵ Parisi yemane yu walsikulie ningindu: "Nu naeye?" niringi.

Yesusini pundu topa nimbendo: "Na molio mele ene alieli nimbu silio kanumu na mindi. ²⁶ Nane ene molko ulu telemele mele pilipu apurupulie enene teko kenjilimele mele ungu aisili nimbu silke nakolo nanu konopuni pilipulie unguma naa nilio. Na lipe mundurumu yemo, yu ulu sikema mindi tepa ungu sikema mindi nilimo ye, kanumuni nilimo mele mindi pilipulie mana yamboma nimbu silio." nirimu.

²⁷ Yuni Lapando nirimu nakolo ene yuni nirimu mele pulumu naa piliringine ²⁸ Yesusini enendo nimbendo: "Pe enene Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ola uku toko panjingi kinie* enene pilkulie "Na kinie molio ou pulu pulu molorundu pe molopo mindi pumbu yemo." nimbu silio mele enene 'Sike akumu molemo.'** ningu pilkulie kepe, "Na nanu konopuni pilipulie naa telio.*** Tarane na mane silimo mele mindi pilipulie nilio." alieli nimbu silio 'Akumu sike lemo.' ningu pilingi. ²⁹ Na lipe mundurumuna orundu yemo na kinie pea tapu topo molembolo; alieli yu kanopa peanga kanolemo uluma mindi teliomonga yuni walsikale kepe na mundupe naa kelemo." nirimu. ³⁰ Yuni aku sipe nimbe molopili kepe yambo aisili 'Yesusi yu Pulu Yemone sike lipe mundurumu.' ningu tondolo munduku piliringi.*

³¹ 'Yu sike.' ningu piliringi Juda yambomando Yesusini nimbendo: "Nane ungu mane silioma sike pilku liku tenge panjiku molongi liemo ene sike nanga lombili andolime molonge.* ³² Aku tekolie, enene sike ungumu pilingi kinie ene ka silimo melema sike ungumuni wendo linjipe 'ene we molko konjengi.' nimbé." nirimu.

³³ Enene pundu toko yundu ningindu: "Olio Eporayamone kalopa lirimu yamboma molopo, yambo tenga ka kongono te naa tenjipu molorumulu.* Aku liemo

nuni 'Ka silimo melema wendo pumbe olio molko konjingi.' ninu kanumu nambe teko pilkulie ninuye?" niringi.

³⁴ Yesusini pundu topalie nimbendo: "Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Yambo ulu pulu kerime telemelema ulu pulu kerimene ka silimo kinie aku ulu pulu kerimenga ka kongono telemele.

³⁵ Ka kongono telemo kendemandemo ulke pulu yamboma kinie pea kamu naa molemo, nakolo ambolango te yunge ulke pulu yamboma kinie alieli teluna tapu toko molemele. ³⁶ Akumunge Ulke Pulu Yemonga, Malone 'Ene ka silimo melema mundupe kelepili, ene we molko konjengi.' nimu liemo meltene sike ka naa simbe, we paa sike molko konjingi.

³⁷ 'Ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemele.' na pilipu molio nakolo enenga konopuna nanga ungumu naa pelemomonga na toko konjingi tekemele.

³⁸ Nane Tara kinie molopolie kanorundu mele ene nimbu silio. Enene enenga laniene nilimo mele pilkulie telemele." nirimu.

³⁹ Yesusini yambomando "Ene lanienga ungumu pilkulie telemele." nirimu kinie pilkulie Juda yambomane pundu toko ningindu: "Olionga lapa kalopa lirimumu Eporayamo."* niringi.

Yesusini nimbendo: "Molo. Ene sike Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelkanje Eporayamone terimu mele ene aku siku telemelka. ⁴⁰ Nakolo aku naa telemele. Pulu Yemone na nimbe sirimu unguma na pilirindu ungu sikema ene nimbu silio yemo toko konjingi tekemele. Eporayamone aku sipe naa terimu. ⁴¹ Ene enenga laniene telemo mele manda lelko telemele." nirimu.

Enene tondolo karaye tekolie ningindu: "Olionga anumu ye te lupe kinie wapura topalie olio naa merimu. Olionga lapa kanumu Pulu Yemo telu mindi." niringi.

⁴² Yesusini enendo nimbendo: "Na Pulu Yemo kinie molopolie orundu ya moliomonga Pulu Yemo yu sike enenga Lapa lelkanje enene na konopu monjilimelka. Na nanu konopuni pilipulie naa orundu. Yuni na lipe mundurumuna

orundu. ⁴³ Nane ungu niliomanga pulumu nambemuna sumbi siku naa pilimeleye? ‘Ungu pulumu naa pilimolo.’ ningu liku su silimele akumunge nanga ungumu ene naa pilimele. ⁴⁴ Ene Depelemonga* ambolangoma, Setene enenga lapamo. Lanienne kanopa peanga kanolemo mele ‘teamili.’ ningulie yuni “Ene teai.” nilimo mele ‘Paa teamili.’ nilimele. Ou pulu pulu mulu matolo kokele wendo orumu kinie yu yambo topa konjili yemo molorumu mele aku silimu yandopa kinié we molemo. Yu sike ungu pulu te naa perimuna sike ungu te walsikale kepe paa naa nirimu. Yu kolo tolemo yemo; yu sike kolo toli ungumunge pulu yemo molemomonga ou yu kolo torumu mele yandopa kinié kepe pe kepe kolo mindi tolemo tomba. ⁴⁵ Nakolo nane ungu sikema nimbu siliomonga ene naa pilku ‘Kolo tolemo.’ ningu pilimele.

⁴⁶ “Naene nanga konopuna ulu pulu keru telu kepe pelemo manda lipe ora simbeye? Te naa pelemo nakolo nane ungu sikemo nindu liemo ‘Sike nikimu.’ ningu ene nambemuna naa pilimeleye? ⁴⁷ Pulu Yemonga ambolangomane Pulu Yemone nilimo ungumu pilku limele. Ene Pulu Yemonga ambolangoma naa molkolie* yunge ungumu nane nimbu silioma “Naa pilimulú.” ningu naa pilku limele.” nirimu.

⁴⁸ Juda ye ailimene* yundu pundu toko ningindu: “Nu Sameria ye te moleno, nunge konopuna kuru te molemo.” nilimolo kanumu sike nilimolo.” niringi. Juda yambomane Sameria yamboma kinie konopu keru panjiringi kanumunge** yu iri toko ungu taka tonjiku “Yu ye keru te.” ningindu “Nu Sameria ye te.” niringi.

⁴⁹ Niringi mele pilipelie Yesusini pundu topa enendo nimbendo: “Nanga konopuna kuru te naa molemo. Nane Taranga imbi ola linjilio, nakolo enene nanga imbi teko kenjinjilimele. ⁵⁰ Nanu ‘Imbi ola molopili.’ naa nilio, nakolo ye te molemo akumuni ‘Na imbi ola molopili.’ nimbe nanga imbi ambolopa ola linjilimo. Kanu yemone nane nilio mele kepe enene nilimele mele kepe mimi sipe pilipe apurupe

tene ‘Sike nikimu.’ nimbe pilipe molemo. ⁵¹ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Yambo te nanga ungumu pilipe lipe tepa molomba yambomo paa kamu naa kolopa molopa mindi pumbe.” nirimu.

⁵² Juda ye ailimene yundu ningindu: “Kinié olio pilkimulu, kuru te paa sike nunge konopuna molemo lemo. Anda kolepa Eporayamo kolorumu;* Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema** koloringila. Nakolo nuni ninindu: “Nanga ungumu pilipe lipe molomba yambomo kamu naa kolomba.” nikinu. ⁵³ Eporayamonga imbi manie mele molopa nunge imbi ola molemoye? Yunge imbi paa ola, nakolo yu kepe kolorumula. Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yamboma kepe imbi ola molorumu nakolo koloringila. Nunge imbimu ola enenga imbime manieye? Paa molo! Nu koropamo.” niringi.

⁵⁴ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane nanga imbi nanu ambolopo ola lilkenje na imbi paa sike ola naa molka, na we mindi nilke. Nakolo akumu molo. Tara, yundu enene “Olionga Pulu Yemo.” nilimele kanumuni nanga imbi ambolopa ola linjilimo. ⁵⁵ Enene yu naa kanoko naa pilimele nakolo nane yu kanopo pilio. Nane “Yu naa kanopo naa pilio.” nilkenje ene kolo tolime molemele mele na aku sipu molka. Nakolo nane yu paa sike kanopo pilipu, yunge ungumu pilipu lipu tepo molio. ⁵⁶ Enenga anda kolepa Eporayamone na mana manie ombó walemo kanomba pilipelie konopu sipe molorumu. Kanu walemo kamu kanopalie konopu sirimu.” nirimu.

⁵⁷ Kanu kinie Juda ye ailimene yundu ningindu: “Nunge ponie tokapu talo ou naa pora nili. Nu kango yemo mindi. Pe nu “Eporayamo kanorundu.” nikinuye? Nuni yu manda naa kanorunu. Kolo tokono.” niringi.

⁵⁸ Yesusini enendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Eporayamo sike paa koronga ou molopa kolorumu nakolo yu ou naa molopili na molorundu.”* nirimu.

⁵⁹ Aku nirimuna pilkulie enene “Yu topo konjemili.” ningu kou liku yu tonge teringi. Nakolo Yesusi lopi tepalie, ulke tembelena kiyongo nimbe omba ulsu purumu.

9

¹ Yesusi aulkena pumbe purumu kinie mongo keru lerimu ye te molorumu kanorumu. Anumuni olona sukundu mongo keru lerimu merimu. ² Pe yu lombili andoli yemane yu walsikulie ningindu: “Rapai,* naene ulu pulu keru terimumunge i yemonga anumuni yu olona sukundu mongo keru lerimu merimuye? Yemo yuyu terimu molo anumu lapatolone teringiliye?” niringi.

³ Yesusini nimbendo: “Yemo yuni kepe anumu lapatolone kepe ulu pulu keru te teringine yu mongo keru naa lerimu. ‘Pulu Yemonga ulu tondolo te i yemo kinie mona wendo opili yamboma pali kanangi.’ nimbe i yemo mongo keru lerimu. ⁴ I walemo pora naa nimbe ena ou naa pupili na lipe mundurumu yemonga kongono paa temolo. Ipu lemba kinie yambo tene manda kongono naa temba. ⁵ Na i ma koleana molopolie, na ma koleana yambomanga pa tenjilimu molio.”* nirimu.

⁶ Aku nimbelle yu mana lkambe topalie mamu kinie ambolopa topele mapele topalie yemonga mongotolonga kanjipelie nimbendo: ⁷ “Nu no mongo Silloamo puku kumbikerena no lepui.” nirimu. (Silloamonga ungu pulumu ‘lipe munduli’.) Yu akuna pupe kumbikerena no lerimu kinie mongotolo peanga lerimu, melema kanolipe ulkendo purumu.

⁸ Kanu kinie yunge kolea yamboma kinie “Yu kou mone siei.” nimbe ou aulkena mawa tepa molorumu kanoringi yamboma kinie yu aku sipe orumu kanokolie enene eneno anju yando kerepali ningu walsikulie ningindu: “I yemo ou “Kou mone siei.” nimbe mawa tepa molorumu kanu yemonje?” niringi.

⁹ Marene ningindu: “Sike, yu aku yemo mindi.” niringi.

Marene ningindu: “Molo. Elte kumbikere telu sipe nakolo i yemo lupe.” niringi.

Nakolo yemo yuyu tondolo mundupelie nimbendo: “Ye kanumu na mindi.” nirimu.

¹⁰ Enene pundu tokolie ningindu: “Nunge mongotolo nambe tenu kinie peanga lemuye?” niringi kinie

¹¹ yuni pundu topa nimbendo: “Ye te ‘Yesusi’ nilimele kanumuni oli lipe mongotolonga ape kanjipelie nimbendo: “No mongo Silloamo puku kumbikerena no lepui.” nimu kinie pupu kumbikerena no lepundu kinie nanga mongotolo peanga lemuna kolea kanondu.” nirimu.

¹² “Aku yemo tena molemoye?” niringi kinie

“Na naa kanondu.” nirimu.

¹³ Ye ou mongo keru lerimumu yambo mane Parisi yema* moloringine mengo puringi. ¹⁴ Kanu kinie, Yesusini le oli lipe yemonga mongotolonga ape kanjipelie yemonga mongotolo ‘altopa peanga lepili.’ nirimu kanu walemo, Juda yamboma koro moloringi, wale Sambate kinie* terimu, ¹⁵ akumunge Parisi yemane kepe yu walsikulie ningindu: “Nunge mongotolo nambe tepa peanga lemuye?” niringi.

Yemone pundu topa nimbendo: “Nanga mongotolonga oli ape kanjimu kinie na kumbikerena no lepolie kinie na mongone kanokoro.” nirimu.

¹⁶ Parisi ye marene ningindu: “I yemo Sambate walemo naa pilipe we andolemo, aku sipe ulu pulu keru telemomonga Pulu Yemone yu naa lipe mundurumu lemo.”* niringi.

Nakolo marene ningindu: “Pulu Yemone lipe taponjimbe kinie mindi yambo tene i ulu tondoloma mele manda temba** aku sipe mele ye ulu pulu keru telemo tene manda telkaye?” niringi.

Akumunge ene anju yando kerepali ningu konopu teluna pupili naa moloringi.

¹⁷ Akumunge mongo ou keru lerimu yemo altoko walsikulie ningindu: “Kanu yemone nunge mongomo tepa peanga tenjimu akumunge yundu nu nambolka konopu lekenoye?” niringi.

Yemone pundu topalie nimbendo: “Yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te.”* nirimu.

¹⁸ Nakolo Juda ye ailimene* “ ‘I yemo ou yunge mongomo paa sike keru lerimu, pe kinié peanga lemu.’ nimbu ‘sike lemo.’ we naa nimulú. Yu olio kanopo imbi naa silimolo kene anumu lapatolo walsipu piliemili wale.” niringi. ¹⁹ Kanu kinie anumu lapatolo oringili kinie walsikulie ningindu: “I yemo eltenga marenaye? “Anumuni merimu kinie mongomo keru lerimu.” nilimbele kanu yemo imuye? Aku liemo kinié nambe tepa mongone kanolemoye?” niringi.

²⁰ Anumu lapatolone pundu tokolo ningilindu: “Yu sike oltonga malo, anumuni merimu kinie yunge mongomo keru lelimu merimu yemo olto kanokombolo. ²¹ Nakolo kinie yunge mongotolo peanga lemmu nambe tepa temunje olto naa kanombulu. Yu naene mongotolo tepa peanga tenjimunje akumu olto naa la kanombulu. Yu yemo molemo kene yu temu mele yuyu nimbe sipili yu walsiku piliei.” niringili. ²² Anumu lapatolo Juda ye ailime pipili kolkololie aku siku niringili. Juda ye ailimene ou ningu panjikulie ningindu: “Yambo tene ‘Yesusi yu sike Pulu Yemone lipe mundurumu ye nomi Kirasimu.’ nimu liemo aku yambomo ulke maku topo Pulu Yemonga ungumu pilimolo ulkemanga naa opili kamu makoromolo.” niringimunge aku siku niringili. ²³ Ou ye ailimene aku siku ningu panjiringimu anumu lapatolo pilkululie “Yu yemo kene yuyu nipili walsiku piliei.” niringili.

²⁴ Juda ye ailimene kelko talo siku ou mongo keru lerimu yemo “Oi.” ningulie yundu ningindu: “Nuni ‘Pulu Yemo pilipe molemo.’ ningu kolo naa toko, nu temu mele sumbi siku olio piliemili ningu si! ‘Olio Pulu Yemonga ungumu mimi sipu pilimolo yemane pilkimulu,’ ‘Nunge mongo tepa peanga tenjimu.’ niki nu yemo yu ulu pulu keru teli yemo.’ nimbu pilkimulu.” niringi.*

²⁵ Yuni enendo pundu topa nimbendo:

“Na mongo tepa peanga tenjimu yemo ulu pulu keru teli yemo molo molonje, na naa pilkiru. Nakolo ulu te na paa sike pilkiru. Ou nanga mongotolo paa sike keru lerimu nakolo kinie nanga mongotolo peanga lemuna kolea kanokoro, akumu na paa pilkiru.” nirimu.

²⁶ Kanu kinie enene yu walsiku pilkulie ningindu: “Yuni nu nambe temuye? Nambolka uluru temu kinie nunge mongotolo peanga lemuye?” niringi.

²⁷ Yuni pundu topa nimbendo: “Nane ene ou nimbu sindu nakolo naa pilingindu ungu nindumu liku su síngi kanumu. Pe kinié nambolkare pilingindu altoko ‘ni!’ nikimiliye? Ene kepe yu lombili pungindu walsikimilinje?” nirimu.

²⁸ Kanu kinie enene yu kinie mumindili kolkolie iri toko ningindu: “Nu aku ye kerimunge lombili andolimu nakolo olio Mosisinge lombili andolime.* ²⁹ ‘Pulu Yemone sike Mosisi kinie ungu nirimu.’ nimbu pilipulie, ‘Mosisi Pulu Yemonga ye ailimu.’ nimbu pilipu molemo,* nakolo i ye kerimu yu terenga molopa orumunje, olio naa pilkimulu.” niringi.

³⁰ Yemone pundu topa nimbendo: “I yemone nanga mongotolo tepa peanga tenjimu nakolo yu tena molopa orumunje ene Pulu Yemonga ungumu mimi siku pilimele yemane naa pilimele akumu paa ulu te lupe. ³¹ Olio pilimolo, ‘Ulu pulu keru telemele yamboma Pulu Yemo mawa teko “Liku taponji.” nilimele unguma naa pilimo. Yambo te ‘Pulu Yemonga imbimu olandopa molopili.’ nimbe uluma tepa molopa, yuni “Tei.” nilimo mele pilipe telemo yambomo Pulu Yemo mawa tepa “Liku taponji.” nilimo unguma pilimo.’ akumu olio pilimolo. ³² Ou Pulu Yemone mulu matolo terimu kinie kepe yandopa kepe yambo te anumuni merimu kinie olona sukundu mongo keru lerimu yambomonga mongomo yambo tene tepa peanga tenjirimu ningu temane telu kepe ou tene naa toringi pilirimulu kanumu. ³³ Pulu Yemone i yemo lipe naa mundulkenje yuni aku sipe ulu tondolo te manda naa telka.” nirimu.

³⁴ Yuni aku nirimuna pilkulie enene pundu toko ningindu: “Nu aminiene merimu kinie ulu pulu keru aisili pepili merimu. Pe kinié nuni ‘olio mane siembo.’ konopu lelkolie nikinuye?” niringi. Aku ningulie yu ‘Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena kamu, makororingi.

³⁵ Juda ye ailimene Yesusini mongo tepa peanga tenjirimu yemo ‘Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena, kamu makororingi kinie pilipelie Yesusi yu pupe kanopalie nimbendo: “Nu Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ‘Yu sike Pulu Yemone lipe mundurumu.’” ningu tondolo munduku pilkinu* molo moloeye?” nirimu.

³⁶ Yemone walsipelie nimbendo: “Ye Ailimu,* i ye nikinumu yu naeye? Nane ‘yu sike aku yemo molemo.’ nimbu tondolo mundupu piliembo kene ningu si.” nirimu.

³⁷ Yesusini nimbendo: “Kanu yemo nu kinie kanoko moleno. Kinié nu kinie ungu ningu molkombele akumu.” nirimu.

³⁸ Kanu kinie ye kanumuni nimbendo: “Ailimu, kinié ‘Nu aku yemo sike lepamo.’ nimbu tondolo mundupu pilkiru.” nimbelie Yesusinge imbi ambolopa ola linjipe yu kapi nirimu.

³⁹ Yesusini nimbendo: “Na ‘yamboma ulu pulu keru teko molemele mele mona lepili piliengi!’ nimbu ma koleana orundu. ‘Yambo mongo keru lemoma mongone melema kanoko, mongo peanga lemoma mongone melema naa kanangi.’ nimbu ma koleana orundu.”* nirimu.

⁴⁰ Parisi ye* yu pea moloringi marene yuni aku nirimu pilkulie ‘Yu ungu iku te topa oliondo nikimunje?’ ningu yu walsikulie ningindu: “Nu nambolka ningu nikinuye? Olionga mongoma keru lemola?” niringi.

⁴¹ Yesusini nimbendo: “Enenga mongoma keru lelkanje enenga ‘konopuna ulu pulu kerime pelemo.’ ningu pilkulie, ‘Pulu Yemondo,’ “Ulu pulu kerime manie pupe konopu peanga lepili.’ ni.” nilimelka. Nakolo “Mongone melema kanolemolo.” nilimelemonga enenga

ulu pulu kerime konopuna we pepili molemele.”* nirimu.

10

¹ Walse Yesusini yambo moloringimendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ye te kongi sipisipi pala kerepuluna suku naa pupe, we tenga topa tangonjipe pulimo yemo yu wa noli yemo.* ² Nakolo ye te kerepuluna suku pulimo yemo yu sipisipi nokoli yemo.* ³ Kerepulu nokoli yemone yunge kune linjilimo. Sipisipimene nokoli yemonga ungumu pilimele, yunge sipisipimenga imbime lepa pala kerepuluna ulsu memba pulimo. ⁴ Yunge sipisipime wendo lipelie, yu kumbi lepa pulimo kinie yunge ungumu pilkulie ene lombili pulimele. ⁵ Ye lupe tenga ungu nilimomo naa pilkulie yu lombili naa puku talopa lelko pulimele.” nirimu.

⁶ Yesusini aku ungu ikumu topa sirimu nakolo ungu pulumu naa piliringi.

⁷ Yesusini ‘kongi sipisipimenga ungu ikumu topalie nirimumuni, ungu pulumu naa piliringine, kelepa ungu te pea nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Na sipisipimenga pala kerepulumu.* ⁸ Yambo lupe ou na naa wambo oringi yamboma wa noli yema mindi, nakolo enenga unguma sipisipimene naa piliringi. ⁹ Na kerepulumu. Yamboma ‘Sukundu pamili.’ ningulie na molombona ongema mindili nolemelka aulkena wendo ongo na kinie kapola molko sukundu puku* pena ongo era nongo tengemo. ¹⁰ Wa lili yemo wa nomba topa konjipe tepa kenjimbendo mindi olemo. Nakolo nane ‘Ene konde molko paa molko konjengi.’ nimbu orundu.

¹¹ “Na nanu kongi sipisipi tapu tepo konjilio yemo. Sipisipi tapu tepa konjili yemone yunge sipisipime ‘Mindili naa nongo, kolou naa kolangi.’ nimbelie ene lipe taponjipe enenga nimbe kolo wangopa kolonjimbe telemo.* ¹² Ye te yu sipisipi pulu yemo molo, yu we kou kongono mindi tepa sipisipime we nokonjilimo, kanu we tapu tenjili yemo owa takara te ‘Sipisipi te topo nambo.’ nimbe olemo

kinie kanopalie, yu sipisipime mundupe kelepa talopa lepa pulimo. Kanu kinie owa takaramone sipisipime topa bulu balu silimo. ¹³ Yemo yu kou kongono teli yemo mindi molopalie, sipisipime kondo naa kolopa yu talopa mindi lemo.

¹⁴⁻¹⁵ “Na nanu sipisipi pulu yemo molopolie ene tapu tepo konjilio. Tarane na kanopa pilimo nane yu kanopo pilio mele aku sipe melela, nane nanga sipisipime kanopo pilio enene na kanoko pilimelela. Nane sipisipime ene ‘Naa kolangi.’ nimbu enenga kolo wangopo kolonjambu. ¹⁶ Nanga sipisipi mare lupe molemelela, i Juda, koleana sipisipime molo. Na kanu sipisipi wema kepe membo ombóla. Membo ombó kinie kanuma nanga unguma pilku lingi kinie pe sipisipime pali talape telumu mindi molonge, sipisipi pulu ye telu mindi molopa ene tapu tepa konjimbe. Akumu na.

¹⁷ “‘Na kolambo.’ nikirumunge Tarane na konopu monjilimo. Nakolo ‘Kolopolie onomo ono koleana kamu leambo.’ ni naa nimbu, ‘Lomboropo ola molambo.’ nimbú.’ nimbu pilipulie ‘Na kolambo.’ nikiru. ¹⁸ Yambo tene na ‘Kolopili tambo.’ ni naa nikimu; nanu konopuni pilipulie ‘Kolambo.’ nikiru. ‘Na kolambo tangi.’ nikirumu nanu ‘Kolambo.’ manda nimbú. Kolopolie nimbumuni, ‘Na altopo konde molambo.’ nimbumu nanu manda nimbú. I tembomo Tarane “Aku siku tei.” nirimu mele tembo.” nirimu.

¹⁹ Yesusini aku nirimuna Juda yambo-mané pilkulie ene altoko konopu teluna naa pupili yu mele mele konopu liku munduringi.

²⁰ Yambo aisilini ningindu: “Yunge konopuna kuru keru te molemomonga* yu kekelepa topa aku sipe ungumu nimbe kenjilimo. Nambemuna yunge ungumu pilkimiliye?” niringi.

²¹ Nakolo marene ningindu: “I ungu nikimuma kuru te konopuna molomba ye tene aku sipe mele manda naa nilke. Kuru tene nambe tepa yambo tenga mongo keru lelimu manda tepa peanga tenjilkeye?” niringi.

²² Kanu kinie Juda yambomanga ulu te wendo orumu wale te wendo orumu. Koronga ou yambo marene Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena teko kake tenjiringi walemo* ponie tenga tenga pilingindu Jerusalleme maku toringi aku walemo wendo orumu. Aku walemo kolea ali tepa kalopera torumu walemanga wendo orumu. ²³ Kanu walemo wendo orumu kinie Yesusi ulke tembele kerepuluna ‘Sollomononga’ ningu takoko anju liringine* andopa molorumu ²⁴ kanu kinie yu molorumuna Juda ye ailime* ongo maku toko angilkulie yundu ningindu: “Olio konopu talo tepo naa lipu mundupu molamili kene Pulu Yemone “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu nu liemo olio mongo toko ningu si.” niringi.

²⁵ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane aku yemo molio ou nimbu sirindu nakolo ‘Sike nikimu.’ ningu naa pilimele. Nanga Tarane na namba sipe yunge kongonomo “tenjipui.” nirimuna* ulu tondolo teliomane na molio mele lipu ora silimo, ²⁶ nakolo ene nanga kongi sipisipime naa molemelemonga molio mele nilio akumu ‘Kolo tokomo.’ ningu pilimele. ²⁷ Nanga sipisipime nanga unguma pilimele. Nane ene kanopo imbi silio, ene na lombili olemele.* ²⁸ Nane ene ‘konde molko mindi pangí.’ nilio. Ene mindili nongo molko kenjingi koleana naa pungí.* Ene nane nokopo molambo yambo tene manda wendo naa limbe. ²⁹ Tara yuni kanu sipisipime na sirimu yemo yu melemanga pali olandopamo, yuni kanuma nokopa molopili yambo tene manda wendo naa limbe. ³⁰ Na kinie Tara kinie olto telumu.” nirimu.*

³¹ Juda ye ailimene altoko kou liku Yesusi tonge teringi, ³² nakolo yuni enendo nimbendo: “Nane Taranga ulu tondolo aisili peangama ene lipu ora sipu terindu, akumanga temo kanoko keru kanokolie na kouni tonge tekemeleye?” nirimu.

³³ Juda ye ailimene pundu toko ningindu: “Ulu tondolo terinumanga nu kouni tomolo naa tekemolo. Nu we mana yemone Pulu Yemo liku ungu taka tonjiku

nuni ninindu: “Na Pulu Yemo.” nilino, akumunge nu kouni tomolo tekemolo.” niringi.

³⁴ Yesusini pundu topa nimbendo: “Pulu Yemonga boku nosilimelemonga* Pulu Yemone ungu te nimbendo:

“Nane ene ou nimbundu:

‘Ene pulu yema.’ nirindu kanumu.”**

nirimu, nimbe bokuna molemo. ³⁵ Pulu Yemonga bokuna ungu molemomane kolo naa tolemo, ungu nilimoma pepa mindi pulimo kanumu. Pe Pulu Yemone yunge ungu piliringi yambomando “pulu yema.” nirimu liemo ³⁶ Tarane mako topa ‘nanga yemo molopili.’ nimbe ma koleana lipe mundurumuna orumu yemone “yu Pulu Yemonga Malo.” manda naa nimbeye? Pe nane “Na Pulu Yemonga Malo.” niliomonga nando “Pulu Yemo liku ungu taka tonjikin.” nambemuna nikimiliye?* ³⁷ Tarane uluma telemo mele nane aku sipu uluma naa tendu liemo na ‘sike yunge malo nikimu’ ningu naa pilingi! ³⁸ Nakolo Tarane uluma telemo mele nane sike aku sipu uluma tembo kinie ‘Yu Pulu Yemonga Malo molo. Kolo tokomo.’ ningu pilingi liemo aku kapola ulu tondolo telioma kanokolie ‘Pulu Yemonga ulu tondoloma.’ ningu kanangi. ‘Tara na kinie tapu topa molemo, na Tara kinie tapu topo molio.’* ningu pilingindu aku siku nane telio uluma kanokolie ‘Pulu Yemonga ulu tondoloma.’ ningu kanai.” nirimu.

³⁹ Yuni aku nirimumunge enene al-toko yu ka singi teringi nakolo yu ene mundupe kelepa yu purumu.*

⁴⁰ Aku tepalie nirimumuni, Yesusi kelepa no Jodane lumbilipe nekendo pupe, Jono ou yamboma no linjirimu koleana pupe molorumu. ⁴¹ Kanu kinie yambo aisili yu molorumuna oringi. Ongolie ningindu: “‘No Linjili, Jonone sike ‘Pulu Yemonga kongono tenjirimu mele, lipe ora sirimu ulu tondolo telu kepe* naa terimu, nakolo i yemone pe omba molopa temba mele Jonone ou nimbe sirimu aku unguma paa sike nirimu.” niringi. ⁴² Kanu kinie aku koleana yambo aisilini ‘Yesusi yu sike.’ ningu tondolo munduku piliringi.*

11

¹ Ye te kuru torumu, yunge imbi LLasirasi. Yunge kolea Betani, akuna yunge kemulu Maria kinie Matatolo pea moloringi. ² Kanu ambo Mariane pe walse Ailimunge kimbuna kopongo wele ondo lepa ape kanjinjipelie Maria yunge penge indimuni Ailimu yunge kimbuna kulu tonjirimu.* Ambo akumunge kemulu LLasirasi kuru torumu.

³ Yunge kemulutolone LLasirasi kuru torumuna Yesusi molorumuna ungu te ningu mundukululie ningilindu: “Ailimu, nuni konopu monjilino yemo kuru tom.” niringili.

⁴ Yesusini aku ungumu pilipelie yu lombili andolimendo nimbendo: “LLasirasi kuru tokomomo manda naa kolomba, molo. Pulu Yemonga tondolomo mona lepa yunge imbi ola molombamonga yu kuru tokomo. Yu kuru tokomomonga Pulu Yemonga Malonga tondolomo mona lepa imbi ola molombala.” nirimu.*

⁵ Yesusini ambo Mata kinie angenu Mariatolo eltenga kemulu LLasirasi kinie ene paa konopu monjirimu ⁶ nakolo LLasirasi kuru torumu pilipelie yu molorumu koleana wale talo we molorumu.

⁷ Wale talo molopalie pe yu lombili andoli yemando* nimbendo: “Olio kolea Judia disirikindu kelepo yando pamili.” nirimu.

⁸ Nakolo enene ningindu: “Rapai,* Juda ye ailimene** nu ou kouni tonge teringi kanumu. Pe nu akuna kelko puni tekenoye?” niringi.

⁹ Yesusini pundu topa ungu iku topalie nimbendo: “Wale tenga ekendo kolea sumbulu topa, ekendo tangopa naa tele-moye? Kolea tangolemo kinie yambo te ma koleana pa tenjilimona pupelie aulke sumbi sipe kanopa pupe manda a naa tolemo.* ¹⁰ Nakolo yambo te ipulueli pulimomo pa tenjilimu yu kinie naa pelemomonga yu a tolemo.” nirimu.

¹¹ Aku nimbelie pe yuni altopa enendo ungu te pea nimbendo: “Olionga pulu lemo ye LLasirasi uru pelemo. Nakolo nane pupu yu topo makinjimbu.” nirimu.

¹² Yunge lombili andolimene ningindu: "Ailimu, yu uru pemu liemo kelepapa kap-ola molombamo." niringi.

¹³ Yesusini LLasirasi kolorumumundu nirimu nakolo yunge lombili andolimene 'Yu we uru pelemo.' konopu leringi.

¹⁴ Aku siku konopu leringine Yesusini ungu ikumunge pulumu nimbe para sipelie nimbendo: "LLasirasi kolopa pora simu." nirimu.* ¹⁵ "Nakolo na yu kinie naa molondumunge ulu tondolo wendo ombá kene enene na molio nilio mele 'Sike.' ningu tondolo munduku pil-ingimunge yu kinie naa molondumu papu tendu. Yu lemona pamili wai." nirimu.

¹⁶ Aku nirimu pilipelie, Tomasi, yunge imbi te Didimasi, yuni lombili andoli marendo nimbendo: "Olio Yesusi yu kinie pea kolamili pamolo." nirimu.

¹⁷ Yesusi kolea kanga Betani omba pilir-imu kinie "LLasirasi ono koleana wale kise pemu." niringi pilirimu. ¹⁸ Kolea kanga Betani kinie kolea aili Jerusalleme kinie paa nondopa mele lerimu, manda leli killomita yepoko mele. Nondopa lerimuna ¹⁹ Juda yambo aisili LLasir-asi kolorumuna pilkulie Mata Mariatolo moloringiline ene kola ulke oringi.

²⁰ Matane Yesusi orumu pilipelie yuni 'Aulkena kanopo limbu.' nimbe purumu, nakolo Maria yu ulke suku we molorumu. ²¹ Matane Yesusi kanopa lipelie yundu nimbendo: "Ailimu, nu ya pea molemelkanje nanga kemulu naa kolka." nirimu. ²² "Nakolo na pilkiru, kinié kepe nuni Pulu Yemo kinie mawa teni kinie nu mawa teni mélemo yuni pilipelie nu simbe." nirimu.

²³ Yesusini yundu nimbendo: "Kemilie altopa lomboropa ola molomba." nirimu.

²⁴ Matane nimbendo: "Sike, na pilio. Mulu ma pora nimbe walemonga yamboma lomboroko ola molonge kinie LLasirasi kepe lomboropa ola molomba." nirimu.

²⁵ Yesusini yundu nimbendo: "Yambo lomboroko ola molonge ulu pulumu kinie konde mololi ulu pulumu kinie aku ulu-tolonga pulumu na." nirimu.* "Na molio i nikiru mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilimo yambomo kolopalie

konde molomba. ²⁶ Yambo konde molopa 'Yu sike Pulu Yemone lipe mundurumu yemo.' nimbe tondolo mundupe pilimo yambomo paa sike kolou naa kolopa alieli konde molopa mindi pumbe.* Aku nikirumu 'Sike nikimu.' ningu tondolo munduku pilku molkono molo moloye?" nirimu.

²⁷ Matane Yesusindu nimbendo: "Sike, Ailimu. 'Pulu Yemone "Olio nokopa kon-jimbe ye te lipu mundumbu." nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu kinie Pulu Yemonga Malomo* kinie, aku yemo "Ya mana ombá." niringi ye akumu nu ongo moleno.' nimbu tondolo mundupu pilipu molio." nirimu.

²⁸ Matane aku nimbelie yu yando pupelie angenu Maria kiyongo nimbe walsipe "Pea molambili oi." nimbelie yundu nimbendo: "Ungu Mane Silimu omba molopalie, "Yu moliona oi." nikimu." nirimu kinie ²⁹ Maria pilipelie yu tamburembu ola angilipe Yesusi molorumuna purumu. ³⁰ Kolaulke moloringine Yesusi ou naa omba, Matane yu aulkena angilipili pupe kanopa orumu akuna yu we molorumu. ³¹ Kanu kinie Juda yambo kolaulke pea moloring-imene Maria tamburembu ola angilipe omba pena purumu kinie kanokolie niringimuni, 'Yunge kemulu ono tengi koleana kola temba pukumunje.' ningu lombili puringi.

³² Maria Yesusi angilirimuna omba Yesusi kanopalie yunge kumbikerena omba tamalu pepalie nimbendo: "Ailimu, nu ya pea molemelkanje nanga kemulu naa kolka." nirimu.

³³ Maria kinie Juda yambo yu kinie pea oringime kinie kola teringine kanopalie yu ene paa kondo kolopa konopu umbuni aili tepa kolorumu. ³⁴ Yuni walsipelie nimbendo: "Yu ono tena tengiye?" nirimu.

Enene pundu toko ningindu: "Ailimu, nu ongo kanoi." niringi.

³⁵ Yesusi kola terimu.

³⁶ Aku terimuna kanokolie Juda yambomane ningindu: "Kaname. Ye kolomumu yu paa konopu monjilimo lep-amo." niringi.

³⁷ Nakolo marene ningindu: “Ye tenga mongo keru lerimumu manda tepa peanga tenjirimu yemo yuni* i kolomu yemondo “Naa kolopili.” manda naa nilkeye?” niringi.

³⁸ Yesusi yu altopa kamelena mindili terimu pilipelié ono koleana orumu. Aku ono koleamo yu kou kandemo. Yu ono teringi kou kande kerepuluna kou aili tene pipi siku nosiringi lerimu. ³⁹ Yesusini nimbendo: “Koumu wendo liei.” nirimu.

Nakolo kolorumu yemonga kemulu Matane nimbendo: “Ailimu, yu ono koleana pepili wale kise omba pumu lkupendi paa tomba.” nirimu.

⁴⁰ Yesusini yundu nimbendo: “Nane nundu “Na molio mele nindu ungumu* ‘Sike nimu.’ ningu tondolo munduku pilinu liemo nuni Pulu Yemonga tondolomo kanoni.” nindu kanumu.” nirimu.

⁴¹ Aku nirimu kinie enene kou akumu wendo liringi.

Kanu kinie Yesusini olando sipe kanopalie nimbendo: “Tara, nuni na pilinumunge nane nu “Ange. Paa tenu.” nikiru. ⁴² Nuni nanga ungumu alieli pilino, nuni pilino mele na pilio nakolo ‘Yambo ya i angilkimilimene ‘Na nuni mundurunu yemo.’ ningu piliengi!’ nimbu nane nundu “Na pilinumunge ange.” nindu.” nirimu.

⁴³ Aku nimbelié nirimumuni, tondolo walsipelié nimbendo: “LLasirasi, nu makilku wendo oi.” nirimu. ⁴⁴ Kanu kinie ye kolorumu kanumu makilipe wendo orumu. Yu wendo orumu kinie yunge kimbu kime banisini ka toko yunge kumbikeremo kepe maminiane okoko yu ono teringime wendo naa lipe we omba angilirimuna Yesusini enendo nimbendo: “Yu okongi mulu wambalemo wendo lieyo. Yu omba pupili.” nirimu.

⁴⁵ LLasirasi kolorumu kinie Yesusini yu topa makinjirimuna Juda yambo kolaulke oringimenga aisilini yuni aku terimu ulumu kanokolie ‘Yu molemo nilimo mele sike akumu molemo.’ ningu tondolo munduku piliringi. ⁴⁶ Nakolo mare Parisi yema Jerusalleme moloringine puku Yesusini terimu mele temane toko siringi.

⁴⁷ Aku ungumu pilkulie Parisime kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie enene “Olio Judamanga kanjolloma* pali maku tamili wai.” ningulie ningindu: “Olione i yemo nambe temoloye? I yemone Pulu Yemo kinie tapu toko molemele mele lipe ora silimo ulu tondolo aisili** telemo.” niringi. ⁴⁸ “Olione yu aku sipe tepa molopili siye kolomulu liemo yambomane paa pali ‘Yu molemo nilimo mele sike akumu molemo.’ ningu tondolo munduku pilkulie ,yu lombili andonge, kinie Romo gapomanomo olio kinie ‘Opa temolo.’ konopu lelkolie ningimuni, ongo olionga Pulu Yemo popo topo kalemolo ulke tembelemo toko tekisiku olionga yamboma toko bulu balu siku mundungi.” niringi.

⁴⁹ Kanu kinie enenga ye ‘Kayapasi’ nili ye te, yu aku poniemonga Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo* molorumu, yuni nimbendo: “Ene kekelepa toko, i ulu wendo okomomonga pulumu naa pilimele. ⁵⁰ Yambo te yambomanga pali kolo wangopa kolonjimu liemo papu. Te kolo wangopa naa kolonjimbe kinie yamboma pali kolongi liemo kapola naa temba.” nirimu.

⁵¹ Yuni aku nirimumu yuyu pilipe naa nirimu. Yu aku poniemonga Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo molorumunge Pulu Yemone yunge konopuna sukundu ungu umbu te tonjipe nimbe panjirimu kinie pilipelié aku sipe walu nirimu. ,Aku nirimu ungumunge sike pulumu naa pilirimu., Yesusi yu temba mele Kayapasini nirimumunge pulumu i sipe: Yesusi Juda yambomanga pali nimbe kolo wangopa kolonjimbe.*

⁵² Nakolo Juda yambomanga manjipe molo. Pulu Yemonga ambolango koleamanga pali molemele akuma pea teluna lipe memba omba maku tombamonga* yu enenga pea nimbe kolonjimbemondo Kayapasi yuni nirimu.

⁵³ Kanu kinie Kayapasini kerena nirimu mele pilkulie kanjollomane Yesusi tongendo pulu monjiku langi niringi.

⁵⁴ Kanu kinie Juda ye ailimene yu tongendo langi niringi pilipelié Yesusi ene moloringine yu we mona naa andorumu.

Yu ene mundupe kelepa kolea ku leline nondopa lerimu kolea kanga Ipereme pupe, akuna yunge lombili andolime pea moloringi.

⁵⁵ ɽJuda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga enda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi walema* nondopa wendo ombá terimu kinie Juda yambo aisili enenga pulu koleama munduku kelko puku, Pulu Yemone ene kake tepili molonge kanomba uluma tengendo Jerusalleme olando puringi. ⁵⁶ Akuna pukulie Yesusi korokolie, Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena maku toko angilkulie anju yando kerepali ningulie ningindu: “Ene nambolka konopu lekemeleye? Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilimulundu Pulu Yemo kinie ulu temoloma ‘pea teamili.’ nimbe naa ombáye?” niringi. ⁵⁷ Nakolo Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie* Parisi yema kinie** enene ou ningu panjikulie ningindu: “Yambo tene Yesusi tenga molomba kanopalie, ka siemili olio nimbe sipili.” niringi.

12

¹ ɽJuda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi walema* aku poniamo wendo ombando wale te pakara we pepili Yesusi LLasirasi molorumu kolea kanga Betani purumu. Kanu yemo yu ou kolorumu ono teringi kinie pe Yesusini “Wendo oi.” nirimu kinie yu lomboropa wendo orumu.** ² Betani kanuna ulke tenga yamboma langi Yesusi pea nongendo teko mimi teringi. LLasirasi kemulu Matane langime moke terimu. Yesusi pea langi nongo moloringi yambomanga te LLasirasi yu.

³ Kanu kinie LLasirasi kemulu Mariane kopongo wele ‘sipaikenate’ nili mingi te lipe Yesusi molorumuna memba orumu. Kanu kopongo wele mo yunge mingi tenga sikele ape llita mele, kanumu kou mone paa aili tepa purumu. Lipe memba

ombalie nirimumuni, Yesusinge kimbutolonga ape kanjinjipelie Maria yunge penge lapisemo lipe kimbutolo kulu tonjirimu. Ulkena suku kopongo wele mune paa aili tepa torumu.

⁴ Nakolo Yesusi yunge lombili andoli ye te, Judasi Isikeriote, yuni Yesusi pe lipe Yesusi yunge opa touna sirimu ye kanumu, yuni nimbendo: ⁵ “ɽYuni nambemuna i kopongo wele mune paa toli mingi pali we naa simuye? Silkenje, aku wele mo kou mone limelkanje kou aisili, kou mongo wane tausini mele, lipulie yambo koropama moke tepo silimelka.” nirimu. ⁶ Nakolo yuni koropama kondo kolopalie aku sipe naa nirimu. Yu wa limbendo nirimu. Yu Yesusi lombili andoli yemanga kou walemo nokopa menjipe, enenga kou mone lakiliringime alieli yu wa lirimu.

⁷ ɽJudasi Isikeriote yuni aku nirimu kinie, Yesusini pundu topalie nimbendo: “Ambomone temumunge unguri naa ni! Na ono tengemonga kanjinjimbendo papu nosirimu. ⁸ Yambo koropama ene kinie alieli molonge nakolo na ene kinie alieli naa molombo.” nirimu.

⁹ Yesusi kolea kanga Betani ulke tenga molorumu Juda yambo aisili pilkulie yu molorumuna oringi. Yesusi mindi kanongendo naa oringi. LLasirasi ou kolorumu Yesusini topa makinjirimu kanu yemo konde molorumu mele* kanonge oringila.

¹⁰ Aku teringine Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene* pilkulie LLasirasi kepe tongendo langi niringi. ¹¹ LLasirasi kinie ulu tondolo te wendo orumumunge Juda yambo aisili enenga Juda ye ailime munduku kelko Yesusi molemo nilimo mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilku yu lombili andoringine LLasirasi yu kepe “Tamili.” ningu langi niringi.

¹² ɽPulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele, pilingi uluma tengendo kolea aili Jerusalleme sukundu sukundu ongo maku toko moloringi. Yesusi ɽbonongo mele kolea kanga Betani LLasirasinge ulkena molorumu., Pe ipulueli oukundu yu Jerusalleme ombá orumu mele kanu yambo maku toko moloringimene

pilkulie niringimuni, ¹³ enene kipiuala gomo mare langoko mengo puku, aulkena Yesusi lingí pukulie tondolo mundukulie ningindu:

“Kinié olio lipe taponjimbe ye peangamo okomo.

Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna yunge kongonomo tenjimbe okomo yemo*

molopa konjipili.**

‘Olio, Isirele yambomanga ye nomi kingimu***

molopa konjipili.”

niliku puringi.

¹⁴ Yesusi kongi dongi te kanopa lipe, ola pupe bulu mingine molopa ‘orumu’. Aku terimu kinie Pulu Yemonga bokuna ungu te, pe wendo ombá koronga ou niringi mele, wendo orumu. Aku ungumu i sipe: ¹⁵ ‘Jerusalleme yamboma, pipili naa kodayo.

Enenga ye nomi kingimu kongi dongi walo tenga

bulu mingine molopa okomo kanai.’*

nirimu mele bokuna molemo. ¹⁶ Ou Yesusi naa tangi ene kinie molorumu kinie yu lombili andolimene* kanu ulumanga pulumu naa piliringi, pe mindi piliringi. Pe Yesusi yu yambomane toringi Pulu Yemone yu kelepa mulu koleana olando lipe yu tepa konjirimu kinie ene kanu uluma, ou yu mulu koleana naa pupili wendo orumu, kelko pilkulie, Yesusi mana manie naa opili Pulu Yemonga bokumuni yundu pe wendo ombá mele ou nimbe sirimu molemo mele pe yambomane yu kinie teringi mele kepe yuni terimu mele kepe piliringi.

¹⁷ Yambomane Yesusi aulkena we naa lipuringi. Ou kolea kanga Betani LLasirasi kolopa ono koleana perimu kinie Yesusini yu topa makinjirimu yambo maku toko moloringimene kanoringi.* Kanu yambomane kanu ulu tondolomo Yesusini terimu kanoringi mele temanemo andoko toringi. ¹⁸ Yambomane yu Pulu Yemone lipe mundurumu, yu kinie tapu toko molembele mele lipe ora sirimu kanu ulu tondolo terimumu* pilkulie yu aulkena lingí puringi. ¹⁹ Kanu kinie Parisi yemane*

aku teringi kanokolie enene enenga aili-mendo ningindu: “Enene yu toko manie mundungí teringi telemele mele manda naa tekemo kanayo. We yamboma pali puku yu lombili pukumili kanai.” niringi.

²⁰ ‘Pulu Yemone Juda yambomanga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele,’* pilingí uluma tenge walema wendo ombá terimu kinie yamboma ‘Pulu Yemo popo tonjipu yunge imbi ambolopo ola linjemili.’ ningu Jerusalleme puringi kanu yambomanga mare Giriki yambo** mare ene pea puringi. ²¹ Kanu Giriki yamboma kolea Gallilli disiriki lerimu kolea Besaida taono ye Pillipu molorumuna ongo mawa tekolie ningindu: “Ailimu, olio Yesusi kanamili.” niringi.

²² Niringi mele Pillipuni pilipelie anju pupe Enderu nimbe sirimu. Kanu kinie Yesusi lombili andoli ye Pillipu kinie Enderutolo elte pukulu Yesusi ningu siringili.

²³ Yesusini pundu topa yu nondopa temba mele nimbe sipelie nimbendo: “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* altopa pupe yunge kolea peangana molopa konjimbe walemo** wendo omu. ²⁴ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Langi mongo naa kolomu liemo yuyu telu mindi we lemba. Nakolo yu kolopa mana manie pemu liemo poka topa wendo omba mongo aisili tomba.* ‘Aku sipela na naa kolondu liemo nanga yambo aisili naa molonge, nanu manjipu molombo.’**

²⁵ “Yambo te ya mana ‘Na molopo konjipu, na nondopo naa kolambo.’ konopu lemo yambo te yu kolopalie kolea kerine mindili nomba molopa mindi pumbe. Nakolo yambo te na lombili andopa nanga kongono tenjimbendo ‘Na ya mana mindili nomba molombo mandala, kolombo mandala.’ konopu lemo yambo te yu pe kamu kamu molopa konjipe mindi pumbe. ²⁶ Yambo nanga kongono tenjilimo yambo te yu na lombili andopa na telio mele tepili. Na yamboma lipu taponjipu, Pulu Yemonga ungumu enendo nimbu simbundu mindili nomba molio molombo mele kanu yambomone aku sipe nanga kongono tenjipili. Kanu kinie

na molombo koleana nanga kendemando kepe pea tapu topo molombolomo. Yambo te nanga kongono tenjipe molomu liemo pe Tarane kanu yambomonga imbi ambolopa ola linjimbe.” „nirimu.”

²⁷ „Aku nimbelle Yesusini ungu te pea nimbendo:”

“Yambomane na tongemonga kinié na mini wale pupemo. Nambolka nimbunje? Tarando “Tara, kinié na ulu pulu wendo ombá okomomo ‘Naa wendo opili.’ ni.” niembonje? Molo. Na ‘I ulu pulumu wendo opili.’ nimbu orunduna aku sipu paa naa nimbú. ²⁸ Tara, nunge imbi ‘Ola pupili.’ ni.” nirimu.

Kanu kinie ungu te mulu koleana wendo ombalie nimbendo: “Nu terinu telenomonga nanga imbimu koronga ola purumu. Pe kinié tenimunge kamu ola pumbe.” nirimu.

²⁹ Maku toko moloringi yambomane aku ungumu pilkulie niringimuni, “Mulu topamo.” niringi.

Marene ningindu: “Mulu koleana angello tene yundu ungu te nimu.” niringi.

³⁰ Yesusini nimbendo: “I ungu wendo omumu na ‘Lipu taponjembo.’ nimbe i ungumu naa nimu. ‘Ulu pulu wendo ombá okomomo wendo ombá kinie ene konopu enge nipili molangi.’ nimbe i ungumu nimu. ³¹ Kinié Pulu Yemone ma koleana yamboma mongo lipe simbe walemo nondopa wendo ombá tekemo. Na kolombo kinie ma koleamo nokolemo ye nomi Setenenga tondolomo manie pumbe.* ³² Nakolo na liku ola monjingí kinie* na molombona yamboma pali “Wai.” nimbú.” nirimu. ³³ (Yuni “Na liku ola panjingí.” nirimumunge ‘Na ‘Kolopili.’ ningu unju perana uku toko ola panjingí yunge lombili andolime piliengi!’ nimbe yuni aku nirimu.)

³⁴ Yuni aku nirimumunge yambo maku toringimene ningindu: “Pulu Yemonga bokuna* ‘Pulu Yemone olio “Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu** ombalie kolou naa kolopa alieli molopa mindi pumbe.’ nimbe molemo kanumu pilipu molemolo.*** Akumunge nuni “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo

liku ola monjingí.” niku akumu nambe teko nikinuye? ‘Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Ye’ nikinumu naeye?” niringi.

³⁵ Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: “Wale layekolo pa telimu ene kinie molomba.* Akumunge kinié pa tenjilimu ene kinie molemo kinie ene pangi. Pe ene sumbulumuni pipi naa sipili. Yambo sumbulu toline pulimo yambomo pulimo aulkemo kanopa imbi naa silimo. ³⁶ Kinié pa telimu ene kinie molemo kene ‘Olio pa telimunge yamboma molamili.’ ningu ‘Pa telimu sike.’ ningu tondolo munduku piliengi!” nirimu.

Unguma nimbe pora sipelie nirimumuni, ‘Na naa kanangi.’ nimbe Yesusi yamboma mundupe kelepa tenga pupe lopi tepurumu.

³⁷ Yesusini „Pulu Yemone yu ‘kongono tenjipili.’ nimbe lipe mundurumu, yu pea tapu toko moloringili mele, lipe ora sirimu ulu tondolo aisili* terimu yambomane kanoringi nakolo ou kepe, kanoringi kinie kepe, “Yu sike Pulu Yemone lipe mundurumu yemo.” ningu tondolo munduku naa piliringi.**

³⁸ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane ou nirimu mele pe kamu wendo ombámonga enene aku siku ningu naa piliringi. Aisayane nimbendo: “Ailimu, olione nimbu sirimulu unguma naene ‘Sike nikimili.’ nimbe pilimuye?* Ailimuni yunge tondolomo nae lipe ora sirimuye?***

nirimu. ³⁹ Aisayane aku nirimu akumunge ene Yesusi molemo nilimo mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingí aulke te naa lerimu. Aku ningu pilingí aulke te naa lerimumunge Aisayane ungu te pea nirimu, yuni bokuna torumu molemo, akumu i sipe:

⁴⁰ “Pulu Yemone enenga mongoma pipi sinjipe, enenga konopuma pipila sinjilimo. Pulu Yemone nimbendo: “Nane ene tepo konde naa liembo kene ene mongone naa kanoko, konopuni melte naa pilku, konopu alowa teko na moliona naa wangi.”

nimbelie enenga mongo konopotolo aku sipe terimu.”*

Nirimu. ⁴¹ Aisayane Yesusinge tondolomo kanopalie* yuni Yesusinge aku sipe ninjirimu.

⁴² Sike Juda ye aili aisilini Yesusi molemo nilimo mele ‘Kolo tokomo. Aku yemo naa molemo.’ ningu piliringi nakolo enenga ye aisilini ‘Yu aku yemo sike omba molemo.’ ningu tondolo munduku piliringi. Nakolo ene Parisi yema* pipili kolkolie, ‘Yu sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo mele nimbu para simulú kinie Parisi yemane Pulu Yemonga ungumu maku topo pilimolo ulkemanga ‘naa wai.’ ningu kamu makorongé.’ ningu pilkulie, ningu para naa siringi. ⁴³ Ene ‘Pulu Yemone kapi nimbé kinie papu.’ ningu naa pilku, ‘Yambomane olio kapi ningí kinie papu.’ ningu aku siku we molko, yu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliringi mele ningu para naa siringi.

⁴⁴ Kanu kinie Yesusini tondolo ru nimbelie nimbendo: “Yamboma ‘Na molio nilio mele sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma na manjiku ‘Sike’ ningu tondolo munduku naa pilimele. Na lipe mundurumu yemo kepe ‘Sike’ ningu tondolo munduku pilimelela.* ⁴⁵ Yambo ‘Na sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yambomane na kanolemele akumu na lipe mundurumu yemo kanolemelela.* ⁴⁶ Yambo tene ‘Na molio nilio mele sike.’ nimbe tondolo mundupe pilimbe yambo te sumbulu toline naa molopili.’ nimbu na ma koleamanga pali pa tenjilimu ma koleana orundu.*

⁴⁷ “Nakolo yambo te nanga ungumu pilipelie tenge panjipe naa temu liemo nane yu kote naa tenjimbu. Nane mana yambomanga kote pilipu ‘mindili nongo molangi.’ nimbu naa orundu kanumu. ‘Ene lipu taponjipu mindili nolemelka aulkena wendo lipu, na kinie molko konjingí aulkena lipu monjimbu.’* nimbú orundu. ⁴⁸⁻⁴⁹ Yambo te na bulu sipe nanga unguma ‘Sike.’ nimbe naa pilipe limbe yambomo kotena pilipe apurumbe mélemo pelemo. Mulu ma pora nimbé wale kinie ungu nimbu silio ungumane

yu kote tenjimbe. Na nanu konopuni pilipulie i unguma naa nilio. Tarane na lipe mundurumuna orundu yemone “Ni.” nilimo mele pilipulie niliomonga, nilio ungumane kanu yambomo kote tenjimbe. ⁵⁰ Na pilkiru, ‘Tarane “Ni.” nimuna nilio ungumuni yamboma alieli molko konjiku mindi pungí ulu pulumu silimo.’ nimbu piliomonga yuni “Aku siku ningu si.” nilimo mele nimbu silio.” nirimu.

13

¹ Juda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilingindu kongi sipisipi nonge walemo opali mele wendo ombá terimu.* Yesusi yu nondopa ma kolea mundupe kelepa Lapa molorumuna pumbe yu kinié mele pilirimu.** Yuni yunge mana moloringi yamboma konopu monjipe molorumu mele pe kinié kepe yu kolombando ene kamu paa konopu monjipe kolorumu.

² Yesusi yunge opa tou yema Saimono Isikeriote malo Judasini lipe simbe ungumu, kurumanga nomi, depelemone* Judasi yunge konopuna koronga panjinjipili,** Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ipupini langi nongo moloringi.*** ³ Yesusi pilipelie, Lapane melema pali yu “Nokoi.” nirimu, yu Pulu Yemo mundupe kelepa manie orumu, altopa Pulu Yemo molombana olando kelepa pumbe terimu mele pilipe molorumu.

⁴ Aku sipe pilipelie, yu langi nongo moloringimu mundupe kelepa ola angilipelie yunge ola wale pakoli pakorumumu kulupe wendo lipe nosipe, kendemandemane yambomanga kimbu kulumiye tonjingindu teringi mele* yuni aku sipe kangi kulu toli múlu te lipe panjipelie nirimumuni, ⁵ pellete tenga no ondo lepa mundupe yu lombili andolimenga* kimbuma pulu monjipe kulumiye tonjipe kulu toli múlumu porona panjirimumuni kulu tonjirimu.

⁶ Kulumiye topa kulu tonjilipe ombalie Saimono Pita molorumuna orumu kinie Pitane yundu nimbendo: “Ailimu,

nuni nanga kimbumbu kulumiye tonjini tekenoye? Paa manda molo!" nirimu.

⁷ Yesusini pundu topa yundu nimbendo: "I tekeroye mele nu kinié naa pilkinu nakolo pe pilini." nirimu.

⁸ Pitane yundu nimbendo: "Nu nanga ye ailimu kene kinié kepe pe kepe nuni nanga kimbutolo kulumiye paa naa tonjini, molo." nirimu.

Yesusini nimbendo: "Kulumiye naa tonjindu liemo nu kinie na kinie pea tapu topo naa molombolo." nirimu.

⁹ Yesusini aku nirimuna pilipelie Saimono Pitane, 'Kimbu ki kepe kangime pali kulumiye tonjimbe kinie paa kamu kamu pea tapu topo andombolonje.' konopu lepalie, nimbendo: "Ailimu, aku temba kene kimbu mindi molo! Kimbu ki kepe kangime pali kulumiye tonji!" nirimu.

¹⁰ Yesusini nimbendo: "Yambo te yunge kangime pali kulumiye topalie pe yu kolea tenga pulimo kinie yunge kimbuna ma angilimoma kelepa kulumiye tolemo kinie yu kangime pali altopa kake telemo. Kinié ene kake tepili molemele, nakolo ene pali molo." nirimu.

¹¹ Yuni pilipelie 'Ene molemelemanga ye tene na lipe nanga opa tuma simbe tekemo.' nimbe pilipelie 'Kanu yemo konopu kalaro molopili molemo.' nimbendo ungu iku topa "Ene pali kake tepili naa molemele." nirimu.

¹² Kanu kinie yuni enenga kimbuma kulumiye topa pora sinjipe, yunge ola wale pakolimu lipe pakopa kelepa manie molopalie nirimumuni, ene walsipe pilipelie nimbendo: "Nane kinié enenga tenjindumunge ulu pulumu enene pilkimiliye?" ¹³ Enene na imbi lelkolie "Ungu Mane Silimu" nilimelela, "Ailimu"* nilimelela. Aku imbitolo papu lemele, na aku sipu moliomo. ¹⁴ Na enenga Ailimu molopo enenga Ungu Mane Silimu molio nakolo pe kinié kendemande koropamane telemele mele tepo enenga kimbuma kulumiye tonjindu kene ene kepe 'Kendemande koropama mele molamili.' ningu anju yando eneno kimbu kulumiye tonjengila.* ¹⁵ I ulu pulumu nane 'Ene teangi.' nimbu lipu

ora sindu kene enene aku siku pe pe kepe teangi. 'Kimbumundu mindi naa nikiru. 'Ene 'Yambo peangama molopolie yamboma lipu naa taponjimulú.' naa ningu, 'Kendemandema mele molamili.' ningu molangi.' nimbu i ulumu tendu.

¹⁶ "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kongono tenjili yambo tene yunge nokoli yemo 'Manie mele pupili.' yu 'Ola mele pambo.' manda naa nimbé.* Yambo kongono pupe tenjilimo yambo tene 'Yu kongono pupe tenjipili.' nimbe mundulimo yambomo 'Manie pulimo.' yu 'Olandopa mele molemo.' manda naa nimbé kene na enenga ailimu molopolie enenga kongono keru te tenjindu aku mele ene yambo lupemanga aku siku kongono tenjengila. ¹⁷ Enene i unguma pilku konjikulie nikiru mele tenge kinie ene molko konjiku konopu singi." nirimu.*

¹⁸ "Nane "enendo" nikiru akumu enendo pali naa nikiru. Nane enenga konopuma kanopolie 'Nanga yema molangi.' nimbu ou mako torundu,* nakolo 'Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo mele aku sipe wendo opili.' nimbu nane enenga ye te mako torundu. Aku ungumu molemo mele i sipe: "Na kinie pea ga nombo molemolo ye te na kinie opa tou molomba."*** nilimo.

¹⁹ " 'Aku ulumu wendo ombá kinie 'Na sike ou molorumu, kinié molopa mindi pulimo yemo.'* ningu tondolo munduku piliengi!*** nimbu aku ulumu ou wendo naa opili nane aku ungumu ene nimbu sikiru. ²⁰ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Yambo te "Nanga kongono tenjipui." nimbu lipu mundulio yambomo kolea tenga pupe yambo te molemona pulimo kinie 'Papu okono. Pea molambili oi.' nilimo yambomone na kepe 'Pea molambili oi.' nilimola. Kanu kinie kanu yambo nando "Pea molambili oi." nilimo yambomone na lipe mundurumu ye Tara kepe "Pea molambili oi." nilimola." nirimu.

²¹ Yesusini aku nimbelle nirimumuni, yunge konopumu paa umbuni terimuna yu lombili andoli yemandu nimbe sipelie nimbendo: "Nane ene paa sike nimbu

sikirumu: Ene molkomele yemanga tene na lipe nanga opa touna simbe.” nirimu.

²² Yuni aku nirimuna pilkulie lombili andolime eneno anju yando kumbikerena nemo nemo ningu kanokolie ‘Naene aku tembamondo nikimunje?’ konopu leringi.

²³ Enenga ye te, kanumu Yesusini paa konopu monjirimu,* aku yemo Yesusi molorumuna nondopa molorumu. ²⁴ Akumunge Saimono Pitane aku yemondo olo topa kiyongo nimbelle nimbendo: “Yu naendo nikimunje? Walsiku pili.” nirimu.

²⁵ Kanu kinie lombili andoli kanumu Yesusi molorumuna nondopa pupe molopalie yundu komuna olo topalie nimbendo: “Ailimu, naendo ninuye?” nirimu.

²⁶ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane langi te lipu simbu ye akumundu nindu.” nirimu. Aku nimbelle langi te lipe Saimono Isikeriote malo Judasi sirimu.

²⁷ Yesusini langi sirimumu Judasi lirimu kinie yunge konopuna ,kurumanga nomi, Setene* sukundu purumu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Nuni ulu teni tekenomo welea puku tepui.” nirimu,

²⁸ nakolo langi pea nongo moloringi yema Yesusini Judasindu ungu nirimumunge pulumu naa piliringi. ²⁹ Judasini enenga kou walemo nokonjilimomonga marene pilkulie, ‘Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* pilimulundu langi nomolo mare pupe topo topa lipupili.’ nimbe nikimunje molo ‘Yambo koropama lipe taponjipe kou te pupe sipupili.’ nimbe nikimunje.’ konopu leringi. ³⁰ Judasi langi sirimumu lipelie walsikale omba pena purumu. Omba pena purumu kinie kolea sumbulu topa pepili omba pena purumu.

³¹ Judasi Isikeriote pena purumu kinie Yesusini we lombili andoli ulkena pea moloringimendo nimbendo: “Kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemonga imbimu paa olandopa molomba tekemo.* Kanu kinie yunge imbi paa olandopa molombamonga Pulu Yemonga imbimu kepe paa olandopa molomba.

³² Kanu kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemonga imbi paa olandopa molombamonga Pulu Yemonga imbimu paa olandopa molomu liemo* Pulu Yemone kanu yemonga imbimu kinie ‘peatolo paa olandopa molopili.’ nimbé. Aku nimbémo paa nondopa isili mele nimbé.

³³ “Nanga ambolangoma, na ene kinie layekolo molgoro. Pe enene na koroko kelenge. Juda ye ailime ou aku sipu nindu mele kinié* enendo aku sipu nimbu sikiru. Na pumbu tekeru kolea akuna ene manda naa onge.”** ,nirimu.,

³⁴ “Nane ‘ene teangi.’ nimbu ungu mane kondengamo ene nimbu sikirumu: Ene anju yando konopu monjengi. Nane ene konopu monjindu mele ene anju yando aku siku konopu monjengila.

³⁵ Ene anju yando konopu monjingi liemo aku siku tenge kinie we yambomane kanokolie ‘Ene nanga lombili andolime molemele.’ ningu kanonge.” nirimu.

³⁶ Saimono Pitane yu walsipelie nimbendo: “Ailimu, nu tena puniye?”* nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Na pumbuna nu isili ou manda naa oni. Nakolo pe nu sike lombili oni.” nirimu.

³⁷ Pitane walsipelie nimbendo: “Ailimu, nu puni aulkena na isili ou nambemuna manda lombili naa omboye? Na nu lipu taponjipu kolondu liemo mandala.” nirimu.*

³⁸ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nu sike na liku taponjiku koloniye? Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Kera gulta ou ko naa topili nuni ,pipili kolkolie, wale yepoko nando kolo toko “Yu naeye? Na naa kanolio.” nini.” nirimu.

14

¹ Yesusini yunge lombili andolimendo kelepa nimbendo: “Ene konopuna umbuni tepili mini wale munduku naa molayo. Pulu Yemo ene ‘Lipe taponjimbe.’ ningu tondolo munduku pilingi! Nane ene ‘Lipe taponjimbe.’ ningu tondolo munduku pilingila! ² Nanga Taranga ulkena suluminia aisili lemo. Naa lelkanje nane enendo “Naa lemo.” nimbu, nimbu silke. Nakolo sike lemomonga

nane enenga molonge koleamo pupu tepo mimi tenjipukuru.* ³ We naa la tenjumbu. Enenga molonge koleamo pupu tepo mimi tenjipulie nimbumuni, pe na molombona 'Ene pea molamili.' nimbu ene ombo limbu. ⁴ Pumbu koleamonga aulkemo ene kanolemele." nirimu.

⁵ Lombili andoli ye Tomasini yundu nimbendo: "Ailimu,* nu puni koleamo olio naa kanolemolo. Pe kinié olio aku koleamonga aulkemo nambe tepo kanolemoloye?" nirimu.

⁶ Yesusini yundu nimbendo: "Na aulkemo, na sike ungumu, na konde molko mindi pungí ulu pulumu.* Yambo te Tara molemona pumbendo na molombona mindi manda ombá. Aulke te lupe molo. ⁷ Enene na pilku konjiku molemelkanje Tara pilimelkala. Nakolo kinié nimbu sikiru kinie Tara yu pulu monjiku kanoko imbi sikimili." nirimu.

⁸ Yu lombili andoli ye Pillipuni yundu nimbendo: "Ailimu, Lanie liku ora siyo. Kanopolie olione "Manda." nimulú." nirimu.

⁹ Yesusini yundu nimbendo: "Pillipu, ene wale aisili na pea molemolo nakolo na Tara mele molio naa pilimele lemo. Na kanolemelemané Tara kanolemele. Pe kinié "Tara liku ora si." niki nu akumu nambemuna nikinuye? ¹⁰ Na Taranga konopuna sukundu molopo yu kinie tapu topo molio, yu nanga konopuna sukundu molopa na kinie tapu topa molemo, kanumu nane 'Kolo topa nilimo.' ningu pilimeleye? Ungu enendo nilioma nanga nanu konopuni pilipu naa nilio. Tara nanga konopuna sukundu molopalie na ulu telioma yuni yunge mindi telemo. ¹¹ "Na Tara kinie konopuna sukundu molio, yu na kinie konopuna sukundu molemo." nikiru akumu 'Sike nikimu.' ningu tondolo munduku pilieyo. Molo ungumu mindi pilkulie 'Sike nikimu.' ningu we naa pilíngi liemo nane ulu telioma kanokolie 'Tarane manda telemo ulu tondoloma mele mindi nane sike aku sipe telemo.' ningu kanokolie "Tara kinie na kinie ye telumu molembolo." nikiru 'Sike nikimu.' ningu tondolo munduku piliei." nirimu.*

¹² "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Nane molio nilio mele 'Sike nikimu.' ningu tondolo munduku pilíngi* yamboma nane ulu tondoloma telio mele aku yambomane aku siku tengela. Nakolo nane ulu tondolo terindumu layetolo mele terindu. Kinié Tara molemona pumbumunge enene tondolo aisili mele tenge. ¹³ Nanga imbi lelko 'Nanga ningu tenjirinumunge nu molenona ombo mawa tekero.' ningu,* ulu te na mawa tenge ulumu nane tembo. 'Malone Lapanga imbi ambolopa ola linjipili.' nimbu na aku siku mawa tenge mele pilupulie tembo. ¹⁴ Nando ulu te molo mele te nanga imbi lelko mawa tengi liemo nane mawa tenge mele pali tembo." nirimu.

¹⁵ Yesusini ungu te pea nimbendo: "Enene na konopu monjíngi liemo nanga ungu mane silioma pilku liku tenge.* ¹⁶⁻¹⁷ Aku tenge kinie nane Tara enenga nimbu mawa tenjumbu kinie yu Lipe Taponjipe Konopu Enge Sinjili te lupe 'Ene kinie kamu molopili.' nimbe akumu ene simbe. Yu Sike Unguma Lipe Ora Sili Minimu. We yambomane yu naa kanoko yu naa pilimelemonga kanu yambomane yu yando manda naa língi. Nakolo na lombili andolime, yu ene kinie molemo, pe enenga konopuna molombana* enene yu pilku imbi silimele.

¹⁸ "Ene mundupu kelepo pupulie nimbumuni, nane 'Ene eneno ambolango kolu muluma mele molangi.' nimbu naa tembo, molo. Kelepo ene molongena ombó. ¹⁹ Pe nondoko we yambomane na kamu naa kanonge. Nakolo enene na kanonge. Na konde molopo mindi puliona ene kepe konde molko mindi pungí. ²⁰ Aku enamonga enene pilkulie, 'Na Taranga konopuna sukundu molio mele kepe, ene nanga konopuna sukundu molemele mele kepe, na enenga konopuna sukundu molio mele kepe' pilíngi. ²¹ Yambo te yu nane "Teai." nilio ungu manema pilipe molemo yambomo yuni na konopu monjilimo. Yambo tene na konopu monjilimo yambomo Tarane kanu yambomo konopu monjimbe. Nane kanu yambomo konopu monjipulie 'Na pilipu molio mele pilip-

ili.' nimbu yu molombana ombo teluna kopu tepo molopolie molio mele lipu ora simbu." nirimu.

²² Yesusini aku nirimu kinie yu lombili andoli ye 'Judasi' nili te, Judasi Isikeriote molo, Judasi te lupe, yuni Yesusi yundu nimbendo: "Ailimu, nuni olio manjipu "lipu ora simbu." nikin, we yamboma nambemuna "Naa lipu ora simbu." nikin-uye? Nambe tekolie aku teniye?" nirimu.

²³ Kanu kinie Yesusini pundu topa yu lombili andolimendo nimbendo: "Yambo tene na konopu monjimu liemo yuni nanga ungu manema pilipe lipe temba. Kanu kinie kanu yambomo nanga Tarane konopu monjipelie Tara kinie olto 'Yu pea teluna molamili.' nimbulu yu molombana ombolo. ²⁴ Na konopu naa monjilimo yambomone nanga ungu manema pilipe lipe naa telemo. I nikiru pilkimili ungumu nanga molo. Tarane na lipe mundurumu yemonga ungumu mindi." nirimu.

²⁵ "Na ene kinie molopolie i unguma pali nilio. ²⁶ Nakolo na nondopo tembomonga Tarane Ene Lipe Taponjilimu yando lipe mundumbe. Akumu Mini Kake Telimu. Mini Kake Telimu yuni ene unguma pali mane sipe nimbé; nane enendo nirindu unguma pali te komu singi kinie aku ungumu altopa nimbe simbe.

²⁷ "Na ene nondopo mundupu kelepo pumbundu, "Ene konopu pe nipili molangi." nimbu isili ou nikiru. "Na konopu wayongo sipu molio mele ene konopu wayongo siku molangi." nikiru. Nanga ungumu naa pilimele yamboma konopu wayongo silimele mele lupela; na konopu wayongo silio mele lupela. Nanga ungumu naa pilimele yamboma walse konopu wayongo siku walse mini wale munduku telemele. Nakolo ene na lombili andolime, "Na alieli konopu pe nipili molio mele ene alieli konopu pe nipili molangi." nikiru kene ene walse kepe konopu umbuni tepili naa molko mini wale naa munduku konopu wayongo siku mindi molangi.*

²⁸ "Nane ou nindumu ene piliengi. "Na ene mundupu kelepo pumbu. Pe altopa

ene molongena yando ombó." nindu piliengi kanumu. Tara yu olandopa na maniendopamonga enene na konopu monjilimelkanje na Tara molemona pumbumunge ene konopu silimelka.* ²⁹ Nane enendo "Pupulie kelepo yando ombó." nikiru ungumu pe wendo ombá kinie 'Sike nirimu.' ningu tondolo munduku piliengi!' nimbulie ou naa pupulie tembo mele enendo nimbu sikiru.

³⁰ "Ya ma koleamo nokolemo ye nomi 'Setene, okomona nane pe ene kinie ungu aisili altopa naa nimbú. 'Na mana molombo walemo pora nikimu. Yuni na 'Tangi.' nimbe okomo, nakolo na naa nokolemona uluri we manda naa tembamo.* 'Nane 'Yuni na uluri tepili.' nindu liemo na manda temba. We manda naa temba.' ³¹ Nakolo ' 'Mana yambomane pali na Tara konopu monjilio.' ningu piliengi!' nimbu Tarane nando "Tei." nirimu ungu manema pali pilipu lipu tembo." nimbe Yesusini nirimu. 'Aku nimbelle, "Manda nikiru kene kinie pamili wai." nirimu.

15

¹ 'Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo:;

"Na unju waene sikemo.* Tara yu unju waene ponie nokolemo yemo. ² Tarane nanga unju kola mongo naa tolemoma pali langopa wendo limo.* Kola mongo tolemoma pali 'Peanga tepa angilipe kamu mongo aisili topili.' nimbe yuni akumanga mele kerime langopa wendo lipe tepa mimi telemo.

³ "Na lombili andolime, ene ungu nimbu silio kanumuni enenga konopuna kalaro molorumuma kulumiye tonjimuna, ene konopu, kake tepili molemele. ⁴ Unju kolama paka kapola telemo kinie unjuna kapola angilipe mongo tolemo, aku siku ene na kinie tapu toko molko, na ene kinie tapu topo molombo kinie ene kapola molko ulu pulu peangama tenge. Kola te kerepa manie omba lemomo altopa mongo naa tolemo. Kola unjuna ola paka tepa angilimomo yu mongo tolemo. Aku siku ene na pea 'Tapu topo molamili.*' naa níngi liemo ene "Teai." nilio mele manda

naa teko nanga kongono manda naa tenjingí.

⁵ “Na unjumu, ene kolama. Kola paka tepalie unjuna angilipe mongo tolemo mele ene na kinie tapu toko molko na ene kinie tapu topo molopo aku temulu liemo nane “Teai.” nilio mele ene manda teko nanga kongono kapola tenjingí. Ene na munduku kelko ene na kinie tapu toko naa molongi liemo nanga uluma ene manda naa tenge.* ⁶ Unju kola langoko wendo liku ele tekolie, kolemo kinie aku kolama liku maku toko tepena kalemele kinie nolemo. Aku sipela, yambo te na kinie tapu topa naa molopalie ulu peangama naa temu liemo unju kola kololime telemele mele yu aku siku tenge.

⁷ “Ene na kinie tapu toko molko nanga unguma enenga konopumanga pepili pilku liku molongi liemo ulu te ‘Teamboa!’ ningu, ungu te ‘Piliemboa!’ konopu lelko, melte molo tombamo ‘Liemboa!’ ningu, aku siku pilkulie Tara kinie ungu ningu mawa tenge mele yuni tenjimbemo.* ⁸ Ene nane “Teai.” nilio mele paa teko konjiku, nanga kongono paa teko konjingí kinie aku siku tenge-mone Taranga imbi ambolko ola linjingí molomba kepe, ene tenge mele yambomane kanokolie ‘Ene paa sike Yesusinge lombili andolime* molemele.’ konopu lengela.” ⁹ nirimu.

⁹ “Tarane na konopu monjilimo mele nane ene konopu monjilio. Nane ene ‘Kamu konopu monjipili.’ ningu molayo. ¹⁰ Tarane nando “Tei.” nilimo ungu manema na tepo moliomonga yuni na kamu konopu monjilimo mele enene aku siku nane “Teai.” nilio ungu manema pilku liku tengi liemo aku siku tenge-monga nane ene ‘Kamu konopu monjipili.’ ningí. ¹¹ ‘Na konopu sipu molio mele ene aku siku konopu siku konopu kapola pepili molangi.’ nimbu i unguma nimbu sikiru.*

¹² “Nane “Teai.” nilio ungu manemo i sipe: ‘Nane ene konopu monjilio mele enene eneno anju yando aku siku konopu monjengi.’ nimbu nikiru.* ¹³ Yambo tene yunge pulu lemo yamboma konopu monjipelie enenga nimbe kolo wangopa

kolonjimu liemo yuni konopu monjilimo mele olandopa, we yambomane konopu monjilimele mele maniendopa.*

¹⁴ “Nane enendo “Teai.” nilio ungu manema tengi liemo ene nanga pulu lemo yamboma molonge. ¹⁵ Kinié nane enendo altopo “Nanga kendemandema.” naa nimbu, “Nanga pulu lemoma.” nilio. Kendemandema enenga nokoli yemone uluma tepa konopu lepa andopa molemo mele ene naa nimbe silimo naa kanoko naa pilimelemonga kinié enendo aku sipu “Nanga kendemandema.” ni naa nilio. ‘Ye tenga pulu lemoma mindi yemo yu andopa molemo mele nimbe silimo pilimele. Aku pilipulie, nane enendo “Nanga kendemandema.” ni naa nimbu, Tarane nando nimbe sirimu pilirinduma pali ene nimbu sirinduna nane ene “Nanga pulu lemoma.” nilio.*

¹⁶ “Ene eneno na ‘Olionga Ailimu.’ ningu mako naa toringi. Nane nanu ene ‘Nanga yema molangi.’ nimbu mako torundu. ‘Ene puku, “Teai.” nimbú mele teko nanga kongono tenjengi. Aku ulu peanga tengema pora naa nimbe we pepa mindi pupili.’ nimbu nane enendo “Nangama.” nimbu ene mako topo “Na lombili wai.” nirindu. Akumunge Tara kinie ungu ningu “Olio Aili Yesusinge yamboma molemolo.” ningu* mele te mawa tenge kinie yuni pilipelie mawa tenge melemele ene sipe enenga tenjimbemo.** ¹⁷ Nane ene ungu mane sipulie “Eneno anju yando konopu monjei.” nilio mele nikiru.”* nirimu.

¹⁸ “We mana yambomane ene na lombili andolime kinie konopu kerí panjingí kanokolie ‘Ou na kinie konopu kerí panjiringi.’ konopu lelko molangi. ¹⁹ Ene we yamboma kinie konopu teluna pupili molemelkanje we yambomane ‘ene olionga yamboma’ ningu konopu monjilimelka. Nakolo ene we yamboma kinie ene manga umbu telumu molo. ‘Ene ma koleana uluma munduku kelko nanga yamboma molangi.’ nimbu mako torundumunge we yambomane ene kinie konopu kerí panjilimele.

²⁰ “Nane ene nimbu sirindu unguma konopuni pilku molangi. Nane ou enendo

nimbundu: “Kongono tenjili yambo tene yunge nokoli yemo ‘Maniendopa molemo. Na yunge olandopamo molio.’ manda naa nimbé.” nirindu kanumu.* Akumunge na mindili liku silimele mele ene kepe aku siku mindili liku singi. Nanga ungumu pilku liku tenge panjilimele yambomane enenga ungumu pilku liku tenge panjingila. ²¹ We yambomane na lipe mundurumu yemo pilku imbi naa sikulie, ene nanga imbi lelko kongono tenjingimunge ene mindili liku singi. ²² Na ,Pulu Yemone lipe mundurumuna, yamboma molemelena ombo ungu te naa nilkenje ,na liku ai naa siku, bulu silimele mele naa telemelkamonga, ulu pulu keru telemelemonga mongo naa limelka. Nakolo ,na sike orundu, ungu nilio mele pilimelemonga, “Ulu pulu keru telemolo mele naa pilimolo.” manda naa ningi.* ²³ Yambo te na kinie konopu keru panjilimo yambomane Tara kinie kepe konopu keru panjilimola. ²⁴ Kongono lupe lupema, ou yambo tene ulu tondoloma naa terimu mele nane enenga suku singine ombo naa telkanje enene na liku bulu siku ulu pulu keru telemele mele naa telemelka. Nakolo ulu tondolo terinduma kanokolie kepe Tara olto kinie konopu keru panjilimele. ²⁵ Nakolo enenga ungu mane te Pulu Yemonga bokuna molemo mele wendo ombámonga aku tekemele. Bokuna ungu te molemo mele i sipe:

“Ene na kinie we konopu keru panjilimele.”*
nimbe bokuna molemo.” ,nirimu.,

²⁶ “Ene Lipe Taponjipe Konopu Enge Sinjilimu* Tara pea molembelena pupulie lipu mundumbu akumu ombalie nimbemone, nanga ulu telio mele ene nimbe simbemo. I Lipe Taponjipe Konopu Enge Sinjilimu yu Sike Unguma Lipe Ora Sili Minimu, yu Tara molemona molopalie olemo Minimu. ²⁷ Nakolo Minimu yuni manjipe nanga melemendo naa nimbe simbe. Ene na pea ou pulu monjipu molorumulu mele kinié yandopa molemolomonga ene kepe nanga ungu anju ningi sili yema molemelela.”* ,nirimu.,

16

¹ “ ‘Enene na munduku kelko lou naa leangi.’ nimbu i unguma nikiru. ² Yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu pilimele ulkena yemane ene “Sukundu naa wai!” ningu makoronge. Yambomane ‘Pulu Yemonga kongono tenjemili.’ ningu ene nanga lombili andolime toko konjingi walemo sike wendo ombála.* ³ Tara kinie olto pili naa pilimelemonga yambomane ene kinie aku siku teko kenjingi.

⁴ “Nakolo ‘Aku uluma tenge walemo wendo ombá kinie enene ‘A, yambomane olio i siku tenge walemo Yesusini pe wendo ombá nimbe lepi lepi torumu walemo ya sike i wendo okomo lepamo.’ ningu pilku molangi.’ nimbulie pe ombá ene mindili nonge mele, kinié ou lepi lepi topo nikiru. Na ene pea ou molorumulu na ene nimbu naa sirindu.* ⁵ Nakolo na ou mana lipe mundurumumu molemona pumbu tekerona kinié ou naa pupulie enendo nimbu lepi lepi topo sikiru.

“Nane “Kinié pumbu tekeru.” nikiru nakolo aku nikirumunge enenga ye tene “Nu tena pukunuye?” ningu naa walsiku pilkimili.* ⁶ ‘Nane “Pumbu tekeru.” nikirumunge enenga konopuna sukundu meme kulupi pemuna pilkulie paa kondo kolkolie* aku naa walsiku pilkimili.’ nimbu pilkiru. ⁷ Nakolo na pumbumunge ‘Yu pea altopo tapu topo naa molomolo lemo.’ ningulie enene na kondo naa kolayo. Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: na pumbumunge ene lipu taponjimbun. Na naa pundu liemo ene Lipe Taponjipe Konopu Enge Sinjilimu naa ombá. Nakolo pundu liemo nane yando ene molongena yu lipu mundumbu pumbu.*

⁸ “Yu yando ombalie nimbémone, ulu pulu kerimenga perelemelemonga pulumu kinie konopuna ulu pulu keru te naa pepa konopu sumbi silimunge pulumu kinie kotemonga pulumu kinie nimbe sumbi sipe, yambomane kanumanga puluma ningu pilku sundulimele mele yuni lipe ora sipe nimbé. ⁹ Na Pulu Yemonga Malo molopo, yuni na lipe mundurumuna mana manie orundu mele

pilkulie yambomane na liku su siringi kanu ulumu yu ulu pulu kerimenga pali pulumu Minimuni nimbe lipe ora sipe; ¹⁰ Pulu Yemo kanopa peanga kanolemo ulu pulu peangama lipe ora simbendo na Tara molemona pumbu altoko naa kanongemonga na ulu pulu keru te naa tepo, te konopuna naa pepa konopu sumbi sipe pepili molorundu molio mele lipe ora sipe; ¹¹ 'Kotemonga pulumu lipu ora siembo.' nimbe ya ma koleamo nokolemo ye nomi 'Setene,* mongo lirimumunge Pulu Yemone koronga 'Kote walemo wendo ombá kinie yu kamu mindili simbu.' nimbe panjirimu mele lipe ora simbela.

¹² "Nane enendo ungu nimbú aisili we pelemo, nakolo kinié nilkenje ene mindili siku pilimelka. ¹³ Nakolo Minimu, yu sike ungumanga pulumu, yu ombalie nimbemone, yuni ungu sikema pali 'Pilku konjengi.' nimbe akuma ene nimbe simbemo. Yuni yuyu konopuni pilimbe mele naa nimbe simbe. Ungu umbu tonjilimoma komuni pilipelie nimbe simbe. Ulu pe wendo ombá ulumanga ou nimbe simbela. ¹⁴ Na telio mele kepe molio mele kepe nilio mele kepe aku melemanga yuni pilipelie yando ene nimbe simbe kinie aku sipe nanga imbimu ambolopa ola linjimbe. ¹⁵ Taranga melema pali nangamonga pilipulie nane 'Minimuni nanga melemanga pilipe yando ene nimbe simbe.' nikiru." 'nirimu.'

¹⁶ "Nondoko enene na naa kanonge. Pe nondoko kelko na kanonge." nirimu.

¹⁷ Yu lombili andoli mare* ene eneno anju yando kerepali ningulie ningindu: "Oliondo nikimumu nambolka unguri nimbelle nikimunje? "Nondoko enene na naa kanonge. Pe kelko nondoko na kanonge." nimbe, "Na Tara molemona pumbumunge aku temba." nikimu,** nambolka unguri nimbendo nikimunje? ¹⁸ Yu "nondoko" nikimumu nambolka nimbendo "nondoko" nikimunje? Olio naa pilkimulu." ningu moloringi.

¹⁹ Enene yundu 'Walsipu piliemili kene.' ningu konopu leringi kinie Yesusi yuni pilipelie nirimumuni, yuni enendo nimbendo: "Ene anju yando kerepali

nikimili nane nindu mele ene na walsiku pilingindu nikimiliye? Nane "Nondoko enene na naa kanonge. Pe nondoko kelko na kanonge." nindu kanumundu nikimiliye? ²⁰ Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Na tembomonga ene kola teko kondo kolonge. Nakolo we yamboma konopu singi. Na lombili andolime ene ou kamelena mindili temba nakolo kelko na kanokolie alowa teko konopu singi.

²¹ "Ambore yu ambolango membá walemo nondopa wendo olemo kinie ambolangomone yu peue tolemo kinie mindili nomba perelemo. Nakolo ambolangomo kanopa lipelie yu ou umbuni tepili molemo mele komu sipe yambo konde te mana molombando wendo olemona yu alowa tepa konopu silimo. ²² Ene aku sipela. Ambomane ambolango mengendo mindili nolemele aku siku mele "Na ene mundupu kelepo pumbu." nikirumunge ene kinié kamelena mindili tepili molemele.* Nakolo amborene ambolango kamu membalie kelepa konopu silimo mele nane ene kelepo kanombo kinie ene konopu singila. Kanu kinie ene konopu siku molongemondo yamborene ene konopu naa siengi uluri manda naa tenge.

²³ "Kanu kinie na pumbumunge Minimu ombána ungu nikirumanga pulumu pilkulie enene na unguri altoko walsi naa walsingí. Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Tarando melte molo ungu te molo ulu te 'Mawa teamili.' ningulie ningimuni, nane enenga nimbu tenjimbumunge 'Nanga yamboma molemolo.' ningu mawa tenge kinie Tarane mawa teko walsingí melema ene simbemo. ²⁴ Ou enene nanga imbi lelko* melte mawa naa teringi. Mawa teame.** Pe ene konopu paa manda singindu lingi." 'nirimu.'

²⁵ "Na lombili andolime, nane ene unguma nimbu simbundu taki taki ungu iku mindi tolío. Nakolo pe walse nane enendo aku sipu naa nimbú. Nanga Tarane ulu telemoma nane sumbi sipu nimbu simbu. ²⁶ Aku walemonga nanga imbi lelko mawa tenge.* Kanu kinie 'Nane Tara enenga nimbu mawa tenjimbú.' ni naa nikiru, ²⁷ molo. Enene

na konopu monjiku, na Pulu Yemo kinie molopololie ya mana orundu enene 'Sike aku terimu.' ningu tondolo munduku pilimelena* Tarane ene konopu monjilimomonga ene eneno yu mawa tenge mele yuyu pilimbe. ²⁸ Ou Tara molorumuna molopo mana manie orundu. Pe kinié kelepo mana mundupu kelepo Tara molemona pumbu." nirimu.

²⁹ Yu lombili andolimene ningindu: "A, kinié ungu iku naa toko sumbi siku mindi nkinu olio pilipemolo. ³⁰ Nu uluma pali pilku konginjilino. Mele naa pilinomo yambo tene nimbe simbe mele manda molo. Olio aku sipu pilipulie 'Nu Pulu Yemo pea molkololie mana orunu.' nimbu tondolo mundupu pilkimulu." niringi.

³¹ Enene aku niringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: "Na Pulu Yemo pea molopololie mana orundu enene kinié 'Sike aku terimu.' ningu kamu pilkimilinje? ³² Pilieme. Wale te wendo ombá, molo, kanu walemo koronga wendo omu lemo, kanu walemonga yambo lupemane ene toko bulu balu singí. Kanu kinie 'Na nanu molambo.' ningu na munduku kelko eneno yu mele mele enenga ulkendo pungímu. Nakolo Tara pea tapu topo molembolona na nanu naa molio, molo.

³³ "Ene 'Na tondolo munduku pilkulie konopu wayongo siku molangi.' nimbu kinié ipulueli ene kinie molopolie i unguma nane enendo nimbu sikirumu. Ma koleana ene umbuni tepa mongo aisili ola olemo. Nakolo mana yamboma enge nilimele akumu laye pange telimu, na paa ola, na paa enge nilio. Aku telio kene pilkulie enenga konopukundu tondolo pupili molangi." nirimu.

17

¹⁻² Yesusini yu lombili andolimendo aku unguma nimbe pora sipelie nirimumuni, mulu koleana olando sipe kanopalie nimbendo:

"Tara, nane tembo ningu panjirinu walemo wendo okomo.* Nuni yambo sirinu yamboma enendo pali nane 'Konde molko mindi pangi.' nipili.' ningu, nane

mana yamboma pali 'Nokopili.' ningu, nunge Marena namba sirinu kene nunge imbi 'Ola molopili.' ningu nunge Mare-nanga imbi ambolko ola linjiyo.**

³ "Konde molko mindi pungí mele i sipe: 'Nu telumu mindi sike Pulu Yemo.' ningu pilku, 'Na nuni 'yamboma nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' ningu mako tokolie na liku mundurunu ye nomi Kirasimu.' ningu pilku, olto pea tapu toko molemele molonge yamboma konde molko mindi pungí. ⁴ Nuni kongono na sirinu kanumu tepo pora sindumuni nunge imbi ambolopo ola linjindu. ⁵ Tara, ma koleamo wendo naa opili nu pea molambili na imbi ola molopa tondolo pupili molorundu kanu mele 'Kinié na pea kelepo molambili.' ningu ou molorundu mele 'Kelepo na aku sipe imbi ola molopa tondolo pupili pea molambili.' ningu tei." nirimu.,

⁶ "Mana yambomanga nuni sirinu yema* enendo nu tondolo pulino mele kinie, paa olandopa moleno mele kinie, nimbu para sirindu. Ou ene nungema moloringi, pe na sirinu. Ene nunge ungumu pilku liku teko moloringi mele molemele. ⁷⁻⁸ Nuni nando nimiru unguma nane enendo nimbu sirindu kinie, enene kanu unguma pilku likulie nu molorununa wendo orundu pilku konjikulie 'Nuni na sike mana liku mundurunu.' ningu tondolo munduku pilkulie aku siku teko moloringine kinié melema nuni na sirinu melema pali nu molenona wendo olemo enene pilimele.

⁹ "Enenga nimbu nu kinie ungu nimbu mawa tenjikiru. We mana yambomanga nu kinie ungu naa nimbú, molo. Nuni sirinu yema nunge yema molemelena na enenga manjipu nu kinie ungu nikiru. ¹⁰ Nanga melema pali nungemo, nunge melema pali nangamo. Nuni sirinu yema ene molko konjilimelemone na imbi ola molemo. ¹¹ Kinié na nu molenona okoromonga na mana yamboma kinie pea naa molemolo none tekemo. Nakolo yema ene mana yamboma kinie molemele mele molonge.

"Tara Kake Telimu, na nu molonine ombó kinie na sirinu lombili andolime

ene eneno mana yamboma pea molonge kinie 'Olto yambo telumu mele molopo konopu teluna pupili molembolo kanu mele na sirinu lombili andolime ene aku siku yambo telumu mele molko konopu teluna pupili molangi.'* ningu nunge tondolo na sirinu akumuni ene nokoyo. ¹² Na ene pea molorumulu kinie nunge tondolo na sirinu akumuni* nane ene 'ulu te naa tepili.' nimbu nokorundu. Nane ene tapu terindu kinie ulsu pupe yamboma mindili nonge koleana pulimo aulkena naa purumu.** Ye telumu mindi, nunge boku tonjiringi ungu te wendo ombándo yamboma mindili nonge koleana pumbe telemo yemo mindi ulsu molopa nombá koleana pulimo.***

¹³ "Kinié nu molenona okoromonga na konopu sipu kamele akopo molio 'Aku mele ene aku siku konopu peanga panjiku molangi.' nimbu ou na olando naa ombolie ya ma koleana molopo i unguma nikiru.* ¹⁴ Nunge ungumu ene sipu pora sirindu. Na ya ma koleamonga ye te molo, aku siku ene ma koleamonga yema molola. Oltonga yema molko oltonga ungu manema pilku liku telemelena mana uluma manjiku pilku telemele yambomane ene konopu keru panjiku ene kinie opa tuma molemele. ¹⁵ 'Ene ma koleana wendo li,' nimbu mawa naa tekero. Nakolo 'Ya mana oltonga kongono tenjiku molonge kinie, ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo, kuru, muni* ene kondi topa tepa naa kenjipili.' ningu nokoi.' nimbu i enenga nimbu mawa tekero. ¹⁶ Na ma koleamonga yemo naa molio mele ene ma koleamonga yema naa la molemele.

¹⁷ " 'Ungu sikemone ene nunge manjiku molko ye kake telime molangi.' ningu teyo. Nunge ungumu ungu sikemo. ¹⁸ Nuni na ma koleana liku mundurunu mele nane ene ma koleana lipu mundurundula. ¹⁹ 'Ene konopu kake tepili molko nunge ningu manjiku molangi.' nimbu na 'konopu kake tepili nunge nimbu manjipu molambo.' nimbu molio."* ,nirimu.,

²⁰ "Nane nanga lombili andolimenga manjipu mawa naa tenjikiru. Pe enene ungu ningu singíme 'Na sike nunge

malo ya mana liku mundurunu.' ningu tondolo munduku pilingí* yambomanga kepe mawa tenjikiru. ²¹ 'Tara, nu nanga konopuna moleno, na nunge konopuna molio mele aku siku kanu yamboma pali yambo telumu mele konopu teluna pupili molangi.'* nimbu aku sipu enenga mawa tenjikiru. 'Ma koleamanga yambomane pali 'Nuni na liku munduruna orumu.' ningu tondolo munduku piliengi!' nimbu 'kanu yamboma olto kinie yambo telumu mele konopu teluna pupili molamili.' nimbu aku sipu mawa tenjikiru. ²² Nuni na 'Imbi ola molopili.' ningu sirinu ulumu nane ene sirindu. Akumu 'Olto konopu teluna pupili molembolo mele ene aku siku konopu teluna pupili molangi.' nimbu ene sirindu.* ²³ 'Ene paa kamu konopu teluna pupili molangi.' nimbu aku sipu "Nu nanga konopuna moleno mele na enenga konopumanga molambo." nimbu mawa tenjikiru. Na konopu monjilino mele nanga ungumu 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma aku siku konopu monjilino mele kepe 'nuni na liku mundurunu mele kepe, ma koleamanga pali yambomane piliengi!' nimbu nane aku sipu nu mawa tepo 'Ene paa kamu konopu teluna pupili molangi.' nikiru.

²⁴ "Tara, 'nuni na yambo sirinuma na molombona pea molopo, mamu ou naa teambili na konopu monjikulie 'nanga imbi ola molopa pa tepa tondolo pupili.' ningu sirinu akumu kanangi.' konopu lekeru.

²⁵ "Tara Sumbi Nilimu, sike we mana yambomane nu naa kanolemele nakolo nane nu kanolio, yambo nanga ungumu pilku limelemané 'Nuni na liku munduruna orumu.' ningu pilimele. ²⁶ Nane nu moleno mele ene nimbu sirindu. Pe nimbu sipu molombola. 'Nuni na konopu monjilino mele ene eneno aku siku anju yando konopu monjengila. Na enenga konopuna molambola.' nimbu aku sipu nimbu sílie sílie tepo molombo." nimbe Yesusini Pulu Yemo kinie aku sipe nirimu.

18

¹ Yesusi aku sipe Pulu Yemo kinie nimbe

pora sipelie nirimumuni, ipu lepili yu kinie yu lombili andolime* kinie aku koleamo munduku kelko no Kirone nekendo unju ollipi ponie lerimuna suku puringi.

² Ipulueli no Kirone nekendo unju ollipi ponie lerimuna puringi aku mele Yesusi taki taki yu lombili andolime pea kanu poniemonga puringine, Judasi Isikeriote ene aku poniena puringi mele pilirimu. Judasi yu Yesusi pe lipe Yesusi yunge opa touna sirimu ye kanumu. ³ Kanu kinie Judasini, 'Yesusi akuna pea taki taki pupu molemolona yu akuna molomba.' konopu lepalie,, akuna orumu. Yu ami ye talape te kinie* Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie** Parisi yema kinie*** kanu yemane liku munduringi ele ye mare kinie akuna memba orumu. Ene kiye kandoko mengo, tepe llamema kandoko mengo, opa teringi melema mengo oringi.

⁴⁻⁵ Yesusini yu nondoko tenge mele pilipelie, ene 'Yesusi ka siengi.' nirimu ye Judasi pea oringine Yesusi yu anju pupe ene walsipe pilipelie nimbendo: "Ene nae korokomeleye?" nirimu.

Enene pundu toko yundu ningindu: "Kolea Nasarete ye Yesusi korokomolo." niringi.

Yesusini "Akumu na." nirimu.

⁶ Yesusini "Akumu na." nirimu kinie ene anju bulu mini mini pukulie a toringi.

⁷ Yuni altopa ene walsipe pilipelie nimbendo: "Ene nae korokomeleye?" nirimu.

Enene "Nasarete ye Yesusi korokomolo." niringi.

⁸ Yesusini nimbendo: " "Akumu na." nindu kanumu. Enene na korongi liemo na pea molemolo yema 'Naa ka siemili, yando pang.' niei." nirimu. ⁹ Yesusi pe temba ou nirimu mele 'Paa sike aku tepili.' nimbe aku sipe opa toumendo "Nanga yema naa ambololi "Anju pang." niei." nirimu. Yuni ou Pulu Yemondo nimbendo: "Nuni na sirinu yemanga te ulsu pupe mindili nonge aulkena naa pumu,* ene pali nokopo konjirindu." nirimu,** kanu ungumunge pe sike te molopa naa kenjirimu.

¹⁰ Kanu kinie Saimono Pitane yunge lou pokete napimu kulu topa wendo lipe Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye te topa yunge komu te topa laka lenjirimu, aku komumu wendo orumu. Kanu kendemandemonga imbi Malkasi.

¹¹ Yesusini Pitando nimbendo: "Nunge lou pokete napimu altoko lakili! Na Tarane "Mindili nani." nirimu mele naa nomboye?"* nirimu.

¹² Kanu kinie amime kinie amime nokoli yemo kinie Juda yambomanga ele yema kinie enene Yesusi ka siku mengo puringi.

¹³ Yesusi ka tokolie ou pulu pulu Anasi molorumuna mengo puringi. Anasi yu Kayapasinge ambomonga lapa, yunge kolepa. Kayapasi yu kanu poniemonga Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo* molorumu. ¹⁴ Ye tene Juda ye ailimendo ou nimbendo: "Ye te yambomanga pali kolo wangopa kolonjimbe kinie papu." nirimu kanumu Kayapasi yuni nirimu.*

¹⁵ Saimono Pita kinie Yesusi lombili andoli ye te kinie* Yesusi lombili pungili puringili. Kanu lombili andolimu Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone kanopa imbi sirimuna, kanu ye aili olandopamonga ulkena yambo maku toringi koleana sukundu Yesusi mengo puringine yu sumbi sipe purumu ¹⁶ nakolo Pita we yambo maku toringi ulke kerepuluna ulsu we nokopa angilirimu. Akumunge Yesusi lombili andoli ye te molorumu kanumu kelepa yando omba kendemande ambo ulke kerepulu nokorumumundu "Pita sukundu opili." nimbe mawa tepalie Pita lipe memba sukundu purumu.

¹⁷ Kerepulu nokorumu ambo kanumuni Pitando nimbendo: "Nu ne yemonga lombili andoli ye teye?" nirimu.

Pitane "Molo." nirimu.

¹⁸ Ipulueli ali terimuna kongono teli kendemandema kinie ele yema kinie tepe kalkolie makaye teko pilku moloringi. Pita pea ene kinie tepe pilipe angilirimu.

¹⁹ Pita kinie yamboma kinie aku siku ningu molangi Pulu Yemo popo tonjiringi

ye aili olandopamone Yesusi lombili andolime kinie yuni yamboma ungu mane sirimu mele kinie Yesusi walsipe pilirimu.

²⁰ Yesusini pundu topa nimbendo: “Na mona molopo yamboma ungu mane silio. ,Pulu Yemo popo toko kalemele, ulke tembelemo kinie, yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkema kinie aku ulke Juda yamboma pali maku tolemele ulkemanga ungu mane silio. Lopi tepo kiyongo nimbu ungu te naa nilio.” nirimu. ²¹ “Aku teliona nuni na ungu niliomo nambemuna walsikinuye? Nanga ungu pilimele yambomando walsiku pilieyo. Nilio mele aku yamboma pilku molemele.” nirimu.

²² Yesusini aku nirimu kinie yu nokoringi ye te yu kinie nondopa angilirimuni yu kumbikerena laruwe topalie nimbendo: “Nu aku siku Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamondo pundu toko nikiu papuye?” nirimu.

²³ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane ungu nindumunge te nimbu kenjindu liemo ungu keru nindu akumu ningu para siyo. Molo sike unguri nindu liemo nuni na nambemuna tokonoye?” nirimu.

²⁴ Kanu kinie yu ka toringi akumu we pepili Anasini “Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa Kayapasi molemona mengo pai.” nimbe lipe mundurumu.*

²⁵ Saimono Pita tepe pilipe angilirimuna enene yundu ningindu: “Nu ne yemonga lombili andoli ye teye?” niringi.

Yuni pundu topa ,kolo topa, nimbendo: “Na molo.” nirimu.

²⁶ Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye te, kanu yemo kinie Pitane komu kari lerimu yemo kinie pulu lerimu kanumuni Pitando nimbendo: “Nu ne yemo kinie unju ollipi ponie lemo koleana pea molongili kanondu kanumu sikeye?” nirimu.

²⁷ Pitane kelepa wale yepoko sipe “Molo.” nirimu kinie kera gulta ko pulu monjipe torumu.

²⁸ ,Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa Kayapasi kinie Juda yambomanga kanjollo yema pali kinie enene Kayapasinge ulkena Yesusi kote tenjiku

pora sikulie, Judamanga ye ailime Kayapasi munduku kelko ene nokorumu Romo gapomano yemonga ulkena Yesusi mengo puringi. Kolea tangomba muni lerimu kinie akuna mengo puringi. Mengo pukulie ene Juda yambomanga ungu mane te perimumu pilkulie ‘Olio Romo yambo tenga ulkena pumulú kinie kalaro mele molomba kene Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilimolo walemonga* kongi sipisipi walo manda naa nomolo.’ ningu pilkulie ene ulkena sukundu naa puringi.

²⁹ Ene pena ulke kerepuluna angiliringine kanopalie ene angiliringine Romo gapomano ye nomi Paillate pena omba enendo walsipelie nimbendo: “Ene i yemo ulu nambe temuna kote tenjikimiliye?” nirimu.

³⁰ Enene pundu toko ningindu: “Yu mongo naa lilkenje nu molonuna naa membo ombo silimelka.” niringi.

³¹ Paillatene nimbendo: “Yu yando mengo pukulie ene eneno enenga ungu mane pelemomane nilimo mele pilkulie yu kote tenjiku mongo siei.” nirimu.

Juda ,yambomanga aili, mene* ningindu: “Aku teamili mangali Romo gapomanomone olio ungu mane sipelie nimbendo: “Ene we yambomane yambo toko konji naa konjei.” nilimo kanumu.” niringi. ³² Aku niringimunge Yesusini yu kolomba mele ou nimbe sirimu aku sipe sike kolombando ene yuni nirimu mele naa pilkulie we eneno pilkulie “Yu kolopili.” ningu yu Paillate molorumuna mengo oringi.* Yesusini “ ‘Na kolopili.’ ningu unju perana uku toko monjingi.” ou nirimu mele Romo gapomanomone mindi mongo liringi yamboma aku sipe torumu, Juda yambomane aku siku manda naa teringi.

³³ Juda ye ailimene niringi mele pilipelie, Paillate altopa ulke ailimunge sukundu pupe Yesusindu “Ou.” nimbelie yundu walsipelie nimbendo: “Nu Juda yambomanga ye nomi kingimu molenoye?” nirimu.

³⁴ Yesusini pundu topa walsipelie nimbendo: “Nuni nunu pilkulie aku ungumu

nikinunje molo nando yambo lupemane nu ningu síngine pilkulie akumu nikinuye?" nirimu.

³⁵ Paillatene pundu topa nimbendo: "Na 'Juda yere.' ningu pilkulie aku siku walsikinuye? Nunge yamboma kinie nunge Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie akumane nu na molonduna mengo ongi. Nu nambe tenuna liku mengo ongiye?" nirimu.

³⁶ Yesusini nimbendo: "Na ya mana ye nomi kingimu molopo mana yamboma nokombo mele molo. Sike mana ye nomi kingimu molkanje nanga yambo talapemane na "Juda yambomane ka naa siengi." ningu opa telemelka. Nakolo na mana ye nomi kingimu molo." nirimu.*

³⁷ Paillatene nimbendo: "Aku liemo nu paa sike ye nomi kingi te lepamo. Sike nikiruye?" nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: "Sike. Pulu Yemone 'Na kingimu molopili meai.' nirimuna meringila. 'Yamboma ungu sikema piliengi!' nimbu mana orundula.* Yambo 'ungu sikema' waka kolkolie 'piliemili.' nilimele yambomane na piliemele." nirimu.

³⁸ Paillatene ungu taka tonjipelie, nimbendo: "Ungu sike te pelemoye? Te naa pelemo." nirimu.

Aku nimbelie yu altopa Juda yema angiliringine penando pupelie nimbendo: "Yu mongo simbumunge mongo te limumu naa pilkiru. Yuni ulu te tepa naa kenjimu." nirimu.

³⁹ Paillatene Yesusi uluri naa tepa kenjirimu konopu lepalie 'Naa kolopili.' nimbe pilipelie, Juda yambomando nimbendo: "Ene kinie na kinie telemolo ulu pulu pelemomo pilipulie teambo. Ponie tenga tenga, ene Juda yambomane enenga anda kolepali kolea Isipi moloringi kinie Pulu Yemone ene Naa Topa We Omba Purumu mele pilingindu langi noringi walema* wendo olemo kinie enene ka ulkena perimu ye te imbi lelko 'Wendo liku mundu.' ningu mawa telemele kinie nane kanu yemo wendo lipu ene silio. Akumunge kinié kanu walemo wendo okomomonga 'Juda yambomanga ye nomi kingimu wendo lipu

ene siembo.' konopu lekemeleye?" nirimu.

⁴⁰ Nakolo enene anju tondolo mundukulie ningindu: "Aku yemo paa molo. Barapasi wendo liku si!" niringi. (Barapasi yu Romo gapomano kinie opa terimumunge ka siringi yemo.)*

19

¹ Aku niringine pilipelie Paillatene Yesusi lipe Romo ami yemando "Ka pulsene tai!" nirimu. ² Aku tekolie enene yu ungu taka tonjiku, 'Yu "Ye nomi kingimu molio." nimumunge yu ye nomi kingi te none tepili.' ningu, mulu wambale kondoli peanga te yunge pakonjiku, unju ka koko molorumu te mulkupiye teko 'Ye nomi kingimunge waniemo.' ningu pengena mere mundunjiku ³ yu angilirimuna puku "Juda yambomanga kingimu, nu akuna angilinoye?" ni pu opu teko, yu kumbikerena laruwe toringi.

⁴ Paillate altopa penando ombalie Judamando nimbendo: "Kanayo! 'Yu mongo te limumunge pilipulie yu manda tombo mele molo.' ningu piliengi!' nimbu ene molemelena yu membo okoro." nirimu. ⁵ Kanu kinie Yesusi ka koko mololini teli wanie kiraono none telimu kinie wale pakoli kondolimu pakopa wendo orumu kinie Paillatene enendo nimbendo: "Yemo i okomo kanai!" nirimu.

⁶ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie* enenga kendemande ele yema kinie enene Yesusi penando kokele orumu kanokolie sumbi siku ningindu: "Kolopili, unju perana ola uku toko panjiyo! Kolopili unju perana ola uku toko panji!" niringi.

Nakolo Paillatene nimbendo: "Na molo. Na yu mongo limumunge tombo mele naa pilkiru kene enene yu mengo puku unju perana ola uku tai!" nirimu.

⁷ Judamanga ailimene ningindu: "Olionga ungu mane te pelemomone nimbendo: 'Yambo tene Pulu Yemonga imbi lepa ungu taka tonjimbe kinie, kanu yambomo kolopili tangi.'* nilimo,

aku ungu manemo pilipulie yuni “Pulu Yemonga Malo molio.”** nimumunge pilipulie ‘Kolopili.’ nimbu pilkimulu.” niringi.

⁸ Enene “Yu “Pulu Yemonga Malo molio.” nirimu.” niringine Paillatene pilipulie yu paa kamu pipili kolopalie, ⁹ kelepa ulke ailine sukundu pupe Yesusindu walsipulie nimbendo: “Nu tena molko orunuye?” nirimu, nakolo Yesusini yundu pundu topa ungu te naa nirimu.

¹⁰ Ungu te naa nirimuna Paillatene yundu nimbendo: “Nando ‘Ungu te naa nimbú.’ konopu lekenoye? Nanga tondolo pelemomone “Nu we pani.” manda nimbúla; “Nu kolani unju perana ola uku tangi.” manda nimbúla. Aku nikiru ungumu naa pilkinuye?” nirimu.

¹¹ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nunge tondolo pelemomone na ulu te manda naa telena. Olandopa Molemo Yemone ‘Nuni na teani.’ nimbé mele mindi teni. Akumunge nuni na teni mele ulu pulu keru keló mele teni. Ye na ‘Kolopili.’ ningu mengo ongo nu síngi yemanga ulu pulu keru akumu ailimu.” nirimu.

¹² Yesusini aku nirimu pilipulie Paillatene Yesusi yu “We pupili.” nimbé aulke te kororumu, nakolo Judamane tondolo munduku ni pu opu tekolié ningindu: “Na kingi te molio.” nilimo ye te Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisa kinie opa toumu molemona nuni aku “Kingi te molio.” nilimo yemo “We pupili.” ninu liemo aku siku tenimunge nu Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga opa tou te liku taponjinimunge nu kinie Sisa kinie pulu naa lemo.” niringi.*

¹³ Aku niringi pilipulie Paillatene Yesusi memba penando omba, kolea te akumundu ‘kou polomo’ niringine pupe kote pilimbe kongono manie molopa terimu polona pupe manie molorumu. (Kou polomondo Juda yambomanga unguna ‘Gapata’ niringi.) ¹⁴ Aku kote tenjiringi walemo yu kinié mele. Opali Pulu Yemone Juda yambomanga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* pilku kongi sipisipi walomo nonge

walemo wendo ombá. “Aku koro molongé walemo, wendo ombá pilkulie kinié mele Juda yambomane langi nongema liku undu undu siringi walemo**,” kanu walemonga ai tangoli mele, Paillate kinie kote tenjiringi. Paillate kote pilimbe polona omba manie molopalie nirimumuni, Juda yambomando nimbendo: “Enenga ye nomi kingimu kanai!” nirimu.

¹⁵ Nakolo enene tondolo munduku ningindu: “ “Kolopili.” niyo! “Kolopili.” niyo! Unju perana ola uku toko panji!” niringi.*

Paillatene walsipulie nimbendo: “ ‘Enenga ye nomi kingimu kolopili.’ nimbu unju perana ola uku topo panjembo.’ konopu lelkolie nikimiliye?” nirimu.

Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene pundu toko ningindu: “Olionga ye nomi kingi te lupe naa molemo. Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamo mindi.”** niringi.

¹⁶ Kanu kinie Paillatene kamu nimbendo: “Kapola, ‘Unju perana kolopili.’ ningu mengo puku unju perana uku toko panjipai.” nirimu.

Paillatene aku sipe nirimu kinie Romo ami yemane yu ambolko liku mengo pukulie ¹⁷ yu unju pera te siringi, akumu yu yuyu memba Jerusalleme ulsu purumu.

Yesusi unju pera siringimu memba pupili ene Jerusalleme munduku kelko ‘Kolea Penge Ombele’ niline mengo puringi. (‘Kolea Penge Ombele’ kanumundu Juda yambomanga unguna ‘Golkota’ niringi.) ¹⁸ Aku koleana Yesusi unju perana ola uku toko panjiringi. Ye talo pea unju pera talonga uku toko panjikulie, te ekendonga anjiku te ekendonga anjiku Yesusi suku singine anjiringi.

¹⁹ Paillatene “Yesusinge unju perana ola imbi toko monjei.” nirimu mele toko monjiringila. Akumu i sipe: KOLEA NASARETE YE YESUSI, JUDA YAMBOMANGA YE NOMI KINGIMU ningu toko monjiringi. ²⁰ Yesusi unju perana ola uku toko panjiringi koleamo Jerusalleme nondopa lepa, imbi unju

perana ola toringime Juda yambomanga ungu kinie ‚Romo yambomanga, LLatini ungu kinie Giriki ungu kinie, ungu lupe yepoko akumanga ningu toko monjiringi molorumuna aku imbime Juda yambo aisilini kanoringi. ²¹ Juda yambomanga Pulu Yemo popo tonjili ye ailimene* kanu imbime kanoko keru kanokolie Paillatendo pukulie ningindu: “Nuni “Judamanga ye nomi kingimu” ningu “Akumu imbi tai.” ninu kanumu kapola naa tekemo. ‚Yu olionga kingimu molo kene, ‘Aku yemone “Na Judamanga kingimu molio.” yu yuyu nimu.’ “Aku siku imbi tai.” ni.” niringi.

²² Paillatene pundu topa nimbendo: “Nane imbi “Toko monjei.” nindu aku ungumu papu tongi. Altopo ungu te naa nimbú. Ou tongi aku ungumu molopili.” nirimu.

²³ Ami yemane Yesusi unju perana ola uku toko panjiku pora sikulie, yunge mulu wambale ‚kulku nosiringime, liku, ene ye kise lingi mele moke teko liringi. Aku tekolie wale telu mindi, sukundu pakorumumu, goli lerimu. Akumu suku singi tenga tambulu naa tambulku we sulumu teringine ²⁴ ami yemane ningindu: “Imu olá naa tamili kene ye telu manjipe lipili kene ou kou kate teamili.” niringi. Aku teringi mele Pulu Yemonga bokuna ungu te molemomone pe aku siku tenge ou nirimu mele wendo orumu. Kanu ungu bokuna molemomone nimbendo: “Nanga mulu wambalema moke teko liku, nanga manie pakolio walemo “Ye telu mindi lipili.” ningu kou kate tengi.”* nirimu, aku mele teringi.

²⁵ Yesusi unju perana ola perimu akuna nondopa yunge anumu kinie, anumu papamo kinie, Killiopasinge ambo menu Maria kinie, kolea Makatalla ambo Maria kinie, aku ambo kise angiliringi.*

²⁶ Anumu kinie anumu nondopa angilirimu ye Yesusi konopu monjirimu yemo kinie* Yesusini kanopalie anumundu “Andi yemo nunge malo molopili.” nimbe, ²⁷ kanu lombili andoli yemondo* “Andi ambomo nunge aminie molopili.” nirimu. Aku nirimu pilipelie lombili

andolimuni Yesusi anumu lippe yunge ulkendo memba pupe nokopa molorumu.

²⁸ Pe Yesusini yunge kongonoma pali tepa pora sirimu pilipelie, “Na no waka lekemo.” nirimu. Aku ungu nirimumu ungu te ou niringi Pulu Yemonga bokuna molemomone ulu te pe wendo ombá mele pilipelie ‘Wendo opili.’ nimbe aku sipe nirimu. ²⁹ No waene kombili teli mingi te akuna lerimu kanokolie ulú pinje melte liku no waene akuna suku mundukulie, pinje melema no pepili unju isopi kola tene unju toko olando siku Yesusinge kerena koponjiringi.*

³⁰ Yuni nomo nombalie “Nanga kongonoma pora nikimu.” nirimu. Aku nimbelle ma kanopa yunge pengemo maniendo sipe mundupe ‘Kinié kolambo.’ nimbe yunge minimu “Pui.” nimbelle yu kolorumu.

³¹ Yu kolorumu walemo akumu kinié mele, opali mele enenga koro molong wale Sambate olandopa te wendo ombá terimu. Sambate walemo wendo ombá kinie koro molongendo kinié mele, melema liku undu undu siringi walemo.* Akumu pilkulie Juda yambomanga ye ailimene ‘Opali Sambate walemo kinie yema unju perana ola we penge kapola naa temba.’ ningulie enene Paillatendo puku mawa tekolie ningindu: “Ene kinié manie liemili kene ‚‘Ene mindili aili nongolie kinié mindi walsikale kolangi.’, ningu “Enenga kimbama elke tonjei.” ni.” niringi.**

³² Kanu kinie ami yema ongolie kumbi lelko Yesusi kinie wikindunge perimu yemonga kimbutolo elke tonjiku, pe merekendonga perimu yemonga kimbutolo elke tonjiringi. ³³ Nakolo Yesusi perimuna ongo yu kanoringi kinie yu koronga kolorumu kanokolie siye koloringi. Yunge kimbutolo elke naa tonjiringi ³⁴ nakolo ami ye tene Yesusinge wanguna tolone torumu, akuna meme kinie no kinie waka maka orumu.

³⁵ Ye aku teringi mongone kanorumu yemone teringi mele temanemo topa sirimu. Aku yemonga ungumu sike. Yu ‘Sike nikiru.’ nimbe pilipelie ‘Ene i temanemo pilingi yambomane pilkulie ‘Yesusi yu

sike „Pulu Yemonga Malo. Yu sike Pulu Yemone ‘Olio lipe taponjipili.’ nimbe lipe mundurumu ye nomi Kirasimu,.’ ningu tondolo munduku piliengi!’ nimbe i temanemo topa silimo.* ³⁶ Ulu pe wendo ombá Pulu Yemonga bokumuni ou nirimu ulu pokore sike wendo ombando enene aku siku Yesusi kinie teringi. Pulu Yemonga bokuna molemo ungu te i sipe: ‘Yunge ombelemanga telu kepe elke naa tonjingí.’*

nimbe molemo. ³⁷ Pulu Yemonga bokuna molemo ungu te pea i sipe:

‘Tolone tonge yemo nemo nemo ningu kanonge.’*

nimbe molemo.

³⁸ Yesusi kolopa pora sirimu kinie pe kolea Arimatia ye Josepo pupe Paillatendo “Yesusinge onomo na si.” nirimu. Josepo yu Yesusinge ungumu pilipe lipe molorumu ye te, nakolo Juda „ye aili lupe, ma* pipili kolopalie mona lombili naa andopa kiyongo nimbe Yesusinge unguma pilipe molorumu.

“Onomo si.” nirimu kinie

Paillatene “Kapola, li.” nirimu kinie Josepo yu omba onomo manie lirimu.

³⁹ Ye te, ou walse ipuluelikundu Yesusi molorumuna purumu pea ungu ningulu moloringili ye te, yunge imbi Nikodimasi,* kanu yemo yu Josepo pea oringili. Yu unju talonga unju to liku akumuni kopongo mune toli te telemele akumu aisili, yunge umbuni teti pape killokaramemele, memba orumu.

⁴⁰ Elte pukulu Yesusinge onomo manie likululie niringilimuni, „Juda yambomane ono tengendo teringi mele pilkululie tengelendo, múlu te liku olo mala toko, unju totolone teringi kopongomo onomonga kanjikululie onomo kulupi toringili. ⁴¹ Yesusi unju perana ola toringi koleana unju ponie te lepa, akuna kou kande te lerimu. Kanu kou kandena ono te ou naa nosiringi, yu mindi pulu pulu nosiringili. ⁴² Yesusi ono terimu walemo yu kinié mele, opali mele „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* nondopa wendo ombá terimu. Sambate walemo wendo ombá kinie koro molongendo kinié mele, melema liku undu

undu siringi walemo.** Sambate walemo nondopa wendo ombá terimu pilkululie aku ono teringi kou kandemo nondopa lerimuna Yesusi akuna ono teringili.

20

¹ „Judamanga koro moloringi, wale Sambatemo* pora nimbe, enenga pulu pulu kongono walemo wendo orumu kinie kolea sumbulu topa pepili paa muni kinie ou kolea Makatalla ambo Maria Yesusinge onomo nosiringi kou kandena omba kanorumu. Omba kanopalie kou kande kerepulumu pipi siringi koumu perele marele pupe ekendonga lepa kerepulumu we lerimu kanorumu. ² Kanopalie yu lkisipe pupe Saimono Pita kinie Yesusi lombili andoli Yesusini ou konopu monjirimu yemo kinie* moloringiline pupelie nimbendo: “Yambomane olionga Ailimu ono koleana wendo língi. Yu nosíngi koleamo olio naa pilkimulu.” nirimu.

³ Aku nirimu kinie pilkulie Pita kinie Yesusi lombili andoli ye akumu kinie ono teringi kou kandena pungilí puringili.

⁴ Lkisiku pukululie, lombili andoli ye te akumuni Pita topa akilinjipe yu kumbi lepa ono teringi kou kandena purumu.

⁵ Pupe kou kandena wake tepa kanopalie Yesusi kulupi toko ono teringi múluma we lerimu kanorumu, nakolo yu sukundu naa purumu.

⁶ Kanu kinie Saimono Pita akilipe omba kou kandena sukundu pupe kanopalie, yu kulupi toko ono teringi múluma ono teringi koleana we lepa, ⁷ yunge pengena ka toringi múlumu yunge penge lerimu koleana ka toringi mele we lerimu kanorumu. ⁸ Kanu kinie lombili andoli kumbi lepa orumumu yu kepe sukundu pupe kanopalie, ‘Yu paa sike lomboropa wendo pumu lepamo.’ nimbe tondolo mundupe pilirimu. ⁹ (Pulu Yemonga bokumuni Yesusi lomboropa ola molomba ou nimbe sirimu* nakolo Yesusi sike lomboropa ola molorumu ou naa kanokolie yu lombili andolimene kanu ungumu naa pilku konjiringi. Yu kolorumu kinie ‘Kamu kolomu.’ konopu lelko, ‘Lomboropa ola molomba.’ konopu naa leringi.)

¹⁰ Kanoko pora sikululie yu lombili andoli yetolo kelko ulkendo puringili.

¹¹ Kolea Makatalla ambo Maria Yesusi lombili andoli yetolo kumbi lelko puringili kinie akilipe ombalie Yesusi ono teringi kou kande kerepuluna kola tepa angilirimu. Kola tepa angilipelie kou kandena sukundu wake tepa kanorumu kinie ¹² mulu koleana angello talo wale pakoli kake teli talo pakokolo Yesusi ono ou lerimuna moloringili kanorumu. Te yunge penge ou lerimuna molopa, te yunge kimbu lerimuna molorumu.

¹³ Eltene yundu walsikulie: “Ambomo, nambemuna kola tekenoye?” niringili.

Yesusi lomboropa ola molorumu mele naa pilipelie yuni nimbendo: “Nanga Ailimu yu liku mengo puku nosingi koleamo na naa pilkiru.” nirimu. ¹⁴ Aku nimbelle yu topele topa kanorumu kinie yunge bulkundu Yesusi angilirimu kanorumu. Nakolo akumu Yesusi nimbe kanopa imbi naa sirimu.

¹⁵ Yuni nimbendo: “Ambomo, nu nae korokolie kola tekenoye?” nirimu.

Yesusi yu ‘ponie tapu yemo’ konopu lepalie Makatalla ambo Maria yuni nimbendo: “Yemo, nuni Yesusi mengo punu liemo nosinu koleamo na ningu siyo. Yu lipu membo pambo.” nirimu.

¹⁶ Yesusini yundu nimbendo: “Maria.” nirimu.

Yu angilirimuna ambomo kamu topele topa sumbi sipe kanopalie Juda yambomanga Ipuru ungu nimbelle “Raponai.”* nirimu. (Akumunge pulumu ‘Ungu Mane Silimu’.)

¹⁷ Yesusini nimbendo: “Na Tara molemona kelepo olando ou naa pundu kene na naa amboloyo. Nanga angenupilime molemelena puku enendo ningu sikulie ninindu: “Na kinie ene kinie olionga Lapa Pulu Yemo molemona kelepo olando pukuru.” nimu.” ni.” nirimu.

¹⁸ Kanu kinie Maria yu Yesusi lombili andolime moloringine pupe yu Ailimu* kanorumu mele kinie Ailimu yuni nirimu mele kinie pupe temane topa sirimu.

¹⁹ Yesusi lomboropa ola molorumu kanu walemo Juda yambomanga pulu pulu kongono wale lerimu kanumunge

ipupini lepa kolea kalá torumu kinie lombili andolimene Juda ye ailime* pipili kolkolie niringimuni, ene moloringi ulkemo lloko toko molangi Yesusi omba ene moloringine angilipe enendo nimbendo: “Ene konopu pe nipili molai.” nirimu. ²⁰ Aku nimbelle, ‘Na toringine kanokolie ‘Na sike enenga Ailimu omba angilkimu.’ ningu piliengi!’ nimbe yunge kitolo kinie wanguna kinie lipe ora sirimu. Ailimu kanokolie enene konopu paa aili teko siringi.

²¹ Yesusini enendo altopa nimbendo: “Ene konopu pe nipili molayo. Tarane na lipe mundurumu mele ene nane lipu mundukurula.” nirimu. ²² Aku nimbelle yuni ene moloringine kere mulumu popo topa ulsu mundupelie nimbendo: “Mini Kake Telimu enenga konopuna molopili lieyo. ²³ Enene yambo te ulu pulu keritambama ‘Omba manie pupili.’ níngi liemo kapola kanu ulu pulu keritambama omba manie pupe pora simbemo. Molo yambo tenga ulu pulu kerime ‘We pepili.’ níngi kinie kapola kanu yambomonga ulu pulu kerime we pembamo.” nirimu.*

²⁴ Yesusi lombili andolime moloringine Yesusi lomboropa ola molopalie ou orumu kinie enenga ye te naa molorumu. Kanu yemo Tomasi. (Yunge imbi te “Didimasi”* niringila.) Yu Yesusi lombili andoli ye rurepo akumanga tela. ²⁵ Ye lupemane “Ailimu ya omu kanomulu.” niringi kinie

yu ‘Kolo tongi.’ konopu lepalie nimbendo: “Nane mongone yunge kine pirimuni toringimu naa kanopo, akuna nanga ki sundumu suku naa mundupu, tolone wanguna toringine nanga kimu suku naa mundundu liemo ‘Yu lomboropa ola molomu.’ nimbu naa pilimbu, paa molo.” nirimu.

²⁶ Pe wale engaki omba purumu kinie Yesusi yunge lombili andolime altoko Tomasi pea ulkena suku moloringi. Ene ulke moloringimu kunema pali lloko toringi nakolo Yesusi omba ene moloringine angilipelie, “Ene konopu pe nipili molai.” nirimu. ²⁷ Nimbelle yuni Tomasindu nimbendo: “Nunge ki sundumuni nanga kimu simbi tonjikulie

kanoyo. Nanga wanguna nunge kimu sinio siku mundukulie kanoyo. Kanokolie na 'Lomboropa ola manda naa molomba.' ningu naa pilku, 'Sike lomboropa ola molomu.' ningu tondolo munduku pili!" nirimu.

²⁸ Tomasini yundu nimbendo: "Nanga Ailimu, nanga Pulu Yemo." nirimu.

²⁹ Kanu kinie Yesusini yundu nimbe sipelie nimbendo: "Na kanokolie 'Sike lomboropa ola molomu we molemo.' ningu pilkinu. Na naa kanokolie 'Yu sike lomboropa ola molorumu kinié we molemo.' ningu tondolo munduku pilingí yamboma ene malo."* nirimu.

³⁰ Yesusi lombili andolime kanoko molangi Yesusi yuni 'Pulu Yemone yu lipe mundurumuna omba molorumu, yu Pulu Yemo kinie tapu topa molopa kongono tenjirimu mele, lipe ora sirimu ulu tondolo aisili* terimu, kanu uluma pali i bokuna naa tondu, pokore mindi tondu. ³¹ Nakolo 'Yesusini enenga nimbe tenjirimunge ene alieli molko konjiku mindi pangi.' nimbu ' 'Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nimbe ou mako torumu yemo, pe Yesusi yu sike kanu ye nomi Kirasimu* orumu.' ningu pilku, 'Yu sike Pulu Yemonga Malo.' ningu pilingi!' nimbu i boku wallo kolte tondu. Kanu kinie ene sike aku siku ningu tondolo munduku pilingí kinie yuni ya ma koleana enenga nimbe tenjirimunge ene alieli molko konjiku mindi pungimu.**

21

¹ Pe Yesusi Nomu Tapiriasi 'aku nomumunge imbi te Gallilli kanumu, 'aku nomu kélona 'Ene yu altoko kanangi.' nimbe lombili andolime* moloringine orumu. Orumu kanoringi mele temanemo i sipe:

² Saimono Pita kinie, Tomasi (yunge imbi te Didimasi)* yu kinie, kolea Gallilli disiriki Kena taono ye Nataniele kinie, Seperi malo talo kinie,** lombili andoli ye talo lupe kinie, ene teluna maku toko moloringi.

³ Saimono Pitane Yesusi lombili andoli marendo nimbendo: "Na oma lipukuru." nirimu kinie

pilkulie "Olio pea pamolo." ningulie, nona andoli sipine ola puku, nomu ai suku singine puku oma lili walema ipulueli nona munduliku andoko kolea tan-gonjiringi nakolo oma te naa liringi.

⁴ Kanu kinie ena mundi wendo ombá terimu kinie Yesusi no kélona angilirimu nakolo lombili andolimene 'Yu Yesusi.' ningu kanoko imbi naa siringi.

⁵ Yesusini ene walsipelie nimbendo: "Nanga kangoma, oma mare língiye?" nirimu.

Enene pundu toko "Molo." niringi.

⁶ Yuni nimbendo: "Sipi kumbikundu angilkulie oma lili walemo ki umbukundu nona manie mundengi. Mare manda lingí." nirimu. Kanu kinie yuni nirimu mele teringi kinie oma paa aisili walena omba suku purumuna sipine ola lingí pereringi.

⁷ Aku terimuna kanopalie Yesusi yunge konopu monjirimu lombili andoli yemone* Pitando nimbendo: "Ne yemo Ailimu lepamo." nirimu. Yuni "Ne yemo Ailimu lepamo." nirimuna pilipelie Saimono Pita yunge wale pakoli ola pakorumumu kongono tembando kulupe nosirimumu kelepa lipe pakopa pukue topa nona manie pupe no lepa kélona ulsu purumu. ⁸ We lombili andolime sipine oma peke lepa perimu walemo kunduku mengo Pita lombili akiliku puringi. Ene no kélona nondoko pungí mele manda manjili wane anderete mita mele lerimuna manda puringi. ⁹ No kélona ulsu pukulie kanoringi kinie tepe te nomba perimuna oma mare kaloli perimu kanoko, pillawa kaloli mare lerimu kanoringi.

¹⁰ Yesusini enendo nimbendo: "Andi oma liku mengo okomelemanga mare mengo wai." nirimu.

¹¹ Kanu kinie Saimono Pita sipine ola pupe oma perimu walemo kundupe memba no kélona ulsu orumu. Oma walemo peke lerimu, oma walena sukundu wane anderete pipiti tere* oma paa ailime perimu nakolo wale sungu naa nirimu. ¹² Yesusini enendo nimbendo: "Langi ongo nai." nirimu. Lombili andolimene 'I yemo yu sike olionga

Ailimu.' ningu pilkulie enenga ye tene "Nu naeye?" nimbe lipe su sipe walsipe naa pilirimu. ¹³ Yesusi omba pillawa kalolime lipe ene moke tepa sipe, pe omama aku sipe lipe ene moke tepa sirimula.

¹⁴ Yesusi kolopa lomboropa ola molopalie ou wale talo 'Yu lomboropa ola we molio mele kanangi.' nimbe lipe ora sirimu mele* imu wale yepoko sipe terimu.

¹⁵ Langi nongo pora siringi kinie Yesusini Saimono Pitando nimbendo: "Jono malo Saimono, i yemane na konopu monjilimele mele maniendopa, nuni na konopu monjilino mele sike paa olandopaye?" nirimu.*

Pitane pundu topa nimbendo: "Ailimu, sike nane nu konopu monjilio kanoleno." nirimu.

Yesusini nimbendo: "Aku liemo nanga kongi sipisipi waloma** langi sinji." nirimu.

¹⁶ Yesusini altopa wale talo sipe nimbendo: "Jono malo Saimono, sike nuni na konopu monjilino molo molo?" nirimu.

Pitane pundu topo nimbendo: "Ailimu, sike nane nu konopu monjilio kanoleno." nirimu.

Yesusini nimbendo: "Aku liemo nu nanga kongi sipisipime tapu tenji." nirimu.

¹⁷ Wale yepoko sipe Yesusini Pitando nimbendo: "Jono malo Saimono, na konopu monjilino?" nirimu.

Yesusini wale yepoko sipe "Na konopu monjilino?" nimbe walsirimu mele pilipelie Pita konopu keru panjipelie nimbendo: "Ailimu, nu uluma pali kanoleno. Nane sike nu konopu monjilio nu kanoleno." nirimu.

Yesusini yundu nimbendo: "Aku liemo nuni nanga kongi sipisipime langi sinji." nirimu.

¹⁸ "Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Ou nu kango kinie molkolie nu nunu wambale panjiku, nu nunu tenga punindu konopuni pilkulie purunu, nakolo nu anda lelkolie nunge kitolo sinio sini kinie ye tene lupe nunge wambale panjinjipe, nu 'naa pumbu.' nini koleana memba pumbe." nirimu. ¹⁹ Yesusini i

ungu iku torumu akumu, Pulu Yemonga imbi ambolopa ola linjimbendo Pita tonge kolomba mele nirimu.* Aku nimbelle yuni Pitando "Na lombili oi." nirimu.**

²⁰ Pitane topele topa Yesusini konopu monjirimu lombili andolimu* kanorumu kinie akilipe elte lombili orumu. (Pitane kanorumu yemo yu ou Yesusi pea langi nongo moloringi kinie yu Yesusi molorumuna nondopa molopalie nimbendo: "Ailimu, olionga ye naene nu opa tuma lipe simbeye?" nirimu kanu yemo.)**

²¹ Pitane kanu yemo kanopalie Yesusi walsipelie nimbendo: "Ailimu, ne yemo nambe tembeye?" nirimu.

²² Yesusini pundu topa nimbendo: " 'Na kelepo yando ombondo yu ou konde molopili.' nindu liemo nunge kongonomoye? Nu na lombili oi." nirimu.

²³ Yesusini aku nirimuna pilkulie ungu te anju anju angenupilime ningu siringi mele i sipe: "I lombili andolimu kolou naa kolomba." niringi. Nakolo Yesusini "Yu naa kolomba." ni naa nirimu. " 'Na kelepo yando ombó kinie yu ou we konde molopili.' nindu liemo nunge kongonomoye?" nirimu.

²⁴ Kanu lombili andolimu yuni aku ulu wendo orumuma pali kanorumu mele nimbe sipe bokuna torumu. Kanu yemo olio pilimolo 'Yuni kanorumu mele nimbe silimomo paa sike nilimo.' nimbu pilimolo.

²⁵ Yesusini ulu aisili terimuma kepe. Ulu terimuma pali bokuna tolemelkanje i ma koleana si nilke boku akuma manda naa nosilimelkanje.

„Aku pea.“

**LIPE MUNDURUMU
YEMA
Yesusini “Nanga
Kongonomo Tenjipai.”
Nimbe Lipe Mundurumu
Yemanga Bokumu**

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ye kisene Yesusinge temanemo toringi-menga te LLuku. Pe LLukuni Yesusinge temanemo topa pora sipelie i bokumu torumu. Boku talo pea ye nomi Tiopillasi simbendo torumu (LLuku 1:1-4, Lipe Mundurumu Yema inie 1:1-2). Inie 1:1 paa kanani. Akuna boku ou torumu bokumunge “Yesusini pulu monjipe terimu mele torundu.” nirimu (Mako 1:1 mele). Aku liemo i bokuna molemo temanema Yesusinge temanemala, Yesusinge ungu-mala. Nakolo Yesusi mana molopalie terimu mele molo. Yesusini yu lombili andoli yema yunge tondolomo ‘ene simbu kinie nanga unguu ninjiku, nanga kongonomo tenjingi.’ nimbe yunge Minimu ene sirimu (1:3-9, 2:1-3). Yesusinge Minimu enenga konopuna molopa tondolo purumu kinie enene Jerusalleme sukundu Yesusinge unguu pulu monjiku ningu sinjikulie (2:1-8:1), pe kolea aisilinge anju anju ningu sinjiliku puringi. Pe Pollo kepe “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumula. Kanu yema Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yemane ulu mare aisili teringi. (Enenga imbimunge ungu pulu te boku ambolkonomonga alsena anjukundu “1. aposel” molemo.) Pita kinie Pollo-tonlonga temane aisili molemo. Pitanga temanema 1:15-5:11,29-32, 8:14-25, 9:32-11:18, 12:1-19 molopa, Pollonga temanema 7:58 pulu monjipe nimbe, 28:31 nimbe pora silimo. Nakolo kamu koloringili mele naa nimbe silimo.

Ou Juda yambomane mindi unguu pilku Kirasinge yamboma moloringi. Nakolo pe Juda yambo aisilini “Ungumu naa pilimulu.” niringi kinie Juda yambo naa molko yambo lupe moloringime ningu siringi kinie ene aisili “Sike.”

ningu tondolo munduku pilku Kirasinge yamboma moloringi. Yesusi Kirasi yunge yambo talapemo wendo wendo oringi mele i bokuna molemo (1:15, 2:41,47, 8:1,4-8,26-40, pe aisilila).

Temane mare LLukuni we pilipelie boku torumunje. Nakolo wale mare yu yuyu Pollo kinie andopa kanopalie torumula. (Yu pea andoringi kinie “Olio i sipu sipu terimulu.” nimbe boku torumu mele 16:10-17, 20:5-21:18, 27:1-28:16 molemo. Pil-limono 23-24, Kollosi 4:10-17 kananila.)

Ungu pulu mare boku ambolkonomonga alsena anjukundu “8. bilip”, “2. arapela lain”, “14. Grik” mimi siku kanani.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Ye Aili Tiopillasi, Yesusini pulu monjipe uluma tepa yamboma ungu mane sipe terimu mele ou boku tenga torundu kanumu.* ² Ou uluma pulu monjipe telipe pupelie, pe yandopa ‘Kelepo mulu koleana altopo nondopo pumbu.’ nimbe pilipelie nirimumuni, “Nanga kongono tenjipai.” nimbe mako topa lipe mundurumu yema,* Mini Kake Telimu yu kinie molopa** lipe taponjirimuna Yesusini enendo “Ene i siku i siku teangi.” nimbe ungu mane sirimu.*** ³ Yesusi yu mindili nomba kolopa lomboropa ola molopalie nirimumuni, yu ‘Lombili andolime na paa sike lomboropo ola molondu mele kanangi.’ nimbe ene moloringine yu pupe ene kanoko molangi ulu mare terimu. Yu walse walse nimbe ene moloringine omba mona molopa, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa kolea nokolemo nokomba mele* ene nimbe sirimu. Aku sipe tepa molopili wale paono talo omba purumu.

⁴ Walse ene kinie molopalie Yesusi yuni nimbendo: “Ene ou kolea aili Jerusalleme munduku naa keleangi. Ou Tarane “Simbu.” nirimu Minimu ‘Ou opili pe pamili.’ ningu inie we nokoko molangi. Akumu nane ene ou nimbu sirindu piliringi kanumu.* ⁵ Nane enendo ou nimbundu: “Jonone yamboma no linjirimu liringi nakolo wale aisili omba naa pupili ene nanga yamboma Pulu Yemone Mini Kake Telimu simbe lingi.” nirindu kanumu.” nirimu.*

6 Kanu kinie Yesusi lombili andolime yu kinie maku toko molkolie niringimuni, enene Yesusindu ningindu: "Ailimu,* kinié walemonga nuni "Isirele yamboma altoko eneno molangi, Romo gapomano manie pupili, eneno gapomano liengi, na enenga ye nomi kingimu molopo ene nokambo." nininje?" ningu walsiku piliringi.

7 Yuni enendo nimbendo: "Tarane ulu lupe lupe "Tembo." nimbe mako tolemo walema kinie melema inge teli walema kinie enenga kongono molo.* Tarane uluma temba walema Tara yuyu akuma pilipe molemo. 8 Nakolo ene molongena Mini Kake Telimu ombalie 'Ene tondolo pupili molangi.' nimbé. Kanu kinie pe ene tondolo pupili molkolie kolea aili Jerusalleme kinie, kolea Judia disiriki lemo taonona kinie kolea kangama pali kinie, kolea Sameria* disiriki lemo koleama pali kinie, kelko ma koleama pali kinie yambomando enene na terindu mele kepe "Tembo." nirindu mele kepe kanoko piliringi mele ningu siliku pungí." nirimu.

9 Yuni aku sipe nimbe molopalie, ene kanoko molangi yu ma koleamo mundupe kelepa muluna olando purumu kinie kupe te omba yu pipi sirimu, pe altoko naa kanoringi. 10 Yu ola pumbe purumu kinie ene olando siku nemo nemo ningu kanoko angiliringi kinie ene angiliringine ye talo mulu wambale kake pakokolo tamburembu ongo angilkululie niringilimuni, 11 eltene enendo ningilindu: "Kolea Gallilli yema, ene muluna olando siku nambemuna kanoko angilkimiliye? I Yesusi, Pulu Yemone kinié mulu koleana olando likimu yemo, yu kinié pukumu kanokomele mele pe walse aku sipe kelepa manie ombá." niringili.

12 Kanu kinie ene ma pangi Unju Ollipi Poniemo munduku kelko Jerusallendo kelko yando oringi. Aku ma pangimu kinie kolea aili Jerusalleme, kinie paa nondopa mele lerimu, aulke ponjilimu, Juda yamboma koro moloringi, wale Sambatemonga* Isirele yamboma andoringi aku mele.

13 Yesusi mulu koleana olando purumu kinie yu lombili andolime Jerusallendo yando ongo suku pukulie niringimuni, ulkena puku ulke olakondo peringine ola puringi. Akuna peringi yemanga imbime i sipe: Pita keme Jono keme Jemisi keme Enderu keme, Pillipu Tomasitolo kinie, Batollomiu Mateyutolo kinie, Alapiasi malo Jemisi keme "Olio Isirele yamboma oliolio gapomano molamili." ningu karaye teringi talape 'Sellote' nili ye Saimono keme elte kinie, Jemisi malo Judasi yu kinie, aku ye rureponga yepoko aku ulkena peringi.* 14 Kanuna ene pali liku maku toko, konopu teluna pupili Pulu Yemo kinie ungu ningu mindi moloringi. Ambo mare kinie Yesusinge anumu Maria kinie Yesusinge angenupili kinie akuma pea pali Pulu Yemo kinie ungu ningu moloringi.

15 Kanu walemanga Yesusinge lombili andoli yambo wane anderete tuwendi* moloringi kinie Pitane ola angilipe enendo nimbendo: 16 "Angokeme, Mini Kake Telimuni ye nomi kingi, Depisinge kere punduna pe wendo ombá mele nirimu yuni bokuna torumu mele yu paa sike aku sipe wendo ombámondo nirimu. Akumu paa sike wendo orumu. Kanu ungumu Judasini Yesusi yu opa touma lipe simbe Depisini ou nirimu kanu ungumunge pulumu talko wendo orumu.* 17 Judasi olio kinie pea molopo kongono pea tepo molorumulu kanumu. Akumunge ye te yunge kolo wangopa molopili" nirimu.

18 (Aku ye Judasi yu tepa kenjirimumunge kou siringi kanumuni ma te topo topa lirimu kinie* yu mana manie topa mundupe yunge olomo suku nimbe yunge oloma pali wendo omba purumu. 19 Pe Jerusalleme moloringi yamboma pali Judasi aku terimu pilkulie enenga umbu unguna kanu koleamo imbi lelko 'Akeltama' niringi. 'Akeltama' akumunge pulumu 'Meme Ondo Lenjili Mamo'.)

20 "I ungu wendo ombá nirimu Depisini bokuna torumu ungumu Konana bokuna molemo mele i sipe:

'Yunge ulkemo we angilipili,

Akuna yambo te naa peangi.*
nimbe molemo kanumu. Konana tene i
sipe nikimula:

'Yambo te yunge kongonomo kolo wan-
gopa tepili.'**

nimbe molemo kanumu.

²¹⁻²² "Kapola, i ungotolonga te ou kamu talko wendo orumu, kinié te kamu wendo opili teamili. Ou olio ye engaki rurepo molorumulu i nikirumunge te manie purumumunge kolo wangopo te mako tamili. I ye mako tomolomo yu i sipe ye te molopili: Ou Jonone pulu monjipe yambo no linjirimu mele kepe, pe kelepa yandopa yandopa Yesusini uluma tepa unguma nimbe molopalie, yu olio mundupe kelepa mulu koleana olando purumu mele kepe, aku uluma pali wendo orumu mele, olio kinie tapu topa andopa kanorumu ye te mako tamili. Kanu yemo yuni Yesusi lomboropa ola molorumu mele kanorumumunge olio pea manda andopo nimbu simulú." nirimu.

²³ Pitane aku nirimu kinie pilkulie enene ye talo mako toringi. Ye tenga imbi Josepo, kanumundu 'Basipasi' niringila, (yunge imbi te 'Jasitasi' niringila;) ye te Matayasi. ²⁴⁻²⁵ Aku yetolo mako tokolie Pulu Yemo walsikulierie ningindu: "Ailimu, nu yambomanga pali konopuna kanoleno kene Yesusini "Nanga kongono tenjipai." nimbe lipe mundurumu ye rureponga kongonomo Judasi mundupe kelepa yunge koleando purumu, kanu kongonomo Judasi yu kolo wangopa temba ye te nuni i yetolonga te mako tonumu olio liku ora si." niringi.

²⁶ Kanu kinie pepá gomo talonga yetolonga imbitolo toko manie mundukulierie mingimu ambolko lope lope tenjikulierie wendo liringi kinie Matayasinge imbimu wendo orumu, kinie "Yesusini ou lipe mundurumu ye rureponga yepoko kinie pea kongono tapu toko teangi." niringi. Kanu kinie kanu lipe mundurumu yema altoko engaki rurepo moloringi.

2

¹ Yesusi kolorumu koro yepoko pakara omba purumu kinie, Juda yamboma

mako toko Pulu Yemo kinie ulu te teringi wale 'Pendikosi' nilimu* wendo orumu. Aku walemonga Yesusi lombili andoli yamboma kolea teluna maku toko moloringi. ² Walsikale ungu te, poporome aili ungu nilimo mele, muluna ola manie orumu, kanu melemo ulkena moloringi yambomane pali piliringi. ³ Melema, tepe alimbelu mele, wendo orumu kanoringi, aku melema pupe yambomanga pali pengena telu telu nimbe pupe molorumu. ⁴ Kanu kinie Mini Kake Telimu Yesusi lombili andoli yambomanga konopuna sukundu omba molopa kapola terimu. Kanu kinie Minimuni ene yu mele mele ambolopa 'Umbu ungu lupe lupe kerena niengi.' nirimu kinie ene umbu ungu ou naa niringi lupe lupema pulu monjiku ningi niringi.

⁵ Juda yambo mare ou ongo kolea aili Jerusalleme maku toko moloringi kinie aku ulumu wendo orumu. Ene Pulu Yemonga ungu pilili yamboma. Ene ma koleana yambo lupe lupema pea pali molkolie kanu yamboma munduku kelko Jerusalleme sukundu oringi. ⁶ Kanu poporome aili mele ungumu pilkulie kanu yamboma maku tokolie enenga umbu ungu lupe lupema Yesusi lombili andolimene niringi pilkulie ene konopu aisili liku munduringi. ⁷ Ene suru ningu konopu aisili lelkolie ningindu:

"A, i yamboma umbu ungu lupe lupe nikimilime ene kolea Gallilli disiriki yamboma mindinje? Gallilli yambomane ungu telumu mindi nilimele kanumu., ⁸ Pe kinié olionga ya yu mele mele umbu ungu lupe lupe nilimoloma nambe teko pilkulie nikimiline olio pilkimuluye?

⁹⁻¹¹ "Olio kolea Patia kinie, kolea Midia kinie, kolea Illame kinie, kolea Mesipotemia kinie, kolea Judia kinie, kolea Kapadosia kinie, kolea Pondasi kinie, kolea Esia kinie, kolea Pirisia kinie, kolea Pambillia kinie, kolea Isipi kinie, kolea LLipia* sukundu Sairini nondopa lemo koleama kinie, kolea aili Romo kinie, kolea Kiriti kinie kolea Arepia kinie, aku kolea lupe lupemanga pali molopo ómulu yamboma molemolo. Olio Juda yamboma kinie yambo lupe molopo Juda

yambomanga ulu pulu alowa tepo tele-
molo yamboma kinie, olio yu mele mele
olionga umbu ungumane Pulu Yemone
ulu tondoloma telemo ulumando nikimili
pilkimulu.” niringi.

¹² Ene suru ningulie ‘Pilipu sunduku-
mulunje?’ ningu pilkulie, anju yando
kerepali ningulie “Imunge ulu pulumu
nambolkamoye?” niringi. ¹³ Nakolo
yambo marene ungu taka tonjikulie
ningindu: “I yema no tondolo nongolie
kekelepa tokomele.” niringi.

¹⁴ Kanu kinie Pita, ‘Jesusini lipé
mundurumu ye, rureponga yepoko
wema kinie pea ola angilkulie yam-
bomando tondolo mundupe nimbendo:
“Olionga Judia yamboma kinie, ene
Jerusallemé molemele yamboma kinie,
i wendo okomo tekemolo ulumunge
pulumu ene nimbu siembo, mimi siku
komu tenjiku piliengi!” nirimu. ¹⁵ “‘Olio
kekelepa tokomolo.’ ningu pilkimili
akumu molo. Kinié ipulué ou nani
killoko mindi, aku kinie yamboma no naa
nolemele kanumu. ¹⁶ Kinié wendo okomo
ulumundu Pulu Yemone ungu umbu
tonjirimuma pilipe yamboma nimbe
sirimu ye* Joelene pé wendo ombá mele
ou nirimu. Yuni nirimu mele i sipe:

¹⁷ “Pulu Yemone* nimbendo:

“Kolea pora nimbé walema wendo ombá
kinie
nane nanga Minimu yamboma pali
simbu.

Kanu kinie enenga lemenali marenalini
nanga ungu umbu tonjimbuma pilku
yamboma ningu siku,
enenga ye andamane uru kumbu teko,
enenga ye kangoma ongo angilili none
temba

kumbikere lipé pinjimbe uluma kanonge.

¹⁸ Nanga kendemande ambo yema kepe
nanga Minimu simbu kinie nanga ungu
umbu

tonjimbuma pilku yamboma ningu singí.

¹⁹⁻²⁰ Ailimunge wale ailimu ou wendo naa
opili

nane muluna ola kinie mana manie kinie
‘walema pora nimbé,’ lipé ora simbe ulu
tondoloma*

‘Ene kanangi.’ nimbu tembo.

‘Mana meme kinie tepe kinie ikilie aili
kinie,

aku ulu tondoloma tepili.’ nimbú.

‘Muluna enamo sumbulu topa olimu
meme tepili.’ nimbula.

²¹ Kanu kinie Ailimunge wale ailimu
kamu wendo ombá kinie yambomane isili
ou

Ailimunge imbi lelko* walsingí yamboma
nane lipu taponjipu

mindili nolemelka aulkena wendo lipu

na kinie molko konjingí aulkena

lipu monjimbu.” nimbe**

Pulu Yemone nimu.”****

nimbe Joelene nirimu.

²² “Ene Isirele Yamboma, ene i ungu
nimbú tekeromo pilieyo. ‘Kolea Nasarete
ye Yesusi ‘Yu sike Pulu Yemone mako
topa lipé mundurumu.’ ningu kanangi.’
nimbe Pulu Yemone yu lipé taponjirimu
kinie ene moloringine yamboma lipé ora
sirimu ulu tondoloma terimu. Akumu ene
kanoko piliringi. ²³ Enene kanu yemo
kinie pé tenge mele Pulu Yemone ou
pilipe molorumu. Pulu Yemone ‘I sipe
wendo opili.’ nimbe pilipelié i yemo ene
Juda Yamboma sirimu kinie ‘Teko ken-
jiringi yambomane olio liku taponjiku yu
tangi.’ ningu ene siringi, enene ‘Yu kolop-
ili.’ ningu unju perana pirimuni toko
uku toko panjiringi kolorumu.* ²⁴ ‘Aku
teringi,’ nakolo Pulu Yemone ‘Yu kamu
mana naa pepili.’ nimbe topa mak-
injirimu. Kololi ulu pulumuni yu ka
sipe kamu manda naa ambolombamonga
mindili nongo kolemele mindilimenga
pali Pulu Yemo yuni yu lipé taponjipe
wendo linjirimu.

²⁵ “Depisi yuni kepe yu i yemo pé temba
mele ou ungu te nirimu mele i sipe:

“Ailimu nanga kumbikerena

alieli molorumu kanorundu.

Yu na lipé taponjimbendo

nanga ki umbukundu molemomonga

meltene umbuni na manda naa simbe.

²⁶⁻²⁷ Akumunge na kamele akopo molopo,
nanga kerena konopu sipu unguma nilio.

Nuni nanga minimu yambo kolko
pulimele koleana

munduku naa kelko, nunge Ye Kake Teli
onomo

'We purupili.' naa nini akumunge pilipulie,
'Nanga kangimu kinie minimu kinie na mele peangamo limbu.' nimbu nokopo molio.

²⁸ Nuni na konde molopo mindi pumbu aulkemo liku ora sirinu, nu na kinie tapu toko molonimunge na konopu aisili simbu.**
nimbe Depisini aku sipe nirimu.

²⁹ "Angokeme, i ungumu sike nikiru. Olionga anda kolepa Depisi koronga ou kolorumu ono teringi, yunge ono koleamo olionga koleana lerimu lemo. Aku liemo yuni 'Nunge Ye Kake Teli onomo 'We purupili.' ni naa nini.' nirimumu yu yuyundu naa nirimu lemo. ³⁰ Nakolo yu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu yemo molopalie, Pulu Yemone "Nuni kalko lini ye te nu kolo wangopa ye nomi kingimu molomba.** nimbelle "Paa sike aku tembo." nimbe tondolo mundupe nirimu mele pilirimu. ³¹ Depisi yu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu yemo molopa, pe wendo ombá mele ou pilipelie nimbendo: 'Pulu Yemone yunge minimu yambo kolko pulimele koleana mundupe naa kelepá, yunge onomo naa purumbe.**' nirimu akumu Pulu Yemone mako topa lipe mundurumu ye nomi Kirasimu** kolopalie kelepá lomboropa ola molombamondo nirimu. ³² Pulu Yemone i ye Yesusi sike topa makinjirimu, akumu olio kanorumulu mele nikimulu.

³³ "Topa makinjipelie yunge ki umbukundu lipe monjirimu. Akuna molopalie Lapane ou "Simbu." nirimu Mini Kake Telimu yu sirimu, lipelie, kinié yando sikimu. Kinié kanoko pilkimilimu yuni sikimumu kanoko pilkimili. ³⁴⁻³⁵ Depisi mulu koleana olando naa purumu nakolo yuni nimbendo:

"Aili yu Pulu Yemo Yawene, nanga Ailimundu nimbendo:

" 'Nunge opa tuma nuni nokani.' nimbu, pe ene topo manie mundunjimbu kene isili ou nu yu na kinie pea tapu topolo

ye nomitolo molopolo melema nokambili, nanga ki umbukundu ongo molani." nirimu.**
nimbe Depisini nirimu.

³⁶ "Akumunge Isirele yamboma ene pali i siku piliengi: I ye Yesusi enene unju perana toko uku toringimu Pulu Yemone "Yu Ye Ailimu kinie, yu 'Yamboma nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbu mako torundu ye nomi Kirasimu molopili." nirimu yemo molemo." nimbe Pitane nirimu.

³⁷ Pitane enene aku siku teringi mele nirimu ungumu pilkulie yamboma mini wale mundukulie enene Pita kinie Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu ye* wema kinie enendo ningindu: "Angokeme, kinié olio nambe teamiliye?" niringi.

³⁸ Pitane enendo nimbendo: "Ene 'Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime kanopa konde tenjipili.' ningu teko kenjilimele mele pilku keru pilku, konopu alowa teko, 'Na Yesusi Kirasinge yambomo molambo.' ningu* no liengi. Aku tenge kinie Pulu Yemone Mini Kake Telimu ene we simbe lingila. ³⁹ Pulu Yemone 'Mini Kake Telimu simbu.' nirimu akumu ene kinie enene kalko lingi yamboma kinie yambo kolea sulumanga molemele molongema kinie enendo pali nirimu. Ailimu olionga Pulu Yemo yuni ' 'Nanga yamboma molangi wai.' nimbú yamboma pali Mini Kake Telimu simbu.' nirimu." nimbe Pitane nirimu.

⁴⁰ Pitane ungu lupe lupe aisili tondolo mundupe ene lepi lepi topalie nimbendo: "Ya mana yambo molko kenjilimelemenga Pulu Yemone ene mongo simbe tekemo kene yuni 'Olio mongo naa sipili.' ningu, pilku konjiku molai." nirimu.

⁴¹ Kanu kinie Pitane nirimu ungumu pilku liringi yamboma no liringi. Kanu walemonga Yesusinge ungumu 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi yambo talapemonga sukundu yambo tere tausini mele* olandopa purumu. ⁴² Kanu kinie ungumu pilku liku no liringi yamboma Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yemane ungu mane siringime pilku, angenupili kinie

teluna kapola kapola molko, pea tapu toko langi nongo,* Pulu Yemo kinie ungu ningu moloringi.

⁴³ Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema Pulu Yemone lipe taponjirimuna lipe ora sirimu ulu tondoloma teringimunge* kanokolie yamboma pali pipili koloringi. ⁴⁴ ‘Yesusi yu sike ,Pulu Yemone “Lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.’, ningu tondolo munduku piliringi* yamboma pali teluna molko, enenga melema eneno yu mele mele naa nosiku, ‘Olionga pea’ ningu nosiku moloringi. ⁴⁵ Enenga ma kinie mele nosiringime makete teko kou liku mele molo torumu yamboma kou make teko siringi.* ⁴⁶ Alieli ,Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena puku maku toko, enenga ulkemanga pali pea andoko ‘Langi pea namili.’ ningu, konopu peanga pepili konopu siku langi nongo, ⁴⁷ Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjiku, moloringi. Yambomane pali ene kanoko peanga kanoringi.* Ulu pulu keru kanoko keru kanoko konopu alowa teko Yesusindu “Mindili nolka aulkena naa pambo kene liku taponji.”** niringi yamboma Ailimuni ‘Yunge yamboma molangi.’ nimbe taki taki sukundu sukundu lirimu.***

3

¹ Yamboma ,Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena ena tere killoko Pulu Yemo kinie alieli ungu niringi mele walse Pita kinie Jonotolo kanu enamonga Pulu Yemo kinie ungu ningilindu puringili. ² Kimbu keru lerimu ye te akuna molorumu. Anumuni merimu kinie kimbu keru lelimu merimu. ‘Yu yambo ongo ulke tembelena sukundu pungime mawa tepa “Kou mone siei.” nipili.’ ningu alieli mengo ongo ulke tembele kerepulu te ‘Paa Peanga’ ningu imbi leringine monjiringi. ³ Yu akuna molopili Pita Jonotolo ongo ulke tembelena sukundu pungili puringili kinie yuni elte mawa tepa “Kou mare siele.” nirimu. ⁴ Pita kinie Jonotolone yu nemo nemo ningu kanokololie Pitane

nimbendo: “Nuni olto kanoi.” nirimu. ⁵ Kanu kinie ‘Kou singilindu nikimbili.’ konopu lepalie elte kanorumu.

⁶ Kanu kinie Pitane nimbendo: “Na kou telu kepe paa naa mendu nakolo melte mekeromo nu siembo. Akumu kolea kanga Nasarete Ye* Yesusi Kirasinge tondolomone** ‘Nu ola angilku andoi.’ nikiru.” nirimu. ⁷ Aku nimbelle yunge ki umbukundu ambolopa lipe ola anjirimu kinie walsikale yunge kimbutolo enge nirimu. ⁸ Yu pukue topa ola pupe ola angilipe pulu monjipe andopa molorumu. Aku tepalie yetolo kinie pea tapu toko ulke tembelena sukundu puringi. Yu kimbu kambilipe pukue tolipse Pulu Yemo kapi nilipe sukundu purumu.

⁹ Yu kimbu kambilipe Pulu Yemo kapi nilipe orumu yambomane pali kanoringi. ¹⁰ Enene kanokolie, ‘Yu alieli ulke tembele kerepulu ‘Paa Peangamo’ niline manie molopa kou mawa telemo ye kanumu okomo lemo.’ ningu kanoko pungu pungu ningu mini wale munduringi.

¹¹ Kimbu keru lerimu yemo ola angilipe Pita Jonotolo ambolorumu kinie kanokolie yamboma pali mini wale munduku lkisiku ongo ulke tembelena ‘Sollomononga’ ningu ulke kerepulu takoko yando liringine Pita Jonotolo kinie kimbu keru lerimu yemo kinie moloringine ene ongo maku toringi.* ¹² Aku teringi kinie Pitane kanopalie enendo nimbendo:

“Isirele yamboma, nambemuna i ulu wendo okomomo kanoko konopu aisili liku mundukumiliye? Nambemuna enene olto nemo nemo ningu kanokomel-eye? Oltone oltonga tondolo tene “I yemo ola angilipe pupili.” ningili konopu lekemeleye? Paa molo. Molo oltone Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo ulu pulu telembolomone i yemo teko konde lingili konopu lekemeleye? Paa molola. ¹³ Eporayamo keme Aisake keme Jekopo keme olionga anda kolepalimene “Olionga Pulu Yemo.” ningu popo toringi Pulu Yemo, yuni yunge kendemande Yesusinge imbi ambolopa ola linjirimu. Aku yemo ene Isirele yambomane “Yu tangi.” ningu yu Romo gapomano yema

liku siringi. Kanu kinie Romo ye nomi Paillatene “Yu ulu te temu nimbu naa kanokoro. Yu pupili.” nirimu nakolo enene “Yu tangi.” ningu liku bulu siringi. ¹⁴ Ye Kake Tapa Sumbi Nilimu liku bulu siku, “Yu kolopili tangi.” ningu, yamboma topa konjili ye Barapasi ka ulkena “‘Kolo wangopa wendo pupili.’ ni.” niringi. ¹⁵ Konde mololi ulumunge pulu yemo toko konjiringi nakolo Pulu Yemone yambo ono koleana topa makinjirimu. Oltone aku terimu mele kanorumbulu. ¹⁶ ‘Yesusini manda lipe taponjimbe.’ nimbu tondolo mundupu pilimbulumunge i ye ene kanoko imbi silimele yemo konde pukumu. ‘Yesusi kinie tondolo pelemo.’ nimbu pilipu yu imbi lepo walsipulu, yuni i yemo manda ‘Konde pupili.’ nimbé.’ nimbu tondolo mundupu pilimbulumunge i yemo konde pumu mele enene kanokomele.

¹⁷ “Sike, angokeme, ene kinie enenga nokoli yema kinie pilku sundukulie Yesusi toringi. ¹⁸ Nakolo talko wendo orumu mele ou Pulu Yemone ‘Wendo opili.’ nirimu mele wendo orumu. Yuni pe wendo ombá mele yunge ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemando nimbendo: “Nane ene nokopa konjimbe ye te mako topo lipu mundumbu ye nomi Kirasimu* mindili nombá.” nirimu kanu mele ene nanga ungumu pilkimilimene paa sike talko teringi wendo orumu.**

¹⁹ “Akumunge, kinié teko kenjiringi mele pilku keru pilku konopu alowa teko, Pulu Yemo molemona wangi. ‘Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime kamu mundupe kelenjipili.’ ningu aku teangi. Aku tenge kinie Ailimuni* ene konopu pe nimbe enge nipili molonge walema sipe, ²⁰ ene molongena yuni “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu ene simbe. Simbe ye akumu Yesusi.

²¹ “Pulu Yemone ‘Melema pali konde pupili.’ nimbé walemo wendo ombámonga kinié isili ou Yesusi yu mulu koleana nokopa molemo. Ou Pulu Yemone aku sipe nimbe panjirimu mele yunge ungu umbu tonjirimuma piliringi

ye kake telimene aku siku yando ningu siringi kanumu.* ²² Akumunge Mosisini nimbendo:

“Ailimu enenga Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipu ene nimbu silio yemo molio mele pe enenga ye te na mele ‘Pulu Yemone ungu umbu tonjimbema pilipe nimbe simbe ye te molopili.’ nimbe mako tomba. Aku ye ombámo yuni nimbé mele ene paa pilku liengi.

²³ Aku yemonga ungumu naa pilingí yamboma Pulu Yemo yunge talapena ‘Naa molangi.’ nimbe Pulu Yemo yuni ene topa konjimbe.”* nimbe Mosisini nirimu.

²⁴ “Kinié wendo okomo akumu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane pali ungu ningu siringi mele kinié wendo okomo. Ye Samuele kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu yandopa yandopa moloringi ye wemane pali aku siku niringi. ²⁵ Pe kinié Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane ou wendo ombá niringi unguma kinie wendo okomomo ‘Enenga.’ nimbe wendo okomo. Ou enenga anda kolepalime kinie Pulu Yemone nimbe panjipe mi lerimu ungumu* kinie ‘Enenga.’ nimbe wendo okomo. Pulu Yemo yuni enenga ou pulu pulu anda kolepa Eporayamondo nimbendo:

“Nuni kalko lini ye tene tembamonga mana yamboma pali molko konjingi.”** nirimu. ²⁶ Pulu Yemone yunge kendemande yemo mana manie lipe mundumbendo ‘Ene Juda yamboma lipe taponjipili.’ nimbe ‘Ene Juda yamboma teko kenjilimele uluma kanoko keru kanoko munduku keleangi. Ene yu mele mele konopu alowa tenjipili.’ nimbe ene molongine yunge kendemande yemo yu ou kumbi lepa* lipe mundumu. ‘Kanu yemone ene aku sipe sewe anjipili.’ nimbe Pulu Yemone aku terimu.” nimbe Pitane nirimu.

4

1 Pita Jonotolo yamboma ungu ningu sikulu molangili Pulu Yemo popo tonjiringi yema kinie, ulke tembele nokoringi ele yemanga nokoli yemo kinie, Sadusi tapu yema* kinie, kanu Juda yambomanga ye ailime elte ungu ningu siku moloringiline oringi. 2 Eltene Yesusi ono koleana lomboropa ola molorumu mele ningu sikulu yu aku terimu mele yamboma pali lomboroko ola molonge mele ningu sirngili pilkulie ene mumindili koloringi. 3 Enene elte ka siku, 'Kinié ipu lemu kene opali kote tenjemili.' ningu elte liku ka ulkena panjiringi. 4 Nakolo ungu niringili piliringi yambomanga aisili 'Sike nikimbili. 'Yesusi yu paa sike ye nomi Kirasimu,' ningu tondolo munduku piliringi.* Kanu kinie ou 'Sike' ningu tondolo munduku piliringi yema kinie pe tondolo munduku piliringi yema kinie lipe tere lepa pape tausini mele moloringi.

5 Opalikundu ye ailime kinie tapu yema kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sirngi yema kinie* kolea aili Jerusalleme maku toringi. 6 Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olan-dopa* ou molorumu ye Anasi kinie pe yunge kolo wangopa aku sipe molorumu ye Kayapasitolo, elte kinie, 'Jono' nili ye te kinie, Allekesanda kinie, Anasi yunge pulu lerimu ye mare kinie, ene pea maku toringi. 7 Maku tokolie niringimuni Pita Jonotolo kote tenjingindu enenga kumbik-erena liku ola anjiku walsikulie ningindu: "Elte kinie nambolka engemo pelemo, molo naenga imbimunge walsikulie el-tene kanu ulu tondolomo tengiliye?" ningu walsiringi.

8 Kanu kinie Mini Kake Telimu Pitanga konopuna pupe molopa kapola terimu kinie Pitane enendo nimbendo: "Ene Juda ye ailime kinie, tapu yema kinie, 9 enene olto walsikimilimu, oltone ye kimbu keru lelimu kondo kolopo lipu taponjimbulumunge walsikimili konopu lekero. Akumu nambe tepa konde pumu konopu lelkolie walsikimilinje? 10 Aku liemo ene kote pilkimili Isirele yema kinie enenga yamboma pali i ungumu

piliei! Kolea kanga Nasarete ye Yesusi Kirasi, enene unju perana uku toko panjiringi, Pulu Yemone topa makinjirimu, kanu ye Yesusinge engemone yunge imbi lepo 'Konde pui.' nímbulu kinie, i yemo konde pupe enenga kumbikerena angilkimu ene kanokomele. 11 Konana te tokolie ungu iku toko niringi mele i sipe: 'Ulke takoringi yemane

kanoko keru kanoringi toko ele teringi kou kanumu

kinié kelepa ulke simu mele

ulke enge sirngili kou aili peangamo.*

niringi kanu koumu yu. Kanu koumu ele teringi yema ene Isirele yema. 12 Yambo tene lupe olio manda naa lipe taponjimbe. Ma koleamanga pali yambo tene lupe 'Olio lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe, molopo konjimulú aulkena lipe monjipili.' nimbu imbi lepo walsimulú yambo te lupe molo. 'Yesusi Kirasi yuyu mindi.'" nirimu.*

13 Pita Jonotolo pipili naa kolkolo unguma sumbi siku niringili kanoko, elte sukuli naa tekolo we umbu yetolo moloringili kanokolie ene konopu aisili liku mundukulie, 'I yetolo ou Yesusi pea tapu toko andoringili yetolo lep-amo.' ningu piliringi. 14 Nakolo ye konde purumu kanumu elte pea tapu toko angiliringi kanokolie ene ungu te manda pundu toko naa niringi. 15 Akumunge "Elte kanjollo* ulkena pena pale." niringi pena puringili kinie ene eneno kerepali ningulie ningindu: 16 "I yetolo olio nambe teamiliye? Eltene 'Pulu Yemo kinie tapu toko molemele mele, lipe ora silimo ulu tondolo* paa peanga te tengili Jerusalleme molemele yambomane pali pilku kanongi ulumu olione "Naa tengili." nimbu manda aki naa tomolo. 17 Nakolo i ungu nikimbilimu koleamanga pali niliku pungí pilingí kinie kapola naa temba kene "Kelko i ye 'Yesusi, nge temanemo yamboma toko siku yunge ungumu koleamanga anju anju naa niengili!* Níngili liemo 'Elte mongo liengili.' nimulú." nimbu "Molo" niemili." niringi.

18 Aku siku ningu panjikulie, "Elte wale." ningulie eltendo ningindu: "Paa

ungu wallo kolte kepe, Yesusinge temanemo tokolo yamboma ungu mane naa siele! Molo!" niringi.*

¹⁹ Nakolo Pita Jonotolo eltene enendo pundu toko ningilindu: "Pulu Yemone olto "Teale." nilimo mele mundupu kelepo, enene "Teale." nikimili mele tembulu liemo Pulu Yemone kanopa peanga kanombanje? Ene eneno pilieme!
²⁰ Nakolo olto ulu kanorumbulu mele kepe pilirimbulu mele kepe oltonga keremo pipi manda naa simbulú." niringili.

²¹ Enene elte altoko tondolo munduku ningu pipili konjikulie "Elte pale." niringi. Eltene ulu tondolo teringili mele yambomane pali kanokolie, Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjiringine ene kanokolie elte mongo singi aulke te koroko keleringi. ²² „Ulu te, lipe ora sirimu ulu tondolomone teko konde liringili ye kanumu yunge ponie tu paono omba purumu.

²³ Pita Jonotolo "Wendo pale." niringi kinie eltenga yamboma moloringine sumbi siku pukululie, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie* kanu yemane eltendo niringi mele eltenga Yesusinge ungumu pilili yamboma temane toko siringili. ²⁴ Niringili mele pilkulie ene liku tere lelko molko Pulu Yemo kinie ungu ningulie ningindu: "Ye Aili Tondolo Olandopamo, nuni mulumu kepe mamoma kepe nomu kusamo kepe mele lemoma pali terinu. ²⁵ Nuni ungu te ninindu nunge Minimuni olionga anda kolepa, nunge kendemande Depisi nimbe sirimu kinie yuni pilipe yando nimbe sirimu mele i sipe:

"Isirele yambo naa molko yambo umbu lupe molemelema nambemuna mumindili kolkomeleye? Yambomane pali uluri manda naa tenge mele nambemuna "Teamili." ningu, ningu panjikimiliye?

²⁶ Pulu Ye Ailimu kinie yuni 'Nanga yamboma nokopa konjimbe ye te lipe mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi „Kisasi, mu kinie* koleamanga pali ye nomi kingime

'Elte kinie opa teamili.' ningu molemele. Yambo nokoli yemane 'Elte topo manie mundumulú.' ningu molemele.

Aku siku ulu manda naa tenge mele nambemuna 'Teamili.' ningu molemel-eye?""**

nimbe Depisini nirimu. ²⁷ Sike i kolea ailine ye nomi kingi Erote kinie Romo ye Pondiasi Paillatetolo Isirele yamboma kinie Isirele yamboma naa molko yambo umbu lupe mololi yamboma* kinie ene maku toko, nunge kendemande kake teli ye ou mako torunu ye Yesusi "Tamil." ningu wa toringi. ²⁸ Ou nunge tondolomone nunu konopuni pilku "I siku teangi." ningu panjirinu mele aku siku teringi. ²⁹ Kanumunge Ailimu, kinié olio kinie enene "Temolo." ningu olio ningu pipili konjikimili mele nuni pilkulie, nunge kendemandema nunge ungumu ningindu pipili naa kolko sumbi siku niengi kene liku taponjiyo. ³⁰ Nunge kendemande kake teli ye Yesusinge imbi lepo yu walsimulú kinie kuru tomba yamboma 'Konde pang.' ningu ulu tondoloma teko, nunge kongono tekemolo mele 'Yamboma "Sike akumu Pulu Yemonga kongono lepamo!" ningu kanangi.' ningu lipe ora simbe ulu tondoloma tei." niringi.

³¹ Aku siku Pulu Yemo kinie ungu ningu pora siringi kinie ulke moloringimu jimi jimi mele tepa, Mini Kake Telimu ene kinie molopa kapola terimuna pipili naa kolko Pulu Yemonga ungumu tondolo munduku yamboma andoko ningu siringi.

³² 'Yesusi yu sike „Pulu Yemone "Lipu mundumbu." nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.', ningu tondolo munduku piliringi yamboma kapola kapola molko ene konopu teluna pupili moloringi. Yambo te yunge mele nosirimuma 'nanga manjipe' naa nimbe, 'olionga pea' ningu tere lelko nosiringi.

³³ Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yemane Aili Yesusi* lomboropa ola molorumu kanoringi mele temane peangamo munduku naa kelko tondolo munduku

toko siliku andoringi kinie Pulu Yemone ene we kondo kolopa paa sewe anjipe 'Molko konjengi.' nirimu. ³⁴ Ene moloringine yambo te langi kepe melte molo torumu yambo te naa molorumu. Walse walse nimbe yambo te ma lepa ulke aisili angilipe terimumane ma we lepa ulke we angilirimuma kou mone liku mengo ongo, ³⁵ Yesusini lipe mundurumu yema moloringine ongo siringi, enene yambo te mele molo torumu yamboma moke teko siringi.

³⁶ Aku siku teringi mele 'Josepo' nili ye tene aku sipe terimu. Kanu yemo Yesusini lipe mundurumu yemane yunge imbi te 'Banapasi' niringi.* Banapasinge ungu pulumu 'Yamboma nimbe toembo tonjili yemo'. Yu LLipai yemo, yunge pulu kolea Saipirasi. ³⁷ Yunge ma te lerimu kanumu kou mone lipelie memba omba Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema sirimu.

5

¹ Kirasinge yamboma aku siku teko moloringi nakolo ulu teringi mele sumbi sipe naa terimu ye te molorumu, yunge imbimu Ananayasi. Yunge menunge imbi Sapaira. Ananayasini yunge ma te kou mone lipelie nirimumuni, ² menu kanopa molopili kou lirimumunge paki sipe, ekendo yuyu nosipe, ekendo Yesusini lipe mundurumu yema pupe sipelie nimbendo: "Nane ma te kou lipulie, aku kouma membo ombo i sikiru." nirimu.

³ Kanu kinie Pitane yundu nimbendo: "Ananayasi, nambemuna nunge konopuna 'Kurumanga nomi, Setene* omba molopili.' ningulie, Mini Kake Telimu kolo toko siku, mamonga kou linuma paki siku mare anju nosiku mare mengo ongo olio kolo toko sikinuye? ⁴ Ou kou naa linu kinie mamu nunge kanumu. Kou linuma nunu nokonu kanumu. 'Mamu kou mone naa liembo.' nilinanje yambo tene unguri naa nilke. Mamu nungemo. Kou mone likulie 'Ekendo nanu nosipu, ekendo yamboma siembo.' nilinanje unguri molola. Mélemo nungemo. Akumunge nambolka konopu lelkolie kou mone likulie ekendo mindi kolo toko sinuye? Nuni yema kolo

toko naa sinu, molo. Pulu Yemo kolo toko sinu." nirimu.

⁵⁻⁶ Pitane aku sipe nirimu ungu Ananayasi pilipelie, yu kolorumu kinie yunge onomo topa manie mundurumu. Ye kangoma ongo yunge onomo liku mulu wambalene kulupi toko mengo puku ono tepuringi. Aku sipe ulu terimu temanemo yamboma pilkulie paa mini wale munduringi.

⁷ Ananayasi menu yu i ulu wendo orumumu naa pilipelie, pe ena mongo yepoko omba purumu kinie yu orumu.

⁸ Pitane yu walsipelie nimbendo: "I kou mone omba simu ambolkoromo elte mamonga aku siku lingili meleye? Na piliembo ningu si." nirimu.

Yuni nimbendo: "Sike. Aku sipu límbulu." nirimu.

⁹ Pitane yundu nimbendo: "Nambemuna eltene Ailimunge Minimu "Kolo topo siembili." ningiliye? Nunge emenanga onomo mengo puku ono tepungi yema ongo kerepuluna angilimele akumane nunge onomo liku mengo pungila." nirimu.

¹⁰ Kanu kinie walsikale ambomo Pitanga kumbikerena kolorumu kinie yunge onomo topa manie mundurumu. Kolorumu kinie ye kangoma ongo yunge onomo kanoko likulie, menu ono teringine nondoko yu mengo puku ono teringi. ¹¹ Kanu kinie Kirasinge talapena yamboma,* i ulu wendo orumu piliringime pali kinie ene paa mini wale munduringi.

¹² Yamboma moloringine Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema* andoko ulu te wendo orumu, lipe ora sirimu ulu tondolo** lupe lupe aisili teringi. ('Sike.' ningu tondolo munduku piliringi) yamboma pali ulke tembelena, 'Sollomononga' ningu ulke kerepulu takoko yando liringine ou alieli maku toringi. ¹³ Yambo lupemane ene kanoko peanga kanoringi nakolo pipili kolkolie 'Kirasinge yamboma kinie maku tamili.' ningu naa oringi. ¹⁴ Akumu sike nakolo yambo aisilini 'Aili Yesusi, yu sike.' ningu tondolo munduku pilkulie*

sukundu sukundu ongo yunge yamboma moloringi. ¹⁵ Yesusini lipe mundurumu yemane teringi mele kanokolie yambomane yambo kuru torumuma mengo wendo ongo aulkena nosiku moloringi. 'Pita omba pumbe kinie enana yunge minimu ene lemelena omba aki tomba kinie konde punginje.' ningu aku siku nosiku moloringi. ¹⁶ Kolea aili Jerusalleme lerimuna nondopa lerimu koleamanga moloringi yambo aisili kuru torumu yamboma kinie kuru kerikonopuna perimu yamboma kinie mengoringi kinie ene pali konde puringi.

¹⁷ Kanu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo kinie Sadusi talapena sukundu ye mare* yu pea tapu toko moloringi yema kinie ,we yamboma ene munduku kelko Yesusini lipe mundurumu yema aku siku lombili puringi mele kanokolie, ene paa konopu kerikonopu panjiringi. 'Aku yemane teringi mele naa teangi.' ningulie ¹⁸ Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema ambolko liku, we yamboma panjiringi ka ulke ailine ka siku panjiringi. ¹⁹ Nakolo ipulueli Ailimunge angello te omba ka ulke nambune topa ene lipe memba pena ombalie nimbendo: ²⁰ "Ene ,Pulu Yemo popo toko kalemele, ulke tembelena puku angilku yamboma konopu alowa teko molko konjingi mele unguma pali ningu siei." nirimu.

²¹ Yuni nirimu mele pilku likulie kolea tangorumu kinie ulke tembelena puku yamboma ungu mane siringi.

Kanu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo kinie, yu pea tapu toko moloringi yema ongo, kanjolloma kinie, Isirele yambomanga tapu yema kinie* "Maku tamili wai." niringi. Ongomaku tokolie ungu te ningu mundukulie ningindu: "Ka ulkena panjimulu pelemele yema mengo wai." niringi.

²² Nakolo enenga ele yemane puku Yesusini lipe mundurumu yema lingindu ka ulkena puringi kinie kanu yema naa moloringine kanokolie kelko yandongolie ningindu: ²³ "Ka ulke kunema

pali nambune sili pemu, nokolemele yema kerepuluna nokoko angiliengi kanomulu nakolo olio nambune topo ulke suku kanomulu kinie ye telu kepe naa molomu." niringi.

²⁴ Ulke tembele nokoringi ele yemanga ye ailimu kinie, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime* kinie enene ongo niringi mele pilkulie, "I ulu wendo omu nambolka uluri wendo ombando tekemonje?" ningu ene pilku sunduringi.

²⁵ Kanu kinie ye te ombalie enendo nimbendo: "Pilieme! Enene ka singi ye kanuma ulke tembelena yamboma ungu mane siku molemele." nirimu. ²⁶ Aku nirimu pilkulie ulke tembele ele yema kinie enenga ye ailimu kinie Yesusini lipe mundurumu yema lingi puringi. Nakolo 'Yambomane olio kouni toko konjingi.' ningulie ene kopene naa toko taka lelko mengoringi.

²⁷ Ye kanjolloma moloringine ele yemane Yesusini lipe mundurumu yema liku mengoringi kinie Pulu Yemo popo tonjiringi yemanga ye aili olandopamone enendo nimbendo: ²⁸ 'Enendo ou nirimulu mele i sipe: "Paa ungu wallo kolte kepe naa ningu, i ye ,Yesusi, nge temanemo toko* yamboma unguma mane naa siei.' nirimulu kanumu.** Pe kinié enene Jerusalleme koleamanga pali ungu kanumu andoko ningu siku keliengi. 'Yambomane 'Olio Juda yambomanga tapu yemane ye kanumu toko konjiringi.' ningu piliengi!' ningu enene i unguma mane silimelela.

²⁹ Pita kinie, Yesusini lipe mundurumu ye wema kinie, enene enendo pundu toko ningindu: "Yambomane 'Teai.' nilimele mele olio pilipu lipu manda naa temolo. Pulu Yemone 'Teai.' nilimo mele mindi pilipu lipu tenge panjipu temolo. ³⁰ Enene 'Yesusi kolopili.' ningu unjuna uku toko panjiringi* kolumu kanu yemo, olionga anda kolepalimenga Pulu Yemone yu kelepa topa makinjirimu. ³¹ 'Yuni olio Isirele yamboma konopu alowa tenjipe olionga ulu pulu kerime siye kolopili.' nimbe Pulu Yemone 'Yesusi yu Ye Nomimu molopa, yamboma Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo

Limo Yemo* molopili.’ nimbe yunge ki umbukundu lipe monjirimu molemo. ³² Olio kinie Mini Kake Telimu kinie yu aku sipe terimu mele andopo nimbu silimolo. ‘Mini Kake Teli’ nikimulumu Pulu Yemo yunge unguma pilku liku telemele yamboma Mini Kake Telimu silimo kanumundu nikimulu.” niringi.

³³ Niringi mele pilkulie mumindili paa aisili kolko ‘Ene topo konjemili.’ niringi.

³⁴ Nakolo Parisi ye* kanjollo te, yunge imbi Gamelliele, yu Pulu Yemonga ungu manema pilipe yamboma mane sirimu ye te, yu pilipe konginjili paa perimuna yambomane kanokolie yu kapi niringi ye te, yu kanjolloma maku toringine ola angilipelie ele yemando nimbendo: “Yema ou laye kolte pena mengo pai.” nirimu. ³⁵ Kanu kinie mengo pena puringi kinie yuni kanjollo yemando nimbendo: “Ene Isirele Yema, enene i yema tenge mele ou pilku konjeyo. ³⁶ Ou walse ye Tudasi omba yuni nimbendo: “Na ye aili te, na enge pelemo.” nirimu kinie ye po anderete yu lombili puringi. Nakolo gapomanomone yu toko konjiku, yu lombili puringi yema toko bulu balu siringi. “Teamili.’ niringi mele kamu manie purumu.

³⁷ “Pe aku sipe gapomanomone yambo imbi torumu walema kinie Gallili ye Judasi kepe “Oliolio gapomano molamili.” nirimu kinie ye mare yu lombili puringi kinie gapomanomo kinie opa teringi nakolo yu toko konjiku yu lombili puringi yema toko bulu balu siringila. ³⁸ Ou aku terimu kene kinié enene i yema kinie tenge mele niembo. Enene i yema kinie ulu te naa teko, we pangi keleayo. I yema ene eneno konopuni pilkulie “Teamolo.’ ningu tengi liemo uluri naa tepa we pora nimbé. ³⁹ Molo tekemele mele Pulu Yemone “Teai.” nimuna tengi liemo ene kanjollomane akumu manda “Molo.” naa ningí. Molo “Molo.” níngi liemo Pulu Yemo kinie opa mele tenge kapola naa temba.” nirimu.

⁴⁰ Aku nirimu kinie ene pilkulie ‘Aku teamili.’ ningulie “Yema altoko ulkendo wai.” ningu, ene ka pulsene tokolie ningindu: “Yesusinge temanemo

altoko yamboma ningu siliku naa andai.” ningulie* “Ene pai.” niringi.

⁴¹ Yesusini lipe mundurumu yemane kanjolloma munduku kelko ulsu puringi. Pulu Yemone enendo ‘Ene Yesusinge yema molongemonga yambomane ene teko pipili konjingi liemo mandala.’ nirimuna pilkulie ene paa konopu siringi. ⁴² Walemanga pali ulke tembelena kepe yambomanga ulkemanga pali pipili naa kolko andoko temane peangamo toko siringi. Koronga ou Pulu Yemone ‘Ene lipe taponjimbe ye te lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye Kirasimu Juda yambomane ‘Opili.’ ningu nokoko moloringi kanu ye Kirasimu Yesusi yu kanu yemo omba molopa ene lipe taponjirimu lipe taponjimbe mele temanemo andoko toko siringi.*

6

¹ Aku walemanga Yesusinge lombili andoli yambo* kambu paa aisili olando purumu. Kanu kinie Giriki ungu niringi Juda yambomane ulu te kanoko keru kanokolie iri toko ningindu: “Ambo wayema alieli langi moke teko singindu Ipuru ungu nilimele Juda yambomanga ambo wayema mindi siku, olionga ambo wayema naa silimele.” niringi. ² Akumunge, Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu, ye rurepone* Yesusinge lombili andoli yamboma pali liku maku tokolie enendo ningindu: “Olio Pulu Yemonga ungu nimbu silimolo kongonomo mundupu kelepo langi kongono temolo kinie kapola naa temba. ³ Angokeme, enenga ye yepoko pakara, Mini Kake Telimu kinie pilipe konginjilimu kinie pepa, yambomane kanoko peanga kanolemele yema kanoko mako tangi. ‘Langi kongono olio telemolomo enene tenjengi.’ nimbu siye kolopo, ⁴ olio alieli Pulu Yemo kinie ungu nimbu, yamboma Pulu Yemonga ungumu ‘Piliengi!’ nimbu lipu taponjimulú.” niringi.

⁵ Aku niringi yamboma pali pilku peanga pilkulie, Sitipene* mako toringi. Yu Pulu Yemo ‘Sike.’ nimbe paa tondolo

mundupe pilirimu yemo; yu Mini Kake Telimu konopuna pepa kapola terimu yemo. Ye pokore mako toringimenga imbime i sipe: Pillipu keme, Porokorasi keme, Naikena keme, Taimono keme, Pamenasi keme, Nikollasi keme. Nikollasi kolea aili Andiyoko ye te, yu Juda ye te molo. Yu ye te lupemo molopalie, ou Juda yambomanga ulu pulu teringi mele alowa tepa terimu yemo.** 6 Aku yema Yesusini lipe mundurumu yemanga kumbikerena liku ola anjiringi kinie enene yemanga pengena ambolkolie Pulu Yemo kinie ungu mare ningu mawa teringi.*

7 Aku teringi kinie yambo moloringi koleamanga pali Pulu Yemonga ungumu pupe kapola terimu. Jerusalleme yambo aisili ‚Yesusi yu sike Ye Kirasimu.‘ ningu, yu lombili puku, Pulu Yemo popo tonjiringi ye aisili* pea ‚Yesusini lipe mundurumu yemane ungu niringi mele, ‚Sike‘ ningu tondolo munduku pilku liringi.

8 Sitipene, yu Pulu Yemone yamboma we kondo kololi ulu pulumu kinie Pulu Yemonga engemo kinie perimuna yambo moloringimenga andopa ‚ulu te, lipe ora sirimu ulu tondolo* aisili terimu. 9 Nakolo ye marene “Teko kenjikin. Aku siku naa tei.” ningu Sitipene kinie ungu aisili niringi. Kanu yema ene ou kendemande yamboma molkolie pe we ulsu moloringi yamboma, enenga Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te lupe angilirimu. Ene kolea Sairini kinie Allekesandia kinie Sillisia kinie Esia kinie moloringi yamboma molko, Juda yamboma moloringi. Aku yema Sitipene kinie kerepali niringi 10 nakolo Mini Kake Telimuni Sitipene paa pilipe konginjilimu sirimuna yuni nirimu mele pilkulie yambo tene pangá akuku ungu te manda naa niringi.

11 Ungu te ningindu koroko kelkolie enene ye marendo kiyongo ningu kondi tokolie ningindu: “Enene “Mosisi kinie Pulu Yemotolonga unguma Sitipenene ungu taka tonjimu pilimulu.” niei.” niringi.

12 Enene aku siku kondi toringimunge yamboma kinie Juda yambomanga tapu

yema kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie* enene mumindili kolko Sitipene ambolko liku kanjollo yema** maku toko moloringine mengo puringi. 13 Enene ye mare ungu umbu tonjikulie “Kotena puku Sitipene terimu mele kolo toko ‘I sipe i sipe temu.’ niei.” niringi* kinie ene kotena pukulie ningindu: “I yemone ‚Pulu Yemo popo topo kalemolo, ulke ‚tembele, kakemo kinie, Pulu Yemonga ungu manema** kinie, alieli ungu taka tonjilimo. 14 Yuni nimu pilimulu mele i sipe: “I kolea kanga Nasarete ye Yesusini i ulke tembelemo tekisimbe.” nimbe; Mosisini nimbe panjirimu yandopa yandopa ningu siringi telemolo ulu puluma “Pe altoko naa teko akuma munduku kelko Yesusini “Teai.” nirimu uluma teai.” nimula.” niringi.

15 Kanjollo maku toko moloringimene pali Sitipene nemo nemo ningu kanoringi kinie, yunge kumbikeremo angello tenga kumbikere none terimu kanoringi.

7

1 Kanu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone* kote tenjipelie Sitipene walsipelie nimbendo: “I ungu niki milime sikeye?” nirimu.

2 Sitipenene pundu topa nimbendo: “Ango Tara keme, nanga ungumu pilieme. Olionga pulu pulu anda kolepa Eporayamo i kolea ou naa omba kolea Arano ou naa pupe kolea Mesipotemia ou we molopili tondolo pupe olandopa molemo Pulu Yemo yu molorumuna ombalie nimbendo:* 3 “Nunge ma koleamo kinie pulu lemo yamboma kinie munduku kelko nane nu “Pui.” nimbu lipu ora simbu koleana pani.” nirimu.

4 “Aku ungumu pilipelie Eporayamo yunge pulu kolea Kaltia taono mundupe kelepa kolea kanga Arano pupe molorumu. Kanu kinie yunge lapa kolumu kinie Pulu Yemone olio i molemolo koleana yando lipe mundurumu. 5 I koleana ma kanga kolte kepe ‘Eporayamo yu kamu ambolopili.’ nimbe naa sirimu. Nakolo Pulu Yemone ungu te yundu nimbendo: “Nu kinie nunge

kalko lini yamboma kinie i koleamo lingí." nirimu.* Eporayamo yu ambolango teluri kepe ou naa mepili aku sipe nirimu. ⁶ Pulu Yemone yundu nirimu mele i sipe: "Nunge kalko lini yamboma kolea tenga lupe yambo ponenge mele molonge. Akuna molonge yambomane enendo "Olionga kendemandema." ningulie teko kenjiku ka kongono singí, mindili nongo teko molangi ponie po anderete omba pumbe. ⁷ Kanu kinie ene ka kongono singí yamboma mongo simbu kinie pe ene kanu koleamo munduku kelko ulsu ongo* i koleana ongo na popo tonge." nirimu.** ⁸ Aku nimbelie Pulu Yemone "Tembo." nirimu unguma 'Eporayamone 'Na kinie kamu pepili.' nipili.' nimbe yu kinie yunge kalopa limbe kangoma kinie "kangi te kopisiku wendo liku ele teangi." nirimu.* Pulu Yemone "Aku siku teai." nirimumunge Eporayamone kango Aisake membalie, yunge wale engaki omba purumu kinie yunge kangi te kopisipe wendo lirimu.** Kanu kinie pe Aisakene Jekopo merimu.*** Pe Jekopone olio Isirele yambomanga talape rurepo molemolomanga anda kolepama merimu.****

⁹ "Kanu kinie olionga anda kolepa Jekopone merimu yema enenga angenu Josepo kinie konopu keru panjikulie kolea Isipi pungí puringi ye mare kinie yu kou mone liringi. Josepo kou mone likulie "Yu yambo tenga kendemande yemo molopili mengo pai." niringi.* Nakolo Pulu Yemo yu kinie molopalie nirimumuni, ¹⁰ yu lipe taponjipe umbuni wendo orumumanga pali wendo lirimu. Yuni yu pilipe konginjilimu sipe, kolea Isipi ye nomi kingimu 'Yu kanopa peanga kanopili.' nirimu kinie ye nomi kingimuni 'Josepo yu Isipi gapomano ye nomimu molopa, yunge ulkemo kinie Isipi koleamanga mele lemoma pali nokopili.' nirimu.*

¹¹ "Pe kolea Isipi kinie i kolea molemolo, kolea Kenane kinie engele aili te lerimu, yamboma umbuni perimu. Olionga anda kolepalime langi lingí aulke te naa lerimu. ¹² Jekopone "Kolea Isipi ga maku toko nosilimele." niringine pilipelie yunge malopili olionga anda

kolepalime pulu pulu Isipi mundurumu.* ¹³ Wale talo siku Isipi puringi kinie Josepone angenupilindu "Na Josepo." nimbe yunge imbi lepa sirimu, pe kingimuni Joseponga yamboma kanopa imbi sirimu.* ¹⁴ Kanu kinie Josepone yunge lapa Jekopo kinie Jekopo yunge yamboma kinie " 'Yando wangi.' niei." nimbe, enendo nimbe mundurumu. Jekopo yunge yamboma lipe tere lepa sependi pape moloringi.* ¹⁵ "Yando wai." nirimu kinie pilipelie Jekopo kolea Isipi purumu, kanuna yu kinie yunge malopili kinie anda lelko koloringi.* ¹⁶ Enenga onoma kelko kolea Kenane mengo ongo Sekemo taono mengo ongo, ou Eporayamone kolea kanga Sekemo ye Emonga malopilinge ma te topo topa lipe ou yunge ambomo ono terimu kanuna mengo puku ene ono teringi.*

¹⁷ "Pulu Yemone ou Eporayamondo "Tembo." nirimu kanu walemo nondopa wendo ombá terimu kinie olionga yambo kolea Isipi moloringi mele anjupe anjupe aisili kalko liku moloringi.* ¹⁸ Aku sipe telipe pupe pupelie, ponie aisili omba pupe Isipi ye nomi kingi te kolo wangopa molorumu kanumuni Josepo yunge temanemo mimi sipe naa pilirimu. ¹⁹ Yuni olionga yamboma kolo topa sipe tepa kenjipe, anda kolepalime mindili lipe sipe, "Ambolango mengema 'Kolangi.' ningu ulkemanga pea naa molko pena nosei." nirimu.*

²⁰ "Aku siku teko molangi Mosisi meringi. Yu we kango te naa meringi. Pulu Yemone kanopa peanga kanorumu kangomo meringi. Oli yepoko yunge lapanga ulkena nosiku moloringi. ²¹ Kanu kinie pe pena nosiringi kinie ye nomi kingimunge lemenu kanopa lipe "Nanga kangomo." nimbe yunge ulkena memba pupe nokorumu.* ²² Isipi yambomanga pilipe konginjili perimu mele pali Mosisi mane siringi kinie yu pilipe konginjili pepa unguma sumbi sipe nimbe uluma enge nimbe tepa molorumu. ²³ Mosisinge ponie tu paono pora nirimu kinie yunge Isirele yamboma 'pupu kanopambo.' konopu lerimu. ²⁴ Pupe kanopurumu

kinie Isipi ye tene Isirele ye te tepa kenjirimu. Kanopalie yuni Isirele yemo lipe taponjipe Isipi yemo topa konjirimu.*

²⁵ “(Mosisini pilipelie, ‘Yunge yamboma ‘Pulu Yemone ‘Ene liku taponjeni pui.’ nirimu.’ ningu pilingí.’ konopu lerimu nakolo ene aku siku ningu naa piliringi.)

²⁶ “Opalikundu Isirele ye talo opa teringili kinie Mosisi pupe kanopalie, yu pupe opa teringili yetolo ambolopalie eltendo nimbendo: “Angenungulutolo, nambemuna opa tekembeleye? Angenungulu opa tekembele kapola naa tekemo.” nirimu.

²⁷ “Kanu kinie tepa kenjirimu ye kanumuni Mosisi paka topa anju mundupelie nimbendo: “Naene nu ‘Olio nokani.’ nimbe mako tomuye? ²⁸ Bonongo nu Isipi yemo toko konjinu mele kinié na ‘Topo konjembo.’ ningu nikinuye?” nirimu. ²⁹ Aku nirimu kinie Mosisi pilipelie ‘Kingimuni na tomba.’ nimbe kowa pupelie kolea Midiane pupe molorumu. Yu akuna molopalie kango talo merimu.*

³⁰ “Kanu kinie Mosisi kolea Midiane molopili ponie tu paono omba purumu kinie walse yu kolea ku leline andopa mulu Sainai lerimuna nondopa molorumu kinie Pulu Yemonga angello te yu molorumuna omba unju tenga tepe nomba perimuna omba molorumu.*

³¹ Mosisini akumu kanopalie yu konopu aisili lipe mundupe, terimu mele mimi sipe kanombando nondopa purumu kinie Ailimunge ungu te unjuna wendo orumu pilirimu mele i sipe: ³² “Na nunge kolenalini popo toringi Pulu Yemo molio.* Eporayamo keme Aisake keme Jekopo keme akumane popo toringi nokorundu Pulu Yemo molio.” nirimu. Kanu kinie Mosisi pungu pungu nimbe pipili kolopalie lipe wekendo kanopa tepemo naa kanorumu. ³³ Kanu kinie Ailimuni* yundu nimbendo: “Nu i ma angilkinumu nanga kene nunge kimbu su kulku wendo li! ³⁴ Nanga yambo Isipi molemelema mindili nolemele mele kanopo pora sipu molio. Ene kola tengi pilipulie kinié ene lipu taponjimbundu manie ondu kene ‘Nu kolea Isipindu kelko pani.’ nimbu lipu mundumbu tekeru.” nirimu.*

³⁵ “I ye Mosisi yu ou Isipi molorumu kinie Isirele yambomane ningindu: “Naene ‘Nu olio nokani.’ nimbe mako tomuye?” ningu yunge ungumu liku su siringi kanu ye Mosisi Pulu Yemone yu yuyu mako topa ‘Nanga yamboma nokoko, ene liku taponjiku mindili nolemelema wendo liení.’ nimbe unjuna tepe nomba perimumunge angello tenga keremone ‘Mosisi nimbe sipili.’ nirimu.

³⁶ Kanu ye Mosisi yuni yamboma kolea Isipi memba ulsu orumu. Ene kolea Isipi sukundu moloringi kinie kepe, Nomu Kondoline oringi kinie kepe, kolea ku leline ponie tu paono andoko moloringi kinie kepe, yuni yu yuyu molorumu mele, lipe ora sirimu ulu tondolo* mare aisili terimu.** ³⁷ Ye tene Isirele yambomando nimbendo:

“Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipu ene nimbu silio yemo molio mele pe enenga ye te na mele

‘Pulu Yemone ungu umbu tonjimbema pilipe nimbe simbe ye te molopili.’ nimbe Pulu Yemone lipe mundumbe.”

nirimu ye kanumu i Mosisi telumu mindi.* ³⁸ Isirele yamboma kolea ku leline moloringi kinie kanu ye Mosisi ene pea moloringi. Yu olionga kolepalime kinie mulu Sainai molopa ungu nimbe sirimu angellomo kinie pea moloringi. Pulu Yemone we pepa mindi pupe naa pora nimbé unguma Mosisini ‘Olio nimbe sipili.’ nimbe Mosisi ungu umbu tonjirimu kanu unguma yuni pilipelie yando olio nimbe sirimu.*

³⁹ “Aku sipe terimu nakolo olionga anda kolepalimene Pulu Yemone yundu “Ene nokoi.” nimbe mako torumu ye Mosisinge, ungumu ‘tenge panjipu naa pilimulú.’ ningu yu bulu siku, ene ‘Kolea Isipindu kelepo pamola!’ ningu waka kolko moloringi. ⁴⁰ Mosisi mulu Sainaine ola pupe welea maniendo naa orumu kinie Isirele yambomane enenga ningu Pulu Yemo popo tonjiringi yemanga pulu pulu ye aili olandopa*, Eronondo enene ningindu: “Olio mengo puku nokonge pulu ye popo tomolo pokore nuni unjuni molo kouni teko mimi tenjiyo. Olio kolea Isipi yando lipe memba orumu ye Mosisi

welea naa okomo kene nambe temunje?" niringi. ⁴¹ Kanu walemonga enene kongi pirimu kao walo none teli te teko mimi teko, 'Imu olionga pulu yemo.' ningu popo toko melema kalko siku, ene eneno teko mimi teringi mele pilkulie konopu siku kongi kaloringime kinie langi nongo moloringi.* ⁴² Aku teringimunge Pulu Yemo ene lipe bulu sipe, oli kinie ena kinie kombukandipi kinie muluna angilimoma enene 'Olio nokolemele pulu yamboma.' ningu popo toko melema kalko singi teringi kinie kanopalie 'Kapola, enenga aku siku teangi.' nimbe siye kolorumu. Aku teringi mele Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye tene ungumu bokuna torumu mele kapola telemo. Akumu i sipe:

'Pulu Yemone nimbendo: "O Isirele yamboma,
ou ponie tu paono yambo naa peli kolea ku leline
ene kongi pirimu kao kinie sipisipi kinie meme kinie popo toko kaloringime popo toko kalko na siringiye?"

⁴³ 'Molo., Ene sele ulke mengo puringimu 'Pulu ye Mollokonga tamandu ulkemo.' ningu

mengo puku,
'Repone olionga pulu ye te.' ningu yunge kombukandipi none teli te teko anjiku,
kanu melema 'Olionga pulu yamboma.' ningu

kapi ningu popo toringi.
Aku teringimunge nane ene mindili lipu simbundu
'Ene kolea sirinduna naa molangi.' nimbu makoropo,
ene kolea aili Bapillono nekendo kolea anjupe tenga lipu mundumbu." nirimu.*
nimbe bokuna torumu. Aku sipe nimbe bokuna torumu mele ene sike aku siku teringi.

⁴⁴ "Kolea ku leline olionga anda kolepalimene Pulu Yemo ene kinie molorumu sele ulke kanumu kanoko 'Pulu Yemo olio kinie molemo.' ningu enene yu popo toko melema kaloringi sele ulkemo

takoko anjiringi. Pulu Yemone Mosisindu "I siku i siku takangi." nimbe ulkemo angilimbe mele lipe ora sirimu aku siku enene takoko anjiringi.*

⁴⁵ Pe yandopa Josuane olionga anda kolepalime nokorumu kinie ene kanu sele ulkemo tekisiku, Pulu Yemone sirimu koleana mengo ongo anjiringi.* Pulu Yemone kanu koleana yambo talape lupe peringime olionga anda kolepalime "Kolo wangoko molangi, aku mammo liengi, kanuna pelemele yamboma kamu pangi." nirimu kinie kanu koleana ou peringi yambo talapema enene toko munduku, sele ulkemo mengo ongo kanuna takoringi, yandopa ye nomi kingi Depisi molorumu kinie we angilirimu.

⁴⁶ "Pulu Yemone Depisi yu kanopa peanga kanopa konopu monjirimuna yuni Pulu Yemondo walsipelie nimbendo: "Na kalopa lirimu ye Jekopo popo torumu Pulu Yemo molomba ulke te, ou sele ulkemo angilirimu mele, manda lepo takonjemboye?" nirimu.* ⁴⁷ Nakolo Pulu Yemone "Molo." nirimu kinie Depisinge malo Sollomono, yu Depisi kolo wangopa ye nomi kingimu molopalie, Pulu Yemonga ulke tembelemo takonjirimu.*

⁴⁸ "Nakolo Imbi Paa Olandopa Mololi Pulu Yemo yambomane takolemele ulkemanga naa molemo. Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma yamboma nimbe sirimu ye tene aku sipe nirimu kanumu. Kanu yemone nimbendo:

⁴⁹ "Pulu Ye Ailimuni nimbendo: "Mulu koleamo nanga manie molopo koleama nokolio polomo,
ma koleamo nanga kimbu mundulio koleamo.

Pe enene nanga nambolka ulkemo takonjingiye?

Molo na tena manda koro molomboye?
⁵⁰ Nanga kimuni i melema pali naa terinduye?" nirimu."*

nimbe 'Aisayane,' aku sipe nirimu kanumu." 'nimbe Sitipenene nirimu.,

⁵¹ "Ene karaye teli yamboma,* enene nando "Pulu Yemo teko kenjiku yu ungu taka tonjikin." niki miki nakolo akumu molo. Ene 'Pulu Yemonga yamboma molamili.' ningu kangi te kopisiku wendo

limele** nakolo yambo Pulu Yemonga ungu naa pilili yamboma mele molko enenga komuma pipi siku konopuma pipi siku molemele.*** Ene enenga anda kolepalime teringi mele teko, enene Mini Kake Telimunge ungumu liku bulu siku "Naa pilimulú." niringi mele ene aku siku nilimele. ⁵² Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye te enenga anda kolepalimene mindili liku naa siringi ye te molorumuye? Te naa molorumu kanumu. Kanu yemane Pulu Yemonga Ye Sumbi Nilimu ombá mele ningu siringime kepe enenga anda kolepalimene toko konjiringila. Kanu kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane "Ombá." niringi ye kanumu kamu orumu kinie ene nanga ungumu pilku molemele yemane 'Yu toko konjengi.' ningu opa touna liku siringi kinie ye toko konjiringi. ⁵³ Ene Isirele yamboma, ene angellomane Pulu Yemonga ungu manema* siringi yando likulie tenge panjiku naa teringi yamboma, enene Pulu Yemonga Ye Kake Teli Yesusi aku siku toko konjiringi." nimbe Sitipenene nirimu.

⁵⁴ Yuni enendo aku sipe nirimu pilkulie, ye kinie paa mumindili kolko enenga kerema kongilku pulue toringi. ⁵⁵ Nakolo Mini Kake Telimu Sitipene yunge konopuna omba molopa kapola terimuna yuni olando sipe kanopa mulu koleana sukundu kanorumu kinie Pulu Yemonga tondolo pa telimu kinie yunge tondolomo kinie akuma kanopa, Yesusi Pulu Yemonga ki umbukundu ola angilirimu kanorumu.* ⁵⁶ Aku sipe kanopalie nimbendo: "Mulu koleamo kune lipe anju yando pukumu kanokoro kinie Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* Pulu Yemonga ki umbukundu ola angilkimu kanokoro." nirimu.

⁵⁷ Yuni aku sipe Pulu Yemo kinie Yesusi kinie kapola kapola moloringili mele nirimu pilkulie, "Pulu Yemo kinie ungu taka tonjikimu lepamo." ningu 'Yunge ungu nikimumu naa piliemili.' ningu komu pipi siku ene ungu lupe mare tondolo munduku niliku ye molorumuna lkisiku ongo ⁵⁸ ye ambolko kunduku kanu

kolea ailimunge palana ulsu munduku, ye kouni tonge toringi. Ou kotena "I sipe i sipe temu kanomulu." ningu kondi toringi yemane ye kouni tongendo enenga wale pakolime kulkulie, ye kango te kanopa angilirimuna 'Nokopili.' ningu nosiringi. Kanu yemonga imbimu Sollo.*

⁵⁹ Ene ye kouni toko konjingi toringi kinie Sitipenene Yesusi kinie ungu nimbendo: "Aili Yesusi, na mini pukuru. Nu molenona wambo ni." nirimu. ⁶⁰ Kanu kinie ye kouni toko manie munduringi kinie koporongu langopa ru nimbelle nimbendo: "Ailimu,* i teko kenjikimili ulumu pundu naa toko munduku kelei." nimbelle ye kolorumu.

8

¹ Sollone Sitipene toko konjiringi kanopalie 'Papu tokomele.' nimbe ye konopu peanga lerimu.

Sitipene kouni toko konjiringi kanu walemonga Kirasinge yambo talape kolea aili Jerusalleme moloringime* enenga opa toumane pulu monjiku teko kenjiku paa mindili aili teko siringi kinie ene pali bulu balu ningu puku, mare kolea Judia disirikindu puku molko, mare kolea Sameria disirikindu puku moloringi. Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema mindi Jerusalleme we moloringi. ² Pulu Yemonga ungumu pilku moloringi ye marene Sitipene ono teko kola aisili teringi.

³ Nakolo Sollone 'Kirasinge yambo talapemo kamu manie pangi.' nimbe pulu monjipe yambomanga ulkemanga pupe, yambo moloringime ki kundupe lipe memba pupe ka sirimu.

⁴ Kirasinge yambo bulu balu ningu puringimene Yesusinge temanemo kolea lupe lupemanga pali toko siliku puringi.

⁵ Kirasinge yambomanga lipe taponjili kusikusi ye Pillipu* Sameria disiriki lerimu taono tenga maniendo pupelie nirimumuni, Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimunge** temanemo topa sirimu. ⁶ Pillipu yuni ungu nirimu mele pilku, Pulu Yemo kinie tapu

toko moloringili, lipe ora sirimu ulu tondoloma* terimu kanokolie, yamboma pali komu tenjiku pilku moloringi. ⁷ Yambo aisili kuru konopuna moloringime Pillipuni “Ongo ulsu pai!” nirimu kinie ru ningu wendo ongo puringi. Kimbu kolopa pora sirimu yamboma kinie, kimbu pange tepa karaye tepa perimu yamboma kinie tepa konde lirimu. ⁸ Pillipuni aku sipe ulu tondoloma terimuna aku taonona moloringi yamboma konopu aili teko siringi.

⁹ Kanu taonona ye te molorumu, yemonga imbimu Saimono. Pillipu ou naa opili kurumane Saimono yu liku taponjiringi kinie yuni “Na ye ailimu. Na imbi molemo.” nimbe ulu tondoloma terimu. Kolea Sameria yambomane pali ulu tondoloma terimu mele kanokolie konopu aisili liku munduringi. ¹⁰ Yambo kamakoma kinie koropama kinie yunge ungumu komu tenjiku pilkulie ningindu: “I yemo Pulu Yemo tondolo pelemo mele yu tondolo aku sipe pelemo yemo. Yu Tondolo Pelemo Pulu Yemo molemo.” niringi. ¹¹ Saimono alieli ulu tondolo aisili terimuna kanoko konopu aisili liku mundukulie yunge ungumu pilku yu lombili puringi. ¹² Nakolo Pillipuni Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema nokolemo nokomba* mele temane peangamo topa sipe, Yesusi yu yamboma lipe taponjipe kolo wangopa mindili norumu yemo molopa, yu Pulu Yemone ‘Lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu molorumu mele** nimbe sirimu kinie yambo aisilini ‘Sike nikimu.’ ningu tondolo munduku pilkulie***, Saimono munduku kelko konopu alowa teko, no liringi. ¹³ Saimono kepe Pillipuni nirimu mele ‘Sike nikimu.’ nimbe tondolo mundupe pilipelie no lirimu. Lipelie Pillipu molorumuna lombili pupe, Pillipuni, Pulu Yemo kinie tapu toko moloringili, lipe ora sirimu ulu tondolo aisili terimu mele kanopalie konopu aisili lipe mundurumu.

¹⁴ Kanu kinie kolea Sameria disiriki yambomane Pulu Yemonga ungumu konopu siku pilku liringi mele Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe

mundurumu ye kolea aili Jerusalleme moloringi yemane pilkulie niringimuni, enenga ye Pita kinie Jonotolondo “Same-ria yamboma liku taponjengili pale.” ningu elte liku munduringi. ¹⁵⁻¹⁶ Akuna pukululie niringilimuni, Sameria yamboma moloringine Mini Kake Telimu ou naa orumuna kanu liku munduringi yetolone ‘Ene Mini Kake Telimu liengi.’ ningululie, ‘enenga’ ningu Pulu Yemo mawa tenjiringili. Ou Aili Yesusinge imbi lelko* no mindi liringi. ¹⁷ Kanu kinie pe Pita kinie Jonotolo pukulu enenga pengena amboloringili kinie ene Mini Kake Telimu liringila.

¹⁸ Kanu kinie eltene yambomanga pengena amboloringili kinie ene Mini Kake Telimu liringi mele Saimonone kanopalie yu elte moloringiline kou mone memba ombalie eltendo nimbendo: ¹⁹ “‘Nane yambo tenga pengena ambolombo kinie Mini Kake Telimu lipili.’ ningulu eltene i tekembele tondolomo ‘na siengili.’ nimbu kou mone membo okoro.” nirimu.

²⁰ Nakolo Pitane pundu topa nimbendo: “Nuni ‘Pulu Yemone we silimo melte kou monene manda topo toko limele.’ konopu lekenomonga nunge kou monema mengo kolea kerine pani. ²¹ Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo mele nu aku sipe molo, akumunge i kongono telembolo mele nunge kongono te paa molo. ²²⁻²³ Nuni olto telembolo mele kanoko kumu panjilino- nomonga nu molko kenjiku, ulu pulu kerimene nu ka silimo kene ‘I konopu lekero mele Ailimuni ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolombanje.’ ningu, kinié aku teko kenjilino ulu puluma kanoko keru kanoko konopu alowa teko, yu kinie ungu ningu mawa teani.” nirimu.

²⁴ Aku nirimu pilipelie Saimonone pundu topa nimbendo: “Na kinie wendo ombá nikimbili uluma wendo naa opili kene eltene na liku taponjiku Ailimu* kinie ungu ningu mawa tenjengili.” nirimu.

²⁵ Pita kinie Jonotolone Yesusi kinie moloko kanoringili mele ningu sikulu, Ailimunge ungumu ningu sikululie, elte kelko Jerusalleme puringili. Pungilí pukulie kolea Sameria* disiriki sukundu

taono lerimumanga temane peangamo toko siliku puringili.

²⁶ Pulu Ye Ailimunge angello tene Pillipundu nimbendo: “Jerusallemo munduku kelko Gasa taono pungí pulimele aulke akuna kolea ku leline pani pui.” nirimu. ²⁷ Kanu kinie Pillipu akuna purumu. Pupe kanorumu kinie Itiopia ye te aulkena omba purumu kanorumu. Kanu yemo yu ambo Kandasi, kolea Itiopia yambomanga Ambo Nomi Kuinimunge kou mone nokonjirimu ye ailimu. Pillipuni yu aulkena ou naa kanopa lipili yu Pulu Yemo popo topa imbi ambolopa ola linjimbendo ou Jerusalleme purumu. ²⁸ Pe kelepa ulkendo pumbendo kongi otene kundurumu karonna ola molopa Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye* Aisayane torumu bokumu kanolipe ulkendo pumbe purumu. ²⁹ Kanu kinie Mini Kake Telimuni Pillipundu nimbendo: “Nu puku kongi otene karo kundupe memba omba pukumumu lombili pui.” nirimu.

³⁰ Kanu kinie Pillipu karo omba purumuna lkisipe pupe pilirimu kinie ye karonna molorumu kanumu yu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane torumu bokumu kanopa nilipe purumu pilipolie, walsipolie nimbendo: “Nu bokuna ungu kanoko nikinimunge ungu pulumu pilkinu molo moloye?” nirimu.

³¹ Ye kanumuni pundu topa nimbendo: “Yambo tene na nimbe naa simbe kinie na nanu nambe tepo pilimbuye?” nirimu.

Aku nimbelle Pillipundu nimbendo: “Nu karonna tapu topo molambili oi.” nirimu.

³² Pulu Yemonga ungu yemone kanorumu mele i sipe: “Kongi sipisipi waloma mengo puku tolemele mele yu aku siku mengo puku toringi.* Aku kinie kongi sipisipi indi porongendo ambolelemele kinie ungu naa nimbe we tenjipe lemo mele yu tonge teringi kinie aku sipe ungu naa nimbe molorumu.

³³ Yu ulu te tepa naa kenjirimu nakolo kote we tenjiku ka sikulie toko konjiringi. Yu ambolango te naa mepili yu toringimunge yunge kalopa lirimu yambo talape te naa molemo.”* nimbe, bokuna aku sipe molorumu ungu kanorumu.

³⁴ Itiopia yemone Pillipu walsipolie nimbendo: “I bokumu torumu yemone naendo i ungu nirimuye? Yu yuyundu nirimu molo yambo te lupendo nirimuye?” nimbe walsirimu. ³⁵ Kanu kinie Pillipuni kanu yemondo unguma nimbendo yemone kanorumu ungumanga pulumu pulu monjipe nimbe sipe Yesusinge temane peangamo topa sirimu.

³⁶ Aulkena pungilí pukulu no kelo tenga puringili kinie Itiopia yemone Pillipundu nimbendo: “I no omba pukumumu kana. Meltene na no limbu aulkemo manda pipi simbe molo no manda limbuye?” nirimu.

³⁷ (Pillipuni pundu topa nimbendo: “Yesusinge ungu nimbu sikirumu ‘Akumu sike lemo.’ ningu tondolo munduku pilinu liemo no manda lini.” nirimu.

Itiopia yemone pundu topa nimbendo: “‘Yesusi Kirasi yu sike Pulu Yemonga Malo.’ nimbu pilkiru.”* nirimu.)**

³⁸ Kanu kinie karo kanumu ‘Lepili.’ nimbe Pillipu kinie elte pukue tokolo nona manie pukululie Pillipuni Itiopia ye kanumu no linjirimu. ³⁹ Nomo munduku kelkolo wendo oringili kinie Ailimunge Minimuni Pillipu walsikale lipe memba purumu kinie nema terimuna Itiopia yemone yu altopa naa kanopa, konopu silipe yunge ulkendo purumu.

⁴⁰ Minimuni Pillipu memba pupe Asitote taonona monjirimu kinie yu akuna molopalie koleamanga pali temane peangamo topa silipe andopa kolea aili Sisaria wendo purumu.

9

¹ Sollo ou pulu monjipe Ailimunge lombili andoli yamboma mindili lipe sirimu mele* mundupe naa kelepa, ‘Ene kolangi.’ nimbe we mindili lipe sipe molorumu. Aku sipe tepa molombando

Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olan-dopamo** molorumuna pupe ² mawa tepa walsirimu kinie ye nomimuni pepá te topa sipelie nimbendo: “I ye Sollo kolea aili Damasikasi pupe, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga pupe, Yesusini terimu mele pilku molemele yamboma kanopa ka sipe, Jerusalleme yando memba opili.” nirimu.

³ Kanu kinie Sollo yu kolea aili Damasikasi nondopa pumbe purumu kinie walsikale mulú koleana pa teli te manie omba yu molorumuna pa aili tepa terimu. ⁴ Yu topa manie mundurumu* lepa pilirimu kinie ungu te yundu nimbendo: “Sollo, Sollo, nambemuna nuni na mindili liku silinoye?” nirimu.

⁵ Sollone nimbendo: “Ailimu,* nu na-eye?” nirimu.

Yuni pundu topa nimbendo: “Na Yesusi nuni mindili liku silino yemo.** ⁶ Kinié ola molko ne kolea ailine sukundu pani. Akuna puni kinie nu teni mele ye tene nimbe simbe.” nirimu.

⁷ Sollo pea puringi yema poporome ungu mele pilku yambo te naa kanokolie, ene ungu naa ningu we angiliringi. ⁸ Sollo mongo makilipe ola molorumu nakolo mongone melte naa kanorumu. Akumunge yu pea puringi yemane yu ki ambolko mengo kolea aili Damasikasi sukundu puringi. ⁹ Wale yepoko yu mongone melte naa kanopa langi kepe no kepe naa nomba we molorumu.

¹⁰ Kolea aili Damasikasi sukundu Yesusinge lombili andoli ye te molorumu,* yunge imbimu Ananayasi. Ailimuni Ananayasi molorumuna omba kumbu mele sipelie “Ananayasi.” nimbe walsirimu.

Yuni pundu topalie nimbendo: “Ailimu, na ya molio.” nirimu.

¹¹ Ailimuni yundu nimbendo: “Aulke imbi lelko ‘Aulke Sumbi Nilimu’ nilimele kanuna nu pukulie ninimuni, Judasinge ulkena puku walsiku, kolea aili Tasisi ye te, yemonga imbi Sollo, yu akuna na kinie ungu nimbe molemo kene puku kanani.

¹² Sollo yu kumbu mele tepa kanomu kinie ye te, yemonga imbimu Ananayasi,

yu omba yunge kimuni mongona ambolomu kinie yunge mongotolo peanga lemu kanomu.” nimbe Ailimuni nirimu.

¹³ Ananayasini pundu topa nimbendo: “Ailimu, ye kanumuni nunge yambo kake teli* Jerusalleme moloringime tepa kenjipe mindili lipe sirimu mele yambo aisilini temane toko nilimele pilio. ¹⁴ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene yu pepá toko siringi lipe memba ombalie, nunge imbi lelko nu kinie ungu nilimele yamboma ka simbendo orumu.” nirimu.

¹⁵ Nakolo Ailimuni yundu nimbendo: “Molo. Ye nikiru akumu ‘Yu nanga kongono tenjipili.’ nimbu mako torundu yemo. Yu nanga ungumu Isirele yamboma naa molko umbu lupe mololi yamboma* kinie enenga ye nomi kingime kinie molongemanga kepe Isirele yambo** molongemanga kepe pupe nanga ungumu nimbe simbe kene nikiru mele tepani. ¹⁶ Yuni nanga ungumu andopa nimbe sipelie umbuni memba mindili nombá mele nane lipu ora simbu.” nirimu.

¹⁷ Kanu kinie Ananayasi pupe ulke nirimu kanuna sukundu pupe Sollo ambolopalie nimbendo: “Ano Sollo, nu aulkena oni orunu kinie Ailimu nuni kanorunu, kanu ye Yesusini ‘Nu mongone altoko kanoko Mini Kake Telimu nunge konopuna omba molopa kapola tepili.’ nimbe na “Pui.” nimuna okoro.” nirimu.

¹⁸ Kanu kinie tamburembu yunge mongotolonga melte pipi sirimu kanumu omba wendo purumu kinie yu kelepa mongone melema manda kanopalie nirimumuni, yu ola molopa ‘Kirasinge yemo kamu molambo.’ nimbe no lirimu. ¹⁹ Aku tepalie, langi pokore norumu kinie yu kelepa enge perimu.

Sollo yu wale mare kolea aili Damasikasi molopa Yesusinge lombili andoli yamboma kinie molorumu. ²⁰ Yu sumbi sipe pupe Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga pupe Yesusi molorumu mele nimbe sipelie nimbendo: “I yemo Pulu Yemonga Malo.”* nirimu.

²¹ Yunge ungu piliringi yambomane mini wale mundukulie walsiku pilkulie

ningindu: “Ne aku nikimu yemo, Yesusinge imbimu lelko Pulu Yemo kinie ungu niringi yambo Jerusalleme moloringime tepa kenjipe topa bulu balu sipe mundupe mindili lipe sirimu ye kanumu moloye? Pe kinié ya omba aku siku teko molemele yamboma ka sipe Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime* molemelena memba pumbe yemo imu lepamo.” niringi.

²² Nakolo Sollo yunge engemo paa olan-dopa perimu, Pulu Yemone ‘Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* Yesusi yu kanu yemo molorumu mele tondolo mundupe nimbe sirimuna Juda yambomane yundu ungu te pundu toko manda naa niringi.

²³ Wale aisili omba purumu kinie Juda yambomane Sollo tongendo langi niringi, ²⁴ nakolo yu pilirimu. Yu tongendo tangoli kepe ipulueli kepe pala kerepulumanga nokoko moloringi. ²⁵ Nakolo walse ipulueli yu lombili puringi yambomane ‘Yu naa tangi.’ ningu mengo puku, kou palana ola mengo puku wale basiketena lakilku ka moko toko ,kolea aili Damasikasi, ulsu munduringi.*

²⁶ Sollo ,Damasikasi mundupe kelepa pupe, kolea aili Jerusalleme ombalie nirimumuni, Yesusinge lombili andoli yamboma kinie pea molomba terimu nakolo enene ‘Yuni lipe lou sipelie we nikimu. Yu paa sike Yesusinge ungumu pilili ye te molo.’ ningu pilkulie yu pipili koloringi. ²⁷ Nakolo Banapasini* yu lipe Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema** moloringine memba pupelie enendo nimbendo: “I yemo aulkena pupe Ailimu kanorumu, Ailimuni yundu ungu te nirimu kinie yu kolea aili Damasikasi pupe “Yesusinge ungumu nikiru.” nimbe pipili naa kolopa unguma nimbe sirimu.” nimbe aku sipe mele nirimu. ²⁸ Aku nirimumunge Sollo yu ene kinie pea molopa, Jerusalleme we andopa molopa, “Ailimunge ungumu nikiru.” nimbe* pipili naa kolopa andopa nimbe sirimu. ²⁹ Yu kinie Giriki ungu niringi Juda yamboma kinie kerepali

niringi nakolo enene yu toko konjingi teringi. ³⁰ Tonge teringi mele ,Yesusi pilku moloringi, angenupilimene pilkulie, yu kolea aili Sisaria maniendo mengo pukulie “Kolea aili Tasisi pui.” ningu munduringi.*

³¹ Kanu kinie Sollone yamboma tepa kenjirimu mele mundupe kelerimu kinie Judia kinie Gallilli kinie Sameria* kinie kanu disirikimenga Kirasinge yambo talapemo kinie** umbuni te wendo naa orumu, molko konjiringi. Ailimu pipili kolko ‘Yunge ungumu pilipu lipu teamili.’ ningu moloringine Mini Kake Telimuni ene lipe taponjirimu kinie yunge talapemo enge nimbe yambo aisili yunge talapena sukundu sukundu puringi.

³² Pita koleamanga pali andopalie, walse LLida taono ,Pulu Yemonga, yambo kake teli moloringime* pupe kanopurumu. ³³ Akuna ye te molorumumunge imbimu Iniasi, yu kimbu ki kolopa pora sirimuna ponie engaki aniembo lerimu. ³⁴ Pitane yundu nimbendo: “Iniasi, Yesusi Kirasini ‘Nu konde pani.’ nikimu kene nu ola molko nunge aniembo leno kunungumu kimbú.” nirimu. Aku nirimu kinie tamburembu yu ola molorumu. ³⁵ LLida taono yamboma kinie Sarone taono yamboma kinie pali yu kanokolie konopu alowa teko Ailimunge ungumu pilku moloringi.

³⁶ Jopa taono Ailimunge lombili andoli ambo te molorumu, yunge imbimu Tapita, (Giriki Unguna “Dokasi” niringi). Yu alieli siye naa kolopa, umbuni perimu yamboma kondo kolopa koropama lipe taponjirimu. ³⁷ Pita LLida taono molorumu kanu walemanga kanu ambomo kuru torumu kinie yu kolorumu, yunge onomo no lenjiku suluminia tenga nosiringi. ³⁸ LLida taono lerimuna Jopa taono nondopa lerimu. Akumunge Ailimunge lombili andoli yambomane Pita LLida taonona molorumu pilkulie enene ye talo yu molorumuna liku munduringi kinie elte ongo yu paa mawa tekololie ningilindu: “Nu ‘Pea pamili.’ nimbu, limbulú okombolo.” niringili.

³⁹ Pita elte kinie pea pupe yu ulkena purumu kinie enene yu ulke suluminiana mengo puringi. Ambo wayema Pita angilirimuna nondoko ongo makaye teko angilku kola tekolie, Dokasi yuni konde molopalie enenga mulu wambale tenjirimuma ongo liku ora siringi.

⁴⁰ Pitane “Ene suluminiana naa molko, ulsu pai.” nimbelie, koporongong langopa manie molopa Pulu Yemo kinie ungu nirimu. Aku tepalie ambo onomo lerimuna topele topa kanopalie nimbendo: “Tapita, nu ola moloi.” nirimu. Kanu kinie mongo makilipelie Pita kanopa imbi sipelie ola molorumu. ⁴¹ Pitane yu ki ambolopa lipe ola anjipelie, ‘Pulu Yemonga, yambo kake telime kinie ambo wayema pea walsipelie “Dokasi konde pumu kene ongo liei.” nirimu. ⁴² I ulu wendo orumumu Jopa taono yamboma pali pilkulie, yambo aisilini ‘Aili ‘Yesusi, yu sike ‘Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu,’ ningu tondolo munduku piliringi.* ⁴³ Pita wale aisili Jopa ye te kinie molorumu. Yemonga imbimu Saimono, yu kongi kao kangi tepa mimi tepa kou lirimu yemo.

10

¹ Romo ye te kolea aili Sisaria molorumunge imbimu Konilliasi. Yu Romo ami ye wane anderete nokorumu yemo. Aku ami yemanga talapemonga imbimu Italli Ami Ye Talapemo. ² Yu kinie yunge pulu lemo yamboma kinie ene Juda yamboma molo. Yambo lupema molkolie Pulu Yemo pipili kolko liku ai siku yunge ungumu piliringi yamboma moloringi. Yuni mele molo torumu yamboma lipe taponjipe kou mone sipe, alieli Pulu Yemo kinie ungu nirimu.

³ Walse ipupini ena tere killoko mele Konilliasi yu Pulu Yemo kinie ungu nimbe molopalie* kumbu mele tepa kanorumu. Pulu Yemonga angello te omba yu molorumuna orumu sumbi sipe kanorumu. Angellomone yundu nimbendo: “Konilliasi.” nirimu.

⁴ Konilliasi pungu pungu nimbe yu nemo nemo nimbe kanopalie walsipe

nimbendo: “Ailimu, nambe temuye?” nirimu.

Angellomone pundu topa nimbendo: “Nuni Pulu Yemo kinie ungu ningu, yambo koropama liku taponjiku, telenomonga Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo. ⁵ Kinié nuni ye mare Jopa taonondo pangi liku mundukulie, akuna ye te molemonga imbimu Saimono, yunge imbi te Pita, “Yu opili.” niengi. ⁶ Saimono Pita yu pelemo ulke pulu yemonga imbimu Saimonola nilimele. Yu kongi kao kilu tepa mimi tepa kou mone limo yemo, yunge ulkemo nomu kusa kélona angilimo.” nirimu.

⁷ Angello kanumuni aku sipe nimbelie yu purumu. Kanu kinie Konilliasini yunge kendemande ye talo kinie, yu lipe taponjirimu ami ye te kinie “Ene wai.” nirimu. Kanu ami yemo yu Pulu Yemonga ungumu pilirimu yemola. ⁸ Konilliasini enendo ulu wendo orumu mele pali nimbe sipelie, “Ene Pita liku mengo wangi Jopa taonondo pai.” nimbe lipe mundurumu.

⁹ Ene puku aulkena pekolie, opalikundu anjupe puku ai tangoli Jopa taono nondoko pungí puringi. Ai tangoli Pita Pulu Yemo kinie ungu nimbendo ulke imuna ola purumu. ¹⁰ Kanu kinie Pita engelene kolopa ‘Langi te namboa!’ nimbe pilirimu. Yamboma langi kokele kaloringine nokopa molopalie, yu kumbu mele tepa kanorumu kinie, ¹¹ mulúna anju yando pupe, múlu wambale paa aili te, ekendo ekendo pundu kisenga ambolopalie taka lepa mana manie mundurumu. ¹² Aku mulu wambalena suku kongi lopa kera wambiye mele takarama pali moloringi.

¹³ Kanu kinie ungu te ombalie yundu nimbendo: “Pita, ola molko i mele molemelemanga te toko noi.” nirimu.

¹⁴ Pitane pundu topa nimbendo: “Ailimu,* paa naa nombo! Nuni kanoko keru kanoleno melema kinie, “kalaro molemo.” nilino melema kinie, olio Juda yambomando “Naa nangi.” ningu ungu mane sirinu melema na naa nolio naa nombó, molo!” nirimu.**

¹⁵ Wale talo sipe kanu ungumu altopa wendo omba yundu nimbendo: “Pulu

Yemone kake tenjilimo melemando nuni “Kalaro molemo.” ni naa ni.” nirimu.

¹⁶ Elte aku siku wale yepoko kere pale niringili kinie walsikale mulu wambalemo kelepa muluna olando purumu.

¹⁷ Pita konopu kimbu sipelie ‘I kumbu mele tepo kanokoromonga pulumu nambolkarenje?’ nimbe pilipe molopili Konilliasini lipe mundurumu ye kanuma ongo yambo marendo ‘Saimononga ulkemo temoye?’ ningu walsiliku ongolie, yunge ulke kerepuluna ongo angiliringi. ¹⁸ Akuna angilku walsikulie, “Saimono Pita andi molemoye?” niringi.

¹⁹ Pita yu kumbu mele terimumunge ‘Pulumu nambolkarenje?’ nimbe konopu kimbu sipe molorumu kinie Minimuni yundu nimbendo: “Ye yepoko nu koroko okomele. ²⁰ Akumunge nu ola molko maniendo puku, konopu aisili liku naa munduku ene kinie pangi puyo. Nane yema lipu mundunduna okomele.” nirimu.

²¹ Pita maniendo pupe yemando nimbendo: “Ene korokomele yemo na. Ene nambemuna ongiye?” nirimu.

²² Yemane pundu toko ningindu: “Romo ami ye wane anderete nokolemo ye Konilliasini olio lipe mundumuna omulu. Konilliasi yu ye sumbi nilimu, yu Pulu Yemo pipili kolemo yemo. Juda yambomane pali “Yu ye peangamo.” nilimele. Pulu Yemonga angello tene yundu nimbendo: “Saimono Pita ungu te nipili nu pilieni kene ‘Yu opili.’ ni.” nirimu.” niringi.

²³ Pitane nimbendo: “Ene pea peamili, ulkendo wai.” nirimu.

Pekolie niringimuni, ipulueli ou yu ene kinie purumu kinie ‘Yesusi pilku moloringi, Jopa taono Juda ye mare yu kinie pea tapu toko puringi. ²⁴ Ene puku aulkena pekolie, ipulueli ou kolea aili Sisaria suku puringi. Konilliasini ‘Kinié onge.’ nimbe yunge angenupili lapali kinie pulu lerimu yamboma kinie “Sukundu sukundu wai.” nirimu, ene liku maku toko nokoko moloringi. ²⁵ Pita ulkena sukundu pumbe purumu kinie Konilliasi omba yunge kimbuna tamalu

pepa yunge imbi ambolopa ola linjipe kapi nirimu. ²⁶ Nakolo Pitane yundu nimbendo: “Na Pulu Yemo molo. Na we yemo. Nu ola moloi.” nirimu.

²⁷ Ungu nilikulu ulke sukundu puringili kinie yambo aisili maku toko moloringi kanorumu. ²⁸ Yuni enendo nimbendo: “‘Juda yamboma kinie yambo lupema kinie teluna naa molangi.’ nilimele ungu manemo ene pilkimili. Na Juda yemo molopo i ungu manemo piliomonga ene yambo lupe molemelena na naa olka, nakolo Pulu Yemone na lipe ora simu mele i sipe: Yuni nando nimbendo: “Yamboma apuruku ‘Te keru, kalaro mololimu.’ ningu teluna naa moloni kinie kapola naa temba.” nimu.* ²⁹ Akumunge na ‘Oi.’ ningu walsingi kinie enenga ungu lipu su naa sipu ondu. Nambemuna nando “Oi.” ningiye?” nirimu.

³⁰ Konilliasini pundu topa nimbendo: “Wale kise omba pukumu, kinié ena tere killoko tekemo mele, ou aku sipe ipupini tere killokona i nanga ulkena na Pulu Yemo kinie ungu nimbu molorundu kinie walsikale nanga kumbikerena yambo te mulu wambale tondolo pa telimu pakopa omba angilipelie ³¹ nimbendo: “Konilliasi, nuni Pulu Yemo kinie ungu nilino mele yuni pilipe lipe, yambo koropama liku taponjilino mele kanopa peanga kanolemo. ³² Kinié nuni ye mare Jopa taonondo pangi liku mundukulie, akuna ye te molemo, yemonga imbimu Saimono, yunge imbi te Pita, “Yu opili.” niengi. Pita yu kongi kao kilu tepa mimi tepa kou mone limo ye Saimononga ulkena molemo, yunge ulkemo nomu kusa kélona angilimo.” nirimu. ³³ Aku nirimu pilipulie nane sumbi sipu nu molorununa ye marendo nu “Puku lipai.” nirindumunge nu ongo lingi, nu papu onu. Kinié olio Pulu Yemo kinie pea ombo molemolo yamboma ‘Pulu Yemone nu ungu nimbe simuma olio ningu sieni.’ nimbu, pilimulundu ombo molemolo.” nirimu.

³⁴⁻³⁵ Konilliasini aku sipe nirimu kinie Pitane pilipelie nirimumuni, Konilliasinge ulkena moloringi yambomando

pulu monjipe nimbendo: “Ou na pilipulie, ‘Pulu Yemone Isirele yamboma manjipe konopu monjilimo.’ konopu lerindu. Nakolo kinié pilkiru, yuni yambo talapemanga pali yambo telu telu ningu yu pipili kolko liku ai siku ulu pulu peangama sumbi siku telemele yamboma kanopa peanga kanopa ‘Nanga kumbikerena kapola ongo molangi.’ nilimo lepamo, akumu kinié pilipero.

³⁶ “Pulu Yemone koro ou Isirele yambomando “Ene nokopa konjimbe ye te mundumbu.” nimbe mako torumu yemo talko orumu ye Kirasi Yesusi yu yambomanga pali Ailimu, akumuni olio Pulu Yemo kinie konopu teluna pupili kapola kapola molomolo aulkemo akisinjirimu temane peangamo Isirele yamboma moloringine Pulu Yemone nimbe mundurumu. ³⁷ Ou kolea Judia disiriki koleamanga pali ulu wendo orumuma ene nanga ungu nikirumu pilkimili yambomane ou pilku pora silimele. Ou Jonone yambomando “Konopu alowa tekolie no liengi.” nimbe aku unguma nimbe sirimu. Pe Yesusi kolea Gallilli disiriki yunge uluma pulu monjipe terimu. ³⁸ Kopongo wele te pengena ondoko pakonjiringi mele* Pulu Yemo yunge kongonomo tembando Pulu Yemone kolea Nasarete ye Yesusi Mini Kake Telimu sipe Yesusi ‘Tondolo pupili.’ nirimu. Kanu kinie Pulu Yemo Yesusi kinie molorumuna Yesusi koleamanga andopa ulu peangama tepa, ‘kurumanga nomi, depelemone** ambolorumu yamboma “Konde pangi.” nirimu. ‘Akumu ene pilku pora silimele.’***

³⁹ “Juda yambomanga koleama pali kinie enenga kolea aili Jerusalleme kinie yuni ulu terimuma pali olio yu lombili andorumulumane mongone kanopo molorumulu. Enene ‘Yu kolopili.’ ningu unjuna uku toko panjiringi kolorumu.

⁴⁰ Nakolo yu wale talo yambo ono koleana perimu yepoko sipemonga Pulu Yemone topa makinjipelie “Yambomane nu kanangi mona moloi.” nirimu.

⁴¹ Yamboma pali yu lomboropa ola molorumu naa kanoringi. Ou Pulu Yemone ‘Kanangi.’ nimbe mako torumu yambo-

mane mindi kanoringi; olio Yesusi lomboropa ola molorumu kinie yu pea langi nombo molorumulu yambomane mindi yu kanorumulu.

⁴² “Yuni oliondo nimbendo: “Enene yamboma temane peangamo toko siku, ‘Pulu Yemone na ‘Yambo konde molemelema kinie kolemelema kinie enenga pali kote tenjipe pilimbe yemo molopili.’ nirimu.* ningu yamboma ningu siei.” nirimu. ⁴³ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma yamboma ningu siringi yemane* pali ou yu ma koleana naa opili yunge ungumu ningu sikulie ningindu: “Yesusi ‘Yu sike ‘Pulu Yemonga Malo molopa, sike yu mana manie omba nanga nimbe kolo wangopa kolonjirimu,’ ningu tondolo munduku pilingi** yamboma Pulu Yemone Yesusi yambomanga nimbe tenjirimumunge pilipelie kanu yambomanga ulu pulu keriteringime ‘We manie pupili.’ nimbe siye kolomba.” niringi.” nimbe Pitane nirimu.

⁴⁴ Pitane aku sipe nimbe molopili Mini Kake Telimu omba Pitane ungu nirimu pilku moloringi yambomanga konopuna suku purumu. ⁴⁵ Pulu Yemone Mini Kake Telimu ou Juda yambo Kirasi pililime sirimu mele pe aku sipe kanu yambo talape lupe moloringime sirimuna kanokolie Kirasi pilili Juda ye Pita pea tapu toko oringimene paa suru niringi. ⁴⁶ Kanu yambo lupema Mini Kake Telimu liringimene umbu ungu lupe lupema ningu Pulu Yemo kapi niringine pilkulie kanu yemane ‘Mini Kake Telimu omba enenga konopumanga pumu lepamo.’ ningu piliringi. Ou Kirasi pilili Juda yambomanga konopuna mindi Mini Kake Telimu purumu kanumu.

Kanu kinie Pitane nimbendo: ⁴⁷ “Olio Kirasi pilili Juda yamboma Mini Kake Telimu lirimulu mele kinie i yambo talape lupema kepe Mini Kake Telimu likimili kene naene “Ene no naa liengi.” nimbe no manda mi tombaye?” nirimu. ⁴⁸ Aku nimbelle yuni nimbendo: “Ene Yesusi Kirasi yunge imbimunge no liei.” nirimu. No liku pora sikulie enene Pitando ningindu: “Nu isili ou naa pani. Wale pokore nu olio kinie pea molkolie

pepani.” niringine yu ene kinie wale pokore we molorumu.

11

¹ Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema* kinie Yesusi pilku moloringi, angenupili kolea Judia disiriki pali moloringime kinie enene Juda yambomanga ulsukundu moloringi yamboma Pulu Yemonga ungumu pilku liringi mele piliringi. ² Akumunge Pita Jerusalleme olando purumu kinie kangomanga kangu te kopisiku ele teringi ungu manemo* ‘Paa teamili.’ niringi Kirasi pilili yemane Pita Romo ye Konilliasinge ulkena purumuna yu iri tokolie ³ ningindu: “Nu Juda yemo molko yambo kangu naa kopisilimele-manga ulkena puku, ene kinie pea molko langi noringimu, paa teko kenjirinu.” niringi.

⁴ Nakolo Pitane ulu pali wendo orumuma ene temane topa sirimu. Yuni nimbendo:

⁵ “Tena. Na Jopa taonona molorundu kinie na Pulu Yemo kinie ungu nimbu molopolie nirindumuni, kumbu mele tepo kanorundu kinie mulumu anju yando pupe, múlu paa aili te, ekendo ekendo pundu kisenga ambolopalie taka lepa mana manie mundurumu, na molorunduna omba lerimu. ⁶ Akuna sukundu kanorundu kinie kongi lopa kera wambiye mele takarama pali akuna sukundu moloringi. ⁷ Kanu kinie ungu te ombalie nirimu pilirindu. Yuni nando nimbendo: “Pita, ola molko i mele takara te toko noi.” nirimu.

⁸ “Nane pundu topo nimbundu: “Ailimu, paa naa nombo. Nuni kanoko keru kanoleno melema kinie, “Kalaro molemo.” nilino melema kinie, olio Juda yambomando ‘Naa nangi.’ ningun mane sirinu melema ou walse kepe te paa naa norundu.” nirimu.*

⁹ “Wale talo sipe kanu ungumu altopa muluna wendo omba nando nimbendo: “Pulu Yemone kake tenjilimo melemando nuni “Kalaro molemo.” ni naa ni.” nirimu.

¹⁰ “Olto aku sipu wale yepoko kerepali nirimbulu kinie walsikale mulumu kelepa muluna olando purumu.

¹¹ “Mulumu kelepa olando purumu kanu wale kolea aili Sisaria ye tene “Pai.” nimbe mundurumu ye yepoko na molorundu ulkena oringi. ¹² Minimuni nando nimbendo: “Konopu aisili liku naa munduku i yema kinie pangi pui.” nirimu. I Kirasinge ye talo pakara ene na kinie pea tapu topo pupu, kanu Sisaria yemonga ulkena sukundu purumulu.

¹³ “Ulkena sukundu purumulu kinie kanu yemone oliondo nimbendo: “Pulu Yemonga, angello te nanga ulkena ombalie nimbendo: “Nuni ye mare Jopa taonondo pangi liku mundukulie, akuna ye te molemo, yemonga imbimu Saimono, yunge imbi te Pita, “Yu opili.” niengi. ¹⁴ Nu kinie nunge ulkena pelelemele yamboma kinie Pulu Yemone ‘Ene mindili nolemelka aulkena wendo ongo yu kinie pea molko konjingi aulkena pangi.’ nimbe lipe taponjimbe.” nimbe* angellomone nando aku sipe nirimu.” nimbe kanu yemone nirimu.

¹⁵ “Kanu kinie nane pulu monjipu ungu nimbú nirindu kinie ou olio molorumuluna Mini Kake Telimu manie orumu mele aku sipe ene moloringine orumu. ¹⁶ Aku terimu kinie nane Ailimuni ungu te ou nirimu mele altopo pilirindu. Yuni nimbendo: “Jonone yambo no mindi linjirimu nakolo Pulu Yemone ene Mini Kake Telimu linjimbe.”*

nirimu mele altopo pilirindu. ¹⁷ Aku liemo olio Ailimu Yesusi Kirasi ‘Yu sike.’ nimbu tondolo mundupu pilirimulu* kinie Pulu Yemone olio ou Mini Kake Telimu sirimu mele pe aku sipe aku yambo lupema sirimu liemo na nae molopolie na Pulu Yemondo “Molo.” nilk-eye?” nimbe Pitane nirimu.

¹⁸ Pitane aku sipe nirimu mele pilkulie enene ou yundu niringi mele kamu munduku kelkolie, Pulu Yemo kapi ningulie ningindu: “Akumunge Pulu Yemone ‘Yambo lupema konopu alowa tekolie manda molopa mindi puli ulu pulumu* liengi.’ nimbe panjirimu lepamo.” niringi.

¹⁹ Ou Sitipene toko konjikulie pe Kirasinge yamboma mindili liku siringi kinie ene bulu balu ningu puringi kinie mare kolea Pinisia puku, mare kolea Saipirasi puku, mare kolea aili Andiyoko pukulie niringimuni, Juda yamboma mindi temane peangamo toko siringi. ²⁰ Nakolo ye mare, enenga pulu kolea Saipirasi kinie Sairini kinie, ene kolea aili Andiyoko pukulie pulu monjiku Aili Yesusinge temane peangamo yambo lupema toko siringila. ²¹ Pulu Yemone ene lipe taponjirimuna yambo aisili "I ungumu sike." ningu tondolo munduku pilkulie konopu alowa teko 'Ailimunge yamboma molamili.' ningu moloringi.

²² Aku teringi temanemo Kirasinge yambo talape Jerusalleme moloringimene* pilkulie enene Banapasindu** "Kolea aili Andiyoko pui." niringi. ²³⁻²⁴ Banapasi yu ye peangamo, Pulu Yemo 'Sike.' nimbe paa tondolo mundupe pilirimu yemo; Mini Kake Telimu konopuna molopa kapola terimu yemo. Yu kolea aili Andiyoko pupe kanorumu kinie Pulu Yemo yambo aisili we kondo kolopa tenjirimu mele* kanopalie yu paa konopu sipe, ene 'Ailimu mindi tondolo munduku pilku, mele te lupe alowa teko konopu naa monjengi.' nimbe ungu mare nimbe sirimu. Yambo aisili Ailimunge talapena sukundu ongo moloringi.

²⁵ Kanu kinie Banapasi yu kolea aili Andiyoko mundupe kelepa, Sollo korombando Tasisi taono purumu. ²⁶ Pupe yu kanopa lipelie kolea aili Andiyoko yando memba orumu. Kanu kinie elte kolea aili Andiyoko Kirasinge yambo talapemo kinie pea moloko yambo paa aisili ungu mane sikulu molangili ponie telu omba purumu. Kolea aili Andiyokona, Yesusinge lombili andoli yambomando* we yambomane imbi lelko pulu monjiku 'Kirasinge Yamboma' niringi.

²⁷ Kanu walemanga Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuna pilku yamboma ningu siringi ye mare* kolea aili Jerusalleme molkolie kolea aili Andiyoko maniendo oringi. ²⁸ Kanu ye oringimenga ye te, yunge imbimu Akapasi, yu ola angilipelie,

Minimuni yu pe wendo ombá mele nimbe sirimu pilipelie nimbendo: "Romo gapo-manone nokolemo koleamanga pali engele pe lembe." nirimu. (Aku nirimu mele pe ye Lodiasi, Romo koleamanga pali nokorumu ye paa aili kumbinemo molorumu kinie, sike aku engelemo wendo orumu.) ²⁹ Ye Akapasini aku nirimu kinie pilkulie ou wendo naa opili Ailimunge lombili andoli yambomane 'Olionga angenupili Judia disiriki molemelema lipu taponjipu kou mone i sipu mako topo siemili.' ningu panjiringi. ³⁰ Kanu kinie kou mone popo sikulie Banapasi kinie Sollotolo "Kou mone Jerusalleme mengo puku Aili Yesusinge yambo nokolemele yema* puku sipale." niringi kinie mengo puku sipuringili.**

12

¹ Ye Nomi Kingi Erotene ,kolea aili Jerusalleme molopa, Kirasinge yambo talapemonga* yambo mare mindili lipe sipe tombando yunge ami yemando "Mare puku ka sipai." nirimu kinie ka siringi. ² Jononga angenu Jemisi "Tai!" nirimuna pilkulie opa teli lou pulsene yu toko konjiringi. ³ Aku teringi kinie Juda yamboma pilku peanga piliringine kanopalie nirimumuni, pe "Pita puku ka sipai." nirimu kinie yu puku ka siringila. ,Juda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* piliringi wale akumu imbi lelko, 'Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walema'* niringila, aku walemanga yuni aku terimu. ⁴ Pita ka siku ka ulkena panjiringi kinie ami ye talape kise, talapena sukundu ye kise kise ningu moloringi ene pali lipe tere lepa tene sikisi kanumu, "Ene yu nokoko molai." nimbelle nirimumuni, "Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi wale akumu omba pumbe kinie 'Yamboma kanangi.' nimbu ene molongena membo pupu kote tenjipu pilipu ami yemando "Tai." nimbú." nirimu.

5 “Mimi siku nokai!” nirimuna kanu ami yemane Pita ka ulkena pepili nokoko moloringi. Nakolo Kirasinge yambomane Pulu Yemo kinie Pitanga ungu tondolo munduku ninjiku moloringi.

6 Ipulueli oukundu Erotene Pita wendo lipe kote tenjimbe terimu kinie ipulueli mele Pitanga kitolo ami ye talo kinie ka senene ka toringi, Pita ai suku singine we uru perimu. Ka ulkena peringi yamboma nokoli ye mare kerepuluna angilku ka ulke pali nokoko angiliringila. 7 Kanu kinie Ailimunge angello te Pita uru perimuna orumu kinie kanuna pa terimu. Yuni Pitanga wanguna topa makinjipelie, “Welea ola molo.” nirimu. Kanu kinie ka senetolo yuyu moki lepa manie purumu.

8 Angellomone Pitando nimbendo: “Nunge kako toko kimbu su monji.” nirimu kinie aku terimu. Kanu kinie yuni “Kinié ola ali walemo pakoko na lombili oi.” nirimu. 9 Pita molorumu suluminiamo mundupe kelepa yu lombili pupelie nirimumuni, angellomone terimu mele yu naa pilipelie ‘Kumbu tepo kanokoro.’ konopu lerimu. 10 Pukululie niringilimuni, ka ulkena peringi yamboma nokoli ye telu angilirimuna ongo pukulu, nokoli ye talo sipe angilirimuna ongo pukululie, kolea ailine wendo pungilindu ka ulke pala kune kapane teline puringili kinie kunemo yuyu lirimu kinie ulsu ongo pukulu, aulke pulúna wendo pukulu aulke paka maliena oringili kinie angellomo Pita tamburembu mundupe kelepa yu purumu.

11 Kanu kinie Pita, ou yu ‘Kumbu tendu.’ konopu lerimu nakolo pe kinié yunge umbu konopu omba perimu kinie yuni pilipelie, “A, kinié na pilipero. Kingi Erotene nando ‘Teambo.’ nirimu mele kepe Juda yambomane nando ‘Teamili.’ ningu piliringi mele kepe ‘Aku siku naa teangi.’ nimbe Ailimuni* yunge angellomo na “Ka ulkena wendo lipui.” nimbe mundumu lepamo, kinié na pilipero.” nirimu. 12 Aku sipe pilipelie nirimumuni, Jono, yunge imbi te ‘Mako’ niringi, kanumunge anumu Marianga ulkena Pita yu purumu. Kanuna yambo aisili maku toko Pulu Yemo kinie ungu ningu moloringi.

13 Pita aku ulkena pupelie nirimumuni kune topa kilu kilu sirimu kinie kongono teli ambo wenepo te, yunge imbimu Roda, kune limbendo ombalie nirimumuni, 14 Pitanga ungumu pilipe imbi sipelie, ‘Yu okomo lepamo.’ nimbe pilipe konopu sipelie kune naa lipe yu kelepa Ikisipe anju pupe yambomando “Pita omba kerepuluna angilimo.” nirimu. 15 Nirimu kinie pilkulie niringimuni, ‘Pita ka ulkena pelemo.’ konopu lelkolie ambomo yundu “Nu kekelepa tokolie nikinuye?” niringi. Nakolo yuni karaye tepalie, “Molo. Sike Pita omba kerepuluna angilimo.” nirimu.

Kanu kinie enene ningindu: “Pita nokolemo angellomo omba kerepuluna angilimo lepamo. Paa sike Pita molo.” niringi.

16 Aku siku kerepali ningi niringi kinie Pitane kune topa kilu kilu sipe angilirimu kinie kune wendo liku kanoringi kinie sike Pita kerepuluna angilirimu kanokolie suru ningu mini wale munduringi. 17 Nakolo yuni enendo “Ungu naa niei.” nimbe kimuni pipi sipelie nirimumuni, Ailimuni yu ka ulkena wendo lirimu mele temane topa sirimu. Topa pora sipelie yuni enendo nimbendo: “I nikiru mele Jemisi* keme, olionga angenupilime kinie, ene puku ningu sipai.” nimbelie yu ene mundupe kelepa kolea tenga lupe purumu.

18 Kolea tangorumu kinie opa teli ami yema ola molkolie, ‘A, Pita tena pumunje?’ ningu pilku mini wale paa aili teko munduringi. 19 Erotene Pita koropa naa kanopa lipelie nirimumuni, yu nokoringi ami yemanga kote tenjipe pilipelie, ami ye lupe marendo nimbendo: “Pita nokoko kénjingi ami yema ene kolangi mengo puku toko konjipai.” nirimu.

Kanu kinie kingi Erote kolea Judia disiriki mundupe kelepa kolea aili Sisaria maniendo pupe wale mare kanuna molorumu.

20 Kolea aili Taya kinie Saidonotolonga yamboma Kingi Erotene mumindili kolopa molorumuna ene maku tokolie yu molorumuna oringi. Kanu yamboma Kingi Erote nokorumu koleana langi puku topo toko liku no pu opu teringimunge

yu kinie 'Taka lepo molamili.' ningindu oringi. Erotenga ulke kinie melema pali nokorumu ye Billasitasi 'Olio lipe taponjipe Erotendo nimbe sipili.' ningu ou yu molorumuna puku yu kinie ungu niringi. Aku tekolie Erote molorumuna puku "Kinie olio kinie taka lepo molamili." ningu puku mawa teringi.

²¹ Kanu kinie "Erote kinie 'Taka lepo molamili.' nimbu, pupu nipumulú." ningu panjiringi walemonga Erote yunge ye nomi kingi wale pakoli peangama lipe pakopa yunge kingi kongono tembando molorumu polona molopalie ungu aisili yamboma nimbe sirimu. ²² Kanu kinie yamboma yu kapi ningu ru ningulie ningindu: "I ungu nikimu mele yambo tene nilimo mele naa nikimu. Pulu ye tene nilimo mele nikimu." niringi. ²³ Kanu kinie enene "Yu pulu ye te mele molemo." niringi mele Erotene pilipe peanga pilipe Pulu Yemo kapi naa nirimuna Pulu Ye Ailimunge angello tene yu topa nosirimu, opiye kawene yu norumu kinie yu kolorumu.

²⁴ Nakolo Pulu Yemonga ungumu kolea-manga pali pilku kapola tenjiringi.

²⁵ Banapasi kinie Sollotolo kolea aili Andiyoko munduku kelko kolea aili Jerusalleme kou mone mengo puringilime yamboma siku pora sikulie niringilimuni,* Jerusalleme munduku kelko Andiyokondo yando Jono liku mengo oringili. (Jononga imbi te 'Mako' niringi.**)

13

¹ Kirasinge yambo talapemo* kolea aili Andiyoko moloringimenga mare Ailimuni ungu umbu tonjirimuna pilku yamboma ningu siringi yema molko,** mare yamboma ungu mane siringi yema moloringi. Enenga imbime i sipe: Banapasi keme, 'Ye Pombera' niringi ye Simiono keme, kolea Sairini ye LLusiasi keme, (poropinji te nokorumu ye nomi kingi Erotenga ulkena ai lerimu) ye Maneyene keme, Sollo keme. ² Kirasi pilili yamboma Ailimu* kapi ningu imbi ambolko ola linjiku langi naa nongo mi toko moloringi kinie Mini Kake Telimuni nimbendo: "Nane

'Banapasi kinie Sollotolo teangili.' nindu kongonomo teangili mako tangi." nirimu.

³ Aku nirimuna pilkulie langi naa nongo mi toko Pulu Yemo kinie ungu ningulie, elte ki ola munduku ambolkolie "Pale." ningu munduringi.

⁴ Mini Kake Telimuni "Elte pale." nimbe lipe mundurumu kinie Sellusia taono maniendo pukulu, nomuna sipi lerimuna suku pukulu kolea Saipirasi puringili.

⁵ Sallamasi taono ongolo sipine manie pukululie, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga andoko Pulu Yemonga ungu ningu siringili. Jono Mako elte lipe taponjipe pea tapu toko andoringi.

⁶ Kolea Saipirasi nomu kusa suku singine lerimu kolea te. Akuna kimbu kongono tekolo kolea kangamanga ungu ningu siliku pukululie, Peposi taono nomu kelona lerimuna wendo puringili. Kanuna Juda ye te molorumu kanoringili. Kanu yemo kurumanga nomi Setenene lipe taponjirimuna ulu tondoloma tepa, yu kolo topa "Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipu ene nimbu sikiru" nimbe yamboma kolo topa sirimu yemo. Yemonga imbimu Josua Malo. Imbi te Ellimasi niringila. ⁷ Ellimasi yu Saipirasi poropinji nokorumu Romo gapomano ye Sesiasi Pollasi kinie tapu toko moloringili yemo. Sesiasi Pollasi yu pilipe konginjili paa perimu yemo. Yuni 'Pulu Yemonga ungu piliembo.' nimbe yuni Banapasi kinie Sollotolo "Wale." nirimu. ⁸ Nakolo kurumanga nomi Setenene lipe taponjirimu kinie ulu tondoloma terimu ye kanumu, yunge imbi te Ellimasi niringi, kanumuni "Naa wangili." nimbe pipi simbe tepa, gapomano ye endisimuni 'Eltenga ungu pilipelie 'Sike.' nimbe konopu alowa naa tepili.' nimbe, endisimu pilimbe aulkemo pipi simbe terimu. (Imbi Ellimasi kanumu Giriki ungu te, kanumunge pulumu kurumanga nomi Setenenga ulu tondoloma tenjili yemo.)

⁹ Kanu kinie Sollo, yunge imbi te Pollo niringila, yu Mini Kake Telimu konopuna molopa kapola terimu kinie yuni Ellimasi nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo:

¹⁰ "Nu depelemonga* malo te, nu mele

sumbi silimenga opa tou te moleno. Kiy-ongo nimbe andopa wa nomba kolo topa tepa kenjili ulumanga pali puluma nu kinie pelemo. Ailimuni yamboma lipe taponjilimo aulkemo pipi siku, 'Yamboma aulke tenga lupe pamili.' ningu kolo toleno uluma manda munduku naa keleniye? ¹¹ Aku kapola, Ailimuni nu kinie 'Opa tou molambili.' nikimu.

Nunge mongotolo tambulumbe kinie nu kolea pa temba mele naa kanoko, wale mare sumbulu toline moloni." nirimu.

Pollone aku nirimu kinie tamburembu kupe mele tene Ellimasinge kumbikeremo pipi sipe sumbulu torumuna yu andopa pererimu. Yambo tene yu 'ki ambolopa aulke lipe ora sipe memba pupili.' nimbe kororumu. ¹² Gapomano ye endisimuni ulu wendo orumu kanumu kanopalie, Aili Yesusi molopa terimu mele Pollo Banapasitolone mane siringili kanumu pilipe mini wale mundupe "I nikimbili mele sike nikimbili lemo." nimbe tondolo mundupe pilirimu.

¹³ Pollo kinie tapu toko puringi yema kinie Peposi taono munduku kelko sipine Peka taono puringi. Peka akumu Pambillia poropinji lerimu taono te. Kanuna Jono Mako* elte mundupe kelepa Jerusallendo kelepa purumu. ¹⁴ Kanu kinie Pollo kinie Banapasitolo Peka taono munduku kelkolo kolea Pisidia poropinji Andiyoko taono* puringili. Pukululie 'Juda yamboma koro moloringi,' wale Sambate kinie** Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena puku moloringili. ¹⁵ Yambo maku toringime nokoringi tapu yemane 'boku lipe,' Mosisini Pulu Yemonga ungu manema pilipelie boku torumu ungu te kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane boku toringi ungu te kinie* kambu toko pora sikulie, elte walsikulie ningindu: "Angenungulutolo, 'Yamboma ungu mane te simbulú.' konopu léngili liemo piliemili ongo ningu siele." niringi.

¹⁶ Kanu kinie Pollo ola angilipelie nimbendo:

"Ene Isirele yamboma kinie Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjili yambo

lupema kinie ungu te niembo piliei." nimbelle yuni nimbendo:

¹⁷ "Olio Isirele yambomanga Pulu Yemone olionga anda kolepali mako topa "Ene kinie enene pe pe kepe kalko lingime kinie na nokopo molombo." nirimu.* Kanu kinie ene kolea Isipi moloringi kinie 'Ene yambo talape paa aisili molangi.' nirimu.** Kolea Isipi ene yambo talape paa aisili moloringi kinie yuni yunge tondolomone ene aku koleamonga ulsu memba omba,***

¹⁸ kolea ku lepa langi naa oli koleana memba pupelie, ene ponie paono talo omba pupili kolea ku leli akuna teko kenjiku moloringi mele yuni kanopalie, yunge konopuna umbuni tepili kanopa molorumu. ¹⁹ Yunge yamboma 'Kolea Kenane kamu molangi.' nimbelle yambo talape yepoko pakara akuna ou moloringime topa mundupe mamu yunge yamboma lipe sirimu.* ²⁰ Ene kolea Isipi puku molko, kelko yando ongo molko, kolea pulu yamboma toko mundengi ponie po anderete pipiti omba purumu.*

"Kanu kinie Pulu Yemone 'Nanga yamboma nokai.' nimbe walse yambo tela lipe monjipe, walse yambo tela lipe monjilipe pupelie nirimumuni,** pe yuni ungu umbu tonjirimuma pilipe*** yando nimbe sirimu ye Samuelene 'Ene nokopili.' nirimu. ²¹ Kanu ye Samuelene ene nokopa molopili ene we tapu yambo mane nokoringimunge siye terimuna "Ye nomi kingi tene olio nokopili mako toi." niringi. Kanu kinie Benjaminini kalopa lirimu ye te, Kisi malo Sollo, Pulu Yemone mako torumu, yu enenga pulu pulu ye nomi kingimu molopili ponie paono talo omba purumu.

²² "Pulu Yemone Sollo makoropalie "Depisi enenga ye nomi kingimu kolo wangopa molopili." nirimu.* Yuni Depisindu nimbendo: "Jesi malo Depisi nanga uluma pali pilipe lipe temba lemo na kanopolie yu kanopo peanga kanolio." nirimu. ²³ Kanu kinie Pulu Yemone Isirele yambomando* "Ene lipe taponjimbe ye te simbu." ou nirimumu** 'Kamu siembo.' nimbelle yuni kanu ye

Depisini yandopa kalopa lirimu yambo tene 'Yamboma Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Limbe Ye Yesusi*** mepili.' nirimu.**** 24 Yesusi ou naa opili No Linjili Jonone Isirele yambomando pali ungu mane sipelie nimbendo: "Ulu pulu kerime munduku kelko konopu alowa teko no liei." nirimu.* 25 Jono yu aku kongonomo nondopa tepa pora sipelie yuni enendo nimbendo: "Na nae konopu lemeleye?" nirimu. "Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nirimu ye Kirasimu 'Ombá.' ningu nokoko molemele 'Akumu na.' konopu lekemeleye? Na aku yemo molo. Ombá yemo paa peangamo na paa kerimu, yunge we kongono kepe manda naa tepo yunge kimbu su ka pilke manda naa tonjilke." nirimu.*

26 "Angokeme, ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma* kinie, ene Pulu Yemo pipili kolko liku ai silimele yambo lupema kinie, i temane peangamo, Pulu Yemone olio lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molopo konjimulú aulkena lipe monjirimu temane peangamo olionga.

27 "Jerusallemo moloringi yamboma kinie enenga ye ailime kinie enene Yesusi kanoko imbi naa siku, 'Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te mundumbu." nimbe mako torumu ye Kirasimu yu.' konopu naa lelko, yunge imbi we lelko 'Yu we yere.' konopu leringi. Nakolo olionga ye nomi kanumane "Yesusi toko konjengi." niringimunge Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane "I siku i siku tenge." koronga ou niringi aku mele wendo orumu. Kanu unguma kanu yemane bokuna toringi molemo unguma "Yesusi tangi." niringi yambomane ,ene koro molemele, wale Sambatemanga pali boku kanoko piliringi nakolo kanu ungu taki taki bokuna kanoko piliringimenga pulumu naa piliringi. 28 Yu ulu te tepa kenjirimumu kanokolie 'Yu kolopili.' ni naa niringi nakolo Romo ye nomi Paillatendo mawa tekolie "Kolopili, unjuna ola uku toko panji,." niringi.

29 "Ou yambomane ene pe tenge mele ningu boku toringi uluma pali Jerusalleme yambomane Yesusi kinie teko pora siringi yu kolorumu kinie yambo marene yu ongo unjuna manie liku yambo ono teli kou kande tenga mengo puku nosiringi. 30 Nakolo Pulu Yemone "Yu yambo ono koleana kelepa lomboropa ola molopili." nirimu. 31 Kanu kinie yu lomboropa ola molorumu kinie ou yu naa tangi yamboma yu kinie kolea Gallilli disiriki munduku kelko kolea aili Jerusallendo olando puringi kanu yambomane enamanga taki taki yu kanoringi. Kinié kanu yambomane kanoringi mele olionga Isirele yamboma ningu siliku andolemele.

32-33 "Pulu Yemone pe wendo ombá mele olionga anda kolepalimendo nirimu kanu ulumu olio kalko liringime molamili kamu wendo omu, kanumu Banapasi oltone kinie ene temane peangamo topo sikimbulu. Pulu Yemone Yesusinge onomo topa makinjirimu kanu ulumuni ou yuni "Tembo" nirimu mele wendo omu. Kanumundu Pulu Yemone yunge konana talo sipemonga suku nirimu nimbe molemo mele i sipe:

"Nu nanga malo; kinié na nunge lanie."* nirimu. 34-35 Pulu Yemone 'Yu paa pe kepe naa purupili.' nimbe yu topa makinjirimu kanumu ou naa tepili ungu talo pea ou nirimula. Kanu ungutolonga te i sipe: "Depisindu tepo konjipu ulu peanga paa sikema

simbu nirindu mele nu simbu."*

nirimula. Te Depisini i sipe nirimu:

"Pulu Yemo, nunge Ye Kake Telimu kolomba kinie

nuni 'We purupili.' naa nini."**

nirimu. 36 Depisini Pulu Yemondo aku nirimu Depisi yuyu temba mele naa nirimu. Pulu Yemone yundu "Tei." nirimu kongonoma pali tepa lipelie yu kolorumu, ono teringi kinie pururumu. 37 Nakolo ye kolorumu ono teringi kinie Pulu Yemone topa makinjipe "Lomboroko ola moloi." nirimu kanu yemo yu puru naa pururumu. Aku yemo Yesusi.*

38 "Angokeme, aku terimuna 'Ene piliengi!' nimbu nimbú tekeru mele i

sipe: Yesusini terimumunge yuni olionga ulu pulu kerime pali 'Kamu manie pupili.' nimbe akuma siye kolomba. ³⁹ Mosisini ungu mane ou sirimumane 'Yambomanga ulu pulu kerime kamu omba manie pumbe, ene konopu sumbi nimbe peli yamboma molonge.' manda naa nirimu nakolo kinié Yesusi olionga nimbe tenjirimu uluma "Sike aku terimu." ningu tondolo munduku pilingi* yamboma Pulu Yemone ene kanopalie, enenga ulu pulu kerime siye kolopa, ene 'konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanomba.**

⁴⁰ "Akumunge ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane ulu wendo ombá niringi mele 'Olio kinie wendo naa opili.' ningu, pilku konjiku molangi. ⁴¹ Kanu yemanga tene nimbendo:

"Ene ungu taka tonjilimele yamboma pilieme.

Konopu aisili liku mundukulie kolangi.

Ene molemele walemanga nane ulu te tembo,

kinié yambo tene akumu kanopa

"I sipe i sipe wendo omu kanondu." nimbe

ene temane topa simbe kinie

'Ulu te aku sipe manda wendo naa ombá.' ningu pilku

"Kolo tokono." ningu, naa pilingi kene ene ungu taka tonjilimele yamboma pilieme.

Konopu aisili liku mundukulie kolangi."* nirimu." nimbe Pollone nirimu.

⁴² Pollo Banapasitolo Pulu Yemonga ungu piliringi ulkemo munduku kelkolo pungili teringili kinie yambomane elte mawa tekole ningindu: "I ungu ningu sikimbilimu pe koro molomolo, wale Sambatemo kinie* altoko ongo ningu siele." niringi. ⁴³ Bulu balu ningu pena puringi kinie Juda yamboma kinie yambo lupe* Pulu Yemonga ungu piliringime kinie enenga yambo aisili Pollo Banapasitolo lombili puringi. Eltene ene ungu ningu sikulu, "Ene 'Pulu Yemone we kondo kolopa tepa konjilimo ulu pulumu olio kinie pelemo mele pepa mindi pupili.' ningu molangi."** niringili.

⁴⁴ Pe Sambate walemo wendo orumu kinie aku taonona yambo paa aisili Pulu Yemonga ungu pilingindu maku toringi.

⁴⁵ Nakolo yambo aisili Pollonga ungu pilingindu maku toringine Juda yambo-mane kanokolie konopu keru panjiku Pol-lone ungu nirimuma ungu taka tonjiku "Nimbe kenjikimu." niringi.

⁴⁶ Kanu kinie Pollo Banapasitolone enendo tondolo munduku ningilindu: "Pulu Yemone 'Ene Juda yamboma yunge ungu ou pilingi!' ou nirimuna ene kumbi lepo ombo nimbu sirimbulu. Nakolo enene 'Olio molopo naa konjilimolomonga alieli konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu* manda naa limulú.' ningu ungu nimbu sikimbulumu liku bulu siku naa pilimelemonga oltone ene Juda yamboma mundupu kelepo yambo lupema molemelena pumbulú.

⁴⁷ Ailimuni* oltondo "Aku teale." nirimu kanumu. Yuni nimbendo:

"'Koleamanga pali yamboma mindili nolemelka aulkena manda wendo ongo

Pulu Yemo kinie molko konjingi mele ningu sieni.' nimbu

'Nu Isirele yambomanga ulsu molemele yambomanga

pa tenjilimu molani.' nikiru." nirimu.** niringili.

⁴⁸ Juda yambo naa moloringi yambo-mane aku niringili pilkulie konopu siku "Ailimunge ungu peanga." niringi. Pulu Yemone 'Alieli konde molko konjiku mindi pangi.' nimbe mako torumu yambomane 'Ungu nikimbili mele sike.' ningu tondolo munduku pilku liringi.

⁴⁹ Elte moloringili koleamanga pali Ailimunge ungu pupe kapola terimu.

⁵⁰ Nakolo Juda yambomane Pulu Yemo pipili kolko piliringi ambo nomime kinie kanu koleana ye ailime kinie teko mumindili konjiringi, kinie enene yamboma pali teko mumindili konjiku, Pollo Banapasitolo 'Enenga koleana naa molangili.' ningu toko makoroko ulsu munduringi.

⁵¹ Aku teringimunge 'Teko kenjikimili kanangi.' ningulu eltenga kimbuna ma kulu tokolo* Akoniamo taono puringili.

⁵² Andiyoko taonona moloringi Yesusinge

lombili andoli yamboma* paa konopu aisili siku, Mini Kake Telimu ene kinie molopa kapola tepili moloringi.

14

¹ Pollo Banapasitolo Akoniamo taono pukululie niringilimuni, alieli taono tenga sukundu pukululie teringili mele aku siku Akoniamo kepe Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena sukundu pukulu ungu mane siringili. Ningu konjiringiline pilkulie Juda yamboma kinie yambo lupema* kinie enenga yambo aisili 'Yesusi molopa terimu mele nikimbili ungumu paa sike.' ningu tondolo munduku piliringi.**

² Nakolo 'Kolo tokombe.' ningu ungu naa piliringi Juda yambomane yambo lupema teko mumindili konjiku kondi toringi kinie yambo lupemane Pollo kinie Banapasitolo konopu keru panjiringi.

³ Pollo Banapasitolo wale aisili Akoniamo taono molko 'Ailimunge' ningulu ungu pipili naa kolkolo tondolo munduku niringili kinie, Pulu Yemone 'Nane yambo we kondo kololi ungu ninjikimbilimu 'Paa sike nikimbili.' ningu, pilku liengi!' nimbe 'Eltene ,aku sipe mele, lipe ora simbe ulu tondolo* aisili teangili.' nimbe lipe taponjirimu kinie ulu tondolo aisili teringili. 'Eltene ulu tondoloma tengele kinie yambomane kanokolie, 'Paa sike Pulu Yemonga ungumu nikimbili lepamo.' ningu piliengi!' nimbe Pulu Yemone 'Aku siku ulu tondoloma teangili.' nirimu.

⁴ Kanu kinie aku taonona yamboma konopu talo teko panjiku moloringi. Marene "Juda yambomane nikimilimu sike nikimili." niringi, marene "Pollo Banapasitolone nikimibilimu sike nikimbili." niringi. ⁵ Juda yamboma kinie yambo lupema kinie enene 'Pollo Banapasitolo tepo kenjipu kouni tamili.' ningu langi niringi ⁶ nakolo langi niringi mele pilkululie elte kowa pukulu kolea LLikoniya poropinji pukulu kanuna LLisira taono kinie Depi taono kinie kolea nondopa lerimu koleamanga pali andokolo ⁷ temane peangamo we toko siliku andoringili.

⁸ LLisira taono ye te kimbu tambululimu molorumu. Anumuni merimu kinie kimbu tambululimu merimu,* walsikale kepe aulke naa andorumu. ⁹ Pollone ungu nirimu mele pilipe molorumu. Pollone yu nemo nemo nimbe kanopalie, 'Pulu Yemone na manda tepa konde limbe.' nimbe pilipe molorumu kanopalie, ¹⁰ tondolo mundupelie yundu nimbendo: "Nu kimbu kambilku ola angili!" nirimu. Kanu kinie ye kanumu walsikale kimbu kambilipe ola angilipe purumu.

¹¹ Pollone ye kimbu tambilurumumu tepa konde lirimu kanokolie yambo maku toko moloringimene enenga LLikoniya ungu lelko ningindu: "Olio popo tolemolo pulu yemanga ye talo manie ongo mana ye au lelko olio molemolona okombelepamo." niringi. ¹² Pollo ungu aisili nirimuna kanokolie 'Yu pulu ye Emisi' niringi.* Banapasi Pollo kinie tapu toko oringiline kanokolie 'Yu pulu ye Susi.' niringi.** ¹³ Kolo toli pulu ye Susi kanumunge tamandu ulkemo* kanu taonona ulsukundu angilirimu, yunge ala yemo kongi kao pelea pokore kinie pillawa sindi mulkewe pokore kinie lipe 'Elte au sipu popo topo kongime kalopo siemili.' nimbe taono pala kerepuluna memba orumu.

¹⁴ Nakolo Yesusini "Nanga kongonomo tenjipale." nimbe lipe mundurumu ye* Banapasi kinie Pollotolone tenge teringimele pilku keru pilkululie eltenga wale pakolime liku sungu sikulu,** yamboma maku toringine lkisiku ru niliku pukululie ningilindu: ¹⁵ "Yema, aku ulumu nambemuna tekemeleye? Olto ene mele, mana yetolo mindi. Temane peangamo ene topo simbulú ombulu. Ene pulu ye kolo toli koropama munduku kelko, kanu mele koropama bulu siku, mulu kinie ma kinie nomu kusa kinie melema pali tepa, yu yuyu konde molemo Pulu Yemonga ungumu 'Pilku liengi!' nimbululie, nimbu simbulú ombulu kanumu. ¹⁶ Ou sike yambo lupe lupema enenga konopuni pilku ulu teringime Pulu Yemone kanopa we siye kolopa, teko molonge kinie yu kanopa peanga kanomba mele kamu naa

nimbe para sirimu. ¹⁷ Nakolo ou Pulu Yemone 'Na molio mele naa piliengi!' nimbe melema pali lopi naa terimu. Yuni olio 'Nane ene kondo kolopo tepo konjilio mele kanangi.' nimbe 'Lo manie omba langi peangama wendo opili, ene nongo kapola tenjiku konopu siku molangi.' nimbe aku sipe terimu." nirimu. ¹⁸ Eltene aku niringili nakolo yambomane 'Elte pulu yetolo.' ningu popo toko kongime kalonge teringi uluma 'Munduku keleangi.' ningulu tondolo munduku karaye teko "Molo!" niringili kinie munduku keleringi.

¹⁹ Kanu kinie Akoniamo taono kinie kolea Pisidia poropinji lerimu Andiyoko taono kinie moloringi Juda yambo mare LLisira taono ongolie ene kondi toringi kinie enene Pollo kouni tokolie, 'Kolomu.' konopu lelko yunge onomo kunduku liku mengo puku taonona ulsukundu toko ele teringi. ²⁰ Nakolo Yesusinge lombili andoli yamboma yu lerimuna ongo kakapu teringi kinie yu ola angilipe kelepa taonona sukundu purumu.

Opalikundu Banapasi kinie Depi taono puringili. ²¹ Akuna temane peangamo toko siringili kinie yambo aisili Yesusinge ungumu pilku liringi.

Pe elte kelko LLisira taono yando ongolo, Akoniamo taono ongolo kolea Pisidia poropinji lerimu Andiyoko taono oringili. ²² Kanu taonomanga Yesusinge lombili andoli yamboma "Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana* ou naa pupu ya mana molopolie Kirasinge yamboma molemolomonga mindili nombo umbunime memolo nakolo 'Paa sike Pulu Yemo nokopa molemo koleana pambo.' ningu yunge ungumu munduku naa kelko, tondolo munduku pilku molai." ningu silikulu oringili. ²³ Pollo Banapasitolone taonomanga pali Kirasinge yambo talapemanga tapu yema* mako tonjikulu, Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa tengelendo langi mi toko naa nongololie ningilindu: " 'Aili** , Yesusi Pulu Yemone 'Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu omba sike lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena

wendo lirimu., Yu sike.' ningu tondolo munduku pilimele yemo ene nokopa konjipili." niringili.

²⁴ Kolea Pisidia poropinji ongololie, pe kolea Pambillia poropinji sukundu ongolo, ²⁵ kanuna Peka taono ongo yamboma ungumu ningu silikulu, Atelliya taono oringili.

²⁶ Atelliya taono munduku kelko, sipine kelko kolea Siria poropinji lerimu kolea aili Andiyoko* kamu oringili. I kongono teko liringili kongonomo ou pulu monjiku tengele mele yambomane "Pulu Yemone i kongonomo sikimu yuni elte kondo kolopa lipe taponjipili i kongonomo tepale."** ningu liku munduringi kolea aili*** kanuna kongono teko pora sikululie kelko sukundu oringili kanumu. ²⁷ Kanuna ongo molkololie, Kirasinge yambo talapemo liku maku tokolo, Pulu Yemone elte lipe taponjirimu kinie teringili mele kepe, Pulu Yemone Juda yambomanga ulsukundu molemele yambo lupemane yunge ungumu pilku liku yunge koleana manda pungí aulkemo akisinjirimu mele kepe, temane toko siringili. ²⁸ Kanu kinie elte akuna Yesusinge lombili andoli yamboma* kinie wale aisili pea moloringi.

15

¹ Juda ye mare kolea Judia disiriki molko kolea aili Andiyoko maniendo ongolie Kirasi pilku moloringi yambo lupema ungu mane siku moloringi. Enene ningindu: "Kirasinge ungumu manjiku pilimele kapola naa temba. Enene Mosisinge ungu manemo pilku yemanga kangi te kopisiku makaye teko wendo naa língi liemo* mindili nolemelka aulkena wendo ongo molko konjingí pungí aulkemo Pulu Yemone naa lipe taponjimbe."** niringi. ² Aku niringimunge Pollo Banapasitolone ene kinie kerepali ningu irinele teringi. Akumunge Kirasinge yambomane Pollo Banapasitolo kinie Kirasinge ye mare kinie "Ene kolea aili Jerusalleme puku Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema kinie , Kirasinge yambo talape moloringimenga,

tapu yema kinie* puku kanoko, i irinele tekemolomonga ningu sumbi sinjengi puku walsipai." ningu liku munduringi.

³ Kirasinge yambo talape Andiyoko taonona moloringimene* "Ene pai." ningu munduringi kinie Jerusalleme pungindu kolea Ponisia poropinji kinie kolea Sameria poropinji kinie puku, ou kolea lupe lupema temane peangamo toko siliku andoringili kinie Juda yambo naa molko yambo lupe moloringi yamboma konopu alowa teko Pulu Yemonga ungumu pilku liringi mele temanemo toko siliku puringi. Kirasinge yambo temanemo piliringimene paa konopu siringi. ⁴ Jerusalleme kamu suku puringi kinie Kirasinge yamboma kinie, enenga tapu yema kinie, Yesusini lipe mundurumu yema kinie enene "Papu okomele." niringi. Kanu kinie Pollo Banapasitolone Pulu Yemone elte lipe taponjirimu kinie teringili mele pali temane toko siringili.

⁵ Kanu kinie Parisi ye* Kirasinge ungumu pilku liringi yema ola angilkulie ningindu: "Juda yambo naa molemele yambo lupemane 'Yesusi Kirasinge yamboma molamili.' ningu yemanga kangu te kopisiku makaye teko, Mosisinge ungu manema** pali pilku liku tenge panjiku teangi." niringi.

⁶ Kanu kinie Yesusini lipe mundurumu yema kinie tapu yema kinie 'I ungu wendo okomomo lipu sumbi siemili.' ningu maku toringi. ⁷ Ene ungu aisili kerepali ningu moloringi kinie Pita ola angilipelie enendo nimbendo: "Angokeme, ene ou ulu te wendo orumu mele pilku molemele. Pulu Yemone ene molemelemanga na mako topalie, "Kirasinge temane peangamo Juda yambo naa molemele yambo lupema pilku liengi* nu puku toko sipui." nirimu.**

⁸ Pulu Ye yambomanga pali konopumanga kanolemo Pulu Yemone kanu yambo lupema konopu alowa teko yunge ungumu pilku liringi kinie kanopalie 'Aku tekemelemonga na konopu peanga pekemo mele Juda yamboma kanangi.' nimbe Mini Kake Telimu, ou olio Juda

yamboma sirimu mele, kinié ene yambo lupema aku sipe sirimu. ⁹ Yuni ene yambo lupema ulu te lupe tepa, olio Juda yamboma ulu te lupe tepa, naa terimu. Ene 'Yunge ungumu sike ungumu.' ningu tondolo munduku piliringi kinie 'Enenga konopuma kake tepili.' nirimu.

¹⁰ "Akumunge kinié ene nanga ungumu pilku molemele Juda yema, enene "Yambo lupema aku siku teangi." niki milimu nambemuna 'Pulu Yemo olio kinie mumindili kolomba molo molonje.' ningu aku siku niki miliye? Ou olionga anda kolepalime kinie olio umbuni manda naa merimulu umbunimu kinie enene i yambo lupe Yesusinge lombili andoli yambo molemelema* nambemuna 'meangi.' niki miliye? Pulu Yemone olio Juda yamboma "Teangi." nimbe ungu mane sirimuma Mosisini pilipe yando nimbe sirimu ungu manema temolondo perelemolo aku unguma "Yambo lupema teangi." niki milimu paa kapola naa tekemo. ¹¹ Aku siku paa naa niengi, molo! Olio pilimolo mele i sipe: Aili Yesusini* kanu yambo lupema we kondo kolopa lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjimbe mele olio Juda yamboma kepe aku sipela we kondo kolopa lipe taponjilimo. 'Pulu Yemo kinie kapola kapola molomolo aulke te lupe paa molo.' nimbe Pitane aku sipe nirimu.

¹² Kanu kinie Banapasi kinie Pollo-tolone Pulu Yemone elte lipe taponjirimu kinie kolea lupemanga andoko 'Pulu Yemo kinie tapu toko moloringili, lipe ora sirimu ulu tondoloma* teringili mele temane toko siringili kinie maku toringi yamboma pali ungu naa ningu we pilku moloringi. ¹³ Eltene temane tokolo pora siringili kinie Jemisini* nimbendo: "Angokeme, na ungu te niembo piliei. ¹⁴ Pulu Yemone yambo lupemanga 'Mare nanga yamboma molangi kene lipu taponjembo.' nimbe molemo mele ou kumbi lepa lipe ora sirimu mele Saimono Pitane ene nimbe simu. ¹⁵ Nimbe simu kanu mele kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane* ou ungu ningu bokuna

toringi mele kinie, telu sipe. Aku bokuna toringi molemo mele i sipe:

16 'Pulu Ye Ailimuni ungu iku te topalie nimbendo:

"Na pe kelepo yando ombolie,
ye nomi kingi Depisinge ulke* toko tek-
isinjiringimu

altopo ombo takombo.

Ulke melema keru lerimuma kondenga
lipu

ou angilirimu mele altopo takombo.

17 Akumunge yambo lupema pali

Pulu Ye Ailimu andoko koronge.

'Nanga yamboma.' nimbu mako torundu
yamboma

na andoko koronge."

18 nimbe koronga ou i unguma

nimbe para sirimu Pulu Ye Ailimu yuni

aku sipe nikimu.*

nimbe bokuna aku sipe nimbe molemo.

19 "Akumunge nanga konopuni pilkiru

mele i sipe: 'Yambo lupe konopu

alowa teko 'Pulu Yemo pilipu molamili.'

ningi yamboma mindili lipu simulú kinie

kapola naa temba.' konopu lekero.

20 Aku ulumu mundupu kelepo ulu te

lupe teamili konopu lekero mele i sipe:

'Pepá te topo mundupulie i sipu niemili:

'Melema liku ola anjiku, "Olionga pulu

yema." ningulie popo toko langi kalko

silimele langime 'Kalaro mololi langime.'

ningu naa nongo,* wa ulu kerinele naa

teko, kongi kepe melema 'Meme naa

omba pupili.' ningu nomi kolomongo

naa tengema naa nongo, melemanga

meme naa nangi.** nimbu pepá tamili.'

konopu lekero. 21 'Mosisini Pulu Yemone

sirimu ungu manema nimbe sirimuma

koleamanga pali paa koronga ou ningu

siringi mele yandopa yandopa kinié kepe

ningu silimele, alieli Juda yambomane

Sambate walemanga pali* koro molko

Pulu Yemonga ungumu maku toko pil-

imele ulkemanga kanu unguma Mosisini

torumu bokumanga kambu tolemele ,pil-

imele kinie i yambo lupe Kirasinge yambo

molemelema 'naa teangi.' nikiru mele

pea maku toko pilkulie naa tenge, kene

aku siku 'naa teangi.' nimbu pepá topo

siemili.' konopu lekero." nirimu.

Aku nirimu kinie enene "E." niringi.

22 Kanu kinie Yesusini lipe mundurumu yema kinie ,Kirasinge yamboma noko-

ringi, tapu yema kinie Kirasinge yam-

boma pea pali kinie enene ningindu:

"Pollo Banapasitolo kinie olionga ye mare kolea aili Andiyoko pea tapu toko pangi lipu mundemili." niringi. Aku ningulie, Judasi, yunge imbi te Basipasi,* yu kinie, Saillasi kinie mako toringi. Kanu yetolo yambomanga pali kumbine moloringilitolo. 23 Kanu yetolo mako tokolie, 'Elte mengo pangili.' ningu pepá te i siku toringi:

'Olio, Yesusini lipe mundurumu yema kinie,

tapu yema kinie,

olio enenga angenalini i pepámo topo, ene kolea aili Andiyoko molemele yambo lupema kepe

kolea Siria poropinji molemele yambo lupema kepe

kolea Sillisia poropinji molemele yambo lupema kepe

kolea lupe lupemanga molemele yambo lupema kepe

ene pali pepá topo

'Angokeme, ene kapola molemeleye?' nikimulu.

24 Olio pilirimulu, olionga ye mare olio molorumuluna munduku kelko puku, olione

"Teai." naa nimbu sirimulu mele teringi.* Kanu yemane niringi ungumuni enenga konopu toko

bulu balu sinjiku ene ningu embambo siringi.

25 Kanumunge "Olione olionga pulu lemo ye peanga

Banapasi Pollotolo kinie ye mare mako topo,

ene elte kinie pea tapu toko pangi mundemili."

nimbu panjirimulu.

26 Banapasi Pollotolone 'Olto toko konjingi kinie

kolombulu liemo unguri molo.' ningulu pipili

naa kolko olionga Ailimu Yesusi Kirasinge kongonoma tenjikulu yunge imbi ambolko ola linjiringili.

27 „Aku sipu nimbu panjirimulu, aku-munge,
olione Judasi Saillasitolo mako topo,
'Pepá tokomolomo ene kanoko pilingí
kinie

i yetolone ungu ningu singilí kinie
'Enene aku siku paa sike
ningu panjiringi lepamo.' ningu piliengi!'
nimbu elte mako topo lipu munduku-
mulu.

28 Mini Kake Telimuni olio lipe taponjir-
imu kinie
olio pilipulie nimbu panjirimulu mele i
sipe:

Olione umbuni lupe aisili ene simulú
kapola naa temba. I siku mindi pilku
teangi:

29 Melema liku ola anjiku, "Olionga pulu
yema."

ningulie popo toko kalko silimele langime
'Kalaro mololi langime.' ningu naa
nongo,

melemanga meme naa nongo,
kongi kepe melema 'Meme naa omba
pupili.'

ningu nomi kolomongo naa tengema naa
nongo,

wa ulu kerinele naa teangi.

Aku uluma naa tenge kinie akumu papu.
Aku pea.

Kapola, ene molko konjeyo.'

„ningu aku siku pepá te toringi.„

30 Pepá toko pora sikulie, "Mengo
puku kolea aili Andiyoko maniendo
pai." niringi kinie yema akuna puku
Kirasinge yamboma liku maku toko
pepá kanumu siringi. 31 Pepá toko

ungu niringi mele yambomane kanokolie
'Ungu paa peanga.' ningu kanoko konopu
siringi. 32 Judasi kinie Saillasitolo elte

Pulu Yemonga ungu umbu tonjirimuma
pilku yamboma ningu siringili yetolo
moloringilimunge Kirasinge yamboma
'Molko konjengi.' ningulu ungu peanga

aisili ningu siringili. 33 Kanu yetolo wale
aisili mele Andiyoko moloringili kinie pe
Kirasinge yambomane "Elte yando 'pale.'

ningu liku munduringime molemelena
elte kelko konopu pe nipili pale." niringi.

34 (Nakolo Saillasi yu 'Andiyoko we mo-
lambo.' nimbe naa purumu.) 35 Pollo

kinie Banapasitolo kolea aili Andiyoko
molkolo, ye mare lupe aisili pea Ail-
imunge ungumu yamboma mane siku
temane peangamo toko siringi.

36 Pe wale aisili omba purumu kinie
Pollone Banapasindu nimbendo: "Olto
kelepo ou Ailimunge ungumu nimbu
silipu andorumbulu koleamanga al-
topo pupu, Kirasinge yamboma kap-
ola molemelenje, nambe telemelenje,
kanopambolo." nirimu.

37 Banapasini nimbendo: "Jono Mako
pea tapu topo pamili." nirimu.

38 Pollone nimbendo: "Molo. Ou pea
tapu topo kolea Pambillia purumulu kinie
olto mundupe kelepa kongono naa tepa
yu purumu kanumu.* Kinié pea naa
pumulú." nirimu.

39 Aku nirimu kinie kerepali ningulu
kongono tere lelko naa tepuringili. Bana-
pasini Makondo "Pea tapu topo pambili
oi." nimbe memba pupe, sipi tenga kolea
Saipirasi puringili.

40 Pollone Saillasindu "Pea tapu topo
pambili." nirimu. Pungilí teringili
kinie Kirasinge yambomane ningindu:
"Pulu Ye Ailimuni elte we kondo kolopa
nokopa konjipili pangili."* niringi kinie
elte kolea aili Andiyoko munduku kelkolo
puringili. 41 Elte kolea Siria poropinji
kinie kolea Sillisia poropinji kinie Ki-
rasinge yambo talapema taonomanga
lupe lupe moloringi yamboma 'Ene molko
konjiku Pulu Yemonga ungumu tondolo
munduku pilku molangi.' ningulu ungu
mane siliku andoringili.

16

1 Pollo Saillasitolo kolea Depi taono
pukulu LLisira taono puringili kinie ka-
nuna Yesusinge lombili andoli ye te molo-
rumu, yemonga imbimu Timoti. Yu
Juda ambo tenga malo. Anumu Ki-
rasi pilili ambomo molorumula, nakolo
lapa Juda ye te molo, yu ye te lupe.*

2 LLisira kinie Akoniamo taonotolonga
„Kirasi pilku moloringi, angenupilimene
ningindu: "Timoti yu ulu peangama tepa,
yu paa molopa konjilimo yemo." niringi.

3 Pollone 'Timoti pea pamili.' konopu

lepalie yunge kangu te kopisipe wendo linjirimu. Juda yambo aku koleana peringimene 'Timoti lapa yu Juda ye te molo,' ningu 'Timoti kepe ye lupemo.' ningu yunge ungu nimbéma liku su singí.' nimbelie Pollone Timotinge kangu te kopisinjirimu.*⁴ Kanu kinie ene koleamanga puku, Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema kinie Kirasinge yambomanga tapu yema kinie* enene ou Jerusalleme maku toko Kirasi pilili yambo lupemane tenge mele, ungu mane siku ningu panjiringi ungu akumu,** koleamanga pali ningu siliku andoringi.⁵ Aku teringimunge Kirasi yambo talapemanga yambomane* 'Sike.' ningu piliringi mele tondolo pupe, enenga yambo talapemanga yambo aisili taki taki sukundu sukundu oringi, yambo kambumu olandopa purumu.

⁶ Pollo yu kinie pea tapu toko puringili yetolo kinie ene Mini Kake Telimuni 'Kolea Esia poropinji ungu naa ningu sipai.' nirimuna ene kolea Pirisia poropinji kinie kolea Gallesia poropinji kinie suku singi owena koleamanga puku yamboma ungu ningu siringi.,⁷ Ningu siliku puku kolea Misia poropinji kinie kolea Bitinia poropinji kinie owena pukulie 'Kolea Bitinia poropinji pamolo.' niringi nakolo Yesusinge Minimuni 'Molo.' nimbe aulkemo pipi sirimu.⁸ Yuni "Molo." nirimu pilkulie kolea Misia munduku kelko ongo puku nomu kusa kélona Toroasi taono puringi.

⁹ Kanu kinie akuna moloringi kinie ipulueli Pollo kumbu mele tepa kanorumu kinie kolea Masedonia poropinji ye te omba ola angilipe Pollondo mawa tepalie nimbendo: "Nu nomu kusa lumbilku yakondo ongo olio kolea Masedonia yamboma liku taponjeni oi." nirimu.¹⁰ Pollone aku sipe kanorumu kinie olione* nimulundu: "Kapola, kolea Masedonia poropinji pamolo." nirimulu. 'Pulu Yemone olio walsipe 'Akuna nanga temane peangamo yamboma toko siei.' nikimu lepamo kene' nimbu pilipulie "Sumbi sipu pamolo." nimbu pumulú terimulu.

¹¹ Olio sipine pupu Toroasi taono mundupu kelepo sumbi sipu kolea Samoteresi purumulu. Kanuna pepolie opalikundu Niapollisi taono pupu* sipine wendo purumulu.¹² Niapollisi taono mundupu kelepo kolea aili Pillipai purumulu. Pillipai Romo yambo aisili moloringi taono aili te; yu kolea Masedonia poropinji sukundu taono aili te. Akuna wale mare molorumulu.¹³ Kanu kinie Juda yambomanga* koro moloringi, wale Sambatemonga** kolea aili Pillipai pala kerepuluna ulsu pupu no kélona purumulu. Olio konopuni pilipulie 'Akuna Juda yamboma puku maku toko, Pulu Yemo popo toko yu kinie ungu ningí kolea te lemonje.' konopu lepo purumulu.*** Akuna pupu kanorumulu kinie ambo mare maku toko moloringi kanopolie manie molopo kanu amboma ungu nimbu sirimulu.¹⁴ Ungu pilku moloringi ambomanga te, ambomanga imbimu 'LLidia' niringi, kanu ambomanga kolea Tayatara taono; yu mulu wambale kondolimene bisinete terimu; yu Juda ambo te molo, nakolo yu Pulu Yemonga ungu pilipe popo topa molorumu ambomo. Kanu ambomo Ailimuni* 'Pollo ungu nimbema pilipe lipili.' nimbe yunge konopuna ungu pilimbe aulkemo sumbi sinjirimuna ungumu pilipe lirimu.¹⁵ Kanu kinie ambo LLidia kinie yunge ulkena moloringi yamboma kinie ene no liringi. No lipe pora sipelie yuni oliondo nimbendo: "Yu 'Ailimu sike.' nimbe tondolo mundupe pilimo.' konopu lengi liemo nanga ulkena molamili wangi." nirimu. "Yuni olio karaye tepa walsikimu kene olio yunge ungu tenge panjipu pamolo." nimbu purumulu.

¹⁶ Walse olio Juda yamboma puku maku toko, Pulu Yemo popo toko yu kinie ungu niringi koleana pumulú purumulu kinie ye marenga kongono kendemande tenjirimu ambo wenepo te aulkena kanorumulu. Yunge konopuna kuru te molorumumuni yu yamboma kinie pe ulu mare wendo ombá mele nimbe sirimu mele pilipe yamboma nimbe sirimu kinie yu nokoringi yemane kou mone

aisili liringi. ¹⁷ Pollo kinie olio purumu kinie kanu ambomo olio lombili omba tondolo ru nimbelle nimbendo: "I yema Paa Olandopa Pulu Ye Ailimunge kendemandema. Pulu Yemone yamboma lipe taponjipe mindili naa nongo molko konjingi aulkemo* liku ora singi okomele." nirimu. ¹⁸ Alieli kanu ambo wenepomo aku sipe mindi nirimu kinie Pollone pilipe keru pilipolie, topele topa, ambo wenepomonga konopuna kuru molorumu kanu kurumundu nimbendo: "Nane Yesusi Kirasi walsipu yunge tondolomone nundu nikiru: 'Nu i ambo wenepomo munduku kelko ongo wendo pui.' nikiru." nirimu. Kanu kinie kurumu ambo kanumu walsikale mundupe kelepa omba wendo purumu.

¹⁹ Ambomo nokoringi yemane kanokolie, enenga kou mone liringi aulke kanumu omba wendo purumu kanokolie niringimuni, Pollo kinie Saillasitolo ongo ambolko liku, 'Ye ailimene kote tenjengi.' ningulie, ki kunduku yamboma taki taki maku toko moloringi koleana mengo puringi. ²⁰ Elte kote pilili yema moloringine mengo pukulie ningindu: "I yetolo Juda yetolo. Eltene olionga yamboma teko mini wale mundunjingiline membo okomolo. ²¹ 'Olio Romo yamboma manda naa pilipu, manda naa temolo.' nilimolo ulu mare "Teangi." ningili." niringi.

²² Yambo moloringimene 'Paa mongo liengili.' ningu "Elte paa sike aku siku tengili." niringi. Kanu kinie kote piliringi yemane ningindu: "Eltenga wale pakolime wendo linjiku, ka pulsene elte tai." niringi. ²³ Kanu kinie enene ka pulsene elte toko toko ka sikulie, ka ulke nokorumu yemondo ningindu: "I yetolo mimi siku nokoi." niringi. ²⁴ Ka ulke nokorumu yemo enene aku siku ungu tondolo munduku niringi pilipolie, elte lipe memba paa suluminiana sukundu pupe eltenga kimbutolo unju pellangene talapu lipe lloko torumu.

²⁵ Kanu kinie ai burumi Pollo kinie Saillasitolo Pulu Yemo kinie ungu ningulu 'Pulu Yemonga imbi ambolopo ola linjembili.' ningulu konana niringili kinie

ka ulkena pea peringi yambomane pilku moloringi. ²⁶ Kanu kinie walsikale ma jimi jimi aili te tepalie, ka ulke kanumu kolkalu sipe nambune kanuma topa bulsupe bulu balu terimu. Ka ulkena peringi yamboma ka senene ka toringime pali wendo orumu, ka yamboma we moloringi. ²⁷ Kanu kinie ka ulke nokorumu yemo makilipe ola molopa kanorumu kinie nambune kanuma pali bulsupe lerimu kanopalie 'Ka yamboma ongo pungi lepamo.' konopu lepalie, yunge opa teli lou pulse kanumu kulu topa wendo lipe yu yuyu 'Kolambo.' nimbe nomi karu lemba terimu. ²⁸ Nakolo Pollone yundu ru nimbelle nimbendo: "Nu nunu uluri naa tei! Olio pali ya we molemolo." nirimu.

²⁹ Kanu kinie ene nokorumu yemone ru nimbe "Kiye kandoko mengo wai!" nimbe, yu omba Pollo kinie Saillasitolo moloringiline lkisipe sukundu omba, yu pungu pungu nimbe mini wale mundupolie, eltenga kumbikerena tamalu perimu. ³⁰ Kanu kinie elte lipe memba pena pupolie, walsipolie nimbendo: "Yetolo, na nambe tembo kinie manda we molopo mongo naa limbuye?" nirimu.

³¹ Eltene yundu ningilindu: "Nu Aili Yesusi 'Yu sike Pulu Yemonga Malo molopa na manda lipe taponjimbe.' ningu tondolo munduku pilini kinie yuni nu lipe taponjipe mindili nolena aulkena wendo lipe yu kinie molko konjini aulkena lipe monjimbe.* Nu kinie nunge yamboma kinie ene aku sipe lipe taponjimbe molko konjingi." niringili. ³² Kanu kinie eltene yu kinie yunge yamboma kinie enendo Ailimunge ungumu ningu siringili. ³³ Sike ai burumi aku siku teko moloringi nakolo yuni elte lipe memba pupe elte toringi ereli kanuma kulumiye tonjirimu. Kanu enamonga yu kinie yunge yamboma kinie no liringi. ³⁴ Kanu kinie pe yuni elte lipe memba yunge ulke pupe elte langi sirimu. Yunge yamboma kinie ene, konopu alowa teko, Pulu Yemo 'Yu telumu mindi sike molemo.' ningu tondolo munduku pilku konopu siringi.

³⁵ Kolea tangorumu kinie kote piliringi yemane enenga ele yema ka ulkena liku mundukulie ningindu: “Yetolo wendo liku munduku ‘Pangili.’ niei.” niringi.

³⁶ I ungu niringime ka ulke nokorumu yemone Pollo nimbe sipelie nimbendo: “Kote pilimele yemane ‘Elte pangili.’ ningu mundungi kene pangili. Elte konopu pe nipili pangili.” nirimu.

³⁷ Nakolo Pollone ele yemando nimbendo: “Olto Romo yetolo* nakolo kote naa pilkulie yambo aisilini kanoko molangi olto we ka pulsene toko ka síngi kanumu. Pe kinié ‘Yamboma naa kanangi kiyongo nimbu lipu mundumulú.’ ningu nikimiliye? Paa manda molo. Olto ka síngi yema eneno ongo olto ‘Pale.’ niengi.” nirimu.

³⁸ Kanu kinie ele yema Pollone aku nirimu pilkulie kelko anju puku kote piliringi yema ningu siringi. Kanu kinie kote piliringi yemane ungu niringilimu pilkulie ‘Elte Romo yetolo lepamo.’ ningu mini wale mundukulie niringimuni, ³⁹ elte moloringiline ongo “Tepo kénjimulu lepamo.” ningu ka ulkena wendo liku mengo ulsu ongolie ningindu: “I kolea ailimu munduku kelkolo pangili.” niringi. ⁴⁰ Kanu kinie Pollo kinie Saillasitolo ka ulkemo munduku kelko pukululie niringilimuni, ambo LLidianga ulkena pukulu Yesusinge yambo talape akuna maku toringimendo ningilindu: “Ungu níbuluma munduku naa kelko tondolo munduku pilku molangi.” ningulu, ungu mare ningu sikululie elte puringili.

17

¹ Pollo Saillasitolo Pillipai taono munduku kelko pukulu, kolea Ambipollisi kinie Apollonia kinie kanu taonotolo ongo munduku kelko anju pukulu, Tesallonaika taono puringili. Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te akuna angilirimu. ² Kanu kinie Pollo yu ou alieli terimu mele tembando Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena purumu. Kanuna yambo koro moloringi wale Sambate yepoko* Pulu Yemonga

bokuna ungu ou toringi molorumuma ‘Ene piliengi!’ nimbe paa mimi sipe nimbe sipe, ³ Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* mindili nomba kolopalie kelepa lomboropa ola molomba mele, bokuna aku sipe wendo ombá mele ou toringi molorumu mele pilipelie, ene nimbe sirimu. Pe yuni nimbendo: “I ye Yesusi temane topo sikiru aku yemo kinie Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu kinie akumu ye telumundu nikiru.” nirimu. ⁴ Juda yambo mare yuni nirimu ungumu pilkulie, ‘Yu paa sike nikimu.’ ningu Pollo Saillasitolo lombili puringi. Juda yamboma pea Pulu Yemonga ungu piliringi yambo lupe* aisili lombili puringila. Ye ailimenga menupili aisili aku siku lombili puringila.

⁵ Nakolo yambo aisili Juda ye ailime munduku kelko Pollo Saillasitolo lombili puringine kanokolie Juda yema ene elte kinie konopu keri panjiringi. Konopu keri panjikulie yamboma maku to pu opu teringi koleana mongo kondoringi ye mare moloringime liku maku toko, yamboma pali teko mumindili konjiku “Andoko ru niengi.” niringi kinie, lkisiku puku Jesononga ulkena ‘Elte molongele.’ ningu koroko, yamboma liku singíndu kororingi. ⁶ Pollo Saillasitolo naa moloringiline koroko kelkolie, Jesono kinie Kirasinge ye mare kinie liku mengo kanu koleamonga tapu yema moloringine mengo ru niliku pukulie ningindu: “Koleamanga pali teko kenjiringili yetolo kinié ya olionga taonona ongili. ⁷ Ongili kinie Jesonone “Elte pea molamili wale.” nimbe yunge ulkena memba pumula. Enene “Olionga Romo koleamanga pali nokolemo Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga ungu manema kamu manie pupili, ye te, imbi Yesusi, kolo wangopa ye nomi kingimu molemo.” nilimele.” niringi. ⁸ Aku niringi pilkulie yambo maku toringime kinie ,Tesallonaika taono, tapu yema kinie paa mini wale munduku ‘Nambe temolonje?’ ningu, pilku sunduringi. ⁹ Kanu kinie

Jesono kinie ye liku mengo oringime kinie, ye kanuma “Pame kote teko ene pai.” niringi.

¹⁰ ‘Pollo kinie Saillasitolo kamu liku ka naa siengi.’ ningu ipu lerimu kinie Kirasinge yambomane tamburembu elte “Kolea Beriando pale.” ningu liku munduringi.

Pollo Saillasitolo Beria taono suku pukululie, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena puringili. ¹¹ Eltene Beria taono yamboma temanemo toko siringili kinie ou Tesallonaika taono yambomane teko kenjiringi mele Beria yambomane aku naa teringi. Ungu niringili mele paa pilku peanga pilku, ‘Sike nikimbilinje, molo kolo tokombelenje, kanamili.’ ningu taki taki Pulu Yemonga boku nosiringimenga mimi siku kanoko moloringi. ¹² ‘Kanoko pilkulie, Juda yambo aisilini ‘Yesusi yu sike ‘Pulu Yemone ‘ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu,’ ningu tondolo munduku piliringi.* Yambo lupe aisilini aku sikula ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliringi. Yambo lupemanga ambo imbi molorumu ambo aisili kinie kanu ambomanga ye aisili kinie aku teringi.

¹³ Juda yambo Tesallonaika taonona moloringimene Pollone Beria taonona moloringi yamboma Pulu Yemonga ungumu nimbe sirimu pilkulie, Beria taonondo yando ongo Beria yambomanga konopuma toko bulu balu sinjiku ‘Pollone nirimu ungumu pilku liringi yamboma kinie Pollo yu kinie we yambomane ene mumindili kolangi.’ ningu kondi toringi. ¹⁴ Aku teringi kinie Kirasinge yambomane Pollo liku nomu kusa kelona maniendo mengo puku mundupuringi, nakolo Saillasi kinie Timotitolo Beria taonona we moloringi.

¹⁵ Pollo mundupuringi yema Atene taono mengo puku mundukulie niringimuni, kelko yando onge teringi kinie Pollone ungu te enendo nimbe mundupelie nimbendo: “Saillasi kinie Timotitolo na moliona welea yando wangili niei.” nirimu kinie Beria yema yando oringi.

¹⁶ Pollo Atene taono pupe Saillasi kinie Timotitolo nokopa molopalie nirimumuni, kanorumu kinie kolea akuna unju kinie kou kinie akumane pulu ye kolo toli none telime teko anjiringi kanopalie yu paa konopu keru panjirimu. ¹⁷ Aku siku teringi kanopalie yuni ‘Ungu mare nimbú.’ konopu lepa, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena pupe, Juda yamboma kinie, Pulu Yemonga ungu piliringi yambo lupema kinie anju yando ungu mare niringi.

Atene yamboma maku toringi koleana yu alieli pupelie yambo akuna ongo moloringime kinie ungu mare pea niringila. ¹⁸ Epikurina yamboma kinie* Sitoke yamboma kinie** akumane ‘Yamboma molko konopu lemelemanga pulumu pilimulú.’ ningu mane siringi, kanu yambo talapetolonga ye mare kinie ene Pollo kinie kerepali niringi.*** Pollone Yesusinge temane peangamo topa sipelie Yesusi ono koleana lomboropa ola molorumu mele nimbe sirimumunge pilkulie enenga ye marene ningindu: “I ye ungu aisili nikimumuni nambolka ungu mare nimbendo nikimunje?” niringi. Marene ningindu: “Olio pulu ye naa pilipu imbi silimolo pulu yemandu nikimunje?” niringi. ¹⁹ Kanu kinie enene Pollo liku Ariopakasi kanjollo yema maku toko moloringine mengo puringi. Akuna mengo puringi kinie enene yundu ningindu: “Nuni ungu konde te yamboma mane sinu akumu nambolka unguri ninuye? Olio piliemili ni.” niringi. ²⁰ “Nuni ungu nikinumu olio pilipu sundukumulu. I ungumu paa konde toko nikinumu. Olio ungu pulumu piliemili ningu si.” niringi. ²¹ (Atene yamboma kinie yambo ponenge ongo Atene moloringime kinie ene pali kongono te lupe naa teko enamanga pali ungu konde wendo orumuma mindi pilku anju yando kerepali ningu moloringi. Pollo kanjolloma moloringine mengo puringi yemane i ungu wendo orumumu pilingindu mengo puringi.)

²² Ariopakasi kanjolloma maku toko

moloringi penana ongolie Pollondo “I ungu nikinumunge pulumu piliemili ningu si.” niringi kinie yu ola angilipelie nimbendo:

“Atene yamboma, ‘Ene pulu ye lupe lupemanga unguma tondolo munduku pilimele yamboma molemele.’ nimbu kanokoro. ²³ Ou ombó orundu kinie Atene yamboma enenga popo tolemele melema andopo kanorundu. Mimi sipu kanorundu kinie enenga popo tolemele polo tenga ungu mare toko monjiringi kanorundu mele i sipe:

PULU YE NAA PILIPU IMBI SIL-
IMOLOMONGA POLOMO
aku sipe ungu nimbe molorumu kanorundu. Kanu pulu yemo, ene naa pilku we popo tolemele akumunge ungu pulumu nane nimbu simbu tekeru.

²⁴ “Ma kinie melema pali terimu Pulu Yemo yu mulumu kinie mamu kinie melema pali nokolemo Ye Nomi Ailimu.* Yambomane ‘Olio ku naa pepo, kapola molamili.’ nimbu ulke takopo pelemolo mele yu aku sipe molo. ‘Pulu Yemo olio kinie molopili.’ ningu takonjingi ulke akuna manjipe yu manda naa molomba.

²⁵ Yu melte manda molo naa tolemo, yu yambo tene manda lipe naa taponjimbe, molo. Yuni yu yuyu konde mololi ulu pulumu* yamboma sipe, múlu limele múlumumu sipe, melema pali yamboma silimo. Akumunge yambomane yu nambe teko manda liku taponjingíye? Manda molo. ²⁶ Pulu Yemone olionga anda kolepa telu mindi terimu kanumuni olio mana yamboma pali kalopa lirimu. Olio ‘koleamanga pali molangi.’ nimbe aku terimu. Yu yuyu yambomanga walema nimbe panjipe, yambo talape lupe lupe molongé mama mako torumu. ²⁷ ‘Mana yamboma yu waka lembama yu kanoko lingí uluma teangi.’ nimbe Pulu Yemone aku terimu. Yu koroko lingí uluma pali teliku pungí kinie manda temu liemo ene yu manda lingí. Nakolo yu olio kinie sulu tepa naa molemo. Olio yamboma kinie telu telu nimbe nondopa molemo.

²⁸ Akumunge enenga ye konopuni pilku konana toringi yemanga ye tene torumu konanamonga sukundu nimbe pelemo

mele i sipe:

‘Yu kinie molopa, yuni mindi olio konde mololi ulu pulumu kinie, aulke andopo uluma telemolo tondoloma kinie, yuni mindi olio silimo.’

nimbe pelemo kanumu. Ye tene konana te torumu, kanu konanamonga ungu te nimbe pelemo mele i sipe:

“Olio kepe yunge kalopa lirimuma molemolo.”

nimbe pelemo. ‘Enenga yemane ou konana pilku niringi mele kinie, nane kinié nikiru mele kinie, telu sipe.’

²⁹ “Sike olio Pulu Yemonga kalopa lirimu yamboma molemolo kene ‘Yu kou gollo kinie kou sillipa kinie umbu kou kinie yu aku sipe mele.’ konopu naa leamili. Pilipe konginjili pelemo yambo tene konopuni pilkulie melte kini telemole mele Pulu Yemo yu aku sipe molo. ³⁰ Ou yambomane Pulu Yemo yunge imbi naa pilku walu molko we melema popo toringi kinie Pulu Yemo yu ene aku siku ulu teko kenjiringime pundu topa mongo naa sirimu, kanopa siye kolopa molorumu. Nakolo kinié “Yamboma pali konopu alowa teko molko konjengi.” nikimu. ³¹ Yuni mana yamboma pali kote tenjipe apurumbe wale te mako torumumu wendo ombá kene “Kinié ene konopu alowa teai.” nikimu. Yuni mako torumu ye kanumuni kanu kotemo sumbi sipe tenjimbe.* ‘Yambomane ‘I walemo sike wendo ombá.’ ningu piliengi!’ nimbe yuni kanu yemo ono koleana topa makinjirimu.” nimbe Polone nirimu.

³² “Yambo te kolkolie lomboroko ola molongé.” nirimu kinie ene pilkulie, marene “Kolo tokomo.” ningu ungu taka tonjiringi. Nakolo marene ningindu: “I ungu temba nikimu mele walse altopo piliemili nipili.” niringi. ³³ Aku niringi kinie Pollo ene mundupe kelepa yu purumu. ³⁴ Yambo pokore yuni nirimu unguma ‘Sike unguma.’ ningu tondolo munduku pilkulie Pollo lombili puringi. Te Diyonisasi, yu Ariopakasi

kanjollo te; te ambo te, ambomonga imbimu Damarisi; yambo mare lupe pea yu lombili puringi.

18

¹ Pe Pollo Atene taono mundupe kelepa kolea aili Korini purumu. ² Akuna Juda ye te molorumu, yemonga imbimu Akuwilla. Yunge pulu kolea Pondasi. Yu kinie yunge menu Pirisilla kinie elte kolea Italli poropinji molkololie nondoko mele kolea aili Korini yando ongo molangili Pollo yu pe orumu. Romo koleamanga pali nokorumu ye nomi kingimuni ou nimbendo: "Juda yamboma pali kolea aili Romo munduku kelko pangi." nimbe panjirimuna oringili. Pollo elte moloringiline pupelie nirimumuni, ³ elte sele ulke tambuluringili mele yu aku sipe ou tambulurumunge yu elte kinie tapu toko molko kou mone lingi kongono teringi. ⁴ 'Juda yamboma kinie Pulu Yemonga ungu piliringi yambo lupema* kinie enene 'Yesusi yu Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu molopa, olionga nimbe kolonjipe, lomboropa ola molorumu mele, 'Paa sike.' ningu tondolo munduku pilingi.' nimbe Pollo yu 'Juda yambomanga koro moloringi,' wale Sambatemanga pali** ene maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulkena pupe ene kinie kerepali nimbe tondolo mundupe nimbe sirimu.

⁵ Nakolo Saillasi kinie Timotitolo kolea Masedonia poropinji munduku kelkolo kolea aili Korini oringili kinie Pollo 'sele ulke kongono terimumu mundupe kelepa,' walemanga pali Juda yamboma ungu nimbe sipe tondolo mundupe nimbendo: "Yesusi yu Pulu Yemone 'Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu."* nimbe molorumu. ⁶ Nakolo yuni nirimu mele Juda yambomane pilku naa liku, ungu taka tonjiringi kinie 'Teko kenjikimilimenga nane ene mundupu kelkero mele kanangi.' nimbe yuni yunge wale pakoline nurupulu lerimuma tanda sipe ele tepalie* enendo nimbendo: "Ene mongo lingi liemo nanga ungu

te molo. Enene ungu liku su siku "Molo." nikimilimunge mongo lingi kinie ulu enengamo.** 'Kirasinge ungu naa pilimulu.' nikimiline kinié na ene Juda yamboma mundupu kelepo yambo lupema molemelena pukuru." nirimu.

⁷ Kanu kinie Pollo Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulkemo mundupe kelepa ulke te nondopa angilirimuna purumu, kanu ulke pulu yemo, yemonga imbimu Tisiasi Jasitasi, yu Pulu Yemonga imbi ambolopa ola linjirimu yemo. ⁸ Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulkemo nokorumu ye nomimu, yemonga imbimu Kirisipasi, yu kinie yunge ulke moloringi yamboma pali kinie Pollone nirimu ye Aili 'Yesusi,' 'Yu sike 'Pulu Yemone 'Lipu mundumbu.' nimbe ou mako torumu ye nomi Kirasimu,' ningu tondolo munduku piliringi.* Korini yamboma Pollone ungu nirimumu piliringi yambo aisili aku sikula 'Sike nikimu.' ningu 'konopu alowa teko,' no liringi.

⁹⁻¹⁰ Walse ipulueli Pollo kumbu mele tepa kanorumu kinie Ailimuni yundu nimbendo: "Nu kere pipi siku pipili naa koloi." nirimu. "Nanga yambo molongema aisili i taono ailimunge molemelemonga na alieli nu kinie molombo, yambo tene nu tepa kenjipe mindili manda naa simbe. Akumunge nuni alieli nanga ungu yamboma ningu sieni." nirimu. ¹¹ Akumunge Pollo Korini yamboma Pulu Yemonga ungu mane sipe molopili ponie telu oli talo pakara omba purumu.

¹² Ye Gallio yu kolea Akaya poropinji Romo gapomano endisi molorumu kinie Juda yamboma Pollo kinie mumindili kolko maku toko ongo yu ambolko likulie, Gallio molorumuna mengo puku kote tenjikulie ningindu: ¹³ "I yemone olio ungu mane pilipu telemolo mele naa nimbe, Pulu Yemonga ungu mane* sipe, Pulu Yemo kapi nimbu imbi manda ambolopo ola linjimulu mele nilimomo kapola naa telemo." niringi.

¹⁴ Pollone pundu topa ungu te nimbé terimu kinie Gallione Juda yemandu nim-

bendo: “I yemone Romo gapomano ungu mane te pulue tolka molo yambo te tepa kenjilkenje ene Juda yemane kote papu tenjilimelka, nane enenga ungumu pilke. ¹⁵ Nakolo enene enenga unguma kinie imbime kinie ungu manema kinie nilimele puluma akumanga ongo yu kote tenjikimilimu kapola naa tekemo. Ene eneno anju puku piliengi! Nane i kotemo naa pilimbu.” nirimu. ¹⁶ Aku nimbelie, yuni ene kotena makoropa pena mundurumu. ¹⁷ Akumunge yambo lupemane pali Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemo nokorumu ye nomi Sotenisi ambolko liku, Gallio kanopa molopili yu toringi. Nakolo Gallio yu aku teringi mele kanopalie siye kolorumu.

¹⁸ Pollo wale aisili kolea aili Korini we molopalie nirimumuni, pe Kirasinge yambomando nimbendo: “Na pukuru. Ene konopu pe nipili molko konjei.” nimbelie yu pupe, Sengiria taono nomu kélona pupe, sipine kolea Siria poropinji purumu. Akuwilla kinie Pirisillatolo Pollo pea tapu toko puringi. Sipine ou naa pupe Sengiria taono we molopalie yuni Pulu Yemo kinie “Ulu te paa sike tembo.” nimbe mi lepalie yunge penge indi ye tendo “Poronji.” nirimu. ¹⁹⁻²¹ Ene Epesasi taono puringi kinie Pollo Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena pupe Juda yamboma kinie ungu aisili kerepali niringi. Enene yundu “Wale pokore pea molamili.” niringi nakolo ene niringi mele naa pilirimu. Nakolo pumbe tepalie enendo nimbendo: “Pulu Yemone ‘Pui.’ nimu liemo walse kelepo yando ombó.” nimbe “Ene molai.” nimbelie nirimumuni, Akuwilla kinie Pirisillatolo Epesasi taonona molangili mundupe kelepa sipine yu purumu.

²² Sipimu pupe kolea aili Sisaria lerimu kinie Pollo manie pupelie, Kirasinge yambo talape kolea aili Jerusalleme, moloringine* olando pupe “Ene manda molemeleye?” nimbelie, kelepa kolea aili Sisaria maniendo omba sipi tenga kolea, aili Andiyokondo kamu purumu.

²³ Kolea aili Andiyoko molopili wale

aisili omba purumu kinie pe yu kelepa kolea aili Andiyoko mundupe kelepa, kolea Galesia poropinji kinie Pirisia poropinjitolonga pupe aku koleatolonga lerimu koleamanga pali andopa “Yesusinge lombili andoli yamboma* yunge ungumu komu naa siku, siye naa kolko mimi siku pilku molai.” nimbe, nimbe silipe purumu.

²⁴ Juda ye tenga imbi Apollosi,* kanu yemonga pulu kolea Allekesandia, yu Epesasi taono orumu. Yu ungu paa nimbe konjipe, Pulu Yemonga bokuna molemo unguma pali pilirimu yemo. ²⁵ Ailimuni yamboma molko konjingindu tenge aulkemo akisinjirimu mele ou yu mane siringi pilipelie, Yesusinge temanemo yamboma sumbi sipe topa sipe, paa tondolo mundupe nirimu, nakolo yu No Linjili Jonone yamboma no linjimbendo mane sirimu mele mindi pilipelie mane sirimu.* ²⁶ Apollosi yu Epesasi taono ombalie, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena pulu monjipe ungumu nimbe simbendo pipili naa kolopa tondolo mundupe nirimu. Akuwilla kinie Pirisillatolo yu ungu nirimu mele pilkululie eltenga ulkena mengo pukulu, Pulu Yemone yamboma lipe taponjipe paa mindili naa nongo molko konjingi aulkemo akisinjirimu mele pali kamu mimi siku ningu siringili.

²⁷ Pe Apollosi “Na kolea Akaya poropinji pambo.” nirimu kinie Kirasinge yambo Epesasi taonona moloringimene yundu ningindu: “Papu niku. Nu Kirasinge kongono kolea Akaya poropinji puku tepani.” ningu, “Yesusinge lombili andoli yambo kolea Akaya moloringimene yu kanoko imbi sikulie ‘Pea molamili.’ niengi.” ningu pepá toko siringi. Yu pepámo memba kolea Akaya poropinji pupelie nirimumuni, Pulu Yemone we kondo kolorumunge Aili Yesusinge ungumu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilku Kirasinge yamboma moloringime Apollosini ene paa lipe taponjirimu. ²⁸ Yamboma kanoko molangi Apollosi tondolo mundupe, Juda yambo “Yesusinge

ungumu nikitimi akumu kolo tokomele.” niringime kinie yu kinie kerepali niringi, Yesusi yu sike Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu molorumu Pulu Yemonga bokuna nimbe molorumu mele mimi sipe lipe ora sipe mane sirimu.

19

¹ Ye Apollosi kolea Akaya poropinji pupe akumunge kolea aili Korini molopili, Pollo ma pangi aulkena pupe Epesasi taono maniendo purumu. Akuna pupelie Yesusinge lombili andoli yambo mare kanorumu. ² Kanopalie nirimumuni, ene walsipelie nimbendo: “Enene ungumu piliringi mele ‘Sike.’ ningu pilkulie Mini Kake Telimu liringi molo moye?” nirimu.

Enene pundu toko ningindu: “Molo, Mini Kake Teli te molemo mele olio naa pilimolo.” niringi.

³ Aku niringine pilipelie Pollone enendo nimbendo: “Aku liemo ene no nambe teko liringiye?” nirimu.

Enene ningindu: “Jonone* nirimu unguma pilipulie no lirimulu.” niringi.

⁴ Pollone nimbendo: “Jonone yambo-mando nimbendo: “Ulu pulu kerime munduku kelko konopu alowa teko no liei.” nirimu nakolo i ungumu mindi naa nirimu. Ungu te pea nimbendo: “Akilipe ombá ye Yesusi ‘Yu sike.’ ningu tondolo munduku piliengi!”* nirimu.” nimbe Pollone nirimu. ⁵ Aku sipe nirimu mele pilkulie, ene “Aili Yesusinge yamboma molomolo.” ningu Yesusinge imbi lelko no liringi. ⁶ Kanu kinie Pollone enenga pengena ambolorumu kinie ene moloringine Mini Kake Telimu orumu kinie enene umbu ungu lupe lupema lelko, Ailimuni ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi. ⁷ Aku teringi ye rurepo mele moloringi.

⁸ Pollo Epesasi molopalie nirimumuni, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena pupe, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema pali nokomba mele* pipili naa kolopa tondolo mundupe nimbe sirimu. ‘Ene paa pilku

‘Sike.’ niengi.’ nimbe oli yepoko aku sipe nimbe sipe molorumu. ⁹ Nakolo Juda yambo mare karaye teko ungu liku su siku, “Ungu imu kolo tokomo, naa pilimulú.” ningu, yamboma pilku molangi “I Pollone ungu nikitimuna nimbe kenjikimu.” ningu ungu taka tonjiringi. Aku teringine Pollone ene mundupe kelepa purumu. Yesusinge lombili andoli yamboma* lipe memba pupe, Tiranasini ungu ningu si pu opu teringi ulke nokorumu kanuna memba purumu, akuna alieli kerepali ningu moloringi. ¹⁰ Aku teko molangi ponie talo omba purumu kinie Juda yamboma kepe yambo lupe kolea Esia poropinji moloringime pali Ailimunge ungumu piliringi.

¹¹ Pulu Yemone Pollo lipe taponjirimu kinie ulu tondolo paa te lupe mele terimu. ¹² Pollo kongono tembando mulu wambale panjirimuma yamboma sirimu kinie liku mengo puku kuru torumu yamboma simbi tonjiringi kinie enenga kuru torumuma pora nimbe, enenga konopuna kuru moloringime ongo wendo puringi.

¹³ Juda ye mare andoko yambomanga konopuna kuruma toko makoroko “Wendo pai!” ningu kou kongono andoko teringi. Ene mare Aili Yesusinge imbi lelko walsiku* kuruma ‘Ongo wendo pai!’ ningindu i siku niringi: “Pollone ungu mane silimo ye Yesusinge imbi lepo walsipulie ‘Ene ongo wendo pai!’ nikitimulu.” niringi. ¹⁴ Ye Sipa yunge malopili yepoko pakara aku siku teringi. Sipa yu Pulu Yemo popo tonjiringi yemanga ye aili* te. Aku yemonga malopilini aku siku Yesusinge imbi lelko walsiku kurumando “Ongo wendo pai!” niringi kinie ¹⁵ kurumane pundu toko ningindu: “Olio Yesusi kanopo imbi silimolo. Pollo kanolemolo. Nakolo ene nameleye?” niringi ¹⁶ kinie kuru konopuna molorumu yemone ene moloringine pukue topa pupe enenga mulu wambalema ambolopa sungu mangu sinjipe ene paa torumuna kanu ulkemo munduku kelko mulu wambale te naa pakoko meme pakoko we kowa puringi.

¹⁷ Pe Epesasi taonona moloringi Juda

yamboma kinie yambo lupema kinie aku ulu wendo orumumu pilkulie ene mini wale munduku, Aili Yesusinge imbimu ambolko ola linjiku yu kapi niringi. ¹⁸ Akumunge yambo aisili ou Yesusi 'Yu sike.' ningu tondolo munduku piliringime kanu ulumu wendo orumu kinie ongo ou ulu keru toringime ningu para siringi. ¹⁹ Aku siku toringimenga yambo mare ou kuru ala toko teko kenjiringi kanu yambomane yamboma kanoko molangi enenga ala toringi bokuma pali tepena kaloringi. Boku kaloringimenga kou mone purumu mele kou sillipa pipiti tausini mele purumu. ²⁰ Aku sipe mele Ailimunge ungumunge tondolomone kanu ulu kerime topa manie mundurumuna ungumu enge nimbe koleamanga pali pupe kapola terimu.

²¹ Kanu uluma pali ou toringi kinie pe Pollo konopuni pilipelie 'Kolea Masedonia poropinji pupu kolea Akaya poropinji* pupulie, kolea aili Jerusalleme pumbu. Jerusalleme pupulie, pe kolea aili Romo pumbu.' konopu lerimu. ²² Pollo yu liku taponjiringi yemanga Timoti kinie Erasitasitolo "Kolea Masedonia pale." nimbe lipe mundupelie yu wale mare kolea Esia poropinji we molorumu.

²³ Aku walemanga Epesasi taono kanuna Ailimunge temane peangamo toko siringimunge umbuni aili te wendo orumu. Wendo orumu mele i sipe: ²⁴ Ye te, yunge imbi Demitiasi, yuni yamboma popo toringi pulu ambo kolo toli Atemisi* none teli melema kou sillipane tepa mimi tepa nosirimu. Yamboma kanu none telime enenga ulkemanga anjiku popo tongendo kou mone siku liringimunge Demitiasi kou mone aisili lipe yunge kongono tenjiringi yema mele aisili kalorumu. ²⁵ Kanu yemone yunge kongono tenjiringi yema kinie ye Atemisinge kongono lupema tenjiringi yema kinie "Ene wai." nimbe, lipe maku topalie nimbendo: "Yema, pulu ambo Atemisinge kongono tenjilimolomonga kou mone paa olandopa limulú. ²⁶ Aku ye Pollone ungu nilimomone yambo

aisili kondi topa anju limo mele ene pilku kanolemele. Yuni nimbendo: "I kini telemele pulu yamboma kolo toko telemele." nilimo ungumu Epesasi taono yamboma kinie kolea Esia poropinji pali kepe yamboma pilku liku yu lombili pulimele. ²⁷ Yuni nilimo ungumuni olionga kou mone kongonomo mindi topa manie naa mundumbe. Pulu ambo Atemisi molemo popo tolemolo tamandu ulkemo kepe yambomane "Akumu uluri molo." ningu kanoko keru kanonge. Atemisi yu kepe yunge imbi paa ola molemomo topa manie mundunjimbe tekemo. Pollone kanu temanemo we topa molomu liemo kolea Esia poropinji kepe we koleamanga pali kepe i pulu ambomo popo toko imbi ambolko ola linjilimele mele munduku kelenge lemo." nirimu.

²⁸ Enene kanu ungumu pilkulie paa mumindili kolkolie ru ningulie ningindu: "Olio Epesasi yambomanga pulu ambo Atemisi paa aili olandopamo molemo." niringi. ²⁹ Aku niringi kinie yamboma pali ru ningu naka lelko sukundu sukundu lkisiku ongo maku tokolie, Gayasi kinie Arisitakasitolo ambolko liku mengo puku, enenga maku toringi koleana puringi. Kanu yetolo elte kolea Masedonia poropinji yetolo, Pollo kinie pea tapu toko andoringi. ³⁰ Pollo ene maku toringine ungu nimbé pumbe terimu nakolo Yesusinge lombili andoli yambomane "Molo." niringi. ³¹ Kolea Esia poropinji ye nomi mare Pollo kinie perene niringimene kepe ningu mundukulie ningindu: "Pollo nu maku tokomelena paa naa pui." niringi.

³² Maku toringi yamboma konopu naa pepa bulu balu nirimu. Enene ru ningu, ungu lupe lupe niringi. Yambo aisilini ene maku toringimunge pulumu naa piliringi. ³³ Juda yambomane enenga ye nomi Allekesanda yambo moloringine suku singine liku munduringi. Kanu kinie yu "Ungu te niembo." nimbe ki ola mundupe, ungu te nimbé terimu. ³⁴ Nakolo enene yu Atemisi popo naa torumu, Juda ye te ningu kanokolie ene ru ningulie ningindu: "Atemisi yu olio

Epesasi yamboma nokolemo pulu ambo ailimu.” ningu molangi ena mongo talo omba purumu.

³⁵ Kanu kinie Epesasi taono kusikusi yemo ola angilipe “Ungu naa niei!” nirimu. Yamboma taka lelko moloringi kinie yuni nimbendo: “Epesasi yema nameleye, olio kolea Epesasi yambomane pulu ambo aili Atemisi molemo tamandu ulke olionga taonona angilimomo kinie akuna yu none teli kou muluna manie orumu kou akuna angilimotolo olione nokolemolo, yambo naene naa kanole-moye? ³⁶ Akumunge, yambo tene “Kolo tokomele.” manda naa ningi kene ene taka lelko molko ulu te popenge teko naa teangi. ³⁷ Andi ye mengo ongitolone ulu te teko naa kenjiku, olionga pulu ambomo ungu taka tonjiku yunge tamandu ulkemonga melte wa naa lingili nakolo we mengo ongi. ³⁸ Demitiasi kinie yunge kongono yema kinie ene yambo te kinie ungu te pemu liemo kapola, kote wale te wendo omba kinie kote tenjengi, gapomano ye aili endisimene kotena manda lipe sumbi sinjimbe. ³⁹ Ungu te lupe ningi liemo yambo maku tonge wale tenga ningu sumbi siengi. ⁴⁰ Kinié we maku toko opa teko ungu aisili kerepali ningu ru nikimilimunge olio mongo pemba. Endisimene olio kinie ulu tekemolomonga kote tenjilimelkanje olio kotena ungu te pundu topo nimulú aulke te naa lelka. Tekemolomonga pulu te naa pekemo.” nirimu. ⁴¹ Aku nimbelle, taono kusikusimuni yambomando “Bulu balu ningu pai!” nirimu kinie pilku liku puringi.

20

¹ Epesasi taono yamboma ungu aisili ningu Pollo kinie mumindili koloringi mele pora nirimu kinie Pollone Yesusinge lombili andoli yamboma* “Wai.” nimbe, ene nimbe mundupelie nirimumuni, ‘Ene enenga konopu enge nipili molko konjengi.’ nimbe ungu mare nimbe sipelie, “Ene molai.” nimbe yu Epesasi taono mundupe kelepa kolea Masedonia poropinji pumbe purumu. ² Kanu

koleana andopa ‘Konopu enge nipili molko konjengi.’ nimbe yamboma ungu nimbe silipe pupelie, kolea Akaya poropinji suku pupe, ³ akuna oli yepoko molorumu. Yu kelepa kolea aili Andiyoko taono yando ombando ‘Kolea Siria pambo.’ nimbe sipine pumbe terimu nakolo Juda yambomane “Yu topo konjemili.” ningu langi niringi pilipelie, yu ‘Kolea Masedonia poropinji kelepo yando pambo.’ nirimu. ⁴ Yu pea tapu toko puringi yemanga imbime i sipe: Beria taono molorumu ye Pirasi malo Sopata kinie, Tesallonaika taono molorumu ye Arisitakasi Sekandasitolo kinie, Depi taono molorumu ye Gayasi kinie, akuma pea puku, Timoti kinie kepe, kolea Esia poropinji ye Tikikasi Toropimasitolo kepe, aku yema Pollo kinie pea tapu toko puringi. ⁵ Olio Pillipai taono molamili ene kumbi lelko puku Toroasi taono pukulie olio nokoko moloringi. ⁶ Juda yambomane ponie tenga tenga kolea aili Jerusalleme puku akuna suku Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* pilingi walema, akumu imbi lelko, ‘Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walema’* niringila, aku walema omba purumu kinie olio kolea aili Pillipai mundupu kelepo sipine pupu molamili wale te pakara omba purumu kinie Toroasi wendo pupu, ye ou kumbi lelko puringime akuna kanopo lipu koro te ene kinie pea tapu topo Toroasi molorumulu.

⁷ Sambate walemo omba pupe, koro konde tenga pulu pulu kongono walemo wendo orumu kinie,* olio Yesusinge lombili andoli yamboma pea langi nombo Yesusini “Pilku nangi.” nirimu mele pilipu nombo tapu topo molomolondo** maku torumulu. Pollone yamboma ungu mane sirimu. Yu ‘Opali pumbu.’ nimbe yamboma ungu mane sipe molopili kolea ai burumi lerimu. ⁸⁻⁹ Olio ulke olakondo polo yepoko sipemonga suluminiana maku torumuluna tepe llame aisili kandopo nosipu molorumulu. Akuna kango ye te molorumu, yunge imbi Yutikasi. Yu ‘Ulke pa tepili.’ ningu suru

toringine ola molorumu. Pollo we ungu nimbe mindi molorumu kinie Yutikasi yu uruni sumbili tambili nirimuna yu kamu uru perimu kinie topa ulke sumbiliana manie mundurumu. Yu lingí puku kanoringi kinie yu ou kolopa pora sirimu. ¹⁰ Pollo manie pupe kango onomo lerimuna pupe tamalu pepa kangulupelie enendo nimbendo: “Ene mini wale naa munde. Yu we konde molemo.” nirimu.

¹¹ Aku tepalie kelepa suluminiana olando pupe, ene kinie langi liku non-golie, altoko ungu ningu molangi kolea tangorumu kinie yu purumu. ¹² Ye kango kolorumu kanumu yu altopa konde molorumuna ene paa konopu peanga pepili yu konopu siku mengo puringi.

¹³ Pollo Toroasi taonona we molopili olio sipine Asosi taono kumbi lepo purumulu. Pollone “Na kolea Asosi nendo manie aulke ombó.” nirimuna olio kumbi lepo pupulie ‘Yu kolea Asosi ombá kinie sipine pea pamili.’ nimbu nokopo molorumulu. ¹⁴ Pe Pollo kolea Asosi orumu kinie kanopo lipu yu pea sipine pupu Mitillini taono pupu pepo, ¹⁵ ipulueli ou anju pupu, kolea Kiosi purumulu kinie ipu lerimu. Pupu molamili kolea tangorumu. Kelepo kolea Semosi purumulu kinie altopa ipu lerimu. Pupu molamili kolea tangorumu kinie pupu Maillitasi taono purumulu. ¹⁶ Pollo ‘Sumbi sipu kolea aili Jerusalleme pupu, Pendikosi walemo* ou wendo naa opili na akuna sukundu pumbu.’ konopu lepalie, ‘Kolea Esia poropinji pumbu kinie walema we pora nimbé kinie manda naa pumbu.’ konopu lepa ‘Epesasi taono mundupu kelepo Jerusalleme sumbi sipu pumbu.’ konopu lerimu.

¹⁷ Pollone ‘Epesasi naa pumbu.’ konopu lepalie nirimumuni, kolea Maillitasi molorumulu kinie Pollone Epesasi taono Kirasinge yambo talape moloringimenga tapu yemando* nimbe mundupelie “Na moliona wai.” nirimu. ¹⁸ Kanu kinie ene yu molorumuna oringi kinie yuni enendo nimbendo:

“Na kolea Esia poropinji ou pulu pulu ombo, akuna sukundu koleamanga pali andopolie kongono tepo ulu terindu mele ene kanoko pilku, kinié telio mele

pilimele. ¹⁹ Kolea Esia poropinji sukundu lemo koleamanga temane peangamo tolipu andorundu kinie Juda yambomane nanga kongonomo alieli teko kenjinjiku pipi singí teringi akumunge na umbuni aisili lipu mindili silio nakolo nanga imbimu ambolopo ola naa lipu, Ailimunge kongonomo taka lepo tenjirindu mele tenjipulie niliomone, ‘Ungumu paa piliengi!’ nimbu kolama omba manie manie pupili molorundu. ²⁰ ‘Ene temane peangamo topo simbundu mundupu naa keleambo.’ nimbu, ‘Ene lipu tapon-jembo.’ nimbu temane peangamo pipili naa kolopo topo silipu andopo, maku toringimenga kepe enenga ulkemanga kepe ene unguma pali mane sirindu kanumu ene kanoko pilimele. ²¹ Juda yamboma kinie yambo lupema kinie tondolo mundupu nimbundu: “Ulu pulu kerime munduku kelko, konopu alowa teko Pulu Yemo molemona puku, olionga Aili Yesusi molopa tenjirimu molemo mele ‘Yu sike.’ ningu tondolo munduku pilku molangi.”* nimbu alieli ene nimbu silipu andorundu kanumu.

²² “Akumunge kinié Minimuni ka mele sipe lipe mundukumuna na Jerusalle-mendo pukuru. Na Jerusalleme pumbu kinie nambolka uluri kamu wendo ombanje naa pilkiru, ²³ nakolo koleamanga pali andolio kinie Mini Kake Telimuni unguma tondolo mundupe na nimbe silimo mele i sipe: “Nu ka ulkena peko mindili noni.” nilimo akumu mindi pilio. ²⁴ Nakolo ‘na molopo konjipu, mindili naa nombo, na naa kolambo.’ nimbu kele topo ulu te manda naa telio. ‘Aili Yesusini na kongono sirimu kongonomo tepo lipulie mindi na konopu simbu.’ nimbu pilipu molio. Kanu kongonomo i sipe: Pulu Yemone olio mana yamboma we kondo kolemo mele temane peangamo topo silio kanumu.

²⁵ “Kapola, na altopo ungu te nimbú tekero. Nane ou enenga koleamanga andopolie Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa melema nokolemo nokomba mele* ene nimbu sirindu piliringi yambomanga telurini kepe na altoko naa kanonge. ²⁶ Aku tembamonga nane kinié

ene sike i nimbu sikiru: Yambomanga te molopa kenjipe kolea kerine pumu liemo nanga ulu te molo, yu ungu lipe su simbemonga pumbe.* ²⁷ Nane ene pilku molangi Pulu Yemone “Tembo.” nimbe panjirimu mele uluma pali ‘Mundupu naa keleambo.’ nimbu pipili naa kolopo sumbi sipu ene nimbu sirindu kanumu. ²⁸ Mini Kake Telimuni ene tapu yema mako topa ‘Kongi sipisipi nokangi.’ nirimu sipisipime nokoko konjiku ene eneno nokoko konjengi. Pulu Yemone yunge meme ondo lenjirimumuni ene lirimu Pulu Yemo yunge yambo talape molemelemanga tapu ye peangama molangi.*

²⁹ “Na pilkirumu ene mundupu kelepo pumbu kinie ene molongena owa takara paa kerime ongo Yesusinge kongi sipisipime toko bulu balu singi lemo. ³⁰ Enenga yambo mare kepe pe unguma alowa teko kolo toko, Yesusinge lombili andoli yambo mare kondi toko ‘Olio lombili wai.’ ningu aku tenge. ³¹ Aku sipe uluma wendo ombá kene ene alieli nokoko konjiku molayo. Ene pilku molonge mele i sipe: Nane ‘I unguma piliengi!’ nimbu ipulueli tangoli enamanga pali kolama omba manie manie pupili tondolo mundupu ene lipu taponjipu lepi lepi topo nimbu sipu, walse kepe siye naa kolopo, we nimbu molambo ponie yepoko pora nikimu. Aku sipu terindu mele pilku komu naa siku, nimbu sirindu unguma paa pilku molangi.

³² “Kinié ene Pulu Yemonga kine lipu monjipu, ‘Pulu Yemone we kondo kololi ungu, ene nimbu sirindu, akumane ene enge sipe, Pulu Yemone ‘nanga yambo manjiku molko, yambo kake telime molangi’ nilimo yamboma yu mele peangama simbe kinie ene aku sipe simbe lingi, aku we kondo kololi ungumu ene kinie pepili.’ nimbu nikiru.

³³ “Na yambomanga kou mone gollo silipama kinie mulu wambale melemanga te kanopo kumu naa panjirindu. ³⁴ Na kinie, na pea tapu topo andorumulu yamboma kinie, olio melema molo torumu kinie nanga kitolone enge nimbu kongono tepo melema lipulie lipu tapon-

jirindu. ³⁵ ‘Nanga kongonoma pali ene aku siku teangi.’ nimbu, lipu ora sirindu. Olione aku sipu tepolie pange teli yamboma lipu taponjipu tondolo mundupu teamili. Aili Yesusini nirimu mele pilku molangi. Yesusi yuni nimbendo: “Yambo tene yambo te lipe taponjipe melema sipelie konopu silimo mele olandopa; yu yuyu melema lipelie konopu silimo mele maniendopa.” nirimu.”* nimbe Pollone nirimu.

³⁶ Aku unguma nimbe pora sipelie nirimumuni, yu Epesasi tapu yema kinie koporongu langopa enenga nimbe Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa tenjirimu. ³⁷ Kanu kinie ene pali kola teko Pollo kangulku kondo koloringi. ³⁸ Ene kamelena mindili aili tepa tepili moloringi. Pollone “Na kelko naa kanonge.” ou nirimu akumu pilkulie ene aku siku mindili pulumu koloringi. Kanu kinie yu liku mengo sipine puku mundupuringi.

21

¹ Epesasi taono tapu yemando “Olio pukumulu kene ene molai.” nimbulie kamelena mindili tepa pepili ene mundupu kelepo sipine pupu, kolea Mailitasi mundupu kelepo wale tenga sumbi sipu purumulu. Kolea Kosi pupu, ipulueli ou Kosi mundupu kelepo kolea Rosi pupu, ipulueli ou Rosi mundupu kelepo kolea Patarando purumulu. ² Akuna pupulie nirimulumuni, sipi te kolea Pinisia poropinji lemo kolea aili Taya pumbe terimuna kanopolie akuna ola purumulu. ³ Nomuna purumulu kinie kolea Saipirasi ki tarokondo lerimu kanopo mundupu kelepo ombo pupu, kolea Siria poropinji pupu, kolea aili Taya purumulu kinie ‘Sipine meringi melema manie liengi.’ nimbu olio we nokopo molorumulu.

⁴ Akuna Yesusinge lombili andoli yambo mare* moloringi kanopolie ene pea koro telu molorumulu. Mini Kake Telimuni ene tondolo sirimumuni enene Pollondo “Jerusallemo kelko paa naa pui.” ningu karaye teringi. ⁵ Aku niringi nakolo walema pora nirimu kinie “Olio pukumulu.” nimbu pumulú terimulu.

Kirasinge yema kinie enenga ambo ambolangoma kinie tapu topo ombo taonona ulsu pupu nomu kélona mundupuringi kinie no kélona koporongo langopo manie molopo Pulu Yemo kinie ungu nirimulu. ⁶ Kanu kinie oliondo “Pai.” niringi kinie olione “Ene molai.” nimbu sipine ombo suku purumulu kinie ene kelko ulkendo puringi.

⁷ Sipine kolea aili Taya mundupu kelepo Tollemesi taono purumulu. Akuna Kirasinge yamboma moloringine pupulie, kangulupu “Ene molongi lemo.” nimbu wale te ene kinie molorumulu. ⁸ Ipulueli oukundu Tollemesi taono mundupu kelepo kolea aili Sisaria pupu sipine kamu manie pupulie, temane peangamo andopa topa sili ye Pillipunge ulkena pupu molorumulu. „Ou Jerusalleme liku taponjili, ye yepoko pakara „mako toringi, yemanga te yu.*” ⁹ Pillipu lemenupili ambo wenepo kise moloringi, kanu amboma Ailimuni ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu sili amboma moloringi.

¹⁰ Olio kolea aili Sisaria wale mare molorumulu kinie Ailimuni ungu umbu tonjirimuma pilipe yando nimbe sirimu ye te,* yemonga imbi Akapasi, yu kolea Judia disiriki molopalie Sisaria maniendo orumu. ¹¹ Olio molorumuluna omba Pollonga kako torumumu posipe lipe yunge kimbu kime yuyu ka topalie nimbendo: “Mini Kake Telimuni nimbendo: “Jerusalleme molemele Juda yambomane i kako pulu yemo ambolko liku i siku ka toko mengo puku yambo lupema singi.” nikimu.” nirimu.

¹² Aku sipe nirimuna olio pilipulie olio kinie akuna moloringi yamboma kinie olione Pollondo paa tondolo mundupulie nimulundu: “Nu Jerusalleme olando paa naa pui.” nirimulu.

¹³ Nakolo Pollone pundu topa nimbendo: “Ene nambemuna nanga konopu toko embambo sinjiku kola tekemeleye? Na Jerusalleme pumbu kinie ka singi liemo uluri molo. Molo Aili Yesusinge imbimu ambolopo ola linjiliomonga* kamu toko konjingi liemo uluri molola. Kowa naa pumbu.” nirimu. ¹⁴ Karaye tepo

“Paa molo. Naa pui.” nimbu molorumulu nakolo olionga ungu nirimuluma naa pilirimuna kanopolie olione nimulundu: “Aku kapola. Ailimuni pilipulie ‘Wendo opili.’ nimbé mele wendo opili.” nimbu siye kolorumulu.

¹⁵ Wale pokore Sisaria molopolie nirimulumuni, olionga melema lipu undu undu sipu molopolie, pe Jerusalleme olando purumulu. ¹⁶ „Jerusalleme pumulú purumulu kinie, Yesusinge lombili andoli Sisaria yambo mare pea tapu topo pupu, Nesononga ulkena olio puku mundupuringi. Nesono yu kolea Saipirasi ye te, yu koronga ou Yesusinge lombili andoli yemo molorumu. Ou ningu panjiku ‘Yunge ulkena pemolo.’ niringi.

¹⁷ Jerusalleme kamu sukundu purumulu kinie Kirasinge yambomane konopu siku “Papu okomele.” niringi.

¹⁸ Ipulueli oukundu Pollo keme olio Jemisi kanomolo purumulu kinie tapu yema pali* yu kinie moloringi. ¹⁹ Pollone “Ene molongiye?” nimbelle Pollo yu Juda yamboma mundupe kelepa yambo lupema moloringine andopa kongono terimu kinie Pulu Yemone yu lipe taponjipe terimu uluma pali ene temane topa sirimu.

²⁰ Yuni aku sipe nirimu pilkulie ene Pulu Yemo kapi niringi. Aku tekolie Pollondo ningindu: “Ango, Juda yambo tausini aisili ‘Yesusi yu sike „ye nomi Kirasimu,’ ningu tondolo munduku pilku* „yunge yamboma molemele, nu kanoleno. Mosisini ungu mane sirimuma** ‘Paa pilipu teamili.’ ningu molemele mele nu kanolenola. ²¹ Nakolo Juda ye marene ongolie nu teleno mele olionga Juda yambo Kirasi pilili yambo-mando ningu siringi ene pilku keru pilku molemele. Nuni teleno mele ongo niringi mele i sipe: “Juda yamboma yambo lupema kinie molemele yambomane Mosisini ungu mane sirimuna naa pilku munduku kelko, enenga kangomanga kangu te kopisiku makaye teko naa ele tenjiku* olio Juda yambomanga ulu puluma naa teangi.” ningu nuni aku siku nilino nilimele. ²² Ene pilku keru pilku molemele akumunge olio nambe

teamiliye? Nu yando onu mele ene sike pilingí. Nu kanoko kerí kanonge kene²³ olione “Nu tei.” nimulú mele teani. Olio kinie ye kise molemele akumane ‘Pulu Yemo kinie wale marenga ulu mare temolo.’ ningu mi lelko ningu panjiringi.²⁴ Aku yema nu kinie pea tapu toko pukulie, enenga mi leringi walema pora nimbendo nu kinie pea Pulu Yemone ene kake tepili molonge kanomba uluma teko, enenga penge poronjingí kinie nuni kou mone sinjeni. Aku teni kinie yambomane kanokolie, ‘Nu kepe Mosisinge ungu manema pilku teko moleno, nuni ulu mare teko kenjilino niringi temanemo kolo toko bulkundu ninjiringi lemo.’ ningu kanonge.²⁵ Nakolo Juda yambomanga ulsukundu yamboma ‘Yesusi yu sike ,ye nomi Kirasimu,’ ningu tondolo munduku pilku ,yunge yamboma molemele, mane tenge mele pepá te ou topo sirimulu kanumu. Aku pepána “Teai.” nirimulu mele i sipe: “Unju kou melema liku anjiku “Olionga pulu yema.” ningulie popo toko langi kalko silimele langime ‘Kalaro mololi langime.’ ningu naa nongo, melemanga memema naa nongo, kongi kepe melema ‘Meme naa omba pupili.’ ningu nomi kolomongo naa tengema naa nongo, wa ulu kerinele naa teangi. Ulu akuma naa tenge kinie aku papu.” nimbu aku sipu pepá torumulu kanumu.” niringi.*

²⁶ Kanu kinie ipulueli oukundu tapu yemane “Tei.” niringi mele tembando Polone ye kise kanuma lipe memba pupelie, ene pea Pulu Yemone kake tepili molonge kanomba uluma teringi. Yu aku tepalie, ‘Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena sukundu pupelie ‘Olio kake tepili molomolo uluma tepo molomolo walema pora nimbé mele nimbu sipu Pulu Yemo popo topo kalomolo melema nane simbu walemo nimbu siembo.’ nimbe ulke tembelena purumu.

²⁷ Pollo kinie ye kise kanuma Pulu Yemone ene kake tepili molonge kanomba uluma teko moloringi wale yepoko pakara pora nimbé terimu kinie kolea Esia poropinji Juda yambo

marene Pollo ulke tembelena molorumu kanokolie, ulke tembelena maku toko moloringi yamboma teko mumindili konjiku Pollo ambolko liku,²⁸ ru ningulie ningindu: “Isirele yema, olio ongo liku taponjeyo. I yemone koleamanga pali andopa yamboma temane topa silimo mele i sipe: “Olionga yamboma kinie, olionga ungu manema kinie, i ulkemo kinie, kanoko kerí kanoko, olio Juda yamboma telemolo mele naa teai.” nimbe mane silimo yemo imu. Aku uluma mindi naa telemo. Ulu te kinié ya tekemola. I ulke kake telimunge Juda yambomanga ulsu yambo lupe mare memba omu akumunge i ulkemo tepa kenjimu.” niringi.²⁹ (Enene Epesasi taono ye Toropimasi Pollo kinie Jerusalleme sukundu tapu toko andoringili kanokolie, ‘Olio Juda yamboma Pulu Yemo popo topo kalemolo, ulke tembelena sukundu pea púngili.’ konopu lelkolie aku siku niringi.)

³⁰ Kanu kinie Jerusalleme moloringi yamboma pali mumindili kolko lkisiku sukundu sukundu ongo Pollo ambolko liku ulke tembelena ulsu kunduku mengo pukulie tamburembu ulke kunema pipi siringi.

³¹ Yu tonge teko moloringi kinie Romo ami yema nokorumu ye nomimu Jerusalleme yamboma pali teko kenjiku moloringi mele temanemo pilirimu.

³² Pilipelie yu ami ye mare kinie kanu yemanga nokoli yema kinie popenge tepa lipe memba yambo maku toko moloringine lkisipe memba purumu. Amime kinie enenga ye nomimu kinie oringi kanokolie teko kenjiku moloringi yambomane Pollo altoko kopene naa toko we siye koloringi.

³³ Ami ye nomimu Pollo molorumuna omba yu ka sipelie ami yemando nimbendo: “Yu ka sene talone ka tai.” nirimu. Aku nimbelie yuni yamboma wal-sipelie nimbendo: “I yemo naeye? Yu nambe temuye?” nirimu.

³⁴ Maku toringi yambomanga marene “I sipe i sipe temu.” ningu yu mele mele ungu aisili niringine ami ye nomimu ulumunge pulumu naa pilipe imbi sipelie,

yuni nimbendo: “Yu ami yemanga ulkena mengo pai.” nirimu. ³⁵ Mengo puringi kinie Pollo ulkena ola puringi polona nondopa purumu kinie yamboma nondoko nondoko ongo yu tonge teringimunge ami yemane yu taropola teko mengo puringi. ³⁶ Yambo lombili puringimene ru ningu “Kolopili toko konjei.” niliku lombili puringi.

³⁷ Ami yemane Pollo enenga ulkena sukundu mengo pungí teringi kinie Polone ami ye nomimu mawa tepalie “Nane nu ungu te niembo.” nirimu.

Ye nomimuni pundu topa nimbendo: “Nu Giriki ungu pilino lepamo. ³⁸ Aku liemo ou kolea Isipi ye tene “Romo gapo-manu tamili.” nimbe yamboma toko konjili ye po tausini lipe kolea ku leline memba purumu kanu yemo nu molo lepamo.” nirimu.

³⁹ Pollone pundu topa nimbendo: “Na Juda yemo, kolea Sillisia poropinji lemo kolea aili Tasisi nanga koleamo. Nanga koleamo we te molo. Imbi molemo kolea ailimu. ‘Nane yamboma ungu nimbu siembo.’ nimbulie nu mawa tekero.” nirimu.

⁴⁰ Ami ye nomimuni “Manda, ni.” nirimu kinie Pollo polona ola angilipelie “Na ungu te niembo, ene taka lelko molai.” nimbe ki ola mundurumu.

Ene taka lelko moloringi kinie yuni Ipuru ungu lepalie enendo nimbendo:

22

¹ “Ango tara keme, kinié enenga ungu pundu tambo piliei.” nirimu.

² Yuni Juda yamboma enenga Ipuru ungu lepalie nirimuna pilkulie niringimuni, paa ungu naa nili taka lelko moloringi.

Kanu kinie Pollone nimbendo:

³ “Na Juda yemo. Amane na kolea Sillisia poropinji lemo kolea aili Tasisi merimu. Nakolo na i kolea aili Jerusalleme molopo ai lerindu. Ai lepolie Gamellielene yema sukuli tenjirimu kinie na pea sukuli terimulu. Yu paa pilipe konginjili perimu yemo molopalie olionga anda kolepalimenga ungu manema* pali olio mimi sipe mane sirimu. Akumunge

enene kinié Pulu Yemo tondolo munduku pilkulie ‘Yambomane Pulu Yemo paa teko naa kenjengi!’ nilimele mele na aku sipu tondolo mundupu pilipu ‘Yambo tene Pulu Yemo tepa naa kenjipili.’ nimbu molorundula.

⁴ “Aku nimbu molopolie nirindumuni, i ulu konde wendo orumumu* pilku liku tenge panjiku teringi yamboma nane pilipu, ‘Pulu Yemo teko kenjikimili.’ nimbu, ene mindili lipu sipu “Kolangi.” nimbu, ambo yema ka sipu panjirindu. ⁵ Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo kinie* kanjolloma kinie aku terindu kanoringi mele, kinié nanga kote tenjikimili yema ene kanu yemane manda ningu silimelka. Kanu yemane pepá toko siringi na lipu enenga angenupili, kolea Siria poropinji, kolea aili Damasikasi moloringine membo purundu. ‘Akuna kanu ulu konde te wendo orumumu pilku teringi yamboma ka sipu, enene aku siku teko kenjilimelemonga mindili nangi.’ nimbu Jerusalleme yando membo ombondo pepámo lipu membo purundu.

⁶ “Kanu kinie kolea aili Damasikasi nondopo pumbu purundu kinie ai tangoli walsikale mulu koleana pa teli te manie omba na molorunduna pa aili tepa terimu. ⁷ Na topa manie mundurumu lepo pilirindu kinie ungu te omba nando nimbendo: “Sollo, Sollo, nambemuna nuni na mindili liku silinoye?” nirimu.

⁸ “Nane walsipulie nimbundu: “Ailimu, nu naeye?” nirindu.

“Yuni pundu topa nimbendo: “Na Nasarete taono ye Yesusi, na nuni mindili liku silino yemo.” nirimu. ⁹ Na kinie pea tapu topo purumulu yema pa terimumu kanoko, ye tene nando ungu nirimumu piliringi nakolo ungumu pilku imbi naa siringi.

¹⁰ “Nane walsipulie nimbundu: “Ailimu, na nambe temboye?” nirindu.

‘Ailimuni nimbendo: “Ola molko kolea aili Damasikasi sukundu pani. Akuna puni kinie nu ‘Teani.’ nimbu ou nimbu panjirindu mele ye tene nu nimbe simbe.” nirimu. ¹¹ Tondolo pa telimuni nanga mongomo sumbulu tonjirimuna melte

naa kanorundu. Akumunge na pea tapu topo purumulu yemane na ki ambolko mengo, Damasikasi sukundu puringi.

12 “Kanu kinie ye te, yemonga im-bimu Ananayasi, na molorundu ulkena na kanombando orumu. Pulu Yemonga ungu mane Mosisini yando nimbe siri-muma yu paa pilipe lipe terimu yemo; Damasikasi moloringi Juda yambomane ‘Yu ye peangamo.’ ningu kanoringi. 13 Yu na molorunduna omba angilipelie nimbendo: “Ango Sollo, nu mongone kelko kanoi.” nirimu. Kanu kinie walsikale na mongo makilipu yu kanorundu.

14 “Kanu kinie yuni nimbendo: “Olionga anda kolepalimene pilku popo toringi Pulu Yemone ‘Nu pilku teani.’ nimbe nu ou mako torumu mele i sipe: ‘Yuni nu ‘Teani.’ konopu lemo mele pilku, Ye Sumbi Nilimu ningu kanoko, kanu yemo yunge ungumu pilieni!’ nimbe nu mako torumu. 15 Nuni melema kanoko unguma pilirinu mele yamboma pali ningu sini akumunge nu yunge unguma ningu sinjili yemo moloni. 16 Kapola, nu kinié we naa moloyo. ‘Nanga ulu pulu kerime yuni kulumiye tonjipili.’ ningu yunge imbi lelko walsikulie, no li.” nirimu.

17 “Kanu kinie na pe Jerusalleme yando kelepo ombo, Pulu Yemo popo topo kale-molo, ulke tembelena Pulu Yemo kinie ungu nimbu molopolie kumbu mele tepo 18 Ailimu kanorundu kinie yuni nando nimbendo: “Pílie. Nuni nanga ungumu ya Jerusalleme ningu sini kinie molemele yambomane naa pilku lingí kene nu Jerusalleme isili welea munduku kelko pui.” nirimu.

19 “Nane pundu topo nimbundu: “Ailimu, ou nane Juda yamboma maku toko nunge ungumu piliringi ulkemanga andopo, yambomane nu ‘Sike olionga Ailimu.’ niringi yamboma ka sipu ka pulsene torundu kanumu ya molemele yambomane pilku molemele. 20 Ulu te lupe terindula. Ou Sitipenene nunge ungu nimbe sirimumunge yu toko konjiringi kinie nane kanopolie ‘Papu tokomele.’ nimbu na konopu peanga panjipu, yu toringi yemanga wale

pakolime nokonjipu, angilirindu.* Aku terindu uluma ene kanoko konopu siringi kanumu. ‘Pe kinié nambemuna nane ungu nimbúma ‘naa pilingí.’ konopu lelkolie “welea pui.” nikinuye?’” nirimu.

21 “Nakolo yuni nando nimbendo: “Pui.” nirimu. “Nane ‘Juda yambo-manga ulsu molemele yamboma nanga ungumu piliengi!’ nimbu ene molemele kolea sulumanga “Nu pani.” nimbu lipu mundumbu tekero.” nirimu.” nimbe Pollone nirimu.

22 Juda yambo maku toringime Pollone ungu nirimuma ou we pilku angiliringi nakolo yuni “Ailimuni na Juda yambo-manga ulsu molemele yamboma moleme-lena “Lipu mundumbu.” nirimu.” nimbe Pollone nirimu kinie pilkulie niringimuni, pilku kerí pilkulie tondolo ru ningulie ningindu: “Ya ma koleana yu we konde molomba kinie kapola naa temba. Yu kolopili toko konjei.” niringi. 23 Ene tondolo ru ningu, enenga wale pakolime kulku liku ambolko wako wako kulku, ma nurupulu ambolko liku toko ola munduringi.* ‘Yu kinie mumindili kolko-molo mele Romo ami yemane paa piliengi!’ ningu aku teringi.,”

24 Aku teringi kinie ami yemanga ye nomimuni nimbendo: “Yemo enenga ulkena liku mengo pai.” nirimu kinie mengo sukundu puringi. Kanu kinie ye nomimuni ami yemando nimbendo: “Yambomane nambemuna yu kinie mu-mindili kolko aku siku ru nikitimilinjé piliemili nimbe para sipili kene yu ka pulsene toko walsiku piliei.” nirimu. 25 Nakolo enene Pollo ka pulsene tongendo yu unjuna ka toko panjiringi kinie ami ye wane anderete nokorumu yemo, nondopa kanopa angilirimu, kanumundu Pollone nimbendo: “Kote naa pilkulie Romo ye te ka pulsene we tonge kinie Romo gapomanomone “Teai.” nimbe mane silimo ungu mane te pulue tongenje konopu lekero. Sikeye?” nirimu.

26 Yuni aku nirimuna ami ye wane anderete nokorumu yemone pilipelie, yu pupe ami ye nomimundu nimbendo: “I yemo Romo ye te lepamo. Pe kinié nambe teniye?” nirimu.

²⁷ Kanu kinie ami ye nomimu Pollo molorumuna omba walsipelie nimbendo: “Nu sike Romo yemoye? Na ningu si.” nirimu.

Pollone pundu topalie nimbendo: “Na sike Romo yemo.” nirimu.

²⁸ Ami ye nomimuni nimbendo: “‘Na Romo yemo molambo.’ nimbulie kou mone paa aisili sipu pepá lirindu.” nirimu.

Pollone nimbendo: “Aku sike lepamo nakolo na amane merimu kinie Romo yemo molorundu.” nirimu.*

²⁹ Ami ye Pollo ka pulsene toko walsingí teringi yema yuni “Romo yemo molio.” nirimuna pilkulie mini wale munduku anju puringi. Ami ye nomimuni kepe ‘Nane Romo ye te “Ka sene toko panjiku ka pulsene tai.” nindumunge na mongo pembanje.’ konopu lepa mini wale mundurumu.

³⁰ Romo ami ye nomimuni ‘Pollo nambolka uluri tepa kenjimuna Juda yemane yu tonge tekemelenje piliembo.’ nimbelle nirimumuni, ipulueli ou ‘Pollo ka ulkena wendo pupili.’ nimbe, “Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie Juda kanjollo wema kinie ene maku tamili wai.” nimbelle, kanjolloma* maku toringi kinie Pollo lipe memba omba enenga kumbikerena anjirimu.

23

¹ Kanu kinie Pollone kanjolloma nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: “Angokeme, na Pulu Yemo kanopa molopili yuni “Tei.” nilimo mele andopo telio kinie ‘Na Pulu Yemone kanopa keru kanolemo ulu te tepo kenjikiru lemo.’ nimbu naa pilirindu.” nirimu.

² Aku nirimu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa* Ananayasini Pollo kinie nondoko angiliringi yemando nimbendo: “Yu kerena laruwe tai.” nirimu.

³ Ananayasini aku nirimu kinie Pollone yundu ungu iku topalie, nimbendo: “Ulke kengelenana peneme kake teli kanjingu,* nu Pulu Yemone laruwe tomba. ‘Pulu Yemone “Teai.” nimbe mane silimo mele pilkulie na kote tenjembo.’ konopu lekeno nakolo “Na

laruwe tai.” nikinumunge nu nunu Pulu Yemonga ungu manema pulue tokono lemo.” nirimu.

⁴ Pollo kinie nondoko angiliringi yemane ningindu: “Nu Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopa kake telimu pipili naa tekemona ungu taka tonjikinuye?” niringi.

⁵ Pollone nimbendo: “Angokeme, yu kanu ye nomimu kanopo imbi naa sipulie aku sipu nindu. Ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo mele i sipe:

‘Enenga ye nomimu ungu taka naa tonjengi.’*

nimbe molemo, akumu na pilio. ‘Yu aku ye nomimu molemo.’ nimbu kanopo imbi silkenje yu ungu taka naa tonjilke.” nirimu.

⁶ Pollone aku nimbelle nirimumuni, yu yuyu konopu kimbu sipelie ‘I kanjollo ye mare Sadusi yema, mare Parisi yema lemo.’* konopu lepalie, yuni nimbendo: “Angokeme, na Parisi yemo moliola. Tara Parisi yemo molorumula. ‘Yamboma kolkolie lomboroko ola molonge.’ nimbu pilio. Na aku sipu konopu leliomonga na kote tenjikimili.” nirimu. ⁷ Yuni aku nirimu pilkulie, Parisi yema kinie Sadusi yema kinie kerepali ningulie, kanjollo yema talape talo mele moloringi.

⁸ (Kerepali niringimunge pulumu i sipe: Sadusi yemane ningindu: “Yambo te kolopalie lomboropa ola naa molomba. Angelloma kinie minime kinie kuruma kinie naa molemele.” niringi nakolo Parisi yemane ningindu: “Yamboma lomboroko ola molonge. Angelloma kinie minime kinie kuruma kinie paa sike molemele.” niringi.)

⁹ Aku ningu piliringi mele Pollone pilipelie ungu nirimu pilkulie kanjolloma mumindili kolko tondolo kerepali ningu anju yando ungu panjiringi. Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye mare,* ene Parisi yema moloringi, kanumane ola angilku tondolo mundukulie ningindu: “I yemo ‘Ulu te tepa naa kenjimu.’ nimbu pilkimulu. Yu mini tene molo angello tene ungu te nimbe simunje?” niringi.

¹⁰ Ene tondolo irinele teko paa mumindili

koloringine Romo ami ye nomimuni mini wale mundupelie, 'Pollo anju yando kundukulie yu toko konjingí.' konopu lepalie, ami yemando nimbendo: "Ene maniendo puku, yu tondolo munduku liku mengo ulkendo wai." nirimu.

¹¹ Opalikundu ipulueli Ailimu* Pollo molorumuna nondopa ombalie nimbendo: "Nu pipili naa kolko toembo toko moloi. Kinié ya kolea aili Jerusalleme nanga ungumu ningu sinu, aku siku mele nuni kolea aili Romo** ungumu ningu sini lemo." nirimu.

¹² Ipulueli ou Juda ye ailimene ungu te ningu panjikulie ningindu: "Pollo topo konjemili. Ou naa topo konjipulie, no kinie langi naa nomolo." ningu mi leringi. ¹³ Pollo tongendo langi niringi ye tu paono mele moloringi. ¹⁴ Aku siku ningu panjikulie, ene Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Juda yambomanga tapu yema kinie* moloringine pukulie ningindu: "Olio ungu te nimbu panjipu mi lemulu mele i sipe: "Pollo ou naa topolie nimulúmuni, langi wallo kolte kepe paa naa nomolo." nímulu. ¹⁵ Aku temulu kene kanjolloma kinie enene ami ye nomimu molemona ningu mundukulie kolo toko yundu "Pollo ungu mare altopa omba nimbe sipili. Puluma paa mimi sipu piliemili, memba maniendo opili." niei." niringi. "Pe yu mengo onge kinie ene molongena ou naa opili aulkena nokopo molopo yu topo konjimulú." niringi.

¹⁶ Nakolo Pollo kemulunge malone, enene yunge kepa tongendo langi niringi mele pilipelie, yu ami yema peringi ulkena Pollo molorumuna pupe nimbe sirimu.

¹⁷ Kanu kinie Pollone ami ye wane anderete nokorumu ye te "Oi." nimbelie yundu nimbendo: "I kango yemo enenga ye nomimu ungu te pelemomo nimbe sipili, yu molemona mengo pani." nirimu.

¹⁸ Pollone aku nirimu pilipelie kanu yemo yunge ye nomimu molorumuna kango yemo memba purumu.

Memba pupelie ami ye nomimundu nimbendo: "Ya ka ulke pelemo ye 'Pollo' nili kanumuni nando "Oi." nimbelie nimbendo: "I kango yemo nunge ye

ailimundu ungu te nimbé kene yu molemona mengo pui." nimuna membo okoro." nirimu.

¹⁹ Ye nomi kanumuni kangomo ki ambolopa memba tenga lupe pupe eltelte molkololie yu walsipelie nimbendo: "Nuni nambolka unguri ninindu onuye?" nirimu.

²⁰ Kangomone yundu nimbendo: "Juda ye ailimene 'Opali nu walsiku, "Ene Pollo ungu mare altopa omba nimbe sipili, puluma paa mimi sipu piliemili, nuni olio kanjolloma molomolona mengo maniendo wani." kolo topo aku sipu niemili.' ningu ou ningu panjingi.

²¹ Nakolo enenga ungu ningí mele naa pilieni! Enenga ye tu paono mele "Olio ou Pollo topo naa konjipulie langi kepe no kepe naa nomolo." ningu mi lengi. Nuni "E." ningu mengo oni kinie toko konjingindu aulkena nokoko molonge." nirimu.

²² Ami ye nomimuni kango yemondo nimbendo: "Kinié na ningu sikanu mele anju yambo tendo lupe paa naa ningu sikulie we pui." nirimu.

²³ Kangomo purumu kinie ami ye nomimuni ami ye wane anderete wane anderete ningulu nokoringili yetolo "Wale." nimbelie nimbendo: "Elte ami ye tu anderete kinie kongi otena andolemele ami ye tere paono tene kinie tólo mengo andolemele ami ye tu anderete kinie liku maku tokolie, kinié ipulueli ena nani killoko Pollo mengo kolea aili Sisaria pangi. ²⁴ Pollo aulkena tonge kene yu kongi otena molopili kolea Pellisitane disiriki Romo gapomano ye Pillikisi kolea aili Sisaria molemona mengo pangi. Yu aulkena ulu te wendo naa opili nokoko konjiku mengo pangi." nirimu.

²⁵ Aku nimbelie ye nomimuni 'Pillikisi puku siengi.' nimbe pepá te topalie nimbendo:

²⁶ 'Na Lodiasi LLisiasini i pepámo nu gapomano ye paa aili Pillikisi topo sikiru.

"Nu molko konjikinuye?" nikiru.

²⁷ I ye mengo okomelemo Juda yambo mane ambolko liku toko konjingí tengi nakolo na kinie nanga ami yema kinie ombolie

'Yu Romo yemo.' nimbu pilipulie na kinie ami yema olione yu wendo lipu membo púmulu.

²⁸ "Yu tepa kenjimu." ningu tonge tengimunge pulumu pilimbundu enenga kanjollo yema molongine membo pundu.

²⁹ Membo pupulie pilindu kinie enenga ungu manema pulue tomuna aku siku níngi pilindu. Yu kote tenjikulie "Kolopili." níngi molo "Ka siemili."

níngi aulke te naa lemu.

³⁰ Kanu kinie pe yu tongendo langi níngi mele

yambo tene na nimbe simu pilipulie, tamburembu ami yemando "Nu molenona mengo pai." nindu.

"Yu kote tenjemili." níngi yemando "Yu tepa kenjimu kene kolopili." níngimunge pulumu

'Nu pilieni.' nimbu "Sipai." nindu.' nimbe yu pepá te topa aku sipe nirimu.

³¹ Kanu kinie ami ye nomimuni "Teai." nirimu mele tengendo ipulueli Pollo liku mengo Andipatirisi taonona puku pekolie niringimuni, ³² ipulueli ou 'Kongi otena andoli ami yema Pollo lkisiku mengo pangi.' ningu ami ye wema kelko yando oringi. ³³ Otena andoli ami yema Pollo mengo kolea aili Sisaria suku ongolie, gapomano ye ailimu molorumuna Pollo mengo pukulie pepámo siringi.

³⁴ Gapomano ye ailimuni pepámo lipe kanopalie, Pollo walsipelie nimbendo: "Nunge poropinji tenaye?" nirimu.

Pollone nimbendo: "Na kolea Sillisia poropinji yemo." nirimu kinie pilipelie nirimumuni,

³⁵ yuni nimbendo: "Nu 'kote tenjemili.' nikimili yema onge kinie nunge kotemo piliembo." nirimu. Aku nimbemie yuni nimbendo: "Pollo ye nomi kingi Erotene ou takopa perimu gapomano ulkena pepili mengo puku nokai." nirimu.

24

¹ Pollo kolea aili Sisaria mengo puringi pe wale te pakara omba purumu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye

ailli olandopa Ananayasi kinie Juda yambomanga tapu ye mare kinie* Juda yambomanga ungu manema pilirimu ye Tetallasi kinie kolea aili Sisaria maniendo ongolie niringimuni, gapomano ye aili Pillikisindu Pollo kote tenjingí mele ningu siringi.

²⁻³ Kanu kinie yuni Pollondo "Oi." nirimu orumu kinie Juda ye ailimenga lipe taponjipe kote tenjili ye Tetallasini Pollo kote tenjipelie Pillikisindu nimbendo:*

"Ye Paa Aili Pillikisi, nuni olio nokoleno kinie opa te wendo naa opili molopo konjilimolo. Ou olio molopo kenjirimulu nakolo nuni olio nokoko "I sipe i sipe wendo opili." nilinomonga kinié olio molopo konjilimolo. Akumunge kinié olio konopu peanga pekemona nu kinie "Paa ange." nikimulu. Paa papu teleno.

⁴ Nakolo olione we ungu aisili nimulú kinie nu siye temba kene ponjipu niemili pilku molani.

⁵ "I yemo 'Yamboma mongo liku molko kenjengi.' nimbe, Juda yamboma molemele koleamanga pali andopa 'Ene anju yando konopu keri panjiku irinele teko molko kenjengi.' nilimo yemo. Yu olio Juda yambomanga ungu manema munduku kelko 'Nasarete yemonga yamboma'* nilimelemanga ye nomi te. ⁶ Yu aku sipe mindi tepa naa kenjilimo. 'Olio Juda yamboma Pulu Yemo popo topo kalemolo, ulke tembelemo tepa kenjimbe terimula. Aku sipe tepa molorumu kinie yu pupu ambolorumulu. Ambolopolie 'Olionga ungu manema pilipu yu kote tenjemili.' nirimulu, ⁷ nakolo Jerusalleme nokoringi Romo ami yemanga ye nomi LLisiasini omba tondolo mundupe wendo lipe memba pupelie ⁸ nimbendo: "Yu kote tenjingí yema Pillikisi molombana puku kote tenjengi." nirimu. Kinié nuni yu sumbi siku walsini kinie, olione kote tenjilimolo mele yuni nimbé pilkulie nuni ungu pulumu sumbi siku pilini." nirimu.

⁹ Tetallasi pea angiliringi Juda yemane "Pollo sike aku sipe temu mele nikimu." niringi.

¹⁰ Kanu kinie gapomano ye ailimuni Pollondo "Sike aku siku terinuye?" nirimu kinie Pollone pundu topa nimbendo:

“Nu ponie aisili olio Juda Yambomanga kote ailime pilino yemo molenomonga nanga kote, kinié pilinimunge na konopu pe nipili kote tembo. ¹¹ Na Pulu Yemo popo topo kapi nimbundu Jerusalleme olando purundu kinie pe kinié koro talo mele mindi omba pukumu. Pe kinié yamboma walsinu liemo ‘Sike aku sipe terimu.’ ningí. ¹² Na ulke tembelena suku yambo te kinie irinele tepo, ene maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulke tenga pupu yamboma tepo mumindili konjipu, kolea aili ‚Jerusalleme, sukundu ulu te tepo kenjirindu mele na kote tenjikimili yemane te paa naa kanoringi, molo. ¹³ I na kote tenjikimili yemane na ulu temu nikimili mele ‘Ye te omba “I uluma paa sike temu, na mongone kanondu.” nipili.’ ningu te paa manda naa liku mengo ongela.

¹⁴ “Nakolo nane nundu ungu te paa sike nimbu para simbu. Akumu i sipe: Na olionga anda kolepalimene popo toringi Pulu Yemo popo topo imbi ambolopo ola linjimulundu ‚Yesusi kinie, ulu konde wendo orumu akumu na sike pilipu tepo molio. Kanumu Juda ye ailimene ‘Olionga ungu puluma lawa teko talape talo tepo molamili.’ nilimele kanu ulumu na sike pilipu tepo molio. Mosisini boku torumuma kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane boku toringime kinie,* kanu bokumanga molemo unguma pali nane ‘Sike unguma.’ nimbu tondolo mundupu pilipu molio. ¹⁵ I nanga kote tenjikimili yemane ‘Pulu Yemone “Tembo.” nirimu mele sike temba.’ ningu konopu siku nokoko molemele ulumu kinie, nane ‘Pulu Yemone “Tembo.” nirimu mele sike temba.’ nimbu konopu sipu nokopo molio ulumu kinie, telumu. Akumu i sipe: ‘Olio mana yamboma kolopolie, tepo peanga tepo molemoloma kinie, tepo kenjipu molemoloma kinie, pali lomboropo ola molomolo.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo. ¹⁶ ‘Aku sipu temolo.’ nimbu pilipu moliomonga Pulu Yemone kepe mana yambomane kepe nane ulu telioma kanokolie ‘ ‘Tepo kenjikiru.’ ningu naa kanangi.’ nimbu

konopuni pilipu molio.

¹⁷ “Na ponie pokorenga kolea lupemanga molopolie nirindumuni, pe kelepo nanga yamboma molemelena Jerusalleme yando talko orundu.* Kolea lupe yambomane Jerusalleme yambo koropama kondo kolko liku maku toringi kou monema ene simbundu membo ombo, Pulu Yemo popo topo melema kalombondo orundu. ¹⁸ Olio Juda yambomane ‘Pulu Yemone olio kake tepili molomolo kanopili.’ nimbu telemolo mele tepo ulke tembelena kake tepili molorundu kinie na ongo kanoringi. Ongo kanoringi kinie na kinie yambo aisili maku naa topo, na yamboma kinie ungu aisili naa nirimulula.

¹⁹ “Nakolo Esia poropinji Juda ye mare ongo* yamboma teko mumindili konjiku na amboloringi kanu yemane ya kotena ongo na kinie ungu te pelemomo kote tenjilimelkanje papu. ²⁰ Na Juda yambomanga kanjollo* maku toringine angilirindu kinie na kinie mongo perimu piliringi mele** i ongo angilkimili yemane ningu para silimelkanje papula. ²¹ Molo kanjolloma moloringine molopolie ungu te tondolo mundupu nirindu kanumunge ya kinié kote tenjikimilinje? Nirindu mele i sipe: “Yamboma kolkolie lomboroko ola molonge.” nirindu akumunge kinié enene na kote tenjikimilinje?*** nimbe Pollone aku sipe nirimu.

²² Pillikisi yu Juda yamboma kinie ulu te lupe wendo orumu enenga yambo marene pilku tenge panjiku moloringine mele ou pilirimu. Pollone ungu nimbe pora sirimu kinie yuni nimbendo: “Romo ami ye Jerusalleme moloringimenga ye nomi LLisiasi ombá kinie ene ungu nikimili mele kamu pilipu pora simbu kene isili ou we nokoko molopai.” nirimu. ²³ Aku nimbelle nirimumuni, ami ye wane anderete nokorumu yemondo nimbendo: “Pollo mengo puku ka ulkena panjipani. Nakolo yu tondolo ingi siku ka naa toko, yunge pulu lemo yambomane ‘Yu nokamili. Molo tomba melema nimbu pilipu yu lipu taponjemili.’ ningu ongo kinie enene “Molo.” naa niei.” nirimu.

²⁴ Wale mare omba purumu kinie Pillikisi kinie yunge menu Derusilla-tolo oringili. Derusilla yu Juda ambomo. Oringili kinie Pillikisini “Pollo opili.” nimbe, ungu nimbe mundurumu kinie Pollo omba yambomane ‘Yesusi yu sike Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.’* ningu manda tondolo munduku piliengi mele nimbe sirimu kinie pilipe molorumu.

²⁵ Kanu kinie Pollone yamboma sumbi nilime molonge mele kinie, yamboma ene eneno nokoko konjingi mele kinie, ‘Pulu Yemone, yamboma kote tenjimbe walemo wendo omba mele kinie, kanu unguma nimbe molorumu kinie Pillikisi mini wale mundupelie nimbendo: “Manda ningu, pani. Pe ena te we lemba kinie nu kelko ‘Oi.’ nimbú kene pui.” nirimu. ²⁶ Kanu kinie Pillikisini ‘Pollo yu ‘Lipe taponjipili.’ nimbe kou sipili.’ nimbe alieli Pollondo “Oi.” nirimu kinie Pollo yu Pillikisi molorumuna alieli orumu, yu kinie ungu ningu moloringili.

²⁷ Pollo kolea Sisaria taono ka ulkena pepili ponie talo omba purumu kinie Posiasi Pesitasi omba Pillikisi kolo wangopa molorumu kinie Pillikisini ‘Juda yema na kinie konopu peanga panjengi.’ nimbe Pollo ka ulkena we pepili yu purumu.

25

¹ Pesitasi kolea Judia disiriki gapomano ailimu omba kolo wangopa kolea aili Sisaria molopalie nirimumuni, wale yepoko omba purumu kinie Jerusallémendo olando purumu. Pollo kolea aili Sisaria ka ulkena pepili yu Jerusallémendo olando purumu. ² Akuna purumu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie* Juda yambomanga ye ailime kinie Pesitasi molorumuna ongo, Pollo kinie ungu te perimu kote tenjingi teringi mele ningu siringi. ³ Enene yu tondolo munduku mawa tekolie ningindu: “Nuni olio konopu siemili liku taponjiku, ‘Pollo ya ka ulkena pepili Jerusalléme yando liku mundengi.’ ni.” niringi. Enene Pollo aulkena nokoko molko tongendo* aku siku niringi.

⁴ Pesitasini enendo pundu topa nimbendo: “Pollo kolea aili Sisaria ka ulkena pelemo, na nondopo Sisariando maniendo pumbu kene ⁵ na pumbu kinie enenga ye aili mare pea pamili. Kanu yemo ulu mare tepa kenjirimu liemo Sisaria pumulú kinie yu kote tenjengi.” nirimu.

⁶ Kanu kinie Pesitasi koro telu molo koro talo mele Jerusalléme molopalie nirimumuni, Sisaria maniendo ombalie ipulueli ou “Kote teamili Pollo liku mengo wai.” nirimu. ⁷ Pollo yu kotena orumu kinie Jerusalléme molko Pesitasi kinie pea maniendo oringi Juda yema yu angilirimuna nondoko ongo angilkulie, yuni ulu te tepa kenjirimu mele naa kanoringi nakolo kolo tokolie ningindu: “Yuni ulu aisili paa tepa kenjirimu.” niringi.

⁸ Pollone ‘Yu sike terimu mele piliengi!’ nimbelle nimbendo: “Juda yambomanga ungu manema* kepe, ene Pulu Yemo popo toko kalemele ulke tembelemo kepe, Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga ungu manema kepe, ungu taka tonjipu tepo naa kenjirindu lemo.” nirimu.**

⁹ Nakolo Pesitasini ‘Juda yamboma na kinie konopu peanga panjengi!’ nimbelle Pollondo nimbendo: “Nunge kote Jerusalléme piliembo, olando pamiliye?” nirimu.

¹⁰ Pollone yundu pundu topa nimbendo: “I kote tepo molemolomo Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga kotemo. Nane Juda yamboma kinie ulu te tepo naa kenjirindu mele nu pilku moleno. Akumunge Juda yambomanga kotena na nambemuna pamboye? Ya Romo gapomanomone kote pilkimumu manda. ¹¹ ‘Na kolambo.’ nimbu ulu te tepo kenjirindu liemo aku manda, toko konjengi. Na ungu te naa nimbú. Nakolo kolo toko na kote tenjingi liemo yambo tene na lipe ene simbe te naa molemo. Kolea aili Romo molopa koleamanga pali nokolemo Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamone nanga kote pilipili na akuna pambo liku mundoi.” nirimu.

¹² Kanu kinie Pesitasini yu kinie tapu toko molko liku taponjiringi yema

kinie anju yando kerepali ningulie, pe yuni pilipelie nimbendo: “Nuni ‘Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamone nanga kote pilinjipili yu molemona pambo.’ nikinumunge akuna sike puni lemo.” nirimu.

¹³ Wale mare omba purumu kinie ye nomi kingi Akiripa kinie yunge kemulu Benasitolo ‘Pesitasi gapomano ye aili molomba omu kene kanambili pambolo.’ ningulu kolea aili Sisaria oringili. ¹⁴ Elte “Wale aisili Sisaria molombolo.” niringili pilipelie Pesitasini ye nomi kingimundu nimbendo: “Pillikisini ye te ka ulkena pepili purumu kanu yemo ya ka ulkena we pelemo. ¹⁵ Na talko Jerusalleme olando purundu kinie Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie,* enene na molorunduna ongolie ningindu: “Yu i sipe i sipe tepa kenjimu kene yu mongo lipili ni.” niringi.

¹⁶ “Nane enendo pundu topo nimbundu: “Olio Romo gapomano yemane yambo te we umbuni te naa silimolo. Kote pilipu, kote tenjilimele yambomanga unguma pilipulie, kote tenjilimele yambomo yuni yando ungu te pundu topa nilimo kinie pilipulie, yambomo mongo te pelemo kinie pilipulie mongo silimolo. We naa silimolo.” nirindu. ¹⁷ Kanu kinie ene na kinie pea Jerusalleme mundupu kelepo maniendo orumulu kinie nane ipulueli oukundu sumbi sipu ‘Yu kotena opili.’ nirindu. ¹⁸ Yu kote tenjiringi yema ongo angilku yu kote tenjiringi kinie ‘Yu mongo simbu ungu te ningi.’ konopu lerindu nakolo te naa niringi. ¹⁹ Yu kinie mumindili koloringimunge ungu pulu talo pelemo. Enenga Pulu Yemonga ungu pulumu lupe lupe ningu pilku, ye ou kolumu, yunge imbi Yesusi niringi, kanu yemo Pollone “Konde molemo.” nirimu kinie “Kolo tokomo.” ningulie, kerepali niringi.

²⁰ “Aku siku niringimunge ungu pulumu pilimbu pilipu sundupulie yu wal-sipulie nimbundu: “I kotemo Jerusalleme teamili olando pamiliye?” nirindu.

²¹ Nakolo Pollone nimbendo: “Molo. Nanga kotemo Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamone pilipili.” nirimu

kinie pilipulie nane nimbundu: “Kapola, Romo puni aulke te koronjembo kene ou ka ulkena we pei.” nirindu.” nirimu.

²² Kanu kinie Pesitasini nirimu mele ye nomi kingi Akiripane pilipelie yuni yundu nimbendo: “Nane i yemonga ungumu piliembo konopu lekeru.” nirimu.

Pesitasini nimbendo: “Kapola, opali pilieni.” nirimu.

²³ Ipulueli oukundu Kingi Akiripa kinie kemulu Benasitolo au ningu konjikulu, yambo maku toko moloringi ulkena yamboma kanokolie kolape mingi langoko imbi ambolko ola liku, taka lelko molangi elte ulkena sukundu oringili. Ami ye ailime kinie kolea aili Sisaria nokoringi ye ailime kinie oringi kinie pea maku toringi. Kanu kinie Pesitasini “Pollo mengo wai.” nirimu kinie yu mengo oringi. ²⁴ Omba angilirimu kinie Pesitasini nimbendo:

“Ye Nomi Kingi Akiripa kinie ene pea ya molemolo yamboma pali, enene i yemo kanayo. Juda yambo Jerusalleme molemelema kinie ya molemelema kinie enene pali na kanopo molambo i yemo kote tenjikulie tondolo munduku ningindu: “Yu konde molomba kinie kapola naa temba. Kolopili.” niringi.

²⁵ Nakolo yu kolomba ulu pulu te naa pilirindu. Nakolo yuni nimbendo: “Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamone nanga kotemo pilipili.” nirimune “Kapola, Kolea aili Romondo pani.” nirindu.

²⁶ Nakolo Romo Ye Ailimuni yu kote pilimbe mele pepá topo simbu ungu pulu te naa pilkiru. Akumunge, Kingi Akiripa kinie ene ya molemele yamboma pali ‘Pollone nimbé mele enene pilkulie pepá tombo mele ningu siengi.’ nimbu membo okoro. ²⁷ ‘Ka ye te Romo ye ailimu molemona we lipu mundumbu kinie kapola naa temba.’ konopu lekeru. Yunge kote pelemomonga pulumu pepá topo nimbu para sipulie yu lipu mundumbu kinie papu.” nirimu.

26

¹ Pesitasini aku sipe nirimu kinie Akiripane Pollondo nimbendo: “Nu ungu te pemba na ningu si.” nirimu.

Kanu kinie Pollone 'Kolo tokolie yu kote tenjiringi mele pilipili.' nimbe pundu topa nimbendo:

² "Ye Nomi Kingi Akiripa, Juda yemane na kote tenjiku, "Tepa kenjirimu." nikimili, kolo toko nikimili mele nu pilieni nimbu simbumunge na konopu sikiru. ³ Juda yambomanga ulu puluma kinié ene eneno konopuni pilku kerepali nilimele mele nu paa pilku konjilonomonga na konopu paa peanga pepili nu nimbu simbu. Akumunge 'Nane ungu nimbumu toko pulue toko mumindili naa kolko, we mimi siku pilku molani.' nimbu mawa tekero.

⁴ "Na ou kango kinie nanga pulu koleana molopolie terindu mele kinie, pe ai lepo Jerusalleme pupu molopo terindu mele kinie, Juda yambomane pali pilku kanolemele.* ⁵ Nane terindu mele ponie aisili pilku kanokolie, nane tepo molorundu mele 'Piliengi nimbu siemili.' nilimelkanje nane ou Parisi molopolie terindu mele ningu silimelka. Parisi yema* olio Juda yambomanga ungu manema paa mindili siku pilku telemele. Juda yambomanga ungu manema Parisi yemane pilku telemele mele olandopa; we yambomane olionga ungu manema pilku telemele mele maniendopa. ⁶ Na kote tenjikimili yema kinie olio, Pulu Yemone olionga anda kolepalimendo "Tembo." nirimu mele nane pilipulie 'Paa aku sipe temba tekemo.' konopu leliomonga na kinié kote tenjikimili. ⁷ Nane 'Wendoombá.' konopu lepo nokopo molio mele olio Juda yambomanga talape tuwellepo molemolo yambomane pali 'I ulumu wendo opili.' ningu, ipulueli tangoli Pulu Yemonga ungu pilku yunge imbi ambolko ola linjiku nokoko molemelela. Ye Nomimu, aku ulu telumu mindi olio Juda yamboma nokopo molemolo nakolo na aku sipu pilipu nokopo moliomonga Juda yambomane eneno na kote tenjikimili. ⁸ Ene yambo marene nambemuna 'Pulu Yemone yambo kolemelema manda naa topa makinjimbe.' konopu lemeleye?

⁹ "Ou nane kepe 'Yamboma Nasarete ye Yesusi paa naa piliengi!' nimbu

ulu umbuni aisili siembo.' nimbu molorundu. ¹⁰ Jerusalleme nane aku sipu terindu. Pulu Yemo popo tonjili ye ailimene* "Aku siku tei." ningu namba siringi kinie 'Pulu Yemonga,' kake teli yambo** aisili ka sirindu. "Kolangi." niringi kinie nane "E." nirindula. ¹¹ Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga pupu Yesusi piliringi yamboma kanopo lipu "Mindili nangi." nimbu, " "Yesusi yu Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu molo." ningu, yu ungu taka tonjei." nirindu. Yu pilku moloringi yamboma mumindili paa kolopolie, kolea lupemanga moloringime lipu, mindili lipu sipu ka simbundu lombili purundu.*

¹² "Aku sipu telipu andopolie, Pulu Yemo popo tonjili ye ailimene 'Aku siku tepui.' ningu pepá te toko na siringi kinie lipu membo kolea aili Damasikasi purundu. ¹³ Ye Aili Akiripa, na kolea aili Damasikasi pumbu purundu kinie, ai tangoli aulkena purundu kinie muluna pa terimu kanorundu. Akumu ena tolemo mele maniendopa. Yu tondolo pa terimu kinie na kinie tapu topo purumulu yema kinie olio molorumuluna tondolo pa terimu. ¹⁴ Aku terimu kinie olio pali topa manie mundurumu kinie na manie lepo pilirindu kinie ungu te omba Ipuru unguna nimbendo: "Sollo, Sollo, na nambemuna mindili liku silinoye? Nunu tolo wisiku anjikulie lendiyé pulino."* nirimu.

¹⁵ "Kanu kinie nane walsipulie nimbundu: "Ailimu, nu naeye?" nirindu.

"Ailimuni pundu topalie nimbendo: "Na Yesusi, nuni alieli mindili liku silino yemo. ¹⁶ Kinié ola angili. 'Nu nanga kendemande yemo molko, na kanonu mele kepe, nane pe lipu ora simbu mele kepe, pilku kanokolie yamboma anju ningu sieni.' nimbu nu ongo puni pununa ombo mona angilipu, na molio mele nu lipu ora sikiru. ¹⁷⁻¹⁸ Nunge Juda yamboma kinie yambo lupema kinie enene 'Nu tamili.' ningí kinie 'Nu naa tangi.' nimbu lipu taponjimbu. 'Na

sike molopa ene lipe taponjimbe.' nilimele yamboma Pulu Yemone enenga ulu pulu kerime 'Manie pupili.' nimbe siye kolopa, yuni 'Nanga yamboma manjiku molko, yambo kake telime molangi.' nirimu yamboma 'Sike yunge yamboma molangi.' nimbu, nu ene molemelena "Pui." nimbu lipu mundukuru.* Enenga mingo kumbulku molemele yamboma 'Makiliengi.' ningu, sumbulu toline molemele yamboma 'Munduku kelko pa teline molangi.' ningu, kurumanga nomi, Setenenga** tondolomone yamboma ambolemomo 'Naa ambolopili. Munduku kelko Pulu Yemo molemona wangi.' nieni. Ene kinie aku siku teni kinie sike aku siku tenge yamboma ene sike Pulu Yemonga yamboma molongena 'Aku teani.' nimbu ene molemelena nu lipu mundukuru." nimbe yuni nando aku sipe nirimu.

19 "Ye Nomi Kingi Akiripa, na muluna wendo omba ungu nirimu mele pilipulie, lipu su sipu mundupu naa kelerindu. 20 "Tei." nirimu mele tembondo ou pulu pulu kolea aili Damasikasi pupu ungu nimbu sipu, pe kolea aili Jerusalleme ombo nimbu sipu, Judia disiriki sukundu lerimu koleamanga pali andopo nimbu sipulie, pe yambo lupe moloringi koleamanga andopo nimbu sirindula. Nane ene nimbu sipulie nimbundu: "Enenga ulu pulu kerime kanoko keru kanoko konopu alowa teko, Pulu Yemo molemona ongolie, 'Sike konopu alowa tendu lepamo.' ningu Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma teangi." nirindu.* 21 Nane aku sipu andopo nimbu sirindumunge, Juda yamboma Pulu Yemo popo toko kalemele, ulke tembelena molorundu kinie Juda yambomane na ambolko liku toko konjingi teringi.

22 "Nakolo Pulu Yemone na lipe taponjirimu mele kinié kepe aku sipe lipe taponjilimo, akumunge na ya angilipu, ene we yamboma kinie yambo ailime kinie pilipu lipu terindu mele teliomo ene nimbu silio. Mosisi kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema kinie, enene* "Wendo ombá." niringi mele mindi ene temane

topo sikiru. Te lupe naa nikiru. Akumu i sipe: 23 "Pulu Yemone 'Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* mana omba mindili nombalie, yambomanga pali yu kumbi lepa yambo ono koleana lomboropa ola molomba. Aku tembomanga yunge Isirele yamboma kinie yambo lupema kinie ene lipe taponjipe pa tenjimbe." niringi mele kamu aku sipe wendo orumu. 'Kanu ye nomi Kirasimuni sike yamboma lipe taponjimbe.' nimbu ene temanemo topo silio." nirimu.

24 Pollone kokele aku sipe nimbé nirimu kinie Pesitasini yunge ungumu topa pulue topa ru nimbélie nimbendo: "Pollo, nu kekelepa topano. Nu sukuli aisili terinu akumuni nu lipe kekelepa mundukumu." nirimu.

25 Pollone pundu topalie nimbendo: "Ye Aili Pesitasi, na kekelepa naa tokoro. Nikiru ungumu sike nikiru, umbu konopu pepili nikiru. 26 I nikiru mele ya ye nomi kingi Akiripa ou pilimomonga na pipili naa kolopo yundu manda sumbi sipu nimbú. I ulu wendo orumuma yamboma naa kanoko molangi lopi tepa wendo naa orumuna yu kepe kanorumula. 27 Ye Nomi Kingi Akiripa, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane wendo ombá niringi mele "Sike aku sipe wendo ombá." ningu pilkinuye? 'Nuni sike aku siku ningu pilkinu.' nimbu pilkiru." nirimu.

28 Kanu kinie Akiripane Pollondo nimbendo: "Na kinié walsikale nuni ungu ninimu pilipulie 'Kirasinge yemo molambo.' nimbú konopu lekenoye?" nirimu.

29 Pollone pundu topa nimbendo: "Kinié walsikale kepe mandala, molo pe walse mandala. Nane Pulu Yemo kinie ungu nimbu mawa tepolie nimbundu: "Nu kepe, ungu nikiru pilkimili yamboma kepe, ene pali na molio mele molangi." nimbu nikiru. Nakolo na ka senene ka tongi angilkiru akumundu naa nikiru. 'Kirasinge yamboma molko Pulu Yemo kinie kapola kapola molonge kinie papu.' nimbu nikiru." nirimu.

³⁰ Kanu kinie kingimu ola angilirimu kinie gapomano ye ailimu kinie kingimunge kemulu Benasi kinie ene pea moloringi yamboma pali ola angilkulie niringimuni, ³¹ pena pukulie, anju yando eneno ningindu: "I yemo 'Ka ulkena pepili.' nimulú aulke te kepe 'Kolopili.' nimulú aulke te kepe paa naa lemo. Yuni ulu te tepa naa kenjimu lemo." niringi.

³² Akiripane Pesitasindu nimbendo: "Yuni 'Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamone nanga kotemo pilipili.' naa nilkenje yu 'We pui.' manda nilina." nirimu.

27

¹ 'Olio sipine kolea Italli poropinji pamili.' ningulie niringimuni, Pollo kinie ka yambo lupe mare kinie ami ye wane anderete nokorumu ye Julliasi "Nokoi." ningu siringi. Julliasi yu Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga ami ye te. ² Kolea Aramitiamo sipi te, kolea Esia poropinji nomu kélona taono lemomanga pumbe terimu, aku sipine olio ola pupu, nomuna pumulú purumulu. Kolea Tesallonaika ye Arisitakasi pea purumulu.*
 ,Kolea Tesallonaika Masedonia poropinjine lerimu taono te.]

³ Ipuueli oukundu kolea aili Saidono purumulu. Akuna Julliasini Pollo kondo kolopa, 'Yunge pulu lemo yambo ya molemelemanu ye nokoko, yu molo tolemo melema liku taponjiku siengi kene,' nimbe "Ene kanopui." nirimu.

⁴ Kolea aili Saidono mundupu kelepo sipine altopo pupulie, poporomene sipi kumbikundu topa memba yando orumuna kelepo makaye tepo kolea Saipirasi anjukundu purumulu. ⁵ Nomu kusana we pupulie, kolea Sillisia poropinji kinie Pambillia poropinjitolo mundupu kelepo pupu, kolea LLisia poropinji lerimu Maira taono purumulu. ⁶ Akuna kanu sipimu mundupu kelerimulu, ami ye ailimuni Allekesandia sipi te kolea Italli poropinji pumbe terimu kanopalie sipi akuna oliondo "Pamili wai." nimbe lipe memba purumu.

⁷ Wale aisili perelipu pupulie, Naidasi taono nondopo pupu, poporomene sipimu pipi sirimuna perepolie, kolea Kiriti anjukundu makapu tepo pupu, akuna lerimu taono Sallomoni mundupu kelepo, ⁸ nomu kélona perelipu ombo pupu, LLasia taono nondopa lerimu kolea te, aku koleamo imbi lelko 'Sipi Manda Lemo Kolea' niringi, akuna purumulu.

⁹ Wale aisili we omba pupe, Juda yamboma langi naa nongo mi toringi walema kepe omba purumuna kanu poniena sipime andorumu walema pora nirimu. ,Poniemanga pali poporome aili tepa torumu walema wendo ombá orumu kinie sipime pali naa andoringi kanumu., No paa aili tepa topa nondopa naa kelemba terimuna Pollone ene lepi lepi topalie nimbendo: ¹⁰ "Yema, 'Kinié pumululu liemo sipimu topa melema pali ondo lepa, olio kepe no wangopo kolomolonje.' konopu lekeru." nirimu. ¹¹ Nakolo ami ye ailimuni Pollo ungu nirimumu pilipe, lipe su sipe, sipi pulu yemo kinie sipi kongono terimu yemo kinie eltene niringili mele pilipelie "Pamolo." nirimu. ¹² "I koleana poporome tolemo kinie sipimu manda naa lemo lemba." niringili kinie sipine moloringi yambo aisilini ningindu: "Kapola, poporome aili ou naa tokomo kinie Pinikisindu pamolo. Akuna pumulú kinie poporome aili tepa tomba walemanga sipimu manda akuna nosimulú." niringi. Kolea Pinikisi ,nomu suku singine lerimu ma kolea, Kiritine lerimu taono te.

¹³ Pe poporome laye tepa topa, sipimu manda taka lepa memba pumbe mele ningu kanokolie "Manda pumulú." ningu sipimu mengo puringi, kolea Kiriti nomu kélona purumulu. ¹⁴ Nakolo wale talo mele omba purumu kinie poporome paa aili te topa, sipimu nomuna kelepa topa memba sukundu purumu. Kanu poporomemonga imbi ,Giriki unguna, "Yurakillo." niringi. Walse walse nimbe yunge walemo wendo orumu kinie torumu. ¹⁵ Poporome yando sipe topa enge nirimuna pumulú purumulu mele manda naa terimuna 'Kapola, olio we tenga memba pupili.' nimbu sipine ola we molorumulu.

16 Nomuna sukundu kolea kanga te lerimu, aku koleamonga imbimu Koda, akuna anju sipine pupulie, sipi purumulumu sipi kanga kundupe merimumu nondopo lipu ka tepo panjimulundu pererimulu. 17 Yemane sipi kanga kanumu sipi ailine kamu ola liku nosikulie, sipi aili purumulumu “Bulsumbe.” ningu ka marene sipimu makaye teko ka toko ingi siringi. ‘Poporomene sipimu kolea Apirika memba pumbe kinie olio tombanje.’ ningu mulu sele wendo liku nosiku, ‘We pamili.’ niringi. 18 Sipimu poporomene paa torumuna opalikundu ‘Kamu keru lembanje.’ ningulie mele wale merimuluma liku nona manie manie teringi.

19 Opalikundu sipi kongono teringi melema sipi pulu yema eneno liku manie manie teringi. 20 Wale aisili ena kepe kombukandipi kepe melte naa kanopo, poporome mindi paa aili tepa torumu kinie ‘Yambo te omba olio lipe taponjipe wendo naa limbe. Olio sike kolomolo lemo.’ nimbu ulu te altopo naa tepo we molorumulu.

21 Wale aisili yema langi te naa nongo moloringi kinie ene moloringine Pollo ola angilipelie nimbendo: “Yema, “Olio kolea Kiriti anju molamolo.” nirindu mele pilipu lipu anju we molemelkanye kinié mindili nokomolo mele naa nombo, melema naa topo ele telemelka. 22 Nakolo kinié olio yambo te naa kolomolo kene konopu wayongo siku molangi. Sipimu mindi keru lemba. 23 Nane nikirumunge pulumu niembo pilieyo. Na Pulu Yemonga kendemande yemo molopo alieli yunge kongonomo tenjilio, kanu Pulu Yemonga angello te kinié ipulueli na molonduna omba angilipelie 24 nimbendo: “Pollo, mini wale naa munduyo. Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamone nunge kotemo sike pilimbemonga nu nona naa puni. Nu kinie pea sipine pukumili yamboma kepe Pulu Yemone kondo kolopa ‘nu pea konde molonge.’ nimu.” nimbe angellomone nimu. 25 Yema, Pulu Yemone nilimo mele na pilipulie ‘Paa sike nilimo.’ nimbu tondolo mundupu pilio mele pilipulie,* yuni

kinié nando nimu mele paa sike aku sipe temba kene ene mini wale naa munduku konopu wayongo siku molai. 26 Nakolo sipimu nomuna suku lemo kolea tenga kélona sike pupe tomba lemo.” nimbe Pollone nirimu.

27 Olio sipine purumulu kinie poporome topa molopili koro talo omba purumu kanu walemanga pali poporomene mindi olio topa memba purumu kinie sipimu ye tene kongono naa tepili ‘Nomu Kusa Eria’ niringine poporomene manjipe topa memba purumu. Aku sipu purumulu kinie walse ai burumi sipimu mengo puringi yemane pilkulie, ‘Kinié nondopo kolea tenga pumulú ombamolo.’ ningu piliringi. 28 Aku siku ningu pilkulie niringimuni, manda manjili kamo nona manie munduku kanoringi kinie teti sikisi mita* perimu kanoringi. Laye kolte purumulu kinie altoko manda manjili kamo munduku kanoringi kinie tuwendi sepene mita** perimu kanoringi. 29 Akumu kanokolie, ‘Olio kou leli tenga sipimuni memba pumbe kinie olio tombanje.’ ningu mini wale mundukulie, ‘Sipimu we naa pupili.’ ningu mele umbuni teli kise kane moko toko sipi bulkundu nona manie mundukulie, ‘Ipulueli olio sipine naa topili, kolea welea tangopili.’ niringi.

30 Sipi kongono teli yemane ‘Olio naa topili, sipimu mundupu kelepo pamili.’ ningu sipi kanga membo purumulumu liku nomuna manie munduringi. Enene yambomando ningindu: “Sipimu naa pupe we lepili mele umbuni teli mare sipimunge kumbikundu moko topo nona manie mundemili.” ningu aku teringi nakolo kolo toko ene eneno kiyongo ningu kowa pungindu aku siku teringi. 31 Kanu kinie Pollone ami yema nokorumu yemo kinie ami yema kinie enendo nimbendo: “Sipi kongono teli yema pea sipine we naa molomulu liemo ene kinie sipine molemele yamboma pali kolonge lemo.” nirimu. 32 Aku nirimuna pilkulie ami yemane sipi kangamo moko toringi kama louni karu lelko nona manie munduringi.

33 Kolea nondopa tangomba terimu,

muni kinie ou Pollone 'Ene langi nangi.' nimbe yambomando pali tondolo mundupelie nimbendo: "Koro talo ene langi te mimi siku naa nongo mini wale mindi munduku we moloringi. ³⁴ Aku kapola naa tekemo kene akumunge nane ene tondolo mundupulie nikiru: 'Ene langi nongo enge ningu molangi.' nimbu nikiru. Ene telu kepe paa naa kolonge. Sipimu tomba kinie enenga kimbu ki penge indi melema kepe ulu te naa temba." nirimu. ³⁵ Aku nimbelie nirimumuni, 'Ene mini wale naa munduku, konopu wayongo siku langi nangi.' nimbelie, kanoko molangi yu berete te lipe pike lepa Pulu Yemondo "Ange." nimbelie norumu. ³⁶ Aku terimu kinie yambomane kanokolie ene konopu wayongo siku langi liku noringi. ³⁷ (Olio sipine molorumulu mele yambo tu anderete sependi sikisi.)* ³⁸ Ene langi noringi olo terimu kinie rasi witi wale we lerimuma 'Sipimu umbuni naa tepili.' ningu nona toko ele teringi.

³⁹ Kolea tangorumu kinie ene kolea te kanoringi nakolo kanoko imbi naa siringi. Ene no kélona kanoringi kinie sipimu manda pupe lemba kolea te kanoringi. Kanokolie 'Sipimu akuna manda pupe lembanje.' ningu pilkulie niringimuni, ⁴⁰ ye marene 'Sipimu naa pupe we lepili.' ningu mele umbuni telime moko toko nona manie munduringi kanu melema ka karu lelko melema nona lepili siye kolko, marene sipimunge mulkupiyemo liku toko monjiku 'Sipimu kongono tepo nomu kélona membo pamili.' niringi. Marene 'Poporomene sipimu nomu kélona memba pupili.' ningu sipi kumbine múlu sele te ola anjiringi kinie no kélona pumulú purumulu. ⁴¹ Nakolo mengo puringi kinie ma te nomuna suku lerimuna sipimu pupe topa ingi sirimu. Sipi kumbimu mana topa ingi sipelie wendo pumbe pererimuna no topa omba sipi bulkundu topa bulsurumu.

⁴² Sipimu ou elke naa topili ami yemane ningindu: "Ka yamboma no lelko kowa pungí kene topo konjemili." niringi ⁴³ nakolo enenga ye ailimu 'Pollo naa tangi.' konopu lepalie nimbendo: "Molo,

ka yamboma naa tai. No lemele yambomane ou sipimu munduku kelko no lelko no kélona pame. ⁴⁴ We molonge yamboma unju pellinge sipine elke malke tombama liku ambolko no lelko no kélona pai." nirimu. Aku tekolie yamboma pali no kélona ulsu puringi. Te no paa naa wangoringi.

28

¹ No lepo no kélona pupu pilirimulu kinie "I kolea kanga nomu suku singine lemo koleamonga imbimu Molta." niringi. ² Aku kolea pulu yambomane olio paa kondo kolko liku taponjiku, lo omba ali paa terimuna unju sulku tepe kalonjikulie, tepe keku puluna nondoko mengo puku monjikulie "Pea molamili." niringi.

³ Pollone unju kola mare lipe maku topalie memba omba tepena kalorumu kinie kongi ka wambiye te tepene norumu pilipelie wendo omba Pollonga kine kongilipe molorumu. ⁴ Kolea pulu yambomane wambiyemo Pollonga kimu norumu kanokolie ene eneno ko likulie ningindu: "I yemo yambo te topa konjirimu lemo. Yu no naa wangomu nakolo Sumbi Nili Pelemo Yemone "Yuni aku terimumunge we konde naa molopili. Sike kolopili." nirimu lemo." niringi. ⁵ Nakolo Pollone 'Wambiyemo pupili.' nimbe kimu tanda sirimu kinie wambiyemo tepena suku purumu, Pollo kolou naa kolopa we konde molorumu.* ⁶ Kolea pulu yambo kanumane, 'Wambiye tene yambo te kongilimo kinie tomo memena sukundu pulimo kinie yambo kanumu kolemo.' ningu pilku, 'Pollonga kimu akombanje, molo yu topa mundumbe kinie kolombanje?' ningu ena aisili omba purumu kanoko moloringi nakolo yu aku sipe ulu te naa tepa we kapola molorumu kanokolie, ene kelko konopu alowa tekolie ningindu: "I yemo pulu ye te lepamo." niringi.

⁷ Aku koleamo nokorumu ye nomimu yunge ulke paa ailimu nondopa angilirimu. Yemo yunge imbi Papillasi. 'Ene nanga ulkena molamili wai.' nirimu kinie purumulu, wale yepoko yuni olio langi

sipe nokopa konjirimu. ⁸ Yunge lapa kangi nomba olo omba pupe kuru torumuna we aniembo lerimu. Yu aniembo lerimuna Pollo pupe, Pulu Yemo mawa tepa yu ambolopa tepa konde lirimu. ⁹ Aku sipe terimu kinie yu konde purumuna kanokolie, aku koleana kuru torumu yamboma pali Pollo molorumuna oringi, yuni ene tepa konde lirimula. ¹⁰ Pollone aku terimuna kanokolie olio nokoko konjiku mele aisili siringi. Pe olio sipine pumulú terimulu kinie olio mele mare molo torumuna enene sipine mengo puku nosinjiringila.

¹¹ Aku koleana oli yepoko molorumulu kinie sipi te, poporome torumu walema wendo orumu kinie aku koleana omba nokopa lerimu, kanu sipimunge purumulu. Kanu sipimu Allekesandia taono sipimu. Sipimunge kumbine pulu ye kolo toli Susini kango talo olo pakilieme merimu ningu popo toringi pulu yetolonga none teli meletolo teko sipi kumbine monjiringi. ¹² Olio sipine pupu kolea Molta mundupu kelepo kolea Sairakusi taonona pupu wale yepoko molorumulu. ¹³ Sairakusi taono mundupu kelepo pupu Risiamé taonona purumulu. Opalikundu poporome peanga te topalie sipimu paka topa melipe purumuna olio wale te we pupu wale talo sipemonga Putolli taonona pupu sipimu kamu mundupu kelerimulu.

¹⁴ Aku taonona Kirasinge yambo mare moloringi, kanopo lirimulu kinie enene oliondo ningindu: "Ene ya molamili." niringine koro telu ene kinie molopolie, kolea aili Romo kamu manie aulke pumulú purumulu. ¹⁵ Kirasinge yambo kolea aili Romo moloringime 'Yema okomele.' niringi pilkulie niringimuni, ene kolea aili Romo munduku kelko, mare 'Apiasi Makete' niringi koleana ongo olio kanoko liku, mare 'Yambo Ongo Pe Pu Opu Teringi Ulke Yepoko Angilirimu Koleamo' niringi koleana ongo olio kanoko liringi. Pollone kanu Kirasinge Romo yamboma oringi kanopalie Pulu Yemondo "Ange." nimbe konopu way-ongo sirimu.*

¹⁶ Olio kolea aili Romo kamu suku purumulu kinie Romo gapomanomone "Pollo

yuyu ulke tenga pepili, akuna ami ye tene nokopili." nirimu.

¹⁷ Pollo wale yepoko Romo molopalie Romo moloringi Juda ye ailime "Wai." nirimu. Ongo maku toringi kinie enendo nimbendo: "Nanga angokeme, nane olionga Juda yamboma kinie olionga anda kolepalimenga ungu manema kinie lipu su sipu ulu te naa terindu* nakolo na Jerusalleme molorundu kinie Juda yambomane na ka siku Romo ami yema siringi.** ¹⁸ Enene nanga kote tenjiringi mele Romo gapomano yemone pilipelie, " 'Yu toko konjengi.' nimbú ungu te naa pilkiru. Yu we pupili." nirimu. ¹⁹ Juda yemane "Molo." ningu karaye teringi kinie nane nimbundu: "Kapola, Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamone nanga kotemo pilipili. Romo pambo." nirindu. Nakolo nane nanga Juda yambomanga kote tenjimbundu ungu te aku sipu naa nirindu. Ene karaye teko na tonge teringine aku sipu nirindu.* ²⁰ 'Na Romo yando ondumunge pulumu ene nimbu siembo piliengi!' nimbu "Ene wai." nimbu walsindu. Olio Isirele yamboma Pulu Yemone "Tembo." nirimu mele 'Tepili.' nimbu nokopo molemolomonga ka senene nanga kine ka tongine molgoro." nirimu.

²¹ Romo moloringi Juda ye ailimene pundu toko Pollondo ningindu: "Judia molemele Juda yemane nu terinu mele olio piliemili pepá te toko yando naa siringi. Yando oringi yemane nuni ulu te teko kenjirinu mele ungu te naa ningu siringila. ²² Nakolo olio Juda yambomane ungu manema pilipu telemolo mele Juda yambo marene munduku kelko ulu te wendo orumu mele pilku telemele akumu koleamanga pali yambo aisilini "Teko kenjikimili." nilimele kene nu konopuni pilino mele olio piliemili ningu sieni." niringi.*

²³ Enene aku ningulie Pollo kinie maku tonge wale te mako toringi. Kanu walemo wendo orumu kinie 'Juda,' yambo paa aisili Pollo perimu ulkena sukundu sukundu ongo maku toringi kinie yuni ipulueli ou pulu monjipe ungu

nimbe molopili ipupini lerimu. Yuni Pulu Yemo yamboma nokopa kingimu molomba mele* nimbe sipe, Mosisini torumu bokuma kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane toringi bokuma kinie, aku bokumanga** ye te omba temba mele niringi, kanumu Juda yamboma pilku 'Wendo ombá.' ningu nokoko moloringi mele we nokoko molemele, 'Kanu yemo Yesusindu niringi.' nimbe 'Enene "Sike lepamo." ningu piliengi!' nimbe tondolo mundupe ene nimbe sirimu. ²⁴ Kanu kinie maku toko moloringi yambo marene "Sike nikimu." ningu piliringi, nakolo marene "Kolo tokomo." ningu piliringi.

²⁵⁻²⁹ Pollone ene ungu te 'Paa piliengi!' nimbe enendo ungu te kamu nimbendo: " 'Enenga anda kolepalime piliengi!' nimbe Mini Kake Telimuni ye Aisayando ungu umbu tonjipe nimbe sirimu ungumu pilipe ene yando nimbe sirimumu* sike nirimu. 'Mini Kake Telimuni Aisayando nirimu mele i sipe;', "Nu i yambo molemelena puku i siku nipani:

"Pulu Yemone nimbendo:
 "Ene komu tenjiku unguma pilingí nakolo ungu pulumu naa pilingí;
 melte nemo nemo ningu kanonge nakolo melemo kanoko imbi naa singí.
 Enenga konopuma kamu pipi silimele;
 komuni pilingindu siye kolemele;
 'Melte mongone naa kanomolo.' ningu mongo kumbulimelemonga aku siku tenge.

Aku naa telemelkanje
 mongone sike kanoko,
 komuni sike pilku,
 konopuni sike ungu pulumu pilkulie,
 konopu alowa teko na moliona olemelka nane ene tepo konde lilke."

nikimu." ni."**
 nirimuna 'pilipelie Aisayane aku sipe nirimu., Mini Kake Telimuni Aisayanga kerena nirimu mele ene Juda yambomanga anda kolepalimene ou aku siku teringi mele ene sike kinié aku siku telemelemonga ene i ungumu piliengi: Pulu Yemone yamboma lipe

taponjipe, ene mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjimbe mele 'Juda yambo ulsu molemele yambo lupema piliengi!' nimbe Pulu Yemone olio 'Juda, ye mare 'yambo lupema, moloringine lipe mundurumu. Kanu yambomane kanu ungumu sike pilku lingí.'" nirimu.

Pollone aku sipe nirimu kinie Juda yamboma eneno kerepali niliku konopu aisili liku munduliku puringi.

³⁰ Pollo ponie talo pali Romo ulke tenga yuyu perimu. Yamboma alieli yu molorumuna oringi kinie "Molamili wai." nirimu. ³¹ Yambo tene Pollone ungu nimbé aulkemo pipi naa siengi yuni Pulu Yemo melema pali nokopa ye nomi kingimu molemo molomba mele kinie, Aili Yesusinge temanemo kinie, Yesusi Pulu Yemone 'Lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu molorumu mele kinie,* yamboma pipili naa kolopa tondolo mundupe nimbe sirimu.**

'Aku pea.'

POLLONE PEPÁ TOPA MUNDURUMUMA

(Romo, Ou Korini, Pe Korini, Galesia, Epesasi, Pillipai, Kollosi, Ou Tesallonaika, Pe Tesallonaika, Ou Timoti, Pe Timoti, Taitasi, Pillimono.)

Pollone Pepá Topa Mundurumumanga Ungu Pulu Mare

Pollo molopa terimu mele piliembo.' ningulie Pillipai 3:3-11, Pe Korini 11:22-29, 12:1-10, Galesia 1:13-24, Ou Timoti 1:12-16, Lipe Mundurumu Yema 22:1-21, 26:1-23 kanani. Yu 'Pulu Yemonga kongonomo teambo.' nimbe Kirasinge yamboma ou mindili silipe andorumu (Lipe Mundurumu Yema 7:58, 8:1,3, 9:1-2,13-14). Pe konopu alowa tepa "Yesusi sike Pulu Yemone olio molemolona lipe mundurumu yemo." nimbe tondolo mundupe pilipe Kirasinge yemo molopa, yunge kongonomo andopa terimu temanemo Lipe Mundurumu Yema 9:1 pulu monjipe molemo. Pe yu Yesusinge ungumu andopa nimbe, "Yesusi yu sike Pulu Yemone "Lipu mundumbu." nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu. Yu mindi Pulu Yemone olio kanopa peanga kanomba aulkemo. Mosisini sirimu ungu manemane uluri naa temba." nirimu kinie yu mindili siringila (akumunge ungu mare Lipe Mundurumu Yema 9:16,22-25,28-30, 14:19-20).

Yesusini lipe mundurumu ye wemane Kirasinge Juda yamboma mindi nokoko unguma ningu siringi nakolo Pollo kolea-manga pali andopa Kirasinge ungumu Juda yambo naa molko lupe moloringi yamboma nimbe sirimu (Lipe Mundurumu Yema 9:13-14, 18:6, 22:21, Galesia 1:15-17, 2:2,8). Aku terimumunge Juda ye marene yu kinie mumindili kolkolie toko konjingí teringi kinie Romo ami yemane yu Jerusalleme ka siku panjikulie, pe Sis-aria mengo puku panjiku, pe kamu Romo mengo puku ka siringi (Lipe Mundurumu Yema 21:27-28:16,30). 'Kolea aili Romo ponie talo molopalie, altopa ka ulkena ulsu pupe Romo mundupe kelepa kolea marenga ponie mare altopa andopa te-mane peangamo topa sirimula (Kiriti kepe,

Girisi kepe, Sipéne kepe purumu.' ningu pilimele; Taitasi 1:5, 3:12, Romo 15:24,28).

Ou pupe ungumu nimbe sirimu kinie konopu alowa teko Kirasinge yamboma moloringime pe walse walse pepá topa mundurumu. Mare topa sirimuma manie purumunje, kinié naa lemo. Mare manie naa purumuma i boku UNGU KONDE-MOnga sukundu molemo. Pepá te topa simbendo alieli ou kumbi lepa yunge imbi topa yambo talapemanga imbi torumu, bokumanga yu mele mele kolomongo aili wane, kolomongo kanga wane (1:1) kanani. Bokumanga yu mele mele pulu monjipe torumumanga kumbi lepa ungu pulumu torumulu molemo, akuma kananila.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

ROMO Pollone ROMO Yamboma Pepá Topa Mundurumu Bokumu

I Pepá Topa Mundurumumunge Ungu Pulu Mare

Pollo yuyu kinie yuni pepá topa sirimumanga ungu pulu mare inie yakondo nondopa gomo 714 molemo. Pollo yuni i bokumu pepá topa Romo yamboma sipe mundurumu akumu Romo 1:1,7 nimbe silimo.

Romo akumu kolea Italli kolea ailimu, ya Papua Nu Gini sukundu kolea aili Mosipi mele. Romo yemane andoko yambo talape lupe lupemanga kolea aisili toko kalkolie koleama kinie yamboma kinie tondolo munduku nokoringi. Pe Yesusi kinie Pollotolo moloringili kinie Romo gapo-manomone aku sipe Nomu Mediterenia winju mendo anju yando koleama pali nokorumu. Kanu walemanga kolea aili Romo kanu koleamanga pali kolea ailimu.

Pollone pepámo torumumunge ungu pulu te i sipe: Yu ou Romo naa pupili yuni 'Romo paa pambo.' nimbe molopalie i pepámo topa sirimu (Romo 1:8-15, 15:22-29).

Ungu pulu te: Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu ye te ou Romo pupe Kirasinge yamboma Kirasi yunge ungumanga pulumu ou naa ningu siringimunge Pollone pepá

topa nimbe sirimu, akumunge i bokuna sukundu olio Kirasinge yamboma sumbi sipu molomolo mele ungu tondolo peangama molemo.

Ungu pulu te: Juda yamboma kinie kepe, Juda yamboma naa moloringi yamboma kinie kepe, Pulu Yemone 'Yamboma nokomba ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi Kirasi akumu Juda yambomanga mindi nimbe naa lipe taponjirimu. Ulsukundu yambomanga mindi nimbe naa la lipe taponjirimu. Juda yambomane ou pilku teringi mele kapola naa lipe taponjirimu. Ene pali ulu pulu keru konopuna peli yamboma. Yesusi Kirasi yu enenga pali Pulu Yemone yamboma sumbi siku molonge kanomba aulkemo (Romo inie 1:14-17, 3:21-24,27-30, 6:23, 14:1-8,17-18). Pulu Yemone yamboma aku sipe lipe taponjirimumunge ene teko molonge mele nimbe sirimula (12:1-15:13).

Ungu pulu mare boku ambolkonomonga alsena anjukundu i siku kanani: "8. bilip", "45. stretpela man", "18. katim skin", "2. arapela lain".

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Kirasi Yesusinge kongono tenjili kendemande yemo, yuni 'Nanga kongonomo tenjipui.' nimbe na lipe mundupe, 'Pulu Yemonga temane peangamo ningu siliku andoi.' nimbe na mako torumu yemo molopolie, ene Romo yamboma, i pepámo topo sikiru. ² Kanu temane peangamo koronga ou, Yesusi mana naa opili, Pulu Yemone 'wendo ombá' nimbe, nimbe panjipe, yunge ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane* 'bokuna molopili tangi.' nirimu kinie yunge boku kake telimu toringi molemo temane peangamo. ³ Kanu temane peangamo Pulu Yemo yunge Malo, olionga Ye Aili Yesusi Kirasimunge temanemo. Yu Kingi Depisini kalopa lirimu yambomane meringi yemo.* ⁴ 'Yu Pulu Yemonga ye kake telimu.' ningu kanangi.' nimbe Pulu Yemo yunge tondolomone yu yambo ono koleana topa makinjirimuna lomboropa ola molorumu aku tondolomone yu Pulu Yemonga Malo molorumu mele

'kanangi.' nimbe Pulu Yemone lipe ora sirimula. ⁵ Yesusi Kirasini terimumunge Pulu Yemone 'Yesusinge imbi ola molopili.' nimbe* olio we kondo kolopa olio 'yunge kongonomo tenjipai.' nimbe lipe mundurumu kongonomo temolo tondolomo sirimu. Aku kongonomo i sipe: Koleamanga pali yambomane, 'Yesusi sike Pulu Yemonga Malo. Sike olio lipe taponjimbe.' ningu, tondolo munduku pilkulie yuni "Teai." nilimo unguma pilku liku tenge kongonomo andopo temolo. ⁶ 'Koleamanga pali yamboma' nikiru akumu, ene Romo yamboma i pepámo topo sikirumu, enendo pea nikiru. Ene pea Pulu Yemone mako topa 'Yesusi Kirasinge yamboma molangi wai.' nirimu yamboma.

⁷ Ene Romo yamboma Pulu Yemone konopu monjipe, ene mako topa 'Yunge yambo kake telime molangi wai.' nirimu yamboma* nane i pepámo ene topo sikiru.

Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ene we kondo kolkolo, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' niengili.

⁸ Ou nane enendo nikiru: Ene Yesusi Kirasi 'Sike' ningu tondolo munduku pilimele mele ma kolea pali yambomane temane toko silimelemonga nane Yesusi Kirasinge imbi lepo nanga Pulu Yemo kinie "Ange." nikiru. ⁹⁻¹⁰ Nane Pulu Yemo kinie ungu nilio kinie alieli nane ene nimbu pilipulie ene kepe, 'tondolo pupili molangi.' nimbu, Pulu Yemo mawa tepo nimbu molio mele nanga tondolomane pali yunge kongonomo mindi tondolo mundupu tepo yunge Malonga temane peangamo andopo topo silio aku Pulu Yemo walsikulie "Sike Pollone nu kinie olionga nimbe mawa tenjilimonje?" ningu walsilimelkanje yuni "Sike aku tenjilimo." nilke. 'Na ene molemelena wambo.' nimbu 'Pulu Yemone aulke te lipe sipili.' nimbu alieli tondolo mundupu yu mawa tepo moliola.

¹¹ 'Ene Kirasi sike.' ningu pilimele yamboma kamu tondolo munduku pilku konopu tondolo pupili molangi kene Mini Kake Telimuni ene sewe anjipe

molko konjingí ulu pulu mare sipili kene ene lipu taponjembo pea molamili wamboa!' nimbu aku sipu mawa tepo molio. ¹² 'Nane tondolo mundupu pilio ulumuni ene lipu taponjembo. Enene tondolo munduku pilimele ulumuni na liku taponjengi. Aku temolo kinie na kepe ene kepe olio pea tondolo mundupu pilimolo mele paa tondolo pupili.' nimbu pilipulie 'Paa wamboa!' nimbu molio. ¹³ Angokeme, nane wale aisili 'ene molemelena kanambo wamboa!' konopu lelio nakolo ou aulke te naa lepa ulu wendo olemomane na pipi silimo, aku konopu lepo molio mele 'kinié paa piliengi!' nimbu ene nimbu sikiru. Na kolea lupemanga andopo yamboma 'Pulu Yemonga ambolangoma molangi.' nimbu lipu taponjilio mele 'aku sipu ene kepe molemele mele tondolo pupili lipu taponjembo.' nimbu 'paa wamboa!' nimbu molio.

¹⁴ Giriki yamboma kinie we yambo lupema kepe,* pilipe konginjili pelemo yamboma kinie we umbu konopu pelemo yamboma kepe, akumanga pali kongono tenjili kendemande yemo Pulu Yemone 'molani.' nirimuna naa tembo kinie kapola naa temba.** ¹⁵ Akumunge ene Romo yamboma kepe 'temane peangamo topo siembo.' nimbu tondolo mundupu pilipu molio.

¹⁶ Aku temane peangamonga Pulu Yemone yamboma lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjilimo tondolomo pelemomonga na temane peangamo topo simbundu pipili naa kolio. Juda yamboma kumbi lepa, we yambo lupema kinie pea, akumanga yamboma 'temane peangamo sike' ningu, tondolo munduku pilimele yamboma* pali i temane peangamone lipe taponjilimo. ¹⁷ Pulu Yemone yamboma kanopa 'Yambo sumbi nilime.' nimbe kanolemo mele* aku temane peangamone lipe ora silimo kanumu. Olio alieli 'Sike' nimbu tondolo mundupu pilimolo kanu ulumuni mindi Pulu Yemone olio 'yambo sumbi nilime' nimbe kanolemo. Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo akumuni aku

sipe nilimola. Akumu i sipe: 'Yambo tene 'sike' nimbe tondolo mundupe pilimbe yambomo Pulu Yemone kanopa 'yambo sumbi nilimu' nimbe kanomba yambomo mindi konde molopa konjipe mindi pumbe.'** nilimo.

¹⁸⁻¹⁹ Pulu Yemo yu molemo mele yuyu ene lipe ora silimona yambomane manda mona kanonge akumunge yuni mulu koleana kanopa molopalie yu bulu siku ulu pulu kerí telemele yamboma aku telemelemonga ene kanopa kerí kanopa ene umbuni simbe telemo mele lipe ora silimo. Aku telemelemonga enene ungu sikemo toko manie mundulimele. ²⁰ Pulu Yemone mulu matolo terimu kinie kepe yandopa yandopa mele terimuna pali yambomane kanolemele akumunge yunge alieli pepa mindi pulimo tondolomo kinie yu yuyu ulu pulumu pelemo mele kinie mongone naa kanolemele uluma kanokolie pilimele. Yuni terimu melemane lipe ora silimo kanolemele akumunge yuni 'ene mongo liengi.' nimbé kinie enene 'naa pilirimulu.' manda naa ningí.

²¹ 'Pulu Yemo sike molemo.' sike niringi nakolo 'Yu Pulu Yemo' ningu yunge imbi ambolko ola linjiku kapi ningu yu kinie "Ange." naa niringi, ene konopu naa pepa kekelepa mele toko konopuma sumbulu topili moloringi. ²² 'Olio pilipe konginjili paa pelemo.' sike nilimele nakolo ene konopu naa peli yamboma molko, ²³ Pulu Ye alieli molopa mindi pulimu popo naa toko munduku kelko, kolo wangoko mana yamboma kinie kera kinie wambiye kinie we mele takara melemanga pali none telime manda lelko teko anjiku 'Olio nokolemele pulu yema' ningu popo toko kapi niringi.

²⁴ Aku siku Pulu Yemo kinie teko kenjiringimunge yuni nimbendo: "Kapola, ene konopu kerimene kundupe memba purumu kinie ulu pulu kerí aisili teko wa ulu kerinele kinie enenga kangime eneno teko kenjiku,* aku telemele mele we waka kolko teko molangi." nimbe siye kolorumu. ²⁵ Pulu Yemonga ungu sikemo

munduku kelko kolo wangoko kolo toli ungumu konopu monjiku 'piliemili.' ningu, Pulu Yemone terimu melema liku anjiku 'aku melemane olio nokolemele pulu yema' kolo toko ningu popo toko kapi ningu, melema pali terimu Pulu Ye sikemo, yunge imbi alieli ambolko ola linjilimelkanje papu, aku Pulu Yemo munduku keleringi. Melema pali terimu Pulu Yemonga imbi paa sike 'alieli ola mindi molopili.' nimbu ambolopo ola linjemili.

²⁶ Aku teringimunge Pulu Yemone 'ene ulu kerime we waka kolko teko molangi.' nimbe ene siye kolorumu. 'Akumunge, ambomane yema kinie telemelka mele naa teko ambomane amboma kinie eneno teringi. ²⁷ Aku sipe mele yemane kepe amboma kinie konopu monjiku telemelka mele munduku kelko, yema kinie eneno konopu monjiku teringi. Yemane yema kinie pipili teli ulu kerime teringimunge enenga ulu teko kenjiringimenga mele kalolime lingi.

²⁸ Ulu teringimunge ungu te pelemola, akumu niembo: 'Pulu Yemo sike molemo mele naa pilipu molomolo kinie uluri molo.' niringi akumunge Pulu Yemone 'Ulu paa kerime konopuni pilingi konopuma mindi pepili yambomane manda naa pilku telemelka mele we teko molangi.' nimbe siye kolorumu.

²⁹ Enenga konopuna ulu pulu keru lupe lupe aisili perimumunge enene ulu kerime teko, mele aisili nosilimelema kanoko konopu monjiku 'Liemboa!' konopu lelko, yambo mare kinie wa ulu kerinele teko, aku uluma mindi teko molemele. Yambo te mele aisili nosilimomo kanoko keru kanoko, yamboma toko konjiku, 'yamboma kinie taka lepo molamili.' naa ningu irinele teko, kolo toli uluma teko, yamboma kinie konopu keru panjiku teko konjiku, aku uluma tengendo mindi konopu kimbu siku molemele.

Enene yambomanga ungu bulkundu ninjiku,

³⁰ "yambo tene ungu te i sipe nimu." ningu kolo toko,

Pulu Yemo kinie konopu keru panjiku, yambomando ungu keru aisili ningu, mongo kondoko,

enenga imbi ambolko ola liku, kara puku, ulu pulu keru mare konde toko tengendo konopuni pilku 'i sipu teamili.' ningu teko,

anupili lapalini ungu nilimelema naa pilku

enenga unguma ta ningu,

³¹ enenga konopu peanga te naa pepili molko,

ulu te 'aku sipu teamili.' ningu panjikulie naa teko,

enenga angenupili lapali yamboma konopu naa monjiku,

we yamboma kondo naa kolko teko kenjiku,

aku telemele.*

³² Pulu Yemonga ungu mane sumbi nilimuni 'Yambomane aku uluma telemelema paa kolonge.' nimbe molemo ungu manemo sike pilimele nakolo enene ta ningu ulu pulu keru akuma we teko molemele. Akumu mindi molo. Yambo aku ulu kerime teko molemele yambomanga imbi ambolko ola linjiku kapi nilimelela.

2

¹ Akumunge, yambomane ulu telemelema enene kanokolie 'I yambomane teko kenjikimili.' ningu apuruku "Aku tekemelemonga Pulu Yemone papu ene mongo sipili." nilimelema kapola naa telemo. Ene 'ulu te naa tepo kenjilimolo.' konopu lelkolie yambo lupemando 'Teko kenjilimele.' nilimele kinie aku siku ene eneno 'Tepo kenjilimolo.' nilimelela. Yambomane ulu kerime telemele mele ene eneno aku siku ulu kerime telemelemonga yambo lupema aku siku manda naa apurungi.* ² Kinié olio pilkimulu: Yambo aku ulu pulu kerime telemelema* Pulu Yemone kanopa apurupelie 'Teko kenjikimili.' nilimo akumu sumbi sipe pilipe nilimo. ³ Akumunge enene yambo lupema kanoko apuruku 'Teko

kenjikimili.’ nilimele nakolo ene eneno aku sikula teko kenjilimele akumu Pulu Yemone yamboma apurupe ‘Teko kenjiringimunge mindili nangi.’ nimbé kinie ‘ene mundupe kelepa aku sipe enenga uluma apurupe naa nimbé.’ konopu lemeleye? ⁴ Molo Pulu Yemone ene tepa konjilimo mele ‘Uluri molo.’ ningu bulu siku molemeleye? Pulu Yemone ene kinie ulu aisili tepa konjipe, ene kinie popenge tepa mumindili naa kolopa, ‘enenga ulu kerimenga isili ou pundu naa tambo.’ nimbe molemo. Pulu Yemone aku sipe ene kinie tepa konjilimo ulumuni ene enenga ulu pulu kerime kanoko keru kanoko konopu alowa tenge aulkena pungí mele lipe ora silimo mele naa pilkimiliye?

⁵ Nakolo ene konopu tondolo munduku konopu alowa naa telemelemonga Pulu Yemone mumindili kolopa kote sumbi sipe pilimbe walemo mona lembe kanonge kinie Pulu Yemone ene kinie mumindili paa olandopa kolopa mele kalopa mindili simbe. ⁶ Yambomane pali yu mele mele telemele uluma apurupelie Pulu Yemone ene yu mele mele mele kalomba.

⁷ Yambo marene ‘Pulu Yemo kinie yunge pa telimu kinie molopo konjipu, Pulu Yemone ‘nu teko konjirinu.’ nimbémonga nanga imbi ola molopili molopo, alieli molopa mindi pupe pora naa nili ulu pulumu paa liemboa!’ ningu mindili siku ulu peangama telemele yamboma Pulu Yemone alieli molopa konjipe mindi puli ulu pulumu simbe.* ⁸ Nakolo yambo marene ‘Yambo lupema uluri molo. Pulu Yemo uluri molola.’ ningu ene eneno pilku teko ungu sikemo munduku kelko bulu siku, ulu kerime mindi pilku telemele yamboma Pulu Yemone ene paa mumindili kolopa ‘Mele kalambo.’ nimbe mindili nongo molonge ulu pulumu simbe.

⁹ Teko kenjilimele yamboma pali ulu umbuni ailime kinie mindili noli ailime kinie ene kinie yu mele mele wendo ombá. Juda yamboma kinie kepe paa sike wendo ombá; yambo lupema* kinie wendo ombála. ¹⁰ Nakolo yambo marene

teko peanga telemele yambomando yu mele mele Pulu Yemone nimbendo: “Ene na kinie nanga pa telimu kinie pea tapu topo molopo konjipu, ‘Teko kenjiringi.’ nimbe imbi ola molopa konopu pe nipili molangi.” nimbé. Juda yambomando kepe paa sike aku sipe nimbé; yambo lupemando kepe nimbéla. ¹¹ Pulu Yemone yambo talapema lupe lupe naa apurupe, yamboma pali tere lepa apurumbe akumunge ‘Juda yamboma lupe, we yamboma lupe.’ nimbe yambomanga uluma naa apurumbe. ‘Kapola kapola apurumbe.’

¹² We yambomane Mosisini Pulu Yemonga ungu mane nimbe sirimuma* naa pelemona naa pilkulie ulu pulu kerime telemele yamboma sike Pulu Yemone enenga kote pilipe mongo lipe simbe nakolo ‘Nanga ungu manema pulue toringi.’ naa nimbé. Juda yambomane Pulu Yemonga ungu manema ene kinie pelemo akuma pilkulie, ulu pulu kerime telemelemonga Pulu Yemone enenga kote pilipelie ‘Ene nanga ungu manema pulue toringi.’ nimbe ene mongo lipe simbela. ¹³ Yambomane Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimuma komuni mindi pilimelemonga Pulu Yemone kanopa ‘yambo sumbi nilime’ nimbe naa kanolemo, molo. Ungu manemane ‘Teai.’ nilimo mele pilku tenge panjiku telemele yamboma Pulu Yemone kanopa ‘yambo sumbi nilime.’ nimbe kanolemo* akumunge ‘Pulu Yemone aku sipe yamboma pali sumbi sipe apurupe mongo lipe simbe.’** ¹⁴ (Juda yambo naa molemele yamboma* sike Pulu Yemonga Mosisini ungu mane nimbe sirimuma naa pelemona naa pilku molemele nakolo we konopuni pilkulie ‘I sipu tembo kinie peanga.’ ningu pilkulie Pulu Yemonga ungu manemane ‘Teai.’ nilimo mele aku siku telemele. Sike ene eneno Pulu Yemonga ungu manema naa pelemo nakolo aku siku telemele kinie Pulu Yemone ungu manemane nimbe molemo ene eneno we pilimele mele mona lemo. ¹⁵ Kanu yambomane telemele ulumane Pulu Yemonga ungu manema enenga konopuna pelemo mele

lipe ora silimo. Enene uluma telemele kinie enenga konopumane apurupelie 'I siku tekemele teko kenjikimili. I siku tekemele teko konjikimili.' nilimo mele konopuni pilimele aku sipe Pulu Yemonga ungu manema sike enenga konopuna pelemo mele enenga konopumane lipé ora silimola.)¹⁶ Akumunge* Pulu Yemonga kote walemo wendo ombá kinie Yesusi Kirasi kote pilili yemo molopa Pulu Yemonga kote pilinjpelie yambomanga konopumanga lopi tepa pelemo uluma kepe apurumbendo yamboma pali aku sipe pilipe apurupe kote pilimbe. Temane peangamo topo siliomone aku sipe nimbe silimo.

¹⁷ Pe kinié, ene 'Juda yamboma molemolo' nilimele yamboma; 'Pulu Yemonga ungu mane Mosisini nimbe sirimuma pilipu tepolie kapola molemolo.' ningu, 'Olio Juda yamboma mindi Pulu Yemone mako topa 'Nanga yamboma.' nirimu yamboma molemolo, ene we yambomanga Pulu Yemo molo.' ningu kara puku enenga imbi ambolko ola liku,¹⁸ Pulu Yemone 'ene teangi.' nimbe konopu monjilimo mele pilku, Pulu Yemonga ungu manema ene mane siringi mele pilkulie ulu peanga sumbi nilime apuruku pilku 'ime peanga' ningu,¹⁹⁻²⁰ ene pilkulie 'Pulu Yemonga ungu manema sike olio kinie pepa ungu puluma kinie ungu sikema kinie akuma pali aku ungu manema kinie sike pelemo akumunge olione mongo keré lepa aulke naa kanolemele yamboma sike lipu taponjipu membo andopo, sumbulu toline molemele yambomanga olio sike pa tenjilime molopo, yambo konopu naa pelemoma kinie ambolango kangama* kinie sike mane silimolo.' nilimele.

²¹ Aku siku sike nilimele liemo enene yambo lupema mane silimele mele ene eneno nambemuna mane naa silimeleye? Enene yamboma mane sikulie "Wa naa liengi." nilimele liemo pe ene eneno nambemuna wa limeleye? ²² Enene yambomando "Ambo ye pulime ye lupema kinie wa ulu kerinele naa teko, ye ambo lilime ambo lupema kinie wa ulu kerinele naa teangi." nilimele liemo

pe ene eneno nambemuna aku siku telemeleye? Yambomane we melema anjiku 'olionga nokolemele pulu yema' ningu popo tolemele melema kanoko keré kanolemele liemo pe Juda yambo naa molko we yambo molemelemané ulkema takoko akuna sukundu puku kanu melema anjiku popo tolemele ulkemanga suku puku melema nambemuna kanoko peanga kanoko wa limeleye? ²³ Enene 'Pulu Yemonga ungu manema olio kinie mindi pelemo akumunge olio yambo peanga olandopama.' ningu enenga imbi ambolko ola limele liemo nambemuna Pulu Yemonga ungu manema pulue tolemelemone Pulu Yemonga imbimu teko kenjilimeleye? ²⁴ Enene aku siku telemelemonga ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo akumu i sipe: 'Ene Juda yambomane telemelemonga Juda yambo naa molemele yambomane Pulu Yemo marake teko yunge imbimu ungu taka tonjilimele.*' nimbe molemo.

²⁵ Ene Juda yambomane ungu manema pilku tenge panjiku tengi liemo kango-manga kangé te kopisiku wendo limele ulumuni ene lipé taponjilimo, nakolo ungu manema pulue tongi liemo kango-manga kangé te kopisilimelemone ulu te naa telemo. Aku siku telemelemonga yambo kangé te naa kopisili yamboma mele molemele.* ²⁶ We yambomane kangé te naa kopisikulie Pulu Yemonga ungu manemane 'Teai.' nilimo mele pilku tengi liemo Pulu Yemone ene kanopa 'yambo kangé te kopisili, Juda, yamboma mele molemele.' nimbe naa kanombaye? ²⁷ Kangé te naa kopisiku ungu manema tenge panjiku telemele yambomane ene Juda yambo kangé te kopisiku ene kinie ungu mane pelemoma pulue tolemele yamboma enendo ningindu: "Pulu Yemonga ungu manema pulue tolemelemonga aku siku teko kenjilimele kene ene papu mindili nangi." ningí.

²⁸ Yambo te yunge kangé kopisilimu mindi kanopalie 'yu Juda yambomo' nimbémo yu sike Juda yambomo molo. Kangé te kopisiku wendo liku ele telemele akumu 'Kangikundu mindi uluri tepili.'

ningulie telemele kinie uluri naa telemo.
 29 Yambo te konopuna sukundu ulu te telemo akumu mindi sike Juda yambomo molemo. Kangi te kopisiku wendo limele akumunge pulumu konopuna sukundu Pulu Yemonga yambomo nimbe mako pelemo. 'Kangi te i siku kopisiku wendo liengi.' nilimo ungu manemone yuyu uluri naa telemo. Pulu Yemonga Minimuni konopuna sukundu telemo akumuni kanu yambomo lipe taponjilimo. Aku yambomo, we yambomane kanoko peanga kanoko kapi ningu imbi ambolko ola naa linjilimele, Pulu Yemone yu kanopa peanga kanopa kapi nimbe yunge imbimu ambolopa ola linjilimo.

3

1 'Juda yambomane kangi te kopisilimele aku ulu pulumuni naa lipe taponjimu,* liemo Juda yamboma we yambo lupemanga nambe teko olandopa molongeye? Molo kangi te kopisilimele ulu pulumunge nambolka ulu peanga te wendo olemoye? 2 Ama, Pulu Yemone Juda yamboma olandopa naa lipe taponjilimoye? Paa sike olandopa lipe taponjilimo. Ungu kumbinemo i sipe: Pulu Yemone yunge unguma 'Juda yambomane nokangi.' nimbe sirimu.

3 Sike Juda yambo marene 'Aku unguma sike.' ningu tondolo munduku naa pilimele nakolo aku siku Pulu Yemonga unguma pilku naa limelemonga Pulu Yemone "Tembo." nimbe panjirimu mele "Naa tembo." nimbéye? 4 Paa molo! Yambomane pali sike kolo tolemele nakolo Pulu Yemone mindi alieli ungu sikema mindi nilimo. Aku sipe mele yunge bokuna ungu te nilimo, akumu i sipe:

"'Pulu Yemo, nuni ungu te nilino kinie yambo tene "Kolo toleno." paa manda naa nimbé. Yambo tene nu kote tenjipelie "I yemone kolo tolemo." nilkenje nuni sumbi siku nilina kinie, yuni nu kotena ambolo naa ambolka. kote we manie pulke."* nimbe molemo.**

5 Kapola, olio 'Juda, yambomanga ulu keru telemolo ulumane Pulu Yemonga ulu sumbi nili telemoma tepa mona lenjilimo liemo olione nambolka ungu te manda nimulúye? "Pulu Yemone olio ulu pulu keru telemolomanga pundu topa mindili silimo kinie tepa kenjilimo." manda nimulúye? (I nikiru akumu we yambo tene konopuni pilipe karaye tepa nilke mele nikiru.) 6 Aku sipu paa manda naa nimulú. Pulu Yemone ulu sumbi nilime mindi naa telkanje mana yambomanga ulu puluma nambe tepa sumbi sipe pilipe apurulkenje? Manda sumbi sipe naa pilipe apurulke. 7 Nakolo yambo tene konopuni pilipelie nimbendo: "Nane kolo tolio ulumane Pulu Yemonga imbi paa olandopa molombando yunge ungu sikema tepa mona lenjimu liemo yuni nando "Teko kenjilinomonga mindili nani." nambemuna nilimoye?" nilke. 8 Yambo tene aku nilkenje i ungu keru mele nilimelkanje papunje: " 'Ulu peangama wendo opili.' nimbu ulu kerime teamili." nambemuna manda naa nilimelkaye? I ungu kerimu mele yambo marene kolo toko nando "Aku nilino." nilimele. Aku nilimelemonga mindili nonge kinie papu.

9 Aku liemo i ungumunge pulumu nambolkare nimbu manda pilimulúye? Pulu Yemone olio Juda yamboma kanopa peanga kanopa yambo lupema* kanopa keru kanolemoye? Paa molo! Nane ou akumundu ungu te nindu kanumu. "Olione ulu pulu kerime telemolo." nindu kanu ungumuni olio Juda yamboma kinie we yamboma kinie pali aki tolemo. 10 Pulu Yemonga bokuna aku sipe ungu mare molemo. Akumuni nimbendo:

"Pulu Yemone yambo teluri kepe 'yambo sumbi nili te' nimbe naa kanolemo.

11 Yambo te Pulu Yemone kanopa 'ulu sumbi nilime' nimbe kanolemo uluma

pilimo yambo te naa molemo.

'Pulu Yemo kinie tapu topolo molambili.' nilimo yambo te naa molemo.

12 Yamboma pea pali

Pulu Yemonga aulkemo munduku kelemele.
 Ene pali teko kenjiku
 Pulu Yemone ene kinie ulu mare tapu topa temba ulu te naa lepili molemele.
 Yambomanga te ulu peangama tepa molemo yambo teluri kepe naa molemo.
 Te paa molo.”*

13 “Enenga kerema yambo ono kolea muru akuli we lemo mele angilimo; keremane ungu aisili kolo toko mindi nilimele.”*

“Wambiemanga kerena tomo pelemo mele enenga keremanga aku sipe yamboma teko kenjilimele unguma pelemo.”**

14 “Alieli enene yamboma kinie mumindili kolko ‘paa molko kenjengi!’ ningu

keremane umbuni aisili silimele.”*

15 “Alieli yamboma toko konjingindu konopu siku toko konjiku,

16 ‘yamboma mindili nongo molangi.’ ningu

teko kenjiku umbuni siku,

17 yamboma kinie konopu teluna pupili molonge aulkemo kanoko imbi naa silimele.”*

18 “Ene ‘Pulu Yemo ye paa ailimu.’ ningu yu kinie laye kolte kepe pipili naa kolemele.”*

nimbe molemo mele aku sipu molemolo.

19 Sike olio pilimolo, ‘Yambo telurini kepe “Na molopo konjilio. Na yambo sumbi nilimu.” naa nipili. Koleamanga pali molemele yamboma Pulu Yemone kanopa ‘Uluma teko kenjilimele.’ nimbe kanopili.’ nimbe Pulu Yemonga ungu manemane* nilimo akumu ungu manemane nokolemo ‘Juda, yambomando nilimo. Akumunge Juda yambomane kepe ‘Pulu Yemone olio ‘molko konjilimele.’ nimbe kanolemo.’ ningu manda naa la ningí.

20 Akumunge Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimuma yambomane mimi siku pilku liku telemelemonga Pulu Yemone ene kanopalie enenga ulu pulu kerime siye naa kolopa, ‘konopu sumbi

nimbe peli yamboma.’ nimbe naa kanomba.* Ungu manemanga pulumu i sipe: Ungu manemane olio ulu pulu keru tepo molemoloma lipe ora silimo akumu pilpulie ‘Pulu Yemone kanopa keru kanolemo ulu puluma telemolo.’ nimbu pilimolo.

21 Pulu Yemonga ungu manemane Pulu Yemone olio ‘yambo sumbi nilime’ nimbe kanomba aulke te naa sirimu, nakolo kinié Pulu Yemone olio ‘yambo sumbi nilime’ nimbe kanomba ulu pulumu mona wendo omba lemo. Aku ulu pulumu lupela; Pulu Yemonga ungu mane Mosisini yando sirimumanga ulu pulumu lupela. Mosisini ‘torumu bokuma, kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane ‘toringi bokuma, kinie, ‘aku bokumanga,* enene Pulu Yemone olio ‘yambo sumbi nilime’ nimbe kanomba ulu pulu pe wendo ombámondo bokumanga ningu siku toringi molemola. Aku ulu pulumu kinié mona lemo.

22 Pulu Yemone ‘yambo sumbi nilime’ nimbe kanolemo ‘mele, i sipe: Yesusi Kirasini olionga nimbe tenjirimu kanu ulumu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma* Pulu Yemone kanopa ‘ene yambo sumbi nilime.’ nimbe kanolemo. Pulu Yemone mana yamboma kanopa apurumbendo yunge Juda yamboma lupe kanopa apurupe yambo talape lupema lupe kanopa apurupe naa telemo. ‘Juda yamboma kepe, we yamboma kepe,’ yamboma pea pali kanopa apurulimo aulke akumu telu mindi.**

23 Yambomane pali ulu pulu kerime teringi, telemele. Yambomane pali Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma naa telemelemonga molko konjingí mele nimbe panjirimumu kapola naa lingí.

24 Yambomane pali ‘aku siku Pulu Yemone “Teai.” nimbe panjirimu ungu manema pilku liku naa teko bulu siku teko kenjiku moloringi, nakolo yuni mana yamboma pali we kondo kolopa olio kanopalie, ‘enenga ulu pulu kerimu siye kolopo ene konopu sumbi nimbe peli yamboma molemele nimbu kanombo.’

nirimu. Olionga nimbe kolo wangopa kolonjirimuni Yesusi Kirasini olio kolea kerine naa pupu, Pulu Yemo pea altopo teluna molomolo aulkemo akisin-jirimumunge* Pulu Yemone olio aku sipe nimbe kanolemo. ²⁵ 'Enenga ulu pulu keru telemelemanga kolangi tambo.' naa niembo.' nimbe 'Nanga kangomo enenga nimbe kolo wangopa kolonjipili.' nimbe Pulu Yemone yu yando sirimu. Pe kinié yambo yu mele mele "Yu sike nanga nimbe kolo wangopa kolonjirimu. Yunge meme ondo lenjirimumuni nanga ulu pulu keru telio konopuna pelemoma manda kulu tonjimbe kene sike omba kulu tonjipili." ningi yamboma paa sike konopu kake tepili molonge Pulu Yemone kanomba. 'Na konopu sumbi nimbe pepili molopo ulu pulu sumbi nilime mindi kanopo peanga kanopo, ulu pulu kerime kanopo keru kanolio mele piliengi!' nimbe Pulu Yemone Yesusi Kirasi yando sirimu. Ou sike yuni anda kolepa yamboma we kondo kolopa enenga ulu pulu keru teringime kanopalie we siye kolopa ene mongo naa sirimu. ²⁶ 'Nakolo kinié molemele yambomane 'Na konopu sumbi nimbe pepili molopo ulu pulu kerime we siye naa kolopo ulu pulu sumbi nilime mindi kanopo peanga kanolio.' ningu piliengi!' nimbe Pulu Yemone 'Yesusi olionga ulu pulu kerimenga kolo wangopa kolonjipili.' nimbe yando sirimu. 'Yesusini olionga nimbe tenjirimu ulumu manda.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma Pulu Yemone kanopa enenga ulu pulu kerime siye kolopa, 'konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanolemo.

²⁷ Pe kinié yambo tene yunge imbimu yuyu ambolopa ola limbe aulke te tena lemoye? Yambo tene yunge tondolomone ungu manema yuni yuyu pilipe lipe telemo uluma kapola naa la telemo. Olio yu mele mele 'Yesusini olionga nimbe tenjirimu ulumu manda.' nimbu tondolo mundupu pilipu limulu akumu mindi manda telemo. Aulke te lupe molo. Aulke telumu mindi. ²⁸ Olione pilipulie, 'Yesusini olionga nimbe tenjirimu ulumu mindi manda.', ningu

tondolo munduku pilimele yamboma aku siku telemelemanga Pulu Yemone ene kanopalie enenga ulu pulu kerime siye kolopa, 'Konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanolemo.' nimbu pilimolo. Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimuma pilipu temolo kinie kapola naa temba. Akumunge 'yambo tene yunge imbimu yuyu ambolopa ola limbe aulke te naa lemo.'

²⁹ 'Yambo tene yunge imbimu yuyu ambolopa ola limbe aulke te naa lemo ungu te molemola. Akumu i sipe:, Pulu Yemo Juda yambomanga manjipe Pulu Yemo molemoye? We yambo lupemanga Pulu Yemo moye? Molo. Pulu Yemo we yambo lupemanga kepe pali Pulu Yemo. ³⁰ Pulu Ye telumu mindi molemo, akumuni yambo kangu te kopisiku wendo limeleman* 'Yesusini olionga nimbe tenjirimu ulumu manda.' ningu tondolo munduku pilimelema kanopa enenga ulu pulu kerime siye kolopa, 'Yambo konopu sumbi nimbe pelime.' nimbe kanopa, yambo kangu te naa kopisiku wendo limeleman 'Ye Nomi Kirasimu yu mindi sike lipe taponjilimu.' ningu tondolo munduku pilimelema kanopa enenga ulu pulu kerime siye kolopa, 'Yambo konopu sumbi nimbe pelime.' nimbe kanombala. 'Yuni aku sipe nimbé aulke telumu mindi,' akumunge 'yu sike we yambo lupemanga kepe pali Pulu Yemo.' ³¹ Akumunge 'Kirasi sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumuni ungu manema 'uluri molo' nilimoye? Paa molo. 'Kirasi sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumuni 'ungu manema enge nipili.' nilimolo.

4

¹ 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma Pulu Yemone kanopa 'Yambo konopu sumbi nimbe pelime.' nimbe kanolemo akumunge ungu nikiru, akumunge olio Juda yambomanga mana pulu pulu anda kolepa Eporayamo kinie ulu wendo orumumunge olione nambolka ungu te nimulúye? ² Eporayamone yu yuyu ulu terimumanga sike Pulu

Yemone yu kanopa yunge ulu pulu kerimu siye kolopa 'ye sumbi nilimu' nimbe kanorumu liemo yu yuyu yunge imbi ambolopa ola lilkenje papu. Nakolo Pulu Yemonga kumbi kerena angilipe yunge imbi ambolopa ola lipe 'Nanga tondolomone na ulu i sipu i sipu tendumunge na ye sumbi nilimu molio.' manda naa nilke. 'Pulu Yemone 'Aku sipe molo.' nilke.' ³ Aku ungumundu Pulu Yemonga bokumuni nambolka nilimoye? Akumuni nimbendo:

"Pulu Yemone yu kinie "Tembo." nirimu mele Eporayamone 'Sike temba.' nimbe tondolo mundupe pilirimumunge* kanopalie Pulu Yemone 'Yu ye sumbi nilimu.' nimbe kanorumu."**
nimbe molemo.

⁴ Yambo tene yambo tenga kongonomo tenjilimo kinie mele kalemo limo akumu 'We sikimuna naa likiru. Na yunge kongono tenjiliomonga sikimuna likiru.' konopu lemo.* ⁵ Aku sike nakolo yambo tene 'Pulu Yemone na 'yambo sumbi nilimu' nimbe kanopili.' nimbe, we ulu mare mindili sipe telemo kinie uluri naa telemo. 'Pulu Yemo kinie tepa kenjilimo yambo tene 'konopu alowa tepa Yesusini yunge nimbe tenjirimumunge, Pulu Yemone yu kanopalie yunge ulu pulu kerime siye kolopa 'yu yambo sumbi nilimu' sike manda nimbe kanomba.' nimbe tondolo mundupe pilimo yambomo sike Pulu Yemone kanu yambomo aku telemomonga 'yu yambo sumbi nilimu.' nimbe kanolemo.*

⁶ Depisini aku ungumunge telu sipela nirimu. 'Yambo tene mindili sipe ulu 'peanga, mare naa telemomo Pulu Yemone kanopa 'Yambo sumbi nilimu.' nimbe kanolemo yambomo yu malo.' ningu piliengi!' nimbelle nimbendo:

⁷ "Yambomanga ulu teko kenjilimelema Pulu Yemone 'Manie pupili.' nimbe siye kolopa,

enenga ulu pulu kerime konopuna kamu kulu tonjilimo yambomane malo.

⁸ Yambo tenga ulu pulu kerimenga Ailimuni altopa naa pilipe,

"Teko kenjirinumunge pundu toko mindili nani." naa nimbé yambomo yu malo."*
nirimu.

⁹ I molko konjingi mele 'Depisini, nirimu ulumu yambo kangite kopisilimele yambo akumanga mindiye? Molo kanu ulu pulumu yambo kangite naa kopisilimele yambo akumanga peyaye? Aku ungumu ou nilio kanumu.* 'Eporayamone Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimumunge Pulu Yemone yu 'ye sumbi nilimu' nimbe kanorumu.' ou nilio kanumu.**

¹⁰ Eporayamo nambe tepa molorumu kinie Pulu Yemone kanopalie 'ye sumbi nilimu' nimbe kanorumuye? Yu kangite kopisirimu kinie Pulu Yemone yu 'ye sumbi nilimu' nirimu molo ou kangite naa kopisipili aku sipe nirimuye? Yu kangite ou naa kopisipili Pulu Yemone yu 'ye sumbi nilimu' nirimu kanumu. 'Akumunge pilipulie 'Kangite kopisirimu ulumuni Pulu Yemone yu 'ye sumbi nilimu.' nimbe kanomba uluri naa terimu.' nimbu pilimolo.' ¹¹ Yu ou kangite naa kopisipelie Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimumunge Pulu Yemone yu 'ye sumbi nilimu' nimbe kanorumu. 'I yemo Pulu Yemone 'ye sumbi nilimu' nimbe kanolemo.' ningu kanangi.' nimbelle 'Kangite i siku kopisieni.' nimbe mane sirimu kanumu paa pe mane sirimu. Akumunge yambo kangite naa kopisiku Pulu Yemone nilimo mele 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimelemonga Pulu Yemone kanu yamboma 'yambo sumbi nilime' nimbe kanolemo yambomanga pali Eporayamo yu aku yambomanga anda kolepamo. ¹² Kangite kopisilimele yambo talape akuna sukundu yambo mare kangite we naa kopisilimele. Ou Eporayamo kangite naa kopisipelie Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimu mele enene aku siku ou Pulu Yemone nilimo mele 'Sike.' ningu tondolo munduku pilkulie pe kangite kopisilimele aku 'Juda, yamboma Eporayamo yu enenga anda kolepamola. 'Kangite naa kopisili yambo 'Sike.'

ningu tondolo munduku pilimele yamboma kinie, kangi te kopisili yamboma kepe, Eporayamo yu enenga pali anda kolepamo.ᵛ

13 Pulu Yemone mana mele terimuma pali “Eporayamo kinie yuni kalopa limbe yamboma kinie ene monge mele simbu.” nimbe panjirimu akumu Eporayamone ungu mane mare* pilipe tenge panjipe terimumunge naa nirimu. Eporayamone Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ nimbe tondolo mundupe pilirimunge Pulu Yemone ‘Eporayamo yu ye sumbi nilimu.’ nimbe kanopalie “Melema pali simbu.” nimbe, nimbe panjirimu. 14-15 ᵛUngu manema pelemo kinie yambomane akuma pulue tolemelemonga, ungu manemane Pulu Yemone yamboma kanopa keru kanopa ene umbuni simbe telemo aulkemo akisinjilimo ᵛnakolo, ungu manema naa lemo kinie yambomane ungu manema pulue tonge aulkemo naa lemola, akumunge ungu manema pilku tenge panjiku tengemonga Pulu Yemone “melema simbu.” nimbe panjilkenje ᵛYuni nikimu mele sike aku temba.’ ningu, tondolo munduku pilieli ulumuni uluri naa telka, Pulu Yemone “Melema simbu.” nimbe panjirimu ungumu kamu manie pulkela.

16 Akumunge Pulu Yemone ‘Eporayamondo “Simbu.” nimbu, nimbu panjikiru ungumu nane yamboma we kondo koliomonga mindi wendo ombá. ‘Aku ungumu Eporayamo kinie yuni kalopa limbe yamboma kinie enenga pali ungumu pepili.’ ᵛ nimbelie ᵛPulu Yemone “Tembo.” nimbe panjirimu mele sike temba.’ ningu, tondolo munduku pilingimunge manjipe i ungumu kamu wendo opili. ᵛAulke te lupe molo.’ nirimu. Yambomane ungu manema pilku tenge panjiku telemele aku yambomando manjipe naa nirimu. Eporayamone Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ nimbe tondolo mundupe pilirimu mele aku siku ningu pilingi yamboma enendo kepe pea nirimu. Eporayamo yu olionga pali anda kolepamo.* 17 ᵛEporayamo olio Pulu Yemone nilimo mele ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo yambomanga

pali anda kolepamo, akumunge ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo. Akumu i sipe:

ᵛPulu Yemone Eporayamo kinie nimbe panjipelie nimbendo:ᵛ
 “ ‘Nu yambo talape aisilinge anda kolepamo molani.’ nirindu.” nirimu.*

kanumu. Akumundu Eporayamone ‘Sike.’ nimbe tondolo mundupe pilirimu Pulu Yemone ‘Eporayamo yu olionga pali anda kolepamo molemo.’ nimbe kanorumu.** Pulu Yemone kolemele yamboma konde molonge ulu pulumu sipe,*** mele naa lemoma ‘wendo opili.’ nilimo kinie sike aku sipe wendo olemo**** aku Pulu Yemo ᵛEporayamone ‘Sike nilimo.’ nimbe tondolo mundupe pilirimu.ᵛ

18 Pulu Yemone anda kolepa Eporayamondo “Nu yambo talape aisili kalko lini.” nimbe panjirimu ungumu Eporayamo yuni tondolo mundupe pilipe lirimu. Kanu kinie ᵛAnda lekembolomonga, ungu nimbe panjirimu ungumu we manda wendo naa ombá nakolo yuni kamu temba.’ nimbe Eporayamo yu nokopa molopalie ou naa kanorumu nakolo Pulu Yemone nirimu mele yuni ‘Pulu Yemone kolo naa tolemona sike walse temba.’ nimbe pilipe siye naa kolopalie ‘Temba.’ nimbe we nokopa molorumu. ᵛPulu Yemo yuni ungu nimbe panjirimu ungumu yu i sipe: Yuni Eporayamondo nimbendo: “Nuni kalko lini yamboma paa aisili molonge.” nirimu.ᵛ* Aku nirimu kinie Eporayamone pilipe ‘Sike temba.’ nimbe tondolo mundupe pilipelie nokopa molopalie pe yu yambo talape aisilinge anda kolepamo molorumu.

19 Yuni paa laye kolte kepe siye naa kolorumu. Yu molopili poniema pali wane anderete mele omba purumu yu anda lepa pora sipelie ambomo kinie pepalie ambolango membá tondolomo naa perimu, yunge ambo Sera ambu lerimu,* aku siku sike moloringili nakolo ᵛAku sipu molopololie ambolango nambe tepo membolonje? Manda naa membolo.’ nimbe naa pilipelie,**, 20-21 Pulu Yemone “Nu kango meni.” nimbe panjirimumu

pilipe mindi molopalie konopu talo tepa naa pilipe 'Paa sike temba.' nimbe tondolo mundupe pilipe molopalie nirimumuni, 'Pulu Yemone ungu nimbe panjirimumu paa sike manda temba.' nimbe pilipe molopalie yuni Pulu Yemonga imbi ambolopa ola linjipe mindi molopalie yunge tondolo mundupe pilirimu ulumu olando olando purumu. ²² Yu aku sipe tondolo mundupe pilirimumunge Pulu Yemone yu 'ye sumbi nilimu molemo.' nimbe kanorumu.*

²³ 'Pulu Yemone yu 'ye sumbi nili te' nimbe kanorumu.' kanu ungumu 'Eporayamo yunge mindi.' ningu kanu ungumu bokuna naa tonjiringi. ²⁴ Olio yandopa yandopa 'piliengila.' ningu kanu ungumu bokuna tonjiringi. Pe olio kinié pilipulie 'Yesusi olionga Ailimu* kolorumu kinie 'Yu lomboropa ola molopili.' nimbelle terimu Pulu Yemo.' nimbu pilipu 'Yu nilimo mele kolo naa topa sike telemo temba.' nimbu pilipu ambolopo molomolo yamboma yuni Eporayamo kanorumu mele olio aku sipe 'yambo sumbi nilime.' nimbe kanolemola. ²⁵ 'Yesusi yu olionga ulu pulu keru telemolomanga pundu tonjimbendo kolo wangopa kolonjipili.' nimbe Pulu Yemone yu mana maniendo olio sipelie nirimumuni, pe yuni olio kanopa olionga ulu pulu kerime siye kolopa, 'olio 'konopu sumbi nimbe peli yamboma molemele' nimbu kanambo.' nimbe* Yesusi yu 'Kelepa lomboropa ola molopili.' nirimu.

5

¹ Akumunge, 'Pulu Yemone nirimu ungu akumu sike.' nimbu, tondolo mundupu pilimolomonga* Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime siye kolopa 'konopu sumbi nimbe peli yamboma molemele.' nimbe kanolemo akumunge olionga Ye Aili Yesusi Kirasini tenjirimumuni olio Pulu Yemo kinie kapola kapola molomolo aulkemo akisinjirimumunge yu kinie kapola kapola molemolo. ² Olio 'Sike' nimbu, tondolo mundupu pilimolo yamboma, aku yemone olionga nimbe tenjirimumuni Pulu Yemone olio we kondo kolemo ulu

pulumunge sukundu molemolo aulkemo akisinjirimu. 'Pulu Yemo kinie pea pupu mulu koleana tapu topo molomolo.' nimbu pilipulie olio konopu sipu nokopo molemolola. ³ Akumunge mindi konopu naa silimolo. 'Olio kinie umbuni wendo olemomane olio tondolo mundupu pilimolo ulumu tepa tondolo mundulimo.' nimbu pilipulie aku umbunime wendo olemo kinie olio konopu silimolola. ⁴ Pe olio tondolo mundupu pilimolo ulumu tepa tondolo mundulimo ulumuni 'Ene nambe tengenje?' nimbe manda lemo kinie Pulu Yemone 'ene konopu tondolo pupili molemele nimbu kanolio ulumu' olio kinie 'wendo opili.' nilimo. Pe manda leli ulumuni 'olio Pulu Yemone lipe taponjipe, "Yu kinie pea molamili wai." nimbé.' nimbu pilimolo mele 'tondolo pupili. Siye naa kolko nokoko molangi.' nilimo. ⁵ Pe 'Pulu Yemone olio lipe taponjimbe.' nimbu pilimolo ulumu olio oliolio 'Sike wendo ombá.' nimbu we nokopo naa molemolo. Pulu Yemone Mini Kake Teli ou olio sirimu akumuni olionga konopuna Pulu Yemo olio konopu monjilimo ulu akumu ondo lenjirimu akumunge 'Sike wendo ombá.' nimbu konopu sipu nokopo molemolo ulumu 'Ombanje naa ombanje.' nimbu konopu aisili lipu naa mundulimolo. Paa sike wendo ombá.

⁶ Olionga ulu pulu keru telemoloma olio oliolione siye kolopo topo manie mundumulú enge te naa perimu kinie Pulu Yemone 'Tenjimbu.' nimbe, nimbe panjirimu mele kamu temba wale kanumunge olio Pulu Yemo bulu sipu tepo kenjili yambomanga nimbe Kirasi kolonjirimu.* ⁷ Pulu Yemonga ungu manema pilipe lipe tepa konjilimo yambo konopu sumbi nimbe peli te tonge tenge kinie olionga yambo tene yu kondo kolopa "Molo." nimbe 'Na yunge kolo wangopo tangi kolonjembo.' nimbene naa nimbene. Taki taki yambo tene aku sipe naa nilimele kanumu. Molo yamboma kondo kolopa lipe taponjilimo yambo peanga te tonge tenge kinie yambo tene yu kondo kolopa "Molo." nimbe 'Na yunge kolo wangopo tangi kolonjembo.' nimbene.

Walse walse sike aku siku nilimelkanje.
⁸ Akumu sike, nakolo Pulu Yemone olio 'Konopu monjilio ulu imu ene kanangi.' nimbe olio ulu pulu keru teli yamboma mindi molamili, 'Pulu Yemone olio naa topili.' nimbe Pulu Yemo, yunge Malo Kirasi olionga nimbe kolo wangopa kolonjirimu, aku sipe Pulu Yemo olio paa sike konopu monjirimu monjilimo mele Pulu Yemo yuni olio lipe ora sirimu.*

⁹ Pe Kirasi olionga nimbe kolonjimbendo yunge meme ondo lepa omba wendo purumu akumuni Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime siye kolopa, olio 'konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanolemo* liemo akumunge olando sipe Kirasi olionga nimbe tenjirimu kanumuni Pulu Yemo mumindili kolomba walemo wendo omba kinie olionga uluri naa pemba. ¹⁰ Olio yu kinie opa touna molorumulu kinie yunge Malo* olionga nimbe kolonjirimu kanu ulumuni olio 'Pulu Yemo kinie altoko konopu teluna pupili kapola kapola molangi.' nimbe olio lipe Pulu Yemo kinie tere lenjirimu. Aku sipu kinié yu kinie paa sike teluna molemolo liemo Kirasi kelepa lomboropa ola molorumu konde molemo aku ulumuni Pulu Yemone olio paa sike lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo limbe.** ¹¹ Aku sipe mindi molola. Ulu te pea i sipe: Olionga Aili Yesusi Kirasini* olio Pulu Yemo kinie lipe teluna kelepa tere lenjirimunge yu kinie kelepo kapola kapola molemolona Kirasi yuni aku terimumuni kinié olio Pulu Yemo kinie paa konopu sipu molemolola.

¹² Olio Pulu Yemo kinie opa touna molopolie pe yu kinie kelepo konopu teluna pupili molemolo nikiru akumunge ungu te piliengi niembo:, Ou pulu pulu ma koleana Adamene* ulu pulu keru te terimu kinie ulu pulu kerimu kamu mana perimu pelemo. Yuni terimu kanu ulu pulu kerimuni kololi aulkemo wendo orumula. Akumunge kinié yandopa yandopa olio yambomane pali ulu pulu kerime telemolona olio kinie pali kololi ulu pulumu wendo olemola. ¹³ Pulu Yemone Mosisindu " 'Yamboma i siku i siku teangi.' ni." nimbe ungu umbu

tonjipe ungu manema ou naa nimbe sipili ma koleana ulu pulu kerime ou sike we perimu.* Nakolo Mosisini Pulu Yemonga ungu manema yamboma ou naa nimbe sipili ou ulu pulu kerime teringi kinie Pulu Yemo yuni kanopalie boku tenga naa topa akumanga "Pundu tai." ni naa nirimu. ¹⁴ Akumu sike nakolo kololi aulkemo Adame molorumu kinie lerimu, pe yandopa Mosisi molorumu kinie we lerimula. Adamene Pulu Yemonga ungu te ta nimbelie kolorumu aku siku yamboma pali Pulu Yemonga ungu telu sipe mele ta naa niringi nakolo we koloringila.

Kanu ye Adamene terimu ulumu kinie pe orumu yemone* terimu ulumu kinie telu sipe mele akumu i sipe: Adamene terimumunge ulu pulu te wendo orumula; pe orumu yemone terimumunge ulu pulu te wendo orumula. ¹⁵ Nakolo teringilimunge ulu pulu lupe lupe wendo orumu. Pulu Yemone olio we kondo kolopalie yuni terimu ulu akumu paa lupela; Adamene terimu ulu pulu keru aku ulumu yu paa lupela. I ulutolo telu sipe molo, lupe lupetolo. Ye telumuni ulu pulu keru terimu aku ulumuni yambo aisili kolemele nakolo Pulu Yemo olio yamboma we kondo kololi ulumuni mele paa peangamo we simbendo Yesusi Kirasi we sirimu,* aku yemone manjipe yamboma we kondo kolopa yambo aisili konde molko konjiku mindi pungí aulkemo akisinjirimu.

¹⁶ Akumunge ungu te pelemola. Pulu Yemone we sirimumu kinie, kanu ye telu ulu pulu keru terimumunge wendo orumu ulumu kinie, lupe lupe. Ye telumuni ulu pulu keru terimu akumuni yamboma pali Pulu Yemone kote tenjipelie "Ene pali teko kenjilimelemonga mindili nongo molko mindi pangi." nimbé aulkemo akisinjirimu nakolo Pulu Yemone we sirimu mele i sipe: Yambomane ulu pulu keru aisili teringi kinie Pulu Yemone "Mindili nangi." nilke nakolo we kondo kolopa yambomando aku naa nimbé. Ene kanopalie, enenga ulu pulu kerime siye kolopa ene 'konopu sumbi nimbe peli yamboma molemele.' nimbe kanolemo. ¹⁷ Ye telumuni, Pulu Yemonga, ungu ta

nirimu akumunge kanu yemone ulu pulu keru terimumunge kololi ulu pulumu ye nomi kingi mele molopa yamboma pali tondolo mundupe nokolemo. Akumu sike liemo Pulu Yemone yamboma we kondo kololi ulumu kinie yuni olio we sirimu ulumutolonga tondolomo olandopamo. Pulu Yemone yamboma we kondo aili tepa kololi ulu pulumu kinie Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime' nimbe kanomba ulu pulumu kinie lingi yamboma ene ye telu Yesusi Kirasini terimumunge ye nomi kingime molko* melema nokoko konde molko mindi pungí.

¹⁸ Aku liemo ye telumuni* ungumu ta nirimumunge Pulu Yemone yamboma pali kote tenjipe 'Mindili nangi.' nimbé ulumu wendo orumu, aku sipela ye telumuni* ulu sumbi nilimu terimumunge Pulu Yemone yamboma pali kanopa, enenga ulu pulu kerime siye kolopa, 'yambo konopu sumbi nimbe pepili molemele.' nimbe kanolemomonga yamboma konde molko mindi pungí ulu pulumu wendo orumu. ¹⁹ Ye telumuni ungumu ta nirimu akumunge yambo aisilini ulu pulu keru teringi yamboma moloringi, aku sipe ye telumuni ungumu pilipe tenge panjipe terimumunge yambo aisili yambo sumbi nilime molonge.

²⁰ Yamboma teko kenjiku molangi Pulu Yemone 'Ungu ta nilimele mele olandopa teko ta niengi.' nimbe 'Mosisi,' ungu manema sirimu. Nakolo 'Pulu Yemone ungu manema sirimumunge,' yambomane ulu pulu keru olandopa olandopa teringi kinie Pulu Yemone yamboma we kondo kololi ulumu olandopa purumula. ²¹ Aku liemo ulu pulu kerime kololi ulu pulumunge ye nomi kingi mélemo molopa kololi ulu pulumu nokorumu aku sipela Pulu Yemone yamboma we kondo kololi ulu pulumu ye nomi kingi mélemo molopa olio nokopa olionga Ye Aili Yesusi Kirasimuni tenjirimumunge Pulu Yemone olio 'yambo sumbi nilime.' nimbe kanolemomonga alieli konde molopo mindi pulimolo ulu pulumu we kondo kololimuni silimo.

6

¹ 'Ou yambomane ulu pulu keru aisili teringi kinie Pulu Yemone ene paa kondo kolumumunge, pe kinié nambolka nimulúnje? "Pulu Yemone olio paa kamu we kondo kolopili kene ulu pulu kerime kamu tepo molamili." niemiliye? * ² Aku paa naa niemili. Olio 'kinié Kirasinge yambo molemoloma,' konopu keru akumane olio ou ulu pulu kerime konopu monjipulie terimulu aku konopu keru perimuma kolopa pora sirimu. Aku konopuma kolumumunge* aku sipu ulu pulu kerime mundupu kelerimulu kanumu. Pe kinié kelepo nambe tepo manda ulu pulu kerime tepo molomoloye? 'Kelepo temolo aulke te molo.' ³ Olio no lirimulu kanu ulumuni Kirasi Yesusi kinie olio kinie yambo telumu mele molorumulu. Pe Kirasi kinie yambo telumu mele molorumulu yu kolumu kinie 'olionga ou konopu keru perimuma,' yu pea kolumulu. Imu naa pilimeleye? ⁴ Pe no lirimulu akumuni 'olionga konopu keru ouma pepili,' yu pea kolopolie, yu pea ono teringi ono koleana perimulu. Yu pea ono koleana peringi kinie Lapane "Yu lomboropa ola molopili." nirimu kanu ulu tondolomone olio 'ou konopu keru pepili,' molopo kenjirimulu mele siye kolopo. kinié ou konopu kerime kolumu, kinié konopu konde peangama pepili molemolo.*

⁵ Kirasi kolumu kinie olio yu kinie pea tapu topo kolumulu, aku liemo pe yu lomboropa ola molorumu kinie paa sike aku sipu olio yu kinie pea tapu topo lomboropo ola molopo yu molemo mele pea molomolola.* ⁶ Olio pilimolo, 'Kirasi unjuna ola uku toko monjiringi kolumu kinie Pulu Yemone olionga ou perimu konopu kerime 'Yu pea unjuna kolangi.' nirimu. 'Ulu pulu keru telemolomanga ulu pulumu tondolo naa pupili, olio naa ambolopili, altoko pilku naa teangi kene Kirasi pea kolangili.' nirimu, pea toko konjiringi.' nimbu pilimolo.* ⁷ Yambo te kolemo kinie ulu pulu kerimene yu altopa lipe manda naa ambolomba akumunge 'ulu pulu kerime altopo pilipu temolo aulke te molo.'

⁸ 'Ou Kirasi pea kolorumulumunge yu pea molomolo.' nimbu pilimolo. ⁹ Olio pilimolo, 'Kirasi lomboropa ola molorumu akumunge kelepa kamu kamu manda naa kolomba. Kololi ulu pulumuni kelepa yu manda naa ambolomba.' nimbu pilimolo. ¹⁰ Kirasi kolorumu kanu ulumuni 'Ulu pulu kerimene yu kamu kamu kondi naa topili.' nimbe walsikale mindi kolorumu. Nakolo kinié yu we molemo kanu ulumuni Pulu Yemone 'Pilipu molopo pea kapola kapola molambili.' nimbe pea molembele. ¹¹ Aku siku ene Kirasi Yesusi pea tapu toko molemele kene, kinié 'Olio kolorumulu kinie ulu pulu kerime manie purumu. Pe kinié ulu pulu kerime kinie olio kinie teluna naa molemolo. Pulu Yemo pea kapola kapola molemolo.' ningu pilku molayo.

¹² Akumunge enenga ou we konopuma kolopa konopu konde pepili molemele kene kinié 'Ulu pulu kerimene olionga kangime naa nokopili, kangi akumane olio 'Ulu pulu kerime waka kolkolie teangi.' nimbe olio kondi tomba kinie aku naa temolo.' ningu tondolo munduku molayo.* ¹³ 'Olionga kangimenga kimbu ki angilimoma kinie we mele angilimoma kinie akumane tepo kenjipu ulu pulu kerime teamili.' naa niengi. 'Aku uluma naa tepo ulu olandopamo teamili.' ningu 'Olio Kirasi pea kolorumulu, kinié kelepo konde molemolo kene olionga kimbu ki kangime pali Pulu Yemo siemili. Olionga kangime pali Pulu Yemone nokopili. Akumane ulu sumbi nilime manjipu tepo molamili.' ningu teayo.* ¹⁴ Pulu Yemone ou Mosisi nimbe sirimu ungu manemane* ene naa nokopa, Pulu Yemone ene we kondo kolopalie Malo Yesusini enenga nimbe tenjirimumunge ene Pulu Yemonga yamboma molemelemonga ulu pulu kerimuni 'Na enenga ailimu.' nimbe naa nokopa molomba, akumunge 'enene aku siku 'olionga kangime Pulu Yemonga mindi.' ningu 'ulu sumbi nilime mindi teamili.' niengi.

¹⁵ Kinié 'Pulu Yemonga, ungu manemane olio naa nokolemomonga olio nambe temoloye? Kinié Pulu Yemonga

we kondo kololimuni olio nokolemo akumunge ulu pulu kerime teamiliye? Paa molo! ¹⁶ 'Yambo tene 'yambo tenga kendemandemo molambo.' nimbelie yu sike kanu yambomonga unguma mindi pilipe lipe yunge kongonoma manjipe mindili sipe tenjilimo.' akumu ene naa pilimeleye? Aku sipe melela ene ulu pulu kerimunge kendemande tenjiku molongi liemo aku tengemonga kolonge. Molo Pulu Yemonga kendemande tenjiku yunge unguma pilku tenge panjiku molongi liemo aku tengemonga Pulu Yemone 'Ene yambo sumbi nilime.' nimbe kanomba. Aku ningu naa pilimeleye? ¹⁷ Ene sike ou ulu pulu kerimunge kendemande yamboma moloringi nakolo kinié Pulu Yemonga unguma 'pilku liengi.' ningu, ene mane siringi kinie aku unguma paa tondolo munduku pilku liringi, aku siku teringimunge kinié olione Pulu Yemo kinie 'Paa ange.' niemili. ¹⁸ Ou ulu pulu kerimuni ene tondolo mundupe ka sipe 'yunge kendemandema molangi.' nirimu nakolo pe Pulu Yemone ene lipe taponjipe wendo lirimu kinie ene ulu pulu sumbi nilimunge kendemandema molemele.

¹⁹ 'Nane ungu mane we simbu kinie sumbi siku naa pilinginje.' nimbu enenga umbu konopumane we mana unguma temane toko nilimele mele nikiru. Ou 'ulu pulu kerime enenga kimbu ki kangimenga pali ye nomi mele molopili.' niringi kinie tondolo mundupe nokorumu kinie kimbu ki kangimenga melemane ulu pulu peanga te naa teko, ungu manema pulue topa kalaro molemo ulu pulu kerime mindi olandopa olandopa ka kongono mele manjiku teko moloringi, aku siku mele kinié alowa teko 'kimbu ki kangimenga pali ulu sumbi nilimenga kendemande mele molamili.' ningu Pulu Yemo kanopa peanga kanolemo ulu pulu peangama kinie ulu pulu sumbi nilime kinie akuma mindi teko molayo. 'Pulu Yemonga yambo kake telime molamili.' ningu aku teangi.

²⁰ Ulu pulu kerimene ene ambolorumu kinie yunge kongono kendemande tenjiringi. Ulu pulu sumbi nilimuni ene

manda ambolomba aulke te naa lerimu. ²¹ Ou teko moloringi uluma kinié pilkulie olie polemele kanu ulumanga ou mele peanga nambolkama liringiye? „Mele peangare naa liringi kanumu.„ Ulu pulu keru teringimenga ene kololi ulu pulumu mindi liku, „mini pali kolea kerine molko kenjiku mindi pungí aulkena puringi.„ ²² Nakolo ulu pulu kerimene ene ou ka mele sipe ambolopili moloringi kinie Pulu Yemone ‘Naa ambolopili.’ nimbe ene wendo lirimu, kinié ene yunge kendemande yamboma molemele. Aku siku molemelemonga yuni ene mele kalombando ene konopu kake telime silimo limele. Kanu kinie konopu kake teli pelemo yambomando “Molko konjiku mindi pangi.” nimbé.* ²³ Ulu pulu kerimuni yunge kongono tenjilimele yamboma mele kalemo. Mele kalemo akumu ene kolkolie molko kenjiku mindi pungí aulkemo silimo.* Nakolo olio Kirasi Yesusi olionga Ailimu** yu pea teluna kapola kapola molemolo kinie Pulu Yemone olio melte we silimo. Mele we silimo akumu olio peanga tepo molopo mindi pumulú aulkemo silimo.***

7

¹ Angokeme, Mosisini Pulu Yemonga ungu mane ou sirimuma* ene pilimele yambomando nikiru, ‘Yambo konde molemelema ungu manemane nokolemo nakolo kolemele kinie naa nokolemo.’ akumu ene naa pilimeleye? ² Akumu i sipe mele: Ambo te ye pulimomo yunge yemo we konde molemo kinie ungu mane tene elte nokolemomonga ambomo ulsu pumbe aulke te naa lemo. Nakolo yunge yemo kolemo kinie ungu manemone yu naa nokolemo. ³ Akumunge yunge yemo we konde molopili yu ye te kinie ulu kerinele temu liemo ‘yu wa ulu kerinele teli ambomo’ nilimele. Nakolo yunge yemo kolemo kinie ungu manemone yu naa nokolemomonga ye te lupe pulimo kinie uluri molo. Aku telemo kinie ‘Yu wa ulu kerinele teli ambomo.’ naa nilimele.

⁴ Nanga angokeme, ene aku siku teringi. Kirasi kolorumu kinie ene pea teluna molko koloringimunge* kinié Mosisini ungu mane sirimumane ene naa

nokolemo; ene ye te lupenga „ambomo mele, molemele,** aku yemo yambo ono koleana lomboropa ola molorumu ye Kirasimu. Olio ‘Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma teangi.’ nimbe aku terimu. ⁵ Ou olionga ou we konopumane* olio nokorumu kinie ungu manemane “Teangi.” molo “Naa teangi.” nirimu mele pilipu olionga kangimene pali ‘ulu pulu kerime mindi teamili.’ konopu lepo terimulu. Aku ulu terimuluma kolomolo ulumu mindi terimulu. ⁶ Nakolo kinié olio „Kirasi pea, kolorumulu akumuni olio ou ka sipe ambolorumu ulumu manie purumu. Kinié Mosisini ungu mane sirimumane olio naa nokolemo. Akumunge ungu mane sipe bokuna torumumanga kendemande yamboma* naa molemolo. Minimuni “Teai.” nilimo ulu kondemanga kendemanda molemolo.

⁷ „Ungu manemane olionga konopukundu ulu pulu kerime konopu kimbu siengi.’ nilimo, liemo, nambolka nimulúye? ‘Mosisini ungu mane sirimuma ulu pulu kerimu.’ niemiliye? Aku paa molo! Ungu manemane na naa lipe ora silkenje ulu pulu kerime na apurupu naa pilke. Ungu mane tene ‘Yambo tenga melema kanoko kumu naa panji!’ ni naa nilkenje yambo tenga melema kumu panjili ulumu ‘keri’ nimbu naa pilke. ⁸ „Aku sike, nakolo ulu pulu kerimuni na mele lupe lupe kumu panjambu aulkemo kororumu kinie aku ungu manemone aku tembo aulkemo akisirimu. Ungu manema naa pelkanje ulu pulu kerimu yambo kololi mele pelka. „Akumuni olio ulu te temba tondolo te naa pelka.„ ⁹ Na ou ungu manema naa pilipu walu molorundu* nakolo pe Pulu Yemone “Teai.” nirimu unguma na molorunduna wendo orumu kinie ulu pulu kerimu wendo omba tondolo purumu kinie nanga konopuna yambo kololi none telimu molorundu. ¹⁰ Kanu kinie ‘Pulu Yemone “Teai.” nirimu ungu manema ‘pilku liku tenge yamboma konde molopa mindi puli ulu pulumu* lingí.’ nimbelle sirimu kanu ungu manemane na kololi ulu pulumu sirimu’ nimbu kanorundu. ¹¹ Aku nambe tepa terimuye? Aku “Teai.” nirimu ungu

manemane na nokorumu kanopalie ulu pulu kerimuni kanu ungu manema lipe, akumane na kolo topa kondi topalie topa konjirimu.

¹² Pe kinié ‘ungu manemando nambolka nimulúye?’* Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimuma Pulu Yemonga mele kake telimu. Ungu manemanga sukundu Pulu Yemone ‘Teai.’ nirimu ungu pelemoma pali Pulu Yemonga mele kake tepa, sumbi nili paa peangamo.

¹³ Aku liemo aku mele peangamone na kololi ulu pulumu sirimuye? Aku paa molo! Ulu pulu kerimuni kololi ulu pulumu sirimu. Pe nane ulu pulu kerime waka kolopolie terindumunge kololi ulu pulumu na kinie omba perimu. Ulu pulu kerimuni ‘Aku mele peangamonga kololi ulu pulumu wendo opili.’ nirimu. Pulu Yemone ‘Ulu pulu kerimu mona lemba kinie yambomane akumu sike ulu pulu kerimu ningu kanangi.’ nimbe ‘Tepili.’ nimbe siye kolorumu. Akumunge Pulu Yemone ‘“Teai.”’ nimbu ungu mane sirindumane ‘ulu pulu kerimu paa mele keru lkupendi tolimu yambomane kanangi.’ nimbe tepa mona lenjipili.’ nirimu, akumunge ungu manemane aku terimu.

¹⁴ Olio pilimolo: Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimu akuma ungu mane peangama nakolo nanga we konopu oumu perimu we pelemomo Pulu Yemonga ulu te molo, akumunge na Pulu Yemonga unguma pilipu limbu aulke te naa pelemo. Ulu pulu kerimuni na ka silimona na yunge we kongono kendemande tenjili yemo molio. ¹⁵ Ulu telioma nambolka pulu tenga ulu akuma telionje, naa pilio. Na konopu monjipu ‘Teamboa!’ konopu lelio mele naa tepo, ‘Naa teambo!’ konopu lepo konopu naa monjilio uluma telio. ¹⁶ Na konopu naa monjipu ‘Naa teambo.’ nilio uluma teliomonga ‘Pulu Yemonga ungu manema sike peangama.’ nilio. ¹⁷ Akumunge aku ulu kerime na nanu ‘Teambo.’ nimbu naa telio. Ulu pulu kerimu nanga konopuna molopalie yuyu telemo. ¹⁸ Na pilio, nanga konopuna sukundu ulu peanga te tembo

ulu pulumu naa pelemo. Aku konopumu nanga we konopu ou perimumundu nikiru. Sike ‘na ulu peangama teamboa!’ konopu lelio nakolo manda naa telio.

¹⁹ Ulu peanga ‘teambo.’ konopu lelio akuma naa telio. Ulu keru ‘naa teambo.’ konopu lelio akuma tepo mindi molio.

²⁰ Ulu keru ‘naa teambo.’ konopu lelio aku ulu kerime telio akumu nanu ‘Teambo.’ nimbu naa telio. Nanga konopuna sukundu ulu pulu keru pelemomone mindi aku uluma telemo.

²¹ Akumunge ‘ungu mane tene na nokolemo’ nimbu kanolio akumu i sipe: ‘Ulu peangama teambo.’ nilio kinie ulu kerimenga aulkemo mindi na moliona wendo olemo. ²² Sike nanga konopuna sukundu Pulu Yemonga ungu manema kanopo peanga kanopo ‘paa teamboa!’ konopu lelio, ²³ nakolo na ‘Te.’ nilimo ungu mane te lupe nanga kangimunge sukundu pali pelemo nimbu kanolio. Akumuni ‘Na ungu mane teambo.’ konopuni nimbu pilio ungu manemo kinie opa telemo. Aku ungu mane lupemo ulu pulu kerimu, akumuni nanga kangine sukundu pali pepalie ka sipe nokolemo. ²⁴ Aku ulumuni na konopu topa bulu balu sipe umbuni silimomo naene na lipe taponjimbena kololi ulu pulumu pelemo kangimu mundupu kelemboye? ²⁵ Yesusi Kirasi olionga Ailimuni nanga nimbe tenjirimunge Pulu Yemone na lipe taponjilimomonga Pulu Yemo yu kinie “Ange.” nikiru.

Akumunge na nanu kinie, nanga konopu leliomo kinie pali Pulu Yemonga ungu manemane nokolemo, akumanga kendemande yemo molio, nakolo we konopu keru oumu ulu pulu kerimunge ungu manemone nokolemo.

8

¹ Akumunge* Kirasi Yesusi kinie pea tapu topo molemolo yamboma yambo tene olionga kote pilipe “Teko kenjilimelemonga pundu toko mindili nangi.” manda naa nimbé. ‘Olionga kote tenjingi ulu te naa pelemo.’** ² Olio Kirasi Yesusi kinie pea tapu topo molemolomonga konde mololi ulu pulumu

pelemo Mini Kake Telimuni olio nokopa, 'Ulu pulu kerimu kinie kololi ulu pulumu kinie olio nokoringilitolone olio naa nokangili. Molko konjengi.' nilimo akumunge 'yambo tene olio kinie aku siku ulu te manda naa tepa nimbé.' ³ Olionga ou we konopu kerime enge naa perimumunge Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimumane* tondolo naa pupelie olio kinie temba terimu mele manda naa terimu nakolo manda naa terimu mele Pulu Yemone manda terimu. Yunge Malo 'mana yambomanga ulu pulu kerimenga kolo wangopa kolonjipili.' nimbe mana lipe mundurumu, aku yemo omba olio mana yambo ulu pulu keru teli yamboma mele au lerimu.** Aku sipe Pulu Yemone 'Yesusi kinie ulu pulu kerimu kamu olionga pundu tonjipe manie pupili.' nirimu. ⁴ 'Olio ungu manemane 'I siku i siku sumbi siku teangi.' nilimo mele olione aku siku kamu teangi.' nimbe Pulu Yemone 'yunge, Malo Yesusi mana manie lipe mundurumu. Olio kinié ou we konopu kerimuni 'Teai.' nilimo mele naa pilipu tepo Mini Kake Telimuni 'Teai.' nilimo mele pilipu telemolo yambomando Pulu Yemone nirimu.

⁵ Ou we konopu kerimuni 'Teai.' nilimo mele pilku teko molemele yamboma aku konopumuni konopu monjilimo mele mindi konopu kimbu siku molemele, nakolo Mini Kake Telimuni 'Teai.' nilimo mele pilku teko molemele yambomane Mini Kake Telimuni konopu monjilimo mele mindi konopu kimbu siku molemele. ⁶ Ou we konopu keru pelemomo konopu kimbu sipe molemo yambomo kolomba, nakolo yambo te Mini Kake Telimuni yunge konopumu nokolemona pilipe molemo yambomo konde molopa konopu pe nipili molomba. ⁷ Yambo te ou we konopu kerimu* konopu kimbu sipe molemo yambomone Pulu Yemonga ungu manema naa pilipe lipe telemomonga yu Pulu Yemo kinie opa toumu molemo. Kanu yambomo Pulu Yemonga ungu manema manda pilipe lipe temba aulkemo paa naa lemola. ⁸ Ou we konopu kerimene ambolemo yamboma Pulu Yemone kanopa peanga

kanolemo ulu telu kepe naa telemele.

⁹ Nakolo 'i bokuna tokoromo kanonge yamboma, ene Pulu Yemonga Minimu paa sike konopuna molomu liemo Minimuni ene ambolemona ou we konopu kerimene ene naa ambolemo. Kirasinge Minimu konopuna naa molemo yamboma yunge yamboma naa molemele. ¹⁰ Sike enenga ulu pulu keru teringime perimumunge enenga kangime kolonge nakolo Kirasi enenga konopuna molomu liemo kinié ene ulu pulu sumbi nilimu pelemomonga enenga minime konde molonge.* ¹¹ Pe Yesusi kolorumu kinie "Yu lomboropa ola molopili." nirimumunge Minimu enenga konopuna molomu liemo yu ungu aku sipe nirimumuni Kirasi Yesusi topa makinjirimu kanu Pulu Yemone pe enenga kangime kololi ulu pulumu pelemo kangime "Konde pangi." nimbéla. Yunge Minimu enenga konopuna molemomonga yuni aku temba.

¹² Akumunge,* angokeme, 'olio Pulu Yemonga Minimunge yamboma molemolo akumunge, olio kinie pundu sike angilimo nakolo olionga ou we konopu kerimenga pundu paa naa angilimo. Olionga ou we konopu kerime ungumu pilipu temolo aulke te naa pelemo. ¹³ Ene ou we konopu keru pelemomonga pilku teko molongi liemo Pulu Yemone 'Ene mini pali kolangi.' nilimo. Nakolo 'Minimuni olio lipe taponjimbe kinie yunge tondolomone olio ou we konopu kerimenga uluma kolopili.' ningu toko konjingi liemo kolkolie ene molko konjiku mindi pungí.

¹⁴ Pulu Yemonga Minimuni memba andolemo kinie yuni nilimo mele pilku molemele yamboma Pulu Yemonga ambolangoma* molemelemonga 'aku siku konde molonge'. ¹⁵ 'Ene 'kelko, 'Pulu Yemo mini wale mundupu molamili.' ningu kelko piliengi!' nimbe ka kongono silimo mini te naa liringi, molo. 'Pulu Yemonga ambolangoma molangi.' nilimo Minimu liringi. Kanu Minimuni olio lipe taponjilimomonga olione Pulu Yemondo "Tara." nimbu walsilimolo. ¹⁶ We oliolio pilipu "Tara." naa nilimolo. Yunge

Minimuni olionga minimendo “Ene Pulu Yemonga ambolangoma molemele kene yundu “Tara.” niei.” nilimo kinie aku sipu nilimolo. ¹⁷ Olio yunge ambolangoma molomulu liemo pe yuni yunge yamboma tepa konjilimo monge melema “Moke tepo siembo.” nimbelle olio simbela, Kirasi kinie pea limulú. Nakolo we naa simbe. Olio ‘Pe yu pea yunge kolea peangana tapu topo molopo konjemili.’ nimbu kinié Kirasi pea tapu topo mindili nombo molomulu liemo ‘Pulu Yemone yunge tepa konjilimo monge melema Kirasi simbe limbe kinie olio pea simbe limulú,’

¹⁸ Na pilio, ‘Pulu Yemonga pa telimu kinie molopo konjimulú ulu peangama mona lenjimbe kanu uluma paa olandopa mele; kinié walemanga olio Kirasinge yamboma mindili nombo molemolo uluma paa maniendopa mele.’ nimbu pilio. ¹⁹ ‘Pulu Yemone ‘Nanga ambolangoma kangie peanga angilipili na kinie kamu tapu topo molamili.’ nimbé ulumu kanamili.’ ningu kanongendo Pulu Yemone terimu melema pali nokoko molemele. ²⁰ Sike Pulu Yemone terimu melema pali molko kenjilimele, nakolo melema eneno ‘Molopo konjemili.’ ningulie molko naa kenjilimele, molo. ‘Ulu pe wendo ombá uluma kanangi nokoko molangi.’ nimbelle Pulu Yemone yuyu ‘melema tepa kenjipili.’ nimbe terimu. ²¹ Pe wendo ombá ulu peangamo kanongendo ‘yuni terimu melema pali,’ nokoko molemele akumu i sipe: Pulu Yemone olio ‘Tepo kenjembo.’ nimbelle ‘Olio kinie melema pali kolko purengi.’ nirimu, aku sipe yu olio kepe melema pali ka mele sirimumunge olio kinie melema pali wendo limbe kinie yunge ambolangoma ulu peangamo liku, molko konjingí mele yuni terimu melema palila kanu ulumu liku molko konjingíla.

²² Olio pilimolo, ‘Amboma ambolango kanoko lingíndu mindili nongo perelemele mele Pulu Yemone terimu melema pali aku siku mele mindili noringi, yandopa kinié kepe mindili nongo pereko molemele. ²³ Melema mindi molola, olio Pulu Yemone Min-

imu ou kumbi lepa sipe pe melema pali simbe lipu nosimulu yamboma pea. I kangie sukundu mindili nombo perepo molopolie ulu pulu kerimene olio kundupe ka mele silimo aku kangimunge olio wendo lipe kangie te lupe, Kirasinge kangimu mele, sipe olio kamu kamu yunge ambolangoma tepa limbemonga* nokopo molemolo.’ nimbu pilimolo.

²⁴ ‘Sike kinié umbu kangine sukundu molopolie molopo kenjilimolo. Pe walse kangie te lupe lipu Pulu Yemonga ambolangoma kamu kamu molamili.’ nirimulunge Pulu Yemone olio lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lirimu.* Nakolo ‘I sipu kanomolo. I sipu molomolo.’ nimbu pilimolo mele ou kanolemelkanje molo ou limelkanje ‘I sipu limulú, molo i sipe wendo ombá.’ nimbu pilipu nokopo molemelka aulke te naa lelka. Yambo naene melte ou lipe nosipelie ‘Limbu.’ nimbe pilipe nokopa molemoye? Aku naa telemolo ²⁵ nakolo kinié ‘aku sipu limulú, aku sipu molomolo.’ nimbu pilipu ‘Aku walemo wendo ombá.’ nimbu taka lepo nokopo molemolo.

²⁶ Akumunge ungu te pea pelemo: Olio konopukundu enge naa pelemo kinie Minimuni olio lipe taponjilimola. Olio Pulu Yemo kinie ungu nimulundu melema kinie, uluma kinie mawa temolo mele naa pilimolola; ‘Yu kinie nambe tepo ungu nimulúnje?’ nimbu, pilipu sundulimolola kanumu. Olio ‘aku sipu,’ pilipu sundupu molemolo kinie Minimuni pilipelie kerena nimulundu mindili sipu kapola naa nilimolo unguma yuni lipe sumbi sipe pilipelie Pulu Yemo kinie olionga nimbe pupe mawa tepa ninjilimo. ²⁷ Yambo konopumanga sukundu kanolemo Pulu Yemo Minimuni nimbé telemo ungumanga pulumu yuni pilimo. Pulu Yemone ‘Uluma wendo opili.’ nimbe pilimo mele Minimuni pilipelie olio lipe taponjipe olionga mawa tepa popo tonjilimomonga Minimuni olionga mawa tenjilimo ungumanga puluma Pulu Yemone pilimola.

²⁸ Olio pilimolo, olio Pulu Yemo konopu monjilimolo yamboma yuni ‘ene kinie

konopu lelio uluma teambo.' nimbe mako topa 'Pea molamili wai.' nimbe limo yamboma Minimuni olio 'Ulu te we wendo opili.' ni naa nilimo; 'Olio lipe taponjipe tepa konjimbe uluma mindi wendo opili.' nilimo, akumu olio pilimolo. ²⁹ Paa koronga ou Pulu Yemone yunge yambo molongema kanopalie 'Nanga malo komolayemo yuyu naa molopili, angenupili kinie pea molangi kene' nimbe 'Nanga yambo molonge.' nimbe kanopa mako torumu yamboma 'Nanga kangomo mele molangi.' nimbe panjirimu. ³⁰ Kanu kinie yuni aku sipe nimbe panjipe mako torumu yamboma 'Nanga yamboma molangi wai.' nirimu; 'Nanga yamboma molangi wai.' nirimu yamboma kanopalie enenga ulu pulu kerime siye kolopa, 'konopu sumbi nimbe pepili molemele.' nimbe kanorumu. 'Konopu sumbi nimbe pepili molemele.' nimbe kanorumu yamboma 'Nanga kolea peangana pea tapu topo molopo mele peanga nosilioma pea noseмили wangi.' nirimu.

³¹ Akumunge Pulu Yemone olio kinie telemo i nikiru mele pilipulie olione nambolka nimulúye? Pulu Yemo aku sipe olionga opa lkeraye molemomonga naene olio kinie opa pulue molopa manda topa manie mundumbeye? Tene manda molo. ³² Yuni yunge malo kepe olio 'naa simbu.' naa nimbe, olionga pali 'Lipe taponjipe kolo wangopa kolonjipili.' nimbe toyo topa sirimu. Pe yunge malo telumu olionga nimbe sirimu liemo aku sipe pe we melema pea pali konopu kimbu naa sipe olio toyo topa naa simbeye? Toyo topa simbela.

³³ Pulu Yemone 'Nanga yamboma molangi' nimbe mako torumu yamboma naene kote tenjimbeye? Pulu Yemone yuyu mindi ene kanopalie enenga ulu pulu kerimu siye kolopa, 'konopu sumbi nimbe peli yamboma molemele.' nimbe kanolemomonga yunge yamboma kote manda tenjimbe yambo te molo.* ³⁴ Pe kinié olio kote tenjipelie 'Nuni teko kenjinu kene pundu toko mongo liení.' naene nimbeye? Te molo. 'Kirasi Yesusini kepe aku naa nimbé.' Yu olionga nimbe kolonjirimu kanumu. Kolopalie

pe yu Pulu Yemone topa makinjirimu yu lomboropa ola molopa, imbi ola molopili Pulu Yemo kinie melema nokombando, Pulu Yemonga ki umbukundu purumu akuna molopa,* yuni Pulu Yemo olionga mawa tenjilimo.

³⁵ Kirasini olio konopu monjilimo aulkemo naene manda pipi simbeye? Umbuni temba meltene manda pipi simbeye? Molo kamele mindili temba meltene manda pipi simbeye? Molo yambomane olio teko kenjingí ulu tene, molo engelene kolomolo kanumuni, molo gele wambale melema molo tomba kanumuni, molo meltene molo ulu tene olio topa konjimbe temba kanumuni, molo opa te wendo ombá kanumuni, kanu ulumanga pali tene Kirasini olio konopu monjilimo aulkemo manda pipi simbeye? ³⁶⁻³⁷ Tene manda pipi naa simbe, paa molo.

Sike Pulu Yemonga bokumuni umbuni aku sipema olio kinie wendo ombá mele nilimo, akumu i sipe:

'Olio nunge yamboma molemolona alieli enene olio toko konjingí telemele. Kongi konopu naa lelko we tolemele aku mele
olio aku siku 'tamili.' ningu molemelela.*'

aku sipe bokumuni sike nilimo nakolo Kirasi yuni olio konopu monjilimona olio 'Enge niengi.' nimbe telemo kanu kinie olio mindili silimo ulu akuma olione topo manie mundulimolo, aku ulumane olio uluri naa telemo naa temba.

³⁸ Na pilio, 'kololi ulu pulumuni, molo mololi ulu pulumuni, molo Pulu Yemonga mulu koleana angellomane, molo Setenenga kurumane, molo kinié pelemo ulumane, molo pe pemba ulumane, molo mele tondolomane, ³⁹ molo muluna paa ola melemane molo mana manie pelemomane, molo mele lupe lupemane pali kepe, Pulu Yemone olio konopu monjilimo aulkemo aku ulumanga pali tene manda pipi naa simbe, paa molo.' nimbu akumu na tondolo mundupu pilio. Pulu Yemone olio konopu monjilimo aulkemo Kirasi Yesusi olionga Ailimuni kamu akisinjirimu.

9

1 Na Kirasinge yambo te moliona ungu sikemo nikiru. Kolo naa tokoro. Konopuni pilipulie, Mini Kake Telimuni nanga konopuna 'Sike niku.' nikimu pilkirula. ²⁻³ Nanga angokeme, anda kolepalimene na pea kalko liringi Isirele yambo* akuma, enene telemelemonga Pulu Yemone ene tepa kenjimbe, kolea kerine molko kenjiku mindi pungine pilipulie niliomone, 'Nanga konopuna paa kondo kolopo alieli kamele umbuni kolopo mindili paa nombo molio.' akumu sike nikiru. Akumunge 'Wendo liembo.' nimbu nane 'Nanga Isirele yamboma lipu taponjembo.' nimbu Pulu Yemone 'Ene molko kenjingi aulkena naa pangi.' nimbe na Pollo 'Kirasi kinie pea molombolo aulke puliona naa pambo.' nimbe pipi sipe, 'Enenga kolo wangopo molopo kenjimbu aulkena pambo, ene nanga kolo wangoko molko konjingi aulkena pangi.' nimbé aulke te lelkanje nane Pulu Yemondo "Aku siku ni." nilke, nakolo aku sipe nimbé aulke te naa lemo.**

4 Ou Pulu Yemone Isirele yamboma mako topa 'nanga ambolangoma molangi.' nimbe tepa lirimu ulumu kinie* Pulu Yemonga pa telimu kinie, ungu anju yando nimbe panjipe mi lerimu unguma kinie,** Mosisini ungu mane sirimu ungu manema kinie,** Pulu Yemo popo toko kapi ningi aulkemo kinie, 'Ene kinie i sipu i sipu tembo.' nimbe panjirimu unguma kinie, ime pali enenga. ⁵ Pulu pulu anda kolepa ye ailime* Isirele yamboma enengala. Pulu Yemone 'Ene molopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu** mana ye molombando anda kolepalimene yandopa kalko liringi yambo tene ye nomi Kirasimu yu merimuna yu enenga talapena suku molorumula.*** Yu melema pali nokopa molemo Pulu Yemo. Yu taki taki kapi nimbu siye naa kolopo imbi ambolopo ola linjemili. Aku sipe tepili.

6 Andu kolepa, Isirelene kalopa lirimu yambo nanga angenupili mare aisili Pulu Yemo bulu silimelemonga sike Isirele

yamboma naa molemelemonga na ene kanopo kondo telemo nakolo, aku sipu nikirumu 'Pulu Yemone Isirele yamboma kinie "Tembo." nimbe panjirimu ungumu kamu manie pumu.' nimbu naa nikiru. Pulu Yemone "Tembo." nimbe panjirimu ungu akumu Isirele yambo sikemanga ungumu, akumunge yunge ungumu sike kamu manie naa pumu.* We pelemo. ⁷ "Eporayamone kalopa lirimu yamboma pali* Pulu Yemonga ambolangoma molemele." manda naa la nimulú. Ou Pulu Yemone Eporayamondo aku sipe nimbelle nimbendo:

"Aisakene kalopa limbe yamboma mindi imbi lelko
'Eporayamone kalopa lirimu yamboma.' ningi."**

nirimu. ⁸ Aku ungumunge pulumu i sipe: "Olio Eporayamone kalopa lirimumunge Pulu Yemonga ambolangoma molemolo." manda naa ningi. Pulu Yemone Eporayamondo 'Yamboma kinie tembo.' nimbe panjirimu ungumu 'Sike.' ningi tondolo munduku pilimele yamboma mindi, Pulu Yemone 'Eporayamonga ambolangoma.' nimbe kanolemo. ⁹ Pulu Yemone "Tembo." nimbe panjirimu ungumu i sipe: "Wale 'wendo ombá.' nikirumu wendo ombá kinie kelepo yando ombó kinie nunge emena, Serane kango te memba." nirimu.*

¹⁰ Akumu mindi molo. Ulu te peala i sipe: 'Eporayamonga malo Aisakenga menu, Repekane merimu kangotolonga lapa telumu mindi, akumu olionga anda kolepa Aisake kanumu. ¹¹⁻¹² Akumu sike nakolo olo pakilieme kangotolo ou naa meringi kinie, ou ulu keru peangama naa pilku teangili kepe Pulu Yemone Repekando nimbendo: "Komomone akilimonga kongono kendemande tenjimbe." nirimu. Pulu Yemone yuyu alieli pilipe 'wendo opili.' nimbe mako tolemo mele pilipulie aku nirimu. Kangotolone ulu teringili mele kanopa naa apurupe, yu yunge konopuni mindi pilipe mako topalie aku sipe nirimu.* ¹³ Aku sipe Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo, akumu i sipe:

'Pulu Yemone nimbendo:'

“Jekopo konopu monjipu
 ‘Nanga yemo molopili.’ nilio,
 nakolo Iso kanopo keru kanopo
 ‘Teluna naa molambili.’ nilio.” nirimu.*
 nimbe bokuna molemo.

¹⁴ Pulu Yemone aku sipe terimu
 ulumunge olione nambolka nimulúye?
 “Pulu Yemone aku sipe terimu mele
 lawa tepa, tepa kenjirimu.” nimulúye?
 Akumu paa manda molo. Yuni tepa naa
 kenjirimu. ¹⁵ Aku ulumunge Pulu Yemone
 Mosisindu nimbendo:

“Nane nanu yambo te
 ‘tepa kenjimbe kinie kanopolie,
 ‘Kondo kolopo ‘Mindili naa nopili.’
 nimbú.’

konopu lembo yambomo
 kondo kolopo ‘Mindili naa nopili.’ nimbú.
 Nane nanu yambo te
 ‘umbuni pemba kinie kanopolie,
 ‘Kondo kolopo lipu taponjimbu.’
 konopu lembo yambomo
 kondo kolopo lipu taponjimbu.”*

nirimu. ¹⁶ Akumunge yambo tene ‘Pulu
 Yemone na ‘yunge yambomo’ nimbe
 mako topili.’ konopu lemomonga Pulu
 Yemone ‘yunge’ nimbe mako naa tolemo.
 Molo yambo tene ‘Na mako topili.’ nim-
 belie mindili sipe ulu telemo akuma
 kanopa mako naa la tolemo. Pulu Yemone
 yuyu, yunge kondo kolemo akumuni
 mindi aku telemo.

¹⁷ Aku ulumunge* Pulu Yemone ‘Mo-
 sisinge kerena, Isipi ye nomi kingimundu
 nirimu ungumu Pulu Yemonga bokuna
 molemo akumu i sipe:

“ ‘Nu kinie tembo mele yamboma kanoko
 nanga tondolomo kanangi.
 Nanga imbimu ola molopili temanemo
 ma koleamanga pali toko molangi.’
 nimbu

‘Nu Isipi yambomanga
 ye nomi kingimu molani.’ nirindu.”**

nirimu. ¹⁸ Akumunge ‘kinié olio pil-
 imolo,’ ‘Pulu Yemone ‘Yambo te kondo
 kolombo.’ konopu lemo yambomo sike
 kondo kolemo. ‘ ‘Nanga ungumu naa
 pilipe kara pupe molopili.’ nimbú.’
 konopu lemo yambomo sike aku sipe
 molemo.’ ‘nimbu pilimolo.’

¹⁹ Akumunge kinié ene yambomanga
 tene na walsipe pilipelie nimbendo:

“ ‘Pulu Yemone aku telemo, liemo olio
 ulu kerime telemolo mele kanopalie olio
 nambemuna ‘Teko kenjilimele.’ nil-
 imoye? Pulu Yemone konopuni pilipe
 ‘Tembo.’ konopu lemo mele naene
 manda ‘Molo.’ nimbéye?” nilke. ²⁰ ‘Aku
 nilkela, nakolo mana yambo naene Pulu
 Yemone ulu telemomanga “Teko kenjik-
 inu.” nimbe iri tombaye? Yambo tene
 melte tepa mimi temba kinie kanu mele-
 mone yambomondo “Na nambemuna
 aku siku teko mimi tekenoye?” nimbé
 kinie papuye?*” ²¹ Mane mingi tepa mimi
 telemo ye tene mingi talo tepa mimi
 tepalie ulu aili te wendo ombá kinie
 kongono simbendo mingi peanga te tepa
 mimi tepa, we walemanga kongono mingi
 te tepa, aku telemomo papu naa tele-
 moye? ‘Akumu yunge konopuni pilipe
 telemo.’

²² Aku liemo Pulu Yemone aku sipe
 manda naa tembaye? Pulu Yemone
 ‘Nanga mumindili kolio mele mona
 wendo opili. Nanga tondolomo kanangi.’
 nimbe, mele ‘Tepo kenjimbu.’ konopu
 lemo melema tepa kenjimbe walemo
 wendo ombá kinie tembando wale aisili
 we lepili siye kolemo akumu kapola
 moloye? ²³ ‘Aku temba nikirumu, ‘Yunge
 pa telimu kinie tondolomotolo kanoko,
 yunge molopa konjili ulumu kanangi.’
 nimbe melema pe lepa konjipe yunge pa
 teline lembama koronga ou tepa mimi
 tepa nosinjirimu aku melema yu kondo
 kolomba melema temba kinie kapola
 moloye? ²⁴ ‘Melema kondo kolombando
 temba melema.’ nikiru akuma olio mana
 yambo Pulu Yemone mako torumu yam-
 boma. Olio Juda yambomanga mare
 manjipe molo. We yambo lupemanga
 mare pea.* ²⁵ Akumundu Pulu Yemone ou
 nirimu Osiane bokuna torumu molemo
 mele i sipe:

“Nanga yambo naa moloringime
 ‘Ene nanga yamboma.’ nimbú.

Yambo na konopu naa monjirinduma
 ‘Na konopu monjilio yamboma.’
 nimbú.”*

nirimu.

²⁶ “Kolea tenga ‘Ene nanga yamboma
 molo.’
 nirindu aku koleana

'Konde molopa mindi puli ulu pulumu pelemo Pulu Yemonga ambolangoma.'* nimbú." nirimula. ²⁷ Aisayane Isirele yamboma moloringi mele pilipelie nimbendo: 'Isirele yamboma ,sike aisili molemele nakolo, nomú kusa kélona okiya mele kapola molemelkanje ,kepe wema pali kolonge kinie, Pulu Yemone paa layetolo mindi lipe taponjimbe kinie enenga koleana altoko puku ,kapola, molonge.*

²⁸ Yawene mana yambomanga kote popenge tepa pilipelie enenga ulu telemelemanga sumbi sipe kamu pundu topa mindili simbe ,akumunge, aku sipe Isirele yamboma layetolo mindi lipe taponjimbe.* nirimu. ²⁹ Ou Aisayane nirimu mele aku sipe wendo orumu kanumu: 'Pulu Ye, Paa Engema Pali Pelemo Ailimuni olio pali topa konjipe olionga yambo mare 'we konde molko yandopa yamboma kalko liengi.' naa nilkenje kolea aili Sodomu kinie Gomoratolonga yamboma torumu pali koloringi te konde naa moloringi mele* olio aku sipu te konde paa naa molemelka.'** nirimu.

³⁰ Aku liemo kinié olione nambolka nimulúye? 'I sipu nimulú:, Isirele yambo naa molemele yambo lupemane 'yambo sumbi nilime molamili.' ningu mindili siku uluma naa teko moloringi aku yamboma Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime' nimbe kanorumu. Pulu Yemonga ungumu 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringimunge mindi Pulu Yemone 'ene yambo sumbi nilime.' nimbe kanorumu.* ³¹ Nakolo ,Pulu Yemone 'nanga' nimbe mako torumu, Isirele yambomane 'Olio Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime' nimbe kanomba ungu mane te kanopo teamili.' ningu molkolie ,te naa lerimuna, koroko keleringi. ³² Nambemuna yambo sumbi

nilime naa moloringiye? Ene Pulu Yemonga unguma 'Sike.' ningu tondolo munduku naa piliringi akumunge ene yambo sumbi nilime naa moloringi. Ene eneno 'Mindili sipu ulu peangama temolo kinie olio 'yambo sumbi nilime' nimbe kanomba.' konopu leringimunge ,Pulu Yemone 'ene yambo sumbi nilime' nimbe naa kanorumu., 'Yambo tele male tonjilimo kou' akumuni ene topa manie mundurumu.* ³³ ,Aku koumundo, Pulu Yemonga bokuna ,Aisayane torumu, ungu te molemo, akumu i sipe: 'Pilieyo! Yamboma tele male tonjilimo kou te, yamboma topa manie mundumbe kou te, nane Mulu Sayono* ola lepili nosirindu. Kanu koumu molemo yemo 'Yu sike ,Pulu Yemone 'Olio nokopili.' nimbe lipe mundurumu ye nomi Kirasimu.,' ningu** tondolo munduku pilingi yambomane ,yuni sike lipe taponjimbemonga, pe 'Yu kolo tokomo.' ningu konopu keru panjingi aulke te naa lemba.'*** nimbe bokuna molemo.

10

¹ Angokeme, 'Nanga pulu lemo Isirele yamboma mindili nolemelka aulkena wendo ongo, yu kinie pea molko konjingi aulkena pangi.' konopu lepo ,na Pollone, Pulu Yemo alieli mawa tepo molio.* ² Enene Pulu Yemone "Teai." nilimo uluma 'Tondolo mundupu teamili.' ningu telemele mele na kanopo manda nimbu simbu nakolo Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma naa pilku konjilimele akumunge aku sipu mawa tepo molio. ³ Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime.' nimbe kanolemo mele naa pilku, ene eneno pilku 'I sipu temolo kinie yambo sumbi nilime molomolo.' ningu pilku teringi. Akumunge 'Pulu Yemone ene 'yambo sumbi nilime' nimbe kanolemo ulumu teamili.' naa niringi. ⁴ Kirasini 'Yamboma ,'Na sike lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo limo.' ningu, tondolo munduku pilimele yamboma pali Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime' nimbe kanopili.'

nimbe ɽMosisini Pulu Yemonga, ungu manema ɽsirimuma, nga tondolomo Kirasini 'manie pupili.' nirimu kanumu.*

⁵ Mosisini sirimu ungu manema pilku liku tengge yamboma Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime' nimbe kanomba mele Mosisini boku topalie nimbendo:

"Ungu manema ɽpali, pilku konjikulie sumbi siku tengge yamboma aku tengemonga molko konjiku mindi pungí."

nirimu.* ⁶ Nakolo 'ɽYesusi Kirasi, sike ɽnanga nimbe tenjirimu,.' ningu tondolo munduku pilimelemonga Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime.' nimbe kanombamonga ungu te i sipe molemo:

"Ene eneno konopuni pilkulie, 'Naene (Kisasi mana manie lipu membo wambo.'

nimbe) mulu koleana ola pumbeye?' ni naa niengi."*

ungu te aku sipe molemo. ⁷ Molo i siku ningí:

" 'Naene (Kisasi kelepa kololi koleana wendo lipe memba ombando) yambo kololime pulimele koleana manie pumbeye?' ni naa niengi."* nimbe molemo.

⁸ ɽAku sipe ungumu manda molo. Pulu Yemone yambo sumbi nilime nimbe kanolemomonga, ungumu nambolka nimbe molemoye? I sipe nilimo:

"Ungumu ene kinie nondopa molemo. Enenga kerena molopa konopuna pelemo."*

nilimo. Aku ungu nirimumu 'ɽKisasi, sike ɽolionga lipe taponjilimu,.' nimbu tondolo mundupu pilimolo ungumu olione andopo nimbu silimolo ungu kanumu. Akumu i sipe: ⁹ Enene sumbi siku "Yesusi yu nanga Ailimu." ningu siku,

enenga konopuna 'Yu kolorumu kinie Pulu Yemone yu ono koleana topa makinjirimu.' ningu tondolo munduku pilimele kinie Pulu Yemone lipe taponjipe ene mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjimbe.* ¹⁰ Konopuni ɽ'Yesusi sike nanga nimbe kolonjirimu kinie Pulu Yemone sike yu topa makinjirimu. Yu nanga Ailimu.' ningu, tondolo munduku

pilimele yamboma aku siku pilimelemonga Pulu Yemone ene kanopalie, enenga ulu pulu kerime siye kolopa ene 'yambo sumbi nilime.' nimbe we kanomba. Konopuni ningu pilimele mele 'Yamboma piliengi!' ningu keremone ningu silimelemonga Pulu Yemone ene lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie molko konjingí aulkena lipe monjilimo. ¹¹ Akumu Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo mele i sipe:

' 'Yu sike ɽlipe taponjimbe,.' ningu tondolo munduku pilimele yambomane ɽyuni sike lipe taponjimbemonga, pe 'Yu kolo tokomo.' ningu konopu keru panjingí aulke te naa lemba."*

nilimo. ¹² Bokuna 'tondolo munduku pilimele yamboma' nilimo akumu Juda yambomando mindi naa nilimo. Juda yamboma naa molemele yambomando* kepe pali nilimo. Ye aili telumu olionga pali ye Ailimu akumunge olio pali telu sipe nokolemo. Ailimu yu walsiku 'Na liku taponji.' ningu mawa telemele yamboma pali aili tepa, tepa konjilimo.

¹³ "Ailimu imbi lelko walsiku ɽ'Liku taponji.' ningu, mawa telemele* yamboma pali yu sike lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjimbe."** akumunge olio pali telu sipe nokolemo.

¹⁴ Aku liemo 'Yu sike. ɽYuni sike lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo limbe,.' ningu tondolo munduku naa pilkulie "Liku taponji." ningu nambe teko yu walsingíye? Yuni enenga nimbe tenjirimu, yu molemo mele temanemo naa pilkulie 'Yuni lipe taponjimbe.' ningu nambe teko tondolo munduku pilingíye? Yambo tene yuni enenga nimbe tenjirimu, yu molemo mele nimbe naa simbe kinie ene nambe teko pilingíye? ¹⁵ "Ungumu ningu sipai!" nimbe lipe naa mundumbe kinie ene nambe teko ungumu puku ningu singíye? Aku sipe Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo, akumu i sipe: "Yamboma ungu peangamo ningu singíndu

kimbu kongono teko olemele akuma
yambo paa peangama.”*
nilimo.

¹⁶ Nakolo Isirele yambo mare temane
peangamo pilku naa liringi. Akumunge
Aisayane nimbendo:

“Ailimu, nunge ungu andopo nimbu
simulumu
namelene ‘Sike.’ ningu
tondolo munduku piliringiye?”*

nirimu. ¹⁷ Akumunge Pulu Yemonga ungu
ningu silimele pilimele aku ulumuni yam-
bomane ‘Kirasi, sike. ‘Yuni sike na lipe
taponjipe mindili nolka aulkena wendo
limbe.’ ningu tondolo munduku pilimele
aulkemo akisinjilimo. Ungu ningu sil-
imele pilimele akumu Kirasinge ungu.

¹⁸ Nakolo nane walsipulie: ‘Isirele yam-
boma ene ‘i ungu, naa piliringiye?’
nimbu walsikiru. Molo, ‘aku naa nikiru.’
Ene paa sike piliringi. ‘Akumu Pulu
Yemonga bokuna ungu te molemo:’

“Kerena niringi unguma yambo
moloringi
ma koleamanga pali wendo omba pu-
rumu.

Enenga unguma koleamanga pali
piliringi.”*

‘ungu te aku sipe molemo.’ ¹⁹ Altopo
ungu te walsipulie: ‘Isirele yamboma
i ungu munge pulumu naa piliringiye?’
nimbu walsikiru. Molo. Paa sike
piliringi. Mosisini ‘Isirele yambomando
Pulu Yemonga, ungu te nirimumu ou
niembo:

‘Pulu Yemone nimbendo:’
“‘Na Pulu Yemone ‘ene Isirele yamboma
mindilipi
tepa konjimbe.’ konopu lemele mele
pilipulie

enene, ‘Yambo talape imbi naa
mololime.’

ningu kanolemele yamboma

‘tepo konjimbu kinie,
molko konjingimunge kanokolie
ene Isirele yambomane

kanu yamboma kinie konopu keru panjiku
‘Olio aku sipe tepa konjipili kene
yunge ungu pilipu

yu bulu naa siemili.’ niengi.’ nimbú.

‘Nane ‘ene Isirele yamboma
lipu taponjembo.’ nimbu molio mele

enene, ‘Yambo talape konopu naa peli
molko kenjilimele yamboma.’

‘ningu kanolemele, yamboma
lipu taponjimbu kinie

molko konjingimunge kanokolie

nane ‘ene Isirele yambomane akuma
kanoko

mumindili kolko,

‘Olio aku sipe tenjipili

yu molemona pamili,’ niengi.’ nimbú.”*

nirimu. ²⁰ ‘Sike Isirele yambomane ‘Olio
manjipu Pulu Yemonga yamboma mole-
molo.’ ningu piliringi nakolo, Aisayane
kepe aku sipe ‘Isirele yamboma, pipili
naa kolopalie ‘Pulu Yemonga, ungu te
‘Isirele yambo talape ulsukundu yambo-
mando, sumbi sipe nimbendo:

“Na ‘koropo kanamili.’ naa niringi yam-
bomane

na kanoko lenjiringi.

Na ungu te walsiku naa piliringi yam-
boma

‘Na kanangi.’ nimbu ene moloringine
ombo mona molorundu.”*

nirimu. ²¹ Isirele yambomando Aisayane
‘Pulu Yemonga, ungu te pea nimbendo:

“Nanga ungu naa pilku liku

kara pulimele yambomando

nane alieli “Wangi.” nimbu

koronga ou kepe kinié yandopa kepe

kangulupu limbu tepo angilio.”*

nirimu.

11

¹ Akumunge nane ‘ene, walsikiru: Pulu
Yemone yunge Isirele yamboma bulu
sipe mundupe kelerimuye? Paa molo!
Na ‘Pollo, Isirele ye tela, Eporayamone
kalopa lirimu ye te, na Benjaminine
yambo talapemonga ye te.* ‘Na bulu sipe
mundupe naa kelerimu kanumu.’ ² Pulu
Yemone yunge yambo pe molongé mele
ou pilirimu* kanu yamboma mundupe
naa kelerimu. ‘Pulu Yemone ungu umbu
tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sir-
imu ye, Illainjane terimu mele temane
Pulu Yemonga bokuna molemomo ene
naa pilimeleye? Illainjane Isirele yambo-
mane teko kenjiringi mele Pulu Yemondo
tondolo mundupe nimbe sipelie nim-
bendo:

³ “Ailimu, nunge ungu umbu tonjilinoma

pilku andoko ningu silimele yema* toko
konjiku,

nu popo toko kalemele poloma
toko bulsuku teko kenjiringi.

Kinié na telumu mindi ɿnunge ye, mo-
liomo

toko konjingí tekemelela.”

nirimu kanumu. ⁴ Nakolo Pulu Yemone
yundu pundu topa nambolka nirimuye?
Yuni nimbendo:

“Yambo sepene tausini molemele akuma
nane nokoliomonga enene ‘olio nokolemo
pulu yemo’ ningu kolo toli Belenga*
kumbikerena tamalu peko popo naa
tolemele.”

nirimu.** ⁵ Aku sipela kinié kepe Pulu
Yemone ɿsirele, yambo mare layetolo we
kondo kolopa ‘nanga yamboma molangi.’
nimbe mako torumuna molemele.* ⁶ Pe
yuni yuyu ene we kondo kolopalie ‘Yunge
yamboma molangi.’ nimu liemo enenga
kongono telemelkamonga uluri naa
telka.* Ene kongono tengemonga yuni
kanopalie ‘Nanga yamboma molangi.’
nimu liemo yuni yamboma we kondo
kolopalie, ‘Nanga yamboma molangi.’
nilimo aku we kondo kololi ulumu sike
we kondo kololi ulumu molo.

⁷ Aku liemo kinié olione nambolka
nimulúye? Isirele yambomane ɿPulu
Yemo kinie kapola kapola molko yuni ene
‘yambo sumbi nilime’ nimbe kanomba
ulumu,* ‘Paa liemiliya!’ ningu kongono
mindili siku teringi nakolo naa liringi
akumu ɿPulu Yemone yuyu konopuni
pilipe, mako torumu yamboma liringi.
We ɿsirele, yamboma konopu pipi sir-
imumunge Pulu Yemonga ungumu pil-
ingí aulke te naa lerimu.** ⁸ Akumunge
ungu te ɿPulu Yemonga, bokuna toringi
molemo, akumu i sipe:

“Pulu Yemone ene
‘konopu naa peli yamboma mele molko,
mongone melema naa kanoko,
komuni unguma naa piliengi!’ nirimu
akumu

pe kinié kepe yandopa yandopa
aku siku molemele.”*

nimbe molemo. ⁹ ɿKanu yamboma De-
pisini ‘Yunge opa touma molangi.’ nirimu
mele molonge. ɿDepisini ɿyunge opa

touma molonge mele, ungu te i sipe
nimbendo:

“Enenga langi nongo molonge koleamo
kera mamuli anjili koleamo mele lepa,
yambo tepa a tonjilimo melte mele lepa,
enene teko kenjilimelemonga
pundu topa umbuni simbe mele te lepili.
¹⁰ Enenga mongomane ‘melema naa
kanangi.’

nimbe pipi sipe, sumbulu topa,
alieli ene umbuni aili teko mengemonga
enenga buluma langopa olkondo
sukundu opili
molko mindi pangi.”*

nirimu.

¹¹ Akumunge na ungu te pea wal-
sikirula:* ɿsirele yamboma, molko ken-
jiringi kinie kamu molko kenjiringiye?
Paa molo! Isirele yamboma Pulu Yemo
kinie teko kenjiku bulu siringimunge Pulu
Yemone yambo lupemando lipe taponjipe
‘Mindili nolemelka aulkena wendo ongo,
na kinie pea molko konjingí aulkena
pangi.’ nimbe lipe monjirimu. ‘Na yambo
lupema lipu taponjimbu kinie Isirele
yamboma kanokolie konopu keru panjiku
‘olio yu kinie kapola kapola molemelka-
nje papu.’ niengi.’ nimbe aku terimu.**

¹² Nakolo Isirele yambomane Pulu Yemo
kinie teko kenjiku bulu siringimunge
Pulu Yemone ma koleana pali yamboma
paa tepa konjirimu, Isirele yambomane
Pulu Yemonga ulu peangama munduku
kelingimunge yambo lupema kinie ulu
peangama terimu. Aku liemo Isirele
yamboma Pulu Yemo molemona kelko
ongo yunge talapena sukundu molonge
kinie yamboma kinie pali ulu peanga
aisili olandopa olandopa temba.

¹³⁻¹⁴ Ene Isirele yamboma naa molko
yambo lupe molemelema, nane kinié
enendo nikiru. Na yambo lupemanga
nimbe Kirasini lipe mundurumu yemo*
moliomonga yambo lupema ɿungu
peangamo, nimbu silipu andolio mele
‘Nanga Isirele yambomane kanokolie
“Ene malo.” ningu kumu panjikulie
mindili nolemelka aulkena wendo ongo
Pulu Yemo kinie pea molko konjingí
aulkena pangi.’ nimbu Yesusini na

'yambo lupemanga' nimbe lipe mundunjirimu yemo molio mele yamboma pali nimbu silipu andolio. ¹⁵ Pulu Yemone Isirele yambomando "Naa ongo anju pai." nirimuna mana yamboma pali yu molemona sukundu puku molko konjiku mindi pungí aulkemo wendo orumu. Aku sipe Isirele yamboma molko konjingí aulkemo manie purumumunge yambo lupema molko konjingí aulkemo wendo orumuna nanga Isirele yamboma ene Pulu Yemone altopa sukundu limu liemo kololi ulu pulumu manie pupelie molopa mindi puli ulu pulumu paa kamu kamu wendo ombá. ¹⁶ Pillawa kalongendo pillawa topele tolemelemonga mare ou wendo liku Pulu Yemo popo toko silimele akumu* Pulu Yemonga pillawa kake telimu lemo liemo pillawa we lemoma pali kepe Pulu Yemonga pillawa kake telime lemola. Unju tenga pulkenoma Pulu Yemonga kake telime liemo unjumu pali Pulu Yemonga unju kake telimula.**

¹⁷⁻¹⁸ Unju ollipi peanga poniena angilimomonga kola mare* Pulu Yemone langopa ele tepalie, ene yambo lupema lamana unju ollipi kerí angilimomonga kolama mele moloringimunge kola mare langopa unju ollipi peangamonga lipe waka maka suku panjirimumunge enene 'Unju peangamonga kola maniendopa, olio olandopa molemolo.' ningu konopuni naa piliengi! Kola peangama kinie unju peangamonga langi norumu langime ene kinie pea nolemelemonga enene 'Unju peangamonga kola maniendopa, olio olandopa molemolo' ningu konopumuni naa piliengi! Aku siku konopu leringi liemo i siku piliengi: 'Ene unju kolamane unjumunge pulkenoma Langi naa silimele. Unjumunge pulkenomane Ene kolama langi silimo.' konopu leayo.** ¹⁹ Nakolo pe ene Isirele yambo naa molemelemané, ningindu: "Pulu Yemone 'Olio kola kerime lipu unju peangana panjembo.' nimbe unju peangamonga kola mare langopa ele terimu." ningí. ²⁰ Aku sikela. Nakolo unju peangamonga kola langopa ele terimu akumane Pulu Yemone 'Ene nokopili.' nimbe lipe mundurumu ye

nomi Kirasimu 'Yu sike orumu.' ningu, tondolo munduku naa piliringimunge Pulu Yemo yuni ene langopa ele terimu; ene unju kerimunge kolama enene 'Yu sike orumu.' ningu, tondolo munduku pilimelemonga* aku siku angilku konjilimele. Aku sike nakolo 'Olio peanga.' ningu enenga imbi ambolko ola naa liku kara puku naa molangi. Pipili kolko pilku konginjiku molayo. ²¹ Pulu Yemone unju peangamonga kolama kondo naa kolopa, we angilipili siye naa kolopa, langopa ele terimumunge ene kepe aku sipe we angilipili siye naa kolomba kene kara puku naa molayo.

²² Imu konopuni pilku molayo: Pulu Yemone yamboma kinie ulu peangama tepa mindili silimo uluma tepa peatolo telemo. Yu munduku keleringi yamboma mindili sirimu, nakolo enene yu kanopa peanga kanopalie ene tepa konjimbe uluma teko molongi liemo yuni ene kinie ulu peangama terimu mele sike aku sipe temba. Aku naa tengi liemo ene langopa ele tembala.* ²³ Pe unju kola ou langopa ele terimuma konopu alowa teko altoko 'Ye nomi Kirasimu yu sike orumu.' ningu, tondolo munduku pilíngi liemo unju langorumuna kelepa topa monjimbe. Pulu Yemone kanu kolama aku sipe manda temba. ²⁴ Ene pilimele, ene lamana unju ollipi kerimunge kolama Pulu Yemone langopa unju ollipi peanga poniena umbu topa nokorumu, kanumu enenga unjumu molo, akumunge ene panjirimu. 'Aku sipe mele kapola naa temba.' ningu naa telemele kanumu. Aku terimu kinie kapola orumu liemo unju peangamo yunge kolama kelepa lipe topa monjimbe kinie paa kapola naa angilimbeye?

²⁵ Angokeme, Pulu Yemonga ungu pulu te ou lopi tepa perimumu ene naa pilíngi kinie kapola naa temba. 'Enene 'Olio pilipe konginjili yamboma molopo unguma pali pilimolo.' ningu naa piliengi!' nimbu kanu ungu pulu lopi tepa perimumu piliengi nimbu siembo. Akumu i sipe: Isirele yambomane pali Pulu Yemonga ungunu 'Sike.' ningu

pilku lingí aulkemo kamu kamu pipi naa silimo. Pulu Yemone yambo lupe mako torumu yamboma pali yunge talapena sukundu sukundu olemele kinie mindi Isirele yambomanga konopuma isili ou pipi silimo.* ²⁶ Yambo lupema Pulu Yemonga talapena sukundu ongo pora singí kinie Pulu Yemone yunge Isirele yamboma pali lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjimbe.* „Pulu Yemonga, bokuna ungu te aku sipe nimbe molemo, akumu i sipe:

‘Pulu Ye Yawene nimbendo;’

“‘Isirele yamboma kamu molko naa kenjengi!’ nimbe

lipe taponjimbe yemo Jerusalleme**
molopalie ombá.

Kanu yemone

Jekopone kalopa lirimu yambo talapemo Pulu Yemonga ungumu naa pilku bulu siku molemele mele ‘munduku kelko konopu alowa teangi.’ nimbe lipe taponjimbe.

²⁷ Nane ‘enenga ulu pulu kerime manie pupili.’

nimbú walemonga

aku sipu aku ungumu nimbu panjipu mi lembo.” „nirimu.”*

nimbe molemo.

²⁸⁻²⁹ Pulu Yemone yambo tendo “Yu nanga yambomo molopili.” nimbe mako topalie kelepa konopu alowa naa telemo. “Yu tepo konjimbu.” nimbe panjilimo unguma konopu alowa naa tepa siye naa kolemo akumunge Isirele yambomane „Yesusinge, temane peangamo naa pilku liku bulu siringimunge Pulu Yemo Isirele yamboma kinie opa pulue molemele akumunge ene yambo lupema lipe taponjipe Pulu Yemonga yamboma molonge aulkemo akisinjirimu. Nakolo Pulu Yemone Isirele yambomanga pulu pulu anda kolepalime konopu monjipe ‘Enene kalko lingí yamboma ‘nanga yamboma molangi.’ nimbú.’ nimbe mako torumu mele pilipolie kinié Isirele yamboma konopu monjipe molemo. ³⁰ Ene yambo lupemane ou Pulu Yemone “Teai.” nirimu mele pilku liku naa teko su siringi nakolo Isirele yambomane Pulu Yemone

“Teai.” nirimu mele su siringimunge Pulu Yemone ene yambo lupema we kondo kolemo. ³¹ Aku sipela Pulu Yemo ene yambo lupema we kondo kolemomonga Isirele yambomane Pulu Yemonga ungu naa pilku liku su silimele. Nakolo we molo. Pulu Yemo yuni Isirele yamboma we kondo kolombala. Ene yambo lupema Pulu Yemone we kondo kolemo mele aku sipe yuni Isirele yamboma kepe we kondo kolombando Isirele yamboma ene yunge ungumu liku su silimelela. ³² Yamboma pali Pulu Yemone ‘We kondo kolambo.’ nimbelle ‘Ene pali ou ungu ta niengi.’ nirimu.

³³ Olionga Pulu Yemo paa molopa konjilimo.

Yu molemo mele olione pilipu sundulimolo.

Mulúmu* paa olandopa lemo olione yu kapola naa manda manjimulú mele aku sipela

Pulu Yemo yunge ulu peanga telemoma kinie

yunge konopumu kinie

yunge pilipe konginjilimu kinie

paa aisili pelemo,

olione manda pilipu naa limulú.**

Yu konopumuni pilipe nilimomanga puluma

olionga yambo tene paa manda naa pilipu nilimolo;

yu aulke pulimoma

paa manda naa kanopo lenjilimolo.***

³⁴ “Naene Ailimu konopu lemo mele pilimoye?

Molo naene unguma kinie, uluma kinie, Ailimu lipe ora simbeye?”*

³⁵ “Molo naene ‘Yuni na mele pundu topili kene

nane yu kinie elou teambili.’ nimbe

yu melte we sirimuye? „Yambo te molo.”*

³⁶ Yu melema pali terimu Pulu Yemo;

yu melema pali enge sipe nokopa molemo;

melema pali yunge mindi.

Kinié kepe pe alieli kepe olione

‘Yu paa olandopa yemo. Yunge imbi melemanga pali paa olandopa molemo.’

nimbu

yu kapi nimbu

imbi ambolopo ola linjilipu mindi pamili.
Sike aku sipe tepili.

12

¹ Akumunge* angokeme, nane enendo tondolo mundupu nikiru: “Pulu Yemone olio kondo kolopa ‘Naa tambo.’ nilimo kene yambomane kongi kinie kera kinie paa kake telime Pulu Yemo popo toko kalko siringi yuni kanopa peanga kanopa lirimu mele, enene ‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningu ene eneno konde molangi kangi pali ulu pulu keru te naa pepa kake tepili yu siengi.” nimbu mawa tekero. ‘Pulu Yemo kapi nimbu yunge imbi ambolopo ola linjemili.’ ningu aku teangi.** ² Aku tekolie enenga kangimene altoko we mana yambomanga konopu lelko uluma telemele mele manda lelko naa teayo. ‘Pulu Yemone olio konopu kondema sipili.’ ningu alowa teko konopu lupe lelko ulu lupe teko molayo. Aku siku tengi liemo enene Pulu Yemone ‘Ulu teangi.’ konopu lemo uluma manda pilingi. Ulu peangama kinie ulu yu kanopa konopu silimoma kinie ulu sumbi nilime kinie manda pilingi.*

³ Pulu Yemone na we kondo kolopalie nando “Andoko yamboma nanga ungumu ningu si.” nirimuna nane enendo nimbundu: “Ene yu mele mele molemele mele konopu siku imbi manie mele molopili molkolie ‘Olio imbi ola mele molopili molemolo.’ konopu naa leai.” nikiru.* Pulu Yemone ene kongono lupe lupemanga pilipe konginjili lupe lupe sirimu akumane konopu lelko konjiku ene yu mele mele telemele tenge mele apureyo. ⁴ Olionga kangine kimbu ki mele angilimomane pali kongono lupe lupe telemele. Kini kongono lupe tepa, mongone lupe tepa, komuni lupe tepa, kangimunge melemane aku siku kongono lupe lupe telemele mele ⁵ aku sipu olio yambo aisili molemolo nakolo olio Kirasinge yamboma molemolomanga olio kangi telumu mele molopo kangi telumunge kimbu ki melema mele molemolo.*

⁶ Pulu Yemone yuyu ‘Olio yu mele mele kongono lupe lupe teamili.’ nimbe, pilipe

konginjilime lupe lupe moke tepa silimo kanu kongonoma teamili. Ungu nimbe silimunge pilipe konginjilimu simu liemo Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilimolo mele yamboma unguma nimbu siemili. Kanu yambomanga te Pulu Yemo, ‘Sike lipe taponjilimo.’ nimbe, aili tepa tondolo mundupe pilimo yambomone ungu aisili tondolo mundupe nimbe sipili. Molo te Pulu Yemo kanga tepa mele mindi pilimomone kanga tepa nimbe sipili. ⁷ Yambo lipe taponjili pilipe konginjilimu silimo liemo yamboma lipe taponjipili. Ungu mane sili pilipe konginjilimu silimo liemo akumu limo yambomone ungu mane sipili. ⁸ ‘Umbunimene yamboma topa manie naa mundupili. Konopu tondolo pupili molangi.’ nilimo pilipe konginjilimu pelemo yambomone aku sipe nipili. Yambo lupema lipe taponjimbendo kou mone silimo yambomone konopu talo tepa naa lepa toyo topa kou mone sipili. Yambo lupemanga kongono nokolemo yambomone nokopa konjipili. Yambo mindili nolemelema kondo kolopa lipe taponjilimo yambomone konopu sipe lipe taponjipili.*

⁹ Yambo lupema, paa sike konopu monjiku konjeyo. Ulu pulu kerime kanoko keru kanoko munduku kelko, ulu pulu peangama mindi konopu monjiku tondolo munduku teko molangi.*

¹⁰ Enenga angenali konopu monjilimele mele Kirasinge yamboma anju yando konopu monjeyo.* Enenga yambo mare molko konjingi ene molko kenjingi kinie konopu aisili naa lelko konopu peanga pepili yambo lupema kapi ningu molayo. ¹¹ Ulu peangama tengendo siye naa kolko enge ningu teko, ‘Yambomane olio Pulu Yemonga Minimu pea molemolo kanangi.’ ningu ‘Yu olio ambolopa molopili.’ ningu molayo. Ailimunge kongono tondolo munduku tenjeyo. ¹² ‘Pe molopo konjimulu.’ ningu pilku konopu sieyo. Mindili singi kinie mumindili naa kolko taka lelko molayo. Alieli Pulu Yemo kinie ungu ningu molayo. ¹³ Pulu Yemonga yambo mare mele molo tolemoma liku taponjiku mele mare siengi.

Yambo kolea suluna yambo mare ponenge lelko onge kinie liku taponjiku pea peangi.

¹⁴ Yambo marene ene teko kenjingime 'Pulu Yemone ene tepa konjipe lipe taponjipili.' ningu yu mawa teangi. Sike Pulu Yemo mawa tenjikulie 'Kanu yamboma tepa konjipe lipe taponjipili' niengi. 'Ene ,pundu topa, tepa kenjipili.' ningu mawa naa teangi. ¹⁵ Yambo konopu singime kinie ene konopu siku molangi. Yambo kola tengema kinie kola teko molangi.* ¹⁶ Yamboma kinie konopu teluna pupili uluma telu siku teko molangi. Ene kakara naa ningu 'Yambo ailime molemolo, we yamboma kinie naa andopo molomolo.' naa ningu, yambo imbi naa mololime kinie konopu siku teluna tapu toko molangi. 'Na imbi paa ola molemo. Na paa pilipe konginjili pelemo yambomo molio.' naa niengi.

¹⁷ Yambo marene ene teko kenjingi kinie enene anju teko naa kenjengi! Yambomane pali kanoko peanga kanolemele uluma mindi pilku teko molangi. ¹⁸ Opa teko mumindili kololi ulu akuma konopu liku munduku naa piliengi! Alieli 'yamboma kinie pali taka lepo molamili.' ningu konopu kimbu siku pilku molangi.* ¹⁹ Nanga pulu lemo yamboma yambo marene ene teko kenjingi kinie ene pundu naa tangi. 'Pulu Yemone ene kinie mumindili kolomba.' ningu siye kolangi. Aku sipe mele ,Pulu Yemonga, bokuna ungu te molemo, akumu i sipe:

'Ailimuni nimbendo:

"Teko kenjilimelemonga pundu toli kongonomo

nanga kongonomo mindi. Teko kenjilimelemonga

nane nanu pundu topo mindili simbu." nilimo.*

aku sipe molemo kene ,ene eneno naa teangi, ²⁰ Aku siku paa naa tekolie ,Pulu Yemonga bokuna nilimo mele teangi. Akumuni nimbendo,:

"Nunge opa toumu engelene kolomba kinie ga sieni.

'No waka lekemo.' nimbé kinie no kolko sieni.

Aku teni kinie*

nu kinie tepa kenjimbe ulu kanuma pilipelie pipili kolomba."**

,nilimo mele teangi, ²¹ Ulu pulu kerimene ene topa manie naa mundupili. 'Ulu pulu kerime topo manie mundemili.' ningulie ulu pulu peangama teangi.

13

¹ Yamboma pali gapomanone nilimo mele pilku liku molangi. Gapomano we naa molemo. Pulu Yemone 'Kolea nokopili.' nimbe mako tolemona molemomonga aku siku teko molangi. Koleamanga pali gapomano molemelema Pulu Yemone mako topa 'molangi.' nilimona molemelemonga aku siku enene nilimele mele pilku liku molangi. ² Akumunge "Gapomanonga ungu naa pilimulú." nilimele yambomane aku siku "Pulu Yemone 'teangi.' nimbe monjilimo yambomanga unguma naa pilimulú." nilimele. Aku telemelemonga enenga kotemo wendo ombá.

³ Molko konjilimele yamboma nokoli yambomane teko naa kenjilimele. Teko kenjiku molemele yamboma mindi pipili kolangi. Gapomanone ene mindi tepa kenjimbe. 'Nokoli yamboma olione pipili naa kolamili. Enene olio teko naa kenjengi!' ningulie ulu peangama teko molayo. Aku tenge kinie gapomanone enene teko molemele mele kanopa kapi nimbé. ⁴ 'Yamboma molko kenjengi.' nimbe Pulu Yemone 'Nanga kongono tenjilimu molopili.' nimbe gapomano lipe monjilimona gapomanone aku sipe temba. Nakolo gapomano we tondolo naa pelemo. Gapomanomone yambo kerime konopu keru panjipe mongo simbendo tondolomo pelemo kene enene teko kenjingi liemo yu pipili kolayo. 'Teko kenjingi yambomanga kote wendo ombá kinie nanga kote pilinjipili.' nimbe Pulu Yemone gapomano monjilimo. ⁵ Akumunge 'Yuni olio tepa kenjimbe kene yuni nimbé mele tepo molamili.' akumu manjiku ningu naa molangi. 'Olio konopu keru naa pepili, konopu wayongo sipu molamili.' ningu yuni nimbé mele teko molangila.

⁶ Enene aku siku ningu pilkulie, nokoli yambomane Pulu Yemonga kongono manjiku teko molemele kene kou takisi tangila. ⁷ Gapomanone ungu mane sipelie “Mele siei.” nilimo melema siengi. Kou takisi limele yamboma kou takisi toko siengi. Mele limelemanga kou takisi pulimo mele toko siengila. Ene nokolemele yamboma kinie karaye naa teko ungu ningime taka lelko pilku molangi. Yambo te imbi ola molemomonga imbi ambolko ola linjengila.*

⁸ Ene anju yando yamboma kinie pundu anjikulie ‘We pepa mindi naa pupe aku punduma welea pora nipili.’ ningu nondoko pundu tangi. Ulu telu mindi tekolie “Pora naa nipili.” niengi. Akumu i sipe: Anju yando yambo ene eneno kinie konopu monjiku kondo kolko mololiku pangi. Aku tenge yamboma aku siku Pulu Yemonga ungu manema pali paa pilku liku tengena yamboma konopu monjiku siye naa kololiku pungí kinie paa papu.* ⁹ Pulu Yemonga ungu mane Mosisini yando nimbe sirimu pelemo, ungu manema i sipe:

“Ambo yema wa ulu kerinele naa teangi. Yamboma toko naa konjengi.

Melema wa naa liengi.

Yambo lupemanga melema kanoko yama naa meangi.”*

kanumu. Aku ungu manema kinie ungu mane lupema pali kinie lipu tere lepo nimulundu

“Ene eneno yu mele mele konopu monjiku

kondo kolko nokolemele mele aku sikula yamboma konopu monjiku nokoko molangi.”**

aku ungu mane pelemomo nilimolo.

¹⁰ Enene konopu monjilimele yamboma kondo kolkolie manda naa teko kenjingi.* Kanu kinie Pulu Yemonga, ungu manema pali pilku liku tengendo yamboma konopu monjiku kondo kolonge kinie aku siku paa sike ungu manema pali pilku liku tenge.**

¹¹ ‘Aku sipu uluma teamili.’ nambemuna nikiruye? Wale te omba pelemomonga aku sipu nikiru. Kanu walemo ene pilimele, akumu i sipe: Kinié ene

uru pelemelema makilku ola molonge wale kanumu. Kirasini olionga nimbe tenjirimumu ou ‘Sike.’ nimbu, tondolo mundupu pilirimulu* kinie yuni yu molombana olio ‘yu pea molamili.’ nimbe kamu sukundu limbe walemo nondopa naa ombá terimu, nakolo kanu walemo kinié nondopa wendo ombá tekemo kene ene uru pelemelema makilku ola molonge walemo koronga wendo omu.** ¹² Ipulueli pora nimbé tepa, kolea tangomba tekemo kene sumbulu tolemo kinie telemele ulu puluma mundupu kelepo,* pa teline** opa telemele melema lipu panjemili.*** ¹³ Ulu kake telime kolea pa telemo kinie yamboma kanangi pipili naa temba uluma temolondo tondolo mundupu teamili. Maku topo no tondolo nombo kara pupu kekelepa naa tamili.* Wa ulu kerinele naa tepo, kanu uluma temolondo konopu lipu mundupu naa andamili. Irinele naa tepo, yambo lupemanga melema kinie kangine angilimo melema kinie ulu mare lupe lupe yambo marene telemele kinie kanopolie, yama naa membo ‘Nanga aku sipe lepiliya!’ molo ‘Na aku sipu teamboa!’ nimbu pilipu konopu keru naa panjemili.** ¹⁴ Nakolo mulu wambale pakolemele mele ene aku siku, Aili Yesusi Kirasi konopu lemo mele aku sipu konopu leamili.’ ningu yu, liku pakokolie,* ou we konopumane** ulu kerime pilku waka kolemele mele ‘Waka naa kolamili’ ningu ‘Konopumane pilipu waka kolemolu uluma teamili.’ naa nieyo.

14

¹ Yambo te ‘Kirasi yu sike’ nimbe pilimo nakolo yu tondolo mundupe naa pilimo yambo akumundu “Pea molamili oi.” ningu, yuni pilipe ulu telemoma naa pilku apuruku yu kinie ungu aisili kerepali naa niengi.* ² Kirasinge yambo te ‘langime pali nombó kinie uluri naa temba.’ nimbe pilimo nakolo Kirasinge yambo te konopu tondolo naa pupili molopalie kongime pea pali mi lepa naa nomba, poniena olemo langime mindi nolemo. ³ Yambo te langime pali nolemo yambomone yambo kongime mi lepa naa nolemo yambomo

'Yu keru, na peanga.' konopu naa lepili. Yambo te kongime mi lepa naa nolemo yambomone yambo langime pali nolemo yambomo kanopa apurupelie 'Tepa kenjikiimu.' naa nipili. Yambo langime pali nolemo kanu yambomo Pulu Yemone kanopa peanga kanopa 'nanga yambomo molemo.' nirimu kene aku naa teangi.
⁴ Nu nae konopu lelkolie yambo tenga* kendemande yambomone ulu tembama kanoko 'Imu teko konjikiinu. Imu teko kenjikiinu.' ningu apurulinoye? Yunge ye aili nokolimuni mindi yunge* kongono telemoma kanopa 'Imu teko kenjikiinu. Imu teko konjikiinu.' nimbe apurumbe. Nakolo Ailimuni kanu yambomo 'Konopu tondolo pupili molopili.' nimbe lipe taponjimbemonga yu sike konopu tondolo pupili molomba.

⁵ Kirasinge yambo tene 'I walema we walema. I walemo Pulu Yemonga wale kakemo.' konopu lemo. Nakolo Kirasinge yambo tene walema apurou naa apurupe 'walema telu sipe' konopu lemo. Yambomane pali yu mele mele konopu lemele mele konopuni pilkulie 'Na aku sipu konopu lelio papu konopu lelio.' ningu tondolo munduku piliengi!
⁶ Yambo tene 'I walemo peanga olan-dopa.*' nimbe pilimo yambomone 'Ailimuni kanopa peanga kanolemo mele teambo.' nimbe aku sipe nimbe pilimo. Yambo te langime naa apurupe walu nolemo yambomo 'Ailimuni kanopa peanga kanolemo mele teambo.' nimbe Pulu Yemondo "Ange." nimbelle langime nolemo. Yambo te langime mi lepa naa nolemo yambomo 'Ailimuni kanopa peanga kanolemo mele teambo.' nimbe aku sipe tepa Pulu Yemondo "Ange." nilimo.

⁷ Olio Kirasinge yambomanga tene konopuni pilipe 'Na nanu pilipulie i sipu tepo molambo.' manda pilipe naa nimbé. Yuyu pilipelie 'I sipu kolambo.' manda naa nimbéla. ⁸ Olio konde molopolie Ailimuni* kanopa peanga kanolemo uluma mindi tepo molamili. Molo kolomulu liemo 'Ailimuni 'Kolani.' nikimu walemo wendo okomona yunge imbi ola molopili kolambo.' niemili. We konde molo-

molo kinie kepe kolomolo kinie kepe olio Ailimunge yamboma molomolo. ⁹ Aku ulumunge ulu pulumu i sipe: Yu 'Yambo kololimenga kepe konde molemelemanga kepe Ailimu molambo.' nimbe Kirasi yu kolopalie kelepa konde molorumu.

¹⁰ Akumunge nuni nambemuna nunge angenane ulu telemoma 'Imu teko kenjikiinu. Imu teko konjikiinu.' ningu apurulinoye? Nunge angena nambemuna kanoko keru kanoko 'Yu yambo kerimu.' nilinoye? Pe olio pali Pulu Yemonga kotena angilimulúmunge kinié aku teleno kapola naa telemo. ¹¹ Akumunge Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo, akumu i sipe:

'Ailimuni nimbendo:

"I konde molopo mindi pulio akumu paa sike mele yamboma pali ongo nanga kumbikerena koporongu langoko tamalu peko, "Pulu Yemo yu sike molemo." kerena ningi

akumu paa sikela." nikimu.*

nimbe molemo.** ¹² Akumunge olio yu mele mele olionga ulu telemolomanga puluma pali sike Pulu Yemo nimbu simulú.*

¹³ Akumunge olione anju yando yambomane ulu telemolema apurupu kanopo keru kanolemolo mele mundupu ke-learnili. Ulu te lupe i sipu teamili: Nunge angena 'manie pumbe molo ulu pulu kerime temba ulu te paa naa teambo.' ningu* pilku molangi. ¹⁴ Na 'Pollo', Aili Yesusi pea konopu teluna pupili molembolo yemo molopolie* 'Melemanga pali melte** yuyu Pulu Yemone kanopa kaloro molemo' nimbe naa kanolemo.' nimbu tondolo mundupu pilkiru. 'Nakolo yambo tene melte 'kaloro molemo' konopu lemo liemo sike kanu melemo kanu yambomone aku sipe konopu lemomonga aku melemo kanopa ulu te temba kinie tepa kenjimbe.' nimbu pilkiru. ¹⁵ Nuni langi te noleno kinie angenane kanopalie yunge konopuna umbuni pelemo liemo nuni yu konopu naa monjikulie aku siku teleno. Kirasi yunge nimbe kolo wangopa kolonjirimu angena akumu nu langi nolenona kanopalie Kirasi mundupe kelepa kamu ulsu pupe molopa kenjimbe

liemo aku langimu naa nou. ¹⁶ Nuni ulu pilku peanga pilku telenomo yambomane kanokolie nunge bulkundu ninjiku 'Tepa kenjikimu.' ningi kinie kapola naa temba kene nu teni uluma mimi siku pilku teko molani. ¹⁷ Pulu Yemo ye nomi kingi molopa, Kirasinge yamboma, nokopalie* langi kinie no kinie nolemele aku melemanga yu kanopalie ungu te naa nilimo. Yu ye nomi kingi molopa nokopalie ulu sumbi nilime kinie, taka lepa mololi uluma kinie, konopu sili uluma kinie, Mini Kake Telimuni silimo aku uluma mindi 'tenge kinie kanopo peanga kanombo.' nimbe pilipe molemo. ¹⁸ Yambomane Kirasinge kongono pilku tenjingindu aku uluma telemele yamboma Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo, we yambomane kanoko 'teko konjikimili' ningu kanolemele.

¹⁹ Akumunge olione yamboma taka lelko konopu teluna mindi pupili molonge uluma kinie, olionga angenupilime Kirasinge unguma pilku liku teko molongendo konopu olandopa tondolo pupili molonge uluma kinie, paa tondolo mundupu teamili.* ²⁰ Langi te nonimunge Pulu Yemonga kongonomo kamu toko manie munduni kinie paa kapola naa temba kene aku paa naa teani. Sike langime pali kalaro te naa molopa uluri naa telemo nakolo langi te noni kinie yambo tene kanopalie yu konopu talo pembamonga Kirasinge yambo molopa temba mele pilipe sundupe tepa kenjimbe liemo aku tenimu kapola naa temba. ²¹ Nuni kongi te molo no waene te noni molo ulu te lupe teni kinie angenane kanopalie yu konopu talo pembamonga Kirasinge yambo molopa temba mele pilipe sundupe tepa kenjimbe liemo al-toko aku siku naa teni kinie papu.

²² Nunu aku melema kanoko konopuni pilino mele akumu nu kinie Pulu Yemo kinie eltenga kongonomo. Yambo tene melte kanopa 'I melemo peanga.' konopu lepalie yunge konopuni pilipe 'Tepo kenjikiru.' nimbe ungu te naa pilimu liemo yu konopu sipili. ²³ Nakolo yambo tene langi te kanopa 'I langimu kalaro mole-

monje. Nombó kinie kapola naa tembanje.' nimbe pilipelie nomu liemo tepa kenjilimo. 'Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo ulu te tekeru.' nimbe tondolo mundupe naa pilimomonga nomu liemo sike tepa kenjilimo. Olione 'Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma telemolo.' nimbu tondolo mundupu naa pilimolo uluma telemolo kinie aku sipu ulu pulu kerime telemolo.

15

¹ Olio 'Yesusi sike' nimbu, tondolo mundupu pilipu siye naa kolemololo yambomane konopu tondolo naa pulimo yamboma 'Yesusi ambolko konjengi.' nimbu enenga umbunime pea menjipu, olio oliolio konopu sipu molomolo uluma mindi naa teamili.* ² Olio yu mele mele 'Kirasinge yamboma 'Kirasi yu sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele siye naa kolko yu tondolo munduku ambolangi.' nimbu ene lipu taponjimulundu kanoko peanga kanolemele uluma teamili. ³ Olio pilimolo, Kirasi kepe yu yuyu 'konopu sipu molombo uluma teambo.' naa nirimu kanumu.* Yuni pilipe terimu mele Pulu Yemonga bokuna molemo mele i sipe: 'Pulu Yemone "Mana pui." nimbe lipe mundumbe ye Kirasimuni pe omba temba mele Depisini ou pilipelie nim-bendo;'

"Yambomane nu** ungu taka tonjiku marake tengi akumu na pea tengila."

'nirimu.'*** ⁴ Ou 'Pulu Yemonga, bokuna imbi toringi aku ungumane pali olio mane simbendo molemo.* 'Olionga konopu tondolo pupili siye naa kolopo Kirasi ambolopolie 'Pulu Yemone olio lipe taponjimbe walemo sike ombá.' nimbu tondolo mundupu pilipu nokopo molamili.' nimbe Pulu Yemone 'Aku unguma piliengi kene bokuna tangi.' nirimuna toringi molemo.

⁵ 'Konopu tondolo pupili siye naa kolko Kirasi ambolangi.' nilimo Pulu Yemone 'Ene Kirasi Yesusi tepa molemo mele manda lelko teko molemele yamboma anju yando konopu teluna pupili kapola kapola molangi.' nipili. ⁶ 'Ene pali

konopu teluna pupili molkolie olionga Aili Yesusi Kirasinge Lapa Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjengi.' nimbe 'aku siku molangi.' nirimu.

⁷ Pe kinié ene Kirasinge yamboma molemele kene 'Pulu Yemonga imbi ola molopili.' ningu Kirasini enendo "Pea tapu topo molamili wai." nirimu mele aku siku enene enenga yamboma anju yando "Pea tapu topo molamili wai." nieyo. ⁸⁻⁹ Nane ene 'Romo yamboma, nimbu sikiru: Kirasini 'Pulu Yemone 'sike nilimo' ningu piliengi!' nimbe, 'Pulu Yemone anda kolepalindu wendo ombá mele nimbe panjirimu mele paa sike wendo okomo piliengi!' nimbe, 'Juda yambo naa molemele yambomane Pulu Yemo kondo kolopa lipe taponjilimunge Pulu Yemo yunge imbi ambolko ola linjengi.' nimbe, Kirasi yu Juda yambomanga kendemande yemo omba molorumu. Juda yambo molemele yambomando ungu te aku sipe mele Pulu Yemonga bokuna toringi molemo kanumu. Akumu i sipe:

'Isirele* yambomanga talapena naa molemele yamboma molongena nane nu kapi nimbu, konana nimbu nunge imbi ambolopo ola linjimbú.'** nimbe molemo kanumu. ¹⁰ Ungu te lupe nimbe molemola. Akumu i sipe:

'Isirele yambomanga talapena naa molemele yamboma, ene Pulu Yemonga 'Isirele, yamboma kinie pea

konopu siku molangi.'*

nimbe molemo. ¹¹ Ungu te lupe i sipela:

'Isirele yambo naa mololi yamboma, Ailimu kapi niengi.

Yambomane pali yu kapi ningu konana nieyo.'*

nimbe molemo. ¹² Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye te Aisayane ungu te pea nimbendo:

"Jesini kalopa limbe yemo ombá.*

Yu omba Isirele talapena naa molemele yambomanga ye nomi kingimu molopa ene nokomba.

Enene 'Yu olio lipe taponjimbe.' ningu pilku nokoko molonge."**

nirimu.

¹³ Mini Kake Telimunge tondolomone ene Pulu Yemo "Tembo." nimbe panjirimu mele 'Sike aku temba.' ningu tondolo munduku pilimele mele 'Pe siye naa kolko 'Sike.' ningu tondolo munduku paa pilku mololiku mindi pangi.' nimbe, ene 'Sike' ningu tondolo munduku pilimelemonga pulumu Pulu Yemo yuni ene 'Sike' ningu tondolo munduku pilimele kanu ulumuni 'Ene konopu aili teko siku konopu pe nipili molangi.' nipili.

¹⁴ Nanga angokeme, 'Ene sike ulu peangama mindi alieli teko molko, unguma pali sike pilku konjiku, anju yando manda mane singi tondolomo sike ene kinie pelemo.' nimbu tondolo mundupu pilio. ¹⁵ Ungu mare 'Ene altoko piliengi!' nimbu na pipili naa kolopo tondolo mundupu pepá tondu. 'Na kongono paa peanga te siembo.' nimbe Pulu Yemone ¹⁶ na mako topa ' 'Kirasi Yesusinge kongono tenjembo.' ningu Juda yambo naa molemele yamboma liku taponjeni.' nirimumunge aku tendu. 'Yambo lupema Pulu Yemo popo toko kalko silimele kanopa peanga kanolemo melema mele molko, Mini Kake Telimuni 'Ene Pulu Yemonga yambo manjiku molko, yambo kake telime molangi.' nipili.' nimbe Pulu Yemone na 'Yambomanga popo tonjili yemo molko yamboma temane peangamo toko siliku andani.' nimbe na mako torumumunge aku sipu ene ungu mare tondolo mundupu nimbu sipu pepá tondu.

¹⁷ Akumunge na Kirasi Yesusi kinie pea tapu topo kongono telembolomonga Pulu Yemonga kongonomo tenjiliomonga na 'Papu telio.' nimbu pilipu konopu silio. ¹⁸ Nane ungu te lupe paa naa nimbu simbu. Kirasini na lipe taponjilimona nane ungumu nimbu sipu ulu tondolo, mare teliomonga yambo lupema Pulu Yemonga unguma pilku liku telemele aulkemo akisinjindu ulu akuma mindi nimbu simbu. ¹⁹ Mini Kake Telimuni na tondolo sirimumunge nane ulu tondolo mare terinduna* kanokolie yambo lupema aku teringi. Aku kongono tembondi Kirasinge temane peangamo

pali kolea aili Jerusalleme pulu monjipu topo sipulie koleamanga pali topo silipu pupu kolea Illirikame poropinji topo sipu pora sirindu. ²⁰ Ou kepe kinié yandopa yandopa kepe, 'Kirasinge imbimu naa pilimele koleamanga yunge temane peangamo 'paa piliengi!' nimbu andopo topo siembo.' nimbu pilio. 'Ye tene ulke ponga ou polorumuna ola ulke naa takambo.' nimbu aku sipu teambo.' nimbu pilio. ²¹ 'Nane 'Teambo.' konopu lelio mele, bokuna ungu te molemo, akumu i sipe:

'Yambo ou yunge temanemo

naa toko siringi yambomane yu kanonge.

Ungumu naa piliringi yambomane

aku ungumunge ungu pulumu pilingi.*

nimbe molemo. 'Aku sipe mele nane 'ungu naa piliringi yamboma nimbu siembo.' konopu lelio.'

²² Aku nimbu pilipu aku kongonomo ou ya tepo molio kongonomone ene Romo yamboma ombo kanombo aulkemo wale aisili pipi silimo.

²³ Nakolo kinié i koleamanga na kongono tembo mare naa lemo, nane ponie aisili 'Ene ombo kanamboa!' konopu lepo molorundu, akumunge

²⁴ 'na kolea Sipéne pumbundu ou ene ombo kanopolie pumbu.' konopu lekeru.

'Na ene kinie konopu sipu pea tapu topo molomolo kinie pe na liku taponjiku kolea Sipéne mundupangi.' nimbulie 'Aku sipu tembo.' konopu lepo molio.

²⁵ Kinié aku telka nakolo isili ou Pulu Yemonga yambo* Jerusalleme molemelema pupu lipu taponjipukuru.

²⁶ 'Kirasinge yambo,' kolea Masedonia kinie Akaya poropinjitolonga moloringi yambomane Pulu Yemonga yambo Jerusalleme moloringimenga yambo koropama liku taponjingindu kou mone toyo toko liku maku toringi 'kou monema simbu pukuru.*' ²⁷ Eneo pilkulie 'Aku teamili.' ningu toyo toko siringi nakolo pundu mele toringila. Yambomanga minime lipe taponjilimo melema ou Juda yamboma kinie perimu aku Pulu Yemonga mele peangama yambo lupema

kinie naa perimu akuma siringi akumunge yambo lupemane pundu mele tongendo kangikundu lipe taponjimbe melema Juda yamboma sikimili papu tekemele. ²⁸ Akumunge na i kongonomo tepo pora simbundu ou Jerusalleme pupu 'kolea Akaya kinie Masedonia poropinjitolo yambomane liku maku toko na siringi, kou monema yamboma sinji pupulie nimbumuni, pe kolea Sipéne pumbundu ou kolea aili Romo ombo ene kanombo. ²⁹ Na pilkiru, ombó kinie Kirasini ene tepa konjimbe ulu paa aisili na membo ombó.*

³⁰ Angokeme, nane enendo tondolo mundupulie nimbundu: "Na 'Lipu taponjemili.' ningu na kinie mindili siku Pulu Yemo nanga ningu mawa tenjiku molangi." nikiru. 'Aili Yesusi Kirasi* sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolomonga kepe, Mini Kake Telimuni olio anju yando konopu monjilimolo ulumu silimomonga kepe, akutolonga 'aku tenjengi.' nimbu mawa tekero.

³¹ Pulu Yemondo nanga ningu mawa tenjikulie, 'Kolea Judia disiriki* Kirasinge temanemo naa pilku liringi yambomane na teko kenjiku mindili naa siengi. Nane Pulu Yemonga yambo Jerusalleme molemelema lipu taponjimbu kinie kanoko peanga kanangi.' nieyo. ³² 'Na Pulu Yemone 'Kapola, pui.' nimu liemo ene molemelena na konopu silipu ombo ene kinie pea wale mare tapu topo molomolomonga altopa konopu enge nipili.' ningu aku siku Pulu Yemo mawa tenjeyo. ³³ 'Olio konopu pe nipili taka lelko molangi.' nilimo Pulu Yemo ene kinie pali molopili. Sike aku tepili.

16

¹ Olionga kemulu ambo Pimbi, yu Sengiria taono Kirasinge yambo talapemo* lipe taponjili kongono te tenjilimo ambomo, yu ombá kinie kanoko peanga kanoko ² yu Ailimunge ambo te kene ningu "Molamili oi." ninjengi. 'Ene Pulu Yemonga yamboma* molkolie aku siku teko, yuni 'Pulu Yemonga,' yambo aisili tondolo mundupe lipe taponjipe, na kepe lipe taponjirimu kene yu umbuni

te pemu liemo liku taponjengi.' nimbu mawa tekero.

³ Na kinie pea Kirasi Yesusinge kongono terimulu ambo Pirisilla kinie ye Akuwilla kinie* "Manda molemele?" ninjengi.

⁴ 'Elte toko konjingi kinie uluri molo.' ningulu na liku taponjiringili. Na liku taponjiringilimunge nanu mindi "Ange." naa nikiru; Juda yamboma naa molemele yambo lupe kolea lupe lupe Kirasinge yambo talapemanga yambomane kepe "Ange." nilimelela.

⁵ Kirasinge yambo mare eltenga ulkena maku tolemele yamboma "Manda molemele?" ninjengila.

Nanga paa konopu monjilio pulu lemo ye Epainetasi, yu kolea Esia poropinji sukundu koleamanga pali pulu pulu Kirasinge yemo molorumu yemo, yu "Manda molenoye?" ninjengi.

⁶ Enenga kongono tondolo mundupe tenjirimu ambo Maria "Manda molenoye?" ninjengi.

⁷ Nanga Juda, ye Andoronikasi kinie Juniasitolo, na kinie pea ka ulkena perimulu, aku yetolo "Manda molemele?" ninjengi. Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yemane pali* aku yetolo 'Teko konjilimbele ye peangatolo.' nilimele. Na Kirasinge yemo ou naa molambo elte Kirasinge yetolo moloringili.

⁸ Yu Ailimunge yemo molemomonga yu konopu monjilio ye Ambilliatasi "Manda molenoye?" ninjengi.

⁹ Olio Kirasinge kongono pea telemolo ye Upanasi kinie nanga pulu lemo konopu monjilio ye Sitakisi kinie "Manda molemele?" ninjengi.

¹⁰ Apellesi, Kirasinge yemo molorumunge mindili norumu nakolo Kirasi mundupe naa kelepa tondolo mundupe ambolorumunge yu kanoko kapi nilimele, aku yemo "Manda molenoye?" ninjengi.

Aritopullasinge ulkena pelemele yamboma "Manda molemele?" ninjengi.

¹¹ Nanga Juda, ye Erotiane "Manda molenoye?" ninjengi.

Nasisasinge ulkena pelemele yambomanga mare Ailimunge yambo molemelema "Manda molemele?" ninjengi.

¹² Ailimunge kongono tondolo munduku tenjiringili ambo Tiripina kinie Tiriposatolo "Manda molemele?" ninjengi.

Nanga konopu monjilio pulu lemo ambo Pesis, Ailimunge kongono tondolo mundupe tenjilimo ambo tela, akumu "Manda molenoye?" ninjengi.

¹³ Ailimuni 'Nanga yemo molopili.' nimbe mako torumu ye Rupasi* kinie yunge anumu kinie "Manda molemele?" ninjengi. Kanu ambomone nanga anumu mele molopa na nokolemola.

¹⁴ Asinikiritasi, Pellekono, Emesi, Patropasi, Emasi keme, enenga angenupili ene kinie pea molemele yema kinie "Ene manda molemele?" ninjengi.

¹⁵ Pillolokasi keme Jullia* keme Nerusi keme yunge kemulu keme Ollimipasi keme Pulu Yemonga yambo** ene kinie pea molemele yamboma pali "Manda molemele?" ninjengi.

¹⁶ 'Olio pali Kirasinge yamboma' ningu anju yando yamboma kangulku* "Manda molemele?" niengi.

Kirasinge yambo talapemane pali "Ene manda molemele?" ningu mundukumili.

¹⁷ Ungu te kamu niembo., Angokeme, nane ene tondolo mundupulie nimbundu: Yambo marene Kirasinge yambo talapemo sungu siku, ou mane siringi pilku liringi unguma 'naa piliengi!' ningu ungu lupe lupema ningu silimelemonga Kirasinge yamboma pilkulie, Kirasinge ungumu ou pilimele mele kelko pilku sunduku teko kenjingi kene* kanu yamboma kanoko konjiku molai. Aku yamboma kinie nondoko teluna tapu toko naa molangi. ¹⁸ Kanu yambomane olionga Aili Kirasinge kongonomo naa tenjilimele kene ene kinie teluna naa molangi. Enenga kangikundu uluma mindi konopu monjiku telemele.* Yambomane 'Ene sike nikimili.' ningu piliengi! ningu kolo toko 'ungu peanga mare nikimulu' ningu kondi tolemele

aku unguma Kirasinge yambo marene 'I ungumu sike ungumu. I ungumu kolo.' ningu naa apuruku konjiku we walu pilku limele yamboma ningu embambo silimele. ¹⁹ Enene 'Aili Kirasinge,' unguma pilku liku ambolko konjilimele mele yambomane pali pilimelemonga na ene kinie aili tepo konopu sipu molio, nakolo 'Ene ulu peangama paa pilku konjengi. Ulu kerime pilku tenge aulke te paa naa lepili.' konopu lekeru.

²⁰ 'Nanga yamboma konopu pe nipili taka lelko molangi.' nilimo Pulu Yemone nondopa mele 'Ene Romo Kirasinge yambomane kurumanga nomi, Setene kimbuni kambiliengi.' nimbé.*

Olionga Aili Yesusini ene we kondo kolopa molopili molangi.

²¹ Na pea kongono tapu topo telem-bolo ye Timotini* "Ene manda molemeleye?" nimbe nimbe mundukumu. Nanga 'Juda,** ye LLusiasi keme*** Jesono keme**** Sosipate keme akumane kepe "Ene manda molemeleye?" ningu ningu mundukumilila.

²² 'Na Tetiasi, Pollone nikimu mele pilipu i pepámo tonjikiru yemone Ailimunge yemola molopolie "Ene manda molemeleye?" nimbu nimbu mundukuru.,

²³ Na Pollo kinie Kirasinge yambo talape ya molemelema kinie yunge ulkena 'pea peamili wai.' nimbe nokolemo ye Gayasini* "Ene manda molemeleye?" nimbe nimbe mundukumu.

Ya kolea aili Korini kou mone kinie koleamonga kongonoma kinie nokolemo ye Erasitasi kinie** olionga angenu Kuwatasi kinie eltene "Ene manda molemeleye?" ningulu ningu mundukumbili.

²⁴ (Olionga Aili Yesusi Kirasini ene pali we kondo kolopa molopili molangi. Sike aku sipe tepili.)*

²⁵⁻²⁷ 'Kinié olione Pulu Yemonga imbi alieli lipu ola mundunjemili., Na temane peangamo topo siliomone kinie, Yesusi Kirasindu nimbu silimolomone kinie, Pulu Yemone ene konopu manda tondolo mundunjimbe. I temane peangamo ou lopi tepa perimu ungumu.* Yu

ponie paa aisili Pulu Yemone ou nimbe para naa sirimu nakolo pe kinié mele 'Mona lepa olio piliengi!' nimbelle nimbe para sikimu.* Molopa Mindi Puli Pulu Yemone 'Ma koleana yambo talapemane pali 'I temanemo yu sike ungumu.' ningu tondolo munduku pilku kanu ungumu pilku liku tenge panjiku teangi.' nimbe yuni ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemando "Mona lepili ningu para siei." nirimu. Kanu kinie kanu ungu ningu siringi yemane 'Yamboma paa piliengi!' ningu enenga boku-manga sukundu kanu temane peangamo wendo ombá mele ningu siku boku toringi nimbe pelemo. Yesusi Kirasini olionga nimbe tenjirimunge Pulu Ye yu manjipe pilipe konginjili pelemo yemo, yunge imbi kamu ola molopa mindi pupili. Sike aku sipe tepili.

'Aku pea nikiru.,

OU KORINI Pollone KORINI Yamboma Pepá OU Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Pollo kinie yuni pepá topa sirimumanga ungu pulu mare inie yakondo gomo 714 molemo.

Kolea Korini akumu Akaya poropinjinge kolea ailimu. Akumu Giriki yamboma moloringi kolea te. Pollo wale talo sipe koleamanga andopa Yesusinge ungumu nimbe silipe andopalie Korini kepe purumula (Lipe Mundurumu Yema 18:1-17). Yu akuna molopili Kirasinge yambo talape te akuna pulu monjiku moloringi, aku yambo talapemo lipe taponjipe molorumu.

Nakolo Pollo yu aku koleamo mundupe kelepa kolea aili Epesasi pupe molorumu kinie walse Kirasinge Korini yambo talape moloringine umbuni mare wendo orumu pilipelie 'Ene lipu taponjembo.' nimbe i pepámo ene topa sirimu. 'Unguma mimi siku pilku, molko konjengi.' nimbe pepámo topa sirimu (Ou Korini 16:7-9, Lipe Mundurumu Yema 20:31).

'Enene 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele siye kolongenje.' konopu lepalié Pollone mini wale mundupe konopu aisili lipe mundupe molorumu mele nimbe sipe, ene konopu telumu naa panjiku kapola naa moloringimunge ungu mare nimbe, amboma kinie yema kinie ulu mare teko kenjiringimunge ungu mare nimbe, anju yando kote tenjiringimunge ungu mare nimbe, ulsu yambomane kuru popo toko kaloringi langimenga ungu mare nimbe, ambo ye pulime kinie ye ambo lilime kinie molko konjingí mele nimbe sipe, Pulu Yemonga Minimuni yamboma 'Teai.' nilimo mele pilku liku naa telemele kinie umbunime wendo olemo mele nimbe sirimula. Maku toko mimi siku Pulu Yemo popo toko yunge imbi ambolko ola linjingí mele nimbe sipe, Mini Kake Telimuni Kirasinge yamboma tondolo lupe lupema we silimomonga ungu mare nimbe sipe, konopu monjingí ulumu paa olandopa

mele nimbe sipe, yambo kololime lomboroko ola molonge mele ungu mare nimbe sirimula. Aku ulumane Korini yamboma umbuni sirimumunge aku ulumanga Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo mele Pollone ene lipe taponjipe ungu peangama nimbe sirimu.

*1:10-6:20munge ungu pulumu inie anjukundu 1:10** molemo. 7:1-16:12 akuna ungu mare walsiringimenga ungu pulumu inie anjukundu 7:1* molemo.*

Ya ungu pulumu pora nikimu.

1 Na Pollo, Pulu Yemone na wal-sipe mako torumuna Kirasi Yesusini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu yemo,* na kinie olionga, Kirasinge ungumu pilili, angenu Sositenisi pea molopololie i pepámo topo sikiru.

2 Pulu Yemonga yambo talape kolea aili Korini molemelema,* Kirasi Yesusi kinie tapu toko molemelena Pulu Yemone "Nanga yambo manjiku molko yambo kake tepili molangi wai." nirimu yamboma, ene kinie koleamanga pali olionga Aili Yesusi Kirasinge imbimu** ambolko ola linjiku popo tolemele yamboma kinie, ene pali, i pepámo topo sikiru, Ailimu olionga kepe enenga kepe pali Ailimu.

3 Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ene we kondo kolkolo, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' niengili.

4 Ene Korini yamboma Kirasi Yesusinge yamboma molemelena Pulu Yemone ene we kondo kolopa tepa konjirimumunge nane Pulu Yemondo alieli "Ange." nimbu molio. ⁵⁻⁶ Nane enendo Kirasi manda telemo temba mele temane peangamo topo sirindu unguma 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku liringine ene kinie ulu peangama wendo orumu. Kirasini enenga nimbe tenjirimumunge Pulu Yemone yunge unguma enene ningu konjingí tondolomo kinie, yunge ungumanga puluma pilku konjingí tondolomo kinie, sirimuna kanu tondolotolo kinie we tondoloma pali ene kinie pepili molemele. ⁷ Aku siku molemelena ene Aili Yesusi Kirasi omba mona angilimbemonga konopu siku nokoko molemele kinie Mini Kake Telimunge tondoloma pali yuni sirimu

ene kinie pelemo. ⁸ Olionga Aili Yesusi Kirasi ombá walemo wendo ombá kinie ‘Pulu Yemone, mongo simbe ulu te ene kinie naa pepili.’ nimbe yuni ‘Ene alieli enge ningu molangi.’ nilimo mele pe kepe nimbé.* ⁹ Enendo yunge Malo olionga Aili Yesusi Kirasi* pea “Tapu toko molangi wai.” nirimu Pulu Yemone ulu “Tembo.” nilimoma paa sike telemo. ‘Ene kinie aku sipe ulu peangama wendo, orumumunge pilipulie ‘Pulu Yemo kinie alieli ange nilio,.**

¹⁰ Angokeme, olionga Aili Yesusi Kirasinge* imbi lepo ‘umbuni te ene kinie pelemomonga,** ungu te mawa tekero: ‘Ene konopu paa teluna mindi pupili, ungu telumu mindi ningu, kapola kapola molangi. Lupe lupe naa molangi. Ene yambo talape telumu mindi molko konopu telumu pepili molangi.’ nimbu mawa tekero. ¹¹ Nanga angokeme, kerepali ningu irinele teko molemele mele ‘ambo, Killoinge yambo marene ‘ongo, na ningu siringi. ¹² Enene telemele nikiru mele niembo: Ene marene ningindu: “Olio Pollo lombili pulimolo.” nilimele. Marene “Olio Apollosi lombili pulimolo.” nilimele. Marene “Olio Pita* lombili pulimolo.” nilimele. Marene “Olio Kirasi lombili pulimolo.” nilimele.

¹³ ‘Nambemuna aku siku nilimeleye?, Kirasi yu aisiliye? ‘Na, Pollone ‘Ene lipu taponjembo.’ nimbu unju perana kolonjirinduye? Ene no linjingindu Pollonga imbi lelko no linjiringiye? ¹⁴⁻¹⁵ Nane ene Korini yambo mare no naa linjirindumunge yambomane “Olio Pollonga imbine no lirimulu.” manda naa ningimunge ene papu no naa linjirindu. Nane Kiripasi kinie Gayasitolo sike no linjirindu nakolo yambo mare pea molo. ¹⁶ (Sike, mare pea no linjirindula. Sitepanasi kinie yunge ulkena peringi yamboma kinie no linjirindu lemo. ‘Akuma mindi no linjirindu.’ konopu lekero. ‘Mare pea molonje.’ nimbu pilkiru.) ¹⁷ Kirasini na “No linjipui.” nimbe lipe naa mundurumu. Yunge

temane peangamo “Toko sinjipui.” nimbe lipe mundurumunge ‘na yamboma no linjilipu naa andolio, Kirasinge temane peangamo andopo tombondo yambo pilipe konginjili pelemomane temane lupe lupe tolemele mele na aku sipu naa tolio. ‘Aku sipu tembo kinie Kirasi ‘kolorumu, unju peramo yunge engemo naa peli none tenjipu, aku unju peramonga tondolomo* topo manie mundumbu.’ nimbu aku naa telio.

¹⁸ Sike Kirasi kolorumu unju peramonga ungu nilimolomo mindili nongo molko kenjingi aulkena pulimele yambomane ningindu: ‘Uluri molo. Akumunge lipe taponjimbe tondolo te naa pelemo.’ nilimele. Nakolo olio lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molopo konjimulú aulkena lipe monjimu yamboma olione ‘Unju peramonga ungumu Pulu Yemonga tondolo pelemo ungumu.’ nimbu pilimolo. ¹⁹ ‘Aku siku ningu pilimelemonga, ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo, akumu i sipe:

“Pilipe konginjili pelemo yambomanga pilipe konginjilimu nane topo manie mundumbu. Yambomane ‘Sumbi sipu pilimolo.’ nilimele yambomanga konopuma tepo embambo simbu.” nirimu kanumu.*

²⁰ ‘Pulu Yemone aku sipe pilili yamboma topa manie mundumbe, liemo kinié yambo mare pilipe konginjili pelemo yamboma kinie, Mosisini sirimu ungu manema pilku konjiku yamboma mane silimele yamboma kinie, uluma pali pilkulie kerepali nilimele yamboma kinie, kanu yambomando nambolka nimulúye? Ya ma koleana konopuni tondolo munduku pilimele uluma pali Pulu Yemone aku uluma tondolo te naa pelemo mele naa lipe ora sirimuye? ‘Aku uluma tondolo te naa pelemo mele lipe ora sirimu kanumu.’

²¹ ‘Akumu nambe tepo pilipulie nikiruye?, Pulu Yemo pilipe konginjili pepili molemomonga ma koleana pilipe konginjili pelemo yambomane yu molopa

pilimo mele manda naa pilingí aku-munge olione Yesusi kolorumu ungumu nimbu silimolo kanu ungumundu pilipe konginjili yambomane “Aroma toko, ningu kenjikimili.” nilimele ungu akumuni ‘Aku ungumu sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie molko konjingí aulkena lipe monjilimo.*²² Juda yambomane “Pulu Yemone ulu tondoloma telemo mele ulu mare kanamili.” nilimele;* Giriki yambomane ‘Olio pilipe konginjili peangama pepili. Olio ulumanga puluma paa pilipu konjemili.’ ningu mindili siku kongono telemele.²³⁻²⁴ Nakolo olione Yesusi unju perana toringi kolorumumunge temanemo mindi andopo topo silimolo. Aku ungumu Juda yambomane ‘ungumu we pilku ulu tondolo mare naa kanokolie “Aku ungumu, ungu kerimu. Paa kapola molo.” nilimele; Giriki yambomane ‘ungumu we pilku ungumunge pulumu naa pilkulie, “I ungumu aroma ungumu.” nilimele; nakolo Pulu Yemone Juda yambo mare kinie, Giriki yambo mare kinie ‘Nanga yamboma molangi wai.’ nirimu ‘pilirimulu, yambomane kanu ungumu pilipulie, ‘Aku ungumuni Pulu Yemone lipe mundupe olio sirimu ye nomi, Kirasimu* molopa telemo mele nimbe silimo ungumu. Yu Pulu Yemonga tondolomo; yu Pulu Yemonga pilipe konginjilimu.’ nilimolo.²⁵ Ma koleana yambo marene ‘Pulu Yemone konopuni pilimo ungu mare aroma topa pilimo.’ nilimele nakolo yuni konopuni aroma topa pilimo mele kepe paa olandopa; yambomane ‘Paa pilipu konjilimolo.’ nilimele mele maniendopa. Pulu Yemone ulu mare telemo kinie yambomane kanokolie, ‘Aku uluma enge te naa pelemo.’ ningu kanolemele nakolo ‘enge te naa pelemo’ nilimele ulumanga tondoloma kepe paa olandopa, yambomane ‘Ulu tondoloma tekemolo.’ nilimele tondoloma paa maniendopa.

²⁶ Angokeme, ou Pulu Yemone ‘Nanga yamboma molangi wai.’ naa nipili moloringi mele kinié altoko mimi siku

piliengi! Yambomane ene kanokolie ‘Ene aisili pilipe konginjili yamboma moloringi.’ naa niringi. ‘Ene yambo aisili yamboma nokoli engemo pelemo.’ naa niringila. ‘Ene aisili enenga anda kolepama imbi molorumu.’ naa niringila.²⁷ Nakolo ma koleana yambomane yambo mare kanokolie, ‘Yambo konopu naa peli yambo aroma tolime.’ nilimele yamboma Pulu Yemone mako topa ‘Nanga yamboma molangi.’ nilimo; ‘Yambo enge naa peli yamboma.’ ningu kanolemelema mako topa ‘Nanga yamboma molangi.’ nilimo. ‘Nanga yambomando aku siku ningu pilimele yambo pilipe konginjili pelemo yamboma kinie, ‘Olio enge pelemo.’ ningu pilimele yamboma kinie, pipili kolangi.’ nimbe Pulu Yemone kanu we yamboma mako topa ‘Nanga yamboma molangi wai.’ nilimo.²⁸ Ya ma koleana imbi naa molemo yamboma kinie, yambomane kanoko kerikanolemele yamboma kinie, yambomane ‘yambo koropama’ ningu kanolemele yamboma kinie, akuma Pulu Yemone mako topa ‘Nanga yamboma molangi.’ nirimu. ‘Yambo imbi molemoma kinie, tondolo pelemo yamboma kinie, aku yamboma we yambo koropama molangi.’ nimbe, kanu we yamboma ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe mako torumu.²⁹ ‘Yambo tene nanga kumbikerena yuyu kapi nimbe yunge imbi ambolopa ola manda naa limbe.’ nimbelie Pulu Yemone kanu sili yamboma mako torumu.³⁰ Pulu Yemone yuyu ene ‘Kirasi Yesusi kinie pea tapu toko molangi.’ nimbe lipe mundurumuna yu kinie pea molemele kanumu. Pe kinié Pulu Yemone olio pilipe konginjilimu kinie konopuni mimi sipe pilili ulumu kinie silimo akumunge pulumu Kirasi yu. Kirasini ‘olionga nimbe tenjirimu ulu akumuni, Pulu Yemone olio ‘yambo sumbi nilime molko, nanga yamboma manjiku molko yambo kake telime molangi.’ nilimo. Kirasini tenjirimu ulumuni ‘Ene teko kenjiringimunge molko kenjiku mindi pungí aulkena wendo wangi, ulu pulu kerimene ene altopa naa ambolopili.’ nilimo.*³¹ Akumunge Pulu Yemonga bokuna ungu te nilimo mele

mindu teamili. Aku ungumu i sipe:
 “Yambo tene ‘Konopu sipu kapi niembo.’
 nimu liemo
 Ailimuni yunge tenjirimumunge pilipelie
 Ailimu mindi konopu sipe kapi nimbe
 imbi ambolopa ola linjipili.”*
 nilimo kanumu mele teamili.

2

¹ Angokeme, akumunge nanga nanu pilipe konginjilimu kinie tondolomo kinie naa pepili terindu mele* niembo: Na ene moloringine ombolie Pulu Yemonga ungumu ene nimbu simbundu pilipe konginjili olandopa pelemo yambomane unguma sulu teko ningu konjilimele mele naa nirindu. ² ‘Na ene kinie molopolie ‘Yesusi ye nomi Kirasimu yu mindi konopu kimbu sipu molopolie, yu unju perana toringi kolorumu mele mindi paa konopu kimbu sipu molopo, ene akumu mindi piliengi nimbu simbu.’ nimbu molopolie pilipe konginjili pelemo yambomane nilimele mele naa nirindu. Ungu lupe te konopu kimbu sipu mane naa siembo.’ nimbu ou pilirindu. ³ Na ombo ene kinie molopo unguma nimbu sirindu, kinie na enge te naa perimu. Pipili kolopo alieli mini wale mundupu molorundu. ⁴ Temane peangamo, ene topo simbundu pilipe konginjili pelemo yambomane nilimele mele unguma naa nimbu sirindu. ‘Nanga pilipe konginjili olandopa pelemomone ene konopu alowa teangi.’ nimbu ene unguma tondolo mundupu naa nimbu sirindu. ‘Mini Kake Telimunge tondolomone na lipe taponjilimo kinie kanokolie nimbu sikiru mele pilku liengi.’ nimbu yunge tondolomone unguma ene nimbu sirindu. ⁵ ‘We yambomane pilipe konginjili pepili unguma ningu konjilimelenje pilkulie “Sike nikimili.” ningu tondolo munduku pilimelkanje kapola naa telka. Pulu Yemonga tondolomo mindi kanokolie “Yunge ungumu sike.” ningu tondolo munduku piliengi!’ nimbu unguma aku sipu we nimbu sirindu.

⁶ We yambomando pilipe konginjili yambomane ningu silimele mele sike nimbu naa silio, nakolo Pulu Yemonga

ungumu kamu pilku konjilimele yambomando unguma nimbu simbundu pilipe konginjili pelemo unguma nimbu silio. Nakolo aku pilipe konginjilimu ya mana yambomane pilku konjiku ningu silimele mele paa molo. Ya ma koleana nokoko kamako molemele yambomane ungu mane silimele mele ungu mane naa silio. Mulu ma pora nimbé kinie, enenga engemo pora nimbé. ⁷ Nane nilio mele lupe. Nane Pulu Yemonga konopu peanga pepa pilipe konginjili unguma mindi nimbu silio, aku ungumu Pulu Yemone mulu matolo ou naa tepalie olio tepa konjipe ‘Yu kinie pea molangi.’ nimbe, nimbe panjirimu nakolo aku ungumu ou lopi tepa perimumu kinié mindi kamu mona lemo, aku ungumu mindi nimbu silio. ⁸ Nane pilipe konginjili nikiru, akumu ya ma koleana nokolemele ye kamakoma naa pilimele. Pilimelkanje tondolo pa teli pelemo ye Ailimu* ‘unju perana kolopili.’ ningu uku toko naa panjilimelka. ⁹ Nakolo aku ungumunge, ungu te Pulu Yemonga bokuna, toringi nilimo, akumu i sipe:

‘Pulu Yemo konopu monjilimele yamboma
 yuni tepa konjipe melema nosinjilimo
 mele
 yambo telumuni kepe mongone naa
 kanoko,
 ungu te naa pilku, konopuni naa
 piliringi.’*

nilimo kanumu, ¹⁰ nakolo Pulu Yemone ‘Yunge Minimuni tei.’ nirimu kinie Minimuni olio kanu lopi terimu ulumu lipe ora sirimu.

Yunge Minimuni melema pali mimi sipe kanopa, Pulu Yemonga konopuna ulu tondolo pelemoma kepe kanolemo. ¹¹ Yambo tene yambo te konopuni pilimo mele naa kanolemo. Yambo tenga minimuni mindi yuyu konopu lemo mele kanopa pilimo. Aku sipela Pulu Yemo yuni konopuni pilimo mele yambo tene naa kanolemo, Pulu Yemo yunge Minimuni mindi kanolemo. ¹² Pe Pulu Yemone yunge Minimu olio sirimuna Pulu Yemone olio tepa konjipe we silimo mele pilimolo. ‘Olio ya ma koleamonga

tondolo te lirimulu.' nimbu naa pilimolo. ¹³ Akumunge nane ungu nimbu silioma ma koleana pilipe konginjili tene naa nimbu silio. 'Pulu Yemonga, Minimuni na mane sipe 'Ningu si.' nimbe ungu umbu tonjilimo unguma Pulu Yemonga Minimu konopuna molemo yamboma nimbu silio.

¹⁴ Pulu Yemonga Minimu konopuna naa molemo yambomane Pulu Yemonga Minimuni nimbe silimo mele naa pilku limele. Pulu Yemonga Minimu konopuna molemo yambomane mindi Pulu Yemonga melema liku mimi siku pilimele akumunge Pulu Yemonga Minimu konopuna naa molemo yambomane 'Aku melema uluri molo.' ningu pilku sundulimele. ¹⁵ 'Nakolo, Pulu Yemonga Minimu ambolemo yambomane melema pali puluma mimi siku pilku apuruku konjilimele. Nakolo we yambomane Pulu Yemonga Minimu konopuna molemo yamboma manda kanoko naa apuruku, 'Teko konjikimili.' molo 'Teko kenjikimili.' ningu manda naa pilku nilimele. ¹⁶ 'Pulu Yemone konopuni pilimo mele manda naa pilimelemonga ungu pulu te Pulu Yemonga bokuna nilimo, akumu i sipe:;

'Naene Ailimu konopuni pilimo mele manda kanopa pilipe,

Ailimu manda mane simbeye?'

nimbe molemo kanumu. 'Akumu sike, nakolo olio 'Pulu Yemonga Minimu konopuna molemo yambomane, Kirasi konopuni pilimo mele**' aku sipu pilimolo 'akumunge Ailimuni pilimo mele manda pilimolo,.

3

¹ Angokeme, 'aku nikirumunge, na ene kinie molopolie, yamboma Pulu Yemonga Minimuni nilimo mele pilku liku telemele yamboma mane silio mele ene aku sipu manda mane naa sirindu. We mana yambo 'umbu konopuni mindi pilimele yamboma, mane silio mele ene aku sipu mane sirindu. Kirasinge ambolango pamema mindi moloringimunge ² nane ene ame mindi sirindu.* 'Ene langi enge

nilime manda naa nonge.' nimbu kanopolie langi enge nilime naa sirindu. Kinié kepe langi enge nilime manda naa nonge. ³ Enenga ou konopu wemane ene ambolopili molemelemonga mana yambomane telemele mele telemele. Ene 'Yambomane teko nosikimili mele nane aku sipu telkanje papu.' ningu yamboma kinie konopu keru panjiku, anju yando irinele teko, aku uluma telemele, akumu konopu ouma pepili molemelemonga telemele.* 'Aku ulu telemelemanene Mini Kake Telimuni kamu ambolemo yamboma naa molko, yunge ungumu naa pilimele mele lipe ora silimo., ⁴ 'Enene i siku mele telemele:; Yambo tene nimbendo: "Na Pollonga yambomo." nilimo. Tene nimbendo: "Na Apollosinge yambomo." nilimo. Aku siku nilimele yamboma we mana yamboma mindi naa molemeleye?

⁵ 'Apollosi kinie Pollotolo nambemuna arenale teko kerepali nilimeleye?; Apollosi naeye? Pollo naeye? Apollosi olto Ailimunge kendemandetolo mindi. Ailimuni kongono lupe lupe sirimu yetolo molopolie, aku kongonomo terimbulumunge ene "Kirasi sike." ningu tondolo munduku piliringi* aulkemo akisinjirimbulu yetolo mindi molembolo. ⁶ Nane langi umbu torundu; pe langi umbu tonjirindu koleana Apollosini andopa no mundurumu; nakolo Pulu Yemone 'Langime toko raka nimbe opili.' nirimu. ⁷ Akumunge yambo langi umbu tonjilimomo imbi naa molemo; yambo poniena andopa no silimo yambomo kepe imbi naa la molemo; Pulu Yemone 'Langime wendo opili.' nilimo aku yemo mindi imbi molemo. ⁸ Yambo langi umbu tolemo yambomo kinie poniena andopa no silimo yambomo kinie aku yambotolonga kongono te olandopa te maniendopa molo. Aku yambotolone 'Pulu Yemonga, kongono mindi tengelemonga telemele mele mimi sipe kanopa apurupe yu mele mele mele kalomba. ⁹ Apollosi olto kinie Pulu Yemo kinie tapu topo kongono telemolo yema; ene Pulu Yemonga ponie mele, 'akumunge yu mindi olandopamo,.

Ene Pulu Yemone ulkemo takopa molemo mele molemelela. ¹⁰ Na ene moloringine ombo pulu monjipu unguma mane sirindu kinie, Pulu Yemone we kondo kolopalie 'Na ulke takoli kongonomonga pilipe konginjili pelemo yemo molopili.' nimbe tondolo te we sirimu. 'Ene yunge ulkemo angilipili.' nimbe na aku tondolomo sipelie lipe mundurumuna ene moloringine ombo, 'Ulke angilimbemonga ponga polangi.' nimbu mana kouma talape topo nosirindu, aku koumanga ola yambo tene ulkemo takopa molemo. Nakolo ulke takolemele yambomane mimi siku pilku konjiku ulke takangi.* ¹¹ Ulkemo ola takonge kouma nane talape topo nosirindu akuma Yesusi Kirasi yu.* Yambo tene alowa tepa kou lupe mare manda naa nosimbe. ¹² Yambo marene Pulu Yemonga ulkemo, kanu koumanga ola takongendo kou gollo kinie, kou sillipa kinie, kou mone olandopa pulimo kouma kinie, aku mele peangamane takoko, marene unju kinie angi kinie rasi witi unju aku mele kerimene takoko, telemele. ¹³ Pe Pulu Yemone yamboma kote tenjipe pilimbe walemo wendo ombá kinie ulkemo takolemele mele mona lemba. Kanu walemo kinie tepe tene 'Yambomane kongono teringime teko konjiringinje molo teko kenjiringinje?' nimbe manda manjimbe. ¹⁴ Manda manjimbe kinie, yambo tene manie talape topa lemo koumanga ola* ulke takombamo tepene naa nomba pora simu liemo yu mele kalolimu limbe. ¹⁵ Molo yambo tene ulke takombamo tepene nomba pora simu liemo aku kongono tembamonga mele kalolimu naa limbe. Kanu yambomo yuyu Pulu Yemone, lipe taponjipe 'Mindili naa nopili.' nimbe yu kinie molopa konjimbe ulu pulumu* simbe nakolo yu, tepene yambo te nombá telemo kinie yambomane liku taponjiku yu wendo limele kinie tepene kamu naa nolemo yambomo mele molomba.

¹⁶ Ene Pulu Yemo molemo ulke suluminia* paa kake telimu molemele; Pulu Yemonga Minimu enenga konopuna sukundu molemo; akumu ene naa

pilimeleye? ¹⁷ Akumunge yambo tene Pulu Yemonga ulke suluminia* paa kake telimu tepa kenjimu liemo Pulu Yemone kanu yambomo tepa kenjimbela. Pulu Yemonga suluminiamo 'Yunge suluminia kake telimu.' nilimo, aku suluminiamo ene eneno, akumunge aku sipe tepa kenjimbe yambomo yuni yu kepe tepa kenjimbe.

¹⁸ Ene eneno konopuni kolo toko naa piliengi! Enenga yambo tene yuyu pilipelie, ma koleana yambomane 'Olio pilipe konginjili pelemo yamboma molemolo.' ningu pilimele mele yuni aku sipe 'Pilipe konginjili yambomo molio.' nimbe pilimu liemo 'Aku sipu nimbu naa piliembo.' nipili. 'Mana yambomane na kanokolie 'Aroma toli yambomo.' ningu kanangi.' nipili. Aku sipe nimbé kinie sike pilipe konginjili yambomo molomba. ¹⁹ Mana yambomane pilkulie 'Akumu pilipe konginjilimu.' ningu pilimele mele Pulu Yemone kanopalie 'Kekelepa toli ulumu.' nimbe kanolemo. Akumunge ungu te yunge bokuna molemo, akumu i sipe:

'Yambo marene yamboma teko kenjindingu
enenga konopuna pilipe konginjili pelemomone
uluma telemele nakolo
Pulu Yemone aku telemele uluma kanopalie
'Aku pilkulie tekemelemonga ene eneno melu lelko
nomi suku mundukumili.' nimbe kanolemo.*
nimbe molemo kanumu. ²⁰ Akumunge ungu te pea molemola, akumu i sipe:
'Ailimuni pilipelie,
konopuna pilipe konginjili pelemo yambomane
konopuni pilimele mele ene naa lipe taponjimbe.
'Pilimele mele uluri molo.' nimbe pilimo.*

nimbe aku sipe molemo. ²¹ Akumunge altoko yemanga imbime kapi ningu ambolko ola naa linjengi.* Melema pali enenga. ²² Na, Pollo kepe Apollosi kepe Pita* kepe, ma koleamo kepe konde mololi ulumu kepe kololi ulumu

kepe, kinié lemo melema kepe pe lemba melema kepe, akuma pali enenga; 1ene liku taponjingíndu aku tapu yema kinie melema kinie pelemele,; 23 ene Kirasinge yamboma, Kirasi Pulu Yemonga yemola, 1akumunge elte kinie olio kinie melema pali enenga kene anju anju talape yu mele mele manda molame!,*

4

1 Apollosi olto molembolo mele yambomane pilku kanonge mele i sipe: Olto Kirasinge kongono tenjili kendemandetolo molopolo, ungu ou lopi tepa perimuma Pulu Yemone ou nimbe pára naa sirimu unguma* nokopo yamboma nimbu silimbolo yetolo molembolo. 'Aku siku yetolo molembele.' ningu pilíngi liemo papu. 2 Yambo tene yambo tenga kongono tenjilimo yambomone yunge aili nokoli yemone 'Tei.' nilimo mele paa mimi sipe pilipe tepili. Mimi sipe pilipe naa temu liemo kapola molo, ene pilimele. 3 'Nane kongono telio mele, enene molo kote tenjilimo ye tene kanoko apuruku, 'Mimi sipe tepa konjilimonje.' ningu, kanongi liemo uluri molo.' nimbu konopu kimbu sipu naa molio. Nanu kepe telio mele naa apurulio. 4 Nane nanga konopuni pilipulie 'Pulu Yemone "Tei." nilimo kongonomo tepolie, sike ulu te tepo naa kenjilio.' nimbu pilio nakolo 'Nane sike tepo naa kenjilio. Ye sumbi nilimu molio.' nanu manda naa nimbú.* Nane kongono telio mele Ailimuni yuyu pilipe apurulimo. 5 Akumunge, 'Ailimuni omba kote pilipili.' ningu nokoko molkolie isili ou enene yambomane uluma telemele mele naa apurengi. Yu ombalie sumbuluna pelemo uluma 'Pa teline mona lepili.' nimbe, yambomane uluma tengendo konopuni pilimele mele mona nimbe pára simbe. Aku temba walemonga Pulu Yemone olione telemolo mele pilipe apurupelie 1tepo konjilimolo ulumanga, olio kapi nimbé.

6 Angokeme, 1nane 'Nokoli yambomanga unguma mimi siku pilku kongono teko konjengi.', nikiru mele 'Ene lipu taponjembo.' nimbu 'Apollosi oltone

telebolo mele kanangi.' nikiru. 'Telebolo mele pe kanokolie ungu te pelemomonga* pulumu ene manda sumbi siku piliengi!' nimbu molio. Kanu ungumu i sipe:

'Pulu Yemonga bokuna "Teangi." nilimo mele

mindí mimi siku pilku teangi.

Enene ulu te lupe naa teangi.'

1nimbe molemo mele pilkulie yambo tenga imbimu ambolko ola linjiku yambo tenga imbimu toko manie mundunjiku naa teangi. 7 'Ene 'Ailime molemolo.' nilimele angokeme, 'Olio imbi molopili. Yambo lupema imbi naa molopili.' naene nimuye? Ene mele peanga liringime 1Pulu Yemone, naa sirimuye? Pe tondolo liringime Pulu Yemone simu liemo nambemuna enenga imbime eneno ambolko ola liku kapi nilimeleye?

8 * 'Mele aisili koronga manda lirimulu. 1Minimunge, mele aisili nosipu kapola molemolo.' ningu pilimeleye? 'Koronga 1Kirasi kinie, kamako kingime molopo yamboma nokolemolo.' ningu pilimeleye? ** Aku liemo olto pea aku sipu naa molemolo akumu keri. Nakolo 'Ene aku siku naa molemele.' konopu lekeró. 'Ene paa sike ye nomi kingime molemelkanje papu. Aku lelkanje olto ene pea kingime molemelka. Aku lelkanje papu.' konopu lekeró. 1Nakolo olio isili ou kingime naa molemolo, 9 'Olio molemolo, mele nane pilkirumu niembo: 'Olio Kirasini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipé mundurumu yema* olio paa manien-dopa.' konopu lekeró. Kote tenjiku "Toko konjengi." nilimele yamboma mele molemolo. 'Yamboma konopu siku kanoko molangi toko konjengi.' ningu penana sukundu mundulimele yamboma mele molemolo. Mana yamboma kinie angelloma kinie yambomane pali olio nemo nemo ningu kanoko molemele. 10 Kirasinge temanemo andopo nimbu silimolomonga yambomane olio 'Ye aromama.' nilimele nakolo ene 1Korini Kirasinge yamboma, ne 'Kirasinge yamboma molemolomonga olio pilipe konginjili pelemo yamboma molemolo.' nilimele. Olio 1Kirasini kongono sirimu

yema, ndo “Ene enge te naa pelemo.” nilimele; enene eneno ‘Olio enge paa pelemo.’ nilimele. Oliondo “Ene imbi naa molemo.” nilimele nakolo enene eneno ‘Imbi paa molemo.’ nilimele.

¹¹ Olio ‘Kirasini ‘kongonomo tenjipai.’ nimbe lipe mundurumu yema, sike ou molorumu mele kinié kepe we molemolo. Olio paa engelene kolopo, no wakane kolopo, mulu wambale sungu mengu nilime panjilimolola. Olio ‘paa mindili nongo, kolangi.’ ningu wale aisili kopene tolemele. Olio tenga taka lepo molomolo ulke te naa angilimo. ¹² ‘Kou mone lipu langi kinie melema limulundu, oliolio mindili sipu kongono telemolo. Yambomane olio iri toko “Molko kenjengi!” nilimele kinie olione pundu topo “Pulu Yemone ene tepa konjipili.” nilimolo;* ‘Pulu Yemonga kongono telemolomonga, yambomane olio mindili silimele kinie pundu topo ungu te naa nimbu umbunime we melemolo; ¹³ yambomane olio ungu taka tonjiku ningu kenjilimele kinie olione ene pundu topo ungu peangama nilimolo. Ou kepe, pe yandopa kinié kepe, yambomane ‘Olio yambo paa koropa, yambomane langi nurupulu toko ele telemelema mele molemolo.’ ningu pilimele.

¹⁴ ‘Ene pipili kolangi.’ nimbu nane i ungumu pepána naa tokoro. ‘Ene nanga paa konopu monjilio ambolangoma.’ nimbu ungu te lepi lepi topo i pepámo tokoro. ¹⁵ ‘Ene Kirasinge ungumu mimi siku piliengi!’ ningu nokolemelka tapu ye paa aisili, tene tausini mele, molemelkanje enenga lapa aisili naa molemelka. Nane Kirasi Yesusinge ungumu ou pulu pulu ene nimbu sirindu kinie ‘Temane peanga akumu sike.’ ningu tondolo munduku piliringimunge na enenga lapamo molorundu, ‘ene nanga ambolangoma moloringi mele molemele, ¹⁶ ‘Na enenga lapamo molio, ene nanga ambolangoma molemele, kene nane ene tondolo mundupu mawa tepolie nimbundu: ‘Ulu telioma kanokolie mimi siku manda lelko teangi.’ nikiru. ¹⁷ ‘Aku teangi.’ nimbu Timoti ene molemelena ‘Opili.’ nimbu lipu mundukuru. ‘Yu

Kirasinge yemo molopa yu kinie olto Kirasinge kongono pea andopo telembolomonga, yu nanga konopu monjilio kangomo. Yuni Ailimunge kongonomo mimi sipe nokolemo. Nane Kirasi Yesusinge unguma pilipulie tepo molio mele altoko piliengi nimbe simbe. Na Kirasi kinie molopolie tepo molio mele kinie, Kirasinge yambo talapemanga* andopo ‘Teangi.’ nimbu mane silio mele kinie, telu sipe. ‘Aku sipe mele Timotini ene altoko piliengi nimbe simbe.’

¹⁸ Enenga yambo marene ‘Pollo naa ombá.’ konopu lelko kara puku mongo kondolemele. ¹⁹ Nakolo Ailimuni na “Pui.” nimu liemo na paa sike ene molemelena nondopo ombó. Ombolie kara puku mongo kondolemele yambomane ungu nilimele mele mindi pilimbundu naa ombó. ‘Ene sike tondolo te pelemonje ‘molo Pulu Yemonga kongono naa teko unguma we nilimelenje,’ nimbu kanombo ombó. ²⁰ Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo* yamboma ungu mindi naa nilimele. Yunge tondolomone yunge kongono teko yunge yamboma sumbi siku molemele akumunge ‘ne kara puli yamboma sike tondolo pelemonje.’ nimbu kanombo. ²¹ Nane ene nambolka uluri tembo kinie ‘Peanga.’ konopu lekemeleye? ‘Na ka pulse membo ombo ene ka pulsene topo mane simbu kinie peanga.’ konopu lekemeleye? Molo nane ene molongena ombo konopu monjipu taka lepo mane sipu kondo kolombo kinie ‘Peanga.’ konopu lekemeleye? Ene piliei.

5

¹ * Ene kinie wa ulu kerinele teli ulu te wendo olemo mele temane toko silimele akumu na pilkiru. Kanu ulumu ulsu molemele yambomane** teko kenjilimele mele maniendopa, i ulumu olan-dopa. Enenga ye tene lapanga ambomo yu lipe memba andolemo.*** ² ‘Enenga angenu ye tene aku sipe telemomonga, enene ‘Olio yambo peangama molemolo.’ ningu eneno nambemuna kapi nilimel-eye? ‘Enenga imbi ambolko ola liku uluma telemele mele munduku kelkolie,‘

konopu keru panjiku kola teko, tepa kenjilimo ye kanumu 'Ene kinie tapu topa naa molopili.' ningu toko makoroko ulsu mundulimelkanje papu. ³ Sike nanga kangimu ene kinie naa molemolo nakolo nanga konopumuni 'Ene kinie molemolo.' konopu lepolie, na pea molemelkanje yunge kotemo pilipulie "Yu tepili." nilke mele ou na pilipu molio. ⁴ 'Enene tenge mele pilkirumu niembo:,' Olionga Aili Yesusi* kinie maku toko molonge kinie na konopuni enenga maku tongemo nokombo none temba, olionga Aili Yesusinge engemo ene kinie molombala. ⁵ 'Aku sipu maku topo molomolo,' kinie ne tepa kenjilimo yemo 'Ku-rumanga nomi, Setenene* yu nokopili.' ningu yu Setene liku siengi. 'Ya mana, Setenene yunge kangimu tepa kenjimbe mindili nombá kinie 'yu konopu alowa tembanje. Pe, Ailimu omba yambomanga kote pilimbe walemonga 'Yemonga minimu kolea kerine naa pupe mindili nomba, yu kinie pea molopa konjimbe.' ningu yemo yu kinie aku siku teangi.

⁶ 'Ene kinie ye te molemomone ambo te kinie tepa kenjipe molopili, enene eneno kapi nilimele akumu paa kapola naa telemo. Paa teko kenjilimele. Pillawa akoli mele isi pillawana mundukulie pillawa teko mimi telemele kinie isi paa wallo koltene pillawa aisili akolemo mele* ene naa pilimeleye? ⁷ Akumunge, 'Juda yambomane ou teringi mele pilkulie, isi ouma toko ele tekolie, isi naa peli pillawa kondemo molangi. 'Pulu Yemonga angellomone olio naa topa we omba pupili.' ningu Juda yambomane sipisipi walomo toringi mele Kirasini 'enenga sipisipi walomo mele molambo tangi.' nimbe kolo wangopa kolonjirimunge ene sike pillawa konde mele molemele. 'Aku kene ne yemo 'isi mele molemo.' ningu yu makorangi. ⁸ Aku kene 'Pulu Yemonga angellomone we omba pupe Juda yamboma naa torumu mele konopu siku pilingindu Juda yambomane isime pali liku ele teringi mele,* Kirasi olionga nimbe kolonjirimu mele konopu sipu pilimulundu ulu pulu

kerime kinie tepo kenjilimolo uluma pali kinie 'isi ouma mele' nimbu mundupu kelepo, yu kapi nimulundu Pulu Yemone 'ulu kake telime' nimbe kanolemo uluma tepo, ungu sikema mindi nimbu molamili. 'Aku uluma pillawa isi naa pelimu mele.'

⁹ Nane ou pepá te topo sirindu akumu* i sipu nimbu topo sirindu: 'Wapora toli yamboma kinie ene teluna tapu toko naa molangi.' nirindu kanumu. ¹⁰ 'Nakolo aku nirindumu,' ulsukundu molemele yambomane wapora toko, yambomanga melema kanoko yama mengo, yambomanga melema kolo toko wa liku, we melema 'Olionga pulu yema.' ningu liku anjiku popo toko melema kalko silimele yambomando naa nirindu. 'Kanu yamboma kinie tapu topo naa molopo mundupu keeamili.' nilimelkanje ya ma koleamo kamu munduku kelemelka, 'akumu manda molo.' ¹¹ Nane pepá topo sirindumunge pulumu i sipe: 'Yambo tene "Na Kirasinge yambomo." nimbelie wa ulu kerinele tepa, yambomanga melema kanopa yama memba, we melema lipe anjipe 'Nanga pulu yema.' nimbe popo topa melema kalopa sipe, yambomanga ungu bulkundu ninjipe, no nomba kekelepa topa, yambomanga melema kolo topa wa lipe, temba yambo te kinie paa teluna tapu toko naa molangi. Yambo tene 'Na Kirasinge yambomo molio.' nimbe aku sipe temba yambomo kinie teluna langi paa naa nangila.' 'nimbu pepá torundu kanumu.' ¹² Kirasinge yambo naa molko ulsu molemele yamboma telemele mele manda apurumbuye? 'Akumu nanga kongono te paa molo,' Nakolo Kirasinge yambo ene kinie molemelema kanoko apurungí kinie papu. Akumu paa sike enenga kongonomo. ¹³ 'Kirasinge yambo talapena, ulsukundu molemele yamboma Pulu Yemone yuyu kanopa apurumbe. 'Nakolo ene Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo mele piliengi niembo. Kanu ungumu i sipe:,' 'Ene kinie teluna tapu topa molemo yambo tene uluma tepa kenjipe mindi tepa molomu liemo

kanu yambo kerimu toko makoroko
 ulsu mundengi.*
 nilimo, 1aku mele pilku teangi.

6

1 1Ene kinie umbuni te pea pele-
 momonga kinié ungu te niembo:,* Ene
 Kirasinge yambomanga tene Kirasinge
 yambo te kinie umbuni te pelemo kinie
 nambemuna 'Pulu Yemonga yambo kake
 telime pilku apurengi.' naa nimbe,
 ene mundupe kelepa ulsukundu pupe
 1willisi, kotena pupe kote tenjilimoye?
 Akumu pipili naa telemona aku sipe tele-
 moye? 2 Molo 1pe kote walemo wendo
 ombá kinie, olio Pulu Yemonga yambo
 kake telimene ma koleana yambomanga
 pali kote pilipu ulu telemelema apuru-
 mulúmu naa pilimelemonga* 1ulsukundu
 puku kote tenjilimeleye,? Sike olione
 pe aku sipu ma koleana yambomanga
 kote pilimulú liemo kinié nambemuna
 enenga kote kangama ene eneno manda
 naa pilimeleye? 3 Pe mulu koleana angel-
 lomanga kotema olio pilimulú mele ene
 naa pilimeleye? Sike pe angellomanga
 kotema pilimulú liemo ya ma koleamanga
 ulu kangama manda sumbi sipu apurupu
 pilimulú. 4 Pe ulsukundu yambomanga
 kote pilingí liemo ene Kirasinge yambo-
 manga umbuni te wendo olemo kinie
 enene nambemuna 'Yambo koropa imbi
 naa molemoma.' 1konopu lemele yambo
 ulsukundu molemele, yambomane 'kote
 pilinjengi!' nilimeleye? * 5 Nane 'Ene
 pipili kolangi.' nimbu aku nikiru. Ene
 1Kirasinge ungumu, sike.' ningu ton-
 dolo munduku pilimele yambomanga ye
 tene enenga kotema apurupe pilimbe ye
 pilipe konginjili peli ye te naa molemoye?
 6 Enenga angenu tene angenu te 1willisi,
 kotena memba pupe 'Kirasi sike.' ningu
 naa pilimele yambo ulsukundu moleme-
 lena memba pupe nambemuna kote ten-
 jilimoye?

7 Enene enenga yamboma kote ten-
 jilimele aku ulumuni ene Kirasinge
 yamboma telemele mele naa teko
 molemelema lipe ora silimo. Enenga
 yambo tene enenga yambo te ulu te

tepa kenjilimo kinie kanu yambomo
 nambemuna we siye naa kolemeleye?
 Yambo tene yambo tenga melte kolo topa
 limo kinie nambemuna kanu yambomo
 we siye naa kolemoye? 1Ene teko
 kenjilimele mele we siye kolemelkanje
 papu. 8 Nakolo ene 1kote tenjilimele
 yamboma, eneno kolo toko melema
 limele. Eneno kepe angenalime teko
 kenjilimele.

9-10 Teko kenjilimele yamboma Pulu
 Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo
 koleana* sukundu manda naa pungí
 akumu ene naa pilimeleye? I ungu
 nikirumu mimi siku piliei. Paa kolo naa
 tokoro: Wapora andoko tolemele yam-
 boma kinie, we melema anjiku 'Olionga
 pulu yema.' ningu popo toko melema
 kalko silimele yamboma kinie, ye tenga
 ambomo molo ambo tenga yemo kinie
 wa ulu kerinele telemele yamboma kinie,
 yema eneno ulu kerinele teko, amboma
 eneno ulu kerinele teko, telemele yam-
 boma kinie, wa noli yamboma kinie,
 yambomanga melema kanoko yama meli
 yamboma kinie, no nongo kekelepa
 toli yamboma kinie, yambomanga ungu
 bulkundu ninjili yamboma kinie, kolo
 toko yambomanga melema limele yam-
 boma kinie, aku telemele yamboma**
 Pulu Yemone ye nomi kingi molopa
 nokolemo koleana manda suku puku
 naa molonge.*** Kanu ungumu 'kolo
 tokomo. Kanu uluma temolo kinie
 uluri naa temba.' ningu naa piliengi!
 11 Ou enenga yambo mare aku siku teko
 moloringi nakolo kinié 1Pulu Yemone
 enenga ulu pulu kerime, kulumiye ton-
 jipe, 'Ene yunge yamboma manjiku kene
 kake telime molangi.' nirimu. 'Aili Yesusi
 Kirasini sike olionga nimbe kolo wangopa
 kolonjirimu.' ningu tondolo munduku
 piliringimunge* olionga Pulu Yemonga
 Minimuni ene kanopalie enenga ulu pulu
 kerime siye kolopa, 'konopu sumbi nimbe
 peli yamboma.' nimbe kanolemo.**

12 1Enenga umbuni te pea pelemo
 akumunge ungu te niembo: Yambo
 marene ningindu:,* "Nane ulu te
 teambo.' konopu lendu liemo manda
 tembo." 1nilimele. Akumu sike ungu

manemane pali ene naa nokolemo, nakolo 'Ulu telemelemanee pali ene naa lipe taponjilimo.' nikiru. "Uluma pali sike manda tembo. Ungu tene na manda pipi naa simbe." sike aku siku papu nilimele nakolo** 'Na meltene tondolo mundupe nokopili. Na meltenga kendemandemo molombo.' naa nimbú. ¹³ Yambo marene ningindu: "Langime olomonga mindi. Olomo langimenga mindi." nilimele,* akumu sike nilimele nakolo pe walse Pulu Yemone "Akuma pali manie pupili." nimbé. 'Enene kangimuni waka kolemo uluma pali, wa ulu pulu kerinele uluma kepe we tengendo mindi aku siku nilimele nakolo, Pulu Yemone kangimu tepalie "Kangimuni andoko wapura tangi." naa nirimu. Kangimu Ailimunge; kangimu Ailimuni nokolemo. ¹⁴ Pulu Yemo yunge tondolomone Ailimu, nge kangi kololimu, topa makinjirimu, aku sipe mele olio, nga kangime, kepe pe topa makinjimbela.* ¹⁵ Enenga kangime kinie Kirasinge kangimu kinie 'kangi telumu.'* ningu naa pilimeleye? Aku liemo na, 'ene, Kirasinge kangimu kinie ambo wapura tolimunge kangimu kinie lipu tere lenjambu kinie mandaye? Paa manda molo! ¹⁶ 'Ye te ambo wapura tolimu kinie teluna pelembele kinie elte kangi telumu.' ningu naa pilimeleye? 'Pulu Yemonga bokuna, aku sipe ungu te molemo kanumu. 'Pulu Yemone nimbendo:,' "Aku ambo yetolo, 'teluna pengelemonga, elte yambo kangi telumu molongele."* nirimu kanumu. ¹⁷ Nakolo Ailimu kinie konopu tenge sipe molomba yambomo yu kinie mini telumu mele molomba.*

¹⁸ Wa ulu kerinele teli ulumu kinie nondoko puku naa molangi. Yambo tene we ulu pulu keritelemo akumane kangimu ulu te naa telemo, nakolo yambo tene wa ulu kerinele telemo kinie yunge kangimu yuyu tepa kenjilimo. ¹⁹ 'Enenga kangime Mini Kake Telimunge ulke suluminia kake telimu.* Pulu Yemone kanu Minimu ene sirimu liringi, enenga konopuna molemo.' ningu naa pilimeleye? Akumunge ene eneno naa nokolemele; ²⁰ 'Pulu Yemone, mele paa aili tene*'

ene topo topa lirimu. Aku terimu kene enenga kangimene, 'ulu telemelemanee, Pulu Yemonga imbimu ambolko ola linjiku kapi niengi.

7

¹ Kinié enene na pepá toko sikulie walsiku piliringi ungumanga pundu topo niembo:* 'Ungu te walsiringimunge i nikiru:,' Ye te ambo naa limo akumu papu. ² Nakolo, 'ye ambo naa lili marene, amboma kinie wapura toko andolemele kene yema yu mele mele ambo liku, amboma yu mele mele ye pangi. ³⁻⁴ Ambo tene yunge yemondo "Pea peambili." nimbé kinie yemone "Kapola. Pea peambili." nipili. Aku sipela, ye tene yunge ambomondo "Pea peambili." nimbé kinie ambomone "Kapola. Pea peambili." nipili.* Akumu ambo yetolonga ulu pulu te kanumu. Ye puli ambomone yunge kangimu yuyu mindi naa nokolemo; yunge kangimu menu yemongala. Aku sipela ambo lili yemone yunge kangimu yuyu mindi naa nokolemo; yunge kangimu menu ambomongala. 'Akumunge ambomone molo yemone "Pea peambili." nimbé kinie "Molo." ningilí aulke te naa lemo.,' ⁵ Ambo yetolo we molembele kinie yemone molo ambomone menundu "Teluna peambili." nimbé kinie menuni "Molo." nimbé kapola naa temba nakolo eltene konopu teluna pupili molkololie "Wale mare teluna naa pepolo, kanu walemanga Pulu Yemo kinie ungu nimbu mawa tepo molambili." ningu, ningu panjikululie kanu walemanga teluna naa pengele kinie uluri molo. Pe "Teluna naa peambili." ningu, ningu panjingilí walema pora nimbé kinie 'Wale aisili "Molo." nimbulu teluna naa pembolo kinie Setenene* olto omba kondi tomba kinie kangimu nokopo naa konjimbulúnje.' ningulu altoko teluna peangili. ⁶ Nane aku nikirumu 'Ene lipu taponjembo.' nimbu nikiru. 'Enene, 'ye puku ambo liku, teangi.' nimbe ungu mane aku sipe te naa pelemo. ⁷ Nakolo nane 'Peanga.' konopu lekero mele i sipe: 'Na

„ambo naa lipu, we angilio mele yamboma aku siku yema ambo naa liku, amboma ye naa puku, telemelkanje papu.’ konopu lekeró. Nakolo Pulu Yemone „yuyu konopuni pilipulie, yamboma tondoloma yu mele mele moke tepa silimo. ‘Yambo te ulu te tepili.’ nimbe tondolo te sipe, ‘Yambo te ulu te tepili.’ nimbe tondolo te sipe, aku sipe tondoloma yu mele mele moke tepa silimo limele.*

⁸ Ambo ye naa pulime kinie, ye ambo naa lilime kinie, ambo wayema kinie, nane enendo i sipu nikiru: ‘Na ambo naa lipu we angilio mele ene aku siku we angilingi liemo papu. ⁹ Nakolo ye mare ‘Ambo te pea pelembelkanje paa papu.’ konopu lemele yema ambo língi liemo papu. Ambo mare ‘Ye te pea pelembelkanje paa papu.’ konopu lemele amboma ye púngi liemo papu. Kangimuni aku siku wakane kolko aku siku tengendo mindi konopu kimbu siku molonge kinie paa kapola molo. Aku tenge yamboma yema ambo liku amboma ye puku tenge kinie papu.’ nikiru.

¹⁰ Ambo yemando nane ‘Ulu te teangi.’ nimbu ungu mane te sikiru. Akumu sike na nanu naa nimbu sikiru. Nimbú tekero akumu Ailimunge ungu mane te. „Akumu i sipe:; ‘Ambomane enenga yema munduku naa keleangi. ¹¹ Molo ambo te yunge menu yemo sike mundupe kelemu liemo ye te naa pupe kamu we molopili. Molo ‘Altopo ye pambo.’ konopu lemu liemo yunge yemo molombana kelepa pupili, konopu teluna pupili molangili. Yema enenga amboma “Pai.” ningu naa makorangi.’ nikiru.

¹²⁻¹³ Ambo ye marendo nane i sipu pilipulie nikiru: ‘Kirasinge ye te yunge ambo limomo ‘Kirasinge ungumu sike.’ nimbe naa pilimo ambomo molemo nakolo ‘Teluna molambili.’ nilimo liemo kanu yemone yunge ambomondo “Pui.” nimbe naa makoropili. Kirasinge ambo te ye pulimo yemo ‘Kirasinge ungumu sike.’ nimbe naa pilimo yemo molemo nakolo ‘Ambomo kinie tapu topo molombolo kinie peanga.’ konopu lemo liemo ambomo yunge yemo mundupe kelepa naa pupili.’ nikiru. (Aku nikirumu nanu

konopuni pilipulie nikiru. Ailimuni ungu te nimuna pilipulie naa nikiru.) ¹⁴ „Nane aku nikirumunge pulumu i sipe:; „Kirasinge, ambo tenga yemo ‘Kirasi sike.’ nimbe naa pilimo yemo Pulu Yemone kanopalie ambomo kinie teluna molembelemonga yemo kepe kanopa sewe anjimbela. „Kirasinge, ye tenga ambomo ‘Kirasi sike.’ nimbe naa pilimo ambomo Pulu Yemone kanopalie yemo kinie teluna molembelemonga ambomo kepe kanopa sewe anjimbela. Aku sipe naa kanolkanje eltenga ambolangoma kepe kanopalie ‘Ene kalero mololi ambolangoma. Nanga molo.’ nimbe kanolka. Nakolo „Kirasinge ambomanga yema kinie Kirasinge yemanga amboma kinie kanopa ‘Nanga yambo kake telime.’ nimbe kanolemomonga, enenga ambolangoma kepe kanopalie ‘Nanga ambolango kake telime.’ nimbe kanolemola.

¹⁵ Nakolo ‘Kirasi sike.’ ningu naa pilimele amboma kinie yema kinie yu mele mele konopuni pilkulie “Pui.” ningu makoronge kinie molo eneno ulsu pulimele liemo pipi siku “Molo.” naa niengi. Aku tengi liemo ‘Kirasi sike.’ ningu pilimele yema kinie amboma kinie enenga menupili kinie ‘ka ulkena mele peangi.’ nimbe ungu mane te naa pelemo kene pangi we siye kolangi. Pulu Yemone “Taka lelko molangi.” nilimomonga „“Teluna naa molamili.” níngi liemo karaye teko “Teluna tapu topo molamili.” naa niengi. ¹⁶ Kirasinge ambo tene ‘Nanga yemo konopu alowa tepa Kirasinge yemo molombanje.’ nimbe yemo kinie taka lepa molopili. Kirasinge ye tene ‘Nanga ambomo konopu alowa tepa Kirasinge ambomo molombanje.’ nimbe ambomo kinie taka lepa molopili. „Taka lelko molonge kinie ulu te wendo ombá mele ene naa pilimele kene ungu te naa ningu taka lelko molangi.;

¹⁷ „Ungu pulu te pilipulie nikiru akumu i sipe:; Pulu Yemonga yamboma naa moloringi kinie ou Ailimuni mako topa ‘Aku siku molangi.’ nirimuna enene yu mele mele aku siku molangi Pulu Yemone ‘Ene nanga yamboma molangi wai.’ nirimu mele kinié kepe Pulu

Yemonga yamboma molkolie aku sikula molangi. Aku ungu manemo Kirasinge yambo talapema* pali nimbu silio.**

¹⁸ I sipu mele nikiru: „Pulu Yemone, ‘Nanga yemo molani oi.’ ou naa nipili kanu yemo „Juda yemo molemomonga yu, kangi te kopisili ye te* molomu liemo kapola Pulu Yemone ‘Nanga yemo molani oi.’ nimbé kinie yuni ‘Kangi kopisili yemo molio mele naa molambo kene kangimu tepo mimi teambo.’ naa nipili. Molo ye te kangi te naa kopisili ye te molopili Pulu Yemone ‘Nanga yemo molani oi.’ nimu liemo yu altopa ‘Kangi kopisili ye te molambo kene kangi te kopisiembo.’ naa nipili. ¹⁹ Kangi kopisilimele ulumuni uluri naa telemo; kangi naa kopisilimele ulumuni uluri naa la telemo. Pulu Yemone “Teai.” nilimo unguma pilku liku telemele aku ulumu mindi tondolo te pelemo. Akumu mindi Pulu Yemone kanopa yamboma apurulimo.

²⁰ Aku kene Pulu Yemone ‘Ene nanga yamboma molangi wai.’ ou naa nipili moloringi mele kinié yunge yamboma molkolie aku siku molangi.

²¹ „Aku sipu nikirumunge ungu pulumu i sipe: „Nu kongono we tenjili kendemande yambo te molani Ailimuni ‘Nanga yambomo molani oi.’ nirimuye? Aku siku molorunumunge nunge konopuna umbuni te naa pepili. „Aku siku we teko molonu liemo uluri molo, Molo nu kendemande kongono naa teko we moloni aulke te wendo omu liemo kapola nu aku siku wendo puku we molani. ²² Yambo te kongono we tenjili kendemande te molopili Ailimuni ‘Nanga yambomo molani oi.’ nimu liemo kinié yu Ailimunge we mololi yambomo molemo;* kendemande kongonomo naa tenjipe we molopili Pulu Yemone walsirimu yambomo kinié yu Kirasinge kendemande kongono tenjili yambomo molemo kene „kendemande molemele yamboma konopuna umbuni te naa pepili molangi, ²³ Pulu Yemone ene „pali, mele paa aili tene topo topa lirimu* kene ene yambo tenga kendemande kongonomo naa tenjengi.** ²⁴ Angokeme, Pulu Yemone ou olio naa walsipili molorumulu mele kinié

aku sipu Pulu Yemone olio lipe taponjipe nokopili aku sipu molamilila.

²⁵ „Ene pepá toko na sikulie, ambo ye naa pulimelema kinie ye ambo naa limelema kinie tenge mele walsiku piliringi mele kinié ungu te niembo: „aku walsikimilimunge ungu te Ailimuni olio mane naa sirimu. Nakolo nanu konopuni pilipulie ‘Teangi.’ konopu lekeru mele niembo. Nimbú kinie Pulu Yemone na kondo kolopalie ‘Ungu sikema mindi andoko mane si.’ nimbe na tondolo sirimumunge kinié nimbú mele pilkulie ‘Sike nikimu.’ ningu pilíngi liemo manda. ²⁶ „Na konopu lekeru mele kanu yamboma enendo niembo: „‘Kinié walemonga umbuni aisili wendo olemomonga „ambo ye naa puku ye ambo naa lili, yamboma ou molemele mele pe aku siku we molongi liemo papu.’ konopu lekeru. ²⁷ Nu ambo lirinú liemo ‘Ambomo pupili.’ nini aulke te naa koroyo. Molo nu ambo naa lili ye te molonu liemo ‘Ambo te liembo.’ ningu konopu liku naa mundeni. ²⁸ Molo nu ambo linu liemo ulu pulu keru te naa teleno. Ambo wenepoma ye púngi liemo akumu ulu pulu keru te naa la telemele. Nakolo ‘Amboma ye puku yema ambo lingí kinie ene kinie umbuni aisili wendo ombá.’ nimbu pilipulie ‘Aku ulu umbunime ene kinie wendo naa opili kene aku siku naa tengi liemo papu.’ nimbu nikiru.

²⁹ Angokeme, nane nikiru mele i sipe: Walema nondopa pora nimbé tekemo kene wale wallotolo pekemo aku walemanga ye ambo lilimene ambo naa lili yema mele molangi. ³⁰ Yambo kola telemelema kola naa teli yamboma mele molko, konopu siku molemele yamboma konopu naa siku molemele yamboma mele molko, melema topo toko limele yamboma yambo melema naa nosiku we molemele yamboma mele molko, ³¹ ma koleana melemane uluma telemele yamboma aku melema konopu kimbu siku naa molangi. Ya ma koleamo kinie melema kinie, kinié lemo kanolemolo melema, pora nimbé tekemo, „altopa konde te wendo ombá tekemo kene aku sili yamboma mele molangi,.

³² 'Mele aisilini enenga konopuma kundupe memba naa andopili.' konopu lepolie 'aku sipu nikiru.' Ye ambo naa limomone Ailimuni kanopa peanga kanolemo uluma mindi tembando konopu kimbu silimo. 'Ailimuni konopu sipili.' nimbelie aku uluma mindi tepa molemo. ³³ Nakolo ambo limo yemone ya ma koleamonga melema konopu kimbu sipe, 'Ambomo konopu sipili.' nimbe yu kanopa peanga kanomba uluma pilipe tepa molemo. ³⁴ Aku telemomonga yu konopu talo tepa lipe mundulimo. Ambo ye naa puli molemelema kinie ambo wenepoma kinie enene Ailimunge uluma mindi konopu kimbu siku molemele. Enenga kangikundu kepe minikundu kepe 'Ailimunge mele kake telimu lepili.' ningu molemele. Nakolo ambo ye pulimene ya ma koleamonga melema konopu kimbu siku, 'Yema konopu siengi.' ningu enenga yema kanoko peanga kanonge uluma teko molemele. ³⁵ Nane 'Ene molko konjiku, umbuni te naa pepili molangi lipu taponjembo.' nimbu "Aku siku teangi." nimbu nikiru. Enenga ulu tenge aulkemo pipi simbundu naa nikiru. 'Alieli Ailimunge uluma mindi konopu kimbu siku teko, ulu sumbi nilime mindi teangi.' nimbu aku sipu nikiru.

³⁶ 'Aku sipe nakolo, ye te ambo wenepo te kanopalie 'Aku ambo wenepomo limbu.' nimbe ou nimbe panjipelie pe 'Kirasinge yemo molopalie, konopu alowa tepalie 'Naa liembo mangali aku tembo kinie ambomo tepo kenjimbunje.' nimbe pilipelie ambomo limu liemo uluri molo. Molo yunge konopumuni 'Ambomo paa lilke.' konopu lemu liemo yu ambomo paa kamu lipili.* Ambo kanumu kamu limu liemo aku tembamo ulu te tepa naa kenjimbe. ³⁷ Molo ye tene 'Ambo wenepomo paa naa limbu.' nimbe yunge konopumuni tondolo mundupe pilimu liemo, 'Ambomo paa lipili.' ningi aulke te naa lemu liemo, yuni yunge kangimuni waka lembamo yuyu manda mimi sipe nokomu liemo, kapola, yuni ambomo naa limbe kinie yu kepe ulu akumu tepa konjimbela.* ³⁸ Aku liemo

ye tene 'Ambo wenepo te lipili.' ningu ou ningu panjingimu kamu limu liemo akumu tepa konjilimola. Nakolo ye tene 'Ambo wenepo te lipili.' ningu ou ningu panjingimu naa limu liemo 'Ailimu manjipe pilipe lipe molombamonga,* akumu paa ulu olandopa peangamo.**

³⁹ 'Ungu mane te i sipe mele pelemo; Ambo tenga yemo ou naa kolomba kinie yu yemonga menu molemo, pe ye te lupe manda naa pumbe. Nakolo menu yemo kolomba kinie 'Ye te lupe pambo.' konopu lemu liemo yu manda pumbe.* 'Ye te lupe naa pupili.' ningu pipi singi aulke te molo, nakolo yu ye pumbemo 'Ailimu sike.' nimbe tondolo mundupe pilimbe ye te pupili.** ⁴⁰ Nakolo na nanu i sipu pilkiru: 'Yu kelepa ye te naa pumu liemo yu paa olandopa konopu sipe molomba.' konopu lekeru. Aku nikirumu 'Pulu Yemonga Minimuni na "aku siku ni." nikimuna pilipulie i ungumu ene nimbu sikiru.' konopu lekeru.

8

¹ Kinié ulsu molemele yambomane we melema anjiku "Olio nokolemele pulu yema." ningu langi popo toko kalko silimele langimenga 'ungu te ene Korini yambomane pepá toko na siku walsiringimunge ungu te niembo:* Ene marene, "Aku ulumu temolo mele, olio pilipe konginjili pelemo." 'nilimele, 'Akumu sikenje nakolo, 'Pilipe konginjili' aku ulumuni 'Olio kara pangi.' nilimo; yamboma konopu monjili ulumuni yamboma 'Kirasi sike.' ningu pilimele ulumu tepa tondolo mundunjilimo. ² Ye tene 'Na akumu paa pilipu konjilio.' konopu lemo yemo yunge pilipe konginjilimu ou mimi sipe naa pelemo. ³ Nakolo ye tene Pulu Yemo konopu monjilimo kanu yemo Pulu Yemone yu paa kanopa imbi silimo. ⁴ Aku kene we melema anjiku "Olio nokolemele pulu yema." ningu langi popo toko kalko silimele langime 'Kirasinge yamboma, nongemonga ungu te niembo: Ene kinie olio pilimolo, 'Melema anjikulie "Olio nokolemele pulu yema." nilimele aku melema sike melte molo; we kolo toko anjilimele. Pulu ye aisili naa molemele;

telu mindi molemo.' akumu olio pilimolo.
⁵ Molo yambomane "Pulu yema" ningu, "Ailime." ningu popo tolemele pulu ye aisili nakolo sike mulu koleana molo ma koleana sike molemelkanje kepe ⁶ olio 'Kirasinge yambomane, pilkimulu, 'Pulu Ye telumu mindi molemo.* Yu olionga Lapa. Yu mindi melemanga pali Pulu Yemo. Olio 'yunge yamboma mindi molangi.' nirimuna yunge yamboma molemolo. Aili telumu mindi molemo, akumu Yesusi Kirasi. Yuni melema pali terimu; konde mololi ulu pulumu yuni olio 'mana yamboma, silimo.' nimbu pilimolo.**

⁷ Akumu 'olio mare pilimolo, nakolo 'Kirasinge, yambo mare akumu naa pilimele. 'Kirasinge, yambo marene kanu pulu ye kolo tolime 'Olio nokolemele pulu ye sikema.' ningu piliringi mele kinié kepe aku siku pilkulie, ulsukundu yambomane we melema popo toko langi kalko silimele langi kanuma nongolie, 'Imu pulu ye sikema popo toko kalongi.' ningu pilkulie nolemele kinie ene mimi sipe konopu naa pelemo. Ene mimi sipe konopu naa pelemomonga 'Tepo konjikiru molo tepo kenjikirunje.' ningu konopu aisili liku mundukulie 'Kanu langime nolemolomonga olionga konopukundu tepo kalaro monjilimolo.' ningu pilimele. ⁸ Nakolo langi nolemolo akumane olio Pulu Yemo molemona nondopa naa memba pulimo. Langi naa nolemolo ulumuni Pulu Yemone olio kanopalie 'Ulu te teko kenjikimili.' nimbe kanomba ulu te naa telemo. Molo langi nomulu liemo Pulu Yemone olio kanopalie 'Ulu te teko kenjikimili.' nimbe naa la kanomba. 'Langimene Pulu Yemone 'olio molko kenjikimili molo molko kenjikimili.' nimbe kanomba ulu te naa telemo.,

⁹ Nakolo mimi siku kanai! 'Langi te kapola nomolo.' konopu lelkolie nonge kinie uluri naa temba nakolo enene 'Aku sipu temolo kinie Kirasinge yambo te konopu tondolo naa pulimo yambo tene kanopalie 'Aku langime nombó kinie tepo kenjimbu.' konopu lembe langime nombánje.' ningu pilkulie 'mimi siku

pilku nangi., ¹⁰ Enenga 'pilipe konjilimo yambo te, melte ulke tenga anjiku "Na nokolemo pulu yemo." ningu popo tolemele melemonga ulkena pupe pulu ye kolo tolimu popo toko langi kalko singi langime nombá kinie 'Kirasinge, yambo te konopu tondolo naa pupe mimi sipe naa pilimo yambo tene kanopalie 'Yu langi akuma pupe nokomo mele na akumu nombó kinie uluri naa temba.' nimbe pilipelie yu kepe sukundu omba kanu langi pulu ye kolo tolimu popo toko kalonge langi mare nombála. ¹¹ Enenga yambo te 'Pulu ye kolo tolime uluri molo. Langi popo toko aku melemo silimele langime uluri molola.' nimbelie langime nombámonga Kirasinge yambo konopu tondolo naa pulimo yambomo, yunge angenu, Kirasi yunge nimbe kolo wangopa kolonjirimu kanu yambomo, 'Kamu ulu pulu kerime tepa, kamu mindili nomba molopa kenjimbe.' nimbelie aku temba. 'Akumu kapola naa temba.)* ¹² Enene aku siku enenga angenu te konopu tondolo naa pulimo yambomo teko kenjiku, yunge konopumu teko embambo silimele kinie Kirasi teko kenjilimelela. ¹³ Akumunge langi noliomane nanga angenumu 'molopa kenjipili.' nilio liemo kapola na aku langime altopo paa naa nombó. Nane ulu te tembomonga yu ulu pulu kerime temba liemo na ulu akumu paa kamu naa tembo.*

9

¹ 'Ene marene "Pollo Yesusini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu ye te molo." nilimelemonga ungu te niembo.* Na molio mele ene kanolemele., Ungu mane tene molo ulu tene na manda nokopalie tembo mele pipi simbeye? Na Yesusini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu ye te naa molioye? 'Yesusini ye mare "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yemane yu kanoringi." nikimili akumu, na olionga Aili Yesusi na naa kanorunduye? ** Nane Ailimunge kongonomo andopo tenjirindumunge ene Kirasinge yamboma

naa molemeleye? „Andopo naa tenjilkenje yunge yamboma molemelkaye?„
 2 Yambo marene ‘Na Yesusini “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu ye te molo.’ konopu lemele nakolo ‘enene aku siku ningu naa pilimele.’ konopu lekero. Ene Ailimunge yamboma molemele ulumuni na Yesusini “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu yemo* molio mele lipe ora silimomonga „‘Aku sipe yemo naa molemo.’ ningu pilingi aulke te molo.„

3 Nane ulu tepo molioma apurukulie „‘Aku sili ye te naa molemo.’ ningu pilimele, yambomando nane aku sipu pundu topo niembo:“ 4 „„Olio Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yemane kongono tenjilimolomonga, mele kalonge mele, no kinie langi kinie namili siengi.” nilimelkanje ‘Manda molo.’ konopu lemeleye? 5 Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu ye wema kinie, Ailimunge angenupili kinie Pita* kinie pea teringi mele na aku sipu Kirasinge talapena ambo lipu pea andolkanje manda moloye? 6 Molo Banapasi oltone mindi* Ailimunge kongono andopo tenjilimolomonga mele kalolimu naa lipulu, Ailimunge kongonomo kinie kou kongonomo kinie tere lepo tepo molembolomo ‘Manda.’ konopu lekemeleye? „Yesusini lipe mundurumu ye wemane mindi Pulu Yemonga kongonomo telemelemonga mele kalolime limele mele Banapasi olto aku sipu manda naa limboloye?„

7 Ami ye naene ami kongono tepalie yuyu langi korolemoye? No waene ponie ye naene tepalie yunge waene mongoma yuyu kepe naa nolemoye? Ye naene kongi sipisipi ari topalie sipisipi ame naa nolemoye?

8 Yambomane konopu lemele mele mindi pilipulie aku sipu nikiru mele sikela. Nakolo aku nikiru mele ungu mane te molemola. 9 Ungu mane te Mosisini ungu manema sirimu bokuna torumu* mele i sipe:

‘ ‘Rasi witi mongoma wendo pupili.’ ningu kongi kaoma witi unjuma andoko kambilingi kinie ‘Ene witi mare naa nangi.’ ningu kerema pipi singi kinie kapola naa temba kene pipi naa siengi. „Kongi kaoma witi nonge tenge kinie ‘Enenga mele kalolimu papu nokomele.’ ningu siye kolangi.„** nirimu. Pulu Yemone aku sipe ungu mane sirimumu kongime nokoko kongingi mele konopuni pilipulie aku sipe nirimuye? 10 Olio „yunge kongonomo tenjilimolo yema, konopuni pilipulie kanu ungumu olionga „pea, naa ninjirimuye? Yambo tene ponie tembando ma akulimo yambomo kinie, „rasi witi kanu poniena wendo omba tolemo kinie, yambo tene „lipe maku topa, rasi witi kilu tolemo yambomo kinie, peatolo* ‘Tembolo kinie poniena langime nombolo.’ ningu kongono telemebele mele Mosisini olionga nimbe bokuna aku sipe tonjirimu. 11 Olione enenga minimenga langi peangama andopo panjinjilimolo kene enene olionga kangikundu langime singi kinie manda moloye? „Enenga minimenga langi umbu tonjirimulungu olio liku taponjiku langi silimelkanje papu.„ 12 „We, ye marene ene „Kirasinge ungumu mane sikulie, “Mele kalai.” ningi kinie mele kalongi liemo enendo olione “Mele kalai.” nilimelkanje enene olio paa melema papu naa kalemelkaye? Sike “Mele kalai.” nilimelka kinie silimelka nakolo mundupu kelerimulu. ‘Kirasinge temane peangamo andopo topo simulú aulkemo pipi simbe.’ nimbu “Mele kalai.” naa nilimolo. ‘Naa singi kinie „kongono andopo temolomonga, we umbuni memolo kinie mandala.’ nimbu siye kolorumulu. 13 „Pulu Yemo popo toko kalemele, ulke tembele „Jerusalime angilimo, akuna kongono telemele yema „Juda yambomane, Pulu Yemo kongi melema silimele ulke tembelena lemo kongi melemanga mare liku nolemele mele naa pilimeleye? Pulu Yemo popo toko melema kalemele polona kongono telemele yema akuna kongi

mele kalemelemanga mare liku nolemele mele* enene naa pilimeleye? ¹⁴ Aku sipe, Ailimuni ungu mane sipelie nimbendo: “Temane peangamo andoko toko silimele yema aku telemelemanga temane peangamo pilku limele yambomanane enenga kangikundu lipe taponjimbe melema siengi liengi.” nirimu kanumu.*

¹⁵ Nakolo ʼAilimuni, olio yunge kongonomo tenjilimolo yemane “Melema siei.” manda nimulú nirimu mele na ʼaku sipu “Melema siei.” naa nimbu, siye kolio. ‘Enene na sike liku taponjengi.’ nimbu i unguma i pepána naa tokoro. Enene na kongono teliomonga mele kaloli te naa silimele aulkemo pipi siku, mele sike kalemelkanje ʼKirasinge kongonomo we tenjipu, mele kalolimu naa liomonga, nanga imbi ambolopo ola lipu kapi nilio aulkemo kepe pipi sinjilimelka, akumu keru. Na ʼmelema naa silimelemonga, kolondu liemo peanga. ¹⁶ Nakolo ʼAilimuni, na kongono sipelie “Paa aku siku tei.” nimbe na lipe mundurumunge nane yamboma temane peangamo andopo topo siliomonga nanga imbi ambolopo ola lipu nanu manda kapi nimbu konopu simbu aulke te molo. Temane peangamo andopo topo naa silkenje na paa molopo kenjilke. Pulu Yemone na umbuni lipe silke.* ¹⁷ Nanu konopuni pilipulie ‘Temane peangamo andopo topo siembo.’ nilkenje aku telkamonga yambomane na mele kalemelka lilkenje papu. Nakolo nanu konopuni pilipulie i kongonomo naa telio. ʼAilimuni, i kongonomo ‘Na teambo.’ nimbe sirimuna tepo konjiliomonga ʼ“Enene na mele kalai.” nilkenje kapola molo.* ¹⁸ Aku liemo na mele kaloli nambolkare limbuye? Nanga mele kaloli limbumu i sipe: Temane peanga andopo topo siliomonga mele kalolimu naa lipu we andopo topo silio akumu nanga mele kalolimu. Na Yesusini “Nanga kongono tenjipui.” nimbe lipe mundurumu ye te moliomonga “Na mele kalai.” nilke mele papu naa nimbu, kongonomo we andopo tenjiliomonga na konopu silio ulumu nanga mele kalolimu.

¹⁹ ʼAku nikirumunge ungu te pea niembo:, Na mele kalolime limbundu kongono naa telio. Na kongono teliomonga yambo tene molo ulu tene na naa nokolemo; na yambo tenga kendemande tenjili ye te molo. Sike aku sipu molio nakolo na konopuni pilipulie yambo aisili ʼKirasinge talape molemelena, membo pumbundu ʼYambomanga kendemande tenjili yemo mele molambo.’ nimbu molio. ²⁰ Juda yamboma kinie molopolie ‘Ene ʼKirasinge talapena, lipu membo sukundu pambo.’ nimbulie na Juda yamboma molemele mele na aku sipu molio. Mosisini ungu mane sirimumane ʼsike kinié na naa nokolemo, nakolo ‘Ungu manemane nokolemo yamboma lipu membo pambo.’ nimbulie na kanu yamboma kinie molopolie ene molemele mele molio. ²¹ Mosisini sirimu ungu manemane naa nokolemo yamboma kinie molopolie, ‘Ene ʼKirasinge talapena, lipu membo sukundu pambo.’ nimbulie kanu yambo ungu manemane naa nokolemo yamboma mele molio. Nakolo ‘Pulu Yemonga ungu manemane kinié na naa nokolemo.’ nimbu naa nikiru. ‘Kirasinge ungu manemane na nokopili.’ nimbu, pilipu lipu telio ʼakumunge Pulu Yemonga ungu manemane sike na nokolemola. ²² Konopu tondolo naa pulimo yamboma kinie molopolie ‘Ene lipu membo pambo.’ nimbulie na konopu tondolo naa puli ye te mele molopo ʼenenga konopuma tepo embambo sipu ulu mare naa telio.* ‘Yambo mare ʼKirasinge talape molemelena, lipu membo pambo.’** nimbulie na yambo lupe lupema pali molemele mele na aku sipu molopolie ulu lupe lupema telio. ²³ Nane telio uluma pali, ʼKirasinge, temane peangamo tondolo pupili.’ nimbulie aku sipu telio. Temane peangamone “Pulu Yemone olio tepa konjipe mele peanga nosinjilimoma simbe.” nilimo melema na pea tepa konjipe sipili limbundu uluma telio mele telio.

²⁴ ʼAku teliomonga ungu te niembo:, Mele peanga te nosilimelemo lingindu ʼowe toko panjilimelena, yambo

aisili keru kuru liku aulke lkisiku pulimele nakolo yambo telu kumbi lepa pulimomone mindi kanu melemo pupe limo akumu ene naa pilimeleye? Aku kene ene aku siku ‘Pulu Yemone, mele simbema liemili.’ ningu keru kuru liku tondolo munduku lkisengi. ²⁵ ‘Mele kaloli singimu limulú.’ konopu lemele yambomane ene keru kuru liku lkisiku konjingindu walemo ou wendo naa opili enenga kangime ‘pe nipili.’ ningu manda manjiku lkisilimele. Nakolo ene keru kuru liku lkisikulie limele melema nondopa keru lemo. Olio keru kuru lipu limulú mele kalolimu pe keru naa lepa alieli lepa mindi pumbe mélemo. ²⁶ Aku nimbu pilipulie, yambo mare we andoko lkisilimele mele naa telio. ‘Mele kalolimu liembo kene owena sumbi sipu pambo.’ nimbu paa tondolo mundupu lkisilio., Ye talo ki lumunale telemele kinie ye tene ye te tombando ki lumuni wena naa topa, tondolo mundupe enge nimbe kangine sumbi sipe tolemo mele na aku sipu tondolo enge nimbu telio. ²⁷ Nanga kangimu paa tondolo mundupu nokopo ‘Nanga kendemande kongono tenjilimu molopili.’ nilio. ‘Temane peangamo yamboma topo silipu andopolie, pe na nanu ,tepo konjipu naa molombomonga, mele kalolimu naa simbe limbunje.’ nimbulie ,na aku sipu nanga kangimu tondolo mundupu nokopo molio.,

10

¹ Angokeme, ,‘Tepo molamili.’, nikirumunge* ,ungu te pea niembo:, Olionga anda kolepalimene ,teringi mele pilipulie ‘Aku sipu naa tepo molamili.’ nikiru. Enene, teringi mele altoko mimi siku piliengi niembo. ,Kolea Isipi ka kongono teko molko Isipi munduku kelko wendo ongolie niringimuni, Pulu Yemone ene nokombando kupena suku molorumu, kupena maniekondo molko, nomu ,‘Kondoli’ nili, akuna ,oringi kinie akumu ekendo ekendo pupe pala mele terimu, aku nomu, ai suku singine olionga anda kolepali yamboma aulke lerimuna kimbu kongono teko ongo puringi kanumu.**

² ,‘Olio Kirasi lombili pulimolo. Yunge yamboma kamu molamili.’ nimbu no limulú mele, olionga anda kolepalime Mosisinge yamboma molko yu mindi lombili pungindu kupena sukundu puku, nomuna puringi akumu no liringi none terimu.* ³ ,Kolea ku leline pungí puringi kinie, Pulu Yemone langi sirimumu ene pali nongo,* ⁴ Pulu Yemone ,kou tenga, no sirimumu ene pali noringi.* Kanu koumu, Pulu Yemonga koumu, kanumu ene kinie tapu topa purumu, kanu koumu Kirasi yu. ⁵ ,Pulu Yemone aku sipe ene nokorumu, yu ene pea puringi, nakolo ene aisilini ,teringi mele, Pulu Yemone kanopa keru kanopa ,‘Kolangi.’ nirimumunge, kolea ku leline kolea lupe lupemanga enenga onoma lerimu.*

⁶ ‘Ou Isirele yambomane ulu pulu kerime tengendo konopu siku moloringi mele olio kinié aku siku naa molangi.’ nimbe Pulu Yemone ‘Ene teringi mele temanema bokuna molopili tangi.’ nirimu.

⁷ Ou we melemendo ‘Olio nokolemele pulu yema.’ ningu ambolko popo toko moloringi mele naa molayo. Aku siku teringimunge Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo mele i sipe: ‘Yambomane we melte anjiku akumundu “Olio nokolemele pulu yemo.” ningu popo toko kaloringi melemo ‘Olio kanopa peanga kanopili.’ ningu kanumunge kumbikerena manie molko langi nongo no nongolie ola angilku au ningu uluma teringi.’.* nimbe molemo mele naa teayo.

⁸ Ou yambo mare wapura toko wa ulu kerinele teliku andoringi mele ene naa teayo. Ou aku siku teringi kinie Pulu Yemone walsikale yambo tuwendi tere tausini torumu koloringi.*

⁹ Ailimu ,sike olio kondo kolopa taka lepa molopa popenge tepa mumindili naa kolemo nakolo, ‘Yu aku sipe molemo molomba.’ ningu ‘Yunge ungumu su sipu olio konopuni pilimolo mele tepo molamili.’ ningu aku siku naa nieyo. Ou yambo mare aku siku ningu moloringi kinie Pulu Yemone wambiyema ene moloringine lipe mundurumu, akumane ene nongo konjiringi koloringi kanumu.*

¹⁰ Ou yambo mare Pulu Yemo iri toko 'Yu olio kinie tepa kenjilimo.' niringi mele ene aku siku naa teayo. Ou aku siku teringi yamboma Yambo Topa Konjili 'Angello, mone topa konjirimu.*

¹¹ I ulu wendo orumuma we wendo naa orumu. 'Ou aku teringi uluma mele yandopa temanema pilkulie aku siku naa teangi.' nirimuna i uluma wendo orumu. Ou aku uluma teringi kinie Pulu Yemone ene mumindili kolopalie topa konjirimu. Kinié 'Yandopa yamboma kanokolie aku siku naa teangi. Aku siku tenge kinie tembo mele kanangi lepi lepi topo lipu ora siembo.' nimbe 'Aku temanema bokuna tonjei.' nirimuna bokuna tonjiringi molemo. 'Yandopa yambo' nikiruma olio molamili kolea pora nimbé walema wendo ombá yambo akumando nikiru.

¹² Aku kene 'Olio konopu tondolo pepili molemolo. Ene teringi mele aku sipu manda naa temolo. Pulu Yemone na kanopa peanga kanolemo.' ningu molongé yamboma kanoko konjiku molangi. 'Setenene 'Ene ulu pulu kerime teangi.' nimbe kondi tomba kinie, ene 'Ulu pulu kerime temolonje.' ningu pilku kanoko konjiku naa molongi liemo paa sike ulu pulu kerime tenge. ¹³ Ene kondi tolemo ulumu kepe yambo lupema pali kondi tolemo uluma kepe kondi tolemo uluma lupe lupe molo, telu sipe mele mindi. Pulu Yemone olio lipe taponjimbendo walsikale kepe siye naa kolopa, olio pilipe kanopa mindi molopa nokolemo. Ene 'ulu tene, kondi tomba kinie kondi tomba yamboma Pulu Yemone 'Enenga engemo manie pupili. Kondi tolemo ulumunge engemo olandopa pupe yamboma topa manie mundupili.' nimbe naa molemo. Ene 'meltene, kondi tomba temba kinie ene kowa pungí aulke te akisinjimbe. Ene 'ulu tene, kondi tomba kinie 'Ene kamu naa lipili, enge niengi.' nimbe yuni aku temba.

¹⁴ * Na konopu monjilio yamboma, 'ene naa kanoko konjukulie ulu pulu keru te tenge, kene we melemando 'Olio nokolemele pulu yema.' ningu popo toko kalemele mele akuma bulu siku, aku telemele koleama munduku kelko kowa pangí. ¹⁵ Nane konopu tondolo

pelemo yambomando nikiru kene nikiru mele eneno pilku apureyo. ¹⁶ 'Yesusi Kirasini "Imu liku nai." nirimu mele pilipulie pillawa berete kinie no waene kinie nomolondo, Pulu Yemone tepa kenjilimo no waenemo "Ange." nimbu nombolie nilimolomone, Kirasini olionga nimbe yunge meme ondo lepa kolonjirimu mememo kinie lipu tere lepo molemolo kanumu. Pillawa berete piki maka lepo nolemolo kinie Kirasinge kangimu kinie lipu tere lepo molemolo kanumu. Sike nikiru molo moye? ¹⁷ Akumunge, berete telumu mindi nolemolomonga olio 'kinie Kirasi kinie, kangí telumu mele molemolo. Yambo aisili molemolo nakolo berete telumu, olio yamboma kangí telumula.*

¹⁸ Isirele yambomane ulu te pilku telemele mele pilieme: Pulu Yemo popo toko kongi melema kalko silimele kinie Pulu Yemo kaloli kongi melema ongo nolemele yamboma kinie, Pulu Yemo popo toko kongi melema kalemele yamboma kinie, ene pali konopu teluna pupili Pulu Yemo popo toko kalko molemele kanumu. ¹⁹ 'Nakolo, aku nikirumunge 'Kouma kinie unjuma kinie liku anjiku 'Ime olio nokolemele pulu yema.' ningu langime popo toko kalemele langimene uluri telemo.' konopu lepolie nikiruye? Molo 'Kanu kouma kinie unjuma kinie akumane uluri telemo.' konopu lepolie nikiruye? ²⁰ Paa molo! 'Aku sipu konopu lepolie naa nikiru.

Nikiru mele i sipe:, Ulsu molemele yambomane 'we melema, popo toko kalemele kinie kuruma manjiku koyoko indime siku Pulu Yemo naa silimele. 'Walsikale Pulu Yemo kinie kuruma kinie liku tere lelko indime manda naa singí. Kuruma lupela, Pulu Yemo lupela.' 'Ene kuruma pea tapu toko naa molongé kinie papu.' konopu lekeru.* ²¹ Ailimunge no waenemo kinie langimu kinie nongo, kurumanga langime nongo, liku tere lelko walse tenga puku nongo walse tenga puku nongo, aku manda naa tenge. Ailimunge langi polona kinie kurumanga langi polona kinie, walse tenga puku nongo walse tenga puku nongo tenge

kapola naa la temba. ²² Molo “Ailimuni olio konopu keru panjipili.” niemiliye? Yunge tondolomo maniendopa, olionga tondolomo olandopaye? 1Aku sipe molo kene yu manjipu pilipu konopu monjipu molamili.

²³ 1Yambo marene ningindu:,” “1Olio Kirasinge yambomane, uluma pali manda temolo. ‘Molo!’ nimbé ungu mane te naa pelemo.” 1nilimele., 1Aku sike ungu manemane olio naa nokolemo, nakolo aku ulumanga pali mare telemolo kinie aku ulumane olio lipe naa taponjilimo. “Telemolo uluma pali ungu te molo.” nilimelemo sike nilimele nakolo aku* ulumanga pali mare telemolomane olio 1Kirasinge yamboma molomolo mele, tepa tondolo naa mundunjilimo. ²⁴ 1Olio Kirasinge yambomane, “Nanu mindi kapola molopo konopu simbu uluma teambo.” ni naa niemili. 1Olionga, angenupili molko konjingí uluma teamili.*

²⁵⁻²⁶ 1Akumunge ulu te i sipe mele:,” Langi makete telemele koleana pukulie “I langimuni kuru koyonginje? I langimuni we melte anjiku ‘pulu ye te’ ningu popo tonginje?” ningu aku siku langime naa pilku apuruku, we 1topo toko, liku nangi. 1Akumunge ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo, akumu i sipe:,”

‘Mamo kinie mana lemo melema pali kinie, akuma pali Aili Yawenga.’ * 1nimbe molemo. pe melema pali Pulu Yemonga, kene langime pali konopu liku munduku naa nangi. We walu nangi.

²⁷ Kirasi naa pilili yambo tene enendo “Langi pea namili wai.” nimbé kinie ‘Pamili.’ konopu liengi liemo aku kapola. Ungu te molo. Pungí kinie singí langime pali walu nangi. Konopuni pilkulie, 1mu manda nomolo molo i langimuni kolo toli pulu ye te popo tongi liemo nomolo kinie kapola naa temba.’ ningu aku siku konopu liku naa mundengi. Langi singíme ungu te naa walsiku walu liku nangi. ²⁸⁻²⁹ Nakolo yambo tene enendo nimbendo: “I langimu pulu ye te popo topo kalomulu.” nimbé molo “I langimu kuru koyomulu.” nimu liemo kapola “Akumu nomolo kinie olio nimbe sikimu

yambomone ‘Enene pilku telemele mele olio aku sipu pilimolo.’ konopu lemba.” ningu pilkulie naa nangi. Sike eneno konopuni ‘Uluri molo.’ ningu pilimele nakolo kanu nimbe simbe yambomone ene Kirasinge yambomane aku langime pilku kanokolie nonge kinie kanopalie yuni konopuni pilipalie ‘Nane we melema popo tombo kinie ungu te molo.’ nimbe pilimbe. Akumu kapola naa temba.

1Nakolo enenga yambo tene walsipe pilipalie nimbendo:,” “Nane ‘Ulu te teambo.’ nimbulie ‘Aku tembo kinie yambo tene ulu tembomonga pilipe sundupelie altopa yuyu pilipe tepa kenjimenje.’ nimbu ulu temboma pilipu apurupu, mare tepo mare siye kolopo naa tepo nambemuna tembonje? Tembo mele nambemuna nanu manda naa pilipu sumbi sipu temboye? ³⁰ 1Pulu ye kolo tolime popo toko kalonge, langime yambo mare kinie pea langi nombó molomolo kinie Pulu Yemondo “Ange.” nimbulie nombo kinie yambo tene nane tembo mele yunge konopuni apurupe pilipalie nando “Teko kenjikinuu.” nambemuna nimbéye? 1Pulu Yemondo “Ange.” nimbulie nombó langimenga ungu te molo. Aku tembomonga yambo tene nando ungu te nimbé kinie mandaye?,” nimbe walsipe molemonje?

³¹ 1Enenga yambo tene aku sipe nimbe walsimbemonga ungu te pundu topo niembo:,” Akumunge, enene langi nonge molo no nonge molo ulu te tenge kinie aku ulu tengema pali tengendo ‘Pulu Yemo kapi nimbu yunge imbi ambolopo ola linjemili.’ ningu aku uluma teangi. ³² Juda yambomane kanoko keru kanolemele uluma naa teko, Juda yambo naa molemele yambomane* kepe kanoko keru kanolemele uluma naa la teangi. Kirasinge yambo marene kanoko keru kanolemele uluma kepe naa la teangi. Nuni teni mele yambo tene kanopalie yuni tepa kenjimbe ulu te naa teani. ³³ ‘Nane tembomonga yamboma pali kapola molangi.’ nimbu uluma pali pilipu apurupu telio mele, aku siku 1teangi. ‘Nane tembomonga na kapola molambo.’

molo 'Tembomonga na imbi ola molopili.' molo 'Tembomonga na mele aisili noseambo.' aku sipu naa nimbu, 'Nane tembomonga yambo aisili Pulu Yemone lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjipili.* nimbu uluma pilipu apurupu telio ,mele enene aku siku teangi,.

11

¹ Na Kirasi tepa molorumu mele pilipu manda lepo molio mele ene aku siku na tepo molio mele kanokolie manda lelko molangi.

² Alieli na ,ene kinie molopolie terindu mele, konopu kimbu siku, ungu mane sirinduma tondolo munduku ambolko telemelemonga ene kapi nimbu "Paa teko konjilimele." nikiru.

³ Nakolo kinié ,ungu te pea, ene piliengi niembo:* ,Pulu Yemo popo toko kapi ningindu i siku teangi:, Amboma enenga pali nokolime** enenga yema;*** yemanga pali nokolimu** Kirasi; Kirasinge nokolimu** Pulu Yemo. Akumu pilku konjengi. ⁴ ,Ene maku toko molemele kinie, enenga ye tene Pulu Yemo kinie ungu nimbé molo Pulu Yemone ungu umbu tonjimbe ungu te pilipe yamboma nimbe simbendo yunge pengemo aki tomu liemo yunge nokoli ,ye Kirasi,* 'Pipili kolopili.' nimbe tepa kenjilimo. ⁵ ,Ene maku toko molemelena, ambo tene Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa temba molo Pulu Yemone ungu umbu tonjimbe ungu te pilipe yamboma nimbe simbendo yunge pengemo aki naa tomu liemo ,yu ye pulimomo, yunge nokoli ,ye Kirasi,* 'Pipili kolopili.' nimbe tepa kenjilimo. Penge aki naa tolemo akumu ambo te penge porolimu molemo mele,** yu aku sipe ambo te mele molemo. ⁶ Ambo te yunge pengemo aki naa tomu liemo kapola, " , 'Yunge yemo lipe ai naa silimo lepamo.' nimbe, yambo tene yunge pengemo kolomongo tepa ponjinjipili." nipili. Molo ambo tenga pengemo kolomongo tenge molo poronge kinie aku siku tengemonga yu teko pipili konjingi liemo 'Na pipili naa

tepili.' nimbe yunge pengemo aki topili. ⁷ Yemo yu Pulu Yemo none tepa, Pulu Yemo imbi molopa tondolo pupili molemo mele lipe ora silimo kene yunge pengemo aki naa topili. Nakolo ambomo ,yunge pengemo aki tolemo kinie yunge yemone yu nokolemo, yuni yemo pilipe molemo mele lipe ora silimomonga, yuni yemonga imbimu ambolopa ola linjilimo ,kene yunge pengemo aki tomba kinie papu,.⁸⁻⁹ Pulu Yemone ambomonga kangi te wendo lipelie yemo naa terimu. Yemonga kangi te wendo lipelie ambomo terimu. 'Yemone ambomo lipe taponjipili.' nimbelle yemo naa terimu. 'Ambomone yemo lipe taponjipili.' nimbelle ambomo terimu.* Akumunge , 'Ambomone 'Na yemone nokopili. Yunge imbi ola molopili.' nipili.' nikiru., ¹⁰ Aku kene ,ene maku toko molongena, ambomo ,Pulu Yemo kinie ungu nimbé molo Pulu Yemonga ungu te yamboma nimbe simbendo, yunge pengemo aki topili. Aku temba kinie kanokolie angellomane 'Yuni yunge yemonga unguma pilipe lipe molemo.' ningu kanonge.

¹¹⁻¹² Nakolo ene Ailimunge ambo ye molemelema ,teluna tapu toko molonge kinie papu,. Amboma eneno ulu mare teko, yema eneno ulu mare teko, molonge kinie kapola naa temba. Ambomane yema liku taponjiku, yemane amboma liku taponjiku, telemele kinie papu. Sike ,Pulu Yemone, ou pulu pulu ambomo yemonga kangimuni terimu, nakolo kinié yema ambomonga kangine wendo olemele, nakolo ene pali Pulu Yemone telemo akumunge ,amboma kinie enenga yema kinie aku siku kapola kapola molemele kinie papu,. ¹³ Ulu te eneno apuruku piliengi: ,Ene maku toko molongena, ambo tene yunge pengemo aki naa topa Pulu Yemo kinie ungu nimbé kinie peangaye? ¹⁴ Yambomane ,enenga pengema, telemele mele olio temolo mele lipe ora silimo. 'Ye te 'yunge penge indi omba sulu pupili.' nimbelle siye kolemo kinie aku telemomone yuyu tepa pipili konjilimo.' nimbu pilimolo. ¹⁵ Nakolo 'Ambo tene 'yunge penge indi omba sulu

pupili.’ nimbelie siye kolemo kinie aku telemomone yuyu tepa konjipe yunge imbi ambolopa ola limo.’ nimbu pilimolo. Pulu Yemone ambomonga penge indi ‘we omba sulu pupe yunge pengemo, aki topili.’ nimbe silimomonga ywe omba sulu pulimomo papu,.¹⁶ Yambo tene ya “Teangi.” nikiru mele pilipe keru pilipelie “Kolo tokomo. Nikimumu lawa tepa nimbe kenjikimu.” nimbe ‘Na kinie kerepali niembo.’ nimu liemo kanu yambomo i ungumu pilipili: Olio telemolo mele lupe molo. yKoleamanga pali, Pulu Yemonga yambo talapemane* kepe aku sikula telemele. Akumu pilipili.

¹⁷ Enene kinié ulu te telemelemonga* nane ene mane simbundu kapi nimbu taka lepo mane simbu naa tekeru. yLiku maku toko Ailimuni mako topa “Nanga” nirimu langime nongo molongendo maku toko, ulu mare tenge mele niembo: Ene maku toko molko telemele ulumane ene lipe taponjipe ‘Konopu tondolo pupili molangi.’ nilimo ulu te naa pelemo. Ene maku toko molkolie teko kenjiku, molko kenjingí uluma mindi telemelemonga nane ene kapi nimbulie naa nikiru.¹⁸ Ou kumbi lepo nane i sipu nikiru: ‘Ene Kirasinge yamboma maku toko molkolie ene konopu talo yepoko mele liku mundukulie talape lupe lupe ningu molemele mele.’ ningu silimele pilio ‘akumu mare sike nikimili.’ nimbu pilkiru.¹⁹ Ene konopu talo yepoko mele liku mundukulie talape lupe lupe ningu molemele ulumane ene mare Kirasinge yamboma sike molko yunge ungumu tondolo munduku pilimele mele* lipe ora silimomonga y‘ene mare sike aku siku molko kenjilimele.’ konopu lekeru,.²⁰ y‘Ailimunge imbimu ambolopo ola linjipu yu kapi nimbu, yu kinie tapu topo langi namili.’ ningu maku tolemele nakolo sike aku siku langi naa nolemele.²¹ Ene yamboma pea langi nonge langime mengo ongolie, ‘Yamboma pali ou wangi.’ ningu nokoko naa molko, enene yu mele mele langime nolemele. y‘Aku telemelemonga, yambo mare ykoropa molemelemonga langi te naa mengo pe olemele yamboma, enge-

lene kolemele; yambo mare no waene aisili nongo kekelepa tolemele. Aku telemelemonga pilipulie y‘Ailimu kinie tapu toko langime naa nolemele.” nikiru,.²² y‘Akumu nambemuna telemeleye?’ Ene y‘taki taki, no nongo langi nonge ulkema naa angilimoye? ‘‘Ailimunge yambo talapemo kanopo keru kanopo lipu ai naa sipu, Ailimunge yambo mare melema molo tolemo yamboma tepo pipili konjemili.’ nimulú kinie papu.’ konopu lelko aku siku telemeleye? y‘Aku telemelemonga, nane ene nambolka unguru niemboye? Ene y‘aku telemelemanga, “Papu tekemele.” nimbu ene kapi niemboye? Ene paa kapi naa nimbú.*

²³ Ene nimbu sirindu ungumu ou Ailimuni yando na nimbe sirimu. y‘Kanu ungumu pilimelkanje telemele mele naa telemelka, y‘Kanu ungumu i sipe:, yJudasini, Aili Yesusi yunge opa touma ou naa lipe sipili kanu ipuluelimunge y‘Ailimu kinie yu lombili andolime kinie langi nongo moloringi kinie, Ailimu yuni pillawa berete te lipelie nirimumuni,²⁴ y‘Pulu Yemo kinie, “Ange” nimbe ambolopa pike lepa ene sipelie nimbendo: “Imu nanga kangimu. y‘Ene mindili naa nangi, lipu taponjembo.’ nimbu, nanga kangimu enenga nimbu y‘Na tangi.’ nimbu, simbu tekeru. Pe pe kepe, nanga kangimu enenga nimbu tenjimbu mele ‘Altopo piliemili!’ ningu y‘i beretemo kinie tekeru mele, ene aku siku tekolie piliengi!” nirimu.²⁵ Pe ene langime nongo pora siringi kinie yuni aku sipela no waene molorumu kapomo lipe y‘ene sipelie, nimbendo: “I no waenemo y‘Pulu Yemone ‘Ene kinie tembo.’ nimbe, y‘nimbe panjipe mi lerimu ungu kondemo.* Na kolopolie nanga mememo ondo lenjimbungunge ungu kondemo kamu wendo ombá. Pe pe kepe, na enenga nimbu

nanga mememo ondo lenjimbu tekero mele

‘Altopo piliemili.’ ningulie

no waene altoko i siku nangi.” nirimu.

²⁶ Ailimu kelepa manie naa opili i beretemo kinie no waenemotolo taki taki nonge kinie aku siku tenge ulumuni enene Ailimu kolorumu mele yamboma liku ora singi.

²⁷ Akumunge, Ailimuni “Yu pilku nangi.” nirimu beretemo kinie no waenemotolo yambo tene nombando ‘Uluri molo.’ nimbe Ailimuni kanopa keru kanomba, ulu te tepa kenjilimo kinie aku telemo ulumuni yu ‘Ailimunge kangimu kinie mememotolone uluri naa temba.’ nimbe lipe ai naa silimo. Aku sipe telemo ulumu ulu pulu keru te telemo. ²⁸ Aku telemo kene yambo te yunge konopukundu apurupe pilipolie beretemo kinie no waenemotolo nopili. We walu naa nopili. ²⁹ Yambo tene Ailimunge kangimu nimbe naa pilipolie beretemo kinie waenemotolo we walu nomu liemo aku telemomonga yu yuyu ulu umbuni te ‘wendo opili.’ nimbe aku telemo, akumunge sike Pulu Yemone “Yu kinie umbuni wendo opili.” nimbé, aku kene “Konopukundu apuruku pilkulie nangi.” nikiru. ³⁰ ‘Aku siku teko kenjilimele, akumunge enenga yambo aisili kangime enge naa pepili molko, kuruma kanoko liku, mare kolemele.*

³¹ Nakolo olione telemolo mele oli-olio ‘konopukundu,’ apurupu pilipolie ‘Ailimuni “Nangi.” nirimu langime nolemelka, nje mindili nomolo ulu te naa pelka. ³² ‘Ya ma koleana yamboma teko kenjilimelemonga Pulu Yemone ene kolea kerine lipe mundumbe kinie olio pea aku sipe naa tepili.’ nimbe Ailimuni olio ulu telemoloma kanopa keru kanopalie olio mane simbendo ulu umbunime silimo.

³³ Aku kene, nanga angokeme, ene ‘Ailimu kinie angenali kinie tapu toko,’ langi nongendo ongo maku tolemele kinie yambo mare wangi nokoko molkolie, pea langi nangi.* ³⁴ Yambo te engelene kolomu liemo yunge ulkena ou langi nopili. ‘Engelene kolopo maku topolie tepo kenjimulú kinie Pulu Yemone olio

pali mindili simbe.’ nimbelle aku sipe ou tepalie makuna pupili.

Ungu ekendo we pelemo nakolo pe na ene molongena ombolie ene mane simbu.

12

¹ ‘Kapola,’ angokeme, Pulu Yemonga Mini Kake Telimuni Kirasinge yamboma tondoloma moke tepa silimomonga ‘pepa toko sirongi pepana walsiku piliringimunge* kinie ungu te pundu topo ‘Mini Kake Telimuni silimo tondoloma,’ mimi siku piliengi!’ nimbu akuma ene nimbu siembo. ² Ene ou Kirasinge yambo talapena ulsu moloringi kinie* ‘ye marene,’ ene kolo toko mane sirongi kinie ‘Sike.’ ningu pilkulie enene lawa teko, mele ungu naa nili we melemando ‘Ime olio nokolemele pulu yema.’ ningu melema popo toko kalko, ulu akuma ou teringi mele pilimele. ³ Akumunge, ene ungu te paa piliengi, nimbu siembo: Pulu Yemonga Minimuni ambolemo yambo tene “Yesusi molopa kenjipili.” paa manda naa nimbé. “Yesusi yu Ailimu.” nilimele akumu we naa nilimelela. Mini Kake Telimuni ambolemo yambomane mindi “Yesusi yu Ailimu” nilimele. Akumu piliei!*

⁴ Minimunge we silimo tondolo lupe lupema pelemo nakolo silimo Mini telumu mindi. ⁵ Ailimunge kongono olione tenjilimolo kongono lupe lupema pelemo nakolo ‘Kongono teai.’ nilimo Ye Aili telumu mindi molemo. ⁶ Kongono telemolo tondolo lupe lupema pelemo nakolo aku tondoloma pali yamboma silimo Pulu Ye telumu mindi molemo.

⁷ ‘Kirasinge yamboma pali,’ ‘Anju yando liku taponjengi.’ nimbe Minimuni olio tondoloma yu mele mele moke tepa silimo. We naa silimo. ⁸ ‘Akumu i sipe mele,’ Unguma apurupe sumbi sipe nimbe konjili tondolomo Minimuni yambo te silimo. Pulu Yemonga ulumanga puluma pilipe konginjili tondolomo aku Mini telumuni mindi yambo tela silimo. ⁹ ‘Pulu Yemo mawa tembo mele paa sike temba.’ nimbe tondolo mundupe pilili tondolomo* Mini telumunila yambo te silimo. Kuru tomba

yamboma tepa konde linjili tondolomo Mini telumunila yambo te silimo. ¹⁰ Ulu tondoloma teli tondolomo yambo te sipe, Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe sili tondolomo yambo te sipe, Minimunge unguma kinie uluma kinie, kurumanga unguma kinie uluma kinie, pilipe mimi sipe apuruli tondolomo yambo te sipe,* umbu ungu lupe lupema naa pilipe we walu leli tondolomo yambo te sipe, kanu umbu ungu lupe lupe we walu leli unguma pilipe, 'Yamboma piliengi!' nimbe, topele topa nimbe sinjili tondolomo yambo te sipe, aku sipe tondolo lupe lupema Mini telumuni moke tepa silimo., ¹¹ Aku tondoloma aisili nakolo Mini telumu. Aku tondoloma pali Mini telumuni mindi tenjilimo. Yu yuyu konopuni pilipe tondoloma moke tepa yamboma yu mele mele silimo.

¹² Minimuni tondolo lupe lupema yamboma yu mele mele moke tepa silimomonga pulumu i sipe;, Kangimu kimbu ki mele aisili angilimo nakolo kangi telumu. Sike kangimunge kimbu ki mele aisili angilimo nakolo aku melema lipe tere lepa kangi telumu. Kirasi yu aku sipela molemo. Yu kangi telumu nakolo mele aisili. Yunge kangimunge melema olio., ¹³ Olio Juda yamboma kinie, Juda yambo naa molko ulsukundu molemele yamboma kinie,* mele kaloli naa liku kongono we tenjili kendemande yamboma kinie, yambo tene naa nokopa ene eneno we molemele yamboma kinie, olio pali 'Ene yambo kangi telumu molangi.' nimbe Mini, 'Kake Teli, telumuni mindi no linjirimu.**' Pulu Yemone, 'No mele nangi.' nimbe sirimu norumulu Mini telumu mindi, olionga pali konopuna molemo.,

¹⁴ Olio pilimolo, kangimu yu mele telumu mindi molo. Yu mele paa aisili lipe tere lepa kangi telumu. ¹⁵ Aku kene kimumuni nimbendo: "Na kimu molo kene na kangimunge melte molo." nilkenje yu kangine angilimomonga yu kangimunge melte we naa angilkeye? Kimbumuni aku nilkenje kepe yu kangine naa angilimbe aulke te

wendo naa olka., ¹⁶ Molo, komumuni nimbendo: "Na mongomo molo kene na kangimunge melte molo." nilkenje yu kangine angilimomonga yu kangimunge melte we naa angilkeye? Komumuni aku nilkenje kepe yu kangine naa angilimbe aulke te wendo naa olka., ¹⁷ Kangimu pali mongomo mindinje kangimuni nambe tepa unguma pilkeye? Kangimu pali komumu mindinje kangimuni nambe tepa melemanga munema pilkeye? ¹⁸ Nakolo, kangimu pali aku sipe molo., Pulu Yemone 'Kangine melema angilipili.' nirimuma yuyu 'I sipe i sipe angilipili.' konopuni pilirimu mele "Angilipili." nirimu. Kangimunge melema we walu naa angilimo., ¹⁹ Kangimunge mele teluri mindi angilkenje yu sike kangi te molo. ²⁰ Nakolo kangimu aku sipe molo. Kangine, kimbu ki mele aisili angilimo nakolo lipe tere lepa yu kangi telumu.

²¹ Akumunge,, mongomone kimundu nimbendo: "Nu naa molenanje na nanu molopo konjilke." manda naa nilke. Pengemone kimumundu "Nu naa molenanje na nanu manda molka." manda naa la nilke. ²² Nakolo aku sipe molo. Kangimunge mele angilimomonga mare pilipulie 'Akuma uluri molo. Akumane kongono tondolo te naa telemo.' konopu lemolo melema naa angilkenje kangimu paa kapola naa molka. ²³ Kangine angilimo mele mare 'Mele peangama molo.' nilimoloma mimi sipu nokolemolo; 'Kanopo peanga naa kanolemolo melema.' nimbu 'Mona angilkenje olio pipili telka.' nilimolo melema mimi sipu aki tolemolo; ²⁴ kangimunge mele mare 'We angilimbe kinie uluri molo.' nimbu aki naa topo 'We lepili.' nimbu siye kolemololo. Aku sipu kangimunge melema yu mele mele pilipu apurupu telemolo, nakolo kangine angilimo melema pali Pulu Yemone 'Tere lelko angiliengi.' nirimu. Kangine mele mare 'Imbi naa mololime.' nilimele akuma Pulu Yemone 'Paa kumbine molopili.' nirimu. ²⁵ 'Kangimunge melema pulue toko yu mele mele opa tou naa angilipili. Anju yando telu siku nokoko molangi.' nimbe, Pulu Yemone 'Kangimunge melema pali

kapola kapola angilipili. Te imbi mololi, te imbi naa mololime molo.’, nirimu. ²⁶ Kangimunge melte umbuni telemo molo mindili nolemo kinie kangimunge melema pali umbuni tepili mindili nongo molemelela. Kangimunge melte kapi nilimele kinie kangimunge melema pali kanu mélemo kinie pea konopu siku molemelela.*

²⁷ Kapola, ıkangimundu nikirumunge ungu te enendo niembo:ı Ene pali Kirasinge kangimu; ene yu mele mele kanu kangimunge melema. ²⁸ ‘Kirasinge yambo talapemonga* kongono teangi.’ nimbe Pulu Yemone yamboma tondolo lupe lupema sirimu. Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema Pulu Yemone ou kumbi lepa mako topa ‘Aku siku molangi.’ nimbe, talo sipe yuni ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu silimele yamboma** mako topa ‘Aku siku molangi.’ nimbe, yepoko sipe ıunguma mimi siku pilku, yamboma mane silimele yamboma mako topa ‘Aku siku molangi.’ nimbe, pe ıPulu Yemone mindi manda telemo mele, ulu tondoloma telemele yamboma mako topa ‘Aku siku molangi.’ nimbe, kuru tolemo yamboma teko konde linjilimele yamboma mako topa, yamboma liku taponjilimele yamboma kinie, kongono lupe lupema nokoko konjilimele yamboma kinie, umbu ungu lupe lupe naa pilimelema we walu lemele yamboma kinie, akuma pali mako topa ‘Aku siku molangi.’ nimbe ıaku siku sumbi siku teko molonge tondoloma ene yu mele mele moke tepa sirimu,ı. ²⁹ Aku yamboma pali Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema molemeleye? Molo akuma pali Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu sili yamboma molemeleye? Molo akuma pali unguma mane sili yambomaye? Molo akumane pali ulu tondoloma telemeleye? ³⁰ Molo aku yamboma pali kuru tolemo yamboma teko konde linjingı tondolomo pelemoye? Molo akumane pali umbu ungu lupe lupe naa pilimelema kapola we walu lemeleye? Molo aku yambomane

pali yambo marene umbu ungu lupe lupe we walu nilimele unguma sumbi siku pilku ı‘Yamboma piliengi!’ ningu, topele toko yamboma ningu silimeleye? ıPaa molo! Yambo telumuni mindi uluma pali manda naa telemo,ı ³¹ Nakolo ı‘Mini Kake Telimuni, tondolo moke tepa we silimomanga te liembo.’ konopu lelkolie ıyamboma, olandopa ılipe taponjilimo, tondoloma ene tondolo munduku ‘Paa liemili.’ ningu konopu kimbu siku molangi.

ı‘Tondolo olandopa akuma liemili.’ nıngi liemo papu nakolo, kınıe nane ene ulu paa peanga olandopa teko molonge mele nimbu simbu tekero.

13

¹ ıKanu ulumu yamboma konopu monjifulu ulumu,ı

Yamboma kinie ungu nimbundu ma koleana pali yambomane umbu ungu lupe lupe lemelema kinie, angellomanga umbu ungu lemele unguma kinie, ıyamboma, konopu naa monjipu we nilkenje na aku sipu unguma we nilke. Bella ıwe, toko, biyukele ungu ıwe, silimele kinie ungu aisili we nilimo ıungu pulumu, mele mindi aku ungumuni uluri naa telka. ² Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma manda pilipu yamboma konopu naa monjipu we nimbu sipu, ıPulu Yemonga, ungumanga puluma pali lopi telemona we yambomane naa pilimele ungu puluma yamboma konopu naa monjipu we pilipu, yamboma konopu naa monjipu ungu lupe pelemoma pali we pilipu konjipu, ‘Sike temba.’ nimbu tondolo mundupu pilio ulumuni* ma pangı te ‘anju pupe tenga angilipili.’ nimbu, aku sipu uluma ıyamboma, konopu naa monjipu we telkanje na imbi paa naa mololi ye wemo molka. ³ ‘Yambo koropama langı topo toko liku nangi.’ nimbu nanga mele nosilioma pali kou lipu ene konopu naa monjipu we moke tepo silkenje, molo yamboma konopu naa monjipulie ı‘Yamboma lipu taponjembo.’ nimbu, ‘Nanga kangimu tepene kamu nopili kolambo.’

nilkenje na ,yamboma, konopu naa monjilkemonga aku ulutolone na naa lipe taponjilke.

⁴ ,Yambo tene yamboma, konopu monjipelie yambomane yu teko kenjingí kinie popenge tepa mumindili kolopa anju pundu naa tolemo. Yambo tene ,yamboma, konopu monjipelie ene kondo kolopa lipe taponjilimo. Yambo tene ,yamboma, konopu monjipelie yambo mele aisili nosiku tondolo pulimo yamboma kinie konopu keru naa panjilimo. ,Yamboma, konopu monjilimo yambo tene ,‘Na paa pilipe konginjili yemo. Paa ulu tondolo olandopama telio.’ nimbe, yuni yuyu kapi nimbe imbi ambolopa ola naa limo. ⁵ ,Yamboma konopu monjilimo yambo tene yamboma kinie, kara pupe mongo naa konjipe, yuni yuyu mindi ‘Uluma teambo.’ molo ‘Melema liembo.’ nimbe konopu kimbu sipe naa molopa, yamboma kinie popenge tepa mumindili kolopa iri naa topa, yambomane yu teko kenjilimele kinie siye kolopa ‘Pundu tambo.’ nimbe konopu lipe mundupe naa molemo. ⁶ Yambo tene ,yamboma, konopu monjipelie yambo marene ulu mare teko kenjilimele kinie kanopalie konopu naa sipe, ulu sumbi nilime mindi telemele kinie kanopalie konopu silimo. ⁷ ,Yamboma, konopu monjipelie, ,enene yu kinie teko kenjilimele kinie, ‘ene kinie umbuni te wendo opili.’ naa nilimo. ‘Sike ,Pulu Yemone ene lipe taponjimbe kinie konopu tondolo pupili molko, molko konjingí.’, nimbe tondolo mundupe pilipe, ,‘Aku siku sike alowa teko molongenje.’ nimbe, kanopa nokopa molopa, ulu umbuni telime telemele kinie kepe ene siye naa kolopa konopu monjipe mindi molemo.

⁸⁻¹⁰ Konopu monjili ulu pulu akumu pora naa nimbé, lepa mindi pumbe. ,Mini Kake Telimuni silimo tondoloma temba mele yu aku sipe naa temba., Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu silimele tondoloma lepa mindi naa pumbe; umbu ungu lupe lupema naa pilku walu lemele tondoloma pora nimbéla; ,Pulu Yemonga ungu-manga puluma, pilipe konjili pelemo ton-

dolomo manie pumbela. Kinié ungu-manga puluma pali naa pilipu wallo kolte mindi pilipu, Pulu Yemone ungu umbu tonjilimo ungu-pali pilipu naa nimbu sipu wallo kolte mindi pilipu nimbu silimolo. Nakolo pe uluma pali kamu wendo ombá, aku ulu sikema wendo ombá kinie, kinié ulu laye keru lepa tondolo naa pulimo uluma kamu manie pupe pora nimbé, akumunge Pulu Yemonga ungu-pilku ningu silimele ulumu kinie, umbu ungu lupe lupema walu lemele ulumu kinie, Pulu Yemonga ungu-manga puluma pilku konjilimele ulumu kinie sike pora nimbé.

¹¹ ,Ya ‘Ulu sikema wendo ombá kinie ulu telemolo ulu kapola naa lemoma pora nimbé.’ nikiru akumu ambolangoma ai lemele mele., Na kango kanga kinie molopolie ambolangomane ungu ningu, konopuni pilku, konopu kimbu siku molemele mele na aku sipu ungu nimbu, konopuni pilipu, konopu sumbi sipu molorundu. Nakolo na ai lepo yemo molopolie ambolangoma telemele mele mundupu kelerindu. ¹² ,Nikiru akumu i sipe melega., Kariyápana* melemanga minime sumbi sipu naa kanolemolo mele kinié ,Pulu Yemonga, mele kanolemoloma aku sipu kanolemolo; nakolo pe ,mulu koleana pupu molopolie, sumbi sipu kanomolo. Kinié ,Pulu Yemonga, uluma laye tepo mindi pilio, nakolo yuni kinié na molio mele sumbi sipe kanopa pilimo mele pe aku sipu nane yu molemo mele sumbi sipu kanopo pilimbu.

¹³ Aku liemo, ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilili ulumu kinie, ‘Pulu Yemone olio ,mulu koleana memba pupe, ‘Kamu molko konjengi.’ nimbe lipe taponjimbe walemo sike wendo ombá.’ nimbu konopu sipu nokopo molemolo ulumu kinie, ,yamboma, konopu monjili ulumu kinie, aku ulu yepoko kinié pelemo. Nakolo ,yamboma, konopu monjili ulu akumu paa olandopa.*

14

¹ ƵYamboma konopu monjili ulu akumu paa olandopa kene,* ene yamboma alieli tondolo munduku konopu monjiku molangi. Mini Kake Telimuni tondolo we silimoma 'Paa liemiliya!' ningu konopu kimbu siku molangila. Kanu tondolo-manga tondolo te olandopa 'Paa liemili.' konopu lenge akumu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu singi ulumu.** ² Aku nikirumunge pulumu i sipe: ƵEne pilimele, yambo tene Ƶyamboma kepe, yu kepe naa pilimele umbu ungu te we walu lepa ungu te nilimo kinie yuni ungu nilimoma yambomando naa nilimo; yuni nilimo unguma pilimele yambomane kepe manda naa pilingimunge yu Pulu Yemo kinie mindi nilimo kanumu. ƵPulu Yemonga, Minimuni 'Yu aku sipe ungu te nipili.' nilimomonga yu kinie, yuni walu nilimo unguma pilimele yamboma kinie, ene ungu pulumu naa pilimele, ungu pulu akumu lopi tepa pelemo, Pulu Yemone mindi pilimo ³ nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo yambomone yambomando sumbi siku pilingi unguma nilimo akumunge yuni nilimo ungumuni yamboma lipe taponjipe 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele ulumu kamu olandopa tondolo munduku piliengi!' nimbe, 'Ene ulu peangama teangi.' nimbe, 'Ene umbuni te pemba kinie enenga konopuma tondolo pupili molangi.' nimbe, lipe taponjilimo. ⁴ Yambo tene umbu ungu naa pilimo te walu nilimo kinie yuni yuyu yunge konopumu mindi 'tondolo pupili.' nilimo; nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ungu akumuni Kirasinge talapena sukundu molemele yamboma pali* lipe taponjipe 'konopu tondolo pupili.' nilimo. ⁵ 'Ene pali umbu ungu lupe lupema walu lemekanje papu.' konopu lekeru. 'Leangi.' konopu lekeru nakolo na olandopa 'Teangi.' konopu lekeru 'Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu singi kinie paa papu.' konopu lekeru. Yambo tene ungu te lupe walu lepa yamboma mane

simbe kinie Kirasinge talapena sukundu maku toko molemele yamboma yuni molo yambo tene 'Yamboma ungumunge pulumu pilkulie konopu tondolo pupili molangi.' nimbe kanu ungumu topele topa yando yamboma nimbe naa simu liemo Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu silimele ulu akumu olandopa, umbu ungu lupema walu lelko yamboma piliengi topele toko naa ningu silimele ulumu maniendopa.

⁶ Angokeme, imu piliei! Na ene molemelena ombolie, umbu ungu naa pilimele te lepolie ungu nimbu silkenje aku telkamone ene manda lipu taponjilkeye? Ene lipu taponjimbundu Pulu Yemone na lipe ora simbe mele ene lipu ora simbu molo Pulu Yemonga ungu marenga ungu puluma ene nimbu simbu molo Pulu Yemone ungu umbu tonjimbe ungu te pilipulie ene nimbu simbu molo ene ungu mare mane simbu. Ƶ'Ene konopu tondolo pupili lipu taponjembo.' nimbulie umbu ungu naa pilimele te lepolie ene mane naa silke. ⁷ ƵI sipe mele: Mini naa peli mele marene ungu nilimele kinie ene ungu pulumu nambe teko pilimeleye? Kolape mingi molo gita molo* kanu sili melema ungu silimele kinie aku melemane ungu sumbi siku naa nilimelkanje yambomane aku ungumu nambe teko pilimelkaye? ƵManda naa pilimelka. ⁸ Molo 'Maku toko opa teangi.' ningulie biyukele mimi siku ungu naa silimelkanje nambe teko ungumu pilkulie opa tengendo maku tolemelkaye? Manda molola. ⁹ Ene kepe aku sipela. Ene kerena ungumu sumbi siku naa ningu, umbu ungu naa pilimele te lelko yamboma mane singi kinie pe yambomane nambe teko kanu unguma pilingiye? Aku siku telenomonga nuni nunu tenga molkolie nini ungumu yamboma lipe taponjilke mele naa teleno. Ungumu paa we mindi nilino. ¹⁰ ƵAkumunge ungu te i nikirula: 'Ya ma koleana umbu ungu lupe lupe aisili sike lemele nakolo te naa pilku ungu pulumu naa pepili walu lemele ungu te molo.' konopu lekeru. ¹¹ Akumunge, yambo tene ungu te lep-

alie ungu te nimbémo na naa pilimbu kinie kanopalie 'Yu kolea tenga lupe yere.' konopu lembe. Nane kepe yunge nimbé ungumu naa pilipulie 'Yu ye lupere lemo.' konopu lembo. ¹² 'Ene naa pilimele umbu ungu lupe lupe lemele kinie, ene kepe aku siku telemelela. Pulu Yemonga Minimuni we silimo tondoloma 'paa liemiliya.' konopu lemele kene 'Kirasinge talapena molemele yamboma yunge unguma sumbi siku pilku liku konopu tondolo pupili molonge mele lipe taponjimbe tondoloma lipulie kongono teamili.' niengi.

¹³ Akumunge 'Na tondolo te limbumunge Kirasinge yamboma konopu tondolo pupili lipu taponjembo.' nimbelle, yambo tene 'Umbu ungu te naa pilimolo te walu lepo yamboma ungu te niembo.' nimbelle Pulu Yemo mawa tepalie 'Ungu nimumu topele topo yamboma nimbu simbu tondolomo na sieni.' nipili. ¹⁴ Na Pulu Yemo kinie ungu nimbundu umbu ungu naa pilio te walu lendu liemo nanga minimuni yu kinie ungu nilio nakolo nanga konopumu ulu te naa tepa we pelemo. ¹⁵ Aku liemo na nambe temboye? 'Nane i sipu tembo.' Nanga minimuni 'umbu ungu naa pilio te walu lepo, Pulu Yemo kinie sike ungu nimbú nakolo konopuni kepe 'umbu ungu piliomo lepo, Pulu Yemo kinie ungu nimbúla;* minimuni sike 'umbu ungu naa pilio tene, konana te nimbú nakolo konopuni kepe 'umbu ungu piliomone, konana nimbúla.* ¹⁶ Enene enenga minimele 'umbu ungu naa pilimelemané, Pulu Yemo kapi níngi liemo maku toko molemele yambomanga yambo te nuni nini ungumuni Pulu Yemo kinie "Ange." nini mele sumbi sipe naa pilipulie nambe tepa "Aku niku mele tepili." nimbéye? 'Manda naa nimbé.' ¹⁷ Enene Pulu Yemo kinie "Ange." níngi mele sike mimi siku níngi nakolo ungu níngimene kanu yamboma 'Konopu tondolo pupili.' nimbe lipe taponjimbe ulu te naa temba.

¹⁸ Na umbu ungu naa pilio unguma walu lepo wale aisili ungu nilio, enene umbu ungu naa pilimele unguma walu lelko wale layetolo mele ungu nilimele

akumunge nane Pulu Yemo kinie "Ange." nilio. ¹⁹ Nakolo 'Kirasinge talapena yamboma na kinie pea maku topo molemolo kinie yambomane sumbi siku pilingi ungu paa ponjipu* nimbu simbu kinie paa peanga. Umbu ungu naa pilimele te walu lepo yamboma ungu paa sulu tepo** nimbu simbu kinie paa keru.' konopu lekero.

²⁰ Angokeme, ambolango kangamane konopu lemele mele ene aku siku konopu naa leangi.* Ambolango pamema ulu kerime pilkulie teko molemele mele mindi aku siku ambolango pamema mele molangi.** Nakolo konopu lelko konopu kimbu silimele mele yambo yuma molangi. ²¹ 'Umbu ungu naa pilimelema lemelemonga, Pulu Yemonga Ungu Manema Molemo Bokuna* ungu te molemo akumu i sipe:

'Ailimuni nimbendo:

" 'I yambomando ungu te niembo.' nimbulie

'Ye mare umbu ungu lupe lenge yemane ninjengi.' nimbú.

Kolea lupe yambo marendo

ungu umbu tonjimbu kinie pilkulie

i yamboma ningu singi nakolo kanu yambomane

nanga ungumu ningu sinjingi kinie kepe nanga ungumu naa pilku liku bulu singi."**

nirimu mele bokuna molemo.

²² Akumunge, umbu ungu naa pilimele lupe lupema walu lemele aku ulu tondolomone Pulu Yemone enenga makuna molemele yambo mare yunge yambo naa molemele mindili simbe yamboma ene lipe ora silimo. Nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu silimele ungumane enenga makuna molemele yambo yunge yambo molemelema lipe ora silimo. Kanu ungumane Pulu Yemonga yamboma naa molemele yamboma naa lipe ora silimo.

²³ Aku liemo Kirasinge talapena yamboma pali maku toko molkolie, yambomane pali ungu ningindu umbu ungu lupe lupe naa pilimelema walu lelko molangi Pulu Yemonga ungumu mimi siku naa pilimele yambo mare molo Pulu

Yemonga ungumu 'Sike.' ningu naa pilimele yambo mare sukundu ongo umbu ungu lupema lelko ungu ningu singime pilingi liemo 'Ene Kirasinge yamboma konopu naa pepa kekelepa toli yamboma molemele.' ningu naa pilingiye? 'Aku siku ningu pilingi,'²⁴ nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma enene pali pilku 'anju yando,' makuna yamboma ningu siku molangi 'Sike.' ningu naa pilimele yambo mare molo Pulu Yemonga ungumu mimi siku naa pilimele yambo mare ongo pilingi liemo enene ningu singi ungu mane kanu yamboma ene yambo kerime molemele mele lipe ora sipe, enene 'Olio ulu pulu keru teli yamboma lepamo.' ningu pilku,²⁵ ene sike konopuna lopi tepa pepili molemele mele 'ou naa pilimele,' akumu mona lembamonga molemele mele sumbi siku pilingi. Kanu kinie enene 'ulu telemelema pilku keru pilkulie,' tamalu peko Pulu Yemo popo toko imbi ambolko ola linjikulie ningindu: "Pulu Yemo ene 'Kirasinge yamboma,' kinie sike pea molemo." ningi.

²⁶ Angokeme, aku liemo, ene maku toko molkolie nambe teangi niemboye? Ene 'Pulu Yemo popo toko kapi ningindu,' maku toko molkolie ene yu mele mele ulu mare pemba. Yambo te konana nimbe, yambo te ungu mane te sipe, yambo te Pulu Yemone yu ungu pulu te nimbe silimomo yamboma nimbe sipe, yambo te umbu ungu naa pilimele ungu te walu lepalie ene ungu te nimbe sipe, yambo te kanu ungumu nimbé mele 'Mini Kake Telimuni yunge konopukundu nimbe simbe kinie pilipelie,' topele topa ene nimbe sipe, ene aku siku teko molonge. Aku ulu tengema 'Kirasinge talapena yamboma konopu tondolo pupili molangi.' ningu tenge. 'We naa tenge.'

²⁷ Yambo marene umbu ungu naa pilimele unguma lelko ungu mare walu ningindu yambo talo mindi niengili. Molo yambo yepoko ungu mare walu ningi liemo mandanje. Kise molo te pakara paa molo. Enene unguma ningindu walsikale naa ningu, yu mele mele niengi. Ningi kinie 'enene ningi mele Mini Kake Te-

limuni yambo tenga konopuna molopalie nimbe simbe kinie pilipelie,' kanu yambomone enenga unguma topele topa yamboma yando nimbe sipili.²⁸ Yambo tene umbu ungu lupe te walu nimbé ungumu topele topa yamboma nimbe simbe yambo te naa molomu liemo Kirasinge yamboma maku toko molongena ungu te naa nipili. 'Pulu Yemo kinie oltolo piliembali.' nimbe aku ungumu nipili.

²⁹ Pulu Yemone ungu umbu tonjimbema yambo talo molo yepokone pilkulie yando ningu siengi. Kanu unguma yamboma ningu singi kinie we molongemane mimi siku pilku 'Sike Pulu Yemonga unguru molo we nikimilinje?' ningu pilku apuruku konjengi.³⁰⁻³¹ 'Yambo te aku sipe ungu te pilipelie yamboma nimbe sipe angilipili,' Pulu Yemone 'makuna molomba,' yambo te ungu te umbu tonjimu liemo ou ungu nimbe sipe angilimbe yambomondo 'Na ungu te konopuni pilkirumu niembo.' nimbé kinie, ou nimbe sipe angilimbe yambomo manie molopili, 'Te niembo.' nimbé yambomo ola angilipelie Pulu Yemone yu ungu nimbe simbemo yamboma nimbe sipili,' Pulu Yemone ene telu telu nimbe ungu umbu tonjimbe kinie pilkulie yamboma ningu ningindu 'Aku ungu nimbu simulumane yamboma Pulu Yemonga unguma sumbi siku pilku liku, konopu tondolo pupili molangi.' ningulie yu mele mele manda ningu singi kene liku tere lelko ningu siku naa angiliengi.³² Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu silimele yamboma enenga kerema manda nokolemele 'akumunge enenga ungu ningi walema wendo omba kinie ungu pilingime yamboma ningu singi. Wale te naa lemba kinie 'We molopo ungu pilkirumu naa niembo.' ningu manda we molongela.'³³ Aku nikirumunge pulumu i sipe: Pulu Yemone 'yunge talapena yamboma,' 'Konopu lupe lupe pepili teko embambo siku molangi.' nimbe 'tondoloma silimo,' yemo naa molemo. Yu 'Yamboma konopu teluna pupili taka lelko kapola kapola molangi.'

nilimo yemo molemo.* 1 Tondoloma silimo akumu 'Yamboma liku taponjengi.' nimbe silimo.1

Koleamanga pali Kirasinge talapena sukundu 1Pulu Yemonga, yambo kake telime maku toko molkolie 1aku siku, telemele.**

34 1Makumanga ulu te pea telemele mele enene tenge mele i sipela:1 Kirasinge talapena yamboma maku toko molongena ambomane ungu naa niengi. Ungu mane tene '1Makuna, ambomane ungu naa niengi.' nilimo kanumu.* 1Pulu Yemonga, ungu mane tene 'Amboma liku ai siku molangi.' nimbe pelemo mele** pilkulie ambomane makuna 'Yamboma nokamili.' ningu naa molko, liku ai siku molangi. 35 Amboma ene ungu marenga molo ulu marenga puluma 1naa pilkulie, 'piliemili.' ningulie enenga ulkendo pukulie enenga yema walsiku piliengi! Makuna sukundu ambo tene ungu te nimu liemo paa kapola naa temba. Aku sipe tembamonga yuni yuyu tepa pipili konjimbe.*

36 1Nambe temuye?, 'Oliolio Pulu Yemonga ungumu ou pulu pulu pilipulie yamboma nimbu sirimulumunge 1olio-lio kanu ungumunge pulumu pilipulie 'Teamili.' konopu lemolo mele papu temolo,1 konopu lekemeleye? Molo 'Pulu Yemonga ungumu olionga koleana mindi orumuna oliolio mindi pilipu lirimulu.' konopu lekemeleye? 37 Enenga yambo te yu 'Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipu yamboma nimbu silio yambomo* molio.' konopu lemu liemo, molo yu 'Mini Kake Telimuni na yamboma lipu taponjimbu tondolo te sirimuna aku tondolomo na kinie pepili molio.' konopu lemu liemo, nane ya pepá topo sikirumunge unguma "Sike Ailimuni "Teangi." nirimu unguma pepána tokomo." nimbe, nimbe sipili. 38 Molo kanu sili yambo tene ya "Teai." nikiru mele naa tepa 1"Pepá tokoro unguma Ailimunge ungu manema." naa nimbe,1 siye kolomu liemo yu kepe 1"Ailimunge ungu te pilkirumu niembo." nimbé kinie, yu siye kolko yunge ungumu naa la piliengi!

39 Aku kene, nanga angokeme, 'Pulu Yemone ungu te umbu tonjimbemo paa pilipu yamboma nimbu siembo kene 1Mini Kake Telimuni aku sipu manda tembo tondolomo sipili.' ningu, konopu kimbu siku molangi. Nakolo yambo tene 1Mini Kake Telimuni aku sipe manda temba tondolomo simbena, umbu ungu naa pilimbe te lepa ungu te nimbé kinie "Nipili." niengila. 40 1Enenga makuna aku siku teangi, nakolo 1Pulu Yemo popo toko kapi ningu imbi ambolko ola linjiku konjingindu, ulu tengema pali* taka lelko sumbi siku teko, yamboma teko embambo naa sinjengi.**

15

1 Angokeme, 'Ou enendo Yesusi Kirasinge temane peangamo topo sirindu piliringi mele komu altoko naa siku piliengi!' nimbu altopo nimbu para sipulie kanu ungumanga puluma nimbu siembo.* Kanu unguma ou pilku liringi, kinié ambolelememonga enge nipili angilimele. 2 Kanu temane peangamo, akumu Yesusi Kirasini terimu mele nane enendo nimbu sirindu ungu kanumu, ambolko konjikulie 'Paa sike.' ningu tondolo munduku piliringi mele altoko munduku naa kelengi liemo* kanu temane peangamone Pulu Yemone ene lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjirimu,** akuna molemele mele molonge. Molo nane temane peangamo topo sirindu mele mimi siku naa pilku, akumu we 'Sike.' ningu piliringi liemo aku temane peangamone ene lipe naa taponjilimo naa taponjimbe.

3 Ungu kumbine paa olandopamo na ou pilipu lirindu mele ene nimbu sirindumunge 1nane enendo aku sipu kelepo nikiru,1 Kanu ungumu i sipe: Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele Kirasi olionga ulu pulu keru telemolomanga kolo wangopa kolonjirimu. 4 Pe ono teringi. Ono teringi kinie pe Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele yu wale talo pepalie yepoko sipemonga lomboropa ola molorumu kanumu. 5 * Pe 1lomboropa ola molopalie, yu lombili andoli ye Pita

molorumuna pupe ‚Yuni na lomboropo ola molondu mele kanopili.‘ nimbe, pupe mona angilirimu. ‚Aku tepalie, pe yu lombili andoli ye engaki rurepo pali** moloringine ‚Enene yu kanangi.‘ nimbe pupe mona angilirimula. ⁶ Pe angenupili pape anderete mele teluna moloringine ‚Yu kanangi.‘ nimbe purumula. Aku yu kanoringi yamboma kinié yandopa aisili we molemele, nakolo mare koloringila.* ⁷ Pe yu Jemisi molorumuna ‚Na kanopili.‘ nimbe pupelie, pe yuni „Nanga kongonomo tenjipai.“ nimbe lipe mundurumu yema* pali ‚yu lomboropa ola molorumu mele, ‚kanangi.‘ nimbe pupe mona angilirimu. ⁸ Paa akilipe na molorunduna ‚Kanambo.‘ nimbe omba mona angilirimu.* Na ye paa keru, na ambolango nomba omba pulimo ambolango mele molopo konde manda naa molombo mele molorundu nakolo aku terimu.

⁹ Na Kirasini „Nanga kongonomo tenjipui.“ nimbe lipe mundurumu ye tela nakolo na paa maniendopa mele molio, yuni aku nimbe lipe mundurumu ye lupema olandopa mele molemele. Nane Pulu Yemonga yambo talapemo* tepo kenjipu molorunduna ‚Na Yesusini lipe mundurumu ye te‘ nilimele kinie na pipili telemo. ¹⁰ Nakolo na molio mele Pulu Yemone na we kondo kolumumunge aku sipu molio. Pe yuni na we kondo kolopalie ‚na kinie tepa konjirimu,‘ mele we naa pelemo. Na ‚we kondo kolopa lipe taponjirimumunge,‘ paa mindili sipu kongono tepo, Yesusini „Nanga kongonomo tenjipai.“ nimbe lipe mundurumu yemanga na kongono mindili sipu tondolo mundupu terindu mele olandopa, enene kongono teringi mele maniendopa. Nakolo na nanu molo. Pulu Yemone na we kondo kolopalie ‚lipe taponjipe na kinie tapu topa molorumumunge,‘ na aku sipu manda kongono terindu. ¹¹ Nakolo nane Pulu Yemonga ungumu nimbu sirindu akumu mandala. Molo Yesusini lipe mundurumu ye wemane Pulu Yemonga ungumu ningu siringi akumu mandala. Olione pali nimbu sirimulu ungumu telumu mindi. Kanu ungumu ene ‚Korini yambomane, pilku

likulie ‚Sike ungumu.‘ ningu tondolo munduku piliringi.

¹² Nakolo Kirasi kolopalie lomboropa ola molorumu mele sike yamboma nimbu silimolo liemo ene marene „Yamboma kolkolie lomboroko ola naa molonge.“ nambe teko aku siku mele ningu molemeleye? ¹³ Yamboma paa sike pe lomboroko ola naa molonge liemo Kirasi yu kepe ou lomboropa ola naa molorumu. ‚Onomo we mana pelemo.‘ ¹⁴ Pe Kirasi lomboropa ola naa molkanje olione ‚yunge, ungumu ene nimbu silimolomo uluri naa telkala, ene kanu ungumu pilku ambolko molemelemo uluri naa la telka. We pilku ambolemelka.

¹⁵ Ulu te lupe pea telkala: Kirasi lomboropa ola naa molkanje olione „Kirasi yu kolumu kinie Pulu Yemone ‚Lomboroko ola moloi.‘ nimbe topa makinjirimu.“ nimbu silimolo mele Pulu Yemondo kolo tolemelkala. Nakolo yamboma paa sike pe lomboroko ola naa molonge liemo Pulu Yemone Kirasi ou „Lomboroko ola moloi.“ naa nilkela. ¹⁶ Yamboma topa ola naa monjimbe liemo Kirasi kepe topa ola naa monjirimula.

¹⁷ Pe Kirasi ou topa ola naa monjilkenje ene pilku ambolemele ungumuni uluri naa telka, ulu pulu keru teringime yandopa kinié kepe konopuna we pepili molemelka.

¹⁸ Pe Kirasi ‚kolopalie lomboropa ola naa molkanje yu,‘ yambomanga nimbe tenjirimu mele ‚Sike aku tenjirimu.‘ ningu tondolo munduku pilkulie kanu ungumu pilku ambolkolie uru peringi pelemele yamboma kepe* ‚lomboroko ola naa molko,‘ mindili nongo molko kenjingi koleana pulimelka.**

¹⁹ Pe kinié ya ma koleana mindi yuni olio lipe taponjipelie pe kolomolo kinie olio lipe naa taponjilkenje yambomane yamboma kondo kolemele mele maniendopa, yambomane olio paa olandopa kondo kolemelkanje papu.

²⁰ ‚Kirasi lomboropa ola naa molkanje olio kolopolie lomboropo ola naa molemolkala, akumu sike,‘ nakolo Kirasi kolopalie paa sike lomboropa ola molorumu. Kanu kinie, langi te ou pulu

monjipe mongo telu tolemo kinie kanop-
olie 'Pe pali tomba lemo.' nimbu pil-
imolo, aku sipe mele yu kolopalie paa sike
lomboropa ola molorumumunge pilipulie
' 'Yu sike.' ningu tondolo munduku
pilkulie uru pelemele yamboma kepe paa
sike pe Pulu Yemone topa makinjimbela.'
nimbu pilimolo. ²¹ Ye tene ou terimu
kanu ulumuni kololi ulu pulumu ma
koleana wendo orumu pelemomonga*
aku sipela ye tene kepe pe terimu kanu
ulumuni kolemele yamboma lomboroko
ola mololi ulu pulumu ma koleana wendo
orumu pelemola kanumu. ²² Pulu pulu
mana ye Adamene terimumunge olio
yunge pulu lemo yamboma pali kole-
molo, aku sipe Kirasini terimumunge
yunge pulu lemoma pali topa makinjimbe
kinie kelepo lomboropa ola molopo konde
molomolo. ²³ Nakolo Kirasi kinie olio
walsikale lomboropo ola naa molomolo.
Ou kumbi lepa Kirasi; pe yu kelepa manie
ombá kinie yunge yamboma.*

²⁴ 'Pe yu ombá kinie yunge yam-
boma lomboropo ola molomolo, kinie pe
ma koleamo pora nimbé. Yuni gapo-
manoma pali kinie, gapomanomanga
uluma kinie, kolea sukundu yambo-
mane nokolemele uluma kinie, ulu ton-
doloma kinie, 'yambomanga kinie kuru-
manga kinie,* ulu tondoloma pali yuni
topa manie mundupelie nimbémone, pe
ye nomi kingimu molopa melema pali
nokolemo** nambamo yuni Lapa Pulu
Yemo simbe. ²⁵ 'Uluma aku sipe wendo
ombá nikirumunge pulumu i sipe:, Pulu
Yemone yunge opa touma pali topa manie
mundumbendo ou Kirasi yu ye nomi
kingimu molopa melema pali nokomba.*
²⁶ Opa touma topa manie mundupe pora
sipelie pe kamu kololi ulu pulumu topa
manie mundumbe. ²⁷ 'Yuni aku temba-
monga, ungu te Pulu Yemonga bokuna
molemo aku ungumuni nimbendo:

"Pulu Yemone nimbendo:

"Melema pali yuni nokopili.

Melema yunge maniekondo lepili" nir-
imu."*

nimbe aku sipe nilimo. Nakolo Pulu
Yemone "Melema pali nokopili. Melema
yunge maniekondo lepili." nirimu

kanu ungumuni Pulu Yemo yuyu pea
'Nokopili.' nimbe naa nirimu, molo. Sike
Pulu Yemone 'Melema pali maniendopa,
Kirasi melemanga pali olandopa molop-
ili.' nimbe nirimu yemo molemo nakolo
Pulu Yemo yuyu nambe tepa meltenga
maniekondo molombaye? Aulke te
molo. ²⁸ Pe Malone* melema pali topa
manie mundumbe, yu melemanga pali
nokomba kinie kanu walemo kinie yu
kepe manie mele molomba. Pe Malone
nimbendo: "Nando 'Melema pali topa
manie mundupe ye nomi kingimu molop-
ili.' nirimu Pulu Yemo yu melema pali
kamu kamu ye nomi kingimu kolo wan-
gopa molopalie nokopa molopili. Na kepe
yunge maniekondo molambo." nimbé.
Kanu kinie Pulu Yemo melema paa pali
nokopa molomba.

²⁹ Kinié 'yamboma kolkolie lomboroko
ola molongemonga ungu te i sipu nikir-
ula:, Yamboma kolkolie sike lomboroko
ola naa molonge liemo yambo mare
'Kirasinge yamboma molkolie, kolemele-
manga pulu nambolkarenga 'Ene lipu
taponjemili.' ningu no limeleye? 'Enenga
yambo marene 'Pulu Yemone, kolemele
yamboma topa naa makinjimbe.' nil-
imele akumu sike liemo yambo mare
nambemuna liku taponjiku kolo wangoko
no limeleye? 'Nambolka uluri temba
ningu aku telemeleye?, ³⁰ 'Molo yambo
molemelema lomboroko ola naa molonge
liemo, olio kepe nambe telemolo yam-
bomaye? 'Telemolo mele nambemuna
telemoloye?, Olio temane peangamonga
kongonomo andopo telemolomonga alieli
olio kinie umbuni wendo olemomane
olio topa konjimbe telemo akumu nambe-
muna aku telemoloye? ³¹ Angokeme,
alieli 'Na kolopo pora sikiru.' konopu
lelio.* 'Na ene kinie Aili Yesusi Kirasi
kinie pea tapu toko molemele mele na
yamboma paa kapi nimbu molio.' nikiru
akumu kolo naa topo paa sike nikiru mele
'Alieli 'Na kolopo pora sikiru.' konopu
lelio.' nikiru akumu paa sike nikir-
ula. ³² 'Ya kolea aili, Epesasi 'Kirasinge
temane peangamo topo siliomonga na
kote tenjikulie, 'Mele takarama kinie
opa teambo.' ningu na akuna liku

munduringi akumu enene 'Yu yuyu konopuni pilipelie i kongonomo telemo.' konopu lengi liemo mongo toko ningu siengi. 'Na mele nambolka melema limbu.' nimbulie kolea aili Epesasi mele takarama kinie opa telemoloye? Yambo kolemelema Pulu Yemone 'Lomboroko ola molangi.' naa nimbé liemo

"Opali kolomolo kene

kinie, 'Konopu sipu molamili.' nimbu, no kinie

langi kinie, aisili we, nombo molamili."* niemili. ³³ Nakolo yambo marene ene kondi toko "Ulu keru te teamili." níngi liemo, aku ungumu pilku 'Aku teamili.' paa naa niengi. Akumunge ungu molemo kanumu. Akumuni nimbendo: 'Uluma teko kenjilimele yamboma kinie ene kinie tapu toko molongi liemo enenga teko kenjilimele ulumane enenga teko konjilimele ulu peangama kamu topa manie mundumbe.'

nilimo. ³⁴ Yambo marene "Yamboma lomboroko ola naa molonge." nilimele kanu,* kekelepa toli ungu nilimelema munduku kelko, umbu konopu pepili molangi. Ulu pulu keru telemele mele altoko naa teangi. Enenga yambo marene Pulu Yemo molemo mele naa pilku yu kinie tapu toko naa molemelemonga pilipulie "Aku siku teai." nikiru. 'Ene mare Pulu Yemo naa pilimele.' nikiru akumu pilkulie pipili kolongi liemo ene papu pipili kolonge.

³⁵ Nakolo yambo tene walsipe pilipelie nimbendo: "Yambo kololime nambe teko lomboroko ola molongeye? Lomboroko ola molonge kinie, kangi nambelime angilimbeye?" nilimonje. ³⁶ Aku ungumu lawa tepa nimbe kenjili ungumu. Langi umbuma telemo mele piliengi niembo: Langi umbu naa kololime poniena mundúngi liemo konde pupe wendo naa ombá. Langi umbu kololime mindi poniena mundulimele kinie konde pupe wendo olemo kanumu.* ³⁷ Akumunge ungu te: 'Langi umbu te poniena mundemili.' ningulie unju te mongo tolimu pe molomba mele te likulie naa panjilimele. Mongo te mindi liku panjilimele. 'Konapa opili.' ningu konapa

mongoma liku panjilimele. Konapa unju mongo toli pe angilimbema naa liku panjilimele. Rasi witi akula. Unju mongo tolime pe molomba mele liku naa mundulimele. Witi mongoma mindi. Langime pali akula telemele. ³⁸ Langi umbu yu mele mele pe molomba mele Pulu Yemone ou nimbe panjipe 'Unju gomoma i sipe i sipe wendo omba molopa langi i sipe i sipe topili.' nilimo mele langi lupe lupema poniena mundulimele kinie 'Aku sipe ola omba molopili.' nilimo kanumu.

³⁹ Kangime aku sipela., Kangime pali telu sipe molo. Yambomanga kangimu lupe; owa kongimenga kangimu lupe; keramanga kangimu lupela; omamanga kangimu lupela. ⁴⁰ Muluna angilimele melema lupe; mana lemele melema lupela. Nakolo muluna angilimele melema kanopo peanga kanolemolo mele lupe, mana lemele melema kanopo peanga kanolemolo mele lupela. ⁴¹ Enamo yunge au nimbe angilimo kanopo peanga kanolemolo mele lupe; olimu au nilimo kanopo peanga kanolemolo mele lupela; kombukandipime au nilimele kanopo peanga kanolemolo mele lupela; kombukandipime telu siku au naa la nilimele, kombukandipime enenga yu mele mele au nilimelela.

⁴² Kolemele yamboma lomboroko ola molonge kinie aku sipe tembala. Ou kangi angilimomo lupe; pe kangi angilimbemo lupela. Ou angilimo kangi ono telemele* akumu purupe keru lemo kangimu; Pulu Yemone kanu kangimu topa makinjimbe kinie lomboropa ola molomba kangimu purupe keru naa lemba kangimu. ⁴³ Kangi ono telemele kangi akumu mele kerimu, kanopo keru kanolemolo; kangi lomboropa ola molopalie angilimbemo kangi peangamo, kanopo peanga kanomolo kangimu. Kangi ono telemele enge naa pelemo kangimu; kangi lomboropa ola molombamo enge paa pemba kangimu. ⁴⁴ Kangi ono telemele akumu mana mindi, manda angilimo kangimu; kangi lomboropa ola molombamo mulu koleana manda angilimbe kangimu.

Ya mana molomolo kangie te angilimo liemo mulu koleana molomolo kangie te paa sike angilimbela. ⁴⁵ Aku sipe mele ꞑPulu Yemonga, bokuna ungu te molemo. Kanu ungumuni nimbendo:

“Ou kumbi lepa mana ye Adame ꞑPulu Yemone tepa mimi tepalie, ‘Mana konde molopili.’ nimbe

ulu pulu te sirimu kinie konde molorumu.”*

nilimo; ꞑnakolo, pe orumu Adame** ꞑPulu Yemone konde mololi ulu pulumu sirimumu lupe,. Yu ‘Mana yamboma ꞑmulu koleana, konde molangi.’ manda nimbé ulu pulumu sirimu.*** ⁴⁶ Mulu koleana konde molomolo ulu pulumu ou kumbi lepa wendo naa orumu. Mana konde molomolo ulumu ou kumbi lepa wendo orumu; mulu koleana konde molomolo ulumu pe wendo orumu. ⁴⁷ Ou kumbi lepa molorumu Adame Pulu Yemone ma tene tepa mimi terimu; akilipe orumu Adame mulu koleana ye te orumu. ⁴⁸ Ou kumbi lepa mana ye molorumu Adamene mana yamboma kalopa limomonga ene yunge ꞑkangimu angilipili, molorumu mele mindi molemele; mulu koleana molongge yamboma mulu koleana ꞑkangimu angilipili, molemo yemo mele molongge. ⁴⁹ Olio ꞑKirasinge yamboma, ou mana yemo molorumu mele molemolo mele* pe aku sipula mulu koleana yemo molemo mele molomolo.**

⁵⁰ Angokeme, nane enendo paa sike nimbu sikirumu: mana meme pelemo kangimu Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo* mulu koleana manda pupe naa molomba. Mele kolopa purupe keru lemo te melema kolopa keru lemoma naa lemo koleana manda pupe naa molomba. ⁵¹ Kinié ungu te ou lopi tepa perimu te nimbú tekeromo paa mimi siku piliei! ꞑKirasi kelepa wale talo sipe naa opili, olio pali uru naa pemolo.* Nakolo ꞑuru pelemele yamboma kinie,* olio ꞑkonde molomolo yamboma kinie, pali sike ꞑkangimu, alowa tepa ꞑkangie te lupe angilimbe,. ⁵² Aku ulumu paa walsikale temba. Mulu matolo kamu pora nimbendo biyukelemo ungu nimbé

kinie* aku ulumu wendo ombá. Walsikale, kariapá telemo mele, aku ulumu temba. Biyukelemo ungu nimbé kinie yambo kololime altoko kolou naa kolongendo lomboroko ola molongge. Pe olio ꞑKirasinge yambo konde molomoloma olionga kangime, alowa temba. ⁵³ Kangie purupe keru lemo akumu alowa tepa, naa purupe keru lembe kangimu paa angilimbe; kangie kolemo akumu alowa tepa kangie naa kolopa konde molopa mindi pumbe kangimu paa angilimbe. ꞑOlionga mana kangimu alowa naa tepa kangie te lupe naa angilkenje mulu koleana pumbe aulke te paa naa lelka, akumunge aku sipe mele temba.* ⁵⁴ Kanu kinie kangie purupe keru lemomo altopa alowa tepa naa purupe keru lembe kangimu angilimbe, kanu kangie kolemomo altopa alowa tepa konde molopa mindi pumbe kangimu angilimbe kinie ꞑPulu Yemonga, bokuna molemo ungu te molemo mele sike kamu wendo ombá. Kanu ungumu i sipe:

“ꞑKololi ulu pulumu

Pulu Yemo yunge, opa toumu, akumu kinie Pulu Yemone opa tepalie kamu topa manie mundurumunge kololi ulu pulu akumu kamu manie purumu.”*

nilimo. ⁵⁵ ꞑAku tembamonga ungu te pea bokuna molemo, akumu i sipe:;

“Kololi ulu pulumu, nuni yamboma toko manie munduni engemo tena lemoye?

Kololi ulu pulumu, nuni yamboma ‘Mindili nangi.’ toleno tolo mo tena lemoye?”*

nilimo. ⁵⁶ Kololimunge yamboma mindili sipe tolemo tolo akumu ulu pulu kerimu. ꞑYambomane ulu pulu keru telemelemonga ‘Kolomolo kinie Pulu Yemone olio ‘mindili namili.’ nimbé.’ ningu pilkulie kolongendo pipili kolemele kanumu., Ulu pulu kerimunge tondolomo ꞑPulu Yemonga, ungu mane ꞑMosisini yando, sirimumane silimo.* ꞑUngu manemane nimbendo: ‘Ungu manema naa pilku liku pulue tonge kinie mindili nonge.’ nilimomonga pilkulie yambomane kololi ulumu aku siku pilkulie pipili kolemele

kanumu.>** 57 Akumu sike nakolo olionga Aili Yesusi Kirasini olionga nimbe tenjirimumunge* 1Pulu Yemonga ungu manema kinie, ulu pulu kerime kinie, kololi ulumu kinie, 1kanumanga tondoloma manie purumu, olio naa nokopa ulu te manda naa telemomonga Pulu Yemo kinie “Paa ange.” nikumulu.

58 Nanga konopu monjilio angokeme, 1Kirasinge yambo kolemelema sike lomboroko ola molko kangi te lupe konde angilipili molonge, kene ‘Sike.’ ningu pilimele mele munduku naa kelko, tondolo munduku pilku mindi molame! Ene ulu umbuni te wendo ombá kinie ‘Pipili kolkomolo kene pilipu molemolo mele manie pupili mundupu keleamili.’ paa naa niengi! Ene Ailimunge kongono mindili siku telemelema we manie naa pumbe, 1kanu kongonomone langi mongoma sike tomba, kene Ailimunge kongonomo mindi tondolo munduku, siye naa kolko teko molangi.

16

1 Enene Pulu Yemonga yambo 1Jerusalleme molemelema, ene 1liku taponjiku, kou mone singíndu liku maku tokomelemonga 1ungu te niembo:,* Ou nane kolea Gallesia poropinji kolea lupe lupemanga Kirasinge yambo talapemo** maku tolemelemanga “Teangi.” nimbu, nimbu sirindu mele ene aku siku teangi. 1Nane i sipu nimbu sirindu:, 2 Alieli koro tenga tenga 1Juda yambomanga koro molemele wale Sambatemo pora nimbe, 1pulu pulu kongono walemo wendo ombá kinie ene yu mele mele ou kou mone lingíme apuruku pilkulie mare we nosingi. ‘Pollo ombá kinie olio kou mone nosimulúma kapola tepili. Yu ombá kinie altopo mare lipu maku naa tamili.’ ningulie ou aku siku maku toko nosiku molangi. 3 Kanu kinie na ombolie, enene Jerusalleme yamboma kou mone mengo puku singí ye mare mako tongema nane pepá mare topo ene sipulie “Enene Jerusalleme yamboma singí kou monema mengo pangí.” nimbu lipu mundumbu. 4 Molo ‘Na kepe pumbu.’ konopu lendu liemo ene na kinie pea tapu topo pumulú.

5 Na kolea Masedonia poropinji 1yambo molemelema, pupu 1kanopolie, nimbumuni, pe ene molemelena ombó. Na paa sike ou Masedonia pumbu. 6 Ene molemelena 1ombolie, wale mare ene kinie molombonje. Molo kolea ali tepa poporome aili tepa tolemo olime pali ene kinie molombonje, naa pilkiru. ‘Pe na kolea marenga pumbu tembo kinie na liku taponjiku mundupangi.’ nimbu ene kinie wale mare molombo. 7 ‘Na kinié isili ou ombó ene kinie wale wallo kolte mindi naa molombo.’ konopu lekeru. ‘Ailimuni 1‘Na ene kinie wale aisili molani.’ nimu liemo aku teambo.’ 1nimbu Masedonia ou pumbu. 8-9 Nakolo ya kolea aili Epesasi ‘yambo aisili Kirasinge yamboma molangi.’ nimbu lipu taponjimbu aulke te 1Pulu Yemone, akisinjirimumunge Epesasi 1nondopo mundupu kelepo tenga naa pumbu. 1Olio Juda yambomane, ‘Pendikosi wale’ 1nilimolo, kanu walemo* ou omba pupili na ya we molombo. Nakolo ‘I kongonomo naa tei!’ ningu aulkemo pipi singí tekemele yambo aisili molemele.

10 1Ene molemelena, Timoti omu liemo ‘Yu pipili naa kolopili.’ ningu “Papu okono. Pea tapu topo molamili.” niengi. Na Ailimunge kongonomo tepo molio mele yu aku sipe telemo kene ene kinie molomba kinie ‘Taka lepa molopili.’ ningu nokangi. 11 1Yu Ailimunge kongono tenjili ye te molemo, kene enenga yambo marene yu liku bulu naa siengi. Pe ene mundupe kelepa na moliona kelepa yando ombándo ‘Yu konopu peanga pepili.’ ningu liku taponjiku liku mundengi. ‘Yu angenupili kinie ombá.’ nimbu nokopo molio.

12 Olionga angenu Apollosi* 1walsiku piliringimunge kinié ungu te pundu topo niembo:,** ‘Olionga angenupilime ene kanonge onge kinie yu pea tapu toko pangí.’ nimbu tondolo mundupu nilio. Nakolo isili ou yu “Naa pumbu.” nimbe molemo. “Pe walse yu yuyu aulke te kanopo lipulie pumbu.” nimbe molemo.

13 Ene 1‘Ulu te wendo ombá.’ ningu, mimi siku kanoko molai! ‘Kirasi sike.’ ningu pilimele mele siye naa kolko tondolo munduku pilku molai! 1‘Umbuni

mare wendo ombá.’ ningu, pipili kolko naa molko, konopu tondolo pupili molai! Tondolo munduku molai!* ¹⁴ Uluma pali tengendo ‚Pulu Yemo kinie yamboma kinie pali, konopu monjiku teangi.*

¹⁵ ‚Angokeme, ene Korini yamboma, kolea Akaya poropinji ‚molemele, koleana Kirasinge yambo molemelemanga Sitepanasinge yamboma* ene paa kumbi lelko ‚Kirasi sike.’ ningu tondolo munduku piliringi yamboma molemele mele ene pilimele. Yunge yambomane ‚Pulu Yemonga yambo kake telime lipu taponjemili.’ ningu aku siku mindi alieli teko molemele. Angokeme, nane ene tondolo mundupu mawa tepolie nimbundu:

¹⁶ Sitepanasinge yamboma kinie, kanu yambomane telemele mele aku siku ‚Pulu Yemonga, kongonomo mindili siku teko ‚yamboma liku taponjilimele, yamboma kinie pali, liku ai siengi. ¹⁷ Sitepanasi kinie Potunatasi kinie Akaikasi kinie ene na molorunduna oringi kinie konopu sirindu. Ene ‚Korini yamboma, ‚Na kanopo lipu taponjipu nokamili.’ ningu naa olemele nakolo i enenga ye yepoko ongo ‚enenga’ ningu na liku taponjiku nokoringimunge konopu sirindu. ¹⁸ Kanu yemane na kinie ene kinie pea ‚Konopu peanga pepili molangi.’ ningu teringi. Kanu ye yepokone telemele mele aku siku telemele yamboma kapi ningu enenga unguma liku ai siku mimi siku pilingi kinie papu.

¹⁹ ‚Na ya,* kolea Esia poropinji ‚molio, kolea lupe lupema Kirasinge talapena yambomane “Ene manda molemeleye?” ningu, ningu mundukumili.

Akuwilla kinie Pirisillatolone** ‚Ene olto kinie pea Ailimunge yamboma molemolo.’ ningulu “Ene paa manda molemeleye?” ningulu, ningu mundukumbilila. Kirasinge talapena yamboma eltenga ulkena puku maku tolemele yambomane akula nikiimi.

²⁰ Olonga angenupili ya ‚Epesasi, molemele yambomane pali “Ene manda molemeleye?” nikiimi.

‚Pulu Yemonga yamboma telemele mele, ene eneno anju yando “Manda

Molemeleye?” ningu kangulku* kondo kolangi.

²¹ Kinié na nanu i pepámo topolie na Pollone “Ene manda molemeleye?” nimbu tokoro.

²² Yambo te Ailimu konopu naa monjipe ‚Yunge yambomo molambo.’ naa nimu liemo kapola, Pulu Yemone yu ‚molopa kenjipili.’ nipili. Ailimu, nu paa yando oyo!*

²³ Aili Yesusini ene we kondo kolopa molopili molangi.

²⁴ Ene kinie na kinie pea Kirasi Yesusinge yamboma molemolomonga nane ene pali konopu monjikiru mele ‚ene pilingi!’ nimbu nikiru.

‚Aku pea nikiru.‚

PE KORINI
Pollone KORINI Yamboma
Pepá PE Topa Sirimu
Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu talo inie yakondo gomo 714 kinie 796 kinie molemo kanani.

‘“Ou Korini” nilimolo pepámo Pollone ou topa sipelie pe oli mare omba purumu kinie ya “Pe Korini” nilimolo pepá akumu kolea aili Korini moloringi Kirasinge yamboma kinie Korini lerimu kolea Akaya poropinji moloringi Kirasinge yamboma kinie pepá topa sirimu.’ ningu pilimele. (Pe Korini 2:13, 7:5 kanani.)

Ye marene Korini yambomando kolo toko ningindu: “Pulu Yemonga ungu sikema mane sikimulu. Pollone kolo topa nimbe kenjilimo. Pollo yu Yesusini “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu ye te molo.” niringine pilipelie Pollone i pepámo topa sirimu. Pollone sike walsikale kolo mele torumu. “Ombó.” nimbe wale te mako torumu nakolo umbuni mare wendo omba yu pumbe terimu aukemo pipi sirimu kinie naa purumu. “Kolo tambo.” nimbe naa nirimu nakolo ‘Yunge ungumu yamboma naa piliengi!’ niringi yemane yu “Ombó.” nimbelie naa orumumunge “Yu kolo toli yemo. Yunge ungumu naa piliengi!” niringi. Akumunge ungu mare Pollone nirimu mele Pe Korini kolomongo aili 1-7 molemo.

Kolomongo aili 8-9tolo sukundu Korini yamboma kolea Judia disiriki Kirasinge yamboma liku taponjingindu kou mone mare liku maku toko moloringimunge Pollo yu nondopa omba limbemonga “Welea liku maku toko pora siengi.” nirimu.

Pe kelepa kolomongo aili 10-13 sukundu Juda ye mare kolo toko mane sili yemando Pollone nimbendo: “Na Yesusini “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu ye te sike molio. Ene molemelena sike ombó. Ombolie Yesusini “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu yemo moliomonga teko kenjilimele yema sike iri topo makorombo.”

nirimu. Pollo yu sike molorumu mele ungu pulu te “1. aposel”.

Pollone Yesusi Kirasinge kongonomo andopa tenjirimu kinie umbuni aisili yu kinie wendo orumu, akumanga ungu aisili ya Pe Korini molemo. Kanu unguma 4:8-9, 6:4-5, 7:5, 11:16-33 molemo.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Pulu Yemone na mako torumuna Kirasi Yesusini “Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu yemo,* na kinie olionga, Kirasinge ungumu pilieli, angenu Timoti pea molopololie i pepámo topo sikiru.

Pulu Yemonga yambo talape kolea aili Korini molemelema kinie,** Pulu Yemonga yambo kake telime kolea Akaya poropinji sukundu koleamanga pali*** molemele yambomanga pali i pepámo ene topo sikiru.

² Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ene we kondo kolkolo, ‘Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.’ niengili.

³ Olionga Aili Yesusi Kirasinge Pulu Yemo molemo, yunge Lapa molemola,* aku yemo yu kondo kololi ulu pulumu pelemo Lapamo, yu, olio kinie umbunime wendo olemo kinie, ‘Konopu enge nimbe pe nipili molangi.’ nimbe lipe taponjilimo Pulu Yemola, yu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili. ⁴ Yu, olio kinie umbunime wendo olemo kinie ‘Ene konopu enge nimbe pe nipili molangi.’ nilimo Pulu Yemo. ‘Ou olio kinie umbunime wendo olemo kinie Pulu Yemone olio ‘Konopu enge nimbe pe nipili molangi.’ nimbe lipe taponjilimo mele yambo mare umbunime wendo ombá kinie aku siku ‘Konopu enge nimbe pe nipili molangi.’ ningu manda liku taponjingí.’ nimbe yuni olio ou aku sipe lipe taponjilimo.

⁵ Olione* yamboma manda lipu taponjipu ‘konopu enge nimbe pe nipili molangi.’, nimulúmunge pulumu i sipe: Kirasi ou mindili norumu mele kinie olio yandopa mindili nombo molemolo, aku sipela, Pulu Yemone Kirasi lipe taponjipe ‘Konopu enge nimbe pe nipili molopili.’ nirimu, munge olio ‘konopu enge nimbe pe nipili molangi.’ nimbe

lipe taponjilimo. ⁶ Olio mindili nombo umbunime melemolo kinie 'Ene konopu enge nimbe pe nipili molko, mindili nolemelka aulkena wendo ongo, molko konjingí aulkena pungí aku lipe taponjili ulumu* ene kinie pepili.' nimbu aku sipu mindili nombo umbunime melemolo. Pulu Yemone olio 'konopu enge nimbe pe nipili molangi.' nilimomonga olio kelepo enge nimbu molemolo kinie kanu ulumuni olione 'ene konopu pe nimbe enge nipili molangi.' nimbu manda lipu taponjilimolo kanu kinie olio mindili silimele kinie molemolo mele ene aku siku mindili silimele kinie ene kepe konopu tondolo mundupe enge nipili taka lelko molongela. ⁷ Olio pilimolo, 'Ene umbuni te temba kinie tondolo munduku pilimele mele siye naa kolko enge ningu molongela.' nimbu tondolo mundupu pilkimulu. 'Ene olio kinie tapu topo molopo, mindili pea nolemolo mele ene olio kinie tapu topo molopo pea konopu enge nimbe pe nipili molemolola.' nimbu pilipulie 'Ene aku siku molonge.' nimbu tondolo mundupu pilimolo.

⁸ Angokeme, ya kolea Esia poropinji na kinie umbunime sike wendo orumu mele 'Ene mimi siku piliengi!' nimbu siembo.* Ulu umbuni ailimene na lirimuna 'Na paa kolombonje.' konopu lerindu. ⁹ Sike nanga konopu sukundu kote tenjirimu pilipulie '“Kolopili.” nikumunje.' konopu lepolie 'Kolombo.' konopu lerindu.* Nakolo Pulu Yemonga kongono tenjirindumunge umbuni kanuma wendo orumu kinie 'Nanga engemone na Pulu Yemonga kongono telio.' konopu naa leambo.' nimbe aku ulumu wendo orumu. Pulu Yemo, yambo kololime 'Lomboroko ola molangi.' nilimo yemo, yunge engemonga mindi nane kongono ime telio. ¹⁰⁻¹¹ Kanu ulu wendo orumumuni na kolombo terindu nakolo ya nikiru Pulu Ye akumuni na tepa konde lirimu. Aku sipela pe na kinie umbuni aku sipe te wendo ombá kinie lipe taponjipe na wendo limbe. 'Pe pe kepe, enene 'Pollo lipu taponjemili.' ningu nanga Pulu Yemo mawa tenjingímunge umbunime aku sipe altopa wendo ombá kinie Pulu Yemo yuni na sike alieli lipe

taponjipe 'Uluri naa tepili.' nimbe wendo limbe.' nimbu tondolo mundupu pilipu molio. Yambo aisilini nanga ningu Pulu Yemo mawa teko 'Lipe taponjipili.' ningí kinie pilipulie mawa tenge mele tenjipe na tepa konjimbe kinie yambo aisilini pilku kanokolie Pulu Yemondo ningindu: "Ange. Pollo kinie ,yu kinie pea mindili nongi yema, liku taponjinumu papu tenu." ningí.

¹² Na andopo telio mele konopuni pilipulie 'Ulu terinduma pali tepo konjirindu. Walse tepo naa kenjirindu.' nimbu pilio mele ene manda nimbu sikirumanga konopu sikiru.* Na ene kinie molorundu kinie Pulu Yemone kanopa 'kake teli uluma' nimbe kanolemoma mindi konopuna pepa, na konopu talo naa pepili ene kinie sumbi sipu molopo ulu mare terindu mele pilipulie 'Molopo konjirindu.' nimbu pilipu konopu sikiru. Aku uluma konopuni pilipulie terindu kinie ma koleana pilipe konginjili ulu tene na lipe naa taponjirimu. Pulu Yemone na we kondo kolopalie lipe taponjirimumunge na aku sipu andopo molorundu. ¹³⁻¹⁴ I pepá topo sikirumu ene kanoko sundungí unguma topo naa sikiru. Ene manda kanoko ungu pulumu sumbi siku pilingí mele tokoro. 'Ene pilku teangi.' konopu lekero mele i sipe: Sike ou na terindu mele aisili ene mare pilku sundulimele* nakolo 'olionga Aili Yesusi ombá walemo wendo ombá kinie ,ene lipu taponjirindumunge molko konjilimele mele, pilipulie nimbu para sipu konopu sipu kapi nimbú mele aku siku kinié enene pali na tepo molio mele pilkulie yamboma anju anju ningu siku konopu siku kapi niengi.' konopu lekero.

¹⁵ ,Nane ene pe manda kapi nimbú mele, enene kinié na kapi ningí mele, 'Sike aku siku tenge.' nimbu tondolo mundupu pilipulie 'Ene wale talo siku konopu peanga pepili molangi.' nimbu nane "Ene molemelena ou ombó." nirindu kanumu. ¹⁶ Na konopuni pilirindu mele i sipe: 'Kolea Masedonia poropinji pumbundu ou ene molongena ombolie, pe Masedonia pumbu. Pe Masedonia mundupu kelepo ene molongena

kelepo yando ombó kinie enene na kolea Judia disiriki “Pui.” ningí.’ konopu lerindu.* 17-18 “Aku tembo.” nirindu mele konopuni naa pilipulie we nirinduye? Na “I tembo. I tembo.” nimbu, nimbu panjilio mele mana yambomane konopu talo pepili ulu te naa tengendo kolo toko “Temolo.” nilimele mele na aku sipu naa nilio. Ulu te tembondó “Sike tembo.” nilio. Naa tembondó “Sike naa tembo.” nilio. Pulu Yemone konopu alowa malowa naa tepa sike nilimo mele nane i paa sike nikiru: Ulu te “Molo.” nimbundu “E.” nimbu, “E.” nimbundu “Molo.” nimbu, tere lepo paa naa nilio.*

19 Na keme Saillasi keme Timoti keme olione ene moloringine ombo Pulu Yemonga Malo Yesusi Kirasinge* temanemo topo sirimulu, kanu yemone “Sike.” nimbendo “Molo.” naa nimbe, “Molo.” nimbendo “Sike.” naa nilimo, paa molo! Yuni “Tembo.” nilimo mele paa sike alieli telemomonga, na yunge kongono tenjili yemone nilio ungumanga kolo te naa la pelema. 20 Pulu Yemone “I sipu tembo. I sipu tembo.” nimbe, nimbe panjirimu kanu uluma sike wendo ombá pulu yemo Kirasi yu kanumu. Akumu pilipulie, Pulu Yemonga ungumu yamboma nimbu sipulie, Kirasinge imbi pilipu lepolie “Imu sike temba.” nimbulie aku sipu Pulu Yemonga imbi ambolopo ola linjilimolo. 21 Na kepe ene kepe Pulu Yemone enge silimona Kirasi kinie tondolo mundupu tapu topo molemolo. ‘Olio* yunge kongono tenjengi.’ nimbe, Pulu Yemone olio* mako topa, 22 ‘ ‘Olio yunge yamboma molemolo.’ nimbu piliemili.’ nimbe olionga konopuna sukundu Pulu Yemo yuni ‘Nanga’ nimbe imbi topa, ‘Olione pilipulie ‘ ‘Olio sike yunge yamboma.’ nimbe mako torumu. Pe sike yunge melema pali olio simbe.’ nimbu piliemili.’ nimbe isili ou yunge Minimu ‘olionga konopuna molopili.’ nimbe sirimu.* ‘Melte kou aili pulimo kinie ‘Liemili.’ nimbulie ‘Kanu melema nosilimo yambomone ‘Pe kou pali kamu ongo singí.’ nimbe pilipili.’ nimbulie melema we lepili ou kou mone layetolo mele sipulie yando olemolo, aku sipe mele. ,

23-24 Na “Ombó.” nimbulie naa orundumu kolo torundu liemo, Pulu Yemone nanga konopuna kanopa kolo torundu mele mona nimbe para sipili. Nakolo kolo naa tokoro. Nane ene umbuni te naa simbundu kolea aili Korini kelepo welea naa orundu. ‘Enene ‘Kirasinge ungumu sike.’ ningu tondolo munduku pilimelemonga* ‘Ene tondolo munduku pilku molangi.’ nimbu na enenga ye ailimu molopo, ene nokambo.’ manda naa nimbú. Ene tondolo munduku pilimele ulu akumuni ene enge ningu molemelemonga ‘Ene konopu siengi.’ nimbu ene pea tapu topo kongono telemolo. Akumu Pulu Yemo walsiku pilkulie “Pollo naa orumumunge pulumu nimbe sikimumu sike nikimunje?” ningu walsilimelkanje yuni “Sike nikimu.” nilke.

2

1 Akumunge na nanu konopuni pilipulie nimbu pilirindu mele i sipe: ‘Na ene molongena kelepo ombo wale talo sipu umbuni simbu kinie kapola naa temba.’ konopu lepolie naa orundu. 2 Nane ene molongena ombo umbuni te silke kinie konopu keru panjiku molemelkanje pe yambo naene na konopu simbu uluma tenjilkeye? Na ombómonga ene konopu umbuni pepili molemelkanje pe na konopu simbu uluma nambe teko liku taponjilimelkaye? ‘Nane ene umbuni simbu kinie ene konopu umbuni pepili molkolie aku siku konopu simbu ulu te manda naa telemelka.’* 3 Aku sipu pilipulie ‘Ene ou konopu alowa teko molangi. Pe na ombó kinie olio konopu sipu kapola kapola molamili.’ nimbu nane ‘umbuni simbuma ou piliengi!’ nimbu pepá te ou topo sirindu kanumu.* Na pilkiru, ‘Na konopu silio kinie ene kepe konopu silimele. Konopu naa silio kinie ene konopu naa la silimele.’ konopu lekeru. 4 Sike nane ene pepá te topo sirindu kinie, ene ou teko moloringi mele pilipulie, pepá tombondo na kamelena paa mindili tepa konopu umbuni tepili kola tepo molopolie pepámo topo ene sirindu. ‘Mindili siembo.’ nimbu naa sirindu. ‘

'Nane ene konopu paa lakopa monjilimo.' ningu piliengi.' nimbu topo sirindu.

⁵ Nakolo ɿandi Korini ye tene tepa kenjirimu kanu, yemone umbuni te sirimu aku umbunimu na naa sirimu.* Aku ulu umbunimu ene sirimu, enenga yambo marene aku umbunimunge mindili noringi. Nane tondolo mundupu naa nimbundu ɿ"Ene pali mindili noringi." naa nikiru., "Mare mindili noringi." nikiru. ⁶ Yambo aisilini kanu yemo tepa kenjirimumunge ɿmane siku, mindili siringi kanumu manda mele. ⁷ Manda kene pe kinié yu mindili siringi kanumu 'yu umbuni paa aili tene yu paa topa manie mundumbe.' ningu kinié 'Undupe kanopili.' ningu mindili siringi mele munduku kelko yuni ulu pulu keru terimumu 'Manie pupili.' ningu siye kolko yu kondo kolko, konopu wayongo sipili ulu mare tengi liemo papu. ⁸ Akumunge 'Yu paa sike konopu monjilimele mele pilipili paa ningu siengi.' nimbu tondolo mundupu mawa tekero.

⁹ Ou nane ene pepá topo sirindumunge* pulumu i sipe: 'Nane ene manda manjipu, "Teai." nilio mele enene pilkulie alieli pilku liku telemele molo molonje, piliembo.' nimbu kanu pepámo topo sirindu. ¹⁰ Kanu yemone tepa kenjirimu ulumu enene 'Manie pupili.' ningu siye kolkomele mele nane kepe 'Manie pupili.' nimbu siye kolkorola. Kanu yemone siye kolombo ulu te sike tepa kenjirimu liemo koronga 'Manie pupili.' nimbu siye kolondu. Ene kondo kolopo lipu taponjipu Kirasi kanopa molopili siye kolio. ¹¹ ɿKurumanga nomi, Setenenga* tondolomone olio topa manie naa mundupili. ɿKirasi kinie tondolo mundupu molamili.' nimbu aku sipu olio teko kenjilimele yambomane teko kenjilimele uluma 'Manie pupili.' nimbu siye kolamili. Setenene olio ɿKirasinge yamboma molemolomonga, kondi topa 'Topo manie mundembo.' nimbe ulu telemoma pali pilimolo kanumu.

¹² Ou na Kirasinge temane peangamo topo simbundu Toroasi taonondo purundu kinie Ailimuni na akuna kongono

manda tembo aulkemo lipe sumbi sinjirimu mele mona lerimu kanorundu.

¹³ Nakolo nanga angenu Taitasi akuna naa ɿomba, molorumu koropo kelepole nanga konopumu wayongo naa nirimuna* Toroasi yambomando "Molai." nimbu mundupu kelepo Masedonia poropinji purundu.**

¹⁴ ɿSike konopu wayongo naa nirimu, nakolo Pulu Yemone alieli olio ɿYesusini 'Yunge kongonomo tenjipai.' nimbe lipe mundurumu yema, lipe taponjilimo, olio umbuni te wendo olemo kinie Kirasinge tondolomone enge nimbu molopo, Pulu Yemo yunge talape yamboma konopu sipu molemolo,* akumunge nane yundu "Ange." nikiru. Pulu Yemone olio lipe taponjilimomonga Kirasi yu molemo mele ulu tembama pali temane topo silipu andolemolo. I ungumu mune tolemo, koleamanga pali pilku kapola tenjilimele. ¹⁵ Kirasinge mune peangamo tolemona Pulu Yemone olio aku sipe mele mune peangamo tolemo pilimo. Aku mune peanga tolemomo yambomanga pali, mindili nolemelka aulkena wendo ongo molko konjingí aulkena pulimele yambomanga kepe* mindili nongo molko kenjingí aulkena pulimele yambomanga kepe, suku singine mune tolemo. ¹⁶ Nakolo aku munemone ungu talo nilimo. Mindili nonge aulkena pulimele yambomane ɿKirasinge temane peangamonga, munemo pilimele kinie lkupendi tolemo. Kanu munemo ene ɿmini pali, kolonge ulu pulumu pelemomonga aku sipe lkupendi tolemo. Molko konjingí aulkena pulimele yambomane ɿtemane peangamonga, munemo pilkulie, ene konde molko konjiku mindi pungí ulu pulumu* pelemo munemo pilimele. Pe yu mele mele pilingí. ɿKirasinge temane peangamone yambo mare molko konjingí ulu pulumu papu silimo nakolo yambo mare molko kenjingí ulu pulumu silimo, akumunge ɿKirasinge temane peangamo andopa topa simbe, kongonomo naene manda tembaye? ɿOliolio manda molo.** ¹⁷ Ye aisilini telemele mele olio aku sipu naa telemolo kanumu. Pulu Yemonga ungumu mimi siku naa

ningu kolo toko bisinete mele teko kou mone aisili limele mele olio aku sipu naa telemolo. Pulu Yemone olio i kongonomo silimomonga Kirasi kinie pea tere lepo molopo olionga konopu sumbi sipe pepili Pulu Yemone kanopa molopili yunge unguma yamboma nimbu silimolo.

3

¹ ‚Nakolo ‘aku sipu telio’ nikiru* akumu, nane* altopo pulu monjipu nanu kapi nimbu nanga imbimu nanu ambolopo ola limbu tekeroye? Molo yambo marene telemele mele pilipulie tembondo ‘Na tepo molio mele ene piliengi!’ nimbu ‘Yambo tene pepá tonjipili.’ nimbu membo ombo ene lipu ora simbuye? Molo pepá aku sili te enene ‘Na lipe taponjipili.’ ningu na pepá membo pupu yamboma lipu ora simbumu manda toko singíye? ² Na molio mele yamboma lipe ora silimo pepá akumu ene Korini Kirasinge yambo nane konopu monjil-ioma mindi. Na molio mele ‘kanamili.’ ningulie yambomane ene Korini yamboma kambu mele toko pilimele. ³ Ene Kirasini pepá topa mundurumu molemele mele we yambomane kanolemele. Nane kongono telio akumuni Kirasini kanu pepámo torumu. ‚Nakolo, pepá kanuna penjollone ungu te naa torumu; konde molemo Pulu Yemonga Minimuni kanu pepámo torumu. Pulu Yemone yunge kini kou karatolonga imbi topa Mosisi sirimu mele* tenga pepá naa torumu; ene yambomanga konopuna torumu.

⁴ Aku sipu nikirumunge pulumu i sipe: Kirasini nanga konopuna ungu nimbe silimona pilipulie ‘Pulu Yemone na sike ‘yunge kongono tenjeni.’ nimbe mako torumumu mundupe naa kelepa i kongono teliomo lipe taponjipe engemo silimo. Kongono nanga molo.’ nimbu pilipulie aku sipu konopu talo naa pepili tondolo mundupu nikiru. ⁵ I kongono teliomo ‘Nanga engemone manda telio.’ paa manda naa nimbú. Na tondolo te naa pelemo. Pulu Yemo yuni na enge silimona nane i kongonomo manda telio.* ⁶ Pulu Yemone nimbe panjipe mi lerimu ungu kondemonga kendemandemo ‘molani.’

nimbe yuni enge silimona molio. Aku ungu konde nimbe panjipe mi lerimumu ou ‚Mosisi molopili Pulu Yemone Isirele yamboma ungu mane sipe kouna ola, imbime topa ‚Teai.’ nimbe, ‚nimbe panjipe mi lerimu mele molo;* ungu konde nimbe panjipe mi lerimu akumu** Pulu Yemonga Minimuni ‘Wendo omba pepili.’ nirimu. Pulu Yemone ou Mosisindu ‘Yamboma ungu mane si.’ nimbe yu nimbe sirimu ungu kanumane yambo mini pali kolonge ulu pulumu silimo; nakolo ‚Pulu Yemonga, Minimuni olio konde molopo konjipu mindi pumulú ulu pulumu silimo.***

⁷ Pulu Yemone kou karatolonga ungu mane topa ‚Mosisi, sirimu ungu mane akumane* yambo molko kenjiku mindi pungí aulkemo akisinjirimu, nakolo ‚kanu ungu manema, wendo orumu kinie Pulu Yemonga tondolo pa telimu kinie wendo orumu. Kanu tondolo pa telimu Mosisinge kumbikeremo aki torumu kinie, ena kanolemele kinie mongoma takele telemo mele Isirele yambomane yunge kumbikeremo kanoringi kinie enenga mongoma takele terimuna manda naa kanoringi. Nakolo pe ‚wale mare omba purumu kinie, kanu ‚Mosisinge kumbikerena, pa terimumu pora nirimu.** Kololi ulu pulumu perimu ungu manema*** wendo orumu kinie aku sipe tondolo pa telimu kinie wendo orumu liemo ⁸ ‚pe kinié yambo konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu pelemo Pulu Yemonga, Minimuni silimo mélemo kinie wendo olemo tondolo pa telimu paa olandopa tondolo naa pumbeye? ‚Paa pumbe., ⁹ ‘Yamboma teko kenjilimelemonga mindili nangi.’ nimbe kongono telemo mélemo méle tondolo te pea wendo orumu liemo kinié yamboma ‚lipe taponjipe, ulu pulu kerime siye kolopa ene sumbi sinjilimo kongono telemo mélemo méle tondolo te pea wendo okomo mele tondolo akumu paa olandopa naa pumbeye? ‚Paa pumbe., ¹⁰ Kinié wendo okomo tondolo pa teli akumu paa lakopa tondolo pa teli olandopamo. Ou wendo orumu tondolo pa teli akumu paa maniendopa. Akumu

uluri molo mele. ¹¹ Pe, Pulu Yemone mulu Sainaine ola ungu oumu nimbe panjipe mi lepa ungu mane sirimu unguma, pora nimbéndo wendo orumu unguma tondolo pa telimu kinie wendo orumu liemo kinié ungu konde nimbe panjipe mi lekemo ungumu pora naa nimbe, pepa mindi pumbe ungumu kinie wendo okomo tondolo pa telimu paa olandopa naa pulimoye?

¹² Pe kinié, 'Pulu Yemone ungu konde nimbe panjipe mi lekemomonga kongonomone yamboma paa sike lipe taponjipe konjilimo, aku ungu kondemo sike pora naa nimbé.' nimbu tondolo mundupu pilipulie, 'Yamboma pali piliengi!' nimbu pipili naa kolopo mona nimbu silipu andolio.* ¹³ Na Mosisini terimu mele naa telio. 'Na kumbikerena pa telemomo kumbulupe pora nimbé tekemo mele Isirele yambomane* naa kanangi. 'Tondolo pa terimu mele we telemo.' ningu piliengi!' nimbe Mosisini mulu wambale te lipe yunge kumbikeremo pipi sirimu. ¹⁴ Pulu Mosisini yunge kumbikeremo pipi sirimu, nakolo Isirele yambomanga konopuma meltene pipi sirimu mele we silimo.* Yandopa yandopa kinié kepe Mosisini yunge kumbikerena pipi sirimu mulu wambalemo Isirele yamboma kinie we lemomonga Pulu Yemonga ungumu pilingi pilipe konginjilimu ene kinie naa pepili Pulu Yemone nimbe panjipe mi lerimu ungu oumunge unguma molemo bokumu we kambu toko kanoko ungu pulumu naa pilku molemele. Yambo tene 'Kirasinge yambo te molambo.' nimbe yu kinie tapu toko molemele kinie mindi Kirasini mulu wambalemo wendo linjilimomonga Isirele yamboma kinie we lemo mulu wambalemo wendo naa purumu. ¹⁵ Paa sike yandopa yandopa kinié walemonga kepe Mosisini torumu bokuna molemo unguma kambu tolemele pilimele kinie mulu wambale kanumuni enenga konopuma we aki tolemo. ¹⁶ Nakolo yambo te konopu alowa tepa Ailimu molemona pulimo kinie, Ailimuni, mulu wambale kanumu yambomonga konopuna wendo linjilimo, Pulu Yemo moloru-

muna pumbendo mulu wambalemo kumbikerena wendo lipe purumu mele,* ¹⁷ Ailimu yu Mini kanumu. Pe yambo te Ailimunge Minimu kinie tapu topa molemo yamboma, 'Pulu Yemo molemona pupu molambo.' nilimo kinie, meltene yu manda pipi naa silimo. Ungu mane molo kololi ulu pulumu molo ulu pulu kerimu, akumanga tene yu manda naa nokopa, manda pipi naa simbe., ¹⁸ Akumunge, olio, Kirasinge yamboma, pali meltene kumbikerema aki topa pipi naa silimomonga olionga kumbikerema kariyápa mele angilipe Ailimunge tondolo pa telimunge mini mana telimu akuna pelemomo yamboma lipu ora silimolo kanolemele. Aku sipu tepo molamili yunge tondolo pa telimu olio kinie pepa olandopa olandopa tondolo pupe telipe pulimo kinie olio kepe yu mele au lepo yu tepa molemo mele olandopa olandopa manda lepo telipu pulimolo. Ailimu yu Minimu, akumuni aku ulumu telemo.

4

¹ Pulu Yemone ungu konde nimbe panjirimumu olandopa, akumunge tondolo pa telimu olandopa, yamboma aku sipe lipe taponjilimo, akumunge Pulu Yemone na* kondo kolopa, 'Tepo konjembo.' nimbe, i temane peangamo andopo topo silio kongonomo sirimumunge pilipulie, umbunime wendo olemo kinie,** 'Siye tekemo. Kongonomo keleambo!' naa nilio. ² Lopi teko teli uluma kinie, pipili teli uluma kinie, koronga lipu bulu sirindu. Kolo toli uluma naa tepo, Pulu Yemonga ungumu alowa naa telio. Pulu Yemone kanopa molopili 'Yambomane pali enenga konopuni pilkulie na Pulu Yemonga kongonomo tenjilio mele kanokolie 'Sike sumbi sipe telemo.' ningu piliengi!' nimbu nane ungu sikemo mona nimbu para silio. ³ Molo temane peangamo topo silio kinie sike meltene pipi simbe kinie* naa pilingi liemo molko kenjingi koleana pulimo aulkena pulimele yamboma aku telemo. ⁴ Ye Kirasimu yu paa Pulu Yemo none telimu molemo.* 'Kirasinge tondolo pa telimunge temane

peangamonga pa tenjilimu naa kanangi. 1 Kanokolie ene we kondo kolopa 'Lipu taponjembo.' nilimo ye Kirasimu kanoko pilingi kene naa kanangi.' nimbe ya ma koleamo nokolemo pulu ye 1kolo toli kuru Setene,** yuni 'Kirasi sike.' ningu naa pilimele yambomanga konopuni pilingi aulkemo pipi sinjilimo kinie sike naa kanolemele.

5 'Na ye peangamo molio.' nimbu temane topo naa silio kanumu. Nane nimbundu: "Yesusi, 1Pulu Yemone 'olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi, Kirasimu yu Ailimu.* Yesusini nando "Te." nirimu mele tepo, na ene 1Kirasinge Korini yamboma, nga kendemandemo molio."** nilio.

6 Akumunge pulumu i sipe:

"Kolea sumbulu toline pa tepili."* nirimu 1kinie ma koleana pa terimu, kanu Pulu Yemo yuni olionga konopuna sukundu pa tenjirimu. 'Olione 'Pulu Yemonga tondolo pa telimuni Kirasinge kumbikerena pa telemo.' nimbu piliemili.' nimbe aku terimu.

7 Nakolo mane telemele mingi, 1akuma yambomane kanokolie konopu naa monjilimele mingi, akumanga suku yambomane enenga mele peanga kou olandopa pulime panjilimele aku sipe mele i mele peanga nikirumu olio kangi pange teli yema kinie pelemo. Aku telemomonga yambomane kanokolie 'I tondolo paa peanga olandopa na kinie pelemo nanga tondolo te molo. Pulu Yemo yunge tondolomo mindi pelemo.' ningu pilingi. 1Na ma mingi kerimu mele moliona kanokolie na kapi naa ningi, akumu peanga. 8 Taki taki, koleamanga pali, na kinie umbunime wendo olemo nakolo akumuni na kamu topa manie naa mundulimo; wale marenga na tembo mele konopuni pilipu sundulio nakolo nanga konopumu kamu keru lepa tepa embambo naa silimo; 9 nanga opa toumane na teko kenjingi telemele nakolo Pulu Yemone na mundupe naa kelema; enene na tolemele nakolo na kamu toko

naa konjilimele.* 10 Yesusi toringi kolorumu mele taki taki na 'Mindili nongo kolani.' ningu na teko kenjiku nanga kangimu tolemele nakolo naa kolopo we konde molio kanu ulumuni Yesusi kamu naa kolorumu, we konde molemo mele lipe ora silimo. 1Na tolemele kinie Yesusini na lipe taponjilimomonga konde molio akumu Yesusi konde naa molkanje na manda naa lipe taponjilke kanumu. 1

11 Akumunge pulumu i sipe: Na konde molio yemone Yesusinge kongonomo tenjilimomonga yambomane na toko kenjingi telemele kinie nanga kangikundu kololi ulu pulumu pelemomonga kolka nakolo naa kolopo we konde molio akumunge nanga kangimuni 'Yesusi konde molemo mele piliengi mona lepili.' nimbe lipe ora silimo. 12 Akumunge, 1kongono teliomonga, kololi ulu pulumu na kinie kongono telemo nakolo 1'Mindili nombo kolondu liemo uluri molo.' nimbu temane peangamo andopo topo siliomonga, konde mololi ulu pulumu* ene kinie kongono telemo.

13-14 Ou ye tene nirimu, Pulu Yemonga bokuna molemo mele i sipe:

"1 'Pulu Yemone sike na lipe taponjipe umbuni telemo mele wendo limbe.' 1nimbu tondolo mundupu pilipulie* aku sipu nirindu."** nirimu mele nane aku sipu tondolo mundupu pilipulie yamboma nimbu silio. 'Ye tene Aili Yesusi kolorumu kinie topa makinjirimu ye akumuni na kepe ene kepe olio Yesusi kinie pea topa makinjipe yu molemona lipe memba pumbe.' nimbu pilipulie 1kololi ulumu kinie konde mololi ulumutolonga ungumu aku sipu, pipili naa kolopo andopo nimbu silio. 15 Na kinie aku sipe umbunime wendo olemo* akumu ene 1Kirasinge yamboma, lipe taponjimbendo wendo olemo. 'Pulu Yemone we kondo kololi ulumuni anju anju pupe yambo aisili lipe taponjilimomonga yambo aisili olandopa olandopa Pulu Yemo kinie "Ange." ningu yu kapi ningu imbi ambolko ola linjengi.' nimbe 1aku ulu umbunime na kinie wendo olemo. 1

16 Aku ᵐtelio ulumuni ene aku sipe lipe taponjilimo, na kinie ene kinie olio aku sipe ulu peangama wendo ombá mele, pilipulie ᵐumbunime na kinie wendo olemo kinie, 'Apa, siye tekemo. Kongonomo keleambo!' nimbu konopuna umbuni pepili naa molio.* Sike nanga kangimu kolemo nakolo taki taki mini konoputolo konde pupe mindi pelemo. 17 Aku teliomonga pulumu i sipe: Na kinie umbuni wendo olemoma yu ulu aili te molo; yu wale layekolo wendo olemo. 'Kanu ulu umbunimene Pulu Yemo tondolo pa telimu kinie molemona pupu yu kinie pea aku kolea paa peangana molombolo aulkemo akisinjilimo.' pilipulie 'I ulumu paa mele tondolo ailimu; umbuni wendo olemoma pe nilimo.' nimbu pilio. 18 Akumunge, na mongone kanolio melema 'Mimi sipu kanambo.' naa nilio; naa kanolio mele kanuma 'Paa kanamboa!' nimbu molio. 'Mongone kanolio melema pora nimbé. Naa kanolio melema alieli lepa mindi pumbe.' nimbu pilipulie 'Umbuni na kinie wendo olemo akuma ulu pe nilime.' nilio.

5

1 Aku sipu pilipu molemolo mele nikirumunge* ᵐungu pulu te i sipela:ᵐ Olio pilkimulu, olionga ya mana kangimu, sele ulkemo mele, sukundu molemolo. Akumu purumbe tekisingí kinie Pulu Yemone ᵐulke, konde te 'Olio molamili.' nimbe tepa mimi telemomo olio simbe, kanu ulkemo mana yambomane takolemele kanu sili ulke te molo. Kanumu mulu koleana alieli angilipe mindi pumbe ulkemo. Akumu olio pilimolo. 2 ᵐPe aku sipe ulkena sukundu molomolo, nakolo isili ou ya ma koleana i ulkena molopolie, 'ᵐOlio sukundu molomolo, ulke kondemo ᵐPulu Yemone, paa pakonjipili!' nimbu waka kolopo konopuna kola tepo molemolo. 3 'Akumu ᵐwale pakoli mele, pakonjimbe kinie pe we we naa molomolo.' nimbu pilipulie kinié ᵐaku sipu tepo molemolo.ᵐ 4 Olio i sele ulkena molopolie 'Mulu wambale te naa pakopo we molemolo.' nimbu pilipu 'Mulu koleana ulkemo pakámola!' nimbu umbuni kolopo

konopuna kola tepo molemolo kanumu. 'Kinié pakopo molemolo kangimu kulupu, topo ele teamili.' nimbu aku sipu naa nikimulu. 'I kangi kolombamo konde molopa mindi pumbemone aki topa topa manie mundumbe.' nimbu 'Olionga mulu koleana angilimo kangimu pakamili.' nimbu molemolo.* 5 Pulu Yemo yuyu 'Olio konde molopa mindi puli kangime pakangi.' nimbe olio isili ou lipe sumbi sinjipelie, 'Pe molonge nikiru mele paa sike molonge.' ningu piliengi!' nimbe isili ou ᵐyunge, Minimu olio sirimu.* ᵐMelte kou aili pulimo kinie 'Liemili.' nimbulie 'Kanu melemo nosilimo yambomone 'Pe kou pali kamu ongo singí.' nimbe pilipili.' nimbulie melemo we nosinjipili ou kou mone layetolo mele sipulie yando olemolo aku sipe mele.ᵐ

6-7 Pe kinié, ᵐPulu Yemone olio Minimu sirimu, yu kinie pea molemolo.' nimbu pilipulie, 'Pulu Yemone nirimu mele sike wendo ombá.' nimbu pilipulie, na kinie umbunime wendo olemo kinie siye naa kolopo alieli konopu tondolo pupili molio.* Sike pe wendo ombá mele konopuni mindi pilipulie 'Paa sike wendo ombá.' nimbu tondolo mundupu pilio. Mongone kanopolie 'Sike lepamo.' nimbu naa kanolio. 'Na ya mana kangimunge sukundu molopolie Ailimu kinie yunge koleana pea naa molembolo.' nimbu pilio. 8 ᵐNakolo, nane ou nikiru mele* altopo nikirula: ᵐUmbunime wendo olemo kinie kepe pe wendo ombá mele pilipulie, siye naa kolopo konopu tondolo pupili molio. 'Na mana kangimu isili ou mundupu kelepo Ailimunge koleana pupu yu kinie pea molembelkanje paa papu.' konopu lepo molio.** 9 Akumunge, ma koleana kangimu kinie molondu liemo, molo ma koleana ulkema kinie sulu tepo molondu liemo Ailimuni kanopa peanga kanolemo uluma tembondi mindi konopu kimbu sipu molio. 10 Kirasini olio kote tenjipe pilimbe kinie aulke tenga lupe pumbe yambo te naa molemo. Olio pali yunge kumbikerena pupu angilimolo. Akumu pilipulie aku sipu 'Ailimuni kanopa peanga kanolemo uluma teambo.' nimbu

pilipu molio. Pe yunge kotena angilimolo kinie ou ya ma koleana kangime kinie molopolie olio tepo konjirimulu molo tepo kenjirimulu mele pilipe apurupelie mele kalomba.

¹¹ Akumunge, ‚Kotena angilimolo.‘ nimbu pilipu, ‚Ailimu kinie pipili kolopo lipu ai silio mele pilipulie ‚na* Kirasinge kongono tenjili yemo molopo nilio mele kinie, Kirasini olio pe molopo naa kenjirimulu aulkemo akisinjirimu mele kinie, aku ungotolo, yambomane ‚Sike.‘ ningu tondolo munduku piliengi!‘ nimbu paa tondolo mundupu nimbu silio. Na konopuni pilipu uluma tepo molio mele ‚yambo marene pilku sunduku kolo tolemele nakolo, Pulu Yemone sumbi sipe kanolemo. ‚Ene kepe nane telio mele enene kanoko konopuni pilkulie ‚Aku ungumu sike.‘ ningu pilingi liemo papu.‘ nimbu pilkiru.

¹² I ungu nikiru akumuni ‚Enene na ‚ye peangamo‘ ningu piliengi!‘ nimbu ‚nanga imbi olandopa molopili.‘ nimbu altopo naa nikiru, molo. ‚Enene na telio mele kanoko peanga kanoko, ‚Pollone telemo mele ye marene kanoko sunduku yunge ungu bulkundu kolo toko ninjilimele mele yambomane naa pilku, ‚ yu sike molemo mele pilingi kinie papu.‘ ningu manda anju anju konopu siku ningu singi aulkemo lipu ora siembo.‘ nimbu nikiru. ‚Yambo marene yambo tenga konopuna molemo melemo naa kanoko, mongone kangimu mindi kanoko peanga kanoko yu kapi ningu yunge imbi ambolko ola linjiku ungu nilimele mele* na aku siku kanokolie kolo toko nilimele yemandu manda pundu toko ungu sike mare manda ningu siengi.‘ nimbu i unguma nikiru. ¹³ ‚Kanu yemane na molio nilimele mele aku sipu, sike na kekelepa tondu liemo aku kapolala. Pulu Yemonga kongono tenjimbundu aku sipu kekelepa topo molio. Molo na konopu sumbi sipe pepili ‚kongono tepo, molondu liemo ene lipu taponjimbundu aku sipu ‚tepo, molio.

¹⁴ Kirasini na konopu monjilimo mele pilipulie i kongonomo manda mundupu naa kelepa, ‚Yambo marene na kanoko

keri kanonge kinie uluri molo.‘ nimbu, ‚we ambolopo molio. Na pilio: Ye telumu yambomanga pali kolonjirimu akumunge olio pali kolumulula. ‚Akumu sike terimu.‘ nimbu tondolo mundupu pilipulie, yuni na paa lakopa konopu monjipelie aku sipe tenjirimu mele pilipulie ‚I kongono teliomo naa tendu liemo kapola naa temba.‘ nimbu kongonomo we tepo molio. ¹⁵ Nakolo olio yambomanga pali nimbe we naa kolonjirimu. ‚Olio ‚Kirasinge, konde molemolo yamboma oliolio tepo molomolo mele konopuni pilipu naa molamili. Olionga nimbe kolonjipe lomboropa ola molorumu yemo mindi pilipu molopo yu kanopa peanga kanomba uluma mindi tepo molamili.‘ nimbe yuni olionga nimbe aku tenjirimu.*

¹⁶ Aku sipu pilipulie na ou Kirasinge unguma naa pilipu konopu alowa naa tepolie mana konopuni pilipu yamboma apururundu mele lupe;* kinié aku sipu yamboma naa apurulio. Konopu oumu perimu kinie sike ou Kirasi kepe aku sipu apurupu, yu molorumu mele pilipu sundurundu, nakolo kinié yu aku sipu pilipu naa apurulio. ¹⁷ Akumunge,* yambo te Kirasi kinie tapu topa molemo kinie Pulu Yemone kanu yambomo ‚Yu yambo kondemo molopili.‘ nilimo, yu sike yambo kondemo molemo. Ou tepa kenjipe molorumu uluma kamu manie purumu. Kinié ulu kondema ‚yu kinie, wendo olemo. ¹⁸ I ulu kondema pali Pulu Yemone mindi telemo.* Olio ou yu kinie opa tou molorumulu mele ‚Kinié aku siku naa molangi. Olio kinie yu kinie kapola kapola molamili.‘ nimbe Kirasi olio sirimu akumuni olio yu kinie kapola kapola molemolo. Aku tepalie ‚yamboma yu kinie opa tou molemele mele munduku kelko na kinie kapola kapola molamili.‘ nimbe ‚Pulu Yemone, aku kongonomo na sirimu.** ¹⁹ Olio Pulu Yemo kinie aku sipu kapola kapola molemolomonga pulumu i sipe: Kirasini olionga nimbe tenjirimumunge Pulu Yemone olio mana yamboma kinie yu kinie opa tou naa molopo kapola kapola molomolo aulkemo lipe sumbi sinjirimu. Aku tenjirimu-

munge Pulu Yemone yambomanga ulu pulu kerime mundupe kelepa, 'Aku teko kenjiringimunge kote naa tenjimbu.' nirimu. Pe 'Yamboma kinie na kinie kapola kapola molamili.' nimbe Pulu Yemone "Kanu ungumu yamboma ningu siengi." nimbe aku kongonomo na* sirimu. ²⁰ Na aku sipe kongonomo sirimumunge na Kirasinge kere pundu mako topo molopo yuni nando "Yamboma ninji." nilimo mele unguma andopo yamboma nimbu sinjilio.* Akumu i sipe mele: Pulu Yemo yuni 'Ene i siku i siku teangi.' nimbendo nando "Ninji." nirimu mele andopo ninjilio. Pe kinié nane Kirasinge kere pundu mako topo molopo yunge kolo wangopo ene paa tondolo mundupu mawa tepolie "Pulu Yemo kinie opa tou molemele mele munduku kelko yu kinie kapola kapola molangi." nikiru. ²¹ Ulu pulu keru te naa terimu yemo Pulu Yemone 'Kanu yemone olionga ulu pulu kerime lipe taponjipe mepili.' nimbe yu sirimu. Aku terimuna yu sike ulu pulu keru teli ye te none terimu. Pulu Yemone aku terimumunge olio Kirasi kinie pea tapu topo molopolie Pulu Yemone olio kanopalie 'Yambo sumbi nilime.' nimbe kanolemo.*

6

¹ Na* Pulu Yemo kinie kongono tapu topo tepo molopolie ya nindu ungu kanumunge ungu te pea ene tondolo mundupu nimbú tekero: "Ene Pulu Yemone we kondo kolopalie ,ene lipe taponjipe tepa konjirimu ulu kanumu, 'We naa terimu. Terimu ulumu we manie naa pupili.' niengi. ,Ou ene we kondo kolopalie lipe taponjirimu kinie moloringi mele kinié aku sikula molangi. Konopu alowa teko ulu pulu peangama naa teko molonge kinie kapola naa temba.," nikiru. ² Aku nikirumunge ungu te Pulu Yemone nimbendo: "Nane ene we kondo kolombo terindu walemo wendo orumu kinie enenga ,ungu niringime, pilirindu. Ene mindili nolemelka aulkena wendo lipu na kinie pea molko konjingí aulkena

lipu monjimbu walemo wendo orumu kinie ene lipu taponjirindu."* nirimu. Nane ene paa nimbu sikiru: Pilieme! ,Pulu Yemone nirimu wale akumu paa kinié., Kinié Pulu Yemone yamboma we kondo kolomba walemo. Kinié Pulu Yemone yamboma lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjimbe walemo.**

³ 'Nanga kongonomo manie naa pupili, ungu taka naa tonjengi.' nimbu yambomane na kanoko keru kanoko ungumu naa pilku lingí ulu te naa telio. ⁴ Akumu molo. 'Yambomane na kanokolie 'Pulu Yemonga kendemande yemo molio.' ningu piliengi!' nimbu aku telio. Na kinie ulu mare wendo olemo kinie telio mele kanokolie 'Yu sike Pulu Yemonga kendemandemo.' ningu pilingí uluma i sipe:

,Umbunime, na ,kinie wendo olemo kinie 'Siye tekemo.' naa nimbu, tondolo mundupu molio; ulu umbuni lupe lupema na kinie wendo omba, na teko kenjilimele uluma wendo omba, na mindili sipu molio uluma wendo olemo.

⁵ ,Wale marenga, enene na kopene toko, ,wale marenga, ka siku, ,wale marenga, yambomane pali na kinie mumindili kolko ru ningu lkisiku sukundu sukundu ongo maku toko na teko mundu mongo tenjilimelela.* Na kongono mindili sipu tepo, ,wale marenga, uru naa pepo, ,wale marenga, engelene kolopo moliola; ⁶ ,yambomane na kanokolie 'Pulu Yemonga kendemande yemo molemo.' ningu pilingí mele i sipela.; Na ulu kake telime tepo, pilipe konginjili peangamo ambolopo, ólo áme topili molopo, yamboma kondo kolopo tepo konjilio; na Mini Kake Telimu kinie tapu topo molopo, yamboma konopu monjilio ulu akumu kolo naa topo paa sike konopu monjilio;* ⁷ sike unguma nimbu,

Pulu Yemonga engemone kongono telio;
yamboma opa tengendo ele tolo melema
ki ekendo ekendo ingi siku ambolemele
mele

na aku sipu ulu sumbi nilime ambolio;*
8 yambo marene nanga imbimu ambolko
ola linjiku,
marene nanga imbimu toko manie
munduku;
marene nanga ungu bulkundu ninjiku,
marene na kapi nilimele.

Kongono sikema sumbi sipu telio nakolo
nando
"Kongonomo nu kolo toko tekeno." nil-
imele;

9 yambomane na kanoko imbi silimele
nakolo
"Pea molamili." naa ningu, bulu silimele.
Wale mare 'Paa kolkoro.' konopu lelio
nakolo
konde pupu we molio.

„Na telio mele kanoko keru kanokolie
'Munduku kelko konopu alowa teani.'
ningu,
pulsene tolemele nakolo na toko naa kon-
jilimele.

10 Na taki taki konopu keru aisili pelemo
nakolo
'Akumu yu tepili.' nimbu konopu sipu
molio;
koropamo molio nakolo yambo lupema
'Kamakoma molangi.' nimbu aulke te
akisinjilio;
mele teluri kepe naa nosilio nakolo
mele aisili pali nosilio.

„Yambomane na kanokolie 'Yu sike
Pulu Yemonga kendemandemo molemo.'
ningu piliengi!' nimbu aku sipu tepo
molio.

11 Korini yamboma, nane ungu te lopi
naa tepo, pali enendo nimbu para sikiru.
Nane ene paa lakopo konopu monjilio.

12 Nane ene 'Kondo naa kolopo siye ko-
lambo.' paa manda naa nilio nakolo
enene na 'Kondo naa kolopo siye ko-
lamili.' nilimele, munga konopu teluna
naa pupili molemolo. 13 Lapalini enenga
ambolangomando nilimele mele kinei
nane 'Ene nanga ambolangoma.' nim-
bulie enendo i sipu nikiru: 'Nane ene
konopu aili tepo monjilio mele enene

na aku siku konopu aili teko monjengi.'
nimbu nikiru.

14 Kirasinge yamboma 'Kirasi sike'
ningu naa pilimele yamboma kinie teluna
tapu toko naa andoko, tapu toko kongono
naa teko, bisinete tapu toko naa teangi.*
Ulu pulu kerime kinie ulu sumbi nilime
kinie liku tere lelko manda kongono ten-
geleye? Pa telimu kinie sumbulu tolimu
kinie elte** nambe teko tapu toko mo-
longeleye? „Akumu paa kapola molo,
kene „teluna tapu toko naa molangi.

15 Kirasi kinie kurumanga nomi tepa ken-
jili „Setene,* kinie konopu teluna pupili
molembeleye?** Kirasinge ungumu pil-
imele yamboma kinie Kirasinge ungumu
naa pilimele yamboma kinie konopu telu
sipe pelemoye? 16 Pulu Yemo molemo
ulke tembelemonga ulke suluminia kake
teline kuru koyonge melema manda
mengo puku popo tongeye?* Olio, konde
molopa mindi puli Pulu Yemonga sulu-
minia kake telimu molemolo,** yu olio
kinie molemo kanumu. „Yu kinie aku sipu
molemolo, munga ungu te Pulu Yemone
ou nirimu kanumu. Yuni nimbendo:

„Na nanga yamboma kinie teluna tapu
topo molopo,
enenga suku singine molopo ene pea
andomolo.

Na enenga Pulu Yemo molombo;
ene nanga yamboma molonge."***
nirimu. 17 „Ya nikiru, akumunge

'Ailimuni nimbendo:
„Ulsukundu yamboma kinie, we melema
anjiku

kapi ningu popo tolemele yamboma
kinie,
ene kinie teluna naa molko, munduku
kelko
puku kolea tenga lupe molopangi."*

„Kalaro mololi melema „ulsukundu yam-
bomane
anjiku popo tolemele melema, kinie
ulu pulu keru pelemo melema kinie
kanuma
naa ambolko,
aku melema kinie ulu te naa teai."***

„Naa ambolonge kinie nane
"Molamili wai." nimbu ene yando
limbu."***

18 "Na enenga Lapamo molombo,

ene nanga ambolangoma molonge.*
Na Pulu Yemo, melemanga pali engemo
pelemo yemone** aku sipu nikiru.”***
nirimu.’
kanumu.

7

1 Nanga konopu monjilio angokeme,
Pulu Yemone ‚yunge yambo molonge
yamboma, ‚kinie aku sipe nimbe panjir-
imu unguma* ene kinie na kinie pele-
momonga pilipulie, kangikundu kepe
konopukundu kepe kalaro monjilimo
uluma mundupu kelepo, Pulu Yemo kinie
pipili kolopo lipu ai sipulie sike ulu kake
telime tepo molamili.**

2 Enene ‚altoko, na konopu aili teko
monjeyo! Nane ‚enenga, yambo te
tepo naa kenjipu, ‚Yambo te tepa kenjip-
ili.’ nimbu ulu te naa tepo, kolo topo
yambo tenga melema toropo naa lipu,
aku uluma naa terindu.* 3 Nakolo aku
nikiru ungu kanumuni nane ‚Enene teko
kenjengi.’ nimbundu naa nikiru. ‚Nakolo
enenga yambo te tepo naa kenjirindu
kene na nambemuna liku bulu sikim-
iliye?, Nane ou enendo nindu mele* i
sipe: “Nane ene paa tondolo mundupu
konopu monjiliomonga ene konopu mon-
jilio mele ulu tene manda topa manie
naa mundumbe kololi ulumuni kepe, we
konde molopolie umbuni te wendo ombá
ulu tene kepe, ene konopu monjipu ‚tapu
topo molemolo mele molamili.’ nimbu
molio aulkemo manda pipi naa simbe.”
nirindu.** Nane ene aku sipu konopu
monjiliomonga “Teko kenjikimili.” naa
nilke. 4 Nane enendo nikirumu ‚Pilku
naa sundungí. Uluma pali sumbi siku
teko konjingí.’ nimbu tondolo mundupu
pilipulie enendo sumbi sipu nikirumu.
‚Enene telemele mele yamboma piliengi!’
nimbu ene paa olandopa kapi nimbu
temane topo silio. Ulu umbuni aisili
wendo olemo kinie ene molemele mele
pilipulie na paa konopu aili tepo sipu
konopu tondolo olandopa pupili molio.

5 ‚Aku sipu molio, monga pulumu
‚niembo:’* Ou na kolea Masedonia
poropinji pupulie, ‚ene Korini yamboma
molko kenjiringi mele pilipulie, konopu
wayongo naa nipili laye kolte kepe

kapola naa molorundu. Na kinie ulu
umbuni lupe lupema wendo orumu.
Yambomane na kinie opa mele teko
kerepali aisili niringi; konopuna sukundu
umbuni tepa mini wale purumuna
manda naa molorundu.** 6 Nakolo Pulu
Yemone yambo paa konopu umbuni
pepili molemelema ‚konopu wayongo
nipili molangi.’ nilimo kanu Pulu Yemone
na ‚konopu wayongo nipili molopili.’
nirimu kinie Taitasi na molorunduna
orumu akumunge na konopu wayongo
nipili molorundu. 7 Akumu sike nakolo yu
na molorunduna orumu akumuni mindi
Pulu Yemone na ‚konopu wayongo sipu
molambo.’ ni naa nirimu, molo. Ene
Korini yambomane Taitasi yu ‚konopu
wayongo sipe molopili.’ niringi akumuni
Pulu Yemone na ‚konopu wayongo sipu
molambo.’ nirimula. Taitasini nando
‚ene teko molemele mele nimbe sirimu
pilipulie na konopu paa olandopa sirindu
uluma i sipe: „Na kanamilila!” ningu
waka kolko, na ou teko kenjiku, na teko
konopu keru panjinjiringi mele munduku
kelko altoko alowa teko ene na kinie
‚kapola kapola molamili.’ ningu konopu
aisili liku munduringi mele nimbe sirimu
pilipulie na konopu paa olandopa sirindu.

8 Nane pepá ou topo mundurundumu
kanokolie ene sike umbuni terimu nakolo
akumu mandala, ‚nane pepá topo sirindu
mele pilku teringimunge, wale laye kolte
ene konopu umbuni pepili moloringi
akumu uluri molo. Sike nane pepá
topo ene sirindumuni ene wale laye kolte
mindili noringi kinie pilipulie kondo ter-
imu nakolo* 9 kinié na konopu sikiru.
Nane ene umbuni sirindu akumunge
konopu naa sikiru. Ene umbuni sirindu
akumuni ene konopu alowa tenjirimu
akumunge na konopu sikiru. Pulu
Yemo yuni ‚Ulu umbuni akumu ene kinie
wendo opili.’ nirimuna nane pepá topo
sirindu akumuni ene laye kolte kepe tepo
naa kenjirindu. 10 Ene Pulu Yemone
umbuni silimo akumuni ‚Ene teko kenjil-
imele mele kanoko keru kanoko konopu
alowa teko, mindili nolemelka aulkena
wendo ongo, yu kinie pea molko konjingí
aulkena pangí.’ nimbe lipe monjilimona
akumu papu,* uluri molo. Nakolo mana

wendo olemo ulu umbuni akumane kololi ulu pulumu wendo olemo. ¹¹ Ene pilkulie, i Pulu Yemone silimo umbuni akumuni ulu peanga lupe lupema ene kinie wendo olemomonga papu silimo mele mimi siku pilku molangi. Umbuni akumuni ulu peanga lupe lupema ene kinie wendo olemo mele i sipe:

Ou we moloringi nakolo alowa teko kinié 'Unguma mimi sipu pilipu, ulu pulu keru te olio kinie naa pepili paa sumbi sipu molamili.' ningu telemele ulumu kinie, yambomane ene kolo toko, "Teko kenjilimele." nilimele unguma ene mongo toko ningindu popenge teko telemele ulumu kinie, 'enenga ye tene* tepa kenjilimo kinie, enene pipili kolko yu iri tolemele ulumu kinie, 'Ye tene* tepa kenjirimu kinie uluri naa tepo we molorumulumunge mongo limulú.' ningu, mini wale munduku molemele ulumu kinie, 'Olio, Pollo altopo, kanamola. Yu kinie, kapola kapola molamiliya.' ningu molemele ulumu kinie, ye tene* tepa kenjilimo kinie enene tondolo munduku yu liku sumbi silimele ulumu kinie, 'tepa kenjilimo yemo,* 'Tepa kenjilimomonga mongo lipili.' ningu tondolo munduku telemele ulumu kinie, kanu ulu peanga telemelemanu ulu pulu keru ene kinie pemumu enene naa ambolongi mele lipe ora sipe, akumunge mongo te wendo ombá kinie ene kinie mongo naa lingí mele lipe ora silimo.

¹² Akumunge, sike ene umbuni sirimu pepámo* nane ou topo sirindu nakolo 'Ye tene tepa kenjirimu.' nimbu pilipulie kanu pepámo topo naa sirindu. 'Kanu yemone yambo te tepa kenjirimu.' nimbu pilipulie topo naa sirindula. Yambo talonga manjipu pepá topo ene naa sirindu.

'Enene na paa lakoko konopu monjilimele mele Pulu Yemo kanopa molopili eneno paa pilku konjengi.' nimbu kanu pepámo ene topo sirindu. 'Pepá topolie "Ne tepa kenjirimu yemo kinie teangi." nirindu mele pilkulie sumbi siku teringi kanu ulumuni enene na konopu paa lakoko monjilimele mele lipe ora silimo., ¹³ Akumunge, nane ene kanu pepámo topo sirindu kinie kanokolie moloringi mele kanoko keru kanoko konopu alowa teko, teko konjiringi mele pilipulie, na konopu wayongo nipili molorundu.

Nakolo akumunge mindi konopu wayongo nipili konopu sipu naa molorundu. Taitasi konopu aili tepa lipe mundupelie ene moloringine orumu kinie enene pali yu liku taponjiringimunge Taitasi yu konopu wayongo nipili molorumu akumu kanopolie na konopu paa olandopa sirindu. ¹⁴ Sike ou Taitasi pilipe molopili ene kapi nirindu ungu kanuma yu pupe kanorumu kinie 'Paa sike nimu.' nimbe kanorumumunge na pipili naa kolorundu.* Ou enendo ungu nirindu unguma paa sike nirindu mele pe Taitasi pilipe molopili ene kapi nirindu ungumu aku sipe sikela. ¹⁵ Taitasi ene moloringine orumu kinie ene mini wale munduku pipili kolko 'Papu onu. Pea molamili.' ningu, yuni ungu nirimu mele liku ai siku pilku liku teringi mele kanorumu mele kinié altopa pilipelie ene kondo kolopa olandopa konopu monjilimo. ¹⁶ Kinié na pilkiru, 'Enene uluma pali sumbi siku teko konjingí.' nimbu tondolo mundupu pilipulie na konopu sipu molio.

8

¹ Kapola, angokeme, kinié, ungu te lupe niembo,: 'Masedonia poropinji Kirasinge yambo talape molemelema pali* Pulu Yemone we kondo kolopa lipe taponjirimuna molemele mele ene piliengi!' nimbu ya nimbu sikiru: ² Kanu yamboma kinie umbuni aisili wendo orumu, paa mindili noringi ulumane ene, 'Molko konjingínje molo molko kenjingínje.' nimbe, manda manjirimu kinie ene paa aili teko konopu siku moloringi. Ene paa kioropa pupili moloringi nakolo, 'Kirasinge

yambo talape mare melema molo tolemoma,* olio kou mone melema lipu taponjipu siemili.' ningu kou mone aisili toyo toko siringila.**³ Enene teringi mele ,kanopolie, nane 'Ene Korini yamboma piliengi!' nimbu para siembo. Masedonia poropinji yambomane 'Kou mone simulú.' niringi mele sikulie, pe altoko mare pea olandopa liku siringila. Enene eneno konopuni pilkulie⁴ na* paa tondolo munduku mawa tekolie ningindu: "Pulu Yemonga yambo kake teli ,kolea Judia disiriki molemelema kolea marenga Kirasinge, yambomane kou mone liku maku toko singí tekemele olione kepe pea lipu taponjipu siemili." niringi.⁵ Aku niringi kinie pilipulie 'Enene kou mone singí.' nimbu pilirindu nakolo enene aku siku mindi naa teringi. Ene eneno ou Ailimu sikulie,* pe mindi Pulu Yemone "Teai." nirimu ungu te pilipu nane enendo nirindu unguma konopu talo tepa naa pepili 'Paa pilipu lipu teamili.' ningu sumbi siku teringila.

⁶ ,Masedonia poropinji yambomane aku siku teringimunge pilipulie, ene Korini yambomane ,Judia disiriki yamboma, we kondo kolko liku taponjiringi ulumu pulu monjiku teringi kinie 'Taitasini ene kou mone liku maku tonge mele lipe taponjipili.' nimbu ene moloringine "Pui." nimbu lipu mundurundu mele* 'Aku siku liku taponjingí ulumu kamu pora nipili.' nimbu yu altopo ene molemelena lipu mundumbu tekeru.⁷ Enene 'Teamili.' nilimele uluma pali paa tondolo munduku olandopa telemele kanumu. Kirasinge ungumu 'Sike.' ningu tondolo munduku pilingindu paa olandopa tondolo munduku pilku siye naa kolemele.* 'Aku sipu pilipu molemolo mele yamboma piliengi!' ningu taka lelko naa nilimele. Tondolo munduku yamboma ningu silimele. Ene paa aili tepa pilipe konginjili pepili Pulu Yemonga ungumu pilku molemele. Konopu talo naa pepa kolo toli ungu te ene kinie naa pepili 'Pulu Yemonga ungumu paa olandopa pilipu tepo molamili.' nilimelela. (Nane ene pulu monjipu

konopu monjirindumunge)** enene na paa olandopa konopu monjilimelela. Aku uluma olandopa telemele mele kinié aku siku 'Yamboma lipu taponjipu kou mone siemili.' nilimele ulu peanga akumu kepe olandopa teangi.

⁸ Ya ene Korini yambomane "Teangi." nikiru akumu ene tondolo mundupu mane sipu naa nikiru. 'Ene Korini yambomane konopu monjilimele mele akumu paa sike telemelenje manda manjipu piliembo.' nimbu 'Yambo marene yambo lupema kondo kolko 'paa lipu taponjemili.' nilimele mele piliengi!' nimbu, nimbu sikiru.*⁹ Olionga Aili Yesusi Kirasini* ene we kondo kolopalie terimu mele ene pilimele. Yuni mele aisili nosirimu nakolo yuni 'Ene lipu taponjembo.' nimbelie yu ye koropamo molorumu. 'Na koropa pumbe kinie ene mele aisili nosingí.' nimbe enenga nimbe yu 'koropamo molambo.' nimbe ye koropamo molorumu.**

¹⁰ ,Kou mone liku maku toko singí, munge nane tenge mele pilkiru mele niembo: 'Ou poniemonga ene , 'Lipu taponjemili.' ningu, kou mone mare pulu monjiku liku maku toringi kanumu kinié kamu liku maku toko pora siengi.' nikiru. Koleamanga pali yambomane pe 'Lipu taponjemili.' niringi nakolo ene Korini yambomane kumbi lelko 'Lipu taponjemili.' ningu, kumbi lelko kou mone liku maku toringila.¹¹ Aku kene ou liku taponjingíndu konopu siku kumbi lelko 'Lipu taponjemili.' niringi mele kinié aku siku pilkulie kou mone yu mele mele ambolko molemelema mimi siku pilku kamu kou mone singíme liku maku tangi.¹² Yambo tene 'Yamboma paa lipu taponjembo.' nimbelie yuni nosilimo melemanga mele mare konopu sipe lipe yamboma lipe taponjipe silimo kinie yuni silimo melema Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo. ,Yambo tene 'Lipu taponjembo.' nilimo kinie, Pulu Yemone yundu "Nu kou mone kinie melema naa nosilinoma liku si." naa nilimo kanumu.*

¹³ Nane 'Yambo mare mindili nolemelema mindili naa nongo, mindili naa nolemelema mindili nangi.' nimbu

naa nikiru. 'Nane ene pali melema kapola kapola nosengi!' nimbu nikiru. ¹⁴ Kinié enenga we nosilimele melema molo tolemo yamboma liku taponjingi. Kanu kinie pe walse ene melema molo tomba kinie enene kinié liku taponjiku melema sikimili yambomane mele aisili nosikulie ene liku taponjingi kinie kapola kapola molonge.* ¹⁵ 'Kapola kapola teko molongemonga, ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo. Akumu i sipe:

'Yamboma langi mena liku maku toringi kinie,
aisili liringime tondolo olandopa naa nosiringi;
kanga teko liringime molo naa torumu.
'Aisili liringime kepe
kanga teko liringime kepe, kapola terimu.'
nimbe bokuna molemo* kanumu.

¹⁶ Nane 'Ene kondo kolopo lipu taponjembo.' nimbu pilio mele Pulu Yemo Taitasinge konopuna molorumumunge Taitasini 'Ene kondo kolopo lipu taponjembo.' nimbe pilipe molemola, akumunge Pulu Yemo kinie "Ange." nikiru. ¹⁷ 'Taitasi aku sipe pilipe molemomonga nane yundu nimbundu: "Korini yamboma molemelena puku, yamboma liku taponjiku "Kou mone singime kamu liku maku tangi." puku nipui.", nikiru kinie pilipelie konopu sipe 'Paa aku sipu tepumbu.' nikimu. Yuni yuyu konopuni pilipe 'Paa aku sipu teambo.' nimbe pilipe molemo akumunge 'nane aku sipu Pulu Yemo kinie "Ange." nikiru.

¹⁸⁻¹⁹ Olionga angenu te "Taitasi kinie pea tapu toko pangili." nimbu lipu mundukuru, temane peangamo andopa topa silimomonga aku yemo Kirasinge yambo talapemane pali 'Yu papu telemo.' ningu kapi nilimele yemo. Kanu yemo mako topo lipu mundukurumunge ungu pulu te pea pelemola. Kou monema lipulie 'Jerusalemendo,* simulundu membo pumulú kinie Kirasinge yambo talapemane pali kanu yemo mako tokolie "Olio kinie pea tapu toko pangili." niringi. Aku niringi pilipulie yu ene Korini yamboma molemelena "Pui." nimbu yu lipu mundukuru. Kanu kondo kolopa

lipu taponjili, kongonomo 'Yamboma Ailimu kapi ningi kinie yunge imbimu ola molomba.' nimbu 'Paa teamili.' nimbu molemolo. 'Olione 'Ene paa lipu taponjemili.' nimbu molemolo mele kepe kanangi.' nimbu kanu kou monema membo pumulú. ²⁰ 'Enene kou mone aisili liku taponjiku singime olione lipulie 'Jerusalememo membo pumulú kinie kou mone siringi, yambomane 'Olione kou tepo embambo sirimulu.' ningu, 'olionga ungu bulkundu ninjiku iri naa tangi.' nimbu 'olionga angenu ene kanoko peanga kanoko kapi nilimelemo kinie pea tapu topo andamili.' nikiru. ²¹ 'I kondo kololi kongonomo temolo kinie Ailimuni "Teko konjikimili." nimbe kanopili.' nimbu kanu kou mone singime mimi sipu nokombo tekero. Nakolo akumu mindi molo. 'Yambomane kepe tekemolo mele kanokolie "Teko konjikimili." ningu kanangila.' nimbu 'Kanu angenumu pea teamili.' nikiru.

²² Olionga angenu te 'Elte kinie pea tapu toko pangili.' nimbu lipu mundukuru. Kanu yemone wale aisili kongono tondolo mundupe mimi sipe terimu mele kanorundu.* Kinié kepe 'Korini yambomane paa sike kou mone liku taponjiku singi.' nimbe tondolo mundupe pilipelie "Ene molemelena paa pambo." nimbe molemo.

²³ Taitasi lipu mundukuru aku yemonga ungu te i sipe pelemola: Yuni na kinie pea tapu topo Pulu Yemonga kongonomo andopo tepo enenga kongonoma tenjilimbolo yemo. Angenu ongeletolonga ungu te pea nikiru: Elte Kirasinge yambo talapemane "Ene Korini yamboma molemelena pale." ningu liku mundukumili yetolone kongono telemebele tengelemonga Kirasi kapi ningulu yunge imbi ambolko ola linjilimbele. ²⁴ Aku kene 'Pollone olio telemolo temolo mele Kirasinge yambo talapema nimbe sipe olio kapi nilimo mele yambo talape lupemane 'Paa sike aku siku molemele.' ningu kanangi.' ningu yamboma konopu monjilimele mele i ye yepoko ongema paa kanangi liku ora siengi.

9

1-2 Ene Korini yambomane tondolo munduku 'Judia disiriki yamboma, paa lipu taponjemiliya!' ningu molemele mele piliola. Liku taponjingindu teko molemele mele, Kirasinge yambo, kolea Masedonia poropinji molemele yamboma konopu sipu temane topo sipu, ene Korini yamboma, kapi nimbunie nirindumuni, kolea Akaya poropinji lemo, kolea aili Korini, yambomane ou poniemonga kinie yandopa kepe 'Lipu taponjipu melema siemili.' ningu nokoko moloringi mele Masedonia yambomando nimbu sirindu kinie pilkulie 'Korini yambomane telemele mele manda lepo teamili.' ningu ene aisilini melema singi uluma telemelela, akumunge, Pulu Yemonga yambo konopu kake teli, kolea Judia disiriki molemelema koleamanga pali Kirasinge yambomane, liku taponjiku we singi kou monema liku maku toko molemele, mele ene Korini yamboma pilimele, monga ene ungu, aisili, pepána naa topo simbu kinie mandala. 3-4 Nakolo na ombó kinie Masedonia poropinji ye mare pea omulu liemo ene, Korini yamboma, ne kou mone singime kamu naa liku maku tongi liemo nane kapi nimbu enene telemele mele yamboma temane topo sirindu mele pilipulie paa pipili kolombo. Ene, Korini yamboma, kepe pipili kolonge.* Akumunge pilipulie, 'na ene molongena ombó kinie Yamboma kapi nimbu temane topo sirindu mele paa sike aku siku teangi. Yambomane 'Pollone kolo torumu. Yuni Korini yamboma we kapi nirimu.' ningu naa piliengi! 'Kou mone limbu ombóma sike liku maku toko pora siengi.' nimbu olionga, angenu ye, yepoko, kanuma ene molemelena lipu mundukuru. 5 'Na kinie ene Korini yamboma kinie olio pipili naa kolamili.', nimbu, olionga, angenu, ye yepoko, ndo tondolo mundupulie nimbundu: "Na ou naa pambo ene kumbi lelko puku, Korini yamboma liku taponjiku, singi kou mone liku maku tolemelema kamu liku maku toko nosiku molangi wambo kene ene molemelena liku taponjengi kumbi lelko pangi." nimbu lipu mundukuru. Pe

"Simulú" ningu panjiringi mele kamu liku maku tokolie na nokoko molangi ombó kinie pilkulie konopu pe nipili yamboma liku taponjingi kou mone aisili na toyo toko singi. 'Kamu naa nosiku nokoko molangi ondu liemo 'Pollone olio kou takisi tomoloma omba likimu. Olionga melema oliolio we nosipu kolea Judia disiriki yamboma naa silimelkanje papu.' ningu, konopu keru panjiku singi kinie kapola naa temba. Aku sipu nimbu pilipulie na ou naa wambo olionga ye angenupili pokondo "Ene liku taponjengi pai." nimbu lipu mundukuru.

6 'Kou mone toyo toko siengi.' nimbu, nikirumunge ungu pulumu niembo piliengi! Yambo te langi layetolo umbu tolemomone langi layetolo lipe nolemo; langi aisili umbu tolemo yambomone aisili lipe nolemo.* 7 Yambomane yamboma liku taponjiku melema konopu siku sumbi siku silimele akuma Pulu Yemone kanopa konopu monjilimo kene* ene yamboma yu mele mele konopuni pilkulie 'Kou mone i sipu yamboma lipu taponjipu siemili.' ningu pilkulie siengi. Konopu keru panjiku naa siengi. 'Naa silimelka nakolo yambomane "Siei!" ningu tondolo munduku mawa tekemelemonga sikimulu.' ningulie singi kinie kapola naa la temba. 8 Pulu Yemone ene mele paa aisili manda simbe nosiku kapola tenjingi, alieli, konopu pe nimbé uluma kinie, kongono tenge uluma kinie, melema, molo tombama pali manda sipe kapola tenjimbe kene, konopu kimbu naa siku yamboma liku taponjiku melema siengi, 'Enene liku taponjili ulu peangama pali kapola tenjengi.' nimbe aku temba. 9 Aku ulumunge ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo, akumu i sipe: 'Yambo tene poniemanga langi aisili umbu tolemo mele yambo peanga tene, yambo koropama lipe taponjipe mele aisili andopa moke tepa silimo; pe aku sipe kondo kolopa tepa konjilimo ulu peangama* alieli pepa mindi pumbe, Pulu Yemo pilipe molomba,'** nilimo kanumu.

10 'Langi umbu tolemo yemone langi umbu topili.' nimbe umbuma silimo 'Pulu Ye, mo, yuni we yamboma 'langi lupe lupema nangi.' nimbe silimo Pulu Yemola, yuni 'Enene yamboma liku taponjengi.' nimbe mele paa aisili simbe. Enene kondo kolopa tepa konjili ulu peangama tenge kinie 'Olandopa olandopa teangi.' nimbe lipe taponjipe melema simbe. Yambo langi umbu tolemo kinie langi aisili tolemo mele ene kinie aku sipe wendo ombá.*

11 'Alieli, yamboma melema molo tomba kinie enene kanu yamboma liku taponjiku mele aisili toyo toko siengi.' nimbe 'Pulu Yemone, ene mele aisili simbe kinie enene enenga angenali mele aisili manda singi. Kanu kinie olione 'Kirasinge Judia disiriki yamboma, lipu taponjipu, ene 'Korini yambomane, mele aisili toyo toko singime lipu membo pupu simulú kinie aku siku angenali liku taponjingimunge angenalini Pulu Yemo kinie "Ange." ningi.

12 Enene aku siku Pulu Yemonga yamboma liku taponjiku melema singi ulumu tengemonga ulu talo wendo ombá. Aku tenge kinie yambo mele molo tolemoma molo naa topa kapola temba. Nakolo aku mindi molo. Aku tengemonga yambo aisilini 'Pulu Yemo kinie, "Ange." ningu yu kapi ningila. 13 Ene 'Korini yambomane, 'Judia disiriki, yamboma 'aku siku, liku taponjiku melema singimunge kanokolie 'we, yambomane ene sike Kirasinge yamboma molko, yunge temane peangamo sike pilku likulie yunge unguma pilku liku tenge panjiku tenge mele kepe, enenga melemanga aisili Judia yamboma kinie yambo lupe lupema pali kinie toyo toko liku taponjiku moke teko singi mele kepe, mona lemba kanokolie Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjingi. 14 Akumu kanokolie ningimuni, Pulu Yemone ene 'Korini yamboma, we kondo kolemo mele akumu paa olandopa we kondo kolemo mele kanokolie Pulu Yemo kinie ungu ningi kinie ene paa konopu monjiku Pulu Yemo enenga mawa tenjingi. 15 Pulu Yemone mele paa peanga olandopa we

sirimu akumu* olione yamboma nimbu simulundu perelemolo akumu Pulu Yemo kinie paa aili tepo "Ange." nikumulu.

10

1 Kinié nane ungu te 'Paa piliengi!' nimbu, nimbu sikiru. Nimbu simbundu Kirasi yu kara naa pupe andiki tepa taka lepa molopa yunge imbi 'ola naa molopili.' nimbe molorumu mele* na aku sipu nimbu molopolie, 'ene nimbu simbu ungumu paa mimi siku piliengi!' nimbu, nimbu sikiru. 'Ye marene nanga ungu bulkundu ninjikulie ningindu:', "Pollo yu ene 'Korini yamboma, kinie pea molemele kinie pipili kolopa ene unguma sumbi sipe mane naa silimo, nakolo ene kinie naa molopa kolea tenga lupe molopalie, pipili naa kolopa unguma tondolo mundupe nimbe silimo." nilimele.** 2 'Aku siku nilimele mele pilipulie, 'Aku siku naa ningu konopu alowa teangi.' nimbu, ene tondolo mundupu mawa tekero. Molo konopu alowa naa tengi liemo "Pollo tenga lupe molopalie mindi olio unguma pipili naa kolopa tondolo mundupe nilimo." nilimele mele, ene molemelena ombo ene kinie molopolie ungu mare pipili naa kolopo paa tondolo mundupu ene mane simbu. Enene "Pollo tepa molemo uluma mana uluma mindi telemo. Kirasini kanopa peanga kanolemo uluma naa telemo." nilimele mele aku siku ningu molangi ondu liemo na paa sike pipili naa kolopo ene tondolo mundupu mane simbu 'kene 'Aku siku naa ningu, konopu alowa teangi.' nimbu, ene mawa tekero.* 3 Na sike ma koleana 'we yamboma pea, molio nakolo 'Kirasinge opa tembono, mana yambomane konopuni pilkulie opa telemele mele lupe, na aku sipu konopuni pilipulie opa naa telio. 4 Na opa tembono ma koleana yambomanga opa telemele melema lipulie opa naa telio.* Pulu Yemonga opa teli mele enge nilime lipu ambolopo, akumane opa toumanga opa pala tondoloma topo bulsulio. 5 Kolo toko kerepali nilimele unguma topo manie mundupu, Pulu

Yemonga unguma pilingí aulkemo pipi silimo ungu kara pulime tepo kenjipu, yambomanga konopu lemele unguma ‘Opa touma.’ nimbu, ka sipu, ‘Yamboma enenga konopumane Kirasinge unguma mindi piliengi!’ nilio. ⁶ Ene Korini yamboma kepe, ‘Ene wemane konopu alowa teko, nane “Teai.” nikiru ungumu pilku liku teko molonge kinie kanopolie nanga unguma ‘naa pilimulú.’ ningu liku su singí yamboma ombo, mindili nangi simbu.’ nimbu nokopo molio.

⁷ Yambomane ulu telemelema kanongendo mimi siku kanangi. Ne ye tene ‘Na Kirasinge yemo molio.’ konopu lemu liemo ‘Na Kirasinge yemo molio mele Pollo kepe aku sipe mele Kirasinge yemo molemola.’ konopu lepili. ‘Yu yuyu mindi Kirasinge yemo molio.’ konopu naa lepili. ⁸ Nane kongono telioma Ailimuni ‘Teani.’ nimbe na namba sirimu akumu Ailimuni ‘Ene konopu tondolo pupili molangi liku taponjeni.’ nimbe na mako topa nambamo sirimu. “‘Ene molko kenjengi!’ nieni.” nimbe na mako topa nambamo naa sirimu. Aku sipe terimumunge nanga imbimu wallo kolte ambolopo ola lipu kapi nilio nakolo aku teliomonga na pipili naa kolombo. ⁹ “Ailimuni “‘Ene molko kenjengi!’ nieni.” nimbe na nambamo naa sirimu.” nikiru, akumu pilkulie, ‘Nane pepá topo ene silio akuma ‘Olio pipili kolopo mini wale mundemili.’ nimbe pepá topa sikimu.’ ningu naa piliengi!’ nimbu aku sipu nikiru. ¹⁰ Sike ye marene ningindu: “Pollone pepá topa sipelie olio iri topa ungu tondolo mare nilimo nakolo olio molemolona olemo kinie kanopolie ‘Yu we ye te. Imbi naa mololi ye te.* Ye marene ungu mane sumbi siku silimele mele yu aku sipe ungu mane naa silimo.’ nimbu kanolemolo.” nilimele. ¹¹ Aku siku nilimele yema ene i siku piliengi: ‘Na ene kinie teluna naa molopo, kolea tenga lupe molopolie nane pepá topo pipili naa kolopo tondolo mundupu mane silio mele kinie, ene molemelena ombolie mane simbu mele kinie, paa telu sipemo. ‘Ya pepá topo paa tondolo mundupu mane sikiru mele ombolie mane simbu.’ ningu

piliengi!

¹² Ye marene ‘Olio ye peangama.’ ningu eneno imbi ambolko ola liku kapi nilimele mele na aku sipu tembo kinie paa kapola naa temba. Kanu yemane ene eneno konopuni pilkulie ‘Olio i sipu i sipu temolo kinie ye peangama molomolo.’ ningu pilkulie aku siku telemele. Ene eneno telemele mele kanoko konopuni pilku apurukulie ‘Olio ye peanga olandopama.’ ningu pilimele. Aku telemele yema pilipe konginjili naa peli yemane lawa teko telemele, monga na ene eneno kapi nilimele mele na nanu aku sipu kapi nilkenje paa kapola naa telka. ¹³ Nakolo na nanu nanga imbi walu ambolopo ola lipu kapi naa nimbú. ‘Na nanu imbi ambolopo ola lipu kapi niembo.’ nimbu Pulu Yemone na mako topa ‘Kongono teani.’ nimbe sirimu mele mindi pilipulie na nanu imbi ambolopo ola lipu kapi nimbú. Pulu Yemone na ‘kongono teani.’ nimbe sirimu kongonomo kinie ene ‘Korini, yamboma kinie kongono telio akumu kepe kongono telumu. ¹⁴ Pulu Yemone ‘Na kongono teani.’ nimbe namba sirimu aku nambamone ene ‘Korini yamboma,’ pali kepe nokolemo akumunge nane ene moloringine kumbi lepo ombo Kirasinge temane peangamo topo sirindu kinie Pulu Yemone na kongono “Tei.” nimbe sirimumu mundupu kelepo kongono te lupe lawa tepo naa terindu, akumunge na nanu imbi papu ambolopo ola lio. Ene moloringine ombo temane peangamo naa topo silkenje aku sipu Pulu Yemone na kongono sirimu te mundupu kelkanje na nanu imbi ambolopo ola lio mele paa kapola naa telka. ‘Aku telkanje lawa telka nakolo na lawa naa telio. Andi ye mare molemele akumane mindi lawa telemele.’ ¹⁵ Na nanu kapi nimbu imbi ambolopo ola lio akumu Pulu Yemone na kongono “Te.” nimbe sirimu kongonomo teliomonga mindi aku telio. Yambo marene kongono telemelemonga nanga imbi ambolopo ola naa lio. Nane ‘Wendo ombá kinie papu.’ konopu lekeró mele i sipe: ‘Ene ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilimele mele* olandopa pumbe kinie nane ene mane sipu kongono telio uluma

tondolo pupe aili tepa pepili.’ konopu lekero. ‘Nakolo aku sipu ene kinie kongono tembo kinie Pulu Yemone na kongono sirimumu mundupu kelepo kongono te lupe naa teambo.’ konopu lekero.
¹⁶ Kanu kinie kongono ene kinie teliomo tondolo pupe aili tepa pemba kinie na ene molemele kolea anjukundu temane peangamo manda pupu topo simbu, kanu kinie ye marene andoko ungumu ningu siringi koleana naa pupulie nimumuni, kanu yemane kongono ou telemelemonga nane nanga imbi ambolopo ola naa limbu.*

¹⁷ Nakolo ‘Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo mele pilipu temolo kinie papu. Akumu i sipe:’

‘Yambo tene ‘Yambo tenga imbi ola molopili.’

nimu liemo ‘Ailimunge imbimu mindi ola molopili.’ nimbe ambolopa ola linjipili.’*

‘nimbe bokuna molemo.’ ¹⁸ Yambo tene kongono telemo mele kanopa apurupu ye yunge imbimu ambolopa ola limbe yambomo Pulu Yemone kanopalie ‘I kongonomo papu temu. Yu yambo peangamo.’ nimbe kapi naa nilimo, molo; Ailimuni yambo te molopa kongono telemo mele kanopa apurupelie yundu ‘Yambo peangamo.’ nimbe kapi nilimo yambomo mindi sike imbi ola molemo.

11

¹ Na ungu te nimbu kenjimbu kinie siye kolonge kinie papu. Ungu te nimbu kenjimbu tekero akumu nimbu kenjembo kene siye kolangi.* ² ‘Nane aku sipu mawa tekeromonga pulumu i sipe:’ Pulu Yemone yamboma mako topa ‘Yu mindi liku ai siku pilku molko, ye lupe tenga unguma naa pilku lombili paa naa pangi. Ye te lupe lombili pungí kinie paa kanopo keru kanopo konopu keru panjimbu.’ nimbe molemo mele na aku sipu pilipu molio. ‘Korini yamboma,’ nane ‘Ene Kirasinge ambomo mindi molangi.’ nimbu simbu.’ nimbu, nimbu panjirindu. ‘Ambo wenepo te ye te kinie naa pepalie ye pulimo mele ene aku siku ye te kinie naa peko ambo wenepo mele molkolie

Kirasi kinie pangi.’ nimbu ‘yu simbu.’ nimbu pilipu molorundu mele molio.*
³ ‘Kirasi kinie mindi pangi.’ nimbu molio, nakolo nane pilkiru, ‘Wambiye kolo toli uluma pali pilimomone ou ambo Ipu kiyongo nimbe kolo topa kondi topa lipe lou sirimu kinie pilipe lipe lombili pupe lou lerimu mele ene aku siku ye marene kondi toko liku lou singí kinie enenga ungumu pilkulie ningimuni, ‘Olio Kirasinge yambo kake telime mindi.’ ningu ye tondolo munduku pilku yunge ungumu mindi pilku liku teko moloringi mele munduku kelko konopu alowa tekolie, ye lupemane kondi tongema lombili puku lou lengenje.’ nimbu mini wale mundupu molio. ⁴ Ye tene lupe ene molemelena omba, nane Yesusinge temanemo topo silio mele naa topa silimo, yuni ‘Yesusinge temanemo topo sikiru.’ nimbelle ye tenga lupe temanemo topa silimo kinie ene we pilku liku molemele. Molo ‘Mini.’ nilimele akumu te lupe, ene ou Mini Kake Telimu liringi akumu molo, te lupe, akumu enenga konopuna pupe pelemo kinie ‘We pepili.’ ningu kamu limele. Molo ye marene kolo toko “Temane peangamo topo sikimulu.” nilimele kinie nane temanemo munduku kelko kanu yemane toko silimele temanemo mindi ‘Temane peangamo.’ ningu, taka lelko pilku limele* ‘kene ungu te nimbu kenjimbu kinie we niembo siye kolangi.’**

⁵ Nane pilkiru, ‘Kanu yema ene ‘Sike Kirasini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema molemolo.’ nilimele kanu yemando ‘Olionga ungu mane sili ye ailime.’ nilimele, kanu yemanga na maniendopa naa molio.’ konopu lekero.* ⁶ Sike na ungu manema mimi sipu simbu mele sukuli te naa terindumunge ‘Kirasinge ungumu,’ mane sipu kenjilionje* nakolo na ‘Kirasinge,’ unguma paa mimi sipu pilio. Ene mane silio kinie unguma mimi sipu pilio mele alieli ene lipu ora silio.

⁷ Pulu Yemonga temanemo peangamo ene topo simbundu ‘Nanga imbi manie molopili.’ nimbu “Aku tekero kon-

gonomonga mele kalangi.” naa nirindu. ‘Nanga imbi ambolopo ola naa liembo. Enenga imbi ambolopo ola linjembo.’ nimbu aku terindu. Nane aku sipu terindu ulu akumu ulu pulu keru te terindu molo ungu mane te pulue torunduye? ⁸ Ene lipu taponjipu Kirasinge kongono tenjipu molorundu kinie Kirasinge yambo talape* marene kou mone liku taponjiku siringi akumu ‘Kirasinge yambo talapemanga kou mone wa lipu ene Korini yamboma lipu taponjirindu none tekemo.’ nilke. ⁹ Na ene kinie molopo kongono terindu kinie na melte molo torumu kinie nanga angenupili kolea Masedonia poropinji molko oringi kanumane mindi na liku taponjiku mele molo torumuma pali mengo ongo na siringimunge* ene Korini yambomando “Na liku taponjiku melema siei.” nimbu ene umbuni te naa sirindu. ‘Na enendo “Liku taponjei.” nimbu umbuni te paa naa simbu.’ nimbu pilirindu mele kinie kepe aku sipu pilipulie ‘Ene na liku taponjengi.’ nimbu umbuni te pe pe kepe paa naa simbu.

¹⁰ Na aku sipu “Sike telio mele tembo.” nimbu tondolo mundupu nimbu panjikiru mele paa mi lepo Kirasinge ungu sikemo na kinie pelemomonga paa sike nikiru. ‘Nane ,ene Korini yamboma molemele, kolea Akaya poropinji koleamanga pali andopo temane peangamo topo simbu kinie “Kou monene topo toko liei.” naa nimbú.’ nikiru akumu paa sike nikiru. Aku sipu na nanu kapi nikiru mele manie naa pumbe. ¹¹ ,‘Enenga kou mone naa limbu.’ nikiru akumu nambemuna nikiruye?, Nane ene konopu naa monjiliomonga aku sipu nikiruye? Paa molo! Na ene paa konopu monjilio mele Pulu Yemone pilimo. ¹² ,“Mele kalai.” paa naa nimbú akumunge pulumu i sipe:, Ye mare enenga imbi ambolko ola liku ‘Yambomane olionga unguma pilkulie ‘Olione kongono telemolo mele kinie Pollone kongono telemo mele kinie telu sipe. ,Yu kinie olio kinie pea Kirasini lipe mundurumu yema molopo, kongono telemolomonga mele kalolimu limulú.,’ ningu kanangi.’ ningu telemele mele ‘Paa

naa teangi. Yambomane kanu yemanga ungu kolo tolime paa naa piliengi!’ nimbulie ‘Aku siku ningu pilingi aulkemo pipi siembo.’ nimbu ,kanu yemane “Kongono tekemolomonga mele kalai.” nilimele mele nane paa naa tepo, na yamboma lipu taponjipu Kirasinge kongono tenjiliomonga, mele kalolimu naa lio mele pe kepe paa naa limbu.

¹³ Aku siku telemele yemane ‘Yambomane ‘Olio Kirasini lipe mundurumu yema molemolo.’ ningu kanangi.’ ningu kolo toko andoko Kirasini lipe mundurumu yemane kongono telemele mele ene aku siku manda lelko andoko kongono teko molemele. ¹⁴ Aku telemele mele kanokolie konopu kimbu siku naa molangi. ,Kurumanga nomi, Setenene* kepe ,yamboma kondi tombando, yu sike molemo mele alowa tepa ‘Mulu koleana angello te pa teline molemo mele molambo.’ nimbe aku sipe manda lepa telemo kanumu.** ¹⁵ ,Setenene aku sipe telemo liemo, yuni telemo mele yunge kongono tenjili kendemande yema ‘Yambomane olio kanokolie ‘Ye sumbi nilimunge kongono tenjili kendemande yema molemolo.’ ningu kanangi.’ ningu aku siku manda manjiku kolo toko tenge kinie kanokolie konopu aisili kimbu naa siengi. Pe enenga aku telemolemonga mele kalolimu lingimu papu lingi.

¹⁶ Nane ou nindu mele altopo nikiru. ‘Nane nimbu kenjimbu kinie, nimbu kenjembo siye kolangi.’ nindu kanumu.* ,Aku sipu ya kamu nimbú kinie, ‘Pollo yu ungu aroma topa nimbe kekelepa tokomo.’ ningu naa piliengi! Molo nane nanga imbi nanu ambolopo ola lipu nimbu kenjimbu kinie ‘Pollo yu kekelepa tokomo.’ sike ningu pilingi liemo, kapola, ,andi kapi ningu eneno imbi ambolko ola limele yemanga unguma taka lelko pilku liku molko ‘Kekelepa tokomele.’ naa nilimele mele,** nanga unguma aku siku taka lelko pilku molko ‘Kekelepa tokomo.’ naa la niengi. ¹⁷ Nane ‘Na ye aili peangamo.’ nimbu aku sipu nimbu kenjimbu kinie Ailimunge kongono tenjili yambo tene nilke mele naa nimbú. Kekelepa toli ye tene nilke mele

na nanu imbi ambolopo ola lipu nimbu kenjambu. ¹⁸ Ma koleana yambomane enenga imbime ambolko ola limele mele ye aisilini aku siku telemelemonga na aku sipu nanga imbimu nanu ambolopo ola lipu kapi nimbú. ¹⁹ Ene 'kekelepa naa topo pilipu konginjili peli yamboma molemolo.' ɿkonopu lemele nakolo, kekelepa tolemele yema 'kekelepa we tangi.' ningu siye kolko taka lelko pilku molemele.* ²⁰ Ye marene ene ka mele siku mindili siku nokolemele, molo enenga kongono "tenjei." nilimele, molo ene ningu pangu siku enenga melema we limele, molo ene liku lou siku kolo tolemele, molo 'Olio ye peanga ailime molemolo. Ene yambo kerime molemele.' nilimele, molo ɿ'Olonga unguma paa piliengi! Olio paa lombili wangi.' ningu tondolo munduku kara puku, ene laruwe tolemele kinie kepe,* ene ɿKorini yambomane, aku siku telemele yema pali 'Aku siku teangi.' ningu siye kolko 'Ye peangama. Papu telemele.' ningu enenga unguma taka lelko pilku molemele. ²¹ ɿKanu yema, enene telemele mele na ene ɿKorini yamboma, kinie molorundu kinie aku sipu telka nakolo na enge naa perimuna 'Aku sipu teambo.' naa nirindu akumu lawa terindu mele kinié aku sipu tepo kenjirindu mele paa pipili kolopo nimbu para sikiru.*

Nakolo ye tene yu molemo mele kinie yu kinie uluma wendo olemo mele kinie pipili naa kolopa tondolo mundupe nimbe para silimo liemo na kepe molio mele kepe na kinie ulu wendo olemoma kepe pipili naa kolopo tondolo mundupu sumbi sipu nimbu simbula. Kinié ya nikiru ungumu kekelepa úngu langopo nikiru.** ɿYe marene eneno kapi ningu, teko molemele mele yamboma ningu silimele mele nane ene kinie keru kuru lipu na nanu kapi nimbu tepo molio mele nimbu siembo.ɿ

²² Andi ye kanuma Ipuru yemaye? Na Ipuru yemola.

Kanu yema Isirele yemaye? Na Isirele yemola.*

Kanu yema ɿpulu pulu anda kolepa, Eporayamone kalopa

lirimu yemaye? Na Eporayamone kalopa limu yemola.

²³ Kanu yema Kirasinge kongono tenjili kendemande yemaye?

Ene Kirasinge kongonomo tenjilimele maniendopa mele;

na Kirasinge kongonomo paa olandopa tenjili yemo molio.*

(Ya ɿna nanu imbi ambolopo ola lipu kapi nimbu, nikiru mele na konopu naa peli ye te kekelepa topo nikiru.)

Na Kirasinge kongonomo mindili sipu olandopa terindula.

Na wale olandopa ka ulkena perindu.**

Na wale paa aisili kopene toringi mindili norundu mele** kanu yema topo manie mundulio.

Wale aisili na nondopo kolorundu.

²⁴ Juda ye nokolimene na ɿwalse walse ningu ka siku

na 'Olandopa llo tepili.' ningulie,

ka pulsene wane paono tene nani ningu toringi,

aku walema lipe tere lepa te pakara.*

²⁵ Wale yepoko ɿRomo yemane, na kopene toringi;

walse ɿJuda yambomane, na kouni toringi,*

wale yepoko na sipine andorundu kinie topa bulsupe

kamu keru lerimu; walse sipi te aku terimu kinie

na nomu kusana sukundu

ipulueli tangoli wale talo perindu;**

²⁶ ulke tenga wale aisili naa pepo,

kolea lupe lupemanga aisili pelipu mindi andorundu;

andorundu kinie wale marenga pondeanga

na nona purundula;

wale marenga wa noli yemane na toko melema wa lingi teringila;

wale marenga nanga ɿJuda, yambomane na tonge teringi;

wale marenga Juda yambo

talapena ulsukundu yambomane na tonge teringila;

wale marenga taonomanga na tonge teringi;

wale marenga na kolea ku leline andorundu kinie

na pondeanga koleane nombá terimu;
wale marenga nomu kusana na no wan-
gorundula;

wale marenga ye marene kolo toko 'Olio
Kirasinge yema molemolo.' ningulie
nanga kongonoma pipi sinjingí teringila.

²⁷ Mindili sipu umbunime pepili kon-
gonoma andopo tepo,

kongono terindumunge wale aisili uru
naa pepo,

wale aisili engele tepa no waka lepa tepili
molopo,

wale aisili langi naa nombo we pepo,

wale aisili ali terimu kinie wale pakoli
pakombo te

naa lerimuna alini paa kolorundu.

²⁸ Akumu mindi molo. Umbuni mare
pea na kinie wendo olemo. Alieli nane
Kirasinge yambo talapema nokombondo
konopu paa aisili lipu munduliomonga
na konopuna umbuni aisili pepili molio.

²⁹ 'Kirasinge, yambo te yu enge nimbe
molemo mele pora nilimo kinie na kepe
'yu kinie kondo koliomonga, konopu ton-
dolo pupili naa molio. Meltene 'Ki-
rasinge, yambo te kondi tolemo kinie
yuni tondolo mundupe pilimo mele
mundupe kelepa tepa kenjilimo kinie na
paa kamelena mindili telemo.

³⁰ Na nanu imbi ambolopo ola naa
limbu kinie enene nanga ungumu naa
pilku lingí liemo, kapola, nanga imbimu
kapi nimbu ambolopo ola liembo! Nakolo
'Nanga imbimu kapi nimbu ambolopo
ola liembo!' nimbulie mele marene na
topa manie mundulimo kinie na enge te
naa pelemo mele lipe ora silimo kanu
melemanga nanga imbimu ambolopo ola
limbu.* 'Na enge paa pelemo. Na
imbi paa molopa, pilipe konginjili paa
pelemo.' nimbu pilipulie nanu kapi naa
nimbú., ³¹ Aili Yesusinge Lapa Pulu
Yemo, yunge imbi alieli ambolopo ola
linjimulu kinie paa papu, yuni ungu ya
nikiruma 'Kolo tokomo.' manda naa
nimbé.* ³² Kolea aili Damasikasi 'na pu-
rundu kinie, ye nomi kingi Aretasinge
kolea nokonjirimu ye ailimuni 'Ami ye-
mane na ka siengi. Damasikasi pala
kerepuluna nokoko angiliengi.' nirimuna
nokoko angiliringi. ³³ Nakolo 'pala kere-

puluna nokoko angiliringimunge, nanga
angenupili marene na wale basiketena
lakilkulie palana ka moko toko liku ulsu
munduringi.* Aku teringimunge kanu ye
ailimuni na ka simbe terimumu 'Ka naa
sipili.' nimbu talopa lepo purundu.

12

¹ Nane nanu kapi nimbu nanga imbimu
nanu ambolopo ola likiru mele* paa am-
bolopo ola limbula. Aku naa tembo kinie
teko kenjilimele nimbu simbu nikiru mele
naa pilingí. Aku tembo kinie sike tepo
kenjimbu, na nanu imbi ambolopo ola
lipu kapi nimbú ulumuni sike ene kinie
na kinie olio naa lipe taponjimbe nakolo
'nanga imbimu ambolopo ola lipu nanu
kapi nimbu ungu te pea niembo, 'Ail-
imuni uru kumbu mele sipe ungu lopi
tepa perimu ungu mare na nimbe sir-
imumanga ungu mare 'na nanu kapi
nimbu, niembo. ² Kirasinge ye te kanopo
imbi silio, kanu yemo* ponie tene po
omba pupili ou Ailimuni yu lipe sinjipe
memba mulu kolea ai suku singi mulu
kolea tenga sukundu memba purumu.**
Aku yemo* kangi pali memba purumu
molo minimu mindi memba purumunje,
na naa pilio. Pulu Yemone mindi yuyu
pilimo. ³⁻⁴ Kanu yemo, Pulu Yemone
mulu kolea paa peangana lipe sinjipe
memba purumu mele na pilkiru, 'nakolo,
akumu kangi pali memba purumu molo
minimu mindinje, na naa pilkiru. Pulu
Yemone pilimo. Kanu yemone ungu
mare pilirimu kanu unguma 'Yamboma
piliengi!' ningulie, yambomane ningindu
perelemelka. 'Yambomane naa ningu
siengi.' ningu mi tolemele unguma pilir-
imu. ⁵ Ye te aku sipe ulu te terimu 'nikiru,
yemonga imbimu ola linjipu kapi nin-
jimbú nakolo nanga imbimu ambolopo
ola lipu kapi naa nimbú. 'Nanga im-
bimu ambolopo ola liembo.' nimbulie
na tondolo te naa pelemo mele kinie
mindu nimbu sipu imbi ambolopo ola
limbu.* ⁶ Molo nane sike nanu kapi nimbu
nanga imbi ambolopo ola lilkenje, sike
unguma mindi nilkemonga na kekelepa
toli ye te naa molka. Nakolo 'Pulu

Yemone uru kumbuni lipe ora sirimu, na melema kanorundumunge, nanu kapi nimbu nanga imbi ambolopo ola lilkenje kapola naa la telka kene nanga imbimu ambolopo ola naa limbu. „Na kinie aku sipe uluma wendo orumu mele mindi, yambomane pilkulie nanga imbi ambolko ola linjiku na liku ai silimelkanje kapola naa telka. Na we tepo molopo ungu nimbu silioma mindi pilkulie na molio mele sumbi siku pilingi kinie papu. „Andi yemane enenga imbi kapi ningu ambolko ola limele mele paa naa tembo.„*

⁷ Pulu Yemone na mulu koleana memba pupe na mele paa peangama lipe ora sirimu kanorundumunge „na paa kara pulke nakolo Pulu Yemone, Na 'kara naa pupili.' nimbe nanga kangikundu mindili nombo molombo melte sirimu.* Aku mélemo „kurumanga nomi, Setenenga** kendemande tene 'Na mindili nopili.' nimbe alieli mindili silimo. „Pulu Yemone, 'Na nanu ye ailimu molio.' konopu naa leambo.' nimbelle na kinie 'aku sipe umbuni wendo opili.' nirimu. ⁸ 'Ailimuni na lipe taponjipe umbuni kanumu wendo linjipili.' nimbu wale yepoko yu tondolo mundupu mawa terindu ⁹ nakolo yuni „umbunimu wendo naa lipelie, nando nimbendo: "Yambo te tondolo naa pelemo kinie nanga tondolomone yu enge paa olandopa pelemomonga nane nu we kondo kolio ulumuni nu manda moloni." nirimu. „Yuni aku sipe nirimu, munge na tondolo naa peli yemo moliomonga na nanga imbi ambolopo ola limbundu konopu silio.* „Tondolo naa pepili moliomonga Kirasinge tondolomo na kinie pepa na nokolemona pilipulie aku sipu telio.„

¹⁰ Na Kirasinge kongono tenjiliomonga kuru tolemo molo kangi pange mange telemo molo konopu enge naa pelemo kinie kepe, na teko kenjiku ungu taka tonjiku teko pipili konjilimele kinie kepe, na kinie umbuni aisili wendo ole-momonga mindili nolio kinie kepe, yambomane na konopu keru panjikulie 'Na umbunime wendo opili.' ningu

na teko kenjiku mindili silimele kinie kepe, na konopuna umbunime tepa wayongo naa nipili molio kinie kepe, aku sipe umbunime wendo wendo olemo kinie na tondolo te naa pelemo kinie, „Kirasinge tondolomo na kinie pepa na nokolemo, munga tondolo pupili moliomonga konopu wayongo sipu 'Kanu uluma wendo opili.' nimbu molio.

¹¹ „Nanga imbi ola molopili.' nimbu nanu kapi nimbu kanu ungu nikirumu, manda naa tepili, nimbu kenjipu kekelepa tokoro nakolo enene 'Na teambo.' ningu ulku tokomelena aku tekero. „Andi yemane na ningu kenjiringi kinie ene piliengi ene Korini yambomane, na 'ye peangamo.' ningu kapi ninjilimelkanje papu. Nakolo kapi naa ninjiringimunge na nanu kapi nimbu imbi ambolopo ola lindu. Na sike imbi naa molemo yemo nakolo andi yema "Olio Kirasini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu ye peanga aili olandopama molemolo." nilimele yemanga na ye manie te naa molio,* akumunge enene na aku siku kapi ninjilimelka. ¹² Kirasini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yemane telemele mele 'na ene kinie molopolie „Na aku sili ye te molemo.' ningu kanangi.' nimbu, yuni lipe mundurumu yemane telemele mele nane aku sipu ulu mare terindu. Na paa mindili sirindu umbunime 'We meambo.' nimbu siye naa kolopo tondolo mundupu molopolie, Pulu Yemone mindi manda ulu tondoloma telemo mele ulu tondolo aisili lupe lupema tepo, yamboma kanokolie paa mini wale mundulimele ulu tondoloma terindu kanumu. ¹³ Nane Kirasinge yambo talape* mare kinie terindu mele olandopa, ene Korini Kirasinge yambo talapemo kinie terindu mele maniendopaye? Ulu telu mindi yambo talape lupema kinie terindu, ene Korini yambo talapemo kinie naa terindu, akumu kongono tenjirindumunge ene umbuni sipu „Mele kalai." naa nirindu.„** Ene umbuni aku sipu

naa sirindumu lawa terindu nakolo lawa terindumunge na kinie konopu keru naa panjiku, siye kolangi.

¹⁴ Kinié na ene molemelena wale yepoko sipu ombó tekero* nakolo ombolie ene umbuni te sipu “Melema siei.” ni, mbundu naa ombó. Na enenga melema konopu monjipu limbundu naa ombó. Na ene konopu monjipu kanombondo ombó. Ambolangomane anupili lapali pe liku taponjingíndu melema naa nosinjilimele; anupili lapalini ambolangoma liku taponjingíndu melema nosinjilimele kanumu. ¹⁵ Aku sipu, nane ‘Ene lipu taponjembo.’ nimbu konopu sipu nanga melema ene simbu, na nanu kepe ene simbu. Nane ene konopu oladopa monjilimonga enene na laye teko konopu monjingí kinie papuye?

¹⁶ Aku sikenje nakolo nane ene umbuni te naa sirindu. Nakolo enenga ye marene ‘Pollone olio, umbuni we sikimu. Yu mele naa kalemolomonga, kou mone wa limbendo nimbe pangu sikimu. Yamboma lipe taponjimbendo “Siei.” naa nikimu.’ nilimele. ‘Kondi toli ulu pulumu Pollo kinie pelemo.’ nilimele. ¹⁷ Akumu nambemuna nilimele? Nane ye mare ene molemelena “Pai.” nimbu lipu mundurundu kanumu “Enenga melema wa linjengi pai.” nimbu lipu mundurunduye? ¹⁸ Nane ou Taitasi “Ene molemelena paa pui!” nimbu tondolo mundupu lipu mundurundu kinie olionga angenu te “Taitasi kinie tapu toko pale.” nimbu lipu mundurundula kanumu. Pe Taitasi ene moloringine ombalie ene nimbe pangu sipe melema wa lirimuye? Taitasi kinie olitonga konopu telu sipe pepili kongono naa telemboloye? Oltone ulu telemboloma telu sipu naa telemboloye?*

¹⁹ I pepá topo sikirumu ‘ ‘ ‘Yuni telemo mele sumbi sipe telemo.’ ningu piliengi!’ nimbe topa sikimu.’ ningu pilimele? Paa molo!, Pulu Yemo pilipe molopili i nikiru: ‘Kirasini “Ni.” nilimo mele nilio. Nanga yambo konopu monjilio yamboma, nane ulu telioma pali ene lipu taponjipu konopu tondolo pupili molonge uluma mindi telio.’ nikiru.

‘Akumu kolo naa tokoro, Pulu Yemone pilimo.’ ²⁰ Na ene molemelena ombo kanombondo laye mini wale pukumu. ‘Na ene molemelena ombó kinie ene ‘Olio molopo konjimulúmunge kanopa peanga kanopili.’ konopu lemele mele yambo te naa kanombo.’ nimbu piliomonga aku sipe mini wale pukumu. ‘Enene ‘na ye peangamo’ konopu lelko ‘Na kanamili.’ ningu pilimele mele ombó kinie na kanokolie ‘Yu aku sipe naa molemo.’ ningu kanonge kinie kapola naa temba.’ nimbu piliola. ‘Ombo kanombo kinie ene nambolka uluma teko molongenje.’ nimbu piliomonga mini wale pukumu.

‘Ene kerepali ningu,

teko konjiku mele peangama nosilimele, yamboma kinie

konopu keru panjiku,

popenge teko mumindili kolko,

yamboma kondo kolko liku naa taponjiku ene eneno yu mele mele nokoko,

yambomanga ungu bulkundu ninjiku,

andoko kolo toko yamboma temane toko siku,

kara puku,

anju yando unguma naa pilku konopu telumu

naa pepili uluma yu mele mele teko embambo siku,

ulu keru aku sipema teko paa molko kenjingí kinie kanombonje.’ nimbu piliomonga naa mini wale pukumu. ²¹ Ene molemelena ombo kanombomonga ungu

te pea pelemola.’ Ene molemelena altopo ombó kinie ene kanoko molangi

nanga Pulu Yemone naa tepa pipili konjimbe. Ou ulu pulu keru teringi yambomane teko kenjiringi mele kanoko keru

naa kanoko konopu alowa naa teringi liemo ulu aku sipe mele te na kinie wendo ombá.

Amboma kinie yema kinie wapura toringi uluma kinie,

ye naa puku ambo naa lili yamboma ulu kerinele teringi uluma kinie,

aku siku ulu kerime mindi tengendo waka kolko

konopu kimbu siku andoko teringi uluma kinie,

aku siku ulu kerime mindi tengendo waka kolko

konopu kimbu siku andoko teringi uluma kinie,

aku siku teko kenjiringi ulu kanuma kanoko keru kanoko konopu alowa naa teringinje. Ou teringi mele we teko molomelenje.’ nimbu pilipu na mini wale mundupu molio. Sike aku siku teko molangi ondu liemo kanopolie na ene kinie konopu umbuni tepili kola tembo.

13

¹ Kinié na wale yepoko sipu ene molemelena ombó tekeru.* ¹Ombo tembomonga, ungu te Pulu Yemonga bokuna nilimo mele i sipe:

‘Yamboma pilku molangi yambo tene yambo te ulu te tepa kenjirimu mele nimbe simbe kinie yambo kanumuni tepa kenjimbe mele yambo talone molo yepokone kanokolie yu temba mele manda ningu singi kinie mindi ungu pilku ‘Yambomone sike tepa kenjirimu.’ ningu piliengi! ¹Yambo telumuni mindi nimbe simbe kinie naa piliengi!’**

nimbe molemo kanumu. ²⁻³ ‘Kirasini nanga kerena ungu pilku “Liku ora si.” nilimelemonga nane ou wale talo sipu ene kinie ombo molopolie lepi lepi topo “Tembo.” nirindu mele kinié altopo aulke suluna molopolie lepi lepi topo nikir-ula: Ou ulu pulu keru teringi yamboma kinie, we yambo lupema, ne pe kinié kepe ulu pulu keru telemele yamboma, kinie kepe, te mundupu naa kelepo ¹‘Ene pali mindili nangi.’ nimbú. ¹“Ulu pulu keru telemele yamboma kinie, tembo.” nikiru mele tembo kinie kanoko pilkulie ‘Kirasi yuni enge pepili ene nanga kerena mane simbe.’ ningu kanonge. ¹‘Teko kenjilimelemonga, mane simbendo enge naa pepili mane naa simbe.’ ningu kanonge.

⁴ Sike ou yu enge te naa perimu kinie unju perana uku toko panjiringi kolumu nakolo Pulu Yemonga engemone yu konde molemo. Na yu kinie tapu topo molembolomonga yu ou enge te naa pepili molorumu mele na enge te naa pepili moliola, nakolo na ene molemelena

ombó kinie Kirasi pea tapu topo molombolomonga Pulu Yemonga tondolomo na kinie pepili ene tondolo mundupu mane simbu.

⁵ Ene yu mele mele eneno enenga konopuma apuruku pilkulie, ‘Olio ¹‘Kirasi sike. Yunge ungu sike.’, nimbu tondolo mundupu pilipu molemolonje. Molo molonje.’ ningu piliengi!* Ene yu mele mele paa mimi siku piliengi! ‘Kirasi Yesusi enenga konopuna molemo.’ ningu pilimele.’ konopu lekeru. Molo aku siku manda manjiku pilkulie ‘‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu naa pilipu molemolo.’ ningu pilingiye? ⁶ ¹Te i sipu konopu lekerola: ¹‘Na ¹kongono telio mele, mimi siku kanoko pilku apurukolie ‘Na sike Kirasini “Nanga kongono tenjipui.” nimbe lipe mundurumu yemo molio.’ ningu kanangi.’ konopu lekeru.*

⁷ Na Pulu Yemo kinie ungu nimbunie, ‘Ene ulu te teko naa kenjengi liku taponji.’ nimbu mawa telio. ‘Na Kirasini “Nanga kongono tenjipui.” nimbe lipe mundurumu ye te molemo.’ ningu kanangi.’ nimbu aku sipu yu mawa naa telio. Akumu uluri molo. ‘Ene na kongono telio mele kanoko apurukolie ‘Yu kolo toli yemo.’ níngi liemo mandala nakolo enene ulu sumbi nilime mindi teko molangi.’ konopu lekeru. ¹‘Aku teko molonge kinie paa papu.’ konopu lekeru. ⁸ Nane ungu sikemo topo manie mundumbu aulke te naa lemo. Ungu sikemo alieli lepa mindi pumbe uluma mindi ¹lipu taponjipu, tembo.

⁹ Ene enge pepili molemelemonga na ‘ene mindili nangi.’ nimbu tondolo mundupu mane simbu enge te naa pelemo kinie konopu sipu molio. Akumunge, ‘Pulu Yemone ene Kirasinge yamboma olandopa olandopa sumbi siku molko kamu sumbi siku molonge tondolomo ene sipili.’ nimbu yu aku sipula mawa tenjipu molio. ¹⁰ ‘Ailimuni ‘Na yunge kongonomo tenjeni.’ nimbe ene tondolo munduku molonge nambamo na sirimu aku nambamone ene molemelena ombolie nane ene tondolo mundupu mane naa siembo.’ nimbu na kolea suluna molopolie i pepámo ene

topo sipu , 'olandopa olandopa sumbi siku molangi,,' nikiru. Ailimuni 'Ene molko kenjingi kongonomo teani.' nimbe na nambamo naa sirimu kanumu.*

¹¹ Kapola, nanga angokeme, pepá manda tambo kene "Ene molai." nikiru. Ene 'olandopa olandopa yambo sumbi nilime molamili.' ningu aku siku molonge uluma tondolo munduku teko, nane ene "Teangi." nikiru mele pilku liku teko, konopu teluna pupili kapola kapola molko, taka lelko tapu toko molangi. ,Aku siku teko molonge, kinie Pulu Yemone ene konopu monjipe, "Ene konopu teluna pupe pe nipili taka lelko molangi." nilimo yemo ene kinie molomba.

¹² Pulu Yemonga yambo kake telime molemelema 'Angenupili.' ningu ene eneno anju yando kangulku* kondo kolko "Manda molemeleye?" niengi. ¹³ * Pulu Yemonga yambo kake teli ya molemelemanane pali "Ene manda molemeleye?" nikiimi.

¹⁴ Aili Yesusi Kirasini ene pali we kondo kolopa molopili molko, Pulu Yemone ene pali konopu monjipe molopili molko, Mini Kake Telimu ene kinie pali tapu topa molopili molangi. (Aku sipe tepili.)*

,Aku pea nikiru.,

GALLESIA **Pollone GALLESIA** **Yamboma Pepá Topa Sirimu** **Bokumu**

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 714 molemo.

Kolea Galesia akumu disiriki ningu poropinji niringila. Pulu Yemonga bokuna temondo nilimonje, mimi siku naa pilimele. Pollo Galesia pupe andorumu temane mare Lipe Mundurumu Yema 13:16-14:25 mele, 16:6, 18:23 molemo.

Galesia pepámonga ungu pulu te i sipe: Ou Juda yamboma mindi Yesusinge talapemo moloringi. Nakolo pe Pollo Juda yambo naa molko yambo lupema moloringi koleamanga aisili andopa temane peangamo topa sirimu kinie kanu yambo lupemanga mare Yesusinge talapena sukundu oringi kinie umbuni te wendo orumu. Kanu umbunimu i sipe: Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimuma ou Juda yambomane pilku liku teringi mele kanu yambo lupemane naa pilku teringimunge Juda ye marene ningindu: "Juda yambo naa molemeleman Kirasinge yamboma kamu molongendo yema kinie kangoma kinie Mosisini ungu mane sirimu mele pilkulie enenga kangu te kopisiku makaye teko wendo liengi. Mosisini ungu mane sirimuma pali pilku liku teangila." niringi. (Ungu te Lipe Mundurumu Yema 15:5 molemo. 15:1-6 pali kanani. "Molo." niringi mele 15:19-21 molemo.)

Kanu Juda yema Galesia poropinjine andoko Kirasinge talapena yambo moloringimendo ningindu: " 'Sike.' ningu pilimele ulu akumuni mindi ene naa lipe taponjimbe. Mosisini ungu mane sirimuma pilku liku teangila." niringi nakolo Pollone nimbendo: "Paa molo!" nirimu. "Yesusi Kirasi yu 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumuni mindi Pulu Yemone olio kanopalie olionga ulu pulu kerime siye kolopa, 'Konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanolemo, yu kinie pea

kapola kapola molemolo aulkemo akisinjilimo. Kanu ulumuni mindi olio molopo konjipu mindi pumulú ulu pulumu limulú aulkemo akisinjilimo. Mosisini ungu mane sirimu akumane olio lipe taponjimbe ulu te naa pelemo." nimbe i pepámo ene topa sirimu. Ungu akumunge ungu pulu tondolo te Galesia 2:16 molemo.

Boku Romo kinie Galesiatolo ungu tondolo aisili telu sipe. Ungu pulu mare bokumunge alsena anjukundu "26. lo", "18. katim skin", "31.3. pikinini bilong God", "45. stretpela man", "2. arapela lain" molemo kanani.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Yesusini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu ye te.* ¹Mana, yambomane 'Aku kongonomo tepui.' ningu na mako naa toringi. ¹Mana, ye tene "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe naa la mundurumu. Yesusi Kirasi kinie Kirasi kolorumu kinie topa makinjirimu Lapa Pulu Yemotolone mindi na "Eltenga kongonomo tenjipui." ningu liku munduringili.

² Nane ene Kirasinge yambo talapemo* kolea Galesia poropinji taonomanga maku toko molemele yamboma i pepámo topo sikiru. ¹Na kinie pea kongonomo tapu topo telemolo, angenupili pea molopolie i pepámo topo sikiru.

³ Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ene we kondo kolkolo, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' niengili. ⁴ Kanu Aili Yesusi Kirasi* yuni yuyu 'Olio lipu taponjembo. Olionga ulu pulu kerime manie pupili. Olio, mana yamboma ulu pulu kerimenga suku naa molangi lipu taponjipu wendo liembo kene enenga nimbu kolonjembo.' nimbe kolonjirimu yemo. Aku terimumu Lapa Pulu Yemone 'Teani.' nirimu mele pilipe lipe tembandu aku terimu.** ⁵ Kanu Lapa Pulu Yemonga imbimu kamu kamu ola molopa mindi pulimo. Aku sipe sike tepili.

⁶ Kirasini ene we kondo kolopalie enenga nimbe tenjirimunge Pulu Yemone "Ene nanga yamboma molangi wai." nirimu mele ene pilku liringi

mele nondoko konopu alowa teko, 'ye marene, "Temane peangamo topo sikimulu mele piliengi!" nilimele temane te lupe pilku molemelemonga na ene kinie konopu keru panjipu konopu aisili lipu mundupu molio. ⁷ Nakolo kanu temanemo sike temane peangamo molo. 'Temane peanga te lupe paa naa pelemo!, Ye marene ene teko embambo siku "Kirasinge temane peangamo topo sikimulu." ningu ungu mare lupe alowa malowa teko Kirasinge temane peangamo teko kenjingi tekemele. ⁸ Nakolo olione kepe, mulu koleana molemo angello tene kepe, temane peanga te lupe topo sipu, olione ene ou pulu pulu topo sirimulu temane peangamo mindi naa topo simulu liemo 'aku sipe kolo tomba yemo, Pulu Yemone 'Yu alieli mindili nomba molopili.' nimbe 'kolea kerine lipe, mundupili. ⁹ Ou nane ya nindu mele kinié altopo nikiru: Ou temane peangamo 'Sike.' ningu pilku liringi kanumu yambo tene naa topa sipe, "Temane peangamo tokoro." nimbe temane te lupe topa simu liemo 'Pulu Yemone, 'Yu alieli mindili nomba molopili' nimbe 'kolea kerine lipe, mundupili.

¹⁰ Kinié nane ya ungu nikirumu 'Yambomane na kapi ningu 'ye peangamo.' niengi.' nimbu nikiru molo 'Pulu Yemone na kapi nimbe 'ye peangamo.' nipiili.' nimbu nikiruye? Molo 'Yambomane pilkulie konopu siengi.' nimbu temane peangamo topo silioye? Nane 'Yamboma konopu siengi.' nimbu uluma telkanje na Kirasinge kongono tenjili kendemande te naa molka.

¹¹ Nanga 'Kirasi pilili, angenupilime, nane temane peanga ene topo sirindu kanumu 'mana, yambo tene konopumuni pilipelie na nimbe sirimu temane te molo. 'Akumu paa piliengi!' nimbu nikiru. ¹² Kanu temane peangamo 'mana, yambo tene na topa sirimuna pilipu lipu andopo naa topo sirindu. Kanu temanemo yambo tene na mane naa sirimula. Paa molo. Yesusi Kirasini 'Kanu temanemo Pollo pilipili.' nimbe na temane peanga akumu lipe ora sirimuna pilipu lirindu.

¹³ 'Na ou 'Kirasinge temanemo ungu

sike te paa molo.' nimbu pilipu paa konopu lupe pepili molorundumunge Kirasini yuyu na naa lipe ora silkenje paa pilipu naa lilke.)* Na ou molorundu mele ene temanemo piliringi. Na ou Juda yambomanga ungu manema paa pilipu tepo molopo, ene Pulu Yemo kapi ningu popo toringi mele nane aku sipu tepo molopolie, Kirasinge yambo Pulu Yemonga talapena moloringime paa tondolo mundupu mindili lipu sipu, 'Yamboma pali Kirasinge ungumu kamu munduku keleangi. Yunge talapemo kamu pora nimbe manie pupili.' nimbu aku terindu. ¹⁴ Na kinie kapola meringi Juda yemanga aisili topo akili lenjipu, nane Juda yambomanga ulu puluma paa olandopa pilipu tepo molopo, olionga anda kolepalimenga ungu manema paa tondolo mundupu pilipu lipu, 'Yamboma pilku liku teko molko, kanu ungu manema paa munduku naa keleangi.' nimbu ungu manema paa mimi sipu nokorundu. ¹⁵ Nakolo na ou naa meangi Pulu Yemone na we kondo kolopa 'yunge yemo molambo.' nimbe, mako torumu, kanu Pulu Yemone yuyu temba mele konopuni pilipelie ¹⁶ 'Nane yunge Malo kanopo imbi siembo.' nimbe lipe ora sirimu. 'Na Juda yambo naa molko yambo lupe* molemelena andopa yunge temane peangamo topa sipili.' nimbe yunge Malo** na lipe ora sirimu. 'Konopu alowa tepo Kirasinge ye te molopolie, nane 'mana, yambo tendo "Na nambe tembonje? Temane peangamo piliembo na toko si." naa nirindu. ¹⁷ Na ou aku sipu naa molambo Yesusini ou kumbi lepa "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema kolea aili Jerusalleme moloringine naa la purundu. 'Pulu Yemone na mane sipili.' nimbu, sumbi sipu kolea Arepia* pupu akuna wale mare molorundu. Pe kelepo kolea aili Damasikasindu yando 'ombo ungu mane sipu, molorundu.**

¹⁸ Kanu kinie 'Pulu Yemone yunge Malo na ou lipe ora sipili pe, ponie yepoko omba purumu kinie 'Na Pita kanopo imbi siembo.' nimbu Jerusalleme pupu, yu kinie pea koro talo molorundu.

19 Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yemanga te pea naa kanorundu. Ailimunge angenu Jemisi mindi* kanorundu. 20 Nane i temane pepána topo sikirumu kolo naa tokoro. Pulu Yemo kanopa molopili mi lepo ene nimbu sikiru akumu paa sike nimbu sikiru. 21 Pe na kolea Siria kinie Sillisia poropinjitolonga andorundu. 22 Kolea Judia disiriki sukundu kolea wemanga Kirasinge yambo talapemane na naa kanoringi.* 23 Terindu mele temanemo mindi ou piliringi. Akumu i sipe: “Ou olio 1 Kirasinge yamboma, andopa mindili lipe sirimu ye kanumuni temane peangamo ou ‘Kamu manie pupili.’ nirimu temane peanga kanumu kinié yuni andopa topa silimo.” ningu yambomane temane toko siringimu mindi piliringi. 24 Pe Pulu Yemone na kinie terimu mele pilkulie Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjiringi.

2

1 Pe ponie tene po omba purumu kinie na kelepo 1 wale talo sipu, Jerusalleme purundu.* Banapasi kinie pea purumbulu. Taitasi nane lipu merindu, pea purumulula. 2 Nakolo 1 Kirasinge yambo Jerusalleme moloringime nokoringi yemane nando “Oi.” niringine pilipu naa purundu. Pulu Yemone ‘Na pambo.’ nimbe, lipe ora sirimuna purundu. Pupulie nane Juda yamboma naa molko yambo lupema* moloringi koleamanga andopo temane peanga topo sirindumu nimbu sirindu. Nakolo ‘Nane andopo yamboma lipe taponjilimo kongonomo telio mele kinie, ou kongono terindu mele kinie, kamu manie naa pupili.’ nimbu Kirasinge yambo talapemo nokoringi yema kanopo imbi sipu, we yamboma naa molangi kanu yema eneno tenga molangi temane peanga andopo topo sirindumu nimbu sirindu. 3 1 Sike Kirasinge Juda ye marene pilkulie, “Juda yambo naa molko yambo lupe molemolemanga yema Kirasinge yema kamu molongendo enenga kangi te kopisiengi.” niringi, nakolo Taitasi na kinie molorumbulu yemo yu sike Giriki

yemo* nakolo kanu ye ailimene “Yunge kangi te kopisinjemili.” ningu karaye naa teringi.** 4 1 Kangi kopisili ungu te wendo naa olka nakolo, ye kolo toli mare enene oliondo ‘Enenga angenupilime.’ ningu Kirasinge talapena kiyongo ningu oringi. ‘Olio Kirasi Yesusinge yamboma molemolemanga Mosisini ungu mane sirimumane olio naa nokolemo. Kanuma naa pilipu lipu ka ulkena mele naa molopo we molomolo kinie kapola.’ nimbu molorumulu mele kanu kolo toli yemane ‘Kanamili.’ ningu oringi. ‘Mosisini ungu mane sirimuma pilku limele yambomane mindi Pulu Yemone kanopa ‘yambo sumbi nilime’ nimbe kanolemo mele piliengi!’ ningu 1 kanu kolo toli yema Kirasinge yambo talapena, oringi, nakolo ‘Aku teringimunge ‘Mosisini ungu mane sirimumane olio ka sipili, molko kenjengi!’ ningu oringi.’ konopu lekero. 5 1 ‘Yambo lupemanga yemanga kangi te kopisiengi.’ sike niringi, nakolo enenga niringi ungu paa naa pilipu lirimulu. 1 ‘Mosisini ou ungu mane sirimumane laye kolte kepe olio Kirasinge yamboma naa nokolemo,.’ Temane peangamo mindi ungu sikemo, akumuni mindi ene nokopili, akumu mindi ene kinie pepili.’ nimbu “Paa molo!” nirindu.

6 1 Jerusalleme Kirasinge yambomane, “Olionga ye ailime” niringi kanu yema ‘Ene sike imbi molemo molo naa molemonje, akumu uluri molo.’ konopu lekero. Pulu Yemone kangikundu kanopa ‘Kamakoma’ nimbe ‘imbi naa mololime’ nimbe yamboma apurupe naa kanolemo. Kanu yemane na ungu nimbu siliomonga ungu lipe taponjimbe ungu te lupe naa niringi. 7 Paa molo! Pulu Yemone Pitando “Juda yamboma temane peangamo puku toko si.” nirimu mele aku sipela nando “Temane peangamo Juda yamboma naa molemele yambo lupema puku toko si.” nirimu mele* kanokolie 1 “I siku ni. I siku naa ni.” ningu ungu te olandopa naa niringi., 8 Yesusini Pitando “Juda yamboma molongena nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe mundurumu kinie Pulu Yemone yu tondolo sipe lipe taponjipe molopili kanu kongonomo tenjir-

imu kanu mele Yesusini nando “Juda yamboma naa molemele yambo lupema molongena nanga kongonomo tenjipui.” nirimu kinie Pulu Yemone na tondolo sipe lipe taponjipe molopili kanu kongonomo andopo terindu mele kanokolie,⁹ Jemisi keme, Pita keme, Jono keme, Jerusalleme, yambomane “Enene olio nokolemele ye ailime.” niringi kanu yemane Pulu Yemone na i kongonomo paa sirimu mele kanokolie, ‘Sike kongono telu sipu telemolo lemo.’ ningu, Banapasi kinie olto ‘Enenga kandi angenutolo mele molangili.’ ningu ki liringi. Ene kinie olto kinie olione ungu te nimbu panjipulie, “Banapasi kinie oltone yambo lupema lipu taponjipulu Pulu Yemonga kongonomo teambili. Enene Juda yamboma liku taponjiku Pulu Yemonga kongonomo teangi.” nirimulu.¹⁰ Ungu telu mindi “Tondolo munduku teangili.” niringi. “Kirasinge yambo Jerusalleme, talapena sukundu yambo koropa pupili molemelema liku taponjengili.” niringi. Kanu kongonomo na koronga ou tembondo konopu sirindu yandopa kinie kepe tondolo mundupu kanu kongonomo telio.*

¹¹ Jerusalleme ye ailimene nando “Teleno mele papu teleno. We teko molani.” niringi, nakolo pe na, kolea aili Andiyoko pupu molambo, Pita orumu kinie yuni ulu te terimumu paa tepa kenjirimunge kanopolie, yu molorumuna pupu, tepa kenjirimu mele sumbi sipu nimbu para sipu iri torundu.¹² Jemisini* “Andiyoko pai.” nimbe, lipe mundurumu yema ou naa wangi Pita Juda yamboma naa molemele yambo lupema kinie pea andoko tapu toko langi noringi. Nakolo pe Jemisini lipe mundurumu ye kanuma oringi kinie ‘Ye lupe Kirasinge ye molemelema kangu te kopisiengi.’ niringi yema** pipili kolopa, ‘Tekero mele naa kanangi.’ nimbe Pita, yambo lupema kinie andopa langi norumu mele mundupe kelepa yuyu molorumu.¹³ Kanu kinie Pitane ‘Manda tembo.’ nimbe konopuni pilipulie kanu yema naa ongo molangi terimu mele pe oringi kinie mundupe kelepa ‘Okomele

yema kinie konopu teluna pupili molemolo.’ nimbe topele mapele topa ulu kolo toli te terimu mele* Andiyoko, Juda yambo Kirasinge yambo moloringime, kanokolie ene kepe Pitane topele mapele topa kolo toli ulumu terimu mele aku siku manda lelko teringila. Pe enene topele mapele toko kolo toli ulumu teringi mele Banapasini kanopalie ‘Ou lawa tendu lepamo. Ene tekemele mele teko konjikimili. Na aku sipu teambo.’ nimbe yuni kepe aku sipe lawa terimu.

¹⁴ Kanu kinie enene temane peangamonga ungu sikemone ‘Teangi.’ nilimo mele sumbi siku naa teko lawa teringi mele kanopolie, ene pali kanoko molangi nane Pitando nimbundu: “Nu Juda ye te nakolo Juda yambomane langi nongendo ungu manema pilkulie, telemele mele naa teko, Juda yambo naa molko yambo lupe molemelemanane telemele mele teleno, akumunge nuni yambo lupemando “Juda yambomane ungu manema, pilku telemele mele aku siku manda lelko teangi.” ningu nambemuna mane sili-noye?” nirindu.*

¹⁵ “Juda yamboma naa molko yambo lupe molemelemanando Juda yambomane ‘ulu pulu keru teli yamboma.’ nilimele kanu yamboma olio Juda yamboma molo; Juda yambomane olio meringimunge olio Juda yamboma molemolo kanuma Kirasinge yamboma molopolie ungu talo pilimolo mele i sipe. Te:,”¹⁶ ‘Mosisini ungu mane sirimuma yambomane mimi siku pilku liku telemelemonga Pulu Yemone ene kanopalie enenga ulu pulu kerime siye naa kolopa, ‘Konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe naa kanolemo.’* nimbu pilimolo. Te:,” ‘Yambomane ‘Yesusi Kirasi sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma mindi aku siku telemelemonga Pulu Yemone ene kanopalie enenga ulu pulu kerime siye kolopa, ‘Konopu sumbi nimbe peli yamboma.’ nimbe kanolemo.’** nimbu pilimolola. Aku ungotolo pilipulie ‘Mosisini ungu mane sirimumane olio Juda yamboma, kepe manda naa lipe taponjimbe.’ nimbu pilipulie, ‘Pulu Yemone olio kanopa olionga ulu pulu

kerime siye kolopa, 'konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanopili.' nimbu 'Yesusi Kirasi sike.' nimbu tondolo mundupu pilirimulu. 'Mosisini ungu mane sirimuma mimi siku pilku liku telemele yambomanga paa telu kepe aku sipe tembamonga Pulu Yemone yu kanopalie yunge ulu pulu kerime siye naa kolopa, 'konopu sumbi nimbe peli yambomo.' paa naa nimbe kanomba.' nimbu pilipulie 'Yesusi Kirasi sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo.

17 "Aku liemo, olio Juda yambo marene 'Pulu Yemone olio kanopa olionga ulu pulu kerime siye kolopa, 'konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanopili.' kene 'Yesusi Kirasi sike.' nimbu tondolo mundupu piliemili.' nilimolo kanu ulumuni olio i sipe mele lipe ora silimo: 'Olione "Juda yambo naa molko yambo lupe molemelema ulu pulu keriteli yamboma molemele." nilimolo mele, olio kepe 'Mosisini ungu mane sirimumane olio manda naa lipe taponjilimo. Kirasini mindi olio manda lipe taponjimbe.' nimbu pilipu Mosisini ungu mane sirimuma mundupu kelemolomonga aku sipe, ulu pulu keriteli yamboma molemolo mele lipe ora silimo, mona lemo. Aku liemo olio 'Juda yamboma, ulu pulu keriteli yamboma molemolo mele aku sipe lipe ora silimo mona lemomonga 'Kirasini "Ulu pulu kerime teangi." nilimo lepamo.' nimbu pilimolo kinie peangaye? Paa molo! 'Kirasini aku sipe paa naa nilimo., 18 Nane ou pilipulie, 'Mosisini ungu mane sirimumane na naa lipe taponjipe, Pulu Yemone 'na "mindili nopili." nimbé ulu pulu keritete naa peli yambo sumbi nilimu molemo kanokoro.' nimbé ulu te manda naa temba.' nimbu tondolo mundupu pilipu Mosisini ungu mane sirimuma mundupu kelerindu akumu pe kelepo 'Mosisini ungu mane sirimumane na manda lipe taponjipe Pulu Yemone na 'yambo sumbi nilimu.' nimbé ulu pulumu pelemo.' nimbu altopo Mosisini ungu mane sirimuma ambolopo pilipu lipu telkanje aku telka ulumuni 'Na Mosisini ungu mane sirimuma ou mundupu kelerindu kinie tepo kenjirindu.' nimbe

lipe ora silke. 19 'Aku nikirumunge ungu pulu te i sipela:,' 'Yambo te kolemo kinie yu nokolemo ulu puluma mundupe kelemo, kanu ulu pulumane yu kolemomonga altopa naa nokolemo aku sipe mele, Mosisini ungu mane sirimumane na nokorumu kinie mimi sipu pilipu lipu naa terindumunge ungu mane kanumane Pulu Yemone na 'ulu pulu keritete naa peli yambo sumbi nilimu' nimbe kanombamonga ulu pulumu na manda naa sirimumunge kanu ungu manema na mundupu kelepo kanu ungu manema kinie ye kololimu mele molorundu. Pe kinié kanu ungu manema kinie kololi yemo moliomonga Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma tembondo konde molio.* 20 Kirasi unju perana 'uku toko panjiringi kolorumu kinie, na kinie pea uku toko panjiringi kolorumbulu.* Akumunge kinié na nanu we konde naa molio. Kirasi na kinie tapu topa molemomonga yunge konde mololi ulumu na kinie pelemo. Akumunge kangikundu uluma tepo molio mele 'Pulu Yemonga Malo yu sike.' nimbu tondolo mundupu pilipulie** aku sipu kangikundu uluma tepo molio. 'Pulu Yemonga Malo' nikiru yemo yu na konopu monjipe nanga nimbe kolo wangopa kolonjirimu yemo. 21 'Pulu Yemone yamboma we kondo kolemo ulumu uluri molo.' naa nimbu, mundupu naa kelio. Mosisini ungu mane sirimumane Pulu Yemone olio 'yambo sumbi nilime' nimbe kanomba ulu pulumu manda silkenje Kirasi we kolka. Yu kolorumu ulumuni uluri naa telka." 'nimbu Pitando nirindu.*

3

1 Ene 'Kirasinge yambo, Gallesia molemele kekelepa tolime, nane ou Yesusi Kirasi unju perana uku toko panjiringi kolorumu mele nimbu sirindu kinie ene paa piliringi yamboma, ene yambo naene konopuma tepa embambo sipe lipe lou lenjirimuye? 2 Nane ungu paa telumu piliembo ene walsembo: Mini Kake Telimu 'aulke nambolkarenga, liringiye? 'Mosisini, ungu mane sirimuma pilku liku tenge panjiku teringimunge Mini

Kake Telimu liringi, molo ɿtemane peanga topo sirindumu, pilkulie 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringimunge liringiye? 3 Ene ɿnambolka unguri pilkulie, aku siku kekelepa tolemeleye? Ou pulu pulu ɿ'Kirasinge yamboma molamili. Pulu Yemone olio kanopa peanga kanopili.', ningulie Mini Kake Telimu liringi kanumu, pe kinié ɿkonopu alowa teko, eneno enenga engemane ɿ'Mosisini ungu mane sirimuma pilipu lipu tepolie, aku sipu molamili.' ningu pilimeleye? 4 ɿ'Kirasi sike.' ningu tondolo munduku piliringi kinie, ulu ɿpeanga aku sipe, mare* ene kinie wendo orumu akuma we wendo orumuye? 'Uluma we wendo orumu. ɿWendo orumu kinie 'Mosisini ungu mane sirimumane olio naa lipe taponjilimo.' ningu naa pilingi, liemo paa keru.' konopu lekeru. 5 ɿ'Mosisini, ungu mane sirimuma pilku liku telemelemonga Pulu Yemone yunge Minimu ene sipe, ene molemelena ulu tondoloma telemonje, molo ɿtemane peangamo, pilkulie 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringimunge aku telemoye?

6 Eporayamondo ɿPulu Yemonga bokuna nimbe molemo mele, pilku piliei: "Pulu Yemone yu kinie "Tembo." nirimu mele Eporayamone 'Sike temba.' nimbe tondolo mundupe pilirimumunge kanopalie

Pulu Yemone "Yu ye sumbi nilimu." nimbe kanorumu."*

7 Akumunge, ɿ'Temane peangamo sike.' ningu, tondolo munduku pilimele yamboma Eporayamonga ambolangoma molemele.' ningu piliei.* 8 Pe wendo ombá mele Pulu Yemonga bokuna ou molorumu. Pe Juda yambo naa molko yambo lupe-mané* 'Sike.' ningu tondolo munduku pilingimunge Pulu Yemone ene kanopalie 'Enenga ulu pulu kerime siye kolopo, 'Konopu sumbi nimbe pepili molemele yamboma.' nimbu kanombo.' nimbé mele Pulu Yemone ou Eporayamondo temane peangamo pemba mele topa sipelie nimbendo:

' "Nuni kalko lini ye tene tembamonga

mana yamboma pali molko konjingí." nirimu.'**

9 ɿPulu Yemone aku sipe Eporayamondo nimbe panjirimu, munge yuni ɿ'Pulu Yemo sike.' nimbe, tondolo mundupe pilirimu ye Eporayamo sewe anjipe tepa konjirimu kinie yandopa yandopa ɿ'Pulu Yemo sike.' ningu, tondolo munduku pilimele yamboma kepe Eporayamo kinie pea sewe anjipe tepa konjilimola.

10 ɿ'Mosisini, ungu mane sirimuma pilipu lipu tenge panjipu temolo kinie ɿPulu Yemone olio 'ulu pulu keru naa peli yambo sumbi nilime' nimbe kanomba.', ningu tondolo munduku pilimele yamboma Pulu Yemone 'Molko kenjengi!' nimbé. Pulu Yemone aku nimbémonga ungu te pilipulie aku nikiru akumu Pulu Yemonga bokuna molemo. Akumu i sipe: 'Ungu manema molemo boku ɿMosisini torumu, munge

ungu mane paa pali alieli pilku liku tenge panjiku naa tenge yamboma* Pulu Yemone 'Molko kenjengi!' nimbé.'**

11 ɿPulu Yemonga bokumuni nimbendo: ɿ'Pulu Yemo 'sike.' ningu, tondolo munduku pilingí yamboma mindi Pulu Yemone kanopa 'Yambo sumbi nilime.'

12 ɿ'Mosisini, ungu mane sirimumane ɿ'olio lipe taponjimbe.' ningu, mindili siku lombolko tenge ulumu kinie, ɿ'Kirasini olio lipe taponjimbe.' ningu, tondolo munduku pilingí ulumutolo walsikale liku tere lelko manda naa tenge. Paa manda molo! ɿ'Mosisini ungu mane sirimuma tengemonga ungu te Pulu Yemonga bokumuni nimbéndo: ɿ'Ungu manema paa pali

12 ɿ'Mosisini, ungu mane sirimumane ɿ'olio lipe taponjimbe.' ningu, mindili siku lombolko tenge ulumu kinie, ɿ'Kirasini olio lipe taponjimbe.' ningu, tondolo munduku pilingí ulumutolo walsikale liku tere lelko manda naa tenge. Paa manda molo! ɿ'Mosisini ungu mane sirimuma tengemonga ungu te Pulu Yemonga bokumuni nimbéndo: ɿ'Ungu manema paa pali

alieli mimi siku pilku liku tenge panjiku tengé yamboma mindi aku tengemonga molko konjiku mindi pungí.

„Ungu mane mare walsikale kepe munduku kelko naa tenge kinie manda molko konjiku mindi naa pungí.”*

nimbe molemo kanumu.

¹³ „Pulu Yemone, Kirasi ‘Molopa kenjipili.’ nirimuna yu sike molopa kenjirimu ulumuni, Kirasi yuni olio „Juda yamboma, ungu manemane ‘Molko kenjengi!’ nilimo aulkena wendo linjirimu.”* „Pulu Yemone Kirasi tepa kenjirimunge ungu pulu te Pulu Yemonga bokumuni nimbendo: „

‘Yambo unjuna ola ‘Kolangi.’ ningu

uku toko panjilimele yamboma

„Pulu Yemone, ‘Molko kenjengi!’ nimbe.”**

bokuna nimbe molemo akumunge Kirasi yu unjuna uku toko panjiringimunge Pulu Yemone Yesusi ‘Molko kenjeni.’ nirimula.

¹⁴ „Pulu Yemone Eporayamondo „‘Nuni kalko lini ye tene tembamonga mana yamboma pali molko konjingí.’ nimbe,”* nimbe panjirimu ungu peangamo Kirasi Yesusini ulu te tenjimbe-monga Juda yambo naa molko yambo lupema kinie pepili.’ nimbe „Pulu Yemone ou, olio kolea kerine molopo kenjipu mindi pulimelka aulkena wendo linjirimu. ‘Mini Kake Telimu liengi simbu.’ nimbe, nimbe panjirimu akumu „‘Kirasini tenjirimumu olionga nimbe lipe taponjimbendo tenjirimu.’ ningu, tondolo munduku pilingí yambomane paa liengi!’ nimbe „Pulu Yemone, aku sipe nirimu.

¹⁵ Angokeme, „‘Ungu te mane simbumu sumbi siku piliengi!’ nimbu, ya mana yambomane ulu te telemele mele enene pilimelemo nimbu siembo. Yambo talone “I sipu i sipu teambili.” ningu anju yando ungu te ningu panjilimbele kinie pe kanu ningu panjilimbele ungu-munge yambo tene ungu te wendo naa limo, yambo tene ungu te sukundu naa mundulimo. Sike aku ungu mana yambotolone mindi ningu panjilimbele nakolo pe kanu ungu yambotolonga

tene alowa naa telemo. Ungumu ningu panjilimbele mele aku sipe we pelemo. „Akumu manda lepa, Pulu Yemone Eporayamo kinie terimu mele lipe ora silimo.”¹⁶ Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele i sipe: “Pulu Yemone “Tembo.” nimbe, nimbe panjirimu ungu „olio Juda yambomanga anda kolepa, Eporayamo kinie yuni kalopa limbemo kinie eltendo nimbe, nimbe panjirimu.” nilimo. “‘Ye, kalopa limbemo.” nilimo kanumu „ye, telumundu mindi nilimo. “Nuni kalko linimu.” nilimo.* “Nuni kalko linime.” naa nilimo. Yambo aisilindu naa nilimo, telumundu mindi nilimo. Aku „ye, telu kanumu „Pulu Yemone mako torumu ye, Kirasimu.

¹⁷ I ungu nikirumunge pulumu i sipe: „Pulu Yemone “Aku teni kinie nane i sipu i sipu tembo.” nimbe,” nimbe panjipe mi lerimu kanu ungu* yu koronga kumbi lepa wendo omba perimu. Kanu ungu ou we pepili pe ponie po anderete kelepa teti omba purumu kinie „Mosisini, ungu mane sirimuma wendo orumu.”** „Kanu ungu manema sike pe akilipe wendo orumu nakolo, Mosisini ungu mane sirimumane Pulu Yemone ou nimbe panjipe mi lerimu ungu manda naa topa manie mundumbe, Pulu Yemone ou nimbe panjirimu ungu we pemba mindi pelemo, ungu akumunge kongonomo manie manda naa pumbe. ¹⁸ Yamboma Pulu Yemone “We simbu.” nirimu mélemo lingíndu Mosisini ungu mane sirimuma pilku liku tekolie kanu mélemo limelkanje Pulu Yemone „“We simbu.” nimbe,” nimbe panjirimu ungu “Sike.’ ningu tondolo munduku pilkulie manda naa limelka. Nakolo Pulu Yemone Eporayamondo “We simbu.” nirimu mélemo ungu nimbe panjirimu ungu mindi aku mélemo yu we simbendo yuyu pilipelie mako torumu. „Eporayamone ulu te terimuna kanopa peanga kanopalie Pulu Yemone “Simbu.” naa nirimu. Yuni yuyu pilipelie aku sipe nimbe panjirimu.”*

¹⁹ „Pulu Yemone “We simbu.” nirimu mélemo simbendo yuni ou nimbe panjirimu ungu pilipelie simbe, liemo

Mosisini ungu mane pe sirimuma nambe-muna sirimuye? Kanu ungu manemane nambe telemoye? Aku, “Yamboma ulu pulu kerime telemele mele piliengi lipu ora siembo.” nimbelie Pulu Yemone „I siku teai. I siku naa teai.” nimbe, kanu ungu manema sirimu. „Pulu Yemonga ungu mane Mosisini yando sirimuma naa pelkanje ulu pulu kerime tepolie ‘Tepo kénjimulu.’ nimbu naa pilimelka.* Nakolo ‘Kanu ungu manema kamu pepili.’ nimbe Pulu Yemone naa sirimu. Eporayamone kalopa limbemondo ou nimbe panjirimu kanu kalopa limbe yemo** ‘ou naa opili ungu manemane yamboma nokopili. Yu ombá kinie ungu manemanga tondolomo manie pupili.’ nimbe Pulu Yemone ungu manema sirimu. Pulu Yemonga ungu manema mulu koleana angellomane yando ningu sinjiringi, yamboma kinie mulu koleana angelloma kinie suku singine ye tene yando linjirimu kinie kamu perimu. „Kanu suku singine yemo yu Mosisi kanumu.”²⁰ Pulu Yemone ungu manema simbendo suku singine ye tene sinjirimu, Pulu Yemone yuyu yambomando sumbi sipe ungu te naa nirimu, nakolo ye tene yuyu ungu te sumbi sipe nimbe panjilimo kinie suku singine yambo tene uluri naa tenjilimo. Pulu Yemo yu ye telu mindi molopa yuni yuyu sumbi sipe Eporayamo kinie ungu te nimbe panjirimu. Yambo tene suku singine ulu te naa tenjirimu.

²¹ Pulu Yemone aku sipe terimuna „Mosisini Pulu Yemonga, ungu mane „sinjirimu ungu, ma kinie Pulu Yemone „Eporayamo kinie, nimbe panjirimu ungu kinie anju yando opa tou mele molembeleye? Paa molo! „Pulu Yemone konopu talo lepalie “Ungu manemane ene nokopili siembo.” naa nirimu., Yam-boma konde molko mindi puli ulu pulumu manda simbe ungu mane te pelkanje Pulu Yemone kanu ungu manema pilku liku telemele „yamboma, kanopa ‘yambo, sumbi nilime’ nimbe kanolka. Pe olio aku sipe ungu mane pelkamo pilipu lipu tepolie konopu sumbi nimbe pelime molopolie yunge kumbikerena manda pupu molemelka. ²² Nakolo aku

sipe teli ungu mane te naa perimu, naa pelemo. Pulu Yemonga bokumuni i sipe mele nilimo:

“Koleamanga pali yamboma pali ulu pulu kerimene

ka silimo, ka ulkena mele pelemele.

Kowa manda naa pulimele.”.*

nilimo. „Pulu Yemonga ungu manema pelemomonga aku telemo., „Mosisini ungu mane sirimumane yamboma nokolemomonga ulu pulu kerimene yamboma pali ka silimomonga pulumu i sipe: „Pulu Yemo yuni nimbe panjirimu mélemo ‘yambomane lingíndu Yesusi Kirasini tenjirimumu ‘Paa sike.’ ningu tondolo munduku pilingí yamboma siembo liengi kene ulu pulu kerimene yamboma pali ka sipe pepili.’ nirimu. Simbe lingí aulke te lupe molo.**

²³ Yesusini olionga nimbe tenjirimu mele ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo aulkemo ou wendo naa opili Mosisini „Pulu Yemonga, ungu mane „sirimu, mane olio mongo simbendo ka mele sirimu. Yesusini pe omba olionga nimbe tenjirimu mele tondolo mundupu pilimolo ulumu ulke ki mele lepa, ungu mane ou perimumanga ka ulkemonga lloko mele perimu kanumu pe ki linjimbemonga Mosisini ou sirimu ungu manemane aku terimu. ²⁴ „I sipu mele nikiru: „ ‘Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime siye kolopa, konopu sumbi nimbe peli yamboma molemele.’ nimbe kanopili.’ ningu ‘Kirasini olionga nimbe tenjirimu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliengi!’.* nimbe Kirasi ou mana naa opili Pulu Yemone ‘Ungu manemane olio yunge nokonjipili.’ nimbe, ungu manema sirimu. ²⁵ Nakolo kinié olio Kirasini tenjirimu mele ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilipu molomolo aulkemo wendo omba pelemona „Pulu Yemonga, ungu mane ou sirimumane olio naa nokolemo.

²⁶⁻²⁷ Kinié Kirasi Yesusini „pe tenjirimu mele, ‘Sike „olionga nimbe tenjirimu,’ ningu tondolo munduku pilimele ulumuni* ene pali kinié Pulu Yemonga ambolangoma molonge aulkemo akisinjirimuna aku siku molemele. Ene no

liringi kanu ulumuni Kirasi kinie ene kinie yambo telumu mele moloringime** pali Kirasi, 1mulu wambale mele, 1pakoringimunge*** sike Pulu Yemonga ambolangoma molemele. 28 1Ene pali Kirasinge yambo molemelema, Juda yamboma lupe, Juda yambo naa molemele yamboma* lupe molo; kou mone naa liku we kendemande kongono tenjili yamboma lupe, we molemele yamboma lupe molola; yema lupe, amboma lupe molola; kinié ene pali Yesusi Kirasinge yambo talape telumu mindi molemelemonga yambo lupe lupema naa molemele.** 29 Ene Kirasinge yamboma molongi liemo ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelela;* Pulu Yemone ou 1Eporayamone kalopa limbe yamboma, "Simbu." nimbe, nimbe panjirimu mélemo ene pea lingí.

4

1 1Ambolangoma kinie monge melema lingí yamboma kinie, akumando nimbú nikirumu i sipe: Kango tene yunge lapanga monge melema sike limo, nakolo ou yu kanga kinie lapanga kongono kendemande yambo te mele molemo. Lapanga melema pali sike yunge, nakolo yu kango kangamo mindi molemo kinie naa limo. 2 Lapane 'pe yu monge melema lipili.' nimbe, nimbe panjilimo walemo ou wendo naa opili "Kangomo kinie melema kinie nokopili." nimbe mako tolemo yambomanga unguma mindi pilipe molemo. 3 Olio aku sipela. Olio ambolango kangama molorumulu kinie ungu manemane mindi* 'Nanga kendemandema.' nimbe olio nokopa, kangimene ulu puluma temolo mele mane sirimu.

4 Nakolo Pulu Yemone ou yuyu konopumuni pilipe mako torumu walemo wendo orumu kinie yuni yunge Malo lipe mana mundurumu akumu 1Mosisini, ungu mane sirimumane nokorumu yambo talapena* suku ambo tene** merimu. 5 1Mosisini, ungu mane sirimumane nokolemo yambo kanuma altopa naa nokopili. Ene we molko, 1Mosisini, ungu mane sirimuma kapola naa pilku

liku telemelemonga mindili nongo kolonge aulkena wendo ongo, nanga 1ambolango, ma molko nanga monge melema liengi.' nimbe yuni yunge Malo* 'Enenga nimbe 1yunge mememo ondo lepa, kolo wangopa kolonjipili.' nimbe** mana maniendo lipe mundurumu. 'Malone olionga nimbe tenjimbe ulumuni olio kapola molomolo aulkemo akisinjipili.' nimbe** yu olio mana yamboma molemolona lipe mundurumu.

6 Pe Pulu Yemonga ambolangoma molemolona yuni yunge Malonga Minimu olionga konopumanga suku 1'Molopili.' nimbe, lipe mundunjirimu. Aku Minimu Pulu Yemondo "Tara. Nanga Lapa."* nilimo Minimu. 1Pe olionga konopumanga molopa "Tara; nanga Lapa." nilimo kinie, pilipulie 'Olio yunge ambolangoma.' nimbu pilimolo. 7 Pulu Yemone aku terimuna kinié melemane ou ene nokorumu kinie kanu melemanga kendemandema moloringi mele naa molemele; Pulu Yemonga ambolangoma molemele. Pe yunge ambolangoma molemelena yuni "Nanga nosilio melema ene pe monge melema liengi simbu." nirimu.*

8 Ou Pulu Yemo naa pilku yunge yamboma naa molkolie niringimuni, Pulu Yemo naa molorumu we melema 'olionga pulu yema' ningu liku anjiku popo toringi melemanga kendemande kongono paa mindili siku tenjiringi. 9 Nakolo kinié Pulu Yemo pilku imbi siku yunge yamboma molemele. Nakolo sike akumu molo. Nane i sipu niembo: Pulu Yemone nimbendo: "Ene na pilku imbi siku nanga yamboma molangi." nirimu. Aku liemo kinié 1aku siku, molemele mele nambemuna munduku kelko bulu siku, enge naa peli ungu manema,* nambemuna altoko pilku molemeleye? 'Kanu ulumane olio altopa nokopili. Olio kanu ulumanga kendemande tenjili yamboma altopo molomolo kinie papu.' ningu pilimeleye? 10 Juda yambomane koro tenga tenga wale tenga koro molonge walema kinie, oli kondenga ke tomba walema kinie, ponie kondenga wendo ombá walema kinie, langi nou lembe kinie pulu monjiku sukundu lingí walema kinie,

kanu walema wendo ombá kinie ulu mare pilku tenge mele Pulu Yemone, Mosisi nimbe sirimu kinie pilipolie Isirele yamboma ungu mane sirimumunge pilku liku telemele, mele, ene Kirasinge Galesia yamboma 'Pulu Yemone olio kanopa peanga kanopili.' ningu, pilku liku telemele. ¹¹ 'Aku siku telemelemonga, 'Nane ene mindili sipu mane sirindu mele we terindunje. Ene kinie kongono terindumu we manie pumbe. Na ene mane sirindu unguma munduku kelko ou pilku teringi mele altoko pilku tenge kinie keru.' nimbu na paa mini wale mundukuru.

¹² Angokeme, nane ene paa tondolo mundupu mawa tepolie, na ou, Mosisini ungu mane sirimuma mundupu kelepo, ene Juda yambo naa molko yambo lupe moloringimene Mosisini ungu mane sirimuma naa piliringi mele molorundu kene kinié na, Kirasinge ungumu pilipu, molio mele ene aku siku pilku molangi.

'Na ene kinie molorundu kinie, enene na kinie uluri teko naa kenjiringi. ¹³ Ene pilimele, na kuru te torumumunge ou kumbi lepo ene moloringine ombo teme mane peangamo topo sirindu. ¹⁴ Nanga kangimu enge naa nirimumunge ene umbuni sirindu nakolo enene na kanoko keru kanoko bulu naa siku, na munduku naa kelingi. Pulu Yemone angello te ene molemelena lipe mundulke kinie "Pea molamili oi." nilimelka mele, molo Kirasi Yesusi yu olka kinie "Pea molamili oi." nilimelka mele na aku siku "Pea molamili oi." niringi. ¹⁵ Ou na kinie konopu siku "Papu onu. Pea molamili oi." niringi mele kinié nambe telemoye? Nane paa sike nimbu sikiru: 'Ou na ene kinie pea molorumulu kinie, mele paa konopu lakoko monjiringi melema na silimelka. Nanga mongo te keru lelkanje 'Na lipu taponjemili.' ningu, enenga mongo te akuku na silimelka.' nimbu sikiru. ¹⁶ 'Aku liemo, nane ene ungu sikema nimbu sikirumunge kinié na enenga opa toumu molioye?

¹⁷ 'Kanu, ye Mosisini ungu mane sirimuma pilku teangi.' ningu mane silimele, yemane* "Olionga unguma paa

piliengi!" ningu tondolo munduku mane silimele nakolo aku telemele ulumu 'Ene lipu taponjemili.' ningu naa telemele. 'Ene, na kinie nanga angenupilime kinie, tapu toko naa molangi.' ningu pipi siku, 'Ene kinie mindi tapu toko molko enenga unguma mindi konopu kimbu siku pilku liku molangi.' ningu aku siku tondolo munduku mane silimele. ¹⁸ Na ene kinie naa molio kinie ye lupe marene 'Ene lipu taponjemili.' ningu tondolo munduku 'Pulu lepili. Tapu topo molamili.' nilimelkanje papu. Ye marene aku siku ongo alieli telemelkanje papu nakolo ye marene ongo 'Olionga unguma pilku liengi.' ningu kolo toko tondolo mane silimele akumu keru. ¹⁹ Nanga konopu monjilio ambolangoma, amboma ambolango mengendo mindili nolemele mele 'Ene Kirasi yu mele molko yunge ungumu mindi pilku liku molangi.' nimbu na aku sipu altopo mindili nokoro yemo molopolie, ²⁰ 'Na ene kinie molopolie enenga kumbikerema kanopo unguma kerena sumbi sipu nimbu silkenje papu. 'Pepá mindi topo mundukurumu laye kapola molo.' nimbu molopo, enene kinié telemele mele pilipulie, 'Nane ene nambe tepo lipu taponjimbunje.' nimbu pilkirumunge ene paa kondo tepa umbuni tekemo.

²¹ Ene 'Juda yambomanga, ungu manemane* olio nokopili.' nilimele yamboma, kanu ungu manemane nilimo mele ene naa pilimeleye? Na ningu sieme. ²² 'Pulu Yemonga, bokumuni nimbendo: "Eporayamone kango talo merimu, te kongono we tenjipe mele kaloli te naa lili kendemande ambomone merimu; te mindili te naa nomba we molorumu ambomone merimu."* nilimo ²³ Kendemande ambomone kango menjirimumu ambolangoma melemele mele aku sipe we menjirimu. Nakolo we molorumu ambomone yunge kango menjirimumu we naa menjirimu. Pulu Yemone 'Yuni kango te menjimbe.' nimbe, nimbe panjirimumunge kanu kangomo menjirimu.*

²⁴ Kanu ambotolo Pulu Yemone ungu talo nimbe panjipe mi lerimutolo mele

manda lelolo, eltene teringili ulutolonga ungu iku te pelemo. 1 Kendemande, ambo Aka yu Pulu Yemone ungu te mulú Sainaine nimbe panjipe mi lerimu ungumu* mele molemo. Kanu ungumu 1Pulu Yemone Mosisi sirimu, muni kongono kendemande yambo molong ambolanga melemo. 25 Ambo Aka kinie kolea Arepia mulú Sainai polemotolonga ungu pulumu telumu. Kolea aili Jerusalleme molemele yamboma 1Mosisini ungu mane sirimumanga, kongono kendemande tenjili yamboma mele molemele monga Jerusalleme kinié lemo akumu mulú Sainai lerimu mele aku sipela lemo. 1Jerusalleme akumu akuna molemele yambomanga anumu yu kongono kendemande tenjili ambo mele kanumu. 26 Nakolo Jerusalleme te mulu koleana lemomonga yamboma mindili te naa nongo we molemele. Aku Jerusalleme olio 1Kirasinge yamboma, nga anumu.* 27 Aku nikirumunge pulumu 1Pulu Yemonga, bokuna molemo kanu ungumu i sipe:

“Ambo wayongonomo,
ambolango naa meleno ambomo, nu
konopu siyo.

1Ambolango mengendo
konopu siku mindili nolemele mele
ambolango naa melenomonga,
mindili naa noleno ambomo,
nu konopu peanga pepili konana ningu
tondolo ru niyo.
Ambo wayongonomone melemó am-
bolangoma
paa aisili,
we ambomanga ambolanga layetolo
mele,
akumunge paa konopu siku aku teyo.”*
ungumu aku sipe bokuna molemo.

28 Angokeme, 1Pulu Yemone Eporayamondo, “Wendo ombá.” nimbe, nimbe panjirimu mele akumu* wendo ombándo 1Eporayamone yunge kango, Aisake merimu, aku sipe mele, kinié ene 1Kirasinge yamboma, kinie kepe 1Pulu Yemone “Wendo ombá.” nimbe, nimbe panjirimu ungumu wendo ombándo 1Pulu Yemonga, ambolanga molemelela.** 29 1Eporayamonga kangotolo, meringili

kinie ambolango we melemele mele meringi kangomone 1Pulu Yemonga, Minimunge tondolomone meringi kangomo tepa kenjipe mindili sirimu.* Kinié aku sipela 1Mosisini ungu mane sirimumanga kendemande yambomane Kirasinge yamboma mindili siringi,** 30 Nakolo kanu ambotolo kinie eltenga kangotolo kinie Pulu Yemonga bokumuni nambolka nilimoye? 1I sipe mele nilimo: 1

‘1Pulu Yemone Eporayamondo nim-
bendo: 1
“Kongono kendemande ambomonga
malo kangomo kinie
we molemo ambomonga malo kangomo
kinie

lapanga monge melema
moke teko paa naa liengili kene
kendemande ambomo kinie malotolo
kamu makoroi.” 1nirimu,.’.*
nimbe molemo kanumu. 31 Akumunge,
angokeme, olio kendemande ambomonga
ambolanga naa molemolo; ka kongono
naa tepa we molorumu ambomonga am-
bolanga molemolo.

5

1 1Ka kongono naa tepa we molorumu ambomonga ambolanga molemolomonga pulumu i sipe:.* 1Mosisini ou ungu mane sirimumane olio naa nokopili. We kapola molangi.’ nimbe Kirasini olio wendo lirimu. Akumunge ‘Meltene altopa naa ambolopili; meltenga kendemande yamboma naa molopo, we mindi molamili.’ ningu tondolo munduku molangi.

2 Nanga unguma paa piliengi! Na Polone enendo nimbundu: Ene 1Kirasinge yema, enega kangi te ‘kopisiku wendo linjengi!’ níngi liemo* Kirasini 1‘yambomanga’ nimbe lipe taponjirimu ulumuni, ene wallo kolte kepe paa uluri manda naa temba. 3 Altopo yemando pali sumbi sipu nikiru: ‘1Pulu Yemone na kanopa peanga kanopili kene, kangi te kopisinjengi.’ níngi yema 1Mosisini, ungu mane sirimumane pali nokomba. ‘Kangi te kopisiengi.’ nilimo ungu manemo pilku liku telemele yemane kanu ungu

manema pali pilku tenge aulkemo akisingi.*⁴ Ene ɿKirasinge Gallesia yambomanga yambo mare, 'Pulu Yemone olio kanopalie olionga ulu pulu kerime siye kolopa, 'konopu sumbi nimbe peli yamboma' nimbe kanopili.' ningu* ɿMosisini, ungu mane sirimuma** pilku liku telemele yamboma Kirasi munduku kelko, yu kinie teluna moloringi aulkemo pipi siringi; Pulu Yemone yamboma we kondo kolemo ulumuni ene naa nokolemo.⁵ Nakolo 'ɿMosisini ungu mane sirimumane manda naa lipe taponjimbe.' nilimolo yamboma, ɿMini Kake Telimuni ' 'Sike' nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumu tondolo pupili.' nilimomonga 'pe yambo sumbi nilime sike molomolo.' nimbu konopu sipu nokopo molemolo.*⁶ Kirasi Yesusi kinie tapu topo molemolo kinie yamboma kangi te kopisilimele molo kangi te naa kopisilimele aku ulumane uluri naa telemo. ɿ'Yu sike olionga lipe taponjilimu.' ningu, ɿtondolo munduku pilkulie yamboma konopu monjilimele ulu kanumu mindi sike tondolo te pelemo.*

⁷ ɿ'Mele kalolimu liemili.' ningu, keru kuru liku lkisiku konjiringi.* Pe kinié yambo naene omba ene ɿKirasinge, ungu sikemo pilku liku telemele aulkemo pipi silimoye? ⁸ Naene ene kondi topa "Ungu sikemo munduku keleangi." nimuye? Kinié ene konopuni pilimele ulu akumu 'Nanga yamboma molangi wai.' nimbe walsilimo ɿPulu, Yemone* 'Aku siku piliengi!' naa nilimo. ⁹ ɿPilieme! Ungu iku toko,

"Pillawa akoli mele isi
pillawana mundukulie pillawa telemele
kinie

isi paa wallo koltene pillawa aisili
akolemo."*^{*}

ɿnilimele kanumu. Ene kondi tolemo ye kolo tolimu aku sipe telemo. Yu ene kinie molemomonga ene aisili yunge ungumu lombili pulimelka.,¹⁰ ɿNakolo, ene sike tenge mele tondolo mundupu pilkiru. Ailimu kinie tapu topo molemolomonga yuni ene lipe taponjimbe kinie nane ou ungu sikemo nimbu sirindu unguma 'Sike.' ningulie 'ungu te lupe konopu kimbu naa

singi.' nimbu tondolo mundupu pilkiru. Ye tene ene tepa embambo sipe kondi tolemo akumu naenje, na naa pilkiru nakolo aku telemomonga sike mele kaloli kerimu limbe.

¹¹ Angokeme, 'Pollone "Kangi te kopisiengi!" nilimo.' nilimele mele sike aku sipu nane nilio liemo nambemuna ɿJuda yambomane, na mindili silimeleye? ɿAku sipu nilkenje na mindili silimele aulke te naa lelka., Aku sipu nilkenje ɿKirasi, unju perana ɿolionga nimbe kolonjirimu mele nimbu silio, ungu akumu pilkulie ɿJuda yambomane, pilku keru pilku ɿna umbuni te naa silimelka.,* ¹² 'Kanu yemane ene ningu embambo siku "ɿ'Pulu Yemonga yamboma molangi.' ningu kangi te kopisiku wendo liengi.", nilimele yemane enenga kangi te kopisikulie enenga láka kamu tolemelkanje papu.' konopu lekeru.

¹³ Nanga angokeme, Pulu Yemone 'Ungu mane tene ene nokopa umbuni te naa sipe ene naa ambolopili paa we molangi.' sike ou nimbe ene mako torumu nakolo pe enene ningindu: 'Kapola, ungu mane tene olio naa nokolemo, we molemolo kene ou we konopumane* ulu pilkimulu mele teamili.' ningu ulu pulu kerime naa teangi. 'Ungu mane tene olio naa nokolemo.' ningu ene eneno anju yando konopu monjiku eneno anju yando liku taponjiku kongono tenjengi.**

¹⁴ Mosisini ungu mane sirimu pelemomanga pali ungu mane telumuni lipe tere lemo, akumu i sipe:

'Eneno yu mele mele konopu monjiku,
enenga kangime eneno kondo kolko
nokolemele mele

aku sikula pulu lemo yamboma
konopu monjiku nokoko molangi.'
nimbe pelemo ungu manemo.*¹⁵ Nakolo enene eneno anju yando irinele teko mumindili kolko kerepali ningu, aku teliku púngi liemo 'Aku temolomonga olio pali molopo kenjimulú.' ningu, pilku konjiku molangi.

¹⁶⁻¹⁷ Akumunge nane enendo mane sipulie paa i sipu nikiru: Enenga ou we konopumane konopu monjilimele ulumane Mini ɿKake Teli, mu topa

manie mundumbe telemola; Minimuni ou we konopuma topa manie mundumbela telemo kene 'Mini ,konopuna molemo, mone olio ambolopili.' ningu molko, yunge unguma pilku, yuni "Teai." nilimo mele pilku liku teko molayo. Aku tekolie enenga ou we konopumane pilku konopu monjiku telemele uluma altoko paa manda naa tenge. Eltene 'I yambomo na pilipe molopili.' ningu keru kuru limbelemonga enene 'Teamili.' konopu lemele mele manda naa telemele kene 'Minimu olio ambolopili.' ningu, yunge unguma mindi pilku liku teko molangi.

¹⁸ Nakolo Minimuni ene ambolema, yuni nilimo unguma pilku liku teko molongi liemo ,Mosisini, ungu mane sirimumane ene ka sipe mindili sipe naa nokolemo.*

¹⁹ We konopu oumane pilku ulu telemelema ene pilimele. Yambomane we konopu oumane pilku ulu telemele uluma i sipe:

Wa ulu kerinele teko,
ambo yema anju yando kanoko konopu monjiku
'ulu te teamili.' ningu konopu kimbú siku,

amboma kinie yema kinie
ulu kerime mindi teliku andoko,
aku siku telemele uluma kinie;

²⁰ 'I melema olionga pulu yema.' ningu akuma anjiku popo toko kalko kuru koyoko,*

ala toko pindu toko,
'Yambo topo konjemili.' ningu meambu liku

tomo ambolko kuru koyoko telemele,
aku siku telemele uluma kinie;
yamboma kinie konopu keru panjiku,
opa tou molko, irinele teko,

'Nanga melema nanu ambolambo.
Yambo lupemane
naa liengi!' ningu paa ambolko konjiku,
mumindili kolko,

'Na mindi tepo konjipu, molopo konjilio.'
konopu lelko,

yambo lupemane telemele mele alieli
kanoko keru kanoko

"Teko kenjkinu." ningu iri toko,
yamboma kinie 'Kapola kapola naa molopo konopu

teluna pupili naa molamili.' ningu sungu siku,

²¹ yambo lupema molemele mele kepe enenga melema

yama mengo 'Ene malo.' konopu lelko,
aku siku telemele uluma kinie;
no tondolo aisili nongo kekelepa toko,
maku toko no tondoloma nongo kekelepa tokolie

ungu kerime ningu konana kerime ningu ulu kerime teko molko,
aku siku telemele uluma kinie.

Ulu keru lupe lupe telemelema we konopu oumane pilkulie telemele. Ene ou lepi lepi torundu mele kelepoko altopo lepi lepi tokoro: aku siku teko molemele yamboma Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana* naa puku yunge melema naa lingi.**

²² Nakolo Mini ,Kake Teli, muni konopuna molopa ambolema yambomane ulu telemelema i sipe:

Yamboma konopu monjiku,
konopu siku molko,
konopu pe nipili molko,
ólo áme topili molko,
yamboma kondo kolko liku taponjiku,
yambo melema molo tolemoma

liku taponjiku melema siku,
ulu sikema mindi sumbi siku teko,

²³ yamboma kinie kara naa puku andiki teko taka lelko molko,
'Ou we konopuni pilirindu mele paa naa pilimbu.'

ningu munduku kelko taka lelko molko,
ulu peanga akuma teko molemele. Ulu peanga aku sipema 'naa teangi.' nimbe ungu mane te paa naa pelemo.*

²⁴ Yesusi Kirasinge yambo molemelemane enenga ou we konopuma 'Kamu kolopa manie pupili.' ningu koronga unju perana uku toko panjiringi kinie kanu konopumane waka lemo uluma kinie, konopu monjiku 'Paa teamili' nilimele uluma kinie, akuma pali unju perana uku toringila.* ,Unju perana uku toko panjiringimunge kinié altoko ou we konopumane pilku ulu pulu keru akuma tenge aulke te naa lemo.,

²⁵ Minimuni olio konde molopa konjili ulu pulumu silimo kene yuni 'Teko

molangi.' nilimo mele pilipu lipu tepo molamili. ²⁶ Oliolio olionga imbime we ambolopo ola naa lipu, olionga yambomanga te 'Mumindili kolopili.' nimbu anju yando konopu naa lepo, yambo lupemanga melema kinie uluma kinie yama membo 'Ene malo!' nimbu konopu anju yando naa leamili.

6

¹ Angokeme, enenga angenu tene ulu pulu keru te temba kinie kanokolie ene 'Pulu Yemonga, Minimuni nilimo mele pilku liku molko konjilimele yambomane kanu yambomo 'Konopu alowa tepa altopa Pulu Yemo kinie kapola molopili.' ningu liku taponjingindu yu kondo kolko taka lelko, liku taponjeyo. Ene kepe yu mele mele 'Na aku sipe kondi ka temba kinie i tekemo mele tembone naa tembone?' ningu pilkulie kanu yambo ulu keru te tembamo iri naa toko taka lelko liku taponjeyo. ² 'Kirasini ungu mane sipe "Teai." nirimu* aku mele teamili.' ningu enene angenalinge umbuni we wendo omba pemba uluma ene pea menjeyo.** ³ Yambo tene yu imbi ola naa molemo kinie 'Na imbi ola molemo akumunge 'nanga angenu naa lipu taponjimbu,.' konopu lemomo yu yuyu kolo topalie 'yunge imbi sike ola molemo.' nimbe konopuni pilimo. ⁴ Aku sipe konopu lemba kapola naa temba kene yambomane yu mele mele konopu lelko ulu telemelema manda manjiku apuruku 'Nane imu tepo konjikiru molo imu tepo kenjikiruye?' ningu ene eneno yu mele mele piliengi! Yambo tene yuyu mindi kanopa pilipolie tepa konjimbemanga 'Paa tekero.' nimbe manda kapi nimbe konopu simbe. Akumu peanga. Yunge kepe yambo lupemanga kepe teluna tere lepa manda manjipe apurupe kanopalie 'Nanga peanga, enenga keru.' nimbe apurumbe akumu keru.* ⁵ Yamboma yu mele mele ulu telemelemonga umbuni wendo ombama eneno yu mele mele umbuni munge kene 'aku siku teangi,.*

⁶ 'Kirasinge, unguma mane sili yambo tenga ungumu pilku molemele yambomane kanu yambomo 'Lipu taponjemili.'

ningu enenga mele peanga 'nosilimele, ma moke teko yu siengi.*

⁷ 'Nane ungu nimbu konopu lepo ulu temboma Pulu Yemone naa kanomba.' ningu pilku enenga eneno konopuna kolo toko naa pilieyo. Yamboma Pulu Yemone naa pilipe naa kanomba tenga manda lopi naa teko, Pulu Yemo manda kolo toko naa singi kanumu. Yambomane poniena mele umbu mundulimelemanga mindi melema tolemo inie toko yando limele aku mele,* yambomane telemele mele yuni apurupe pilipolie mare tepa kenjipe mare tepa konjimbe. ⁸ Mele keru tenga umbu poniena panjilimelkanje mele keru te wendo olka inie toko limelka mele aku sipe yambo tene yunge ou we konopumuni* pilipe konopu sipe telemo yambomo aku telemomonga langi keru purulimo mele aku sipe kanu yambomo yu mini pali molopa kenjimbe. Yambo tene 'Pulu Yemonga, Minimuni nilimo mele konopu sipe pilipe lipe telemo yambomo aku telemomonga langi umbu peanga te mundulimo mele telemomonga Minimuni yu mini pali konde molopa kenjipe mindi puli ulu pulumu simbe.**

⁹ Yambomane langi umbuma panjikulie, 'Omba.' ningu siye naa kolko taka lelko nokoko molemele mele olio aku sipu ulu peangama temolondo siye naa kolamili. Langi umbu panjilimele kinie pe sike wendo omba langi tolemo, liku nolemele mele olio ulu peangama temolondo tondolo mundupu tepo ou we siye naa kolopo molomulu liemo pe Pulu Yemone pilimbe walemo kinie sike yuni mele peangama simbe limulu.

¹⁰ Akumunge, yamboma lipu taponjimulu aulke te mona lemba kinie kanopolie ene pali lipu taponjemili. Nakolo Kirasi 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma kumbi lepo lipu taponjemili.*

¹¹ Kinié i pepamo nanu ya topo imbi paa aili tepo tokoro mele kanayo.*

¹² Yemane tondolo munduku 'Kangi te kopisiei.* nilimele ye kanumane 'Juda yambomane, olio kanoko peanga kanangi.' ningulie aku telemele. Ene pipili kolkolie 'Kirasini sike, olionga nimbe, unju perana 'kolonjirimu,.' nimbu

tondolo mundupu pilimolo mele ɹJuda yambomane pilkulie, pilku keru pilku olio teko kenjiku mindili naa siengi.' ningu aku telemele. We naa telemele.**

¹³ Kangi kopisilimele yemane kepe ɹMosisini, ungu mane sirimuma* naa pilku liku telemele nakolo 'ɹJuda yambomane, olio temolo mele kanokolie olio kapi niengi.' ningulie ene ɹKirasinge Gallesia yamboma, ndo "Kangi te kopisiengi." nilimele.

¹⁴ ɹNakolo, nane 'Nanga imbi ola molopili.' molo 'Yambo tenga imbi ola molopili.' molo 'Ulu tenga imbi ola molopili.' nimbulie paa kapi naa nimbú. Aili Yesusi Kirasi olionga nimbe kolonjirimu unju peramo mindi na konopu sipu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjimbú. Melte lupe paa molo! Yu unju perana kolonjirimu akumuni na ye kololimu mele moliomonga* ma kolea-manga ulumane na uluri manda naa telemo; ma kolea uluma kepe unju perana kolopa pora sirimu none telemomonga nane kanu uluma naa konopu monjipu moliola.** ¹⁵ ɹJuda yambomane, kangi te kopisilimele molo ɹyambo lupemane, kangi te naa kopisilimele akumu uluri molo.* ɹPulu Yemone, 'Olio yambo kondema molangi.' nilimo aku ulumu mindi sike ulu te pelemo. ɹAku ulumu mindi Pulu Yemone kanopalie yamboma kanopa imbi silimo. ¹⁶ Ya nikiru mele 'Sike.' ningu pilku liku telemele yamboma ene Pulu Yemonga ɹsike, Isirele yamboma molemele.* Kanu yamboma konopu pe nipili molangi; Pulu Yemone ene kondo kolopa, ou teko kenjiringi mele mundupe kelepa 'Pundu tangi.' naa nipili.

¹⁷ Ungu te kamu niembo: Na Yesusinge ɹkongonomo andopo tenjirindumunge, na toringi makoma nanga kangine pelemo kene* yambo tene na tepa kenjipe umbuni te naa sipili.

¹⁸ Angokeme, olionga Aili Yesusi Kirasini* enenga minime we kondo kolopa molopili molangi. Aku sipe sike tepili.

ɹAku pea nikiru.ɹ

EPESASI

Pollone EPESASI Yamboma Pepá Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Pollo yuyu kinie yuni pepá topa sirimunga ungu pulu mare inie yakondo gomo 714 molemo.

Pollone i pepámo topa Epesasi yamboma sipe mundurumu ungu Epesasi inie 1:1, 3:1 molemo. 'Yu ka ulkena pepa i pepámo torumunje (Epesasi 3:1, 4:1, 6:20). Aku liemo kolea aili Romo ka ulkena pepalie topa mundurumunje.' ningu pilimele. (Akumunge ungu te Pillipai kumbi lepa gomo 990 kananila.)

Epesasi akumu kolea aili te. Kolea-manga pikisamo gomo 648 molemo akuna nomú kélona lerimu mele kanani. Kou kongono kambani bisinete aisili akuna teko, sipi ailime akuna ongo pu pu opu teringi. "Olio nokolemo Pulu Ambomo" ningu popo toko kapi niringi kolo toli pulu ambo Dayana Atimasi akumu popo toringi ulke tembele te Epesasi angilirimu. (Lipe Mundurumu Yema 19:23-28). Pollo akuna pupe ponie yepoko mele molopa terimu temanemo Lipe Mundurumu Yema 19:1-20:1 molopa, Kirasinge Epesasi yambomanga tapu yema kinie teringi temanemo 20:17-21:1 molemo. Kirasinge Epesasi yambo talapemonga ungu te Lipe Ora Sirimu 2:1-7 molemola.

Kirasinge Epesasi yambomanga talapena umbuni te pepili i pepámo naa torumu. We mele torumu. Pulu Yemone ene tepa konjilimo mele Pollone ene pepá topa nimbe sirimu ungu mare i sipe: "Kirasi yu yunge yambo talapemonga ye nomi nokolimu" nirimu. Aku talapena molkolie tenge mele nimbe sirimula. Ou ene pali Pulu Yemone mongo lipe simbe aulkena puringi. Wendo pungí aulke te molo. Ulu peanga te naa teko molangi Pulu Yemone ene paa we kondo kolopalie aulke te akisinjirimu. Pe kinié ene Juda yamboma kinie Juda yambo naa molemele yamboma kinie enenga pali Kirasi yu mindi aukemo. Ulu te lupe tengemone

uluri naa temba, aku sipe nirimula. Kirasinge yamboma ambolangoma mindi naa molko, yambo yuma molonge mele nimbe sipe, ene ambo yema kinie, anupili lapali ambolangoma kinie, kongono nokoli yamboma kinie kongono tenjili yamboma kinie, ene teko molonge mele mane sirimula.

Ungu paa tondolo peanga te 1:3-14 molemo. 1:15-23, 3:14-21, 6:10-18 bokumunge alsena anjukundu "43. sios", aku unguma paa kananila.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Pulu Yemone na mako torumuna Kirasi Yesusini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu yemo* molopolie i pepámo topo sikiru.

Ene Pulu Yemonga yambo kake telime kolea aili Epesasi molko, Yesusi Kirasi 'Sike' ningu tondolo munduku pilku ambolko molemele yamboma i pepámo topo sikiru.

² Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ene we kondo kolkolo, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' niengili.

³⁻⁴ Pulu Yemone, mulu matolo ou naa tepili Kirasini pe olionga nimbe tenjimbe mele pilipelie olio 'yambo kake teli yambo mongo simbe ulu te naa peli yamboma molangi.' nimbe mako torumu kene* Pulu Yemo, olionga Aili Yesusi Kirasinge Lapamo, kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili. Kirasini olionga nimbe tenjirimu, olio kinie tapu topa molemomonga Pulu Yemone olio sewe anjipe mulu koleana yando olionga konopuma kinie minime kinie sewe anjipe 'tondolo pupe kapola pepili.' nimbe, mele peangama sipe mundurumu. Mulu matolo ou naa tepili, olio konopu monjipelie ⁵ olio mako topa 'Yesusi olio lipe taponjimbemonga ene nanga ambolangoma tepo limbu.' nirimu. 'Konopu siembo kene aku teambo.' nimbe pilipe aku sipe nimbe panjirimu. ⁶ Pulu Yemone yunge Malo, pea konopu monjirimumu* olionga nimbe tenjirimumunge olio kinie tapu topa molemomonga Pulu Yemone olio olandopa we kondo kolopa

we lipe taponjilimomonga Pulu Yemo yunge imbi ambolopo ola linjipu yu kapi niemili.

⁷ Pulu Yemo we kondo kololi ulumu yu kinie tengepea tepa pelemomone ‚Yesusi, olionga nimbe yunge meme ondo lenjipe kolorumu aku mememone olionga ulu pulu kerime ‚kamu manie pupili.‘ nimbe akuma siye kolopa, ka sipe ambolorumu aulkena wendo lipe ‚We kapola molangi.‘ nirimuna* aku sipu molemolo. ⁸ ‚Pulu Yemone yunge we kondo kololi ulu peangamone olio aku sipe lipe taponjipe, olio pilipe konginjilimu kinie uluma pilipe apuruli ulu pulumu kinie aisili toyo topa sirimuna ‚aku sipu molemolo,‘. ⁹ ‚Mulu matolo ou naa tepili, Kirasini olionga nimbe tenjimbemonga Pulu Yemone olio kinie konopu sipe temba mele nimbe panjirimumu lopi tepa perimu* nakolo pe kinié olio nimbe para sirimu. ¹⁰ Ulu lupe lupema ou wendo ombá kinie ‚Wendo ombá.‘ nimbe panjirimu ulumu wendo ombá walemo pilipolie ‚Wendo opili.‘ nimbé. ‚Ulu wendo opili.‘ nimbé ou lopi tepa perimu akumu i sipe: ‚Mulu matolo terimu melema kinie yandopa melema pali aku melemanga pali ye tenga altopa lipe tere lepa lepili. Kirasi kanu melemanga pali nokoli yemo molopili.‘ nimbé.*

¹¹ Yuyu konopuni pilipe melema kinie uluma pali mako topa ‚Nanga kongono tenjengi.‘ nimbe ou nimbe panjirimu Pulu Yemone olio ‚Juda yamboma,‘ kanu ye Kirasimuni olionga nimbe tenjimbe mele pilipolie ‚mulu matolo ou naa tepili, ‚Nanga yamboma molangi.‘ nimbe mako torumu. ¹² Olio ‚Juda yamboma,‘ ou pulu pulu ‚Pulu Yemone ‚olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.‘ nimbe mako torumu ye nomi, Kirasimu* sike ombá.‘ nimbu nokopo molorumulu yambomane temolo uluma ‚we yambomane kanokolie Pulu Yemo paa ye aili tondolo olandopa pupe tondolo pa telimu kanoko yu kapi niengi.‘ nimbe ‚Pulu Yemone aku sipe olio mako topa ‚Nanga yamboma molangi.‘ nirimu, ¹³ Ene ‚Juda yambo naa molemele yambo talape lupema, kepe i ungu sikemo pilku liringi

kinie Kirasinge yamboma moloringila. Kanu ungumu Kirasini enenga nimbe tenjirimumuni Pulu Yemone ene lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjimu ungumu. Kirasini enenga nimbe tenjirimu mele ‚Sike.‘ ningu tondolo munduku piliringimunge ‚Olio sike Pulu Yemonga yamboma molemolo.‘ ningu kanangi.‘ nimbe „Simbu.“ nimbe, nimbe panjirimu Mini Kake Telimu sirimu liringi.* ¹⁴ Mini Kake Teli lirimulu akumunge Pulu Yemone olio ‚pe monge mele simbu‘ nimbe panjirimu mele peangama yunge yamboma sike simbendo lipe ora silimo.* ‚Pe sike simbe limulú.‘ nimbu pilipulie ‚Pulu Yemone olio yunge yamboma kamu limbe kinie ‚kurumanga nomi, Setenenga ulu keru tene olio altopa manda naa ambolomba. Kapola molomolo.‘** nimbu pilimolo. Olionga nimbe aku tenjimbe kinie kanopolie ‚olio yu kapi niemili.‘ nimbe tenjimbe kene yunge imbimu sike ambolopo ola linjipu yu kapi niemili.

¹⁵ Akumunge ene Aili Yesusi ‚Sike‘ ningu tondolo munduku pilku* Pulu Yemonga yamboma pali konopu monjilimele mele ou pulu pulu pilirindu kinie yandopa kinié kepe ¹⁶ ene aku telemelemonga Pulu Yemondo alieli „Ange“ nimbu, nane Pulu Yemo kinie ungu nimbu molopolie enenga mawa tenjilio. ¹⁷ Olionga Aili Yesusi Kirasinge Pulu Yemo, yu tondolo pa telimu pelemo Lapamo, nane alieli yu mawa tepolie ‚Enene yu molemo mele paa olandopa olandopa piliengi kene pilipe konginjilimu kinie ungumanga ungu pulumu pilipe nimbe para silimo tondolomo kinie pelemo Minimu ene sipili.‘ nimbu mawa tenjilio. ¹⁸⁻¹⁹ ‚Enenga konopuni yunge ungumanga pulumu paa piliengi!‘ nimbu yu kinie enenga mawa tenjiliola. Yuni ‚Ene mele peangama simbu. Ene molko konjingí.‘ nimbe, nimbe panjirimu melema nokoko molemele akuma kinie, ‚Nanga yamboma monge mele paa peangama simbu.‘ nirimuma kinie, ‚Yu sike‘ nimbu tondolo mundupu pilimolo

yamboma yuni lipe taponjilimo tondolo paa olandopa olandopa pelemomo kinie, 'mona lepili paa piliengi.' nimbu aku sipu yu kinie enenga mawa tenjiliola. Kanu tondolomo olione manda naa manda manjilimolo tondolomo. Pulu Yemonga tondolo olandopa pelemo akumuni kongono tondolo mundupe telemo akumuni²⁰ Kirasi kolorumu kinie Pulu Yemo yunge Lapane yu topa makinjipe yu 'imbi ola molopili.' nimbe, mulu koleana 'olando lipe 'Melema pea nokopo molambili.' nimbe, yunge ki umbukundu 'molopili.' nimbe lipe monjirimu.*²¹ Melema nokongendo tondolo pelemo kuruma kinie, mulu koleana yambo namba molemo yambo ailime kinie, imbi paa olandopa molopa mele aisili nokolemelema kinie, enge nilime kinie,* pali, akuma kinie molemelema kepe pe mulu ma pora nimbé kinie imbi molomba yamboma kepe, Pulu Yemone yu kanu yambo ailimenga pali ye paa olandopamo lipe monjirimu.**²² Pulu Yemone 'Kirasi, yu melemanga pali olandopa molopili. Melema pali yunge kimbumuni kambilipe molopili.' nirimu. Aku nirimumunge Kirasi yunge yambo talapemonga* yu ye aili olandopamo molemola.²³ Kirasinge yambo talapemo yunge kangimu, yu kangimunge pengemo.* Yunge yambo talape molemelena yu pupe molopa tengepea telemo. Yu yunge yambo talape molemelemanga pali yu pupe molopa kapola tenjilimo, yunge yambo talapemanga pali Kirasi yu liku kapola tenjilimele. Kirasi kinie yunge yambo talapemo kinie ene lipe tere lepa yambo telumu mele molemele.

2

¹ Ene 'Juda yambo naa molemelema, ene teko kenjiringi uluma kinie, ulu pulu kerime kinie, perimumunge ene ou yambo kololime moloringi.*² Kanu walemanga ya ma koleamanga ulu pulu kerime mindi teko, kuruma nokolemo yemo mindi lombili puku pilku moloringi. Kinié yambo mare Pulu Yemonga ungumu liku su siku naa pilimele yamboma kanu kurumanga ye

nomimuni tondolo mundupe nokopa enenga konopuna molemo.³ Kanu yamboma kinié molemele mele ou olio yamboma pali teluna molopo, ou konopu kerime mindi pilipu tepo, kanu konopumane kinie kangimene kinie konopu monjiku 'teamili.' niringi mele* mindi pilipu lombili pupu tepo molorumulu. Ou we yamboma kinie aku sipu molorumulu mele 'we molemelkanje, Pulu Yemone we yamboma 'Mindili nongo pundu tangi.' nimbé mele oliondo pea papu nilke.

⁴⁻⁵ Sike olio tepo kenjirimulumunge yambo kololime molorumulu nakolo Pulu Yemone 'olio Kirasi kinie pea altoko konde molangi' nirimu. Tepo kenjirimulumunge Pulu Yemone "pundu tai." nilke nakolo paa we kondo kololi ulumu pelemo Pulu Yemone olio paa konopu monjipelie* 'olio Kirasi kinie pea altoko konde molangi.' nirimu.** Pulu Yemonga we kondo kololi ulumuni mindi olio lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea konde molo-molo aulkena lipe monjirimu.***⁶ Yesusi Kirasini olionga nimbe tenjirimumuni olio yunge yamboma molemolomonga Pulu Yemone Kirasi topa makinjirimu kinie olio kinie pea topa makinjipelie Pulu Yemo nokolemo mulu koleana yu molopa melema nokolemo polona 'Kirasi kinie pea molangi.' nimbe lipe monjirimu.⁷ 'Pe pe kepe yambo molongema na 'Pulu Yemo, yamboma na kinie paa olandopa olandopa we kondo kololi ulumu pelemo mele piliengi lipu ora siembo.' nimbe Pulu Yemone olio aku sipe Kirasi Yesusini olionga nimbe tenjirimumunge kondo kolopa tepa konjirimu.⁸ 'Kirasi enenga nimbe tenjirimu mele, 'Sike' ningu tondolo munduku piliringimunge* Pulu Yemonga we kondo kololimuni ene lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjirimu. Aku ulumu ene eneno naa teringi, Pulu Yemone ene we sirimu.⁹ Aku ulumu enene kongono teringimunge mele kalolimuni naa liringi. Akumunge i ulumu limo yambo tene 'Nanga kongono ten-

dumunge i ulumu likiru.' nimbe, yunge imbi yuyu manda ambolopa ola naa limbe.* ¹⁰ Olio molemolo mele Pulu Yemone tenjirimuna molemolo kanumu. 'Olio oliolio ulu te terimulumunge molo.' Kirasi Yesusini olionga nimbe tenjirimuni Pulu Yemone olio yambo kondema tepa mimi terimu. Olio ulu peangama Pulu Yemone koronga ou 'teangi.' nimbe, nimbe panjirimu mele 'teangi' nimbe olio 'aku siku yambo kondema molangi.' nirimu.*

¹¹ Akumunge, Epesasi yamboma ene altoko ulu te konopuni piliengi! Ene Juda yambomane naa meringi. Juda yamboma naa moloringimunge ene imbi lelko "kangi kopisili yamboma" nilimele yambomane enendo "kangi naa kopisili yamboma" niringi.* (Aku ulumu yemane ene eneno kangikundu teringi ulumu mindi.) Akumu kinié altoko piliengi!

¹² Ou aku siku moloringi walemanga ene Kirasi kinie pea teluna naa molko yu mele mele moloringi mele kinié altoko piliei. Aku walemanga ene Isirele yambo talapena sukundu onge aulke te naa lerimu, Pulu Yemone "yunge yamboma kinie tembo." nimbe, nimbe panjipe mi lerimu ungu akumu* ene kinie naa perimula. Enenga ulu peanga te 'pe wendo ombá.' ningu konopu siku nokoko molongé ulu pulu te naa pepa, ya ma koleana Pulu Yemonga imbi pilku yu kinie tapu toko molongé aulke te naa perimu mele kinié piliei. ¹³ Nakolo kinié ene ou walse Pulu Yemo kinie sulu teko moloringi yamboma Kirasi yunge meme ondo lenjirimuni Kirasi Yesusi yuni ene kinie tapu topa molopa 'ene Pulu Yemo kinie nondoko molangi.' nimbe lipe tere lenjirimu, yu kinie teluna molemele.*

¹⁴ Kapola kapola molomolo ulu pulumu Kirasi yu kinie pelemo yemo yuni Juda yamboma kinie ene we yambo lupema kinie opa tou molorumulu ulu pulumu topa manie mundupe, anju yando konopu keru panjirimulu palamo akunjipelié 'yambo talape talo tere lelko talape telumu molangi.' nirimu. ¹⁵ 'Pulu Yemone Mosisi, ungu mane sirimuma* kinie, aku ungu mane sipelié "Teai."

nirimu unguma kinie, ungu manemanga sukundu perimu unguma kinie, pali yunge kangimuni terimu ulumuni 'kamu manie pupili altopa uluri naa tepili.' nirimumunge kanu palamo akunjirimu. Yuni 'molangi' nimbe pilipe aku terimu mele i sipe: 'Ene yambo talape talo nanga yambo talape telumu molangi.' nimbe lipe tere lenjirimula. 'Aku siku molkolie ene konopu teluna pupili kapola kapola molangi.' nimbelié aku sipe terimula.** ¹⁶ Yu unju perana kolumumuni kanu yambo talape talo ou opa tou moloringime 'kamu kangi telumu molko, Pulu Yemonga yamboma molangi.' nimbe lipe tere lenjirimu. Yu unju perana kolumumuni ou opa tou moloringi ulumu topa manie mundurumu. ¹⁷ Ene 'Juda yambo naa molko, Pulu Yemo kinie sulu teko moloringi yamboma kinie, 'Juda yambo, Pulu Yemo kinie nondoko moloringi yamboma kinie Kirasi omba ene pali temane peanga te topa sipelié nimbendo: "Ene konopu teluna pupili kapola kapola molongé aulkemo akisinjindu." nirimu. ¹⁸ Yuni yambomanga nimbe tenjirimuni olio 'Juda yamboma kinie we yambo lupema kinie, pali Mini telumuni lipe taponjipe aulke akisinjilimomonga Lapa molemona nondopo manda pulimolo.

¹⁹ 'Aku tenjirimuna aku sipu molemolo, akumunge kinié ene yambo mare ma naa lepa yambo omba angilili yamboma mele naa molemele. Ene Pulu Yemonga 'Juda, yamboma kinie talape telumu molko, Pulu Yemonga yambo talape sikemo molko, ²⁰ 'Pulu Yemo molemo ulkemo mele molemele., Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuna pilku yamboma ningu siringi yema kinie,* Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema kinie,** kanu yema kanu ulkemonga pongama; Kirasi Yesusi yu kanu ulkemonga simumu. ²¹ Ulke simumuni pele kokeyama ingi sipe ambolemo kinie ulkemo tondolo pupe angilimo, aku ulke simumu Kirasi yu. Pulu Yemone ulkemo pele kokeya tepa molemo, aku ulkemo kamu takomba kinie Ailimu yunge ulke kake

telimu angilimbe. ²² Ene ɽKirasini tenjirimunge, yu kinie tapu toko molemele yamboma kepe ɽPulu Yemone, lipete tere lenjipe Pulu Yemo yunge ulkemo takolemo, aku ulkena Pulu Yemonga Minimu molemo, akumu Pulu Yemo molemo.

3

¹ ɽKirasini ‘yambo lupema kinie Juda yamboma kinie pea Pulu Yemonga yamboma molangi.’ nimbe aku sipe yambo talape talo lipete tere lerimu,ɽ* akumunge na Pollo ɽPulu Yemo kinie ungu nimbu enenga mawa tenjilio,ɽ. Ene we yambo lupema lipu taponjiliomonga na ka ulkena peli yemo molopolie, ɽenenga mawa tenjilio,ɽ.**

² ɽUngu te ou pilkirumu niembo,ɽ*

‘Pulu Yemone na kinie ene kinie terimu mele piliringi.’ konopu lekero. Akumu i sipe: Pulu Yemone ene we kondo kolorumunge lipete taponjimbe mele ‘Kamu piliengi!’ nimbe na mako torumu. ³ Akumu Pulu Yemone ulu temba mele ou lopi terimu akumu na nimbe para sirimu,* akumu ou wallo kolte pepá topo nimbu sindu kanumu.**

⁴ I pepá tokoromo kanokolie pilingi kinie Pulu Yemone temba mele lopi tepa perimumu Kirasini terimumunge mona lerimu pilio mele pilingi. ⁵ Ulu temba lopi tepa perimu kanumu* ou moloringi yamboma kepe yandopa yandopa moloringi yamboma kepe nimbe para naa sirimu. ɽYambo mare mindi wallo kolte nimbe para sirimu,ɽ. Kinié mindi Yesusini ‘Nanga kongonomo tenjipai.’ nimbe lipete mundurumu yema kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu silimele yamboma kinie,** yunge yambo kake teli aku yamboma ɽmindi,ɽ Pulu Yemonga Minimuni nimbe para silimo. ⁶ Kanu ulu ou lopi terimu kinié para lemomo i sipe: Kirasi Yesusini yambomanga nimbe tenjirimumuni temane peangamo pelemo akumuni we yambo lupema* kinie ɽolio Juda yamboma,ɽ kinie lipete tere lenjipe ‘kangi telumu molangi.’ nimbe, Pulu Yemone ‘yamboma kinie

tembo’ nimbe panjirimu mele ɽJuda yamboma kinie we yamboma kinie,ɽ pali tele-mola.

⁷ Pulu Yemone we kondo kolopa yuni yuyu ‘na temane peangamo andopo topo siembo.’ nimbe mako topa, ‘aku kongonomo teambo,’ nimbe tondolomo na sirimu.* ⁸ Pulu Yemonga yambo molemelemanga pali na paa maniendopa molio,* nakolo Pulu Yemone na we kondo kolopalie kongono i sipe mele sirimu: “Juda yambo naa molemele yamboma temane peangamo toko siliku andoi.” nirimu.** Aku temane peangamo Kirasinge mele peanga, olione manda naa apurupu pilipu kambu manda naa tolemolo melema.*** ⁹ Mulu matolo ou naa tepili yuyu molopalie Pulu Yemone “‘Tembo.’ nimbe panjirimu ulumu kamu temba mele ‘yamboma pali piliengi!’ ningu temane peangamo toko siliku andoi.” nirimu. Mulu ma melema pali terimu Pulu Yemone ‘Pe tembo.’ nimbe panjirimu mele koronga ou yuyu pilipe yu kinie lopi tepa perimu mele pe yambo te naa pilirimu kanumu kinié nando “Yamboma piliengi ningu sinjipui.” nirimu.

¹⁰ ‘Aku ungumu Kirasinge yambo talapemo* pilingi kinie melema nokongendo tondolo pelemo kuru muluna molemelema kinie, mulu koleana yambo namba molemo yambo ailime kinie, aku yambo tondolo aisili pelemomane** Pulu Yemonga pilipe konginjili lupe lupe pelemoma pilingi kene.’ nimbe ɽnando “aku temane peangamo ningu siliku andoi.” nirimu,ɽ. ¹¹ Pulu Yemone ɽaku sipe terimumu,ɽ mulu ma ou naa tepili paa koronga ou “‘Tembo.’” nimbe panjirimu mele olionga Aili Kirasi Yesusini terimumunge ‘kamu wendo opili.’ nimbe Pulu Yemone aku sipe terimu. ¹² ɽKirasi,ɽ yu olionga nimbe tenjirimumu ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilipu* yu kinie tapu topo molopolie, olio Pulu Yemo kinie pupu ungu nimulundu pipili naa kolopo sumbi sipu manda pulimolo. Kirasi yu olio Pulu Yemo molemona pulimolo aulkemo,** akumunge yu molemona pumulú telemolo kinie meltene olio pipi naa simbe. ¹³ Akumunge nane

ene mawa tepolie nimbundu: Na ene lipu taponjimbundu mindili nombu molio mele konopu aisili naa liku mundukulie 'Sike' ningu tondolo munduku pilku molemele mele pange naa tepili. Na mindili nolio ulumuni Pulu Yemo kinie pea tapu toko molemele mele lipe taponjilimomonga, konopu siku molangi.*

¹⁴ Ou nimbú tendu akumu kinie ya kamu nikiru.* Pulu Yemone Juda yambo talapemo kepe we yambo lupema kepe olio pali "Tembo." nimbe panjirimu mele kinie telemo ulumu pilpulie, akumunge na 'Olionga Lapamo, kinie ungu nimbu enenga mawa tenjembo.' nimbu, yunge kumbikerena koporongu langolio. ¹⁵ Pulu Yemonga yambo talape akumu mulu koleana sukundu molemelema kinie, ya ma koleana molemoloma kinie, pali 'Yambo talape telumu.' nimbe yuni enenga imbi simbe. Mulu koleana yamboma kinie, ma koleana yamboma kinie, anju yando "lapa" nilimele kanumu Pulu Yemo mele-manga pali lapa molemomonga pilku imbi "Lapa" ningu pilkulie akula nilimele.* ¹⁶ Nane, 'Lapamo kinie ungu niembo.' nimbu yu molemona koporongu langopolie, yu kinie ungu nimbu mawa tepolie nimbundu: 'Yunge mele paa peanga nosilimomonga 'Enenga konopuma enge nipili.' nimbe yunge tondolomo ene sipili.' nimbu mawa tekero. Aku tondolomo yunge Minimu, ene kinie molopalie ene tondolo, silimo kanumu. ¹⁷ 'Ene 'Kirasi sike.' ningu tondolo munduku pilingimunge Kirasi yu enenga konopumanga 'yunge ulkemo'.* nimbe kamu kamu molopili.' nimbu aku sipula enenga mawa tenjilio. 'Unju te, tondolo mundupe angilimbendo, yunge pulkenomo mana manie pulimo mele** ene aku siku konopu monjili ulu pulumunge sukundu molko tondolo pupili molangi.' nimbu mawa tenjiliola. ¹⁸ Aku siku molkolie Kirasini olio pali konopu monjilimo mele paa manda manjiku pilku konjingi tondolomo Pulu Yemonga yamboma pali kinie ene kinie pea pepili. Kirasini olio pali konopu monjilimo akumu paa sulu tepa pupe paa pera

topa paa olando sipe pupe paa maniendo sipe pulimo mele pilingi tondolomo ene kinie pepili. ¹⁹ 'Pulu Yemo yunge ulu pulu peanga nosipe silimoma enenga konopumanga aku uluma pali tengepea tepa pepili.' nimbu 'kanu Kirasini konopu monjilimo ulu pulumu enene piliengi!' nimbu enenga mawa tenjiliola. Aku Kirasini konopu monjilimo ulumu we konopuni mindi manda apurupu pilimolo aulke te naa lemo.

²⁰⁻²¹ Akumunge 'Pulu Yemonga imbimu paa olandopa molopa mindi pupili.' niemili. Pulu Yemo yunge tondolomone olionga konopumanga kongono telemomonga olione mawa temolo uluma kinie "Teambo." molo 'Aku sipu molambo.' molo aku sipu ulu lupe lupe konopuni pilimolo mele uluma pali yuni yunge tondolomone paa olandopa manda temba yemo molemo, akumunge, Kirasinge yambo talapena sukundu molopo Kirasi Yesusi pea olio tapu topo molemolo yambomane kanu kongono telemo Pulu Yemonga imbimu 'pe pe kepe paa kamu kamu paa olandopa molopa pupili.' nimbu yu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili. Aku sipe tepili.

4

¹ Akumunge,* na Ailimunge kongono terindumunge ka ulkena pepo molio yemo,** nane tondolo mundupu ene ungu mane sipulie nimbundu: Pulu Yemone enendo 'Ene nanga yamboma molko nanga kongonomo tenjengi wangi.' nimbe mako torumuna ongo yunge yamboma moloringi mele molemele kene yuni kanopa peanga kanolemo uluma teko molayo. ² Alieli 'Nanga imbi ola naa molopili.' ningu molko, yamboma kinie kara naa puku andiki teko taka lelko molko, yambomane ene yando teko kenjingi kinie anju enene konopu monjiku pundu naa toko we siye kolko konopu aisili liku naa mundeoyo.* ³ 'Olio Kirasinge yambo talape telumu molemolo yamboma konopu teluna pupili taka lepo molamili.' ningu 'Konopu teluna pupili.'

nilimo Minimuni ene 'Ambolopili.' ningu molayo.

⁴ 'Pulu Yemone, oliondo 'Yunge yamboma molangi wai.' nirimumunge 'kolea peangana pupu molomolo,' nimbu konopu sipu nokopo molemolo ulu telumu mindi, aku sipela olio yambo kangi telumu mele molemolo;* Mini Kake Teli olionga konopumanga molemomo telumula; ⁵ olionga Ailimu telumula; tondolo mundupe pilili ulumu telumula; no lili ulu pulumu telumula; ⁶ olionga pali Lapa Pulu Yemo telumula. Yu olio Kirasinge yambomanga pali olandopa molemo; yu olio molemolomanga pali suku singine molemo; yu olionga pali konopumanga molemo.

⁷ Pulu Yemo we kondo kololimunge Kirasini olio tepo molomolo tondoloma moke tepa olio telu telu nimbe aili tepa we sirimu.* ⁸ Pulu Yemonga bokuna aku sipe nilimo kanumu. Yuni nimbendo:

"Yu paa muluna olandopa pumbe pupelie yunge opa touma topa mundupe yambo aisili ka sipe memba pupelie ya mana yunge yamboma melema we sirimu."

nirimu.* ⁹ Yu 'olandopa purumu' nirimu akumu olando purumumunge lipe ora sirimuye? Molo. Ou yu paa mana maniendo purumumunge lipe ora sirimu.* ¹⁰ Ye muluna paa olandopa purumu ye kanumu ou mana maniendo purumu yemo. 'Mulu ma koleamanga pali molambo.' nimbe aku terimu.

¹¹ Kanu yemone mindi 'mana, yamboma tondoloma moke tepa we sirimu. Yambo mare "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundumbendo ene aku kongonomo tenge tondolomo sipe, mare mako topa yuni ungu umbu tonjimbema pilku yamboma ningu singi tondolomo sipe,* mare mako topa temane peangamo toko siliku andonge tondolomo sipe, mare Kirasinge yambo talapemanga tapu yema molko 'Pulu Yemone kanopa peanga kanomba mele, mane singime mako topa aku tenge tondolomo sirimu.** ¹² Kirasini 'Nanga yambo talapemo nanga kangimu enge nimbe molopa konjipili kene Pulu

Yemonga yamboma pali Kirasinge kende mande kongonomo teko molangi.' nimbe aku sipe tondoloma yunge yamboma moke tepa we sirimu. ¹³ Olio 'yunge yamboma, 'Sike' nimbu tondolo mundupu pilimolomonga* konopu teluna pupili molopo, Pulu Yemonga Malone** konopuni pilipe molemo mele olio pali telu sipu pilipu konjipu, umbu konopu enge nimbe pepili mololipu pupu, kamu Kirasi molemo mele olio umbu konopu pepili molamili.' nimbe aku terimu.

¹⁴ Aku sipu tepo molomolo kinie ambolango kangama konopu naa pepili molemele mele naa molomolo. Nomuna poporome topa sipi mare we topa memba andolemo mele ye mare kondi toko kolo tolemele yema ongo ene "I siku teangi. I siku teangi." ningu mane silimele kinie we pilku konopuma alowa malowa teko lombili pulimele mele olio aku sipu naa temolo. ¹⁵ 'Kolo toli yemane ningi mele komu tenjipu naa pilipulie, Kirasinge kangimu molemolo yambomane 'Olio nokopa olionga penge* molemo ye Kirasimu molemo mele molamili.' nimbu anju yando konopu monjipu ungu sikema mindi nimbu molamili. ¹⁶ Yu kimbu ki kangimele manga pali nokolemo pengemo. Yuni ombele pulkeno melema pali 'enge nipili.' nimbe tondolo mundunjilimo. Akumunge kangimunge melema pali anju yando konopu monjipe lipe taponjilimo kinie kangimu olandopa olandopa tondolo pupe enge aili tepa pelemo.*

¹⁷ Akumunge, Ailimuni 'Ene nokopili.' nimbe na namba sirimumunge nane ene tondolo mundupu ungu te i sipu nimbu sikiru: Kirasinge yambo talapena ulsukundu molemele yambomane teko molemele mele paa naa teangi. Kanu yamboma 'Pulu Yemonga unguma naa pilimolo.' nilimelemonga, enenga konopuma mimi sipe naa pepa kekelepa mele tolemo. ¹⁸ Kanu yamboma ene uluma pali naa pilku enenga konopuma pipi silimelemonga Pulu Yemo molopa telemo mele naa pilku, enenga pilipe konginjilime sumbulu tolemo akumunge ene Pulu Yemonga konde molopa konjil-

imunge ulsukundu molemele. ¹⁹ Ulu telemelema pilku apuruku pipili kolonge ulu pulumu, manie purumu, ene kinie naa pelemomonga ene ulu kerimenga sukundu walu sumbi siku puku, yamboma kanokolie pipili kolemele ulu kalaro mololime konopu kimbu siku teko molemele.* ²⁰⁻²¹ Kanu yamboma sike aku telemele, nakolo 'Kirasinge ungumu mane sipu "Teangi." nirimulu* mele ene Epesasi yamboma piliringi unguma lupe, kanu yambomane telemele mele lupe,' aku konopu lekero. 'Ene Kirasinge ungumu pilku liku yu kinie tapu toko moloringi kinie Yesusi molemo mele kinie yu kinie ungu sikemo pelemo mele kinie mane sirimulu piliringi.' konopu lekero. Ulsu molemele yamboma telemele mele mane naa sirimulu., ²² * Ene tenge mele ningu mane sirimulu mele i sipe: "Ene ou moloringi kinie enenga ou we konopumane** ulu pulu kerime waka kolko teko kenjiku moloringi kanu konopuma munduku keleangi. Aku teringi ulumane ya ma koleana molko kenjilimelka; kolkolie kolea kerinela puku mindili nongo molko kenjiku mindi pulimelkamo. ²³ Kanu ou we konopuma munduku kelko ene konopu kondema pepili molangi. ²⁴ 'Pulu Yemo konopu pelemo mele olio konopu konde aku sipe pepili.' ningulie Pulu Yemone ulu pulu peanga sumbi nilime tepa paa kake tepili molemo mele aku siku molangi." nimbu ungu mane aku sipu sirimulu.

²⁵ Akumunge, ou we konopuma munduku kelko konopu kondema liku panjikulie, ene ungu kolo toli ulu pulumu munduku kelko,* kangi telumunge kimbu ki melema angilimo mele aku sipu olio Kirasinge yamboma pali konopu telumu pepili molemolo kene olionga pulu lemo yambomando ungu sikema mindi ningu molangi.

²⁶ Ene mumindili temba kinie 'Ulu pulu keru te naa teamili.' ningu, pilku konjiku molangi. Ene mumindili kolko molangi ena pumu liemo ²⁷ ene 'depelemone* olio kamu kondi topili.' ningu aku tenge. Akumu kapola naa temba.

²⁸ Melema wa limele yamboma aku ulumu munduku kelko kinié wa naa liku, kou mone kongono teangi. Enenga kimene melema wa naa likulie ningimuni, 'Yambo mare mele molo tombama lipu taponjipu melema siemili.' ningulie kanu wa noli yambomane enenga kimene kongono peangama teangi.*

²⁹ Enenga keremanga 'Ungu keru te wendo naa opili.' niengi. Kirasinge yambo konopu pange tembama kinie molko kenjingima kinie ene tondolo mundunjimbe unguma mindi niengi. Ungu mare kanu yamboma pilingí kinie ene lipe taponjimbe unguma mindi niengi. ³⁰ 'Mini Kake Telimuni ene yamboma ulu pulu kerimene kondi tolemo koleamonga pe kamu wendo puku, ulu pulu keru te naa pelemo, kapola molonge koleana wangi kene* ene isili ou nokopa molopili.' nimbe Pulu Yemone Mini sirimu** aku Minimuni kanopa keru kanopa konopu wayongo naa simbe uluma naa teangi.

³¹ Yambo lupema kinie konopu keru panjiku teko kenjiku, iri toko mumindili kolko, opa teko ungu bulkundu ninjiku, aku ulu telemelemanga ulu puluma toko manie mundengi.* ³² Enene eneno anju yando kondo kolko teko konjiku, Kirasini enenga nimbe tenjirimunge Pulu Yemone enenga ulu pulu kerime 'Manie pupili.' nimbe we siye kolorumu mele aku siku yambomane ene teko kenjingí uluma 'Manie pupili.' ningu we siye kolangi.*

5

¹ Akumunge, ene, pulu Yemone, paa konopu monjilimo ambolangoma molkolie* Pulu Yemo yu yuyu tepa molemo mele manda lelko teko molko, ² ene eneno anju yando konopu monjiku mindi molangi. Kirasini olio konopu monjipelie olionga nimbe kolo wangopa kolonjirimu aku siku yamboma konopu monjiku molangi. Ou kongi kinie melema kalko Pulu Yemo popo toko siringi kinie, munemo pilipe peanga pilipe lirimu mele Kirasini olio konopu

monjipe Pulu Yemo popo topa yunge kang'i toringimu sirimu akumu aku sipe pilipe lirimu.

³ „Ene Pulu Yemonga ambolangoma molemele kene, wa ulu kerinele naa teko, yambo tenga kangine ulu kalaro mololi uluma naa teko,* mele nosilimele melema 'Kapola naa tekemo.' ningu yambo marenga melema yama mengo 'Na lipu nosemba!' ningu naa teangi. Aku ulumanga temane te kepe paa naa tangi. Pulu Yemonga yambo kake telimele aku uluma tenge molo temane tonge kinie kapola naa temba kene aku siku paa naa teangi. ⁴ Yamboma pilkulie pipili kolonge ungu kerime kepe naa ningu, marake teko 'Yamboma tae teangi.' ningu temane kerime toko aku lawa teko unguma naa niengi. Aku sipe ungu kerime olio „Kirasinge yamboma, nimulú kinie kapola naa temba. Aku unguma naa ningu, „Pulu Yemone ene tepa konjilimomonga, yu ange ningu molangi. Aku tenge kinie peanga. ⁵ Ene paa i siku mimi siku piliengi: Wa ulu kerinele teko, yambo tenga kangine ulu kalaro mololi uluma teko, mele nosilimele melema 'Kapola naa tekemo.' ningu yambo marenga melema yama mengo 'Na lipu nosemba!' nilimele yamboma Pulu Yemo kinie Kirasitolo ye nomi kingi molokolo nokolemebele koleana* puku mele peangama lingi aulke te paa naa lemo.** Melema yama melemele yambomane we melemando 'Olionga pulu yemo.' ningu popo toko kapi nilimele yamboma molemele.*** Akumu paa sike nikiru.

⁶ 'Yambo tene olio 'teko kenjikimili.' nimbe ungu pulu te naa peli we unguma kolo topa kondi tomba.' ningu paa kanoko konjiku molai. Aku siku telemele yamboma Pulu Yemone 'Nanga ungumu liku su siku naa teko molemele.' nimbe ene kinie mumindili kolopa mongo lipe simbe kene ene kanoko konjiku molai. ⁷ „Pulu Yemone kanu yamboma mongo lipe simbe, kene ene kinie tapu toko naa la molangi.

⁸ * Ou ene sumbulu toline moloringi nakolo kinié Ailimunge yamboma molemelemonga pa teline molemele

kanumu.** Akumunge pa telimunge ambolangoma telemele mele*** teko molangi. ⁹ (Pa telimunge ulu pulu akuma ulu peangama kinie ulu sumbi nilime kinie ungu sikema kinie kanumu.) ¹⁰ 'Ailimuni kanopa konopu silimo uluma pilipu konjipu teamili.' ningu molangila. ¹¹ Sumbulu tolimunge ulu puluma paa naa teai! Sumbulu tolimunge ulu puluma ene lipe taponjimbe tondolo te naa pelema kanumu. „Sumbulu tolimunge ulu puluma naa teko,„ yambomando 'Sumbulu tolimunge ulu puluma keru.' ningu, ningu singi kinie papu. ¹² Pulu Yemonga ungumu liku su siku naa telemele yambomane lopi teko konopu siku telemele mele nimbu simulundu kepe pipili kolemelka.

¹³ Nakolo pa telimuni mele tepa mona lenjilimoma pali ulumanga puluma para lemo. ¹⁴ Pa telimuni melte tepa mona lenjilimo kinie kanu melema kepe pa telema akumunge melemanga puluma para lemo. Akumu pilku konana tenga ungu te toringi kanumu. Akumu i sipe:

“Yambo uru pelimu, nu ola molooyo.

Lomboroko ola molooyo.

Aku teni kinie

Kirasini nu molonine pa tenjimbe.”.* nilimo.

¹⁵ Akumunge ene teko molonge mele kanoko konjiku molai! Ene yambo pilipe konginjili naa peli yamboma mele naa andangi. Pilipe konginjili peli yamboma andoko molangi. ¹⁶ Kinié molkomele walema yambomane teko kenjilimele kenjingi walema akumunge ene pilipe konginjili peli yamboma andoko molkolie, ulu peangama tenge enama wendo wendo omba kinie 'Popenge tepo naa temolo kinie ulu marene omba pipi simbe kene popenge tepo teamili.' ningu kanu ulu peangama sumbi siku teangi. ¹⁷ Akumunge, ulu lawa teli uluma naa teangi. Ailimuni “Ene teai.” nilimo mele pilku konjikulie aku siku teangi.*

¹⁸ No aisili nongo kekelepa naa tangi. Aku tenge kinie ene eneno tepa kenjimbe uluma tenge kene aku naa teai. Aku

tenge kinie keru. 'Pulu Yemonga, Minimu enenga konopuna 'molopa kapola tepili.' niengi. Aku siku ningi kinie peanga. ¹⁹ 'Minimu enenga konopuna molopa tepili, ene eneno anju yando 'Pulu Yemonga, yamboma kinie 'ungu niemili.' ningulie Pulu Yemonga bokuna molemo konanama kinie, ene maku toko konana nilimele konanama kinie, Minimuni enenga konopuna nimbé pilingi konanama kinie, ningi; 'Ailimu kapi niemili.' ningi kerena kepe konopuni kepe konana ningi;* ²⁰ olionga Aili Yesusi Kirasi 'enenga nimbe tenjirimunge, imbi lelko* alieli Lapa Pulu Yemondo melemanga pali "Ange" niengi.

²¹ 'Kirasi yu olionga Ye Nomi Ailimu.' ningi yunge ungumu liku ai siku molkolie anju yando 'Pulu Yemonga, yambomanga unguma kepe taka lelko pilku liku molangi.*

²² Ene ambomane Ailimunge ungumu taka lelko pilku liku molemele mele enenga yemanga unguma taka lelko pilku liku molangi. ²³ Kirasi yu yunge yambo talapemonga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Yemo molopa,* kanu yambo talapemo yunge kangimu yu kangimunge pengemo molopa yunge kangimu nokolemo,** aku sipe yema ene ambomanga pengema akumunge ambomane aku siku teangi. ²⁴ Kirasinge yambo talapemone 'Kirasi nanga Ailimuni na nokolemo.' nimbe yunge ungumu taka lepa pilipe lipe molemo mele ambomane aku siku enenga yema 'Olio nokangi.' ningi enenga unguma pali alieli pilku liku molangi.

²⁵ Ene yema, Kirasini yunge yambo talapemo paa konopu monjipelie yunge kolo wangopa kolonjirimu aku siku mele enenga amboma konopu monjengi. ²⁶ 'Yunge yambo talapemo Pulu Yemonga talape yunge manjipe kene kake telimu molopili.' nimbe Kirasini yunge kolo wangopa kolonjipe, yunge ungumuni kanu yambo talapemo kulumiye torumu. ²⁷ 'Yunge yambo talapemo yunge kangimu' nimbe 'kalaro te naa molopa erele te naa tepa, aku sipe telu kepe naa

tepa, kangu paa kake telimu angilipe Pulu Yemone kanopa keru kanomba melte naa angilipili nane nanu nanga ambo paa peangamo* na nanu liembo.' nimbe aku sipe terimu.

²⁸ Aku siku yemane enenga kangime konopu monjikulie nokolemele mele enenga amboma konopu monjigi kinie papu. Ye tene yunge ambomo konopu monjilimo akumu yu yuyu konopu monjilimo. ²⁹ Yambo tene yunge kangimu kanopa keru kanopa naa nokopa konjilimoye? Kirasini yunge yambo talapemo nokopa konjilimo mele aku sipe yambo tene yunge kangimu nokolemo kanumu. ³⁰ Olio Kirasinge kimbu ki mongo melema molemolona* 'olio yunge yambo talapemo aku sipe nokopa konjilimo., ³¹ 'Ye tene yunge ambomo konopu monjilimo akumu yunge kangimu konopu monjilimo.' nikiru,* akumunge pulumu Pulu Yemonga bokuna i sipe ungu te molemo:

'Pulu Yemone ambomo kinie yemo kinie aku sipe terimumunge, ye tene anumu lapatolo mundupe kelepa yunge ambomo kinie pekolo elte kangu telumu mele molongele."** nimbe molemo kanumu. ³² Aku ungu-munge ungu pulu tondolo te lopi mele telemo. Nane pilkiru, 'Kirasi kinie yunge yambo talapemo* kinie akutolondo nirimu.' konopu lekeru. ³³ Nakolo aku ungumunge sumbi sipe ungu pulu te enenga pelemola. Ene yema yu mele mele konopu monjilimele mele enenga amboma aku siku konopu monjengi. Ambomane enenga yema ningi unguma liku ai siku ene teko konjiku molangi.

6

¹ Ambolangoma, Pulu Yemone "Anupili lapalini ene nokangi." nilimo kene aminielu lanielinge unguma pilku tenge panjiku teangi. Aku tenge kinie papu.

² Pulu Yemone ou ungu mane sirimu bokuna molemo mele i sipe: "Aminielu lanielu kinie teko konjiku enenga unguma pilku liku teangi."* nilimo kanumu. Nakolo ungu mane lupema we sirimu mele imu aku sipe we

naa sirimu. I ungu manemo sipelie “Aku tenge kinie nane tembo.” nimbe, nimbe panjirimu mele i sipe:

³ “Ene ‘Ma koleana molopo konjipu, ponie aisili konde molamili.’ ningu aku teangi.”*

nimbe aku sipe olandopa nimbe panjirimu.

⁴ Ambolangomanga lapali, enenga ambolangoma teko mumindili naa konjengi. Ene Ailimunge unguma mane siku nokoko konjengi.

⁵ Kongono we tenjili kendemande yamboma,* ene enenga kongono nokolemele mana yemane ningí ungumu liku ai siku pipili kolko teangi. Ene konopu talo tepa pepili enenga kongono nokoli yemanga kongono naa tenjengi. Enene Kirasinge ungumu pilku liku telemele mele aku siku kongono nokoli yemanga unguma pilku liku teangi. ⁶ Enenga kongono nokoli yemane “Teai.” nilimele mele kanoko molangi “Tenge panjipu temolo kinie kapi ningí.” ningu aku siku mindi ningu pilkulie unguma tenge panjiku naa teangi. Enene ‘Kirasinge kendemande yamboma molopo yunge kongono tenjilimolo.’ ningu pilku aku siku mele enenga kongono nokoli yemanga kongonoma tenjingindu ‘Pulu Yemonga kongonoma’ konopuni pilkulie kongonoma tondolo munduku tenjengi. ⁷ ‘Yambomanga kongono mindi tenjikimulu kene uluri molo.’ ningu kongono nokoli yemanga kongonoma naa tenjengi. Kongono nokoli yemanga kongono kanumu Ailimunge kongono tenjilimelka mele aku siku kongono nokoli ye kanumanga kongonoma konopu peanga pepili toyo toko tenjengi. ⁸ ‘Ailimuni kongono tenjilimele yamboma kepe, we molemele yamboma kepe pali teko konjingí mele kanopalie mele kalomba.’ ningu pilkulie enenga kongono nokoli yemanga kongonoma aku siku tondolo munduku tenjengi.

⁹ Kongono nokoli yema, enene aku siku kongono we tenjili kendemande yamboma teko konjengila. Mulu koleana molemo yemo yu kendemande yamboma kinie nokoli yema kinie enenga pali Nokoli Yemo. ‘Yuni yambomanga imbime

kanopalie ene naa apurulimo.’ ningu pilkulie enene enenga kongono we tenjili kendemande yamboma teko mini wale naa mundunjengi.

¹⁰ Kinié ungu te kamu niembo: ‘Olio enge olandopa olandopa nipili molamili.’ ningu Ailimu kinie tapu toko molko ‘yunge enge aili tepa pelimu olio liemili sipili.’ ningu molayo. ¹¹ ‘Kurumanga nomi, depelemone* uluma kolo topa tepa olio kondi tolemo kene enge nimbu angiliemili.’ ningu ene Pulu Yemone opa teli mulu wambale silimoma pali liku pakoko molayo. ¹² ‘Mimi siku piliei.’ Olio mana yambo mongone kanolemoloma kinie opa naa telemolo. Melema nokongendo tondolo pelemo kuruma kinie, namba molopa kolea lupe lupe nokolemele kuruma kinie, i ‘mulu ma naa pora nilimo, wale sumbulu tolime ma koleana nokolemele kuruma kinie, muluna ola molemele kuruma kinie,* akuma kinie opa tepo molemolo. ¹³ Akumunge Pulu Yemone opa teli mele silimoma pali liku pakoko ambolko molayo.* Aku tenge kinie umbuni walema wendo ombá kinie ene manda enge ningu angilku opa kapola tenge. Kanu kinie wale mare opa welea pora naa nimbe opa touma welea toko manie naa mundukulie we naa molko opa tapu tengendo enge ningu angiliengila.

¹⁴ Akumunge ‘Olio topa manie naa mundupili. Enge nimbu angiliemili.’ ningu ungu sikema kako toko, ulu sumbi nilime kapane teli wale pakoli mele luwikundu pakoko, ¹⁵ yamboma Pulu Yemo kinie kapola kapola molonge te mane peangamo toko siliku andonge kimbu sume monjeyo. ¹⁶ Aku melema pakokolie, ‘Pulu Yemo sike. Yesusi Kirasi sike. ‘Nanga’ nimbe tenjirimumu, sike.’ ningu tondolo munduku pilili ulumu* ‘enenga kune tapiyemo.’ ningu liku alieli ambolko molangi. Aku kune tapiyemone ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ‘kuru, muni**’ mera tepe nomba pelimene ene tomba kinie tepemo manda toko ku mundungí. ¹⁷ Pulu Yemone yamboma lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko

konjingí aulkena lipe monjilimo wanie kapane telimu liku pakoko, Minimunge opa teli lou pulsemo liku ambolangi. Lou pulse akumu Pulu Yemonga ungumu.*

¹⁸ Minimuni ene tondolo simbemone alieli Pulu Yemo kinie ungu niengi. Ene molongena ulu lupe lupema pali wendo ombá kinie Pulu Yemo kinie ungu lupe lupe ningu mawa teangi. ‘Yuni yunge yamboma lipe taponjipili.’ ningu tangoli kepe ipulueli kepe alieli mimi siku pilku kanoko koro naa molko Pulu Yemo enenga mawa tenjiku molangi. ¹⁹ ‘Pulu Yemone na lipe taponjipili.’ ningu nanga kepe yu mawa tenjikulie, ‘Na yamboma ungu nimbu simbu tembo kinie na mini wale naa mundupu yamboma pipili naa kolopo temane peangamonga ungu pulu lopi tepa pelemoma sumbi sipu nimbu para siembo kene Pulu Yemone nanga kerena omba molopa ungumu nimbe sipili.’ niengi. ²⁰ Kanu temane peangamo nando ‘Toko sipui.’ nimbe Pulu Yemone lipe mundurumuna andopo topo siliomonga na ka ulkena pelio. ‘Kanu temane peangamo Ailimuni nando ‘toko siliku andoi.’ nimbe kongono sirimu kene na yamboma pipili naa kolopo nimbu siembo.’ ningu Pulu Yemo mawa tenjengi.*

²¹ ‘Ungu ninduma pora nikimu.’ Na kongono tepo, ungu nimbu, konopuni pilipu, molio mele ye Tikikasini ene molemelena omba nimbe simbe. Tikikasi yu nanga konopu monjilio angenumu, Ailimunge kongonomo tondolo mundupe lipe taponjipe telemo yemone na molio mele nimbe simbe. ²² ‘Ene konopu wayongo siku molangi.’ nimbe olio molemolo mele ene nimbe sipili.’ nimbu* ene molemelena yu lipu mundukuru.

²³ Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ‘Ene Kirasinge yamboma konopu pe nipili molko, anju yando yamboma konopu monjiku, ‘Eltene sike olio teko konjingilí.’ ningu tondolo munduku pilku molangi.’ niengili. ²⁴ Yambo olionga Aili Yesusi Kirasi konopu monjilimele mele siye naa kolko yu konopu monjiku mindi molemele yamboma ‘Pulu Yemone,’ we kondo kolopa molopili molangi.

‘Aku pea nikiru.’

PILLIPAI

Pollone PILLIPAI Yamboma Pepá Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Pollo kinie yuni pepá topa sirimumanga ungu pulu mare inie yakondo gomo 714 molemo.

Pollo ka ulkena pepalie i pepámo topa sirimu (1:13-14). 'Ka ulkena pepalie Epe-sasi, Pillipai, Kollosi yambomanga pepáma topa, ye Pillimononga pepámo topa sirimu.' ningu pilimele. Ka ulke temunje, naa pilimolo nakolo yambo marene pilkulie 'Romo molopalie pepáma torumu.' ningu pilimele (Lipe Mundurumu Yema 28:14-31).

Pollo ou pulu pulu kolea aili Pillipai orumu temanemo Lipe Mundurumu Yema 16:8-15 molemo. Pepámo paa pe mele torumu. Pillipai akumu Masedonia poropinji lerimu kolea aili te. Kambani bisinete kongono akuna paa teringi. Romo yambo aisili akuna molko, Juda yambo paa koltalo moloringi.

Pillipai yamboma kinie umbuni te pepili Pollone i pepámo naa torumu. Ungu mare nirimu akuma i sipe:

Ungu Te: Kirasi pilili Pillipai yambo mane kou mone mare 'Pollone kongono telemomo lipu taponjemili.' ningu, siku munduringimunge ene kinie "Ange." nirimu (1:5, 4:10-19).

Ungu Te: 'Kirasinge yamboma molemelemonga mindili nolemele akumu konopu tondolo pupili molko, kele toko mini wale naa munduku konopu siku molangi.' nirimu (1:27-30, 4:4-7).

Ungu Te: 'Imbi naa mololi yamboma mele molko, anju yando taka lelko yambomanga unguma pilku konopu teluna pupili molangi.' nirimu (2:1-11, 4:2-5). (Pulu Yemone mako topa "Pui." nimbe mana lipe mundurumu ye nomi Kirasi Yesusi akumunge ungu aili paa tondolo te 2:5-11 molemo, akumu paa kanoi.)

Ungu Te: 'Timoti kinie Epapodaitasitolo ongele kinie konopu siku "Pea tapu topo molamili." niengi.' nirimu (2:19-30).

Ungu Te: 'Ye mare ene kinie molko ungu mane mare kolo toko siringimenga unguma pilku naa liei.' nirimu (kolomongo aili 3).

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Olto Pollo Timotitolo,* Kirasi Yesusinge kongono tenjili kendemande yetolone

ene Pulu Yemonga yambo kake telime kolea aili Pillipai molemelema i pepámo topo sikimbulu. Ene ungu pilili yambo wema kinie, enenga tapu yema kinie, Kirasinge yambomanga kongono tenjili yema kinie, ene pali i pepámo topo sikimbulu.**

² Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone* ene we kondo kolkolo, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' niengili.

³ Nane ene walse walse konopuni pilipulie nanga Pulu Yemo kinie "Ange" nilio. ⁴⁻⁵ Na temane peangamo pulu monjipu ene topo sirindu kinie kepe, yandopa yandopa kanu kongonomo telio kinie kepe, enene na liku taponjiringi liku taponjilimelemonga Pulu Yemo kinie ungu nimbu enenga mawa tenjimbundu konopu sipu mawa tenjilio. ⁶ Nane pilipulie, 'Pulu Yemone enenga konopuna kongono pulu monjipe terimu kongono peangamo telipe pupe pupe, Kirasi Yesusi yando omba olio limbe walemonga kanu kongonomo tepa limbe.' nimbu tondolo mundupu pilio.*

⁷ Na ene konopuni pilipu andopo moliona na enendo konopu lelio mele papu lelio. Na ka ulkena pelio kinie kepe, temane peangamo topo sipu "Yu paa sike temanemo yamboma paa pilku liengi." nilipu andorundu kinie kepe, enene na liku taponjilimelena na kinie ene kinie olio Pulu Yemone we kondo kolopa lipe taponjilimo. ⁸ "Kirasi Yesusini ene kondo kolopa konopu monjilimo mele nane aku sipu ene kondo kolopo konopu monjipu waka kolopo molio." nikiru akumu sike nikiru. Pulu Yemone ungu nilkenje nane "Sike nikimu." nilkela.

⁹⁻¹⁰ Nane Pulu Yemo enenga mawa tenjilio mele i sipe: "Enene ulu keru peangama apuruku konjikulie ulu

peangama mindi pilku liku teangi.' nimbu ene Pulu Yemo kinie Kirasitolo pea eltenga yamboma pea konopu monjilimele mele paa olandopa olandopa monjiku mololiku puku, enenga pilipe konginjilime kinie ulu keru peangama apuruli ulu pulumu kinie enenga konopumanga pepa si nilipe pupili konopu monjiku molangi." nimbu Pulu Yemo mawa tenjilio. 'Aku siku molonge kinie Kirasi altopa ombá walemo wendo ombá kinie ene konopu kake tepili molko yu kanopa peanga kanolemo ulu puluma mindi enenga konopumanga pepili molko, ¹¹ Yesusi Kirasini ene kinie tapu topa molopa lipe taponjilimomonga yu kanopa sumbi nili uluma nimbe kanolemo uluma mindi teko molonge. Ene aku siku teko molongemone Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjiku yu kapi ningi.' nimbu aku sipu Pulu Yemo enenga mawa tenjilio.*

¹² Angokeme, na kinie ulu umbuni wendo omu akumuni temane peangamo pipi naa simu. Na ka siringi ka ulkena pelio ulumuni temane peangamo tepa tondolo mundunjilimo. ¹³ Akumunge Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga ulkemo nokolemele ami yema kinie we yamboma pali 'Na Kirasinge kongonomo tenjiliomonga ka siringi ka ulkena pelio.' ningu kanolemele. ¹⁴ Na ka ulkena peliomonga nanga angenupili aisilini kanokolie 'Ailimuni olio sike lipe taponjimbe.' ningu pilku konopu tondolo pupili 'Yambomane olio mindili siringi liemo uluri molo.' ningu, Pulu Yemonga ungumu pipili naa kolko tondolo munduku ningu siliku andolemele.

¹⁵ Sike ye marene 'na kolea aisilinge andopo ungumu nimbu sirindumunge yambo aisili kanu ungumu pilku limele mele, kanoko keru kanokolie 'Pollonga imbimu manie pupili. Olionga imbime ola molopili.' ningu Kirasinge temanemo toko silimele nakolo marene konopu peanga pepili 'Kirasinge imbimu ola molopili.' ningu, Kirasinge temanemo toko silimele. ¹⁶ Na 'temane peangamo yu paa sike.' nilipu andoliomonga ka ulkena

pelio mele kanokolie na konopu monjilimelemonga Kirasinge temanemo toko silimele; ¹⁷ nakolo ye marene konopu sumbi sipe naa pepili enenga imbi 'ola molopili.' ningu Kirasinge temanemo toko silimele. 'Na ka ulkena pelio kinie umbuni mare olandopa siemili.' ningu aku telemele. ¹⁸⁻¹⁹ Nakolo 'Na mindili nopili.' ningu aku telemele mele uluri pelemoye? Ene konopu peanga pepili temanemo toko silimele molo konopu sumbi sipe naa pepili toko silimele akumu uluri molo. Ene pali Kirasinge temanemo yamboma toko silimelemonga na paa konopu sipu molio.

'Konopu sipu molombomonga ulu te pelemola., Na pilipulie, 'na ka ulkena pepo mindili nolio kinie enene Pulu Yemo nanga ningu mawa tenjilimelemonga kepe, Yesusi Kirasinge Minimu* yu na kinie molopa na lipe taponjilimomonga kepe, i ulutolonga na kapola molombo.'** nimbu pilipulie konopu sipu molio mele molombo. ²⁰ 'Nane teambo.' konopu lekeru mele i sipe: 'Na telio mele kepe molio mele kepe akumunge pipili naa kolopo Kirasinge kumbikerena angilimbo kinie paa papu.' nimbu yunge kongonomo tondolo mundupu telio. 'Molombo kinie kepe molo kolombo kinie kepe nanga kangimuni Kirasinge imbi ambolopo ola linjirindu linjilio mele aku sipu linjembo.' nimbu aku telio. ²¹ Na konde molio kinie Kirasi nanga konopuna molemo pea tapu topo molembolo akumu papula; kolopolie molombo mele paa olandopa. ²² Mana we molondu liemo nane nanga kongono peanga we lemomo manda tembo. Akumunge kolombomo kinie konde molombomo kinie kanu ulutolonga te tembo mele na pilipu sundupu lou lelio.

²³ Na konopu talo pelemo. Ma koleamo mundupu kelepo Kirasi molemona pupu pea molombolondo na konopu sipu molio. Aku tendu liemo paa peanga. ²⁴ Nakolo kolondu liemo nane ene nambe tepo manda lipu taponjimbuye? Pe ene nambe tengenje? Aku sipu nimbu pilipulie mana we molondu liemo paa papula. ²⁵ 'Nane ene lipu taponjimbu kinie ene Kirasinge yamboma molko konjiku 'yu sike' ningu tondolo munduku pilku konopu siku mo-

longe.' nimbu pilipulie 'Na ene kinie pea ma koleana sike molomolo.' nimbu tondolo mundupu pilkiru. ²⁶ 'Pe na ene molongena altopo yando ombo pea molomolo kinie enene Kirasi Yesusinge imbimu ambolko ola linjiku molonge.' nimbu pilipu 'Sike aku sipu ene kinie altopo molombo.' konopu lekeru.

²⁷ Nakolo na ondu liemo kepe naa ondu liemo kepe uluri molo. 'We yambomane olio kanokolie 'Sike Kirasinge yamboma molemele.' ningu piliengi!' ningu Kirasini yu lombili andolime molonge mele nimbe sirimu mele ene aku siku molangi. Aku siku molonge ulumu olandopamo. Pe aku siku teko molangi ombo mongone kanondu liemo molo ene teko molemele mele temane te ka ulkena molopolie pilindu liemo 'ene konopu teluna pupili tondolo munduku molko, 'yamboma 'Pulu Yemone mako torumu ye nomi Kirasi Yesusini yambomanga nimbe tenjirimumunge molko konjingi mele, 'sike.' ningu tondolo munduku piliengi!'.* ningu temane peangamo toko siku, ²⁸ enenga opa tou yambomane 'ene mini wale mundengi.' ningu ulu mare telemele kinie 'Uluri molo.' ningu mini wale naa munduku we angilimele mele piliembo.' nimbu molio. Enenga opa toumane ene mini wale naa munduku we angilimele kinie kanokolie 'Ene opa touma mindili nongo molko kenjingi nakolo ene Kirasinge yamboma mindili nolemelka aulkena wendo ongo, molko konjingi aulkena pungí.' ningu kanonge. Pulu Yemone ene lipe taponjipe opa touma topa manie mundumbemonga aku siku ningu kanonge. ²⁹ Pulu Yemone ene tepa konjipelie ' 'Kirasi yu sike.' ningu tondolo munduku piliengi!' nilimo. 'Kirasinge imbi ola molopili kene mindili nangi.' nilimola. 'Akumunge opa toumane aku siku ningu kanonge.' ³⁰ Ou na 'Yesusi Kirasi yu sike.', nimbu tondolo mundupu pilirindumunge opa toumane na toko manie mundungi teringi kinie tondolo mundupu molopo mindili norundu mele ene Kirasinge yambomane kanoringi, pe kinié aku sipu molio mele pilimelela. Kinié ene mindili nolemele

mele telu sipela.

2

¹ Ene Kirasi pea tapu toko molemele-monga ene toembo toko molko, yuni konopu monjilimo ulumuni ene kundupili molko, ene eneno Minimuni anju yando kapola tapu toko molko, yambo lupema konopu monjiku kondo kolko, aku siku molongi liemo ² na 'Konopu aili tepa sipe molopili.' ningu ene konopu telumu pepili molko, eneno anju yando konopu monjiku molko, enenga konopu teluna pupili molko, mele lupe lupema yu mele mele naa konopu monjiku molayo. ³ Ene 'Na yambo aili te molambo. Nanga imbi ola molopili.' ningu naa molayo. 'Na kamakomo molio. Nanga imbi paa olandopa molemo.' ningu pilku kara puku naa molayo. Ene molonge mele i sipe: 'Yamboma aili mele molemele, na manie mele molio.' ningu aku siku anju yando pilku molayo. ⁴ Ene eneno yu mele mele konopuni pilku tengge mele manjiku pilku naa molayo. Enenga yamboma 'Teamili.' ningi mele molo umbuni pembama kepe pilku 'liku taponjiku, molayo.* ⁵ Kirasi Yesusi mele molayo.*

Kirasi Yesusi pilipe tepa molorumu mele ene aku siku pilku teko molongi liemo paa papu. ⁶ Kirasi Yesusi yu terimu mele i sipe:

Yu Pulu Yemo molorumu mele molorumu nakolo

'Pulu Yemo molio mele kamu molambo.' ni naa nirimu.

⁷ Yu Pulu Yemo molorumu mele mundupe kelepa

'Kongono tenjili kendemande ye te molambo.' nimbe

yu olio molemolo mele au lepa molorumu.

Yu mana ye te meringimu molorumu.*

⁸ Yu mana ye te molorumu kanoringi kanu kinie

'Na we ye molambo.' nimbe molopa, Pulu Yemone "Tei." nirimu uluma pali pilipe lipe terimu.

"Nu kolani, unju perana uku toko monjengi."

nirimu ungumu kepe mundupe naa
kelepa

pilipe lipe yu kolorumu.

⁹ Pe ꞵyulu Pulu Yemonga unguma pali

pilipe lipe terimumunge,

Pulu Yemone yu paa olandopa lipe mon-
jipe,

imbi te we imbime pali topa manie
mundupe

paa olandopa molemo imbimu sirimu.

¹⁰ 'Yesusinge imbimu pilkulie

mulu koleana sukundu molemele yam-
boma kinie

mana molemele yamboma kinie

mana manie pelemele yamboma kinie

enene pali yu imbi ambolko ola linjiku

'Yu ye ailimu molopili,

olio maniendopa molamili.' ningu

ꞵyunge kumbikerena, koporongu lan-
goko,

¹¹ Lapa Pulu Yemo imbi ambolko ola
linjingindu

"Yesusi Kirasi yu Ailimu."* niengi.'
nimbe

Pulu Yemone Yesusi yu kanu imbimu
sirimu.

¹² Nanga pulu lemo yamboma, Kirasi
Yesusini aku terimu mele pilkulie nanga
unguma ou alieli pilku tenge panjiku
teringi mele kinié kepe tenge panjiku
teangi. Na ene kinie molopo "Teai."
nirindu kinie pilku liku teringi mele kinié
na ene kinie naa molio kinie kepe nane
"Teai." nilio mele liku ai siku pilku
liku teko molangi. Pulu Yemone ene
lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena
wendo lirimumunge yu kinie pea kap-
ola kapola molemele mele 'Aku sipu
we molamili. Aku sipu molomolo mele
meltene pipi simbenje.' ningu ꞵPulu
Yemonga kumbikerena, pipili kolko mini
wale munduku 'Pulu Yemone 'We simbu.'
nirimu melema paa liemili.' ningu
akuma lingi kongonomo mindili siku teko
molangi.* ¹³ Olio pilimolo, Pulu Yemo
ene kinie molopa, yuni 'Teko molangi.'
nimbe konopu lemo mele 'Teangi.' nimbe
tondoloma sipe lipe taponjipe, 'Tengendo
waka kolangi.' nilimo kene aku siku teko
molangi.

¹⁴⁻¹⁶ 'Pulu Yemone olio mongo simbe
ulu te naa pepili kanopa yambo kake
telime mindi nimbe kanopili. Kinié
yambo ulu peangama munduku kelko
ulu kalaro mololime kinie ulu pulu ker-
ime mindi telemele yamboma kinie pea
molopo yunge ambolangoma* sumbi sipu
molopo yuni olio kanopa ulu kalaro
mololi uluma nimbe naa kanopa 'yambo
sumbi nilime mindi molemele' nimbe
kanopili.' ningulie ene ulu telemelema
pali tengendo ungu aisili ningu kerepali
naa ningu taka lelko teangi. 'Kanu
yambo kerime konde mololi ulumu**
pelemo ungumu pilku liengi.' ningu sil-
imelemonga kanu yamboma molemelena
tepe llame mele molko pa tenjilimele.
Aku tenge kinie Kirasinge walemo wendo
ombá kinie ene kanopolie 'Nane ene kinie
mindili sipu kongono telioma we naa
telio. Nanga ungu tondolo mundupu
nilioma manie naa pumu.' nimbu ka-
nopolie na paa konopu sipu molombo.

¹⁷ Juda yambomane Pulu Yemo popo
toko melema kalko sikulie, mingi te no
waene molemomo liku Pulu Yemonga
kumbikerena kamu ondo lelko munduku
silimele mele* enene 'Yu sike.' ningu
tondolo munduku pilimele ulumu** kinie
yunge kongonomo tenjilimele kinie yunge
popo toko kalko silimele mele akumunge
olandopa na ꞵPollo, 'kolambo.' ningu
tonge kinie nanga mememo no waene
mele ondo lepa omba pumbenje. Aku
liemo na konopu sipu, ene kinie pea paa
konopu silio. ¹⁸ ꞵNa kinie aku sipe wendo
omu liemo na ene kinie konopu simbu,
akumunge ene kepe konopu siku na kinie
pea paa konopu silimele liemo papula.

¹⁹ 'Aili Yesusini "E." nimu liemo nane
nondopo 'Timoti ene molemelena opili.'
nimbú. 'Yu kelepa yando ombalie ene
molemele mele na temane topa simbe
mele pilimbu kinie na konopu peanga
pemba.' nimbulie 'Aku teambo.' nimbu
molio. ²⁰ Timoti na kinie tapu topa
molopa 'Ene molko konjengi lipu tapon-
jembo.' nimbe molemo mele yambo te
lupe aku sipe naa molemo. ²¹ We yam-
boma pali 'Yesusi Kirasi lipu taponjipu
yunge kongonomo teamili.' naa ningu

enenga melema mindi konopu kimbu siku pilku molemele. ²² Nakolo Timoti tepa konjilimo mele ene pilimele. Kango tene yunge lapamo lipe taponjipe nokolemo mele yu kinie olto temane peangamonga kongonomo pea tapu topo telembolo. ²³ Akumunge ‚Ene molemelena yu opili.‘ nimbu lipu mundumbu tekero. ‚Opali talu na kinie nambolka uluri wendo ombanje.‘ nimbu nokokoro. Pe pilipulie, “Yu ene molemelena opili.” nimbu sumbi sipu lipu mundumbu. ²⁴ ‚Na kepe Ailimuni na lipe taponjimbe kinie nondopo ene ombo kanombo.‘ nimbu tondolo mundupu pilkiru.

²⁵ Nakolo kinié isili ou enene ‚Na lipe taponjipe nokopili.‘ ningu liku munduringi ye Epapodaitasi ‚Ene molemelena altopa opili paa lipu mundumbu.‘ konopu lekero. Yu olionga angenu, na kinie pea tapu topo kongono tepolo, ‚temane peangamo manie naa pupili.‘ nimbulu pea opa telembolo yemo. ²⁶ ‚Ene altopo kanamboa.‘ nimbe molopa, yu kuru torumu piliringimunge yu konopu umbuni tepili molemola. ²⁷ Yu paa sike kuru torumu, yu pondeanga kamu kolorumu. ‚Kamu kolka, nakolo Pulu Yemone yu kondo kolopa ‚Konde pupili.‘ nirimu. Pulu Yemone yu mindi kondo naa kolorumu. ‚Yu kolomba kinie, na kinie umbuni ailime olandopa olandopa ombá.‘ nimbe pilipelie na kepe kondo kolopa yu tepa konde lirimu. ²⁸ Akumunge ‚Ene yu altoko kanokolie ‚Kuru pora nirimu lemo.‘ ningu, konopu siengi. Na konopu umbuni aili tepa naa la tepili kene “Ene molemelena yu opili.” nimbú kinie paa papu.‘ nimbu tondolo mundupu pilipu molgoro. ²⁹⁻³⁰ Akumunge yu ombá kinie konopu siku ‚Papu okono.‘ niengi. Yu yuyu umbuni te wendo ombá mele konopuni naa pilipe, yuni Kirasinge kongonomo mindi pilipe tepa molopalie kolomba tepa, enene ‚Na lipe taponjipili.‘ ningu kongono siringimu ‚tepo molambo.‘ nimbe yu kuru torumu kinie kepe pili keli tepa we kongono terimu kene ‚Yu pea Ailimunge yamboma molemolo.‘ ningu ‚Ange‘ ningu konopu siku “Papu okono.

Pea tapu topo molamili.” ningu, yu molemo mele molemele yamboma liku ai siku enenga imbime ambolko ola linjengi.

3

¹ Nanga angokeme, i pepámo topo pora simbundu i sipu nikiru: Ene Ailimu kinie ‚tapu toko molemelemonga, konopu siku molangi.

Ou pepá te topo ‚lepi lepi topo, nirindu mele altopo pepá tombo kinie siye naa temba. Aku tembo kinie ene lipe taponjimbe ‚kene altopo niembo,:

² Ye owa takara mele molemelema kanoko konjiku molayo. Kanu yema ene teko kenjingí yema,* kangimu kopisiku teko kenjilimele yema. ³ Olio Kirasinge yamboma mindi paa sike kangi kopisili* Isirele yamboma molemolo. Olio Pulu Yemonga Minimuni lipe taponjimomonga Pulu Yemo popo tolemolo yamboma molemolo. Kirasi Yesusinge imbimu mindi ambolopo ola linjipu, ‚kangikundu uluri telemele akumu olio naa lipe taponjilimo.‘ nimbu pilimolo yamboma molemolo. ⁴ Kangikundu ulumane manda lipe taponjilkenje ‚Na Pulu Yemone uluri naa temba. Molopo konjimbú.‘ nimbu tondolo mundupu pilipu pipili naa kolka.

Yambo marene ‚Kangikundu uluri telemolomonga sike kapola molomolo.‘ ningu tondolo munduku pilimele liemo nane kepe aku sipu manda ‚Sike.‘ nimbu olandopa tondolo mundupu pilimbu. ⁵ Amane na merimu kinie wale yepoko pakara omba purumu kinie engaki sipemonga nanga kangi kopisiringi. Na Isirele ye tela, Isirelene merimu ye Benjaminini kalopa lirimu ye te;* ama taratolo Ipuru** yambotolo, na Ipuru kangomola. Na Parisi ye te*** molopo Parisi yemane Pulu Yemonga ungu manema**** pilku tondolo munduku telemele mele aku sipu pilipu paa terindu. ⁶ ‚Pulu Yemonga ungu tondolo mundupu pilipu tepo, yu paa lipu taponjembo.‘ nimbu Kirasinge yambo talapemo* tepo kenjipu mindili sirindu.** ‚Na Kirasinge yemo naa molopolie, Pulu Yemone “Teai.” nirimu ungu

manema pali paa mimi sipu pilipu lipu terindumunge 'Nane ulu te lawa teko, teko kenjikinū.' ningu paa naa kanoringi.*** 1Kangikundu aku sipu tepo molorundumunge kangikundu telemele mele uluri lipe taponjilkenje na paa sike lipe taponjilke.1

7 Nakolo kinié Kirasinge yemo molopo yu lombili pupu kongono tenjimbungunge 1Kirasi na molorunduna naa opili, ou molorundu mele kinie terindu mele kinie 1paa olandopa lipe taponjilke uluma, 'Tondolo te naa pelemo. Uluri molo. 1Aku sipu tepo molorundu uluma Pulu Yemone kanopa peanga kanomba ulu te naa pelemo.1' nimbu pilio. 8-9 Nane Juda yambomanga ulu pulumando mindi naa nikiru. 'Kirasi Yesusi nanga Ailimu* paa pilipu paa tapu topo molembolo aku ulumu paa peanga.' nimbu we melema kinie uluma waka naa kolopo 'uluri molo' nimbu mundupu kelepo yu mindi lombili pulio. 'Kirasi mindi ambolopo yunge unguma tondolo mundupu pilipu lipu tepo, yu kinie tapu topo molambili.' nimbu 'we uluma langi purupe lkupendi tolemo kinie toko ele telemele melema mele lemo.' nimbu pilipu molio. Kinié nane 'Ungu manema pilipu lipu terindumunge na Pulu Yemone 'na ye sumbi nilimu.' nimbe kanolemo.' nimbu naa pilio. 1'Na ye sumbi nilimu molambo.' nimbu aulke te lupe pulio.1 'Kirasi 1kinie yuni 'nanga' nimbe tenjirimumu kinie, sike.' nimbu tondolo mundupu pilio akumu mindi ye sumbi nilimu molio aulkemo akisinjilimo. 'Kirasi sike' ningu tondolo munduku pilimele yamboma mindi Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime' nimbe kanolemo.** 10 'Na Kirasi molemo mele paa pilipu, yu kinie paa tapu topo kapola kapola molambili.' konopu lekero. 'Kirasi kolopa lomboropa ola molopalie tondolo te lirimu aku tondolomone na molopo tembo mele paa lipe taponjipili. Yu kolombando mindili norumu mele na yu kinie pea tapu topo mindili nambo. Kolombando konopuni pilipe molorumu mele na aku sipu molambo. 11 Pe kamu kolombo kinie yuni na "Lomboroko ola moloi." paa nipili.' konopu lekero.*

12 Nakolo 'Na i sipu i sipu molambo.' nikiru akumu* 'ou aku sipu molkoro.' nimbulie naa nikiru. 'Ye paa peanga ulu pulu keru naa pelimu molio.' naa la nikiru. Kirasini na 'molopo konjembo.' nimbe na ambolorumumunge 'na aku sipu ulu akumu paa ambolambo.' nimbu kongono tondolo mundupu tepo molio. 13-14 Angokeme, 'Ulu akumu ou ambolopo molio.' nimbu naa pilkiru. Nakolo ulu te sike tepo molio, akumu i sipe: Yambomane melte singi kinie lingindu mako tolemele owena 'Na ou kumbi lepo lkisipu pupu liemboa.' ningu keru kuru liku lkisilimele mele na aku sipu 'Kirasi Yesusini olionga nimbu tenjirimumunge Pulu Yemone 'na konde molko konjiku mindi pani oi.' nirimu ulumu paa liembo.' nimbu na umbuni sipe ambolema melema wendo wendo lipu mundupu kelepo, mulu naa pilipu we mele lupema konopuni naa pilipu owe torumu owena pumbundu tondolo mundupu lkisilio.*

15 Olio Kirasinge yambo pilipe konginjili molemoloma pali aku sipu nimbu pilipu molomulu liemo papu. Molo enenga yambo marene i nikiru mele 'Sike nikimu.' ningu naa pilku konopu lupe lengi liemo ene konopuni sike ungu pilingi mele Pulu Yemone lipe sumbi sinjimbe. 16 Nakolo 'ulu peangama teamili.' isili ou nimbu tepo molemolo mele mundupu naa kelepo paa kamu aku sipu tondolo mundupu tepo molamili.

17 Angokeme, enene pali nane telio mele manda lelko teko molangi. Olio tepo molemolo mele mimi siku manda lelko teko molemele yamboma mimi siku kanoko molangi. 18 Ou wale aisili nane enendo nimbundu: "Yambo aisili Kirasi kolorumu unju peramo kinie opa touna molemele.* 1Kanu yambomane teko kenjilimele ulumane Kirasi unju perana olionga nimbe kolonjirimu tondolomo 'uluri naa telemo.' nilimele.1" nimbu sirindu akumu kinié altopo kola tepo ene nimbu sikiru. 19 Ene 'kangikundu uluma enenga pulu yemo mele' ningu pilimelemonga alieli molko kenjiku mindi puli kolea kerine pungí. Ene pipili kolemelka

uluma kapi ningu 'ulu peangama' ningu, mana melema mindi konopu kimbu siku molemele. ²⁰ Nakolo 'olio mulu koleana yamboma molemolo. Olio Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Limo Ye,* akumu Aili Yesusi Kirasi, yu aku koleamo mundupe kelepa ombá.' nimbu konopu sipu nokopo molemolo. ²¹ Kanu yemo 'omba olio lipelie nimbemone', yunge tondolo pelemomone yu melema pali topa manie mundupe yu ye ailimu molomba tondolo akumuni olionga kangi kerime alowa tenjipe yunge kangi paa peanga olandopa pulimo mele olio kangime simbe.

4

¹ Akumunge, nanga angokeme, na konopu monjipu 'Paa ene kanamboa!' nimbu kondo kolopo molio yamboma, na ene kinie kongonomo terindumunge ene nanga mele kaloli namba peangamo molemelemonga konopu sipu molio yamboma, nanga pulu lemo yambo konopu monjilioma, Aili Kirasini aku sipe ene kinie manda temba kene pilkulie* ene Ailimu munduku naa kelko tondolo munduku ambolko molangi.

² Ambo Yodia kinie Sindiketolo, Ailimunge yamboma 'Molangi.' nimbe pelemo ungu manemo mele elte aku sikulu Ailimunge ambotolo molemebele kene 'konopu teluna pupili molangili.' nimbu elte paa mawa tekero. ³ Sisikosi, 'nunge imbimunge pulumu pilkulie,* tapu topo pea kongono telembolo sikemo nuni ambotolo 'Kapola kapola molangili.' ningu, liku taponjeni.' nimbu mawa tekero. 'Yambomane temane peangamo piliengi!' ningulu elte na kinie pea tapu topo kongono mindili sipu tepo molorumulu kene aku teani. Ye Killemene kepe yambo mare pea tapu topo andopo kongono terimulula, aku yambomanga imbime konde molko mindi pungí yambomanga imbime molemo bokuna** molemo.

⁴ 'Ene Pillipai yamboma', Ailimu* kinie tapu toko molemele kene alieli konopu siku molayo. Altopo nikiru. Konopu siku

molayo. ⁵ Ailimu ene molemelena non-dopa ombá tekemo kene* enene 'Yambomane teko kenjingí kinie ene popenge tepo iri topo tondolo mundupu mane naa sipu, yamboma taka lepo lipu taponjipu molemolo mele yambomane pali kanangi.' ningu aku siku teko molayo. ⁶ Mele teluri kepe ene kele toko mini wale naa mundeyo.* Enenga melema kinie uluma kinie enenga konopuna umbuni pelemoma pali Pulu Yemo ningu para siku, yu kinie ungu ningindu mawa tekolie** yu kinie "Ange." ningu, aku siku teko molayo. ⁷ Aku tenge kinie Pulu Yemone ene konopu pe nili ulu silimomo,* kanumu yambomane pilkulie manda naa pilimele, kanu pe nilimuni Kirasi Yesusi kinie tapu toko molangi enenga konopuma** nokomba.

⁸ Ungu te kamu niembo. Angokeme, ulu paa peanga olandopa, yambomane kanokolie konopu siku kapi nilimele aku sipe uluma mindi konopu kimbu siku pilku molangi. Ulu sikema kinie, yambomane kanoko peanga kanolemele ulu sumbi nilime kinie, ulu kalaro naa mololi uluma kinie, yambomane pilku peanga pilimele uluma kinie, kanoko "Teko konjikin." nilimele uluma kinie, aku sipe uluma mindi konopu kimbu siku pilku molangi. ⁹ Nane ene mane silio piliringi mele kinie, ulu telioma pilku kanolemele mele kinie, aku uluma ene alieli teko molangi. Aku tenge kinie 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' nilimo Pulu Yemo ene kinie molomba.

¹⁰ Na Ailimunge yemo molopolie enene na kondo kolko liku taponjiringi mele talko altoko teringimunge paa konopu sikiru. Ou sike, 'Lipu taponjemili.' niringila nakolo liku taponjingí aulke te naa lerimu. ¹¹ Na melema molo tokomona naa nikiru. Ulu lupe lupe keru peangama na kinie wendo olemo kinie 'Uluri molo. Aku uluma mandala.' nimbu konopu kimbu sipu pilipu naa molio. ¹² Na wale mare mele molo tolemo mele kepe, wale mare mele aisili ambolio mele kepe pilipu molio. 'Nakolo', na langi aisili lemo walema kepe engele lemo walema kepe, melema molo tolemo kinie kepe

mele aisili nosilio kinie kepe, ulu keru peanga aku sipema pali na kinie wendo olemo kinie 'Uluri molo.' nimbu konopu aisili lipu naa mundulio ulu pulumu na pilio. ¹³ 'Kirasini, na tondolo silimo aku tondolomone na uluma pali manda telio.

¹⁴ Akumu sike nakolo ene na kinie tapu topo nanga umbunime talko meringi akumu papu. ¹⁵ Ene Pillipai yambomane pilimele, nane ou pulu monjipu temane peangamo topo silipu andopolie ene moloringine ombo topo sirindu piliringi kinie pe enenga kolea Masedonia poropinji mundupu kelepo kolea lupe marenga purundu kinie enene mindi na liku taponjiku kou mone mare siku munduringi lirindu. We Kirasinge yambo talape* lupe marene naa siringi. ¹⁶ 'Kolea Masedonia poropinji ou mundupu naa kelepo,* kolea aili Tesallonaike pupu molorundu kinie kepe 'Na melte molo naa topili.' ningu wale mare ene Pillipai yambomane liku taponjiku melema siku munduringila. ¹⁷ 'Na melema we siengi.' nimbu mawa tepo naa nikiru. 'Na liku taponjiku melema we singimunge 'Pulu Yemone, ene mele peangama olandopa simbe lingi, aku kinie na konopu simbu.' nimbu aku sipu nikiru. ¹⁸ Akumunge melema pali singimunge pepamo i topo sikiru. Melema siringi lirindu akuma na molo torumu melemanga olandopa siringi lirindu. Kinié enene mele siku munduringi melema Epapodaitasini menjipe orumuna lirindumunge na mele paa aisili nosilio. Aku melema singi, olio Pulu Yemo popo topo mele kalopo silimoloma Pulu Yemone mune pilipe peanga pilipe limo mele aku sipe kanu melema popo topa kaloli melema mele yuni kanopa peanga kanolemo. ¹⁹ Kirasi Yesusini enenga nimbe tenjirimu, yunge yamboma molemelemonga, nanga Pulu Yemone mele peanga aisili nosilimomanga mare 'ene mele molo tolemoma pali nosengi!' nimbe simbe.

²⁰ Alieli olionga Lapa Pulu Yemonga imbi ambolopo ola linjipu yu kapi nimbu mololipu mindi pamili. Sike aku teamili.

²¹ Ene Kirasi Yesusinge yamboma pali nane "Ene manda molemeleye?" nikiru.

Na kinie pea molemolo angenupilimene kepe "Ene manda molemeleye?" nikimilila. ²² Pulu Yemonga yamboma pali, Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga ulkena pelemele yamboma kinie pea, enene "Ene manda molemeleye?" nikimilila.

²³ Aili Yesusi Kirasini* enenga minime we kondo kolopa molopili molangi. Aku sipe tepili.

«Aku pea nikiru.»

KOLLOSI

Pollone KOLLOSI Yamboma Pepá Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Pollo kinie yuni pepá topa sirimumanga ungu pulu mare inie yakondo gomo 714 molemo.

'Pollo ou pulu pulu kolea aili Romo ka siku ulke tenga pepili amimene nokoringi kinie i pepámo torumu.' ningu pilimele (Lipe Mundurumu Yema 28:16-31, Epesasi kinie Pillipai kinie Pillimono kinie pea.)

Kollosi akumu Esia poropinji lerimu taono aili te. Akumu Epesasi taono nondopa lerimu nakolo Pollo yuyu akuna naa purumunje. Temane te naa molemo. Epesasi taono molopalie ye mare Kollosi akuna "Temane toko siengi pai." nimbe lipe mundurumunje. Ye Eparasini unguma nimbe sirimu mele Kollosi 1:7-8 molemo. Ou Korini 16:19 molemo ungu akumu Kollosi yambomando nirimulanje?

I pepámo Pollone nambemuna topa sirimumunje? Ye marene kolo toko mane siringi mele Kirasinge yamboma pilku lombili puringi mele pilipelie pepá topa sirimu.

Teko kenjiringi mele i sipe: Te: Pulu Yemonga yamboma molongendo langi mare kinie no kinie walema kinie kangi kopisili ulumu kinie ou Mosisini mane sirimu mele pilku liku teringi mele Pollone 'naa piliengi.' nirimu (2:16-17 kinie 2:11, 3:11 kinie). Te: Kolo toko 'Melema naa ambolko, naa nongo piliengi, molo.' ningu mane siringi (2:21,23). Te: Angelloma popo toko imbi ambolko ola linjiringi (2:18). Te: Kirasi toko manie munduringinje. Pollone Kirasi tondolo mundupe kapi nirimu (1:15-20, 2:2-3,9). Te: Kolo toko 'Ungu mare lopi terimu.' niringi akumu Pollone nimbendo: "Kirasi kinie pea mindi pilipe konginjili ungu lopi telime pelemo." nirimu (2:18, 2:2-3). Te: 'Mana yambomane pilipe konginjili pelemo unguma kinie mana yambomane ulu pulu teringi mele kinie pilipu teamili.' niringi. Pollone aku siku pilku aku siku teringi mele 'Paa manda molo.' nirimu.

'Kapola molamili.' ningu Kirasi mindi pilku, Kirasi mindi pea molangi.' nirimu. Yu Pulu Yemo mele molopa, yu mindi melema kinie ungumanga kinie paa olan-dopa (1:15,16,17,18,19, 2:9, 1:20-22, 2:10). 'Kolo toli ungumane naa lipe taponjilimo.' nirimu (2:8, 2:23).

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Pulu Yemone na mako torumuna Kirasi Yesusini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu yemo,* na kinie olionga 'Kirasinge ungumu pilili, angenu Timoti pea molopololie i pepámo topo sikiru. ² Ene Pulu Yemonga yambo kolea aili Kollosi pelemele, ene Kirasi kinie tapu toko molemelena yu 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku ambolko molemele angenupilime i pepámo topo sikiru.

Olionga Lapa Pulu Yemone ene we kondo kolopa, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' nipili.

³ Oltone Pulu Yemo, olionga Aili Yesusi Kirasinge Lapa,* yu kinie ungu nimbulu mawa tenjilimbolo kinie alieli "Ange." nilimbolo.** ⁴ Ene Kirasi Yesusi 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele* kinie Pulu Yemonga yamboma pali konopu monjilimelemonga aku telembolo. ⁵⁻⁶ Temane peanga, akumu ungu sikemo, ene moloringine orumu kinie mele Pulu Yemone 'enenga' nimbe mako topa mulu koleana nosinjirimu lemo, 'Akumu sike.' ningu pilku 'Akumu paa liemili.' ningu nokoko molemele. Pe aku nokoko molemele ulumuni ene 'Sike' ningu tondolo munduku pilimele ulumu kinie konopu monjilimele ulumu kinie 'Ene liengi.' nirimu.* Ene ou pulu pulu temane peangamo pilku Pulu Yemone ene we kondo kolorumu ungu sikema pilkulie akumunge pulumu paa pilku konjiringi kinie yandopa aku temane peangamone ene tepa konjipe ulu peangama 'wendo wendo opili.' nilimo mele ma koleamanga pali aku sipe ulu peangama 'wendo wendo opili.' nilimo. ⁷ Pulu Yemone ene we kondo kolorumu temane peangamo, ye Eparasini* ene ou nimbe sirimuna piliringi. Kanu

yemo yu olio pea tapu topo kendemande tepo molemolo yambomanga ye te, olio konopu monjilimolo yemo. Yu 'olionga kongono tenjembo.' nimbe Kirasinge kongono tenjilimu paa ambolopa konjipe siye naa kolemo yemo. ⁸ Enenga konopuna Mini molemomone ene lipe taponjirimuna konopu monjilimele mele kepe Epararasi yuni olio nimbe sirimu.

⁹ Akumunge ene kinie aku sipe uluma wendo orumumunge ou pulu pulu pilirimbulu kinie yandopa taki taki Pulu Yemo kinie enenga nimbulu mawa tenjipululie, "Pulu Yemone 'Teangi.' nimbe pilipe molemo mele ene paa pilkulie, akumunge ungu puluma paa piliengi kene Mini Kake Telimu enenga konopuna molopa pilipe konginjilimu sipili." nilimbolo.* ¹⁰ "Aku siku pilku teko molkolie, Ailimuni ene kanopa peanga kanopili kene yunge yamboma teko molemele mele aku siku teko molko, ulu peanga lupe lupema aisili teko, Pulu Yemo molemo mele kinie, nilimo unguma kinie, pilku molemele mele paa olandopa pupili." nimbu mawa tenjilimbolo. ¹¹⁻¹² "Ene, umbuni pemba kinie mini wale naa munduku, 'Umbuni walema pora nimbé.' ningu taka lelko nokoko molangi kene Pulu Yemo tondolo paa olandopa pulimomanga yuni 'ene enge nipili molangi.' nimbe ene tondolo lupe lupema sipili. 'Yunge yambomanga' nimbe yu ye nomi kingi molopa nokolemo kolea* pa telimunge** mele nosinjilimoma ene Kollosi yambomanga kepe pea nosinjilimo lingi aulkemo akisinjirimu ye, akumu enenga Lapamo, yu kinie paa konopu siku 'Ange' niengi." nimbu Pulu Yemo enenga mawa tenjilimbolola. ¹³ "Yuni olio lipe taponjipe sumbulu tolimu yu kingi molopa nokolemo tondolomonga* wendo lipe, yunge konopu monjilimo Malone** nokolemo tondolomonga sukundu lipe monjirimu kene 'aku siku teangi.'" nimbu mawa tenjilimbolo. ¹⁴ Yunge Malo akumu (yunge meme ondo lenjirimuni)* olionga ulu pulu kerime 'Kamu manie pupili.' nimbe siye kolopa, olio ka sipe ambolorumu aulkena wendo lipe

'We kapola molangi.' nirimu yemo.**

¹⁵ 'Pulu Yemonga Malo Kirasi akumu, Pulu Ye naa kanolemolomo none teli yemo.*

Pulu Yemo molemo mele

Malo yu mona molemo kanolemolomo.

Mulu ma melema ou wendo naa opili yu ou molorumu, melemanga pali yu ye nomi olandopamo molemo yemo.

¹⁶ Malomo aku sipe yemo molemomonga pulumu i sipe:

Muluna angilimo melema kinie mana lemo melema kinie, kanolemolomo melema kinie naa kanolemolomo melema kinie, aku mele Pulu Yemone 'Tepo mimi teambo.'

nirimu melema pali Malonga kimuni terimu.*

Tondolo pelemo kuruma kinie, mulu koleana yambo namba molemo yambo ailime kinie,

imbi paa olandopa molopa mele aisili nokolemelema kinie,

enge nilime kinie,

aku mele paa enge nilime muluna kinie

mulu koleana kinie molemelema pali** kepe

mele mongone kanolemolomo melema pali pea

yunge kimuni terimu.

Melema paa pali Malone mindi tepa mimi terimu.

'Aku melema yunge mindi lepili.

Yunge imbi ambolko ola linjengi.' nimbe aku melema

terimu akumunge yu aku sipe yemo molemo.**

¹⁷ Melemanga pali yu kumbi lepa molorumu,*

melema pali yunge engemone wendo orumu,**

pe kinié Kirasi yunge engemonela melema pali

wendo olemo.***

¹⁸ Kirasinge talape yamboma* yunge kangimu;

Kirasi yu kangimunge pengemo.**

Yu yunge kangimu konde molemomonga ulu pulumu.

Yu melemanga pali kumbi lepa molemo Malo,

'Yu melemanga pali ye nokoli ailimu molopili.'

nimbe Pulu Yemone yu topa makinjirimuna

yu kumbi lepa lomboropa ola molorumu yemo molemo.***

¹⁹ Pulu Yemo yuyu molopa telemo mele 'aku sipe ulu puluma Malo kinie pepili.' konopu lerimuna

Pulu Yemo yuyu tengepea tepa pelemo mele

Malo kinie aku sipe pelemo,

„Pulu Yemonga Malo, Lapa molemo mele molemo.„*

²⁰ Pulu Yemone 'Mulu ma melema pali yu kinie

konopu teluna pupili, kapola kapola molamili kene

Malone aku temba aulkemo akisinjipili.'

nimbe pilipelie

Kirasinge mememo unju perana ondo lerimumuni

Pulu Yemone olio kinie opa tou molorumu ulu pulumu

kamu topa manie mundurumu.*

²¹ Aku tenjirimu nikirumuni ene lipe tere lenjilimo. Ou enene ulu kerime teko enenga konopumane yu kinie opa tou moloringimunge Pulu Yemo kinie sulu teko moloringi. ²² Nakolo kinie

„Malo Kirasinge, kangimu toringi kolorumu aku ulumuni Pulu Yemone ene yu kinie 'konopu teluna pupili nondoko ongo molangi.' nirimu. 'Ene yunge yambo kake telime molko, kaloro te naa pepa, yuni kanopa keru kanolemo ulu te naa pepili* yu molemona ongo molangi.' nimbelle aku terimu.** ²³ Nakolo „Kirasi,

'Sike' ningu tondolo munduku piliringi mele ningu pilku, 'Kirasi enenga ulke simu mele.' ningu yu tondolo munduku ambolko siye naa kolangi. Aku tengi liemo „yuni molonge mele nikimu aku siku molonge,„

Temane peangamo ou pulu pulu piliringi kinie 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku kanu temanemone wendo ombá mele kinie ene molonge

mele kinie nilimo 'aku sipe mele olio kinie paa wendo opili.' ningu konopu siku nokoko moloringi mele ulu umbuni te wendo ombá kinie siye kolonge kene mimi siku kanoko molai. Kanu

temane peangamo ma koleamanga pali toko siringi, ene pilimele temanemo. „Kirasini, na Pollo 'Kanu temane peangamonga kendemande yemo molani.' nirimuna molio.

²⁴ Pe kinié na ene lipu taponjimbundu mindili noliomonga konopu sikiru. Kirasinge kangimu, akumu yunge yambo talape kanumu,* yuni enenga nimbe lipe taponjipe mindili norumu mele mindili mare we pelemo akumu na yunge talapemo 'lipu taponjembo.' konopu lepo „Kirasi mindili norumu mele, nanga kangine mindili nombo kapola tenjilio.

²⁵ Pulu Yemone 'na Kirasinge talape yambomanga kendemande yemo molopili.' nimbe enenga nimbu lipu taponjimbu kongono te sirimu. Aku kongonomo 'Ene Pulu Yemone nilimo unguma sumbi siku pilku, akumunge ungu puluma pali paa piliengi!' nimbu, nimbu simbu kongonomo. ²⁶ Paa koronga ou walemanga

pali Pulu Yemone i ungumu lopi terimu yamboma pali naa piliringi, nakolo kinié 'yunge yamboma piliengi!' nimbe,

nimbe para silimo.* ²⁷ I ungu lopi terimu ungu 'akumu paa peanga olandopa, Juda yambo naa molko yambo lupe molemelema* paa manda lipe taponjimbe

mele yunge yambomane pali piliengi kene mona lepili.' nimbe, Pulu Yemone nimbe para sirimu. Aku ungu lopi terimumu i sipe: Kirasi yu ene kinie molemo.

Yu ene kinie molemomonga yuni 'ene Pulu Yemo mulu koleana tondoloma kinie pea pepili molemo akuna tapu topo molamili lipu membo pumbu.' nirimuna pilkulie 'Sike.' ningu konopu siku nokoko molemele kanumu.

²⁸ I nikiru ye Kirasi akumuni telemomo yamboma temane topo nimbu silimolo. 'Ene Kirasi kinie pea tapu toko molko yunge yambo konopu tondolo peli yambo yuma molonge kinie membo pupu „Pulu Yemo, siemili.' nimbu, pilipe konginjili pelemomone yamboma mimi sipu lepi lepi topo mane silimolo. ²⁹ 'Aku teambo.' nimbu yuni* na enge sipe tondolo mundupe lipe taponjilimo ulumane

pali tondolo mundupu mindili sipu kongono telio.

2

¹ Ene kinie, Kirasinge yambo talape LLadosia taono molemelema kinie, koleamanga pali yambo na naa kanolemele yamboma kinie, ene 'Paa lipu tapon-jembo.' nimbu mindili sipu kongono tenjilio mele 'ene piliengi!' konopu lekero.

² 'Ene konopu tondolo pupili molko, anju yando konopu monjingi ulumuni ene lipe tere lenjimbe kinie ene 'Kirasinge, ulu puluma pali mimi siku pilkulie 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele kamu kamu aku siku olandopa pilku molangi.' nimbu na paa mindili silio. Aku siku pilkulie Pulu Yemonga ungu lopi tepa pelemomonga ene piliengila.' nimbu na mindili siliola. Aku lopi tepa pelemo ungumu Kirasi yu.* ³ Pilipe konginjili ulu puluma kinie, konopuni pilimele ulu puluma kinie, aku ulu puluma Kirasi yu kinie lopi tepa pelemo. Akuma kou mone mele bengena tengepea tepa lemo mele yu kinie aku sipe pelemo. ⁴ 'Yambo marene enendo kolo toko ungu peanga mare ningu kondi tonge.' nimbunie i ungumu ene nimbu sikiru. ⁵ Na ene kinie naa molio nakolo 'ene kinie molio.' konopu lepo, ene tapu toko tondolo munduku kongonoma sumbi siku teko Kirasi 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku* siye naa kolemele mele nanga konopumuni kanopolie lakopo konopu silio.

⁶ Pe kinié 'Kirasi Yesusi olionga Ailimu* molopili, pea molamili konopuna opili.' niringi mele yu kinie pea tapu toko molangi. ⁷ Unju te 'tondolo mundupe angilimbendo, yunge pulkenoma mana manie mundulimo,* ulke te 'tondolo pupe angilipili.' ningu, simu enge nili te polemele,** ene 'aku sipu tondolo mundupu angiliemili.' ningu unjumu mamu kinie tapu topa angilipe ulkemo simu kinie tapu topa angilimo mele ene Kirasi kinie aku siku tapu toko angilku, olione ene mane sirimulu unguma 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi mele olandopa tondolo munduku pilkulie, alieli Pulu Yemo kinie 'Ange.' niengi.

⁸ 'Yambo tene 'yunge konopuni pilimo

mele ene aku siku mele paa konopuni pilku molangi.' nimbe we unguma kolo topa ene nimbe simbe.' ningu kanoko konjiku molangi. Anda kolepalimene ou mane siringi yandopa piliringi mele kinie, ma koleamanga pali nokolemele kuru-manga unguma kinie, kanu yambomane pilkulie ene ningu silimele. Kirasinge konopuni pilimo unguma naa pilku ningu silimele.*

⁹ Kirasi mana ye au lerimu kinie Pulu Yemo yuyu molopa telemo mele aku sipe ulu pulumu Kirasi yunge kangine pepa tengepea telemo mele* ene pilimele kanumu. ¹⁰ Akumunge, aku yemo Pulu Yemo molopa telemo ulumu yu kinie pelemo akumu ene yu kinie tapu toko molemele kinie Pulu Yemone ene kepe silimo ene kinie tengepea tepa pelemola. Kanu ye Kirasimu yu muluna kuru enge nilime kepe, aku mele namba pelemona melema nokolemelemanga pali, yu ye olandopamo molemo.*

¹¹ Ene yu kinie ongo tapu toko moloringi kinie kangi te kopisiku wendo lili ulu pulumu ene sirimu liringi. Aku kangi te kopisili ulu sirimumu yambomane kangikundu telemele akumundu naa nirimu. Kirasini tenjirimu ulumuni olio kangi te kopisipe wendo lili ulumu lirimulu, akumu olio ulu pulu keru terimulungu ou we konopumanga tondoloma manie purumu.* Aku ulumu kangi te kopisipe wendo lili ulu sikemo.**

¹² Ene no linjiringi kinie Kirasi kinie pea ene ono teringi kanumu. Pe ene 'Sike Pulu Yemone yunge tondolomone Kirasi topa makinjirimu.' ningu tondolo munduku piliringimunge Kirasi topa makinjirimu Pulu Yemone ene no liringi kinie Kirasi kinie pea topa makinjirimula.*

¹³ Ene ou we konopuma pepili ulu pulu kerime teringi kinie kepe, ene Juda yamboma naa molko yambo lupema moloringimunge Pulu Yemonga ungu manemane ene naa nokorumu kepe, aku ulutolone ene topa konjirimu, yambo kololime mele moloringi,* nakolo Pulu Yemone 'Ene Kirasi kinie pea konde molangi.' nirimu.** Yuni

olionga ulu pulu kerime siye kolopa 'Kamu manie pupili.' nimbe,¹⁴ Mosisini Pulu Yemonga ungu manema bokuna torumumane oliondo alieli 'Teko kenjilimele.' nilimo ungu manema olio tondolo mundupe nokorumu tondolomo 'Olio kotena uluri naa tenjipili. Kamu manie pupili topo manie mundembo.' nimbelle 'Pulu Yemone, aku, ungu mane, ma lipe, Kirasinge, unju perana pirimúni uku topa monjirimu.¹⁵ Muluna kuru enge nilime kepe, aku mele namba pelemona melema nokolemelema pali* enenga tondoloma unju perana, kolorumunge, topa manie mundupe,** 'Kurumanga enge te naa pepa kamu manie purumu lemo.' ningu kanangi.' nimbe ene lipe ora sirimu.***

¹⁶ 'Yuni aku terimu, kene 'Yambo tene olio langi nombó no nombó wale kake telimenga uluma tepo, oli ke tolemo kinie uluma tepo, koro mololi wale Sambatemanga* uluma tepo, aku ulumanga yambo tene temolo mele apurupe ungu mane te naa nimbe panjipe, iri topa "Teko kenjikimili." ni naa nipili.' niengi.**
¹⁷ Ulu akuma 'Teangi.' ningu ou ungu manema ningu panjiringi akuma pe wendo ombá ulu te manda lelko aku uluma teringi.* Aku ulumanga sike ulumu Kirasi kinie pelemo. ¹⁸ Yambo te kumbu tepa kanolemo melema temane topa yu yuyu 'Konopu siembo kene nanga imbi ola naa molopili molambo.' nimbe kolo topa, angellomanga imbi ambolopa ola linjipe kapi nilimo yambo tene 'Aku sipu teliomonga na nanu pilipe konginjili olandopa pelemo.' nimbe "Ene telemele mele teko kenjilimelemonga Pulu Yemone ene mele naa kalomba lingi." nimbé kinie yunge ungumu naa piliengi! Kanu yambomo yu yuyu yunge ou we konopumuni aku sipe pilipe yuyu imbi ambolopa ola limo. ¹⁹ Kanu yambomo yu Kirasi kinie tere lelko naa molembele, lupe lupe molembele. Olio Kirasinge kangimu, yu kangimunge pengemo.* Pengemone kimbu ki kangimelemanga pali nokopa, ombele pulkeno melema pali 'enge nipili.' nimbe** langi silimo, aku sipe mele Kirasi olionga pengemone olio yunge kangimu

yu kinie lipu tere lepo molemolo kinie aku telemo. Aku telemomonga Pulu Yemonga engemone, Kirasinge, kangimu tepa ai silimo.

²⁰ Ene Kirasi kinie pea kolkolie ma koleana uluma kamu siye koloringi, teluna manda naa molongemonga nambemuna kinié ene ya ma koleana yamboma mele molko ma koleana ungu manema pilku liku teko molemeleye?

²¹ Ungu manemane, langi mare kinie no mare kinie akumando, "Naa ambolai!" nimbe, "Naa nai!" nimbe, "Kini simbi naa tonjengila." nilimo aku ungu manema mele nambemuna pilku liku telemeleye?

* ²² Aku ungu manema pali mana yambomane mindi konopuni pilku "I siku teai. I siku teai." ningu ungu mane silimelemonga aku ungu manemane "Pilku teai." nilimele melema kinie ulu mare telemele kinie walsikale kamu kamu keru lepa manie pulimo. 'Kanu melemane ene lipe taponjimbe ulu te naa pelemo., ²³ Kanu ungu manemane 'olio imbi naa molopili molamili.' ningu, melema kapi ningu imbi ambolko ola linjiku, 'olionga kangime mindili nopili.' niengi.' ningu ulu mare aku siku telemele mele kanokolie 'aku ungu manema pilipe konginjili paa pepa peanga lemo.' sike nimbu kanolemolo nakolo olio we konopu oumuni ulu kerime mindi pilipu ulu pulu kerime mindi waka lemo uluma 'Topo manie mundemili.' nimbe lipe taponjimbe ulu te kanu ungu manema kinie paa naa pemele.

3

¹ * Pulu Yemone ene Kirasi kinie pea topa makinjirimu kene** Kirasi wi ola Pulu Yemonga ki umbukundu molemo koleamonga uluma mindi konopuni pilku waka kolko molangi. ² Mulu koleana melema mindi paa konopu kimbu siku, ma koleana melema konopu naa kimbu siku molayo. ³ Ene, enenga ou we konopuma* kinie, pea Kirasi kinie kolkolie** yu pea, lomboroko ola moloringi, kinié konde molemelemonga*** Kirasi yu mulu koleana Pulu Yemo kinie pea teluna tapu toko molembele naa kanolemolo mele ene aku siku elte kinie pea teluna tapu

toko molko paa sike molonge mele ou naa kanolemele kene ,aku siku mulu koleana melema mindi konopu kimbu siku molayo.,⁴ Enenga sike molemele ulu pulumu Kirasi yu, akumunge yu omba mona angilimbe kinie ene yu kinie pea molko, tondolo pa telemo koleana yu ye aili olandopamo molopa mele tondoloma nosipe melema nokolemo koleana yu kinie pea tapu toko molonge.

⁵ Akumunge, ,enenga ou we konopuma Kirasi kinie pea kolkolie yu pea lomboroko ola moloringi,* kene mana ulu enenga konopumane pilkulie tengendo waka kolemele uluma toko manie mundeyo! Ulu akuma i sipe:

Wa ulu kerinele teli ulu pulumu kinie, we melema kinie kepe ulu kerinele tengendo taki taki

konopu kimbu siku molemele ulu pulumu kinie,**

ambomane ye peangama kanoko 'Pea tapu topo

andolembelkanje papu.' ningu konopu monjiku,

yemane amboma kanoko konopu monjiku

aku siku teli ulu pulumu kinie,***

yambo lupemanga melema yama meli ulu pulumu kinie,

aku uluma.

Yambo lupemanga melema yama melemele mele kinie,

kuruma kinie pulu ye kolo tolime kinie popo toko

kapi nilimele mele kinie,****

aku ulutolo telu sipe mele.*****⁶ Aku ulu pulu kerime telemelemonga Pulu Yemone yamboma mumindili kolopa tomba walemo yunge ungu manema ta nilimele yamboma molemelena wendo ombá okomo.

⁷ We mana yamboma teko molemele mele ou ene Kirasinge Kollosi yamboma kepe Kirasi naa pilku molkolie aku siku ulu kerime mindi teko moloringi.

⁸ Nakolo kinié 'Aku uluma naa teamili.' ningu we siye kolayo.

Yambo mumindili kololi ulu pulumu kinie,

yambo iri toli ulu pulumu kinie,

yambo pilku keru pilili ulu pulumu kinie, 'Yamboma pipili kolko molko kenjengi!' ningu

kolo toko ungu bulkundu ninjili ulu pulumu kinie,*

'Tae teangi.' ningu ungu keru nili ulu pulumu kinie,

aku ulu puluma siye kolayo.**⁹⁻¹⁰ Ou

we konopuma kinie aku konopumane pilku teringi uluma kinie siye kolko,

'Yambo kondema molamili.' ningu Kirasi liringimunge ene yambo kondema tepa

mimi terimu Pulu Yemone ene konopu konde lipe panjinjirimu, yandopa yandopa

'yu molemo mele* ene olandopa olandopa pilkulie aku siku molangi.'

nimbe aku telemo kene anju yando kolo naa tayo.**

¹¹ ,Pulu Yemone yuyu yambo kondema pea pali tepa mimi telemomonga, olio

yambo kondema mele molemolo yamboma telu sipu molemolo. Juda yambo

naa molemelema lupe,* Juda yamboma lupe molo; yambo kangi te kopisili yamboma

lupe,** kangi te naa kopisili yamboma lupe molola; kewa yamboma lupe,

umbu yamboma lupe molola; ,yambo kamakoma lupe yambo koropama lupe

molola;, mele kalolimu naa liku kongono we tenjili kendemande yamboma lupe,

we molemele yamboma lupe molola. Kirasi yu olionga pali olandopa molemo;

yu olionga pali konopuna molemo, akumunge olio yambo lupe lupe manda apurupu

naa nimbu naa kanomolo. Olio pali telu sipu molemolo.***

¹² Akumunge, ene Pulu Yemone 'Nanga yamboma molangi.' nimbe mako torumu

yambo konopu aili tepa monjipe, 'konopu kake tepa peli yamboma' nimbe

kanolemo yamboma molemele kene yambo lupema kondo kolko liku taponjiku,

enenga imbime ambolko ola naa liku, yamboma kinie kara naa puku andiki

teko taka lelko molko, ólo áme topili molko, aku siku teko molangi.*¹³ Enenga angenu tene

ene tepa kenjipe ulu tepa mumindili konjili ulu te

temba kinie ene yundu ungu te naa ningu,

siye kolangi.* Ene Pulu Yemo teko kenjiringi ulu pulu kerime yu 'Manie pupili.' nimbe we siye kolumu mele ene aku siku teko kenjingi uluma 'Manie pupili.' ningu we siye kolangi. ¹⁴ Nakolo aku ulu pulu peanga nikiru ulu pulumanga pali konopu monjili ulu pulumu paa olandopa pelemo kene yamboma konopu tondolo munduku monjengi.* Aku tenge kinie aku siku ulu pulu peanga lupema pali we sumbi siku teko paa kapola kapola molonge.**

¹⁵ Kirasinge yamboma kinie konopu teluna pupili kapola kapola molopo konopu pe nili ulu pulumu Kirasini silimo aku ulu pulumuni 'Ene aku siku taka lelko konopu wayongo siku molangi.' nimbe omba nokopili. Kangi telumunge kimbu ki melema lupe lupe angilimo nakolo kangi telumu mindi angilimo aku mele ene yamboma pali telu mele molemele.* Ene aku siku molkolie Pulu Yemone "Ene anju yando konopu teluna pupili kapola kapola molangi wai." nirimu. Akumunge Pulu Yemo alieli "Ange." ningu molangi.

¹⁶ Kirasinge unguma enenga konopuna paa tengepea tepa pepili molangi. Aku siku molkolie ene pilipe konginjilimu pepili enene yamboma ungu mane siku, yamboma ulu keru peangama pali tenge mele 'Pilku konjengi.' ningu siku; Pulu Yemone enenga nimbe tenjirimu tenjilimomonga yu kinie "Ange." ningindu Pulu Yemonga bokuna molemo konanama kinie, makuna sukundu konana nilimele konanama kinie, Mini Kake Telimuni enenga konopuna nimbe silimo pilimele konanama kinie, niengi.*

¹⁷ Ungu ningu uluma teko kongono tenge ulu akuma pali tengendo 'I ulumane Aili Yesusinge imbi ambolopo ola linjemili.' ningu aku uluma teko,* Lapa Pulu Yemo kinie "Ange." ningindu Aili Yesusi yuni enenga nimbe tenjirimunge Lapa Pulu Yemo kinie "Ange." niengi.

¹⁸ Ene amboma, enenga emenali yemanga unguma taka lelko pilku liku molayo. Aku ulumu Ailimuni kanopa peanga kanolemo ulu pulu te kene aku teayo.

¹⁹ Ene yema, enenga amboma konopu monjiku, ene teko mumindili konjiku iri naa toko molangi.

²⁰ Ambolangoma, ene aminieli lanielini ningi unguma pali alieli pilku tenge panjiku teko molayo. Aku ulumu Ailimuni kanopa peanga kanolemo.*

²¹ Ambolangomanga lapali, enenga ambolangoma 'Popenge teko mumindili naa kolko, nikimulu mele bulu siku siye naa kolangi.' ningu taka lelko ungu manema siku popenge teko iri naa toko ungu manema tondolo munduku naa sieyo.

²² Mele kaloli te naa liku kongono we tenjili kendemande yamboma,* enenga kongono nokolemele mana yambomane ningi unguma pali pilku liku teangi. 'Nokoli yamboma kanoko molangi kongono tepo konjimbun kinie kanokolie kapi niengi.' ningu kongono naa teangi. Aili Kirasi, nge ungumu liku ai siku pilku liku telemele mele aku siku kongono nokoli yambomane "Teai." ningi unguma pilku liku kongono konopu siku teko konjengi.

²³ Ene konopu talo tepa pepili enenga kongono nokoli yambomanga kongono naa tenjengi. Kongono tengema pali tengendo Ailimunge kongono tenjilimelka mele aku siku kongono nokoli ye kanumanga kongonoma konopu peanga pepili toyo toko tenjengi. 'Mana yambomanga kongono mindi tenjikimulu, akumu uluri molo.' ningu kongono naa teangi. ²⁴ 'Ailimuni pe yunge yamboma mele kalombando nosinjilimo mele peangama olio simbe.' ningu pilkulie konopu peanga pepili kongono nokoli yemanga kongono toyo toko tenjengi. Kirasinge kongono kendemande tenjilimele; yu enenga Ye Nokoli Paa Aili kanumu.* ²⁵ 'Teko kenjingi yamboma pali teko kenjingimunge mele kalolimulungi. Ailimuni 'Yambo imbi molemoma lupe, imbi naa molemoma lupe.' nimbe kanopa apurupe mele naa kalomba. Telemolo mele kanopa apurupelie mele kalomba, kene,' ningu kongono aku siku tondolo munduku teangi.

4

¹ Kongono nokoli yamboma, enenga

kongono we tenjili kendemande yamboma taka lelko nokoko teko konjiku, teko mini wale naa mundunjengi. 'Olio kongono nokoli yambomanga kepe Nokoli Ye te mulu koleana molemo.' ningu pilkulie kongono we tenjili kendemande yamboma aku siku teko konjengi.

² Pulu Yemo kinie paa alieli ungu ningu siye naa kolko, 'Pulu Yemo kinie ungu ningindu, umbu konopu pepili 'Pulu Yemo kinie ungu ningu,'* Pulu Yemo kinie "Ange" ningu molangi. ³ Pulu Yemo kinie ungu ningu molkolie olionga kepe mawa tenjikulie, "Olio yunge temane peangamo andopo topo siemili aulke te akisinjipili." niengi. Aku temanemo Kirasinge temanemo, akumu ou lopi tepa perimu kanumu. Aku temanemo topo siliomonga na ka ulkena pelio.* ⁴ Pulu Yemo kinie nanga mawa tenjikulie "Kirasinge temane lopi tepa perimumu yamboma paa sumbi siku piliengi nimbu para sipu konjembo." niengi. 'Na aku sipu kongono teambo.' nimbe Pulu Yemone sirimu 'kene aku tenjengi.

⁵ Kirasinge yambo talapena naa molko ulsukundu molemele yamboma ene Kirasinge yambo molemelemanane kanoko konjiku aulke andoko, Kirasinge ungumu kanu yamboma ningu singindu aulkemo mimi siku kanoko, aulke te mona lemba kinie kanokolie ungumu ene piliengi sumbi siku ningu siengi. ⁶ Ene ungu ningu singime alieli api mele songo tepili. Waka kolko 'Paa piliemiliya.' ningu komu tenjingi ungu peangama niengi. 'Yambomane walsingi kinie olione ungu peangama pundu topo niemili.' ningu aku siku teangi.

⁷ Olio paa konopu monjilimolo angenu Tikikasi* 'ombá kinie, na molio mele pali ene temane topa simbe. Yu Ailimunge** kongono paa tenjipe siye naa kolopa, olio kinie pea tapu topo telemolo yemo.

⁸ Yu aku sipe tapu topo kongono pea telemolomonga 'Olio molemolo mele ene piliengi! 'Ene konopu tondolo pupe pe nipili molangi.' nipili.' nimbu nane yu ene molemelena lipu mundukuru.

⁹ Ene Kollosi yambomanga ye Onesimasi, olionga konopu monjilimolo an-

genumu kongono paa tepa konjipe siye naa kolemo yemo, yu Tikikasi kinie pea lipu mundukuru. Ya olio molemolona ulu wendo olemoma pali ene ningu singili.

¹⁰ Na pea ka ulkena pelembolo ye Arisitakasini "Ene manda molemeleye?" nimbe, nimbe mundukumu. Banapasinge pelepá* Mako 'ya tapu topo molemolo yemone, "Ene manda molemeleye?" nimbe, nimbe mundukumula. (Mako kinie ene tenge mele ou nimbu mundurundu** kanumu. Ene molongena omu liemo "Pea molamili oi." niengi.) ¹¹ 'Ye te, yunge imbi, Yesusi, aku yemo yunge imbi te "Jasitasi" nilimele, aku yemone "Ene manda molemeleye?" nimbe mundukumula. Pulu Yemo ye nomi kingi molopa melema nokombamonga* nimbu silio kongonomo na liku taponjiku pea telemele yambomanga aku yema mindi Juda yema**. Kanu yemane 'kongono tondolo mundupu teambo.' ningu paa liku taponjilimele.

¹² Epararasi, ene Kollosi yambomanga ye te, yuni kepe "Ene manda molemeleye?" nimbe, nimbe mundukumu. Yu Kirasi Yesusinge kongono tenjili ye te molopa, Pulu Yemo kinie ungu nimbéndo siye naa kolopa alieli enenga nimbe tondolo mundupe mawa tenjipelie "Ene Kirasinge yambo yuma molko, 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku molemele mele konopu alowa malowa naa teko Pulu Yemo kanopa peanga kanomba ulu "Teai." nilimoma pilku liku tengendo tondolo munduku teko molangi." nilimo. ¹³ Yuni enenga kepe, LLadosia taono yambomanga kepe Irapollisi taono yambomanga kepe, 'Ene lipu taponjembo.' nimbe paa kongono mindili sipe telemo 'akumu ene paa piliengi!' nimbu nikiru.

¹⁴ Olionga konopu monjilimolo ye doketa LLukuni "Ene manda molemeleye?" nikumula. Ye Dimasini aku sipe nikumula.

¹⁵ Olionga angenu LLadosia taonona molemelema kinie ambo Nimba kinie Kirasinge yambo talape* yunge ulkena maku toko molemele yamboma kinie "Ene manda molemeleye?" ninjengi.

¹⁶ Ene Kollosi yamboma i pepámo piliengi kambu tonjiku pora singí kinie 'Kirasinge yambo talape LLadosia taono molemelema kanoko piliengi!' ningu liku mundengi. LLadosia yamboma pepá topo sindumu 'Olio kanamili yando siengi.' niengila.

¹⁷ Akipasindu i siku ningu siengi: "Nu Ailimunge kongono 'Tenji.' ningu siringimu 'Paa pali tepo pora siembo.' ningu tondolo munduku tei." niengi.

¹⁸ Na Pollo nanu i pepámo topo "Ene manda molemeleye?" nikiru.

Na ka ulkena we pelio mele komu naa sinjengi.

„Pulu Yemone, ene we kondo kolopa molopili molangi.

„Aku pea nikiru.„

TESALLONAIKA Yamboma Pollone Wale Talo Pepá Topa Sirimu Bokutolo

Pollone I Pepá Topa Sirimutolonga Ungu Pulu Mare

Pollo kinie yuni pepá torumumanga ungu pulu mare bokumunge yakondo gomo 714 molemo.

Pollo kolea aili Tesallonaika purumu temanemo Lipe Mundurumu Yema 17:1-10 molopa, yu mindili siringi kinie kowa pupe Beria taono molopalie, pe altopa kowa pupe kolea aili Atenesi purumu temanemo 17:11-15 molemo. Tesallonaika akuna Kirasinge yambo talapemonga yambo koltalo sike Juda yamboma nakolo aisili yambo lupema moloringi (Lipe Mundurumu Yema 17:4, ya Ou Tesallonaika 1:9-10). Tesallonaika akumu Masedonia poropinji kolea te, no kélona lerimu.

Pollo kolea aili Korini molopa Kirasinge Tesallonaika yamboma pepá ou topa sirimungu pulumu i sipenje: Pollo Tesallonaika yamboma kinie molopalie Kirasinge ungumu kamu mane naa sipili Juda yambo ungumu liku su siringimene yu toko makoringi. Pe Tesallonaika yamboma Kirasi lombili puringimunge mindili nongo moloringi pilipulie Pollone ‘Timoti ene lipe taponjipili.’ nimbe yu ene moloringine lipe mundurumu (Ou Tesallonaika 3:1-5). Pe Timoti kelepa Pollo molorumuna omba ene moloringi mele Pollo temane topa sirimu kinie Pollone i pepámo ene sipe mundumbendo torumu. Ene konopu tondolo pupili moloringimunge konopu sipe Pulu Yemo kinie “Ange.” nirimu mele ene nimbe sipe, ene mimi siku molonge mele mane sipe, Aili Yesusi pe kelepa ombámonga ungu aisili nimbe sirimu (1:9-10, 2:19-20, 3:13, 4:13-18, 5:1-3,23-24). Ungu mare pea nu nunu kanani.

‘Oli mare mindi omba pupili Pollo kolea aili Korini we molopalie wale talo sipe pepá te Kirasinge Tesallonaika yamboma topa sirimu.’ ningu pilimele. Imbi lepo “Pe Tesallonaika” nilimolo pepá akumunge ungu pulumu Ou Tesallonaika kinie telu

sipe. Ailimu pe kelepa ombámonga ungu aisili torumu molemo. Ene mindili nongo moloringi nakolo konopu tondolo pupili ‘Kirasi sike.’ ningu piliringi mele munduku naa kelingimunge Pollone Pulu Yemo kinie “Ange.” nirimula. Kote walemo wendo ombá kinie Pulu Yemone mindili siringi yamboma pundu tomba mele nimbe sirimula. Enenga yambo mare kongonomo kapola naa teko we moloringimunge ungu tondolo te 3:6-15 molemo.

Ya Ou Tesallonaika kinie Pe Tesallonaika kinie ungu pulumu pora nikimu.

OU TESALLONAIKA Pollone TESALLONAIKA Yamboma Pepá OU Topa Sirimu Bokumu

I pepámonga ungu pulu mare inie yakondo gomo 1026 molemo, akuna kanoko piliéni.

¹ Pollo kinie Saillasi kinie Timoti kinie olione

ene Kirasinge yambo talape* kolea aili Tesallonaika molemelema i pepámo topo sikimulu.**

Ene Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasi*** inie tapu toko molemele yamboma, ıeltene, ene we kondo kolkolo, ‘Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.’ ıniengili.ı

² Olio ıene molemele mele pilipulie, alieli Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbu, yu kinie ungu nimulundu enenga kepe mawa tenjilimolo. ³ Olionga Lapa Pulu Yemo enenga nimbu alieli mawa tenjipu molomolondo ulu telemelemanene ene ıYesusinge temanemo “Sike.” ningu, tondolo munduku pilimele mele lipe ora sipe, yamboma mindili siku liku taponjilimele ulumane konopu monjilimele mele lipe ora sipe, tondolo munduku molko siye naa kolemele ulumuni ene Aili Yesusi Kirasi ı‘Kelepa ombá.’ ningu, konopu siku nokoko molemele mele lipe ora silimomonga aku siku molemele mele pilipulie alieli ı“Ange.” nilimolo.ı*

⁴⁻⁵ Ene olionga angenupili Pulu Yemone konopu monjilimoma, Pulu Yemone ‘ene yunge yamboma molangi.’ nimbe mako torumu mele olio pilipulie akumunge

kepe “Ange.” nilimolo. Olione temane peangamo ene moloringine ombo topo sirimulu kinie ungumu yuyu mindi wendo orumuna pilku naa moloringi. Aku temane peangamo topo sirimulu kinie yunge tondolomo kinie Mini Kake Telimu kinie wendo orumu mele pilku kanoko, olione aku temanemo ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilipulie enendo tondolo mundupu nirimulu mele kepe pilku kanokolie “Sike nikimili.” ningu tondolo munduku piliringine kanopolie ‘Pulu Yemone sike ene konopu monjipe ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe mako torumu lemo.’ nimbu kano- rumulu. Olio ene lipu taponjimulundu ene kinie ombo molorumulu mele* ene pilimele.

⁶ Ene olio kinie Ailimu kinie molorumulu mele manda lelko moloringi; ene kinie umbuni aisili wendo orumu nakolo ‘Pulu Yemonga,’ ungumu konopu siku pilku liringi. Kanu konopu sili ulumu Mini Kake Telimuni sirimu. ⁷ Aku teringimunge kolea Masedonia poropinji kinie Akaya poropinjitolonga ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilku moloringi yamboma* molonge mele kolea aili Tesallonaika yamboma enene liku ora siringi.

⁸ Ene ‘Kirasinge Tesallonaika yamboma,’ moloringine Ailimunge ungumu Masedonia kinie Akaya poropinjitolonga yamboma moloringine purumu, pali piliringi nakolo aku kolea pokorenga mindi naa purumu. Enene Pulu Yemo ‘Sike ‘olionga Lipe Taponjilimu.’ ningu tondolo munduku piliringi temanemo koleamanga pali anju anju purumu piliringi. Akumunge ene ‘Tesallonaika Kirasinge yamboma,’ molemele mele olione altopo temane te topo simulú aulke te naa lemo. ⁹ Olio ene moloringine orumulu kinie ene kinie uluma wendo orumu, enene teringi mele we yamboma eneno olio temane toko silimele akumunge ‘altopo yamboma enenga temanemo topo simulú aulke te naa lemo.’ Ene ‘Tesallonaika yambomane,’ we melema popo toringi pulu ye kolo tolime munduku kelko konopu alowa teko, konde molopa mindi puli Pulu Ye

sikemo* molorumuna puringi mele we yambomane olio temane toko silimele. ‘Yunge kendemandema molamili.’ ningu molko, ¹⁰ ‘yunge Malo* mulu koleamo mundupe kelepa kelepa ombá.’ ningu konopu siku nokoko molongendo ‘Pulu Ye Sikemo molorumuna puringi,’ mele ‘temanemo toko silimele.’ Aku Malomo kolorumu kinie Pulu Ye Sike kanumuni topa makinjirimu yemo; akumu Yesusi, olio ‘yunge yamboma,’ lipe taponjilimomonga Pulu Yemo pe yamboma mumindili kolomba walemo wendo ombá kinie olionga uluri naa pemba yemo.

2

¹ Angokeme, ene moloringine ombo kongono terimulu kanumu we manie naa purumu ene pilimele. ² Enenga koleana ou naa ombo kolea aili Pillipai molorumulu kinie olionga kangikundu mindili siku olio ungu taka tonjiringi mele ene pilimele.* Nakolo pe Tesallonaika orumulu kinie ‘Kongono naa teangi.’ ningu kongono temolo aulkemo pipi singi teringi kinie** olionga Pulu Yemone olio lipe taponjirimu kinie pipili naa kolopo tondolo mundupu yunge temane peangamo ene topo sirimulu. ³ Olione enendo tondolo mundupu “Yesusi Kirasi piliengi!” nimulundu olione ungu mare lawa tepo pilipu naa nimbu, ‘Kalaro mololi uluma pea teamili.’ nimbu konopu talo pepili unguma naa nimbu, ‘Ene aulke tenga lupe pangi kene kondi tamili.’ nimbu kolo naa torumulu. Aku paa naa terimulu. ⁴ Pulu Yemone olio apurupe kanopalie ‘Nanga temane peangamo manda sumbi siku toko singi.’ nimbe kanopalie “Ningu sinjengi.” nirimu, akumunge ‘I siku i siku ningu siei.’ nilimo mele mindi alieli nilimolo. ‘Yambomane olio kanoko peanga kanoko kapi niengi.’ nimbu unguma andopo naa nimbu silimolo. ‘Olionga konopuma kanopa apurulimo Pulu Yemone kanopa peanga kanopili.’ nimbu kongono telemolo. ⁵ ‘Olio sumbi sipu terimulu mele, ene pilimele. Pulu Yemo walsilimelkanje yuni ‘Sike.’ nilkela. ‘Olio kinie ulu te teko konjengi kene ene kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili.’

nimbu unguma naa la nirimulu. 'Enenga melema olio siengi.' nimbu unguma naa la nirimulu. Kolo naa tokomolo ene pilimele; Pulu Yemone pilimola. ⁶ 'Enene kepe ma kolea lupemanga yambomane kepe olio kapi niengi.' nimbu Pulu Yemonga ungumu andopo naa nirimulu.

Sike olio Kirasini 'Kongono tenjipai.' nimbe lipe mundurumu yema* molorumumunge ene lipu taponjipulie umbuni lipu sipu, "Enene melema siku olio nokai.", nimbu tondolo mundupu nilimolkanje papu.** ⁷ Nakolo, aku sipu naa nirimulu., Ene kinie molopolie ambomane enenga ambolangoma* taka liku nokoko, ame siku, molemele mele ene aku sipu nokorumulu. ⁸ Olio ene paa konopu monjipu kondo kolopolie 'Pulu Yemonga temane peangamo topo siemili.' nimbu mindi naa terimulu; 'Ene lipu taponjimulundu olio umbuni mare membo mindili nomulu liemo uluri molo.' nimbu konopu sipu terimulula.

⁹ Angokeme, 'Olio ene kinie molopolie kongono temolondo mindili sipu kongono terimulu mele ene pilkimili.' konopu lekero. 'Olione ene Pulu Yemonga temane peangamo topo sipu molomolo kinie 'Enene olio nokoko langi siengi.' naa nimulu.'* nimbu ipulueli kepe tangoli kepe kongono terimulu.** 'Aku kongonomo kou limulundu kongono tepo, ene lipu taponjipu kongono tepo, peatolo lipu tere lepo terimulu.,

¹⁰ Ene Kirasi 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele* yamboma pea tapu topo molorumulu kinie Pulu Yemone kanopa 'ulu kake telime' nimbe kanolemo uluma kinie, yambomane 'ulu sumbi nilime' ningu kanolemele uluma kinie tepo, ulu te tepo naa kenjirimulu akumu ene pilimele; Pulu Yemo pilimola. Olio "ulu te teko kenjiringi." manda naa ningi. ¹¹ Yemane enenga ambolangoma nokoko teko konjilimele mele olione ene aku sipu terimulu akumu ene pilimele. ¹² 'Ene konopu tondolo pupe konopu wayongo nipili molangi.' nimbu, " 'Ye nomi kingi molopo kolea paa peanga, tondolo pa teli koleana molopo nokolio koleana* ene pea molamili wai.' nimbe ene walsilimo Pulu

Yemone kanopa peanga kanolemo mele mindi alieli teko molangi." nimbu** paa tondolo mundupu mane sirimulu.

¹³ Alieli Pulu Yemo kinie "Ange." nilimolo* akumunge ulu te pea pelemo. 'Akumu i sipe:,' Olio ene moloringine ombo Pulu Yemone olio ungu umbu tonjirimumu pilipulie nimbu sirimulu kinie mana yambo tene ungu te nimbe silimo kinie pilku limele mele mindi naa pilku liringi. Pilkulie 'Akumu Pulu Yemonga ungumu ningu sikimili.' ningulie pilku liringi. 'Akumu papu teringi., Aku ungumu paa sike Pulu Yemonga ungumu. Kanu ungumuni ene, 'Kirasi, 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele yambomanga konopumanga kongono telemo.

¹⁴ Angokeme, ene kinie ulu wendo orumu mele kolea Judia disiriki Pulu Yemonga yambo talape* moloringime kinie ou aku sipe wendo orumula. Ene Tesallonaika yamboma enenga pulu lemo yambomane 'Mindili nangi.' ningu teko kenjiringi mele, Judia koleana Kirasi Yesusi pea tapu toko molemele yambomanga pulu lemo Juda yambomane ou aku siku kepe 'Mindili nangi.' ningu teko kenjiringi.** Akumunge pilipulie 'Ene ungu nimbu sirimulumu sike enene 'Pulu Yemonga ungumu' ningu, pilku liringi.' nimbu pilimolo. ¹⁵ Juda yambomane ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema* toko konjiku, pe Aili** Yesusi toko kenjiringi yambomane pe olio kepe mindili liku siku toko makoringi. Pulu Yemone kanopa keru kanolemo uluma teko, yamboma kinie pali opa tou molemele. ¹⁶ 'Olio Pulu Yemone Juda yambo naa molemele yamboma* lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie molko konjingi aulkena lipe monjimbe mele** naa niemili.' ningu, olio andopo kanu yambo lupema ungu nimbu simulú aukemo pipi singi telemele. Aku telemelemonga ene ulu pulu keru telemele mele alieli olandopa olandopa paa pea pali telemele, akumunge ulu pulu keru aisili ene kinie kamu pemba. Pe kinié Pulu Yemonga mumindili kolomba walemo ene molemele koronga kamu kamu omba lemo.

¹⁷ Nakolo angokeme, „Juda yambo-mané, olio toko makororingi kinie olio ene mundupu kelepo tenga purumulu kinie* sike olio ene kinie tapu topo naa molemolo nakolo olionga konopumane ‘ene kinie tapu topo molemolo.’ konopu lemolo. „Lapalini ambolangoma munduku kelko kolea suluna puku molko enenga ambolangoma konopu liku munduku pilku molemele mele, olione aku sipu ene mundupu kelepo pupu laye kolo mindi molopolie, ene konopuni pilipu molopo ‘Ene paa kanamiliya.’ nimbu omolondo aulke te kororumulu. ¹⁸ ‘Olio ene molemelena omolo.’ nimbu terimulu. Na „Pollo, nanu kepe wale aisili kelepo ombó terindula, nakolo „kurumanga nomi, Setenene* ‘Molo.’ nimbe olio pipi sirimu. ¹⁹ Olionga Aili Yesusi Kirasi kelepa ombá kinie mele nambolkarene olio ‘Konopu tondolo pupili molangi.’ nimbé kinie yunge kumbikerena konopu sipu angilimoloye? Olione kongono tondolo mundupu tepo konjirimulu mele nambolka meltene ‘lipe ora sipili.’ nimbu membo pumulúye? Ene lipu taponjirimulu yamboma mindi kapi nimbu lipu ora simulú. Akumunge kepe ‘Ene molemelena wamili.’ nimbu terimulu. ²⁰ Sike, „olione ene lipu taponjirimulu kinie ene Kirasinge yamboma molko uluma telemelemonga, ene mindi kanopo olio konopu peanga pepili molopo, ene kinie konopu silimolo.

3

¹ Akumunge, ‘Ene nambe teko molemelenje.’ nimbu olio paa konopu aisili lipu mundupu „Ungu te ningu mundunginje.’ nimbu, nokopo molorumulu kinie ungu te naa ningu munduringine siye terimungu „Saillasi kinie, olto ya kolea aili Atenesi molambili.’ nimbu panjirimulu kinie ² oltone Timoti “Ene molemelena pui.” nirimbulu. Timoti yu oltonga angenu, pea tapu topo Pulu Yemonga kongono tenjipu Kirasinge temane peangamo andopo topo silimolo yemo. “Yuni ene ‘enge ningu molko Kirasi ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilimele mele munduku naa kelko paa am-

bolko molangi.’ nipili.” nimbulu yu ene molemelena lipu mundurumbulu. ³ ‘Ene mindili nongo umbuni melemelemonga konopu kimbu siku molongenje.’ nimbu aku terimbulu. ‘Kirasinge yamboma aku siku umbunime menge.’ nimbe Pulu Yemone nilimo mele ene pilimele.* ⁴ Olio ene kinie pea molopolie ene lepi lepi topolie nimulundu: “Olio paa sike mindili singi, olio kinie umbuni aisili wendo ombá.” nirimulu kanumu sike aku sipe wendo orumu mele ene kanolemele.*

⁵ Akumunge ‘Ene nambe teko molemelenje.’ nimbu konopu lipu mundurundu mele siye terimuna ‘Konopu lipu mundukuru mele manie pupili.’ nimbu nane Timoti ene moloringine lipu mundurundu. ‘Ene tondolo munduku pilku* molemelenje molo kondi tolemo yemone ene kondi torumu kinie enenga tondolo munduku piliringi mele we aku siku tondolo munduku pilimele molo aku siku teko moloringi ulumu munduku kelinginje. Kongono mindili sipu terimulumu we manie purumunje, piliembo.’ nimbu yu lipu mundurundu.

⁶ Nakolo kinié mindi Timoti yando ombalie* ene ‘Sike’ ningu tondolo munduku pilku yamboma konopu monjiku molemele mele temane peanga te omba topa simu. Alieli olio ene kinie pea molorumulu mele enene konopu kimbu siku pilkulie paa konopu siku molemele mele nimbe sipe, olione ‘Ene paa kanamiliya!’ nimbu molemolo mele ene aku sikula ‘Olio paa kanamiliya.’ ningu molemele mele nimbe simu. ⁷ Akumunge, angokeme, sike olio umbuni membo mindili nolemolo nakolo ene ‘Sike’ ningu tondolo munduku pilku molemele mele temanemo pilipulie konopu peanga pepili tondolo mundupu molemolo. ⁸ Ene Ailimu* munduku naa kelko yu tondolo munduku ambolko molemelemonga pilipulie yambo konde pulimele mele kinié paa kapola molemolo. ⁹ Olio Pulu Yemo kinie ungu nimbu molopo ene konopuni pilipulie, ene teko molemelemonga paa aili tepo konopu sipu molemolo akumu nambe tepo Pulu Yemo kinie manda “Ange.”

nimulúye? Pulu Yemone aku sipe olio 'konopu siemili.' nilimomonga yunge kumbikerena pupu konopu lakopo sipu molemolomonga olione taki taki yu kinie "Ange." nimulú kapola naa temba.

¹⁰ Ipulueli kepe tangoli kepe Pulu Yemo kinie ungu nimbulie 'Olio ene ombo kanamili. Aulke te akisinjipili.' nimbu paa tondolo mundupu mawa telemolo. 'Enenga tondolo munduku pilimele mele kamu tondolo munduku pilingí ungu te pilku naa molongi liemo aku molo tolemo unguma ombo nimbu siemili.' nimbu aku sipu mawa telemolo.

¹¹ Kinié Pulu Ye olionga Lapa akumu kinie olionga Aili Yesusi kinie eltene olio ene molemelena 'Wamili.' ningulu aulke te akisinjingili.*

¹² Olione ene konopu paa aili tepo monjilimolo mele Ailimuni 'Enene aku siku enenga Kirasinge yamboma kinie we yamboma kinie pali konopu paa olandopa olandopa monjengi.' nipili.*

¹³ Olionga Aili Yesusi yunge yambo kake telime kinie kelepa ombá walemonga ene Pulu Ye olionga Lapamo molombana puku molonge kinie konopu kake tepa Pulu Yemone kanopa keru kanopa kote tenjimbe ulu pulu te konopuna naa pepili molonge kinie 'yuni kanopili.' nimbe Ailimuni enenga konopuma tondolo mundunjpili.*

4

¹ Angokeme, ungu te kamu niembo. Ou ene mane sipu Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma tenge mele ou nimbu sirimulu. Aku siku sike teko molemele. Nakolo kinié "Ene Aili Yesusinge yamboma molemelemonga aku uluma siye naa kolko teko mololiku mindi pangi." nimbu tondolo mundupu mawa tekemolo. ² Aili Yesusini olio ungu umbu tonjirimuma ene nimbu sirimulu ungu manema ene pilimele kanumu.

³ Pulu Yemone 'Ene teangi.' konopu lepa molemo mele i sipe: Ene konopu kake tepili Pulu Yemonga yamboma manjiku molko, wa ulu kerinele teli ulu pulumu munduku keleangi.

⁴⁻⁵ Juda yamboma naa molko

Pulu Yemo naa pilimele yambomane yambo lupema* kanoko pea ulu kerinele tengendo

konopu monjiku wa ulu kerinele telemele aku mele aku uluma waka kolko naa teangi.

Ene yu mele mele ambo lingí molo ye pungíme

'Enenga kangimu emenalinge manjipe angilipili.' ningu

ulu peanga kake telime manjiku teko molayo.

⁶ Yema, enenga angenali 'Tepo naa kenjemili.' ningu

aku ulu pulu kerimu naa teko, enenga angenalinge amboma kinie

'Ulu kerinele teamili.' ningu kondi naa tangi.

'Nanga molo, yunge.' ningu yu kinie ulu te naa teangi.

Olione ou ene nimbu sipu lepi lepi torumulu mele paa sike nirimulu. "Aku ulu pulu keru mele uluma tenge yamboma Pulu Yemone aku tengemonga mongo lipe simbe." ou lepi lepi topo nirimulu kanumu. ⁷ Pulu Yemone "Ulu pulu kalaro mololi aku sipema teko molangi wai." ni naa nirimu. "Nanga yamboma manjiku molko ulu pulu kake telime teko molangi wai." nirimu. ⁸ Aku sipe nirimuna 'I ungu manemo naa pilipu lipu temolo.' ningu bulu silimele yamboma yambo te lupe bulu naa silimele; Mini Kake Telimu ene silimo Pulu Yemo mindi bulu silimele.

⁹ 'Ene Kirasinge yamboma, enenga angenupilime konopu monjengi niemili.' nimbu pepá naa tomolo. Pulu Yemone ene anju yando konopu monjingí mele ou enenga konopuna omba molopa, mane sirimu kanumu, akumunge olione aku ungumunge pepá te naa tomulu liemo mandala. ¹⁰ Masedonia poropinji Kirasinge yamboma pali kepe* enene aku siku konopu monjilimelela kanumu. Nakolo angokeme, enene aku ulumu telemele mele 'olandopa olandopa teangi.' nimbu tondolo mundupu mawa tekemolo.

¹¹ Olione ou ene mane sipulie "Taka lelko molai. Ene eneno yu mele mele

mindu kongono pilku teai. Ene eneno yu mele mele kongono tekolié langime nai.” nirimulu mele ‘Paa aku sipu teamili.’ ningu tondolo munduku teko molayo.*
 12 ‘Aku sipu temolo kinie Kirasinge yambo naa molko ulsu molemele yambomane olio aku sipu temolo mele kanokolie olio ‘yambo peanga’ ningu olionga ungumu pilingí.* Olio yu mele mele melte molo naa tombala.’ ningu aku siku teko molangi.

13 Angokeme, Kirasinge yambo koloringimenga ungu te niemili. Kanu uru pelemele yamboma kinie* ,pe wendo ombá mele, ene ,kinié we molemelema, ne mimi siku naa pilku molongi liemo olio pilkimulu kapola naa tekemo. Kirasi naa pilili yambomanga yambo te kolemo kinie we yambo kanuma kondo aili teko kolemele mele ene Kirasinge yamboma aku siku kondo aili teko naa kolangi. We yambomane pilkulie ‘Kolopolie walse lomboropo ola molopo, olionga yamboma kinie altopo teluna tapu topo molomolo.’ ningu naa pilkulie aku siku kondo aili teko kolemele kanumu. 14 Olio ,Kirasinge yambomane, ‘Yesusi kolopa lomboropa ola molorumu.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo.* Aku nimbu pilipulie ‘Yu terimu mele aku siku yambo ‘Yesusi ,sike nanga nimbe kolo wangopa kolonjirimu. Kinié pea molemolo.’ ningu, tondolo munduku pilkulie koloringi yamboma aku siku tengela.’ nimbu tondolo mundupu pilimolola. Kanu yamboma pe Pulu Yemone Yesusi kinie pea altopa yando memba ombá.

15 Kinié Ailimuni* yuyu nirimu ungu te ene nimbu siemili. Yuni nimbendo: “Ailimu ,kelepa manie, ombá kinie olio we konde molomolo yamboma ou koloringi uru pelemele yamboma mundupu kelepo olio kumbi lepo naa pumulú. Paa molo!” nirimu. 16 Ailimu mulu koleana mundupe kelepa manie ombando ombá kinie* ungu tondolo te wendo omba,** mulu koleana angello aili nomi tene ungu te nimbe, Pulu Yemonga biyukelemone ungu te nimbe, Ailimu yuyu kanu unguma kinie mulu koleana manie ombá. Ombá kinie Kirasinge yamboma molkolie

kolemelema ou lomboroko ola molonge. 17 Kanu kinie olio we konde molomolo yamboma kinie koloringi yamboma kinie pea kupena ola lipe, olio Ailimu yu ‘Aulkena liengi.’ nimbe olio olando limbe, olio ola muluna pupu yu aulkena lipumulú. Aku sipe ulu te wendo ombámonga olio Ailimu kinie pea kamu kamu tapu topo molopo mindi pumulú. 18 Ulu akumu wendo ombá kene enenga yambo ,kondo kolongema, ‘Konopu tondolo pupili molangi.’ ningu “Kolemele yamboma pe konde molonge.” i nikiru mele anju yando ningu sieyo.

5

1 Nakolo angokeme, poniemo kepe enamo kepe Ailimu ombá wale akumanga ungumu ene pilimelemonga nane aku walemonga ungu te pepá manda naa topo simbu. 2 Wa noli yambo te ombá walemo yambomane naa piliengi ipulueli lipe sinjipe olemo mele Ailimu ombá walemo aku sipela wendo ombámo ene paa pilimele kanumu. 3 Yambomane ‘Olio kapola kapola molopo mini wale mundupu umbuni kolomolo ulu te wendo naa olemo. Molopo konjilimolo.’ ningí kinie yamboma kote tenjipe mongo simbe ulu kanumu walsikale lipe sinjipe wendo ombá. Ambo te ambolango membando walsikale lipe sinjipe mindili nolemo, kanu mindilimu mundupe kelepa pumbe aulke te naa lemo. Aku siku mele ‘Kapola kapola molemolo.’ ningí kanu yamboma kote tenjipe mongo simbe ulumu walsikale lipe sinjipe wendo ombá, kanu kinie yamboma kowa manda naa pungí.

4 Nakolo angokeme, ene sumbulu toline naa molemelena ‘Wa noli yambo te ombá.’ ningu nokoko naa kanangi kiyongo nimbe lipe sinjipe olemo kinie yamboma pungu pungu nilimele mele ene aku siku naa tenge. ‘Kanu walemo wendo ombá.’ ningu kanoko nokoko molangi wendo ombámonga ene kinie umbuni te naa pemba. 5 Ene tangoli pa teline molemele yamboma;* olio pea ipulueli sumbulu toline yamboma naa molemolo. 6 Aku sipu molemolo kene we yamboma uru pelemele mele olio

aku sipu uru naa peamili. Olio mongo makilipu umbu konopu pepili molamili. ⁷ Uru pelemele yamboma ipulueli uru pelemele. No tondolo nongo kekelepa tolemele yamboma ipulueli no tondolo nongo kekelepa tolemele.

⁸ Nakolo olio tangoli molemolo yamboma molemolo kene umbu konopu pepili molamili. Ami yema ene 'olkondo naa tangi.' ningu wale pakoli kapane telime pakolemele mele olio aku sipu 'Yesusinge temanemo sike.' ningu, tondolo munduku pilili ulumu* kinie, konopu monjili ulumu tolo tondolo mundupu ambolamili. 'Pengena naa tangi.' ningu wanie kapane telime pakolemele mele olio aku sipu 'Yesusini sike yunge yamboma lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingi aulkemo lipe monjilimo.'** nimbu konopu sipu nokopo molemolo ulumu paa ambolopo konjemili.*** 'Kurumanga nomi Setenene olio tepa naa kenjipili kene molopo konjemili. Kondi toli ulu tene olio topa manie naa mundupili.' nimbu aku teamili. ⁹ Pulu Yemone olio kinie 'Mumindili kolopolie mongo simbu.' ni naa nirimu kanumu. 'Olionga Aili Yesusi Kirasini* olio lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molopo konjimulu aulkena lipe monjipili.' nimbe, nimbe panjirimu kene 'Yesusini aku sipe lipe taponjimbe.' nimbu nokopo mololi ulu pulumu tondolo mundupu ambolamili. ¹⁰ Olio 'Pea tapu topo molamili.' nimbe Yesusini olionga nimbe kolo wangopa kolonjirimu. Olio aku sipe lipe taponjirimumunge 'Sike nanga nimbe tenjirimu.' ningu tondolo munduku pilimele yambomanga yu omba kinie, olio yunge we molomolo yamboma kinie, kolko uru penge yamboma* kinie, mulu koleana ola pupu, yu pea molomolo.

¹¹ 'Pe olio kinie aku sipe wendo omba, kene kinié telemele mele aku siku yu mele mele 'Enge olandopa olandopa pupili ningu, konopu tondolo pupili.' ningu anju yando nieyo.

¹² Angokeme, kinié olione ene mawa tepo nikimulu: Ene nokolemele yema, Ailimuni yunge 'Tesallonaika yambo talapemo nokangi.' nimbe mako torumu yema, enenga unguma liku ai siku molangi. Kanumane ene kinie pea molko kongono mindili siku teko, 'Ene i siku i siku teangi.' ningu mane silimele, 'Kanu yemane olio nokokomele.' ningu pilku enenga unguma liku ai siku molangi. ¹³ Enene kongono telemelemonga 'Ene kapi niemili.' ningu enenga unguma paa taka lelko pilku molko ene konopu monjengi. Ene angenali kinie anju yando konopu teluna pupili molangi.*

¹⁴ Angokeme, olione ene tondolo mundupu mawa tekemolo: Kongono naa teko siye kolko we molemele yamboma* 'Aku siku paa naa teai.', ningu lepi lepi toko niengi. Pipili kolemele yamboma 'Pipili naa kolko konopu enge nipili molangi.' niengi. Pange telemo yamboma kondo kolko, liku taponjengi. Ene yamboma kinie taka lelko molangi. ¹⁵ Yambo marene ene teko kenjingi kinie anju pundu toko teko naa kenjengi. Alieli angenali kinie ulsu molemele yamboma kinie kondo kolko, ulu peangama mindi tondolo munduku teko molangi.

¹⁶ Alieli konopu siku molangi.

¹⁷ Taki taki Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa teko molangi.

¹⁸ Ene mindili nonge kinie kepe umbuni wendo omba kinie kepe molko konjingi kinie kepe, aku siku ene kinie ulu lupe lupema wendo omba kinie Pulu Yemo kinie "Ange." ningu molangi. Ene Kirasi Yesusinge yambo molemelema Pulu Yemone 'Aku siku teangi.' nilimomonga aku siku teko molangi.

¹⁹ Mini Kake Telimunge tepemo toko naa kumunjengi. ²⁰ Pulu Yemonga ungu umbu tonjilimoma pilku yando ningu silimele unguma liku bulu naa siengi. ²¹ Uluma pali apuruku kanokolie, peangama mindi ambolko, ²² ulu kerime pali munduku kelko oko liengi.

²³ 'Ene konopu teluna pupe pe nipili taka lelko molangi.' nilimo Pulu Yemo yuyu, yuni enenga mini kangime pali

'Nanga manjipe kene kake tepa lepili.' nipili. 'Aili Yesusi Kirasi kelepa ombá kinie enenga konopumu kepe minimu kepe kangimu kepe pali yuni mongo simbe ulu te naa pepili molangi.'* nipili.

²⁴ Olio 'yunge yamboma molangi.' nimbe walsilimo yemone konopu alowa naa tepa "Tembo." nilimo uluma aku sipe sike telemona olio kinie paa sike aku sipe temba.*

²⁵ Angokeme, 'Pulu Yemone olio lipe taponjipili.' ningu, enene olionga mawa tenjengi.

²⁶ Kirasinge yamboma "Olionga angenupili." ningu ki liku kanguluengi.

²⁷ Ailimuni 'I kongonomo teani pui.' nimbe na lipe mundurumumunge nane ene paa tondolo mundupu nimbundu: "I pepá topo sikirumu angenali pali piliengi kanoko ningu siengi." nimbu nikiru.

²⁸ Olionga Aili Yesusi Kirasini ene we kondo kolopa molopili molangi.

„Aku pea nikiru.“

PE TESALLONAIKA
Pollone TESALLONAIKA
Yamboma Pepá PE Topa
Sirimu Bokumu

I pepámonga ungu pulu mare inie yakondo gomo 1026 molemo, akuna kanoko piliéni.

¹ Pollo kinie Saillasi kinie Timoti kinie olione

ene Kirasinge yambo talape* kolea aili Tesallonaika molemelema

i pepámo topo sikimulu. Pulu Yemo olio kinie ene kinie olionga pea Lapamo kinie, Aili Yesusi Kirasi** kinie, pea tapu toko molemele yamboma, pepá topo sikimulu.

² Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone ene we kondo kolkolo, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' niengili.

³ Angokeme, alieli ene nimbu pilipu konopu lipu mundupulie Pulu Yemo kinie "Ange." nimulú mele mundupu kelemulu liemo keru. Ene ɿKirasi kinie yunge ungumu 'Sike.' ningu, tondolo munduku pilimele mele olandopa olandopa tondolo munduku pilku, ene eneno anju yando konopu monjilimele mele olandopa pulimo akumunge alieli Pulu Yemo kinie "Ange." nilimolo mele alieli aku sipu nimbu molomolo kinie papu.

⁴ Enene aku siku telemelemonga Pulu Yemonga yambo talape kolea lupe lupe molemelemanga andopo, ene kapi nimbu imbi ambolopo ola linjipu, yambomane ene umbuni silimele kinie ene mindili nolemele nakolo tondolo munduku molko Kirasinge ungumu 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi mele siye naa kolko, kinié kepe 'Akumu sike.' ningu tondolo munduku pilku molemele mele konopu sipu temane topo silimolo.*

⁵ Ene teko molemele mele kanopolie, 'Pulu Yemone yamboma sumbi sipe apurulimo apurumbe.' nimbu kanolemolo. ɿEne ulu aku sipema wendo olemo, akumunge Pulu Yemone ene pilipe apurupe konjipelie Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana*

manda "Kamu sukundu wangi." nimbé mele lipe ora silimo. Kinié Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo talapena molemelemonga mindili nolemele kanumu. ⁶ Pulu Yemone yamboma sumbi sipe apurulimo, akumunge ene mindili silimele yamboma yuni 'Mindili nangi.' nimbe, ⁷ ene mindili nolemele yamboma kinie olio kinie pea 'konopu wayongo siku molangi.' nimbé. Aili Yesusi yunge angello enge nilime kinie mulu koleamo mundupe kelepa tepe aili tepa nomba pembana omba mona angilimbe kinie i ulumu wendo ombá. ⁸ ɿYu aku sipe ombalie, Pulu Yemo naa pilku tapu toko naa molko, Aili Yesusinge temane peangamo pilku liku tenge panjiku naa telemele yamboma ɿaku telemelemonga, pundu tombando "Mindili nangi." nimbé.* ⁹ Teko kenjilimelemonga pundu tomba mindili nonge mele i sipe: Pulu Yemone "Ailimu molombana puku naa molko, yunge tondolo paa olandopamonga pa tondolo tepa teline ongo naa molko, paa anju pangí." nimbe makoropa, ene kamu topa manie mundumbe, molko kenjiku mindi pungí. ¹⁰ 'Yunge yambo kake telimene yu kapi ningu, 'yu sike' ningu tondolo munduku pilimele* yambomane yunge imbi ambolko ola linjengi.' nimbe ombá walemonga kanu uluma wendo ombá. Olione ene ungu nimbu sirimuluma 'Sike' ningu tondolo munduku piliringimunge ɿyu ombá kinie, enene kepe pea yu kapi ningu imbi ambolko ola linjingila.

¹¹ Akumunge 'Pulu Yemone "Ene nanga yamboma molangi wai." nirimuna moloringi mele kinié ene kanopa peanga kanopa ' "Wai." nirindu mele manie naa pupili.' nipili.'* nimbu olione alieli Pulu Yemo kinie enenga nimbu mawa tenjilimolo. 'Yunge tondolomone ene 'ulu peangama teamili.' nilimele uluma 'Sike teangi.' nimbe lipe taponjipe, ene 'Yu sike.' ningu tondolo munduku pilkulie kongono telemele kongonoma 'Peanga lepili. Teko konjengi.' nipili.' nimbu yu mawa tenjilimolo. ¹² 'Aku tengemonga ɿyambomane, olionga Aili Yesusinge imbi

ambolko ola linjingí kepe, yu ene kinie molombamonga enenga imbi ola molombala.' nimbúlie aku sipu enenga nimbu Pulu Yemo mawa tenjilimolo. Olionga Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolonga we kondo kololi ulumuni aku uluma paa sike wendo opili.

2

¹ Angokeme, olionga Aili Yesusi Kirasi* ,kelepa yando, omba olio lipe maku tomba aku ulutolo wendo ombámonga olio ungu te nimulú tekemolomo 'ene komu tenjiku molangi.' nimbu nikimulu. ² 'Yambomane tondolo munduku ningulie "Ailimunge walemo koronga wendo omu." ningí kinie ene konopu aisili kimbu siku mini wale munduku pungu pungu ningu naa molangi.' nimbu ene tondolo mundupu mawa tekemolo. Kolo tokolie "Pulu Yemone ungu umbu tonjimu ungu te pilindu nimbu siembo." ningulie aku siku ningí kinie, molo "Pollone ungu te nimbe mundumumu niembo." ningulie aku siku ningí kinie, molo pepá toko sikulie "Na Pollone i pepámo topo sikiru." ningí kinie, aku siku kolo toko , "Ailimunge Walemo koronga wendo omu.", ningí kene ,uluri naa teai., ³ ,Nakolo, 'Yambo tene aku sipe kolo topa kondi tomba.' ningu ungu nimbéma naa pilku, , 'Nikiru ungumu piliengi.' nimbe, ulu mare temba kinie naa kanangi. Kanu walemo ou we wendo naa ombá. Ou yambo aisilini Pulu Yemo kinie kara puku 'Yunge ungumu paa naa pilimolo.' ningu bulu siku liku su singí walemo ou wendo ombá. ,Aku tenge walemonga, ye tene ungu manema pulue topa paa tepa kenjimbe yemo, Pulu Yemone ou mako topa "Kolea kerine lipu mundumbu." nimbe, nimbe panjirimu yemo wendo omba mona molomba. ,Aku ulumu ou wendo ombá, Ailimunge walemo pe wendo ombá., ⁴ Kanu yemone yamboma 'Olionga pulu yema' ningu popo toko kapi ningí pulu yema 'Manie pupili.' nimbe, 'Na aku pulu yemanga kolo wangopo molopo nanga imbi mindi ambolko ola linjiku na mindi kapi niengi.' nimbé. ,Pulu Yemo popo toko kalemele ulke

tembelena sukundu, Pulu Yemo molemo suluminihana* kepe pupe polo te lipe akuna molopa "Na nanu Pulu Yemo." nimbé. ⁵ Kinié ya nikiru mele ou na ene kinie molopolie nimbu sirindu kanu unguma komu siku naa pilkimiliye?

⁶ Nakolo kanu ulumu isili ou wendo ombá aulkemo meltene pipi silimo, aku melemo ene pilimele. ,Pulu Yemone, yu wendo omba mona molomba wale mako torumumu wendo ombá kinie akumu sike wendo omba mona molomba. ⁷ Yambomane ungu manema pulue toko paa teko kenjilimele ulu pulumu koronga kiyongo nimbe pelemo kanumu. Nakolo pe wendo ombámo we kamu wendo omba mona naa molomba. 'Isili ou wendo omba mona naa molopili.' nimbe aulkemo pipi silimo yemo ,Pulu Yemone, "Wendo pupili." nimbé yu wendo pumbe kinie paa tepa kenjilimu kamu wendo omba mona molomba. ⁸ ,Aulkemo pipi silimo yemo wendo pumbe kinie, ungu manema pulue topa paa tepa kenjimbe yemo tamburembu mona angilimbe. Mona angilimbe kinie Aili Yesusini yunge kere múlumuni yu topa manie mundupe, yu tondolo pa telimu kinie ombá kanu pa telimuni kanu yemo topa konjimbe.

⁹ Ungu manema pulue topa paa tepa kenjimbe ye kanumu ,kurumanga nomi, Setenenga* tondolomo kinie ombalie, ,Setenenga, ulu kolo tolimuni ulu tondoloma tepa, yamboma kanokolie mini wale mundungí ulu lupe lupema temba, ¹⁰ ,Setenene yu lipe taponjimbemonga, mindili nongo molko kenjingí aulkena pulimele yambomane 'Sike' ningu pilingí ulu kolo topa kondi tomba ulu keru lupe lupema tepa ungu keru lupe lupema nimbé. Kanu yambomane 'Ailimuni olio lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molopo konjimulú aulkena lipe monjipili.'* naa ningu ungu sikemo konopu naa monjiku 'Paa pilipu liemili.' naa niringimunge kolea kerine puku mindili nongo molko kenjingí. ¹¹ Akumunge Pulu Yemone 'kanu yambomane kolo toli ungumu* 'sike ungumu' niengi.' nimbe lou lenge

tondolomo ene silimo. ¹² Yuni aku telemomonga yambo ungu sikemo naa pilku ulu pulu kerime mindi konopu siku telemele yamboma kote walemo wendo ombá kinie Pulu Yemone kote pilipe ene apurupe mele kalopa 'Ene teko kenjiringimunge molko kenjengi!' nimbé.

¹³ Nakolo Ailimuni konopu monjilimo angokeme, Pulu Yemone ene lipe taponjipe, 'Mindili nolemelka aulkena wendo ongo, yu kinie pea molko konjingí aulkena pangi.' nimbe ene ou kumbi lepa mako torumu. Minimunge tondolomone ene Pulu Yemonga yambo manjiku molko yambo kake telime molemele ulumu kinie, ungu sikemo tondolo munduku pilimele ulu akutolo pelemomonga Pulu Yemone ene lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lirimu akumunge pilipu molopolie olione alieli Pulu Yemo kinie "Ange." nimbu molomulu liemo papu. ¹⁴ Olione ene temane peanga topo sirimulumuni Pulu Yemone 'Ene aku siku yamboma molangi wai.' nirimu. 'Yamboma olionga Aili Yesusi Kirasinge tondolo pa telimu kinie yunge tondolomo kinie teluna tapu toko molonge kinie, ene kinie pea teluna tapu toko molangi kene.' nimbe enendo aku sipe "Wai." nirimu. ¹⁵ Olionga angokeme, aku terimu kene tondolo munduku molko, olione ene 'kinie molopolie, Pulu Yemonga unguma nimbu sipu, 'pe, pepá topo sipu, aku sipu mane sirimulu ungu sike akuma munduku naa kelko tondolo munduku pilku molangi.

¹⁶ Pulu Ye olionga Lapa, olio konopu monjirimu yemone olio we kondo kolopalie konopu tondolo pupe pora naa nimbé ulumu kinie, 'Pulu Yemone olio kinie ulu peangama temba.' nimbu, tondolo mundupu konopu sipu nokopo molemolo ulumu kinie, silimo yemo kinie, olionga Aili Yesusi Kirasi yu kinie eltene ¹⁷ ene konopu tondolo pupili toembo toko enge ningu molkolie alieli ulu peangama mindi teko ungu peangama mindi ningu molonge tondolomo siengili.

3

¹ Kapola, angokeme, kinié ungu te

kamu niembo: Pulu Yemo kinie ungu ningu olionga mawa tenjikulie i siku niengi: "Ene Tesallonaika yamboma Ailimunge temanemo topo sirimulu kinie pilkulie 'Ungu peangamo. Yuni sike olionga nimbe aku tenjirimu.' ningu tamburembu pilku liringi mele aku siku anju anju yamboma i ungumu pilingí aulkemo nondopa wendo opili. Ungumu pilkulie enene teringi mele akula teangi." ningu mawa tenjiku, ² "Ye kerimene ulu kerime mindi teko, teko kenjiku molemele yema olio ulu te naa teko umbuni te naa siengi kene Pulu Yemone lipe taponjipili." ningu mawa tenjengila. Ene pilkimili, yambomane pali 'Ailimunge temane akumu sike.' ningu naa pilimele* kanumu. Akumunge aku siku Pulu Yemo kinie olionga ningu mawa tenjengi.

³ 'Ye kerimene olio teko kenjingí telemele, nakolo Ailimu olio paa naa mundupe kelemba. 'Ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo 'kuru, muni*' ene topa manie naa mundupili.' nimbe ene tondolo mundunjipe nokopa molomba. ⁴ 'Ene Ailimu kinie tapu toko molemelemonga olione "Teangi." nilimolo mele kinié teko konjiku molemele. Pe aku sikula sike teko mindi molonge.' nimbu pilipu molemolo.

⁵ 'Pulu Yemone yamboma konopu monjilimo mele kinie, ene konopu monjingí mele kinie, Kirasini tondolo mundupe molopa siye naa tepili molemo mele ene aku siku manda lelko teko molonge mele kinie, Ailimuni mane sipe aulke te lipe ora sipili.' nimbu yu mawa tekemolo.

⁶ Angokeme, Aili Yesusi Kirasinge imbi lepo* ene tondolo mundupu nimulundu: Enenga angenu tene 'Kongono naa tembo.' nimbe siye kolopa, ene mane sirimulu mele aku sipe naa telemo yambomo pea teluna tapu toko paa naa molko ene anjupe molai! ⁷ Ene pilkulie, 'Olio telemolo mele ene aku siku manda lelko tenge kinie papu.' ningu pilimele. Ou ene kinie pea molorumulu kinie olio we naa molorumulu. ⁸ Yambo marene olio langi siringi kinie kepe we naa norumulu. Topo topo lipulie norumulu. Ene kinie pea molorumulu

kinie 'Ene kinie pea molemolomonga ene umbuni te naa tepili.' nimbu ipulueli kepe tangoli kepe olio tondolo mundupu 1Pulu Yemonga kongono temolondo kou kongono terimulula, Pulu Yemonga kongono terimulula, akumunge, olio paa mindili sipu molorumulu.* 9 "Olione ene lipu taponjilimolo kene olio pundu toko melte siei." nilimelkanje papu nilimelka.* Nakolo 'Kongono telemolo mele kanokolie ene aku siku manda lelko teko we naa molangi.' nimbu lipu ora simulundu aku sipu mindili sipu kongono tepo we naa molorumulu. 10 Aku nikirumunge ungu te olio ene kinie pea molopolie mane sirimulu kanumu ene pilimele. Kanu ungu manemo i sipe: "Yambo te kongono naa temu liemo aku yu ga naa nopilila." nirimulu kanumu.

11 1Nambemuna olione aku sipu nikimuluye?, Enenga yambo mare kongono tengendo 1sike kongono te naa teko, yambo mare ulu teko ungu nilimelema 'Paa piliemili.' ningu andoko walsiku pilku komu tenjiku mindi molemelena pilipulie aku sipu nikimulu.* 12 Aili Yesusi Kirasinge imbi lepolie kanu yamboma tenge mele i sipu tondolo mundupu nikimulu: "Ene taka lelko molko, enenga langi nongendo ene eneno kongono tekolie langi liku nangi." nikimulu.*

13 Nakolo angokeme, ene marendo i sipu nikimulu: "Ene ulu peangama tengendo siye naa kolko, enge ningu teai!" nikimulu.*

14 I pepá topo sikimulumunge sukundu ungu mane sikimuluma yambo tene pilipe lippe tenge panjipe naa tepa molomu liemo enene kanokolie 'Yu aku sipe telemomonga pilipe pipili kolopili.' ningu yu molombana ene naa puku anju molangi. 15 Nakolo 'Enene 'Aku yambomo olionga opa toumu.' konopu leangi.' nimbu naa nikimulu. 'Yu olionga angenu kene yu tepa kenjimu mele pilipili.' ningu lepi lepi toko ningu molangi.

16 Ailimu, 'Konopu teluna pupe konopu pe nipili ulu pulumu pelemo yemo, yuni 'Ulu lupe lupema wendo ombá kinie ene alieli konopu teluna pupe pe nipili

molangi.' nipili. Ailimu ene kinie pali tapu topa molopili.

17 1Nane pepá topo silioma ye tene lippe taponjipe tonjilimo, nakolo 'Yambomane 'I pepámo paa sike Pollo yuyu tomu lemo.' ningu kanangi.' nimbu ungumu kamu topo pora simbundu na nanu topo nanga imbimu tolio mele kinié kepe i pepána topo

18 "Olionga Aili Yesusi Kirasini ene pali we kondo kolopa molopili molangi." nikiru.

1Aku pea nikiru.1

OU TIMOTI Pollone Ye TIMOTI Pepá OU Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare yakondo gomo 714 molemo.

Timoti yu Gallesia poropinji LLisira taono yemo. Yunge anumu Juda ambo te, lapa Giriki yemo. Yunge anumu kinie yunge bamu kinie Kirasinge ambotolo moloringili. Anumunge imbimu Yunisi, bamunge imbimu LLoisi (Pe Timoti 1:5). Yu Kirasinge yemo molorumu kinie Pollone Kirasinge temane peangamo andopa topa simbendo Timotindu “Pea tapu topo pambili oi.” nimbe lipe memba purumu. Aku temanemo Lipe Mundurumu Yema 16:1-3 molemo. Pe, Timoti kolea aili Epesasi Kirasinge yambo talapemonga nokoli yemo molopili Pollone i pepámo yu topa sirimu (Ou Timoti 1:3). Lipe Mundurumu Yemanga bokumu pora nimbéndo Pollo yu Romo molorumu (kolomongo aili 28). Yu ponie mare altopa andopalie pe altoko yu Romo ka siringi kinie pepalie i pepámo Timoti topa sirimu.

Timoti molorumu mele ungu mare Pe Timoti 3:15, Ou Timoti 1:2, Lipe Mundurumu Yema 17:14-15, 18:5, 19:22, 20:1-6 kinie molemo. Yunge kongonomonga ungu mare Ou Timoti 3:1-7, 5:17-22, Taitasi 1:5 kinie molemo. Pillipai 2:19-22, Pe Timoti 4:9,21, Ipuru 13:23 kinie kananila.

Yu Pollo kinie pea molangili Pollone Pe Korini kinie Pillipai kinie Kolloso kinie Ou Tesallonaika kinie Pe Tesallonaika kinie Pillimono kinie boku akuma pali pepá topa sirimu.

Ungu pulu te: Ou Timoti kinie Pe Timoti kinie Taitasi kinie ungu aisili telu sipe mele molemo. Aku boku yepoko liku tere lelko “Tapu yemanga pepáma.” nilimele, akumu kewa ungu “pasollomanga pasime” molo “pasitamanga pasime” nilimele, nambemuna, Timoti kinie Taitasi kinie Kirasinge yambo talapema nokoko molangili Pollone elte i

pepáma topa sipelie, Kirasinge yamboma tapu tekolo nokoko konjingili mele mane sirimu. Yetolo molko konjingili mele mane sirimula.

Pepáma ungu mare telu sipe molemo mele Pe Timoti ungu puluna inie anjukundu nondopa gomo 1076 molemo akumunge maniekondo unguma pora nimbéndo kanani.

Ungu pulu tondolo te bokumunge alsena anjukundu “21. kisim bek”, “21.3 Man Bilong Kisim Bek Yumi” kanani.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Yesusi Kirasini “Nanga kongonomo tenji-pui.” nimbe lipe mundurumu yemo.* Olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Linjirimu Pulu Yemo** kinie ‘Olio paa sike tepa konjimbe.’ nimbu konopu sipu nokopo molemolo ye Kirasi Yesusi kinie na mako tokolo “I kongonomo tenji-pui.” niringili-ne aku sipu andopo nimbu silio yemone

² „nu ‘Kirasinge yemo molko konjeni.’ nimbu nane nu nokolio,„ nu kinie olto Kirasinge yetolo molembolomonga nu nanga kandi malo* Timoti nu i pepámo topo sikiru.

Lapa Pulu Yemo kinie olionga Ailimu Kirasi Yesusitolone nu we kondo kolko teko konjikulu, nuni walse walse ulu mare teko kenjini kinie nu kondo kolkolo “Mindili nani.” naa ningulu, ‘Nu konopu pe nipili taka lelko molani.’ niengili.

³ Nane kolea Masedonia poropinji pumbundu nu tondolo mundupu mawa tepolie “Kolea aili Epesasi molani.” nirindu mele kinié nu altopo mawa tepolie “Akuna we molani.” nikiru. Ye marene akuna kolo toko ungu lupema mane siku molemele kene “Akuna we molko kanu yemando “Aku naa teai.” ni.” nimbu nu mawa tekero. ⁴ Kanu yemane „Juda yambomanga, kangema toko* anda kolepalimenga imbime sulu teko toko mindi molemele** ungumane enenga konopuma topa bulu-balu sipe, ungumanga pulumu pilingindu we kerepali mindi ningi aulkemo akisinjipe, Pulu Yemonga ungu sikema pilingi aulkemo pipi silimo „kene enendo

“Aku naa teai.” ni., Kanu yemane mane silimele ungumane Pulu Yemo pilimulú aulkemo naa akisinjilimo. Pulu Yemonga ungumu kinie, yuni “Olio kinie tembo.” nimbe, nimbe panjirimu uluma kinie, ‘Kirasi Yesusi molopa olionga nimbe tenjirimu mele, ‘Akumu sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo ulumuni mindi akutolo pilimulú aulkemo akisinjilimo. ⁵ “Kanu yemane ningu kenjiku yamboma teko embambo silimele yemando, “Aku siku naa teai.” ni.” nikiru mele ‘Kirasinge yamboma anju yando eneno konopu monjiku molangi.’ nimbu “Kanu yemando aku siku ni.” nikiru. ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilimele ulumu* paa sike telemele ulumu kinie, konopu kake teli ulumu kinie, konopuni pilkulie ‘Pulu Yemone kanopa keru kanolemo ulu keru te konopuna naa pelemo lemo.’ ningu pilili ulumu kinie,** aku sipe konopu peanga pepili yamboma anju yando eneno konopu monjili ulumundu nikiru. ⁶ Yambo mare aku sipe konopu peangama naa pepili molko kanu ulu peangama munduku kelkolie we unguma kerepali ningu kekelepa tolemele. ⁷ ‘Mosisini Pulu Yemonga ungu manema pilipolie yando nimbe sirimu, ungu manemanga mane silime molamili.’ nilimele nakolo ungu manemanga puluma naa pilku, tondolo munduku mane singindu nilimele ungumanga puluma ene eneno mimi siku naa pilimele.

⁸ Olio pilimolo, ‘Mosisini ungu mane sirimuma sumbi sipu pilipu, aku ungu manemanga ungu pulumu mimi sipu pilipulie ulu akuma temolo kinie aku ungu manema paa peanga.’ nimbu pilimolo.* ⁹⁻¹⁰ Kanu ungu manemane kongono mimi sipe telemo mele kanopolie ‘Kanu ungu manema peanga.’ nimbu pilimolomonga ungu pulumu i sipe: Pulu Yemone ungu manema simbendo ‘Sumbi siku molemele yamboma pilku teangi.’ nimbe naa sirimu. Ungu manema pulue toko kara pulimele yamboma kinie, Pulu Yemonga unguma liku bulu siku ulu pulu kerime telemele yamboma kinie, Pulu

Yemonga unguma naa pilku ‘ulu kake telime pilipu teamili.’ naa nilimele yamboma kinie, yambomane enenga anupili lapali toko konjilimele yamboma kinie, yambo lupema toko konjilimele yamboma kinie, wa ulu kerinele telemele kango yamboma kinie yambo yuma kinie, kolea aili Sodomo yambomane yema eneno ulu kerinele teko amboma eneno ulu kerinele teringi mele* telemele yamboma kinie, ‘Makete tepo kou liemili.’ ningu yamboma wa limele yamboma kinie, kolo tolemele yamboma kinie, kotena puku ‘Sike nimulú.’ ningu panjikulie kolo tolemele yamboma kinie, Pulu Yemonga unguma pilipu ‘Kirasinge yamboma teko molangi.’ nimbu mane silimolo ungu** lupema pea pulue tongendo ulu kerime telemele yamboma pali kinie, Mosisini sirimu ungu manemane aku siku teko kenjiku molemele yamboma pali ‘nokopili.’ nimbe Pulu Yemone ‘Aku ungu manema pepili.’ nimbe, nimbe panjirimu. ¹¹ Pulu Yemonga unguma mane silimolo ungu sike akuma Pulu Yemone na mako topa “Andoko ningu si.” nirimu unguma kinie telu sipe. Aku ungumu temane paa peanga olandopamo, imbi paa pelemo Pulu Yemonga temanemo.

¹² Yesusi Kirasi olionga Ailimuni* i kongono tenjiliomonga engemo sirimu yemo “Ange.” nikiru. Yuni na kanopa peanga kanopa ‘Nanga kongonomo mundupe naa kelepa manda tepa konjimbe.’ nimbe pilipolie i kongono tenjiliomo na sirimumunge yundu “Ange.” nikiru. ¹³ Sike ou yunge imbimu lipu ungu taka tonjipu, yunge yamboma kinie opa tou molopo kara pupu mindili sipu topo konjimbu terindu* nakolo yu sike Pulu Yemonga Malo molopa Pulu Yemone ‘Olio nokopili.’ nimbe mana lipe mundurumu ye Kirasimu molorumu mele pilipu sundupulie, yunge temanemo toringi pilipulie “Kolo tokomele.” nimbu tondolo mundupu pilirindu mele akumu tepo lawa terindumunge yuni kanopolie na kondo kolopa ‘Mindili nopili.’ naa nirimu. ¹⁴ Na Kirasi Yesusi kinie pea tapu topo molorumbulu-na olionga Ailimuni na paa we kondo kolopalie, ‘Yu sike.’

nimbu tondolo mundupu pilili ulumu kinie konopu monjili ulumu kinie nakinie aisili pelemo kanu ulutolo Ailimuni sirimu.

¹⁵ 'Olio ulu pulu keru terimulu yamboma lipe taponjipe, mindili nolemolka aulkena wendo lipe yu kinie pea molopo konjimulú aulkena 'lipu monjembo.' nimbe 'Pulu Yemone mana lipe mundurumu ye nomi, Kirasi Yesusi mana manie orumu.' aku ungumu paa sike ungumu, yambomane konopu talo naa pepili 'Paa sike aku terimu.' ningu paa tondolo munduku pilingi kinie papu. Aku temolo kinie paa sike ku naa pemolo. Ulu pulu keru teringi telemele yambomanga na ulu pulu keru terindu mele paa olandopa, ¹⁶ nakolo Kirasi Yesusini 'Yamboma konopu alowa teangi.' nimbu taka lepo nokopo molopo ólo áme topili molio. 'Nane sike manda lipe taponjimbe.' ningu pilingi yamboma sike kondo kolopo lipu taponjipu, konde molko konjiku mindi pungu ulu pulumu* simbu ningu kanangi.' nimbelie na ulu pulu keru olandopa terindu yemo ou kondo kolopa 'Tepa kenjirimunge mindili naa nopili.' nimbe lipe taponjirimu.

¹⁷ Alieli molopa mindi puli ye nomi kingimu molopa, kolou naa kolemo yemo molopa, yambo tene naa kanolemo yemo molopa, yu telumu mindi sike Pulu Yemo molopa, aku sipe molemo Pulu Yemo yu mindi imbi ola molopa tondolo pepa, tondolo mundupe pa tepa, aku sipe pepa mindi pupili! Aku sipe mele paa sike tepili!*

¹⁸⁻¹⁹ Nanga malo Timoti, Pulu Yemone ungu umbu tonjilime pilku yando ningu silimele Kirasinge ye marene nu moloni mele ou ningu siringi mele pilipulie 'Nu paa aku siku teani.' nimbu, nimbu sikiru.* 'Yamboma teko kenjiku molangi.' nilimele melema manie pupe, Pulu Yemonga kongono tepo moliomo tondolo pupili kene, tondolo mundupu opa paa teambo.'** ningulie nu teni mele ou ningu siringi ungu akuma pilku liku teani. 'Kirasi Yesusi, sike.' ningu tondolo munduku pilino*** mele munduku

naa kelko, alieli konopuni pilkulie 'Pulu Yemone kanopa keru kanolemo ulu keru te nanga konopuna naa pelemo. Kongono telioma tepo konjilio lemo.' ningu pilku molanila.**** Aku ulutolo ambolkolie 'Opa tondolo mundupu teambo.' ningu nu teni mele ou ningu siringi ungu akuma paa pilku liku teko molani. Yambo marene 'Kanu ulutolo naa tembo kinie uluri molo.' niringimunge, nona andoli sipi te nona kou tene topa bulsulimo kinie paa keru lemo mele kanu yamboma aku siku mele 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi ulumu paa kamu keru lerimu. ²⁰ Aku teringi yambomanga ye Ameniyasi* kinie Allekesanda* kinie elte aku siku teringili-ne 'kurumanga nomi, Setene molorumuna pangili.' nimbu lipu mundurundu.** 'Aku siku molko kenjikululie Pulu Yemo ungu taka tonjiku yunge imbimu teko naa kenjingili mele piliengili!' nimbu aku sipu terindu.

2

¹ Kapola, nane 'Ene teangi.' nimbú ulumanga ou kumbi lepo tondolo mundupu 'Teangi.' nimbu nikirumu i sipe: Yambomanga pali Pulu Yemondo unguma ninjiku, mawa tenjiku, "Ene lipe taponjipili." ninjiku, "Ange, papu tenjikin." ninjengi. ² Ene nokolemele ye nomi kingime kinie gapomano yamboma kinie kanumanga Pulu Yemo mawa tenjengi. 'Pulu Yemo kanopa peanga kanolemo uluma tepo molopo konopu kake tepili molopolie olio kapola kapola taka lepo molamili.' ningulie aku teangi.*

³ Aku siku teko molonge kinie peanga; olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Linjirimu Pulu Yemo* kanopa konopu silimo. ⁴ 'Aku Lipe Taponjili Pulu Yemo, yuni 'Yamboma pali mindili nolemelka aulkena wendo ongo na kinie pea molko konjingi aulkena puku, ungu sikemo pilku ambolongi liemo papu.' konopu lepa molemo ye kanumu. ⁵ Kanumunge ungu pulumu i sipe: Pulu Ye telumu mindi molemo; ye telumu mindi Pulu Yemo kinie olio mana yamboma kinie olionga suku singine yu molopa 'Olio Pulu Yemo kinie

anjupe molemele mele naa molangi. Yu kinie teluna kapola kapola molangi.' nimbe molemo, kanu yemo mana ye Kirasi Yesusi. ⁶ Kanu yemone 'Mana yamboma ulu pulu keru telemelemonga Pulu Yemone ene naa topili mindili naa nangi. Ulu pulu kerimene ene altopa ka sipe naa nokopili kapola molangi kene na enenga nimbu kolo wangopo kolonjembo.' nimbe yambomanga pali aku tenjirimu.* Aku sipe ,tenjimbe kinie aku sipu molomolo, walemo wendo ombá ou ningu siringi mele aku walemo Pulu Yemone mako torumu walemo pe wendo orumu. Yesusini olionga nimbe tenjirimuni Pulu Yemo mana yamboma lipe taponjimbe mele nimbe sirimu. ⁷ Kirasini "Nanga ungumu puku ningu sinjiku, nanga kongonomo tenji-pui." nimbe na lipe mundurumu* akumunge pulumu ,Pulu Yemo kinie yamboma kinie kapola kapola molonge aulkemo akisinjimbendo kolorumu, kanumu. Kolo naa tokoro. Paa sike nikiru. 'Juda yambo naa molemele yambo lupema** 'Sike.' ningu tondolo munduku pilingí ulu sikemo ene mane siengi.' nimbe na lipe mundurumu.***

⁸ Aku kene kolea lupe lupemanga pali ,Kirasinge yambomane Pulu Yemo popo toko kapi ningindu maku toko molonge kinie, 'Olionga kangi konopuma pali Pulu Yemonga.' ningu konopu kake tepili molonge yema 'Pulu Yemo kinie ungu niemili.' ningulie, mumindili kolko kerepali ningí ulu te naa pepili ki ola munduku Pulu Yemo kinie ungu niengi.

⁹ Ambomanga ungu te ya nikirula: 'Olio kara pupu mongo kenge teamili. Yemane olio kanoko yama meangi.' ningu mulu wambale peangama naa pakangi. Enenga penge-indime au siku lapise langoko, kou-gollone teli melema kinie kulumbu peanga kou mone olandopa pulimoma kinie, akumane enenga kangime au siku mulu wambale kou olandopa pulime pakoko, naa teangi. We mulu wambalema mindi pakangi. ¹⁰ 'Yamboma olio kanoko peanga kanangi.' ningulie ulu peangama mindi teangi. Aku uluma 'Pulu Yemonga amboma molemolo.' ningu yunge ungumu pilku molemele

amboma au singí mele peangama. , 'Mulu wambale pakomolomane olio lipe taponjipili.' naa niengi.,

¹¹ ,Kirasinge yambo maku toko molongena, amboma taka lelko molko unguma naa ningu, ,yemane, mane singí unguma mimi siku pilku, unguma pilku liku ai siku molangi. ¹² 'Ambomane yema naa nokoko, Pulu Yemonga unguma mane naa siengi.' nilio. Ungu naa ningu we taka lelko molangi.* ¹³⁻¹⁴ Pulu Yemone ye Adame ou kumbi lepa tepa, pe ambo Ipu terimu. Pe ,kurumanga nomi Setenene, kolo topa kondi torumu unguma Adamene 'Sike nikimu.' nimbe pilipe naa lirimu. Ambomone , Wambiye-mone, sike nikimu.' nimbelle Pulu Yemone nirimu ungumu pulue topa ulu pulu kerimu terimu. Akumunge amboma aku siku teko molangi. ¹⁵ Aku sike nakolo amboma , Kirasi Yesusi molopa tenjirimu tenjimbe mele, sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele* munduku naa kelko alieli tondolo munduku pilku mindi molko, alieli yamboma konopu monjiku, 'Olio Pulu Yemonga amboma molamili.' ningu yuni ulu kake telime nimbe kanolemo uluma teko, enenga imbime toko manie munduku taka lelko molkolie, ambolango munge kinie Pulu Yemone 'Ene molko konjengi.' nimbe lipe taponjimbe.**

3

¹ "Ye te yu 'Kirasinge yambo talape-monga tapu yemo molopo nokondu liemo paa papu.' nimbe pilimo akumu kongono paa peanga tondolomo konopu monjilimo." nirimu yemone ungu paa sike te nirimu. ² Akumunge Kirasinge yambomanga tapu yemo molomba yemo yu ye paa sumbi nili ye te molopa, yambomane kanoko keru kanonge ulu te yu kinie naa peli yemo molopili. Tapu ye molomba yemo yu ambo telumunge yemo molopili. Yu molopa konjipe, ulu peangama mindi konopu kimbu sipe, kimbu ki kangi konopu melema waka kolopa temba mele mimi sipe nokopa, yambomane yu kanoko peanga kanoko yunge unguma liku ai singí ulu peangama

mindu tepe, yunge ulkena onge yamboma 'Sukundu wangi.' nimbe nokopa konjipe, 'Pulu Yemonga unguma, yamboma paa mimi siku pilingi mele sumbi sipe mane simbe mele mimi sipe pilipe, aku sipe yemo molopili. ³ No nombu kekelepa naa topa, yamboma kinie mumindili kolopa opa naa tepe, yamboma kinie taka lepa molopa, irinele konopu sipe temba yemo naa molopa, kou mone olandopa konopu naa monjipili. ⁴ Yunge ambo ambolangoma nokopa konjipe, yunge ambolangoma yunge unguma taka lelko pilku liku, liku ai siku molonge mele mane sipili. ⁵ Ye tene yunge ambo ambolangoma nokopa konjimbe mele naa pilimu liemo Pulu Yemonga yambo talapemo* nambe tepe, "Molko konjengi." nimbe, nokombaye? 'Manda molo.' Akumu pilipulie 'yunge ambo ambolangoma nokomba mele ou kanani.' nimbu nikiru.

⁶ Ye kokele Kirasinge ye molombamo Kirasinge yambo talapemonga tapu ye te naa molopili. Aku sipe yemo tapu yemo molopalie kara pumbe kinie Pulu Yemone, 'kurumanga nomi, depelemo* kote tenjipe "Kara purumumunge mindili nani." nirimu mele yu aku sipe temba kinie kapola naa temba, 'kene wale mare aisili mele Kirasinge yemo molopa umbu konopu pemba kinie 'Tapu yemo molopili.' nieni., ⁷ Yu molomba mele ungu te pea nikirula. Tapu ye molomba yemo ulsu molonge yambomane yu kanoko peanga kanoko 'Yu ye peangamo.' ningi yemo mindi tapu yemo molopili. Yu tapu yemo molomba kinie ulsu molemele yambomane "Yu ye kerimu." ningi kinie ulsu yambomane ningu kenjingi unguma, 'kurumanga nomi, depelemone lipe tapu yemonga melu lembu kinie kanu yemo molopa kenjimbe.

⁸ Kirasinge yambo talapemonga kongono tenjili ye molongema ene kepe i siku mele molko konjengi: Yambomane ene kanoko peanga kanoko enenga unguma liku ai siku, 'ene olionga kongono tenjili yema molongi liemo papu.' ningi uluma tekolie kongono tengendo mimi siku pilku taka lelko tenge yema molko; konopuna ungu lupe pilku kerena ungu

lupe ningu naa teko, yambo marendo ungu lupe ningu marendo alowa teko ungu lupe ningu naa teko; no tondolo aisili nongo kekelepa naa toko, 'Kirasinge, yambomanga kongono tenjipulie kou mone aisili limbu.' ningi yema naa molangi. ⁹ 'Kanu yema, olio Yesusi Kirasini olionga nimbe tenjirimu lipe taponjilimo mele 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo* yamboma Pulu Yemone ungu lopi terimuma nimbe para sirimu ungu sikema paa ambolonge yema molangi. Enene ungu sikema ambolongendo konopuni pilkulie 'Pulu Yemone kanopa keru kanolemo ulu te konopuna naa pelemo. Kongono telioma tepo konjilio lemo.' ningu pilkulie, ungu sikema ambolangi. ¹⁰ Molonge mele ou manda manjiku kanokolie, ene molko konjiku, yambomane kanoko keru kanonge ulu te ene kinie naa pepili molongi liemo 'Kirasinge, yambo talapemonga kongono tenjili yema molangi.' nieni.

¹¹ Amboma* kepe, yambomane kanoko keru kanonge uluma naa teko, uluma tenge mele mimi siku pilku taka lelko teko molonge amboma molko, yambo tenga ungu bulkundu naa ninjiku, molko konjiku, enenga kongonoma mimi siku pilku teko konjingi amboma molangi.

¹² Kirasinge yambo talapemonga kongono tenjimbe yemo yu ambo telumunge yemo mindi molopili. Yunge ambo ambolangoma nokopa konjipe, yunge ambolangoma yunge unguma taka lelko pilku liku, liku ai siku molonge mele mane sipe konjipili. ¹³ Yambo talapemonga kongono teko konjingi yema yambomane liku ai siku enenga imbime ambolko ola linjilimele kepe, Kirasi Yesusi 'Sike.' ningu, pilimele mele olandopa tondolo munduku pilkulie, aku siku tondolo munduku pilimele mele pipili naa kolko yamboma sumbi siku ningu silimele.

¹⁴ I pepamo nu simbundu topo molopolie 'Nu kanambo.' nimbu 'Nu molenona nondopo paa wambo.' konopu lepo molio. ¹⁵ Nakolo 'Ulu tene na pipi simbe kinie manda nondopo naa ombonje kene' nimbulie 'Pulu Yemonga

yambo molemelema teko molonge mele pilieni!' nimbu i pepámo ou topo sikiru. Aku yamboma konde molopa mindi puli Pulu Yemonga yambo talapemo. Aku talapemo ungu sikemo* lipe taponjipe tondolo pupe pepili nilimo talapemo. Ungu sike akumu ulkemo mele, Pulu Yemonga yambo talape akumu ungu sikemonga ulke simu mele.

¹⁶ Ou Pulu Yemonga ungu te yuni mane sirimu ungu lopi terimumu kinié mona nimbe para sirimu aku ungumuni olio Pulu Yemonga yamboma molopo yuni kanopa peanga kanolemo uluma temolo mele lipe ora silimo aku ungumunge ulu pulumu paa tondolomo, yambomane aku ungumunge pulumu manda toko manie naa mundungí. Aku ungu pulumu i sipe: Yu mana ye te omba mona molorumu.

Yu ulu peangama tepa molopa konjirimu mele

Minimuni lipe ora sirimu.

Mulu koleana angellomane yu kanoringi.

Yunge temanemo ma koleana pali

„yunge yambomane, toko siliku andoringi.

Yamboma kanu temanemo pilkulie

'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi.*

Pulu Yemone yu mulu koleana olando lipe,

yu ou ye tondolomo molorumu kolea

tondolo pa teline memba pupe monjirimu.

4

¹ „Kinié ulu mare wendo olemomonga ungu mare, Mini Kake Telimuni i sipe mele sumbi sipe nimbe para silimo: Mulu ma pora nimbé walemanga* kolo toli kurumane ungu ningíme kinie, kuru marene mane singí unguma kinie, yambo marene pilkulie Kirasi 'Sike.' ningu tondolo munduku pilingí mele munduku kelenge. ² Kanu unguma ye topele mapele tolimene* kolo toko mane silimele. Kanu yemanga penge-kikime naa pepa, enenga konopuni naa pilku ulu pulu keru telemele mele naa pilku molemele.** ³ Kanu yemane mane sikulie ningindu: “Yema ambo naa liku amboma ye naa pangí.” ningu, langi mare imbi sikulie “Aku

langime kalaro molemo kene mi toko naa nai!” nilimele. Nakolo langi akuma Pulu Yemone ‘Olio ‘Yesusi yu sike.’ nimbu tondolo mundupu pilipu, ungu sikema pilipu limulú yambomane nangi.’ nimbe terimu. Aku langime lipu Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbu nomolo kinie uluri molo. ⁴⁻⁵ Pulu Yemone terimu melema pali peanga kanumu. Pulu Yemonga ungumu kinie olione Pulu Yemo kinie ungu nimulú ungutolone langi kinie melema pali Pulu Yemonga mele kake telime lemba akumunge langi akuma munduku kelko naa nonge kinie kapola molo. Pulu Yemo kinie “Ange.” ningu liku nonge kinie uluri naa temba.

⁶ I nikiru mele „Kirasinge, angenupili ‘Aku siku teangi.’ ningu mane sini kinie nu Kirasi Yesusinge kongono tenjili ye peangamo moloni. Olio ungu peangama ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo unguma* kinie Kirasinge ungu puluma mane sirimuluma kinie ou kepe yandopa kepe pilku liku teko molenoma „Nanga konopu minitolonga langime.’ ningu, pilku liku teni kinie nunge konopu minitolo tondolo mundupe pepili moloni. ⁷ „Juda yambomanga, aroma topa Pulu Yemonga ungumu topa manie mundumbe telemo kange kerime tolemele akuma bulu siku, ‘Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma mindi pilipu teambo.’ ningu aku uluma mimi siku pilku konjiku teko moloyo.

⁸ Sike ‘kangimu enge nipili.’ nimbu ulu mare telemolo kinie akumu peanga. Aku telemolo kinie kangimu sike enge nilimomonga sike olio wallo-kolte lipe taponjilimo. Nakolo Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma mimi sipu pilipu temolo ulu akumu paa olandopa peangamo. Aku temolo ulumuni olio lipe taponjipe, kinié ya mana molemolo mele kinie pe mulu koleana molomolo mele kinie simbemonga akumu paa olandopa* kene Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma mimi siku pilku teko moloyo.

⁹ I nikiru ungu akumu* paa sike. Aku ungumu yambomane konopu talo tepa naa pepili ‘Paa sike.’ ningu tondolo

munduku pilingi kinie papu. ¹⁰ Alieli konde molopa mindi puli Pulu Yemone yamboma pali Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Limo Yemo* yuni paa sike olio 'Yu sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo yamboma lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena paa sike wendo limo. Aku telemomonga pilipulie, 'Yuni olio lipe taponjipe tepa konjimbe.' nimbu nokopo molopolie olio yunge kongonoma tondolo mundupu mindili sipu telemolo.

¹¹ I ungu nikiruma pali ,andi Epesasi Kirasinge yamboma pali, ningu siku, ene teko molonge mele mane siku moloyo. ¹² Nu sike ye kangomo mindi, nakolo 'Yambomane 'Nu ye yumu molo. Nu pilipe konginjili naa peli yemo.' konopu lelko nunge ungumu bulu singi aulke te naa lepili. Nunge ungumu pilku liengi.' ningu moloyo. ' 'Kirasi, sike.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma na molopo tembo mele manda lelko molko tenge mele kanangi.' ningulie ninimuni, ungu peangama ningi mele nu aku siku ningu, molko peanga tenge mele nu aku siku teliku andoko, yamboma konopu monjingi mele nu aku siku konopu monjiku; ,Kirasinge unguma kinie yuni 'yambomanga' nimbe tenjirimu tenjilimo mele, 'Paa sike.' ningu tondolo munduku pilku molonge mele* aku siku teko; ulu peangama manjiku teko, Pulu Yemone 'ulu kake telime' nimbe kanolemo uluma teko, konopu kimbu sikulie ninimuni,** aku uluma teko moloi.***

¹³ Na ou naa wambo nuni Pulu Yemonga bokuna ungu molemoma yamboma piliengi kambu toko, aku ungu-manga ungu puluma yamboma ningu siku, ,Kirasinge yamboma teko molonge mele, mane siku molani na wambo. ¹⁴ Kirasinge yambo talapemonga tapu yemane nu ambolko , "Pulu Yemone 'Yunge kongonomo teko konjeni.' nimbe lipe taponjipili." niringi kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimumu ye tene pilipelie yando nu nimbe sirimu kinie* Pulu Yemone 'nu kongono teani.' nimbe tondolo sirimu akumu nu munduku naa kelei. ¹⁵ Aku tondolomo ambolko konjiku

kongonoma tondolo munduku tei. Aku kongonoma ambolko teko konjiku moloni mele yambomane pali kanangi. ¹⁶ Nu moloni mele kinie, nuni yamboma mane sini unguma kinie, aku ulutolo nokoko konjeni. Siye naa tepili tondolo munduku aku siku teni kinie aku siku tenimunge Pulu Yemone nu kepe nunge ungumu pilingi yamboma kepe pea lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjimbe.*

5

¹ ,Kinié Kirasinge yambo talapena molemelema kinie teni mele niembo: ,

Ye anda te iri naa tani. ,Tepa kenjimbe kinie kanokolie, 'Yu nanga lapamo.' ningu taka lelko mane sieni. Nunge angenali nokolena mele aku siku kango yema nokani. ² Ambo yuma 'Nanga anupilime.' ningu, kango-amboma kinie ambo wenepoma kinie 'Nanga kemulupili.' ningu aku sikula nokani. Nakolo kango-amboma kinie ambo wenepoma kinie nokonindu 'Na kinie ene kinie umbuni te wendo naa opili.' ningu paa mimi siku kanoko nokoi.*

³ Ambo wayema yambo marene ene liku naa taponjingi kanuma paa liku taponjiku nokani. ⁴ Nakolo ambo waye te yunge ambolangoma molo yunge bamupilime molongi liemo kanu yambomane 'Pulu Yemonga ungumu pilipu teamili.' ningulie ou kumbi lelko enenga yambo pulu lemoma nokoko, kanu yamboma ene ambolangoma moloringi kinie anupilini ene nokoringimunge enene kinié aku siku pundu toko kanu ambo wayema liku taponjiku nokangi. Aku siku telemele uluma Pulu Yemone kanopa peanga kanolemomonga aku siku teangi. ⁵ Ambo waye te yu yambo tene nokomba yambo te naa molemomonga yu paa sike ambo waye penge akoli molemo ambo akumu 'Pulu Yemone na sike lipe taponjipe nokomba.' nimbe pilipelie, ipulueli tangoli kepe Pulu Yemo kinie ungu nimbe 'Liku taponji.' nimbe mawa tepa molemo. ,Kanu sili ambo wayema liku

taponjiku nokoni kinie papu.,⁶ Ambo waye te yu yuyu konopuni pilipe waporu topa uluma telemo ambo kanumu yu sike we molemo nakolo ambomo yambo kololimu mele molemo.⁷ Kanu ambo wayema kinie enenga yamboma kinie 'Yambomane kanoko keru kanonge uluma naa teangi.' ningu ene aku siku mane sieni.⁸ Yambo tene yunge anumu lapatolo kinie kemulupili angenupili melte molo tolemo molo umbuni te pelemo kinie naa lipe taponjipe nokopa, yunge pulu lemo yambo wema kinie naa nokomu liemo aku telemo yambomo aku sipe telemomonga yu 'Kirasi sike.' nimbe, tondolo mundupe pilimo mele mundupe kelepa bulu sipe, paa tepa kenjilimo. Kirasinge yambo naa molko ulsu molemele yambomane teko kenjilimele mele maniendopa, kanu yambomone tepa kenjilimo mele olandopa.

⁹ 'Kirasinge yambo talapena molemele ambo wayemanga imbime tamili.' ningulie, ambo waye mare, sike ambu lelko, walsikale mindi ye pulime mindi* 'ambo wayema' ningu imbi tangi.**

¹⁰ Kanu ambo wayema enene ou teringi mele piliengi! Ou enenga ambolangoma langi siku nokoko konjiku, yambo ponengema "Ulkena wangi." ningu nokoko konjiku, Kirasinge yambomanga kongono kendemande tenjiku,* umbuni pelemo yamboma liku taponjiku, aku siku ulu peangama tondolo munduku teko moloringi mele ningu singi pilingi ambo wayemanga imbime mindi tangi.

¹¹⁻¹² Nakolo ambo waye kango-amboma 'Ambo wayema.' ningu imbi naa tangi. Ene Kirasi konopu monjiku pilimele mele ye te lupe konopu monjiku pilingi ulumuni topa manie mundumbe kinie ou kokele ambo wayema molkolie "Kirasinge kongonomo manjipu tenjipu molomolo." ningu, ningu panjiringi mele munduku kelenge kinie 'Pulu Yemone,' ene 'Teko kenjiringi.' nimbé kene enenga imbime ambo wayemanga imbime kinie tere lelko naa tangi.¹³ Ulu te i siku telemelela: Ene 'yamboma kinie we unguma nimbu tapu topo molamili.' ningu yambo-

manga ulkemanga andokolie kongono naa teko siye kololi ulumu mindi pilku liku telemele. Aku mindi molola. Yambomane ulu te telemele mele naa kanoko yambomanga anju anju we ninjiku teme toko siliku andoko, yambo mare ulu teko ungu nilimelema 'paa piliemili!' ningu andoko walsiku pilku komu tenjiku molemele. Yamboma ungu kiyongo ningu nilimelema wa pilku anju puku ningu silimele.* Aku siku telemele mele olio kanopo keru kanolemolo uluma ene andoko telemele.¹⁴ Aku siku telemelemonga nane ambo-waye kango amboma tenge mele i sipu nikiru: 'Ene altoko ye puku, ambolango mengo, enenga yema kinie ambolangoma kinie nokangi. Aku tenge kinie olionga opa toumanga tene* enene teko molonge ulu te kanokolie olio Kirasinge yambomanga bulkundu ungu keru te ninjingi aulke te naa lembe.¹⁵ Mare ou moloringi mele koronga munduku kelko bulu siku 'kurumanga nomi,' Setene* lombili pulimele kene** 'Wema aku siku konopu alowa teko naa teangi.' ningu ya nikiru mele teangi.

¹⁶ Ambo te Kirasi 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilimo ambo te yunge pulu lemo ambo mare ambo wayema molemelema aku ambomo yuni ene lipe taponjipe nokopili. Kirasinge yambo talapemone* kanu ambo wayema nokongendo umbuni te naa tepili. 'Kirasinge yambo talapemone ambo waye sike penge akolime mindi nokangi. Wema nokonge kongonomone penge akolime nokonge aulkemo pipi simbe.' ningu aku siku teangi.

¹⁷ Kirasinge yambo talapemo kinie, talapemonga melema kinie, paa nokoko kenjilimele tapu yema* we yambomane olandopa kapi ningu mele olandopa kalonge kinie papu. Pulu Yemonga ungumu ningu siku, yamboma mane silimele tapu yema kepe paa sike aku siku mele kalonge kinie papu.¹⁸ Pulu Yemonga bokuna aku tengemonga ungu te nimbe molemo kene aku siku teangi. Aku ungumuni nimbendo:

"'Rasi witi mongoma wendo pupili.' ningu

kongi kaoma witi unjuma
andoko kambilingi kinie
'Ene witi mare naa nangi.' ningu
kerema pipi singi kinie
kapola naa temba kene
pipi naa siengi.

„Kongi kaoma witi nonge tenge kinie
'Enenga mele kalolimu papu nokomele.'
ningu siye kolangi.”.*
aku sipe ungu te molemo. Ungu te
molemola, akumuni nimbendo:
“Kongono tenjilimele yamboma
papu mele kalolime lingi.”.**
nimbe molemola.

¹⁹ Yambo tene nimbendo: “Tapu ye tene
i sipe tepa kenjimu.” nimbé kinie naa
pilieni! Yambo talo molo yepokone “Sike
aku sipe temu. Olio mongone kanomulu.”
molo “Komuni pilimulu.” ningi kinie
mindi ‘Sike aku sipe temu lepamo.’ ningu
pilieni!.* ²⁰ Tapu ye marene ulu pulu keru
mare „sike,“ tengi liemo we yamboma*
pilku molangi ene mane siku iri tani. ‘Ene
mane siku iri toni kinie we tapu yema
pilkulie pipili kolko ‘Olio aku sipu naa
teamili.’ niengi.’ ningu yamboma* pilku
molangi ene mane siku iri tani.

²¹ Nane nundu nimbú mele Pulu Yemo
kinie Kirasi Yesusi kinie* Pulu Yemonga
angelloma kinie akumane ‘Papu niku.’
ningu molangi. Nane nundu tondolo
mundupu nimbundu: “Nuni “Tei.” nikiru
mele paa aku siku sumbi siku tei.” nikiru.
“Yamboma nokoko ‘Teangi.’ ninindu ene
kinie pali telu siku nokani. „Yambo mare
konopu monjini yamboma molo nunge
pulu lemo yamboma manjiku taka lelko
nokoko, wema tondolo munduku nokoko,
naa teani,“ nikiru.

²² Nuni ye te liku ‘Pulu Yemonga tapu
ye te molopili.’ ningu yu kini ambolko
lkisiku mako naa toi. Yema mimi siku
kanoko apurukulie mako toyo. Mako
toni ye marene pe ulu pulu keru tenge
kinie nu ene kinie umbunime menge
akumunge mimi siku kanoko tapu yema
mako tani. Ulu peangama manjiku teko,
Pulu Yemone ‘ulu kake telime.’ nimbe
kanolemo uluma teko, konopu kimbu
siku molooyo.*

²³ („Nakolo ‘Sumbi sipu molambo.’
ningu, umbu no manjiku noleno mele pe
aku siku naa teani. Nu kuru taki taki
topa nunge olona manda naa telemo kene
‘Kuru pora nimbe kangi tondolo pupili.’
ningu no-waene kolte nani.)*

²⁴ „Tapu,“ ye marene ulu pulu keru
telemelema sumbi sipe para lemo aku-
munge kotena* ou naa pangi kote pil-
imo yemone ou teko kenjilimele mele
sumbi sipe pilimo; ye marene ulu pulu
keru lopi teko telemelema ou sumbi sipe
para naa lembe nakolo pe kotena mona
lembe. ²⁵ Aku sipela, yambo marene
ulu peangama telemelema sumbi sipe
mona lemo; marene telemelema lopi tepa
pelemo, nakolo pe lopi tepa naa pemba.
Pe akuma pali mona lembe.

6

¹ „Kirasinge yema molemele, yambo
kendemande kongono we tenjili yambo-
mane ‘Enenga kongono nokoli yambo
akuma peangama.’ ningu enenga
unguma pilku liku, liku ai siku molangi.
„Kongono nokoli yema kinie ulsukundu
molemele yambomane tepo kenjimulu
mele kanokolie, Pulu Yemonga imbimu
kinie, Kirasinge unguma Pollo kinie ye
mare kinie enene mane siringi unguma
kinie, ungu taka tonjiku naa niengi.’
ningu aku siku taka lelko kongono
teko konjiku molangi. ² Kendemande
yamboma enenga kongono nokoli yam-
boma Kirasinge yamboma molemele
kinie ‘Ene kinie olio kinie angenupili
molemolomonga enenga unguma pilipu
naa limulu kinie uluri molo.’ ningu
enenga unguma bulu siku kongono sumbi
siku naa tenge kinie keru. Aku siku paa
naa teangi! ‘Kongono nokoli yamboma
olionga angenupilime. Enenga unguma
pilipu lipu kongono tepo konjimulu kinie
ene molko konjingi.’ ningu enenga
kongono ningime olandopa teko konjengi.
Kirasinge yambo naa molemele nokoli
yambomanga unguma pilku liku kongono
we telemele mele naa teko, olandopa teko
konjengi.

I nu mane sikiru mele 'Yamboma paa aku siku teangi.' ningu tondolo munduku mane sieni.*

³ Olionga Aili Yesusi Kirasinge* ungu akumu ungu sikema mindi pelemo, kolo toli ungu te naa pelemo; akumu Pulu Yemone olio 'I siku i siku teko molko konjengi.' nimbe mane silimo ungumu kinie, kanu unguma ye tene mundupe kelepa ungu te lupe kolo topa mane simu liemo ⁴ yu kara pupe yuyu pilimo mele unguma mindi 'Ungu peanga sikema.' nimbe kanu unguma mindi konopu monjipe 'Na pilipe konginjili pelemo yemo molio.' nimbe pilimo nakolo yu konopu naa pelemo, ungu telu kepe mimi sipe naa pilimo. 'Konopu siembo.' nimbe yu ungumanga pulumu yamboma kinie keru kuru lipe kerepali nilimo. Aku sipe telemo ulumane i sipe uluma 'Yamboma teangi.' nilimo: Yambo marene anju yando imbi olandopa molemo yamboma kanokolie ene kinie konopu keru panjiku, yamboma kinie irinele teko, yambomanga ungu bulkundu ninjiku, yambo tene ungu te nilimo kinie molo ulu te telemo kinie konopu aisili kimbu siku, ⁵ alieli konopu sumbi sipe naa pelemo yamboma kinie irinele telemele. Aku siku telemele yema ungu sikema konopuna naa pelemo. Enenga konopuni pilkulie, 'Pulu Yemonga kongono tenjimulú kinie mele aisili lipu kamakoma molomolo.' konopu lemele.

⁶ Sike Pulu Yemonga kongono tenjimbe yambomo aku sipe tembamonga mele peanga aisili limbe, nakolo akumu i sipe mele: Pulu Yemonga kongono tenjili yambo tene konopuni pilipolie 'Nane Pulu Yemonga ungumu pilipu tepo molio. Mele nosikiruma manda tekemo.' konopu lepa konopu pe nipili molomu liemo yu aku sipe molenomonga yu mele aisili nosilimo none telemomonga yu molopa konjilimo. ⁷ Olio meringi kinie melte naa membo we orumulu kanumu. Altopo kolomolo kinie melte naa membo we pumulúla.* ⁸ Mulu wambale kepe langi kepe manda temu liemo konopu sipu konopu pe nipili molamili. ⁹ Yambo tene 'Na mele aisili nosipu yambo ka-

makomo molambo.' konopu lepalie kanu sili melema limbe telemomonga ,kurumanga nomi Setenene, yu kondi tolemo kinie melema limbendo tepa kenjilimo. Kanu yemone aku sipe konopu lemo kanumu yunge konopuna melu mele lemo. Mele aisili konopu lipe mundupolie yu kekelepa topa molopa kenjimbe aulke kerine kamu pulimo. ¹⁰ Kou mone konopu monjili ulu akumu ulu pulu keru aisili wendo olemomonga pulumu. Yambo marene 'Kou mone liemboa!' ningu konopu paa olandopa liku mundukulie ungu sike tondolo munduku pilimelemo munduku kelkolie konopuna pilku keru pilku konopuna sukundu mindili aisili nongo molemele.

¹¹ Nakolo nu Pulu Yemonga yemo kene ulu pulu kerime munduku kelko kowa pukulie ,ulu peanga i silime mindi konopu kimbu siku teko molani:, Ulu sumbi nilime kinie, Pulu Yemonga kongonomo kinie, tondolo munduku pilili ulumu* kinie, yamboma konopu monjili ulumu kinie, ulu peangama tenindu tondolo munduku ambolko munduku naa keleli ulumu kinie, yambo tene nu tepa kenjimbe kinie pundu naa toko, taka lelko mololi ulumu kinie, 'Aku sipe uluma mindi tepo molambo.' ningu konopu kimbu siku molani.** ¹² Yambo te mele kalolimu limbendo yamboma kinie pea keru-kuru liku lkisilimele kinie paa tondolo mundupe lkisipe siye naa kolemo mele Kirasinge ye 'Sike.' ningu tondolo munduku pilino yemo molenomonga paa aku siku 'Mele kalolimu liembo.' ningu keru-kuru paa liku tondolo munduku lkisi! Nu 'konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu* paa lipu ambolambo!' ningu tondolo munduku lkisiku siye naa kolko molani.** 'Konde molopa konjipe mindi puli ulu pulu' nikiru kanumu yambo aisili pilku molangi nuni 'Sike.' ningu tondolo munduku pilirinu mele ningu para sirinu kinie Pulu Yemone 'Konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu simbu lieni.' nimbe nu ou walsirimu kanumundu nikiru.

¹³ Pulu Yemone melema pali 'Konde pupili.' nilimo yemo kinie, Yesusi Kirasi

Pondiasi Paillatenga kumbikerena Yesusi Kirasi yunge ungu pulu sikemo pipili naa kolopa sumbi sipe nimbe para sirimu yemo kinie, kanu Pulu Yemo kinie kanu Yesusi Kirasi kinie pilku kanoko molangili i kongonomo nu paa teni mele nimbu sipulie nimbundu: ¹⁴ ‘Nu Pulu Yemonga kongono tenjeni.’ nimbu nu mako torumu mele pilku,* Pulu Yemonga ungumu nokoko konjiku moloi! ‘Aku ungumu yambomane kanoko keru naa kanangi. Nane ulu te tembo kanoko keru naa la kanangi.’ ningu kalaro mololi uluma kinie ulu kerime kinie naa teko Pulu Yemonga kongonomo mindi teko konjiku molani. Olianga Aili Yesusi Kirasi mona yando ombá kene nu aku siku mele munduku naa kelko teko mindi molani.

¹⁵ Yu yando ombá walemo Pulu Yemone ou mako torumu aku walemonga “Pui.” nimbé kinie mona yando ombá.

Pulu Yemo yu molopa konjili ulu pulumu pelemo yemo,

olio nokolemele yambomanga engema maniendopa,

yuni olio nokolemo engemo olandopa,

ye nomi kingimenga pali

yu ye nomi kingi aili olandopamo,

yambo ailimenga yu ye aili olandopamo.*

¹⁶ Kololi ulu pulumunge yu mindi manda naa kolomba,

alieli molopa mindi pulimo pumbe.

Yu molemona pa aili tepa telemomonga

olio akuna manda sukundu naa pumulú.

Ou yambo tene yu naa kanorumu.

Kinié yambo tene yu manda naa la kanomba,*

kanu Pulu Yemone wale te yuyu pilipe

yundu “Pui.” nimbé.

Kanu Pulu Yemo yunge imbi olandopa molemomo kinie

yunge tondolomo kinie alieli pepa mindi pupili.

Aku sipe tepili.**

¹⁷ Ya mana mele aisili nosilimele yambo kamakomando i siku mane sieni: “Aku melema keru lembu kene kara naa puku, ‘Mele aisili nosilimolomonga kapola molomolo.’ naa niengi. ‘Olio konopu sipu molamili.’ nimbe mele peanga aisili silimo simbe Pulu Yemo ‘Sike olio nokopa konjimbe.’, ningu

tondolo munduku pilku nokoko molangi.” nieni. ¹⁸ Kanu yambo kamakomando i siku mane sieni: “Yamboma liku taponjiku, ulu peanga aisili teko, mele nosilimele melema konopu kimbu siku naa molko, yambo mele molo tombama mare toyo toko moke teko siengi.” niyo. ¹⁹ “Aku tenge kinie ene pe kapola molongé ulumunge mele tondolo aisili nosingí kanu kinie paa molko konjingí ulu pulu sikemo* liku ambolonge.” ningu aku siku enendo niyo.**

²⁰ Kango Timoti, Pulu Yemone nu kongono sirimumu mimi siku nokoko moloi. Ma koleamonga ungu wema, Pulu Yemone pilipe keru pilimo unguma kinie, kolo toli ungumane Pulu Yemonga ungumu topa manie mundumbe telemo unguma kinie, naa pilku, bulu sieni. Aku ungumando kolo toko “Enenga pilipe konginjili pelemomane nimbu sikimulu.” nilimele kanumu. ²¹ Kanu unguma yambo marene ‘Sike unguma.’ ningu tondolo munduku piliringimunge Pulu Yemonga ungu sikema ou tondolo munduku piliringi mele munduku kelko aulke lou leringi kene ‘nu kanu unguma bulu siku naa pilieni!’,

‘Pulu Yemone,’ ene we kondo kolopa molopili molangi.

‘Aku pea nikiru.’

PE TIMOTI **Pollone Ye TIMOTI Pepá PE** **Topa Sirimu Bokumu**

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Pollo kinie Timotitlonga ungu pulu mare bokumunge yakondo gomo 714 kinie gomo 1052 kinie molemo.

Pilipe konginjili yambo marene pilkulie 'Ye Niro, Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine molorumu kinie Pollo wale talo siku Romo ka siringi, ka ulkena pepa i pepámo torumu.' ningu pilimele. Yu kolea aili Romo ou kumbi lelko ka siringi kinie we ulke tenga perimu (Lipe Mundurumu Yema 28:30) nakolo pe yu ka siringi kinie yu ka ulke suluminia keru tenga panjiringi. 'Kolea akumu no molopa ali tepa pa aili tepa naa teli koleamo.' ningu pilimele. I pepána 4:13 kanani. Aku suluminia kerine pepalie i pepámo torumunje.

Ka ulke nokoli yemane Pollo nokoko naa konjiringi. Yunge pulu lemo yamboma naa la moloringi. Yu 'Nondopo kamu kolombo.' nimbe pilirimula. Akumunge inie 1:16, 2:9, 1:15,17, 4:6-8 kanani.

'Timoti kolea aili Epesasi molopili Pol-lone i pepámo topa sirimu.' ningu pilimele.

Timoti yu kinie pea kongono andoko teringilimunge Pollone 'Yu ulu peangama tepa molopili.' nimbe i pepámo topa sirimu. 'Yambomane yu umbuni siku mindili singí kinie kepe Pulu Yemonga kongonomo mundupe naa kelepa tondolo mundupe tepa molopili.' nimbe i pepámo topa sirimu. "Yambomane kolo toko kondi tonge kinie komu tenjiku naa pilieni! Aku siku ungu nilimelema pilimele yamboma enenga Pulu Yemo tondolo munduku pilimele mele munduku kelemele." nirimula.

Pe Timoti 1:14 kinie Ou Timoti 6:20 kinie Pollone Timotindu "Temane peangamo nokoko konji!" nirimu. Akumundu Pe Timoti 2:1,2; 3:8,10-12,14-16; 4:1-8,17 ungu mare molemola.

Ungu pulu te: Ou Timoti kinie Pe Timoti kinie Taitasi kinie ungu aisili telu sipe molemo mele i sipe: Ou Timoti 3:2-5 tapu yema molonge mele ungu te Taitasi 1:6-9

molopa, Ou Timoti 1:4 mele Taitasi 1:14 molopa, Ou Timoti 4:12 mele Taitasi 2:15 kinie 2:6 kinie molopa, opa temolo ulumu kinie keru kuru lipu lkisimulú ulumutolo Pe Timoti 4:7, 2:5 mele ungu mare Ou Timoti 1:18-19 kinie 6:12 kinie molemo. Aku kene pepá yepoko peama liku tere lelko mimi siku kanonu liemo papu.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Pulu Yemone na mako torumuna Kirasi Yesusini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu yemo* molio. 'Kirasi Yesusi kinie pea tapu toko molemele yamboma konde molko konjiku mindi pungí mele** ungumu andopa yamboma nimbe sipili.' nimbe Pulu Yemone na mako torumu.

² Nane Timoti nu nanga malo konopu monjiliomo i pepámo topo sikiru.

Lapa Pulu Yemo kinie olionga Ailimu Kirasi Yesusitolone* nu we kondo kolko teko konjikulu, nuni walse walse ulu mare teko kenjini kinie nu kondo kolkolo "Mindili nani." naa ningulu, 'Nu konopu pe nipili taka lelko molani.' niengili.

³ Nanga anda kolepalimene Pulu Yemonga ungu manema pilku liku teringi mele na aku sipu ulu telioma konopuni pilipulie 'Te tepo kenjikiru.' nimbu naa pilio. Telio mele Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo.' nimbu pilio. Aku kongono tenjilio Pulu Yemo kinie tangoli kepe ipulueli kepe ungu nimbu mawa tepo molopo, nuni teko moleno mele pilipu nunge mawa tenjipulie, yu kinie "Ange." nilio.

⁴ Nu ou kola terinu mele altopo pilipulie 'Na konopu aili tepo siembo. Nu kanamboa!' konopu lelio.

⁵ Nu moleno mele pilipulie, nu Pulu Yemonga ungumu 'Sike.' ningu tondolo munduku pilino mele altopo pilio. "Tondolo munduku pilino mele kolo te naa toleno." nimbu pilkiru. Nu tondolo munduku pilino mele bami LLoisi kinie aminie Yunisitolo* ou piliringili. 'Elte piliringili mele nu aku siku pilino.' nimbu pilipulie, Pulu Yemo kinie "Ange." nilio.

⁶ Nu aku siku pilku moleno mele pilipulie, nane nu ambolorundu kinie* Pulu Yemone nu tondolo te we sirimu

akumu yambomane 'Tepe tondolo aili tepa nopili.' ningu popo tolemele mele nu aku siku 'Pulu Yemone tondolo sirimumu enge paa olandopa nipili.' ningu aku tondolomone 'nu alieli enge ningu kongono teani.' nimbu nikiru. ⁷ Pulu Yemone olio pipili kololi ulu pulumu naa sirimu.* Tondolo puli ulu pulumu** kinie, konopu monjili ulu pulumu kinie, olio oliolio nokopo konjimulú ulu pulumu sirimu kene ,aku siku kongono teani,.

⁸ Akumunge olionga Ailimunge ungumu ,yamboma, ningu sinindu , 'Aku tembo kinie na mindili siku tongenje.' ningu, mini wale naa mundeni. Na yunge kongono tenjiliomonga ka ulkena pelio akumu nu , 'Aku siku ka singinje.' ningu, mini wale naa mundeni. 'Na temane peangamo topo simbu kinie Pollo mindili silimele mindili nolemo mele na aku sipu mindili síngi mindili nondu liemo uluri molo.' ningu kongono teani. Pe sike mindili síngi mindili nonu liemo Pulu Yemone nu tondolo silimomone nu tondolo munduku moloni. ⁹ 'Tondolo mundupu molamili.' nimbe tondolo silimo Pulu Ye akumu olio lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molopo konjimulú aulkena lipe monjipe,* olio mako topa 'Yunge yambo kake telime molangi wai.' nirimu Pulu Yemo. Olio aku sipe lipe taponjipe mako torumu olione oliolio ulu te terimulumunge kanopalie aku sipe naa tenjirimu. Yuni yuyu olio temolo mele pilipe mako topa olio we kondo kolopalie olio 'Wai.' nimbe lipe taponjirimu. Paa koronga ou yuyu molopalie yuni 'Kirasi Yesusini olionga nimbe tenjimbemonga olio we kondo kolopo ,lipu taponjimbu,.' nirimu, ¹⁰ nakolo kinié olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Ye Kirasi Yesusi* mana omba olionga nimbe tenjirimumunge Pulu Yemone olio we kondo kolemo mele mona wendo orumu. Lipe Taponjili Ye Kirasi Yesusini kololi ulumu kamu topa manie mundupe,** yunge temane peangamo , 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele ulumu, ni naa kolopa konde molopa mindi puli ulu pulumu limulú aulkemo wendo omba mona lerimu.

¹¹ Kanu temane peangamonga Pulu Yemone na ,Pollo, mako topalie, 'I temane peangamo andoko ningu siku, Kirasini lipe mundurumu ye te molko, yunge ungumu yamboma mane sini yemo molani.' nirimu.* ¹² Na aku sipu kongono teliomonga na aku siku mindili silimele mindili nolio. Nakolo na 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilio* yemo tepa molemo mele pilipulie, na temane peangamo 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilio ulumu kinie, yunge kongono sirimu teliomo kinie, yuni mimi sipe nokombamonga keru naa lepa we lepa mindi pupili mulu matolo pora nimbé walemo wendo ombámonga pilipulie na pipili kolopo konopu umbuni pepili naa molio.

¹³ ,Timoti, nu Kirasi Yesusini lipe taponjimbe kinie nuni 'Yu sike.' ningu pilino mele tondolo munduku pilku, Yesusi kinie yamboma kinie konopu monjikulie nane unguma nu nimbu sipu, mane sipu, nirindu pilirinu mele mimi siku pilkulie aku siku mindi manda lelko yamboma mane sieni. ¹⁴ Pulu Yemone nu temane peangamonga kongono sirimu akumu 'Mele paa peangamo. Kou olandopa pulimo melte mele.' ningu nokoko konjeni. Olionga konopuna Mini Kake Teli molemomone nu enge simbemone aku kongonomo mimi siku nokani.

¹⁵ Esia poropinji ,nu moleno, koleana molemele ,Kirasinge, yamboma pali na munduku keleringi mele nu pilino. Kanu yambomonga Pikillusi kinie Emekenesitolone na munduku keleringilila.

¹⁶ Ye Onesiporasi* na ka ulkena perindu kinie pipili naa kolopa, 'Na konopu wayongo sipili molambo.' nimbe wale aisili lipe taponjirimumunge Ailimuni yu kinie yunge yamboma kinie kondo kolopa lipe taponjipili. ¹⁷ ,Na ka ulkena perindu kinie yuni na pipili naa kolorumu nikiru akumunge ungu te niembo:, Yu kolea aili Romo ombalie na mindili sipe koropa pe na molorunduna omba kanopa lenjirimu. ¹⁸ Kote walemo wendo ombá kinie Ailimuni yu kondo kolopa tepa konjipili. Na kolea aili Epesasi molorundu kinie kepe

yuni na wale aisili lipe taponjirimu mele
 1Timoti, nu pilino kanumu.

2

1 Nanga kangomo, 1Pulu Yemone nu kongono sirimu akumu mimi siku nokani.' nikiru,* akumunge, Kirasi Yesusinge we kondo kololi ulumuni nu tepa tondolo mundunjpili. 2 Kanu kinie yambo aisili pilku molangi nane nu nimbu sirindu ungu kanuma Kirasinge ungumu nokoko konjilimele yema, yamboma manda mane siku konjingi ye mare ningu sieni.

3 'Kirasi Yesusinge opa teli ami ye peangamo molio.' ningu na mindili nolio mele mindili noni kinie 'Uluri molo.' ningu tondolo munduku molani. 4 Ye te opa teli ami ye te molopalie, yu we kongono lupe lupema konopuni naa pilipe, yunge opa teli ye ailimuni 'yu telemo mele kanopa peanga kanopili.' nimbe aku kongonomo mindi tondolo mundupe pilipe molemo.

5 Aku sipela, yambo te yambo mare kinie pea keru kuru liku aulke lkisilimele yambomo yu 'Lkisebo.' nimbe keru kuru liku lkisili ungu manema pilipelie lkisilimo. Ungu manema naa pilipelie lkisimu liemo yu keru kuru lipe lkisilimomonga mele kaloli te naa limo.

6 1Aku sipela,, yambo tene ponie mindili sipe tepa nokopa konjilimo yambomone kumbi lepa langi aisili peangama paa limbe.

7 Ya 1nundu, nikiru ungumunge puluma Ailimuni* nu lipe ora simbe kene nikiru mele paa mimi siku pilku moloi.

8 Yesusi, Pulu Yemone mako torumu ye nomi Kirasimu, yu 1ye nomi kingi, Depisini kalopa lirimu yemo,* kolopalie lomboropa ola molorumu mele temane peangamo topo silio, aku yemo 1molemo mele, konopu kimbu siku molani. 9 Kanu temane peangamo nane topo silipu andoliomonga yambomane 'Na Gapomano ungu manema pulue topa tepa kenjili yemo.' ningu na umbuni aisili siku ka silimele mindili nolio nakolo Pulu Yemonga ungumu ka manda naa silimele.

10 Akumunge, 'Pulu Yemone "Nanga yamboma molangi." nimbe mako torumu

yamboma kepe Kirasi Yesusi 'Sike' ningu tondolo munduku yu pea tapu toko molemelemonga pe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjpili.'* nimbu na alieli enenga nimbu mindili aisili nolio 'Uluri molo.' nimbu taka lepo mindili nombo molio.

11 Ungu te, akumu paa sike manie naa pumbemonga olione 'Aku ungumu sike.' nimbu manda tondolo mundupu pilimolo ungu te, akumu i sipe:

'Kirasi kinie pea kolomulu liemo*
 yu konde molomba mele

olio yu kinie pea konde molomolo;

12 Olio mindili nomolo kinie tondolo mundupu molopo siye naa kolomulu liemo

olio yu kinie pea ye nomi kingime molopo melema nokomolo;*

olione 1yambomando, "Yesusi yu kanopo imbi naa silimolo.

Yunge yamboma naa molemolo." 1nimulu liemo

yuni 1Lapando, "I yamboma na kanopo imbi naa silio.

Ene nanga yamboma molo." 1nimbéla.**

13 Yuni yunge unguma alowa naa telemomonga

1olio ou 'Yu sike. Yunge ungumu sike.' 1nimbulie

pe konopu alowa tepo, 'Yu sike molo.

Yunge ungumu sike molo.' 1nimulu liemo* yuni nilimo mele sike wendo olemo

ombá.'**

1ungu akuma nimbe molemo mele paa sike.1

14 1Timoti,, 'Aku unguma yamboma alieli pilku molangi.' ningu alieli ningu sieni. 'Pulu Yemo pilku moloi.' ningu yu walsikulie yambomando i siku nieni: "Ene naa lipe taponjipe, kerepali ningi ungumuni pilku molonge yamboma 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele topa manie mundulimo ungu lupe lupema kerepali naa ningu molangi." niyo. 15 'Pulu Yemone na kanopa peanga kanomba mele molambo. Yunge kumbikereana pipili naa kolopo molambo.' ningu yu kanopa peanga kanomba kongonoma mindi tondolo munduku teko molko, aku ungu sikemanga puluma mimi siku

pilku sumbi siku mane silino yemo molani. ¹⁶ Mana we ungu lupe lupe nilimelema, Pulu Yemone pilipe keru pilimo unguma, naa pilku bulu sieni.* Aku unguma pilkulie telemele yamboma Pulu Yemonga unguma bulu siku yu kanopa keru kanolemo uluma telemele mele pe aku sikula olandopa teko mololiku pungí kene ‚paa komu naa tenjiku molani,.

¹⁷ Kanu mane silimele unguma ereli kanga telemo mele telemo. Erelu kanga mele tepalie pe kamu ai lepa kangi aisili nomba purupe lkupendi topa pe kangi pali kamu topa konjilimo mele kanu mane silimele unguma anju anju pupe ‚Yamboma molko kenjengi!‘ nilimo.* Aku ungu mane silimele yemanga ye talo Ameniyasi kinie Pallitasitolo molemele.

¹⁸ Kanu yetolone ungu sikema munduku kelkolo lou lembele. Eltene ningilindu: „Olio koronga lomboropo ola molorumulumunge pe kangi pali lomboropo ola naa molomolo.“* nilimbele ungumuni yambo marene ‚Sike.‘ ningu tondolo munduku pilimele mele teko embambo silimbelemonga enenga ‚Sike.‘ ningu pilimele ulumu manie pulimo.** ¹⁹ Sike nakolo ulke simu te ye tondolo tene polemo kinie we tondolo mundupe angilimo mele, Pulu Yemo ‚Sike.‘ ningu tondolo munduku pilimelemonga ungu pulumu tondolo pupe, pora naa nilimo. Aku ulke simu mele-monga ola imbi te molemo, akumu i sipe: „Ailimu yunge yamboma kanopa imbi silimo.“*

nimbe molopa,

„Yambo marene ‚Ailimu yu nanga Pulu Yemo.‘

nilimele yambomane ulu kerime pali munduku keleangi.“

nimbe molemola.

²⁰ Ulke aili tenga mingi kou golone telime kinie kou sillipane telime kinie lepa, mingi unjuni telime kinie mane telime kinie lemola. Ou nikiru mingime kou mone olandopa pulimomane kongono olandopa peangama teko, mingi pe nikiru kou mone layetolo mele pulimo wemane we kongonoma telemele. Mingi lupe lupema aku sipe lemo. ²¹ Yambo tene ya yambo ningu

kenjilimele ye keru nikiruma mundupe kelemu liemo yu Pulu Yemonga mingi manjipe molopa, yunge mingi kake teli paa peanga te molopalie, yuni kongono peangama manda tembando molombamonga yunge nokoli yemone yu ‚mingi paa peangamo mele,‘ kongono peangama manda simbe.

²² ‚Sike nu kango yemo* nakolo,‘ kango yemane waka kolko konopu siku telemele ulu pulu kerime ‚Aku sipu paa naa teambo.‘ ningu popenge teko liku bulu siku kowa pukulie ulu peangama mindi konopu kimbu siku teko molani. Ulu sumbi nilime kinie, tondolo munduku pilili uluma** kinie, konopu monjili uluma kinie, yamboma kinie taka lelko mololi uluma kinie, ‚Aku uluma mindi paa tepo molambo.‘ ningu konopu kimbu siku molani. Yambo mare molko konjiku paa sike Ailimunge yamboma mindi molemele yamboma kinie aku siku uluma teko molani.*** ²³ Konopu naa pelemo yemane aroma toko ‚Anju yando kerepali niemili.‘ nilimele yemanga unguma ‚Paa naa pilimbu.‘ ningu bulu sieni. Ungu kanuma pilku nilimele yamboma kinie, ungu kanuma ningu silimele yamboma kinie, ungu kanumane ‚Irinele teko opanale teangi.‘ nimbe perelemo mele nu pilino.

²⁴ Ailimunge kongono tenjili kende-mande yambomone mumindili kolopa ‚Kerepali niemili.‘ nimbé kinie kapola naa temba. Yuni i sipe tepili: Yu yamboma kondo kolopa lipe taponjipe, unguma sumbi sipe mane simbe tondolomo peli yemo molopa, yambomane yu kinie mumindili kolko teko kenjingí kinie pundu naa topa siye kolopa, ²⁵ yu uluma tepa ungu nimbe silimo mele kanoko keru kanoko yu toko manie mundungí tenge yamboma teko kenjilimele mele nimbe para simbendo taka lepa mane sipili. Yuni aku temba kinie Pulu Yemone kanu yamboma lipe taponjipe, konopu alowa teko, telemele mele pilku keru pilku munduku kelko ungu sikema tondolo munduku pilingí aulkemo akisinjimbenje. ²⁶ ‚Kanu kinie,‘ enenga umbu konopu altopa pepa pilipe kong-

injili pemba kinie ou ,kurumanga nomi, depelemone* 'Yunge yamboma molko yunge kongonoma tenjengi.' nimbe kondi ka tepa ka sirimu ka ulkena mele peringi ka ulkemo munduku kelko ulsu puku konopu peanga pepili kapola molonge.

3

¹ ,Kanu yema Setene munduku kelko altoko umbu konopu pepili molongenje,* nakolo ,kinié umbuni wendo olemo-mando, nu i ungumu paa pilku molani: Walema pora nimbé temba kinie** ulu umbuni aisili wendo ombá.*** ² Kanu walemanga

yambomane kou mone kinie ene eneno mindi konopu monjiku; enenga imbime ambolko ola liku kara puku;

we yamboma marake teko iri toko; anupili lapalinge unguma liku ai naa siku, ,ulu peangamanga, "Ange." naa ningu; 'ulu kake telime pilipu teamili.' naa ningu;

³ yamboma kinie kondo naa kolko; yambomane ene teko kenjingí kinie siye naa kolko; ungu bulkundu ninjiku; enenga kangi nokoko naa konjikulie, we waka lemo uluma pilku, umbu konopu naa pepili konopuni ulu kerime mindi pilku teko; owa takarama konopu naa pelemo kinie teko kenjilimele

mele enene yamboma aku siku teko kenjiku;

ulu peangama kinie opa tou molko;

⁴ enene enenga angenupili yamboma 'molko kenjengi!' ningu enenga opa touna kondi toko;

ulu mare tengendo 'I ulumu tembo kinie tepo kenjimbunje.' molo 'I ulumu tembo kinie yambo te umbuni simibunje.' ningu naa pilku

sumbi siku walu we teko, ene eneno konopuni pilkulie 'Olio ye imbi ola molemo yamboma.' ningu pilku;

enenga kangikundu konopu singí uluma konopu monjiku

Pulu Yemone nilimo mele pilku tengendo konopu naa monjiku;

⁵ Pulu Yemonga uluma kangikundu mindi ,kolo toko, tenge, konopuna sukundu 'Pulu Yemonga tondolomone olio lipe naa taponjipili olio oliolio manda telemolo.' ningu aku siku telemele.

Aku siku teko molemele yema kinie teluna kongono teko naa molko enenga unguma naa pilku bulu sieni.*

⁶⁻⁷ Kanu yemanga marene 'Ambo mare olionga unguma piliengi kondi tamili.' ningu puku mane singíndu yambomanga ulke marenga taka lelko sukundu pukulie ningímuni, aku ulkemanga molemele ambo mare ,Pulu Yemonga, unguma mimi siku naa pilku, konopuni pilkulie 'Ulu pulu kerime tepo ambo kerime molemolo.' ningu pilku, enenga konopu mimi sipe naa pelemo kinie ulu lupe lupema tengendo konopu siku walu teko, yemane pali mane silimele unguma alieli komuni pilimele nakolo ungu sikema mindi mimi siku naa pilku limele ambo kanuma kondi tonge kinie kanu amboma enenga ungu

,kolo toli, me pilku lingí. ⁸ Ou ye Janesi kinie Jambirisitolone 'Mosisinge ungu nikimuma kolo tokomo. Isipi ye nomi kingimu naa pilipili.' ningulu Mosisinge unguma kinie opa tou moloringili mele* teko kenjilimele ye kinié nikirumane kepe aku siku 'yamboma ungu sikema naa piliengi!' ningu ene ungu sikema kinie opa tou molemele. Ene konopu paa kerime pepili molkolie konopuna kolo toli unguma mindi pilku, ungu sikema mane singí ulu pulu te naa pepili molemelemonga enenga tondolo munduku pilimele ulumu paa lupe. ⁹ Nakolo ungu sikema kinie opa tou molemele yemane tenge mele yambomane pali kanokolie ningímuni, kanu yema kekelepa mele toko tenge mele sumbi siku kanongemonga ene teko kenjilimele mele tondolo aili tepa olandopa naa pumbe. Ou ye ,Janesi kinie Jambirisi, tolone teringili mele tondolo naa purumu mele aku sipe mele temba.

10 ʼEnene aku telemele tenge, nakolo ʼTimoti, nu ʼna ulu lupe lupe peangama telio mele, pilku moleno. Nane yambo ungu mane sirindu mele kinie, nanu uluma tepo molorundu mele kinie, na ulu terindumanga pulumu kinie, Kirasi ʼSikeʼ nimbu tondolo mundupu pilirindu mele kinie, yamboma kinie kara naa pupu andiki tepo taka lepo molorundu mele kinie, yamboma konopu monjirindu mele kinie, yambomane na teko kenjiku mindili siringi kinie kongonoma mundupu naa kelepo tondolo mundupu terindu mele kinie, nu pilino.

11 Na kolea Andiyoko kinie Akoniamo kinie LLisira kinie ʼaku taonomanga andopo Pulu Yemonga kongonomo tenjipu molorundu kinie, na teko kenjiku mindili siku umbuni aisili siringi merindu mele nu pilino. Aku siku umbuni keru aisili siringi paa mindili norundu kanumu.* Nakolo Ailimuni** ʼNa isili ou naa kolambo.ʼ nimbe na lipe taponjirimu kinie kapola molorundu.

12 Ungu te paa sike pelemo akumu i sipe: Kirasi Yesusi kinie pea tapu toko molkolie ʼPulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma manjipu tepo molamili.ʼ ningu aku siku teko molonge yamboma pali we yambomane teko kenjiku mindili singi; 13 nakolo teko kenjiku, kolo toko ʼUngu sikema nikimulu.ʼ ningu mane singi yema olandopa olandopa teko kenjiku molko kenjingi. Enene yamboma anju kolo toko mane singi kinie kanu ungumane topele topa ene kondi tombala, kanu kinie ene eneno kanu ungu koloma ʼUngu sikema.ʼ ningu pilingila.

14 Nakolo ʼTimoti, nu ungu sikema pilku likulie ʼAkumu paa sike.ʼ ningu tondolo munduku pilirinu unguma ʼKirasinge yambo peangamane, nu kanu unguma mane siringi kene pilkulie ʼaku unguma ungu sikema.ʼ ningu pilku tondolo munduku pilino mele kamu mimi siku pilku konjiku molani. 15 Pulu Yemonga bokuna ungu molemomane

Kirasi Yesusi ʼSike.ʼ ningu tondolo munduku pilimele* yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipe yu kinie molko konjingi aulkena lipe monjilimo mele** nimbe silimo unguma nu kango paa kangamo molkolie pulu monjiku pilirinu ʼkene ʼSike.ʼ ningu tondolo munduku pilino mele kamu mimi siku pilku konjiku molani.*** 16 Pulu Yemonga bokuna molemo unguma pali Pulu Yemonga Minimuni nimbe sirimuna pilkulie toringi. Aku ungumane yamboma lipe taponjilimo mele i sipe: Aku ungumane olio ʼPulu Yemonga yamboma molomolo mele, mane sipe, ʼulu pulu keru telemoloma ʼnaa teamili.ʼ nimbe, mane sipe, ʼulu pulu kerime mundupu kelepo molopo konjimulu mele, mane sipe, ʼPulu Yemone ʼʼTeko molai.ʼ nimbe, ulu sumbi nilime nimbe kanolemo uluma temolo mele, mane silimo. 17 ʼPulu Yemonga ʼkongono tenjilimolo, yamboma yunge kongonoma tenjimulumanga pilipe konginjimime pepili kongono peangama sumbi sipu tepo konjimulumunge tondoloma olio kinie pepili.ʼ nimbe ʼolio aku sipe mane silimo,.

4

1 ʼTimoti, Pulu Yemo kinie Kirasi Yesusitolone yambo kondema kinie kololime kinie enenga kote pilingili yetolo kanoko molangili Kirasi Yesusi omba mona molopa ye nomi kingi molopa melema nokombamonga* nane nundu i sipu tondolo mundupu nikiru:

2 ʼKirasinge, unguma yamboma ningu sieni. Ningu sini kinie yamboma ungu pilingi kinie molo naa pilingi kinie kepe alieli unguma ningu siku munduku naa kelko, ʼEnenga ulu telemelema ʼTepo kenjilimolo.ʼ ningu pilku konopu alowa teangi.ʼ ningu mane siku, ulu pulu keru telemelema naa teangi iri toko mane siku, ʼEne Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma teko konopu tondolo pupili molangi.ʼ ningu mane sieni.

Ene mane sinindu alieli andiki teko taka lelko mimi siku mane sieni. ³ Yamboma ungu sikema 'Naa pilimulú.' ningu bulu siku komu pipi sikulie ningímuni, ene langi mele waka kolemele ungu konopu siku pilingí unguma mane singí ye aisili mako tonge walemo pe wendo ombá kene , ungu sikema munduku naa kelko mane siku konjeni, . ⁴ Ene ungu sikemo bulu siku, kolo toko kange temane lupe lupe tongema mindi komu tenjiku pilku molongé kene , ungu sikema munduku naa kelko mane siku konjeni, . ⁵ Nakolo nu, alieli umbu konopu pepili unguma mimi siku apuruku konjiku pilkulie, mindili te noni molo umbuni te nu kinie wendo omu liemo aku umbunime we mengo, 'Yamboma temane peangamo paa pilku liku konopu alowa teangi.' ningu toko siliku andoko, Pulu Yemone 'Nu nanga kendemande yemo molani.' nimbe kongono sirimuma pali teani.

⁶ , Na nondopa wendo ombá mele pilipulie nu aku siku teani nikiru, . Na, ou , Isirele, yambomane Pulu Yemo popo toko kongi melema kaloringi polomonga puluna Pulu Yemo popo toko no waene ondoko munduku yu siringi mele* kinié na kolombondo nanga kangimu Pulu Yemo popo topo simbu tekero. Na ma koleamo mundupu kelepo pumbu walemo nondopa wendo ombá tekemo.** ⁷ , 'Mele peangama liembo.' nimbu, na tondolo mundupu keru kuru lipu lkisirindu.* 'Lkisiku pangi.' ningu owe toringine kamu pupu pora sikiru. , Kirasinge, unguma mundupu naa kelepo tondolo mundupu pilipu lkisirindu. ⁸ Aku sipu tepo molorundumunge kinié , ulu telu mindi we pelemo, . Owena kamu okoromonga na mele kalomba mele peangamo nosipe molemo,* kanu mele peangamo Ailimu, kote sumbi sipe pilimo yemone nando "Nu ye sumbi nilimu." nimbé kanumu.** Na mindi molola. Yuni , yambomanga kote pilipe apurumbe, walemonga na kinie yu ombá mele 'Paa kanamboa.' ningu nokoko molemele yamboma kinie pea kanu mele peangamo simbe.

⁹⁻¹¹ Dimasini* na mundupe kelepa purumu yemo yu mana uluma olandopa konopu monjipelie ulke kolea Tesallon-aikando purumu. Ye Keresenje kolea Gallesia poropinji pupe, Taitasi* kolea Dallemesia disiriki** purumu. LLuku* mindi ya na kinie pea molembolo kene nu na moliona aulke te paa korokolie welea nondoko wani. Makone* na kongono manda lipe taponjipe temba kene yu opili liku mengo pea wangili. ¹² , Andi nu, ulke kolea Epesasi , molenona, Tikikasi* "pui." nimbu lipu mundurundu. ¹³ Oni kinie aulkena ongo ulke kolea Toroasi* ongolie, ali wale pakoli kinie boku mare kinie kongimenga kiluni teli bokuma kepe, Kapasinge ulkena nosirindu lemo akuma liku mengo wani. Kongimenga kiluni teli boku , paa peanga, kou aili tepa puli, me paa naa komu siku paa liku mengo wani.

¹⁴ Allekesanda,* kou kapane melema tepa mimi teli yemo, yuni na paa tepa kenjirimu. Yuni , na kinie, tepa kenjirimumunge Ailimuni yu pundu tomba. ¹⁵ Yuni olionga ungu nilimoloma paa konopu naa monjipe aku unguma kinie opa tou molopa 'Manie pupili.' nirimu kene , nu aku sipe tepa kenjimbe kene, yu mimi siku kanoko moloi!

¹⁶ Nanga kotemo pulu monjiku piliringi kinie yambo tene na kote terindu mele naa lipe taponjirimu. Enene pali na munduku keleringi. Pulu Yemone kanu yemane teko kenjiringimunge pundu naa topa siye kolopili. ¹⁷ , Yema na munduku keleringi, nakolo Ailimu na kinie tapu topa kotena angilipe na engemo sirimumunge kote koleana Juda yambo naa molko yambo lupema moloringi yamboma* na temane peangamo topo sirindu kinie kapola piliringi. Na kotena enge naa silkenje 'Lopa posi llayonomane na toko nangi.' nilimelka** nakolo Ailimuni 'Na naa kolambo.' nimbe lipe taponjirimuna , ya ka ulkena, we molio. ¹⁸ 'Yu mindili nopili, tepo kenjemili.' ningí walemanga pali Ailimuni* na lipe taponjipe wendo lipelie nimbemone, yu ye nomi kingimu molopa nokolemo** mulu koleana 'Na kapola opili kene ou mana molopa konjipili.' nimbé. Alieli yu kapi nimbu imbi

ambolopo ola linjilipu mindi pamili. Aku sipe paa sike tepili.

¹⁹ Ambo Pirisilla kinie yunge menu Akuwillatolo* kinie, Onesiporasi** yunge yamboma kinie, “Pollone “Ene manda molemeleye?” nikimu.” ninjeni.

²⁰ Ye Erasitasi* ulke kolea Korini we molemo. Toropimasi** kuru torumuna ulke kolea Maillitasi molopili mundupu kelepo orundu.

²¹ ‘Kolea ali telemo walema ou wendo naa opili na moliona wambo.’ ningu aulke te tondolo munduku korokolie wani.

Yupullasi kinie Pudenje kinie LLainasi kinie* ,ambo, Kollodia kinie ,olionga, angenupilime ,Kirasinge, yambomane pali “Nu manda molenoye?” niki mili.

²² Ailimu nunge minimu kinie molopili molani.

Yuni ene we kondo kolopa molopili molangi.

„Aku pea nikiru.“

TAITASI

Pollone Ye TAITASI Pepá Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Pollo kinie yuni pepá topa sirimumanga ungu pulu mare yakondo gomo 714 molemo.

Taitasi yu Juda ye te molo nakolo Pollone Yesusi Kirasinge temane peangamo topa sirimu kinie pilipelie yu konopu alowa tepa 'Yesusi yu sike Pulu Yemone lipe mundurumu ye nomi Kirasimu, nanga nimbe mindili nonjirimu yemo. Yunge yemo molambo.' nirimu. Pe Kirasinge yemo molopalie Pollo lipe taponjipe, pea Yesusinge kongonomo tapu toko teringili. Walse kolea Kiriti puringili kinie Pollone Taitasindu "Aku koleana molko Kirasinge yambo talapemo nokoi." nimbe, akuna nokopa molopili Pollo yu tenga purumu.

Taitasi molopa terimu ungu mare i bokuna 1:4-5, 2:15, 3:12-13 kinie molopa, Pe Korini 2:12-13, 7:5-7,13-14,12-18, 8:6 kinie, Gallesia 2:1-5 kinie, Pe Timoti 2:8, 4:10 kinie, molemo.

Kolea Kiriti akumu nomu Meditereniana suku lerimu ma aili te (Lipe Mundurumu Yema 27:7-13. Kanu koleamo kolea pikisine molemomo bokumunge yakondo gomo 704 manda kanoni.) Pollone i pepámo topa sipelie ou nimbendo: "Kiriti yambo wemane ulu telemelema teko kenjilimele." nirimu. "Ye marene 'Kirasinge yambo talapemonga tapu yema molamili.' konopu lemele yemane ulu sumbi nilime mindi teangi." nirimu. Pe Taitasini yambo ambu andama kepe, kango yamboma kepe, kou naa liku we kendemande teringi yamboma kepe, akuma mane simbe mele Pollone Taitasi mane sirimu.

Pollone Taitasi kamu mane sipelie nimbendo: " 'Yamboma konopu teluna pupili molko, yamboma kinie ulu peangama teko, irinele naa teko, kerepali naa niengi.' ningu mane si." nirimu.

Ungu paa tondolo te 1:16, 2:7,14, 3:1,8,14 kinie molemo. Te 2:11-14 molopa, te 3:4-7 molemo.

Ungu pulu talo boku ambolkonomonga alsena anjukundu "21. kisim bek", "21.3. Man Bilong Kisim Bek Yumi" kananila.

Ungu pulu te: Ou Timoti kinie Pe Timoti kinie Taitasi kinie aku pepámanga ungu aisili telu sipe mele molemomonga ungu te Ou Timoti pulu puluna anjukundu gomo 1052 molemo, akuna kanani.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pollo, Pulu Yemonga kongono tenjili kendemande yemo, na Yesusi Kirasini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu yemo.* Yuni na lipe mundupelie, "Pulu Yemone "Nanga yamboma molangi." nimbe mako torumu yamboma 'Sike' ningu tondolo munduku pilimele mele** olandopa tondolo munduku pilku, ungu sikemone yamboma Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma pilku taka lelko tenge mele lipe ora silimo ungumu pilku konjengi liku taponjipui." nimbe na lipe mundurumu. ² " 'Pulu Yemone alieli konde molko konjiku mindi pungí ulu* simbemo nokoko molangi.' ningu liku taponjeni." nirimu. Kanu ulumu walsikale kepe kolo paa naa tolemo Pulu Ye akumuni paa koronga ou yuyu molopalie 'Olio konde molopo konjipu mindi pumulú ulumu simbu.' nimbe, nimbe panjirimu ulumu. Yuni "Tembo." nilimo mele paa sike telemo yemo. ³ Pe yuyu mako topa 'Yambomane ungumu piliengi wendo opili.' nirimu walemo* wendo orumu kinie na mako topa yunge ungumu "andoko ningu sinji." nirimu.** Aku nirimu Pulu Yemo, olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Limo Yemo. „Yuni na "Ungu kanumu andoko ningu si." nirimuna na ungu kanumu nimbu silipu andolio.„

⁴ Taitasi, nu kinie olto Kirasinge yetolo molembolo „nu 'Kirasinge yemo molko konjeni.' nimbu nane nu nokolio, monga nu nanga kandi malomo moleno, nane i pepámo topo nu sikiru. Lapa Pulu Yemo kinie, olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Ye Kirasi Yesusi* kinie, eltene nu we kondo kolkolo,

'Nu konopu pe nipili taka lelko molani.' niengili.

⁵ Nu kinie pea kolea Kiriti kongono terimulumu 'Nuni teko pora sieni. Ou nane nu "Tei." nirindu mele nuni aku siku taonomanga pali andoko 'Kirasinge yambo talapema* nokangi.' ningu tapu ye** mare mako tani.' nimbu "Akuna moloi." nimbu orundu.*** ⁶ Tapu yema mako tonindu ene uluma teko molonge mele kanokolie mako tani. Kanu yema yambomane kanoko keru kanonge ulu te ene kinie naa peli yema molonge. Ene ambo telu mindi lili yema molonge. Enenga ambolangoma Kirasi 'Sike.' ningu, tondolo munduku pilku, yambomane "I ambolangoma ulu kerime teko kara pulimele." naa ningu, enenga anupili lapalinge unguma ta naa ningi. Aku sili yema mindi tapu yema molangi mako tani. ⁷ Kirasinge yambo talapemanga tapu yemane Pulu Yemonga kongonomo nokolemele kene yambomane kanoko keru kanonge ulu te ene kinie naa peli yema molangi. 'Olio paa pilipe konginjili pelemo.' yema ningu yamboma tondolo munduku nokoko, nondoko mumindili kolko, no tondolo nongendo 'Aisili nombó kinie kekelepa tombo.' ningu naa pilku walu nongo, yamboma kinie opa teko, kou mone kinie melema yama panjiku 'Aku kongonomonga kou aisili limulú.' ningu, aku siku molko kenjingi yema 'Tapu yema naa molangi.' ningu mako naa tani.

⁸ Yambo ponenge olemelema nokoko konjiku, ulu peangama mindi tengendo konopu siku teko, we waka lemo uluma bulu siku naa pilku umbu konopu pepili konopuni ulu peangama mindi pilku teko, ulu sumbi nilime mindi teko, Pulu Yemonga ye kake telime molko, ene eneno yu mele mele tondolo munduku nokoko konjilimele yema tapu yema molangi.* ⁹ Kirasinge ungu sike ou mane sirimulu akumu tondolo munduku ambolongendo ambolemele yema mindi 'tapu yema molangi.' ningu mako tani. 'Aku sipe molemo ye tene mindi yamboma manda lipe taponjipe, yambomane pilkulie 'Sike Pulu Yemonga

ungumu' ningu tondolo munduku pilingi ungu sikemo manda mane sipe, ungu naa pilku ta nilimele yambo mane pilku telemele mele paa piliengi tondolo mundupe mane simbe.' ningu 'Aku sili yema tapu yema molangi.' ningu mako tani.

¹⁰ 'Kirasinge yambo kolea Kiriti, molemelemanga ye aisili kara puku Pulu Yemonga sike unguma naa pilku ta ningu, yamboma kolo toko siku ungu aisili we nilimele. 'Juda yemane, 'Pulu Yemonga ou ungu manema pilipu kangi te kopisiemili.'* nilimele yemanga aisili aku siku telemele kene 'mimi siku kanokolie tapu yema mako tani.' ¹¹ Kanu yemane ningu kenjilimelemanga manga umbu marenga ambo ambolango yamboma pali 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele teko embambo siku altoko 'Sike.' ningu pilingindu perelemele kene "Kolo toko mane silimele mele naa niengi, molo!" nieni. 'Kou mone liemili.' ningu olio Kirasinge yamboma manda naa temolo uluma 'Teangi.' ningu kondi toko ungu mane silimele mele paa kapola molo. ¹² Kanu kolea Kiriti yemanga pilipe konginjili perimu ye tene kepe ou nimbendo:

"Kiriti yamboma alieli kolo toko, mele takarama mele yambo kerime molko, langi aisili nongo kongono naa teko siye kolko we molemele."

nirimu kanumu. ¹³ Yuni aku sipe nirimu ungu naa sike nirimu kene kanu teko kenjilimele yema 'Kirasinge ungu mindi sike.' ningu tondolo munduku pilku,* kolo toli unguma munduku kelko naa piliengi!' ningu tondolo munduku iri tani. ¹⁴ "Juda yambomanga kangema kinie, 'Ungu sikemo naa pilimulú.' nilimele yemane ungu lupema mane silimele unguma* kinie, naa pilku molangi." tondolo munduku niyo.**

¹⁵ Yambo mare kake tepili molemele mane langi kinie melema kake telime ningu kanokolie limele. Nakolo ulu pulu kerimene kaloro monjinjilimo yamboma, 'Kirasi sike' ningu naa pilku molemele

yambomane langi kinie melema kalaro molemo ningu kanoko naa ambolemele. Kanu yemanga konopuma kepe konopuni uluma pilku apurulimele mele kepe kalaro mindi molopa keru lemo.*
 16 Keremane 'Pulu Yemo pilimolo.' nilimele nakolo ulu telemelemanane 'Pulu Yemo naa pilku yunge unguma liku su silimele.' nimbe lipe ora silimo. Kanu yema Pulu Yemone paa kanopa keru kanolemo, Pulu Yemonga unguma ta ningu, ulu peanga telu kepe manda naa telemele tenge.

2

1 Kanu yemane aku siku teko kenjilimele, nakolo nuni Kirasinge ungumu 'Ungu sikemo' ningu tondolo munduku pilku molemele yambomane pilkulie uluma teko molonge mele yamboma mane sieni.

2 Ye andama ungu mane sikulie ninindu: "Ene no aisili nongo kekelepa naa toko, mimi siku konopu lelko, we waka lemo uluma bulu siku naa pilku umbu konopu pepili konopuni ulu peangama mindi pilku teko, Pulu Yemonga ungumu 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku,* munduku naa kelko, yamboma konopu monjili ulumu paa ambolko, ene kinie umbunime wendo ombá kinie tondolo munduku molangi." nieni.

3 Aku sikula ambo ambuma mane sikulie ninindu: "Pulu Yemonga unguma taka lelko pilku yuni kanopa peanga kanolemo uluma teko molko, yambomanga ungu bulkundu naa ninjiku, 'No tondolomane ene naa ambolopili.' ningu molko, amboma kinie enenga ambolangoma kinie, ulu peanga tengema mane siengi." nieni.

4 Ambo ambuma aku siku ulu peangama teko molongemonga kango amboma teko molonge mele manda mane sikulie ningindu: "Enenga yema kinie ambolangoma kinie konopu monjiku,
 5 we waka lemo uluma bulu siku naa pilku umbu konopu pepili konopuni ulu peangama mindi pilku teko, we yema kinie ulu kerime naa teko, aku ulu kerimenga konopu kepe naa lelko,

enenga ulkema nokoko konjiku, enenga yamboma nokoko konjiku,* enenga yemanga unguma taka lelko pilku liku teko,** molangi." ningi. 'We yambomane Pulu Yemonga unguma marake naa teangi.' ningu, ambo ambumane, aku siku teangi.

6 Kango yema kepe aku siku mane sikulie ninindu: "Enenga konopuma kinie ulu tengema kinie lakoko nokoko konjengi." tondolo munduku ningu, 7 nu nunu ulu telenoma ene kanoko manda lelko tenge ulu peangama mindi teani.

'Yambomane na kapi ningu kou mone siengi.' ningu mane naa siyo. 'Unguma yamboma mane siembo.' ningulie konopuni pilku konjiku ungu sumbi nilime mindi ningu kolo naa toko, 'Yamboma tae teangi.' ningu ungu ururumi toko kara naa pani.* 8 Ungu peanga sikema mindi ningu, yambomane pilkulie "Kolo tokomo." ningi unguma naa nieni. 'Olionga opa toumane olio bulkundu manda ninjingi aulke te naa lepili. Olio ningu kenjingi kinie pipili kolangi.' ningu aku siku sumbi siku mane sieni.

9 Kou naa liku kongono we tenjili kendemande yamboma mane sikulie ninindu: "Enenga nokoli yemanga unguma taka lelko pilku liku, enene kanoko peanga kanoko konopu singi kongonoma mindi teko, ningi unguma karaye naa teko ene kinie kerepali naa ningu, 10 enenga nokoli yemane 'Nokai.' nilimele melema kepe wa naa liku, 'kongono yambomane kongono sumbi siku naa teko, melema wa lingi.' ningu konopu aisili kimbu naa singi uluma mindi teangi. 'Tepo molemolo mele we yambomane kanokolie olio Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Pulu Yemonga* temane peangamo kapi ningu pilku liengi.' ningu kongono tenjili kendemande yamboma aku siku teko molangi." nieni.

11 Pulu Yemone olio yamboma pali we kondo kolorumu mele mona lerimu kanumu.* Mona lepalie, Pulu Yemone 'Mana yamboma mindili nolemelka aulkena wendo ongo, na kinie pea molko konjingi aulkena pangi lipu taponjembo.'

nimbe, 'Yesusi enenga nimbe kolonjipili.' nimbe, yu sirimu pilipulie Pulu Yemone aku sipe olio we kondo kolumu mele pilirimulu.

¹²⁻¹³ Pulu Yemonga we kondo kololi ulu pulumuni olio molopo konjimulú mele mane silimo. Kanu ulu pulumuni olio Pulu Yemonga unguma lipu bulu sipu, 'kurumanga nomi, Setenenga unguma pilimolo mele mundupu kelepo "Molo!" nimulú mele mane sipe;* olio oliolio konopuni pilimolo ulu kerime waka naa kolopo siye kolopo, konopuma kinie ulu temoloma kinie lakopo nokopo konjipu, ulu pulu peangama tepo sumbi sipu molopo Pulu Yemone kanopa peanga kanomba uluma mindi tepo molo-molo mele mane silimo. Yesusi Kirasi Olionga Pulu Ye Ailimu, olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Yemo pa teli tondolomo kinie ombámonga** olio ya mana konopu sipu nokopo molemolo kinie Pulu Yemonga we kondo kololi ulu pulumuni "Teangi." nimbe mane silimo uluma tepo molo-molo mele mane silimo. ¹⁴ 'Ombá kanu ye Yesusi Kirasimuni, 'Yambo mare nanga yamboma molangi kene ulu pulu kerime naa teko, enenga konopumanga ulu pulu kerime naa pepa kake tepili molangi.' nimbe olionga pundu tonjimbendo olionga nimbe kolo wangopa kolonjipe yunge mememo ondo lenjirimu.* 'Ulu pulu peangama mindi tengendo konopu siku teko molonge yambo talape te wendo ongo, na nanu nokombo talapena ongo molangi.' nimbe yuni aku sipe tenjirimu.

¹⁵ Ungu aku sipema, 'tapu teleno, yamboma paa mane sieni.

'Enenga tapu yemo molio.' ningu 'ungumu pilku ulu peangama teko molemele yamboma, ulu peangama teko molko konjilimele mele munduku naa kelko konopu enge nipili molangi.' tondolo munduku ningu; 'yambo ungumu naa pilku teko kenjilimele, yamboma siye naa kolko iri toko, 'Ulu akuma munduku kelko ulu peangama mindi teko molangi.' ningu, tondolo munduku mane sieni.

'Nunge ungu ninime liku su siku ungu taka tonjingi aulke te naa lepili. Nunge unguma yamboma pali piliengi!' ningu sumbi siku molko unguma sumbi siku mane sieni.*

3

¹ Nuni yamboma altoko mane sikulie ninindu:

'Enenga ye nomime kinie gapomano yamboma kinie enene ungu ningíme taka lelko pilku liku, liku ai siku teko molangi.

Enene ungu ningíme munduku naa kelko,*

kongono singíme alieli sumbi siku teko konjiku,

² yambo tenga ungu bulkundu naa ninjiku,

yamboma kinie kerepali ningu karaye naa teko,

yamboma kinie andiki teko taka lelko molko,

ene enenga imbime ambolko ola naa liku yamboma pali liku ai siku molangi." niyo!

³ Olio kepe ou ulu keru peangama konopu lepo apurupu konjipu naa molopo, olionga ye nomimenga unguma lipu su sipu, 'kurumanga nomi, Setenene olio kolo topa ungu nirimuma pilipu lipu kekelepa topo ulu keru lupe lupema terimulu. Ulu pulu keru akuma mindi temolondo kamele akopo konopu sipu molorumulu. Yambo lupema tepo kenjipu enenga melema kanopo yama membo molorumulu. Olio anju yando yamboma kinie kanopo keru kanorumulu.

⁴ Ou olio aku sipu tepo kenjipu molorumulu nakolo kinié olio Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Pulu Yemone* 'Yamboma nane ene we kondo kolopo ene we konopu monjipu telio mele kanangi.' nimbe ⁵ yuni olio lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molopo konjimulú aulkena lipe monjirimu.* Olione ulu pulu peanga mare terimuluna kanopalie yuni olio naa lipe taponjirimu. Ulu pulu peanga telu kepe paa naa terimulu.** Ulu pulu kerime mindi tepo molamili yuni olio we kondo

kolopalie lipe taponjirimu.*** 1 'Yesusini tenjirimu akumu sike olionga nimbe tenjirimu.' nimbu tondolo mundupu pilipulie, no lirimulu kinie kanopalie Mini Kake Telimuni olio 'Pulu Yemonga ambolangoma molangi.' nimbe**** aku tenjipe, 'Enenga minime konde pangi.' nimbe aku tenjirimu. Pulu Yemo yuni olio aku sipe lipe taponjirimu.

6 Olio Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Ye Yesusi Kirasimuni olionga nimbe tenjirimumunge Pulu Yemone Mini Kake Teli kanumu olio paa koya lepa sirimu.* 7 Kirasini olio we konopu monjipe kondo kolopa tenjirimu kanumunge Pulu Yemone olio kanopalie olionga ulu pulu kerime siye kolopa 'konopu sumbi nimbe peli yamboma.' nimbe kanopa,* ene 'Sike konde molopo konjipu mindi pumulú.'** ningu tondolo munduku pilku konopu siku nokoko konjiku molemele ulumu 'paa sike wendo opili.' nimbe yuni Mini Kake Telimu olio sirimu.

8 I ungu nikirumu paa sike.

'Pulu Yemo yu sike.' ningu tondolo munduku pilimele* yambomane ulu peangama paa mimi siku pilku teangi.' ningu i ungu nikiruma 'yamboma paa pilku liku teangi.' ningu tondolo munduku mane sieni. Aku sipe uluma paa ulu peangama, akumane yamboma lipe taponjilimo uluma.

9 Nakolo yambomane kekelepa toko Kirasinge unguma sumbi siku naa pilkulie 'Ungu marenga puluma piliemili.' ningu kerepali we nilimele unguma kinie, anda kolepalimenga imbime sulu teko toko silimele unguma kinie, yamboma kinie we irinele telemele unguma kinie, 1 Mosisini, ungu mane 1 nimbe sirimu, ma kerepali we nilimele unguma kinie, aku ungumane ene molko konjingi mele naa lipe taponjilimomonga aku unguma bulu siku, aku siku nilimele yamboma kinie irinele teko kerepali naa nieni.* 10 Yambo tene ungu mane te simbe molo ulu te tembamonga Kirasinge yamboma kapola kapola naa molongi liemo kanu yambomo mimi siku lepi lepi toko mane siku 'Temba

mele mundupe kelepa sumbi sipe molopili.' nieni. Pe altoko wale talo siku aku siku lepi lepi toko mane siku "Naa tei." nini kinie naa pilimu liemo yu kamu munduku kelko bulu sieni. 11 Nuni pilino, 'Nunge ungumu naa pilipe we aku sipe temba yambo kanumu ulu pulu kerimene yunge konopumu tepa aroma tonjimbe, yuni tepa kenjimbe mele yuyu kepe pilipelie 'Tepo kenjilio.' nimbe pilimbe.' ningu pilino. Yuni 'Telio mele keleambo.' naa nimbémonga aku nikiru.

12 Nane ye Atemasi molo Tikikasi* nu molonine "Pui." nimbu lipu mundumbu ombá kinie na Nikopollisi taono molombona 'Paa pambo.' ningu aulke te kanoko liku paa lkisiku wani. Kolea poporome topa ali temba walemanga na akuna we molombo kene akuna wani.

13 Apollosi* kinie ungu manema pilili ye Sinasi kinie elte aulkena pungili kinie melte molo naa topili kene paa liku taponjini aulke te kanani.

14 Olionga 1 Kirasinge, yambomane mimi siku pilku konjikulie 'Melte molo tomba yamboma kinie umbuni pemba yamboma kinie lipu taponjemili.' ningu kongono peangama* teko molangi. Ene we molko kongono peangama naa teko yamboma lipe taponjimbe uluma naa teko molonge kinie keri.**

15 Na kinie molemele yambomane pali "Nu manda molenoye?" ningu, ningu mundukumili. Kirasini "Konopu monjei." nirimu mele olio aku siku konopu monjilimele yamboma nuni "Manda molemel-eye?" ninjeni.

1 Pulu Yemone, ene pali we kondo kolopa molopili molangi.

1 Aku pea nikiru.1

PILLIMONO

Pollone Ye PILLIMONO Pepá Topa Sirimu Bokumu

Pollone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Pollo kinie yuni pepá topa sirimumanga ungu pulu mare inie yakondo gomo 714 molemo.

'I pepámo Romo ka ulkena pepalie torumu.' ningu pilimele. 'Epesasi kinie Pillipai kinie Kollosi kinie aku taonomanga yambomanga pepáma yu ka ulke teluna pepalie torumula.' ningu pilimele.

Pillimono yu ye aili molopa yambo mare yunge kongono we tenjiku mele kalolime naa lili yamboma nokopa molorumu. Yunge kongono we tenjili ye te, Onesimasi nilimu, kowa pupe Romo purumu kinie Pollonga ungu pilipe konopu alowa tepa 'Kirasi sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimu. Pe yuni Pollo nokorumu.

Kongono we tenjili yamboma kowa pulimele kinie Romo gapomano ungu mane tene nimbendo: 'Mongo liku singindu toko konjengi.' nimbe perimu. Nakolo Pollone Onesimasi konopu monjipe Pillimono pepá topa sipelie nimbendo: 'Yu altoko ulkena liku "Ano." ningu taka lelko nokani.' nirimu. Nakolo Pollone Pillimono aku sipe mele mawa tembando sumbi sipe naa nimbe ou ungu mare we nirimumunge ungu marenga ungu pulumu mindili sipu pilimolo. Kowa purumu ye Onesimasinge imbimu kolomongo kanga 10 pulu monjipe nimbe, pepámo topa pora simbendo kamu ungu te mawa terimu.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

1-2 Na Pollo, Kirasi Yesusinge kongono tenjiliomonga ka ulkena pelio yemo, na kinie olionga angenu Timoti pea molopololie i pepámo topo sikiru.

Oltonga paa pulu lemo ye Pillimono, tapu topo kongono telemolo yemo, nu kinie, olionga kemulu Apia keme, olio pea tapu topo opa teli ye Akipasi keme, Kirasinge yambo talape* Pillimono nunge ulkena maku tolemele yamboma kinie, ene i pepámo topo sikiru.

3 Olionga Lapa Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolone* ene we kondo kolkolo, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' niengili.

4-5 Nanga pulu lemo ye Pillimono, nu Aili Yesusi molopa, olionga nimbe tenjirimu tenjilimo mele, 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku molko,* Pulu Yemonga yamboma pali konopu monjiku moleno mele pilipulie Pulu Yemo kinie ungu nimbundu alieli nunge mawa tenjipu, nanga Pulu Yemo kinie "Ange." nilio. 6 Pulu Yemo kinie nunge mawa tenjipulie, 'Nu kinie olio 'Yesusi Kirasi, sike' nimbu tondolo mundupu pilimolomonga konopu teluna pupili tapu topo molemolo ulumuni nu paa pilipe konginjilimu sipili. Aku pilipe konginjilimu pemba kinie Kirasinge mele peanga olio silimo limulúma kamu tondolo munduku pilini.' nilio. 7 Nuni, ango, Pulu Yemonga yamboma konopu monjikulie konopu peanga pepili molonge uluma tenjirinu mele pilipulie na konopu sipu konopu paa tondolo pupili molio.

8 Nane nu ulu te 'tei.' nimbu mawa tembo tekero akumu nu kinie olto Kirasinge yetolo molembolomonga 'Nu paa sike tei.' nimbu tondolo mundupu manda nilke nakolo nuni teleno mele nikiru aku siku molko Pulu Yemonga yamboma kondo kolko teleno, akumunge 9 aku sipu naa nimbú,..* Konopu monjili ulumuni olto lipe tere lenjipe 'Teluna molangili.' nilimona aku sipu molembolomonga nane 'Nu i siku tei.' nimbu tondolo mundupu naa nimbu, 'Ulu te teani.' nimbu, nu taka lepo mawa tembo tekero. Sike na Pollo, na ye andamo,** Kirasi Yesusinge kongono tenjiliomonga ka ulkena pelio, na aku sipu yemo moliomonga 10 nanga malo Onesimasinge mawa tenjipulie 'nuni yu teko konjeni.' nikiru. Na ka ulkena pepolie yu mane sirindu kinie yu konopu alowa tepa, 'Kirasi, sike.' nimbe tondolo mundupe pilipe Kirasinge yemo, molorumu mele molemomonga kinié yu nanga malo mele, na yunge lapamo molio. 11 Ou sike yuni nunge kongono peanga te mimi sipe naa tenjirimu nakolo

kinié nu kinie olto pea yuni mimi sipe lipe taponjipe kongono tenjimbe yemo molemo.

¹² Kinié yu nu molenona “Kelko pui.” nikiru nakolo pukumu kinie na paa konopu umbuni tekemo. ¹³ Na temane peangamo topo silipu andorundumunge ka siringi ka ulkena pelio kinie Onesimasini nunge kolo wangopa “Na liku taponjiku ka ulkena nokani moloi.” nilke ¹⁴ nakolo ‘nuni paa sike na liku taponjeni kene nu molenona yu ou naa opili. Yu pipi sipu nunge nimbe na lipe taponjipili.’ nimbu we karaye tepo naa nimbú. ‘Nu nunu konopuni pilkulie teani.’ nimbu ‘nu molenona yu opili.’ nikiru. ‘Nu molenona ombá kinie yu pe molopa temba mele nu nunu pilieni!’

¹⁵ Pe nu molonine kelepa sukundu omba nu kinie kamu kamu molombando Onesimasi ou wallo kolte nu molenona mundupe kelepa kolea tenga purumu molemonje.* ¹⁶ Nakolo aku liemo yu nunge kongono we tenjili kendemande yemo mindi molombando aku sipe ulumu wendo naa orumu. Yu sike nunge kongono we tenjili yemo molemo nakolo kinié akumu mindi molo. Kinié nunge angena kepe molomba kinie nuni yu paa konopu monjinimunge aku sipe mele ulumu wendo orumunje. Nane Onesimasi paa konopu monjipu ‘Yu nanga paa sike kandi angenunje.’ konopu lelio. Pe yu kinie nu pea Ailimunge angenungulutolo molongelemonga kepe, yu nunge angena molopa kendemande kongonomo tenjipe konjimbemonga kepe, ‘nuni Onesimasi yu konopu monjini mele olandopamo, nane yu konopu monjilio mele maniendopa.’ konopu lekeru.

¹⁷ Akumunge, ‘Na nu kinie pea Kirasinge kongonomo tapu topo telembolo.’ konopu leno liemo na olka kinie “Pea molambili oi.” nilina mele yu ombá kinie “Pea molambili oi.” nieni. ¹⁸ Yuni nu kinie ulu te tepa kenjirimu liemo, molo yunge pundu te nu kinie angilirimu liemo akuma Onesimasindu “Pundu toi.” naa ningu, siye kolani. Aku punduma pali nane tombo kene nanga

imbi tonjeni. ¹⁹ Na Pollo, nanu aku punduma tombomonga nanga kimuni nanga imbimu i pepána tokoro. Nakolo nu na kinie pundu te angilimo, ‘aku pundumu naa nindu liemo nu we pilku moleno.’ konopu lekeru. Nu na kinie pundu angilimo akumu, nane nu lipu taponjirindumunge nu konde molko konjiku mindi puni ulumu nu kinie pelemo kanumu. ²⁰ Ano, ‘Ailimunge kongono te tenjembo.’ ningu na liku taponjiku ulu peanga te teani.* Olto Kirasinge yetolo molembolomonga nuni na konopu peanga pepili ulu te teani.

²¹ Na paa mimi sipu pilkiru: ‘Nane “Tei.” nikiru ungumu nu paa pilku liku teni.’ konopu lepolie i pepámo nu topo sikiru. ‘Nane nu “Onesimasi kinie, teani.” nimbu mawa tekeru akumu nuni paa olandopa yu liku taponjiku teni.’ konopu lekeru.

²² Na ungu te pea mawa tekerola: Na pilkirumu, ‘Enene Pulu Yemo kinie mawa telemele mele yuni pilipelie ‘Na ene molemelena wambo.’ nimbé.’ konopu lekeru. Akumunge ‘na nunge ulke ombo pembo kene suluminia te teko mimi teko nosinjeni.’ ‘nimbu mawa tekeru.’

²³ Epararasi, yu* Kirasi Yesusinge kongono tenjirimumunge yu ka siringi, kinié olto pea ka ulkena tapu topo pelembolomo, yuni “Nu manda molenoye?” nimbe, nimbe mundukumu. ²⁴ Na kinie pea tapu topo kongono telemolo ye Mako kinie Arisitakasi kinie* Dimasi kinie LLuku kinie** enene “Nu manda molenoye?” nikimilila.

²⁵ Aili Yesusi Kirasini enenga minime we kondo kolopa molopili molangi.

‘Aku pea nikiru.’

IPURU IPURU Yamboma Pepá Topa Sirimu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Isirele yambomanga anda kolepa Jekopo, yunge imbi te 'Isirele' niringi, akumuni yandopa Yesusi molopili kalopa lirimu yambomando 'Isirele yamboma' niringi; 'Juda yamboma' niringila; 'Ipuru yamboma' niringila. Ou pulu pulu 'Ipuru yamboma' niringi ungumu Wendo Oringi 1:22 molemo. Nakolo i pepá topa sirimu Ipuru yambo akuma Juda yambo konopu alowa teko 'Yesusi yu sike Pulu Yemonga Malo. Yu sike Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe, nimbe panjipe mako torumu ye nomi Kirasimu.' ningu tondolo munduku piliringi yamboma.

Kanu Ipuru yamboma ou Mosisini sirimu ungu manema pilku liku Pulu Yemo popo tongendo kongime toko kalko kongimenga memema Pulu Yemo siringi yamboma moloringine pilipelie pepámo torumu yambomone kanu Ipuru yamboma Kirasinge unguma mane simbendo "Mosisi kinie, kongi toko Pulu Yemo siringi kongime kinie kongimenga memema kinie, Pulu Yemo popo toringi ulke tembelemo kinie, Pulu Yemo popo tonjili yema kinie kanu yemanga ye aili olandopamo kinie, kanuma paa manie." nimbe, "Yesusi kinie Yesusinge mememo kinie Yesusi yuyu kepe paa olandopa." nirimu. 'Yu munduku kelko ou pilku teko moloringi mele kelko naa teangi.' nimbe i pepámo topa sirimu.

Ungu pulu mare boku alsena anjukundu molemo akuma i sipe: "32.2. Pikinini Bilong God", "26. lo", "34. pris", "34.3. hetpris".

I pepámo topa sirimu yemo naenje, naa pilimolo. Marene 'Pollone torumu' konopu lemele. Nakolo Matini LLuta kinie yambo marene 'Pollo molo. Ye tene lupe torumu.' niringi. Yambo marene Lipe Mundurumu Yema 18:24-28 kanokolie 'Aku ye Apollosini torumu.' konopu lemele. Marene aku temanemo

kanokolie ningindu: "Ambo Pirisillane torumunje." nilimele. Koronga ou ye pilipe konginjili ye tene "Banapasini torumunje." nirimu. Lipe Mundurumu Yema 4:36, 13:1-4 kanopalie aku sipe pilirimunje. "Molo, LLukuni torumunje. Molo ye tene lupe torumunje." nilimele. Nakolo i pepá torumu yambomonga imbimu ungu molo. Pulu Yemonga Mini Kake Telimuni 'Pulu Yemonga ungumu tonjipili.' nirimu kinie pilipelie yambo tene torumu, akumunge i bokune molemo ungumu sike Pulu Yemonga ungumu.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Paa ou Pulu Yemone alieli olio Ipuru yambomanga anda kolepalimendo 'Nanga unguma piliengi!' nimbe yunge ungumu pilku yando ningu siringi yema* yuni ungu umbu tonjirimuma pilkulie olionga anda kolepalime ningu siringi. 'Yamboma paa piliengi!' nimbe lipe taponjirimu kinie kanu yemane ulu aisili liku ora siku teko ungu aisili ningu siringi. ² Nakolo pe kinié* 'Yunge Malone olio yunge unguma nimbe sinjipili.' nimbe Pulu Yemone** yu mana maniendo lipe mundurumu. Kanu kangomo Pulu Yemone 'Nanga melema kamu yu simbu, lipe nosipe molomba.' nirimu kangomo. Kanu kangomo yu Pulu Yemone ou mulu ma melema "Teambo." nirimu melema pali terimu yemola.***

³ Enamo pa telemo mele aku sipe, Malo pa telemo akumuni Pulu Yemonga pa tondolo mundupe telemo pa telimu olio lipe ora silimo.* Pulu Yemo molemo mele Malo aku sipe molemo. Malonga ungu tondolomone melema pali kapola molemele. Yuni 'olionga ulu pulu kerime omba manie pupili, olio yambo kaloro naa mololime molangi.' nimbe kongono tepa pora sipelie, melema pali nokombando, mulu koleana Ye Nomi Kingi Aili Olandopamonga ki umbukundu pupe molemo.**

⁴ Aku terimuna* yunge imbi lepa 'Nanga Malo' nirimu aku imbimu paa olandopa purumu, mulu koleana angelomando imbi lepa 'Pulu Yemonga kongono tenjili yema' nirimu aku imbimu

paa manie, aku sipe mele yu yuyu paa olandopa angelloma maniendopa. ⁵ Pulu Yemone nimbendo:

“Nu nanga Malo. Kinié na nunge Lanie.”*

nirimu mele angello tendo walse aku sipe nirimuye? „Molo. Yunge Malondo mindi aku sipe nirimu.”

Molo yuni nimbendo:

“Na yunge Lapa molombo, yu nanga Malo molomba.”**

nirimu akumu angello tendo nirimuye? „Molola. Malondo mindi aku sipe nirimu.” ⁶ Yundu ungu te pea nirimu.

Yunge kango komolayemo* mana lipe maniendo mundupelie Pulu Yemone yunge angellomando nimbendo:

“Kangomo popo toko kapi ningu yunge imbi ambolko ola linjei.”**

nirimu. Aku unguma pilipulie ‘Malo olandopa angelloma maniendopa.’ nimbu pilimolo. ⁷ Angellomando Pulu Yemone nimbendo:

“Yunge angelloma poporomema mele molko,

yunge kongono tenjili yema tepe mele molangi.”*

nilimo. ⁸ Nakolo Pulu Yemone Malondo nimbendo:

“Pulu Yemo, nu alieli ye nomi kingimu moleno mele molko mindi puni.*

Nuni ulu sumbi nilime teko yamboma nokoni.

⁹ Nuni ulu pulu sumbi nilime manjiku konopu siku teleno.

Ulu pulu kerime konopu naa monjiku paa naa teleno, akumunge

nunge Pulu Yemone ‘Nu ye nomi kingi molko

melema pali nokani.’ nimbe mako topalie nunge pulu lemo yambomanga pali namba paa olandopamo nu sirimu.

Nu aku sipe tepa konjirimumunge nu kinie nunge pulu lemo yamboma kinie konopu singi.”

nirimu.*

¹⁰ Pulu Yemone „Malondo, ungu te pea nimbendo:

“Ailimu,* ou pulu pulu nuni mamu teko, nunge kimuni nunu mulumu teko mimi terinu.

¹¹ Aku meletolo pora nimbé, nakolo

nu alieli molko mindi pulino.

Mulu wambalema pingi pupe sungu nimbe keru lemo mele mulu matolo aku temba.

¹² Yambomane wale pakoli suluma

toko ele tengendo kimbulimele mele

nuni mulu matolo aku siku kimbuni;

mulu wambale te lupe panjingindu alowa telemele mele

nuni aku siku aku meletolo alowa teni.

Nakolo nu nunu aku siku alowa naa teko, moleno mele alieli molko,*

anda naa lelko, alieli molko mindi puni.”**

nirimu. ¹³ Pulu Yemone ou walse nimbendo:

“‘Nunge opa touma nuni nokani.’ nimbu pe ene topo manie mundunjimbu kene isili ou nu „na kinie pea

tapu topolo ye nomitolo molopolo

melema nokambili,

nanga ki umbukundu ongo molani.”*

nirimu aku ungumu angellomando nirimuye? ¹⁴ „Aku ungumu angellomando

naa nirimu liemo, angelloma namel-eye? Angelloma mini mele molko Pulu

Yemonga kongono tenjili yema. Kanuma Pulu Yemone lipe taponjipe, mindili

nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjil-

imo* ulu pulumu lingi yamboma ‘Liku taponjiku nokangi pai.’ nimbe lipe

mundulimo yema.

2

¹ „Kapola, Malo sike angellomanga olandopa molemo, akumunge, „Pulu Yemone olio kinie ulu peangama temba mele Yesusini nimbe sirimu, ungu sike ou pilirimuluma siye kolopo naa pilipulie kamu mundupu kelemolo kene aku ungumu konopu kimbu sipu ambolopo molamili.

²⁻³ „Pulu Yemone ou olionga anda kolepalime kinie ungu nimbe panjipe mi lerimu ungumuni ene nokorumu kinie,

Pulu Yemone olionga anda kolepalime „ungu mane ‘Mosisini sipili.’ nimbe,

‘angellomane „Mosisi ningu siei.’ nirimu kinie,* yunge ungu mane niringi

aku ungu manema tondolo pupe perimu. Kanu ungu manema naa pilku pulue

toringi yamboma teko kenjiringimunge

mele kalolime liringi. Kinié Pulu Yemone olio lipe taponjipe, 'Mindili nolemelka ulkena wendo ongo na kinie pea molko konjingí aulkena pangi.' nilimo ulu akumu** paa olandopamo. Pe angellomane ou ningu siringi unguma pulue toringi kinie mongo liringi liemo Pulu Yemone olio kinié lipe taponjimbendo taponjilimo ulu Aili***, 'Yesusi, yuni yuyu ou kumbi lepa nimbe sirimu aku ulu paa olandopamo mundupu kelemulu liemo pe olio ulu pulu keru telemolomanga nambe tepo kowa pupu mindili naa nomoloye? 'Kinié Pulu Yemone olio kinie ungu konde te nimbe panjipe mi lerimumu pelemo walemanga, Pulu Yemone olio lipe taponjili kongonomo paa olandopa akumunge olio manda kowa paa naa pumulú.

Pulu Yemone olio lipe taponjimbe mele ungu akumu ou kumbi lepa Aili, 'Yesusi, yuni yuyu nimbe sirimu kinie pe aku ungu nirimumu piliringi yemane yando oliondo ningindu: "I ungumu paa sike." niringi. 4 Aku siku ningu molangi Pulu Yemone kepe ' 'Malonga ungumu paa sike.' ningu piliengi!' nimbe kanu yema lipe taponjipe tondoloma sirimu kinie enene lipe ora sirimu ulu tondoloma teringi.* Pulu Yemone Mini Kake Telimunge tondolomo lipe yuyu konopuni pilipelié kongono molo ulu lupe lupema tenge tondoloma ungu ningu siringi yamboma moke tepa sirimu.** 'Pe kanu ungu kondemo 'Paa piliengi!' nimbe Pulu Yemone yuyu kanu ungu kondemo lipe taponjirimu liemo kanu ungumu pilku likulie munduku kelenge yamboma mongo naa lingíye?,'

5 Ma konde te wendo ombámondo nikimulu aku mamó Pulu Yemone 'nokangi.' nirimu akumu angellomando naa nirimu. 6 Aku molo. Pulu Yemonga bokuna, 'yambomane ma pe wendo ombámo nokongema, ungu te nimbe sipelié nimbendo:

"Pulu Yemo, nuni olio yamboma nambolka melema konopu lelkolie olio kanoko imbi silinoye? Mana yambomane melemele yamboma

nambemuna nuni kondo kolko nokolenoye? *

7 'Nuni yambomando ninindu: 'Yamboma angellomanga laye kolo maniendopa* molangi.' nimbú." nimiru. 'Pe, nuni enenga imbime ambolko ola linjiku, nambama siku,

8 'enene melema pali nokangi.' nimiru."* nimbe molemo. Pulu Yemone 'Mana yambomane melema pali nokangi.' nirimu bokuna molemo liemo Pulu Yemone mele terimumanga teluri kepe 'Enene naa nokangi.' nirimu melte paa naa lemo.

Nakolo, 'yambomane melema pali nokonge' nilimo nimbe molemo mele kinié aku sipu nimbu naa kanolemolo. Kinié 'yambomane melemanga mare naa nokolemele.' nimbu kanolemolo.**

9 'Aku sike nakolo kinié, 'mana ye telu sike, yunge imbi kinie nambatolo melemanga pali paa olandopa molkomo.' nimbu kanolemolo.* Akumu Yesusi. Ou Pulu Yemone olio we kondo kolopa 'yu yamboma lipe taponjipe enenga pali kolo wangopa mindili nomba kolonjipili.' nimbe 'yu angellomanga manie mele molopili.' nirimu. Yu mindili nomba kolumumunge Pulu Yemone yu melemanga pali namba olandopa sipe yunge imbi ambolopa ola linjirimu nimbu kanolemolo.

10 Akumunge ungu te pea niembo: Pulu Yemone melema pali terimu, yu melemanga pali Pulu Yemo. Yuni yuyu pilipelié melema terimu, akuma kinié nokolemo akumunge yuni yambo aisili mako topa 'Nanga ambolangoma molko,* na kinie pea tapu topo molamili.' nirimu kinie ene lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie molko konjingí aulkena lipe monjirimu yemo 'mindili nopili.' nirimu akumu papu nirimu. Yu mindili norumumunge yu ye paa peanga sumbi nilimu molopa ene lipe taponjipe mulu koleana pungí aukemo lipe ora simbendo memba pulimo. 11 'Yuni Pulu Yemonga ambolango aisili manda mulu koleana memba pulimomonga pulumu i sipe:,' Yu kinie ene kinie yambo talape telumu. Ye tene yamboma lipe taponjipe

'Pulu Yemone kanopa 'yunge yambo kake telime' nimbe kanopili.'* nilimo yemo kinie kanu yemone yamboma lipe taponjilimona ene Pulu Yemone kanopa 'nanga yambo kake telime' nimbe kanolemo yamboma kinie olionga Lapa telumu. Akumunge yuni enendo "Ano" nimbendo pipili naa kolemo.** 12 Akumunge ou ungu te nimbendo:

"ᵛPulu Yemo,ᵛ nu moleno mele nanga angenupilindu nimbu simbu. Ene kinie pea nu popo tomolondo maku topo molomolo kinie ene pilku molangi

konana nimbu nu kapi nimbú."* nirimu. 13 Akumunge kelepa walse yuni ungu te nimbendo:

"ᵛNanga angenupilimene telemele mele, nane ᵛaku sipu,ᵛ Pulu Yemone "Na nokombo." nirimu mele 'Sike temba.' nimbu pilipu taka lepo molombo."* nirimula.

Akumunge ungu te pea nimbendo:

"Pulu Yemone na ambolango sirimuma kinie pea molemolo."** nirimula.

14 Ambolangomando ᵛNanga angenupilime', nirimu akumu mana yambomando nirimu, akumunge Yesusi yu 'ene mele molambo.' nimbe mana ye au lepa molorumu. 'Enenga nimbu kolonjipulie kololi ulu pulumu nokolemo yemo topo manie mundembo.' nimbe* aku sipe mana ye au lepalie kolorumu. Kololi ulu pulumu nokolemo ye** akumu depelemo.*** 15 'Kolongendo alieli konopu kimbu siku pipili kolko mindi molemele yamboma aku siku molemele aulkena wendo liembo.' nimbe Yesusi kolorumu. ᵛKurumanga nomi Setenene, 'Ene pipili kolangi' nilimo akumu ka ulkena mele panjilimo. 16 'Yesusini aku sipe terimu akumu angelloma lipe taponjimbendo paa naa terimu.' nimbu kanolemolo; 'Eporayamone kalopa lirimu yamboma lipe taponjimbendo paa sike terimu.' nimbu kanolemolo. 17 Akumunge yunge angenupilime mana molemele mele yu aku sipe mana molopa ene umbuni telemo molo mindili nolemele aku sipe

uluma pali yu kinie telu sipe wendo naa olkanje kapola molo. Yu yambomanga kondo kolopa Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo* molopa Pulu Yemonga kumbikerena aku kongonomo tondolo mundupe ambolopa molomba aulke te lupe naa perimu. Yu Pulu Yemone 'yambomanga ulu pulu kerime omba manie pupili.' nimbé, yu kinie kapola kapola molonge kongonomo tembando aku sipe mana ye te mindi omba molorumumunge kinié aku kongonomo kapola tepa molemo. Wenje kapola naa tepa molka.** 18 Yu kinie kondi topa manda manjili ulu aisili wendo omba, mindili norumu* akumunge yamboma kinie kondi topa manda manjili uluma wendo olemo kinie yuni manda ene lipe taponjilimo.

3

1 Angokeme, na kinie pea Kirasinge yambo molemelema, mulu koleana molemo Pulu Yemone ene kepe mako topa 'Nanga yamboma molangi.' nilimo yamboma, aku nikiru ungumu ungu sikemo kene Yesusi molemo mele paa konopu kimbu siku molangi. Yu Pulu Yemone "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu yemo, akumu Pulu Yemo Popo Tonjili Ye Aili Olandopamola,* aku yemo 'Sike' nimbu yu molemo mele yamboma temane topo silimolo akumu mimi siku piliengi! 2 Ou Mosisini Pulu Yemonga yamboma nokopalie Pulu Yemone "Tei." nirimu mele pilipe sumbi sipe tepa ungu te siye naa kolorumu aku sipela Pulu Yemone Yesusi mako topa kongono sipe "Tei." nirimu mele pilipe lipe tenge panjipe terimu. ᵛPulu Yemonga yamboma yunge ulkemo mele.* 3 Ye tene ulke takolemo aku ᵛulke pulu,ᵛ yemo yunge imbi olandopa molemo, yu paa kapi nilimele, ulkemo yunge imbi olandopa naa molemo, aku sipe mele i ye Yesusi ᵛPulu Yemo kinie pea ulkemo takoringilimunge,ᵛ yunge imbimu 'Paa ola molopili.' ningu yu olandopa kapi ningu, ye nomi Mosisi ᵛulkemonga ponga molo simu mele angilirimumunge,ᵛ yu manie mele kapi níngi liemo papu. 4 Ulke te we

wendo naa omba angilimo. Yambo tene ulke te takolemo kinie angilimo. Nakolo Pulu Yemone melema pali 'angilipili' nirimuna angilimo.* 5 1 Yesusi kinie Mosisi kinie lupe lupetolo mele, ungu te pea 1 sipela:, Mosisi yu Pulu Yemonga kongono tenjili yemo molopa Pulu Yemone "Tei." nirimu mele paa pilipe lipe Pulu Yemo yunge ulkena kongono tembando siye naa kolopa kongono tepa mindi molorumu. Yunge kongono terimu i sipe: Pulu Yemone pe nimbe simbe mele Mosisini ou nimbe sirimu.* 6 1 Mosisi ulkena kongono kendemande tenjili yemo molorumu, nakolo Pulu Yemone pe lipe mundurumu ye nomi Kirasimu yu Pulu Yemonga Malo* molopa yamboma Pulu Yemonga ulkemo moloringime yuni nokopa Pulu Yemone "Tei." nirimu mele paa pilipe lipe kongono tembando siye naa kolopa kongono tepa mindi molorumu. 'Yesusini olio lipe taponjimbe.' nimbu tondolo mundupu pilirimulu mele mundupu naa kelepo, konopu tondolo pupili 'Sike aku temba.' nimbu tondolo mundupu pilipu pipili naa kolopo konopu sipu nokopo molomulu liemo olio yunge ulkemo molemolo. 1 Olio kepe Pulu Yemonga yamboma molemolo.

7 Pe kinié 1olio Pulu Yemonga yamboma molemolo, monga Mini Kake Telimuni nilimo mele piliemili. Yuni nimbendo: "Pulu Yemone kinié nikimu ungumu kinié pilíngi liemo

8-9 ou enenga anda kolepalimene kolea ku leline 'Pulu Yemone mumindili kolombanje?' ningu kara puku ungu nirinduma 'Paa naa pilimulú.' ningu

ta niringi mele naa teayo.

Akuna ponie tu paono omba pupili ene kanoko molangi nane 1 'Ene lipu taponjembo' nimbu, ulu tondolo mare terindu nakolo kanokolie

'Pulu Yemone olio uluri naa tembanje, kanopo kanamili.' ningu nanga ungumu naa pilku ta ningu, 'na ene nokambo.' naa niringi.*

10 Akumunge nane kanu yamboma kinie

paa mumindili kolopolie nimbundu:

"I yamboma nane ungu nilioma naa pilku ta ningu enenga aulke mako tonjirinduna naa puku munduku kelemele." nirindu.

11 Ene kinie mumindili kolopolie

mi lepo nimbundu:

'Nane 'Konopu taka lepa pepili molangi.' nirindu ulu pulumu ene paa naa lingí.' nirindu.* nirimu.

12 Nanga angokeme, ene yambo molemelemanga tene 1ou olionga anda kolepalimene aku teringi mele, temba kene kanoko konjiku molai. Enenga yambo tene 'Ulu pulu kerime teambo.' nimbe konopu lipe mundupe yu 1Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe, tondolo mundupe pilimo mele mundupe kelepalie yamboma tondolo mundupe nokolemo tondolomo pelemo Pulu Yemo bulu simbe kene kanoko konjiku molai.

13 Aku naa tekolie 1i siku teangi:, 'Ulu pulu kerimene olio kondi topa 'Kara pangi.' nimbé kene' ningu 'yamboma anju yando konopuma tondolo pupili.' ningu liku taponjengi. Pulu Yemone "Kinié" nirimu inie olakondo tondu akumu* olione alieli "Kinié** uluma manda temolo. Kinié** manda tondolo mundupu pilimolo." nilimolo aku walemanga aku sipu nimbu pilipu anju yando yamboma ungu peangama nimbu siemili. 1Opali talu nambolka uluri wendo ombánje kene kinié mindi aku teamili., 14 1Aku nikirumunge pulumu, i sipe: Olio 'Pulu Yemone sike lipe taponjimbe.' nimbu pilirimulu mele aku sipu kamu paa tondolo mundupu pilipu ambolopolie kolomulu liemo Pulu Yemone melema Kirasi simbe kinie Kirasini 'Yunge yamboma simbu.' nimbe panjirimu melema olio moke tepa simbela akumunge 'aku siku teangi.' nikiru. 15 Aku mele inie olakondo tondu mele 1paa konopu kimbu siku molangi., Akumu i sipe:

"Pulu Yemone kinié nikimu ungumu kinié pilíngi liemo

ou enenga anda kolepalimene kara puku ungu nirinduma 'Paa naa pilimulú.' ningu

ta niringi mele naa teai."

nirimu kanumu.*

¹⁶ Namelene ou Pulu Yemone ungu nirimuma pilkulie 'Naa pilimulú.' ningu kara puringiye? Akumu Mosisini Isipi mundupe kelepa memba ulsu purumu aku yambomane aku siku naa teringiye?

¹⁷ Ponie tu paono omba pupili Pulu Yemone namele kinie mumindili kolopa molorumuye? Ulu pulu keru tekolue kolea ku leline koloringi onoma akuna lepili siye koloringi* yamboma kinie ulu pulu keru teringimunge, mumindili kolorumu kanumu.**

¹⁸ "Na Pulu Yemone 'Konopu taka lepa pepili molangi.'

nirindu ulu pulumu ene paa naa lingi.' nirindu.".*

nirimu akumu namelendo nirimuye? Akumu yunge ungu 'naa pilimulú.' ningu ta niringi yambomando naa nirimuye? ¹⁹ Akumu pilipulie 'Pulu Yemonga ungu 'Sike nikimu.' nimbu tondolo mundupu naa pilimulú.' ningu moloringimunge Pulu Yemone "Konopu taka lepa pepili molangi." nilke koleana ou akuna pungí aulke te paa naa lerimu.' nimbu pilimolo kanumu.

4

¹ Akumunge, Pulu Yemone olionga anda kolepalimendo 'Konopu taka lepa pepili molangi.' nimbú koleana membo pambo.' ou nimbe panjirimu ungu, kinié kepe we pelemo kene yuni enenga yambo te apurupe kanopalie "Konopu taka lepa pepili molangi.' nirindu ulu pulumu naa lipili." nimbé kene pipili kolko molangi. ² Nambemuna aku nimbu pipili kolamiliye?, Ou olionga anda kolepali Mosisini kolea Isipi mundupe kelepa memba ulsu purumu, kanu yamboma temane peangamo piliringi, kinié olio temane peangamo pilimolola. Nakolo kanu anda kolepalime aku ungu pilkulie 'Pulu Yemone sike nikimu.' ningu tondolo munduku naa piliringimunge ungu piliringimuni ene lipe naa taponjirimu, akumunge 'Kinié olio kinie ulu aku sipe wendo ombá.', ningu pipili kolko molangi. ³ Olio Pulu Yemonga 'Tembo' nilimo mele 'Sike temba.' nimbu tondolo

mundupu pilirimulu* yamboma mindi, kinié sike Pulu Yemone 'Konopu taka lepa pepili molangi.' nimbú.' nirimu ulu pulumu manda limulú. Ou Pulu Yemone nirimu mele aku sipe pelemola. Ou yuni nimbendo:

"Ene kinie mumindili kolopolie mi lepo nimbundu:

Nane 'Konopu taka lepa pepili** molangi.'

nirindu ulu pulumu ene paa naa lingi."***

nirimu. I ulumu ou Mosisi naa molopili we perimu. Ou Pulu Yemone mulu ma melema terimu aku kongonomo tepa pora sirimu kinie aku koro mololi** ulu pulumu perimu. ⁴ Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo mele pilipelie 'Konopu taka lepa pepili mololi ulu pulumu Mosisi naa molopili ou perimu.' nimbu pilimolo. Bokuna molemo ungu akumuni wale yepoko pakara sipemondo nimbendo:

'Wale te pakara talo pakara

Pulu Yemone kongonoma tepa pora sipelie

wale yepoko pakara sipemonga mulu pilipe koro molorumu.'.*

nimbe molemo. ⁵ Koro molorumunge, ungu te pea nirimu akumu inie olakondo molemola.* Akumu i sipe:

"Nane 'Konopu taka lepa pepili molangi.' nirindu ulu pulumu ene paa naa lingi." nimbe molemo.

⁶ Aku ungu olio lipe ora silimo mele i sipe: Pulu Yemonga konopu taka lepa pepili mololi ulu pulu ou perimu akumu* kinié we pelemo akumunge kinié yambo mare aku konopu taka lepa pepili molonge ulu pulumu limele. Sike Mosisini memba purumu anda kolepalime temane peangamo pilkulie kara puku ungu naa pilku likulie koro naa moloringi nakolo kinié yambo mare manda konopu taka lepa pepili molemele. ⁷ Ou ene konopu taka lepa pepili koro naa moloringimunge ponie aisili omba pupili pe walse Pulu Yemone altopa ye nomi kingi, Depisinge kerena altopa "Kinié" nirimu. Depisini ou nirimu nindu kanumu i sipe:

“Pulu Yemone kinié nikimu ungumu
kinié pilíngi liemo
kara puku ‘Paa naa pilimulú.’ naa
niengi.”*

nirimu kanumu. “Kinié.” nirimu
akumunge pulumu i sipe: Pulu Yemone
altopa wale te mako topalie ‘I walemo
konopu taka lepa pepili molonge
walemo.’ nimbe nirimu.

⁸ 1 Mosisi kolorumu kinie, Josua yu
1 kolo wangopa olionga anda kolepal-
ime nokorumu yemo, yuni koro mo-
longe ulu pulumu ene sirimu kinie*
Pulu Yemone ou enendo “ ‘Koro molangi.’
nimbú.” nimbe panjirimu** mele kamu
pora nilkenje Pulu Yemone pe altopa
1 ‘Koro molangi.’ nimbé, wale tendo
naa nilke.*** ⁹ Akumunge,* Pulu Yemone
yunge yambomando ‘Konopu taka lepa
pepili molangi.’ nilimo ulu pulumu kinié
kepe we pelemo. Aku koro mololi ulu
pulumu Pulu Yemone mulu matolo kinie
melema tepa pora sipelie wale yepoko
pakara sipemonga Sambate walena mulu
pilipe koro molorumu aku sipe mele
pelemo. ¹⁰ 1 Aku nikirumunge pulumu i
sipe:, Pulu Yemone ‘Konopu taka lepa
pepili molangi.’ nilimo ulu pulumu
limele yamboma Pulu Yemone yuyu kon-
gonoma tepa pora sipelie kamu koro
molorumu mele aku siku ene yu mele
mele Pulu Yemone “Teai.” nilimo kon-
gonomo teko pora sikulie walemanga
pali konopu taka lepa pepili molemele.*

¹¹ Akumunge, Pulu Yemone ‘ ‘Konopu
taka lepa pepili molangi.’ nimbú.’ nimbe
panjirimu ulu pulumu ‘Lipulie konopu
taka lepa pepili molamili.’ ningulie
konopu taka lepa pepili molonge uluma
mindi tondolo munduku teko siye naa
kolayo. Ou anda kolepalime ungu naa
pilku kara pukulie ‘Konopu taka lepa
pepili molangi.’ nirimu mele koro naa
moloringi mele olio aku sipu olionga anda
kolepalimene teringi mele naa teamili.
Ou aku tekolie molko kenjiringi mele
kinié olio Kirasinge yambomanga yambo
te aku sipe tepalie molopa kenjimbe kinie
kapola naa temba.

¹² 1 Nirimu mele sike aku sipe wendo
orumu pilipulie, ‘Pulu Yemone nirimu

ungumu we naa molemo. Yunge ungumu
konde molopa uluma tepa* enge nilimo.’
nimbu pilimolo. Kanu ungumu nee paa
molemo, opa teli lou pulse ekendo ek-
endo nee molemo aku maniendopa, yu
paa olandopa. Opa teli lou pulsemone
ombelemo kinie kikimemo kinie sumbi
sipe topa suru tolemo mele Pulu Yemonga
ungumuni aku sipe minimu kinie konop-
umu kinie topa suru tolemo, akumunge
olio konopu kimbu silimolo mele kinie,
konopuni pilipu ‘Temolo.’ konopu lemolo
mele kinie, pali pilipe apurulimo. ¹³ Pulu
Yemone mele terimumanga pali te ‘Pulu
Yemone naa kanopili.’ ningu manda lopi
naa tenge. Yambo te mulu wambalema
naa panjipe we we angilimo mele yunge
kangine melema mona angilimo manda
sumbi sipu kanolemolo mele aku sipe
melema pali Pulu Yemonga kumbikerena
mona lemo, aku Pulu Yemone olio ulu
telemoloma pali pilipe apurumbe.*

¹⁴ Kapola, 1 ou ungu te nindu* akumu
kinié kamu niembo:, Olionga mulu
koleana Pulu Yemo molemona purumu
Pulu Yemo popo tonjili ye aili paa olan-
dopa** akumu 1 olio ou lipe taponjir-
imu ye, Yesusi, Pulu Yemonga Malo.***
Kinié ‘Yuni lipe taponjirimu, tapon-
jilimo mele aku sipe sike tembala.’
nimbu tondolo mundupu pilipulie nimbu
para silimolo mele siye naa kolopo
aku sipu ingi sipu ambolopo molamili.

¹⁵ 1 Kurumanga nomi, Setenene olio kondi
tolemo kinie ‘Molo!’ nimbu ulu pulu
kerime topo manie mundumulundu ton-
dolo naa pupili molemolo kinie olionga
popo tonjili ye aili olandopamone kanopa
naa kondo kole moye? Yu kanopa kondo
kolemo. Setenene olio ulu lupe lu-
pema pali kondi tolemo mele ou aku
sipe olionga popo tonjili ye aili olan-
dopa Yesusi kondi torumu, nakolo kondi
torumu kinie naa pilipe lipe ulu pulu
kerimenga te naa terimu. ¹⁶ Akumunge
1 Setenene olio kondi tolemo mele ou
Yesusi kepe aku sipe kondi torumu mele
pilipulie, olio Pulu Yemo molemona pipili
naa kolopo nondopo pupu yunge kumbik-
erena yu kinie ungu niemili. Setenene
olio kondi tomba molo umbuni te pemba

kinie 'Pulu Yemo yu we kondo kololi ulu pulumu pelemo yemo, olio kanopalie kondo kolomba yemo, akumunge olio lipe taponjimbe.' nimbu aku sipu pipili naa kolopo yunge kumbikerena sumbi sipu pamili.

5

¹ Walse walse ꞓJuda yambomanga ningū, Pulu Yemo popo tonjili yemanga ye te 'popo tonjili ye aili olandopamo* molopili.' ningū, kanoko mako toko 'kongono tepili.' nilimele mele i sipe: Pulu Yemone mana yambomanga ye te mako topalie 'yu Pulu Yemonga kumbikerena yunge kongono tenjipe mana yamboma lipe taponjipili.' nilimo. Popo tonjili ye aili olandopamo yuni yamboma lipe taponjimbendo yambomane Pulu Yemondo 'Ange' ningū silimele mele lupe lupema yuni lipe Pulu Yemo sinjipe, 'Yambomanga ulu pulu kerime mundupe kelepili.' nimbe kongi melema Pulu Yemo popo topa kalonjipe silimo. ² Kanu popo tonjili ye aili olandopamo yu kepe mana ye tela; Pulu Yemone "Teai." nilimo unguma pilipe lipe tembando yu umbuni pelemola, akumunge yamboma Pulu Yemonga unguma pilku sundukulie yunge aulkena lou liku molemele yamboma kondo kolopa lipe taponjilimo.* ꞓYu yuyu kepe mana ye te naa molopa Pulu Yemonga ungumu tembando umbuni naa pelkanje yuni yamboma kondo kolopa lipe taponjimbe aulke te naa lelka. ³ ꞓWale mare yu yuyu kepe Pulu Yemone 'Teai.' nirimu mele naa telemola, akumunge yambomane ulu pulu kerī teringimenga popo tonjipe melema kalopa Pulu Yemo silimo aku mele 'yunge ulu pulu kerime mundupe kelepili.' nimbe popo topa kalopa silimola.

⁴ Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamonga ungu te pelemola. Ye tene yuyu 'Nanga imbi ola molopili, popo tonjili ye aili olandopamo molambo.' naa nilimo. Ou pulu pulu Pulu Yemone Erono mako torumu mele* aku sipe yandopa yandopa kepe mako topa 'Aku kongonomo tei.' nilimo yemo mindi aku

kongonomo telemo. ⁵ Aku sipe mele ꞓPulu Yemone lipe mundurumu, ye nomi Kirasimu* yu kepe yuyu 'Nanga imbi ola molopili kene popo tonjili ye aili olandopamo molambo.' naa nirimu. Pulu Yemone 'Yu imbi ola molopili.' nimbelle nimbendo:

"Nu nanga Malo.** Kinié na nunge Lanie."***

nirimu. ꞓ'Yu mako topo 'nanga kongono tenjipe melema nokonjipili.' nikiru mele yamboma piliengi!' nimbelle aku sipe nirimu kanumu. ⁶ Boku tenga Pulu Yemone ungu te pea nimbendo:

"Mellekisedeke molorumu mele* nu nunu

aku siku Pulu Yemo popo tonjili ye te alieli molko mindi puni."**

nirimu.

⁷ ꞓKirasinge ungu te pea i sipe:, Yesusi ya ma koleana molopalie nirimumuni, Pulu Yemone "Tei." nirimu mele taka lepa pilipe lipe tepa 'Yunge imbi manie molopili.' nirimumunge yu kolomba aulkena manda wendo linjimbe ꞓPulu, Yemo kinie ungu nimbe tondolo mundupe walsipe kola tepa mawa terimu kinie* mawa terimu mele Pulu Yemone pilirimu. ⁸ Sike yu Pulu Yemonga Malo nakolo yu mindili norumu akumuni yu Pulu Yemone "Tei." nirimu unguma pilipe lipe tenge panjipe temba mele pilirimu. ⁹ Aku sipe terimumunge yu Pulu Yemone "Tei." nilimo unguma paa toyo topa pilipe lipe tepa, kongono simbema paa tepa konjimbe yemo molopalie, yunge ungumu pilku liku tenge panjiku telemele yamboma lipe taponjipe, ene mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingi aulkena lipe monjilimo yemo molemo.* ¹⁰ ꞓ'Aku sipe tepa molomba yemo molopili kene 'Popo tonjili ye aili olandopamo molopili.' niembo.', nimbe Pulu Yemone yundu 'Ye Mellekisedeke popo tonjili yemo molorumu mele nu aku siku popo tonjili ye aili olandopamo molani.' nimbe mako torumu.

¹¹ Yesusi yu Mellekisedeke popo tonjili yemo molorumu mele popo tonjili ye aili olandopamo molemo mele ungu aisili we pelemo nimbundu nane kepe perekero.

I ungunge ungu pulumu ɿpaa ton-
dolomoɿ. Nimbu silke nakolo ene ungu
aisili nimbu silioma pilingindu mindili
sikulie naa pilimelemonga i ungu nikiru-
munge ungu pulumu ene nimbu simbu
mele koropo kelkero. ¹² Ene paa koronga
ou Kirasinge yamboma moloringi,*
akumunge kinié ene Pulu Yemonga
unguma mane sili yamboma molko
yambo mare mane silimelka nakolo
ambolango kokele sukuli tengendo 'A B
D piliengi!' ningu mane silimele aku
mele ene aku siku Pulu Yemonga ou
pulu pulu ungu pulu ou kumbi lelko
pilimelkama naa pilimelemonga yambo
tene 'Ene mane siembo.' nimbelle ɿPulu
Yemone Kirasi mana lipe mundurumu,
yu olionga nimbe kolo wangopa kolonjir-
imuɿ ungu akuma mindi altopa manda
mane simbe kinie pilinginje, ɿungu
tondoloma manda mane naa simbe. Naa
pilimelkaɿ. Ene ambolango pamema mele
ame mindi nolemele, langi tondoloma
manda naa nolemele. ¹³ ɿKirasingeɿ,
yambo ame mindi nolemele akuma
ambolango pamema mindi molemele.
Nambolka uluma telemele kinie Pulu
Yemone 'yambo sumbi nilime' nimbe
kanopa, nambolka uluma telemele kinie
Pulu Yemone 'yambo sumbi nilime
naa molemele.' nimbe kanolemo aku
ulumanga puluma mimi siku naa pilimele
akumunge ɿ'ene ambolango pamema
mindi molemele.' nikiruɿ. ¹⁴ Nakolo langi
enge nili akuma yambo yumane mindi
nolemele. Yambo mare mimi siku kanoko
pilkulie 'I ulu peangama, i ulu kerime.'
ningu apuruku pilku molemelema mindi
langi enge nilime manda nolemele.

6

¹⁻² Kapola, ɿKirasi olionga popo tonjili
ye aili olandopamone* olionga nimbe
manda tenjimbemonga,** ungu tondolo
mare pilimoloma we pelemo kene kokele
Kirasinge yamboma molorumulu kinie
mane siringi pilirimulu A B D unguma
mindi konopu kimbu sipu naa molamili.
'Ou ningu siringi A B D unguma mindi
altopo piliemili mane siengi.' níngi liemo
i siku mele telemele: Ulke takongendo

ponga polemele akumu mindi konopu
kimbu siku molko, wale aisili ponga
mindi polemele nakolo ulkemo kamu naa
takolemele mele ene A B D unguma mindi
pilku molko, olandopa ungu tondoloma
naa pilku molemele yambomane aku siku
telemele. ɿOu kumbi lelko ningu siringi
ungu kanuma i sipe mele:ɿ
Konopu alowa teko ɿPulu Yemonga
ungumu 'Sike' ninguɿ,
tondolo munduku pilimele.***
Konde molko konjiku mindi puli ulu pu-
lumu naa pepa
kololi ulu pulumu mindi pelemo uluma
pali
liku bulu silimele unguma.
No lingíndu no limelemonga ungu pulu
aisili nilimele.
'Pulu Yemone sewe anjipili.' ningu yam-
bomanga pengena
molo pendekona ola kini ambolonge-
monga unguma.
'Yamboma kolkolie lomboroko ola mo-
longe.' ningu
ungu aisili ningu,
Pulu Yemone mana yamboma kote tenjipe
pilipelie
yambo mare 'molko konjiku mindi pangí.'
nimbe,
yambo mare 'molko kenjiku mindi pangí.'
nimbémonga
ungu mane silimele unguma. Aku
ulumanga unguma mindi ningu pilku
naa molangi. Yambo yuma ungu
manema pilimele mele aku sipu pilipu
molamili. ³ Kapola, ou kumbi lelko
mane siringi ungu akuma munduku kelko
Pulu Yemone oliondo 'Umbu konopu
peli yambo yuma molko ungu olandopa
piliengi!' nimu liemo aku sipu temolo.

⁴⁻⁶ ɿ'Pulu Yemone "Kapola." nimu
liemo temolo.' nikiruɿ, akumunge ɿpu-
lumu i sipe:ɿ Pulu Yemone Kirasi lipe
mundurumu kinie yuni omba tenjirimu-
munge pulumu pilku konjiku 'Sike' ningu
pilku limele yamboma mulu koleana mele
we silimo melema* liku, yambo lupema
kinie pea Mini Kake Telimu konopuna
liku, Pulu Yemonga ungumu ou pilku
likulie 'Aku ungumu paa peanga.' ningu
pilku, Pulu Yemonga tondolomone pe

kolea pora nimbé walemonga ulu enge nilime temba aku tondolomone kinie ulu tondoloma telemo uluma kanoko, aku uluma pali tekolie altoko konopu alowa teko 'Naa pilimulú.' ningu Kirasi munduku kelengi liemo kelko manda konopu alowa teko Kirasinge unguma 'Sike' ningu tondolo munduku pilku yando onge aulke te paa naa lemo.** Yambo tene aku sipe telemo aku ulumuni ,Pulu Yemonga, Malo*** altopa 'kolopili.' nimbe unju perana uku topa panjipe, 'yambomane yu kanoko ungu taka tonjengi.' nilimo.

7 ,Kirasi munduku kelkolie kelko konopu alowa teko Kirasinge yamboma altoko manda naa molongemonga ungu iku te tambo:, Lo tolemo kinie mana no aisili pupe, aku mana ponie telemele yambomane langi kapola liku nonge langime omba konjilimo kinie Pulu Yemone aku sipe kanu mamó tepa konjilimomonga aku telemo. 8 Nakolo ma tenga siri ka kinie* era keru lupe lupe olemo kinie kanu mamó ma keru, Pulu Yemone 'lepa kenjipili.' nimbé uluma telemo. Pe walse ma akumu tepene nombá.

9 Nanga paa pulu lemo angokeme, ,Kirasinge yamboma molkolie pe yu munduku kelemele yambomando, aku sipu nilio nakolo ene pepá topo sikiru yamboma 'aku siku naa tenge' nimbu pilipu molio. 'Ene ,ma peanga mele molko, Pulu Yemone ene lipe taponjilimomonga ene mindili nolemelka aulkena wendo ongo, yu kinie pea molko konjingí aulkena pungí uluma* teko molemele.' nimbu kanolio. 10 Pulu Yemone enenga uluma pilipe sundupe naa apurulimo. Ulu sumbi nilime mindi telemo. Enenga kongono telemelema kinie, ene Pulu Yemo konopu monjingíndu yunge yamboma liku taponjilimele mele kinie kepe alieli telemele uluma kinie, kanopa keru kanopa mundupe naa kelemo. ,Pilipe mindi molemo., 11 'Ene pali aku siku telemele mele tondolo munduku teko molko siye naa kolangi mana molonge walema pora nipili.' nimbu paa konopu lelio. 'Pe

Pulu Yemone 'Olio simbu.' nirimu mele peangama sike limulú.' ningu tondolo munduku pilimele mele 'manie naa pupili.' ningu aku teayo. 12 'Ene siye naa tepili.' konopu lepo molio. 'Yambo Pulu Yemo 'Sike' ningu tondolo munduku pilku siye naa kolkolie Pulu Yemone 'yunge ambolangoma monge melema simbu.' nirimu melema sirimu liringi yamboma mele manda lelko molangi.' konopu lepo molio.

13 Ou Pulu Yemone ,olionga anda kolepa, Eporayamo kinie ungu te nimbe panjipelie, ,paa olandopa molemo yambo tenga imbi lepa, mi lembando* Pulu Yemo yu maniendopa yambo te paa olandopa te naa molorumumunge Pulu Yemo yuyu yunge imbi lepa mi lepalie 14 nimbendo:

"Nane paa sike nikiru.

Nane nu sewe anjipu,

'Yambo aisili kalko lieni.' nimbú."* nirimu. 15 Aku nirimumunge pilipelie Eporayamo ,Pulu Yemone, yu 'mele simbu' nimbe panjirimumu 'Pe sike tepa konjipelie simbe.' nimbe ou siye naa kolopa we nokopa molopalie sike lirimu.

16 Yambo tene ' 'Paa sike nikimu.' ningu piliengi!' nimbe yunge yambo te aili olandopa molemomo imbi lepa "Paa sike nikiru." nimbe mi lemo. 'Yambomane yunge ungumu toko manie naa mundunjengi.' nimbelie aku telemo. 17 Akumunge, aku sipe melela Pulu Yemone ' 'Eporayamo kinie nimbu panjikiru mele yuni kalopa limbe yambomane paa pilku konjengi. Nane "Tembo." nimbu panjilio mele konopu alowa naa tepo paa sike telio.' ningu kanangi.' nimbe ,yunge imbi yuyu lepa, "Paa sike nikiru." nimbe mi lerimu. 18 Pulu Yemo yu 'konopu alowa naa telemo, ene kinie "Tembo." nimbu panjikiru mele pe pe kepe 'Sike temba.' ningu konopu kimbu siku molangi.' nimbe aku ulutolo terimu. ,Ulu te: Ungumu ou nimbe panjirimu. Ulu te: Ungumu nimbe panjipelie pe yunge imbi yuyu lepa 'Paa sike tembo.' nimbe mi lerimu aku ulutolo terimu kanumu., Aku ulutolo Pulu Yemo konopu alowa manda naa

tepa, kolo paa manda naa tolemo ulu-tolo. Akumu pilipulie 'Pulu Yemone olio 'simbu.' nimbe panjirimu melema sike simbe.' nimbu pilipu 'Umbuni te wendo naa opili, olio nokopili.' nimbu Pulu Yemo molemona nondopo pulimolo yamboma olionga konopu tondolo pupili siye naa kolopo manda nokopo molomolo.*

¹⁹ 'Aku ungumunge ungu iku te topo siembo:,' 'Nona andoli sipi te poporomene nona topa memba pumbe.' ningu tenga ka teko panjilimele.* Aku sipe olionga minime sipi mele. 'Pulu Yemone olio kinie 'tembo' nilimo ungumu kolo naa topa sike tolemo temba.' nimbu pilimolo ulu akumu minimenga ka mele tenga ka tolemo. Aku telemomonga yunge ungumu mundupu kelepo anju pupu molopo naa kenjimulú. Aku kamo Pulu Yemo molemo suluminia paa kake teline,** múlu aili tene pipi silimo,*** akuna sukundu pupe ka tolemo. ²⁰ Kanu suluminia paa kake teline ye te olionga nimbe lipe taponjimbendo kumbi lepa sukundu purumu. Pupulie Mellekisedeke* molorumu mele yu aku sipe alieli olionga nimbe Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo molemo.** Akumu Yesusi.

7

¹ 'Kirasi Mellekisedeke mele molemo.' nikiru, kanu ye Mellekisedeke yu* kolea aili Salleme yambomanga ye nomi kingimu molopalie, Pulu Ye Paa Olandopa Koleamanga Pali Nokorumumunge kongono tenjimbendo yambomanga Pulu Yemo popo tonjipe molorumula.** Ou Eporayamo kolea tenga pupe opa tepa ye nomi kingi kisenga ami yema topa mundupelie 'ene meringi melema lipe memba,'*** kelepa lkondo ombá orumu kinie kanu ye Mellekisedeke kanumu yu omba aulkena kanopalie 'Pulu Yemone nu sewe anjipili.' nirimu. ² 'Yuni aku sipe Pulu Yemo kinie ungu nimbe Eporayamonga mawa tenjirimu kinie, Eporayamone tene tene nimbe merimu melemanga pali telu telu nimbe 'peangama, wendo lipe Mellekisedeke sirimu. Mellekisedeke yunge imbimunge

ungu pulumu 'ulu sumbi nilime tolemo ye nomi kingimu'. Yu nokorumu kolea aili Sallemenga imbimunge ungu pulumu 'yamboma kinie taka lelko kapola kapola mololi ulu pulumu' akumunge yemonga imbi talo sipemo 'Yamboma Kinie Taka Lelko Kapola Kapola Mololi Ulu Pulumu Nokolemo Ye Nomi Kingimu'. ³ Yunge 'Temanemo bokuna tonjirimu yemone yunge anumu lapatolonga imbitolo naa topa, yunge anda kolepa tenga imbimu kepe naa tonjirimu. Yu meringi walemo kepe naa tonjipe, kolorumu walemo kepe naa tonjirimu.* Yuni popo tonjili yemo molorumu mele walse mundupe kelerimu ungu te bokuna naa tonjirimu naa pilimolomonga yu Pulu Yemonga Malo** alieli konde molopa mindi pulimo mele yu aku sipe mele molorumu.' nimbu pilimolo.

⁴ Mellekisedeke yu imbi paa olandopa molorumu mele pilieyo. Olio yambo talape aisilinge pulu pulu anda kolepa paa aili Eporayamone opa tepalie mele lirimumanga pali tene tene nimbe melemanga telu telu nimbe wendo lipe yu sirimu. ⁵ 'Ou ye nomi aili tene yunge yambomanga mele tene tene ningu nosiringimanga telu telu nimbe yuni wendo lirimu nakolo Isirele yamboma laye lupe mele teringi., LLipaini kalopa lirimu ye mare* Pulu Yemo popo tonjili yema moloringi, kanu yemanga ungu mane** te pelemo, akumu i sipe mele:

'Isirele yambomanga mele tene tene ningu nosingí melemanga telu telu ningu wendo liku

LLipai yema siengi.'***

nimbe pelemo. Melema siringi yamboma kinie LLipai yema kinie angenupili, ene pea pali Isirele yamboma Eporayamone kalopa lirimu nakolo LLipai yemane angenupilinge melema aku siku mare liringi. ⁶ Mellekisedeke yu LLipaini kalopa lirimu ye te molo nakolo 'Eporayamone LLipai yamboma ou naa kalopa lipili, yunge mele tene tene nimbe melemanga pali telu telu nimbe wendo lipe Mellekisedeke sirimu lirimu. Pulu Yemone kanu yemo 'yu

kinie tembo.’ nimbe panjirimu yemondo Mellekisedekene ‘Pulu Yemone sewe anjipili.’ nirimula. ⁷ Olio pilimolo: ‘Ye tene ‘Pulu Yemone nu sewe anjipili.’ nilimo aku yemo yu ye olandopamo, ye tendo ‘Pulu Yemone nu sewe anjipili.’ nilimo ye akumu maniendopamo.’ nimbu pilimolo. ‘Aku liemo Mellekisedeke olandopa, Eporayamo maniendopamo.’ ⁸ ‘Akumunge ungu te pea pelemo mele i sipe.’ LLipai yemane Isirele yambomanga mele tene tene ningungu nosiringi melemanga telu telu ningungu liringi yema koloringi, nakolo Eporayamonga mele tene tene nimbe merimumanga telu telu nimbe lirimu yemo Pulu Yemonga bokuna yu kolumu ungu te nimbe naa molemo, akumu pilimolola.* ⁹ ‘Aku ungumunge, olione ungu te pea i sipu mele manda nilimelka: Eporayamone yunge mele tene tene nimbe merimu melemanga telu telu nimbe lipe Mellekisedeke sirimu kinie ‘Pe LLipai yemane tene tene ningungu nosiringi melemanga telu telu ningungu liringi yema* kalopa lirimu anda kolepa LLipaini ou yunge mele tene tene nimbe nosirimu melemangala Eporayamone telu telu nimbe lipe Mellekisedeke sinjirimu.’ aku nilimelka. ¹⁰ Sike LLipai ou naa meringi nakolo LLipai yunge anda kolepa Eporayamonga olona sukundu molopili Mellekisedekene Eporayamo aulkena kanorumu akumunge ‘aku sipu nilimelka.’

¹¹ ‘Kapola, akumu pilipu pora sipulie kinié Yesusi Kirasi molemo mele* altopo piliemili.’ Ou Mosisini Isirele yambomando Pulu Yemonga ungu manema simbendo ungu mane te sipelie nimbendo: “LLipai yambomane Pulu Yemo popo tonjili kongonomo teangi.” nirimu. ‘Aku siku teangi.’ nirimu kinie kanu popo tonjili yemane kongono teringi mele kapola terimu liemo “‘Ou pulu pulu popo tonjili ye aili olandopa, Eronone** kalopa lirimu popo tonjili yema mele kinié aku sipe ye te naa molopili. Mellekisedeke mele ye te kinié molopili.” nirimu akumu nambemuna nirimuye? ‘Kanu popo tonjili yemane yambomanga ningungu tenjiringimunge yambomane ulu

pulu kerime konopuna we perimuna Pulu Yemonga kumbikerena manda naa puringimunge Pulu Yemone aku nirimu.’*** ¹² Akumunge Pulu Yemone yu popo tonjili yema alowa tembando ungu manemo kepe alowa naa temu liemo kapola naa temba. ‘Akumunge ungu manemo sike alowa terimu.’ ¹³ Pulu Yemone ‘popo tonjili ye aili olandopamo kolo wangopa molopili.’ nirimu kanu yemo ‘yu Isirelenga malo LLipaini kalopa lirimu yambo talapemonga suku molorumu ye te molo.’ Yu Isirelenga malo tene lupe kalopa lirimu yambo talapemonga suku molorumu ye te. Yunge angenupili lapali kepe te Pulu Yemo popo toko kongi melema kaloringi polona puku kongono naa teringi. ¹⁴ Olio pilimolo, olionga Ailimu* ‘Isirelenga malo, Judane kalopa lirimu, aku yambomanga ‘te Pulu Yemo popo tonjili ye te molomba.’ nimbe Mosisini ou naa nirimu kanumu.

¹⁵ Kinié ye konde te popo tonjipe molemo paa mona lemona kanokomolo akumu ‘Mellekisedeke yu molorumu mele aku sipe yu popo tonjili ye te lupe, popo tonjiringi LLipai ye akuma lupe.’ nimbu akumu manda sumbi sipu nimbu kanopolie ‘Ou Pulu Yemo popo toringi aulkemo maniendopa; kinié olio Pulu Yemo popo tomolo aulke olandopamo wendo okomo.’ nimbu sumbi sipu kanokomolola.* ¹⁶ Kanu yemo ungu manemone ‘LLipaini kalopa limbe yema popo tonjili yema molangi.’ nirimu akumanga yu popo tonjili ye te naa molorumu, molo. Nakolo yu alieli konde molopa mindi pumbemonga tondolomo perimumunge yu popo tonjili ye te molorumu, yu toko manie mundung’ aulke te molo. ¹⁷ Pulu Yemone yundu ou ungu te nirimu. Yuni nimbendo: “Mellekisedeke molorumu mele nu nunu aku siku Pulu Yemo popo tonjili ye te

alieli molko mindi puni.”* nirimu.

¹⁸ ‘Aku ungumuni olio i sipe mele lipe ora silimo: ‘LLipai yemane ‘yambomanga’ ningungu Pulu Yemo popo tonjiku molangi.’ nirimu.’ Ungu mane oumu

pange tepa olio lipe taponjimbe enge te naa perimuna Pulu Yemone 'kanu ungu manemo kamu manie pupili.' nirimu,* akumu lipe ora silimo. ¹⁹ Mosisini, ungu mane sirimumane Pulu Yemone yamboma kanopa 'ulu pulu kerime konopuna naa peli yamboma' nimbe kanomba aulke te naa lerimu* kanumu. Akumunge 'kanu popo tonjili yemanga ungu manemo alowa tepalie, Pulu Yemone aulke konde peanga te lupe akisirimu, akumu olandopa, ou ungu manemo maniendopa, aku aulke kondemonga pupulie olio Pulu Yemo molemona nondopo manda pulimolo.

²⁰ Akumunge ungu te pea i sipe: 'Pulu Yemone 'Yesusi kanu aulke kondemonga popo tonjili yemo molopili.' nirimu,* akumu kepe we naa nirimu. Yu 'aku popo tonjili yemo molopili.' nimbe "Paa sike nikiru." nimbe, nimbe panjipe mi lerimu. Ou popo tonjili ye moloringime 'aku siku teko molangi.' nimbe Pulu Yemone mi naa lerimu, ²¹ nakolo 'Yesusi Pulu Yemo popo tonjili ye te molopili.' nimbe Pulu Yemone 'Paa sike nikiru.' nimbe, mi lerimu. Yuni yundu nimbe panjipelie "Ailimuni yunge imbi yuyu lepa "Paa sike nikiru." nimbe mi lepalie "Nu popo tonjili ye te moleno mele alieli aku siku molko mindi puni." nimbe panjipe mi lerimu.

Yu pe konopu alowa tepa ungu te lupe paa naa nimbé." nirimu.* ²² Pulu Yemone Yesusi mako topa yu kinie aku sipe nimbe panjipelie 'Paa sike nikiru.' nimbe mi lerimumunge Yesusi olionga popo tonjili yemone olionga nimbe lipe taponjimomonga Pulu Yemone olio kinie nimbe panjirimu ungu kondemo* olandopa, ou Isirele yamboma kinie nimbe panjirimu ungumu maniendopa.**

²³ Akumunge ungu te pea i sipe: Ou popo tonjiringi yema alieli konde molko mindi naa puku, alieli kolkolie altoko mare kolo wangoko moloringi akumunge ene aisili moloringi, ²⁴ nakolo Yesusi alieli konde molopa mindi pulimona yu kamu kamu popo tonjili yemo molemo mele molomba. Yu olionga popo tonjili

yemo molemo mele yambo tene 'Naa tepili. Manie pupili.' nimbé aulke te molo. Akumunge alieli popo tonjili kongonomo mundupe naa kelepa, tepa mindi pumbe, ye tene yu manda alowa naa temba,. ²⁵ Akumunge alieli konde molopa mindi pupelie 'Pulu Yemone ene lipe taponjipili.' nimbe alieli mawa tepa molemomonga* yambo marene ningulie 'Yesusini sike nanga nimbe tenjirimu.' ningu tondolo munduku pilku yunge imbi walsikulie Pulu Yemo molemona nondoko pulimele yambo akuma yuni 'Mindili nolemelka aulkena wendo ongo Pulu Yemo kinie molko konjingi aulkena pangi.' nimbe** alieli aku sipe manda lipe taponjilimo.***

²⁶ Popo tonjili ye aili olandopa* aku sili tene olionga nimbe tenjilimo mele papu tenjipe molemo. Yu Pulu Yemone kanopa 'ye paa kake teli' nimbe kanolemo yemo molopa, ulu te tepa naa kenjipe, ulu kerite walsikale kepe 'Teambo.' konopu naa lepa, yambomane ulu pulu kerite teringi kinie 'Na kinie pea teamili.' nimbe naa terimu, akumunge Pulu Yemo yuyu mulu koleana paa olandopa molemona 'molopili.' nimbe monjirimu. ²⁷ Ou popo tonjiringi ye aili olandopamane teringi mele telemo aulke te naa lemo. Enene walemanga taki taki Pulu Yemo popo toko kongi melema kalko singindu ou 'enenga ulu pulu kerime manie pupili.' ningu melema popo toko kalko sikulie, pe 'yambomanga ulu pulu kerime manie pupili.' ningu melema popo toko kalonjiku siringi,* nakolo Yesusini aku sipe naa telemo. Yu yuyu walsikale mindi Pulu Yemo popo topa yunge kangimu sirimu aku sipe 'Yambomanga ulu pulu kerime kamu manie pupili.' nimbe, walsikale mindi Pulu Yemo popo topa kalonjipe sirimu.** ²⁸ Aku nikiru ungumunge ungu te altopo kamu niembo: Ungu mane te pelemomo pilku tenge panjiku tengendo ye mako toko 'popo tonjili ye aili olandopama molangi.' nilimele ye enge naa pelime,* nakolo Mosisini kanu ungu mane sirimumu ou wendo orumu, Pulu Yemone Malondo "Nu popo tonjili ye aili olandopamo molani." nimbe "Paa sike

nikiru.” nimbe, nimbe panjipe mi lerimu ungu akumu pe wendo orumu. Kanu Malo ulu pulu keru te paa naa tepa Pulu Yemone “Tei.” nirimu unguma paa pali pilipe lipe sumbi sipe terimu ye alowa naa tepa konopu tondolo pupili konde molopa mindi pumbe yemo molemo.

8

1 Nane ‘Pulu Yemone mako topa, ‘Olionga popo tonjili yemo molopili.’ nirimu.’ nikiru akumunge ungu pulumu i sipe: Ye nindu kanu sili* te olionga popo tonjili ye aili olandopa molemo kanumu** ‘melema pali nokombando, mulu koleana Ye Nomi Kingi Aili Olandopamo kolea nokopa molemo polomonga ki umbukundu pupe molemo.*** 2 Akuna molopa yu mulu koleana angilimo ‘sele ulkemonga, suluminia paa kake telimunge* olionga nimbe Pulu Yemo popo tonjipe molemo. ‘Yu aku kongonomo tenjipe molemo, sele ulke akumu Pulu Yemo molemo sele ulke sikemo. Akumu ye tene naa takorumu, Ailimu yuyu takorumu.**

3 ‘Yu akuna telemomonga pulumu i sipe:’* Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamane ‘Mosisini sirimu ungu manemone nirimu mele pilkulie tengendo, Pulu Yemo popo toko we melema kinie kongi mele kalolime kinie mengo ongo siringi, akumunge ye Pulu Yemo popo tonjili ye nomi aili olandopa ‘pe orumu ye Yesusi, nikiru akumuni Pulu Yemo popo topa ‘meme peli, melte naa silkenje kapola naa telka akumunge yuni kepe melte popo topa sirimula. 4 Nakolo ma koleana Pulu Yemo popo tonjili ye* ungu manemone** nilimo mele pilkulie Pulu Yemo popo toko kongi melema kalko silimele yema molemelemonga*** kanu yemo yu ma koleana molkanje Pulu Yemo popo tonjili ye te naa molka. 5 Kanu yemane popo tonjili kongono telemele akumu Pulu Yemo molemo mulu koleana telemo kongonoma none tepa, mulu koleamonga minimu mele none teko molemele. Akumunge Pulu Yemo mana molomba sele ulkemo Mosisini kokele

takomba terimu kinie Pulu Yemone yu mane sipelie nimbendo:

“Nane mulú Sainai ola Mosisi nu lipu ora sindu aku sipe mele melema pali paa sumbi siku manda lelko teani.”*

nirimu. 6 ‘Aku sike nakolo, kanu yemanga Pulu Yemo popo tonjili kongonomo paa maniendopa. Pulu Yemone Yesusindu ‘Tei.’ nimbe sirimu popo tonjili kongonomo paa peanga olandopa. Yunge kongonomo olandopa telemomonga pulumu i sipe: Pulu Yemone olio kinie ungu konde nimbe panjipe mi lerimumu* Yesusi ai suku singine angilipe ‘Pulu Yemo kinie olio kinie kapola kapola molangi.’ nimbe lipe taponjilimo yemone ‘kamu wendo opili.’ nimbe tenjirimu, aku ungu kondemo olandopala. Ungu kondemone ‘olio simbu.’ nimbe panjilimo aku melema olandopa, ungu oumuni ‘simbu.’ nirimu aku melema maniendopa, akumunge ungu kondemo olandopa.**

7 Pilieme! Pulu Yemone nimbe panjipe mi lerimu ungu oumunge tondolomo pelkanje* Pulu Yemone altopa ungu te naa nimbe panjilke. 8 ‘Ungu oumunge tondolomo pelkanje Pulu Yemone yamboma teringi mele kanopa keru naa kanolka.’ Nakolo yambomane teringi mele Pulu Yemone kanopa keru kanopalie nimbendo:

“Na Aili ‘Yawe, ne ‘enendo, nimbundu: “‘Piliyeo!’ Nane Isirele yamboma kinie Juda yamboma kinie* ungu konde te nimbu panjipu mi lembo walemo wendo ombá.

9 I ungu konde nikiru akumu ou enenga anda kolepalime kolea Isipi wendo lipu ulsu membo orundu walemonga kanu yamboma kinie nimbu panjipu mi lerindu mele* telu sipe molo.

Nane ene kinie ungu nimbu panjipu mi lerindu ungumu naa piliringimunge nane ‘Ene molko kenjengi!’ nimbu lipu bulu sirindu.

10 Isirelene kalopa lirimu yamboma kinie kelepo tembo mele pe ungu konde te nimbu panjipu mi lembo, akumu i sipe: ‘Ene teko molonge kinie

nane ene kanopo peanga kanombo.
 nirindu mele
 'konopuni pilku konjengi.' nimbu,
 nanga ungu manema
 enenga konopuna pepili panjinjipu,
 'Nanga ungu manema konopu monjiku
 'Pilipu teamili.'

ningu molangi.' nimbu nane kanu ungu
 manema
 boku mele enenga konopuna imbi tombo.
 Na mindi ene pilku popo tonge Pulu Yemo
 molombo,

ene nane nokombo yamboma molonge.

¹¹ Aku walema wendo ombá kinie
 yambo kamako imbi molombama kepe,
 koropa imbi naa molombama kepe, aku-
 mane pali

„Na Ailimu.' ningu, kanoko imbi
 singímunge

yambomane enenga kandi pulu lemo
 yamboma kepe

ulke kere pongolo penge yamboma kepe
 'Ailimu molemo mele piliengi!' naa
 nimulú.

Ene pali na pilku pora singímunge
 altoko ningu naa singí.

¹² Nane ene kondo kolopo

enene teko kenjingí uluma mundupu ke-
 lenjipu

enenga ulu pulu kerime

altopo paa naa pilimbu.".* nimbu

na Pulu Ye Ailimuni nikiru.".**

nirimu.

¹³ Pulu Yemone pe olio kinie nimbe pan-
 jipe mi lerimu ungu akumu "Ungu kon-
 demo" nirimu ungu akumuni ou Isirele
 yamboma kinie nimbe panjipe mi lerimu
 ungu ou akumu yuni 'Kamu nondopa
 manie pumbe tekemo.' nimbe nirimu. Pe
 kinié olio pilimolo, mele ou te kamu non-
 dopa manie pumbe tekemo mele, akumu
 sike nondopa kamu pora nimbé.*

9

¹ „Kirasinge kongonomo kinie ungu
 kondemo kinie olandopa, popo tonjili ye
 oumanga kongonomo kinie ungu oumu
 kinie maniendopa.' nindu* kanumunge
 kinié ungu mare pea niembo., Ou
 „Pulu Yemone Isirele yamboma kinie,
 nimbe panjipe mi lerimu ungumuni**
 Pulu Yemo popo toko kapi ningí mele

nirimu ungu manema perimu, kanu ungu
 oumunge Pulu Yemo popo toringi ulke
 te mana angilirimula.*** ² Aku ulkemo
 sele ulke te takoringi, akuna sukundu
 suluminia talo lerimu. Takokolie, yunge
 suluminia kiyekondo lerimuna tepe llame
 yepoko pakara norumu mélemo kinie
 pillawa kaloli 'Pulu Yemonga' ningu
 nosiringi polomo kinie nosiringi, aku su-
 luminiamo imbi lelko 'Suluminia Kake
 Telimu' niringi.* ³ Anjukundu múlu aili
 sulu tene pipi sirimu akuna anjukundu
 Suluminia Paa Kake Telimu lerimu.*
⁴ Pulu Yemo popo tongendo mele mune
 tolime kaloringi polo kou gollo kan-
 jiringimu kinie* kete kou gollo kan-
 jiringimu kinie** aku meletolo aku kolea-
 monga meletolo*** lerimu. Aku ketena
 sukundu langi mena**** perimu mingi
 te kinie, Erononga apulu mingi ambolo-
 rumu kiri kiri terimu apulumu kinie,****
 Pulu Yemone Isirele yamboma kinie mi
 lerimu unguma kou kará talonga imbi
 topa monjirimu koutolo kinie, akuma
 perimu.**** ⁵ Aku ketemonga pipine ola
 mele talo mulu koleana angello none
 telitolo Pulu Yemonga tondolomo moloru-
 muna lerimutolonga kongomane pipimu
 kunungu mele pakonjirimu.* Aku pipimu
 'Pulu Yemone yamboma kondo kolopa
 enenga ulu pulu kerime mundupe ke-
 lenjirimu pipimu' niringi.** Nakolo kinié
 ena te naa pelemomonga aku melemanga
 ungu aisili manda naa nimbú.

⁶ Aku siku „sele ulkemo kinie akuna
 sukundu suluminiatolo kinie, teko mimi
 teko melema teko mimi teko akuna
 sukundu nosiku pora sirilingi kinie popo
 tonjili yema* pulu monjiku suluminia
 kiyekondo lerimuna alieli sukundu puku
 Pulu Yemo popo tonjili kongonomo te pu
 opu teringi. ⁷ Nakolo popo tonjili ye
 aili olandopamo* mindi anjukundu sulu-
 minia lerimuna sukundu purumu. Taki
 taki naa purumula. Ponie tenga tenga
 walsikale mindi purumu. We naa la
 purumu. Kongi mele te topalie meme
 mare memba sukundu pupelie yuni ulu
 pulu keru naa pilipe walu terimuma kinie
 yambomane ulu pulu keru naa pilku
 walu teringime kinie konopuni pilipe aku

mememo Pulu Yemo popo topa sirimu.**
 8 'Popo tonjili ye aili olandopamo yu manjipe Suluminia Paa Kake Teline sukundu pupili.' nimbe ungu mane te perimu aku ulumuni olio lipe ora silimo mele Mini Kake Telimuni nimbe silimo. Akumu i sipe: Ou Pulu Yemo popo toringi sele ulkemo we angilipili olio Pulu Yemo molemona manda pumulú aulke te naa lerimu mele Mini Kake Telimuni nimbe silimo.
 9 Kanu sele ulkena ulu teringimene olio kinié molemoloma ungu te lipe ora silimo. Aku ulumuni olio lipe ora silimo mele i sipe: Ou alieli Pulu Yemo popo toko we melema siku, kongi melema kalko siringi akumane Pulu Yemo aku siku popo toringi yambomanga konopuna ulu pulu keru perimuna kamu kulu naa tonjirimu, we pilku mindi moloringi. 10 Ou Pulu Yemo popo toringi ungu manemane langi nongo, no nongo, kimbu ki kangime kulumiye tonge aku uluma mindi mane sirimu. Pulu Yemo yu 'enene sumbi siku popo tonge kinie ene yambo konopu sumbi nilime nimbe kanomba ulu kondema wendo ombámonga i ungu mane yambomanga kangikundu tenge mele sirimu ungu manema isili ou teko molangi.' nirimu. 'Aku ulu ou teringime kapola naa terimu mele aku sipe olio kinié lipe ora silimo.'

11 'Ou aku sipe, nakolo kinié Kirasi yu Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo molemo, Pulu Yemone 'mele peangama simbu.' nirimu melema yuni silimo. Ou Isirele yambomanga popo tonjili ye aili olandopamane* kongi kera melema kalko Pulu Yemonga kumbikerena puku popo toringi sele ulke akumu maniendopa; akuna teringi uluma maniendopala. Pe Kirasi yu Pulu Yemo mulu koleana molorumu koleana pupe popo topurumu aku koleamo olandopa peangamo; aku mulu koleana angilimo sele ulkemonga** suku Kirasi yu purumu aku sele ulkemo mana yambomane kini naa teringi, akumu mana lemo melemanga melte molo. 12 Yu Pulu Yemo mulu koleana molorumu Suluminia Paa Kake Teline kamu walsikale sukundu purumu. Nakolo akuna pumbendo ou

mana sele ulkemonga suku pungindu teringi mele yu naa terimu. Enene kongi meme pokore kinie kongi kao walo pokore kinie toko memema mingi tenga kolko akumu Pulu Yemonga kumbikerena mengo puringi mele aku sipe naa terimu, molo. Yunge mememo mindi yuyu memba pupe walsikale mindi Pulu Yemo popo topa sirimu.* Aku terimumunge 'olio ulu pulu kerimene ka sipe nokolemo mele naa tepili' nimbe yunge mememone mindili nolemelka aulkena wendo lipe Pulu Yemo kinie kamu tapu topo kapola molomolo aulke pumulúmu akisinjirimu.** 13 Pulu Yemone yambo kanopa 'kangimenga kalaro molopili molemele' nimbe kanolemo yamboma yuni kanopa 'kake tepili molonge' nimbe kanopili.' ningulie niringimuni, ou kongi memema kinie kao peleama kinie toko memema kolko, kongi kao ambu kondoli, walo ou naa leli te toko 'tepene nomba pora sipili.' ningu kalorongi kinie norumu kekumu liku, memena sukundu ondoko munduku nosikulie, kanu yambomanga kangimenga tanda sinjiringi kinie kanu yamboma altopa kanorumu kinie kangikundu yambo kake telime nimbe kanorumuna 'Pulu Yemo kinie altoko kapola moloringi.* 14 'Pulu Yemone ungu nimbe panjipe mi lerimu ungu oumunge uluma tengendo, aku kongimenga mememane yamboma aku sipe lipe taponjirimu liemo pe Kirasinge mememone kinié paa olandopa manda lipe taponjilimo. Yu ulu pulu keru te paa naa pepili alieli molopa mindi puli Mini Kake Telimunge tondolomo yu kinie molopili, yunge kangimu Pulu Yemo popo topa simbendo yu kolorumu. Aku yemonga mememone olionga kangikundu mindi kulumiye naa tonjilimo. 'Yuni olio ulu pulu keru telemolomonga kolea kerine pupu molopo kenjipu mindi pulimelka ulu pulu keru konopuni pilimoloma* kulu tonjilimomonga Pulu Yemone olio kanopa keru kanomba ulu te konopuna naa pelema.' nimbu pilimolo. Olio 'Konde Mololi Pulu Yemonga unguma pilku liku yu kanopa peanga kanolemo uluma

teangi.' nimbe aku terimu.

¹⁵ ıAkumunge ungu te pea i sipe: Kirasini olionga ulu pulu kerimenga kolo wangopa mongo lirimuna olio pipili naa kolopo Pulu Yemonga kongonomo manda temolo, akumunge yunge mememo ondo lenjipe kolorumu aku ulumuni Pulu Yemone ungu nimbe panjipe mi lerimu ungu kondemo Yesusini 'Kamu wendo omba lepili.' nirimu. Yambomanga nimbe kolonjirimu ulumuni ulu talo terimu. ıTe i sipe:, Pulu Yemone nimbe panjipe mi lerimu ungu oumu sungu siku yunge ungu manema liku su siku ulu pulu keru teringime Yesusini 'Manie pupili. Pulu Yemo akuma siye kolopa, akumanga ene mongo naa sipili. Aku teringimenga ene mini pali molko kenjiku mindi pungı aulkena wendo wangi.' nimbe enenga nimbe kolo wangopa mindili nomba kolopa yunge mememone enenga pundu tonjirimu. ıTe i sipe:, Yunge mememo ondo lenjipe kolorumumunge ungu oumuni nokorumu yamboma Pulu Yemo pilku moloringimenga konopuma yunge mememone kamu kulumiye tonjipelie Yesusini yambomanga nimbe tenjirimumuni olione ulu pulu keru telemoloma omba manie pulimo, akuma Pulu Yemone altopa naa pilipe molemona Pulu Yemo yuni mako topa "Wai." nilimo mele pilkulie olemele yamboma Pulu Yemo yuni molko konjiku mindi pulu ulu pulumu kinie mele peangama kinie "Nanga pulu lemba yamboma simbu." nimbe, nimbe panjirimu akuma simbe lingı.*

¹⁶ ıKirasi kolorumumunge pulumu niembo:, Ye tene 'pe walse na kolombo kinie nanga mele nosilioma nanga ambolangomane liengi!' nimbe pepá topa nimbe panjilimo. Nakolo ambolangomane kanu melema we manda naa limele. Pe lapa kolemo kinie yambomane kanokolie 'Kapola. Kinié lapane 'Moke teko liengi!' nimbe panjirimu mele kamu liengi!' nilimele.* ¹⁷ Ye tene ungu nimbe panjilimo yemo we molemo kinie yunge ungu nimbe panjilimomo uluri manda naa telemo. Yemo kolemo kinie mindi ungu nimbe panjilimo mele sike aku siku manda melema limele. ¹⁸ Ulu pulu akumu

pilku teringi aku sipe, ou Pulu Yemone ungu nimbe panjipe mi lerimu mele 'Wendo opili.' ningu ı'Melte kolopili.' ningu, kongi mele te toko* mememo ondo leringi. ıMelte naa kolkanje Pulu Yemone ou nimbe panjirimu mele wendo naa olka.,

¹⁹ ıI siku mele teringi:, Mosisini ou 'yamboma piliengi!' nimbe Pulu Yemonga ungu manema* pali nimbe sipelie kongi kao walo mare kinie kongi meme mare kinie topa memema mingine kolopa, no kinie topele mapele topalie, unju kanga isopo kola mare lipe sipisipi indi kondoli marene ka topalie, memena sukundu mundupelie Pulu Yemone sirimu ungu manema molorumu bokuna kinie yambomanga kangine kinie tanda sipe kanjinjirimu.** ²⁰ Tanda sipe kanjinjipe molopalie nimbendo:

"I mememo Pulu Yemone ene kinie ungu nimbe panjipe mi lerimu ungumu 'Pilku teko molangi.' nikumumu 'ene kinie wendo omba tondolo pupili.' nilimo mememo."

nirimu.* ı'Melte kolopili.' nimbe naa tolkanje Pulu Yemone nimbe panjirimu ungumu kamu wendo naa omba tondolo naa pulke.,** ²¹ Aku sipe mele Pulu Yemo popo toko kaloringi sele ulkemo kinie sele ulkena sukundu Pulu Yemo popo tongendo nosiringi melema kinie pali ı'Pulu Yemonga mele kake telime lepili.' nimbe Mosisini kongi mele topa meme mingi tenga ondo lepa, mememo tanda sipe kanjirimula.* ²² Pulu Yemonga ungu mane te nimbe perimu mele pilipelie Mosisini aku terimu. Kanu ungu manemo nimbe molorumu mele i sipe mele: 'Mele aisili 'Pulu Yemone kanopa 'mele kake telime' nimbe kanopili.' nimbe mememane mindi manda tenjimbe. 'Kongi tenga mememo omba wendo pupili.' ningu 'Yu kolopili.' ningu yunge nomi karu naa lenge kinie Pulu Yemone meme te omba naa pumbe kanopalie meltenga kalaro molo yambo tenga ulu pulu kerime "Manie pupili. Altopo naa kanombo." manda naa nimbé.' ungu mane te aku sipe nimbe pelema.*

²³ Pulu Yemone “Melemanga kalaroma mememane topa manie mundunjipili.” nimbe ungu mane akumu sirimumunge mulu koleana lerimu melema kepe mana manda lelko tengendo Pulu Yemone nimbe sirimu mele pilkulie teringi kanu mele none teli mana lerimuma ‘Kake tepili.’ ningu kongimenga mememane aku uluma teringi. Nakolo mulu koleana lemo melema, sike melema lemo, aku melema ‘Kake tepili.’ ningu kongimenga memema ondo lemelka kinie manda kake naa tenjilke. ‘Kirasi yunge mememo ondo lepalie kolorumu aku, meme peanga paa olandopamone mindi manda kake tenjirimu. ²⁴ Kirasi yu ‘kolopa lomboropa ola molopalie, ya mana Pulu Yemonga suluminia none teli teringi lerimu suluminia akuna sukundu naa purumu. Yu ‘Paa sike suluminiamonga pambo.’ nimbe sumbi sipe mulu koleana mindi purumu, we tenga lupe molo. Akuna ‘olio lipu taponjembo.’ nimbe Pulu Yemonga kumbikerena pupe molemo.*

²⁵ * Ya mana yambomanga nimbe Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo Pulu Yemo molemo Suluminia Paa Kake Teline poniemanga pali walse walse nimbe mele lupemanga memema memba suku pupe ‘Pulu Yemone yambomanga ulu pulu kerime we siye kolopili.’ nimbe Pulu Yemo sirimu. Nakolo ‘ya mana Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamone, yambomanga nimbe aku sipe taki taki Suluminia Paa Kake Telimunge sukundu meme te lupe memba purumu mele Yesusi Kirasini aku sipe ‘Pulu Yemo molemo, mulu koleana taki taki pupe yunge mememo popo topa naa sirimu. ²⁶ Mana popo tonjili ye aili olandopamone terimu mele Kirasini aku telkanje ‘taki taki mindili nambo.’ nimbe, Pulu Yemone ou pulu pulu ma terimu kinie yuni pulu monjipe mindili nomba pe yandopa yandopa mindili nomba mololipe pulke. Nakolo aku naa terimu. Ma kolea nondopa pora nimbé wale akumunge ‘Pulu Yemone yambomanga ulu pulu kerime we siye kolopa kamu naa pilipe molopili.’ nimbe mana omba, walsikale mindi yunge mememo olionga

nimbe ondo lenjipe Pulu Yemo popo topa sirimu.*

²⁷⁻²⁸ Yamboma pali ya mana walsikale mindi kolkolie pe kote tenjipe pilimbe koleana pungí ulu pulumu pelemo. Aku ulu pulumu paa sike pelemo mele ulu pulu te lupe paa pelemola. Akumu i sipe: Kirasini walsikale mindi ‘Yambo aisilinge ulu pulu kerime omba manie pupili.’ nimbe yu yuyu ‘Walsikale tangi.’ nirimu. Pe wale talo sipe kelepa ombá nakolo ‘Yambomanga ulu pulu kerime nane lipu membo altopo kolonjembo.’ nimbe naa ombá. “Yu ombá.” ningu nokoko molemele yamboma ‘Ulu pulu keru pelemo koleamo paa kamu munduku kelko kolea paa peangana puku molko konjiku mindi pangi.’ nimbe* ene limbendo ombá. Ulu pulumu aku sipe pelemo. Yamboma kinié kolkolie pe kote tenjimbe koleana pungí akumu paa sike mele, aku sipe Kirasi ou olionga nimbe tenjirimu pe omba temba mele akumu paa sikela.

10

¹ ‘Kirasi olionga nimbe kolonjirimumunge ungu te altopo niembo.’ No-muna kinie kariyápana kinie kanopolie nilimolomone, mele sikema naa kanopo melemanga minime mindi angilimo kanolemolo. Melemanga minime kinie melemanga pikisa doro telemelema kinie akumane sike melema molemo mele we lipe ora silimo, yu yuyu mele sike te molo. Aku sipe Mosisini yambomane Pulu Yemo popo tonge mele ungu mane sirimuma* pe ulu peanga te wendo ombámonga minimu mele mindi.** Aku ungu manema pilku teringi uluma paa sike melema mele molo. Akumunge ‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningulie aku ungu manema pilkulie kongi melema kalko Pulu Yemo siringimene yambomanga ulu pulu kerime kamu kulumiye naa tonjipe, Pulu Yemone ene kamu kanopa ‘konopu peanga kake tepili molemele.’ nimbe kanomba uluri naa tepa, ‘Enene “Pulu Yemo kinie tepo kenjirimulu.” ningu konopuni naa pilku molangi.’ nimbe uluri naa terimumunge*** alieli

poniemanga pali ene Pulu Yemo popo tongendo ou pulu pulu teringi mele telu siku mindi tengendo kongi melema kalo pu opu teringi.

² Aku siku teringi ulumane enenga konopuma kamu kamu kulumiyé tonjilkenje altoko kongi melema kalemelkaye? Kamu kamu kulumiyé tolkanje walsikale Pulu Yemo popo toko kalko sikulie, enenga ulu pulu kerime manie pulke, kanu kinie 'Konopukundu umbuni te naa pepa, ulu pulu kerime we naa pelemomonga mongo naa limulú.' ningu pilkulie altoko kongi mele mare naa kalko aku uluma munduku kelemelka. ³⁻⁴ Nakolo kongi kao peleama kinie kongi memema kinie toko kaloringimenga mememane enenga ulu pulu kerime kamu kulumiyé manda naa tonjirimunge alieli ipulueli tangoli poniemanga pali Pulu Yemo altoko kongi melema kaloliku pukulie Pulu Yemonga ungu manema pulue toringimunge enenga konopuna ulu pulu kerime we pepa mindi purumu mele kelko piliringi.

⁵ Pe kongi melema toko Pulu Yemo popo toko kaloringimenga mememane yambomanga ulu pulu kerime konopuna perimuma manda kamu kulumiyé naa tonjirimu, na pilipelie Kirasi ma koleana ombá tepalie nirimumuni, Pulu Yemondo, nimbendo:

"Kongi mele toko nu kalko siringime kinie,

mele nu we siringi melema kinie,

konopu naa monjikulie nuni na

"Yambomanga ningu ma koleana kolonjenii pui."

ningu umbu kangi te teko nosirinumu sikinu.

⁶ 'Pulu Yemo kapi niemili.' ningu

'Tepene nomba pora sipili.' ningu

kaloringi kongi melema kinie,*

'Ulu pulu kerii telemolomanga kalopo sikimulu.'

ningu kaloringi kongi melema kinie** akuma

nu kanoko kerii kanorunu.

⁷ Aku kongi mele kaloringime

konopu naa monjirimunge nane nimbundu:

"Pulu Yemo, na ya molio kanoyo.

Nuni nando "Teani pui." nirinu mele 'Teambo.' nimbu, nanga kangimu yambomanga nimbu

nu popo topo simbu, ombó tekero.

Nane aku sipu tembo mele

ou bokuna toringi molemo kanumu." nirindu."*

nirimu.

⁸ Sike Pulu Yemone yuyu yambomando "Teai." nimbe ungu mane sirimu mele pilkulie tengendo kongi melema kalko yu siringi nakolo, Kirasini nirimu mele nikiru aku ungumunge ou Kirasini nimbendo:

"Kongi mele toko nu kalko siringime kinie,

mele nu we siringi melema kinie,

'Tepene nomba pora sipili.' ningu

kaloringi kongi melema kinie,

'Ulu pulu kerii konopuna pelemomanga

kalopo sikimulu.' ningu

kaloringi kongi melema kinie, akuma kanokolie

nu konopu naa siku kanoko kerii kanorunula."

nirimu. ⁹ Kongi mele kaloringimunge aku sipe nimbelie, pe nimbendo:

"Na ya molio kanoyo. Nuni nando "Teani pui."

nirinu mele 'Teambo.' nimbu ombó tekero."

nirimu. 'Pulu Yemo olio kanopa peanga kanopili.' ningu yu ou popo tongendo

kongi melema kaloringi ulu pulumu, Pulu

Yemone, topa manie mundupe, kinié

yu molemona nondopo kapola pumulú

aulkemonga ulu pulu konde pe nirimumu

'Kamu wendo omba tondolo mundupe

pepili.' nimbe yuni Yesusi Kirasindu

"Tei." nirimu mele pilipelie omba ter-

imu.* ¹⁰ Pulu Yemone yundu "Tei." nir-

imu ulumu pilipe lipelie, Yesusi Kirasini,

'Teambo.' nimbe omba yunge kangimu

walsikale mindi yuyu kamu Pulu Yemo

popo topa sirimumunge, Pulu Yemone

kanopa peanga kanopalie, olionga ulu

pulu kerime mundupe kelenjipe 'olio

yunge yambo kake telime molangi.' nir-

imu.

¹¹ Akumunge ungu te pea i sipe:, Walemanga pali Pulu Yemo popo tonjili yema* ola angilku popo tonjili kongono te pu opu

telemele. Paa alieli ipulueli tangoli ola angilku ulu pulu kerime paa manda naa kulu tonjilimo kongi melema popo toko kalonjiku silimele. ¹² Nakolo pe orumu Pulu Yemo popo tonjili ye kanumuni yambomanga pali alieli telemele tenge ulu pulu kerime paa kamu manda kulu tonjimbe ulu te tenjimbendo yuni kamu walsikale mindi yunge toringi kangimu Pulu Yemo popo topa sirimu kinie ,kongi melema toko kalko Pulu Yemo siringi ulu pulumu kamu manie purumu. Yu aku tepalie imbi ola molopili Pulu Yemo kinie melema nokombando, Pulu Yemonga ki umbukundu* pupe molorumu.** ,Mana Pulu Yemo popo tonjiringi yemanga kongonomo pora naa nirimumunge alieli ola angilku popo toko mindi angiliringi nakolo Kirasini walsikale mindi Pulu Yemo popo torumu kinie kapola terimuna we molorumu., ¹³ Akuna molorumu mele kinié yandopa Pulu Yemone Yesusi yunge opa touna kamu topa manie mundumbe walemo wendo ombámonga we nokopa molemo.* ¹⁴ Yuni ‘Yambomanga ulu pulu kerie telemele konopuna we pelemoma kamu manie pupili.’ nimbe yambomanga nimbe yuyu yunge meme walsikale ondo lenjipe kolumu aku ulumuni yambo konopuna kake temba telemo yamboma Pulu Yemo kamu kamu kanopa peanga kanomba ulumu tenjirimumunge* altopa ,Pulu Yemo pe melte popo topa naa kalombamonga ou molorumu mele kinié we molemo,.

¹⁵ Yuni olionga nimbe tenjirimumunge olio konopu kake tepili molomolo aku ulumundu Mini Kake Telimuni ungu talo nilimo. Ou Mini Kake Telimuni nimbendo:

¹⁶ “Na Ailimuni nimbendo:
 “Isirelene kalopa lirimu yamboma kinie kelepo tembo mele pe ungu konde nimbu panjipu mi lembo akumu i sipe:.*
 ‘Nanga ungu manema ,konopu monjiku
 ‘ ‘Pilipu teamili.’ ningu molangi.’ nimbu,
 enenga konopuna pepili panjinjipu,
 , ‘Ene teko molonge kinie
 nane ene kanopo peanga kanombo
 nirindu mele
 konopuni pilku konjengi.’ nimbu,

nane kanu ungu manema boku mele enenga konopuna imbi tombo.” nirimu.”.**

yuni nilimo. ¹⁷ Aku nimbelle ungu te pea nimbendo:

‘ “Enenga ulu pulu kerime kinie
 ‘Pulu Yemonga ungu manema naa pilipu temolo.’

ningu pulue tolemele uluma kinie na altopo naa pilimbu.” nirimu.’.*

nilimo. ¹⁸ Akumunge Kirasini olionga nimbe tenjirimumunge Ailimuni olionga ulu pulu kerime ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolumuna kinié olione ‘Olionga ulu pulu kerime manie pupili.’ nimbu altopo kongi melema topo kalopo yu popo topo simulú aulke te naa lemó.

¹⁹⁻²¹ Angokeme, ‘olio Pulu Yemo paa sike molemo kolea paa kake telimunge suku pipili naa kolopo manda sumbi sipu pupu yunge kumbikerena molomolo.’ ningu tondolo munduku pilimelemonga pulu pokore i sipe:

‘Te:,* ‘Yesusini olionga nimbe yunge meme ondo lenjirimu mememone olionga ulu pulu kerime kamu omba wendo pulimomonga kinié yunge mememone olio Pulu Yemonga kumbikerena manda pumulú.’ nimbu pilimolo.

‘Te:, ‘Pulu Yemonga mana Suluminia Paa Kake Telimunge suku ‘We yamboma naa pangí.’ ningu ou kerepuluna mulu wambale aili tondolo tene pipi siringi.**

Nakolo pe Yesusi yambomanga nimbe kolonjirimu kinie kanu mulu wambalemo ,olakondo maniendo sipe, olá topa anju yando purumu. Yesusi toringi kinie yunge kangimu suku nirimu akumu***

Pulu Yemo yu paa sike molemona olio ,we yamboma pali, kinié manda pumulú aulke kondemo.**** Yunge mana kangimuni tenjirimumuni konopu konde pepili ulu peangama tepo molopo konjipu pumulú aulke kondemo lipe nosinjirimumunge kepe, Pulu Yemonga kumbikerena kinié manda pumulú.’ nimbu pilimolola.

‘Te:, ‘Kinié olionga Pulu Yemo popo tonjili ye aili paa olandopamone***** Pulu Yemonga yamboma nokolemomonga kepe Pulu Yemonga kumbikerena kinié

pipili naa kolopo manda pumulú.' nimbu pilimolola.

Akumunge, ²² Pulu Yemo molemona nondopo pamolo. 'Pulu Yemo molemona nondopo pamolo.' nimbulie nimulúmuni, Kirasini yunge mememo olionga konopuna kanjinjirimumuni olio ulu pulu keru te konopuna naa pepa konopu peanga tepa pepili molopo, 'ou popo tonjiringi yemane no paa kake teli te lelkolie kangu peanga tepa angilipili Pulu Yemonga ulkena sukundu puringi mele,* olio aku sipu ulu peangama mindi tepo molopo konjipu, kolo toli ungu te konopuna naa pepili 'Yuni kanopa peanga kanolemo uluma mindi teamolo.' nimbu, 'Yuni "Tembo." nilimo mele paa sike temba.' nimbu tondolo mundupu pilipulie** 'Pulu Yemone "Tembo." nilimo mele sike temba molo naa tembanje.' nimbu konopu talo tepo kimbu naa sipu, olio Pulu Yemo molemona pipili naa kolopo nondopo pupu molamili.

²³ "Ene kinie tembo." nimbe panjirimu yemone kolo naa topa "Tembo." nilimo mele sike telemo kene ene 'Yu 'olio kinie tepo konjimbú.' nimbe panjirimu mele sike temba.' ningu ou tondolo munduku piliringi mele siye naa kolko, ambolko konjiku naa likulie 'yu paa sike omba temba.' ningu konopu siku nokoko molangi.

²⁴ 'Anju yando konopu monjiku liku taponjei.' ningi aulke te koroko pilku molai. ²⁵⁻²⁷ Yambo mare angenupili kinie liku maku naa toko ulsu molemele aku mele naa teai. Ene Kirasinge yamboma liku maku toko molkolie anju yando yamboma 'Konopuna tondolo pupili molko, 'Kirasi yu, sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele aku siku ningu pilku molangi.* niengi. Ailimuni yambomanga kote pilimbe walemo nondopa wendo ombá tekemo** pilkulie i "Teangi." nikiru mele tondolo munduku teko molai.

'Jesusini olionga nimbe yunge toringi kangimu Pulu Yemo popo tonjipe sirimu,*** ungu sikema pilku likulie kelko 'Naa pilimolo. Ulu pulu kerime we tepo molamili.' ningu munduku kelko ulu

pulu kerime taki taki teko mindi molongi liemo altoko ulu pulu keru tengema kulu tonjimbe mele Pulu Yemo popo toko singi melte paa naa lemo. 'Ungu sikemo pilku likulie altoko munduku kelemelemonga,' 'Pulu Yemonga kote walemo wendo ombá kinie tepe paa aili nomba pelemomone yunge opa touna nombá kinie olio pea nombá.' ningu pilku pipili kolko mindi molonge akumunge 'Maku toko anju yando enega yamboma 'Konopu tondolo pupili.' niei.' nikiru.

²⁸ Yambo tene Mosisini ungu mane sirimuma 'Naa pilipu tembo.' nimbe pulue torumu kinie ye talone molo yepokone kanoko ningu siringi kinie yu kondo naa kolko sumbi siku kamu toko konjiringi. ²⁹ 'Ou aku sike teko kenjiringi yamboma aku siku mindili siringi, liemo 'yambo tene Pulu Yemonga Malo* 'Yu uluri molo.' nimbe mundupe kelepa 'ungu taka tonjipe, Pulu Yemone ungu konde nimbe panjipe mi lerimu ungumu Kirasinge mememone tondolo mundun-jirimu aku mememone kanu yambomo 'Pulu Yemonga yambo konopu kake telimu molopili.' nirimu aku mememo 'uluri molo' nimbe ungu taka tonjipe, Pulu Yemone olio konopu monjipe lipe taponjilimo mele lipe ora silimo Mini Kake Telimu** ungu taka tonjilimo aku yambomo papu olandopa mindili nombá molo molo.' konopu lekemeleye? ³⁰ Aku nikirumunge ungu talo i sipe bokuna molemo:

Te: "Teko kenjilimelemenga pundu toli kongonomo

nanga kongonomo.

Nanu mindi pundu topo ene mindili simbu.

'Yambo te lupene aku naa temba.'

nimbe aku ungumu molemo.*

Te: "Ailimuni yunge yambomanga kotemo

yuyu tenjipe pilimbe."

nimbe aku ungumu molemola.** Aku ungotolo nirimu 'Pulu Yemo olio pilipulie 'aku siku yunge Malo kinie Malonga mememo kinie Mini Kake Telimu kinie teko kenjingi yamboma sike paa mindili nonge.' nimbu pilimolo. ³¹ Konde

molopa mindi puli Pulu Ye paa tondolo puli olandopamone yambo tendo mundili kolopalie 'Mindili nani.' nimbé liemo papu yu paa mini wale mundumbe. 'Aku kene maku topo anju yando yamboma 'konopu tondolo pupili.' niemili.*

³² Ene ou Pulu Yemonga ungumu pulu pulu pilkulie pilku liringi kinie teringi mele altoko piliei. Ene mindili siringi kinie we mindili nongo tondolo munduku molko Pulu Yemo munduku naa keleringi.

³³ Wale mare ene liku yambomanga kumbikerena anjiku ene ungu taka tonjiku 'mindili nangi.' niringi. Wale mare aku siku mindili noringi yamboma ene kinie tapu toko molko liku taponjiringila.

³⁴ Ka siringi ka ulkena peringi yamboma enene kondo koloringi. 'Enenga mele paa peanga alieli lepa mindi pumbe melema we lemo.' ningu pilkulie 'Molko kenjengi!' ningu enenga mana melema liringi kinie 'We liengi.' ningu we siye kolko konopu siringi. Aku siku teringi walema altoko konopu liku munduku piliei!

³⁵ Ou aku siku teringi mele altoko pilkulie 'Sike lipe taponjilimo. Sike aku sipu molomolo.' ningu tondolo munduku piliringi mele kinié munduku naa keleangi. Tondolo munduku pilku molonge kinie akumunge mele kaloli peangama ene aili teko lingí.

³⁶ 'Pulu Yemone olio "Teai." nilimo mele temolo kinie yuni "Simbu." nimbe panjirimu mele peangama limulú.' ningu pilkulie tondolo munduku pilimele mele munduku naa kelko, teko mindi molangi. Munduku kelenge kinie naa lingí.

³⁷ Ungu te pilipulie aku sipu nikiru. Aku ungumu i sipe: 'Wale layetolo mindi omba pumbe kinie "Ombó." nirimu yemo sike ombá.* Yu walsikale lkisipe ombá.

³⁸ "Nane 'yambo sumbi nilime' nimbu kanolio yamboma nane nimbu molio mele 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele-monga

konde molko konjiku mindi pungí. Nakolo ningu tondolo munduku pilimele mele munduku kelengi liemo

na ene kinie konopu naa simbu."* nirimu.

nimbe aku sipe molemo. ³⁹ Nakolo olio yambo ningu tondolo munduku pilimele mele munduku kelkolie kolea kerine pulimele yambomanga yamboma naa molemolo. Olio 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, 'yu kinie pea molko konjingí aulkena pangi.' nilimo yamboma molemolo.

11

¹ 'Pulu Yemo 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo.", nikiru* aku tondolo mundupe pililimunge ungu pulumu i sipe: Pulu Yemone olio "Simbu." nimbe panjirimu melema 'Paa sike limulú.' nimbu tondolo mundupu pilipu nokopo molemolo. Melema mongone naa kanolemolo nakolo 'Mele akuma paa sike lemo.' nimbu tondolo mundupu pilimolo.** ² Yambo ou moloringimene aku siku ningu tondolo munduku piliringimunge Pulu Yemone ene kanopa peanga kanopalie 'Teko konjikimili.' nirimu.

³ Pulu Yemone nilimo mele olio 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolomonga 'Mosisini bokuna torumu mele pilipulie,* 'Pulu Yemone mulu kinie ma kinie tembando "Wendo opili." nirimu kinie ungumuni mulu matolo wendo orumu.' nimbu pilimolo. 'Akumunge mele naa lerimu melemane Pulu Yemone olio kanolemolo melema sike terimu.' nimbu pilimolo.

⁴ Epelene Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipe molorumunge Pulu Yemone kanopa peanga kanorumu mele te Pulu Yemo popo topa kalopa sirimu nakolo Kénene Pulu Yemo popo topa kalopa sirimu melema Pulu Yemone kanopa keru kanorumu.* Epelene Pulu Yemo 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimunge Pulu Yemone 'Epele ye sumbi nilimu' nimbe kanorumu. Yuni Pulu Yemo popo topa kalopa sirimu melema Pulu Yemone konopu monjipelie "Papu tekono." nirimu. Aku ulumuni Pulu Yemone 'Epele ye sumbi nilimu' nimbe kanorumu mele

olio lipe ora sirimu. Epele ou kolorumu nakolo ,yunge temanemo bokuna molemona, yuni Pulu Yemo 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimumunge olio kinié ,Pulu Yemo kapola popo tomolo mele, ungu we nimbe silimo.

⁵ Inokene Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipe molorumumunge naa kolorumu. Yu konde molopili Pulu Yemone yu lipe memba purumu.* Pulu Yemone yu lipe memba purumuna yambomane yu naa kanoko liringi. Pulu Yemone Inoke lipe memba naa pupili Inokene Pulu Yemo kanopa peanga kanorumu uluma terimumunge Pulu Yemone aku terimu.

⁶ Yambo tene 'Pulu Yemo popo topo kapi niembo kene yu molemona nondopo pambo.' nimbélie, 'Pulu Yemo sike molemo. Yu molemona pupu "Teko konjiku liku taponji." nimbú kinie sike tepa konjipe lipe taponjimbe.' nimbe tondolo mundupe pilipelie yunge kumbikerena manda pumbe. Aku sipe naa nimbe pilimu liemo paa manda naa pumbe. Akumunge Pulu Yemone nilimo mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe naa pilipelie Pulu Yemone kanopa peanga kanomba ulu mare paa manda naa temba.

⁷ Noane Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipe molorumumunge Pulu Yemone yundu " 'Mana umbuni te wendo opili.' nimbú tekero." nirimu kinie* pilipelie, Noane 'Sike nikimu.' nimbe ,Pulu Yemone "Tei." nirimu mele pilipe manda lepa, nona lembe sipi aili te tepa mimi terimu. Pulu Yemone "tembo" nirimu mele sike ou walsikale kepe yambomane naa kanoringi nakolo Noane 'Sike nikimu.' nimbe pilipelie sipi te tepa mimi terimu. Aku terimumunge no torumu kinie yu kinie yunge yamboma kinie kapola moloringi** nakolo we yamboma kinie melema pali none torumu. Yuni Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipelie ,terimu, ulumuni Pulu Yemone yamboma kanopa keru kanopalie tomba terimumu yamboma lipe ora sirimu. Aku sipe nimbe pilirimumunge Pulu Yemone 'yu ye sumbi

nilimu' nimbe kanorumula.***

⁸ Eporayamone Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipe molorumumunge Pulu Yemone yundu "Nu moleno koleamo munduku kelko pe simbu koleana pui." nirimu kinie pilipelie kanu koleamo suluna lerimumunge ou naa kanorumu nakolo ungumu pilipe lipe tenge panjipe we walu purumu.* ⁹ Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimumunge Pulu Yemone "Simbu." nimbe panjirimu koleana pupelie ye omba angilili akuna kamu perimu. Sike ulke te kamu naa takopa, sele ulke te takopa pelipe aku koleana andorumu. Pe anjupe Pulu Yemone Eporayamondo "Simbu." nirimu koleamo Eporayamo yunge malo Aisake kinie Aisake yunge malo Jekopo kinie eltendo aku sipela nirimuna pilkululie elte kepe ,eltenga yamboma kinie, sele ulke takoko peringi.*

¹⁰ 'Pulu Yemone yuyu pilipelie kolea aili tenga kamu angilimbe ulkema takopa pora sirimu koleana pe walse kamu pembo.' nimbe pilipelie Eporayamone 'Isili ou sele ulkena pembo kinie mandala. Uluri molo.' nimbélie sele ulkena perimu.

¹¹ Eporayamo ambolango membá* poniema pora nirimu,** yunge ambo Sera wayongono perimu, nakolo Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' ningu tondolo munduku pilkulu moloringilimunge Pulu Yemone elte tondolo sirimu kinie ambolango meringili.*** 'Pulu Yemone "Tembo." nimbe panjilimo mele sike telemo. Kolo naa tolemo.' ningu pilkululie meringili. ¹² Akumunge ye te anda lepa ye kololi mele molorumu yemo yambo paa aisilinge anda kolepamo molorumu. Yambo kombukandipi mele molo kou okiya mele kambu paa manda naa tonge yamboma yuni kalopa lirimu.

¹³ Kanu yemane* Pulu Yemo 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku mololiku pukulie koloringi. Ene ma koleana ou we molkolie Pulu Yemone "Simbu." nimbe panjirimu melema ou naa liringi. 'Pe sike limulú.' ningu konopuni piliringi akumu suluna mele lerimuna mongone mele kanokolie 'Likimulu.' ningu konopu

siku molkolie yambo moloringi kinie pipili naa kolko “Olio ya ma koleana yambo ponenge lepo ombo angilimolo.” niringi. ¹⁴ Yambomane aku siku nilimele kinie pilipulie ‘Enenga kamu molonge kolea te koroko kanoko lingindu nilimele.’ nimbu pilimolo kanumu, akumunge ‘kanu yema aku siku ningu piliringi.’ nimbu pilimolo. ¹⁵ Kolea munduku kelko oringi koleana ‘kelepo pumulú.’ ningu pilimelkanje ene kelko manda pulimelka. ¹⁶ Nakolo molko oringi kolea akumu altoko konopu kimbu siku naa molkolie ‘kolea paa peanga oladopa te lupe akuna pamiliya.’ ningu piliringi. Aku koleamo mulu koleamo. Akumunge Pulu Yemone ‘‘yu sike’’ ningu tondolo munduku pilimele, yamboma akuna molangi.’ nimbe kolea aili ‘peanga te, tepa mimi terimumunge kolea Kenane yamboma kanu yemane enenga Pulu Yemo molopa telemo mele ningu siringi kinie Pulu Yemo yu pipili naa kolorumu.

¹⁷⁻¹⁸ Pulu Yemone ‘Eporayamone “Tei.” nimbú mele sike pilipe lipe tembanje kanambo.’ nimbe manda lerimu kinie Eporayamone ‘Pulu Yemone “Tembo.” nirimu mele sike temba.’ nimbe tondolo mundupe pilipelie yunge malo Aisake Pulu Yemo popo topa kalopa simbe terimu. Sike ou Pulu Yemone Eporayamondo nimbe panjipelie nimbendo: “Nunge malo Aisakene kalopa limbe yamboma mindi “Nuni kalko lini.” nimbu, nimbu panjirindu yamboma molonge.” nirimu* nakolo aku pilipe ‘Sike nikimu. Sike aku sipe temba.’ nimbe pilipelie yunge malo telu mindi molorumumu aku sipe temba terimu. ‘Eporayamone Aisake kalomba terimu kinie Pulu Yemone “Molo!” naa nilkenje sike kamu topa kalka. ¹⁹ Eporayamone konopuni pilipelie, ‘Aisake kolomba kinie Pulu Yemone ‘yu lomboropa ola moloi.’ nimbé kinie manda konde molomba.’ nimbe pilirimu. ‘Eporayamone ‘Aisake konde molopili manda ulkendo membo pumbu.’ nimbe pilirimu. ‘Pulu Yemone ou “Nu kinie malo Aisake kinie tembo.” nimbe panjirimu mele ‘Sike temba.’ nimbe pilipe malo konopu talo naa kimbu sipe

topa kalomba terimu, kinie Pulu Yemone “Molo!” nirimumunge yunge kangomo kolopa leli none terimu akumu kelepa konde molopili lirimu.

²⁰ Aisakene Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ nimbe tondolo mundupe pilipe molorumumunge yu kolombando malo ‘akilio, Jekopo kinie malo ‘komo, Isotolo ungu peanga tondolo te nimbe sipelie pe Pulu Yemone nokomba kinie teko molongele mele ou nimbe sirimu.*

²¹ Jekopone Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ nimbe tondolo mundupe pilipe molorumumunge yu paa anda lepa apulu ambolopa andorumumu ambolopa pi polopa ma kanopa Pulu Yemo kapi nimbe imbi ambolopa ola linjirimu.* Kolomba tepalie yunge malo ‘konopu monjirimu, Joseponga kango ‘akiliomo kinie komomo, tolo ungu peanga tondolo te nimbe ‘sipelie pe Pulu Yemone elte nokomba kinie teko molongele mele nimbe, sirimu.**

²² Josepone Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ nimbe tondolo mundupe pilipe molorumumunge Josepo yu nondopa kolomba tepalie yunge Isirele yambomando* nimbendo: “‘Ya kolea Isipi kamu naa molonge. Pulu Yemone “Simbu.” nirimu koleamo sike pe walse kamu simbe akuna sike kamu puku molonge kene ene pe kolea Isipi munduku kelko Pulu Yemone “Simbu.” nirimu koleana pungí tekolie nanga onomo ya naa lepili, mengo puku aku koleana kamu ono teangi.” nirimu.**

²³ Mosisinge anumu lapatolone Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilkulu moloringilimunge Mosisi mengololie yu oli yepoko lopi teringili. ‘Yu kango paa peanga.’ ningu kanokolo ‘Pulu Yemone lipe taponjimbe kango te lémo.’ ningu kanokololie Isipi ye nomi kingimuni yunge Isipi yamboma kinie ungu mane sipe panjipelie “Ipuru yamboma kango mengema pali toko konjengi.” nirimu mele pulue tongelendo pipili naa kolkololie kangomo oli yepoko lopi teringili.*

²⁴ ‘Pe Isipi ye nomi kingimunge lemenuni Mosisi nona kanopa lipe ‘Nanga

kangomo' nimbe nokorumu nakolo Mosisi yu Isipi ye nomi kingimunge ulkena molopa ai lepalie, Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipelie "Na ɿPulu Yemonga Isirele yambomanga ye te molio akumunge na, Isipi ye nomi kingimunge lemenunge malo na naa molombo." nirimu. ²⁵ ɿIsipi ye nomi kingimunge ulkena, konopu siku ulu pulu kerime teringi mele 'wale mare pea teamili.' nimbe naa pilipelie 'Pulu Yemonga yamboma umbuni mele mele aku sipu meambo.' nimbe pilirimu.* ²⁶ Yuni konopuni pilipelie 'Isipi koleana mele aisili aisili peangama nanga nosilkenje uluri molo.' nimbe pilipelie 'Pulu Yemone "mele peanga simbu." nirimu melema pe limbu.' nimbe pilipelie, 'Pulu Yemone " 'Nanga yamboma nokopa konjimbe.' nimbu lipu mundumbu." nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu mindili singi nombá mele* na aku sipu mindili nombó kinie paa peanga.' nimbe pilipe molorumu. ²⁷ Mosisi Isipi mundupe kelepa purumu kinie Isipi ye nomi kingimuni yu kinie mumindili kolorumumunge pipili kolopa kowa naa purumu. Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipe molorumumunge yu Isipi mundupe kelepa ɿkolea ku leline, purumu.* Yambomane mongone naa kanolemele yemo konopuni mele kanopalie yu Pulu Yemone 'Tei.' nirimu mele pilipe tembando siye naa kolopa tondolo mundupe terimu. ²⁸ ɿIsirele yamboma Isipi moloringi kinie, Pulu Yemone Mosisindu nirimu mele Mosisini 'Sike nikimu. Sike aku temba.' nimbe tondolo mundupe pilipelie yuni Isirele yambomando nimbendo: "Pulu Yemonga angellomone enenga kango komolayema kinie kongimenga komolayema kinie 'naa topili.' ningu kongi sipisipi molo meme walo mare tokolie memema kolko ulke kerepulumanga ape kanjinjengi. Naa tenge kinie komolayema sike tomba." nirimu. Pe yunge ungumu pilku likulie teringi kinie Pulu Yemonga angellomone enenga komolayema sike naa torumu.*

²⁹ Isirele yambomane 'Pulu Yemone

"Tembo." nirimu mele sike temba.' ningu tondolo munduku pilku moloringimunge Nomu Kondoli kumbulupe mamu we lerimu kinie nekendo puringi. Nakolo Isipi yemane Isirele yamboma tongendo akiliku lombili puringi kinie nomo kelepa omba nunumu sipe ene lipe aki torumu kinie no wangoko koloringi.*

³⁰ Jeriko taono ɿ'yamboma enenga opa touma naa wangi.' ningu, kou pala paa aili tondolo te teringi nakolo Isirele yambomane ɿkokele kolea Kenane sukundu puku Jeriko lerimuna pukulie, 'Pulu Yemone "Tembo." nirimu mele sike temba.' ningu tondolo munduku pilkulie, palana makaye teko puku molangi wale yepoko pakara omba purumu kinie yepoko pakara akumunge kou pala kanuma kalalu nirimu.*

³¹ Wapora ambo Reyapo Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipe molorumumunge Isirele ye talone 'Jeriko yamboma nambe telemenje?' ningulu kanoko panjingili oringili kinie yuni elte lipe taponjipe "Nanga ulkena sukundu wangili." nimbe lipe lopi tepa monjirimumunge Isirele yambomane ɿJeriko, yambo Pulu Yemonga ungu naa pilku liringi yamboma ongo toringi kinie yu naa toringi.*

³² Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku moloringimunge Pulu Yemone yu 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi yambo kanuma lipe taponjirimu yambo marenga temanema pea tamboye? Tolkanje ena we pora nilke. ɿOlionga anda kolepali, Gidiono keme, Barake keme, Samisono keme, Jepita keme, Depisi keme, Samuele keme,* Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema** ene kinie temane mare topo silke nakolo aku temanema topo simbu ena te naa lekemo.

³³ Pulu Yemone nirimu mele 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku moloringimunge olionga anda kolepali marene ye nomi kingi marenga ami yema kinie opa tekolie enene nokoringi koleama toko kaloringi. Marene 'Yamboma molko konjengi.' ningu ulu sumbi

nilime teko nokoringi. Marene Pulu Yemone “Ene tepo konjimbu.” nimbe panjirimu mele ene molangi sike wendo orumula. Marene ‘Lopa posi llayonone olio naa nomba konjipili.’ ningu kerema pipi siringi.* ³⁴ Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilku moloringimunge yuni ene lipe taponjirimuna, marene tepe aili tepa norumumu ‘Naa nopili.’ niringi.* Marene ‘Opa teli lou pulsene naa tangi.’ ningu kowa puringi.** Mare ou enge te naa perimu nakolo pe enge pepili moloringi.*** Mare opa tengendo paa ye enge nilime molko, enenga opa tou ami yema toko munduringila.**** ³⁵ Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilku moloringimunge, yambo mare koloringime kelko lomboroko ola moloringi kinie anupilini, ene konde moloringi kinie, kelko liringila.*

Nakolo mare ka siku ‘Mindili nongo kolangi.’ ningu kopene tokolie ningindu: “Enene ‘Pulu Yemonga ungumu mundupu kelemolo.’ ningi kinie ‘We pangi.’ nimulú.” niringi kinie ‘Kolomulu liemo kelepo lomboropo ola molopo, kamu paa konde molopo konjipu mindi pumulú.’ konopu lelkolie enenga opa toumane niringi mele naa piliringimunge toko konjiringi. ³⁶ Mare ungu taka tonjiku ka pulsene tondolo toko, mare ka senene ka toko ka ulkena panjiringila. ³⁷ Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilku moloringi yambo, mare ‘Kolangi.’ ningu kouni toringi; mare, konde molangi, so liku suku singine kolomongo teringi;* mare opa teli lou pulsene toko konjiringila.** Mare mulu wambale molo torumu kinie kongi sipisipi molo mememanga kangime liku panjiringila. Melema molo topa paa koropa pupili moloringila. Mare mindili noringi. Mare yambomane teko kenjiringi. ³⁸ Mare kolea ku lelimenga kinie, ma pangimenga kinie, kou kandemanga kinie, ma angamanga kinie, puku peliku andoringi. Kanu yamboma mindili siringi nakolo Pulu Yemo ‘Sike’ ningu tondolo

munduku pilku moloringi akumunge mana we moloringi yamboma kinie, kanu yamboma kinie, pea teluna papu naa moloringi. We yambomane, Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliringi, yambo kanuma ‘yambo kerime’ ningulie toko makoringi nakolo kanu yamboma kinie we yamboma kinie telu sipe molo. Ene Pulu Yemonga ungumu pilku moloringi, we yamboma naa piliringimunge ene we yamboma kinie pea teluna papu naa moloringi.

³⁹ Ya nikiru yambomane pali ‘Pulu Yemone “Tembo.” nirimu mele sike temba.’ ningu tondolo munduku pilku moloringimunge Pulu Yemone ene kanopa peanga kanorumu mele ‘Piliengi!’ nimbe lipe ora sirimu. Aku sike nakolo ma koleana molkolie Pulu Yemone “Simbu.” nimbe panjirimu melema naa liringi.* ⁴⁰ Pulu Yemone mele olandopa olandopa terimuma yuni nimbe panjipe mi lerimu ungu oumu* pepili moloringi yamboma kinie, pe kinié nimbe panjipe mi lerimu ungu kondemo* pepili molemolo yamboma kinie, ‘pea pali walsikale simbu.’ nirimumunge ene ou naa liringi.**

12

¹ Ou yambo paa aisili aku siku Pulu Yemone nirimu mele ‘Sike’ ningu tondolo munduku pilkulie* teko konjiku moloringimunge aku sipu olio tepo konjimulú mele liku ora silimele kene kanopo pilipulie pe kinié olio kepe aku sipu mele peangama limulundu Pulu Yemone owe te mako torumu owemonga ‘Lk-isiku pangi.’ nirimuna pilipulie ‘Paa lkisemili.’ nimbu olio lipe naa taponjilimo ulu lupe lupema mundupu kelepo, ulu pulu kerime kepe ‘Olio naa ambolopa pipi naa sipili.’ nimbu siye naa kolopo konopu tondolo pupili keru kuru lipu lkisemili.** ² Tondolo mundupu lkisimulundu, olio tondolo mundupu pilimolo ulu pulumunge pulu ye Yesusi* mimi sipu kanolipu** pamili. ‘Tondolo mundupu pilipu, tepo konjipu, siye naa kololipu pumulú ulu pulumu yula.’ nimbu yu

tepa molorumu mele kinie molemo mele kinie nilimo mele kinie 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo mele, siye naa kolopo pilipu pamili. Yuni terimu mele manda lepo teamili. Yu pilipelie, 'Pulu Yemone "Tei." nilimo mele tepo konjimbua kinie paa konopu sipu molopo konjimbua.' nimbelle yu mindili nomba unju perana kolumu. We yambomane unju perana kolemele yamboma 'yambo kerime' nilimele*** nakolo Yesusi unju perana uku toko panjingimunge pipili naa kolopa konopu aisili lipe naa mundupelie akuna angilipe kolumumunge kinie melema pali nokombando, Pulu Yemo kolea nokopa molemo polomonga ki umbukundu yu pupe molemo.****

3 'Olio siye naa tepili.' ningu Yesusi terimu mele mimi siku pilieyo. Ulu pulu keru teli yambomane Yesusi kinie mindili kolko mindili siringi kinie yu tondolo mundupe molorumu mele mimi siku pilku molayo. Yu aku siku teringi kinie molorumu mele ningu kanokolie ene sike konopu tondolo pupili molko, mini wale naa munduku tondolo munduku pilimele mele munduku naa kelenge.

4 Ene sike ulu pulu kerime teli yambomane 'mindili nangi.' ningu ene teko kenjilimele kinie tondolo munduku molemele nakolo telemele ulumuni enenga yambo te ou topa naa konjirimu kanumu. 5-6 Pulu Yemonga bokuna molemo, ungu tene 'ene tondolo munduku molangi.' nimbe ene 'yunge ambolangoma.*' nimbelle enendo nirimu ungumu komu singilemo. Aku ungumuni nimbendo:

"Nanga ambolangoma,
Ailimuni yambo konopu monjilimoma
'Molko konjengi.' nimbe mindili silimo.
'Yunge ambolangoma molangi.' nilimo
yambo akuma
kopene tolemola. Akumunge
Ailimuni 'Nanga ungumu pilipili.' nimbelle
mindili simbu kinie 'Akumu uluri molo.'
naa ningu,
yuni nu iri topa mane simbe kinie
umbuni aisili naa kolani."**
nirimu.

7 'Pulu Yemo olionga Lapamone 'olio yunge ambolangoma.' nimbe aku telemo.' ningulie mindili nonge molo umbuni te ene kinie wendo omba kinie 'Pulu Yemone 'yunge ungumu pilku teangi.' nimbe tekemo.' ningu tondolo munduku molangi. Ambolango te yunge lapane mane naa silimo ambolango te molemoye? Molo. 8 (Ambolangoma pali enenga lapalini 'Molko konjengi.' ningu kopene toko mane silimele) akumunge Pulu Yemone ene 'Molko konjengi.' nimbe mindili naa simu liemo ene wakangoma molemele, yunge ambolango sikema naa molemele. 9 Imu piliengila: Olio ambolangoma molorumulu kinie olionga ya mana lapalini 'Molko konjengi.' ningu mindili siku mane siringi kinie olione enenga unguma lipu ai sipu taka lepo molopo 'Papu tekemele.' nimbu molorumulu. Aku liemo olionga minime kinie konopuma kinie nokolemo Lapamone olio mane silimo kinie 'Alieli konde molopo konjipu mindi pamili.' nimbelle yunge ungumu paa olandopa pilipu lipu taka lepo molomulu liemo papula. 10 Wale laye kolo mele olionga lapalini olio 'Molko konjengi.' ningulie eneno konopuni pilkulie mindili siku mane siringi, nakolo Pulu Yemone pilipe konjipe olio sumbi sipe mane silimo akumuni olio alieli paa lipe taponjilimo. Yu kake telemo mele olio 'aku sipe kake tepili.' nimbelle aku telemo.* 11 Olionga lapalini 'Molko konjengi.' ningulie olio mindili silimele kinie konopu naa sipu molemolo. Mindili nombelle konopu keru mindi panjipu molemolo. Nakolo ou mane silimele kinie pilipu lipulie pe ulu sumbi nilime tepo konopu pe nipili taka lepo molemolo.

12 Akumunge,* yamboma keru kuru liku lkisilimele kinie** enenga kime enge naa nimbe pange tepa maniendo sipe we lemo kinie ola liku enge nipili we lkisiku, enenga koporongoma limo kinie munduku naa kelko tondolo munduku we lkisilimele mele ene aku siku teangi. Kangi molo konopu pange temba kinie tondolo pupili ola angilku kongono siye naa kolko tondolo munduku teangi.

13 'Kimbu keru lemo yamboma enenga kimboma kamu keru naa lepili. Altopa peanga lepili.' ningulie aulke sumbi niline pangi.*

14 Yamboma kinie konopu teluna pupili taka lelko molko konjingi uluma tondolo munduku teko molko,* enenga konopuma kinie kangime pali 'Pulu Yemonga' ningu Pulu Yemone kanopa 'kake telemo' nimbe kanolemo uluma tondolo munduku teko molangi.** Aku naa tenge kinie Ailimu naa kanonge kene aku teai. 15 Ene mimi siku kanoko molonge mele i sipe: Pulu Yemone ene we kondo kolopalie lipe taponjirimu aulkemo ene yambo te mundupe kelemba kene mimi siku kanoko molai.* Unju te mongo kombili telime tolemo aku mongomanga te liku langi kalemelena suku mundulimele kinie langime pali kombili telemo,** aku sipe mele enenga yambo te molopa kenjimbe kinie ene pali yu manda manjiku teko umbuni ene kinie pepili molko Pulu Yemone 'ene kalara molopili molemele' nimbe kanomba kene mimi siku kanoko molangila.*** 16 Wa ulu kerinele naa teko, Pulu Yemone 'Ambo yema kangikundu ulu teangi.' nirimu mele mindi pilku teko molangi. Ou Isona Pulu Yemo bulu sirimu mele aku siku naa teangila. Iso yu komomo molopalie lapane monge mele simbema 'uluri molo' nimbe angenuni langi te 'nopili.' nimbe sirimu kinie ,engelene kolopa langi lipe nombando, lapane monge mele simbe terimuma pali angenundu 'Lieni!' nirimu* mele aku siku enene Pulu Yemo bulu siku aku naa teai. 17 'Yu sike Pulu Yemo bulu sirimu.' nimbu pilimolo mele i sipe: Pe Iso lapa Aisakene kango akilio Jekopo monge melema kamu sirimu kinie yu 'paa liemboa.' nirimu kinie ,Pulu Yemone, "Molo!" nirimu. Yuni lapando "Na molombo mele ungu peanga te ningu si." nimbe mawa tepa kola terimu nakolo ou tepa kenjirimu mele mundupe kelepa altopa ulu peanga te temba aulke te naa lerimu* kanumu. ,Akumu pilkulie ungu pulumu mimi siku piliei.]

18 ,Ene mimi siku kanai.' nikirumunge ungu pulu te i nikirula:, Ene ,mulu,

tenga oringi molemele mulumu kinie ou Isirele yamboma nondoko moloringi ,mulu Sainai, kinie lupe lupe. Ene kinié molemele mulu kanumu ,mongone kanoko, kini ambolonge aulke te naa lemo. Isirele yamboma nondoko moloringi mulu Sainai akuna kuli tepe mele aili tepa nomba, kupe pombera toli aili tene aki topa, ikilie paa aili tepa tepa, sumbulu paa aili tepa topa, poporome tondolo mundupe topa, kariapa tepa, mulu torumu mele kanoko pilku moloringi.* 19 Akuna biyukele te ungu paa tondolo mundupe nimbe, yambo tene ungu tondolo mundupe nirimu pilkulie yamboma mini wale munduku Mosisindu ningindu: ",Pulu Yemone, oliondo altopa ,sumbi sipe, naa nipili." niringi.* 20 Ungu pilkulie mini wale munduringi akumu i sipe: ",Yambo te molo, kongi te kepe muluna nondopa pupe olando pumbe temba kinie kouni toko kenjengi."* nirimumunge pilkulie mini wale munduku aku siku Mosisindu niringi. 21 Ulu mare wendo orumu kanokolie mini wale munduringi uluma Mosisi yu pilipe kanopalie "Na kepe mini wale mundupu pungu pungu nikiru." nirimu.*

22 ,Isirele yamboma aku muluna puringi, nakolo ene ,pepa topo sikiru yamboma Pulu Yemone pe nimbe panjipe mi lerimu ungu kondemo pepili molemele yamboma* ene Pulu Yemo molomu, mulu Sainai none teli mulu tenga naa ongi molemele. Ene ,Pulu Yemo molemo, mulu Sayono ongi molemele. Akumu kolea aili Jerusalleme. Aku kolea ailimu konde molopa mindi puli Pulu Ye tondolo pulimu molemo kolea mulu koleana lemo koleamo. Angello kambu manda naa tolime konopu siku maku toko molemelena ene ongila. 23 Akuna Pulu Yemonga yamboma, enendo "Nanga ambolango komomo." nilimo* yamboma molemelena oringila, kanu yambomanga imbime mulu koleana boku tenga molemo yamboma. Yambomanga pali kote pilipe apuruli Pulu Yemo molemona oringila. ,Yesusi kolonjirimumunge, Pulu Yemone kanopa 'yambo sumbi nilime' nimbe kanorumu yamboma

koloringi kinie 'mulu koleana kapola wangi.' nirimuna puringi molemelena oringila. ²⁴ Ungu kondemo 'kamu wendo opili.' nimbe terimu ye Yesusi molemona oringi molemelela. 'Olionga ulu pulu kerime kinie kalaroma pali kamu manie pupili.' nimbe akuna memba pupe tanda sirimu meme molemo koleana ongila. Aku mememo kinie ou Kénene 'Epele kolopili.' nimbe Epele torumu kinie yunge mememo* omba purumu memetolone ungu niringilitolo telu sipe mele molo. Akumunge memetolo kepe telu sipe mele molola. Yesusinge mememone ungu nilimo akumu olandopa, akumunge yunge mememo olandopala. Aku mememo molemo koleana oringi.

²⁵ 'Akumunge ene kanai!, Ungu nilimo yemonga ungumu paa mimi siku pilku molangi. Pulu Yemone ou ya ma koleana 'mulú Sainai molopalie, olionga anda kolepalime ungu tondolo mare nimbe sipe lepi lepi torumu kinie 'Naa pilimulú.' niringi kinie teko kenjiringimunge umbuni sirimu kinie ene kowa pungí aulke te naa lerimu. 'Mana moloringimunge aku sipe liemo, kinié Pulu Yemone mulu koleana molopalie ungu tondoloma oliondo yando nimbe sipe lepi lepi tolemo kinie 'Naa pilimulú.' nimbu bulu símulu liemo mindili simbe kinie kowa pumulú aulke te lembaye? Paa naa lemba. ²⁶ Ou 'Isirele yamboma mulú Sainai moloringi kinie Pulu Yemone, ungu nirimu ungumuni ma lope lope tenjirimu, nakolo kinié yuni ungu te nimbe panjipelie nimbendo: "Altopo walsikale kamu 'lope lope tepili.' nimbú akumu mamondo mindi naa nimbú. 'Mamo kinie mulúmu kinie pea jimi jimi tepili.'

nimbú kinie temba."* nirimu. ²⁷ Yuni "altopo walsikale kamu 'tepili.' nimbú." nirimu akumu i sipe nimbé nirimu: ' 'Mulúmu kinie mamo kinie mele terindumanga we lepa mindi pumbe melema we lepili, pora nimbé melema pora nipili.' nimbe melema pali lope lope tenjimbe kinie we lepa mindi pumbe melema mindi lope lope naa teli we lemba.' aku sipe Pulu Yemone nirimu.

²⁸⁻²⁹ Pe kinié ye nomi kingimuni nokolemo koleamo* jimi jimi tepa pora naa nimbé** koleana pulimolomonga 'Pulu Yemo kinie, 'Ange.' niemili.

"Tepene melema nomba pora silimo mele."

olionga "Pulu Yemo tepe mélemo molemo."***

akumunge Pulu Yemo popo topo imbi ambolopo ola linjipu kapi nimulundu yuni kanopa peanga kanolemo uluma tepo pipili kolopo 'Yu ye paa aili olandopa tondolo pulimu.' nimbu yunge ungumu taka lepo pilipulie, kanopa keru kanolemo uluma naa tepo molamili.

13

¹ 'Tenge kinie Pulu Yemone kanopa peanga kanomba ungu mare kamu niembo., Ene Kirasinge yamboma 'Nanga angenupili' ningu konopu anju yando monjiku molai. 'Konopu monjikulie i siku teangi:,' ² Kolea suluna 'Kirasinge, yambo ponenge mare onge kinie munduku naa kelko enenga ulkendo mengo pangi. Ou yambo marene aku teringi kinie 'We yambo mare nokokomolo.' konopu leringi nakolo mulu koleana angeloma nokoringi* kene 'aku siku teai.' ³ Kirasinge yambo ka ulkena pelemelema ene we molemele yambomane 'Olio ene kinie pea ka ulkena pelemelkanje 'Olionga yambomane olio ongo nokangi.' nimbu pilimelka.' ningu pilkulie kanu ka ulkena pelemele yamboma kondo kolko nokai. Enenga opa toumane enenga yambo mare teko kenjingi kinie ene we molemelemané 'Opa toumane olio aku siku teko kenjilimelka mele ene teko kenjikimili.' ningu pilku kondo kolko nokai.

⁴ Amboma ye puku yema ambo liku telemele mele 'akumu paa peanga' ningu pilku molangi. Ambo yema eneno teluna peangi. Ambo ye pulime kinie ye ambo lilime kinie wa ulu pulu keru telemelema Pulu Yemone apurupe mindili lipe simbe kene ambo yetolo eneno teluna peangi.

⁵⁻⁶ Kou monema kanoko yama naa mengo molai. Pulu Yemone nimbendo: "Nane ene paa mundupu naa kelepo

anju paa naa pumbu.

‘Ene eneno molangi naa nokombo.’ paa naa nimbú.”*

nirimu. Aku nirimumunge pilipulie

“Ailimu nanga lipe taponjilimu;

na mini wale naa mundumbu.

Yambo tene na kinie

nambolka ulu keru te manda tembaye?”**

nimbu manda tondolo mundupu pilimolo kene mele nosilimelema ‘Manda nosilimolo.’ ningu pilku molai.

⁷ Ene ‘Kirasinge yamboma,’ ene ou nokoringi tapu yemane ou pulu pulu Pulu Yemonga ungu ningu siringi yema pilku molai. Kanu yema molkolie koloringi mele pilkulie ‘Pulu Yemone lipe yando mundurumu ye nomi Kirasimu yu,’ sike. ‘Yuni sike olio lipe taponjilimo taponjimbe.’ ningu tondolo munduku pilku moloringi mele* pilkulie aku siku manda lelko teko molangi. ⁸ Yesusi Kirasi ou molorumu mele kinié kepe aku sipe we molemo, pe alieli alowa naa tepa aku sipe molopa mindi pumbe kanumu.* ⁹ Akumunge ‘enenga ou tapu yemane mane siringi mele munduku naa kelkolie ningimuni, ungu mane ouma pilku Pulu Yemo popo tolemele yemane, kolo toko ungu lupe lupe ningu mane silimelema naa piliengi! ‘Aku ungumane olio Kirasinge sike yamboma molomolo aulkemo ‘munduku keleangi.’ nimbé.’ ningu pilku aku unguma komu naa tenjiku molai. Pulu Yemone olio we kondo kolemo ulumuni olionga konopuma tepa tondolo mundunjilimo kinie papu. ‘Ye marene ungu mane sikulie, ‘Ene ‘Pulu Yemo kinie kapola kapola molamili.’ ningu langi i sipe i sipema nangi.’ nilimele ungu manema pilkulie langi ‘Nangi.’ nilimelema nongi liemo aku tenge ulumuni enenga konopuma tepa tondolo naa mundunjimbe. Aku ungu manema pilkulie aku langime nolemele yamboma aku langimene uluri naa telemo.*

¹⁰ Ou Pulu Yemone ‘na popo toko sele ulkena suku kongi melema kalai.’ nirimu mele pilkulie Pulu Yemo popo toko kongi melema kalko silimele yambomane olio

‘Kirasinge yamboma,’ ne Pulu Yemo popo tolemolo mele tapu toko manda pea naa tenge.*

¹¹ ‘Ou sele ulkena teringi mele pilipulie aku sipe mele tembando, Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamone* ‘Pulu Yemone yambomanga ulu pulu kerime kanopa siye kolopili.’ nimbe kongi tenga mememo kolopa memba suluminia paa kake teline suku memba pupe ‘Pulu Yemo,’ sirimu, nakolo aku kongimu yambo molko peringi koleamo munduku kelko ulsu mengo puku ‘Tepene nopili.’ ningu kaloringi. ¹² Ou aku siku teringimunge Yesusi kepe ‘yunge mememone Pulu Yemone yamboma kanopa ‘kake telime’ nimbe kanopili.’ nimbe yambo molko peringi kolea ailimunge pala* ulsukundu mindili norumu.** ¹³ Akumunge Yesusi pala ulsukundu molemona lombili ulsu pupu ‘yu teko pipili konjiringi* mele olio kepe yu pea teko pipili konjengi tapu topo molamili.’ nimbu akuna pamili.** ¹⁴ Ya mana olionga kolea lepa mindi pumbe kolea te naa lemo, kolea te pe wendo ombámo* nokopo molemolo akumunge ‘Pulu Yemo popo toli ulu ouma mundupu kelepo ‘teko pipili konjingi liemo uluri molo.’ nimbu Yesusi lombili pamili.’

¹⁵ ‘Yesusi ‘olionga kolo wangopa kolonjirimu; yuni yuyu olionga Pulu Yemo popo tonjipe sirimu, kene’ pilipu, ‘Aku sipe terimumunge Pulu Yemo molemona manda pumulú.’ nimbu pilipulie ‘Pulu Yemo popo topo melte kalopo siemili.’ nimbu* Pulu Yemo alieli kapi nimbu molamili. ‘Pulu Yemo paa aili olandopamo.’ nimbu yu popo tomolondo olionga keremane yu alieli kapi niemili. ¹⁶ ‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningulie i siku mele teangila: ‘Yamboma tepo konjemili.’ ningu liku taponjiku, mele molo tomba yamboma enenga mele mare moke teko siengi. Pulu Yemo popo tongendo aku siku telemele uluma yuni kanopa peanga kanopa konopu silimo kene komu naa siku aku siku teko molai.

¹⁷ Enenga nokoli yemane* “Teai.” nilimele mele pilku liku teko taka lelko molayo. Kanu yemane ‘pe Pulu Yemo kon-

gono telemolo mele nimbu simulú kinie “Teko konjiringi.” nipili.’ ningu pilku ‘ene molko konjengi.’ ningu nokolemele. Akumunge enenga ningí unguma pilku liku, ‘Olio aku sipu kongono temolo kinie olionga nokoli yema konopu siku konopu umbuni naa pepili olio nokangi.’ ningu enene “Teai.” ningí mele teko molai. Enene enenga nokoli yemanga unguma pilku liku naa teko anju púngi liemo nokoli yema konopuna umbuni te pamba** aku ulumuni ene manda naa lipe taponjimbe kene aku teangi.

¹⁸ Pulu Yemone olio lipe taponjipili mawa tenjengi. Olio konopuni pilipulie ‘ulu te tepo kenjilimolo.’ nimbu naa pilipu, ‘Olio alieli sumbi sipu andamili.’ nimbu pilipu molemolomonga ‘enene aku siku Pulu Yemo olionga mawa tenjingí kinie pilimbe,.’ ¹⁹ Ungu te pea ene tondolo mundupu mawa tekerola. Pulu Yemo kinie ungu ningulie na ene molemelena paa nondopo kelepo wambo kene ‘Pulu Yemone na lipe taponjipili.’ ningu mawa tenjengila.

²⁰⁻²¹ ‘Kinié Pulu Yemo kinie enenga mawa tenjembo;,’ ‘Konopu pe nipili taka lelko molangi.’ nilimo Pulu Yemone enene tenge kinie kanopa peanga kanomba uluma manda tenge tondolo paa peangama sipili. Yu olionga Aili Yesusi kolorumu kinie Pulu Yemone yunge yamboma kinie ungu konde nimbe panjipe mi lerimu ungumu yunge mememone ‘kamu pepa mindi pupili.’ nirimu kinie ‘kelepa ola molopili.’ nirimu Pulu Yemo. Yesusi Kirasini olio lipe taponjilimo kene Pulu Yemo yu kanopa peanga kanomba uluma Pulu Yemo yuni olio kinie tepili. Olionga Aili Yesusi yu kongi sipisipimenga tapu ye enge nilimu.* Yu alieli kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili. Aku sipu temolo kinie papu.

²² Angokeme, ‘nane ene i pepá topo sikiru akumu ungu wallo kolte mindi tokoro kene akuna sukundu ‘Teai.’ nikiru mele siye naa tepili mimi siku pilku molai.’ nimbu tondolo mundupu mawa tekeru.

²³ Nane ‘ene piliengi!’ nimbu nikiru: Olionga angenu* Timoti kinié ka ulkena

we naa pelemo, yu ulsu munduringi. Yu na moliona nondopa omu liemo olto pea ene molemelena ombolo.

²⁴ Ene nokolemele yema kinie Pulu Yemonga yamboma pali kinie “Manda molemeleye?” ninjengi. Kolea Italli yambo ya ‘molkorona oringi,’ molemelemanene ene Ipuru yambo Kirasinge molemelema “Manda molemeleye?” niki milila.

²⁵ ‘Pulu Yemone,’ ene pali we kondo kolopa molopili molangi.

‘Aku pea nikiru.’

JEMISI JEMISIni Pepá Topa Sirimu Bokumu

I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

I pepá torumu ye Jemisi kanumu 'Yesusi lombili andorumu Jemisi molo.' konopu lemele. Kanu yemo ou toko konjiringi kolumu (Lipe Mundurumu Yema 12:2 kanani). 'Yesusi angenu Jemisini i pepámo torumunje.' ningu pilimele. 'Yu molorumu mele piliembo.' ningulie Mateyu 13:55, Jono 7:2-5 kanoko, Ou Korini 15:7, Gallesia 2:9, 1:19, Lipe Mundurumu Yema 21:18, 12:17, 15:13, Jutu 1:1 kanani. 'Ponie sikiti tu yu toko konjiringi.' ningu pilimele. Pilipe konginjili yambo mare aisilini Lipe Mundurumu Yema 8:1 kinie 11:19 kinie kanoko, Jemisi 1:1 kanokolie, 'Ye Sitipene toko konjiringi kinie Kirasinge yambo moloringi Juda yambo aisili bulu balu ningu kowa puku kolea lupe lupe aisilinge anju anju puku moloringi kanu yamboma i pepámo topa sirimunje.' ningu pilimele.

Pepá torumumunge ungu pulu mare: Te: Jemisini i pepá torumu akumu 'Pulu Yemonga yamboma molko konjengi.' nimbe mane simbendo pepá topa ungu peanga aisili nirimu. 'Pepána tokoro ungumu yamboma paa piliengi! Ulu peangama mindi konopu siku teko molangi.' nimbe ungu mare aisili iku topa nirimu (1:23-25, 3:3-12, 4:14, 5:7). 'Umbunime wendo ombá, mindili nonge kinie tondolo munduku molko munduku naa kelengi.' nirimula (1:2-12, akumunge 1:12 paa kanoi, 5:7-11,13-18). Ungu te: 'Yambo te 'Yesusi Kirasi sike.' nimbe tondolo mundupe pilimo yambomo we naa molopili.' nimbe Jemisini tondolo mundupe nirimu. 'Kanu yambomone yambo mare lipe taponjipe ulu peangama tepili. Aku sipe temba kinie yambomane kanokolie 'Yu sike Kirasi tondolo mundupe pilimo lemo.' ningu pilingi.' nirimu. Bokumunge alsena anjukundu "8. bilip", "45. stret-pela man" kananila. Ungu te: Yambo

kamakomando lepi lepi topa nirimu ungu mare 1:10-11, 2:1-7, 5:1-6 kinie molemo. Ungu te: Yesusini mane sirimu ungu mare kinie, Jemisini i pepána torumu ungu mare kinie, telu sipe mele molemo i siku mele kanani: Jemisi 2:5 mele Mateyu 5:3 molopa, Jemisi 3:10-12 mele Mateyu 7:15-20 molopa, Jemisi 3:18 mele Mateyu 5:9 molopa, Jemisi 5:2-3 mele Mateyu 6:19-20 molopa, Jemisi 5:12 mele Mateyu 5:33-37 molemo.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Jemisi, Pulu Yemo kinie Aili Yesusi Kirasitolonga* kongono tenjili kende-mande ye te,

nane i pepámo topo,

Isirele yambo, talape rureponga yambo** bulu balu ningu kowa puku kolea Judia disiriki ulsukundu, kolea lupe lupemanga molemele yamboma topo sikiru.

Ene manda molemeleye?

²⁻³ Nanga angokeme, ' 'Ene 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele ulumu* kapola pembane manie pumbene.' nimbe manda manjilimo umbunimene enenga konopuma tepa tondolo mundunjilimo.' ningu pilimele kene ene topa manie mundumbe temba umbuni lupe lupema ene molemelena wendo ombá kinie 'Papu wendo okomo.' ningu konopu siengi. ⁴ Ene molko konjiku, kamu umbu konopu pepili Pulu Yemonga yambo yuma molko,* Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo ulu peanga te enenga konopuna molo naa topili molangi kene alieli tondolo munduku umbunime meangi; konopu tondolo mundunjili uluma ene kinie tondolo mundupe pepili.

⁵ Yambo te pilipe konginjili naa pemu liemo Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepalie "Pilipe konginjili te si." nimbé kinie melema mawa telemele kinie iri naa topa mele aisili toyo topa silimo Pulu Yemone sike simbe. ⁶ Nakolo kanu yambomo 'Mawa tembo mele sike simbe.' nimbe tondolo mundupe pilipelie mawa tepili. Konopu talo tepa kimbu silimo yambomo, poporomene unju mumu

memba andolemo mele,* yunge konopumu aku telemo kene 'Simbene naa simbene. Lipe taponjimbene naa taponjimbene.' nimbe konopu talo tepa naa kimbu sipelie 'melema mawa tepili.' 7-8 Yambo te aku sipe konopu talo tepa pelemo yambomo yu konopu talo tepa pelemomonga yunge konopumu bulu balu nimbe, mele telu mindi konopumu pilipe ulu te temba aulke te naa lemo kene 'Ailimuni na melte simbe.' nimbe naa pilipili.

9 Ene 'Kirasinge yambomanga, angenu te koropa pupili molopa imbi naa molemo yambomo 'Pulu Yemone, yu kinie ulu peanga te tepa, 'Imbi ola molopili.' nimbé kene konopu sipili. 10 Nakolo pillawa sindi te enge naa nimbe nondopa tanda lemo mele yamboma aku siku kamu naa molko nondoko kolemele kene pilipelie 'Kirasinge, yambo kamakomo 'Pulu Yemone, 'Yu imbi naa molopa we yambo mele molopili.' nimbé kinie konopu sipili.* 11 Ena paa kondolemo kinie era melema topa konjilimo kinie pillawa sindi peanga tolemoma kolopa olé lepa manie pulimo.* Aku sipela yambo te mele aisili nosilimo yambomo kou limbe kongonomo tepa molopalie kolomba kanumu.**

12 Yambo te umbuni lupe lupema wendo olemo kinie aku umbunime memba tondolo mundupe molemo yambo akumu umbuni wendo olemomane yu topa manie naa mundulimomonga Pulu Yemone alieli konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu* simbe, akumu yunge mele kalolimu limbe kene umbuni lupe lupema wendo ombá kinie 'Aku umbunime papu na kinie wendo okomo.' nimbe konopu sipili. Kanu mele kalolimu koronga ou Pulu Yemone "Yu paa konopu monjingí yamboma aku sipu mele kalombo." nimbe, nimbe panjirimu mele kalolimu.

13 Ulu tene yambo te 'Ulu pulu kerite tei.' nimbe ulu te manda manjimbe kinie kanu yambomone 'Pulu Yemone na 'tepo kenjembo.' nimbe kondi tokomo.' ni naa nipili. Ulu pulu kerimuni Pulu Yemondo 'Ulu pulu kerite tei.' manda naa nimbé. Nimbé mele Pulu Yemone pilimbe aulke

te paa naa pelemo.* Pulu Yemone yambo tendo 'Ulu pulu kerite tei.' paa manda naa nimbéla kene 'aku siku naa niengi.' 14 Yamboma enenga konopumane aku ulu pulu kerime 'teangi.' nimbe kondi tolemo kinie enenga konopu kerite akumane 'Ulu pulu kerime teangi.' nimbe kondi topa ene kundulimo. 15 Kanu kinie ambo te ambolango monjipelie mele mó mele konopumuni waka kolopalie ulu pulu kerite te mele mó. Kanu kinie ulu pulu kerime akopa pora sipelie kololi ulu pulumu mele mó.*

16 Nanga paa konopu monjilio angokeme, enenga konopuni 'Sike nikiru.' ningu kolo toko enenga konopuma liku kekelepa naa tonjeyo. 17 Mele peangama kinie ulu peangama kinie, aku sipe ulu paa peangama pali yando we naa limulú. Kanu melema mulu koleana wendo olemo. Muluna pa tenjili angilimoma tepa panjirimu Lapamone kanu mele paa peangama silimo. Muluna angilimo pa tenjilime omba pulimo kinie kolea tangopa sumbulu topa, unju kinie mele-manga minime angilimo mele alowa malowa teko pulimele mele kanu Pulu Yemo aku sipe alowa malowa naa tepa, olio sumbulu tonjimbe mele te yu kinie paa naa pepa, konopu telumu mindi pepili molemo. 18 'Kanu alowa malowa naa telemo yemone, 'Olio yunge ambolangoma molangi meambo.' nimbélie* 'Yunge temanemo, olio lipe taponjipe yamboma konde molonge tondolomo pelemo temane paa sikemone olio menjipili.' nirimu.** Yuni olio 'melema terindumanga pali kumbi lelko molangi.' nimbe olio aku sipe merimu.

19-20 Paa nanga angokeme, Yambo tene ungu te nimbé kinie 'Mimi sipu piliemili.' ningu komu tenjiku molko, ungu te nondoko pundu toko naa ningu, sumbi siku mumindili naa kolangi. Kanu ungumu yambomane pali paa mimi siku pilku konopuna panjengi! Pulu Yemone 'yamboma sumbi siku molonge kinie papu.' konopu lepa kanolemo mele yambomanga mumindili kololi ulu akumuni 'Aku siku molangi.' nimbe naa lipe taponjilimo kene nondoko mumindili naa

kolangi. ²¹ Akumunge ‚Ga pupili.‘ ningu era telemele mele, ulu kalaro mololime kinie ulu kerime kinie telemelema pali ‚Na kinie naa molopili.‘ ningu munduku kelko, ‚Pulu Yemone, ungu ou enenga konopumanga panjinjirimu, aku ungu-muni ene mini pali lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena manda wendo lipe Pulu Yemo kinie pea molko konjingi aulkena manda lipe monjimbe akumu taka lelko pilku liku molangi.

²² ‚Pulu Yemonga, ungu-muni nilimo mele we komuni mindi naa piliengi! Pilkulie pilku liku tenge panjiku teangi. We komuni mindi pilkulie nilimo mele naa telemele liemo ene eneno kolo toko ‚Papu tepo molemolo.‘ konopu lemele. ²³⁻²⁴ ‚Aku teangi.‘ nikirumunge ungu pulu te i sipe mele: ‚Yambo tene ungu-muni we komuni mindi pilipelie, nilimo mele pilipe lipe naa temu liemo yu yambo tene ulu te telemo mele yu aku sipe manda manjipe telemo. Yambo te yunge kumbikeremo kariyapana kanopalie, pe yunge minimu kanopa pora sipelie ‚yu sumbi sipe molomba mele ulu te naa tepa, anju pupe yu molemo mele tamburembu komu sipe naa pilimo, aku sipe mele yambo nikirumuni aku telemo. ²⁵ Nakolo yambo tene, ulu pulu kerimene olio ambolopa ka kongono silimo aulkena ‚Mindili naa nongo we molangi.‘ nimbe wendo linjilimo ungu mane peangamo kariyapa mele mimi sipe kanopa siye naa kolopa molopa, nilimo mele komu naa sipe pilipe lipe tepa molomu liemo kanu yambomone ulu telemomane yu tepa konjimbemonga yu molopa konjimbe.*

²⁶ Yambo tene ‚Na Pulu Yemonga ungu-muni paa pilipu lipu yu popo topo kapi nimbu konjipu molio.‘ nimbe pilipe molemo nakolo yunge alimbelumu nokopa naa konjimu liemo yuni yuyu kolo topa konopuni mindi ‚Sike aku telio.‘ nimbe pilipe, yunge konopumu lipe kekelepa tonjilimo. Yu ‚Pulu Yemonga ungu-muni pilipu lipu, yu popo topo kapi nimbú ungu manema paa pilipu molio.‘ nilimo ulu akumuni yu lipe taponjimbe uluri naa telemo. ²⁷ Olione ‚Pulu Yemonga yamboma molopo yu popo

topo kapi niemili.‘ nimulú yambomane olionga Lapa Pulu Yemone ulu kake tepa kalaro naa molemo nimbe kanolemo uluma temolo mele i sipe: Anupili lapali kolemele ambolango kolumuluma kinie, ambo wayema kinie, mindili siku umbunime wendo opili molemelema ‚aku siku naa molangi.‘ ningu nokoko, ‚Mana yambomane ulu pulu kerime telemele mele naa tenge. Kanu ulu pulu kerimene olio ulu te naa tepa, olio kalaro te naa monjipili.‘ ningu molko konjilimele. ‚Aku telemele yamboma olionga Lapa Pulu Yemone ‚yambo sumbi nilime molemele.‘ nimbe kanolemo.‚

2

¹ Nanga angokeme, ene olionga Ye Aili Yesusi Kirasi* ye paa peanga imbi ola molopa tondolo pulimu ‚Sike.‘ ningu tondolo munduku pilimelemanee** ‚yamboma apuruku, yambo te ‚imbi ola mololimu, liku taponjiku, yambo te ‚imbi ola naa mololimu, naa liku taponjiku, naa teangi. ² Ye te mulu wambale paa peangama panjipe kou gollone teli ki ongi te monjimbe ye te kinie, ye koropa te mulu wambale kerime panjimbe ye te kinie, aku yetolo ene maku toko molongena ongele kinie kanokolie ³ ye mulu wambale peangama panjimbe yemo ‚kanoko peanga kanokolie, paa nokoko „I polo peangana ongo moloi.“ ningu, ye koropamo ‚kanoko kerikanokolie, yundu „Inie ongo ola angili.“ molo „Nanga kimbu munduliona ongo manie moloi.“ níngi liemo ⁴ aku tenge-monga ene konopu kerikanokolie ene eneno anju yando apuruku naa kenjilimeleye? Ene aku siku yamboma apurulimele mele eneno konopuni pilkulie ‚ ‚I yambomone na manda lipe taponjimbe. Imuni na naa lipe taponjimbe.‘ nimbu kanopo apurupu kenjilimolo lemo.‘ ningu naa pilimeleye?

⁵ Paa nanga angokeme, pilieme! Pulu Yemone ‚Yambo mare nanga yamboma molangi.‘ nimbe mako tombando ya ma koleana yambomane yamboma kanoko ‚yambo koropa pupili molemele.‘ ningu kanolemele yambo kanuma Pulu Yemone mako topalie ‚Yambo kamako mele

molangi.' nimbe ɿenendo nimbendo: "Enene 'Yu sike.' ningu tondolo munduku pilku konjikulie 'Yambo na konopu monjingi yamboma nane ye nomi kingimu molopo nokolio koleana* na kinie pea molamili.' nimbu panjirindu akumu ene pea aku sipu molamili wangi." koronga nilimo. ⁶ Nakolo ɿnanga angokeme, enene yambo koropama 'Pipili kolangi.' ningu teko kenjilimele. ɿAngokeme, ɿ yambo namelene ene kondi toko enenga melema liku, mindili siku, 'Kote tenjemili wai.' ningu, telemele yambo akuma nameleye? ɿYe koropamane aku telemeleye? Molo! ɿ Ye kamakomane ene kinie aku telemele kanumu. ⁷ Ene Yesusi Kirasinge yamboma molemele kanu yemonga imbi peangamo namelene ungu taka tonjilimeleye? ɿYe koropamane aku telemeleye? Molo! ɿ Ye kamakomane aku telemele kanumu.

⁸ Pulu Yemonga bokuna ungu mane te sirimu paa olandopa molemo kanu ungu manemo pilku liku tenge panjiku tengi liemo paa papu. Kanu ungu manemone nimbendo:

"Eneno yu mele mele konopu monjiku, enenga kangime eneno kondo kolko nokolemele mele aku sikula pulu lemo yamboma konopu monjiku nokoko molangi."

nimbe molemo ungu mane kanumu* pilku liku tengi liemo peanga. ⁹ Nakolo yamboma kanoko apurukulie 'Yu peanga. Lipu taponjembo. Yu keru. Naa lipu taponjembo.' ningi liemo ulu pulu keru te telemele, akumunge ɿPulu Yemonga, ungu manemane* 'Nu ungu mane te pulue tonu lemo.' nimbe lipe ora simbe. ¹⁰⁻¹¹ ɿAku nikirumunge pulumu i sipe: ɿOlio pilimolo, "Ambo ye puli te molo ye ambo lili te yambo te lupe kinie wa ulu kerinele naa teangili." nimbe ungu mane sirimu yemone "Yambo te toko naa konjengi." nimbe mane sirimula pilimolo. Aku liemo nu wa ulu kerinele naa tekolie yambo te toko konjinu liemo ungu manema pulue toli yambomo moleno. Akumunge yambo te ungu manema pali

pilipe lipe telemo nakolo telu mindi pulue tomu liemo aku telemomonga ungu manema pali pulue tolemo kanumu.*

¹²⁻¹³ ɿUlu te tengendo molo ungu te ningindu ou i siku ningu piliengi: ɿUlu pulu kerimene olio ambolopa ka kongono silimo aulkena 'Mindili naa nongo we molangi.' nimbe wendo linjilimo ungu mane peangamone nilimo mele pilipelie Pulu Yemone olio uluma tepo unguma nimbu telemolo mele pilipe apurumbe kene.' pilkulie kanu ungu manemo pilku uluma teko unguma ningu teko molemele mele pilku teko konjengi.* Yambo tene yambo te kondo naa kolomu liemo pe Pulu Yemone kote pilipelie yu kepe kondo naa kolombala.** Yambo tene yambo te kondo kolomba yambomo Pulu Yemone yunge kote pilipelie yu kepe kondo kolomba. Pulu Yemone aku sipe kote pilipe temba kene pilkulie unguma ningu uluma tenge mele pilku konjikulie teangi.

¹⁴ Nanga angokeme, yambo tene nimbendo: "Na ɿPulu Yemone lipe mundurumu ye nomi Yesusi Kirasi, sike.' nimbu tondolo mundupu pilio."* nilimo nakolo ɿ'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele yambomane telemele mele, ulu peangama naa telemo liemo yuni tondolo mundupe pilimo ulumuni yu lipe taponjilimoye? Yuni tondolo mundupe pilimo ulumuni yu mindili nolka aulkena wendo lipe Pulu Yemo kinie molopa konjimbe aulkena manda lipe monjimbeye? ɿUlu peangama naa telemo liemo paa manda molo. ɿ¹⁵ Angena te mulu wambale keru te panjipe, langi nombá te naa lembe kinie, ¹⁶ enenga yambo tene yu langi kinie mulu wambale mare naa sipelie yundu nimbendo: "Nu konopu pe nipili puku, ali naa tepili mulu wambale peanga te pakoko, olo temba langi mare nani pui." nimu liemo aku sipe nimbemone yu sike lipe taponjimbeye? ɿUluri kapola naa temba. ɿ¹⁷ ɿYambo tene yambo te naa lipe taponjipe kerena "Kapola molani pui." we nilimo kinie kanu yambomo naa lipe taponjipe uluri naa telemo, aku sipela. Yambo tene ɿ'Sike.' nimbe, tondolo mundupe pilipelie ulu peangama

naa temu liemo yunge tondolo mundupe pilimo ulumu mele kololimu mele; uluri manda naa temba.*

¹⁸ Nakolo yambo tene ɿnane ya nikirumu 'Kolo tokomo.' nimbelle nando, nimbendo: "Yambo marene 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele ɿulu akumu mandala,ɿ. Yambo marene ulu peangama teko yamboma liku taponjilimele ɿulu akumu mandala,ɿ. ɿUlu talo pea telu sipemo. Yambo tene kanu ulutolonga ulu te mundupe kelepa te pilipelie temba kinie kanu ulu telumuni manda lipe taponjimbe,ɿ" nilkenje.

ɿAku sipe nilke yambomondo nane pundu topo i sipu nilke:ɿ. "Nu ɿKirasini, sike ɿ"nanga" nimbe tenjirimu tenjilimo,ɿ' nimbu tondolo mundupu pilio mele lipu ora siembo." ningu ulu peanga te naa tenu liemo nu sike ningu pilino mele na nambe tepo kanomboye? ɿManda naa kanombo,ɿ. Na ulu peangama tepo yamboma lipu taponjimbu ulumane ɿ'Sike.' nimbu, tondolo mundupu pilio mele lipu ora simbu. ¹⁹ Nuni 'Pulu Ye telu mindi molemo.' ningu tondolo munduku pilino. Akumu papu teleno. ɿNakolo, kurumane kepe aku siku tondolo munduku pilimele. Pilkulie pungu pungu ningu mini wale mundulimele.

²⁰ Aroma toli yambomo, we 'Sike.' ningu tondolo munduku pilku ulu peangama naa teleno ulumuni uluri manda naa temba mele* ungu pulumu pilieni nimbu siemboye? ²¹ Olionga anda kolepa Eporayamone ulu te terimu mele kanopalie Pulu Yemone yunge ulu pulu kerime siye kolopa, 'Yu konopu sumbi nimbe peli yemo.' nimbe kanorumu. Eporayamone yunge malo Aisake Pulu Yemo popo topa kalopa simbendo polona ola nosirimu kinie kanopalie* Pulu Yemone 'Yu ye sumbi nilimu.' nimbe kanorumu.** ²² Mimi siku piliei! Eporayamone 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimu ulumu kinie ulu terimuma kinie kapola kapola terimu kinie yuni terimu ulumane yunge 'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimu ulumu kamu tepa tondolo mundunjirimu kanumu. ²³ Aku sipe terimumunge Pulu Yemonga bokuna

yundu ungu te nilimomonga pulumu wendo orumu. Kanu ungu i sipe:

'Pulu Yemone yu kinie "Tembo."

nirimu mele Eporayamone 'Sike temba.' nimbe tondolo mundupe pilirimumunge kanopalie

Pulu Yemone "Yu ye sumbi nilimu."

nimbe kanorumu.'*

Eporayamone aku terimumunge Pulu Yemone yundu

' "Nanga pulu lemo yemo." nirimula.'**

aku sipe molemo kanumu. ɿYambo tene nando ungu te aku sipe nilkenje***

nane aku sipu pundu topo nilke,ɿ

²⁴ ɿEporayamo kinie Pulu Yemo kinie

eltene teringili mele, pilkulie, yambo

tene we 'Sike.' nimbe tondolo mundupe

pilimo kinie kanopalie ɿPulu Yemone,

'Yunge ulu pulu kerime siye kolopo, 'Yu

konopu sumbi nimbe peli yambomo.'

nimbu kanolio.' naa nilimo. Yambo te

ɿ'Sike.' nimbe tondolo mundupe pilipelie,

ulu peangama telemo kinie kanopalie

Pulu Yemone 'Yunge ulu pulu kerime

siye kolopo, 'Yu konopu sumbi nimbe peli

yambomo.' nimbu kanolio.' nilimo mele

pilimele.

²⁵ Aku sipela, ɿJosuane ye talo Jeriko

taonona lipe mundurumu kinie, 'Yam-

boma nambe telemenje.' ningu kanoko

panjingili puringili kinie ambo wapura

Reyapone 'Elte naa tangi.' nimbe

lipe taponjipe 'Ya lopi teko peangili.'

nimbe nokopalie, pe 'Aulke tenga lupe

kelko yando wangili.' nimbe lipe

mundurumu kinie aku sipe terimu-

munge kanopalie ɿPulu Yemone, 'Yu

ambo sumbi nilimu.' nimbe kano-

rumu.* ²⁶ Yambo tenga minimu kangimu

mundupe kelepa pulimo kinie kangimu

kolemo, aku sipe yambo tene 'Sike.'

nimbe tondolo mundupe pilipelie ulu

peangama naa telemo kinie yunge ton-

dolo mundupe pilimo ulumu kolemola.*

ɿMinimu kangimunge sukundu pelemo

kangimu kapola konde molemo mele aku

sipe, 'Sike.' ningu tondolo munduku pil-

imele ulumu kinie yamboma liku tapon-

jingi ulu peangama kinie liku tere lelko

tenge kinie manda temba. Te teko te naa

tenge kinie manda naa temba,ɿ

3

¹ Nanga angokeme, ɿPulu Yemone yambomanga ulu telemelema apurupe pilimbe kinie, olio yamboma ɿyunge unguma, mane silimolo yemanga ulu telemoloma paa tondolo mundupe apurupe pilimbe kene enenga ye mare aisilini 'ɿPulu Yemonga unguma, yamboma mane siemili.' naa niengi. ² ɿAku nikirumunge pulumu niembo:, Wale aisili olio 'ulu ɿpeanga, te temolo.' konopu lepolie naa telemolo; 'Ulu kerite naa temolo.' konopu lepolie telemolo. Aku sipe uluma olio yamboma kinie pali wendo olemo. Yambo tene walsikale kepe ungu kerite naa nilimo liemo kanu yambomo yu yambo paa peangamo, yunge kangime pali manda nokopa konjimbe.

³ Ungu nikirumunge pulumu i sipe mele: Yambo tene 'Kongi ote te nanga ungumu pilipili.' nimbe yunge kerena aini te panjinjilimo kanu kinie yuni 'Otemo i sipe pupili, i sipe pupili.' nimbe ainimu lipe sumbi sinjilimo kinie otemo aku sipe topele topa pulimo.* ⁴ Sipi telemo mele piliengila! Sipime paa mele ailime nakolo poporomene kolea lupe marenga topa mundumbe telemo kinie sipimenga sitiyaama paa mele kangama nakolo sipi kongono telemele yemane 'Kolea tenga pumulú.' konopu lelkolie sitiyaama ambolko pupú tolemele kinie 'Pumulú.' nilimele kolea akuna pulimo. ⁵ Aku sipe mele olionga alimbelumu kangimunge mele kangamo nakolo yu yuyu kapi nimbe yunge imbi ambolopa ola limo. Tepe kanga tene kolea aisili kuli tepe nolemo mele ene piliengi! ⁶ Alimbelumu tepe mélemola. Olionga kangimenga pali yu mele kangamo nakolo yuni ulu pulu kerite aisili tepalie kangime pali tepa kalaro monjipe, ɿakumuni ungu nilimolo ungumane, kuli tepene koleamanga pali nolemo mele yamboma tepo kenjilimolo. Aku tepemo yu ɿPulu Yemone kurumanga nomi Setene lipe mundumbe, tepe koleana* wendo omba kalemo tepemo.

⁷ Yambomane kongi kinie kera kinie wambiye kinie takara mele lupema kinie nomu kusana suku molemo melema kinie aku mele lupe lupe aisili liku 'Aku

melemanee olionga nimulú unguma pilku teangi.' ningu mane siku nokolemele, ⁸ nakolo yambo tene yunge alimbelumu aku sipe manda mane sipe naa nokolemo. Yu ulu kerite tembando taka lepa naa pelemo mélemo; yamboma kolemele tomoma mele olionga alimbeluna si nimbe pelemo.

⁹ Alimbelumuni kerena Ailimu olionga Lapamo kapi nimbu imbi ambolopo ola linjilimolo; Pulu Yemone yu molemo mele aku sipe terimu yamboma alimbelumuni kepe 'Molko kenjengi!' nimbu, nimbu kenjilimolo. ¹⁰ Kere teluna ɿPulu Yemo molo yambo te, kapi nimbe imbi ambolopa ola linjilimo ungu peangama kinie nimbe kenjilimo ungu kerime kinie wendo olemo. Nanga angokeme, aku sipe ulumu ulu peanga te molo. ¹¹ Mana no telu pikipe wendo olemona no peanga te kinie no kombili teli te kinie teluna wendo naa olemo. ¹² Nanga angokeme, unju piki te unju ollipi mongo manda tombaye? Molo unju waene te unju piki mongo manda tombaye?* Aku sipe, no kombili teli tenga no peanga te manda wendo naa ombá.

¹³ Enenga yambo te unguma mimi sipe pilipe, yambomanga uluma pilipe apurupe konjipe, pilipe konginjili pelemoye? Aku sipe telemo yambo te molomu liemo 'Yambomane yu sike aku sipe yambomo molemo mele ningu kanangi.' nimbe yunge aulke andopa ulu tembama paa peanga lepili. Yu kara pupe yunge imbi ambolopa ola naa lipe, konopuni pilipe konjipe, pilipe konginjili pelemo ulu peangama mindi tepili. Aku temba kinie yambomane kanokolie 'yu sike pilipe konginjili peli yambomo molemo.' ningu kanonge. ¹⁴ Nakolo yambo mare imbi ola molemo molo teko konjilimele molo ulu telemele mele kanokolie 'Aku siku naa molangi. Aku siku naa teangi. Olio aku sipu molemelkanje papu.' ningu ene kinie konopu kerite panjiku mumindili kolongi liemo aku siku konopuni pilimele mele 'Tepo konjikimulu. Olio pilipe konginjili pelemo.' ningu eneno kapi ningu imbi ambolko ola naa liku, aku siku kolo toko ungu sikema toko

manie naa mundeyo. ¹⁵ Aku sipe pilipe konginjilimu mulu koleana wendo naa olemo; ya ma koleana wendo olemo. We konopu oumanga* 1Pulu Yemonga, Minimu naa molorumuma perimu kanu konopumanga wendo olemo; aku sipe ulu wendo olemomanga lapamo depelemo yu.** ¹⁶ 1Aku ungu nikirumunge pulumu i sipe.; Yambo mare imbi ola molemo molo teko konjilimele molo ulu telemele mele kanokolie 'Aku siku naa molangi. Aku siku naa teangi. Olio aku sipu molemelkanje papu.' ningu ene kinie konopu keru panjiku mumindili kolemele uluma telemele yamboma molemele kinie ene molemelena yamboma konopu teluna pupili naa molko konopu lupe lupe pepili molko, marene ulu pulu keru lupe lupema telemele akumunge 1'kanu pilipe konginjilimu mulu koleana wendo naa olemo.' nikiru.,

¹⁷ Nakolo mulu koleana wendo olemo pilipe konginjili akumu 1lupe., Pulu Yemone pilipe konginjilimu yamboma silimo kinie kanu yambomane i siku telemele:
Ulu kumbinemo ulu kake telime telemele.
Ulu mare i sipela: Yamboma mindili naa siku
ene kinie konopu teluna pupili taka lelko molko,
yamboma kinie kara naa puku andiki teko
taka lelko molko,
enenga nokoli yemane ungu nilimelema mimi siku pilku teko,
yambo mare umbuni pelemoma kondo kolko liku taponjiku,
we yambo koropama molo kamakoma apuru naa apuruku
yamboma kinie pali aku siku teko konjiku,
kolo toko 'Ulu peangama teamili.' naa ningu,
'Temolo.' nilimele mele sike telemele.

¹⁸ 'Yamboma konopu teluna pupili.' ningu
uluma telemele yambomane poniena langi umbu mele
mundulimele. Konopu teluna pupili uluma

poniena mundulimele kinie yamboma sumbi siku molko
ulu peangama tenge uluma poniena wendo ombá.

4

¹ Ene irinele teko, opa teko, telemele akumu pulu nambolkarenga aku telemel-eye? Enenga konopumanga melema kinie uluma kinie 'Teamili.' konopu lemele ulu akumane enenga konopuna sukundu kerepali ningu opa mele telemomonga enene konopu talo yepoko pepili aku siku telemele. ² Melte kanokolie konopu monjiku 'Liemili.' konopu lemele nakolo naa limele. Naa likulie yamboma toko konjilimele.* Yambo tenga melema kanoko yama melemele nakolo aku melema lingi aulke te naa lemomonga 1paa mumindili kolko, lakoko irinele teko opa telemele. Ene 'Pulu Yemone melema sipili.' ningu yu kinie ungu ningu melema mawa naa telemelemonga 1'Liemili.' nilimele melema, naa limele. ³ 'Melema liemili.' ningu 1Pulu Yemo, mawa telemele akuma 'Liemili.' nilimele mele enenga konopuma Pulu Yemone kanopalie mawa telemele melema naa silimo. Ene eneno 'konopu sipu kapola molamili.' ningu mawa telemelemonga kanopalie naa silimo.

⁴ Ambo tene yunge yemo mundupe kelepa wapura andopa tolemo mele 1ene pepá topo sikiru yamboma, Pulu Yemo munduku kelko melema konopu monjilimele yamboma, ma koleana uluma kinie melema 'pulu lemo.' ningu tapu toko molemele yamboma aku siku molemelemonga Pulu Yemo kinie opa tou mele molemele akumu ene naa pilimeleye? Ma koleana melema kinie uluma kinie konopu monjiku 'olio kinie pulu lepili tapu topo molamili.' nilimele yambomane aku siku nilimelemonga 'Pulu Yemo kinie opa tou molamili.' nilimele.*

⁵ Molo 'Pulu Yemonga bokuna molemo ungumuni we nilimo.' konopu lemeleye? Kanu ungumuni nimbendo:

"Olio yambomanga minime Pulu Yemone sirimumane
'Yunge unguma mindi pilku,
yunge kongonoma manjiku teko molangi.

Ungu te lupe pilku liku tenge kinie
 ‚olio minimene, paa kanopo keru kanopo
 konopu keru panjimulú.’ nilimele.”
 nimbe molemo* aku ungumu ‘We nil-
 imo.’ konopu lekemeleye?* ⁶ Nakolo
 Pulu Yemone olio we kondo kolopalie
 ‚lipe taponjilimo.’ Aku sipe telemomonga
 ungu te Pulu Yemonga bokuna nimbe
 molemo. Akumu i sipe:

‘Yambo te yunge imbimu yuyu ambolopa
 ola limomo
 Pulu Yemone yunge imbimu
 topa manie mundunjipe
 naa lipe taponjilimo.
 Yambo te yuyu yunge imbimu
 topa manie mundulimomo
 Pulu Yemone we kondo kolopa lipe tapon-
 jilimo.’
 nimbe molemo kanumu.*

⁷ Akumunge Pulu Yemo liku ai siku
 yunge unguma pilku molangi. Kondi
 tolemo depelemone* ungu nimbéma paa
 naa pilku tondolo munduku liku bulu
 siengi. Aku tenge kinie ene mundupe
 kelepa kowa pumbe.** ⁸ ‘Pulu Yemo kinie
 tapu topo molamili.’ ningu yu mole-
 mona nondoko wangi. Nondoko onge
 kinie ‘Ene kinie tapu topo molamili.’
 nimbe yu ene molongena nondopa ombá.
 Ene ulu pulu keru telemele yambomane
 ‚Pulu Yemo molemona nondopo pamili.’
 ningulie, yambo tenga ki kalaro molemo
 kinie kulumiyé tolemo mele ‚enenga
 konopuna eneno pilimele uluma kulu-
 miye tangi.’ Ene yambo konopu talo
 pepa, ‚Pulu Yemo kinie ma koleana
 melema kinie konopu monjilimele, yam-
 bomane ‘Konopuma kake tepili. We
 melema konopu kimbu sipu molemolo
 mele manie pupili.’ niengi. ⁹ ‚Ene ulu
 telemelema, kanoko keru kanoko, konopu
 umbuni tepa kamele mindili tepili kola
 aisili teko molangi. Tae telemele ulumu
 munduku kelko yambo tenga pulu lemo
 yambo te kolemo kinie konopu keru pan-
 jipe kola tolemo mele aku siku teangi. Paa
 konopu siku molemele ulumu munduku
 kelko konopu paa umbuni pepili molangi.
¹⁰ Ailimunge* kumbikerena ‘Yu ye ailimu.
 Olionga imbime manie molopili.’ ningu

taka lelko molangi. Aku tenge kinie yuni
 enenga imbime ambolopa ola linjimbe.**

¹¹ Angokeme, anju yando enenga an-
 genali marenga ungu bulkundu naa nin-
 jengi. Yambo tene yunge angenu tenga
 ungu bulkundu ninjipe, “Tepa kenjilimo
 yambo kerimu.” nilimo yambomone
 ‚Pulu Yemonga, ungu manemanga kepe
 ungu bulkundu ninjipe, ‘Mele kerimu.’
 nilimo. Ungu manema* apurupe ‘mele
 kerimu’ nilimo yambomo ungu manema
 pilipe lipe naa tepa, ungu manemanga
 pilipe apuruli yambomo mele molemo.
¹² Ye telu mindi ungu manema sipe
 panjipe, uluma pilipe apuruli yemo
 molemo, ‚akumu Pulu Yemo.’ Kanu
 yemo yambo mindili nolemelka aulkena
 pulimele yambo mare lipe taponjipe
 wendo lipe, yambo mare ‘Mindili nangi.’
 nimbe topa manie mundulimo yemola.*
 Pe nu nambe telenomone nunge pulu
 lemo yambo tenga uluma pilku apuruku
 ‘Tepa kenjilimo.’ nilinoye?***

¹³ Kinié ‚nane ungu te nimbú tekeromo,
 piliei. Yambo marene ningindu: “Kinié
 molo opali kolea aili tenga pupu bisinete
 tepumulú. Akuna pupu ponie telu
 bisinete tepo kou mone aisili limulú.”
 nilimele yamboma piliei. ¹⁴ Opali ulu
 te wendo ombá kinie molonge mele ene
 naa pilimele kanumu. Enenga konde
 mololi ulu akumu lamana tepe kalemele
 kinie walsikale ikilie wendo omba non-
 dopa pora nilimo mele. ¹⁵ Akumunge
 aku siku naa ningu, i siku niengi: “Ail-
 imuni ‘Na aku siku teani.’ nimu liemo
 kolou naa kolopo konde molopolie i
 ‘Teambo.’ nikiru mele sike tembo.”.*
 niengi. ¹⁶ Nakolo enene aku siku naa
 nilimele. Ene kara puku eneno kapi ningu
 imbi ambolko ola liku “Kongono aili te
 temolo.” ningu yamboma ningu silimele.
 Aku siku ningu kapi nilimele ulumu paa
 ulu kerimu. ¹⁷ Akumunge yambo tene
 ulu peanga te konopuni pilipe ‘Aku sipu
 tembo kinie papu.’ nimbe pilipelie pe naa
 temu liemo aku sipe tolemo ulumu ulu
 pulu keru te tolemo.

5

¹ Ene mele aisili nosilimele yam-

boma, enendo nimbú tekero ungumu pilieyo. Ene molongena umbuni aili mare wendo ombá kene tondolo ru ningu kola teayo! ² Enenga mele aisili nosilimelema purupe lkupendi topa, enenga mulu wambale mele peangama lkurini-ane nomba, ³ enenga kou golloma kinie kou sillipama kinie urelo tolemo. Kouma urelo tolemomonga enene teko kenjilimele mele mona lepa, kouma urelo tolemomone enenga kangine tepe mele nombá. Mulu ma nondopa pora nimbé tepili ene aku siku mele aisili sukundu sukundu liku we nosilimele* kene ,tondolo ru ningu kola teayo,.

⁴ Mimi siku piliei. Enenga rasi witime inie tonjiringi kongono kendemande yema kolo toko melema mimi siku naa kaloringimene tondolo munduku ningindu: “Olio teko kenjikimili.” ningu walsilimele. Enene aku siku walsiringi mele Aili Paa Tondolo Olandopa Pelimuni yunge komuni pilipelie ,enene kendemande yema teko kenjiringimunge ene pundu tomba, . ⁵ Ya ma koleana molkolie mele lupe lupe peangama konopu monjiku ‘Liemili.’ ningu topo toko liku nosiku konopu siku molko, molko konjiringi. ,Kongi toko nongendo ‘Kongi akopili.’ ningu langi aisili nopili silimele mele, ene langi paa aisili nongo yambo kapoma molemele nakolo kinié toko konjiringi walemo wendo okomo.* ⁶ Yambo mare ene kinie karaye teko ulu keru te naa teko yambo sumbi nilime moloringi yamboma kote tenjiku toko konjiringi. Kanu yamboma tongendo amboloringi kinie ‘Naa tangi.’ ningu karaye naa teko we moloringi.

⁷⁻⁸ Akumunge angokeme, ,yambomane ene umbunime silimele kinie, Ailimu* ou naa opili we umbunime meai. Yambo ponie telemelemanee ‘enenga poniena langi peanga te wendo ombá, lipu nomolo.’ ningu nokolemele. ,Langi umbu mundukulie, ‘Lo omba ena tepa temba kinie langi ola omba nou lembe.’ ningu taka lelko nokoko molemele mele ene pilimele. Ene kepe, ponie telemo yembomone langi umbu panjipelie ‘Langi wendo omba nou lembe kinie nombó.’

nimbe taka lepa nokolemo mele aku siku enenga konopu tondolo pupili umbunime we mengo taka lelko molangi. ‘Ailimu yando ombá walemo paa nondopa ombá tekemo kene’ ,ningu, aku siku molangi.

⁹ Angokeme, anju yando “,Pulu Yemonga, yambomane ulu telemelemonga umbunime wendo wendo olemo.” ningu iri toko ungu bulkundu ninjiku naa teangi. ‘,Pulu Yemonga, kotena naa angiliemili.’ ningu aku siku naa teangi. Kote Pilimbe Yemo nondopa okomo.

¹⁰ Angokeme, Ailimuni ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane* Ailimunge ungu ningu siringimunge ,opa toumane, ene teko kenjiringi kinie tondolo munduku umbunime taka lelko meringi mele pilkulie aku siku manda lelko teangi. ¹¹ Ene pilimele. ‘Yambo konopu tondolo pupili umbunime we mengo ,‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilimele mele, munduku naa kelemele yamboma ene malo.’ nimbu pilimolo kanumu. ,Ou molorumu, ye Jopo tondolo mundupe, yu kinie umbuni wendo orumuma we memba molorumu kinie pe Ailimuni ‘Yu kelepa molopa konjipili.’ nimbe ulu mare terimu mele temanemo* ene pilimelela. Olio pilimolo, Ailimuni yamboma paa kondo kolopa, ulu telemelemanga pundu topa mindili silke nakolo we mundupe kelemo kanumu.

¹² Nanga angokeme, ulu te kumbi lelko tenge mele i sipe: Mulu koleana molo ma koleana molo meltenga imbi lelko “Paa sike nikiru,” ningu mi naa leangi. Ulu te “Temolo.” níngi liemo paa sike teangi. Ulu te “Naa temolo.” níngi liemo paa sike naa teangi. Kolo toko “E.” ningu ulu te naa tenge molo kolo toko “Molo.” ningulie ulu te tenge kinie ,Pulu Yemonga kotena angilingi kinie, ‘Teko kenjiringi kene mindili nangi.’ nimbé.*

¹³ Enenga yambo te umbuni mele moye? Umbuni te mele mo liemo ,Pulu Yemo, mawa tepili. Enenga yambo te konopu silimoye? Konopu silimo liemo yu konana nimbe ,Pulu Yemo, kapi nimbe imbi ambolopa ola linjipili. ¹⁴ Enenga yambo te kuru tolemoye? Kuru tolemo

liemo Kirasinge talapena* molemele tapu yema** walsipelie 'Enene yunge ningu 'Pulu Yemo kinie, ungu ningu, 'Yu altopa kapola molopili.' nipili.' ningu, mawa tenjikulie Ailimunge imbimu walsiku*** yunge kangine kopongo wele kanjinjengi wangi.' nimbe walsipili. ¹⁵ Kanu kinie walsimbe yema ongolie 'Pulu Yemone sike temba.' ningu tondolo munduku pilkulie* yu mawa tenge kinie Ailimuni 'Yunge kurumu pora nipili.' nimbé kinie yu kelepa kapola molomba. Aku yambomo ulu keru mare temu liemo Ailimuni 'Manie pupili.' nimbe siye kolombala. ¹⁶ Akumunge enenga kuru tolemoma 'pora nipili, konde pamili.' ningulie ene yu mele mele enenga ulu pulu keru telemelema yambomando ningu para siengi, enene enenga ningu 'Pulu Yemo, mawa tenjengi. Aku tenge kinie 'Pulu Yemone, 'Ene altoko manda molangi.' nimbé. Yambo konopu sumbi nimbe pelimuni yambo tenga 'Pulu Yemo, mawa tenjilimo kinie yuni mawa tenjilimo mele paa tondolo enge nimbe yambomo paa manda lipe taponjilimo. 'Akumunge aku siku Pulu Yemo yambomanga ningu mawa tenjingi kinie pilipelie aku sipe tenjimbe.,

¹⁷ 'Aku nikirumunge temane te tambo:, 'Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yando nimbe sirimu ye, Illainja yu olio mele ye te molorumu. Nakolo yuni 'Pulu Yemo kinie, tondolo mundupe mawa tepa " 'Lo naa opili.' ni." nirimu kinie ponie yepoko oli talo pakara lo naa orumu. ¹⁸ Altopa ' "Lo opili." nimbe, mawa terimu kinie lo kelepa omba poniena langime altopa wendo orumu.* 'Kinié kepe Pulu Yemo aku sipe yambomane mawa tenge mele pilipelie temba.,

¹⁹ Nanga angokeme, enenga yambo tene 'Pulu Yemonga, ungu sikemo mundupe kelepa ulsu pumbe kinie enenga yambo tene yu kelepa yando limu liemo ²⁰ 'tepa peanga temba mele, i siku piliengi: Yambo tene ulu pulu keru teli yambomo tepa kenjilimo aulkena pumbe kinie 'kanopalie, 'Pulu Yemonga ungumu pilipe yunge talapena omba

molopili.' nimbe lipe taponjipe yando limbemonga ulu pulu keru teli yambo mini pali kolka aulkena kelepa limbe. Aku sipe tembamonga 'Pulu Yemone, ulu pulu keru aisili mundupe kelenjimbe akumu mimi siku piliengi!

'Aku pea nikiru.,

OU PITA PITane Pepá OU Topa Mundurumu Bokumu

*Pitane I Pepá Topa Mundurumunge
Ungu Pulu Mare*

I pepámo "Ou Pita" nilimolo akumu kinie, "Pe Pita" nilimolo pepámotolo torumu yemo Yesusi lombili purumu ye Pita, Yesusini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu yemo; Ou Pita 1:1, 5:1, Pe Pita 1:1, 1:12-15 (Jono 21:18-19), 1:16-18 (Mateyu 17:1-5).

'Kirasinge talapena yamboma umbuni ailime melemele kanu yamboma 'Kirasi sike.' ningu tondolo munduku pilimele ulumu manie naa pupili tondolo munduku molangi.' nimbe Pitane i pepámo torumu. "Ene Kirasinge yambomane Yesusi Kirasinge temane peangamo altoko mimi siku piliengi! Yesusi kolopa lomboropa ola molopalie, "Kelepo yando ombó." nimbe, nimbe panjirimu. Aku sipe nimbe panjirimu mele pilkulie 'Yu kelepa yando ombá.' ningu nokoko molai." nirimu.

"Sike Kirasinge yamboma kinie umbunime wendo olemo nakolo aku sipe wendo olemo umbunimene olio 'Kirasi sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo mele manda manjilimo. Akumunge, tondolo munduku pilku melemele mele Kirasi kelepa naa opili we tondolo munduku pilku molangi. Pe yu ombá walemo ene mele kaloli peangamo lingi." nirimu.

Jono 21:15-17 akuna Yesusini Pitando nimbendo: "Nanga kongi sipisipime tapu teko nokonjeni." nirimu kanu ungumu pilipelie Pitane i pepána 2:25 kinie 5:2-4 kinie torumunje?

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na Pita, Yesusi Kirasini "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu yemone*

i pepámo topo, Pulu Yemone 'Nanga yamboma molangi.' nimbe mako torumu yamboma sikiru. Ene enenga koleamo munduku kelko puku, kolea Pondasi poropinji kinie Gallesia poropinji kinie Kapadosia poropinji kinie Esia poropinji

kinie Bitinia poropinji kinie, aku kolea-manga pali puku yambo ponengema mele** molemele yamboma topo sikiru. ² I pepá topo sikiru yamboma ene ou naa molangi Lapa Pulu Yemone ene ou 'Yunge yamboma molonge.' nimbe pilipe kanopa imbi sipelie 'Yunge yamboma.' nimbe mako torumumunge pe moloringi kinie Mini 1 Kake Teli, muni 'Ene Pulu Yemonga yambo kake telime molangi.' nimbe lipe taponjirimu. 'Yesusi Kirasinge ungumu pilku liku tenge panjiku molangi. Yunge mememone ene 1 'Pulu Yemonga kumbikerena konopu kake tepa pepili molangi.' nimbe, kulumiye topili.' nimbe aku sipe lipe taponjirimu. Ene yambo aku siku melemelema i pepámo topo sikiru.

1 Pulu Yemone, ene we kondo kolopa tepa konjilimo mele kinie, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' nilimo mele olandopa olandopa pupili.

³ Olionga Aili Yesusi Kirasinge Lapa Pulu Yemo* kapi nimbu yunge imbi ambolopo ola linjemili. Yuni olio 'mindili nangi.' nilke nakolo olio paa kondo kolopa "Naa tombo." nimbe mundupe kelepalie 'Yesusi Kirasi yambo ono koleana lomboropa ola molopili.' nirimu kanu ulumuni Pulu Yemone konde mololi ulu pulu kondemo olio sirimu.**

1 Yambomane ambolangoma melemele mele ene aku siku yambo kondema melemele.*** Aku konde mololi ulumuni olio tepa tondolo mundunjilimomonga 1 'Yuni 'mele peangama simbu' konopu lemoma pali, sike simbe.' nimbu nokopo molemolo mele pora naa nimbé. ⁴ Olio 'Monge melema simbu.' nimbe, nimbe panjirimu mele* akuma keri naa lepa, kalaro te naa molopa, pora naa nimbe alieli lepa mindi pumbe mele akuma Pulu Yemone "Mulu koleana onge kinie simbu." nimbe nosinjilimoma 'Limulú.' nimbu, konopu sipu nokopo molemolola.

⁵ "Ene simbu." nilimo yamboma ene 'Kirasi sike.' ningu tondolo munduku pilimelemonga Pulu Yemonga tondolomo, kune tapiye mele, akumuni 'Ene molko konjengi.' nimbe nokolemo. Pe mulu matolo pora nimbé kinie 'Lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu

kinie pea molko konjingí koleana memba pumbe kanu ulumu* wendo ombá kinie paa sike kamu liengi.' nimbe yunge tondolomone aku sipe isili ou nokolemo.

⁶ Akumu pilkulie paa konopu siku molemele, nakolo kinié wale laye kolonga ene kinie umbuni lupe lupema wendo olemona konopuna mindili nongo molemele.

⁷ Umbunime wendo olemomonga pulumu i sipe: Pulu Yemone 'Ene sike tondolo munduku pilimele mele manda molo molonje.' nimbe kanombando manda manjilimo. Enenga tondolo munduku pilili ulu akumu olandopa; kou gollo sike mele paa peanga kou mone aili tepa pulimo nakolo akumu paa manien-dopa. Kou gollomo teko kenjilimele kinie pora nilimo nakolo 'Yu sike kou gollo molo molonje, kanamili.' ningu tepena manda manjiku kalemele. 'Aku sipe mele, ene kinie umbuni wendo olemomane 'Ene sike 'Kirasi, tondolo munduku pilimele molo molonje?' nimbe manda manjipe kanopa, 'Yesusi Kirasi kelepa omba mona angilimbe kinie 'Pulu Yemone, ene konopu sipe kapi nimbe imbi ambolopa ola linjipili.' nimbe isili ou enenga tondolo munduku pilimele ulumu aku sipe manda manjilimo. ⁸ 'Yesusi Kirasi, yu sike naa kanolemele nakolo yu konopu monjilimele. Kinié yu sike naa kanolemele nakolo 'Yu sike.' ningu tondolo munduku pilku paa konopu silimele.* Aku konopu silimele mele ya mana konopu silimele mele molo. Konopu silimele mele paa olandopa akumunge anju yambomando ningu singíndu perenge. Paa manda naa ningu singí. ⁹ Ene 'Kirasi sike.' ningu tondolo munduku pilimelemonga pulu akumu* Pulu Yemone ene mini pali lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, Pulu Yemo yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjilimo, akumunge 'paa olandopa konopu silimele,.

¹⁰⁻¹¹ Mindili nolemelka aulkena wendo lipe, molko konjingí aulkena lipe monjilimomonga ungu mare Pulu Yemone ungu umbu tonjirimoma pilku yamboma ningu siringi yemane* ou 'Kirasi ou naa opili, ningu siringi. Pulu Yemone pe

yamboma we kondo kolopa lipe taponjimbe ulumundu ou ningu siringi. Ningu sikulie, 'I ulumu tewale wendo ombánje? 'Pulu Yemone mako torumu ye nomi, Kirasimu mana omba mindili nombá ulumu kepe, aku temba kinie ulu peanga olandopama wendo ombá mele uluma kepe, Kirasinge Minimu enenga konopuna sukundu molopalie nimbe sirimu ulu kanuma nambe tepa wendo ombánje.' ningu 'Kirasi ou naa opili, kanu yemane eneno alieli konopu kimbu siku walsiku, 'akumunge pulumu, paa mimi siku kororingi. ¹² 'Pulu Yemone, kanu yemane yunge kongono tenjiringi aku kongonomo 'ene eneno lipe taponjimbe kongonomo molo.' nimbe, nimbe para sirimu. 'Ulu pe wendo ombá ou ningu siringi ulu akuma ene molangi wendo naa orumu., Ulu pe wendo ombá ou ningu siringi ulu akuma ene kinié molemele yamboma 'enenga' ningu, ou ningu sinjiringi. Yesusinge kongono yemane ene kinié molemele yamboma ningu silimele unguma Pulu Yemone ou kanu yemando nimbe sirimu. Kanu unguma 'pe, kinié mulu koleana Mini Kake Teli lipe mundurumunge tondolomone Kirasinge ungumu andoko ningu silimele yemane temane peangamo toko siringi piliringi unguma. Angellomane kepe 'Ene ningu silimele ungumanga puluma paa piliemili!' ningu molemele.

¹³ Akumunge enenga konopuma 'kongono tondolo mundupe tepili.' ningu liku sumbi sinjiku, ulu tengema mimi siku pilku konjiku teko, 'Yesusi Kirasi pe omba mona angilimbe kinie 'Pulu Yemone, ene sike we kondo kolopalie tepa konjimbe.' ningu tondolo munduku pilku nokoko molangi. ¹⁴ Unguma pilku liku tenge panjiku telemele ambolangoma molko, ou ene 'i ungumu naa pilku, walu molkolie ulu kerime konopu monjiku pilku teringi mele kinié aku siku pilku naa teangi.

¹⁵ Aku siku naa teko, "Ene nanga yamboma molangi wangi." nimbe walsirimu yemo paa kake tepili ulu peangama kinie ulu sumbi nilime kinie mindi telemo ulu pulumu pelemo yemo molemo mele ene aku siku 'Alieli Pulu Yemonga yamboma

manjipu molamili.' ningu ene eneno Pulu Yemo siku, 'uluma pali tengendo, ene kake tepili 'molko, ulu peangama kinie ulu sumbi nilime kinie teko, molangi.

¹⁶ Akumunge ungu te 'Pulu Yemonga, bokuna molemo, akumu i sipe:

'Pulu Yemone nimbendo,;

"Na 'enenga, Pulu Yemo kake tepili

ulu peangama kinie ulu sumbi nilime kinie mindi

tepo molio kene

ene 'aku siku, 'Nanga yamboma.' ningu konopu kake tepili molko

ulu sumbi nili peangama mindi teko molangi."*

'nirimu,.' nimbe bokuna molemo kanumu pilkulie 'aku siku teko molangi,.

¹⁷ Ene "Tara." ningu Pulu Yemo walsiku yu kinie ungu nilimele yemone yambomanga imbime pilipelie enene ulu telemelema naa apurupe pilimo. Yambomanga yu mele mele uluma apurumbendo enenga imbime naa pilipelie ene pali telu sipe sumbi sipe apurulimo. Kanu "Tara." nilimele yemo aku sipe yemo molemo kene ma koleana molkolie 'I koleamo olionga sike pulu koleamo molo. Ya ma koleana yambo ponengema molemolo.' ningu pilkulie* 'Yu ye paa aili olandopamo.' ningu yunge unguma liku ai siku pilku molangi. ¹⁸ Yuni enenga nimbelie tenjirimu mele pilkulie aku siku molangi. Ene pilimele, enenga anda kolenalime konopu kimbu naa siku walu moloringi mele ene yandopa yandopa aku siku moloringi mele 'Pulu Yemone, 'Munduku kelko molko konjingi aulkena pangi.' nimbe lipe taponjipe wendo lirimu* akumu 'Wendo liembo.' nimbelie kou sillipa molo kou gollo tene wendo naa lirimu. ¹⁹ Kirasinge meme paa mele ailsini 'Pulu Yemone ene lipe taponjipe kapola naa moloringi aulkena wendo lirimu,.' Kirasi yu ereli molo úru te paa naa peli kongi sipisipi walo te,* yunge mememone aku sipe terimu. ²⁰ Pulu Yemone mulu matolo ou naa tepalie 'Ki-rasi, aku kongonomo tepili.' nimbe mako torumu yemo, kinié molkomolo walema, 'Pulu Yemone yamboma kote pilimbe walemo, wendo ombá tekemo walemo

kinie pelemo walema yu enenga nimbe lipe taponjimbendo mana manie omba mona molorumu. ²¹ Yuni enenga nimbe tenjirimu mele pilkulie 'Yu yambo ono koleana topa makinjipelie 'Yunge imbi paa ola molopili.' nirimu Pulu Yemo sike.' ningu tondolo munduku pilimele. Aku terimumunge ene 'Pulu Yemo mindi sike.' ningu tondolo munduku pilku, 'Yuni "Pe tembo." nimbe, nimbe panjirimu mele sike temba.' ningu konopu siku nokoko molemele.

²² Ene ungu sikema pilku liku tenge panjiku telemele aku ulumuni enenga konopuma kulumiye tonjiringi, konopu kake tepili molemelemonga kolo toko 'Angenali konopu monjikimulu.' naa ningu, sike konopu monjilimele kene kinié angenali kinie konopu paa tondolo munduku monjeyo.* ²³ Langi umbu poniena mundulimele kinie muli topa wendo omba langi konde pulimo mele ene aku sipe mele meltene kelepa wale talo sipe merimuna yambo kondema molemele. Langi umbu kapola wendo naa omba, omba keru lepa kolemo umbumuni ene naa merimu. Langi umbu wendo omba molopa mindi pulimo akumuni ene wale talo sipe merimu. Aku langi umbumu Pulu Yemonga ungumu; akumu molopa mindi pupe konde mololi ungumu; akumuni ene wale talo sipe merimu.* ²⁴ 'Aku ungumu pora naa nilimo mele ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo, akumu i sipe:

'Yamboma pali era mele,

ene molko konjilimele pillawa sindi mele.

Erama kolemo kinie

pillawa sindime olé lepa mana manie pulimo

²⁵ nakolo Ailimunge ungumu

alieli lepa mindi pulimo pumbe.'*

'nimbe aku sipe molemo,.' Aku ungumu ene temane peangamo toko siringi kanu ungumu.

2

¹ 'Ene wale talo sipe merimu konde molemele,* kene enene i siku teangi: We yamboma teko kenjilimele uluma

kinie, konopuni lupe pilku liku kere-
 na lupe kolo toko ningu topele mapele
 toli** uluma kinie, we ulu lupe mare
 teko kolo toli uluma kinie, yamboma
 mele aisili nosiku molko konjilimele mele
 kanokolie yama mengo konopu keru pan-
 jili uluma kinie, yambo tenga ungu
 bulkundu ninjili uluma kinie, ulu keru
 akuma pali munduku kelko toko mako-
 rayo. ²⁻³ Ailimuni ene kondo kolopa we
 tepa konjilimo mele wallo kolte pilkulie
 pilku peanga piliringi* kene ambolango
 kikime ame paa waka kolemele mele ene
 aku siku ame peangamo, mele keru te naa
 peli ame, kanumu waka kolangi. Kanu
 amemo kangimunge molo, minimunge
 amemo. Ambolango kikime ame naa
 nongolie ai naa lelko molko kenjilimele
 mele** aku siku enenga minime Pulu
 Yemonga ungumu naa nonge kinie min-
 ime kapola naa pepa, tondolo naa pumbe.

⁴ Ene Kirasi molemona wangi. Yu
 kou konde mololi melemo. Yambomane
 'Yu keru.' ningu pilkulie toko mako-
 roringi nakolo Pulu Yemone yu kanopa
 'Paa peanga.' nimbe kanopalie mako
 torumu. ⁵ Ene pea kou konde mololi
 melema molemele. Ulke mare kouni
 takolemele mele Pulu Yemone yunge Min-
 imunge ulkemo takonjimbendo ene mako
 topalie ulke takombamonga kou melema
 nilimo.* Ene Pulu Yemonga popo tonjili
 yambo** kake telime molemele. Popo
 tonjili yemane Pulu Yemo popo tongendo
 yuni kanopa peanga kanorumu melema
 kalko yu siringi aku siku ene eneno
 Pulu Yemo popo tongendo yu kanopa
 peanga kanomba melema siengi. Kanu
 kinie, Yesusi Kirasini enenga nimbe ten-
 jirimumunge Pulu Yemo mele singime
 Pulu Yemo yuni sike kanopa peanga
 kanopa limbe. ⁶ Akumunge ungu te
 Pulu Yemonga bokuna molemo kanumu.
 Akumu i sipe nilimo:

"Nane kou paa peanga te,
 'ponga mele polko 'Ulke enge nipili.'
 ningu
 simu mele polangi.' nimbu mako
 torundu,*
 kanu koumu paa olandopa mulu Sayono
 nosikuru.

Kanu kinie 'Yu sike.' ningu tondolo
 munduku
 pilingí yambomane pipili naa kolko
 konopu keru naa panjingí."**

nimbe molemo. ⁷ Ene 'Kirasi sike.'
 ningu tondolo munduku pilimele yam-
 bomane* kanu koumu kanoko peanga
 kanolemele nakolo naa pilimele yambo-
 mane yu kanoko keru kanolemele mele i
 sipe:

'Ulke takoringi yemane kanoko keru
 kanoko
 toko ele teringi kou kanumu
 kinié kelepa ulke simu mele
 ulke enge sinjili kou aili peangamo.'**

nimbe molemo. ⁸ 'Sike.' ningu tondolo
 munduku naa pilimele yambo kanuma
 kinie, kanu koumu kinie, i sipe mele:

"Kanu koumu
 yu kou kanga te yambo te kambilimo
 kinie
 koropele topa tepa
 a tonjimbe telemo kou te mele;
 yu kou aili tene
 yambo topa manie mundulimo kou te
 mele."*

nimbe molemo. Kanu yamboma Pulu
 Yemonga ungumu liku su silimelemonga
 tepa a tonjilimo. Pulu Yemone ou aku sipe
 nimbe panjirimu kanumu.

⁹ Kanu yamboma kinie uluma aku sipe
 wendo olemo, nakolo ene 'Sike.' ningu,
 tondolo munduku pilimele yamboma aku
 sipe molo. Ene yuni mako torumu yambo
 talapemo molko, ye nomi kingimunge
 popo tonjili yamboma molko, yunge man-
 jiku molongemonga yambo kake telime
 molko, paa sike Pulu Yemonga yamboma
 molemele. Yuni 'Aku siku molangi.'
 nimbe ene mako torumumunge pulumu i
 sipe: Ene sumbulu toline moloringi kinie
 Pulu Yemone "Ene sumbulu toline wendo
 ongo nanga pa teli paa peangamonga
 sukundu wai." nirimu,* kanu Pulu Yemo
 yuni 'Na molopo konjilio mele kepe
 tepo peanga telio mele kepe yamboma
 piliengi, kapi ningu temane toko siengi.'
 nimbe ene 'Nanga yamboma molangi.'
 nimbe mako torumu. ¹⁰ Ene ou we yam-
 boma moloringi nakolo kinié ene Pulu
 Yemonga yambo talapemo molemele. Ou
 yambomane teko kenjiringimunge Pulu

Yemone kondo kolopa mindili naa lipe sipe siye kololi ulu te ene kinie naa perimu nakolo pe yuni kondo kolopa ulu pulu kerime we siye kololi ulumu sirimu liringi, kinié ene kinie pelemo.

¹¹ Nanga pulu lemo yamboma, nane ene tondolo mundupu mawa tepolie ya ma koleana ene yambo omba angililime mele, yambo ponenge mele moleleme-monga* enenga kangimene 'ulu kerime teamili.' nilimele mele paa liku bulu siengi. Kagine ou we konopu pelemo konopumane** waka kolemo ulumane enenga minime 'Topo manie mundemili.' ningu alieli minime kinie opa telemele. ¹² Ene ulsukundu yamboma molongena ulu peangama mindi teko sumbi siku molangi. Ulsu yambomane kinié sike enendo "Teko kenjilimele yamboma molemele." ningu ungu bulkundu ninjilimele nakolo 'Olione ulu peangama temolo kinie kanokolie pe Pulu Yemo yamboma molongena ombá walemonga kanu yambomane Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjengi.' ningu aku siku ulu peangama teko sumbi siku molangi.

¹³⁻¹⁴ 'Ailimunge* imbi ola molopili.' ningu gapomano yemanga pali unguma liku ai siku pilku molangi. Ye nomi kumbine kingimu kinie kepe, gapomano poraminisitamo kinie peremiamo kinie kingimuni mako topa "Teko kenjilimele yamboma 'Mindili nangi.'" ningu, teko kenjilimele yambomanga imbime ambolko ola linjiku kapi niengi pangi." nimbe koleamanga lipe mundulimoma kepe, kanu ye ailimenga pali unguma liku ai siku pilku molangi.** ¹⁵ 'Ene 'Kirasinge yamboma, kinie mumindili kolko teko kenjilimele yambo aromamane 'Enene teko kenjikimili.'" ningí, ungu te naa pepili.' nimbe Pulu Yemone 'Ene 'Kirasinge yamboma, ulu peangama mindi teko molangi.' konopu lemo, akumunge 'ye ailimenga unguma aku siku pilku molangi.' ¹⁶ Ungu mane tene nokopa ka naa silimo yamboma we molemele mele ene aku siku andoko molangi. Nakolo 'Ungu mane tene olio naa nokolemomonga ulu kerime temulu liemo uluri molo.' ningu ulu kerime

andoko naa teangi.* 'Olio Pulu Yemonga kongono kendemande yamboma.' ningu yunge kongono kendemande yambomane telemele mele teko molangi. ¹⁷ Ene 'pepá topo sikiru yamboma, ne yamboma pali teko konjiku, unguma liku ai siengi. 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele angenalime konopu monjiku, Pulu Yemo pipili kolko liku ai siku, ye nomi kingimunge imbimu ambolko ola linjengi.

¹⁸ Ene mele kalolime naa liku kongono we tenjili yamboma, enenga nokoli yambomane ungu ningime taka lelko pilku liku ai siku molangi. 'Ene kinie karaye naa teko taka lelko nokolemele tapu yambomanga unguma manjiku pilku liku teangi.' nimbu naa nikiru. 'Ene mindili siku teko kenjilimele tapu yambomane ningí unguma kepe pilku liku teangi.' nimbu nikiru. ¹⁹ Aku nikirumu i sipu pilipulie nikiru. Pulu Yemonga unguma pilku likulie teko konjingí kinie yambomane ene teko kenjiku teko mindili konjingí liemo 'Kapola, mindili nomolo kinie manda nakolo tepo naa kenjipu Pulu Yemonga ungu olandopamo kumbi lepo pilipu temolo.' ningí kinie Pulu Yemone konopu simbe. ²⁰ Teko kenjingimunge mane siku teko mindili konjingí kinie konopu tondolo pupili molkolie 'Manda, olio tepo kenjímulumunge papu mindili sikimili kene we mindili namili.' ningí kinie yambomane ene kapi ningí kinie papuye? Kapola molo. Papu mindili nonge. Nakolo teko kenjingimunge mindili singí kinie we mindili nongo pundu toi naa toko we siye kolongi liemo papu. Aku tenge kinie Pulu Yemone kanopa peanga kanopalie ene tepa konjimbe.* ²¹ 'Ene mindili nangi.' nimbe Pulu Yemone 'Ene nanga kongonomo tenjengi wai.' nimbe ene walsirimu.* Kirasi** yu Pulu Yemone "Tei." nirimu mele tembando enenga nimbe mindili nonjirimu kanu ulumu ene aku siku manda lelko tenge mele lipe ora sirimu. 'Akumunge Pulu Yemone "Teai." nirimu nilimo ulu akuma 'Teamili.' ningulie tengendo mindili nongi liemo papu.'

²² 'Kirasi yu tepa molorumu mele Pulu Yemonga bokuna ungu te i sipe nimbe

molemo:; 'Yuni ulu pulu keru te naa terimu. Yuni walsikale kepe kolo topa ungu te paa naa nirimu piliringi.'*
 'nimbe molemo kanumu.' 23 Yu ungu taka tonjiku iri toko teringi kinie yuni enendo ungu te pundu topa naa nirimu.* Enene yu we mindili siringi nakolo yu 'We mindili nambo.' nimbe ungu te naa nirimu. 'Kote pilipe uluma pali sumbi sipe apurulimo yemone yu teko kenjiringi yambomanga kote tenjimbe.' nimbe pilipe** enene yu teringi mele siye kolorumu. 24 Yuni olionga ulu pulu kerime 'Nangama.' nimbelle akuma yuyu memba unju perana kolorumu. Aku terimumunge pulumu i sipe: 'Yambo te kolemo kinie altopa mana uluma manda naa telemo aku sipe mele, olio yambo kololime mele molopolie ulu pulu kerime temolo aulke te naa lepili. Kamu mundupu kelepo naa teamili. 'Pulu Yemone ulu sumbi nili nimbe kanolemo uluma* mindi temolondo yambo kondema molamili. Kanu uluma mindi teamili.' nimbu konopu kimbu sipu molamili.' nimbe yuni aku terimu.** Yambomane yu toringimunge ene konde puringi.*** 25 Kongi sipisipi aulke lou lemele mele ene aku siku aulke lou leringi,* nakolo pe kinie kelko enenga minime nokopa tapu telemo ye 'Kirasi,' mu** molemona yando oringi molemele.

3

1-2 'Kirasinge yambomane gapomano yambo ailimenga unguma pilku liku ai siku molko, kendemandemane enenga yambo ailimenga unguma pilku ene liku ai siku molangi. Kirasi yuni yuyu tepa molorumu mele pilkulie aku siku teangi.' nikiru,* aku siku mele amboma ene enenga yemanga unguma pilku ene liku ai siku molangi. 'Amboma enenga ye mare Pulu Yemonga ungumu pilku naa limelemanee enenga ambomane ulu peanga sumbi nilime mindi teko, yemane ungu ningime mimi siku pilku taka lelko molonge mele kanokolie konopu alowa teko 'Pulu Yemonga yema molamili.' niengi.' ningulie ene amboma aku siku

teko molangi. 3 'Olio ambo peangama kanoko niengi.' ningu kangikundu 'mindi,' au siku pengema lapise langoko, kou gollone teli mele peangama nomine lelko enenga mulu wambalemanga moko toko monjiku, mulu wambale peanga kou aili pulimoma pakoko, naa teangi. 4 'Olio ambo peangama kanoko niengi.' ningulie, mele paa peanga, keru naa lembamane enenga konopuna sukundu au siengi. Aku melema ene konopu peanga pepa, konopu teluna pupili taka lelko molonge ulumu. Aku ulumu kanopalie Pulu Yemone 'Mele paa peanga olandopamo.' nimbe kanolemo. 5 Koronga ou moloringi ambo marene 'Pulu Yemone olio kinie "Tembo." nilimo mele sike temba.' ningu pilku nokoko moloringi ambo kake telimene 'Olio au niemili.' ningulie aku siku moloringi kene pilkulie aku siku molangi. Kanu ambomane enenga yemanga unguma pilku ene liku ai siku moloringi kanumu. 6 Serane ye Eporayamonga unguma pilipe lipe, yundu 'Nanga nokoli ye ailimu.' nirimu kanumu.* Ene ambomane aku siku 'enenga yema kinie, ulu peangama teko melte pipili naa kolongi liemo ene Seranga lemenupili molemele.

7 Yema, ene aku siku enenga amboma kinie molongendo 'Amboma molko konjengi.' ningu ene konopuna mimi siku pilku molko, ambomanga kangime enge te naa pelemo kene ene yemane amboma liku taponjengi. 'Pulu Yemone, molopa konjipe mindi puli ulu pulumu* ene yema mindi naa simbe. Amboma simbela.' ningu pilkulie amboma kinie aku siku teko molangi. Ene yemane 'Pulu Yemo kinie ungu nimbu mele mare mawa temolo kinie ulu tene olionga unguma pipi naa sipili.' ningu enenga amboma kinie aku siku teangi.

8 I pepa tokoromo topo pora siembo, ungu te pea kamu niembo. Ene enenga konopuna 'Teluna pupili kapola kapola molamili.' ningu kandi angenupilimene anju yando kondo kolko konopu monjilimele mele aku siku enene anju yando 'Kirasinge yamboma,' 'Olionga angenupili.' ningu kondo kolko konopu

monjiku, liku taponjiku, 'Ene imbi ola mele molopili, olio imbi manie mele molopili.' ningu taka lelko yambomanga unguma pilku molangi. ⁹ Yando ene kinie teko kenjingi kinie anju pundu toko teko naa kenjengi! Yando iri toko ungu kerite ningi kinie anju pundu toko iri toko ungu kerite ningi naa teangi. Yando ene teko kenjingi kinie anju 'Tepo konjipu lipu taponjemili.' ningu 'Pulu Yemone ene tepa konjipe, 'Ene konopu siku molko konjengi.' nipili.' ningu Pulu Yemo enenga ningu mawa tenjengi. Ou Pulu Yemone "Ene lipu taponjipu tepo konjembo wai." nirimu kene enene aku siku yamboma liku taponjiku teko konjei.*

¹⁰ Aku nikiru ungumunge ungu te 'Pulu Yemonga bokuna molemo mele, i sipe:

'Yambo tene 'Na kapola molopo, konopu sipu molambo.' nimbelle yu 'Ungu kerite te naa nimbu, kolo naa tambo.' nimbe yunge keremo nokopilila.*

¹¹ Ulu pulu kerime mundupe kelepa bulu sipe ulu peangama tepilila.

'Yamboma kinie konopu teluna puli ulu pulumu pepili.' nimbe

aku ulumu tondolo mundupe koropa andopa molopalie lipilila.*

¹² Aku ulu peangama nambemuna aku sipe tepiliye?

Akumunge pulumu niembo.

Ailimuni* yambo ulu sumbi nilime teko molemele yamboma kanopa peanga kanopa,

enene yu mawa teko ningi unguma alieli komu tenjipe molemo, nakolo ulu kerime telemele yamboma lipe bulu silimo kene yuni aku sipe tepili.'**

nimbe bokuna molemo kanumu.

¹³ 'Ulu peangama manjipu teamili.' ningu molonge kinie naene ene mindili lipe simbeye? 'Yambo te molo kanumu.'

¹⁴ Molo ulu sumbi nilime tenge kinie kanumanga sike mindili nongo molongi liemo ene malo.* Yambomane ene teko pipili konjingi tengi liemo ene pipili naa

kolko ene konopu umbuni tepili naa molayo. ¹⁵ Enenga konopuna 'Kirasi yunge manjipu molopo, yunge ungumu manjipu pilipu lipu tepo molamili.' ningu 'Yu mindi olionga Ye Ailimu molopili.' ningu 'yu mindi pipili kolayo.'. Kanu kinie ene aku siku teko wale peanga wendo omba walemo nokoko molonge kinie yambo tene kanopalie, "Ene aku siku nambemuna teko molemele?" nimbe walsipe pilimu liemo enene anju ungu te pundu toko enenga ulu telemelemanga puluma ningu singi mele liku sumbi siku molayo. Nakolo puluma ningu singindu ungu tondolo munduku ningu teko pipili naa konjikulie taka lelko ningu liku sumbi sieyo. ¹⁶ Enenga konopuna 'Ulu kerite te paa naa pepili.' nieyo. Pe ene Kirasi pilku ambolkolie molko peanga telemele mele kanu ulumunge yambomane "Ene teko kenjilimele." kolo toko ningu enenga ungu bulkundu ninjingi kinie ene ulu kerite naa pepili molongena kanu yamboma pipili kolonge.

¹⁷ Pulu Yemone 'Olio mindili nangi.' nimbemonga ulu peanga te tepolie mindili nomulu liemo papu; olio ulu kerime tepolie mindili nomulu liemo kerite;* aku kene 'aku siku konopu peanga pepili molangi,'.

¹⁸ Kirasi* 'ye peanga te molopalie mindili norumu mele, piliengila! Yu ye sumbi nilimu molopalie, ulu kerite teli yambomanga kolo wangopa kolonjirimu** kanumu.

'Enenga ulu pulu kerime pali kamu manie pupili. Ene Pulu Yemo molemona puku kapola kapola molangi.' nimbe Kirasi walsikale kolonjirimu*** Pe 'yu yuyu molo yambo te lupe, ulu pulu kerimenga nimbe altopa wale talo sipe kolonjimbe aulke te paa naa lemo naa lembe. Yunge kangimu toko konjiringi kolorumu nakolo pe yunge minimuni yu lomboropa ola molopa mulu koleana pupe molorumu mele molemo.

¹⁹ Yunge mini akumu 'kangi kolopa lepili, 'yambo koloringimenga, minime ka ulkena moloringine pupe unguma nimbe sirimu.* ²⁰ Kanu minime ou Noa molorumu kinie Pulu Yemonga ungu niri-

muma naa pilku, liku bulu siku moloringi
 ‚yambomanga minime, ‚Yamboma ulu
 keru aisili teringi nakolo, Pulu Yemone
 lkisipe pundu naa torumu. Noane sipimu
 tepa mimi tepa molopili ‚Yamboma ou
 naa tambo.’ nimbe, taka lepa nokopa
 molorumu. ‚Pe Noane sipimu tepa
 pora sirimu kinie Pulu Yemone ‘No topa
 yamboma topa konjipili.’ nirimu kinie,
 yambo engaki mindi none naa torumu.
 Aku yambo pokore mindi Pulu Yemone
 ‘Naa kolko konde pangi ‚kene sipine
 suku pangi,.’ nimbe lipe taponjipe nona
 wendo lirimu.* ²¹ Kanu ‚nona ‘yambo
 engaki naa kolangi.’ nimbe, lipe tapon-
 jipe wendo lirimu kanu nomone kinié
 no limele ulu pulumu lipe ora silimo.
 No limele nomone kangikundu uluri naa
 tepa, kangine kaloro molemoma kulu-
 miye topa wendo naa linjilimo. No limele-
 mone ene i siku nilimele: “Pulu Yemo,
 no likiru kanoi. No likiru aku ulumuni
 na konopuna ulu keru te naa pelemo. Nu
 mawa tepo ‘Nanga konopu kamu peanga
 pepili kene liku taponji.’ nikiru.” nilimele
 mele Pulu Yemone Noa wendo lirimu
 nomone lipe ora silimo. Pulu Yemone
 Yesusi Kirasi yambo ono koleana topa
 makinjirimunge no limelemone ene
 lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena
 wendo lipe yu kinie pea molko konjingi
 aulkena lipe monjilimo.* ²² Aku yemo yu
 ‚lomboropa ola molopalie, mulu koleana
 purumu, kinié yu ‚imbi ola molopili, Pulu
 Yemonga ki umbukundu molopa,* mulu
 koleana angelloma kepe, mana yambo
 ailime kepe, kuru enge nili ailime kepe,
 akumanga pali yu ye ailimu molopa
 nokolemo.**

4

¹ Akumunge, Kirasi* yunge kangine
 mindili nombalie ‚Uluri molo.’ nimbe,
 siye kolorumu mele pilkulie** ene kepe
 yuni konopuni pilipe molorumu mele
 teangi. Yambo tene yunge kangine
 mindili nomba umbuni melelemo yam-
 bomo ulu pulu kerime mundupe kelepa
 altopa naa telemo kene yuni konopuni
 pilipe molorumu mele teangi. ² Aku
 tepalie kanu yambomone yu naa kolopa,

kangimu kinie we molopalie yunge
 konopu oumuni waka kolemo ulu kerime
 naa telemo. Yu Pulu Yemone “Teni kinie
 papu.” nilimo uluma mindi ‘Teambo.’
 nimbe telemo. ³ Ulsu molemele yambo-
 mane pilku telemele mele ene Kirasinge
 yambomane ou aku siku teringi. Aku
 uluma wale paa aisili ou teko moloringi
 mele manda teko, munduku keleangi.*
 ‚Aku uluma i sipe: ‚
 Amboma kinie yema kinie andoko wa-
 pora toko
 ulu kerinele teko kenjilimele ulumu kinie;
 ulu kerime tengendo waka kolemele
 ulumu kinie;
 no nongo kekelepa tolemele ulumu kinie;
 liku maku toko no enge nili aisili nongo
 kekelepa toko ulu keru aisili telemele
 ulumu kinie;
 ‚Pulu Yemone ungu mane nimbe pan-
 jirimuma liku bulu siku, Pulu Yemone
 paa kanopa keru kanopa ‘Kaloro mololi
 uluma.’ nimbe kanolemo uluma ten-
 gendo we melema liku anjiku ‘olio
 nokolemele pulu yema’ ningu popo toko
 kapi nilimele ulumu kinie;** ulsukundu
 yambomane aku siku uluma telemele
 mele enene ou aku siku wale aisili teringi.
⁴ Kinié ene ulsukundu yamboma kinie
 teluna molko kanu ulu pulu keru aisili
 konopu monjiku telemele mele naa teko
 molemelemonga kanokolie ulsukundu
 yambomane ‘Ou teringi mele naa
 telemele.’ ningu suru ningu ene iri toko
 ungu taka tonjilimele. ⁵ Nakolo konde
 molemele yambomanga kepe kolemele
 yambomanga kepe pe walse kote pilipe,
 enene ulu telemelema apurumbendo
 molemo yemo kote pilimbendo molom-
 bana angilingi, yuni aku siku teko
 kenjilimele yambomando “Nambemuna
 aku uluma teringiye?” nimbé kinie enene
 ulu telemelema yundu paa sike ningu
 singi. ⁶ Temane peangamo ou koloringi
 yamboma kepe toko siringila, akumunge
 pulumu i sipe: Ou pulu pulu yambotolone
 Pulu Yemonga ungumu ta ningu ulu
 pulu keru teringili kinie Pulu Yemone
 yamboma pali mongo simbendo ‘Kololi
 ulu pulumu yamboma kinie pepili.’
 nirimuna kolemele. Sike Pulu Yemone

kanu mongo sirimumunge yamboma kangine koloringi nakolo ɿPulu Yemonga ungunu pilku liku, kangine kolkolie Pulu Yemo konde molopa mindi pulimo mele yamboma enenga minime molko mindi pungí. ‘Akumu piliengi!’ ningu ou koloringi yamboma kepe temane peangamo toko siringi.*

⁷ Mana melema pali pora nimbé walemo nondopa wendo ombá tekemo. Nondopa wendo ombá tekemo kene ene umbu konopu pepili molko konjiku, Pulu Yemo kinie ungu ningu molangi.

⁸ Nakolo aku ulumanga ulu olandopa te ene eneno anju yando tondolo munduku konopu monjiku molayo. Yambo tene yambo te konopu monjilimo kinie yu konopu monjilimo yambomone yu kinie walse walse tepa kenjimbe kinie yuni ‘Pundu tambo.’ naa nimbe we mundupe kelemba. ⁹ Enenga yambo te enenga ulke tenga ombá kinie ene ulke pulu yambomane konopu keru naa panjiku yu “Molamili oi.” ningu nokoko konjeyo.

¹⁰ ɿPulu Yemone, ‘Kongonoma teko konjengi.’ nimbe ene yu mele mele we kondo kolopa tondolo lupe lupema moke tepa we silimo kanu tondolomane ene anju yando liku taponjiku molayo. Pulu Yemone kongono kendemande tenjili yambo peangama molkolie aku siku teayo. ¹¹ Yambo tene ungu nimbe simbe liemo Pulu Yemonga unguma mindi nimbe sinjipili. Yambo tene yambo marenga kongono tenjimbe liemo Pulu Yemone enge silimo engemone mindi tenjipili. ‘Ulu temoloma pali yambomane kanokolie Pulu Yemo kapi ningu yunge imbi ambolko ola linjengi.’ ningu Yesusi Kirasi pea tapu toko molkolie aku uluma teayo. ɿYamboma kinie melema kinie pali, yu imbi kamu kamu ola molopa mindi pupu, yunge tondolomo alieli pepa mindi pupili molemo.* Aku sipe sike tepili.

¹² Paa nanga angokeme, ene manda manjilimo ulu umbuni tene, tepe mele, ene mindili silimo akumu ‘I ulumu nambemuna wendo olemoye? Olio Pulu Yemonga yamboma molemolo kanumu.’ ningu konopu liku naa

mundengi. ¹³ ‘Kirasi mindili norumu mele olio mindili nolemolomonga papu mindili nolemolo.’ ningu konopu siengi. ‘Yunge tondolo pa telimu kinie imbi ola molopili ombá kinie olio konopu sipu kamele peanga panjimulú.’ ningu aku siku konopu siku we mindili nongo molangi.

¹⁴ Ene Kirasinge yamboma molemelemonga* ungu taka tonjingi liemo papu. Pa tondolo tepa peli Minimu, yu Pulu Yemonga Mini kanumu, ene kinie molemomonga ene malo.** ¹⁵ Ene mindili nongi liemo yambo toko konjingi molo melte wa lingí molo gapomanomonga ungu mane lupe lupema pulue toko ulu te teko kenjingi molo yambo tenga kongono telemomo teko embambo singimunge mindili naa nangi.

¹⁶ Nakolo ene singi yamboma molemelemonga mindili nongi liemo pipili naa kolangi. Ene ‘Kirasinge yamboma molemele.’ ningu pilku Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjengi. ¹⁷ Pulu Yemone yamboma kote tenjimbendo yunge yamboma kumbi lepa kote tenjimbe walemo ou wendo omba pelemo kene ɿkonopu siku mindili nongo molangi, Pe, ɿPulu Yemone, olio aku sipe kumbi lepa kote tenjipelie ‘Aku siku mindili nangi.’ nimu liemo Pulu Yemonga temane peangamo liku bulu silimele yamboma kote pilipelie nambe tembaye?

ɿAku yamboma ‘Mindili aili teko nangi.’ nimbé lemo., ¹⁸ ɿAku nikirumunge ungu te Pulu Yemonga bokuna molemo. Akumuni nimbendo:ɿ
“Yambo konopu sumbi sipe pepili molemelema
mindili nolemelka aulkena wendo ongo molko konjingi aulkena pungindu aku siku mindili síngi liemo Pulu Yemo liku bulu siku ulu pulu kerime telemele yamboma nambe teko aulke kerine wendo ongeye? ɿEne aulke kerine puku mindili aili teko nonge.”.*

ɿnimbe molemo kanumu., ¹⁹ Akumunge, Pulu Yemone ‘Mindili nangi.’ nilimomonga mindili nolemele yambomane ‘Mulu matolo kinie olio yamboma kinie tepa mimi terimu Pulu Yemone “Tembo.” nimbe, nimbe panjilimo mele

sike tepa, alieli olio nokopa konjipe siye naa kolemo.' ningulie enenga konopu kangime kinie pali 'Pulu Yemone nokopili.' ningu yu siku, ulu peangama mindi teko molangi.

5

¹ Ene kinie molemele tapu yema,* ene tapu ye molemele mele na kepe aku sipu tapu yemola molio, na Kirasi mindili norumu kinie kanorundu yemo, na 'Pulu Yemonga mulu koleana, tondolo pa teli nondopa mona lemba ulumu 'Kirasinge yamboma, kinie pea limulú ye tela, nane ene kinie molemele tapu yemando paa tondolo mundupu mawa tepolie nimbundu: ² Pulu Yemonga sipisipi ene nokolemelema mimi siku tapu teko nokangi. 'Pulu Yemone, i kongono 'Ene teangi.' nimbe sirimu akumu 'Teai.' niku kene teamili.' ningu konopu keru panjiku we naa teangi. Konopu pe nipili teangi. 'Pulu Yemone 'Teangi.' nirimu, kongono akumu 'Kou mone limulú.' ningu naa teangi. 'Yamboma paa lipu taponjipu nokamili.' ningu paa konopu siku teangi.* ³ 'Pulu Yemone, "Ene nokangi." nimbe sirimu yamboma 'Maniendopa molangi. Olionga imbime paa olandopa molopili.' ningu ene mindili siku naa nokoko molangi. Ene nokolemele sipisipime molonge mele ene tapu yema aku siku ulu peangama mindi teko molangi. 'Enene kanokolie manda lelko teangi.' ningu aku siku teko molai.* ⁴ 'Sipisipime aku siku nokoko molonge kinie, Sipisipi Tapu Ye Ailimu* ombá kinie ene mele tondolo pa teli paa peangamo, alieli keru naa lepa, we lepa mindi pumbe mele kalolimulu lingi.

⁵ Kango yema, aku siku mele ene ye yumanga unguma taka lelko pilku ene liku ai siengi.

'Pulu Yemonga bokuna ungu te nimbe molemo akumu i sipe:,'

' "Na ailimu molio. Na pilipe konginjili pelemo yemo. Yambo lupema tondolo te naa pelemo." ningu kara puku enenga imbime we ambolko ola limele yamboma Pulu Yemone 'Nanga opa tuma.' nimbe

topa manie mundulimo, nakolo yambo eneno

"Na imbi naa molemo yambo kerimu.

Yambo lupema pilipe konginjilimu pele-momonga

enenga unguma taka lepo pilipu molambo."

nilimele yamboma

yuni we kondo kolopa tepa konjilimo.'.*

aku sipe nimbe molemo kene ene eneno pali anju yando "Olio imbi naa molemo. Yamboma pilipu taka lepo molamili."

nieto. ⁶ Aku sipe ungu te molemo

kene 'Pulu Yemo yu paa tondolo pepili

yamboma nokolemo.' ningu enene "Na

ailimu naa molambo. Na imbi naa

molopili." ningu ene eneno imbi toko

manie munduku taka lelko molayo. 'Aku

sipu temolo kinie yuyu pilimbe wale

tenga olionga imbime ambolopa ola lin-

jimbe.' ningu aku siku teayo.* ⁷ Yuni ene

kondo kolopa nokopa molemo kene yu

molemona puku enenga konopuna um-

buni pembama kinie mini wale pumbama

kinie yundu ningu para sieyo.

⁸ Ene umbu konopu pepili molko, alieli

kanoko konjiku molayo. Lopa posi llay-

ono* engele kolopalie kongi te topa nom-

bando andolemo mele aku sipe enenga

opa tou 'kurumanga nomi, depelemone**

'Na yamboma ambolopo tepo kenjembo.'

nimbe aku tembando andopa molemo

kene aku siku molai. ⁹ 'Pulu Yemone

na alieli nokopa konjilimo. Pe kinié

kepe yuni na mundupe naa kelembala.'

ningu tondolo munduku pilku molkolie*

'Depelemo nanga opa toumu, yuni na naa

ambolopili.' ningu yunge ungumu naa

pilku, liku su siku, yu toko anjupe anjeyo.

Ene pilkulie 'Ya olio konopuna umbuni

tepile molemolo mele we ma koleana

pali molemele yambo olionga angenupil-

ime aku siku umbuni tepile molemelela.'

ningu pilkulie depelemo kinie aku siku

teayo.**

¹⁰ Kanu kinie, ene wale laye kolte

umbuni tepile molonge kinie Pulu Yemo

yuni yuyu ene kelepa sukundu lipe an-

jipe, 'Ene 'nanga yamboma molemele

mele, munduku naa kelko tondolo pupili

molangi.' nimbé. Pulu Yemo ene we

kondo kolopalie yuni pe ene yu pea 'Kamu kamu tondolo pa tepa mindi pulimu kinie molio koleana pea molamili wangi.' nimbe ya mana maniendo sirimu ye nomi Kirasi* kanumuni olionga nimbe tenjirimunge Pulu Yemone oliondo aku sipe manda nimbé. ¹¹ ɿYamboma kinie melema kinie pali, Pulu Yemo yuyu mindi kamu kamu tondolo pupe imbi ola molopa mindi pupili molemo. Aku sipe sike tepili.*

¹² I pepá ponjili topo sikirumu Sailasini tonjikimu. 'Yu kongonoma siye naa kolopa paa tondolo mundupe telemo anenumu.' nimbu pilipu molio. I pepá tokoromo 'Pulu Yemone yamboma we kondo kolopalie lipe taponjilimo mele piliengi!' nimbu tokoro. Pulu Yemone yamboma paa sike we kondo kolopa konopu monjilimomondo nikiru akumu 'Paa sike.' ningu pilimele mele munduku naa kelko, tondolo munduku molangi.

¹³ Kirasinge yambo talape ɿkolea aili, Bepillono* molemelema, kanu yamboma kinie ene ɿpepá topo sikiru yamboma, kinie Pulu Yemone ou 'Nanga yamboma molangi.' nimbe mako torumu kanu Bepillono yambomane "Ene mane molemeleye?" ningu, ningu mundukumili. Nanga malo Makone** "Ene manda molemeleye?" nimbe, nimbe mundukumula. ¹⁴ Ene eneno anju yando kondo kolko kangulku "Manda molemeleye?" niengi.*

Ene Kirasi kinie tapu toko molemele yamboma pali konopu pe nipili taka lelko molangi.

ɿAku pea nikiru.ɿ

PE PITA PITane Pepá PE Topa Mundurumu Bokumu

*Pitane I Pepá Topa Mundurumunge
Ungu Pulu Mare*

*Pita yuyu yunge ungu te inie yakondo
gomo 1202 molemo.*

*Pitane konopuni pilipelie pepá te ou
topo mundurumumu kinie i pepá pe topa
mundurumu akutolonga pulumu inie Pe
Pita 3:1 molemo. “ ‘Ulu peanga kake telime
mindi konopu kimbu siengi.’ nimbu i pepá
talo topo sikiru.” nirimu. Nakolo “Pepá
te ou topa mundurundu.” nirimu bokumu
olio “Ou Pita” nilimolo bokumu molo te
lupenje, mimi sipu naa pilimolo.*

*I pepámonga ungu pulumu i sipe mele:
‘Ungu kolo tolime mane silimele yemane
‘Kirasinge yamboma ‘Sike.’ ningu ton-
dolo munduku pilimele ulumu kinie molko
konjilimele ulumu kinie tepo kenjipu, topo
manie mundemili.’ ningu andoko telemele
yemanga unguma Kirasinge yambomane
paa naa piliengi! Yesusini “Nanga kon-
gonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu
yemane ningu siringi unguma mindi ‘Sike.’
ningu tondolo munduku piliengi! Aku
siku tenge ulumuni Pulu Yemo kinie Aili
Yesusi Kirasitolo molemele mele paa pil-
ingí. Yesusini ou lipe mundurumu yemane
Yesusi yu mongone kanoko, yu kinie an-
doko, yuni ene mane sirimu unguma sumbi
siku piliringi.’ nimbe pepá torumu.*

*Ungu te: Yesusi olionga Lipe Taponjipe
Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili
Yemo wale aisili nirimu akumu 1:1,11,
2:20, 3:1-2,18 molopa, aku mele ungu te
3:15 molemo. Aku ungunge ungu pu-
lumu boku ambolkonomonga alsena an-
jukundu “21. kisim bek”, “21.3. Man
Bilong Kisim Bek Yumi”.*

*Ungu te: Yambo marene ningíndu:
“Yesusi kelepa naa ombá.” niringi. Nakolo
i pepámone nimbendo: “Sike yu welea
naa olemo, nakolo Pulu Yemone ‘Yambo
telu kepe kolea kerine naa pupili. Konopu
alowa teangi.’ nimbe taka lepa nokopa*

*molemomonga Yesusi welea naa olemo.”
nilimo. (Aku ungunu 3:9 molemo.)*

*Pe Pita 2 kinie Jutu 4-18 kinie ungu aisili
paa telu sipe mele molemo.*

Ya ungu pulumu pora nikimu.

*1 Na Saimono Pita, Yesusi Kirasini
“Nanga kongonomo tenjipui.” nimbe lipe
mundurumu yemo,* na yunge kongono
tenjili kendemande yemo molopolie i
pepámo topo sikiru,.*

*Olionga Pulu Yemo, olionga Lipe Tapon-
jipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo
Lili Ye** Yesusi, i Pulu Yemone “Simbu.”
nimbe mana lipe mundurumu ye, Ki-
rasimu, yuni uluma sumbi sipe tele-
momonga olio*** ‘Sike.’ nimbu tondolo
mundupu pilimolo ulu peangamo ene
aku siku ‘Sike.’ ningu tondolo munduku
pilimele yamboma, ene i pepámo topo
sikiru.*

*2 Pulu Yemo kinie olionga Aili Yesusitolo
pilku imbi silimelemonga eltene ene paa
we kondo kolko teko konjilimele mele
kinie, ‘Ene konopu pe nipili taka lelko
molangi.’ nilimbele mele kinie olandopa
olandopa pupili.*

*3 Pulu Yemonga tondolomo Yesusi kinie
pelemo, aku tondolomone olio molopo
konjipu Pulu Yemonga unguma mindi
pilipu lipu temolo ulu pulumu sir-
imu. Tondolo pa telimu pepa, ulu
peangamanga pulumu pelemo yemone
olio “Nanga yamboma molangi wai.”
nimbe walsirimu yemo pilipu imbi sil-
imolomonga yunge tondolomone aku sipe
ulu pulumu sirimu. ⁴ Aku sipe molopa
aku terimumunge yunge melema olio
‘Simbu.’ nimbe ou nimbe panjirimu
mele paa tondolo puli peangama sirimu.
‘ “Simbu.” nimbu, nimbu panjirindu
melema simbu ene kinie pemba kinie
Pulu Yemo yu molemo mele ulu pu-
lumu ene kinie pepili molko; mana yam-
bomanga konopumane melema kanoko
konopu monjiku paa molko kenjiku, ulu
keri telemele uluma ene i Pulu Yemonga
yamboma, aku siku teko molko naa ken-
jengi! i Aku sili ulu kerime liku bulu siku,
Pulu Yemonga yamboma molko, molko*

konjengi,.' nimbe, yu "Simbu." nirimu mele paa tondolo puli peangama sirimu.

⁵ Aku ,terimuna ene aku siku molemele, kene ene 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele mele* aku siku kepe ulu peangama mindi paa mimi siku pilku tondolo munduku teangi. Pe tondolo munduku ulu peangama tenge mele aku siku kepe ,Pulu Yemo kinie Yesusi Kirasitolo molemele mele kinie nilimbele unguma kinie, paa pilku konjengi.** ⁶ Pe Pulu Yemo kinie Yesusi Kirasitolo pilku konjilimele mele, aku siku kepe ene eneno ulu pulu kerime waka lemba kinie 'Paa naa teamili.' ningu eneno kangimu nokoko konjiku ulu kerime naa teangi. Pe eneno kangimu nokoko konjiku ulu kerime naa tenge mele aku siku kepe ene kinie umbunime wendo ombá kinie tondolo munduku molko taka lelko umbunime meangi.* Pe umbunime tondolo munduku taka lelko menge mele aku siku kepe 'Pulu Yemonga yamboma molemolo.' ningu yunge unguma mindi pilku liku teko molangi. ⁷ Pe Pulu Yemonga yamboma molkolie yu kanopa peanga kanolemo uluma tenge mele aku siku kepe Kirasinge yamboma 'Olionga kandi angenupilime.' ningu konopu teluna pupili kapola kapola molangi. Pe Kirasinge yamboma 'Pulu lemoma.' ningu molonge mele aku siku kepe ,anju yando, paa konopu monjiku molangi. ⁸ * I ulu peangama tondolo munduku ambolko aku uluma ene kinie tondolo pupili molongi liemo olionga Aili Yesusi Kirasi** ene pilku imbi silimele mele olandopa olandopa langi aisili mongo tomba. We manie naa pumbe kene ,aku siku uluma teko molangi. ⁹ Nakolo ,Kirasinge, yambo te aku sipe ulu peangama naa tepa molemo yambomo yu mongo keru lemo yambo te sulu tepa lemo melema naa kanopa, paa nondopa lemo melema mindi kanolemo yambo aku sipe te molemo. Yuni ulu pulu keru ou terimuma ,Pulu Yemone, kulumiye topa yunge konopu tepa kake tenjirimu mele kinié naa pilipe komu silimo.

¹⁰ Akumunge, nanga angokeme, ene Pulu Yemone 'Nanga yamboma molangi

wangi.' nimbe walsipe mako torumu kene 'Paa yunge yamboma molopo mindi pamili.' ningu tondolo munduku molangi. Aku siku tenge kinie ene umbuni tene topa manie naa mundumbe, enene yu manda munduku naa kelenge. ¹¹ ,Aku siku teko molonge kinie, olionga Ailimu, olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Ye Yesusi Kirasimunge kolea, yu ye nomi kingi molopa nokopa mindi pumbe akuna* "Molamili. Sukundu wai." nimbe konopu sipe kune lipe nosinjimbe.

¹² Akumunge,* sike nane nikiru mele ene ungu sikemo pilku 'Paa sike.' ningu tondolo munduku piliringi mele kinié we pilimele nakolo 'Aku unguma komu naa siku munduku naa keleangi.' nimbu taki taki nimbu simbundu altopo nimbu sikiru. ¹³⁻¹⁴ Olionga Aili Yesusi Kirasini na nimbe sirimumunge 'Na wale laye kolo nanga kangimu sele ulke melena molopolie,* mundupu kelembu.' nimbu pilipulie 'Kinié na i sele ulkena* we molopolie 'Ene ou ungu piliringime paa konopu kimbu siku molangi.' nimbu nane altopo nimbu silio akumu papu telio.' konopu lekero. ¹⁵ 'Pe kepe, ,nanga kangimu mundupu kelepo, pumbu kinie ene ungu nimbu silioma kelko mimi siku pilku konopu kimbu siku molangi.' nimbu ene unguma mimi sipu nimbu sikiru mele tondolo mundupu nimbu simbu.

¹⁶ Olionga Aili Yesusi Kirasi yu paa tondolo pelemo mele kepe, yu pe kelepa yando ombá mele kepe, ene nimbu sirimulu kinie olione olionga konopuna pilipe konginjili pelemomone kange temanema tepo mimi tepolie naa nimbu sirimulumunge ,Yesusi mana molorumu kinie pea molopolie,, tondolo pa telimu yu kinie molorumu mele mongone kanorumulu mele ene temane topo sirimulu. We naa nirimulu. ¹⁷ ,Olio kanopo molamili mulu, kolea tondolo pa telimu pelemo koleana ungu te wendo ombalie yundu nimbendo: "I nanga paa konopu monjilio kangomo.* Yu nane konopu sipu molio yemo." nirimu kinie Lapa Pulu Yemone 'Yunge imbimu paa ola molop-

ili. Tondolo pa telimu yu kinie pepili.' nirimu. ¹⁸ Olio yu kinie Pulu Yemonga ma pangine ola molorumulu kinie kanu ungumu mulu koleana maniendo orumu kinie olio pilirimulu kanumu.*

¹⁹ Akumu kanopo pilipulie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilkulie yando yamboma ningu siringi yemane ningulie, bokuna toringi, mele pilipulie 'Paa sike niringi.' nimbu tondolo mundupu pilimolo akumunge enenga unguma mimi siku pilkulie pilku língi liemo paa papu. 'Pilkulie pilku língi kinie, ene lipe taponjimbe mele i sipe: Ipulueli kolea sumbulu tolemo kinie tepe llame pa tenjipe nomba molopili kolea tangolemo. 'Aku ye Pulu Yemonga unguma ningu moloringime ene tepe llame mele. Pe, kolea tangombando* kombukandipime, pali kumbulupe, telu mindi kamu tondolo pa tepa angilimo mele aku sipe mele, 'Yesusi, kanu kombukandipimu mele omba 'olionga konopuna sukundu omba angilipili.' ningu kanu yemanga unguma isili ou konopuna pepili mimi siku pilku molangi.** ²⁰ Ene ungu aili te pilingimu i sipe: Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yando yamboma ningu siringi ye kanumane Pulu Yemonga bokuna toringi unguma ene eneno ungu pulu te konopuni pilkulie bokuna naa toringi. ²¹ "Pulu Yemone ungu umbu tonjimu ungu te pilipu i sipu i sipu nikimulu. I sipe i sipe wendo ombá." niringi ungu akumanga ungu telu kepe yemane eneno 'Ungu mare konopuni pilipulie yamboma nimbu siemili.' naa niringi. Mini Kake Telimuni enenga konopuna sukundu molopalie nimbe sirimu mele pilkulie "Pulu Yemonga ungu te nikimulu." ningu yamboma ningu siringi.

2

¹ 'Sike ou ye marene Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma mindi pilkulie yamboma sumbi siku ningu siringi, nakolo marene Pulu Yemone ungu umbu tonjilime naa pilku we kolo toko yamboma ningu siringila.* Kinié aku sipela ene molemelena ye marene 'Yesusi Kirasinge

unguma mane sikimulu.' ningu, kolo toko mane singí. Kanu kolo toko mane singí yemane 'Ene tondolo munduku pilimele mele munduku keleangi. Olio mane sikimulu unguma 'Sike.' ningu tondolo munduku piliengi!' ningu kiyongo ningu ongo kolo toko kondi toko "Pulu Yemo kinie kapola kapola molongendo i siku i siku teangi." ningu, ungu paa lupe mare mane singí. Ailimuni 'Ene kolea kerine naa pangí.' nimbe enenga nimbe kolonjirimu, yunge mememone ene kelepa yando lirimu akumu kepe 'Molo.' ningu bulu singí. Aku tengemonga ene eneno tamburembu mindili nongo molko kenjingí aulkemo akisingí. ² 'Kirasinge, yambo aisilini kanu yemane pipili naa kolko amboma kinie andoko wapura toko tenge mele manda lelko tenge. Aku tengemonga yambo mare kanokolie ungu sikemo pelemo temane peangamo* marake mele teko ungu taka tonjingí. ³ Kanu mane sili yemane 'Mele aisili lipu noseмили.' ningulie ene eneno konopuni pilingí temanema kolo toko, ene temane toko sikulie "Kou mone melema siei." ningu pangu singí. 'Nakolo, aku tenge mele Pulu Yemone koronga ou pilipelie ene kote pilipe "Mindili nangi." nimbe, nimbe panjirimu. 'Ene mindili nonge.' nirimu ungu kanumu manie naa purumu. We nokopa molemo.

⁴ 'Pulu Yemone kanu yema sike mindili simbe.' nimbu tondolo mundupu pilimolomonga pulumu i sipe: 'Ou, mulu koleana, angello marene ulu pulu kerime teringi kinie Pulu Yemone ene mundupe naa kelepa, 'Kote walemo wendo ombá kinie kote teangi, ou ka ulke paa sumbulu toli koleana nokoko molangi.' nimbe ka senene ka topa mindili nonge kolea kerine lipe mundurumu kanumu. ⁵ Koronga ou moloringi yamboma kepe Pulu Yemonga ungumu naa pilku yu bulu siringi kinie mundupe naa kelerimu. 'Ene kolangi none topili.' nirimu kanumu. 'Nakolo none yamboma torumu kinie, Noane 'Yamboma sumbi siku molangi.' nimbe yamboma mane sirimu ye kanumu kinie yunge yambo yepoko pakara kinie ene Pulu Yemone

'None naa topili.' nimbe lipe taponjirimu-munge ene manda moloringi.*⁶ Kolea aili Sodomo kinie Gomoratolonga yamboma 'Teko kenjikimili kene kolangi.' nimbe Pulu Yemone kanu koleatolo tepene topa kalorumu kinie kanu koleatolo tepe keku lerimu kanumu.* 'Yambomane na kolea Sodomo Gomoratolo topo kalorundu mele pilkulie nanga unguma naa pilku na bulu singí yamboma kinie aku sipu umbuni mare simbu mele piliengi!' nimbe aku terimu.**⁷ 'Kanungu koleatolo tepene topa kalorumu kinie, Pulu Yemone ye sumbi nili LLoto mindi lipe taponjipe 'Naa kolopili.' nimbe wendo lirimu kanumu. Yambomane ulu paa kerime teko wapura toli ulu lupe lupema teringi kinie LLoto yu paa kanopa keru kanopa paa kamele umbuni kolorumumunge lipe taponjirimu.⁸ (Kanungu ye konopu sumbi nimbe pelimu Sodomo molopa walemanga pali kanorumu kinie 'Sodomo yamboma, alieli ungu manema pulue toko paa ulu lupe lupema teko kenjiringi mele kanopalie yu mini wale mundupe konopu paa umbuni tepili molorumu.)

⁹ Ailimuni* 'teko kenjiringi yamboma kinie yambo sumbi nilime kinie, sike aku sipe mele terimu liemo yuni yunge ungumu pilku liku ulu peangama telemele yamboma kinie umbuni wendo olemo kinie yuni 'Umbuni naa tepili.' nimbe manda lipe taponjimbe mele yuyu pilipe, ulu sumbi nilime naa teko, teko kenjilimele yamboma kote walemo wendo ombá kinie pundu tomba mele yuyu pilipe, aku walemo wendo ombándo kinie kepe ene mindili sipe molemo.

¹⁰ Ou we konopu kerimuni* waka kolemo mele pilkulie yambo mare ambo molo ye mare kanoko 'Ulu te telemelkanje papu.' konopu lelko, wapura toko ulu paa kalaro mololime teko, 'Pulu Yemo kinie namba pelemo yambo ailime kinie akumanga, ungu mane tene olio naa nokolemo.' ningu liku bulu siku, aku telemele yamboma mele kaloli keru aisili olandopa simbe lingi.

Kanungu yambo kerime ene molemelena andoko kara puku, enenga konopumuni pilimele uluma mindi andoko teko, mulu

koleana 'angelo, tondolo pulimo ailime kepe pipili naa kolko ungu taka tonjiku, telemele.¹¹ Kanungu yema maniendopa, enge te naa pelemo, angelloma ene olandopa, enge paa pelemo, nakolo kanungu yemane teko kenjilimele mele angellomane kepe Ailimunge kumbikerena kanungu yemanga ungu bulkundu ninjiku 'Paa teko kenjilimele.' naa nilimele.¹² Nakolo kanungu yema, mele takarama konopu naa pelemo mele, aku sipe konopu naa pelemo. Mele takarama konopu kimbu naa silimele. Ulu te tenge mele naa pilkulie walu telemele. Mele takarama walu molko, waloma walu lelko, yamboma molemelena walu andolemele kinie yambomane ene toko kenjilimele aku sipe mele 'kolo toko mane sili, ye kanumane ungu ningime mimi siku pilku naa ningu, unguma ningu kenjilimele. Aku siku telemelemonga mele takarama walu andolemele kinie yambomane ene toko kenjiku mindili silimele mele ene yamboma kepe aku siku mindili nonge.

¹³ Kanungu yemane yamboma teko kenjiku umbunime silimelemonga ene eneno mele kalolimungu lingindu mindili nongela. Tangoli kepe 'langi aisili nombo no tondolomo nombolie konopu simulú.' ningulie, ene 'pepa' topo sikiru yamboma, kinie langi nongo no nongo, teko kalaro monjiku enenga imbime teko kenjiku, teko pipili kenjilimele.* 'Kanungu yema aku siku kolo toli, uluma telemele akumu konopu siku telemele.

¹⁴ Alieli amboma kanoko mongo kenge teko 'ene kinie pea wa ulu kerinele teamili.' ningu, ulu kerimu mindi teko molemele. Kirasinge yambo mare tondolo munduku naa molemelema kondi toko "Olione telemolo mele pea teamili." ningulie ene kinie ulu pulu kerime telemele. Ene melema kanoko konopu monjilimele ulu akumu eneno sukuli mele teringimunge kinie yambomanga melema 'liemili.' ningu konopu monjiku molemele. 'Pulu Yemone, aku telemele yema "Paa molko kenjengi!" nimbe, nimbe panjirimu.¹⁵ Kolo toko kondi tolemele kanungu yema aulke sumbi nilimu munduku kelko ene kekelepa toko,

„ye, Beo malo Bellame purumu aulkena lombili pulimele. Bellame yu „Pulu Yemone ungu umbu tonjirimumu pilipe yamboma nimbe sirimu ye te* molorumu nakolo, ulu keru te tepa kenjimbemonga kou mone mele kalolimu singi limbe akumu konopu monjipelie ulu te sike tepa kenjirimu. ¹⁶ Kongi dongime ungu naa nilimele nakolo telu mindi, Bellame kekelepa topa ulu te tepa kenjimbe terimu kinie, ‘Mundupe kelepili.’ nimbe, Bellame yu pumbe aulkemo pipi sipe, yu iri topa yambo ungu nilimele mele ungu te nimbe Pulu Yemone ungu umbu tonjirimumu pilipe yamboma nimbe sirimu ye kanumundu “Teko kenjikinuu.” nirimu.*

¹⁷ Kanu yema no pikipe wendo omba kumbululimo mele ene aku silime. „Yambomane ‘no namili.’ ningu no pikipe wendo olemona pilimele kinie kumbululimona manda naa nolemele. „Kupe topa pombera tolemo kinie kanokolie ‘Lo tomba.’ ningu konopu siku nokoko molemele nakolo, poporomene kupema we topa memba pulimo mele kanu yema aku silime molemele. „Aku sipe, yamboma lipe taponjimbe ungu te kanu yema kinie naa pelemo. Pulu Yemone, aku yemanga kolea sumbulu topa paa pombera toline molonge koleamo tepa mimi terimu. ¹⁸ Enene ungu nilimele akuma aroma toko nilimele, kanu unguma tondolo te naa pelemo ungu wema. Ungu aisili kara puku ningu, yamboma kondi toko “Enenga ou-wekonopumu pepili* kangimuni wapura andopa topa, ulu kerime tembando waka kolemo uluma teangi.” nilimele. Pulu Yemone “Naa teangi.” nilimo uluma ulsukundu yambomane telemele uluma yambo mare isili mindi wendo ongo Kirasinge ungumu ‘Sike.’ ningu molemele yamboma ‘Olionga unguma piliengi!’ ningu kondi tongendo aku telemele. ¹⁹ Teko kenjilimele ye kanumane enendo ningindu: “Olio telemolo mele manda lelko tenge kinie uluma pali enenga konopuni pilimele mele manda tenge. Yambo tene molo ungu tene ene naa nokomba.” nilimele nakolo ene eneno ulu kalaro molemomane

ene tepa kenjimbe ulumanga kendemamende yema molemele, aku ulu kalaro molemo ulumane kanu yema mindili sipe nokolemo. Meltene yambo te “Kongono kendemamende tenji.” nimu liemo yu aku melemonga kongono kendemamemo molemo akumunge kanu yema aku siku kongono kendemamende yema molko, „‘We molemolo.’ konopu lemele mele sike we naa molemele. „

²⁰ Yesusi Kirasi, olionga Ailimu, olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Yemo,* kanu yemane ou pilkulie ‘Yu sike aku sipe yemo molemo.’ ningu pilimele ulumuni ‘Ma koleana ulu pulu kerimene ene pipi sipe naa ambolopili. Kanu uluma munduku kelko wendo wangi.’ nimbe lipe taponjirimumunge we kapola molemele nakolo altoko sukundu pungi liemo ulu pulu kerimene ene ka singi kamu paa molko kenjingi. Ou wendo naa wangi sike ka ulkena mele molko, molko kenjiringi nakolo altoko sukundu pungi liemo paa kamu olandopa molko kenjingi.** ²¹ „Aku nikirumunge, pulumu i sipe: Yamboma sumbi siku molonge aulkemo* kanoko „sukundu ongolie altoko ulsu puringi, ye kanumane yamboma sumbi siku molonge aulkemo ou naa kanolemelkanje papu. Kinié aku aulkemo kanokolie, „Yesusinge, ungu mane nimbu sirimuluma** pilku likulie munduku kelko liku bulu siringi liemo paa kapola molo.*** ²² „Aku telemele yambomanga ungu iku tondolo kanga talo sike pelemo. Akutolone nimbendo: „Te: „‘Owa tene meku topalie anju pupe pe kelepa yuyu omba nolemo.’ „Te: „‘Kongi te no lenjilimele kinie pe kelepa oline pupe peko pelemo.’.* nilimo kanutolondo nikiru.

3

¹⁻² Nanga konopu monjilio yamboma, i pepa tokoromo enenga topo mundunjimbundu wale talo sipu tokoro. Nane pilipulie i pepa tokoro mele nimbu siembo: Yesusi ou mana naa opili koronga ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimumu pilku yamboma ningu siringi yemane* „Ailimu pe omba mele, ningu

siringi bokuna molemo unguma kepe, pe kinié Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yemane** Ailimu olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Ye*** Yesusini ungu manema ene nimbe sirimuma pilkulie yando yamboma ningu siringi unguma kepe, enene kanu unguma ou pulu pulu piliringi mele ‘kelko pilku konopu kimbu siku molangi.’ nimbu pepá te ou topo sirindula, kinié imu kepe topo mundumbundu ungu pulu telumu pilipulie i pepámo tokoro.

³ Ungu te ou nimbú tekeromo mimi siku piliei: ‘Yesusi ombá kinie mulu matolo, pora nimbé walemo nondopa wendo ombá walemanga yambo mare ongo eneno enenga konopu lelko ‘Paa teamili.’ ningu pilingi ulu kerime mindi tenge yambo mare ene molongena ongo ungu taka tonjikulie* ⁴ ningindu: “Yesusi yu “Pe kelepo yando ombó.” nimbe, sike nimbe panjirimuye? Aku liemo kinié tena molemoye? ‘Olionga, lapalime koloringi wale kinie kepe, yandopa yandopa kinié wale kinie kepe, ou pulu pulu melema wendo ombalie lerimu mele yandopa kinié we aku sipe lepa mindi pulimo. Ulu te lupe wendo naa olemo.” ningi. ⁵ Nakolo aku yambomane “Uluma ou pulu pulu wendo orumu mele paa naa pilimolo.” ningu komuma pipi silimele. Pulu Yemone nirimu ungumuni mulúmu wendo omba, mamó nona wendo omba lerimu.* ⁶ Kanu kinie pe ‘Pulu Yemone nirimu ungumuni, ou nona mamó wendo orumu kanu nomo kelepa molopa ola ombalie mama pali aki topa, moloringi melema pali topa konjirimu.* ⁷ Aku sipe mele Pulu Yemone “Pe tembo.” nirimu mele paa sike aku ungumuni temba. Pulu Yemone yu liku bulu siku teko kenjilimele yambomanga kote tenjipe ene mongo lipe simbe walemo wendo ombámonga ‘Isili ou mulu matolo we lepili.’ nilimo. ‘Kanu kote walemo wendo ombá kinie mulumu kinie mamó kinie tepene nopili. Isili ou we lepili.’ nirimumunge kinié yunge ungu nirimumuni mulu matolo aku walemo wendo ombámonga we nokoko lembele.

⁸ Nanga konopu monjilio yamboma, ulu telumu komu naa siengi. Ailimuni* pilipelie, ponie wane tausini wale telu mele pilipe, wale telumu ponie wane tausini mele pilipe molemo kanumu** komu naa sieyo. ⁹ Ailimuni ‘“Ombó.” nimbe, nimbe panjirimu kanumunge yambo marene “Welea naa okomo.” ningu pilimele. Nakolo yambomane ningu pilimele mele yuni aku sipe nimbe naa pilimo. ‘Yambo mare ulu pulu keru telemelema konopuna we pepili molemelema, mindili nongo molko kenjingi koleana pungí, kapola naa temba. Ene kondo kolopolie, ulu pulu keru telemelema kanoko keru kanoko munduku kelko konopu alowa teangi kene ene molemelena welea naa pambo. Ou konopu alowa teangi kene ya ou nokopo molambo.’ nimbe pilipe welea naa olemo.

¹⁰ Nakolo Ailimu ombá walemo paa sike wendo ombá. ‘Wa noli ye te ombá.’ ningu nokoko naa molangi lipe sinjipe olemo mele aku sipe wendo ombá.* Ombá kinie mulumu tepe ungu nilimo mele sukuraka nimbe pora nimbe, Pulu Yemone mele kangamane mana lemo mele terimuma ‘pali, tepene nomba pora simbe. Pe mamó kinie mana lemo melema kinie pora nimbéla.**

¹¹⁻¹² ‘Kanu melema pali aku sipe pora nimbé.’ ningu pilkulie ene kinié nambolka yambo mele molonge kinie papuye? Enene ‘Pulu Yemonga walemo ombá.’ ningu nokoko molkolie ‘Paa welea opili.’ ningu ulu pulu peangama kinie ‘Pulu Yemonga yamboma manjipu molamili.’ ningu yuni ulu kake telime nimbe kanolemo uluma teko molangi. Pulu Yemonga Walemo wendo ombá kinie tepene mulumu nomba pora sipe, tepe paa kondoline Pulu Yemone mele kangamane mana lemo mele terimuma ‘pali, no lembe. ¹³ ‘Sike aku sipe ulumu wendo ombá, nakolo olione pilipulie Pulu Yemone ‘olionga, “Mulu konde te kinie ma konde te kinie tenjimbu. Kanuna ulu sumbi nilime manjipe pemba.” nimbe, nimbe panjirimu. Kanu mulu ma kondetolo ‘wendo ombá.’ nimbu olio konopu

sipu nokopo molemolo.

¹⁴ Akumunge, nanga konopu monjilio yamboma, 'Aku sipe uluma wendo ombá.' ningu konopu siku nokoko molemele kene 'Yuni omba na kanomba kinie, na paa konopu kake tepili, mongo simbe ulu te paa naa pepili, yu pea paa kapola kapola molambili, paa aku sipu molambo omba kanopili.' ningu yu mele mele aku siku molko yu nokoko molayo.* ¹⁵ Olionga Ailimu welea naa omba taka lepa molemo kanumunge pulumu ene pilku molangi.* Yamboma lipe taponjipe, 'Mindili nolemelka aulkena wendo ongo, yu kinie pea molko konjingí aulkena pangi.' nimbe** taka lepa nokopa molemo kanumu pilku molai. Olionga konopu monjilimolo angenu Pollo Pulu Yemone pilipe konginjili sirimunge nane ya nikiru mele yuni aku sipe pepá topa sirimula. ¹⁶ Yuni koleamanga pali pepá topa sirimu akumanga pali nane ya pepá topo 'Ailimu kelepa ombá.', nikiru mele telu sipe mindi nirimu. Sike yunge pepána ungu tolemomanga pulu mare pilimulundu perelemolo, kanu unguma pilipe konginjili naa pepa, tondolo munduku naa pilimele yambomane lawa teko mane silimele, kanu yambomane Pulu Yemonga bokuna molemo ungu mare kepe yamboma lawa teko mane silimele. Aku telemelemonga 'Pulu Yemonga kote walemo wendo ombá kinie, mindili aili teko nonge aulkemo ene eneno akisilimele.

¹⁷ Akumunge, paa nanga pulu lemo yamboma, 'kanu yemane pe ene kondi tonge, ulu aku sipema wendo ombá mele ou pilku molemele kene mimi siku pilku konjiku molangi. 'Pulu Yemonga, ungu manema naa pilku, pulue toko kolo toli yemane olio kondi toko mane singíndu lawa teko unguma ningu singí kinie pilipulie tondolo mundupu pilipu molemolo mele mundupu kelemolo. Akumu manie pumbe.' ningu mimi siku pilku molai. ¹⁸ Yesusi Kirasi olionga Ailimu, olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Yemo, 'Yuni olio we kondo kolopa tepa konjilimo mele pilipu molemolo akumu olandopa olan-

dopa aku sipu pilipu molamili.' ningu molko, yuni telemo mele kinie yu molemo mele kinie olandopa olandopa tondolo munduku mimi siku pilku molangi.

Imbi paa ola molemo yemonga imbimu kinié kepe pe pe alieli kepe yambomane ambolko ola linjiku molangi. Aku sipe sike tepili.

‘Aku pea nikiru.’

JONONE PEPÁ YEPOKO TOPA SIRIMU BOKUMA

Jonone Topa Sirimu Pepámanga Ungu Pulu Mare

I pepá yepoko topa sirimu yemonga imbimu pepá tenga naa molemo, nakolo ‘Temane peangamo kinie i pepá yepoko kinie Jonone sike torumu.’ ningu pilimele. Akumunge pulumu i sipe: Ou i boku ambolkonomonga yakondo boku JONO temane peangamonga ungu pulumu gomo 449 kanani. Pe temanemo kinie ya pepá yepoko kinie anju yando ungu mare telu sipe mele i siku mimi siku kanani:

Temanemo...Jono Kumbi Lepamo...Talo Sipemo..Yepoko Sipemo

1:1,14	1:1
1:14,18, 3:16.....	4:9
3:19-21.....	1:6-7
3:36	5:12
5:24	3:14
5:32,37.....	5:9
8:44	3:8
8:47.....	4:6
13:34-35.....	2:7.....5
14:23.....	5:3.....6
15:11, 16:24	1:4
.....	4:2-3
.....7
.....1.....4
.....4

Jono Kumbi Lepamo kinie Talo Sipemotolo pepá topa sirimumunge ungu pulumu i sipe:

Ye mare andoko Kirasinge yamboma mane sikulie ningindu: “Kangimu mele keru akumunge kangimuni ulu peanga te paa manda naa temolo. Ulu peanga te telemolo kinie aku ulumu ulu kerila. Akumunge ulu peangama telemolo molo ulu kerime telemolo aku uluma pali keru. Minimu mindi peanga. Pulu Yemo yu minimu akumunge yu peanga. Yesusi yu Pulu Yemo molopalie paa sike mana kangu tenga naa orumu. Yu Pulu Yemo molopili yu ye peanga. Sike mana ye te molkanje ye keru te molka akumunge yu sike mana ye te au naa lerimu.” niringi. “Molo sike mana yambo kangu tenga omba molorumu liemo kangine suku molorumu yamboma

lupe, yu lupela. Kangimu kinie minimu kinie yambo telumu molo.” niringi. “Ene i sipe i sipe pilipe konginjili mare tondolo munduku pilíngi liemo molko kongingí aulkena pungí.” niringi. Pe Kirasinge yambo marene kanu unguma pilku likulie ‘Pilipe konginjili aisili konopuna pepili.’ ningu konopuni pilingindu mindili siku molko, kangimene paa ulu kerime mindi teko moloringi. Jonone enendo nimbendo: “Kanuyeko kolo toko sumbulu toline molemele yamboma enenga talapena ene kinie paa naa molangi, toko makorangi.” nimbe sike sumbi siku molko, molko kongingí aulkena pungí mele ungu mare altopa mane sirimu.

‘Jono ye andamo molopa Epesasi taono molopalie, Epesasi taono lerimu kolea Esia poropinji koleamanga Kirasinge yambo talapema i pepámo topa sirimu.’ ningu pilimele.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

JONO KUMBI LEPAMO JONOne KUMBI LEPA Pepá Topa Sirimu Bokumu

Jonone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo nondopa gomo 1239 molemomo paa kanani.

Ungu paa tondolo te 1:5-2:2 molopa, te 3:1-2, te 5:11-12 molemo.

Ungu pulu mare boku ambolkonomonga alsena anjukundu “24. laip”, “31.3. pikinini bilong God”, “32.2. Pikinini Bilong God”, “42.4. wanpela samting nogut” molemo.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Konde molopa konjili ulu pulumu kinie molemo yemo ene nimbu siemili. Yu ou pulu pulu molorumu yemo; yu olio pilirimulu yemo; yu mongone kanorumulu yemo; yu nemo nemo nimbu kanorumulu yemo; yu kini ambolorumulu yemo; akumu Pulu Yemonga Ungu Yesusindu nikumulu. ² Konde molopa konjili ulu pulu kanumu* wendo omba mona molorumu, olione yu kanopolie paa sike kanorumulu mele nimbu sikimulu. Molopa mindi puli ulu pulumu Lapa kinie molopalie olio molorumuluna omba

mona molorumu kanorumulu mele ene nimbu sikimulu. ³ 'Ene olio kinie pea tapu topo molamili.' nimbu olione kanopo pilirimulu mele ene kepe nimbu sikimulu. Tapu topo molemolomonga pulu kanumu i sipe: Olio Lapa kinie yunge Malo Yesusi Kirasi* kinie pea tapu topo molemolo akumu. ⁴ 'Ene pea olio konopu kamu siemili.' nimbu i ungumu nimbu pepána tokomolo.

⁵ Pulu Yemonga Malone olio nimbe sirimu ungumu ene nimbu sikimulu akumu i sipe: Pulu Yemo pa telimu.* Yu kinie sumbulu toli te paa naa pelemo. Ulu pulu keru te kepe kalaro te kepe yu kinie naa pepa, yu ye pilipe konginjili pepa kake tepa molopa konjili yemo.

⁶ Olio 'Pulu Yemo yu kinie kapola tapu topo molemolo.' nimbule sumbulu toline andopo molomulu liemo kolo topo, "Telemolo." nilimolo mele naa telemolo.

⁷ Nakolo yu pa teline molemo mele olio pa teline andopo molomulu liemo olionga angenupili kinie kapola tapu topo molemolo kinie yunge Malone yunge meme olionga nimbe ondo lenjirimuni olio ulu pulu keru telemolo konopuna pelemoma pali kulu tonjilimo.*

⁸ Olione nimulundu: "Ulu pulu kerime naa telemolo, te naa pelemo." nímulu liemo kolo tolemolo, ungu sikema olio kinie naa pelemo. ⁹ Nakolo ulu pulu keru telemolo temoloma nimbu para símulu liemo Sumbi Sipe Telemo Pulu Yemone "Tembo." nimbe panjirimu mele pilipolie tembando olionga ulu pulu keru nimbu para simulúma 'Manie pupili.' nimbe siye kolopa, olionga konopuna kalaro mele molemo molombama kanopalie 'Kelepa kake tepili.' nimbe kulumiye tonjilimo tonjimbe. ¹⁰ Nakolo olione nimulundu: "Olione ulu pulu keru te paa naa telemolo, paa naa terimulu." nímulu liemo aku ungu nilimolomone "Pulu Yemo yu kolo toli yemo." nilimolo, yunge ungumu olio kinie naa pelemo.

2

¹ Nanga ambolango nanama, 'Ene ulu pulu kerime naa teangi.' nimbu i pepámo ene simbu tokoro. Nakolo enenga yambo

tene ulu pulu keru te temu liemo olionga nimbe lipe taponjipe Lapanga kumbikereña mawa tenjilimo yemo molemo. Akumu ulu sumbu nilime mindi teli ye Yesusi Kirasi. ² Yu 'Enenga ulu keru telememanga Pulu Yemone ene naa topili. Ene kolea kerine puku molko kenjiku mindi naa pangi.' nimbu, 'Enenga ulu pulu kerime omba manie pupili.' nimbu, 'nanga mememo ondo lenjipu kolambo.' nirimu yemo. Olio Isirele yambomanga mindi molola. Ma koleana yambomanga pali ulu pulu keru teringi telemolema 'Pulu Yemone 'Omba manie pupili. Pe altopo naa pilipu molopolie ene tepo naa kenjembo.' nipili.' nimbe Kirasi yu mana yambomanga pali kolonjirimu.

³ Kirasini oliondo "Teai." nirimu mele pilipu lipu temulu liemo 'Yu paa sike kanopo pilipu molemolo.' nimbu pilimolo. ⁴ Yambomane 'Yu olio kanopo pilimolo.' ningulie yuni "Teai." nirimu mele pilku liku naa telemole, kanu yamboma ene ungu kolo toli yamboma, yunge ungu sikema konopuna naa pelemo. ⁵⁻⁶ Nakolo yuni "Teai." nirimuma pilku liku telemole yamboma paa kamu Pulu Yemo konopu monjiku konjilimele. 'Olio yunge yamboma molopo yu pea tapu topo molemolo.' nilimele yamboma Pulu Yemone "Tei." nirimu mele Yesusini pilipe lipe tepa molorumu mele enene aku siku Yesusini "Teai." nilimo mele pilku liku teko molangi. Yesusi Pulu Yemonga unguma tepa molorumu aku mele Yesusinge ungu manema pilipu lipu tepo molopolie 'Olio sike yunge yamboma molopo, sike yu pea tapu topo molemolo.' nimbu pilimolo.*

⁷ Nanga pulu lemo yamboma, i pepá tokoro ungu manemo konde te molo. Akumu koronga ou Kirasinge yamboma pulu monjiku molkolie nirimulu piliringi ungu manemo. ⁸ Aku sike nakolo kinie i pepá tokorona ungu mane konde te sikiru. I ungu manemonga pulu yumu ou Kirasini tepa molorumu mele kanopo, yandopa ene teko molemele mele kanopolie 'Aku ungu mane kondemo yu sike lemo.' nimbu kanolemolo. Sumbulu tolimu kamu pora nimbé tekemo,

pa telimu koronga wendo orumumu kinié pa telemomonga ene aku siku molemele mele kanopo 'Akumu ungu mane sikemo.' nimbu kanolemolo.

⁹ Yambo tene "Na pa teline molio." nilimo nakolo yunge angenupili kinie konopu keru panjilimo akumunge yu sumbulu toline we molemo. ¹⁰ Yambo te yunge angenupili konopu monjilimomo pa teline molemo, yu altopa a tomba melte pa teline naa lemo.

¹¹ Nakolo yambo te angenupili kinie konopu keru panjilimo yambomo sumbulu toline molopa, sumbulu tolimuni yunge mongomo pipi silimona aulkema manda kanopa sumbi sipe naa pulimo.

¹² Nanga ambolangoma, Kirasinge imbimu walsiringimunge* Pulu Yemone enenga ulu pulu kerime 'Manie pupili.' nimbe siye kolorumumunge

i pepámo ene topo sikiru.

¹³ Tara keme, i ye ou pulu pulu molorumu kinié we molemo yemo

pilku imbi silimelemonga nane ene i pepámo topo sikiru.

Kango yema, enene ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo _{kuru, mu*}

toko manie munduringimunge nane ene i pepámo topo sikiru.

¹⁴ Ambolango nanama, Lapamo kanoko imbi silimelemonga i pepámo ene topo sikiru.

Tara keme, i ye ou molorumumu kinié we molemomo pilku imbi silimelemonga i pepámo ene topo sikiru.

Kango yema, ene enge ningu, Pulu Yemonga ungumu enenga konopuna pelemo, enene ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo _{kuru, mu}

toko manie munduringimunge ene i pepámo topo sikiru.

¹⁵ Mana uluma kinie mana melema kinie konopu naa monjiku, aku melema konopu kimbu siku naa molangi. Yambo te mana uluma konopu monjimu liemo kanu yambomone Lapa konopu monjilimo ulu pulumu yu kinie naa pelemo.

¹⁶ Aku nambemuna, mana melema pali, ulu pulu keru telemele yambomane melte kanoko "Liemboa!" molo "Teamboa!" nimbe konopu monjilimele melema kinie, yambomane mongo kenge telemele uluma kinie, mongo kondoko kara pulimele uluma kinie, aku mana uluma pali Lapa kinie wendo naa olemo, ma koleana mindi wendo olemo kene aku mana uluma konopu naa monjengi.

¹⁷ Mamo kinie mele konopu monjilimele melema pali pora nimbé nakolo yambo te Lapane "Tei." nilimo mele pilipe lipe tenge panjipe tepa molemo yambomo alieli molopa konjipe mindi pumbe.

¹⁸ Nanga ambolangoma, ma kolea pora nimbé walemo kinié wendo okomo. Kirasinge opa toumu* ombá ene ou piliringi kanumu. Kinié kepe Kirasinge opa tou aisili* wendo olemele kanopolie 'Ma koleamo nondopa pora nimbé tekemo.' nimbu pilimolo. ¹⁹ Kanuma olio munduku kelko ulsu puringi, nakolo ou olio kinie pea molorumulu kinie kanuma olionga yamboma sike naa moloringi. Ene sike olionga yamboma molemelkanje olio kinie pea we molemelka. Nakolo olio munduku kelko puringi akumunge kinié lipu manjikimulu akumu olionga yambo mare molo.

²⁰ Nakolo Mini Kake Telimu Kirasini lipe mundurumu liringi akumunge kinié ene pali sike uluma pilku apuruku konjilimele. ²¹ 'Ene ungu sikema naa pilimele.' nimbu i pepámo naa topo sikiru. 'Ene ungu sikema pilimele, aku ungumanga ungu kolo tolime wendo naa olemo.' nimbu i pepámo tokoro. ²² Kolo toli yamboma nameleye? 'Yesusi yu Pulu Yemone 'Lipu mundumbu.' nirimu ye nomi Kirasimu* molo.' nilimele yamboma ene kolo toli yamboma. Kanu yambomane Lapa kinie Malotolo "Molo." ningu liku bulu silimelemonga ene Kirasinge opa touma molemele. ²³ Yambo tene Malo* "Molo." nimbe lipe bulu silimo yambomone Lapa kepe "Molo." nimbe lipe bulu silimola. Yambo tene Malo 'Sike.' nimbe 'Pea tapu topo molambili.' nilimo yambomone Lapa kepe 'Sikela.' nimbe 'Pea tapu topo molambili.' nilimola.

²⁴ Ene ou piliringi unguma ‘Konopuna paa kamu pepili.’ ningu konopuni tondolo munduku pilku molangi. Aku siku tengi liemo ene Malo kinie Lapatolo kinie pea alieli tapu toko molonge. ²⁵ Yuni olio “Simbu.” nirimumu i sipe mele: “Ene alieli molko konjiku mindi pungí ulu pulumu* simbu.” nirimu.

²⁶ Yambo marene ene kolo toko kondi tolemele aku yambomanga nane ene i pepámo topo sikiru. ‘Akuma Kirasinge opa tuma,*’ ²⁷ Nakolo ene Kirasini Mini Kake Telimu sirimu liringi akumu ene kinie molemomonga yambo tene ene ungu mane simbe ungu te molo. Mini Kake Telimuni ene uluma pali mane silimo. Aku ungu mane silimoma kolo naa tolemo, ungu sikema mindi. Akumunge yuni ene mane silimo mele Kirasi kinie alieli tapu toko molangi.

²⁸ Sike, nanga ambolangoma, kinié ene yu kinie tapu toko molko mindi pangi. ‘Aku temolo kinie pe yu ombá kinie kanopolie pipili naa kolopo yunge kumbikereena sumbi sipu pupu ola angilimolo.’ ningu aku siku yu kinie alieli tapu toko molangi.

²⁹ ‘Kirasi ye paa sumbi nilimu.’ ningu pilkulie nilimelemone, ulu sumbi nilime tepa molemo yambo te kanokolie ‘Yu Pulu Yemone “Nanga ambolango molani.” nirimu,* yunge ambolangomo molemo.’ ningu pilimelela.

3

¹ Olionga Lapane olio paa konopu monjilimo mele kanayo. Olio konopu aili tepa monjipelie nilimomone, yuni imbi lepa oliondo “Nanga ambolangoma.” nilimo. Pe olio paa sike aku sipu molemolo. We yambomane olio Kirasinge yambomando ‘Pulu Yemonga ambolangoma.’ ningu naa pilimelemonga pulumu niembo. Enene ou Yesusi kanokolie ‘Yu Pulu Yemonga Malo.’ ningu naa piliringi mele kinié aku mele olio ‘Pulu Yemonga ambolangoma.’ ningu naa la pilimele.

² Nane konopu monjilio pulu lemo yamboma, kinié olio Pulu Yemonga ambolangoma molemolo nakolo pe olio molo-molo mele isili ou naa pilimolo. Naa

pilimolo nakolo pe Kirasi yando omba mona molomba kinie yu molemo mele kanopolie nimulúmuni, ‘olio yu molemo mele aku sipu molomolo.’ nimbu pilipu molemolo. ³ Yambo “Yu ombá.” ningu yu nokoko molemelemané pali “Kirasi yu konopu kake tepili molemo mele olio aku sipu molamili.” ningu enenga konopukundu kulumiye toko molemele.

⁴ Ulu pulu keru telemele yambomane Pulu Yemonga ungu manema liku su siku pulue tolemele. Ulu pulu kerimenga pulumu i sipe: Pulu Yemonga ungu manema liku su siku pulue tolemele aku ulumu ulu pulu kerimenga pulu akumu.* ⁵ Kirasini ‘Ulu pulu kerime manie pupili.’ nimbe mana manie orumu ene pilimele. Ulu pulu keru teluri kepe yu kinie paa naa pelemo. ⁶ Yu kinie tapu toko molemele yamboma ulu pulu kerime teko mololiku naa pulimele. Yambo ulu pulu kerime teko mololiku pulimele yamboma Kirasi naa kanoko naa pilimele.

⁷ Nanga ambolango nanama, yambo tene ene kondi topa ulsu memba pumbe kene nokoko konjiku molangi. Yambo te ulu sumbi nili uluma telemo yambomo Kirasi ye sumbi nilimu molemo mele yu aku sipe molemola. ⁸ Ou pulu pulu kepe kinié kepe ‘kurumanga nomi, depelemone* ulu pulu kerime terimu, telemomonga kinié ulu pulu keru telemele yamboma depelemonga* yamboma molemele. Pulu Yemonga Malone depelemonga kongonomo topa manie mundumbendo mana omba kongono terimu. ⁹ Pulu Yemone merimu yunge ambolango molemo yambomo Pulu Yemo yu molemo mele ulu pulumu aku yambomo kinie pelemomonga aku yambomone ulu pulu kerime manda alieli pilipe naa telemo temba. Pulu Yemone aku yambomo merimuna yuni ulu pulu kerime tepa molomba aulke te naa pelemo. ¹⁰ Akumunge yamboma kanopolie, ‘I yambomo Pulu Yemonga ambolangomo lemo. Imu depelemonga ambolangomo lemo.’ nimbu manda kanopo apurulimolo. Yambo tene Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo ulu puluma

naa telemo yambomo yu Pulu Yemone merimu ambolango te molo. Yambo tene yunge angenumu kanopa konopu naa monjilimo yambomo yu Pulu Yemonga ambolango te molola.

11 Ou pulu pulu pilku moloringi mele yandopa yandopa kinié pilku molemele ungumu i sipe: Olio “Anju yando konopu monjengi.” nirimu ungu kanumu. 12 Ye Kénene terimu mele manda lepo tepo naa molamili. Yu ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ,kuru, munge* ye te molopalie nirimumuni, angenu topa konjirimu.** Nambemuna topa konjirimuye? Yu ulu pulu kerime terimu, angenu ulu pulu kake telime terimuna yu topa konjirimu kanumu.

13 Angokeme, we yambomane ene sike konopu keru panjilimele nakolo* “Nambemuna aku telemeleye?” ningu wal-siku naa pilieme. Aku siku teringi mele telemele tenge mindi. 14 ‘Olio angenupili konopu monjipu molemolona olio kolomolo aulkemo mundupu kelepole, molopo mindi pumulú aulkena molemolo.’* nimbu pilimolo. Yambo angenupili konopu naa monjipe molemo yambomo yu kololi aulkemonga molemo. 15 Yambo angenu konopu keru panjilimo yambomo yu yamboma topa konjili yambomo.* Akumunge pilipulie ‘Yamboma topa konjili yambo te molopa konjipe mindi puli ulu pulumu yunge konopuna naa pelemo.’ nimbu pilipu molemolo.

16 Konopu monjili ulu pulumu pilimolo mele i sipe: Yesusi Kirasi yu olionga ‘Kolo wangopo kolonjembo.’ nimbelle kolumu. Akumu olio paa konopu monjipulie we lipe taponjirimu.* Pe kinié akumu pilipulie olio ‘Angenupilinge kolo wangopo kolonjemili.’ nilimelkanje papu. 17 Yambo tene mana melema nosipe molopalie angenu te melte molo tomba kinie kanopalie kondo naa kolomu liemo Pulu Yemonga konopu monjili ulu pulumu yunge konopuna nambe tepa pelemoye? ,Naa pelemo.,

18 Ambolango nanama, “Na yamboma konopu monjipu molio.” nimbu kere-mone mindi nimbu naa molamili. Yam-

boma paa sike konopu monjimulundu ene kondo kolopo enenga uluma tenjipu molamili.

19-20 Yamboma paa sike konopu monjipu kondo kolopo molomulu liemo ‘Olio ungu sikemo pilipu lipu molemolo lemo.’ nimbu pilimolo. Kanu kinie ulu te temolomondo olionga konopumane pilipulie ‘Aku sipu tekemolomo tepo kenjikimulu.’ konopu lepolie, kelepole nimulundu: ‘Olionga konopumane apurulimele mele maniendopa; Pulu Yemone mindi uluma pali mimi sipe pilipulie yuni mindi ,olione telemolo, uluma pilipe lipe apurulimo mele olandopa kene yamboma konopu monjipu kondo kolopolie olio ungu sike pelemo aulkena pupu ulu telemolomando konopumane ‘Tepo kenjikimulu.’ nimbu pilimolo mele naa pilipu, aku uluma konopu lipu naa mundemili.’ nimbulle nimulúmuni, mini wale naa mundupu yunge kumbikerena pipili naa kolopo pupu molomolo.

21 Nanga pulu lemo yamboma, olionga konopumane ‘I siku i siku tengime teko kenjengi.’ ni naa níngi liemo ‘Olio Pulu Yemone uluri naa temba.’ nimbu pilipu yunge kumbikerena mini wale paa naa mundupu we molomolo. 22 Kanu kinie, yuni “Teai.” nirimu mele pilipu lipu tepo, yu kanopa peanga kanolemo uluma tepolie yundu “Si.” nimbu mawa temolo melema pali yuni simbe limulú. 23 Yuni “Teai.” nirimu mele i sipe: “Nanga Malo Yesusi Kirasi ou terimu, kinié manda temba mele* ‘Paa sike aku terimu, paa sike aku manda temba.’ ningu ton-dolo munduku pilku yu monjiku pilku,** yuni ‘Eneno anju yando konopu monjei.’ nirimu mele aku siku teai.” nirimu. 24 Yambo Pulu Yemone “Teai.” nirimu mele pilku liku telemele yamboma pali ene Pulu Yemo kinie tapu toko molemele, yu ene kinie tapu topa molemo.* Yuni yunge Minimu olio sirimu akumunge ‘Yu olio kinie tapu topa molemo.’ nimbu pilimolo.

4

1 Nanga pulu lemo yamboma, “Pulu Yemonga Minimuni na ungu umbu

tonjimuma pilipu ene nimbu sikiru.” ningu kolo toli yambo aisili molemele akumunge yambo te omba aku sipe nimbé kinie ene sumbi siku ‘Sike lepamo.’ ningu yunge ungumu naa piliengi! Ou enenga mololi ulu puluma kanoko apurukulie ‘Sike Pulu Yemonga Minimuni nimbe simuna pilipelie niki munje molo kolo tokomonje?’ ningu kanangi. ²⁻³ Yambo tene konopuni pilipe ungu nilimo ungumu ‘Sike Pulu Yemonga Minimu yuni ungu umbu tonjimunje apurupu piliemili!’ ningu i siku kanoko piliengi: Yambo tene “Yesusi Kirasi sike mana ye te omba molorumu.” nimbé yambomo* sike Pulu Yemonga Minimu yunge konopuna molopili nilimo. Nakolo yambo tene Yesusindu aku sipe naa nimbé kinie kanokolie ‘Pulu Yemonga Minimu yunge konopuna naa molemo, kuru te yunge konopuna molemo.’ ningu pilingi. Kanu kurumu Kirasi kinie opa toumu, akumunge kanu yambomo Kirasi kinie opa toumu molemola. Ou “Ombá.” niringi piliringi opa tou kanumu kinié ma koleana koronga omba molemo.

⁴ Nanga ambolango nanama, enenga konopuna molemo Minimu yunge tondolomo olandopa, we mana yamboma kinie molemo ,kurumanga nomi, munge* tondolomo maniendopa, akumunge ene Pulu Yemonga yamboma molko, “Pulu Yemonga ungu nimbu sikiru.” ningu kolo tolemele yamboma toko manie munduringi. ⁵ Kanu yamboma we mana yamboma mindi, akumunge enenga ungu nilimelema mana unguma mindi pilku nilimele, akumunge we mana yambomane enenga unguma pilku molemele. ⁶ Nakolo olio Pulu Yemonga yamboma molemolo. Pulu Yemone konopuni pilipe ulu telemoma paa pilimele yambomane olione nilimolo unguma pilku molemele. Nakolo Pulu Yemonga yambo naa molemelemané olionga unguma naa pilku molemele. Akumunge, yambomane ungu nilimelema pilipulie ‘I yamboma Pulu Yemonga Minimu yuni ungu sikema mindi nilimo Minimu konopuna molemo, i yamboma yunge konopuna kolo toli

kurumu molemo lepamo.’ nimbu kanolemolo.

⁷ Na konopu monjilio pulu lemo yamboma, Pulu Yemone ou pulu pulu olio konopu monjirimu kene olione oliolio anju yando aku sipu konopu monjemili. Konopu monjiku mololiku pulimele yamboma Pulu Yemonga ambolangoma* molko yu telemo mele pilku imbi silimele. ⁸ Konopu monjili ulu pulumu Pulu Yemo kinie mindi pepa wendo olemona yamboma konopu naa monjilimele yambomane Pulu Yemo telemo mele kepe, molemo mele kepe, imbimu kepe, naa pilimele. ⁹ Pulu Yemone konopu monjilimo mele olio lipe ora sirimu mele i sipe: Yunge Malo telu mindi molorumu, nakolo ‘Ene molko konjiku mindi pangi kene nanga kangomo enenga nimbe kolo wangopa kolonjipili!’ nimbe yuni akumu lipe ma koleana olio yambo kerimenga nimbe mundunjirimu aku sipe Pulu Yemone konopu monjilimo mele olio lipe ora sirimu.* ¹⁰ Konopu monjili ulu pulumu i sipe: Olione Pulu Yemo ou konopu naa monjemili yuni olio we konopu monjipelie nirimumuni, ‘Nanga kangomo yunge meme ondo lepa enenga nimbe kolo wangopa kolonjimbemonga enenga ulu pulu keru teringi telemolema kamu manie pupili, altopo naa piliembo!’ nimbe, yuni yunge Malo ‘Olionga kolonjipili!’ nimbe olio sirimu kanumu.

¹¹ Na konopu monjilio pulu lemoma, Pulu Yemone ,olio konopu monjipelie yunge Malo olionga nimbe sirimu, aku sipe olio konopu monjirimuna olione yambo lupema anju yando konopu monjilimelkanje papu. ¹² Mana yambo telurini kepe Pulu Yemo mongone naa kanoringi. Nakolo olione oliolio anju yando konopu monjimulu liemo Pulu Yemo olionga konopuna molemo, yuni olio konopu monjipe konjilimo mele olio oliolio aku sipu kamu konopu monjipu konjilimolo.

¹³ Yuni yunge Minimu olio sirimuna pilipulie ‘Yu olio kinie tapu topa molemo olio yu kinie tapu topo molemolo.’ nimbu pilimolo.* ¹⁴ Lapane “Mana yambomane

ulu pulu keru telemelemonga mongo lipu simbu molko kenjingi kene molko naa kenjengi liku taponjeni pui!" nimbe yunge Malo* lipe mundurumu olio mongone kanorumulu mele temanemo topo yamboma silimolo. ¹⁵ 'Yesusi yu sike Pulu Yemonga Malo.' ningu, ningu para singi yamboma Pulu Yemo ene kinie tapu topa molomba ene Pulu Yemo kinie tapu toko molonge. ¹⁶ Aku pilipulie, Pulu Yemone olio konopu monjilimo pilipulie 'Yuni sike olio paa konopu monjilimo monjimbe.' nimbu tondolo mundupu pilimolo.*

Pulu Yemo yu konopu monjilimunge pulumu. Konopu monjiliku andoko molemele yamboma Pulu Yemo pea tapu toko molemele, yu ene kinie tapu topa molemo. ¹⁷ Yesusi mana molopa yamboma konopu paa sike monjipe molorumu mele olio aku sipu molomolo kinie olio kinie konopu paa monjipe konjilimunge ulu pulumu pemba. Kanu kinie konopu monjipe konjili ulu pulumu olio kinie pemba kinie Pulu Yemonga kote walemo wendo omba kinie olio pipili naa kolomolo, 'Olio akumunge uluri molo.' nimbu tondolo mundupu pilipu molemolo. ¹⁸ Konopu monjili ulu pulumu kinie pipili kololi ulu pulumu kinie teluna naa pelemelemonga konopu monjipe konjilimuni pipili kololi ulu pulumu makorolemomonga konopu monjili ulu pulumu pelemo yamboma Pulu Yemo kinie yamboma kinie konopu monjikulie pipili naa kolemele naa kolonge. Yamboma ulu pulu kerime telemele kinie aku siku mongo limele kanu mongomanga pundu tongendo pipili kolemelela. Pipili kolemele yamboma enenga konopuna konopu monjili ulu pulumu kamu naa pelemola.

¹⁹ Pulu Yemone olio pulu pulu konopu monjirimuna kinié olione yu kinie yambo pulu lemoma kinie konopu monjilimolo.* ²⁰ Yambo tene 'Na Pulu Yemo konopu monjilio.' nilimo nakolo yunge angenu konopu keru panjilimo kinie yu kolo toli yambomo mindi molemo. Yuni yunge angenu mongone kanopalie yu konopu naa monjilimo kinie yuni mongone naa

kanolemo Pulu Yemo nambe tepa konopu monjimbe? 'Manda molo.' ²¹ Pulu Yemone olio ungu mane sirimu te i sipe: 'Yambo Pulu Yemo konopu monjilimo yambomo yuni yunge angenu konopu monjipilila!'.* aku sipe ungu mane te sipe panjirimu kanumu.

5

¹ 'Pulu Yemone olio 'Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' ou nimbe panjirimu ye nomi Kirasi akumundu pe Yesusi kanu ye Kirasimu* omba molorumu.' ningu pilimele yamboma Pulu Yemonga ambolangoma molemele.** Yambo tene ye te konopu monjilimo yambomone kanu yemonga ambolangomo konopu monjilimola. ² 'Olione Pulu Yemo konopu monjipu, yuni "Teai." nirimu uluma pilipu lipu telemolo.' nimbu pilipulie 'Olione yunge ambolangoma konopu monjilimolo.' nimbu pilimolo. ³ Pulu Yemo konopu monjimulundu yuni "Teai." nirimu uluma pilipu lipu temolo.* Yuni "Teai." nirimu uluma temolondo mindili naa sipu temolo. ⁴ Pulu Yemonga ambolango molemele yamboma mana kondi tolemele uluma "Molo!" ningu ulu pulu kerime toko manie mundukulie altoko naa telemele. 'Pulu Yemonga Malo Yesusi olionga.' nimbu tondolo mundupu pilimolomonga olione mana ulu kanuma "Molo!" nimbu topo manie mundulimolo. ⁵ Namele mana ulu pulu kerime "Molo!" ningu toko manie mundulimeleye? Olio 'Yesusi yu Pulu Yemonga Malo.'* nimbu pilimolo yamboma mindi kanu uluma "Molo!" nimbu topo manie mundulimolo lemo.

⁶ Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." ou nimbe panjirimu ye Kirasimu pe Yesusi orumu. Yesusi Kirasi Pulu Yemonga Malo molopa no lirimula; Pulu Yemonga Malo molopa 'Nanga mememo ondo lenjipili.' nirimula. Yu Pulu Yemonga Malo molopa no lirimumu manjipe molo. Pulu Yemonga Malo molopa no lirimula, meme 'Ondo lenjipili.' nimbe kolorumula. Mini Kake Telimu ungu sikemanga pulumu molopalie yuni "Yesusi yu sike Ye Nomi

Kirasimu omba molorumu, yu sike Pulu Yemonga Malo.” nilimomo paa sike nilimo. ⁷ Mele yepokone Yesusi Kirasi omba molorumu mele lipe ora silimo. ⁸ Akuma Minimu kinie nomo kinie mememo kinie, aku yepokonga ungu pulu telumu.

⁹ Mana yambomane unguma ningu silimele kinie pilipulie ‘Sike lepamo.’ nimbu pilimolo nakolo mana yambomane ningu silimele unguma manien-dopa. Pulu Yemone yuyu nimbe silimo unguma olandopamonga yuni yunge Malo molemo mele nimbe sirimu ungumu “Paa sike.” nimbu pilimulu liemo papu. ¹⁰ Akumunge yambo tene ‘Pulu Yemonga Malo yu sike.’ nimbe tondolo mundupe pilimo yambomo yunge konopuni ‘Pulu Yemone aku nimbe silimo unguma sike lemo.’ nimbe pilimola. Yambo tene ‘Pulu Yemone nilimo unguma sike molo.’ nimbe pilimo yambomone aku sipe nimbe pilimomone ‘Pulu Yemo yu kolo tolemo yemo.’ nimbe pilimo. Nambemuna, kanu yambomone Pulu Yemone yunge Malo molemo mele nimbe silimo unguma ‘Kolo tokomo.’ nimbe pilimo kinie aku sipe ‘Pulu Yemone nilimo unguma ungu sikema molo.’ nimbe pilimola. ¹¹ Pulu Yemone nimbe silimo ungumu i sipe: Pulu Yemone olio alieli konde molopo mindi pumulú ulu pulumu* sirimu. Kanu molopa mindi puli ulu pulumu yunge Malo kinie pelemo. ¹² Pulu Yemonga Malo kinie tapu toko molemele yamboma aku konde molemele molonge ulu pulumu (Pulu Yemone sirimu kanumu) ene kinie pelemo. Pulu Yemonga Malo kinie tapu toko naa molemele yamboma aku konde mololi ulu pulumu ene kinie naa pelemo. Akumu Pulu Yemone nimbe silimo ungumu.

¹³ Ene Pulu Yemonga Malonga imbi pilku yu molemo mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma ‘ene ‘Alieli molko mindi pungí ulu pulumu ene kinie pelemo.’ ningu tondolo munduku piliengi!’ nimbu i pepámo ene topo sikiru. ¹⁴ Olio Pulu Yemonga kumbikerena pupu ulu mare mawa temolondo tondolo mundupu pilipulie pumulú mele

i sipe: Pulu Yemo yuni ‘Wendo opili.’ nimbe pilipe molemo mele pilipulie yu molemona pupu mawa temolo kinie ‘yu paa sike olionga unguma pilimbe.’ nimbu pilipu olio pipili naa kolopo yunge kumbikerena sumbi sipu pulimolo. ¹⁵ Kanu kinie ‘Olio yu mawa temolo mele sike pilimbe.’ nimbu pilipulie ou naa sipili ‘Mawa temolo melema olio sike sirimu simbe koronga límulu.’ nimbu pilimolola.

¹⁶ Kirasinge yambo tene Kirasinge yambo te ulu pulu keru te temba kanopalie, aku ulu pulu keru tembamonga yu kolomba ulu te naa pemu liemo ulu pulu keru temba mele kanomba yambomone kanu angenunge Pulu Yemo mawa tenjipili. Aku temba kinie Pulu Yemone yu ‘altopa konde molopili.’ nimbé. We ulu pulu kerimendo nikiru. Yambo tene ulu pulu keru te tembamonga yu kolomba ulu pulu te paa sike pelemo,* yambo tene kanu ulu pulu kerimu temba kinie ‘Kanu yambomonga Pulu Yemo mawa tenjengi.’ nimbu naa nikiru. ¹⁷ Pulu Yemo kinie yamboma kinie tepo kenjilimolo uluma pali Pulu Yemone ‘Ulu pulu kerime.’ nilimo. Nakolo ulu pulu keru mare yambomane telemele aku ulu pulu kerimenga yambo kolonge uluri naa pelemo.* Nakolo ulu pulu keru telemelemanga mare, yamboma aku uluma telemelemanga kolonge uluri naa pelemo.

¹⁸ Olio pilimolo, ‘Pulu Yemone merimu yunge ambolango molemele yamboma ulu pulu kerime taki taki teko naa molemele. Pulu Yemonga Malone kanu yamboma nokopa konjilimomonga ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ,kuru, muni* ene kamu manda ambolopa mindili naa simbe.’ aku nimbu pilimolo. ¹⁹ Olio pilimolo: ‘Sike ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo ,kuru, muni ma koleana yambomanga ye nomi molopa ene ambolopa nokolemo nakolo olio Pulu Yemonga ambolangoma molemolo.’ nimbu pilimolo. ²⁰ Ulu te pilimolola. Akumu i sipe: ‘Olio ‘Sike ye molemomo molopa konopuni pilimo mele

piliengi!' nimbe Pulu Yemonga Malo omba olio pilipe konginjili sirimu. Olio sike ye molemomo kinie konopu teluna pupili tapu topo molemolo, yunge Malo Yesusi Kirasi yu kinie kepe pea tapu topo molemolola. I Pulu Yemo Pulu Ye Sikemo, alieli konde molopa mindi puli ulu pulumu pelemo yemo.' nimbu pilimolola.

²¹ Nanga ambolango nanama, we melema anjiku 'Olio nokolemele pulu yema.' ningu popo toko melema* kalko silimele mele akuma liku bulu siku 'paa ambolopo popo naa tomolo.' ningu molangi.

„Aku pea nikiru.„

JONO TALO SIPEMO JONOne Wale TALO SIPE Pepá Topa Sirimu Bokumu

Jonone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1239 molemo, aku ungumu paa kanani. 'Ye mare andoko "Ungu mare piliengi mane siembo, pea peamili wambo." ningí kinie paa mimi siku kanoko apuruku, kolo tolemele yemando "Pea peamili wai." ni paa naa niengi.' nimbe i pepá talo sipemo kepe topa sirimu.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

1-2 Na 1 Kirasinge yambomanga, tapu ye andamone* 1 pepámo topo, 1

Pulu Yemone mako torumu ambomo kinie yunge ambolangoma kinie** sike konopu monjilio yamboma 1ene pepá topo mundukuru, 1

Nane mindi ene konopu naa monjilio. Ungu sikema olio kinie pelemo mele pe kepe pepa mindi pumbe akumunge ungu sikema pilimele yambomane pali ene konopu monjilimelela.

3 Ungu sikemonga ulu pulumu kinie konopu monjili ulu pulumu kinie olio kinie pepili, Lapa Pulu Yemo kinie, yunge Malo Yesusi Kirasi kinie,* eltene olio we kondo kolko teko konjikulu, olione walse walse ulu mare tepo kenjimulú kinie olio kondo kolkolo 'Mindili nangi.' naa ningulu, 'Olio konopu pe nipili taka lelko molangi.' ningilí.

4 Lapane olio "ungu sikema pilku liku teai." nirimu mele nunge ambolango marene pilku liku teko molemele kinie kanopolie na paa konopu sipu molio.

5 Ambo peangamo, 'Olio oliolio anju yando konopu monjemili.' nikiru akumu nane ungu mane konde te pepá topo naa sikiru, molo. Olio kokele Kirasinge yamboma molopolie pilirimulu ungu manemo nimbu pepá topo sikiru.* 6 Konopu monjimulú mele i sipe: Olio yuni "Teai." nirimu mele ungu manema pilipu teamili.

Yuni "Teai." nimbe ungu mane sirimu ene ou pulu pulu piliringi ungu mane kanumu "Ene anju yando yamboma konopu monjiku molai." nirimu kanumu.*

7 Kolo toko yambo kondi toko,* 'Yesusi Kirasi manie omba mana ye au lerimu.' naa nilimele** yambo aisili kolea-manga pali andoko molemele. 1Aku-munge 'Olio oliolio anju yando yamboma konopu monjemili.' nimbu pepá tokoro, 1 Aku yamboma kolo toko yambo kondi tolemele yamboma, Kirasi kinie opa touma*** molemele. 8 Ene 'Mele limulú.' ningu kongono mindili siku telemelema 'Omba manie pumbe.' ningu nokoko konjiku ingi siku ambolko molangi. Ene mele kaloli peanga simbema pali lingí kinie papu. 9 Yambo te Kirasinge unguma tondolo mundupe ambolopa naa molopa, ungu te lupe 'piliembo.' nimbe pumu liemo Pulu Yemo yu kinie pea tapu toko naa molembele. Yambo te Kirasini ungu mane silimo unguma tondolo mundupe ambolopa molomu liemo Lapa kinie Malotolo yu kinie pea tapu toko molemele.

10 Yambo tene 'Ungu te nimbu simbu okoro.' nimbelle i unguma mele naa nimbe ungu te lupe nimbe simu liemo yu enenga ulkemanga naa mengo puku, "Nu okonoye?" ningu ki naa liengi. 11 Yambo tene "Nu okonoye?" nimbe ki lipe "Papu okono." nimbé yambomo ombá yambomone tepa kenjipe molomba yambomo lipe taponjipe yu pea telemele.

12 Nane ungu aisili pepá topo ene silke nakolo na 'olio paa kamu konopu aili tepo sipu molamili kene ene molemelena ombo mongone kanopo ene kinie ungu nimbu sipu molambo.' nimbu pilipulie pepá naa toli siye kolkoro.

13 Nunge angena, Pulu Yemone 'Nanga molopili.' nimbe mako torumu ambomonga ambolangomane "Nu moloi." nilimele.

1Aku pea nikiru, 1

JONO YEPOKO SIPEMO JONOne Wale YEPOKO SIPE Pepá Topa Sirimu Bokumu

Jonone I Pepá Topa Sirimumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1239 molemo, aku ungumu kanani.

Jonone ye mare “Kirasinge unguma andoko mane siengi pangi.” nimbe lipe mundurumu yema Esia poropinji kolea tenga Kirasinge yambo talapemonga ye tene “Ya naa wangi. Anju pai.” nimbe topa makororumu. Kanu yemonga imbimu Diyorepasi. Yambo marene Jonone lipe mundurumuna oringi yemando “Pea peamili wangi.” niringi kinie Diyorepasini kano yambomando “Kirasinge yambo talapena ulsu pai.” nimbe topa makororumula. Jonone i pepámo ye Gayasi molorumuna topa mundupelie nimbendo: “Ye mare “Koleamanga andoko mane siengi.” nimbu lipu mundulio yema “Pea peamili wangi. Enenga unguma piliemili.” ningu telenomo paa teko konjilino.” nimbe pepámo topa, “Diyorepasini tepa kenjilimomonga yu ombo kanopolie yu tondolo mundupu mane simbu.” nimbe pepámo torumula.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Na ,Kirasinge yambomanga, tapu ye andamone* nanga angenu peangamo, sike paa konopu monjilio ye Gayasi nu ,i pepámo topo sikiru,.

² Nanga angenu peangamo, nane ‘nunge minu pepa konjilimo aku sipe nuni kongonoma tenindu umbuni te wendo naa opili teko konjiku, nu kuru te naa topili molko konjeni.’ konopu lekero. ³ Angenupili ye mare ongo nando temane tokolie ningindu: “Nu sike ungumu paa ambolko konjiku, nuni ungu sikema paa pilku liku teko moleno.” niringi pilipulie na paa konopu sirindu. ⁴ Nanga ambolangomane ungu sikema pilku liku teko molemele mele pilipulie konopu silio mele paa olandopa.

⁵ Nanga angenu peangamo, angenupili nunge koleana olemelema sike paa ponenge lemele nakolo ene paa liku taponjiku nokoko molenomonga paa teko konjilino. ⁶ Nuni ene konopu monjiku nokoleno mele enene Kirasinge talape yamboma* ningu siringi. Nuni ‘Pulu Yemonga kongonomo tekero.’ konopu lelko ‘Aulkena langi noliku pangi.’ ningu liku taponjinu liemo papu. ⁷ ‘We ulsu molemele yambomane* naa liku taponjengi.’ ningu kanu yema ene ‘Yamboma Yesusinge imbi paa piliengi!’ ningu ,enenga pulu koleama munduku kelko, andolemele. ⁸ Akumunge olione kanu yema lipu taponjipu langi sipu ‘Ulkemanga peangi.’ nilimolo kinie papu. Enene ‘Ungu sikemonga kongono telemelemonga lipu taponjemili.’ nimbu aku teamili.

⁹ Kirasinge yambo talapemo pepá te topo sirindu nakolo Dayoterepisini yu ‘enenga ye ailimu molombo.’ konopu lepa molemo yemone olionga unguma naa pilipe limo. ¹⁰ Akumunge na ene molemelena ondu liemo yuni olionga ungu bulkundu ninjilimo mele nimbu para simbu. Akumu mindi molo. Yuni angenupili ponenge lelko olemele kinie ‘Okomeleye?’ nimbe ki naa lipe “Pea molamili.” naa nimbe, yambo ponenge olemelema “Pea pepamili wai.” nilimele kinie yuni “Naa mengo pangi. Molo!” nimbe, Kirasinge yambo talape molemele ulkena makoropa pena pena telemo.

¹¹ Nanga angenu peangamo, ulu kerime kanoko manda lelko naa teyo. Ulu peangama mindi kanoko manda lelko teani. Yambo te ulu peangama telemo yambomo Pulu Yemonga yambomo molemo. Yambo te ulu kerime telemo yambomone ‘Pulu Yemo kinie tapu topo molambili.’ ou naa nimbe yu molemo mele tondolo mundupe naa pilirimu.

¹² Yambomane ye Demitiriasi ‘yu ye peangamo’ nilimele. Yuni tepa konjilimo mele ungu sikemone lipe ora silimola. Nane kepe ungu sikema mindi nilio nu pilino yemo molio kanumu nane ‘Yu molopa konjilimo.’ niliola.

¹³⁻¹⁴ Na ungu aisili pepá topo silke nakolo 'olto paa kamu konopu aili tepo sipulu molambili kene nu molenona ombo mongone kanopo nu kinie ungu nimbu sipu molambo.' nimbu pilipulie pepá naa toli siye kolkoro.*

¹⁵ Nu konopu pe nipili molani. Nunge yambo pulu lemomane "Nu moloi." nilimele. Nuni olionga yambo pulu lemo nu kinie molemelema yu mele mele imbi lelko "Olione 'Ene molai.' nikiimulu." nieni.

„Aku pea nikiru.„

JUTU

JUTUni Pepá Topa Mundurumu Bokumu

*Jutuni I Pepá Topa Mundurumunge
Ungu Pulu Mare*

Imbi "Jutu niringi akumu ponjiku niringi (Kewa unguna we "Jut" niringi). Ipuru unguna "Juda" ningu, Giriki unguna "Judasi" niringi. Ye Judasi te Yesusi lipe yunge opa touna sirimu ye Judasi Isikeriote. Kanu yemo ou kolumu kanumu. Judasi te Yesusi lombili andoli ye te, pe Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yemanga ye tela molorumu. Kanu yemo yunge ungu mare LLuku 6:16, Lipe Mundurumu Yema 1:13 kinie molemo.

Judasi te Yesusi angenu Judasi. Yunge ungu mare Mateyu 13:55, Mako 6:3 kinie molemo. 'Kanu yemo yuni i pepámo torumu.' konopu lemele. Jutu kolomongo kanga 1 kana. Jutu kinie Jemisi kinie angenungulutolo, kanu angenungulutolo Yesusinge angenutolo niringi ungu mare Mateyu 13:55, Jono 7:3-10, Lipe Mundurumu Yema 1:14, Ou Korini 9:5, Galesia 1:19 kinie molemo.

Jutuni yambo namele i pepámo topa sirimuye? Mimi sipu naa pilimolo. Kolomongo 1 kolea te naa nimbe, Juda yamboma molo Juda naa molko yambo lupema naa nirimu. 'Lapa Pulu Yemo kinie Yesusi Kirasitolonga yamboma topo sikiru.' mindi nirimu.

I pepámo kinie Pe Pita kinie telu sipe mele; Kirasinge yamboma toko siringilimunge ungu pulumu telumu. Pe Pita kolomongo aili 2 kinie Jutu kolomongo 4-18 kinie sike paa nondopa telu sipe mele. Pe Pita 2:1 kinie Jutu 4 kinie paa kana. Inie yakondo gomo 1225 Pe Pita pepámonga ungu pulumu kananila. Jutuni 'Kirasinge yamboma temane peangamonga opa toumanga unguma naa piliengi!' nimbendo i pepámo torumu. Jutu 3 nimbendo: " 'Sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo aulke telumu mindi Pulu Yemone olio yunge yamboma sirimu. Olio 'Sike.' nimbu tondolo

*mundupu pilimolo ulu akumu yambo tene manda alowa naa temba." nilimo.
Ya ungu pulumu pora nikimu.*

¹ Na Jutu, Yesusi Kirasinge kongono tenjili kendemande ye te, Jemisinge angenuni i pepámo topo, 'Pulu Yemone, "Nanga yamboma molangi wai." nirimu yamboma, Lapa Pulu Yemone konopu monjipe, Yesusi Kirasini nokolemo yamboma i pepámo topo sikiru.

² 'Pulu Yemone, enene walse walse ulu mare teko kenjingí kinie ene kondo kolopa "Mindili nangi." naa nimbé mele kinie, 'Ene konopu pe nipili taka lelko molangi.' nilimo mele kinie, ene konopu monjipe molopa, anju yando konopu monjingí ulu pulumu silimo mele kinie, olandopa olandopa pupili.

³ Paa nanga pulu lemo yamboma, i pepámo ene topo simbundu Pulu Yemone na kinie ene kinie olio lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molopo konjimulu aulkena lipe monjilimo mele* 'Pepá topo nimbu siembo.' nimbu tondolo mundupu konopu lendu. Nakolo altopo pilipulie kinié pepá topo ene nimbu simbu tekero akumu 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele ulumu** 'Pulu Yemone, ou yunge yamboma paa kamu walsikale sirimu kanumu ' 'Manie naa pupili. Akumu yambo tene paa alowa naa tepili.' ningu nokoko konjengi.' nimbu 'pepá te topo simbu.' nimbu pilipulie i pepámo ya lkisipu tombo tokoro.

⁴ Kanumunge pulumu i sipe: ene Kirasinge yambo talapema molemelena ye mare kiyongo ningu ongo molemele, kanu yemando Pulu Yemone koronga ou nirimu, yunge bokuna molemo mele, nimbendo: 'Kanu yemanga kote walemo wendo

ombá kinie
"Teko kenjiringi kene kolea kerine puku molko kenjengi!" nimbu.'.*

nimbe bokuna molemo kanumu. Ene Pulu Yemo liku bulu siku molko kenjiku, yunge unguma alowa teko, 'Yuni yamboma we kondo kolopa lipe taponjilimo temane peangamo manie pupili.' ningu

alowa teko, Aku temanemo munduku kelko kolo wangoko, 'Pulu Yemone yamboma we kondo kolemomonga olio amboma kinie wa ulu kerinele temolo kinie olio we kondo kolopa uluri naa temba.' ningu aku teko mindi molemele.** Kanu yemane olionga Ye Aili Tondolo Olandopa Ye Nomi Yesusi Kirasimu*** liku bulu siku "Yu uluri molo." nilimelela. ,Kanu yema ene molemelena ongo molko aku siku telemelemonga pilipulie i pepámo tokoro.,

⁵ Ailimuni yunge ,Isirele, yamboma lipé taponjipe ,mindili nongo moloringi, kolea Isipi wendo lipé memba purumu akumu ene pilimele nakolo 'Altoko piliengi!' nimbu pepá topo aku temanemo altopo topo siembo. Ailimuni ene wendo lipé memba pupelie nirimumuni, pe 'Yuni olio lipé taponjimbe.' ningu tondolo munduku naa pilku ,yu liku bulu siringi, yambo aisili topa konjirimu akumu ene pilimele nakolo altoko piliengi!*

⁶ Mulu koleana angello mare Pulu Yemone 'ene mele mare nokangi.' nimbe tondolo te sirimu melema taka lelko naa nokoko, moloringi koleamo munduku kelko anju puringi angellomonga temanemo pilimele akumu altoko piliengila! Aku teringimunge Pulu Yemone ene ka sipe, lepa mindi pumbe ka senene ka topa, kolea paa sumbulu toline lipé suku mundurumu. Pulu Yemonga kote wale ailimu wendo ombámonga nokoko molemele.*

⁷ Kanu angellomane teko kenjiringi mele kolea aili Sodomo Gomoratolo kinie, aku koleatolonga nondopa lerimu kolea mare kinie, kanu koleamanga moloringi yambomane aku siku teringila. Kanu yamboma andoko wapura toko, ambomane amboma kinie ulu kerinele teko, yemane yema kinie ulu kerinele teko, aku ulu paa kerime teringi kanumu.* Kanu yamboma tepe alieli nomba pepa mindi pulimo tepemone topa kalorumu. Aku temanemo altoko piliengila! Ene teko kenjiringimunge ,Pulu Yemone, mindili sirimu aku ulumuni ' 'Olio manda lepo temolo kinie Pulu Yemone olio aku sipe tepa kenjimbe.' ningu piliengi!' nimbe lepi lepi tolemo.**

⁸ Aku siku mele ,ene kinie ne molemele, yema ,enenga konopu teko embambo sinjingí telemele kanu yemane, aku siku ulu kerimu telemele. Uru kumbu lupe lupe mare teko kanokolie ene eneno enenga kangikundu ulu kalaro mololime telemele. 'Pulu Yemo kinie namba pelemo yambo ailime kinie, akumanga ungu mane tene olio naa nokolemo.' ningu liku su siku, mulu koleana ,angello, tondolo pulimo ailime ungu taka tonjilimelela. ⁹ Nakolo ,kanu yemane angelloma ungu taka tonjilimele mele, angellomanga ye nomi aili Maikelene kepe* naa terimu. Maikele kinie depelemo** kinie "Mosinge onomo liembili." ningulu kerepali niringili kinie Maikelene yundu "Depelemo, nu teko kenjikinuu mele nu iri topo ungu taka tonjembo." nimbe ,tembando paa pipili kolopa, naa terimu. Yuni ,depelemondo, nimbendo: "Teko kenjikinuu munge Ailimuni nu iri topa "Teko kenjikinuu." nipili!" nirimu.*** ¹⁰ ,Maikelene Setene iri tombando pipili kolumu, nakolo ne ,ene kinie molemele, yemane ungu marenga puluma pilku sundulimele unguma 'Ungu kerime.' ningu ungu taka tonjilimele. ,Ene mele takaramane telemele mele telemele., Mele takarama ulu te tengendo konopu kimbú naa siku walu telemele. Aku siku konopu kimbu naa siku uluma walu andoko telemelemonga ene melte molo yambo te topa konjimbe aulkena pulimele kinie mindili nongo kolemele. Kanu yema aku sipe. Mele takaramane ungu wallo kolte pilkulie andoko telemele mele kanu yema enenela ungu wallo kolte mindi pilkulie walu uluma teko unguma nilimele akumunge ene mindili nonge aulkena pungíla.

¹¹ Ene paa mindili nongo molko kenjingí! Kénene terimu mele* ene aku siku telemele. ,Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye, Bellamene tepa lawa terimu mele** ene aku siku ,Yamboma lipu taponjipu kongonomo we teamili.' naa ningu., 'Kou mone liemili.' ningu uluma telemele. Ou ,Pulu Yemone "Yamboma nokangili."

nimbe Mosisi Eronotolo mako topa ton-dolomo sirimu yetolonga, unguma ye Korane “Naa pilimbu.” nimbe karaye terimu mele ne yema ,aku siku Pulu Yemo teko kenjilimelemonga, Kora kinie, Kora kinie teko kenjiku kara puringi yema kinie topa konjirimu mele*** ne yema kepe Pulu Yemone “Mindili nongo kolangi.” nimbéla.

¹² Ereli te yambo tenga kangine telemo kinie yambomo kapola naa molemo, molo nona andoli sipi te nona pulimo kinie kou te ne sipimu topa bulsum-bendo nona manie pelemo, aku sipe mele, ene Kirasinge yamboma anju yando konopu monjiku, teluna langi nongo molemele kinie kanu ,kolo toli, tapu yema ene eneno tapu teko, ene ,Ki-rasinge yamboma, molemelena puku pea molko kalaro mololi uluma teko, ene eneno molko langi aisili kinie no aisili nongo tengendo pipili naa kolko we nolemele.* ,Kupe topa pombera tolemo kinie kanokolie ‘Lo tomba.’ ningu konopu siku nokoko molemele nakolo, poporomene kupema we topa memba pulimo mele kanu yema aku silime molemele. Unju te mongo naa topa kolemo kinie pulu akuku ele telemele mele ene aku siku molemele. Ene wale talo siku kolemele yema. ,Aku sipe yamboma lipe taponjimbe ungu te kanu yema kinie naa pelemo., ¹³ Poporome tolemo kinie nomu kusa ombea lepa anju yando pulimo mele ene aku siku ulu kerime tengendo pipili naa kolko we telemele. Noma amáme melemo kinie yambomane kanolemele mele enene pipili naa kolko ulu kerime telemele mele aku sipe mona lemo. Kombukandipi mare enenga aulkena naa puku aulke lupemanga andoko pulimelemonga ,Pulu Yemone, kanu kombukandipime kolea sumbulu topa paa pombera tolemo kolea keru te mako topa ‘Pangi.’ nirimu kanu kombukandipime mele ne yema aku siku molemelemonga akuna pungila.

¹⁴⁻¹⁵ Inoke yu pulu pulu anda kolepa Adamenga moloringi yemanga yepoko pakara sipemonga molorumu yemo, yu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu ungu

te pilipelie kanu ,kolo toli, yemando nim-bendo:

“Kaname!

Ailimu yunge ,angelo, kake teli tausini paa aisili kinie okomo.

Yu yambomanga pali kote tenjipe, yunge ungumu naa pilku liku bulu siku,

yu kanopa keru kanolemo uluma

telemele yamboma kinie,

yunge ungumu naa pilku

ulu pulu keru telemelemané

yu ungu taka tonjiku ungu kerime

tondolo munduku nilimele yamboma

kinie

“Ene teko kenjiringi ulumanga pundu

toko

mindili nangi.” nimbé.”.*

nirimu. ¹⁶ Ulu ,peanga, mare kanu yema

kinie wendo olemo kinie alieli konopu

keru panjiku “Ulu kerime.” ningu “Teko

kenjikimili.” ningu, aku siku ungu aisili

nilimele. Ene eneno konopumuni pilku ‘I

sipu temolo kinie konopu simulú.’ ningu

pilimele ulu kerime mindi teko, ene kara

puku ene eneno kapi ningu imbime am-

bolko ola liku, ‘Yambomane olio mele

mare siengi.’ ningu kondi toko ningu

pangu singíndu yamboma kapi ningu

“Ene yambo peangama.” nilimele.

¹⁷ Nakolo paa nanga pulu lemo

yamboma, olionga Aili Yesusi Kirasini

“Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe

mundurumu yemane* ou niringi ungu te

piliringi mele altoko piliengi! Pe wendo

ombá mele ou ningu sikulie ¹⁸ ene ,Ki-

rasinge yambomando, ningindu: “,Yesusi

kelepa ombá kinie mulu matolo pora

nimbé, walemo nondopa wendo ombá

kanu walemanga ye mare ongo ,Pulu

Yemonga unguma, ungu taka tonjiku

,liku bulu siku,, enenga konopumuni

pilingí uluma Pulu Yemone kanopa keru

kanomba uluma mindi teko, ,‘Sumbi sipu

molamili.’ ningí yamboma, ungu taka

tonjiku, tenge.”.* niringi kanumu altoko

piliei. ¹⁹ ,Yesusini lipe mundurumu

yemane pe aku sipe yema wendo onge

niringi mele, kinié kanu yema ene

molemelena ongo molko, ene Kirasinge

talape yamboma toko bulu balu siku ‘lupe

lupe molangi.’ nilimele. Kanu yema

ya ma koleana we yambomane pilku telemele mele mindi teko, Mini ɿKake Telimu, konopuna naa molemo yema molemele.

²⁰ Nakolo nanga paa pulu lemo yamboma, enenga 'Sike.' ningu tondolo munduku pilimele ulu paa kake teli uluma Pulu Yemone yuyu sirimu akumuni eneno tondolo paa olandopa pumbe uluma teko, Mini Kake Telimu konopuna molopa lipe taponjilimomonga ɿPulu Yemo, kinie ungu niengi. ²¹ 'Olionga Aili Yesusi Kirasi omba ene kondo kolopa mindili silke uluma mundupe kelepa, ene alieli konde molko konjiku mindi pungí ulu pulumu* simbendo ombá.' ningu nokoko molkolie** 'Pulu Yemone ene konopu monjilimo mele paa kamu konopu monjipe mindi pupili.' ningu mimi siku pilku, yu kinie nondoko puku molangi.

²² Yambo mare 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi mele kelko konopu talo tepa pepili molemele yamboma kondo kolko ɿliku taponjiku, ²³ yambo mare tepe koleana pungí telemelema lkisiku yando liengi! Yambo mare ɿteko kenjingí kinie kanokolie, kondo kolko liku taponjengi. Liku taponjingíndu ɿ'Olione kepe mindili nomolo uluma temolo.' ningu, pipili kolko, enenga ou konopumane pilku teringi ulu pulu kerimene enenga mulu wambalema kepe kalaro monjirimu kalaroma molemo mulu wambalema paa kanoko keru kanokolie, kanu mele kalaro molemo melema ɿ'Pulu Yemone kanopa keru kanolemo melema.' ningu, ambolongendo 'Olio kalaro te monjimbe.' ningu kanu yamboma paa mimi siku kanoko liku taponjengi.

²⁴ 'Ene ulu pulu keru tene naa ambolopa topa manie naa mundupili. Kirasi tondolo munduku ambolko, munduku naa keleangi.' nimbe ene manda nokopa konjipe, pe yu mongo lipe simbe ulu te konopuna paa naa pepili* konopu aisili siku molangi ene yu molemo kolea tondolo pa teline manda memba pupe,

²⁵ aku sipe manda temba Pulu Ye telumu mindi molemomone olionga Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo

Limo Yemo* yu, olionga Aili Yesusi Kirasini olionga nimbe tenjirimunge aku sipe molemo Pulu Yemonga imbi paa ola molopa, melemanga pali yu paa ye nomi aili olandopa molopa, yu tondolo aili tepa pupe, namba pelemo yambomanga pali yu namba olandopa pepa, yu aili tepa pa telimu kinie molopa, koronga ou mulu matolo naa lepili kepe yandopa kinié kepe pe pe kepe aku sipe molorumu mele we molopa mindi pulimo pumbemonga yu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili. Sike aku sipe tepili.

ɿAku pea nikiru.ɿ

LIPE ORA SIRIMU Pe Wendo Ombá Mele Kirasini Jono Ou LIPE ORA SIRIMU Bokumu

Bokumunge Ungu Pulu Mare

I bokumu ye Jonone torumu (1:1,4,9, 22:8). Nakolo Jono temonje? Yambo aisilini pilkulie 'I ye Jono yu Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yemanga ye Jono.' ningu pilimele (Mateyu 10:2). Aku liemo Temane Peangamo kinie pepá yepoko kinie i bokumu kinie ye telumuni torumu.

Jonone i bokumu torumumunge ungu pulu te i sipe: Romo ye paa aili kumbine Sisamone nimbendo: "Pulu ye te molio kene nokolio yambomane pali na kapi ningu popo tangi." nimbe ungu te nimbe panjirimu. Nakolo Juda yamboma kinie Kirasinge yamboma kinie enenga Pulu Ye telu mindi 'Pulu Yemo' ningu popo toko kapi ningu imbi ambolko ola linjiringimunge "Sisamo paa naa popo tomolo. Molo." niringi. Kirasinge yambomane "Molo." niringimunge Romo gapomanomone enenga yambo aisili mindili sipe ka sipe ene tepa kenjirimu. Jono kepe nomuna kolea kanga te lerimu akuna ka sipe panjirimu. Akuna pepalie i bokumu torumu (1:9).

Jonone pepá torumu unguma yuyu konopuni pilipelie naa torumu. Yesusini yu lipe ora sirimu uluma kanopalie pepá torumu (1:10-11). Kanu ulu kanorumumanga ulu mare olio naa molamili ou sike kamu wendo orumunje, naa pilimolo. Ulu mare sike pe wendo ombánje (1:1). Nakolo ulu mare kinie mele mare kinie kanorumu akuma sike melema molonje. Ungu ikuma perimu. Ungu paa aisili ungu iku torumu, akumanga ungu pulumu yambo marene ungu aisili kerepali nilimele.

Kurumanga nomi Setene yu sike tondolo pulimo nakolo yunge tondolomo manie purumu pumbe; Pulu Yemonga Sipisipi Walomonga tondolo olandopamo sike paa pelemo pembamo. Pulu Yemonga opa touma wendo onge, umbuni mare sike wendo ombá nakolo Yesusi sike walse

omba Setene kamu kamu topa manie mundupe yunge yamboma lipe memba pumbela, yu kinie pea kamu molopo konjimulú. 'Akumu pilkulie Kirasinge yamboma Yesusi tondolo munduku ambolko molko, ungu talo pea naa pilku, ungu sikemo munduku naa kelko, taka lelko molangi.' nimbe pepá torumu. Ungu mare i siku kanoko pilieni: 2:10, 3:10; 2:13, 6:9; 2:14-15.

Pulu Yemo Yesusitolo kapi ningu el-tenga imbi ambolko ola linjiringi ungu aisili molemola. Umbu Unguna topele tomolondo pererimulu nakolo ungu paa peangama. Paa kanokolie aku sikula elte kapi ningu imbi ambolko ola linjeyo! I unguma kanangi: 4:8,11, 5:9-10,12,13 ek-endo, 7:10,12, 11:15,17-18, 12:10-12, 15:3-4, 16:5,7, 19:1,5-7.

Ungu pulu pokore boku ambolkonomonga alsena anjukundu "24. laip", "44.3. Pulu Yemonga Sipsip Walomo" molemo.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Pe wendo ombá mele Pulu Yemone 'Yunge kendemande yamboma piliengi!' nimbe Yesusi Kirasi lipe ora sirimu mele inie molemo. 'Olio piliemili.' nimbe Yesusi Kirasi yuni yunge angel-lomo na yunge kendemande ye Jono molorunduna lipe mundurumu. ² Nane kanorundu mele pali nimbu para sikiru. Pulu Yemonga unguma kinie, Yesusi Kirasini "Pulu Yemone nilimo unguma sike unguma." nilimo mele kinie, lipu ora sikiru.

³ Pe wendo ombá mele i bokuna nimbe silimo yamboma pilku molangi mele kanoko ningu singí yamboma kinie, bokuna molemo unguma konopuna monjiku pilimele yamboma kinie ene malo. Nambemuna, ulu wendo ombá nilimoma nondopa wendo ombámonga kanu yamboma ene malo.

⁴ Ene kolea Esia poropinji Kirasinge yambo talape* yepoko pakara molemelenana na Jonone i pepámo topo sikiru.

We kondo kololi ulu pulumu kinie konopu pe nili ulu pulumu kinie ene kinie pepili. Ou molorumu, kinié molemo, pe ombá Pulu Yemone** aku ulu pulutolo sipili. Kanu yemo molopa koleama

nokolemo koleana wendo olemele mini yepoko pakarane aku ulu pulutolo siengila.** 5 Yesusi Kirasi, Pulu Yemonga unguma kolo naa topa sumbi sipe nimbe silimo yemo, yambo kololime lomboroko ola molonge yambomanga yu kumbi lepa lomboropa ola molorumu yemo, ma koleana pali molemele ye nomi ailimenga ye nomimu molopa nokolemo ye nomi paa ailimu, yuni aku ulu pulutolo ene sipilila.

Olio konopu monjilimo yemo, yuni yunge meme 'olionga' nimbe ondo lenjirimu mememone olionga ulu pulu kerime 'Manie pupili.' nimbe kulu tonjipe, 6 'Yunge Lapa Pulu Yemonga kongonomo tenjengi.' nimbe 'Olio yu kinie melema nokopo molopo, Pulu Yemo popo tonjili yamboma* molangi.' nirimu yemo,** yunge imbimu taki taki paa ola molopa, yamboma nokomba tondolomo yu kinie kamu kamu pepa mindi pupili. Aku sipe wendo opili.

7 Kaname! Yu kupena molopa ombá tepa molemo.

Ombá kinie yambomane pali enenga mongone kanonge.

Yu toko konjiringi yambomane kanongela.

Yu ombá kinie ma koleana yamboma pali kola aili teko tenge.

Sike aku sipe wendo ombá.

Aku sipe wendo ombá.

8 Tondoloma pali yu kinie pelemo Pulu Ye Ailimuni nimbendo: "Na ou kumbi lepo molorundu pe akilipu molombo yemo." nikimu.* Kanu Yemo yu kinié molemo mele ou molorumu, pe ombá yemo.**

9 Na enenga angenu Jono, ene kinie olio Yesusinge yamboma molemolomonga mindili nombu umbuni melemolo. Mindili molo umbuni te wendo olemele kinie 'Olio mindilime we namili.' nimbu tondolo mundupu molopo, olio Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo talapena* molemolo yamboma. Na Pulu Yemonga unguma yamboma nimbu sipu, Yesusinge temanemo topo siliomonga na ka siku nomu kusana sukundu ma kanga lemo akumu 'Kolea Patemosi' nilimele akuna ka siku mengo oringi molio.

10 Ailimunge wale te wendo orumu kinie* Mini Kake Telimuni na molorunduna omba na ambolorumu kinie nanga bulkundu ungu tondolo te, biyukele mele, pilirindu.

11 Aku ungu nirimumuni nimbendo: "Nu mongone kanoni mele pepána tokolie Kirasinge talape yepoko pakara, Epesasi kinie Simena kinie Pekamame kinie Tayataira kinie Sadisi kinie Pilladepia kinie LLadosia kinie, aku taonomanga Kirasinge yambo talape molemelemanga pepá toko mundeni." nirimu.

12 'Naene nikimunjé?' nimbu bulkundu topele topo kanorundu kinie kou gollone teli tepe llame yepoko pakara lerimu kanorundu.

13 Kanu llamema lerimu suku singine ye te angilirimu, yu mana ye none teli te,* yu ye nomi telemele mele wale pakoli sulu te pakopa kimbu aki topa, kou gollone teli kako te luwine torumu.

14 Yunge pengemo kinie penge indi pali paa kake telimu, yu kongi sipisipimenga indi kinie* kalopera kinie akutolo kake telemo mele terimu. Yunge mongotolo tepe mele tondolo pa terimu.

15 Yunge kimbutolo kou kopa tepena kalemele kinie* tondolo pa telemo mele pa terimu. Yunge ungumu no topa ungu nilimo mele ungu nirimu.

16 Yunge ki umbukundu kombukandipi yepoko pakara ambolorumu. Opa teli lou pulse ekendo ekendo pea ne nolimu yunge kerena perimu.* Enane tondolo mongo takele telemo mele yunge kumbikeremo aku sipe none terimu.

17 Nane yu kanorundu kinie na yambo kololi none telimu yunge kumbikerena sumbi sipu tamalu perindu. Kanu kinie yuni yunge ki umbukundu na ambolopalie nimbendo: "Nu pipili naa koloi. Na Kumbinemo Pe Akilipemo.* 18 Na Konde Mololimu. Ou sike kolorundu nakolo kinié na kamu konde molopo mindi pulimu molio kanumu. Na kololi ulu pulumu kinie kololi yambomanga koleamotolonga* kimu ambolio.

19 "Akumunge nu kanokono mele temanema pepána tani. Ulu kinié wendo olemoma kinie pe wendo ombá uluma kinie pepána tani.

20 Kombukandipi

yepoko pakara kinie kou gollone teli tepe llame yepoko pakara kinie kanonu akuma ungu iku mele akumanga ungu pulumu i sipe: Kombukandipi yepoko pakara nanga ki umbukundu ambolonda akuma na Kirasinge yambo talape yepoko pakaranga angelloma;* tepe llame yepoko pakara akuma Kirasinge yambo talape yepoko pakara.” 1nirimu.1

2

1 1Aku yemone aku nimbelle pe nando nimbendo;1

“Epesasi taono Kirasinge yambo talapemonga* angellomondo** pepá toko i siku ningu munduyo:

“Ye kombukandipi yepoko pakara ki umbukundu ambolopa, kou gollone teli tepe llame yepoko pakara lemana andolemo yemone ‘yundu nieni.’ nimbu, nimbu mundukuru: 2 Nuni* teleno mele pali na kanolio. Kongonomo tondolo munduku teko, umbunime wendo olemo kinie munduku naa kelko tondolo munduku molemele mele** kanolio. Ulu pulu keru telemele yema kanoko paa keru kanoko teluna andoko naa molemele mele kanoliola. Ye marene “Olio Yesusini lipe mundurumu yema*** molemolo.” nilimele nakolo kolo tolemele yema nuni ‘Sikenje.’ ningu apuruku pilku kanokolie ‘Ene kolo tokomele.’ ningu kanoleno mele kanolio. 3 Nanga imbimu ambolenomonga* yambomane nu teko kenjilimele nakolo nu kanu umbunime we mengo nanga kongonomo siye naa koleno akumu na kanolio.

4 “Akumu peanga nakolo nane nu kinie ungu te pelemomo niembo: Nuni ou pulu monjiku na monjiku pilkulie paa konopu monjirinu mele kinié aku siku na konopu naa monjilino. 5 Ou pulu pulu na konopu monjiku nanga ungumu ambolorunu nakolo kinié siye telemo mele pilku konopu alowa teko, ou terinu mele pilku altoko aku siku teani. Molo aku naa tenu liemo nu molonine ombolie nunge tepe llamemo lemo koleana wendo limbu.

6 Nakolo ulu peanga te telenomone nu lipe taponjilimo: Nu ye Nikollasi lombili pulimele yambomane telemele uluma* paa kanoko keru kanoleno. Nane kepe

Nikollasinge talape yambomane telemele uluma kanopo keru kanoliola.

7 “Yambo te komu angilimbemone Mini Kake Telimuni Kirasinge yambo talapemando nimbe sikimu ungumu pilipili. Yambo te enge nimbe opa toumu kamu topa manie mundumbemo ‘Alieli molopa mindi pulu ulu pulumu pelemo unjumu munge mongoma nopili.’ nimbú. Aku unjumu Pulu Yemonga poniena angilimo.”* ningu pepá toko Epesasi yambomanga nokolemo angellomo sieni.” 1nirimu.1

8 “Simena taono Kirasinge yambo talapemonga angellomondo* i siku pepá toko mundeni: “I ungu tokoromo ou kumbi lepa molorumu pe akilipe molomba yemonga** ungumu. Ou kolorumu pe lomboropa ola molorumu we molemo akumuni i ungumu nimbe mundupelle nimbendo:

9 “Ene mindili nongo koropa pupili molemele mele kanolio. 1Sike kangikundu koropa pupili molemele nakolo konopukundu kamakoma molemele.1* Yambo marene ‘Juda yamboma molemolo.’ nilimelemanenenga ungu taka tonjiku ungu bulkundu ninjilimele mele kanolio. Kanu yamboma paa sike Juda yamboma molo. Ene 1kurumanga nomi, Setenenga talapena molemele yamboma.** 10 Ene mindili nonge mele pilku mini wale naa mundengi. Depelemone* ene yambomanga mare ‘Na munduku keleangi.’ nimbe ka ulkena panjimbe kinie wale rureponga talo ene mindili nonge. Pe na munduku naa kelko nanga yamboma molkolie kamu kolongi liemo nane ‘Ene mele kaloli siembo.’ nimbu alieli molko konjiku mindi pungí ulu pulumu simbu.**

11 “Yambo te komu angilimbemone Mini Kake Telimuni Kirasinge yambo talapemando nimbe sikimu ungumu pilipili. Enge nimbe opa toumu kamu topa manie mundumbe yamboma ‘Yamboma wale talo siku kolangi.’ nimbú kinie* yu kinie ulu te paa naa pemba.” ningu pepá toko Simena yambomanga nokolemo angellomo sieni.” 1nirimu.1

12 “Pekamame taono Kirasinge yambo talapemonga angellomondo* i siku pepá

toko mundeni: “I unguma opa teli lou pulse ekendo ekendo ne molemomo nosipe molemo yemonga ungumu topo mundukuru: ¹³ “Nu moleno koleamo na pilkiru. Nu Setene ye nomi kingi molopa nokolemo koleana moleno. Nakolo na ambolko konjiku, na monjiku pilirinu mele ‘Naa piliembo.’ ningu na munduku naa kelerinu. Nanga unguma pipili naa kolopa yamboma nimbe sirimu ye Andi-pasi enenga kolea Simena, Setene akuna nokopa molemo kolea kanuna toko konjiringi wale kinie kepe na munduku naa kelko ‘Kirasi yu ailimu molo.’ ni naa nirinu.* ¹⁴ Nakolo nane nu kinie kanopo keru kanolio ungu mare pelemo, akuma i sipe: Nuni na Kirasinge yambo nokoleno talapemonga ye mare Bellamene mane sirimu mele tondolo munduku pilku molemele. Bellamene ye nomi kingi Bellake mane sirimu mele i sipe: “Nuni ‘Isirele yamboma molko kenjengi!’ ningu ene kondi toko, we melema ‘Olionga pulu yema.’ ningu popo toko kalemele langime nongo, wa ulu kerinele tenge mele aulke te liku ora sieni.” nirimu.* ¹⁵ Aku sikula nu kinie molemele yambo mare ye Nikollasi lombili pulimele yamboma unguma pilku limele mele* aku siku unguma pilku likulie teko kenjiku molemele. ¹⁶ Akumunge nu akumu kanoko keru kanoko konopu alowa teani. Naa tenu liemo nane nu molonine ombo nanga opa teli lou pulse kerena pelemomone* nu kinie ombo opa tembo.

¹⁷ “Yambo te komu angilimbemone Mini Kake Telimuni Kirasinge yambo talapemando nimbe sikimu ungumu pilipili. Yambo te enge nimbe opa toumu kamu topa manie mundumbe yambomo nane langi mena* lopi tepa lemomo simbu. Kou kake teli te, akumunge imbi konde te tombo molombamo, yambo te paa manda naa kanopa imbi simbe,** kou simbu limbe yambomo mindi kanu imbi tombomo kanopa imbi simbe.” ningu pepá toko Pekamame yambomanga nokolemo angellomo sieni.” nirimu.┘

¹⁸ “Tayataira taono Kirasinge yambo talapemonga angellomondo* pepá toko munduku i siku nienu:

“I unguma Pulu Yemonga Malo,** tepe nolemo mele yunge mongomo tondolo pa tepa, kapa konde kariyápa mele mini mana telemo mele aku sipe kimbu pa telemo ye akumunge unguma. ¹⁹ Nu ulu telenoma kanolio. Nu konopu monjiku, na monjiku pilku, nanga kongono tenjiku, umbunime wendo olemo kinie tondolo munduku molko, nu ou terinu mele maniendopa, kinié teleno mele olandopa, akumu nane kanolio.

²⁰ “Aku sike nakolo nane nu kanopo keru kanolio mele i sipe: Kolo topa “Pulu Yemonga ungu umbu tonjilimoma pilipu nimbu silio.” nilimo ambo Jesepele,* yuni nanga kendemande yamboma kondi topa mane sipelie nimbendo: “Wa ulu kerinele teko, we melemando ‘Olionga pulu yema.’ ningu popo toko langi kalemele langime nonge kinie papu.” nilimo** kanu ambomo iri toko “Pui.” naa ningu we molopili siye koleno. ²¹ ‘Yu wapora tolemo mele kanopa keru kanopa konopu alowa tepili.’ nimbu wale mare we molorundu nakolo yu ‘Konopu alowa naa tembo.’ nimbe tepa kenjirimu mele we tepa molemo. ²² Akumunge nane ‘Yu kuru aili tepa topili.’ nimbú. Yu pea wa ulu kerinele telemele yema yuni ulu telemoma kanoko keru naa kanoko konopu alowa naa tengi liemo ‘Mindili aili teko nangi.’ nimbula. ²³ Yunge ambolangoma paa topo konjimbula. Aku tembo kinie na Kirasinge talape yambomane kanokolie, ‘Nanga yambomane konopuna pilimele mele kepe ulu te tengendo konopu monjilimele mele kepe nane apurupe kanopalie, enenga ulu telemelemanga yu mele mele mele kalomba.’ ningu pilingí.

²⁴ “Ene na Kirasinge yambo mare Tayataira taonona molko, kanu ambomonga ungu nilimoma yambo marene “Aku unguma Setenenga ungu tondoloma.” nilimele aku unguma naa pilku limele yambomando ungu te nimbú tekero. Umbuni te pea ‘ene meangi.’ naa nimbú. I telu mindi niembo: ²⁵ Ene mele ambolkomelema tondolo munduku ambolko molangi na wambo.

²⁶ “Yambo te enge nimbe opa toumu kamu topa manie mundupe, nane “Tei.”

nilio unguma pilipe tepa molopili walemo pora nimbé kinie nane aku temba yambomo 'Yambo talapema nokopili.' nimbu namba simbu. ²⁷ Tarane na 'Yamboma nokambo.' nimbe namba sirimu mele yambo kanumu simbu kinie yuni kanu yambo talapema tondolo mundupe nokomba.

Mane telemele mingime

kopene tondolo toko nurupulu tolemele mele

yuni aku sipe enge nimbe nokomba.*

²⁸ Kombukandipi kolea tangombando ipulueli ou angilimo akumu kepe yu simbu.

²⁹ Yambo te komu angilimbemone Mini Kake Telimuni Kirasinge yambo talapemando nimbe sikimu ungumu pilipili." ningu pepá toko Tayataira yambomanga nokolemo angellomo sieni." ,nirimu.,

3

¹ "Sadisi Taono Kirasinge yambo talapemonga angellomondo* i siku pepá toko mundeni:

"Pulu Yemonga mini yepoko pakara kinie kombukandipi yepoko pakara kinie ambolopa molemo yemone 'Pepá toko mundeni.' nimbu, nimbu sikiru. Yuni nimbendo:

"Nane nu uluma teleno mele pilipu kanolio. Yambomane 'Nu konde moleno.' nilimele nakolo nu kolko pora sirinu.

² Nu uru naa peli makilku ola moloi. Ulu peanga wallo kolte telenoma 'kamu manie naa pupili.' ningu aku uluma tondolo munduku altoko tei. Nuni teleno uluma nane kanolio kinie nanga Pulu Yemone kanopa peanga kanolemo uluma aku sipu mele naa kanolio kene aku tei. ³ Aku kene ungu ou pilku lirinununguma altoko konopu kimbu siku pilku, pilku liku tenge panjiku konopu alowa tei. Molo altoko nu makilku ola naa molonu liemo na wa noli ye te olemo mele kiyongo nimbu nu molonine ombó. Ombó enamo nu naa pilku molani ombó.

⁴ "Aku nakolo nunge kolea Sadisi yambomanga mare enenga mulu wambalemanga 'kalaro naa molopili.' niringi. Ene kanopo peanga kanolio uluma teko molemelemonga mulu wambale kake telime simbu pakoko na pea tapu topo

molomolo. ⁵⁻⁶ Yambo te enge nimbe opa toumu kamu topa manie mundumbe yambomo ene mulu wambale kake telime simbu pakonge mele aku sipe yu mulu wambale kake telimu simbu pakopa molombala, kanu yambomonga imbimu konde molko mindi pungí yambomanga imbime molemo bokuna* pe pe kepe paa kulu naa tonjambu. Tara kinie yunge angelloma kinie enenga kumbikerena yunge imbimu lepo 'Nanga yambomo.' nimbú lemo.** Yambo te komu angilimbemone Mini Kake Telimuni Kirasinge yambo talapemando nimbe sikimu ungumu piliengi!" ningu pepá toko Sadisi yamboma nokolemo angellomo sieni." ,nirimu.,

⁷ "Pilladepia taono Kirasinge yambo talapemonga angellomondo* i siku pepá toko munduku nieni:

"Ye paa sike kake tepa, ulu pulu sikemo yu kinie pepa, ou ye nomi kingi Depisini yunge yamboma nokopa 'Pai.' nirimu kinie puku, 'Kongono i siku teai.' nirimu kinie teringi tondolomo yu kinie perimu mele kanu yemo aku sipe tondolo pepili yunge talape yamboma nokopa yuni kune wendo limo kinie yambo tene manda lloko naa tolemo, lloko tolemo kinie yambo tene manda ki naa limo, kanu yemone ungu te nimbe mundupelie nimbendo:

⁸ "Nane nu uluma teleno mele pilipu kanolio. Kána! Nu molenona ombo kune te wendo lindu kanumu* yambo tene manda pipi naa simbe. Kanolio kinie nunge enge wallo kolte mindi pelemo nakolo nanga ungumu munduku naa kelko, nanga imbimu teko naa kenjiku 'Yu naa pilio.' naa nilino.** ⁹ Yambo mare "Juda yamboma molemolo." nilimele nakolo kolo tolemele. Ene Juda yamboma molo, ene ,kurumanga nomi, Setenenga talape molemele yambo* kanuma 'Nunge kumbikerena ongo tamalu pekolie 'Nane nu sike konopu monjilimo.' niengi.' nimbú. ¹⁰ Nane 'Nu enge ningu nanga unguma munduku naa kelei.' nilio mele teko molenomonga ulu umbunime koleamanga pali wendo ombá kinie nane nu lipu taponjambu. 'Mana yamboma enge

ningu molemelenje.’.* nimbe kanom-bando umbuni kanuma wendo ombá.

¹¹ “Na nondopo ombó tekero kene nu amboleno melema tondolo munduku ambolko molooyo. Nunge mele kaloli nosinjiliomo ‘yambo tene lupe naa lipili.’ ningu aku siku teko molooyo.

¹² Enge nimbe opa toumu kamu topa manie mundumbe yambomo nanga Pulu Yemonga ulke tembelemonga ulke simu mele ‘angilipili.’ nimbú. Kanu kinie yu altopo ulkemo mundupe kelepa penando manda naa pumbe. Nanga Pulu Yemonga imbimu kinie, nanga Pulu Yemone kolea aili Jerusalleme konde temba Pulu Yemo molemo mulu koleana lepa manie ombámonga imbimu kinie, nanga imbi kondemo kepe,* aku imbi poko nane yunge mambelena imbi topo monjimbu. ¹³ Yambo te komu angilimbemone Mini Kake Telimuni Kirasinge yambo talape-mando nimbe sikimu ungumu piliengi!” ningu pepá toko Pilladepia yamboma nokolemo angellomo sieni.” ,nirimu.,

¹⁴ “LLadosia taono Kirasinge yambo talapemonga angellomondo* pepá toko munduku i siku nieni:

“Ungu i pepána tokoroma ungu sikema mindi pelemo yemo, Pulu Yemonga unguma kolo naa topo sumbi sipu mindi nimbu silio yemo, Pulu Yemone mele terimumanga pali pulumu, melemanga pali nokolemo ye nomi olandopamo,** akumuni i unguma nimbe mundukumu.

¹⁵ “Ulu telenoma pali nane pilipu kanolio. Nu tondolo mondo naa topa, tondolo mulu mulu naa nimbe, suku singine mele moleno kanolio. ‘Nu kamu mondo topili molenanje papu. Molo nu kamu mulu mulu nipili molenanje papula.’ konopu lekero. ¹⁶ Nakolo nu tondolo mondo naa topa, tondolo mulu mulu naa nimbe, kume kume lepili molenomonga nane nu meku topo ele tembo tekero. ¹⁷ Nuni ninindu:

‘Kou mone kinie mele aisili nosipu molopo kamako molio.

Melte molo naa tolemo.’.*

nilino nakolo koropa pupili mindili nongo molko kenjiku, melte naa panjiku we we molko, mongotolo keru lepili kolea naa

kanoko moleno mele nu nunu ‘Molopo kenjikiru.’ ningu naa pilino. Yambo-manie yambo koropama kondo kolemele mele nu aku siku moleno.** ¹⁸ Tekolie molko konjini mele nimbu siembo: ‘Kamako leambo.’ ningu kou gollo tepena kamu kalopa kake teli nosiliomo topo toko liku, ‘We we naa andopo molambo. Pipili naa tepili.’ ningu mulu wambale kake nosilioma pakani topo toko liku, ‘Kolea kanambo.’ ningu mongona kanjini maratene nosiliomo topo toko lien.

¹⁹ “Yambo konopu monjilioma ‘Molko konjengi.’ nimbu mane sipu iri tolío kene nu konopu liku mundukulie teko kenjilino mele kanoko keru kanoko munduku kelko konopu alowa teai! ²⁰ Kána! “Na sukundu wamboye?” nimbu kerepuluna walsipu angilio. Yambo te nanga ungumu pilipe imbi sipelie “Sukundu oi.” nimu liemo na sukundu ombo yu kinie pea tapu topo molopolo, na pea ga nombo molombolo.*

²¹ “Ou na enge nimbu opa toumu topo manie mundurundu kinie Tara ye nomi kingi molopa kolea nokopa molorumu polona pupu pea molorumbulu molembolo mele aku sipe enge nimbe opa toumu kamu topa manie mundumbe yambomo na ye nomi kingi molopo koleama nokopo molio polona “Pea nokopo molambili oi.” nimbú.

²² Yambo te komu angilimbemone Mini Kake Telimuni Kirasinge yambo talape-mando nimbe sikimu ungumu piliengi!” ningu pepá toko LLadosia yamboma nokolemo angellomo sieni.” ,nimbe kanu yemone nando,* nirimu.

4

¹ Aku unguma pilipu pora sipulie pe kanorundu kinie mulu koleana ulke nangapemo topa lerimu kanorundu. Kanu kinie ungu ou pilirindu kinie biyukele mele ungu nirimu* akumuni nimbendo: “Pe wendo ombá uluma nane nu lipu ora siembo inie olando oi.” nirimu. ² Aku nirimu kinie walsikale na molorunduna Mini Kake Telimu omba na ambolorumuna* kanorundu kinie mulu koleana ye nomi kingimu molopa koleama nokolemo polo te lerimu, akuna ye te molorumu.**

³ Akuna ola molorumu yemo i sipe mele molorumu. Kou mone olandopa pulimo kou jasipa kinie* kou kondoli konilliantolo pa telemo mele yu aku sipe pa terimu. Kou mone olandopa pulimo kou kondili nili emera pa telemo mele mulúna wambiye te kolombe kaweya melemo aku sipe ye nomi kingimunge polomo lipe makaye tenjipe kanu kou emera mele tondolo pa tepa lerimu.

⁴ Kanu ye nomi kingimunge polona ye nomi kingimenga polo wane paono po* nosiku makaye teringi, aku polomanga ola ye nomi wane paono po moloringi. Ene wale pakoli kake telime pakoko, ye nomi kingime wanie kou gollone telime pakolemele mele wanie pakoko moloringi. ⁵ Ye nomi kingimunge polona kariapá tepa, ungu tondolo mundupe nimbe, mulú torumu. Polomonga kumbine kiye yepoko pakara norumu, akuma Pulu Yemonga Mini yepoko pakara.* ⁶ Polomonga kumbine nomu kusa molorumu akumu gallási none tepa paa kake terimu.

Mele kise konde mololime kolea ai suku singine ye nomi kingimunge polomonga makaye teko moloringi, aku melemanga bulkundu olkondo pali mongo aisili angilirimu. ⁷ Aku melemanga te lopa posi llayono melemo,* te kongi kao melemo, te yunge kumbikeremo yambo melemo, te muluna mangopa andolemo kera iliaka melemo aku siku mele moloringi. ⁸ Konde mololi mele kise aku poko enenga yu mele mele pou talo pakara nimbe angilipe, mongo paa aisili kangimenga angilipe, poumanga pea olakondo kepe maniekondo kepe angilirimu. Ipuveli tangoli ene múlu naa pilku taki taki ningindu:

“Pulu Ye Olandopa Molopa Enge Nilimu yu paa kake telimu,
yu paa kake telimu,
yu paa kake telimu,
ou molorumu, kinié molemo, pe ombá yemo.”

ningu molemele. ⁹ Ye nomi kingimunge polomonga molemo ye, alieli molopa mindi pulimo pumbe yemo yu konde mololi mele kisene taki taki kapi ningu

imbi ambolko ola linjiku “Ange.” nilimele kinie ¹⁰ ye nomi wane paono po ene ne ye polona molemomonga kumbikerena manie puku tamalu peko, kanu ye alieli konde molopa mindi pulimo pumbe yemo kapi ningu imbi ambolko ola linjiku, enenga ye nomi kingi pakolemele wanie mele pakolemelema wendo liku yunge kumbikerena manie nosikulie ningindu:

¹¹ “Olionga Ailimu, olionga Pulu Yemo, melema pali nuni wengenjiku terinu. Nunu konopuni pilkulie nunge engemone melema terinu kinie wendo oringi, nunge engemone melema kinie wendo wendo ongo molemele, akumunge yambomane pali

“Nu Ye Ailimuni teleno mele paa teleno.”
ningu

“Ange.” ningu

“Nunge imbimu paa ola molemo.

Nu ye nomi paa ailimu molko melema pali nokoleno nokoni tondolomo pelemo yemo.” ningu
nu aku siku kapi ningu molonge kinie papu.”

nilimele.

5

¹ Pe na kanorundu kinie ye nomi kingimunge polona molorumu yemo yunge ki umbukundu boku panga teli te lerimu kanorundu, akumunge olakondo maniekondo pea imbi mare molopa, wale yepoko pakara wakaye lelko tambu siringi. ² Kanorundu kinie angello enge nili te molorumu kanumuni tondolo ru nimbelle nimbendo: “Yambo nae molopa konjilimomone boku wakaye lelko tambu siringime manda wendo limbeye?” nirimu. ³ Nakolo mulu koleana kepe mana kepe mana sukundu kepe yambo tene manda wendo lipe,

sukundu imbi molorumuma manda kanomba yambo te molopa paa konjilimo yambo te naa molorumu. ⁴ Kanu kinie yambo molopa konjipelie manda bokumu wendo lipe kanomba yambo te naa molorumumunge kanopolie na kola aisili terindu. ⁵ Kanu kinie ye nomi wane paono po moloringimenga tene nando nimbendo: “Kola naa téa! Pilie!

Juda Talapemonga Lopa Posi L Layono,* ye nomi kingi Depisini kalopa lirimu yemo,** yuni enge nimbe opa toumu ,kamu, topa manie mundurumu. Ye akumu molopa paa konjilimomone boku wakaye leli yepoko pakara manda wendo lipe sukundu kanomba.” nirimu.

⁶ Kanu kinie na kanorundu kinie Kongi Sipisipi Walo* te ,angilirimu, kanorundu. Yu kongi sipisipi toko konjiku nosilimele mele yu aku sipe molopa, yu ye nomi kingi polona ai suku singine angilirimu. Mele konde mololi kise kinie** ye nomi wane paono po kinie yu liku sukundu munduku ene molko makaye teringi. Yunge pengena ola kongi kao ungu mele yepoko pakara wendo omba angilipe, mongo yepoko pakara angilirimu, kanu mongoma Pulu Yemo yunge mini yepoko pakara yuni ma koleamanga pali lipe mundurumu akuma. ⁷ Kanu Kongi Sipisipi Walomo yu omba ye nomi kingi polona molorumu yemonga ki umbukundu lerimu bokumu lirimu. ⁸ Lirimu kinie mele konde mololi kise kinie ye nomi wane paono po kinie yunge kumbikereana manie puku tamalu peringi. Ene yu mele mele gita mele mare ambolko, pellete kou gollone teli, akuna paura kaloringi kinie mune paa torumu pau-ramo peko lepili amboloringi.* Aku pau-rama Pulu Yemonga yambomanga pali Pulu Yemo popo toko mawa telemele unguma. ⁹ Enene konana konde te ningulie ningindu:

“Nu toringi kinie
yambo ungu lupe lupe lelime kinie,
kangi lupe lupe angililime kinie,
talape lupe lupema kinie,
kolea lupe lupe molemelema kinie,*
nunge mememone
Pulu Yemo kinie tapu toko molonge
aulkemo
akisinjirinu** akumunge
nuni boku manda liku wakaye lelime
wendo lini.

¹⁰ Nuni ‘Kanu yamboma olionga Pulu Yemonga kongonomo tenjengi!’ ningu
‘Pulu Yemonga popo tonjili yambo*

Pulu Yemo enenga ye nomi kingimu molopa
ene nokomba yambo talapemo molangi!’
ningu terinu,** akumunge
ene ye nomi kingime molko
ma koleana melema nokoko molonge.”
niringi.

¹¹ Pe kelepo kanorundu kinie angello paa aisili ungu niringi unguma pilirindu. Angelloma kambu tolemelkanje tausini kelepo olandopa tausini nimbu, milliono kelepo olandopa milliono nilimelka. Akuma ye nomi kingi polomo kinie mele konde mololi kise kinie ye nomi wane paono po* kinie liku makaye teko sukundu munduku moloringi.

¹² Aku angellomane tondolo mundukulie ningindu:

“Sipisipi Walo ou toko konjiringimundu yambomane pali ningindu:
“Yu yamboma nokomba tondolomo kinie yu kamako molomba mele aisili kinie pilipe konginjilimu kinie engemo kinie yu kinie pepa kapola tepa,
yunge imbimu paa ola molopa,
tondolo pa telimu yu kinie pelemo.”
ningu
yu ange ningu kapi ningi kinie* papu.”
niringi.

¹³ Kanu kinie mulu koleana molemele melema kepe, mana molemele melema kepe, mana sukundu molemele melema kepe, nomu kusana molemele melema kepe, koleamanga pali molemele melemane niringi mele pilirindu. Enene ningindu:

“Ye nomi kingi polona molemo yemo kinie
Sipisipi Walomo kinie eltendo:
“ ‘Molko konjengili!’ nimbu alieli kapi
nimbu
imbimu paa olandopa molopa,
tondolo pa telimu kinie
yamboma nokomba tondolomo kinie
kamu kamu elte kinie pepa mindi pulimo
pumbe.”

nimbu molamili!”
niringi. ¹⁴ Aku niringi kinie mele konde mololi kisene ningindu: “Paa aku sipe wendo opili!” niringi. Ye nomi wane paono pone manie molko tamalu peko

kapi ningu eltenga imbi ambolko ola linjiringi.

6

¹ Na kanopo molorundu kinie Sipisipi Walomone* bokumu wakaye lelko tambu siringi yepoko pakara kanumanga te wendo lirimu. Kanu kinie mele konde mololi kise kanumanga tene mulú tolemo mele tondolo mundupe ru nimbelle nimbendo: “Oi.” nirimu. ² Kanu kinie pilipulie kanorundu kinie kongi ote kuru-mulú te molorumu. Aku otemonga bulu mingine ola ye te molorumu kanumu ele ambolorumu. Yamboma keru kuru limele kinie te enge nilimomo wanie pakonjilimele mele yu aku siku wanie te siringi, pakopalie, yu opa tepalie enge nimbé engemo pepili pupe opa tepa yunge opa touma topa mundumbe purumu.

³ Sipisipi Walomone bokumu wakaye lelko tambu siringi talo sipemo wendo lirimu kinie mele konde mololi kise kanumanga talo sipemone “Oi.” nirimu. ⁴ Kanu kinie kongi ote paa kondoli te wendo orumu, aku otemonga bulu mingine ola ye te molorumu, ‘Mana yamboma opa naa teko we molemele wale peangama pora nipili. Yamboma opa teko anju yando yamboma toko konjiku, teangi.’ nimbé tondolomo siku,* opa teli lou pulse te siringi.

⁵ Sipisipi Walomone bokumu wakaye lelko tambu siringi yepoko sipemo wendo lirimu kinie mele konde mololi kise kanumanga yepoko sipemone “Oi.” nirimu. Kanorundu kinie kongi ote pombera te molorumu. Akumunge bulu mingine ola ye te molorumu, kanumu sikele te ambolorumu. ⁶ Kanu kinie mele konde mololi kise moloringi suku singine yambo tenga ungu mele te wendo orumu pilirindu, akumuni nimbendo: “Engele aili te lembamonga, langi peangamanga killokereme telu telu ningu ye tene wale tenga kou kongono tepalie kou mone limo aku sipe mele kou mone pumbe mele sikele teko, langi wemanga killokereme yepoko yepoko ningu ye tene wale tenga kou kongono tepalie kou mone limo aku sipe mele kou mone pumbe mele sikele teani. Nakolo kopongo wele telemele unju

ollipime kinie no waene telemele unjuma kinie teko naa kenjeni!” niringi.*

⁷ Sipisipi Walomone bokumu tambu sirimu wakaye kise sipemo wendo lirimu kinie mele konde mololi kise kanumanga kise sipemone “Oi.” nirimu. ⁸ Kanorundu kinie kongi ote kanie teli* te molorumu. Aku otemonga bulu mingine ola molorumu yemonga imbimu Kololimu. Yambo Kolemelema Pulimele Koleamo yu pea oringili. ‘Mana yambomanga pali yambo kisenga te kisenga te ningu kolangi.’ ningulu ‘Mare opa teli lou pulsene tonge kinie kolko, mare engelene kamu kolko, mare kuru tomba kinie kolko, mare mele takaramane nongo konjengi.’ ningu teangili.’ ningu elte engemo siringi.

⁹ Sipisipi Walomone bokumu tambu sirimu wakaye kise pakara sipemo wendo lirimu kinie yambo kololimenga minime Pulu Yemo popo toko melema kaloringi polona manie moloringi kanorundu. Aku minime ou ma koleana molkolie Pulu Yemonga ungumu ‘Sike ungumu.’ ningu tondolo munduku pilku, ‘Yamboma aku ungumu piliengi!’ ningu andoko ningu siringi kinie ene toko konjiringi yambomanga minime. ¹⁰ Enene tondolo ru ningulie ningindu: “Ye Aili Tondolo Olandopamo, ye kake tepa ungu sikema pelemo yemo,* wale nambepa omba pumbe kinie mana yambo olio toko konjiringimenga kote pilkulie pundu tonjiniye?” niringi. ¹¹ Aku niringi kinie ene yu mele mele wale pakoli kake telime sipelie nimbendo: “Laye kolte nokoko molangi. Pe enenga opa toumane enenga angenali kongono pea teringi kinié we teko molemele kanuma kamu toko konjingi kinie Pulu Yemone opa toumanga kote pilipelie pundu tonjimbe.” nirimu.

¹² Pe na kanopo molorundu kinie Sipisipi Walomone bokumu tambu sirimu wakaye talo pakara sipemo wendo lirimu. Wendo lirimu kinie ma jimi jimi paa aili te tepa, enamo paa pombera topa kolea pa naa tepa, olimu kondopa meme tepa, ¹³ unju piki mongoma nou naa lepili poporome tondolo tepa tolemo kinie manie olemo mele kombukandipime aku

sipe mana manie oringi. ¹⁴ Kunungu mele mulúmu kimbupe anju anju pupe kolea tenga lepa, ma pangima kinie kolea nomu kusana lerimuma pupe tenga lupe lerimu.

¹⁵ Aku sipe uluma wendo orumu kinie ma kolea ye nomi kingime kinie, ye aili imbi molorumuma kinie, opa teli amimenga ye nomime kinie, kamakoma kinie, ye enge nilime kinie, yambo kou naa liku kongono we teringi kendemandema kinie, we moloringi yamboma kinie, pali kou kandemanga kepe ma kowamanga kepe kowa puku lopi teko molkolie niringimuni, ¹⁶ ma pangima kinie kou ailime kinie akumando ru ningulie ningindu: “Ye nomi kingi polona molemo yemone olio naa kanopa, Sipisipi Walomone olio kinie mumindili kolopa mongo simbe ulumu wendo naa opili kene olio molemolona ongo aki tangi. ¹⁷ Pulu Yemo kinie Sipisipi Walomoto-longa mumindili walemo wendo okomomonga aku siku olio aki tangi. Aku walemo kinie yambo nae mindili naa lipe we molombaye?” niringi.

7

¹ Akumu kanopolie pe altopo kanorundu kinie ma kolea pundu kisenga angello kise angilku, mana tolemo poporome kise ‘Ma kinie nomu kusa kinie unju kinie akumanga poporome naa topili.’ ningu ambolko angiliringi. ² Kanu kinie altopo angello te kanorundu, yu ena mundi olemokondo Konde Molopa Minda Puli Pulu Yemone yunge yamboma mako tomba mele yunge imbi molemomo* memba orumu. Kanu angellomone angello kise ‘Ma kinie nomu kusa kinie teko kenjengi!’ nimbe engemo sirimu angellomando tondolo ru nimbelie nimbendo: ³ “Mamo kepe nomu kusamo kepe unjuma kepe ou melte teko naa kenjengi! Ou olionga Pulu Yemonga kendemande yambo molemelemanga mambelena olio andopo , ‘Ene Pulu Yemonga yamboma kanangi.’ nimbu, mako tamili. ,Pe kolea teko kenjengi!” nirimu. ⁴ Kanu kinie yambo mako toringimenga kambumu pilirindu. Isirelene kalopa lirimu yambo

talape rureponga* pali wane anderete poti po tausini** mako toringi.

⁵ Judane kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

Rupenene kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

Getene kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

⁶ Asane kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

Napatallaini kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

Manasane kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

⁷ Simionone kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

LLipaini kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

Isakani kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

⁸ Sepullanene kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

Josepone kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toko,

Benjaminini kalopa lirimu yambo talapemonga

tuwellepo tausini mako toringi.*

„Yambo talape ime Pulu Yemonga makomo liringi yamboma.”

⁹ Akumu kanopolie, pe altopo kanorundu mele i sipe: Yambo paa aisili, yambo tene paa manda kambu naa tomba mele, moloringi kanorundu. Aku yamboma ene kolea lupe lupe yamboma, talape lupe lupe yamboma, kangi lupe lupe angilili yamboma, umbu ungu lupe lupe leli yamboma moloringi.* Ye nomi kingi polona yakondo angilku, Sipisipi Walomonga** kumbi kerena angiliringi. Ene wale pakoli kake teli suluma pakoko kipiayaka gomo ambolkolie

niringimuni,**¹⁰ tondolo mundukulie ningindu:

“Olionga Pulu Yemo

ye nomi kingi polona molemo yemo yu kinie

Sipisipi Walomo kinie eltene

olio liku taponjiringilimunge

mindili naa nombo molopo konjilimolo.”*

niringi.

¹¹ Ye nomi kingi polomo kinie, ye nomi wane paono po* kinie, mele konde mololi mele kise kinie, akuma sukuna molangi angelloma pali angilku makaye tekolie ye nomi kingi polona kumbikundu tamalu peko Pulu Yemo kapi ningulie ¹² ningindu:

“Paa sike aku terimu.

Kapi nili ulumu kinie,

tondolo pa teli ulumu kinie,

pilipe konginjili pelemo ulumu kinie,

ange nili ulumu kinie,

imbimu paa olandopa mololi ulumu kinie,

yu melema pali nokomba tondolomo kinie,

yu paa enge olandopa pelemo ulumu kinie,

aku uluma pali yu kinie mindi

kamu pepa mindi pupili.

Paa sike aku sipe tepili.”

niringi.*

¹³ Kanu kinie ye nomi wane paono po kanumanga tene na walsipelie nimbendo: “I yambo wale pakoli kake teli sulu pakokomelema nameleye? Kolea tena molkolie oringiye?” nirimu.

¹⁴ Nane pundu topo yundu nimbundu: “Nanga ailimu, na naa pilkiru. Nu pilkinu.” nirindu.

Yuni nimbendo: “I yamboma enenga opa toumane mindili siku umbuni aisili siringi walemanga mindili paa aili teko noringi yamboma.* Ene enenga wale pakoli suluma Sipisipi Walomonga mememone kulumiye toringine kake tekemo. ¹⁵ Akumunge

“Ene Pulu Yemonga ye nomi kingi polo kumbikundu angilku,

yunge ulke suluminia paa kake teline*

ipulueli tangoli kongono tenjiringi.

Ye nomi kingi polona molemo yemo

ene kinie tapu topa molopa ene nokomba.

¹⁶ Pe pe kepe ene altoko

engelene naa kolko no waka naa kolko,

enane naa nomba, tepe molo meltene

enenga kangimu naa nopili molonge.

¹⁷ Sipisipi Walomo

ye nomi kingi polona suku singine molemomo

yuni ‘ene nanga sipisipime’ nimbe

ene tapu tembamonga*

ene aku siku kapola molko konjingi.

‘Ene no nangi.’ nimbe

konde molopa mindi puli no pikilimomanga

memba pumbe.**

Pulu Yemone ‘Ene altoko kola naa teangi.’ nimbe

kolama pali kulu tonjimbe.”

nirimu.

8

¹ Sipisipi Walomone bokuna wakaye yepoko pakara siku leringimu wendo lirimu kinie ena mongo telu mele mulu koleana melte paa ungu naa nirimu.

² Kanu kinie pe kanorundu kinie angello yepoko pakara Pulu Yemonga kumbikerena angilimelema kanorundu, biyukele yepoko pakara sirimu liringi.

³ Angello te lupe kou gollone teli pellete, mune toli paura kekuma kalko Pulu Yemo siringi pellete ambolorumu kanumu memba omba Pulu Yemo popo toko melema kaloringi polona nondopa omba angilirimu. Kanu kinie paura keku kaloringi kinie mune paa torumu paura keku aisili kanu angellomo sirimu. ‘Pulu Yemonga ningu paura keku aku sipe mune tolemoma kaloringi polo kou gollone teli, aku polomo ye nomi kingi polona lerimumunge aku paura kekumu kalopa Pulu Yemonga yambomane pali Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa teringi unguma Pulu Yemo yu pilipili.’ nimbe paura keku kanuma kalopa mune tombamo yu sipili.’ nimbe aku paura aisili sirimu.* ⁴ Aku terimu kinie paura keku kalorumumunge ikiliema* kinie Pulu Yemonga yambomane Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa teringi unguma angellomo angilirimuna

mundupe kelepa Pulu Yemo molorumuna purumu. ⁵ Kanu kinie angello kanumuni paura keku kaloringi pelletemo lipe, Pulu Yemo melema popo toko kaloringi polona tepe norumu tepe mare lipe pelletena mundupe peko sipelie mana topa mundurumu kinie mulú topa kolea kariapá tepa ma jimi jimi terimu.

⁶ Kanu kinie angello yepoko pakara biyukele ou siringi amboloringime ungu singí teringi.

⁷ Angello tene kumbi lepa biyukele ungu sirimu kinie lo kopu mongo kinie tepe kinie meme kinie waka maka mana manie purumu. Kanu kinie ma kinie unju kinie owe topa yepoko tepa, owe te ma kinie unju kinie pali tepene nomba, era kondema pali tepe norumu.

⁸ Angello talo sipemone biyukele ungu sirimu kinie ma pangí paa aili kuli tepe nomba aki torumu none teli te nomu kusana toko munduringi kinie nomu kusamo owe topa yepoko terimu, owe te meme au lepa, ⁹ nomu kusana moloringi melema owe topa yepoko terimu, owe te koloringi, nomu kusana sipi lerimuma owe topa yepoko terimu, owe te kerí lerimu.

¹⁰ Angello yepoko sipemone biyukele ambolorumumu ungu sirimu kinie kombukandipi paa kapo te, paa kiye mele nomba, muluna manie omba noma owe topa yepoko tepa, owe tenga yu nona sukundu purumu. ¹¹ Kombukandipimu yunge imbimu 'Kombili Telimu'. Akumu nona suku purumu noma owe topa tepoko tepa, owe te kombili terimu. No kombili terimu akuma yambo aisili noringime koloringi.

¹² Angello biyukele ambolko angiliringimenga kise sipemo yunge biyukele ambolorumumu ungu sirimu kinie ena kinie oli kinie kombukandipime kinie yu mele mele yepoko yepoko ningu owe toringi, owe te kerí lepa sumbulu topa pa naa terimu, akumunge tangoli owe topa yepoko tepa owe te kolea pa naa tepa, ipulueli owe topa yepoko tepa, owe te kolea pa naa la terimu.

¹³ Na kanopo molorundu kinie kera iliaka te* muluna ola mangopa andopalie

tondolo ru nimbelle nimbendo: "Mana molemele yamboma ene kinie paa umbuni aili pokore wendo ombá, paa umbuni aili pokore wendo ombá, paa umbuni aili pokore wendo ombá. Angello yepoko enenga biyukele ungu naa sili we ambolko angilimelema ungu singí kinie mini wale mundungí umbuni paa aili pokore wendo ombá." nirimu.

9

¹ Biyukele ambolko angiliringi angellomanga te pakara sipemone yunge biyukelemo ungu sirimu kinie kombukandipi te muluna mundupe kelepa mana manie omba lerimumu kanorundu. Kanu kombukandipimu* mana manie kowa muru te paa lepa mindi pupe naa pora nilimomonga** kerepulu kimu sirimu. ² Aku kowa murumunge kerepulumu omba ki lirimu kinie kuli tepe nombalie ikilie telemo mele muruna paa aili tepa ikilie wendo ombalie ena kinie mulu kinie pipi sipe sumbulu tonjirimu. ³ Kanu ikiliena suku kuli kumba paa aisili wendo wendo ongo ma koleana ongo moloringi. 'Pilimu kerena tomo pepili yambo nolemo kinie mindili nolemele mele* aku sipe aku kuli kumbamanga aline** tomo pepili yamboma topili.' nirimu.

⁴ Kuli kumbamando nimbendo: "Unju kepe era kepe mana molemo melemanga gomoma naa nangi. Pulu Yemonga makomo yambo tenga mambele naa molomba yamboma mindi* nangi.' nirimu. ⁵ 'Yamboma toko konjengi.' nimbe tondolomo naa sirimu. 'Nonge kinie oli te pakara mindili nongo molangi.' nimbe tondolomo sirimu. Kanu kinie pilimuni yambo tolemo kinie mindili nolemele mele* kuli kumbamane yambo toringi kinie yamboma aku siku mindili aili teko nongo moloringi. Nakolo pilimuni nolemo kinie mindili nolemele akumu laye teko nolemele. Ne kuli kumbamane noringi kinie paa mindili aili teko noringi. ⁶ Aku ulumu wendo ombá kinie mindili nonge yambomane "Paa kolamiliya!" ningí nakolo kololi ulu pulumu kowa pumbe naa kolonge. Mindili nongo mindi molonge.

⁷ Kuli kumbama kanorundu kinie ami yema opa tengendo kongi otena pulimele kongi ote none telime kanorundu. Kuli kumbamanga pengena kou gollone teli ye nomi kingime pakolemele wanie mele pakoko, enenga kumbikerema yambo kumbikere none terimu. ⁸ Enenga penge indime paa sulu pupe,* enenga ungúma lopa posi llayono ungú none terimu. ⁹ Ami yema opa tengendo wale pakoli kapane telime luwine pakolemele mele kanu kumbamanga olona aku sipe none tepa, opa tengendo kongi otene karo kundupe lkisipe omba pulimo kinie ungu nilimo mele aku sipe enenga pouma ungu nirimu. ¹⁰ Kanu kuli kumbamanga aline kale nili mele angilipe yambomanga kangine tonge kinie tomomo aline pepalie kangine sukundu pumbe kinie oli te pakara mindili nongo molonge tomomo sirimu. ¹¹ Kuli kumbama nokorumu ye nomi kingimu kowa muru lepa mindi pupe pora naa nilimo murumu* nokolemo angello kerimu, kanumunge imbimu Ipuru unguna 'Apadono' ningu, Giriki unguna 'Apolliono' nilimele. 'Aku ungutolonga pulumu 'Melema Pali Topa Konjilimu'.'

¹² 'Kera iliakamone "Umbuni yepoko wendo ombá." nirimumunge,* umbuni te i pora nirimu. Talo we perimutolo pe wendo ombá terimu.

¹³ Biyukele ambolko angiliringi angelomanga talo pakara sipemone yunge biyukelemo ungu sirimu kinie ungu te wendo orumu pilirindu. Paura keku mune tolime kaloringi polo kou gollone telimu Pulu Yemonga kumbikerena lerimu akuna ola kongi kao ungú mele kise teko mimi teko anjiringi* akuna kanu ungumu wendo orumu pilirindu. ¹⁴ Akumuni angello biyukele ambolorumundu nimbendo: "Angello kise no aili Yuperetisi ka siku panjiringi akuma wendo liku mundui." nirimu. ¹⁵ Kanu kinie 'Ponie imunge, oli imunge, wale imu kinie, ena mongo imunge yamboma owe toko yepoko teko, owe te toko konjengi.' nimbe mako topa ka sipe panjirimu angelloma wendo lipe mundurumu. ¹⁶ Ami ye kongi ote bulu mingine ola moloringi-

menga kambumu pilirindu mele i sipe: tu anderete milliono.

¹⁷ Kongi otema kinie otemanga bulu mingine moloringi yema kinie kanorundu mele i sipe: 'Luwine mera naa molopili.' ningu wale pakoli kapane telime pakoringi akuma mare kondolime pakoko, mare mukuma pakoko, mare kanie telime pakoringi. Kongi otemanga pengema lopa posi llayono pengema none tepa, tepe kinie ikilie kinie kou sallapa tepene noli kinie* akuma enenga keremanga wendo orumu. ¹⁸ Yamboma owe toko yepoko tekolie, kongi otemanga kerena umbuni sili mele yepoko wendo orumumane owe tenga yamboma toko konjiringi.* ¹⁹ Kanu kongi otemanga engema enenga kerena kinie aline kinie perimu. Enenga alime yambo nomba konjili kongi ka wambiye mele, akumanga pengemane yamboma toko mindili siringi.

²⁰ Umbuni wendo orumumane toko naa konjiringi we moloringi yamboma aku umbunime wendo orumu kinie kepe kini teko kenjiringi uluma kanoko kerinaa kanoko konopu alowa naa teringi. Kuruma popo toko, kou gollo kinie kou sillipa kinie kou barase kinie kou kinie unju kinie akumane melema kini teko mimi teko anjiku, kanu mele mongone naa kanoko ungu manda naa ningu aulke manda naa andoringi akuma 'Olionga pulu yema' ningu popo toringi melema munduku naa keleringi.* ²¹ Yambo toko konjiku, tomo ambolko, meambu liku, wa ulu kerinele teko, melema wa nongo, aku ulu teko kenjiringime kepe pali* munduku kelko konopu alowa naa la teringi.

10

¹ Aku uluma pora nirimu kinie pe angello enge nili te mulu koleana manie orumu kanorundu. Yu kupemo wale pakoli mele pakopa, yunge pengena ola wambiye kolombe kaweya lepa, yunge kumbikeremo ena mele pa tepa, yunge kimbutolo ulke simu tepe nomba peli none tepa angilirimu. ² Yu boku kanga

panga teli te wendo lipe ambolopa angilirimu. Yunge kimbu umbukundu nomu kusana kambilipe, tarokondo mana kambilipe, ³ lopa posi llayonone tondolo mundupe kalle nilimo mele aku sipe yuni tondolo mundupe ru nirimu. Tondolo ru nirimu kinie mulú yepoko pakara tokolie eneno ungu mare niringi. ⁴ Kanu kinie mulú yepoko pakara toko ungu niringi mele pilipulie bokuna tombo terindu kinie mulu koleana ungu te wendo orumumu pilirindu. Akumuni nimbendo: “Mulu yepoko pakarane ungu níngi mele nunge konopuna mindi pilieni! Bokuna imbi naa toi.” nirimu.

⁵ Kanu kinie angello kimbu te nomu kusana kambilipe te mana kambilipe angilirimu ou kanorundu kanumuni yunge ki umbukundu mulu koleana ola mundurumu. ⁶ Alieli molopa mindi pulimo yemone mulúma tepa akuna mele lemoma tepa, mamoma tepa mana melema tepa, nomu kusamo tepa akuna molemele melema terimu aku yemonga imbi lepa mi lepalie nimbendo: “Pulu Yemone “Tembo.” nirimu uluma kamu temba walemo wendo okomo. ⁷ Biyukele yepoko pakara ambolko angilimele angellomonga yepoko pakara sipemone yunge biyukele ungu simbe kanu walemanga Pulu Yemone ou nimbe para naa sipe lopi tepa tepa panjirimu mele kamu wendo ombá. Ou yunge kendemande yema yuni ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemandó* nirimu mele, aku sipe kamu wendo ombá.” nirimu.

⁸ Kanu kinie ungu ou mulu koleana wendo orumu pilirindumuni altopa wale talo sipe nirimu pilirindu kinie nimbendo: “Nu puku, angello nomu kusana kinie mana kinie kambilipe angilipe boku panga teli wendo lipe kine ambolemomo puku lipui.” nirimu.

⁹ Aku nirimu pilipulie angellomo angilirimuna pupu “Boku kanga panga telimu na si.” nirindu.

Yuni nando nimbendo: “Liku nou.” nirimu. “Noni kinie sike kerena pilimu no mele songo temba nakolo nongo merekendo munduni kinie olona nombá.” nirimu. ¹⁰ Aku nirimu kinie pilipulie,

angellomonga kine ambolorumu boku kangamo na lipu norundu. Norundu kinie pilimu no mele songo terimu nakolo nombo merekendo mundurundu kinie na olona norumu.

¹¹ Kanu kinie ungu tene nando nimbendo: “Nane nu ou ungu umbu tonjirinduma nuni pilku yamboma ningu sirinu mele kinié kangi lupe lupe angilili yamboma kinie, kolea lupe lupe molemele yamboma kinie, ungu lupe lupe lemele yamboma kinie, ye nomi kingime kinie, ene pali* uluma wendo ombá mele “kelko ningu si.” nimbú kinie kelko ningu sini.” nirimu.

11

¹ Manda leli koló pepena te na sipelie nimbendo: “Pulu Yemo popo toko kalemele ulke tembeleme kinie akuna melema popo toko kalemele polomo kinie akutolo puku manda lelko, akuna Pulu Yemo popo toko kapi ningu imbi ambolko ola linjiku molemele yamboma kambu silieni pui.” nirimu. ² “Nakolo Pulu Yemonga ulke tembele palana sukundu koleamo yambo talape lupema* sirimulu kene akumu manda naa leani. Kanu yamboma Pulu Yemonga kolea aili kake telimunge kambiliku andoko molangi oli tu paono tu omba pumbe.** ³ Nane nanga unguma andoko ningu sinjingilí yetolo ‘Elte tondolo pupili.’ nimbu enge simbu kinie wale wane tausini tu anderete sikiti* andokolo nane ungu umbu tonjimbuma pilkulu pe wendo ombá mele ningu silikulu andongele. Yamboma kolaulke molongendo mele pingi kerime pakolemele mele elte aku siku wale pakoli pingi kerime pakokolo yamboma nanga unguma ningu siliku andongele. ⁴ I yetolo ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Sekarayane “Unju ollipi talo kinie tepe llame talo kinie ma koleamo nokolemo Ye Nomi Ailimunge kumbikerena angilimbele.” nirimu* akumu i yetolondo nirimu. ⁵ Yambo tene kanu yetolo ulu te tepa kenjimbe temba kinie eltenga kerena tepe wendo omba eltenga opa touma nomba konjimbe.

Yambo tene 'Elte ulu te tepo kenjembo.' nimbé yambomo yu paa sike aku sipe kolomba. ⁶ Elte Pulu Yemonga ungu wendo ombá mele ningu siliku andongele kinie 'Lo naa opili.' ningu pipi singilí engemo elte kinie pembala. Eltene 'Noma meme topili.' ningilí engemo elte kinie pembala. Eltene 'Mana we yamboma ulu umbunime wendo opili.' ningilí engemo pembala. Aku siku eltene 'Yamboma mindili simbulú.' konopu lengele kinie manda mindili singilí.

⁷ Eltene Pulu Yemonga unguma andoko ningu siku pora singilí kinie mele takara enge nili te kowa muru te paa lepa mindi pupe naa pora nilimomonga wendo olemomo wendo omba elte molongelena 'Tambo.' nimbe omba elte topa konjimbe. ⁸ Eltenga onotolo kolea aili, ou eltenga Ailimu unjuna toringi kolorumu kolea paa aili akumunge aulke tenga akuna we lemba. Aku koleamo imbi lelko ungu iku tokolie 'Sodomo' ningu 'Isipi' nilimele.* ⁹ Yambo talape lupe lupema, ungu lupe lupe lelko, kangí lupe lupe angilipe, kolea lupe lupe molonge yambomane eltenga onotolo nemo nemo ningu kano pu opu tenge nakolo marene 'Ono teamili.' naa ningí. Aku teko molangi wale yepoko omba pupe kise sipemo wendo ombá. ¹⁰ Mana molonge yambomane eltenga onotolo kanokolie konopu siku, langi koyoko nongo, enenga pulu lemo yamboma melema we siku mundungí. Kanu yetolone mana molonge yamboma ou mindili liku singilímunge aku tenge.

¹¹ Nakolo wale yepoko omba pupe kise sipemo wendo orumu kinie Pulu Yemone konde mololi popomo lipe mundurumu kinie yetolonga kangine sukundu purumu kinie elte konde moloko ola angiliringili kinie yambomane kanokolie paa pungu pungu ningu mini wale munduringi. ¹² Kanu kinie eltene mulu koleana ungu te tondolo mundupelie nirimumu piliringili. Kanumuni eltendo nimbendo: "Inie olando wale." nirimu. Kanu kinie eltenga opa tuma kanoko angiliengi elte kupe tenga mulu koleana olando puringili.

¹³ Olando pungilí puringili kinie wal-sikale ma jimi jimi tondolo mundupe terimu kinie kolea ailimu owe topa rureponga talo tepa, owe tenga ulke melema pali topa kalorumu. Ma jimi jimi terimumuni yambo sepene tausini topa konjirimu kinie yambo naa kolko we moloringimene paa pungu pungu ningu mini wale munduku mulu koleana molemo Pulu Yemo kapi ningu yunge imbi ambolko ola linjiringi.

¹⁴ Ulu umbuni talo sipemo pora nimu;* yepoko sipemo nondopa wendo ombá tekemo.

¹⁵ Kanu kinie pe angello yepoko pakara biyukelema amboloringimenga yepoko pakara sipemone yunge biyukele ungu sirimu kinie mulu koleana kere aisilinge ungu te tondolo mundupe wendo ombalie nimbendo:

" "Ma koleamo nanga." nimbe

ou nokopa ye nomi kingi ailimu molorumumunge

kolo wangopa olionga Aili ,Pulu Yemo, kinie

yuni "Yamboma nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nimbe

mako torumu ye nomi Kirasi kinie eltene* "Kinié oltonga." ningulu

elte kamu kamu kingitolo moloko

nokoko mindi molko pungilí."**

niringi. ¹⁶ Kanu kinie ye aili wane

paono po* Pulu Yemonga kumbiker-

ena enenga ye nomi kingi polomanga

moloringi akuma manie puku tamalu

peko Pulu Yemo kapi ningu imbi ambolko

ola linjikulie ¹⁷ ningindu:

"Pulu Ye Aili,

Tondoloma Pali Nu Kinie Pelemo Yemo,

ou molorunu mele kinié kepe

moloko mindi puli yemo,

nuni kolea melema pali nokoni

ulu pulu tondolo olandopamo likulie

nu nunu ye nomi kingimu kamu pulu

monjiku molko

melema nokoni nokokono akumunge

nu kinie "Ange" nikimulu.

¹⁸ Koleamanga pali we yambomane

nu kinie paa mumindili koloringi nakolo

kinié nu yamboma kinie mumindili kolko

kote tenjiku kamu toni walemo kamu wendo omu.
 Yambo kololime apuruku,
 nunge kendemande yambo
 ou nuni ungu umbu tonjirinuma pilku
 yamboma ningu siringi yamboma kinie*
 nunge yambo kake telime kinie
 'Nu olionga ye ailimu.' ningu
 nunge unguumu taka lelko pilku tenge
 panjiku
 nunge imbi ambolko ola linjiringi yamboma kinie,
 yambo ailime kepe
 yambo imbi naa mololime kepe
 ,ene pali, mele kaloli peangama siku,
 ma koleamo teko kenjiringi yamboma
 teko kenjeni walemo
 kinié kamu wendo omu." niringi.

¹⁹ ,Ye nomi wane paono pone 'Pulu Yemo imbi ola molopili.' ningu aku siku niringi, kinie Pulu Yemo popo toko kalemele ulke tembele mulu koleana sukundu angilirimu akumu kune liperimu, akuna sukundu Pulu Yemone mi lepa nimbe panjirimu unguumu* suku perimu ketemo** mona lerimu kanorundu. Kanu kinie kariapá tepa, ungu mare wendo omba, mulú kilkala nimbe, ma jimi jimi tepa, lo kopu mongo aisili torumu.***

12

¹ ,Kanu kinie, mulu koleana suku ulu paa aili tondolo te ungu pulu perimu ulu te wendo orumu. Akumu i sipe: Ambo te molopa, enamo mulu mele pakopa, olimu yunge kimumuni kambilipe, pengena ambo nomi kuwininge wanie kiraono te kombukandipi rurepo akuna angilipili pakopa molorumu. ² Yu olona ambolango monjipelie, membando mindili paa aili tepa nomba perepa kalle nimbe molorumu.

³ Kanu kinie mulu koleana sukundu ulu paa aili tondolo ungu pulu perimu ulu te kelepa wendo orumula: Wambiye derekono paa aili kondoli te* molopa, yunge penge yepoko pakara angilipe, kongi kao ungu mele rureponga talo wendo omba, yunge pengemanga ye nomi kingimunge wanie kiraono

yepoko pakara pakopa molorumu. ⁴ Kombukandipime owe yepoko tepa topa, kanu wambiye derekonomo yunge alimuni kombukandipi owe te muluna ola topa mana manie mundurumu. Ambolango membá terimu ambomonga kumbikerena angilipe kanu ambolan-gomo ambomone kanopa limbe kinie nombando nokopa angilirimu.

⁵ Ambomone kango te kanopa lirimu. Kanu kangomo ma kolea yambo talapema pali paa tondolo mundupe nokopa molomba. Merimu kinie ene popenge teko liku kangulku Pulu Yemo kolea pali nokopa molorumu polona mengo puringi. ⁶ Ambomo kolea ku lelimunge sukundu lkisipe kowa pupe, kolea te Pulu Yemone ou tepa mimi tenjirimu kolea akuna purumu. Akuna Pulu Yemone "Yu wale wane tausini tu anderete kelepa sikiti* molopili nokon-jengi." nirimu.

⁷ Kanu kinie mulu koleana sukundu opa aili te wendo orumu. Mulu koleana angello aili Maikela kinie yunge mulu koleana we angelloma kinie wambiye derekonomo molorumuna opa oringi. Derekonomo kinie yunge angelloma kinie kanokolie opa teringi nakolo ⁸ Maikelenga talapemone ene toko munduringi akumunge pe derekonomo kinie yunge angelloma kinie mulu koleana suku molongole kolea te naa lerimu. ⁹ Derekonotondolomo yu koronga ou molorumu wambiyemo;* yu "kurumanga nomi, depelemo".** ningu; yu "Setene" nilimele yemo;*** yu mana yamboma pali kondi topa "Lou lelko aulke tenga lupe pangi." nilimo yemo. Kanumu toko mana manie munduringi, yu kinie yu lombili andoringi angelloma kinie toko mana manie munduringi.

¹⁰ Kanu kinie mulu koleana sukundu ungu tondolo te wendo orumu pilirindu. Aku unguumu ru nimbelle nimbendo:

"Olionga angenupilime alieli
 ipulueli kepe tangoli kepe
 Pulu Yemonga kumbikerena kote tenjilimo yemo

kinié mana manie toko mundungimunge
 Pulu Yemo yunge tondolo pelemomone

'Setenene olio naa ambolopa tepa kenjipe mindili nolemelka koleana naa memba pupili.'

nimbe, olio lipe taponjipe,*

yu paa sike ye nomi kingimu molopa

yu melema pali nokopa molopa,**

yu Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te

lipu mundumbu." nimbe mako torumu

ye nomi Kirasimunge,***

mele nokomba namba pelemomone

Kirasimu yuni melema pali

nokopa konjimbe walemo kinié kamu wendo omu.

11 Kongi Sipisipi Walomone*

meme ondo lenjirimumu kinie

Pulu Yemonga ungumu ningu siku teringimu kinie

aku ulutolone olionga angenupilime

enge ningu opa toumu toko munduringi.

Ene 'mana molopo konjemili.' ningu naa pilku,

'opa toumane toko konjingi liemo mandala.'

ningu piliringimunge aku sipe

engemo perimu kinie aku teringi.

12 Akumunge nu mulu koleamo kinie

akuna molemele yamboma kinie konopu siengi.

Nakolo nu mamone kinie nu nomu kusamo kinie

depelemo akuna manie purumumunge

ene kinie umbuni aili te wendo omu.

'Pulu Yemone yu kamu topa mundumbe enamo

nondopa wendo ombá.' nimbe pilipe

yu paa mumindili kolopa molemo."

nirimu.

13 Wambiye derekonomo yu toko mana manie munduringi kinie kanopalie pe kango merimu ambomo andopa pulu sirimu.*

14 Nakolo 'Yu wambiyemone naa topili.' nimbe kolea ku leli sulu tenga lerimuna yu ponie yepoko oli talo pakara molopili nokonge kolea te Pulu Yemone tepa mimi terimumu 'yu akuna mangopa yu kowa pupili.'

nimbe* ambo kanumu kera iliaka pou aili talo sirimu. 15 Yu kowa purumu kinie kanopalie wambiyemone 'Yu none topa memba pupili.'

nimbe yunge kerena meku torumu kinie ambomo purumu aulkena no aili tepa topa

pulu sirimu. 16 Nakolo mamone ambomo lipe taponjipe ma aili tepa kengeya lepa wambiye derekonomone meku torumu nomo pali akuna omba manie purumu.

17 Kanu kinie wambiyemone aku terimu kanopalie ambomo kinie paa mumindili kolopalie ambomonga ambolango wema kinie opa temba purumu. Ambomonga ambolango kanuma Pulu Yemone "Teai." nilimo ungu manema pilku liku tenge panjiku teko, Yesusinge unguma ningu siku molemele yamboma. 18 Wambiye derekonomo nomu kusa kélona angilirimu.

13

1 Pe nane kanorundu kinie mele takara te nomu kusana wendo orumu. Yu kongi kao ungu mele rureponga talo angilipe, penge yepoko pakara angilirimu. Yunge ungumanga ye nomi kingimenga wanie rureponga talo pakorumu. Yunge penge-manga yu mele mele imbi molorumu, kanu imbi yepoko pakara Pulu Yemo marake tepa ungu taka tonjirimu unguma molorumu. 2 Mele takara kanorundu kanumu

lopa posi llepate mele, nakolo yunge kimbumu lopa bea kimbu melema, yunge keremo lopa posi llayono kere melema.* Wambiye derekonomone yu yuyu ye nomi kingi molopa melema nokorumu polomo kinie, yunge tondolomo kinie, melema paa tondolo mundupe nokomba nambamo kinie, sirimu. 3 Mele takaramonga penge te 'Yu kolopili.' ningu toringi mako te perimu. Sike kolka nakolo yu toringi erelimu uru lerimu kinie konde purumu. Aku sipe konde purumu kanoko mini wale mundukulie yamboma pali yu lombili puringi. 4 Wambiye derekonomone aku mele takaramo yu melema nokorumu tondoloma sirimuna yambomane 'Wambiyemo olionga pulu yemo.' ningu yu kapi ningu imbi ambolko ola linjiringi. Mele takaramo kepe akula teko yunge imbi ambolko ola linjiku kapi ningulie ningindu: "Mele takaramo mele nae molemoye? Yu kinie naene manda omba opa tembaye?" niringi.

⁵ Pulu Yemone ‘Oli tu paono tu* mele takaramo we aku sipe yu yuyu ye nomi mele imbi ambolopa ola linjipe na marake tepa, melema tondolo mundupe nokopa molopili.’ nimbe siye kolorumu. ⁶ Yu pulu monjipe Pulu Yemo marake tepa yunge imbimu kinie yu molorumu koleamo kinie mulu koleana moloringi yamboma kinie ungu taka tonjirimu. ⁷ Setenene mele takaramo ‘Pulu Yemonga yamboma kinie opa tepa enge nipili.’ nimbe tondolomo sipe, yu ye nomi kingimu molopa ma koleana pali yambo talape lupe lupema kinie, ungu lupe lupe leringi yamboma kinie, kangu lupe lupe angilili yamboma kinie* nokomba nambamo sirimu kinie Pulu Yemone “Molo.” naa nimbe, ‘Aku tepili.’ nimbe siye kolorumu.** ⁸ Mana yamboma ou Pulu Yemone mulu ma naa tepili Sipisipi Walo toko konjiringimunge alieli molopa mindi puli bokuna* imbi naa molorumu yambomane pali ‘Mele takaramo olio nokolemo pulu yemo.’ ningu kapi ningu imbi ambolko ola linjingi.

⁹ Yambo te komu angilimbemone i ungumu mimi siku piliengi:

¹⁰ Yambo te ‘Ka ulkena pupili ka siemili.’ ningi kinie yu paa sike ka ulkena pumbe. ‘Pulu Yemone ulu te naa temba.’ Yambo tene yambo te opa teli lou pulse tene topa konjimu liemo

yu opa teli lou pulse tene toko konjingila. Aku sipe uluma wendo omba kinie Pulu Yemonga yamboma ene ungu pilku ambolelema munduku naa kelko ambolko konjiku molangi.

¹¹ Pe kanorundu kinie mele takara te lupe mana wendo orumu. Ungu talo kongi sipisipi walo tenga ungu angilimo mele angilirimu nakolo yunge ungu nirimumu wambiye derekono tene nilimo mele aku sipe nirimu. ¹² Akilipe orumu mele takaramone ou kumbi lepa orumu mele takaramonga ye nomi kingi molopa melema nokomba nambamo akilipe orumuni lipe ambolopa kumbi lepa orumumu lipe taponjipe yuni melema pali nokonjipe; kumbi lepa orumu mele

takara, akumunge penge tenga ‘Yu kolopili.’ ningu toringi makomo uru lerimuna konde purumu kanumu ‘Ma koleana molemele yambomane pali ‘Yu ailimu.’ ningu yunge imbi ambolko ola linjiku kapi niengi.’ nimbe aku kongonoma tenjirimu. ¹³ Mele takara talo sipemone ulu tondoloma mana yambomane manda naa telemele uluma terimu. Te i sipe: ‘Yamboma kanoko molangi mulu koleana tepe te mana manie opili.’ nirimu. ¹⁴ ‘Ou kumbi lepa orumu mele takaramonga kongonoma tenjipili.’ nimbe akilipe orumu mele takaramo tondoloma sirimu aku tondolomane yu kanu ulu tondolo aisili tepa, yamboma kondi topalie nimbendo: “Mele takara kumbi lepa orumumu, yu opa teli lou pulsene toringi kolka nakolo naa kolorumu akumu yu mele melte manda lelko teko mimi teko anjiku, yunge imbi ambolko ola linjiku kapi ningi melemo teai.” nirimu. ¹⁵ Mele takara kumbi lerimu mele teko mimi teko anjiringimu ‘Yambo mele ungu nipili.’ nimbe akilipe orumu mele takaramone konde mololi mulumu popo topa suku mundurumu kinie Pulu Yemone ‘Aku kapola, ungu nipili.’ nirimu kinie* mele teko mimi teringimuni ungu nirimu. Yambo marene mele teko mimi teko anjiringimu ‘Kapi nimbu imbi ambolopo ola naa linjimulu.’ niringi kinie ene topa konjirimu kinie Pulu Yemone kanopalie ulu te naa tepa siye kolorumu. ¹⁶ ‘Yamboma pali, kamakoma kinie koropama kinie, yambo nomime kinie imbi naa mololime kinie, yambo marenga kendemande tenjiku mele kaloli naa lili yamboma kinie, yambo we molko enenga konopuni pilku teringi yamboma kinie, enenga pali mambelena molo ki umbukundu mako te kusi mele molopili tonjengi.’ nirimu kinie tonjiringi. ¹⁷ Yambo tenga mambelena molo ki umbukundu makomo naa molorumu yambomo yu bisinete tepa kou mone limbe aulke te naa lepa, langi kepe melema topo topa limbe aulke te naa lerimula. Mako akumu kumbi lepa orumu mele takaramonga imbimu molo yunge imbimunge kambu sili nambamo.

¹⁸ Mimi sipe konopu kimbu sipe pilimbe

yambomone imunge ungu pulumu pilimbenje? Yambo imbimenga nambama mimi sipe kambu silimomone* kanu mele takaramonga nambamo mimi sipe kambu topa pilipili. Yunge nambamo ye tenga nambamo. Yunge nambamo Sikisi anderete Sikiti Sikisi.**

14

¹ Pe kelepo kanorundu kinie Kongi Sipisipi Walomo* mulu Sayono** ola angilipe, mambelena yunge imbimu kinie yunge Lapanga imbimu kinie mambelena molorumu wane anderete poti po tausini*** yu pea angiliringi. ² Mulu koleana ungu te wendo orumu pilirindu akumu no topa ungu tondolo nilimo mele, molo mulú kilkala tondolo nilimo mele, molo gitama tolemele ungu nilimo mele, aku sipe ungu te wendo orumu pilirindu. ³ Ye nomi kingi polomonga kumbikundu mele konde mololi kise kinie ye nomi wane paono po* kinie, ene moloringimenga kumbikerena enene konana konde te** niringi. Wane anderete poti po tausini ou mana moloringi kinie Pulu Yemone 'Lipu taponjembo.' nimbe Malonga mememone mindili nolemelka aulkena wendo linjirimu*** akumane mindi i konanamo manda pilku niringi. We yambo tene aku konana niringimu manda naa piliringi. ⁴ Wane anderete poti po tausini akuma 'Pulu Yemone olio kanopalie 'Kake tepili molemele.' nipili.' ningi yuni kanopa keru kanolemo uluma amboma kinie naa teringi.* Kanuma Sipisipi Walomo pulimo koleamanga pali lombili pulimele. Olio Isirele yambomane langi kumbi lepa nou lemoma lipulie Pulu Yemo 'yunge' nimbu silimolo mele ma koleana ime** Pulu Yemone lipe taponjipe Malonga mememone mindili nolemelka aulkena wendo lipe 'Sipisipi Walomo kinie oltonga.' nirimu. ⁵ Ene kolo paa naa toringi. Pulu Yemone ene kanopalie kaloro naa molopa kake telime nimbe kanorumu.

⁶ Angello te mulu ai suku singine mangopa andopa molorumu kanorundu. Yambo talape ailime kinie yambo talape kangama kinie, ungu lupe lupe

lemelema kinie, yambo lupe lupema mana molemele yambo akuma pali kanu angellomone temane peanga alieli pepa mindi pumbe temanemo topa simbendo mangopa andopalie, ⁷ ru nimbelie nimbendo: "Pulu Yemone yamboma kote tenjipe apurupe pilimbe walemo kamu wendo omu kene yu pipili kolko yunge imbi ambolko ola linjeyo. Mulumu kinie mamu kinie nomuma kinie no pikipe wendo olemoma kinie pali terimu yemo popo toko kapi niei." nirimu.

⁸ Kanu angello purumu kinie angello te ombalie nimbendo: "Kolea aili imbi paa ola molemo Bepillono* kamu keru lemu. Sike kamu keru lemu. Kanu koleana moloringi yambomane we koleamanga pali yambo talapema 'Wa ulu kerinele tenge** pelemo no waene*** paa tondolomo nangi.' nimbe karaye terimumunge aku koleamo kamu keru lemu." nirimu.

⁹ Angello talo sipemo purumu kinie angello te altopa ombalie tondolo mundupelie nimbendo: "Mele takaramo kinie mele takaramo yu mele manda lelko teko mimi teko anjiringi melemo kinie eltenga imbi ambolko ola linjiku kapi ningi, yunge imbimu enenga mambelena molo kine molomba yamboma ¹⁰ ene kepe Pulu Yemone ene kinie mumindili paa kolomba ulu pulumu pelemo no waenemo* "nangi." nimbé. „Enene aku siku teko kenjingimunge, yuni mumindili kolopa temba pelemo no waenemo* no pange teli te kinie waka maka yunge mindili kolomba mingine naa mundupe, no waenemo paa enge nipili kanu yamboma simbe. Pulu Yemonga angello kake telime kinie Sipisipi Walomo kinie kanoko molangi kanu yamboma kou sallapa tepe nombamone ene nombá kinie paa mindili nongo molonge. ¹¹ Ene mindili simbe tepemonga ikiliemo pora naa nimbe alieli ikilie tepa mindi pemba. Mele takaramo kinie yu none teli manda lelko teko mimi teringi melemo kinie popo toko imbi ambolko ola linjingi, molo yunge imbimu mambelena molo kine molomba yamboma múlu naa pilku ipulueli tangoli mindili nongo mindi

molonge.” nirimu. ¹² „Aku ulumu wendo ombá kinie, Pulu Yemonga yambo yuni “Teai.” nimbe mane sirimu ungumu pilku liku tenge panjiku, Yesusi tondolo munduku pilimele yamboma konopu tondolo pupili enge ningu molangi.

¹³ Kanu kinie na ungu te mulu koleana wendo orumu pilirindu kinie nimbendo: “Pepá toko i siku nieni: ‘Kinié kepe pe kepe Ailimunge yamboma molkolie kolemele kolonge yamboma ene malo.’ ningu pepá toi.” nirimu.

Minimuni kepe nimbendo: “Sike, ene malo. Ene ulu pulu peanga telemelema Ailimuni pilipe molombamonga mindili siku telemele kongonoma munduku kelko sike múlu pilingí.” nirimu.

¹⁴ Kanu kinie kanorundu kinie kupe kake te torumu. Akuna ola ye te manie molorumu, akumu Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Ye* none telimu molorumu. Yu ye nomi kingimunge wanie kiraono kou gollone teli te pakopa, langi nou lelime kolomongo teko limele lou pulse nee noli te ambolorumu. ¹⁵ Kanu kinie angello te „Pulu Yemo popo toringi, ulke tembele mulu koleana angilirimu akuna wendo omba kupe polona ola molorumumundu ru nimbelle nimbendo: “Kinié ma koleana langime kamu nou lemuna kamu kolomongo teko sukundu lingí walemo kamu wendo okomo kene nunge langi kolomongo teli lou pulsemo liku langime kolomongo teko li.” nirimu.

¹⁶ Aku nirimu kinie pilipelie kupe polona ola molorumu yemo manie pupe mana langime kolomongo tepa sukundu lirimu.

¹⁷ Kanu kinie angello te ulke tembele mulu koleana angilirimu akuna wendo orumu. Yu kepe langi nou lelime kolomongo telemele lou pulse nee noli te ambolorumula. ¹⁸ Kanu kinie angello te lupe, yu tepe nokorumu angellomo, yu Pulu Yemo popo toko melema kaloringi polomo* mundupe kelepa omba, angello lou pulsemo ambolorumumundu tondolo ru nimbelle nimbendo: “Nunge lou pulse nee mololimu likulie unju waene tolemo mongoma polo tomu kene inie toko maku toi.” nirimu. ¹⁹ Nirimu ungumu pilipelie lou pulse ambolorumu angellomo manie

pupe mana waene mongo polo torumuma inie topalie, waene no teko mimi tengendo kimbuni kambilku nakele makele telemele mele Pulu Yemone paa mumindili kolorumu ulumu perimumu lerimuna memba pupe suku mundurumu. ²⁰ Kolea ailine ulsukundu waene mongoma mingine kimbuni kambilku nakele makele teringi kinie mingine meme wendo omba tere anderete killomita mele omba pupe, olando olando omba kongi ote te ola angilimo tenga kumbine mele orumu.

15

¹ Kanu kinie mulu koleana suku ulu paa aili tondolo te kanopolie konopu aisili lipu mundurundu. Akumu i sipe: Yamboma kinie kamu umbuni pemba mele angello yepoko pakarane mele yepoko pakara ambolko angiliringi. Akumunge pulumu i sipe: Kanu umbunime pora nimbé kinie Pulu Yemone yamboma kinie mumindili kolomba uluma kamu pora nimbé.

² Na kanorundu kinie nomu kusa mololi none tepa* te gallási kinie tepe kinie waka maka peli none terimu. Aku nomúmunge kéloná yambo mare angiliringi. Kanu yamboma mele takaramo kinie, yu mele manda lelko teko mimi teko anjiringi melemo kinie, mele takaramonga imbi manda lepa perimu nambamo kinie,** toko manie munduku enge niringi yamboma. Ene Pulu Yemonga gita melema ambolko nomú none telimunge kéloná angilkulie niringimuni, ³ Pulu Yemonga kongono tenjili ye Mosisini konana nirimumu kinie Sipisipi Walomonga* konanamo kinie ningulie ningindu:

“Pulu Ye Aili Olandopamo nuni ulu telenoma pali paa olandopa, akuma kanopolie konopu aisili lipu mundulimolo.

Yambomanga Pali Ye Nomi Kingi Alieli Molopa Mindi Puli Yemo, nuni ulu paa sike sumbi siku telenoma mona lemo kanolemolo.

⁴ Ailimu, nu mindi paa kake tepili moleno akumunge yambo naene nu pipili naa kolopa,

nunge imbi ambolko ola naa linjimbeye?
Nuni ulu sumbi siku telenoma pali
mona wendo olemo kanolemele aku-
munge
ma koleamanga pali yamboma
nu molenona ongo nu popo toko kapi
ningí.”
niringi.

⁵ Pe mulu koleana kelepo kanorundu kinie Pulu Yemo popo toringi sele ulke tembelena* sukundu suluminia paa kake telimu kune lipe lerimu. Akuna sukundu Pulu Yemone nimbe panjirimu unguma perimu suluminiamo kanumu.** Akumu kune lipe lerimu. ⁶ Akuna yamboma umbuni singí mele yepoko pakara angello yepoko pakarane ambolko mengo wendo oringi. Akuma mulu wambale paa kake tepa pa telime pakoko, kako kou gollone telime toringi. ⁷ Wendo oringi kinie mele konde mololi kise akumanga tene mingi kou gollone teli yepoko pakara, alieli molopa mindi puli Pulu Yemo yunge mumindili kololi uluma perimuma angello yepoko pakara sirimu. ⁸ Sele ulke tembele kake teline Pulu Yemonga imbi ola molopa tondolo pa telimu kinie yunge tondolomo kinie akutolonga ikilie tepa ulke kake telimu si nirimu, akuna yambo te manda sukundu naa pumbe. Angello yepoko pakara yamboma umbuni singí mele yepoko pakara amboloringime ou kamu umbunime yamboma siku pora singí kinie pe mindi yamboma sele ulke tembelena suku manda pungí, ou molo.

16

¹ Kanu kinie pe nane ungu te Pulu Yemo popo toringi ulke tembelemonga wendo orumu pilirindu. Akumuni angello yepoko pakarando tondolo mundupelie nimbendo: “Ene puku Pulu Yemonga mumindili kololimu pelemo mingi yepoko pakara akuma mengo puku mana ondo lepai.” nirimu.

² Kanu kinie angello tene yunge mingi ambolorumumu memba pupe mana ondo lerimu kinie mele takaramonga imbimu enenga kangine molopa, takaramo none teli te teko mimi teko anjiringi melema popo toko kapi niringi yambomanga

kangine paa mindili sirimu erele keru lkupendi toli aisili terimu.

³ Angello talo sipemo yunge mingi ambolorumumu nomu kusana memba pupe ondo lerimu kinie nomu kusamo yambo kololi tenga mememo mele au lerimu kinie nona moloringi melema pali koloringi.

⁴ Angello yepoko sipemo yunge mingi ambolorumumu memba pupe no omba purumumanga kinie no pikipe wendo orumumanga kinie ondo lerimu kinie noma pali meme au lerimu.* ⁵ Kanu kinie noma nokorumu angellomone ungu te nirimumu pilirindu. Yuni nimbendo:

“Nu kinié molenó, ou molorunu,
ye paa kake telimu,

nuni yambo teko kenjiringimenga
kote pilku apuruku konjikulie
aku siku ene mongo sinumu papu tenu.

⁶ Nambemuna, aku yambomane nunge yamboma kinie

nuni ungu umbu tonjirinuma pilku yam-
boma

ningu siringi yamboma kinie*

toko konjiringi kinie meme omba puru-
mumunge

‘Kinié enene pundu toko meme nangi.’

ningu sikinu akumu enenga teko ken-
jiringimunge

mele kaloli likimili akumu papu likimili.”
nirimu. ⁷ Kanu kinie Pulu Yemo popo toko melema kaloringi polona ungu te wendo ombalie nimbendo:

“Pulu Ye Aili Olandopamo,

nuni sike niku.

Nuni kote pilkulie yamboma telemele
mele

sumbi siku pilku apuruku konjilino
lemo.”

nirimu.

⁸ Angello kise sipemone yunge mingi ambolorumumu memba pupe enana ondo lerimu kinie Pulu Yemone ‘Enana tepe tondolomone yamboma nopili.’

nirimu. ⁹ Kanu kinie enana tepe wendo omba paa konjirimumuni ‘Yamboma paa mindili nangi.’ nimbe ene norumuna enene Pulu Yemonga imbimu* ungu taka tonjiku marake teringi. Aku ulu umbuni sirimu wendo orumuma Pulu Yemonga tondolomone ‘I uluma wendo opili.’

nirimu nakolo enene 'konopu alowa naa temolo.' ningu Pulu Yemonga imbimu ambolko ola naa linjiringi.

¹⁰ Angello kise pakara sipemone mingi ambolorumumu memba pupe mele takaramonga ye nomi kingi molopa nokorumu polona ondo lerimu kinie yuni nokorumu koleama pali sumbulu torumu. Yamboma paa mindili nongo enenga alimbeluma kongilku nongo, ¹¹ ene mindili nongo ereli tepa terimu akumanga pilkulie mulu koleana molemo Pulu Yemonga imbimu ungu taka tonjiku marake teringi. Enenga ulu pulu keru teringime 'Mundupu naa kelepo konopu alowa naa temolo.' niringi.

¹² Angello talo pakara sipemone mingi ambolorumumu memba pupe no aili Yuperetisi omba purumuna ondo lerimu kinie nomo kumbulupe ena mundi olemona moloringi ye nomi kingi moloringime onge aulkemo akisinjirimu. ¹³ Kanu kinie na kanorundu kinie wambiye derekonomo* kinie, mele takaramo kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma naa pilipe unguumu we kolo topa yando nimbe sirimu yemo kinie, enenga keremanga kuru paa kanopo keru kanorundu kuru, londea none teli, yepoko wendo orumu. ¹⁴ I kurumane ulu tondoloma telemele, enenga kongonomo i sipe: Pulu Ye Olandopamonga wale ailimunge 'ma koleamanga pali ye nomi kingime sukundu sukundu ongo opa teangi wangi.' ningu puku liku maku tolemele. ¹⁵ ("Pilieme! 'Wa noli ye te ombá.' ningu naa pilku walu siku molemele kinie lipe sinjipe olemo mele na ene molongena aku sipu ombó. Yambo tene 'Yu ombá kinie na we we molopo pipili naa kolambo.' nimbe uru naa pepa makilipe kanopa, yunge mulu wambalema pakopa molomba yambomo yu malo." ,nirimu.,)*

¹⁶ Kanu kinie kurumane ye nomi kingime kolea tenga liku maku toringi, aku koleamonga imbimu Ipuru unguna Amakedono.

¹⁷ Angello yepoko pakara sipemone mingi ambolorumumu muluna ondo lerimu kinie Pulu Yemonga ulke tem-

bele kake teline ye nomi kingimunge polomonga ungu tondolo te wendo ombalie nimbendo: "Kinié pora nikimu." nirimu. ¹⁸ Aku nirimu kinie kariapá tepa, ungu mare wendo omba, mulu kilkala nimbe, ma jimi jimi aili te terimu. Ma jimi jimi terimu akumu paa olandopa; ou yamboma pulu pulu ma koleana moloringi kinie aku sipe te paa naa terimu. ¹⁹ Aku terimu kinie kolea paa aili Bepillono* owe topa yepoko tepa, yambomanga kolea lerimumanga kolea ailime** keru lepa pora sirimu. Pulu Yemone kolea paa aili Bepillono komu naa sipelie Pulu Yemo yunge mumindili paa kolorumumu perimu no waene mingimu 'yu pali nopili.' nimbe sirimu. ²⁰ Nomuna sukundu lerimu kolea kangama pali kowa puringi, koleama pali ma pangi te kepe wendo naa orumu. ²¹ Mulúna lo kopu mongo aili tepa topa yamboma torumu. Lo kopu mongo akumanga umbunimu rasi beko talonga mele. Lo kopu mongo olandopa torumumuni ene umbuni sirimu ene mindili noringimunge Pulu Yemonga imbimu ungu taka tonjiku marake teringi.

17

¹ ,Pulu Yemonga mumindili kololi uluma perimu, mingi yepoko pakara ou ambolko moloringi angellomanga tene na molorunduna ombalie nimbendo: "Ambo wapura toli ailimu, no aisili omba pulimomanga* ola molemomo, aku sipe telemomonga mindili singi limbe mele lipu ora siembo oi." nirimu. ² "Mana moloringi ye nomi kingime kinie yu kinie wa ulu kerinele teringi; we yambo mana moloringime kinie yu wa ulu kerinele terimumunge no waene nongo kekelepa tolemele mele aku siku kekelepa toringi." nirimu.*

³ Kanu kinie pe na molorunduna Minimu omba ambolorumu kinie* angellomone na kolea ku leline memba purumu kinie akuna ambo te mele takara kondoli tenga bulu mingine molorumu kanorundu. Aku mele takaramonga kangine imbi aisili molorumu, aku imbime Pulu Yemo marake teko ungu

taka tonjiringi imbime molorumu. Aku melemonga penge yepoko pakara kinie ungu rureponga talo kinie angilirimu.**

⁴ Aku ambomo ambo kamako nomime pakolemele mele wale pakoli kondoli talo pakopa, kou gollo kinie kou kangi lupe lupe kololi kou mone aili tepa pulimoma kinie siripelu kake tepa kou mone aili tepa pulimoma kinie akumane yu au nimbe molorumu.* Yu no mingi kou gollone teli te ambolorumu, aku mingimunge sukundu yu wa ulu kerinele terimumunge mele paa keru kalaro mololi aisili pepa peko lerimu. ⁵ Yunge mambelelena yunge imbi molorumu, aku imbimu ungu iku te molorumu, akumu i sipe:

BEPILLONO* PAA AILIMU, WAPORA TOLEMELEMA KINIE

MANA YAMBOMANE ULU PULU PAA KALARO MOLOLI KERIME

TELEMELEMA KINIE ENENGA ANUMU

nimbe molorumu. ⁶ Pulu Yemonga yamboma kinie, Yesusi 'Yu sike.' ningu pilku yunge unguma andoko yamboma ningu siringi yamboma kinie, aku siku teko moloringimunge kanu ambomone ene topa konjirimu. Yambo te no tondolo nombalie kekelepa tolemo mele yuni ene torumumanga memema omba purumumunge yu paa konopu sipe kekelepa mele torumu.

Akumu kanopolie paa mini wale mundupu konopu aisili lipu mundurundu.

⁷ Aku terindu kinie angellomone nimbendo: "Nu nambemuna konopu aisili liku mundukunuye? I ambomo kinie mele takara penge yepoko pakara kinie ungu rureponga talo kinie angilimomone ambomo memba pulimomo akutolonga ungu pulumu nu nimbu siembo. ⁸ Mele takara kanonumu ou molorumu, kinié naa molemo, pe kowa muru te paa lepa mindi pupe naa pora nilimomonga wendo omba yu kolomba aulkena pumbe.* Mana yambo mare, mamu ou wendo naa opili Pulu Yemone molopa mindi puli bokuna** imbi naa torumu naa molemo yambomane kanu mele takaramo kanokolie, ou molorumu kinié naa molemo nakolo kelepa wendo ombá kinie kanokolie konopu aisili liku mundungí.

⁹ "Mimi siku konopu kimbu siku pilingí yambomane imunge ungu pulumu pilingínje.* Penge yepoko pakara akuma ambomo manie molemo ma pangi yepoko pakara.** ¹⁰ Penge yepoko pakara akumanga pulu talo sipemo ye nomi kingi yepoko pakara. Aku kingimenga kise pakara koloringi; te kinié we molemo; te ou wendo naa oli. Nakolo yu wendo ombá kinie wale laye kolte mindi kolea nokopa molomba. ¹¹ Mele takara ou molorumu kinié naa molemo akumu ye nomi kingi engaki sipemo. Yu kinie kingi yepoko pakara kinie ene talape telumu, yu kolomba aulkena pulimo.*

¹² "Ungú rureponga talo kanonu akumu ye rureponga talo ou ye nomi kingi naa molko koleama naa nokolemelema. Nakolo pe mele takaramo kinie pea ene ye nomi kingi nambama likulie ena mongo telu mindi koleama nokonge. ¹³ Kingime enenga konopu telu sipe pepili molkolie, enenga tondoloma kinie kolea nokonge nambama kinie mele takaramo singí. ¹⁴ Ene Sipisipi Walomo* kinie opa tenge, nakolo Sipisipi Walomone ene topa manie mundumbe. Yu ye ailimenga ye aili olandopamo, yu ye nomi kingimenga kingi olandopamo molopa, yuni ou mako topa 'Nanga yamboma molangi wai.' nirimuna yuni nilimo unguma tondolo munduku pilku lombili pulimele yamboma yu kinie tapu toko puringine ene topa manie mundumbe." nirimu.

¹⁵ Aku nimbemie angellomone nando nimbendo: "Nu no omba pumu, akumanga ola ambo wapura tolemomo ola molomu, aku noma yamboma kinie yambo talapema kinie yambo kangi lupe lupe angilimoma kinie yambo ungu lupe lupe lemele yamboma kinie.* ¹⁶ Mele takaramo kinie ungu rureponga talo kinie kanonu akumane* ambo wapura tolemomo kinie konopu keru panjikulie, yu paa teko kenjiku 'Yu we we andopa molopili.' ningu mulu wambalema pali kulunjiku, yunge kangine mindi mare toko nongo, 'yu kamu tepene nopili.' ningu kalonge. ¹⁷ Pulu Yemone 'Kingime yunge kongonomo tenjengi.' nimbe

'konopuni pilku teangi.' nimbe pilirimu mele enene aku siku pilku 'ene kinie mele takaramo kinie konopu teluna pupili molamili.' ningu enenga koleama nokonge nambama mele takaramo singi. Ene aku siku teko molangi Pulu Yemone 'Wendo opili.' ou nimbe panjirimu unguma wendo ombá. Kanu kinie enenga kongonomo pora nimbé.

¹⁸ "Ambo kanonumu mana molemele ye nomi kingime pali nokolemo kolea paa ailimu."* nirimu.

18

¹ Ou akumu kanopolie nirindumuni, pe altopo kanorundu kinie angello te mulu koleana manie orumu. Akumu yu kolea nokomba namba paa aili te monjipe, yunge tondolo pa telimuni ma koleana pa tenjirimu. ² Yuni paa tondolo ru nimbelle nimbendo:

"Kolea Aili Imbi Paa Olandopa Mololi Bepillono

kamu keru lemu. Keru lepa pora simu.*

,Ou yambo aisili akuna moloringi nakolo kinié,

Setenenga kendemande kuruma

'Olionga koleamo.' ningu akuna pelemele.

Kuru keru kalaro mololime kinie

kera kalaro mololime kinie

kanopo keru kanolemolo kerama kinie

akuna pelemele.

³ 'Kanu koleana yambo moloringimene

we koleamanga pali yambo talapema

wa ulu kerinele tenge uluma pelemo no waene

paa tondolomo nangi.'* nimbe

karaye terimu noringimunge kamu keru lerimu.

Koleamanga pali ye nomi kingimene kepe yu kinie wa ulu kerinele teringila.

Mana bisinete teringi yemane

kara puku mele kerime waka lerimumunge

ene yu kinie bisinete teko

kou mone aisili liringi."

nirimu.

⁴⁻⁵ Kanu kinie pe mulu koleana ungu te lupe wendo orumu pilirindu kinie nimbendo:

"Nanga yamboma,

aku koleamanga ulu pulu kerime

lepa mulu koleana ola olemo, aku koleamone tepa kenjirimu uluma

Pulu Yemone pilipe molemo kene

ene aku koleamo munduku kelko ulsu wangi.

'Yunge ulu pulu keru telemo akuma

pea tapu topo naa teamili.

Ulu pulu keru telemo akumanga Pulu Yemone

umbuni simbema olio pea naa liemili.' ningu

wendo wangi.

⁶ Yuni yando tepa kenjirimu akumunge

enene anju aku siku yu pundu toko siengi.

Yuni yando terimu akumunge

enene anju tere lelko pundu tangi.

Yuni no enge nili mingi kapona

tepa mimi terimumu liku tere lelko

no enge nili olandopa pulimu yu nopili siengi.

⁷ Yu yuyu ou 'molopo konjembo.' nimbe yunge imbi ambolopa ola lipe kara pupe

molorumu

akumunge pundu toko yu mindili siku

umbunime mepili siengi.

Yuni konopuni pilipolie

'Na ambo nomi kuwini molopo kuwininge polona molio.

Na ambo wayere naa molio.

Na walsikale kepe kola tepo kolaulke naa molombo.'

nimbe pilimo.

⁸ Akumunge ena telumunge

yunge umbuni wendo ombáma wendo ombá.

Yambo kolonge kuru aisili wendo omba,

yambo aisili kola teko, kolea engele lemba.

Tepene yu nomba pora simbe.

Yuni uluma aku sipe tepa kenjimbemonga yu kote tenjipe pilimo Pulu Ye Ailimu

paa enge nili olandopa pelemo yemone

yu apurupe mindili akuma simbe.

⁹ "Yu kinie wa ulu kerinele teko, yu waka kolumu uluma pea waka

koloringi kara puku teringi ye nomi kingimene yu tepene nomba ikilie wendo

ombá kinie kanokolie kola teko kolaulkena wale aisili molonge. ¹⁰ Yu

mindili nombá mele kanokolie paa mini wale munduku paa sulu teko angilkulie

ningindu:

“Ai ya! Ai ya! Kolea imbi paa ola mololimu, kolea paa aili enge nili Bepillono! Ena mongo telumunge mindi nunge teko kenjirinumunge uluma walsikale wendo okomo.” ningí.

¹¹ “Mana bisinete tenge yema enenga bisinete teko kou mone lingí melema naa lingímunge ene kola teko wale aisili kolaulke molonge. ¹² Bisinete teko nosingí mele akuma i sipe: Kou gollo kinie kou sillipa kinie umbu kou kou mone aili tepa pulimoma kinie siripelu kake kou mone paa olandopa pulimoma kinie; múlu kake peangama kinie, múlu kondoli lupe lupema kinie; unju lupe lupe mune tolime kinie, mele lupe lupe kongi ellepene ungúni teko mimi tenge melema kinie, unju kou mone aili tepa pulimene teko mimi tenge melema kinie, kou boronisi kinie kou aini kinie kou mono wape teli kinie aku koumane teko mimi tenge melema kinie, aku melema nosiku, ¹³ kangine ‘mune topili.’ ningu kopongo wele teko mimi teko kalemele sinamono kinie sipási kinie, paura keku kalemele kinie mune tolemoma kinie, wele lupe lupe mune tolime kinie, no waene kinie unju ollipi wele kinie, rasi witi kinie, rasi witimuni teko mimi telemele pillawa kinie; kongi kao sipisipime kinie; kongi ote kinie otene kundulimo karoma kinie; kongono we tenjingí kendemande molonge yambo, ‘konopu naa pepa kongi mele molemele.’ ningu mengo puku kou mone bisinete tenge yamboma kinie; aku mele nosingíme pali yambomane altoko koleamanga lupe liku mengo ongo makete teko kou lingí aulkemo manie pumbemonga kola tenge.

¹⁴ “Enene ningindu: ‘Nu mele peanga kou mone olandopa pulimo melema ‘paa liemboa!’ konopu lenoma manie pumu. Mele peanga aisili nu waka lemuma kinie nunge au nilino mele kou mone olandopa pulimo peangama kinie kamu kamu nu mundupe kelepa manie pumu. Melema altopa nu kinie naa lemba kanoni.’ ningí. ¹⁵ Aku melema bisinete teko kou mone aisili liku singí yemane sulu teko angilku yu mindili aili tepa nombá

mele kanokolie paa mini wale mundungí. Kola teko kolaulke molkolie ¹⁶ ru ningulie ningindu:

“Ai ya! Ai ya! Kolea imbi paa ola mololimu, ambo kamakoma pakoko molemele mele wale pakoli kondoli pakopa, kou gollo kinie kou kangi lupe lupe kololi kou mone aili tepa pulimoma kinie, siripelu kake tepa kou mone aili tepa pulimoma kinie akumane yu au nimbe molorumu.*

¹⁷ Ena mongo telumunge yuni kou mone aili tepa purumu nosilimo melema paa kamu keru lemu.” ningí.

“Nomu kusana andoli sipi nokolemele yema kinie sipimenga kongono telemele yema kinie nona andoko bisinete teko kou mone limele yamboma kinie aulke sulu teko angilkulie kanonge.

¹⁸ Tepe nombámonga ikiliemo kanokolie ningindu: “I kolea ailimu none teli te lerimuye?” ningí. ¹⁹ Ma kingipu liku pakoko* kola teko kolaulke molkolie ningímuni ru ningulie ningindu:

“Ai ya! Ai ya! Kolea imbi paa ola mololimu,

sipi mengo andoko akuna kou mone aili tepa nosirimu kou mone aili teko liringi koleamo!

Ena mongo telumunge aku koleamo kamu keru lemu.” ningí.

²⁰ “Mulu koleana molemele yamboma kinie,

Pulu Yemonga yamboma kinie Kirasini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema kinie*

Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku

yamboma ningu siringi yamboma kinie** i koleamone ene mindili sipe tepa kenjirimumunge

Pulu Yemone apurupelie yu mindili sipe tepa kenjikimumunge yu lepa kenjilimomonga konopu aili teko siei!”

nimbé.

²¹ Kanu kinie angello paa enge nili tene kou paa aili te* ola lipe nomu kusana topa manie mundupelie nimbendo:

“I tekeromo mele aku sipe

ulu tondolo wendo ombá tene
kolea aili imbi paa ola mololi kolea Bepil-
lono
topa kenjimbe kinie
yambomane i koleamo altoko naa
kanonge.

²² Gita toko, kolape mingi langoko,
biyukele ungu siku, konana ningu,
aku siku ulu telemele unguma
altoko kamu kamu naa pilingí.
Ulke takoko mele teko mimi telemele
kongonomanga
yamboma altoko kamu kamu naa kanon-
gela.

‘Pillawa teamili.’ ningu kou aili tene
rasi witi kali lemele kinie ungu nilimo
ungumu

altopa kamu kamu naa nimbé naa pilingí.

²³ Nu koleamo kamu kamu tepe llame pa
naa temba.
Ye te ambo limbe molo ambo te ye pum-
bendo
ungu nilimele mele
nu koleamo altoko kamu kamu naa pil-
ingí.

Ou nunge bisinete teringi yema
koleamanga pali ye kamakoma moloringi.
Nuni ma koleana yamboma pali
ambo kongamelema
kolo toko kondi toko sirinu akumuni
yambomane ulu keru aisili teringi.

²⁴ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu
unguma pilku
yamboma ningu siringi yamboma kinie
Pulu Yemo yunge yamboma kinie
yuni topa konjirimumanga memema
yunge koleana lemo;
ma koleamanga pali toko konjiringi yam-
bomanga
memema kepe aku koleana lemo.
Aku uluma pali wendo orumuma
kolea Bepillonone tepa kenjirimumunge
wendo orumu.”
nirimu.

19

¹⁻² Aku uluma pora nirimu kinie pe
pilirindu kinie mulu koleana yambo aisili
ungu nilimele mele ungu te wendo orumu
pilirindu. Akumane ru ningulie ningindu:
“Pulu Yemone uluma pali
paa sike sumbi sipe apurupe telemo.

Wapora topa imbi paa ola mololi ambomo
yuni

wapora toli uluma terimumuni
ma koleana yamboma ‘molko kenjengi!’
nirimumunge

aku ulu terimuma Pulu Yemone pilipe
apurupe

‘Yu mindili nopili.’ nirimu.

Aku ambomone Pulu Yemonga kende-
mandema

topa konjirimu akumanga mememanga
Pulu Yemone pundu tonjipe mindili sir-
imu akumunge

yu kapi nimbu imbi ambolopo ola lin-
jemili!

Mindili nolemelka aulkena

lipe taponjipe wendo lipe

yu kinie molko konjingí aulkena

lipe monjilimo ulumu* yu kinie pepa,

yunge imbi paa olandopa molopa,

tondolo pa telimu yu kinie pepa

yu melema pali nokomba nambamo kinie

engemotolo pelemo yemo.”

niringi.

³ Altoko ru ningulie ningindu:

“Yuni yu topa kalomumunge ikilie

alieli omba mindi pelemomonga

Pulu Yemo kapi nimbu

imbi ambolopo ola linjemili!”

niringi.*

⁴ Ye nomi wane paono po* kinie, mele
konde mololi kise kinie, ene ye nomi kingi
polona molemo Pulu Yemonga kumbi
kerena manie puku tamalu peko, yu
kapi ningu imbi ambolko ola linjikulie
ningindu:

“Aku sipe tepili.

Pulu Yemo kapi nimbu

imbi ambolopo ola linjemili!”

niringi.

⁵ Kanu kinie ungu te ye nomi kingi
polona wendo ombalie nimbendo:

“Ene yunge kongono yambo kendemande
molemelema pali,

‘Nu olionga ye ailimu.’ ningu

pipili kolko yunge ungumu taka lelko

pilku telemele yambo ailime kepe

imbi naa mololime kepe

enene olionga Pulu Yemo kapi ningu

imbi ambolko ola linjengi.”

niringi.

6 Pe kelepo pilirindu kinie ungu te, yambo aisilini ungu panjilimele mele ungu te, no aili topalie ungu nilimo mele molo mulú tondolo kikalala nilimo mele ungu te pilirindu. Akumane ru ningulie ningindu:

“Olionga Pulu Ye Aili Tondolo Pepa Namba Aili Olandopamo Lemo Yemo kamu ye nomi kingimu molopa melema pali nokolemomonga yu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili!

7 Sipisipi Walomo* ambo limbe walemo kamu wendo okomo. Yu ambo limbemone ‘Na omba limbe.’ nimbe nokopa molemomonga olio konopu peanga pepili konopu sipu ‘Papu terimu.’ nimbu imbi ambolopo ola linjemili!

8 Pulu Yemone ‘Mulu wambale paa peanga tondolo pa tepa

kake telime pakopili.’ nimbe simu.” niringi. (Mulu wambale peangamanga pulumu Pulu Yemonga yambomane ulu peanga telemele uluma yuni kanopa ‘ulu sumbi nilime’ nimbe kanolemo uluma.)

9 Kanu kinie angellomone nando nimbendo: “Ungu nimbúmu pepána imbi tani: ‘Sipisipi Walomo ambo limbe langi koyongena Pulu Yemone yambomando ‘Wangi.’ nimbé yamboma ene malo.’ aku mele pepána toi.” nirimu. Aku nimbemie kelepa ungu te pea nimbendo: “I unguma paa sike Pulu Yemonga ungu sikema.” nirimu. 10 Aku nirimu kinie pilipulie angellomonga kumbikerena tamalu pepo kapi nimbú terindu nakolo yuni nando nimbendo: “Nu aku siku naa tei! Nunge angenalimene Yesusinge unguma yamboma ningu silimelema kinie nu kinie na kinie olio pali Pulu Yemonga kendemandema molopo kongono tenjilimolo kene nuni Pulu Yemo mindi popo toko kapi nieni. Pulu Yemonga ungu nimbu silimolo akumunge pulumu Yesusinge unguma nimbu silimolo ulumu akumunge ‘nu kinie angenali kinie na kinie olio peama yunge kendemandema molemolo.’ nikiru.” nirimu.

11 Kanorundu kinie mulu koleamo nanggape toli lerimu kanorundu kinie kongi ote kurumulú te angilirimu, akumunge bulu mingine ola ye te molorumu, akumu imbi lelko ‘Kongono Ambolopa Nokopa Konjipe Konopu Alowa Naa Teli Yemo’ ningu, ‘Ungu Sikema Mindi Pelemo Yemo’ nilimele. Yu kote pilipe sumbi sipe apurupe we naa lipe taponjilimo.* Yu we ‘Opa teambo.’ nimbe naa telemo. Ungu pulu te pelemo kinie pilipelie telemo.

12 Yunge mongotolo tepe mele tondolo pa tepa, ye nomi kingime wanie kiraono pakolemele mele wanie kiraono aisili yunge pengena pakolemo. Yunge kangine imbi te molemo, aku imbimu yuyu pilimo yambo tene lupe naa pilimele. 13 Yu mulu wambale meme kaloli sulu te pakolemo. Yunge imbimu Pulu Yemonga Ungumu.*

14 Mulu koleana amime kongi ote kurumulúmanga molko yu lombili pungí puringi, akuma mulu wambale kake paa peanga mare, kalaro naa mololime pakoringi. 15 Yunge kerena ma koleana yambo talapema pali tomba opa teli lou pulse paa nee noli te pelemo.*

‘Yu yambomanga pali ye ailimu molopa yamboma paa tondolo mundupe nokopa molomba.’**

Pulu Ye Olandopa Tondolomonga mundimili paa olandopa kololi ulumu pelemo waene mongoma kimbuni kambilipe nakele makele telemo. 16 Yunge mulu wambale sulu akuna kinie yunge porona kinie imbi te molemo, akumu i sipe:

YE NOMI KINGIMENGA YU YE NOMI KINGI PAA OLANDOPAMO;
YE AILIMENGA YU YE PAA AILI OLANDOPAMO.

nimbe molemo.

17 Kanorundu kinie enana sukundu angello te angilirimu, akumuni muluna mangoko andoringi keramando tondolo ru nimbemie nimbendo: “Pulu Yemone langi aili koyomumu nangi wai.” nirimu.

18 “Ye nomi kingimenga onoma kepe, amimenga ye nomimenga onoma kepe, ye enge nilimenga onoma kepe, otema kinie enenga bulu mingine ola molko andolemele yema kinie enenga onoma kepe, yambomanga pali we molemele

yamboma kepe, kongonoma we tenjiku mele kaloli naa limele kendemandemanga kepe, imbi naa mololime kepe, imbi mololime kepe, enenga onomanga mindime nangi wai." nirimu.

¹⁹ Kelepo kanorundu kinie mele takaramo kinie mana ye nomi kingime kinie 'Kongi ote bulu mingine ola molemo yemo kinie yunge amime kinie opa teamili.' ningu maku toringi. ²⁰ Nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma naa pilipe ungu we kolo topa yando nimbe sirimu ye kanumu mele takaramone lipe taponjirimuna ulu tondolo aisili terimu akumu kinie, mele takaramo kinie, elte ka siringi. Ou ulu tondolo terimu ulumane yambo mele takaramonga makomo 'kangine molopili.' ningu,* yu none teli te teko mimi teko anjiringimu popo toko kapi niringi kanu yamboma kondi torumu. Yu kinie mele takaramo kinie ka sikulie, kou sallapa** tepe nomba konjipe perimu muru*** paa ailine liku manie munduringi. ²¹ Kongi ote bulu mingine ola molorumu yemonga kerena opa teli lou pulse perimumuni wema pali topa konjirimu, kanu kinie enenga onomanga mindime keramane ongo nongo ene olone koloringi.

20

¹ Kanorundu kinie mulu koleana angello te, kowa muru te paa lepa mindi pupe naa pora nilimomonga kere pulu kimu kinie ka sene paa aili te kinie ambolopa memba, manie orumu. ² Aku angellomone wambiye derekonomo ambolopa lipe 'Ponie wane tausini aku sipe molopili.' nimbe ka senene ka torumu. Aku wambiye derekonomo yu koronga ou molorumu kongi ka wambiyemo,* yu depelemo,** yu Setene.*** ³ Angellomone yu ambolopa lipe ka senene ka topalie yu mana manie kowa muru te paa lepa mindi pupe naa pora nilimomonga topa manie mundupe, 'Ponie wane tausini omba pupili yu altopa wendo omba ma koleana yambo talapema andopa kolo topa kondi naa topili.' nimbe kerepulumu pipi sipe lloko torumu. Ponie akuma pora

nimbé kinie 'Yu wendo omba laye kolte andopili.' ningu wendo liku mundungí.

⁴ Ye nomi kingi molemele poloma kanorundu, akumanga Pulu Yemone 'Yamboma apurengi.' nimbe namba sirimu yamboma moloringi.* Yambomane mana molko Yesusinge unguma andoko ningu siku, Pulu Yemonga ungu tondolo munduku pilku amboloringine ene nomime karu lelko toko konjiringi, akumanga minime kanorundu. Ene mele takaramo kinie mele takaramo none teli melte teko mimi teko anjiringimu tolo popo toko kapi ningu imbi ambolko ola naa linjiku, mele takaramonga makomo** enenga mambelena molo kine 'Naa molopili.' niringi yamboma kanorundu. Akuma lomboroko ola molko, ponie wane tausini Kirasi pea ye nomi kingime molko melema nokoringi.*** ⁵ Yamboma pali lomboroko ola molongemonga ene kumbi lelko lomboroko ola moloringi. (We yambo koloringime aku yamboma kinie walsikale lomboroko ola naa moloringi. Ponie wane tausini pora nirimu kinie lomboroko ola moloringi.) ⁶ Kumbi lelko ola moloringi akuma yambo kake telime, ene malo. Yamboma wale talo siku kolonge aku ulumuni ene uluri manda naa temba. Ene Pulu Yemo kinie Kirasitolo popo tonjili yamboma* molko, Kirasi kinie pea ponie wane tausini kingime molko melema nokonge.

⁷ Ponie wane tausini pora nimbé kinie kurumanga nomi Setene ka ulkena wendo liku mundungí kinie ⁸ ma koleana pali molemele yamboma, Goko kinie Mekoko kinie* kondi topa 'Opa teangi wangi.' nimbe sukundu sukundu limbe. Aku yamboma kou okiya mele kapola. ⁹ Ma koleana pali kimbu kongono teko ongo ongolie, Pulu Yemonga yamboma moloringi koleamo, Pulu Yemo konopu monjilimo kolea ailimu,* makaye teko tonge teringi nakolo mulu koleana tepe te manie omba aku amime norumu. ¹⁰ Kanu kinie depelemone ene kolo topa sipe kondi torumu yemo, liku kou sallapa* tepe nomba konjipe perimu muru** paa ailine, mele takaramo kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma naa

pilipe ungumu we kolo topa yando nimbe sirimu yemo kinie, elte ou liku toko manie munduringi muruna, yu liku toko manie munduringila. Akuna ene ipulueli tangoli alieli mindili nongo mindi molonge.

¹¹ Kanu kinie pe kanorundu kinie ye nomi kingi tenga polo kake teli aili te lerimu, akuna ye te molorumu kanorundu. Mamo kinie mulumu tolo yu kinie tere lelko molonge kolea te naa lerimuna yu molorumuna munduku kelko kowa puringi. ¹² Yambo koloringime pali, wema kinie imbi mololime kinie yu molorumu polomonga kumbikundu angiliringi kanorundu. Boku mare wendo lipe kanorumu. Pe boku te lipe kanorumu, akumu konde molopa mindi puli bokumu.* Kanu kinie bokumanga sukundu enenga ulu teringime kanopa apurupe kote pilirimu. ¹³ Nomu kusana koloringi yamboma lomboroko ola molko, yambo ono koleana leringi yamboma kepe Yambo Kolemelemanga Minime Pulimele Koleana puringi yamboma kepe lomboroko ola molko kotena puku angiliringi. Kanu kinie enenga ulu teringimenga yambo telu telu nimbe kote tenjirimu. ¹⁴ Kanu kinie kololi ulu pulumu kinie ou kolkolie minime moloringi murumu kinie akutolo tepe nomba perimu muru paa ailimunge topa manie mundurumu. I tepe nomba pelemo muru paa ailimu yamboma wale talo siku kolemele ulumu. ¹⁵ Kote pilimbe yemone yambo tenga imbimu konde molopa mindi puli bokuna naa molorumu kinie kanopalie kanu yambomo tepe nomba perimu muru paa ailimunge topa manie mundurumu.

21

¹ Pe mulu konde te kinie ma konde te kinie kanorundu. Ma oumu kinie mulu oumu kinie pora nimbe, nomu kusamo kamu naa molorumu. ² Kolea aili kake teli, akumu Jerusalleme kondemo, Pulu Yemo molorumu mulu koleana mundupe kelepa manie ombá orumu kanorundula. Ambo te ye pumbendo au nilimo mele yu aku sipe au nimbe konjipe orumu. ³ Pe pilirindu kinie ye nomi kingi polona ungu

te wendo omba tondolo ru nimbelie nimbendo: “Kinié Pulu Yemo molemo ulkemo omba, yamboma molemelena angilimo, yu ene kinie tapu topa molomba. Ene yunge yamboma molonge, yu enenga Pulu Yemo molopa ene nokopa, ene kinie molomba.* ⁴ Yuni enenga mongona kola molombama kulu tonjimbe. Ou uluma pora nirimuna yamboma altoko kolou naa kolko, kola naa teko, kolaulke naa molko, mindili naa nonge.” nirimu.

⁵ Ye nomi kingi polona molorumu yemone nimbendo: “Nane melema pali kondenga tekeru.” nirimu. Pe kelepa nimbendo: “I nikiru unguma ungu sikema, yambomane manda ‘Nane nikiru mele sike telemo.’ ningu pilingi unguma kene aku unguma pepána imbi toi.” nirimu.

⁶ Nando kelepa nimbendo: “Uluma pali wendo omba pora simu. Na Ou Kumbi Lepa Yemo, Pe Akilipe Yemo,* na Melemanga Pali Pulu Yemo, ‘Kongono Tembo.’ Konopu Lelioma Alieli Tepo Pora Silio Yemo. Yambo te no waka lemo yambomo alieli konde molopa mindi puli ulu pulumu pelemo no pikipe wendo olemomo kou mone naa lipu ‘We nou.’ nimumu.**

⁷ Yambo te enge nimbe opa toumu topa manie mundumbemo monge melema pali limbe, na yunge Pulu Yemo molombo, yu nanga ambolangomo molomba.* ⁸ Nakolo yambo

‘Opa naa teamili.’ ningu pipili kolemele yamboma kinie,

‘Na kolo tolemo.’ ningu pilku na monjiku naa pilimele yamboma kinie, paa ulu pulu kerime telemele yamboma kinie,

yambo toko konjilimele yamboma kinie, wa ulu kerinele telemele yamboma kinie, tomo ambolko meambu liku ala tolemele yamboma kinie,

we melema anjiku ‘Olionga pulu yema. Olio nokolemele.’

ningu popo toko kapi nilimele yamboma kinie,

kolo tolemele yamboma kinie, aku siku telemele yamboma pali kou sallapa tepe nomba konjipe pelemo* muru paa ailine** puku molonge, akumu

enenga molonge koleamo.*** Aku ulu ene kinie wendo ombámo wale talo siku kolonge ulumu.”**** nirimu.

⁹ Kanu kinie angello yepoko pakara, kamu umbuni yepoko pakara perimu mingime amboloringi* kanumanga te na molorunduna ombalie nando nimbendo: “Sipisipi Walomo** Ambo Limbemo yu kinié ambo limbe tekemomo, nu lipu ora siembo, kanani oi.” nirimu. ¹⁰ Kanu kinie Mini Kake Telimuni na ambolorumu kinie angellomone na memba ma pangi paa olandopa kou polorumu tenga memba pupe monjipelie, kolea aili kake teli Jerusalleme Pulu Yemo molorumu mulu koleana mundupe kelepa manie ombá orumumu na lipe ora sirimu. ¹¹ Jerusalleme pa terimumu Pulu Yemonga tondolo pa telimuni pa tepa, umbu kou te kou mone paa olandopa pulimo te tondolo pa telemo mele, kou jasipa mele, yu aku sipe tondolo pa tepa mini mana tepa, paa kariyápa mele pa terimu. ¹² Aku kolea ailimu kou pala paa aili olana pepa, kerepulu rurepo lerimu. Angello rurepo aku kerepulu rureponga nokoko angiliringi. Kou pala kunemanga Isirele yambo talape rurepo akumanga imbime* telu telu nimbe molorumu. ¹³ Ena mundi olemokondo kerepulu yepoko lepa, ena pulimokondo kerepulu yepoko lepa, wikindu kerepulu yepoko lepa, merekendo kerepulu yepoko lerimu. ¹⁴ Kolea ailimunge kou palamonga kou aili rurepo monjiringi kou sipímenga ola Sipisipi Walomone ou ‘Yunge kongonomo tenjipai.’ nimbe lipe mundurumu ye rureponga imbime* molorumu.

¹⁵ Angello na kinie ungu nirimumu melema manda manjili jilie kou gollone teli te ambolorumu. Akumuni kolea ailimu kinie kou pala kerepulumu kinie kou palamo kinie manda manjimbendo ambolorumu. ¹⁶ Koleamonga ekendo ekendo sululia ponjilia naa tepa kapola kapola terimu. Kolea ailimu winju sipe manda lerimu kinie tu tausini po anderete kilomita mele; pera topa manda manjirimu kinie aku sipela terimu; olando sipe manda lerimu kinie telula terimu. ¹⁷ Kou palamo manda manjirimu kinie akumu

mita tere paono tene mele. Angellomone mita manda manjirimumu mana yambo-mane manda manjilimele aku sipe manda manjirimu. ¹⁸ Palamo kou jasipane teko, kolea ailimu kou gollo paa nurupulu te naa pelimuni teringi, yu kariyápa mele pa terimu. ¹⁹ Koleamonga pala sipine kou lupe lupe peanga kou mone olandopa pulimomane au siringi. Pala sipi kumbinemo kou peanga jasipa panjiku, sipi talo sipemo kou peanga muku teli kou sapaia panjiku, sipi yepoko sipemo kou peanga kake teli kou akete panjiku, sipi kise sipemo kou peanga kondili nili kou emera panjiku, ²⁰ sipi te pakara sipemo kou peanga kondoli tepa kake tepa teli kou saronikisi panjiku, sipi talo pakara sipemo kou peanga kondoli kou koniliane panjiku, sipi yepoko pakara sipemo kou peanga kanie teli kou kirisollaite panjiku, sipi engaki sipemo kou peanga kondili nili te lupe tepa nili kou berili panjiku, sipi rureponga telu sipemo kou peanga kanie te lupe tepa teli kou topasi panjiku, sipi rureponga talo sipemo kou peanga kondili nimbe kanie tepa teli kou kirisoperesi panjiku, sipi rureponga yepoko sipemo kou peanga muku te lupe tepa teli kou aiyasini panjiku, sipi rurepo sipemo kou peanga kondoli te lupe kou ametisi panjiringi. ²¹ Pala kune rurepo siripelu kake tepa kou mone paa olandopa puli rurepo angilirimu. Kunema telu telu ningu siripelu aili telu telu ningu teringi. Kolea ailimunge aulke barisime kou gollo paa peanga nurupulu te naa pelime mundingi, aulke akuma kariyápa mele pa terimu.

²² Kolea ailine sukundu Pulu Yemo ongo popo tonge ulke tembele te angilirimu naa kanorundu. Aku nambemuna, mana Pulu Yemo molorumuna ulke tembelena puku yu popo toko kalingi* nakolo aku kolea ailimunge Pulu Ye Aili Tondolomo kinie Sipisipi Walomotolo moloringilimunge ulke tembele te akuna naa angilirimu. ²³ Pulu Yemonga tondolo pa telimuni koleamo pa tenjilimo, Sipisipi Walomo koleamonga tepe llame molorumumunge ena kepe oli kepe tene akuna pa naa tenjilimo. ²⁴ Koleamonga

pali yamboma kolea ailimu pa tembamonga manda andoko molonge; mana ye nomi kingime enenga mele kou olando pumbe aisili aku koleana mengo onge. ²⁵ Aku koleamo sumbulu naa tombamonga wale tenga pala kunema pipi naa singi. ²⁶ Yambomane enenga mele kou mone olandopa pumbe mele aisili akuna sukundu mengo pungí. ²⁷ Nakolo mele kalaro mololime kinie, yamboma teko pipili konjili uluma telemele yamboma kinie, kolo tolemele yamboma kinie, akuma aku koleana sukundu paa naa pungí. Sipisipi Walomonga konde molopa mindi puli bokuna imbi molomba yamboma mindi akuna sukundu pungí.*

22

¹ Kanu kinie angellomone alieli konde molopa mindi puli ulu pulumu pelemo no omba purumumu* na lipe ora sirimu, akumu kariyápa mele pa terimu. Pulu Yemo kinie Sipisipi Walomo** kinie el-tenga ye nomi kingi polomonga no akumu wendo omba, ² kolea ailimunge aulke barisi suku singine omba purumu. No ekendo ekendo kélotolonga alieli konde molopa mindi puli ulu pulumu pelemo unjumu angilirimu,* akumu ponie tenga tenga wale rurepo mongo tolemo, oli tenga tenga mongo tolemo. Unjumunge gomomane yamboma tepa konde limo. ³ Pulu Yemone mana umbuni sirimu mele umbuni paa telu kepe aku koleana naa pemba. Pulu Yemo kinie Sipisipi Walomotolonga ye nomi kingi polomo aku koleana lembe, Pulu Yemonga kongono tenjili kendemande yambomane yu popo toko kapi ningí. ⁴ Enene yunge kumbikeremo kanonge, yunge imbimu* enenga mambelena molomba. ⁵ Aku koleana ipu naa lembe. Pulu Ye Ailimuni ene molongena pa tenjimbemonga 'Ena tepili.' molo 'Tepe llame kandamili.' naa ningí. Ene yambo nomi kingime alieli molko nokoko mindi pungí.

⁶ Angellomone nando nimbendo: "I unguma ungu sikema, yambomane manda 'Nane nikiru mele sike telemo.' ningu pilku monjiku pilingí unguma.*

Ailimu, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yambomanga** minimenga Pulu Yemo, yuni 'Yunge kendemandemane uluma nondopa wendo ombá mele kanangi lipe ora sipili.' nimbe yunge angellomo lipe mundurumu." nirimu.

⁷ Yesusini nimbendo: "Pilieme! Na nondopo ombó." nirimu. I bokuna nimbe molemo ungu pe wendo ombáma pilipe lipe tenga panjipe temba yambomo yu malo.*

⁸ Na Jono, na i uluma pilipu kanorundu yemo. Pilipu kanopolie na uluma lipe ora sirimu angellomo 'Yu popo topo kapi niembo.' nimbu yunge kumbikerena tamalu perindu ⁹ nakolo yuni nando nimbendo: "Paa aku naa tei! Nunge angenali Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema kinie, i bokuna nimbe molemo unguma pilku liku telemele yamboma kinie, nu kinie na kinie olio pali Pulu Yemonga kendemandema molopo kongono tenjilimolo kene nuni Pulu Yemo yu mindi popo toko kapi nieni." nirimu.*

¹⁰ Aku nimbelie kelepa nando nimbendo: "I bokuna ulu pe wendo ombá mele nimbe molemo uluma nondopa kamu wendo ombá kene* 'Naa piliengi! Naa nimbu para siembo.' ningu lopi naa teani.** ¹¹ Yambo te tepa kenjilimo yambomo yu kamu tepa kenjipe molopili. Yambo te kalaro molopili molemo yambomo kamu kalaro molopili yambo akumu molopili. Yambo te tepa konjilimo yambomo kamu tepa konjipe molopili. Yambo te kake tepili molemo yambomo kamu kake tepili molopili." nirimu.

¹² Yesusini nimbendo: "Pilieme! Na nondopo ombó tekero. Ombó kinie yamboma enenga ulu telemelemanga yu mele mele mele kalombondo mele kalombo melema membo ombó. ¹³ Na ou kumbi lepo molorundu pe akilipu molombo yemo;* Na Kumbinemo Pe Akilipemo;**

Na Melemanga Pali Pulu Yemo, Na 'Kon-gono Tembo.' Konopu Lelioma Alieli Tepo Pora Silio Yemo.***

14 "Yamboma enenga mulu wambalema kulumiye tolemele yamboma aku telemelemonga 'Alieli konde molopa mindi puli ulu pulumu pelemo unju-munge mongoma* ongo nongo, kolea ailimunge kou pala kerepulumanga ongo puku sukundu wai.' nimulúmunge kanu yamboma ene malo.

15 Ulu kerime mindi konopu kimbú siku molemelema kinie,
tomo ambolko meambu liku telemelema kinie,
wapora andoko tolemelema kinie,
yambo toko konjilimelema kinie,
we melema anjiku 'pulu yema' ningu popo toko
kapi nilimelema kinie,
kolo toli uluma konopu monjiku kolo toko telemelema kinie,
kanu yamboma ene kolea ailimunge kou palamonga ulsukundu molemele.*

16 "Na Yesusi, nane 'Nanga yambo talapema* i unguma piliengi, pupe nimbe sinjipili.' nimbu nanga angellomo 'Nu puku ningu sipui.' nimbu lipu mundurundu. Na ye nomi kingi Depisini kalopa lirimu yemo; yu nanga andakolepamo;** ipulueli ou kolea tangombando kombukandipime pali kumbulupe, telu mindi kamu tondolo pa tepa angilimo akumu na."*** nirimu. 17 Minimu kinie 'Sipisipi Walomonga, Ambo Limbe Ambomo kinie eltene ningilindu: "Nu paa oi!" nilimbele. I unguma pilimbe yambomone "Nu paa oi!" nipili. No waka lemo yambomo opili. Yambo te 'No nombo.' konopu lembe yambomo kou mone naa lipe we simbe no, alieli konde molopa mindi puli ulu pulumu pelemo nomo, omba nopili.*

18 I bokumunge pe wendo ombá mele nimbe molemo unguma pilingí yambomando lepi lepi topolie nimbundu: "Yambo tene i bokuna sukundu molemo ungumanga ungu te suku mundupe nimu liemo i bokumunge ulu umbuni tondolo mare 'wendo ombá' nimbe molemo ulu umbunime Pulu Yemone 'aku yambomo

kinie wendo opili.' nimbé. 19 Molo yambo tene i bokumunge ulu pe wendo ombá nimbe molemomanga ungu te naa nimbe kulu topa wendo limu liemo Pulu Yemone yu mundupe kelepa, 'Yu alieli konde molopa mindi puli ulu pulumu pelemo unju i bokumuni nimbe silimomonga* mongo mare naa nomba, kolea aili kake teli i bokumuni nimbe silimo koleana naa opili.' nimbé." nikiru.

20 I uluma wendo ombá nimbe silimo yemone nimbendo: "Sike. Na nondopo ombó tekero." nilimo.

Paa aku sipe tepili! Aili Yesusi, paa oyo!

21 Aili Yesusini Pulu Yemonga yamboma 'pali,' we kondo kolopa molopili molangi. Aku sipe tepili!

«Aku pea.»

PULU YEMONGA BOKUNA IMBI MOLEMO MARENGA UNGU PULUMA

1. aposel

I ungumu Giriki ungumu, akumu kongono imbi mele. Akumunge ungu pulumu "lipe mundulimu". Akumu i sipe mele: Papua Nu Gini gapomanomone ye molo ambo te mako topa, Asitaralliya molo Amerika molo Japane lipe mundupelie nimbendo: "Nu akuna puku olionga keremo ninjiku, olionga kongonomo tenjiku, molani pui." nilimele yambo akumu "yambo aposollo" mele.

Yesusi ou ye mare mako topalie "Na lombili wai." nirimu ye akuma "lombili andoli yema" nilimolo. (Akumunge pulumu inie anjukundu **10. disaipel** molemo.) Pe Yesusini kanu yemando nimbendo: "Nanga kongonomo tenjengi pangi." nimbe lipe mundurumu kinie ene Giriki unguna imbi lelko "aposolloma" niringi. Akumunge i Pulu Yemonga bokuna kewa unguna naa topo, Umbu Unguna kanu kongono imbimu lemolondo 'Yesusini "Nanga kongonomo tenjipai." nimbe lipe mundurumu yema' nimbu bokuna torumulu molemo.

Ene pali Yesusi kanokolie yu pea andoringi yema (LLuku 6:12-16, Lipe Mundurumu Yema 1:12-26). Ou ye engaki rurepo moloringi. (Akumu Kewa unguna "tuwellepe" kanumu.) Pe Pollo yu Yesusini mako topa "Nanga kongonomo tenjipui." nimbe lipe mundurumu ye te molorumula. Juda yambo naa moloringi ulsukundu yamboma moloringine 'Ungumu piliengi!' nimbe lipe mundurumu (Lipe Mundurumu Yema 9:15, 26:17-18, Romo 11:13, Ou Korini 9:1-2). Ungu

mare Romo 1:1, Ou Korini 1:1, Pe Korini 1:1, Gallesia 1:1, Epesasi 1:1 molemo.

Aku imbimunge ungu mare Ou Korini 12:28-29, Epesasi 2:20, 4:11, Lipe Ora Sirimu 21:14. Yesusi yu kepe "**aposollo**" te, yu Pulu Yemone "**Nanga kongonomo tenjipui.**" **nimbe lipe mundurumu yemo** (Ipuru 3:1).

2. arapela lain

Pisini unguna "**ol arapela lain**" kinie "ol manmeri bilong ol arapela lain" kinie inie anjukundu 15. haiden kinie, aku unguma wale aisili Giriki ungu telumu, aku Giriki ungumunge pulumu "ol arapela lain", Umbu Unguna "yambo talape lupe lupema" molo "koleamanga lupe lupe yamboma". Nakolo Juda yambomane i ungumu niringi akumu Juda yamboma naa moloringi yambo lupemando niringi. "ulsukundu yamboma" molo "Kewa yamboma" ningindu aku siku niringi. 'Ene eneno Pulu Yemonga yamboma, yambo paa peangama. Yambo talape lupema yambo kerime, yambo ulu pulu kerit elime.' ningu pilkulie aku siku niringi. "arapela lain" nimbe molemo ungu mare Umbu Unguna Mateyu 4:15, 12:18,21, 20:19,25, Lipe Mundurumu Yema 4:25, 9:15, 13:44-48, Pe Korini 11:26, Romo 1:13, 2:14,24, 9:24, Gallesia 1:16, 2:2,8,9,12, 3:8, Epesasi 3:1 molemo.

Wale mare "arapela lain" bokuna molemo akumunge ungu te inie anjukundu 14. Grik molemo mele kananila.

3. baim bek

Ingillisi unguna "ransom".

Yesusini olionga nimbe tenjirimunge ungu tondolo talo molemo, te "baim bek", te "kisim bek". Nakolo Giriki unguna pondeanga telu sipela. 'Yesusini olionga nimbe tenjirimu mele paa piliembo.'

ningulie Pulu Yemonga bokuna i ungu talo pea mimi siku kanoko pilieyo. Pisini Baipelena kinie Umbu Unguna kinie kanokolie Ou Timoti 2:6 kinie (“baim bek”), Taitasi 2:14 (“kisim bek”) molemo mele mimi siku kanani. Giriki unguna pondeanga telu sipemo. Ou Pita 1:18-19 (“baim bek”) akumunge Giriki ungumu kinie Taitasi 2:14 kinie (“kisim bek”) paa nondopa telu sipe mele.

Giriki ungumunge ungu pulumu Pisini unguna “lusim”. Umbu Unguna “ ‘Wendo pupili.’ ningu liku ulsu mundulimele”, molo “ ‘Wendo pupili.’ ningu kune llokomo wendo limelenje.” Gallesia 3:13 (“kisim bek”) kinie 4:5 (“baim bek”) kinie Giriki ungumu telu sipemola, nakolo akumunge pulumu “baim na lusim”.

Ou i siku mele teringi: Yambo tene yambo te ‘Yunge kongonomo tenjipili.’ nimbe topo topa lipe yunge ulkena memba ombalie, kou mone te naa sipe mele naa kalopa, ka kongono mele sirimu. Kanu kendemande yambomo ulsu pumbe aulke te paa naa lerimu. Kamu kamu kanu yemonga kongono tenjili kendemande yambomo mindi molorumu. Yuyu ulsu pupe kowa pulkenje nokoli yemone kelepa lipelie ‘Paa mindili nopili.’ nilke. Pe yambo tene kanu kendemande yambomo mindili sipe kongono tenjipe kapola naa molorumu mele kanopa kondo kolopa ‘Wendo omba pupe we molopili.’ nimbelie, kendemande yambomonga nokoli yemo kou mone molo melte sirimu kinie nokoli yemone ‘Kendemande yambomo we omba pupili.’ nimbe ulsu lipe mundurumu. Kendemande yambomo altopa yando limbe aulke te molo. Yambo tene yunge wendo pumbe aulkemo topo topa lirimumunge yu ulsu ombalie kamu kapola we molorumu. “baim na lusim” akumunge ungu pulumu aku sipe mele.

kisim bek akumunge ungu pulu te inie anjukundu 21. molemo nakolo Ingillisi unguna kinie Pisini unguna kinie apuruku boku tongendo pereko alowa malowa teko tolemele.

Ingillisi unguna we yambomane “ransom” nilimolo akumunge pulumu i sipe: Ye marene yambo te wa liku mengo puku lopi teko monjikulie, ungu te yando ningu munduku, “Ene kou pape anderete tausini kina siku mundungí kinie i yambomo ‘We pupili.’ nimbu ulu te naa temolo. Molo “Naa simulú.” níngi liemo yu topo konjimulú.” níngi. Aku telemele kinie kou monemondo Ingillisi unguna “ransom” nilimolo. Kou monema kinie, wa liku monjilimele yambomonga konde mololi ulu pulumu kinie, kapola kapola mele telemo. Kou monema anju siku mundungí kinie kolo wangoko likulie “Yambomo we pupili.” ningu yando siku mundulimele. Molo kou monema kolo wangoko naa síngi liemo yambomo sike toko konjingínje. Pundu mele tolemele nakolo paa sike pundu molo.

Pulu Yemonga bokuna aku sipe melela. Nakolo “Yambomo topo topa lipe wendo lirimu” mele Umbu Unguna naa nilimelka. Melema sitowana topo toko limele. Akumunge Mateyu 20:28, Mako 10:45 akuna Yesusini olionga nimbe tenjirimu akumu Umbu Unguna “baim bek” nimulundu ungu sumbi nili te naa pilirimulu. Akumunge Mateyu 20:28 i sipu mele torumulu molemo: “ ‘Ulu pulu kerimene yamboma altopa ka sipe nokolemo mele naa tepili, kapola molangi kene na yambo aisilinge nimbu pundu tonjipu nanga kangimu sipu, enenga kolo wangopo kolon-jembo.’ ** nimbe orumu.” nirimu.” Ou Timoti 2:6 paa telu sipemo. LLuku 21:28 (“kisim bek”), Ipuru 9:12,15 (“baim bek”). Romo 8:23,

Ou Korini 1:30, Epesasi 1:7,14, 4:30, Kollosi 1:14, Ou Pita 1:18-19, Kambu 18:16 kananila. Lipe Ora Sirimu 5:9, 14:3,4 Giriki unguna “yunge mememone topo topa lirimu” mele, akumu Pisini unguna “baim bek” molemo. Umbu Unguna “topo topa lirimu” nilimelka nakolo pilku sundulimelkanje? Ingillisi unguna mare “purchase” molopa, mare “redeem” molemo. Lipe Ora Sirimu 5:9 kinie 14:4tolo Giriki unguna sike “ ‘Pulu Yemonga molangi.’ nimbe mememone topo topa lirimu.” molo “Pulu Yemo simbendo topo topa lirimu.” mele nimbu tolemelka.

4. Belsebul

Pisini Baipelena aku sipe molemo, Pisini ungu Nupella Testamen oumunge “Bielsebul” molemo. Akumu Setenenga imbi te. Imbimunge pulumu ‘kurumanga nomi ailimu’ (Mako 3:22-23). Juda ye ailimene Yesusi kinie konopu keru panjiku yundu “Nu Belsipuli.” niringi (Mateyu 10:25, 12:22-28, 9:32-34, LLuku 11:14-22). Mateyu 12:28 kinie Mako 3:28-30 kinie paa kanani. Ungu pulu te LLuku 11:18* molemola.

5. bikman

“bikman” kinie “bikpela” kinie laye lupe lupe. Yesusindu “Bikman” niringi Umbu Ungu bokuna “Ye Nomimu” molemo. Akumunge pulumu “ye nokolim” mele, Pisini unguna “Bos” nilimelela. Kanu yema yu yamboma nokongendo namba molemo mele. ‘Yamboma yunge kongono kendemande yema.’ ningu pilkulie Yesusindu “Bikman” niringinje. Boku LLuku mindi molemo (5:5, 8:24,45, 9:33,49, 17:13). (Ingillisi unguna “master”.)

6. bikpela

“bikpela” kinie “bikman” kinie laye telu sipe. Yesusindu “Bikpela” niringi, akumu ‘Yu enenga imbi

mololi yemo. Ene manie, yu ola.’ ningu yu aku siku niringi mele. Imbi talo pea Umbu Unguna “Ye Nomimu” nilimelka nakolo “Bikpela” Pisini unguna lombili puku manda lelko “Ailimu” niringi mele pilpulie bokuna torumulu molemo. Miti yambomane i imbimundu “Nomi” nilimele. Ingillisi unguna wale aisili “Lord” molopa (Mateyu 7:21, 8:25, 15:22, Mako 5:19, LLuku 5:8, 6:46, Jono 6:68, Lipe Mundurumu Yema 2:36, Romo 1:3), wale mare “Master” molemo (Mateyu 6:24, Mako 13:35, LLuku 14:21, Romo 14:4). Wale mare “Ailimu” nilimo kinie Pulu Ye Yawendo nilimo (Mateyu 1:20-24, Mako 12:11,29-30, LLuku 1:6,9,11, 19:38, Lipe Mundurumu Yema 2:34, Ipuru 7:21, 8:8-11).

7. bikpris

(Inie anjukundu 34. pris 34.2. kanani.)

8. bilip

Akumunge ungu pulumu nam-bolkaye? Mimi siku naa pilkulie, yamboma mane siku Kewa unguna nilimele mele manda manjiku “bilip teangi.” nilimele akumu kapola naa tekemo. Ungu pulumu mimi siku pilkulie yamboma Umbu Ungu mindi lelko ningu silimelkanje papu. “bilip” akumunge pulumu i sipe mele:

Te: Kango te unjuna ola molomba kinie lapane nimbendo: “Nu pou ningu manie oni kinie nu naa topili kangulupu limbu.” nimbé kinie kangomone ‘Sike nikimu.’ nimbe tondolo mundupe pilipolie mini wale naa mundupe walu pou nimbe manie ombá. Aku temba kangomone “bilip” tepa aku temba.

Te: Yambo tene nimbendo: “Opali ye nomi poraminisamo ombá kene ya maku tamili wangi.” nimbé kinie “Sike nikimu.” ningu pilkulie yu ombá kanongendo puku maku toko nokoko molonge. “bilip” tekolie

aku siku tengе.

Te: Yambo tene Pulu Yemonga bokuna kanomba kinie 'Nu mindili naa nani.' nimbe Yesusi nunge nimbe kolo wangopa kolonjirimu.' nimbé kanopalie, 'Sike aku terimu.' nimbe tondolo mundupe pilipelie yu konopu pe nipili 'Kolea kerine pupu mindili naa nombó.' nimbe pilimbe.

Akumunge Kewa unguna "bilip" Umbu Unguna topele topo bokuna tomolondo walu naa torumulu. Ungu pulumu mimi sipu pilipulie topele topo bokuna torumulu. Wale mare "Sike.' ningu tondolo munduku piliringi." torumulu nakolo wale mare "Sike." mindi we molomba kinie pilku sundungí kinie ungu pulu te torumulu molemo. Jono 3:16 "manmeri i save bilip long en" akuna "long en" akumunge pulumu nambolkanje? I sipe melenje: "Yu Pulu Yemone sike lipe mundurumu yemo. Sike olio lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo limbe yemo.' ningu tondolo munduku pilingí yamboma", aku sipe mele. Akumunge alieli "bilip" topele topo bokuna tomolondo ungu pulumu mimi sipu pilipulie bokuna torumulu molemo.

Giriki unguna kinie Ingillisi unguna kinie ungu talo "believe" kinie "faith" kinie molemo. Ungu pulumu Umbu Unguna nimulundu manda molo. Giriki unguna imbi talo paa nondopa telu sipe mele, nakolo "believe" akumu ulu te telemolo; "faith" akumu meltenga imbimu. "faith" konopuna pelemo kinie manda "believe" telemolo. Nakolo Pisini unguna kinie Umbu Unguna kinie ungu telumu mindi bokuna toringi molemo.

Ingillisi unguna "believe" ungu mare: Mateyu 8:13, 9:28, 27:42, Mako 5:36, 9:23,24, LLuku 1:20, Jono 1:7,12,50, 3:12,15,16,18,36, 4:39,41,42, 6:29-47, 12:44-46, 20:8,25,27-31, Lipe Mundurumu Yema 5:14, 9:42, 16:31,

17:12, 18:8, Romo 1:16, 3:22, 10:9-11, Ou Timoti 4:12, Pe Timoti 1:12.

Ingillisi unguna "faith" ungu mare: Mateyu 8:10, 14:31, 21:21, Mako 2:5, 5:34, LLuku 7:50, 18:42, Lipe Mundurumu Yema 3:16, Gallesia 2:16 wale talo,20, 3:wale aisili, Ou Timoti 1:4,5,14,19, 2:15, Ipuru 10:22,38, 11:pali.

9. devil

I ungumu Giriki unguna kinie Ingillisi unguna kinie molemo. Akumu Setenenga ungu pulu te pelemo imbi te (Mateyu 4:8-11). Inie anjukundu 42. Seten kananila. "devil" akumunge ungu pulumu "kolo topa kote tenjilimu" kinie "ungu bulkundu ninjilimu" kinie. Yu Pulu Yemonga kumbikerena yambomanga kolo topa kondi tolemo yemo. Jopo 1:6-12 kanani. Akuna "Setene" nimbe molemo.

Ingillisi unguna "devil" ya molemo lupe, Pisini unguna "tewel" akumu Umbu Unguna "mini", akumu paa lupe. "devil" akumu Umbu Unguna "depele" molemo. Pisini Baipelena "devil" naa toringi, naa molemo. "Satan" mindi toringi molemo. Lipe Ora Sirimu 12:9 mindi ungu pulumu tongendo Baipelena "Man I Save Kotim Olgeta Manmeri" toringi molemo.

Giriki unguna kinie Umbu Unguna kinie Mateyu 4:3 "kondi tolimu" molopa, Mateyu 4:5,8, LLuku 4:2,3,5,6,13 "depelemo" molopa, Mateyu 4:10, LLuku 4:8 "Setene" molemo. Kurumanga nomi depelemo yu molemo mele Jono 8:44, Ou Pita 5:8, Jono Kumbi Lepamo 3:8 molemo. Lipe Ora Sirimu 12:9,10, 20:2, Ou Pulu Pulu 3:1,2,14, Mateyu 25:41, Lipe Ora Sirimu 20:10 kananila.

Yu ma koleamonga ye nomi kingimu (Mateyu 4:8-9, Jono 12:31, 14:30, 16:11, Pe Korini 4:4, Epesasi 2:2, Jono Kumbi Lepamo 5:19), nakolo yunge tondolomo manie,

Pulu Yemonga tondolomo olandopa mele nilimo ungu mare pea Mateyu 4:8-11, Epesasi 6:11, Ipuru 2:14, Jemisi 4:7, Jono Kumbi Lepamo 3:8, 4:4 molemo. Pe Timoti 3:3 kinie Taitasi 2:3 kinie Giriki unguna paa telu sipe mele molemo nakolo akuna Pollone depelemondo naa nirimu, we yambomando nirimu pilkulie Pisini unguna kinie Ingillisi unguna kinie ungu pulumu topele toko bokuna toringi.

Ingillisi ungu pilku imbi kanolemele yambomando i sipu nikumulula: Giriki unguna “dimon” akumu “kuru” mindi, nakolo wale mare Ingillisi unguna lawa teko “devil” toringi molemo. “devil” paa telumu mindi molemo, akumu Setene. Pulu Yemone kurumanga nomi “depelemo” kinie kuruma pali tepe nomba mindi pelemo pembamonga ‘mindili nongo molko mindi pangi.’ nimbe tepe mimi tepe kalorumu akuna Kirasinge yambo naa molko ulsu molemele yamboma lipe mundumbela (Mateyu 25:41). Akuna kurumando “angelloma” nimbe molemo. Pe Pita 2:4 kepe. Ene kepe depelemo yu kepe ou mulu koleana angelloma moloringi ungu talo LLuku 10:18, Lipe Ora Sirimu 12:7-12 molemo. Aisaya 14:12-15 yundu nirimulanje.

10. disaipel

Giriki ungumunge ungu pulumu “Mane sili ye te lombili puku unguma pilimele yamboma.” (Mateyu 10:24,25). Pisini unguna ou kumbi lelko toringine ya “skulboi” molopa, pe toringimunge “sumatin” molemo. (Yesusinge temane peangamo molemo bokumanga Giriki ungumundu Ingillisi unguna wale aisili “disciple” molopa, wale mare “student” molopa, “pupil” molemo.) Mendo Imbo Unguna “yunge ki sipi kanoli yema” nilimele, akumu

peangala. Akumu Ingillisi unguna “aperendisi (apprentice)” mele. “Yesusi lombili andoko yuni terimu mele wamoko kanoringi yema” nilimelkalanje.

Umbu Unguna “Yesusinge lombili andoli yema” bokuna torumu molemo akumunge pulumu Mateyu 4:18-22 molemo. Wale mare bokuna “lombili andolime” nimbe molemo kinie ye rurepondo nilimo. Nakolo yambo mare pea yu paa taki taki lombili puku yunge ungumu pilku liringila, akumando wale mare bokuna “lombili andolime” molo “lombili andoli yamboma” nimbe molemola. Mare amboma (Lipe Mundurumu Yema 1:14, LLuku 23:49, 8:1-3.) We yamboma yuni uluma tepe unguma nirimu mele ‘Kanamili. Piliemili.’ ningu yu walse walse lombili puringila, nakolo we mele, kamu molo (Mateyu 4:25, Jono 6:60, 61,66-69). No Linjili Jononga lombili andolimenga ungu talo Mateyu 9:14, 11:2 molopa (Yesusinge lombili andolime 11:1 kanumu), Parisimenga lombili andolime Mateyu 22:16 molopa, Mosisinge lombili andolime Jono 9:28 molemo. Olio pali Yesusinge lombili andolime molemolo mele Jono 8:31 molemo. Nakolo Yesusini nimbendo: “Na we lombili naa wangi.” nirimu (LLuku 12:49-53, 14:25-27,33, Mateyu 10:17-18,21-25,32-33,34-39). Yesusinge lombili andoli ye rureponga imbime Mateyu 10:1-5a molemo.

11. Farisi “na Sadyusi” (Mateyu 16:1)

(Inie anjukundu 38. Sadyusi kananila.)

Yesusi mana molorumu kinie Parisi yema kinie Sadyusi yema kinie Pulu Yemonga ungu manema nokoringi ye talape talo moloringi. Enene pali Pulu Yemonga ungu manema pilku tenge panjiku tengendo mindili siku teko moloringi nakolo yambo-

mane 'kangikundu mindi kanangi.' ningu aku teringi. Konopuna sukundu ene ye sumbi nilime naa moloringi nakolo 'Ye sumbi nilime molemolo. We yamboma teko kenjili yamboma molemele.' ningu we yamboma kinie teluna tapu toko naa moloringi. We yamboma kanoko keru kanoko ene eneno aku siku konopu talo pepa topele mapele toli yema moloringimunge No Linjili Jono kinie Yesusi kinie eltene kanu yema iri tokolo "Kolo toli wambiyemonga waloma molemele." niringili (Mateyu 3:7 (Parisime kinie Sadusime kinie), 12:34, 23:33). Enene 'Yambo ulu pulu keru telime' niringi yamboma Yesusi kanu yamboma kinie molopa ga norumuna kanokolie 'Yesusi yu kepe ye kerimu.' ningu piliringi (Mateyu 9:9-13, LLuku 7:36-50, 18:9-15).

Yesusi kinie konopu keru panjiku 'Yu nimbe kenjimbe kinie yu mongo lipu simulú.' ningu yu taki taki ungu mare walsiringi mele ungu pulu te Mateyu 16:1* molemo. Yesusindu "Nu sike Pulu Yemonga Malo molenonje kanamili liku ora si." niringi ungu mare Jono 2:11* molemo. Yesusini ene kanopa keru kanopa, wale aisili ene iri torumu. Iri torumu mele ungu te teluna mindi kanoni liemo yuni "Ene topele mapele toli yema." nirimu mele Mateyu 23:1-36 molemo kanani. Te LLuku 11:37-54. Topele mapele tolimunge ungu pulumu inie anjukundu 47. tupela maus molemo.

Parisimene Pulu Yemonga ungu manemanga ungu mane aisili olandopa olandopa ene eneno pilku ningu panjiringila. 'Parisime kinie Sadusime kinie enene teko kenjilimele mele paa aku siku naa teangi.' nimbendo Yesusini ungu iku topa "Kanu yemanga pillawana mundulimele mele isi akumu paa naa liengi." nirimu (Mateyu

16:6,11-12). Inie anjukundu 49. yis kananila. Enene Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sirimuma paa mindili siku pilku teringi nakolo yamboma konopu naa monjiringi. 'Yesusi Pulu Yemone mana naa lipe mundurumu.' ningu yu toringila. Ungu mare Mateyu 21:28-32, LLuku 5:27-31, 7:29-30,33-35,36-50, 18:9-14, Jono 8:1-11, Mateyu 21:33-46, 22:1-14,15-22,34-40,41-46.

Ene Juda yambomanga tapu yema moloringi (Mateyu 21:23,45). Mare Juda yambomanga kanjollo yema moloringi (Lipe Mundurumu Yema 5:34).

Nikodimasi yu Parisi yemo molopa, konopu alowa tepa 'Yesusi sike.' nimbe tondolo mundupe pilirimu ungu mare Jono 3:1, 7:50-51, 19:39 molemo.

Pollo yu Parisi yemola. Ou yu we ye Parisi te molopalie, 'Yesusinge ungumu sike.' ningu tondolo munduku piliringi yamboma torumu (Lipe Mundurumu Yema 8:1,3, 9:1-2, 23:6, 26:5), nakolo pe Parisi yemane pilku teringi mele yu mundupe kelerimu (Pillipai 3:5-11).

12. giaman, man bilong giaman

(Inie anjukundu 47. tupela maus kanani.)

13. God, god giaman

"God" akumu yambo tenga sike imbimu molo. Akumu yunge kongono mele, molo yu molemo mele imbimu. "Poraminisa" molo "peremia" nilimolo akumu yambo tenga imbi molola. Yunge kongonomo. Nakolo pe yu yuyula imbi lepo "Poraminisa" molo "Peremia" nilimolo. Ungu "god" aku sipe melela. Aku ungumunge pulumu i sipe mele: 'Yambo te olio mana yamboma kinie melema pali nokolemo yambomo.' nimbu pilipulie, yu popo topo melema kalopo silimolo yambomo. Yambo talape lupe lupemane "god" lupe lupela nilimele. Marene "Enamo

olionga god" nilimele; marene "Olimu olionga god" nilimele; marene "Opa telemolo kinie god tene olio lipe taponjilimo" nilimele; marene "God tene poniema nokolemo" nilimele. Paa aisili. Aisili "ye" ningu, mare "ambo" niringi (Wendo Oringi 32, Josua 24:2,14-18,23-24, Nokoli Yema 16:23-30, Ou Samuele 5:1-5, Ou Kingime 18:16-40, Jeremaya 2:11, Konana 115, Lipe Mundurumu Yema 19:23-28). 'Olio nokolemo pulu yemo.' molo 'Olio nokolemo pulu ambomo.' ningu yambo molo kongi mele mare toko konjiku popo toko siringi. Umbu yambomane kurumando 'Olio nokolemele.' ningu popo toko koyoringimunge ungu te Ou Korini 10:14-22 molemo.

Nakolo olione "God sikemo yuni melema pali tepa mimi tepa, yamboma kinie melema pali nokolemo. Naa nokolkanje naa lelka.' nimbulie yu melemanga pali pulu yemo.' nimbu yu imbi lepo "Pulu Yemo" nilimolo (Jono 1:1-4, Lipe Mundurumu Yema 14:8-17, 17:16-31). Yambo marene yundu "Ola Yemo" nilimele mandala. Miti yambomane nomuna yambomanga imbi te mengo ongolie "Anutu" nilimele. Ye telumu.

Kanu Pulu Yemo yunge sike imbi naeye? Yu uluma telemo mele pilkulie yunge imbi lupe lupe lemele, nakolo te sike yunge imbimu "Yawe". Akumunge pulumu Wendo Oringi 3:14-15 molemo (Pisini Baipelena ungu pulumu molemo).

14. Grik

Romo yambomane koleamanga pali opa teliku andoko yamboma toko manie munduku gapomano molko yamboma naa nokangi Giriki yambomane aku teringi. Giriki yambomanga ye Allekisanda yu paa opa tondolo mundupe teli yemo, yuni koleamanga pali yunge ele yema memba andopa koleama

topa kalopa mundupe nokorumu. Ya Papua Nu Gini ou Kewa yambomane gapomano moloringi kinie Pisini ungu kinie Ingillisi ungu kinie anju anju purumu kinie yambo aisili pilku leringi mele Allekisanda Giriki gapomano ye ailimu molopili koleamanga pali Giriki ungumu pilku leringi (Jono 19:20, Lipe Mundurumu Yema 21:37). Pulu Yemonga Ungu Kondemo molemo bokuna (Nupella Tesamene) Ou pulu pulu Giriki unguna toringi. Pe Romo yamboma gapomano moloringi kinie koleamanga pali yambomane Giriki ungu niringi. Yesusi mana andopa molorumu kinie aku siku niringila.

Pulu Yemonga bokuna wale mare Giriki ye molo Giriki yamboma nimbe molemo kinie paa sike Giriki yambomando nirimunje, mimi sipu naa pilimolo (Jono 12:20).

Nakolo ya umbu yambomane ulsukundu yambomando "Kewa yamboma" nilimele mele aku sipe wale aisili Juda yambomane Juda yambo naa moloringi yambo lupemando ungu iku mele toko "Giriki yamboma" niringi. Pisini unguna wale mare "Grik" molopa, wale mare "arapela lain" molemo (Lipe Mundurumu Yema 14:1, 16:1,3, 17:4, 18:4, Romo 1:14,16, 2:9,10, 10:12, Gallesia 3:28, Kollosi 3:11). Inie yakondo 2. arapela lain nimbe molemo aku sipe mele.

15. haiden

Pisini Baipelena i ungumu Mateyu 6:7,32, 18:17, molemo. Giriki ungu telumunge Pisini unguna ungu talo bokuna molopa, Ingillisi unguna ungu yepoko molemo. Giriki ungunge ungu pulumu inie yakondo 2. arapela lain nimbe molemo.

16. hetman

Kanu yemo yambo talape te nokolemo yemo. Akuma Umbu

Unguna “tapu yema” nilimolo. Pulu Yemonga Ungu Konde Molemo Bokuna “tapu yema” nimbe molemo akumanga kongono talo pelemo.

16.1. Juda yambomanga ye nokolime, ene Juda yambomanga “kanjollo” sukundu moloringi ye mare (Mateyu 21:23, 26:3, LLuku 9:22, 22:66, Lipe Mundurumu Yema 4:5). Inie anjukundu 19. kaunsil kananila.

16.2. Kirasinge yambo talape lupe lupema nokoringi yema (Lipe Mundurumu Yema 14:23, 20:17, Ou Timoti 5:17). Ou Timoti 3:1,2 Pisini unguna “wasman” molemo, Ingillisi unguna aku sipela, nakolo Umbu Unguna ungu talo naa pelemomonga ‘Ungu pulumu telumu. Kongono telumu.’ nimbu Umbu Unguna “tapu yema”-la torumulu molemo. Taitasi 1:5-7 kinie Ou Timoti 3:1,2 kinie paa ungu telumu mele nakolo Giriki unguna Taitasi 1:5 “hetman” mele molopa, Taitasi 1:7 “wasman” mele molemo. Kirasinge yambo talapema nokonge tapu yema mako toko ‘Tapu yema molangi.’ ningindu kanoko apurungi mele ungu mare Lipe Mundurumu Yema 20:28-31, Ou Timoti 3:1-7, Taitasi 1:5-9 molemo.

(Kirasinge yambo talapemanga kongono tenjingi yema, Kewa unguna “dikene” nilimolo, kanu yema aku sikula molonge mele ungu mare Lipe Mundurumu Yema 6:1-6, Ou Timoti 3:8-13 molemo.)

17. hetpris

(Inie anjukundu 34. pris, 34.3. kanani.)

18. katim skin bilong pikinini man

Ou pulu pulu, Isirele yambomanga pulu pulu anda kolepa Eporayamo, yunge imbi Eporamo lepili, yu molorumuna Pulu Yemo omba yu sewe anjipe kamu kamu pulu lemba mele ungu te nimbe, nimbe

panjipe mi lerimu. Eporamonga imbimu alowa tepa “Eporayamo” nimbe imbi lepa, ‘Eporayamo kinie yuni kalopa limbe yamboma kinie nane “Ene kinie tembo.” nimbu, nimbu panjipu mi lerindu ungumu kamu pepa mindi pupili kene.’ nimbe yundu “Kangomanga kangie te kopisiengi.” nirimu. Aku temanemo kinie ungu manemo Ou Pulu Pulu 17:pali molemo (17:10-12). Akumunge ungu mare Ou Pulu Pulu 34:14-17, Wendo Oringi 12:48, 4:24-26, LLipai 12:3 molemola. Kanu ungu manemo pilkulie Isirele yambomane yandopa yandopa, kinié kepe, kangomanga kangie te kopisilimele.

Kangie te kopisiringi mele i sipe: Ombe punduna kangie te we angilimo akumu kopisiku makaye teko wendo liku toko ele teringi. Kanu ungu manemo pilkulie No Linjili Jono kinie Yesusi kinie kango kikitolo molangili aku sikula tekolie imbi siringi (LLuku 1:59, 2:21). Kangoma kanoko liringi kinie pe koro te omba pupe wale engaki sipemo wendo orumu kinie aku siku teringi. Wale engaki sipe akumu Sambate Walemo liemo kanu ulumu munduku naa kelko we teringila (Jono 7:22-23).

Isirele yambomane aku siku teringimunge enenga imbi lelko “kangie kopisilimele yamboma” niringila. Isirele yambomane Isirele yambo naa moloringi yamboma konopu keru panjikulie imbi keru mele lengendo “kangie naa kopisili yamboma” niringi. Aku mele ungu mare Ou Pulu Pulu 34:14, Nokoli Yema 14:3, 15:18, Lipe Mundurumu Yema 7:51, Romo 2:25,29, Ou Korini 7:18,19, Gallesia 5:2-6 molemo. Gallesia 2:7,8, Kollosi 2:13, 3:11 akuna Giriki unguna “kangie kopisilime” kinie “kangie naa kopisilime” nimbe molemo nakolo Pisini unguna kinie Umbu Unguna kinie Ingillisi unguna boku mare

kinie ungu pulumu sumbi sipe molemo. Gallesia 2:12, Kollosi 2:11 akuna Giriki unguna molemo mele sumbi sipe molemo.

Isirele yambomando pe imbi talo lelko "Juda yamboma" niringila kanumane pilkulie, 'Olio ungu manemo pilipulie kangomanga kangi te kopisilimolomonga Pulu Yemone olio yambo sumbi nilime nimbe kanolemo.' ningu piliringi. Nakolo Pollone "Molo!" nirimu. "Pulu Yemone kangimu kanopa yamboma naa apurulimo. Konopuna sukundu kanopa yamboma apurulimo." nirimu (Romo 2:25-29, 3:20-30).

Juda ye mare 'Yesusi Kirasi sike.' ningu tondolo munduku pilku Kirasinge yamboma molkolie, i siku mele niringi: "Juda yambo naa molemele yambo lupema 'Kirasinge yamboma molamili. Pulu Yemone olio yambo sumbi nilime nimbe kanopili.' ningu i ungu manemo pilku kangimu naa kopisingi liemo Kirasinge sike yamboma paa manda naa molonge." niringi (Lipe Mundurumu Yema 15:1,5, Gallesia 6:12-13). Nakolo Pollone nimbendo: "Nikimili mele paa molo! 'Kirasinge yamboma paa sike molamili.' ningulie Kirasini olionga nimbe tenjirimu mele olandopa ungu mane tene pilku liku teko molonge kinie paa teko kenjingi. Paa uluri kapola naa tepa naa lipe taponjimbe." nirimu (Ou Korini 7:18, Romo 4:9-12).

19. kaunsil

Juda yambomanga kanjollomonga ungu mare LLuku 9:22, 22:66, 23:50, Lipe Mundurumu Yema 4:5-6, 5:21,27,34, 22:30, 23:1-9,15,20,28 molemo. Romo gapomanomone Juda yamboma nokorumu, yunge ungu manema olandopa nakolo Juda yamboma eneno enenga ungu manema pilkulie teringila. Juda yamboma teringi mele kinie moloringi mele kinie enenga

kanjollo yemane nokoringi. Ye tere paono tene wane kanjollo yema moloringi. Te Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo, yu kanjollo yemanga nokorumu ye peresidendemo. Kanjollo sukundu Pulu Yemo popo tonjili ye aili mare Sadusi yema moloringi; ungu manema pilku mane siringi ye mare Parisi yema moloringi. Kanu yemane Yesusi kinie Pita Jonotolo kinie Pollo kinie enenga kotema piliringi. Kanoni ungu mare Mateyu 26:57-67, Lipe Mundurumu Yema 4:1-22, 5:17-42, 22:30, 23:6-9, Jono 3:1,10 molemo. Ungu mare inie 11. Farisi kinie 38. Sadyusi kinie molemola.

20. kingdom bilong God, kingdom bilong heven

I ungu talonga Mateyuni alieli "kingdom bilong heven" nimbe bokuna torumu molemo (3:2, 4:17, 5:3,10, 10:7, 11:11, 25:1,34 molemo mele). 6:33, 12:28, 21:43 mindinje Mateyuni "kingdom bilong God" nimbe torumu molemo. Mako kinie LLuku kinie Jono akumane alieli "kingdom bilong God" ningu toringi molemo (Mako 1:15, 4:26, 12:34, LLuku 4:43, 7:28, 21:31, Jono 3:3,5 molemo mele.) Nakolo ungu talonga ungu pulumu telumu. "kingdom bilong Pulu Yemo" lupe, "kingdom bilong mulú koleamo" lupe molo.

Talo pea bokuna toringi molemo ungutolonga ungu pulu te i sipe: Juda yambomane imbi lelko "Pulu Yemo" ningindu wale aisili pipili terimumunge "mulú koleamo" niringi kanumu. "Mulú koleamo" Pisini unguna "heven" nilimele kanumu.

"kingdom" akumu Lapangala (Mateyu 6:10, 13:43), Yesusingela (Mateyu 16:28).

No Linjili Jono kinie Yesusi kinie eltene "akumu nondopa wendo ombá tekemo." niringili (Mateyu

3:2, 4:17).
 “kingdom” (king—dom) akumunge ungu ekendo “king” kana! Kewa unguna “king” akumu Umbu Unguna ungu te molo, nakolo yu ye nomi paa aili, kolea aili nokopa, yambo aisili tondolo mundupe nokolemo. Akumunge Umbu Unguna “ye nomi kingimu” nimbu bokuna torumulu molemo (Mateyu 27:37).

Umbu Unguna “kingdom bilong God” kinie “kingdom bilong heven” kinie telu sipe mele bokuna torumulu molemo nakolo sumbi sipu manda naa torumulumunge Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo akumunge bokuna wale mare “kolea” topo, “yamboma kinie melema” topo, “walemo” molo “enamo” bokuna torumulu molemo. Wale mare “kinié wendo okomo” bokuna topo, wale mare “pe wendo ombá” torumulu. Akumu limolola. Akuna sukundu pulimolola. Mimi sipu pilipulie ungu pulumu bokuna torumulu molemo. Mateyu 13:11,24,31,33,44,45,47, 20:1; LLuku 9:60,62, 10:9,11, 11:20, 16:16, 17:20-21, 18:29, 21:31, 22:16, Jono 3:3,5.

Mateyu 18:1,3 akuna “koleana pungí” nímulu liemo mandala, molo “yambo talapena sukundu pungí” mandalanje. Kolea Arimatia ye Josepo ‘Kanu walemo wendo opili.’ nimbe nokopa molorumu (LLuku 23:50-51). Yambo mare ungu telu sipe melela LLuku 2:25,38, 24:21 molemo. Ungu mare Lipe Mundurumu Yema 1:3,6, 8:12, Romo 14:7, Ou Korini 6:9, Galesia 5:21, Epesasi 5:5, Ou Tesallonaika 2:12 molemo.

21. kisim bek

(Inie yakondo 3. baim bek kananila. “kisim bek” lupe, “baim bek” lupela, nakolo Pisini unguna “kisim bek” ungu pulu talo pepa, “baim bek” ungu pulu talola pelemo. “kisim bek” Giriki unguna kinie Ingillisi unguna kinie ungu talo molemo.

Ingillisi unguna te “redeem” (ya 21.1.), te “save” (ya 21.2.). Ungu pulumu nambolkanje? Umbu Unguna nambolka nimulú, nambepa molombanje?

21.1. Ingillisi unguna “redeem” akumunge pulumu i sipe:

Te: Opa toumane yambo talape te topa mundupe kolea tepe mundungí molo kolea kamu liku molonge kinie kowa pungí yambomanga opa lkerayemane ‘Lipu taponjemili.’ ningu ongo opa tuma kinie opa teko toko mundunjiku koleamo ‘kolea pulu yamboma altoko molangi.’ ningu liku singí. Opa lkerayemane kowa pungí yamboma “kisim bek” tenge.

Romo yambomane Juda yamboma tondolo munduku nokoringimunge Juda yamboma ene eneno we kapola naa moloringimunge Juda yambomane pilkulie, ‘Pulu Yemone mako topa ‘ene molongena lipu mundumbú.’ nimbe, nimbe panjirimu ye nomi Kirasimuni ene lipe taponjimbendo Romo yamboma topa enenga koleana ulsu mundupe ene eneno ‘Kapola molangi.’ nimbé.’ konopu leringi. ‘Yuni ene “kisim bek” temba.’ konopu leringi (LLuku 1:68-75, 24:21).

Te: Ya ou nirimulu ungumu kinie i ungumu kinie telu sipemo. Isirele yamboma kolea Isipi moloringi kinie Isipi yambomane ene ka kongono siringi, Isirele yamboma paa mindili aili teko nongo moloringi kinie Pulu Yemone nimbendo: “Ene lipu taponjipu, ene ka kongono silimele yambomanga kine wendo lipu, tenga kapola we molangi, membo pupu monjimbu.” nimbe sike aku sipe terimu (Wendo Oringi 6:6). Aku sipe nirimumu “Ene “kisim bek” tembo.” nirimu.

Te: Yambo tene tepa kenjimbemonga yu “Llo tepili.” ningí. Kou mone naa pembamonga yu ka singí. Kanu kinie yambo tene

yu kondo kolopalié 'Wendo omba pupe we molopili.' nimbe kote pilili yambomo kou mone ningíme sinjimbe. Aku sipe mele, Pulu Yemone olio "Pundu tangi." nimbe mongo lipe simbe aulkena pulimolo kinie Yesusini yuyu yunge kangimu kinie mememotolo ("baim bek" meleto) olionga nimbe Pulu Yemo sinjirimu. Aku sipe terimu ulumuni olionga pundu tonjipe Pulu Yemone olio mongo silke kinie mindili nolemelka aulkena wendo lirimu. "Kisim bek yumi" terimu (Mako 10:45, Ou Pita 1:18-19).

Imunge ungu aisili kinie ungu mare Pulu Yemonga bokuna molemo unguma kinie inie yakondo 3. baim bek molemola.

21.2. Ingillisi unguna "save" akumunge pulumu i sipe:

Te: Yambo te no wangolemo kinie 'Yu no naa wangopa kolopili.' ningu liku taponjiku nona puku yu wendo limele (Lipe Mundurumu Yema 27:20).

Te: Yamboma ulke suluminiana uru peangi ulkemo tepene nombá kinie 'Ene tepene naa nopili, naa kolangi.' ningu liku taponjiku ulkena suku puku yamboma toko makinjiku wendo limele (Ou Korini 3:15).

Te: Ambolango te aulke baretena andopa molopili karo te ombá kinie kanokolie 'Tomba.' ningu liku taponjiku lkisiku puku yu liku aulke alsena mengo pulimele.

Kanu ungumunge Umbu Unguna ungu ponjili naa pelemomonga Pulu Yemonga bokuna Ingillisi unguna "save" kanopo, ungu pulumu pilipu topo, Yesusi ye "Saviour" kanopolie ungu pulumu pilipu torumulu. Pisini unguna "Helpim" molo Umbu Unguna "Lipe taponjimbe" molo "Lipe Taponjilimu" manjipu tomolo kapola molo. Aku ungumu pange telemo. Yambomane yamboma we liku taponjilimele. Ulke takolemele kinie liku taponjilimele. Ponie kepe liku

taponjiku telemele. Kou mone tene liku taponjilimele. Akumu we uluma.

Wale mare we mana umbunimendo Ingillisi unguna "save" nimbe molemo. Juda yambomane pilkulie, 'Pulu Yemone ye te sipe mundumbe, yuni olio lipe taponjipe Romo yambomane tondolo munduku nokolemelemanga kine wendo limbe.' ningu piliringi. Giriki unguna kinie Ingillisi unguna kinie ungu talo nimbe molemo, te "redeem", te "save", nakolo ungu pulumu paa telu sipe mele pelemomonga Pisini unguna kinie Umbu Unguna kinie ungu telu sipe mele torumulu molemo. LLuku 1:68 akumu inie yakondo nondopa ungu pulu 21.1. "redeem" akumunge ungu te, nakolo LLuku 1:69,71 akumu ya ungu pulu 21.2. "save" akumunge ungu te.

LLuku 1:71 "kisim bek" kinie 1:74 "tekewe" kinie sike Giriki unguna ungu lupe lupe, nakolo ungu pulumu paa telumu. Akuna 'opa touma Romo yamboma.' ningu piliringinje, nakolo kine 'Opa tou kurumanga nomi Setene.' nimbu pilimolo kinie mandala.

Wale aisili olio Pulu Yemo kinie kapola kapola naa molemolomondo nilimo. Olione Pulu Yemonga ungu pilipu naa lipu, yu bulu sipu, ulu pulu keri aku sipu mele telemolomonga mindili nomolo aulkena pulimolo. Nakolo Yesusini olio "save" molo "kisim bek" tembando ulu mare terimu. Mateyu 1:21, LLuku 1:47 (Pisini unguna ya "Helpim" molo "Lipe Taponjolimu" mindi molemo), 2:11,30, Jono 10:9, LLuku 19:10, Romo 10:1,9, Epesasi 2:5,8, Ou Timoti 1:15, 2:4, Taitasi 2:13, Ou Pita 1:9. Yambo talape talo molemelemonga ungu tondolo te Mako 16:16. Ou Pita 3:18 akuna "kisim bek" nimbe naa molemo nakolo "kisim bek" akumunge ungu pulu te sike molemo.

I siku piliengila: Yesusini olio “kisim bek” telemomonga ungu pulu talo mele. Te: Yamboma lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo limo. Te: Molopo konjipu mindi pumulú aulkena lipe monjilimo. Aku pilipulie Umbu Unguna aku sipu bokuna torumulu molemo. Jono 3:17 “kisim bek” akumunge ungu pulumu 3:16 kinie 3:18 ekendo kinie molemo (Jono 3:16*-18 ungu mare molemola). Ungu mare i siku kananila: Lipe Mundurumu Yema 2:21, 4:12, Ipuru 9:12,15.

21.3. Man Bilong Kisim Bek Yumi

Akumunge ungu pulu ya 21.1. “redeem” kinie 21.2. “save” pea lipe tere lepa i imbimunge pelemo. LLuku 2:11, Jono 4:42, Taitasi 1:3, Pe Pita 1:1, 2:20, 3:18 kanani. LLuku 1:47 akuna Pisini unguna “Helpim bilong mi” mindi molemo, Umbu Unguna “nanga Lipe Taponjilimu” mindi naa torumulu. Torumulu molemo mele i sipe: Olio Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Lili Yemo. LLuku 1:47 kinie 2:11 kinie Giriki unguna kinie Ingillisi unguna kinie talo pea telu sipemo. Yemo mindi lupe lupe. LLuku 1:47 akumu “Pulu Yemo” nilimo, 2:11 akumu “Kirasi” nilimo.

22. kontrak

Akumunge pulumu i sipe melenje: Yambo te kinie yambo te kinie anju yando ningilindu: “Nuni i siku teni kinie nane i sipu tembo.” ningu, ningu panjikululie, “Ungumu manie naa pupili. Paa kamu kamu pepa mindi pupili.” ningu mi lelko eltenga imbitolo pepána tolembele. Pulu Yemone ou Eporayamo kinie Eporayamo yuni kalopa lirimu Isirele yamboma kinie aku sipe mele terimula nakolo yambomane ungu te naa niengi yuni yuyu nimbendo: “Enene i siku i siku teko molongé kinie nane ene kinie i sipu i sipu tepo konjimbú.” nimbe, nimbe panjipe mi lerimu. Ou

Pulu Pulu 15 akuna Pulu Yemone kongi yepoko kinie kera talo kinie Eporayamondo ‘Tou.’ nirimuna torumu kinie yuni Eporayamo kinie temba mele nimbe panjipe mi lerimu. Pe Ou Pulu Pulu 17:1-14 akuna ‘kamu pemba mele lipe ora simbe mako te pepili.’ nimbe ungu mane te sirimu (17:11-14). Aku makomo i sipe: “Kangomanga kangi te kopisiengi.” nirimu; akumunge ungu mare pea inie yakondo 18. katim skin bilong pikinini man kananila.

Pe Mosisi molopili Isirele yamboma kinie ungu te nimbe panjipe mi lerimu ungu oumunge ungu mare Wendo Oringi 31:16, Ungu Manema 4:13,23, 5:2, 29:1, 9:11, Kambu 10:33 molopa, akumunge ungu tondolo te Wendo Oringi 24:3-8 molemo. Wendo Oringi 24:8 paa kanoi! Ungu manema sipelie “Tenge kinie i sipu i sipu ene tepo konjimbú.” nirimu mele Ungu Manema 28:1-14 molopa, “Naa tenge kinie i sipu sipu ene tepo kenjimbú.” nirimu mele Ungu Manema 28:15-68 molemo. (Ou Pulu Yemone Isirele yamboma mindili noringi aulkena wendo limbe tepalie, pe pe kepe pilku molongé mele ungu mane te nimbe panjirimu ungumu Wendo Oringi 14-20 molemo. Akumu kananila.)

Yesusi mana naa opili Pulu Yemone ou aku sipe terimu mele molopa, yunge Isirele yamboma nokorumu mele unguma molemo bokumu Kewa unguna “Olpela Testamen” molo “Olpela Kontrak” nilimolo. Akumu Umbu Unguna “Pulu Yemone Nimbe Panjipe Mi Lerimu Ungu Oumu” nimbu, ponjipu “Ungu Oumu” nilimolo. Pe Yesusi mana manie ombalie ‘Pulu Yemone ungu konde te nimbe panjipe mi lerimumu kamu wendo omba pepili.’ nirimumunge yunge temanemo kinie yunge unguma kinie molemo bokumu imbi lepo “Pulu Yemone Nimbe Panjipe Mi

Lerimu Ungu Kondemo” nimbu, ponjipu “Ungu Kondemo” nilimolo. Kewa unguna “Nupela Testamen” molo “Nupela Kontrak” nilimolo. Aku ungotolo bokuna torumulu molemo. Pulu Yemone “Ungu konde te nimbu panjipu mi lembo.” ou nirimu mele ungu talo Jeremaya 31:31-34 kinie Ipuru 8:6-13 kinie molemo (Isikiele 37:26 kananila).
 Ou yambomane ungu te ningu panjiku mi lelkolie, ‘Kamu wendo omba pepili.’ ningu wale mare meltenga mememo ondo lenjiringi. Aku sipe mele pilipelie Pulu Yemone olio yunge yambo molo-moloma kinie ungu te nimbe panjipe mi lembo terimumunge ungu te nirimu mele i sipe: “Na enenga ulu pulu keru telemele tengema naa pilipu siye kolopo akumanga ene ulu te naa tepo, ene konopu kake tepili altopo tapu topo kapola kapola molamili kene nanga Malo enenga nimbe yunge mememo ondo lepa kolo wangopa kolonjipili.” nimbe yunge Malo mana lipe mundurumu. Akumunge, Yesusi kolomba walemo wendo orumu kinie yu kolopa meme olionga nimbe ondo lenjimbemonga ungu kondemo kamu wendo omba pemba mele ungu pulumu yu lombili andoli yemando nimbe para sirimu. Kanu ungumu Mateyu 26:28, Mako 14:24, LLuku 22:20, Ou Korini 11:25 kinie molemo. “Pe pe kepe pilku molangi.” nirimu ungu manemo Ou Korini 11:25-26 molemo. Yesusinge mememonga ungu mare pea Ipuru 7:18-22, 9:11-28 molemo. Mememonga ungu talo pea LLipai 4:1—5:10 kinie Wendo Oringi 24:8 kinie molemo.

23. Krai

“Krais” akumu Giriki ungu. Ipuru unguna “Mesaya” niringi. Ungu pulumu telumu. Akumu Yesusi (Mateyu 1:1,17,18,25, Jono 20:31, Lipe Mundurumu Yema 5:42, 8:12). Kirasimunge pulumu inie

anjukundu 27. Mesaia molemo, akumu ou inie anjukundu gomomo wendo liku kanokolie, pe kelko i gomomo i ungumu wendo liku kanani.

Ye Mesaya Kirasimunge kongono temba orumu talo i sipe mele: Te: Ye nomi kingimu molopa yamboma nokopa konjimbendo orumula. Aku pilkulie Yesusindu wale mare “ye nomi kingimu” sumbi siku niringila (LLuku 1:32-33, Mateyu 2:2-6, 21:5, 27:11,37,42, Mako 15:26,32, Jono 1:49, 11:27, 12:13, 18:33-37, 19:14-15,19-22). Te: ‘Olio kinie Pulu Yemo kinie altopo kapola kapola molamili.’ nimbe olionga Pulu Yemo popo tonjili ye paa aili olandopamo molombando orumula (Ipuru 7:21-28, 9:11-15, Mateyu 27:51. Inie anjukundu 35.3. hetpris kananila.).

Ingillisi Baipelena kinie Pisini Baipela kondena kinie wale aisili ungu pulumu naa toko, we “Krais” mindi sumbi siku toringi (Mateyu 1:1,17,18), nakolo wale mare Pisini Baipelena ungu pulumu toringi (Jono 3:28, 1:41, 4:25,42, Mateyu 16:16, 22:42, 24:23, 27:17, Mako 13:21, LLuku 2:11, 9:20). Jono 4:29 kinie 7:31 kinie ungu pulu tela toringi. Mateyu 1:16 Pisini Baipelena imbi kinie ungu pulumu kinie toringi molemo. Yu meringi molemo mele ungu te Romo 9:5, 1:3-4 molopa, orumumunge ungu pulu te Lipe Mundurumu Yema 3:18, 2:31-36 molemola.

Yesusindu “Kirasimu” niringi we imbi lelko naa niringi, ungu pulumu pilku niringi. Akumu pilipulie Umbu Unguna temane peanga toringi bokumanga alieli imbimunge ungu pulumu torumulu. ‘Sumbi siku piliengi.’ nimbu ungu pulumu kinie Kewa ungu “Kirasi” kinie lipu tere lepo torumulu molemo. Nakolo ‘pe pepama siku mundungindu toringi pepamanga “Kirasi” wale aisili we

walu mele imbi toringinje.' nimbu pilipulie imbi "Kirasi" sumbi sipu torumulu. Pasimenga wale koltalo mindi ungu pulumu torumulu.

"Ye Nomi Kirasimu" kinie "Pikinini Bilong Devit" kinie "Pikinini Bilong God" kinie "Pikinini Bilong Man" kinie ye telumu. Kanu imbime inie anjukundu 32. molemo. Kirasimunge kongono imbi te inie anjukundu 35. profet molemola.

24. laip

Yambo marene Pulu Yemonga ungu yamboma ningu singindu Kewa ungu "laip" nilimele paa kapola naa tekemo. Ungu pulumu pilkulie Umbu Unguna niengi. We ungu pulu akumu konde mololi. "i stap laip" akumu "konde molemo" (Ou Pulu Pulu 2:7, Gallesia 2:20).

Nakolo wale aisili Pulu Yemonga bokuna "laip" molemo akumunge ungu pulumu we ya mana konde molomolomondo mindi naa nilimo. Mulu koleana molopo konjipu mindi pumulumundu nilimo (Mateyu 7:14, Mako 9:43,45, 10:17,30, LLuku 12:15, Jono 1:4, 3:15,16, 6:27-68, 8:12, 10:28, 14:6, 17:2,3, 20:31, Lipe Mundurumu Yema 3:15, 11:18, 13:48, Romo 6:4,22,23, Gallesia 6:8, Lipe Ora Sirimu 2:10).

Umbu Unguna ungu pulumu torumulu molemo mele i siku kanoko pilieni:

Te: "bret bilong laip" Jono 6:35,48,51.

Te: "buk bilong laip" Pillipai 4:3, Lipe Ora Sirimu 3:5, 13:8, 20:12,15, 21:27 (LLuku 10:20 kananila.)

Te: "diwai bilong givim laip" akumu Pulu Yemone pulu pulu ambo yetolo monjirimu poniena anjirimu unjumu, akumu mulu koleana angilimola (Ou Pulu Pulu 2:9, 3:22-24, Lipe Ora Sirimu 2:7, 22:2,14,17,19).

Te: "wara i gat laip", "wara bilong givim laip" - Ungu talo peatolonga ungu pulu telumu. "wara i gat laip" Jono 4:10-15, 7:37-39, Lipe Ora

Sirimu 7:17 molopa, "wara bilong givim laip" Lipe Ora Sirimu 21:6, 22:1,17 molemo. No waka kolemolomonga ungu te Aisaya 55:1 molemola.

25. lepra

Umbu Unguna "kuru kendi nolemo" ningu "kuru laká nolemo" nilimele kanumu. Ou Isirele koleana kuru laká norumu akumu kinie ya umbu koleana nolemomo kinie telu sipe melenje? Mimi sipu naa pilimolo. 'Wale mare aku sipe mele sikenje, nakolo wale mare ereli katekate telemo akumundu kinie pea niringinje.' ningu pilimele. Isirele yambomanga kimbu kimenga mongoma, aku mele kamu wendo purumu molo ereli terimuma we terimunje. Naa pilimolo.

Isirele yamboma kangine kuru laká norumunge kangi te kake terimu molo kondoli terimu kanokolie i siku mele teringi: Pulu Yemonga ungu mane te Mosisini Isirele yamboma mane sirimu akumu LLipai 13:1-46 molemo, akumu pilkulie, Pulu Yemo popo tonjili yema moloringine puku enenga kangimu liku ora siringi. Pulu Yemo popo tonjili ye tene kangine mimi sipe kanopalie, "Uluri molo. Kangimu kalaro te naa molemo." nirimu kinie kapola. Nakolo kangine uluri terimu mele kanopalie kamu "Nu kangine kalaro mololi yambo te." nirimu kinie pilipelie kuru laká norumu yambomo we yambo peringi koleana ulsukundu pupe perimu. Aulkena andombando ungu te tondolo mundupe nimbendo: "Kalaro mololimu! Kalaro mololimu!" nilipe andorumu. 'We yamboma olio kuru laká noli yamboma molemolona nondoko naa wangi.' ningu aku teringi. Kuru lakámo nomba kelerimu kinie kanokolie altoko Pulu Yemo popo tonjili ye te molorumuna puku enenga kangimu liku ora siringi kinie yemone kanopalie "Altopa

umbu kanggi angilimo.” nimbendo “Kangi kake teli molemo.” nirimu kinie pilkulie kuru kendi nomba kelerimu yamboma enenga pulu koleana altoko puku peringi. ‘Ou ulkendo naa pangi Pulu Yemo popo tonjili yemone melte kalonjipe Pulu Yemo popo topa simbe melte kanu yemo sikulie ulkendo pangi. We molo.’ nirimu mele LLipai 14:1-32 molemo.

Yesusini aku sipe teli ye mare tepa konde lirimu kinie LLipai 14 molemo ungu manema pilkulie teringi mele temane talo LLuku 5:12-16, 17:11-19 molemo. Ungu pokore pea Mateyu 10:8, 26:6, LLuku 4:27 molemo. (LLuku 4:27 nilimo temanemo Pe Kingime 5:1-14 molemo).

26. lo

Akumu Uumbu Unguna “ungu manema” nilimolo. Akumu we nilimolola. Romo gapomano llo molo Papua Nu Gini gapomano llo molo “ungu manema”-la nilimolo.

26.1.

Nakolo Uumbu Unguna Pulu Yemone ou Mosisi ungu umbu tonjipe ungu mane sirimumando we “ungu manema” mindi naa torumulu. ‘Ungu pulumu sumbi siku piliengi.’ nimbu “Mosisini sirimu, ungu manema” torumulu bokuna molemo (Mateyu 5:17,18, LLuku 10:26). Kanu ungu manemanga ungu aisili boku Romo molemo (Romo 2:pali, 3:pali, 10:4, 13:10, aisili pea). Wendo Oringi 20:1-17 sirimu ungu mane rureponga talondo Miti yambomane “mi unguma” nilimele, yambo aisilini we Kewa unguna “tenepella llo” nilimele.

Pulu Yemonga Ungu Kondemo molemo bokuna wale mare Pisini unguna “lo” molemo kinie sike we “ungu mane rureponga talondo nilimo (LLuku 18:20), nakolo wale aisili Mosisini Pulu Yemonga ungu mane sinjirimumando pali nirimu.

Ou Pulu Pulu, Wendo Oringi, LLipai, Kambu, Ungu Manema, kanu bokuma pali Mosisini torumu, aku bokuma liku tere lelko “Mosisini torumu bokuma” niringila. “Ungu Manemo” niringila. (Mosisini torumu bokumanga ungu te inie anjukundu nondopa 26.2. “Lo” nimbe molemo.)

Juda yambomane pilkulie ‘Mosisini sirimu ungu manema temolo kinie Pulu Yemone olio kanopa peanga kanomba.’ ningu piliringi. Juda yambo mare Yesusini yambomanga nimbe tenjirimu mele pilkulie kamu ‘Sike nanga nimbe tenjirimu.’ ningu yunge yamboma molkolie ungu manema pea pilku moloringi. Ungu mane te aku siku pilkulie niringimunge ungu te inie yakondo 18. katim skin akuna molemo. Kanu yambomane ningindu: “Yesusinge mememo mindi kapola molo. Yesusini olionga nimbe kolo wangopa kolonjirimu akumu mindi kapola molo. Akumu ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilipu, ungu manema kepe pilipu lipu temolo kinie Pulu Yemone olio kanopa ‘yambo sumbi nilime’ nimbe kanomba.” niringi. Nakolo akumu paa molo. Romo 3:19-31, 4:1-8, 9:30-33, Gallesia 2:14-21, 3:1-25, 5:1-12 kanani. Romo 3:20-22, Gallesia 2:16, 3:24 paa mimi siku kanani.

26.2. Wale mare “Lo” molo “Lo na Profet” molo

“Mosis na Profet” bokuna molemo akumunge ungu pulumu paa lupe. Ungu manemando molo Mosisindu we naa nilimo. Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane toringi bokumando mindi naa la nilimo. Yesusi mana naa omba molopili, yunge temanemo ou naa tangi, Isirele yambomane Pulu Yemonga Bokumu liku tere lelko imbi lengendo “Lo” molo “Lo na Profet” niringi. Kewa unguna “Olpela Testamen” akumundu niringi.

Akumu pilkulie LLuku 24:27,44,45-46 paa mimi siku kanani. LLuku 24:44 mindi Konana Bokumu pea nimbe molemo. (Romo 3:21 ungu talo pea molemo. Te: Mosisini Pulu Yemonga ungu manema sirimuma; te: Pulu Yemonga Boku Oumunge pali. Akumu kanani.) Boku palinge ungu mare i sipela: Mateyu 5:17, 7:12, 11:12-13, 22:40, LLuku 16:16,29,31, Lipe Mundurumu Yema 24:14, 26:22, 28:23. Wale mare Pisini Baipelena "Lo" mindi molemo Mosisini torumu bokumando sike nilimo (Jono 8:17 kinie Mateyu 18:16tololo Kambu 35:30 kinie Ungu Manema 17:6 kinie molemo), nakolo Jono 10:34 kinie 12:34 kinie ungu niringitolo Mosisini torumu bokumanga naa molemonje. Jono 10:34 mele Konana 82:6 molopa, Jono 12:34 mele Konana 110:4, Aisaya 9:7, Isikiele 37:25, Deniele 7:14 kinie molemo.

27. Mesaia

Akumu Isirele yambomane Ipuru ungu leringi akumunge ungu te. Pe Giriki unguna "Krais" niringi akumu ungu pulu telumu. Yesusi mana omba naa molopili Ye Mesayamo pe omba kinie toko konjingi ungu Deniele 9:25,26 mindi molemo. Deniele 9:25,26 akuna Pisini Baipelena imbi "Mesaia" tongendo "Mesaia" naa toringi, ungu pulumu mindi toringi. Ingillisi Baipele marenga akula imbi toringi molemo. Pisini unguna "dispela bikman God i bin makim" molemo.

Ou Isirele yambomane yambo te "i bin makim" teringi akumu "makim" we naa teringi. Aku teringimunge pulu talo i sipe mele: Te: Ye te 'Ye nomi kingimu molopili.' ningu mako toko namba singindu kopongo wele te yunge pengena ondoko kanjinjiringi (Ou Samuele 9:15-16, 10:1, 16:1,12-13, Pe Samuele 2:1-4). Te: Ye te

'Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo molopili.' ningu mako toko namba singindu akula teringi (Wendo Oringi 29:5-7, LLipai 8:10-12). Ungu "Mesaia" akumunge pulumu akumu mindi. "Ye te mako toko kopongo wele pengena ondoko kanjinjiku kongono temba namba te singi" yemo.

Wale talo mindi Giriki unguna "Krais" bokuna naa toko, Ipuru ungu manda manjiku "Mesaia" ningu toringi. Aku ungutolo Jono 1:41 kinie 4:25 kinie mindi. Akumu Pisini unguna ungu pulumu naa toringi, "Mesaia" ningu we imbi toringi. Ungu pulumu tongendo Jono 1:41 kinie 4:25tolonga "Kirasi" molemola, akumu tongendo 'Mesaya kinie Kirasi kinie ye telumu, ungu pulumu telumu.' ningu ungu Kirasimunge ungu pulumu toringi. Imbi "Krais" akumunge ungu pulu mare inie yakondo 23. molemo kananila.

28. nem

"Em i gat nem" akumu "yu imbi molemo" molo "yu imbi ola molemo" sumbi siku nilimele. Nakolo wale mare "nem" bokuna molemo kanumu aku sipe molo. Ungu marenga ungu pulumu pilpuli torumulu bokuna molemo. Imbi leringi molo imbi walsiringi kinie ye imbi molorumunge tondolomo pilkulie imbimu leringi. Imbimu yuyu uluri molo. Yemo yuyu tondolo perimu mele pilkulie yunge imbi leringi molo walsiringi.

Te i sipe mele: "Mi i kam long nem bilong en." nimulundu "Yuni na lipe mundumuna okoro." nilimolo (Konana 118:26, Mateyu 21:9, 23:39, LLuku 19:38, Jono 12:13).

Te i sipe mele: "baptaisim long nem bilong Papa na Pikinini na Holi Spirit" nimulundu yamboma no linjipu, "Lapa kinie Malo kinie Mini Kake Telimu kinie walsipu imbi lepo nu no linjikiru." nilimolo

(Mateyu 28:19, Lipe Mundurumu Yema 2:38, 8:16). Olione oliolio pilipu we naa telemolo. Enenga kongonomo tenjipu, "Tenjei." nilimele mele pilipu, 'Enenga ton-dolomo yamboma kinie pepili.' nimbulie enenga imbime lepo ene walsipu yamboma no linjilimolo.

Te: "bilip long nem bilong en"; Lipe Mundurumu Yema 3:16, Jono 2:23, 3:18 kinie kanani. (Jono 8:30,31, Lipe Mundurumu Yema 2:21 telu sipe mele).

Te: "askim long nem bilong en"; Jono 14:13, 15:16 kanani. Jono 15:16 akumu Kewa unguna pilipulie i sipu mele bokuna tolemelkanje: 'Nanga imbi lelko Tata mawa tenge mele simbe.' nimbu tolemelka nakolo 'Nanga imbi lelko' akumunge pulumu nambolkanje? Ungu pulumu sulu tepo i sipu mele tolemelka: 'Tata kinie ungu ningindu: " 'Nunge Marena Yesusi nanga nimbe kolonjirimunge nuni na liku taponjini aulkemo yuni lipe nosinjirimu.' nimbu pilipulie nu mawa tekero." ningun mawa teayo.'

Te: "tokaut long nem bilong en"; Lipe Mundurumu Yema 4:17,18, 5:28,40, 9:27,29 kanani.

Te: "sik i ken pinis long nem bilong en"; Lipe Mundurumu Yema 3:6,16 kanani.

Ungu mare i sipe: Mateyu 7:22, 12:21, 28:19, Mako 9:37-41, 11:9-10, 13:6,13, 16:17, Jono 1:12, 2:23, 17:6,11,12,26, 20:31, Lipe Mundurumu Yema 5:40, 8:12, Romo 9:17, 10:13, Ou Korini 1:2,10,13,15, 6:11, Epesasi 5:20, Pillipai 2:9,10, Kollosi 3:17, Jemisi 5:10,14, Ou Pita 4:14, Jono Yepoko Sipemo 7, Lipe Ora Sirimu 2:3,13, 3:8.

29. olupela bel

Akumunge pulumu i sipe mele: Ou konopu alowa naa tepo, Mini Kake Telimu konopuna naa molop-ili Yesusinge yamboma naa molamili olionga konopu pelemoma

paa umbu konopu kerime mindi. Kanu konopumane 'olio tepo ken-jemili.' mindi niringi mele we walu pilipulie terimulu. Yesusi olionga konopuna omba alowa ten-jilimo kinie olionga ou we konopu kerime kolemo none telemo. Pe olio konopu konde Yesusini alowa tepa silimoma pelemo, akumane nilimo pilimolo mele lupe. Nakolo umbu konopu kerimu kamu manie naa pulimo. Akumuni 'Yu paa piliemili!' nimbe karaye telemo. Akumu bokuna imbi lepo "ou we konopumu" nimbu torumulu molemo. Akumunge ungu mare Romo 6:1-14, 7:5, 8:1-12, 13:14, Ou Korini 3:3, Gallesia 5:19-21,24, Epesasi 2:3, Jemisi 3:15 kinie molemo.

30. Pasova

Ingillisi unguna "pass over" akumu Umbu Unguna "olakondo omba puli" mele. Kera molo ballosi mangopa olionga pengena olakondo muluna omba pulimo akumu "pasova" telemo. Nakolo Ipuru unguna ungu pulu te pelemo, akumu "naa topa mundupe kelepa olakondo we omba puli".

"Pasova" aku walemonga ungu yepoko pelemo.

Te: Pulu Yemone 'Yamboma kinie kongime kinie melemanga pali komolayema topo konjembo.' nirimu kinie yunge angellomo kolea Isipi andopa Isipi yamboma kinie melemanga komolayema topa konjirimu. Nakolo Pulu Yemone "I siku i siku tenge kinie kanopolie yambo te naa tombo." nirimu mele pilkulie Isirele yambomane kongi sipisipi walo tenga meme ulke kere puluna ape kanjiringi yambomanga komolayema naa torumu. Pulu Yemone lipe mundurumu angellomone mememo ulke tenga tenga kerepuluna molorumu kinie kanopalie kanu ulkemanga sukundu naa pupe ola we omba purumu. Aku temanemo kinie

ungu manema kinie Wendo Oringi 12 molemo. Pe poniemanga pali oli te kinie wale te kinie nimbe sipe, wale yepoko pakara 'Pulu Yemonga wale kake telime.' ningu koro molko "Ene lipu taponjirindu mele pilku molangi." nimbe mane sirimu mele Wendo Oringi 12:2-3, 14-16 kinie Ungu Manema 16:1-8 kinie Ipuru 11:28 kinie molemo. Aku ungu manemo pilkulie yandopa yandopa ponie tenga tenga aku siku teringi. Paa kinié kepe Isirele yambo marene aku siku telemelela. Yesusi mana molopili i walema bokuna "Pulu Yemone Isirele Yambomanga Anda Kolepalime Naa Topa We Omba Purumu Mele Piliringi Walemo" nimbe molemo (LLuku 2:41-43, Jono 2:13,23, Mateyu 26:2,17).

Te: Pulu Yemone Juda yambomanga komolayema naa torumu walema pilingindu pulu pulu walemo wendo orumu kinie kongi sipisipi walo te toko nongo, " 'Pillawa te kalopo namili.' ningu pillawana mundulimele kinie akolemo mele isimu naa mundukulie pillawa we kalko nangi.' nimbe mane sirimu (Wendo Oringi 12:3, 5,8,17,18; 23:14-15 kanani). Aku walemo pe kinié bokuna "Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walemo" nimbe molemola (Mako 14:1, Mateyu 26:17, LLuku 22,1-2,7-16, Lipe Mundurumu Yema 12:3, 20:6).

Te: Pulu Yemone we omba pupe olio naa topa konjimbemonga kongi sipisipi walomo Yesusi yu. Ou Korini 5:6-8 kanani. Akumunge, Juda yamboma Pulu Yemone enenga anda kolepalimenga komolayema naa torumu mele temanemo piliringi walemanga Yesusi naa tolemelka naa kolkanje paa kapola naa telka. Akumunge, 'kanu walemonga kolambo.' nirimu (LLuku 9:51). Pe paa sike sipisipi walo te toko nongo ou Pulu Yemone terimu mele piliringi walemonga

Yesusi toko konjiringi (Wendo Oringi 12:21 mele Mako 14:1-2,12,22-25,63-64; 15:1,6-15, LLuku 22:7,14-16, Jono 18:28).

Yesusi yu "Pasopa" kongi sipisipi walo paa kake telimu, Wendo Oringi 12:5 mele (Mateyu 27:4, Jono 18:38, LLuku 23:47, Ou Korini 5:7, Ipuru 4:15, Ou Pita 1:19). Yesusi sipisipi walomo molorumu mele ungu mare inie anjukundu 44 sip-sip, 44.3. molemo.

31. pikinini

Pulu Yemonga bokuna "ambolango" nimbe molemo akumu wale mare sike ambolangomando nilimo. Nakolo wale mare Kewa unguna "pikinini" molemo kinie kanopolie ungu pulumu pilipulie torumulu.

(Yesusi yuyu "Pikinini Bilong Devit", "Pikinini Bilong God", "Pikinini Bilong Man" molorumu mele inie anjukundu nondopa 32. nimbe molemo.)

31.1. pikinini bilong Abraham

Akumu "Eporayamone kalopa lirimu yamboma" nimbu torumulu molemo (Mateyu 3:9, Jono 8:39). Nakolo akumunge ungu iku mare toringi molemola. 'Yesusi sike.' ningu naa piliringi yamboma kurumanga nomi depelemonga ambolangoma molemele; 'Yesusi sike.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma Eporayamone sike kalopa lirimu yamboma molemele (LLuku 3:8, 9:9, Jono 8:33-44, Romo 4:pali, 9:6-8, Gallesia 3:5-14).

31.2. pikinini bilong Isrel

Akumu "Isirele yamboma" (LLuku 1:16, Lipe Mundurumu Yema 5:21, Romo 9:3-5, Mako 7:27nje). Ungu pulu te LLuku 22:30* molemola.

31.3. pikinini bilong God

Wale marenga Giriki unguna Pulu Yemonga kangoma molo ambolangoma nimbe molemo

akumu olio 'Yesusi sike.' nimbu yunge yamboma molemo, sike Pulu Yemonga ambolangoma molemolola (Mateyu 5:9, Jono 1:12-13, 8:41-47, LLuku (8:19-21), 6:35, 20:36, Romo 8:13-17,23, 9:24-26, Pe Korini 6:18, Gallesia 3:26, 4:5, Epesasi 1:5, 5:1, Ipuru 2:10-17, 12:5-6, Ou Pita 1:14, Jono Kumbi Lepamo 3:1-6, Jono Talo Sipemo 1). Mare pea telu sipemo ime: Jono 3:3-8, Taitasi 3:5, Ou Pita 1:23, Jono Kumbi Lepamo 3:9-10, 4:7, 5:1-2,4,18-19. Isirele yambomanga ungu te Romo 9:4 molemo.

(Yesusi yu "Pikinini Bilong God" molemomonga ungumu inie anjukundu 32.2. molemo.)

31.4. tok bokis bilong pikinini

Yesusini ungu iku topalie, ambolango kangamane anupili lapalimenga unguma taka lelko pilku liku karaye naa telemele mele yambo aku siku Pulu Yemonga ungumu taka lelko pilku telemelema mindi yu ye nomi kingi molemo mulu koleana manda pungi (Mateyu 18:1-6,10-14, Mako 9:33-37, 10:13-16). Imu pilie: Mateyu 18:2,3,4,5 Giriki ungu te molemo, akumunge ungu pulumu sumbi sipe "ambolango kanga". Nakolo Mateyu 18:6,10,14, 10:42 Giriki ungu tela molemo, akumunge pulumu sumbi sipe "ambolangoma" molo. Ungu pulumu lipe tere lepa "nanama" kepe, "kangama" kepe, "imbi naa mololime" kepe aku sipe mele. Imbi naa mololimenga ungu talo LLuku 22:24-27 kinie Jono 13:12-17 kinie molemo.

Giriki unguna imbi tela molemo. Akumu "ambolango kiki" molo "ambolango pame, ungu naa nili". Sike ungu te Mateyu 21:16 molemo. Ungu iku topa, "konopu tondolo naa puli yam-

boma" molo "umbu konopu naa peli yamboma"ndo nilimo ungu mare Mateyu 11:16, LLuku 10:21, Romo 2:20, Ou Korini 3:1, Epesasi 4:14, Ipuru 5:13 kinie molemo.

Ou Korini 14:20 akumunge ungu pulumu i sipenje: Ambolango pamemanga konopu tondolo te naa pepili molkolie ulu kerime walu teko mimi siku naa pilimele akumu ya naa nikumunje. Ambolango pamemane 'Ulu pulu kerime teamili.' ningu konopu kimbu siku naa molko, 'Ambolango pamemane 'Yamboma mindili nongo, molko kenjengi!' ningu naa pilku walu molemele mele ene yambo yuma aku siku molangi.' nimbe nirimunje?

32. Pikinini

Yesusi, yunge imbi te "Kirasi" ningu kanumunge imbi mare "Pikinini Bilong Devit", "Pikinini Bilong God", "Pikinini Bilong Man" ningu lieringila.

(Pikinini wemando inie yakondo nondopa 31. kanani.)

32.1. Pikinini Bilong Devit

Devit - Yu ou Isirele yambomanga ye nomi kingi ailimu. Yambomane yu konopu siringi. Pulu Yemone yu konopu sirimula (Ou Samuele 13:14, Ou Kingime 15:5, Jeremaya 3:15, Lipe Mundurumu Yema 7:45-46, 13:22).

"Pikinini Bilong Devit" - Akumu Yesusindu niringi. Yu "Pikinini Man Bilong Devit".

Depisini sike Yesusi kalopa lirimu (Mateyu 1:1,17, LLuku 3:31). Nakolo pe walse Mateyu 9:27 ye talone niringili imbimunge pulumu tela, aku ungu pulumu Mateyu 22:41-44 molemo. 'Depisini kalopa limbe ye te Pulu Yemone 'Ene nokomba ye te lipu mundumbu.' nimbe,

nimbe panjipe mako torumu ye nomi kingi Mesaya Kirasimu molomba.' ningu pilku, 'Yesusi yu aku yemo omba molemo.' ningu pilkulie Yesusi yundu "Depisini Kalopa Lirimu Yemo." niringi. Depisini kalopa limbe yemo kamu kamu ye nomi kingimu molopa mindi pumbe. Pe Samuele 7:11ekendo-16, Aisaya 9:6-7, 11:1, Jeremaya 23:5-6, Mateyu 12:22-23, 21:9, LLuku 1:32-33, 68-69, Lipe Ora Sirimu 22:16, (Mateyu 1:1,6,16,17, 9:27, 15:21-22, 20:29-31, LLuku 2:11). Inie yakondo "23. Kraisi" kananila.

32.2. Pikinini Bilong God

(I imbimunge ungu te inie yakondo 31.4. molemola.)

Pisini unguna Yesusindu "Pikinini Man Bilong God" nilimelkanje papu. Umbu Unguna "Pulu Yemonga Malo" torumulu molemo. Yesusi yu paa sike Pulu Yemonga Kandi Malo.

Pulu Yemone Yesusindu "Nanga Kangomo" nirimu (Mateyu 3:17, 17:5, Lipe Mundurumu Yema 13:33, Pe Pita 1:16-18). Yesusini Pulu Yemondo "Tata" nirimu (Mateyu 11:25-27, Jono 5:19-27; LLuku 22:70-71 kananila).

No Linjili Jonone "yu Pulu Yemonga Malo" nirimula (Jono 1:34).

Yu aku sipe molorumu mele kurumanga nomi Setene kinie kuruma kinie enene ningu para siringila (Mateyu 4:3,6, Mako 3:11, 5:7, LLuku 4:41).

Yesusi lombili andoli yambo mane yu aku sipe molorumu mele ningu para siringila (Mateyu 14:33, 16:16, Jono 11:27, 1:49) nakolo we yambo aisilini 'Yu Pulu Yemonga Malo naa molemo.' ningu piliringi (Mateyu 26:63-66, 27:40,43).

'Yesusi yu sike Pulu Yemonga

Malo.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma konde molko mindi puli ulu pulumu limele (Jono 20:31).

Yesusi Pulu Yemonga Malo molemo ungu mare pea i sipe: Mateyu 11:27, 27:54, Mako 1:1, LLuku 1:35, 9:35, Jono 1:14,49, 3:16,36, 5:17-26, 6:40, Lipe Mundurumu Yema 9:20, Romo 8:3,29,32, Gallesia 2:20, Ou Tesallonaika 1:10, Ipuru 1:1-8, 3:3,6, 4:14, 5:5 (Konana 2:7, Lipe Mundurumu Yema 13:33), Ipuru 7:3, Jono Kumbi Lepamo 1:3,7, 2:23, 3:8, 4:9,14, 5:5,11.

32.3. Pikinini Bilong Man

Akumunge Umbu Unguna "Mana Ye Tenga Malo" molo "Mana Yambo Tenga Malo" bokuna tolemelka nakolo 'Yambo mane we walu kambu toko, akumu ye tenga imbi tondolo te naa pilinginje.' nimbu, 'Kanu yemo we mana ye te naa molorumu sumbi siku ningu piliengi.' nimbu "Mulu Koleana Molopa Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo" nimbu bokuna torumulu. Pe ponjipu "Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo" torumulu akumu bokuna molemo.

Aku imbimu Ou pulu pulu niringi mele Deniele 7:13-14 molemo. Akuna nimbe molemo kanu yemo yu Isirele yambomane pilkulie, 'Yu Pulu Yemone mako topa, "Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nimbe, nimbe panjirimu ye nomi aili Mesayamo.' ningu 'Yu omba.' ningu nokoko moloringi nakolo Yesusi yu kanu yemo omba molorumu mele Juda yambomane naa piliringi. Mako 14:62, Lipe Ora Sirimu 1:7,13 kanani. "Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo" kinie "Pulu Yemonga Malo" kinie "Pulu Yemone mako topa mana lipe

mundurumu ye nomi Kirasi Mesayamo” kinie ye telumu mele ungu talo Mateyu 16:13-17, 26:63-64 molemo (LLuku 22:66-71). Yesusini wale aisili “Pulu Yemone mako topa mana lipe mundurumu yemo na.” nimbendo “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo i sipe i sipe temba.” nirimu (Mateyu 12:8, 32,40, 13:37,41, 20:18,28, 24:30,44, Mako 8:38, LLuku 9:22,58, 19:10, Jono 3:14, Lipe Mundurumu Yema 7:56). Inie yakondo 23. Krais kinie 27. Mesaia kinie kananila.

33. pikinini sipsip

(Inie anjukundu 44. sipsip, 44.3. kanani.)

34. pris

“pris” kinie “profet” kinie ye lupe lupema. Kongono teringi mele lupe lupela. Sike talo pea yamboma kinie Pulu Yemo kinie ai suku singi yema moloringi nakolo “pris” yema yamboma kinie Pulu Yemo kinie ai suku singine molko yambomanga unguma kinie umbunime kinie Pulu Yemonga kumbikerena mengo puringi; “profet” yema Pulu Yemo kinie yamboma kinie ai suku singine molko Pulu Yemonga unguma yambomanga kumbikerena mengo oringi. “profet” yemanga ungumu inie anjukundu 35. molemo.

34.1. pris

yema enene ‘Pulu Yemone yamboma kanopa keru naa kanopili. Pulu Yemo kinie kapola kapola molangi.’ ningu ai suku singi yema molko yambomanga ningu melema kalko Pulu Yemo popo toko sinjiringi. Aku teringimunge Umbu Unguna ou “Pulu Yemonga ala yema.” nimbu bokuna torumulu. Pe i bokumu topele toli tapu yemane ningindu: “Akumu paa

kapola naa tekomo. Molo.” niringi. “Yambomane kuruma mindi ningu pilingi.” niringi. Kanu kinie kongono teringi mele imbi sulu tepo bokuna torumulu. Pe ponjipu imbi lepo “Pulu Yemo popo tonjili yema” nimbu bokuna torumulu molemo.

Pulu Yemo popo tonjili yemanga ungu mare i sipe molemo: Te: Ou Pulu Pulu 14:18 (Yesusi yu mele, Konana 110:4, Ipuru 5:6, 7:1-17). Te: Wendo Oringi 28:1, 29:9. Enene kongono teringi mele boku LLipai nimbe silimo (1:5, 4:3, 6:24-26, 7:31-36, 21:pali). Kambu 4:46-48, 18:1-7, Josua 3:3,6,14, Mateyu 8:4, 12:5, Mako 2:26, LLuku 10:31, Jono 1:19. Kanu yemane paa taki taki Pulu Yemo melema kalko popo tonjiringi nakolo Yesusini walsikale kamu olionga nimbe yuyu yunge mememo Pulu Yemo popo topa sinjirimu (Ipuru 10:8-14). Yu olionga Pulu Yemo popo tonjili yemo (Ipuru 7:11-25).

Olio Kirasinge yamboma pali Pulu Yemo popo tonjili yamboma molemolola (Ou Pita 2:5,9).

34.2. bikpris

Akuma Umbu Unguna “Pulu Yemo popo tonjili ye ailime” nimbu bokuna torumulu molemo. Kanu yemane Yesusi kinie paa konopu keru panjiku, yu toko konjingi aulke te koroko kanoko likulie yu toringi (Mateyu 2:4, 16:21, 20:18, 21:15,23,45, 26:3,47, Mako 14:1,10, 15:1,3,10,11,31, LLuku 23:4,10, Jono 7:32,45).

34.3. hetpris

Paa telu mindi Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo molorumu. Te kolorumu kinie mindi te alowa teko monjiringi. Ou pulu pulu Mosisi angenu Erono kanu yemo

molorumu (Wendo Oringi 28:1, 29:1,10,15,44, LLipai 8:pali, 16:pali, 21:10-17). Pe yunge malo te yu alowa tepa molorumu (Kambu 20:22-29). Mare: Mako 2:25-26, Akai 1:12,14, 2:2,4.

Yesusi mana omba molopili Anasi yu Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo molorumu, nakolo Romo gapomanomone yu toko manie munduku te lupe liku monjiringi, kanu yemo Kayapasi. Aku teringi nakolo Juda yambomane Anasinge unguma mindi piliringi. Romo Gapomanomone aku sipe terimumunge wale aisili Anasi kinie Kayapasi eltenga imbi talo pea liku tere lelko bokuna toringi (LLuku 3:2, Jono 11:49-51, 18:13-14,24, Lipe Mundurumu Yema 4:6). Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo yu Juda yambomanga kanjollo makumunge nokoli yemo (Jono 18:12-14,19-24, Mateyu 26:57,62,63,65, Lipe Mundurumu Yema 23:1-5).

Pe Yesusi yu kamu Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamo molorumu (Ipuru 2:17-18, 3:1, 5:1-5,10, 6:20, 7:26-28, 8:1-6, 9:6-15, 13:11-12). Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamanga pali yu ye paa aili olandopamo molorumu molemo (Ipuru 4:14-16).

35. profet

“Profet” yambomanga ungu te inie yakondo nondopa 34. pris molemo. “Pris” yemane yambomanga kongonomo Pulu Yemonga kumbikerena tenjiringi. “Profet” yambomane Pulu Yemonga kongonomo yambomanga kumbikerena tenjiringi. “Poropetema”ne kongono teringi mele i sipe: Pulu Yemone Mosisi ungu umbu

tonjirimu mele pilipelie Mosisi Erono nimbe sirimu. Mosisini ungu umbu tonjirimu unguma Eronone pilipelie Isipi ye nomi kingimu nimbe sirimu. Mosisi Pulu Yemonga keremo, yunge “poropetemo” (Ungu Manema 18:15). Erono yu Mosisinge keremo, yunge “poropetemo”-la (Wendo Oringi 6:28—7:2). Imbi bokuna torumulu molemo akumu i sipe mele: “Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu pilku yando yamboma ningu siringi yamboma”.

Pulu Yemonga keremo moloringi yambomanga kongonomo kinie kolo toli yambomanga unguma kinie pilingi mele ungu mare Ungu Manema 13:1-5, 18:15-22 (Wendo Oringi 20:18-22) molemo. Jeremaya 1:1-5, 2:1-5, 7:1-3, Jona 1:1-3, 3:1-3, Akai 1:1-13, 2:1-2, Wendo Oringi 15:20, Nokoli Yema 4:4 kananila.

Kanu yemanga ye mare imbime taki taki pilimolo i sipema: Il-lainja, Illaisia, Aisaya, Jeremaya, Isikiele, Deniele, Osia, Joele, Emosi, Opadaya, Jona, Maika, Neyame, Apakake, Sepenaya, Akai, Sekaraya, Mallakai.

Yesusi paa pe wendo omba molopa temba mele Pulu Yemone nirimu ungu umbu tonjirimu aisili ou pilku bokuna toringi. Pe Yesusi kamu orumu kinie yunge yamboma kanu unguma piliringi. Aisaya 7:14 mele Mateyu 1:22-23 molopa, Maika 5:2 mele Mateyu 2:3-6 molopa, Osia 11:1 mele Mateyu 2:14-15 molopa, Jeremaya 31:15 mele Mateyu 2:16-18 molopa, Aisaya 40:3-5 mele LLuku 3:2-6 molopa, Sekaraya 9:9 mele Mateyu 21:1-5 molopa, Konana 22:18 mele Jono 19:23-24 molopa, Konana 22:1 mele Mateyu 27:46 molopa, Wendo Oringi 12:46, Kambu 9:12, Konana 34:20; Sekaraya 12:10 mele Jono 19:33-37 molemo. Ungu talo LLuku 24:25-27, Lipe Mundurumu Yema 8:30-35 molemola.

Yesusi kamu omba Pulu Yemonga kongono tenjimbendo No Linjili Jono kamu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu yemo wendo omba Yesusi ombá aulkemo akisinjirimu (LLuku 1:76, 3:2-3, 7:24-28). Jono yu omba kongono temba mele Mallakaini ou nimbe sirimula (Mallakai 3:1).

Yesusi yu kepe Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu unguma pilipe yamboma nimbe sirimu ye te (Mateyu 21:46, LLuku 7:16, 13:33-34, 4:24, Mako 6:4, Jono 4:19,44, 7:40, 9:17, 15:15). Mosisini Ungu Manema 18:15,17-19 nirimu yandopa yandopa ye mare yu mele mele aku kongono tenge yemando nimbe nirimu nakolo Juda yambomane 'Ye telu ombá.' ningu pilku nokoko moloringi. 'Yu kinie 'Pulu Yemone mako topa sipe mundumbe.' ningu nokoko moloringi yemo kinie ye telumu.' ningu piliringi (Jono 1:21,25,45, 5:46, 6:14, Lipe Mundurumu Yema 3:17-24, 7:37).

Yambo marene kolo toko "Pulu Yemone ungu umbu tonjimu te pilipulie nikiru." ningi yambomanga ungu mare Mateyu 7:15, 24:11,24, Lipe Mundurumu Yema 13:6, Pe Pita 2:1, Lipe Ora Sirimu 16:13, 19:20, 20:10 molemo.

36. Rabai, Rabonai

(Akumunge ungu pulumu Jono 1:38* molemo.)

37. Sabat

Wale talo pakera Pulu Yemone mulu ma melema tepa mimi tepa molopalie wale yepoko sipemonga we mulu pilipe koro molorumu (Ou Pulu Pulu 2:1-3). Pe Mosisini Isirele yamboma aku siku pilku teangi nirimu mele Wendo Oringi 16:21-30 molemo. Akuna imbi "Sambate" nimbe pulu monjipe molemo. Kanu imbimunge ungu pulumu "mulu pilku koro mololi".

Pe Pulu Yemone Isirele yamboma kinie ulu mare tenge kinie yuni ene nokopa enenga Pulu Yemo molomba ungumu (Kewa unguna "kontrak" nilimolo) nimbe panjipe mi lembando ungu mane rureponga talo sirimu kanu ungu manemanga tene nimbendo: "Wale te 'Sambate' ningu 'Pulu Yemonga wale kake telimu' ningu kongono naa teko koro molangi." nirimu (Wendo Oringi 20:8-11, 31:12-17).

Mateyu 24:20, Lipe Mundurumu Yema 1:12: Juda yamboma Sambate walemonga aulke sulu tenga manda naa andoko, wane killomita mele mindi kapola pungimunge ungu mane te perimu, akumunge ungu pulu mare Wendo Oringi 16:29, Kambu 35:5, Josua 3:4 molemo. Nakolo Pulu Yemone aku ungu manemo sumbi sipe nirimu ungu te Pulu Yemonga bokuna naa molemo. Juda yambomane ene eneno kanu ungu manemo ningu panjiringinje. Eneno pilku teringi mele pilipelie Yesusini Mateyu 24:20 molemo mele nirimunje.

Juda yamboma Sambate walemonga koro moloringi ungu mare Jono 19:31,41-42, LLuku 23:54-56, 24:1 molemo. Sambate walemonga ene maku toko Mosisinge ungu manema kinie Pulu Yemonga ungumu kinie pilku, Pulu Yemo kinie ungu niringi. Yesusi ene pea maku toringi ungu te LLuku 4:16 molemo. Pollo pea maku toringi ungu mare Lipe Mundurumu Yema 13:5, 14-15, 14:1, 17:1-3 molemo.

Kinié walemanga imbime nimbu walema kambu tolemolo mele olio tepa embambo silimo. Kinié "Koro Aili" molo "Sande" nilimolo aku walemo Juda yambomanga kongono wale telumu. "Sarere" molo "Koro Kanga" nilimolo wale akumu Juda yambomane "Sambate Walemo" niringi. Akumunge Umbu Unguna "namba wan de bilong wik" nimbu bokuna to-

molondo ungu te sumbi sipu pilipu nimulú ungu te naa pilirimulu. Yesusi kolopalie, “namba wan de bilong wik” lomboropa ola molorumu (Mateyu 28:1, Mako 16:1-2, LLuku 24:1, Jono 20:1).

Kinié Kirasinge yambo mare kanu ungu manemo pilkulie Sarere kinie “Koro Aili” molo “Sambate” ningu kanu walemonga koro molko maku toko Pulu Yemo popo toko imbi ambolko ola linjiku yunge ungumu pilimele.

Nakolo Kirasinge yambo aisilini ‘Yesusi lomboropa ola molorumu walemo ‘olionga Sambate walemo’ ningu kanu walemonga koro molko maku toko Pulu Yemo popo toko imbi ambolko ola linjiku yunge ungumu pilimele. Koro konde tenga pulu pulu wale, Kewa unguna “Sande” nilimele, akumu “Sambate” ningu “Ailimunge Walemo” ningu koro molemele-monga pulumu i sipe mele: ‘Yesusi Juda yambomanga koro konde tenga pulu pulu walemo kinie lomboropa ola molorumu kene Sande kinie maku topo yuni terimu mele temanemo pilipu yunge ungumu pilimulú kinie papu.’ nilimele. ‘Kirasinge pulu pulu yambomane aku sikula teringi.’ nilimele. Lipe Mundurumu Yema 20:7 koro kondemonga pulu pulu walemonga Kirasinge yamboma maku toko Yesusini berete kinie no waene kinie nangi nirimu mele pilkulie teringi. Ou Korini 16:2 kinie Lipe Ora Sirimu 1:10tolonga ungu te molemola. Pe yandopa yandopa Sande kinie koro molko, Pulu Yemo popo toko yunge ungumu pilingindu maku toliku oringi.

Yesusi mana molopa andopa yunge kongonomo terimu kinie wale aisili Juda yambomanga ye ailime kinie kerepali niringi. Enene ‘Sambate walemonga manda temolo.’ ningu piliringi mele lupe, yuni Sambate walemonga pilipelie terimu mele

lupe. Walse yu lombili andolime witi mongoma inie toko noliku puringi kinie (Mateyu 12:1-8) Juda yambomanga ye ailimene ene iri toringi kinie yuni enendo “Na Sambate walemonga nokoli yemo.” nirimu (Mateyu 12:8). Yesusini Sambate walemonga yamboma tepa konde lirimu kinie kanoko kerri kanoringi mele LLuku 6:6-11 kinie 14:1-6 kinie molemo. Sambate walemonga temane mare i sipe mele manda kanonila: LLuku 6:1-5, 13:10-17, Jono 5:1-15,16-18, 7:21-24, 9:pali.

38. Sadyusi

“Sadusi” yema ene Juda yambomanga ye ailimenga ye talape te. Enene “Pulu Yemonga ye sumbi nilime molemolo.” ningu piliringi nakolo Yesusi mana andopa molorumu kinie Sodusime kinie Parisime kinie yuni terimu mele paa kanoko kerri kanoringi. Enene pali pilku teringi mele ungu mare inie yakondo 11. Farisi kanani.

Sadusi yema i siku ningu piliringi: “Yamboma kolkolie lomboroko ola naa molonge.” ningu piliringi (Mateyu 22:23, (29-32), Lipe Mundurumu Yema 23:8, (Ou Korini 15:12-20).) “Angelloma kinie kuruma kinie naa molemele.” ningu piliringila. Parisi yemane “Kolopolie sike lomboropo ola molomolo. Angelloma kinie kuruma kinie sike molemele.” ningu tondolo munduku piliringi.

39. Sameria

Yesusi manie naa opili paa koronga ou, Isirele yamboma kolea Isipi ka kongono teringi kinie Pulu Yemone ene lipe tapondopa kolea Kenane memba pupe kanu koleamo sirimu, akuna peringi. Pe Isirele yambomanga talapemo pulue tokolie ekendo yambo talape te molko ye nomi kingi te monjiku, ekendo yambo talape te molko ye nomi

kingi te monjiringi. Yambo talape te imbi Isirele ningu, te Juda niringi. Ekendonga kolea aili, Mosipi mele, kingimu molorumu kolea aili Jerusalleme, ekendonga kolea aili Sameria. Pe yambo talape te, Asiria nili, kolea aili Sameria ongo Sameria yamboma kinie opa teko yambo aisili ka siku mengo pukulie yambo lupe mare yando siku munduku 'Kolo wangoko Sameria akuna peangi.' niringi. Kanu temanemo Pe Kingime 17:24-34 molemo. Kolea pulu yambo koltalo moloringime kinie ongo peringi yamboma kinie anju yando ambo liku ye puku, Pulu Yemo kinie we melema kinie 'pulu yema' ningu liku tere lelko popo toringi. Kanu yambomane ambolango meringime paa sike Juda yamboma naa molko meme kangi lupe lupe moloringimunge Juda yambo sikemane ene paa kanoko keru kanoringi. Kanu yambomando "Sameria yamboma" niringi. Sameria yambomane Pulu Yemo popo tongendo enenga ma pangi tenga aku teringi. Pulu Yemone 'kolea aili Jerusalleme mindi ongo na popo tai.' nirimu nakolo Jerusalleme puku naa teringi. Pe Yesusi mana manie omba andopa molorumu kinie Juda yambomane Sameria yamboma lakoko konopu keru panjiku teluna paa naa moloringi. Sameria yamboma kolea Sameria disiriki peringi, disirikinge kolea aili akumu Sameria niringila. Juda yamboma winju mendo pungindu Sameria disiriki makaye teko puringi. Jono 4:1-42, LLuku 9:51-55, 10:25-37, 17:11-19, Mateyu 10:5-6 molemo temanemanga ungu pulumu akumu mindi.

40. Satan

(Akumu inie anjukundu nondopa 42. Seten kanani.)

41. saveman bilong lo

Pisini unguna ungu telumu mindi bokuna toringi molemo, nakolo Giriki unguna ungu talo molemomonga Umbu Unguna ungu talola bokuna torumulu molemo. Kanu yemane 'Ye paa sumbi nilime molemolo.' ningu piliringi. Aku siku ningu piliringimunge Yesusini Parisi yema iri torumu mele ene kepe iri torumula. Parisi yemane Yesusi kanoko keru kanoko, iri toringi mele kanu "saveman bilong lo" yemane kepe aku siku teringila (LLuku 5:30, 9:22, 19:47, 20:19, 22:2, 23:10). "Yesusini Pulu Yemonga ungu manema pulue tolemo." niringi. Moloringi ungu pulu mare inie yakondo 11. Farisi kinie **38. Sadyusi kinie molemo.**

"Saveman bilong lo" akumunge ungu pulu talo i sipe:

Te: Wale paa aisili "Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema" nimbe molemo. Kanu yema Juda ye aili Parisime pea Yesusi molorumuna ongo ungu niringi (Mateyu 2:4, 5:20, 7:29, 9:3, 12:38, 15:1, 16:21, 17:10, 20:18, 21:15, 23:2,13, (14),15,23,25,27,29, 26:57, 27:41, Mako 2:6-7, 12:28,32,35,38, 14:1, LLuku 9:22, 20:46). Mare sike Parisi yema moloringi (LLuku 5:30, Lipe Mundurumu Yema 23:9).

Te: Wale koltalo mele Pulu Yemonga ungu manema pilku konjiringi yemanga unguma molemo. Ene Ingillisi unguna "lloya" nilimele (Mateyu 22:35, LLuku 7:30, 10:25, 11:45,46,52, 14:3).

42. Seten, Satan

Pisini unguna ou nomi ka lemolo mele pilkulie "Seten" toringi nakolo kinié Ingillisi unguna buku tolemele mele manda lelko "Satan" tolemele.

42.1. Seten

Kanu imbimunge pulumu "opa toumu" kinie "kote kolo topa tenjilimu" kinie. Yu kuru-

manga nomimu (Mateyu 4:10, 12:26, 16:23, LLuku 10:18, 22:3, Romo 16:20, Pe Korini 11:14, Ou Tesallonaika 2:18, Lipe Ora Sirimu 12:9, 20:2,7).

“Setene” yunge tondolomo kinie kurumanga tondolomo kinie manie, Yesusinge tondolomo olandopa mele ungu mare inie yakondo 9. devil nimbe molemona molemo. Akumunge ungu mare ya niemilila:

Te: Mateyu 4:11, LLuku 4:13, Ipuru 4:15 Setenene Yesusi kondi torumu kinie yunge ungumu naa pilipe lirimu.

Te: Kuruma yambomanga konopumanga moloringime Yesusini topa makororumu temane aisili molemo. Mare i sipe molemola: Mako 1:23-27, 3:11-12,14-15, 5:1-20, Mateyu 12:22-23, LLuku 4:41.

Te: Kollosi 2:10,15, Epesasi 1:21, 6:10-13.

42.2. devil

Akumu Setenenga kongono ungu pulu peli imbi te, akumunge pulumu inie yakondo 9. paa kananila.

42.3. Belsebul

Akumu Setenenga imbi tela, akumunge pulumu inie yakondo 4. kananila.

42.4. wanpela samting nogut

Akumu Setenenga imbi tela. “wanpela samting nogut” yu “Setene” kinie “depelemo” kinie molemo mele Mateyu 13:19 kinie Mako 4:15 kinie LLuku 8:12 kinie molemo. Aku unguma temane telumu.

Giriki unguna “kerimu” mele mindi molemo. Pisini unguna “Satan” toko, “man nogut” toko, “man nogut Satan” toko, “ol samting nogut” toko, “Man bilong mekim ol pasin nogut” ningu toringi molemo. Umbu Unguna topele topo bokuna torumulu molemo mele i sipe: “ulu kerimenga pali ulu pu-

lumu pelemo „kuru nomimu,” nimbu torumulu (Mateyu 5:37, 6:13, 13:19,38, Jono 17:15, Epesasi 6:16, Pe Tesallonaika 3:3, Jono Kumbi Lepamo 2:13,14, 3:12, 5:18,19).

43. sios

Kinié Kirasinge yamboma maku tolemele ulkema “sios” nilimolo nakolo Pulu Yemonga bokuna “sios” nimbe molemo akumu ulkemando naa nirimu, yambomando nirimu. Giriki ungumunge ungu pulumu i sipenje: “Yamboma ungu te pelemo kinie pilkulie ningindu mako tolemele.” Umbu Unguna “yambo talape” nilimolo. Kirasinge yambo talapemando pali liku tere lelko ningindu “yunge sios” niringi (Mateyu 16:18, Lipe Mundurumu Yema 2:47, Epesasi 5:23-32, Pillipai 3:6, Kollosi 1:18,24). Akumu Pulu Yemongala (Ou Timoti 3:15). Kirasinge yamboma kolea yu mele mele maku toringi yambo talapemando yu mele mele “sios” niringila (Lipe Mundurumu Yema 9:31, 20:17, Romo 16:5,16, Ou Korini 1:2, Pillipai 4:15, Kollosi 4:15,16, Lipe Ora Sirimu 1-3).

Olio Yesusi Kirasinge yambo talapemo olio yunge ambomo molemolo mele Epesasi 5:25-32 molemo. Olio kanggi telumu, yu olionga pengemo, molemolo mele ungu mare Epesasi 1:22-23, 4:12,15-16, Kollosi 1:18,24, 3:15, Ou Korini 6:13-20 molemo.

44. sipsip, pikinini sipsip, man i save lukautim sipsip

44.1. Olio ‘Sike.’ nimbu tondolo mundupu pilimolo yamboma olio Yesusinge kongi sipisipime, yu olionga tapu yemo (Jono 10, Mako 14:27, Ipuru 13:20, Jono 21:15-17, Konana 23).

44.2. Sipisipi yu walu molopa aulke lou lepa pulimo mele olio yamboma aku sipu telemolo. Tapu yemane sipisipi-

ime nokoko naa konjilimele kinie kapola naa molemo (Mateyu 9:36, LLuku 15:1-7, Ou Pita 2:25, Lipe Mundurumu Yema 20:28).

44.1. kinie 44.2. kinie ungu te Pisini Baipelena Isikiele 34 molopa, boku ambolkonomonga Mateyu 2:5-6 molemola.

44.3. Pikinini Sipsip

No Linjili Jonone nimbendo: "Yesusi yu Pulu Yemonga sipisipi walomo." nirimu (Jono 1:29,36). Aisaya 53:7-8 kinie, Lipe Mundurumu Yema 8:31-35 kinie kananila. Yesusi yu "sipisipi walomo" molorumu mele ungu pulu talo pelemo.

Te: Yesusi mana naa opili Isirele yamboma Pulu Yemone mane sirimu mele pilkulie tengendo 'Ulu pulu kerime manie pupili.' ningu kongi sipisipi molo kao molo meme paa peanga te toko kalko Pulu Yemo popo toko siringi (LLipai 1-7). Kongi peangama mindi, kerime paa molo (Wendo Oringi 12:15, LLipai 22:18-25). Kongimenga mememonga pulumu ungu mare Ou Pulu Pulu 9:4-6, LLipai 17:11,14, Mateyu 26:28, Ipuru 9:22 molemo. Yesusini yu yuyu yunge kangimu kinie mememotolo olionga nimbe Pulu Yemo popo topa sinjirimu.

Te: Isirele yamboma kolea Isipi wendo pungindu 'Pulu Yemone olionga ambolango komolayema kinie kongimenga komolayema topa naa konjipili.' ningu sipisipi walo paa peanga te liku toko konjiku mememone ulu te teringi. Kinié Yesusinge meme ondo lenjirimumuni aki tolemo yamboma Pulu Yemone naa tolemo. Imunge ungu aisili inie yakondo 30. Pasova molemo kananila.

Sipisipi walo kinie meme kinie

aku meletolonga ungu mare niringi molemo akuma ulu talo pea pilkulie niringinje. Nuni nunu mimi siku kanoko pilieni! Jono 1:29,36, Romo 3:25, 5:9, Epesasi 1:7, 2:13, Kollosi 1:20, Ipuru 9:(14,22), Ou Pita 1:18-19, Jono Kumbi Lepamo 1:7, Lipe Ora Sirimu kolomongo aili 5:(6,9), 6, 7, 12, 13:(8), 14, 15, 17, 19, 21, 22 molemo.

45. stretpela man o meri

Ungu pulu mare i sipe:

Te: Yambomane yambo te molemo mele kanokolie "yambo sumbi nilimu" molo "yambo peangamo" nilimele (Mateyu 1:19, Mako 6:20, LLuku 2:25, 23:50, Lipe Mundurumu Yema 10:22).

Te: Pulu Yemone yamboma aku sipe naa kanopa nilimo. Yuni olio 'yambo sumbi nilime' nimbe kanomba ulu te oliolio manda naa temolo. Kangikundu kanopa naa nilimo. Konopu sukundu kanopa nilimo. Akumunge ungu aisili Romo molemo: 2:13, 3:5,9-10, 4:3, 9:30-32.

Te: Ungu te Giriki unguna telu sipe mele molemo nakolo ungu pulumu laye lupe mele perimu kinie laye lupe mele imbi torumulu molemo. Akumu Pisini Baipelena telu sipemo toringi nakolo Umbu Unguna ungu pulumu mimi sipu pilipulie torumulu (mare Romo 3:30, 4:25, 5:1). Pulu Yemone yambo konopu sumbi nimbe pelime nimbe kanombando enenga ulu pulu kerime mundupe kelemola. Nakolo we naa telemo. 'Kirasike.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma kinie aku sipe telemo (Gallesia 2:16 paa kanani). Imunge ungu mare inie yakondo 26.1. lo molemola.

46. tisa

(Akumunge imbi talo inie yakondo kanani.

Te 36. Rapai, te 41. saveman bilong

lo.)

47. tupela maus

Yamboma aku siku molemelemendo Giriki unguna kinie Ingillisi ungotolone ungu telu “hypocrite” mindi Pulu Yemonga bokuna nimbe molemo. Ungu telumu nakolo Pisini unguna kinie Umbu Unguna kinie ungu telumu sumbi siku naa nilimele. Ungu pulumu bokuna tomolondo pererimulu. Pisini Baipelena ungu talo molo yepoko mele molemo.

Te: man bilong tupela maus - (Mateyu 6:2,5,16, 7:15, 16:3, 23:13,15,23,25,27). Mateyu 23 pali mimi siku kanokolie ungu akumunge pulumu pilinginje. Mare Mako 7:6, LLuku 6:42, 11:44, 12:56, 13:5 molemola. Pulu Yemonga ungu manema pilku yamboma mane siringi yema kinie (akuma inie yakondo 41. saveman bilong lo), Parisi yema kinie (inie yakondo 11. Farisi), Sadusi yema kinie (inie yakondo 38. Sadyusi), enene pilku konopu kimbu siringi mele lupe, kerena niringi mele lupe. Andoko teringi mele yambomane kanokolie ‘Ene ye peanga sumbi nilime’ ningu kanoringi nakolo konopu sukundu kaloro molorumu (Mateyu 23:25-26, 15:1-20). Akumunge ungu tondolo te Gallesia 2:6 molemo (Ou Samuele 16:6-7 kepe). Yambo te naa kanopa molopili ene eneno molkolie nambolka uluma teringinje. Kanu yema konopuna perimu mele lupe, kangine molko teringi mele lupe, yambo telu yambo talo mele moloringimunge pilipelie Yesusini wale aisili ene imbi lengendo iri topalie “man bilong tupela maus” nirimu.

Te: man bilong giaman - Yesusini yambomando aku sipe nirimu ungu mare Mateyu 6:16, 7:5 kinie LLuku 6:42 telu, 12:56, 20:20-23, (boku marenga LLuku 11:44 kepe) molemo. Yesusini Pulu

Yemonga ungu manema pilku konjiku yamboma mane siringi yema kinie Parisi yema enendo nirimu mele Mateyu 15:1-9 (Mako 7:5-15) molemo, akuna ungu pulu tondolo te molemo. Te Mako 12:15 molemo. Ou Timoti 4:2, Ou Pita 2:1 kananila.

Te: Mateyu 24:51 ungu talo lipe tere lepa molemo, “man bilong giaman em ol man bilong tupela maus”.

Te: Mateyu 6:2, “Ol dispela man i laik giamanim ol manmeri”, kanu yema tepe koleana pungí lemo (Mateyu 24:51).

Te: LLuku 12:1 laye telu sipe mele (“giaman pasin bilong ol”). Yesusini Sadusi yemando aku sipe nirimula (Mateyu 16:6; Gallesia 2:13 kananila).

Akumanga pali Ingillisi ungumu kinie Giriki ungumu kinie “hypocrite” mindi nimbe molemo. Gallesia 2:13 mindi Ingillisi boku lupe lupe-manga ungu laye lupe lupe teringi molemo.

“tupela maus” molo “man bilong giaman” akumu Umbu Unguna ou bokuna i sipu torumulula: “‘Yambomane olio kanokolie ‘Pulu Yemonga ye sumbi nilime molemolo. Sike unguma nilimolo.’ ningu kanangi.’ ningu kolo toko konopu talo teko kimbu silimele yema.” nimbu bokuna torumulu nakolo akumu ungu paa sulu. Kinié ponjipe, “topele mapele toli yema” kinie “topele mapele toli yamboma” kinie Pulu Yemonga bokuna molemo nakolo kanu ungumu laye pange telemonje. Wale mare ‘Ungu pulumu paa sumbi siku piliengi!’ nimbu laye kolte sulu tepo torumulu molemo. “topele mapele toli yema” bokuna Mateyu 23, Mako 7:1-14 kanokolie ungu pulu sikemo paa mimi siku piliengi! Olio pali konopuni pilimolo mele kinie, lopi tepo telemolo uluma kinie, kiyongo nimbu nilimolo unguma kinie, walse mona lemba (LLuku 12:3, 16:14-15). Olio papu molo-

molo mele ungu te LLuku 14:9-14 molemo. Olio naa molamili mele ungu talo LLuku 6:39-42, 20:45-47 molemo.

48. wasman

(Inie yakondo 16. hetman kanani.)

49. yis

Pillawa sikono molo berete 'kalamili.' ningu pillawa aisiline isi paa koltalo mundulimele kinie pillawa akolemo, akumunge ungu iku mare Pulu Yemonga bokuna molemo. Ungu iku peanga te Mateyu 13:33 molemo. Isi akumu mele peangamo, nakolo ungu mane sikulie ungu iku aisili tongendo 'isi' niringi akumu ulu pulu keru molo ungu mane kerimendo niringi. Ungu

keru molo ulu keru koltalo anju anju pulimo kinie ulu keru aisili wendo wendo olemo molo yambo aisili ambolopa tepa kenjilimo. Akumunge ungu talo Ou Korini 5:6-8 kinie Gallesia 5:7-10 kinie molemo. Pollone kanu isimu "wendo wendo liku toko ele teai!" nirimu akumu Wendo Oringi 12:8,15,17-20 akuna Pulu Yemone Isirele yambomando "teangi" nirimu mele pilipelie aku sipe ungu iku topa nirimunje. Parisi yema kinie Sadusi yema kinie enenga isimunge ungu talo Mateyu 16:6,11-12, LLuku 12:1-3, Mako 8:15 molemo. (Kanu yemanga ungu pulu mare inie yakondo 11. kinie 38. kinie molemo.)